

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ

DUCH NÁRODNÍCH NOVIN.
EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ.
BELLETRIE.

Karl Havlíček

DUCH NÁRODNÍCH NOVIN,

SPIS, OBSAHUJÍCÍ ÚVODNÍ ČLÁNKY Z NÁRODNÍCH NOVIN ROKŮ 1848 1849 1850,

SEPSANÝCH OD

K. HAVLÍČKA BOROVSKÉHO,

REDAKTORA TĚCHTO NOVIN.

PRAHA

NAKLADATEL B. KOČÍ

1906

TISKEM JOS. B. ZÁPOTOČNÉHO V ROKYCANECH.

STATEČNÉMU MUŽI, PANU

DRU FRANTIŠKOVI PALACKÉMU,

DĚJEPISCI ČESKÉHO NÁRODU, VĚRNÉMU HAJITELI SVOBODY A PRÁVA

VĚNUJE TENTO SPIS NA ZNAMENÍ HLUBOKÉ SVÉ ÚCTY A UPŘÍMNÉ ODDANOSTI

VYDAVATEL.

Račtež, Vysoce vážený pane, věnování tohoto spisu mého přijmouti s tou samou srdečností, s kterou Vám je věnuje nelíčená úcta moje k zásluhám Vašim o probuzení a zvelebení našeho milého národu, úcta moje k té věrné a neunavné statečnosti Vaší, s kterou již od mladistvých let bojujete duchem svým o lepší budoucnost naší vlasti.

Příčinu k vydání tohoto spisu zavdala mi z mnohých stran projevená žádost, míti v menší knize pohromadě hlavnější zásady a myšlénky pěstované v památných letech 1848, 1849 a 1850 v Národních Novinách. Neobsahuje tedy přítomný spis žádné nově sepsané věci, nýbrž jest jenom sbírkou některých mých článků uveřejněných toho času v Národních Novinách. Při výboru těchto článků byl zřetel můj obrácen hlavně k tomu, abych do přítomného spisu přijal jen články, jejichžto obsah jakýmkoli způsobem ještě nyní může zajímati čtenářstvo; buďto že se o uskutečnění zásad v nich projevených posud jedná, buďto že jsou věrný odlesk doby té, která je zrodila, buďto aby se tímto Duchem Národních Novin docílil jistý systematický celek všelikých myšlének hýbajících věčně československým národem.

Jenom čtyry články z Národních Novin ode mne nesepsané připojil jsem také do obsahu své knihy. Především Vašnostin spis o federaci rakouské, kterýžto považoval jsem za základní myšlénku Národních Novin, a který posud ještě považuji za společný náš prapor: pročež také doufám, že mně opětně uveřejnění jeho při této příležitosti neráčíte za zlé pokládati. Ostatně jsem přibral spisek: „Die Deutschen Hegemonen“ od jistého Poláka (praví se Klaczky) sepsaný a ode mne přeložený, vyslovující velmi trefně hlubiny srdce slovanského; pak řeč Victora Hugo při zahájení sjezdu pokoje r. 1849, a konečně báseň, která se mi zdála velmi příhodně spis ukončovati.

Dlouho jsem byl na rozpacích, mám-li ve svých článcích při tomto druhém otištění některé změny učiniti, kterých nyní po opětném přehlížení tu a tam potřebu a prospěšnost nahlížím.

Že jsem toho konečně neučinil, nýbrž všechno otisknouti dal tak doslovně, jak bylo svého času v Národních Novinách, příčina toho jest následující: Mnozí, kteří se nyní při všeobecné politické reakci obyčejně z nechvalitebných ohledů velice změnili ve svém smýšlení, vytýkali mi nejednou, jakobych se byl nyní, co zde v Kutné Hoře „Slovana“ vydávám, velice byl uchýlil od zásad pěstovaných ode mne v Národních Novinách. Těmto tedy chtěl jsem spolu přítomným spisem v slabou jejich paměť vštípiti, že duch Národních Novin v roce 1848—1850, nebyl v celku žádný jiný, než jest nyní duch Slovana, a jestli nyní skutečně veliká již jest mezera mezi mnou a těmito protivníky mými, že příčina toho není mé přílišné napřed kráčení, nýbrž jejich přílišné nazpátek couvání. Aby tedy ti a takoví v některých snad sebe nepatrnějších změnách mých článků nemohli najíti vítanou záminku k tvrzení, že jsem změnil nyní r. 1851 to, co sepsáno bylo několik let dříve: ponechal jsem raději články beze všeliké změny.

Psáno v Kutné Hoře dne 4. května 1851.

K. HAVLÍČEK.

Naše politika.

(N. N. v dubnu 1848.)

I.

Nastala nám nyní šťastná doba samovlády, můžeme nyní sami osudy své zaříditi, sami se o sebe postarati. Dojdeme-li k moci a slávě, bude **zásluha** naše, zůstaneme-li opět v ponížení aneb v polovičatosti, bude hanba naše. Nyní se již nesmíme vymlouvati na vládu, nesmíme již co děti neb nedospělci od vlády čekati, aby se o nás starala. Máme svobodné slovo, svobodný tisk, máme parlament nejliberalnějším způsobem sestavený: starejme se tedy sami o sebe. Proto tedy musíme především znáti oučel svůj, musíme věděti, co chceme, kam směřujeme, abychom se uchopiti mohli náležitých prostředků k dosažení svého cíle.

Mnoho nám chybí, nevíme skutečně, čeho se dříve uchopiti, proto zapotřebí jest jednati se strany kroků našich, jakým pořádkem přistoupiti hodláme k novozrození svému.

První a nejhlavnější péče naše musí být o národnost, o jazyk. Bratří milí! Nedejte se svésti neupřímnými hlasy, kteří říkají, že to jen forma jest, jen věc postranní, že pro jazyk a národnost nesmíme zapomenout na důležitější věci. Toť jsou hlasové neupřímných skrytých nepřátel národu našeho. Největší svoboda bez národnosti není nic, protože jest to svoboda jen pro cizé, pro utlačovatele a pány naše, ne pak pro nás. Což pomohla posud Irčanům svoboda anglická, což pomohla našim Slovákům svoboda uherská! Odpovězte na tuto otázku vy všickni zlomyslní mluvkové, kteří byste nás nyní rádi na nepravou cestu svedli! Což prospívá černochům, otrokům v jižních zemích sev.-amerického Soustátí, nejsvobodnější zřízení těchto zemí! Tolik jim prospívá, že jsou po dobytku první přechod ke koním, neboť i koně snad za vyšší tvor se tam pokládají. Kdekoli nepanuje vaše řeč, vaše národnost, jste utlačenci i v nejsvobodnějších zemích. Vždyť pak jest svoboda slova, svoboda tisku první základ veškeré ostatní svobody. Kde ale váš jazyk z ouřadů a škol jest vyloučen, tam odňata jest vám, to jest národu vašemu, více svoboda tato, než skrze policii a censuru. Censuře a policii vyhnete se přece, vytisknete spisy za hranicemi, mluvíte tak, aby dlouhé ucho policie k ustům vašim nezasáhlo: ale kde řeč vaše národní vymezena jest z ouřadů a ze škol, tam zavřen jest tuhým zámkem jazyk lidu, tam panuje několik privilegovaných cizím jazykem a prodává lid ve vlastní zemi jeho. Povstane vás několik přátel národu, podivnou náhodou zpamatovali jste se vycvičeni byvše co služebníci jiného národu, že máte povinnost pečovati o lid svůj, chcete k němu mluviti, abyste jej povznesli a povzbudili. Ale lid váš nerozumí vám, protože jeho jazyk jsa ustavičně jen v kuchyni a chlévě, nemá ani slov pro věci vyšší, ostatní nerozumní a zlomyslní posmívají se vám, sami ti, o které se staráte, nevidí toho potřebu a neuznávají vašich zásluh.

Takový byl stav náš až do nejnovějších dnů, chcete v něm zůstati po této revoluci? Chcete aby při zrušení škodlivých privilegií, kterých někteří na škodu ostatních užívali, jenom nejškodlivější, nejstrašlivější privilegium jazyka zůstalo? Chcete, aby na vašeho starého otce, který německy neumí, každý potlukač již co na nižšího tvora dolů hleděl s opovržením aneb snad s outrpností? Ctěte se sami a budou vás ostatní ctíti!

II.

Morava. Nejdůležitější věc pro zachování a důstojnost národnosti naší jest spojení celého národu československého ve svazek jeden, abychom tak s celou společnou silou svou státi mohli proti nepřátelům svým a proti všelikému nebezpečenství. Tuť se arci obrací zraky Čecha do Moravy a na Slovensko. Moravana na Slovensko a do Čech, a Slováka také snad k Praze a k Brnu(?). Toť jest arci těžká

ale nesmírně důležitá otázka pro celou budoucnost národu našeho, a můžeme říci, že ona rozhodne vlastně, máme-li zahynouti nebo ve slávě trvati. Vidímeť zajisté, že každý z našich tří kmenů: český, moravský, slezský sám pro sebe jen těžce odolá silným nepřátelům svým, spojeni však byli bychom jistě národem silným a ctihodným, jenžby důstojně státi mohl vedle sousedů svých. Jaké toto spojení býti má, toť rozhodnouti není ani naše povolání ani doba tato nepřipustí o věci té rozhodného slova. Podáme zde jen v krátkosti skromný náhled svůj o Moravě.

Na Moravě jsou s ohledem na tuto věc tři strany: strana **německá**, hlavně obyvatelé královských měst, která chce spojení s Německem, ale o které se říci může, že jest ze všech nejslabší; strana **národně smýšlející**, která čte i naši literaturu a která dobře rozumí, jak dobré by bylo Moravě i Čechům, kdyby se oužej spolu spojili; a strana **netečná**, to jest, celý velký lid slovanský, který maje jakousi provincialní zášť a nenávist proti Čechům (znamenité, že se u Čechů proti Moravanům nic podobného nenalézá), přece hrdý jest národně a nechce náležeti k Němcům. Srovnávají-li se tyto dvě strany, není pochybnosti, kdo na Moravě zvítězí. Abychom ale toto spojení usnadnili, pronášíme zde následovně mínění své: Morava ať přede vším o to dbá, by si tolik práv a tolik svobody vydobyla, co již my v Čechách máme. Ať přede vším se postará také o takovou autonomii (samovládu), jako my Čechové již máme, ať jest samostatná země ve spolku Rakouském, jako budeme my Čechové — pak až si všeho toho vydobude, ať se mezi sestrami Českou a Moravskou svobodně vyjednává, chtějí-li být mezi sebou oužej spojeny, nebo nic. Myslíme, že pak obě nebudou po ničem více toužiti, než po spojení,*) ale daleko budiž od nás Čechů, abychom chtěli krev svou vlastní Moravu k něčemu nutiti, co by se jí nelíbilo.

III.

Rakousy. Nad Rakouskem sebraly se nyní bouře a mraky, ale neví se bude-li z nich padati. zhoubný hrom aneb ourodný dešť. Jsme přesvědčeni, že Rakousko při celém těžkém stavu svém přece ještě s větší velebností a mohútností povstati může z rozhodné doby této, bude-li moudře a dle okolností říditi kroky své.

My, Slované západní, Slované svobodní, **Čechoslované, Jihoslované a Poláci** pevně stojíme s rakouským císařstvím, považujeme je za přirozenou pásku, která nás bratry rozené ouzce k sobě váže a ve spojení tuží proti velikému nebezpečenství. Mrzelo nás Čechy, mrzelo Jihoslovany, mrzelo Poláky, že ve Vídni zavlály barvy revoluce německé — ba republiky německé, může se snad říci! Rádi zapomínáme na tuto dobrotivou slabost naší vlády, s kterou se proti vlastnímu prospěchu svému dala do rukou frankfurtských německých patriotů! Ale co tomu řekne časem svým historie, že Praha zachovala barvy rakouské, když je sama Vídeň, sama vláda vídeňská opustila! O ironie osudu! Čechové jsou rakouštější než Rakušané sami! My v Praze, my v Záhřebě starali jsme se lépe a vytrvaleji o váš prospěch! —

A však doufáme, že se vláda upamatuje na nás a na sebe; my si přejeme, aby ve Vídni vlály barvy jen rakouské ne ale německé — my nejsme Němci, a takové my praví 28 milionů lidu s námi. Uvažte toto pánové u vlády! Vyřkněte konečně tu zásadu, že jest císařství rakouské spolek rozličných národů stejné důstojnosti, stejného práva, z nichžto žádný žádnému neslouží. Tak jedině bude pevně stát říše rakouská; ale co německá říše rozpadne se zajisté co nevidět. Kýž by již konečně přestala vláda vídenská kojit se nějakou nadějí na korunu císařství německého, která zajisté nebude nyní lepší než byla za Karla IV., jenž pravil: „Chci raději být bohatým českým králem než chudým německým císařem!“ Kýž by již konečně odvrátila vláda vídenská oči své od Vlaska a od Německa a obrátila se na tu stranu, kde jest jí vykázáno pole k slavné činnosti. Již slavný krajan náš pán Albrecht **Waldštein**, vévoda Friedlandský, radil před 200 lety císaři k takové politice. V soukromných dopisech k císaři, které posud zachovány jsou, radil výslovně, aby císař upustil od rad jezovitů, aby nechal války náboženské (s protestanty), která jen nepřátelství proti císaři plodí, ale aby se **obrátil na Turecko.** Kdyby byl tenkráte císař rady tohoto slavného Čecha uposlechl, mohlo být Rakousko nejmohútnější země v Evropě, mohlo být veliká říše Slovanů svobodných. Tenkráte by byla i naše vlast česká zase rozkvětla, germanisace násilná nebyla by vyhubila tolik tisíců a tisíců Slovanů!

Waldštejn padl — oběť Jezovitů. Co se ale tenkrát před 200 lety nestalo, může se posud státi. Posavad panuje v Turcích despota asiatický a jeho drábové hubí tichý lid slovanský, jenž upí pod břemenem cizonárodního otroctví. Slované v Turcích hledí na vykupitele spolukmenovce své do Rakous, očekávají od těchto svobodných bratří svých dar svobody a samostatnosti národní. Na této straně po Dunaji květe pro Rakousko blaho a velikost, ne ale ve Vlaších, ne v Haliči. Škoda na stokrát peněz a krve ve Vlaších! Škoda toho nákladu, který vynaložený jest na poněmčení Haliče! Vyhozeno, marně vyhozeno. Lepší odměna byla by vděčnost celého národu polského, než Halič provincie nespravedlivě dobytá a hrůzou držená při mocnářství. Nepochybujeme, že celé Polsko, kdyby zas nyní povstalo na

---

*) v orig. spokojení.

svět, věrným bude spojencem Rakouska, věrným spojencem Čechů a jižních Slovanů. Bylať by to pěkná mohútnost od břehů baltických až k břehům Středozemního moře, lepší než veškeré Německo!

IV.

Německo. Stav nynější tohoto národu, jenž dříve pod jménem Deutscher Bund v zeměpisech se jmenoval, nanejvýš jest hoden naší české pozornosti v důležitém tomto čase. — Mocnářství Rakouské až k časům Napoleona neslo jméno jednotlivých zemí, a společný náš panovník, jehož hlavní síla byla v království uherském a českém, nesl až po tu dobu **titul** císaře německého. Že toto císařství malomocné a jen skoro prázdný titul bylo, o tom mluví zjevně historie.

Když Napoleon i tento pouhý titul německého císařství zničil zřízením spolku Rýnského, složil císař německý jméno své, a tu nastalo jméno císařství Rakouského, jehožto dva nejhlavnější sloupové byly Čechy a Uhry. Napelonova síla klesla, a místo císařství německého, nastal Německý spolek (Deutscher Bund), to jest jakýsi podivný svazek samostatných malých knížat německých.

Císař Rakouský František I. učinil nejhlavnější politickou chybu svou tím, že k tomuto německému spolku také přistoupil; ne s celým císařstvím, ale jen s větší polovicí, totiž s tak nazvanými **německými** zeměmi svými. Tentokráte ještě musela naše ubohá vlast Čechy a Morava trpěti tiše nazvání **německé province,** tenkráte se nikdo neptal národu našeho, chceme-li přistoupiti k německému spolku, tenkrát byl císař pastýř, a my jsme byli jeho stádo. Od té doby náleželi jsme k německému spolku, ovšem jen více dle jména, a jak se zdá nejvíc proto, aby mohl Mettrnich převahou svou ve spolku s Pruskem a s některými jinými podobnými vládami kazit v ostatním Německu všechno šlechetné a dobré, aby se mohl opříti všemu pokroku v Němcích. Přiznejme se směle, **že jsme my německému spolku jen k ostudě sloužili.** Rakousko, to jest Mettrnich, byl nejhlavnější škůdce v celém Německu; skrze něho nesměli ostatní Němci svobody užívati, nás právě postavil despota ten za závaží pokroku německého, a tu převahu, kterou v německém spolku skrze náš počet měl, jen ke zlému užíval. My jsme byli vždy v německém spolku jen Kocourkov, na nás celé Německo prstem ukazovalo, s potupným úsměchem o nás „Oesterreichrách" mluvilo atd.

Toto vyznání není hanba naše, proto že se tato ostuda, tyto překážky neděly s naší vůlí, nýbrž proti ní. My jsme museli stát tam, kam nás vstrčili, proto že jsme ještě neměl dosti síly a zmužilosti, abychom říci mohli platně: **„Nechceme!"** Nestyďme se tedy za to vyznání, tím více, když se nyní o druhé **dobrovolné** spojení s Německem jedná. Nač budeme nyní dále plačtivou figuru v německém spolku představovati? Zachce se nám snad býti v Německu posledními, kdežto můžeme býti v Čechách prvními?

Němci ve Frankfurtě nás toužebně ke spolku zvou, Šuselka, Makovička, Kuranda jsou volaví jíkavci, kteří nás mají do klece přivábiti; budeme tak hloupí a sedneme na vějičku? — Promění se celá česká země v Německý Brod a v Šosovice, které s německým práporem jako Don Quichotte do pole vytáhli — proti Čechům? — Nikoli! Český národ, česká země odjakživa radovala se z většího daru rozumu a úsudku. Když vás někdo, o němž dobře víte, že vždy vašim ouhlavním protivníkem byl (a to byli hlavní vůdcové parlamentu Frankfurtského odjakživa) tak uctivě do domu svého zve, budete se tázati s nedůvěrou na příčinu této nenadálé sladkosti. Což pak budete věřit, že česká země nevyhnutelné koření jest k uvaření nové německé říše? Což jsme my Čechové tak nesmírně potřebný článek v řetěze velikého svobodného Německa?

Bláhovci! fantasie německých doktrinářů, kteří se nyní zběhli ve Frankfurtě, blouzní poeticky po břehách Rýna i Dunaje! Rýn a Dunaj jsou hlavní žíly velikého Německa, které fantasie jejich naplnilo — ale, ale, ale jednu žílu jim podťali Francouzi, a druhou žílu podetnouti musí Slované. Dunaj jest řeka slovanská, Dunaj jest náš, a to jest vlastně první a poslední jednání celé té tragedie. Nám Čechům naznačil osud čestné ale nebezpečné místo první bašty slovanské na západě: hájili jsme hory své tvrze po tolika věků se ctí, budeme je hájiti posud, a Dunaj bude naše slovanská řeka, Rakousko bude slovanská říše. Padneme my Čechové — veta bude po slávě Slovanů svobodných západních, **veta bude po Rakousku!**

Rakouská vláda a Poláci.

V Krakově dne 7. máje 1848. Přijeda dne 4. večír do Krakova, našel jsem město v takovém stavu, jakoby nedávno od nepřítele vydobyto bylo. Na mnohých místech vytrhána dlažba, okna rozbita, rozstřílena, leckde známky bomb a kulí, všude plno vojska, na rynku po celou noc u Sukenice stojí a bivuakuje asi setnina jako v poli před nepřítelem, ze zámku dávného staroslavného sídla králů polských všude míhají se bílé kabáty **„ochranců svobody a práva Poláků"**, všude na vysokém zámku, nyní v kasárny proměněném, viděti jest místa, odkud se dávaly městu ony známé poslední důkazy královské, a kus takového důkazu asi 5 liber daroval mi náš vel. p. **Tupý-**

Jablonský, jenž zde na Zvierzyňci farářem jest, na památku, jak se v Krakově slavilo udělení konštituce.

Již po cestě skrze pruské Slezsko setkával jsem se s emigranty polskými, kteří, pokládajíce mne pro českou, bílou a červenou kokardu za Poláka, důvěrně mi výstrahu dávali, že, vracím-li se z Paříže, nebudu do Krakova vpuštěn, a vypravovali mi o všem, co se v posledních dnech přihodilo. Celá skoro emigrace opustila byla Krakov a ve Vratislavi se zdržovala.

V Krakově nemeškal jsem ihned obeznámiti se úplně s okolnostmi nynějšími, a maje rozmluvy s muži nejrozmanitějšího smýšlení, s emigranty demokratické i aristokratické strany, s občany krakovskými radikálního i mírného smýšlení, s ostatními meškajícími šlechtici z Haliče a jmenovitě ze Lvova, s malými měšťany zdejšími, s židy, s českými ouředníky zde ustanovenými, s důstojníky vojska a konečně i s representanty zdejší — **policie**, a ze všech těch nejrozmanitějších krásných i ošklivých, voňavých i smrdutých kvítků utvořil jsem si konečně obraz pravdivý o stavu zdejších záležitostí vůbec, jakož hlavně o událostech v Krakově v nejposlednějších dobách. Nejlepší ovšem zprávy podal mi náš milý **Jablonský**, jenž jsa svědkem očitým všeho, nedívá se na události zdejší ani okem janičárů a satrapů systemu Metternichova, kteroužto roli zde bohužel naši odrodilci čeští co ouředníci a důstojníci vojenští hrají, ani zas s předpojatým srdcem utištěného Poláka, jemuž nedovolí cit národní, nechváliti všechny kroky krajanů svých a nehaněti všechno, co od nenáviděné vlády rakouské pochází; Jablonský, jediný snad v celém Krakově spravedlivý, jest soudce obou stran ve zjevném nepřátelství proti sobě postavených, poněvadž pouze srdce a rozum slovanský nestranně souditi může o těchto poměrech.

Snažil jsem se dle možnosti vysvětliti Polákům nynější politiku českou, která u nich všeobecné pochvaly došla; když jsem ale mínění naše strany Polska přednášel, tu patrně rozpadaly se smýšlení Poláků na dvě strany. Strana **opatrná** mírná srovnávala se s tím, že Čechoslované, Jihoslované a Poláci spojeni politicky a pomáhajíce jeden druhému, jistě a bezpečně dojdou společného oučele svého, jenž jest samostatnost a důstojnost národní a politická svoboda, a z toho ohledu hotova jest, obeslati sjezd slovanský v Praze ku konci máje vypsaný, bychom se tam společně poradili o záležitostech slovanských vůbec a rakouských zvláště. Ačkoli nebudou Poláci snad nikdy tak ouzce spojeni s náhledy českými jako jsou Jihoslované, a ačkoli také není možná, tak upřímný a tuhý svazek mezi Čechy a Poláky utvořiti, jako jest mezi Jihoslovany a námi, přece doufám, že srozumění mezi Poláky a námi oběma stranám mnohé výhody přinese, zvláště v pádech nyní nepředvídaných, kterých se ale odříkati nesmíme za nynějších časů, za kterých jest všechno možné, i rozpadnutí rakouské říše.

Ubezpečen jsem, že při takové politice, jaká až posud u ministerstva vídeňského v obyčeji byla, snadno ještě do zimy může býti veta po císařství rakouském, a ani my Čechové neuchráníme rozpadnutí jeho. Každý v politice zběhlý vyznati musí, že vlastně jen náhodě děkovati budeme, udrží-li se Rakousko, jistě ale ne ministerstvu, které za posledních dob všem svým národům (vyjma Vlachy a Poláky) přátelství své ukazovalo, jen že bohužel každému na outraty jiného kmenu. Tak na př. ze zdvořilosti k Němcům nařizovalo nám, abychom obeslali frankfurtský parlament, ze zdvořilosti k Maďarům nepovolilo žádosti Ilirů, ze zdvořilosti k Ilirům učinilo bana **Jelačiće** komendantem vojenského pomezí, čímž mezi Maďary zjevné zbrojení povolalo, ze zdvořilosti k části Moravanů špatně smýšlející nepovolilo spojení naše s Moravou proti zjevnému právu, vymlouvajíc se, že obě strany tázány býti musí. Taková politika znamená nikomu se nezachovat, sednout si mezi dvě stolice.

A z té příčiny musíme, ačkoli si upřímně přejeme trvání rakouské říše, přece i přípravy činiti a o tom pomýšleti, co počneme, roztrhne-li se násilně svazek náš s Rakouskem, a z této příčiny musí nám mnoho záležeti na srozumění s jinými přirozenými spojenci našimi.

Co se Poláků týče, počínají sice nyní rozuměti trochu, co to jest vzájemnost slovanská, a přesvědčili se, že nejsme my přátelé vlády ruské. Mírná strana zdejší, ve Lvově i v Poznani a nepochybně ještě více v království polském a na Litvě srovnává se mnoho s náhledy našimi, a však prudká strana zajisté ještě několikrát vtrhne s sebou povážlivější krajany do neštěstí, jako ku př. v Krakově v posledních těchto dnech, jmenovitě 26. dubna, kde Krakov byl dvě hodiny bombardován kulemi, kartáči a kongrevskými raketami. Popisy události té, které v pražských německých časopisech umístěny byly, pocházejí od zdejšího c. k. ouřednictva a jsou příliš jednostranné. Jisto jest, že obě strany chybily, ale větší vina jest na straně c. k. vlády, a pokud se ouřednictvo v Haliči nezmění, pokud zde budou jen cizinci nejvíc ouřadovati, není pomyšlení na nějaký pokoj v Haliči. C. k. ouřednictvo a národní strana (o sedlácích zde řeč býti nemůže, proto že náležitého vzdělání nemají) stojí proti sobě ustavičně co zjevní nepřátelé a jeden druhého všelikými dovolenými a nedovolenými, lidskými i nelidskými prostředky zničiti usilují. Teď zde panuje generál **Šlik**, český pán, jehožto předek někdy před staroměstskou radnicí co rebellant odpraven byl, a který při příchodu svém zdejšímu obyvatelstvu prý pohrozil, že všechno rozstřílí, nebudou-li se dobře chovat, později ale tento příkrý krok svůj poněkud vymlouval. Svo-

body tisku a divadla užívají zde v plné míře, národní garda není žádná, shromažďovati se nyní nesmí, a zbraň nikomu nositi není dovoleno. Ba kdo za bránu vyjde, musí mít vysvědčení od policie!

Co ale překáží ouplnému srozumění mezi jinými Slovany západními a Poláky, jest polská hrdost, nedočkavost a neznalství okolností. Polák (mluvím zde o větší části, ačkoli jsou výjimky malé) nezná nic než Polsko a Francouze, o Německu již má křivé náhledy, ale poměry Slovanů západních dokonce nezná. Tak zde ku př. nemají ani zdání o záležitostech uhersko-slovanských, a tyto dni stojí ve zdejších polských novinách, že ban chorvátský **Jelachich** na čelo se postavil **reakce!!** Pěkná reakce, zrovna taková, jakou Poláci proti Rusům obmýšlejí! — Hrdost nedovolí Poláku mluviti a mysliti o něčem jiném, než o obnovení celé Polsky, jak byla za starodávna, to jest od Baltu až snad k Černému moři! Daleká cesta, marné volání! Co bylo, již nebude! I česká země sáhala jednou od Baltu až k Adrii, ale žádnému Čechu nenapadlo obnoviti **tuto** říši! To jest největší chyba, že v Polsku jen lidé bez zaměstnání, totiž šlechta ustavičně bez práce o politice přemýšlí a jedná. Jinak by byly cesty Poláků mnohem praktičnější: nebo člověk, který jinak zvyklý jest se životem zápasit, zná i všeliké těžkosti v politice zdravěji uvážit a dobré cesty hájit, a nepouští se jako polský šlechtic bez vesla na moře. — A pokavad se nezmění tato stránka charakteru polského, pokavad **sám lid** polský necítí potřebu samostatnosti národní: posavád nemají Poláci dle mého domnění žádné **jistoty** k dosažení záměrů svých.

Přátelům našim na venkově srdečné pozdravení!

(Po událostech červnových r. 1848.)

Nedivíme se, panuje-li nyní v myslích mnohých na venkově zmatek a nejistota. Slyšíte tam podivné řeči, a když my sami v Praze vlastně nyní nevíme, co se dále díti bude, což divu, že na venkově tím méně věděti můžete. Ze všech stran donáší se nám do Prahy zprávy, kterak se množí na venkově z toho, co se v Praze přihodilo, velice radují. Kdo ale jsou tito, jež se radují? — Znáte je dle skutků jejich předešlých; oni se nyní radují, že prý jest po konstituci a po svobodě. Nevěřte takovým řečem: konstituci a svobodu vám nikdo vzíti nemůže, dovedeme-li se všichni mužně hájiti. Ani sám císař Pán nyní konstituci naši odvolati a nazpět vzíti nemůže, protože již samostatně nepanuje a protože všechny změny, které se nyní platně v zemi naší státi mají, jenom od sněmu s potvrzením J. M. C. vyjíti mohou. Na sněm ale si vy sami voliti můžete zástupce své, a proto by nikdy možno nebylo, svobodu a konstituci nám vzíti, kdyby každý dle sil svých o právo dbal a pečoval. Avšak jest všeobecně známo, že větší část našeho národu pro zanedbanost a nevzdělanost svou ani se o obecné záležitosti nestará, a že jen, abychom tak řekli, z hotového bráti chce, aby již dosažených svobod oučastni byli beze všeho přičinění svého.

Známo vám jest důstatečně, že jest veliký počet lidí, kterým nový pořádek konstituční velmi nevhod přišel, poněvadž jim nyní možno nebude, lehkým způsobem dobře živu býti. Kdo jsou tito lidé, víte sami nejlépe, znáte je, máte jich všude několik na blízku. Ti by se ovšem rádi vynasnažili, aby zas všechno při starém způsobu zůstalo, a všelikých prostředků užívají k dosažení svého cíle. Proti těmto musíme se tedy všemožně opírati a svobodnou konstituci svou proti nim hájiti, zvláště nyní, kde u všeobecném zmatku všechno se kolotá, sněm za sněmem se vypisuje, ale žádný se posud nedrží. —

My žijeme nyní v podivném stavu: konstituce nám již několik měsíců udělena jest, ale po celý ten čas máme místo konstituce zmatek nad zmatkem. Za celý ten čas nebylo ještě času na svolání skutečného nějakého sněmu. Tak žijeme zatím na polo bez zákonů: neboť ty svobody, které nám **již uděleny** jsou (nejen slíbeny), nikterak se nedají srovnati se starými zákony a jmenovitě se starými ouřady. Odtud povstalo vlastně tolik zmatků všude a v Čechách zvláště. Nešťastnými událostmi po Sv. Duchu utrpěla naše česká věc alespoň na čas nesmírnou ránu. To si jakožto moudří a rozvážliví lidé nesmíme zapírati. Nepřátelé naši použijí toho neštěstí velmi obratně proti nám: ačkoli každý, kdo při oněch událostech v Praze přítomen byl, dobře věděti musí, že Čechové i Němci na barikádách vedle sebe stáli, a že s druhé strany ve vojště Němci, Čechové, Poláci, Maďarové proti povstalým bojovali, přece uměla nepřátelská strana, která již dávno všemu českému se protiví, celou věc představiti jako boj mezi Čechy a Němci a jakožto porážku Čechů. A skutečně věc ta i vypadá jako porážka naše. Praha jest nyní v stavu obležení, ztratila na ten čas všechny výhody konstituční, a poněvadž Praha jest naše jediné střediště, odkud vychází všechen národní život, utrpěla tím národnost česká velikou škodu. Kdybychom my Čechové kromě Prahy ještě jiná velká města měli jako Němci, kdybychom zatím mohli jako obyčejně pokračovati, nepocítili bychom ani následky onoho vzbouření. Tak to ale všichni a celá země trpěti musí: s Prahou poražena jest celá země.

Máme-li ale ze všeho toho neštěstí dobře vyjíti a na tom stupni, kterého jsme se pracně dodělali, zůstati, nevyhnutelně zapotřebí jest, říditi se dle následujících zásad:

1. Zachovati všude v celé zemi co možná největší pořádek, aby nebylo příčiny vytýkati nám nezákonnosti, abychom pod tou zámínkou nemohli na čas svobod svých pozbaveni býti. Kdo vám nyní radí k nějakému násilí, toho považujte buď za nerozumného neb za svého tajného nepřítele. Projevujme vůli svou vždy cestou zákonní, a buďme jisti, že se vždy **po dobrém to státi musí,** čeho si celý národ přeje. Žádná moc na světě není tak silná, aby mohla odolati spravedlivé žádosti celého národa.

2. Aby si skutečně celý národ o svou svobodu a o dobré své pravé jak náleží pečoval, o to se musíte vy probuzenější a vycvičenější starati. Musíte ostatním všechno, co sami v těchto novinách čtete neb od jinud z dobrého pramene víte (lži nevěřte, kterých se nyní mnoho rozsívá!), vysvětliti a je poučovati. Hleďte všelikým způsobem rozmnožiti počet stejně s vámi smýšlejících, nelenujte si slov k poučení, neboť jen na této cestě dojdem svého cíle. Věřte, že rozumné poučení jest lepší a proti mnohým zlým bezpečnější zbraň, než prach a železo.

3. Chovejte se zvláště nyní neohroženě, nedávejte snad nějakým nesmělým zalezáním nepřátelům našim moc do rukou. Vystupujte tak, jak zvykli jste byli, sice hned proti nám nabudou větší smělosti a budou nás kromě toho ještě osočovati.

4. Dávejte dobrý pozor na všechny ty, kteří nyní proti nám vystupují, nám nadávají, zlé přejí a z toho Pražského neštěstí, které každý pravý přítel vlasti oplakává, se těší. Pamatujte si ty osoby — čas jejich plesání nebude dlouhý, ukáže se brzy pravda — ale proto si je dobře pamatovati musíme, abychom budoucně aspoň věděli, na koho se můžeme spolehnouti a koho se věčně varovati. Přijde rozličné volení ouředníků, deputovaných atd., což nevyhnutelně s konstitucí spojeno jest, a budete aspoň vědět, koho voliti nemáte, třeba se vám potom Bůh ví jak lichotil.

5. Na svém dobrém právu všude pevně stůjte, a pamatujte si, že kdo své právo dobrovolně zadává, nejen sobě nýbrž i jiným škodí. I když se jinému vašemu spoluobčanu bezpráví děje, pamatujte mu se ozvati; pomyslete si: dnes mně, zejtra tobě; nebuďte jako ty ovce, které, když jednu z nich vlk odnášel, nic si nevšímaly a ještě se radovaly, že jinou vzal. Poznenáhla ale i na ně řada přišla, a vlk celé stádo pohltil. Tak nemá pořádný občan nikdy žádné bezpráví okolo sebe trpěti, nýbrž všichni společně musíte vždy každému bezpráví se podrobiti: jenom tím docílíte toho, že všichni zastrašeni budou, kteří bezpráví obmýšlejí.

Něco o reakci.

(N. N. 7. července 1848.)

Tohoto slova se za našich časů tuze mnoho užívalo, a uznali jsme potřebu, i v těchto novinách, kde posavad málo místa nalezlo, též něco v čas o reakci podotknouti.

Patrno jest, že se konstituce mnohým dokonce nelíbí, kteří za starých časů na outraty svých utištěných spoluobčanů dobře a pansky žili: kdo jsou tito, lehce bude uhodnouti, tak že je ani vypočítávati nemusíme. Vzpomeňte si jen, kdo vás utiskoval, komu jste hodně platiti museli za každý krok, který udělal, kdo se nad vás ostatní nesmírně povyšoval atd., a budete hned věděti, komu se konstituce nelíbí. Ouhlavní ale nepřátelé konstituce a svobody jsou **nerozumní** ouředníci; rozumní a poctiví zajisté se se všemi ostatními občany z naší svobody radují. Přičiňování a usilování těchto všech nepříznivců svobody a zastaralých utlačovatelů lidu jmenujeme krátkým slovem **reakce** čili zpátečnictví, a každého takového **reakcionářem** čili zpátečníkem. Poněvadž jest reakce věc hanebná, nikdo zajisté se nepřizná sám, že jest reakcionář; tak jako falešní hráčové si na svůj dům nevyvěsí tabuli: **„N. N. falešný hráč“**, tak také žádný reakcionář neřekne, že si přeje reakci, nýbrž bude vždy hleděti, chytrým výmyslem spoluobčany své o jejich nová práva a svobody obelstiti, aby to napřed sami ani nepozorovali, a pak když zpozorují, ani již moci neměli, opříti se proti svým utiskovatelům.

Toť byla dlouhá předmluva k tomu, co o nynějších okolnostech našich říci chceme. Známo je, že se po událostech Sv.-Dušních v Praze a v celých Čechách nesmírné změny staly; mnozí počali ouzkostlivě křičet: **reakce, reakce, přijdeme o svou konstituci.** Na to ale nynější vláda hrabě L. Thun ubezpečuje nás veřejně tiskem, že se konstituce nikterak rušiti nebude. Vládní noviny, které zastávají ve všem mínění hr. Thuna, píší dokonce **„o vykřičeném fantomu** (t. j. strašidle) **reakci“.** A dále doleji doslovně takto:

„Pověsti, že by se byli Češi strojili vyhubit Němce a podobné, nemůžeme považovat za nic jiného, než za zlomyslné výmysly k hanobení jména českého. Rovněž bylo všude patrno, že se nikdo neopovážil vyřknouti slovo o nějakém zpronevěření císaři neb proti spojení s ostatními rakouskými zeměmi. Vyjádření takové by ovšem bylo vzbouření jako voda oheň uhasilo, a jistě proti tomu obrátilo, kdo by jej byl pronesl. Nepochopitelná jest nám tedy bázeň, jakoby věc česká národní měla utrpěti, nebo snažení naše býti zmařeno, nebo dokonce práva národu daná ztenčena. Jako nejsou svobody konstituční, od dobrotivého našeho panovníka dne 15. března a 8. dubna nám udělené, následkem posledně zběhlých událostí ani nejmenším narušeny, tak jsou a budou přísně zachována a šetřena nedotknutelná práva národnosti naší“ atd.

Takto psáti a mluviti jest ovšem věc snadná, ale jak těžko jest takovým slovům

věřiti, když jim skutkové, a to po celé zemi, zcela odporují! Jak těžko jest dokázati, že je to leto, když jsou řeky zamrzlé! V Praze jest všem lidem i nejpokojnějším, i národní gardě, o které **všeobecně** známo jest, že na zbouření účastenství neměla, odebrána zbraň; to samé se děje po venkově; Praha jest tichá jako hrob, nikdo si netroufá na ulici ani dupnout neb vykřiknout, není v celém městě téměř ani kusa zbraně: a přece jest Praha ještě podnes v obležení vojenském — a to jest **národní garda**; nikomu není dovoleno vydávati bez zvláštního povolení plakáty (ohlášení) neb běžní listy, časopisy drží se rozličnými výhrůžkami ve krátkosti*) a to jest **svoboda tisku**; žádné schůzky se držeti nesmí, a jak doslýcháme, jednalo prý se již o zavření besedy měšťanské — a to jest **associace**: zkrátka v Praze kromě toho slova konstituce nyní dokonce nic konstitučního nevidíme a nezakoušíme. Ovšem všeho toho jediná příčina jest **„stav obležení“**, nač ale a proč jest tento stav obležení, o tom nás ještě nikdo nepoučil. **Osobní svoboda a jistota**, která nám již udělena jest od JMC., ta se nyní dokonce nezachovává, a nikdy člověk není jist, že za dvě hodiny nebude sedět ve vězení na hradě Pražském, kdež mnozí po mnoha dní ani k výslechu nepřišli. Zkrátka nevidíme nikde jednání konstituční. **Sněm náš beze vší podstatné příčiny a proti zjevné vůli J. M. C. krále našeho nedrží se**, neboť J. M. C. král náš chtěl a nařídil, aby sněm český před říšským se držel, a volby byly z větší části ukončeny. Proti Vídeňskému sněmu, na který se kromě toho již také volení jen na kvap a tak řka **halabala** děje, již také počíná jeden hrabě, o němž jest známo, že důvěrník jest hraběte L. Thuna, v jedněch zdejších německých novinách chytrým způsobem vystupovati, s tím oumyslem, aby i k tomu sněmu nepřišlo. Ptám se tedy: co to jest konstituce bez sněmu? Již od polovice března máme konstituci na papíře, ale od té doby po **čtyry** měsíce nemohl se žádný sněm započíti! Je-li to jen náhodou, o! pak pravím: Bezbožná náhodo, která nás okrádáš o naši poctivou svobodu! Jen skrze sněm může konstituce skutečně uvedena býti. Bude-li to ale ještě dlouho tak beze všeho sněmu trvati, což jiného míti můžeme v celé zemi, než největší nepořádek, nejistotu, hádky, osočování a — krveprolití. Staré zřízení přestalo, nové se nezavádí! Také se poznenáhla nevzdělanějšímu lidu pro ty nepořádky sama konstituce v nelibost a podezření uvede, neb si ještě pomyslí, že tyto nepořádky jsou následkem konstituce samé! Ať se jen p. hrabě Thun přesvědčí, jak konstitučně se nyní všude po venkově děje: jsouť lidé nejvíce ouředníci a také od vojska, kteří zjevně říkají posmívajíce se: Již jest po konstituci!

Sněm jedině může nám pomoci, a kdo zdržuje sněm, jest ouhlavní nepřítel svobody, pořádku a blaha země. Jen jedinou věc považte: **jaké jest po celé zemi braní na vojnu**; kdyby ale byl sněm, ustanovil by sněm sám, máli se bráti a jak mnoho vojska země dáti má, a jsem přesvědčen žeby sněm se zřejmě vyslovil proti vojně, která nepotřebná, marná jest a naši zem do největší zkázy uvede. Neboť již skoro vojna celé zemské důchody pohlcuje, dluhy se nesmírně množí a **bankrot** zemský se vší svou hrůzou visí nad hlavami!

*) Redaktor N. N. byl pro dodatek v č. 59., jejž k oznámení hr. L. Thuna od 21. června učinil, a ve kterém o spiknutí pochybuje, před hr. L. Thuna na hrad Pražský povolán, tam přísně napomenut s výhrůžkou trestu při stejném pokračování.

Schwarz-Roth-Gold.

(N. N. 5. srpna 1850.)

Ve Vídni rojí se nyní časopisy německé jako mouchy; nikde snad v celém světě není podnebí časopisům tak příznivé jako zde ve Vídni. Zákon o tisku, který vydán jest od ministerstva, platí zde tak málo jako koran; každý tiskne a píše, jak za dobré (neb vlastně za zlé) uznává. Obyvatelstvo vídeňské udržuje se v ustavičné zimnici těmito časopisy, které se zde všude po ulicích prodávají a ve zvláštních vozíkách ve dne i v noci s vyvoláváním vozí. Náhodou jsou skoro všichni redaktoři víry té, kterou vyznávali proroci Habakuk a Nehemiáš, proto přec ale i v sobotu časopisy vydávají. Kromě časopisů vycházejí ještě pořad zvláštní plátky nejrozmanitějšího druhu, z kterýchžto se jeden na druhý zuřivostí svou vyznamenávají.

V krajinách našich ovšem málo známe všechny ty výrobky Vídenského ducha, leda snad z nadávek, kterými je naši Gutgesintři ustavičně pronasledují; bude tedy snad mnohého těšiti, učiniti si trochu známost s těmito Vídenskými plody.

Dnes věnována buď pozornost naše jednomu časopisu, který jménem „Schwarz-Roth-Gold“, Vereinblatt der Deutschen in Österreich, náš nejmilejší přítel p. Löhner vydává. Redaktory má čtyry, jenžto jsou: Dr. Kuh, J. Rank, A. W. Schopf, F. Uhl. Motto na prvním čísle, které dne 11. července vyšlo, jest:

„Deutschland, Deutschland über Alles,
Über alles in der Welt!“

To jest: Napřed Němec a potom — člověk! Němectví nade všechno i nad spravedlnost.

Posud ovšem jenom čtyry čísla vydána jsou, ale již z nich nabyli jsme přesvědčení, že není člověka na světě, kterého by p. Löhner zněmčiti za spravedlivé nepokládal. Časopis tento je organ spolku, jenž hlavně krajiny naše německé bouřiti proti nám za

účel si položil, a s jinými tak nazvanými centralními spolky podobného směru v Liberci, v Litoměřicích, v Rumburku, v Žatci, v Karlových Varech, v Chebu v ustavičném spojení stojí, což tuto podotknuto budiž proto, aby našinci dle možnosti též s druhé strany proti takovým záměrům se postavili a v německých krajinách našich k prospěchu našemu a k utvrzení přátelského svazku mezi českými obyvateli Čech se vynasnažili.

Vizmež tedy, čeho se nadíti můžeme od Schwarz-Roth-Goldu.

Hned v prvním čísle čteme velmi naivní a prostodušné německé Credo, a v něm doslovně takto:

„Věříme v Ducha svatého humanity (lidskosti), jenž panuje a život uděluje všem národům země, jakéhokoli jména a kmene, a jehožto říše trvá věčně. Věříme, že tento duch na zem přišel jakožto německý národ (dass dieser Geist Mensch geworden ist im deutschen Volke), jehožto dech jest dechem jeho dechu, aby vzbudil všechny národy živé i mrtvé, bdící i spící, aby se velikými stali a dobře se měli na zemi! atd.

„Jenžto (národ německý) posavad na výsosti svobody, odkud k sobě povolá všechny muže svého lidu a všech národů, aby spořádáno bylo nynější a budoucí“ — atd.

„Prosté a zjevné jest, co chceme. Chceme spojené Německo, německé Rakousko... Naše němectví nelpí na hrudě, kde se kdo narodil, na zvuku hlasu, nýbrž na šlechtě činu a statečnosti smýšlení... Pročež náš nejvyšší zákon: Miluj humanitu nade všechno, Německo skrze ni, a Rakousko skrze Německo!“

To jest po česku a krátce řečeno: „Věřím, že jenom Němci jsou lidé, jen oni mají nade všemi jinými panovat, jen Němci mají rozum, a ostatní národové musejí čekat, až jestli co z toho rozumu zbyde a na ně se dostane, od Němců pochází všechno dobré na zemi. My nechceme mnoho: jen celé Rakousko poněmčiti, a za Němce považujeme nejen toho, kdo se v Němcích narodil neb německy mluví, nýbrž každého, koho donutiti můžeme, aby byl Němcem. Ostatně se arci samo sebou rozumí, že jsou jiní národové proti nám jen pleva, jen my Němci jsme stateční a šlechetní.“!!!!

Ovšem, ovšem, dech jeho jest dechem jeho dechu, to jest ta hluboká filosofie, a pro ty dechy jste tak nafouknuti, že již více nafouknouti se nemůžete, a jak to zvíře v bájce rozpuknouti se musíte, milí pánové! — Hned za tím vyznáním víry stojí článek: „Dopis měst německých k Praze s nadpisem: Ctěná paní mámo!“ vypracovaný od p. Eduarda Strache z Rumburku, jenž jest plný jedu ještěrčího jako ku příkladu:

„A ty stará Prago, trpěla's, ba podporovala's takové věci ve svých sídlech! Musíme se domýšleti, že upomínka na tvou někdejší krásu města královského vzbudila v tobě touhu, ve starých svých dnech ještě jednou se o to pokusiti, při čem ti snad lhostejné bylo, sedí-li na tvém trůně potomek dědičného kmene aneb nějaký Faster a Villani!“

V druhém čísle čteme jednání téhož německého spolku ve Vídni dne 11. července. Dr. Nadler činí návrh, aby všechny národní gardy v tak nazvaných rakousko-německých zemích „německou kokardu nosili vedle provincialní.“ Hm! —

Pan Uhl myslí ovšem, že by se to mělo jen ve vší uctivosti žádati — v Čechách by to prý bylo těžko.

Dr. Schmid radí, aby se to jen od německých okresů v Čechách žádalo. Více řečníků mluvilo ještě o tom, bohužel ale nevíme moudře-li neb nemoudře, neb o tom sám „Schwarz-Roth-Gold“ zmínky nečiní.

Dr. Nadler praví, že slovanské národy, které německé ochrany užívají,*) také z vděčnosti za to německé barvy nositi mají, aby se tedy u komand národních gard poručení na to vymohlo.

Dr. Flögl: To může jen smýšlení, ne poručení docíliti.

Konečně přece celý spolek uzavřel, že tu věc zatím nechá.

Takovým způsobem ušetřeni jsme milosti tohoto spolku od nošení trikolory krve, žluče a inkaustu, nemohli jsme ale být též ušetřeni adresou téhož spolku k nově vyvolenému Reichsverweserovi německému arcikn. Janu, ve které mezi jinými čteme: „Račte nám popřáti naději, že se rukou V. C. V. vyplní naděje naše, že jest Německo povoláno přinésti a zachovati vzdělání po řekách rakouských až k břehům Černého a Adriatského moře, a že korouhev humanity nešena rukami německými na požehnaných půdách maďarských, a na jemné (empfänglich) zemi slovanských národů rozkvete“ atd. Tedy až k Černému a Adriatickému moři, a po Dunaji! — Ale Dunaj je hluboký!

V čísle třetím vyvinuje se přede vším zlopověstná theorie departementální, vymyšlená od Ultra-Němců rakouských na zničení ostatních národů. Dle ní by musely přestati všechny provincie, všechno by stálo pod jedním ministerstvem ve Vídni, což arci poznenáhla zněmčení za sebou vésti musí. O tomto plánu chytrém a jezovitském zůstavujeme si později zvláště promluviti. Dále tamtéž čteme obšírné zřízení republiky všeslovanské, jak prý bylo vyjednáno v Praze na slovanském sjezdu; pochází tento důležitý dokument — jak p. Löhner praví — od jistého Rusa, jenž na outěku z Prahy ve Vratislavě jej odevzdal komusi, z jehožto ruky se dostal zrovna do Schwarz-Roth-Goldu! V celém dokumentě se všechny punkty doslovně uvádějí tak, jak by nejlepším spůsobem zrovna z protokolu vypsány byly. Oučel ale p. Löhnerův byl ten,

---

*) Vašku! směj se!!

aby tak naše slovanské záležitosti jen před světem do hodného podezření uvedl.

Dále statuty spolku Němců rakouských, z nichž § 1. Účel spolku jest hájiti národnost německou proti násilí (Uebergriffe) jiných národností", totiž po česku řečeno: Účel jeho jest, potlačovati Slovany, aby snad někdy sesílivše, nemohli být německé slávě na závadě.

Ve 4. čísle jest článek: „Úloha naše na východě", velmi zábavný. O Uhersku tvrdí se tam, že musí býti německé anebo ruské, a podařilo-li by se Moskvanům zmocniti se jižných slovanských zemí, tu by jim arci sloužilo moře středozemní jako severní, a „pak by se vyplnilo staré proroctví Eddy, že ku konci dnů veliký had severní všechno zachvátí a ve svých mohútných oudech německý svět zadusí." Proto prý musí podporovati Německo Maďary a Rumuny, národy velmi chvalitebné (neb nejsou Slované!), a všoupnouti tento maďarsko- valašský stát jako závoru mezi Rusko a jižní bojovné Slovanstvo. Zároveň arci pak po této maďarsko- valašské závoře sklouznou se Němci poznenáhla po Dunaji do Černého moře, které jim odjakživa zaslíbeno jest; To se nazývá — frei Donau!

Také čteme žádost měšťanů Kadaňských (Kaaden) z Čech k ministerstvu do Vídně, v nížto pamětihodný punkt jest ten, „aby se český sněm v Praze nedržel, kdežto prý by němečtí deputovaní neměli dostatečné jistoty osobní!!" O spravedlnost! My Čechové máme zde ve Vídni dosti jistoty mezi vámi, a vy mezi námi nemáte! O věčné privilegium Němců nad Slovany! Jsem ubezpečen, kdyby se některému německému deputovanému na českém sněmě v Praze něco podobného bylo přihodilo, jako p. Riegrovi ve Vídni, žeby jistě druhého dne hned byli všichni němečtí deputovaní odejeli z Prahy do Liberce! —

Také tam čteme pamětihodný dopis z Chebu od 11. července, a v něm takto: „Windischgrätz tentokrát zachoval Prahu pro Rakousy; rakouská věc byla tu německá, a proto se říci může, že ji pro Německo zachoval. Ostatně mu ale Německo málo na srdci leží — to víme všichni — a bude-li to císař žádat, potáhne proti Německu. Ale jest muž římského charakteru, naskrze ctihodný, a dobré služby nám ještě proukázati může (wir dürften ihn noch sehr brauchen)." — Tolik pro poznání jednoho zdejšího časopisu, ostatní jsou mu velice podobni. Mnoho krásných výkladů mají Němci na svůj trikolor: tento Löhnerův Schwarz-Roth-Gold dává ale příčinu k výkladu trochu originálnímu:

Černá znamená noc,
Červená znamená krocána,
Žlutá jest žluč.

Článek, o kterém bych si přál, aby jej každý přečetl a rozvážil.

(N. N. 30. srpna 1848.)

Nastaly nám v Rakousích časy, na které jsme ani v nejbujnějších přáních pomysliti si netroufali; dostalo se nám v Rakousích tolik svobody, že se mnohým zdá až příliš býti! Pravím v Rakousích, proto že se toto poslední nyní o Čechách říci nemůže.

Čím to ale jest, že přece posud se svým osudem spokojeni býti nemůžeme; čím to jest, že dosáhnuvše cíle tužeb svých — svobody, přece jaksi ouzkostlivě do nejbližší budoucnosti hledíme?

Jest to pro nejistotu, protože té celé svobodě ouplně nevěříme, že se nám jaksi lehce nabytá býti zdá, a tudy lehce ke ztracení.

Přátelé milí! kteří jste upřímní a poctiví milovníci svobody, demokratie, rovnosti práv, spravedlnosti atd., kteří jste od jakživa tak svobodně smýšleli již za staré vlády, pokud se to za přestupek považovalo, kteří nejste liberalisté a demokrati ode dneška snad jen proto, že to nyní v modě jest, že nyní demokracie panuje a vynáší — vás, přátelé milí! žádám, abyste se mnou následující rozvážení učinili.

Jak stojí nyní v celém rakouském mocnářství záležitosti svobody?

Rakousko jest země nejedna, nýbrž z rozličných zcela rozdílných, ba nepřátelských národů složená, a proto jest v Rakousích mnohem tíž všeobecné usrozumění a porovnání uvésti, než v kterékoli jiné zemi. Jiné země mají obyčejně jen rozdíly ve stavech a v politickém smýšlení, poněvadž obyčejně jen od jednoho národu obydleny jsou, aneb aspoň že převaha jednoho národu tak veliká jest, že se jí musí jiné slabé části ve všem podříditi. U nás ale v Rakousích Němec, Maďar a Slovan (Vlachy a Rumuny nepočítaje) ostře a mohútně proti sobě stojí, vždy hotovi jeden na útraty druhého moc svou zvětšiti. Odtud pro všeobecnou svobodu vysvítá vždy veliké nebezpečenství. Slované ještě nejupřímněji svobodu pravou milují, oni jediné snad chtí rovnoprávnost všech národů rakouských, neosobujíce si přednost a panování nad jinými, chtí Slované rakouští jen tolik, aby byli rovni ve všem ostatním. Toť skutečně sami ke své cti říci a dokázati můžeme. Němci a Maďarové panovati chtějí, jedni v jedné, druzí ve druhé polovici Rakouska, tak aby ostatní vedle nich bydlící národové jim podřízeni byli. Vlachové dokonce se od Rakouska vší mocí odtrhnouti chtějí a o to v posledních časích brannou mocí usilovali.

Co se tedy politiky národnostní týče, a když se jen na národnost ohled béře, vidíme patrně, že ani Němcům, ani Maďarům, ani Vlachům na zachování celého Rakouska nic záležeti nemůže a nezáleží. Naopak, když běřem zřetel pouze na národnost, mu-

síme uznati, že by pro Němce, pro Maďary a pro Vlachy vlastně lépe bylo, kdyby Rakousko pominulo a se rozpadlo.

Němci rakouští by se k německé říši připojili a tak spojeni ouzce s ostatními soukmenovci svými jeden veliký a mocný stát utvořili; Maďaři by samostatné veliké Uhersko měli, po které samostatnosti již dávno baží ctižádost jejich, a ve kterém mocnářství by oni Maďaři jediným panujícím národem byli, zvětšujíce se pozenáhlým zmaďařením všech ostatních mezi nimi bytujících národů; a Vlachové by se k ostatní Italii přivtělili. Sami Rumunové (Valachové) rakouští by v takovém pádu Rakouska ke svým ostatním spolurodákům v Multanech a ve Valachii se připojili, třeba pod tureckou neb ruskou ochranou, kdyby se nemohli samostatně udržeti.

Jenom Slované rakouští nemají takových vyhlídek. Kdyby bylo Rusko země svobodná, konštituční, mohli by Slované rakouští tak jako Němci, Maďaři a Vlachové bažiti po spojení s rodáky svými, aby jakožto jeden veliký národ, jakožto soustátí slovanské četné a snad nejpřednější místo zaujímali mezi ostatními národy tohoto světa. Ale Rusko jest země despotická, a my ostatní svobodní Slované musíme se, bohužel! tohoto vlastního bratra svého co nejhoršího nepřítele varovati. Každý kmen z nás rakouských Slovanů jest sám pro sebe slabý, aby vedle jinonárodních mocných sousedů čestné, samostatné místo zaujímal. Odolá naše české království, kdyby i skutečně mocnou a brannou rukou od ostatního Rakouska se odtrhnouti mohlo (o čem nyní pochybuji), odolá pak vojskům celého Německa, které by jistě rádo takové příležitosti použilo k podmanění Čechů? Odolají Poláci přemoci cárské, aby se opět všichni v jeden politický stát spojiti mohli? Má Chorvatsko dosti moci proti Maďarům, Turkům i Němcům? — Dobře tedy, proč se vespolek všichni nespojíme, abychom této potřebné síly a mohútnosti nabyli?

Odpověď na tuto otázku jest následující: My Slované rakouští **předně** nejsme pohromadě, nesousedíme zrovna vedle sebe, nýbrž oddělení jsme od sebe jinými národy, a proto se sami spojiti nemůžeme, nýbrž musili bychom do spolku i tyto mezi námi položené národy přijmouti. Za druhé ale tam, kde skutečně pohromadě jsme, na severu: Požňany, Slezsko, Lužice, Čechy, Morava, Slováci, Haličští Poláci a Rusíni, zase naše národní uvědomnění, naše národní odhodlanost, náš cit jednoty není posud tak vzdělaný a vyvinutý, jako by si toho přáti bylo. Moravan nedůvěřuje Čechovi, Slovák Moravanu i Čechovi, Polák Rusínovi, Rusín Polákovi, rolník haličský šlechticovi, a ještě mnoho času uplyne, ještě mnoho pracovati a lid svůj poučovati musíme, než docílíme, aby touha po jednotě slovanské byla mezi námi všeobecná. A kdyby skutečně mezi námi všemi severo-západními volnými Slovany, kterých jest dohromady asi 14 milionů, panovalo tolik sympathie a dorozumění, bychom samostatné svobodné spojené státy utvořiti mohli, jest veliká otázka, vystačila-li by naše moc beze všech prostředků jak penežitých, tak pravidelného vojska, pak v nepořádku, v jakém bychom jistě nějaký čas se nacházeli, odporovati vojskům rakouským, pruským a německým, kterážto by jistě našemu novězrozenému státu za kmotry se nepostavila? — nic nemluvíce ani o Rusku, o němžto vždy věřiti musíme, že bude držeti s legitimností a s dynastiemi. — Jakkoli tedy my Slované západní po spojení bažíme, musíme přece sami uznati, že naše nynější síly a postavení nedává nám žádné naděje na uskutečnění svých přání.

Lépe než my sami postarala se o nás náhoda a historie; ejhle! v rakouském mocnářství skutečně všichni pohromadě jsme, rakouské mocnářství jest ten svazek, který veliký počet našeho národu dohromady váže, držme se tedy tohoto spojení, važme si této náhody nám velice prospěšné, to jest jinými slovy a krátce řečeno: My rakouští Slované máme největší potřebu a užitek z toho, když se Rakousko pohromadě udrží, poněvadž se tak i my Slované pohromadě udržíme: přičiňme se tedy o to celou silou svou! —

Toto zde právě řečené zdá se mi nejlepší důkaz býti o tom, že Slované rakouští skutečně upřímně o Rakousko smýšlejí; majíť z toho prospěch, a to se mi v tomto světě trvanlivější a bezpečnější pohnútka býti zdá, než všechny řeči o věrné oddanosti atd. atd.

Doufám, že jsem dosti zřetelně a ku přesvědčení provedl a dokázal, že nám Slovanům rakouským velice na tom záležeti musí, aby se Rakousko zachovalo. To tedy chceme a chtíti musíme; ale jakých prostředků se nyní v těchto okolnostech k dosažení tohoto cíle uchopiti máme? O tom tedy budiž dálší naše rozjímání.

Komu kromě nás ještě také záleží na zachování Rakouska, abychom síly svoje s jeho silami spojiti mohli? — Zajisté nikomu více než naší rodině císařské (dynastii) Habsburské, což ani dokazovati zapotřebí nebude. Přiznejme se ale, že naše rodina císařská pro nás důležitý, totiž mocný jest spojenec; onať má veliká, sobě zcela oddaná vojska, a kromě toho veliký počet obyvatelů celého mocnářství ze starého zvyku (veliká to moc mezi lidmi!) na této staré dynastii věrně lpí a jí se vždy přidržovati bude, dynastie naše má také pro sebe starou legitimnost a historické právo, ona má také jinde za hranicemi mocné přátele. Nám Slovanům záleží na zachování Rakouska, dynastii Habsburské též záleží na zachování Rakouska, držme se tedy dynastie, držme se monarchického principu.

Ale na jedno nezapomínejme: ačkoli nám i dynastii záleží na zachování Rakouska, jest v tomto ohledu mezi námi a dynastií veliký rozdíl, na který veliký ohled míti

musíme. Nám národům slovanským záleží a záležeti musí na zachování **svobodného, demokratického** Rakouska: dynastii nemusí záležeti na svobodě a na demokracii, jí záleží hlavně jen na Rakousku, a chceme-li hledati rady v historii, můžeme se domýšleti s velikou jistotou, že dynastii naší záleží více na aristokratii a na absolutismu, aspoň se od jakživa vždy těchto přidržovala a proti svobodě a demokracii opírala. — — Další myšlénky, které z této okolnosti vyplývají, snadno si každý sám v duchu představí. — Postupujme dále ve svém rozvažování!

Jisto jest, že dynastie sama svými prostředky a svou mocí aristokratické a nesvobodné (absolutistické) Rakousko udržeti nemůže, neb vlastně již nemohla, neboť toho jsou letošní jarní události patrným důkazem.

Jisto jest za druhé, že by dynastie sama svými prostředky a svou mocí ani demokratické a svobodné Rakousko pohromadě udržeti nemohla, kdyby jí v tom větší část národů odporovala.

Pochybno jest, jestliby dynastie naše despotické a aristokratické Rakousko pohromadě udržela, třeba bychom my všichni Slované ji v tom podporovali, totiž jinými slovy řečeno: Kdybychom se my Slované bez ohledu na svobodu s dynastií k tomu oučelu spojili, abychom ostatní národy neslovanské v Rakousích sobě podmanili a je poslovanštili: není jisto, že zvítězíme a oučel svůj dosáhneme.

Jisto ale jest nade všechnu pochybnost, že my rakouští Slované ve spojení s dynastií svobodné a demokratické Rakousko pohromadě udržíme, třeba se i ostatní národové, jmenovitě Němci a Maďarové, o zničení a rozpadnutí jeho pokoušeli. To jest jinými slovy řečeno: Když my rakouští Slované spojeni s dynastií svobodu a demokratii zachováme, zdržíme rakouské Němce od centralisace Frankfurtské a přinutíme Maďary, aby zanechavše svého osobování a oddělování, pod těmi samými výminkami jako my ostatní s Rakouskem spojeni zůstali, a tak svého cíle dojdeme.

Zapotřebí k tomu ale, jak již praveno, trojího: předně abychom se my Slované demokratie a svobody věrně drželi, za druhé abychom s dynastií spojeni byli, a za třetí aby též dynastie při svobodě a demokratii pevně stála. Že my Slované rádi a pevně se demokratie a svobody přidržíme, o tom nepochybuji: od dynastie odtrhnouti se nemáme žádnou rozumnou příčinu, držeti se jí ale mnohé; o to třetí ale hlavně jde, aby se dynastie také pevně a věrně svobody a demokratie přidržela. Pokud to záleží od pouhé dobré vůle a od pouhého smýšlení naší císařské rodiny, musíme naději míti, že sama svůj prospěch dobře rozváživši, s **upřímnými** rádci svými se poradivši, od svobody a demokracie neodstoupí. Jsouť ale kromě toho v naší moci prostředky, kterými k tomu působiti můžeme, aby dynastie naše svobody a demokratie se přidržela. Prostředky ty jsou dva: **spravedlivost naše v národním ohledu, a mírnost naše v politickém.**

Spravedlivostí svou v národním ohledu můžeme se my Slované rakouští vždy nad ostatní národy vyznamenati. Mnozí této spravedlivosti, totiž pravé svobodě nikterak rozuměti nechtějí, oni přejí si svobodu, ale jen pro sebe, jiným nedovolují toho, co sami pro sebe žádají. My ale Slované rakouští, kteří jsme posud vždy byli proti ostatním ve křivdě, zaujímajíce všude jen druhé neb poslední místo, dovedeme se nyní nejlépe spravedlivě a snášelivě s ostatními porovnati, zvláště když nic jiného, nic více žádati nebudeme než rovnost, neosobujíce si přednost. Takovým způsobem získáme si pro sebe mnoho myslí také mezi spravedlivými a snášelivými Němci, Maďary a Vlachy rakouskými, kteřížto důvěřujíce se ve spravedlivost a snášelivost naši, rádi s námi v jednom státním foederálním spojení zůstanou: a tím i sobě i dynastii znamenitě usnadníme zachování Rakouska.

Co jest **mírnost** v politickém ohledu, o tom jakožto věci pro nás v tomto okamžení nejdůležitější, a pro zvláštnost tohoto času velmi choulostivé, mnohem obšírněji promluviti musíme, vezmouce při tom ohled na **rozličné stavy** občanů rakouských, jak nyní k sobě stojí a na nynější **říšský sněm** ve Vídni.

Strany politického smýšlení slyšíme a čteme posavad množství jmen rozličných stran, slyšíme o radikalistech, demokratech, aristokratech, konservativních, absolutistech, moderadech, progresistech, reakcionářích atd. atd. Která strana jest nejlepší? které se máme přidržeti? — Vidíme a slyšíme, že jedna druhou dle možnosti zlehčuje, a že každá jen sama sebe za rozumnou, za dobře smýšlející pokládá; což tu dělati, jak tu svědomí svému se zachovati? —

Podáme k tomu následující klíč. Stojím na tom, že není více hlavních rozdílů ve všelikém politickém smýšlení než dva, totiž jedna strana **poctivých** a rozumných, druhá **nepoctivých** a nerozumných lidí. Poctiví jsou, kteří se věrně drží té zasady, kterou jsme se od nejpřednějšího liberalisty tohoto světa naučili: **co nechceš sám trpěti, nečiň jinému;** nad tuto zásadu není nic liberálnějšího na tomto světě. A byťby byli poctiví lidé, často z nerozumu proti svému nejlepšímu mínění a přesvědčení jednají a dobré věci škodí.

Každý poctivý a spolu rozumný člověk jest liberální, jest demokrat, třeba se ani sám za liberálního a za demokrata nevydával; mnohý dobře smýšlející, ale přitom nerozumný člověk, ačkoli se domnívá býti liberální a demokrat, přece z nerozumu často demokracii a liberalismu nevědomky škodí a překáží; lidé chytří sice, ale nepoctiví, ačkoli se sami za liberální a za demokraty vydávají, nemohou nimi ani býti.

Schválně se tu o slovech: radikální, konservativní, moderados (mírný) ani nezmiňujeme, poněvadž to jsou pouhé formy, nehodící se nikterak k dobrému označení politických stran. Neboť býti a nazývati se radikálním jest zrovna takový nerozum, jako býti a nazývati se konservativním neb moderadem. A proč? Proto že rozumný a poctivý demokrat u liberalisty musí být radikální, konservativní i moderado zároveň. On totiž musí všechno, co jest rozumné, poctivé a demokratické zachovati a udržeti (conservovati), a v tom jest conservativní; všechno, co jest aristokratické, neliberální, nepoctivé, nerozumné, musí hledět vyplenit a vyhubiti, a v tom jest buď radikální neb moderado, jak toho kdy potřeba žádá. Neboť nemáme vždy dostatečných sil k tomu, co bychom učiniti za dobré uznali, a člověk, jenž hlavou zeď proraziti chce, může být sice nejpoctivější, ale je jistě — nerozumný. Poctivý a rozumný demokrat tedy jest tenkrát radikální, když vidí, že jeho síly dostačí vykořeniti něco aristokratického, nepoctivého a neliberálního; kde ale toto jemu protivné v tak hrubé moci se jeví, že nemožno jest najednou a ouplně tuto moc zničiti, tam jest mírný (moderado), to jest on se nepodrobuje této moci, ale hledí ji poznenáhla seslabiti a konečně nad ní zvítěziti.

Užijme těchto zásad v příkladu z našeho vlastního života! Co by nám ku př. před půl rokem byl pomohl radikalismus proti tehdejšímu absolutismu a aristokratii? Nic, než žebychom byli seděli na Spielberku neb někde jinde v tuhé vazbě, a že by naše slabá síla ouplně vyhubena byla. Co bychom byli prospěli dobré věci? —

Žádný demokrat a liberalista nemůže se jinak spokojiti, než ouplnou demokracií a svobodou; on tedy nemůže jen na polovici neb některé části přestati; ale on nemusí všechno chtíti najednou, když to možná není, nýbrž vždy jen tolik, co možná dostati a poraziti, a o ostatek opět dále se přičiňuje; kdežto přepjatci najednou všechno žádajíce, přeceňujíce sil svých, často všechno ztratí a nic z toho nedosáhnou, co si žádali. — Takovým způsobem musíme hleděti na politické snažení našich časů.

V Rakousích až do března panoval absolutismus, aristokratie, vojsko, bürokratie a hierarchie, zajisté pět velikých sil. Najednou klesla jejich moc ne naší silou, nýbrž nejvíce následkem událostí zahraničných, velmi kvapně, že jsme se ani nenadáli. Tážu se všech rozumných: Zničen jest u nás absolutismus, zničena jest aristokratie, bürokratie, hierarchie? zlomena jest jejich síla tak, že se jich není zcela co obávati? — O, nešalme se sami, přiznejme se, že posud ani síly své s našimi neměřili, nemysleme, že již nám ouplně odstoupili vítězství. Nikoli, ubezpečuji vás, že jen čekají na příhodnou dobu, aby se ještě o vládu nad námi pokusili. Jejich moc jest ve vojsku, oni mají veliké jmění, jim slouží mnoho okolností, které my ani neznáme, oni mají spojení dobré mezi sebou a za hranicemi. A naše síla proti nim kde jest? kde stojí naše vojsko, kde jsou naše miliony? — nikde. Jediná naše moc byla posud veřejné mínění; udrží-li se ale anarchie a nepořádek jako nyní ještě nějaký čas, jisto jest, že i veliká část veřejného mínění proti nám se obrátí, neboť bohužel! že většině pokoj jest více milý než svoboda, a ještě více bohužel! že veliký počet našich spoluobčanů tak málo vzdělaný jest, že považuje ten stav přechodu od otroctví ke svobodě, v němžto se nyní nacházíme a který nevyhnutelně nepořádků jest plný, že tento nepořádek již za tu očekávanou svobodu považuje! Což tedy divu, že se mnohým taková domnělá svoboda nelíbí! A čím dále tento stav přechodu, tato nejistota trvati bude, tím více získá ona strana přívrženců, která pak bez ohledu na svobodu opět pořádek zavede, ale pořádek takový, že bude u nás opět tak ticho, jako bylo až do letošního roku, ticho hrobové. Povinnost největší všech opravdivých a nezištných přátel svobody jest tedy, všemožně o to se starati, abychom opět pod zákonem žili, aby se místo starého zbořeného stavení vlády naší nové, času přiměřené vystavělo, a to jsme u říšského sněmu a u ministerstva.

Říšský sněm nynější i ministerstvo povstalo v revoluci, sněm vyvolen jest na nejširším základu zcela bez censusu v nejouplnější svobodě, a může se tedy vším právem považovati za vyslovenou vůli všech národů; ministerstvo jest skoro celé vzato z národu a smýšlení jeho jest skutečně liberální. Ale ministerstvo nynější nemá tolik posud moci, jak bychom si přáti měli, mnohé silné závady stojí mu v cestě, když by své dobré záměry ve skutek uvésti chtělo. Celá aristokratie nenávidí toto demokratické ministerstvo, a vojsko jenom s nechutí se podrobuje. Ve sněmu ovšem užívá ministerstvo důvěru veliké většiny, ale právě proto zas strana Frankfurtistů nyní s největší zuřivostí proti ministerstvu vystupuje. Tato strana ve sněmu přeje záhubu rakouského mocnářství, poněvadž jen v tomto pádu doufá na vyplnění nejvřelejší touhy své, totiž aby tak nazvané německé provincie (mezi nimi ovšem Čechy a Morava) k Německu připadly. Od té doby, co tato strana pozoruje slabost svou ve sněmu, od té doby co pozoruje, že ministerstvo od Frankfurtu odstoupilo a foederalisticky smýšlí, od té doby zuří tato strana ve sněmu a její časopisy Der Radicale, Constitution, Gradaus atd. s největší vzteklostí proti ministerstvu, proti většině sněmu a jmenovitě proti deputovaným českým, poněvadž nás za původce všeho toho považuje.

Všechny nadávky, jaké nyní v modě jsou, totiž reakcionář, antidemokrat, terrorista, absolutista, aristokrat atd. sypou nyní tito poražení Frankfurtisté na nás, mluví zjevně o nové revoluci, ano v časopisu „Constitution“ stálo nedávno proraženým

písmem: „Jsme opět před 13. březnem, nazývá-li se tyran náš Metternich aneb říšský sněm, to jest jedno“ atd.!!! Taková řeč praví jinými slovy: Všechno, co se mně nelíbí, jest tyranství, a ona důkladně označuje celou tu podobně smýšlející část Víděňského zkaženého časopisectva.

Že ale deputovaní čeští s lidmi podobného smýšlení, kteří v rozmíškách, v nepokojích a v nepořádcích užitek svůj mají a hledají, souhlasovati nemohou: jest věc patrná: cesty naše nejsou cesty jejich a oučel náš zcela protivný jest oučelu těchto anarchistů. Všichni poctiví a upřímní přátelé svobody snaží se nyní srozumění mezi rozličnými národnostmi rakouskými usnadniti a uskutečniti, jenom tito ale soběčtí Němcové chtí pro zisk svého němectva všechno ostatní obětovati, ale duch spravedlnosti zahladí jejich hanebné oumysle a dobré dílo podaří se proti všem jejich piklům a hanebným ouskokům.

Čeští deputovaní na sněmu říšském a jejich nynější postavení k ministerstvu.

(N. N. 10. září 1848.)

Český národ po strastech červnových, které jako bouře naší vlastí zatřásly, volil sobě zástupce na říšský sněm do Vídně. Jestli vždy jindy povinnosti a odpovědnost deputovaného veliké a důležité jsou, musíme říci, že povinnosti a odpovědnost nynějších deputovaných českých ve Vídni nesmírně větší jsou než kdykoli jindy. Naše vlast stojí nyní na břehu propasti: jedná se o bytí neb zahynutí českého národu; veliké a zuřivé rozdvojení nastalo mezi oběma národnostmi v Čechách, německá strana usiluje patrně o zrušení samostatnosti naší země, o podmanění Čechů do služebnosti německé, aneb kdyby se i to nepodařilo, aspoň o utržení německých krajů od našeho království. Naše snažení musí patrně být naproti tomu, a sněm Vídeňský jest bojiště, na kterém se záležitost tato rozhodne, a výsledek ukáže, zaslouží-li si čeští deputovaní po skončeném boji slávu nebo hanu.

Nemohouce již napřed o tomto výsledku s jistotou mluviti, můžeme aspoň nyní poněkud z toho co se stalo, souditi o tom, co se stane.

Sněm říšský nynější, jenž konstituci celého Rakouska vypracovati má, jest dle úsudku všech zkušených politiků velmi neschopný, a nemůže se nikterak po boku stavěti sněmům v jiných konstitučních zemích. Jaký jest to sněm, který na 370 oudů asi 100 má takových, kteří, jdouce ráno do sezení nikdy nevědí, jak budou hlasovati! Jaký jest to sněm, jehožto 40 oudů čísti a psáti neumí a ani slovo nerozumí v té řeči, ve které se jedná? Jaký jest to sněm, v němžto sedí asi 30 oudů takových, kteří zřejmě usilují o zkázu toho státu, jejž opravovati mají? —

Když čeští deputovaní do Vídně přišli, našli sněm zcela beze vší formy, nevědělo se, kdo s kým drží, kdo je v oposici, kdo je s ministerstvem. Ministerstvo samo vystupovalo zřejmě, neboť nevědělo posud, jak smýšlí většina sněmu, a známo jest, že se v konstituční zemi neudrží ministerstvo, nemá-li většinu sněmu pro sebe. Od té doby, co čeští deputovaní do sněmu přišli, bylo hned viděti aspoň dvě strany zřejmě a nepřátelsky proti sobě stojící, o kterých jisto jest, že jedna s druhou nikdy se nespojí. Byla to strana frankfurtská a protifrankfurtská a obě v nejurčitějším způsobu z českých deputovaných sestavené, totiž Čechoněmci, nejurčitější Frankfurtisté, Čechové, nejurčitější protifrankfurtisté. Ostatní oudové sněmu se buď k jedné nebo k druhé z těchto stran více méně klonili. Čeští deputovaní utvořili hned mezi sebou privátní spolek, pevnou politickou stranu, která se každodenně scházela a mezi sebou radila o tom, jak se na sněmě chovati, a můžeme směle říci, že v celém sněmu jen Čechové pevnou, ouzce dohromady spojenou a dle stejného plánu pokračující stranu tvoří, což všeobecně uznáno jest, a můžeme dodati bez marné chlouby, že tato strana posud na rozhodnutí sněmu velikého vplyvu měla a bohdá ještě míti bude.

Ministerstvo nynější jest sestaveno z dvou zcela rozličných živlů: ministr zahraničných **Wessenger**, financí **Kraus**, vojny **Latour** náležejí dle smýšlení svého spíše ke starší škole a jsou také pozůstatky minulých časů, ostatní ministři: **Dobblhof, Bach, Hornbostel**, (**Schwarzer** brzy vystoupne), jsou mužové smýšlení nového demokratického. Patrně vidíme, že Vídenská revoluce a Sicherheitssauschuss, jenžto se chlubí, že ustanovil toto ministerstvo, přece nejdůležitější tři místa zanechali v rukou staršího systemu. Nemohli si jinak pomoci, ačkoli se již tehdá jmenovali „**suvrén**“!

Z počátku toto ministerstvo, nebo vlastně tato mladá polovice ministerstva, mluvilo jen o Německu, poznenáhla ale vidouc převahu ve sněmu, zmiňovalo se již více o Rakousku vedle Německa, čím dále tím více chladlo ke Frankfurtu, a konečně nevšímajíc si Frankfurtu mluví o velkém, mohútném, samostatném Rakousku, a odloživši německý trikolor káže rovnoprávnost a jednotu všech rakouských národů. Čím více se osazovala pravice,*) čím více tato pravice působila na ostatní sněm, čím více se roztahovala zuřivost Frankfurtské strany proti všem ostatním ve sněmu, tím více pokračovalo ministerstvo v tužení svých foederalistických zásad. To se jevilo v interpelacích a při všech jiných příležitostech.

---

*) Místo, kde čeští deputovaní ve sněmu pohromadě sedí.

Patrno jest, že Čechové, vidouce ministerstvo takto jednati, neměli příčinu ani chuť protiviti se tomu, nýbrž naopak šetřiti ministerstvo ve všem, kde pozorovali, že snadné cesty jsou. Tak se vyvinulo poznenáhla přátelství mezi českými deputovanými a ministerstvem. Za to ale Frankfurtisté pozorujíce slabost svou ve sněmu, pozorujíce, kterak se ministerstvo od nich odvracuje, počali nemilosrdně na ministry dorážeti a všemožně hleděli ministerstvu překážky do cesty házeti, což mělo nevyhnutelný následek ten, že čeští deputovaní pevně se na stranu ministrů přirazili, a utvořivše s ostatními silnou majoritu (většinu) nyní ministerialní stranu tvoří, kdežto Frankfurtisté v opposici se nalézají. Doufáme pevně, ba přesvědčeni jsme, že tato opposice věčně opposicí zůstane, a že se jí nikdy nepoštěstí majoritou se státi a nás do opposice vehnati.*)

Od té doby, co ministerstvo určitěji od Frankfurtu se odvrátilo, zlehčuje ho strana ultraněmecká nejhanebnějším způsobem, upírajíc mu všeliké dobré vlastnosti, nazývajíc jej reakcionářským, protilidským, aristokratickým ministerstvem, ačkoli se vždy (kromě Frankfurtu) tak chová, jako se z počátku chovalo, kdežto jej ještě ti sami nynější nepřátelé jeho na rukou nosili a nejdemokratičnějším, radikálním nazývali.

Znamenité jest to, že se v tomto ohledu Frankfurtisté srovnávají s aristokratickou stranou (kamarilou), která též nynější ministerstvo nenávidí, a potupně se usmívá, vidouc, že nejradikálnější strana ke stejnému cíli kráčí. Obě tyto strany, ultraněmecká i aristokratická, přejí si pád nynějšího ministerstva: pak ale se přízeň jejich rozhází, jedni chtějí Frankfurtistské republikánské, druzí aristokratické ministerstvo; jedni Löhnera, druzí Stadiona!

Čeští deputovaní ale tak dlouho budou toto ministerstvo nynější podporovati, pokud svým zásadám nynějším věrno zůstane, přesvědčeni jsouce, že pro nás Čechy není možné lepší ministerstvo, ovšem ale — **horší.**

Dodatek. Když tedy čísti budete, že ministerstvo tratí popularnost a jiné podobné řeči, víte, jak si to vyložiti; kdyby ale něco podobného stálo v českých časopisech, pomyslete si: Inu! lidé píší mnoho, čemu sami nerozumí!

---

*) Uznávám potřebu slovo o p o s i c e trochu vysvětliti, neboť jsou u nás mnozí znamenití politikové, kteří třeba velmi mnoho o politice píší, a přece posud nevědí, co jest to oposice. Oposice jest ta strana, která proti vládě stojí, ve sněmu obyčejně menšina, protože se vláda vždy dle většiny sněmu říditi musí. Kde jest vláda dobrá, je hanba být v oposici; kde jest špatná vláda, je čest dělat oposici. Tak ku př. v severoamerickém soustátí jest oposice reakcionářská a aristokratická, neboť vládne strana demokratů.

Slovo v čas o nepoctivosti našich nepřátelů, Němců i Maďarů,

aneb kdo jest reakcionář a kdo jest svobodomilovný.*)

Němec a Maďar odjakživa nepřízniví byli Slovanu, a Slované jakožto lid mírný podlehli všude těmto zuřivým protivníkům svým, uvedeni jsou od nich do tuhého poddanství, a po mnohá století museli těžce trpíce sloužiti ke slávě podmanitelům svým.

Němci pohltili již nesmírné země od Slovanů obývané a poněmčili je ukrutnými nelidskými prostředky, o kterých stará historie nynějšího severního Německa (jindy zemí slovanských) krvavé a slzavé pády vypravuje.

Nám čecho-slovanskému kmenu, hlavně ale Čechům, Moravanům, Slezanům vždy jako škůdcové ve všem překáželi a nepřáli nikdy oddechu, celá naše historie jest ustavičný boj náš proti Němcům usilujícím o to, aby sobě nás podmanili. Slezko již skoro celé pohltili a Čech i Moravy velikou část, a o ostatek nyní ještě ve Frankfurtě se pokoušejí. Rovněž tak chovali se proti bratrům našim Polákům: jako hosté do země přijdouce, usadili se a nepřátelství kuli proti domácím hospodářům jak v Haliči tak v Pozňanech a v polské části Slezka, a právě nyní, kde celý svět o samé spravedlivosti a svobodě mluví, ustanovil Frankfurtský parlament, chlubící se ustavičně svobodomyslností svou, aby půl Poznaňska zcela k Němcům připadla.

Nejinak jednali s Jihoslovany, a nechtíce již ani na to váhu klásti, že veliká část arciknížetství rakouského byla za starých dob od Slovanů obsazena, o nichžto již nyní sotva památky nalézáme, uvádíme jen Korutany, Krajinsko, Štýrsko, Vojenskou Hranici jakožto do nebe volající důkazy německé nenasycenosti. Jak se Němci k Rusům chovají, o tom jsem již dávněji v Musejníku (Cizozemci v Rusích) dosti pověděl, ovšem za censury, ale přece dostatečně, aby vysvítalo, že tam k dobrému nejsou. Vysvítá z onoho článku, že Němci, kteří právě tak rádi na despotii ruskou zlořečí, sami tam v Rusku nejhlavnější nástroje této despotie jsou. Než o tom, dá-li nám Bůh brzy nynější politické zmatky šťastně ukončiti, v pokojnější chvíli mnoho zábavného ze své zkušenosti povím, a mezi

---

*) Říká se tak často: Jen snášenlivost! jen nedrážditi jednu národnost proti druhé! — Dobře, my hotovi jsme uposlechnouti dobré raddě. Ale abychom my jen mlčeli a jiní nejhanebnějším spůsobem nedovolenými prostředky, lží atd. nám všemožně škodili: toť by byla zajisté shovívavost slovanská trestu ne pochvaly hodná. Proto odhalujeme před světem tímto článkem nepoctivosti, jakých si naši nepřátelé ustavičně proti nám drze dovolují.

tím i to, že šlechta německá v tak zvaných ruských ostsejských guberniích pro celé ostatní Rusko vždy vzorem byla a jest, kterak se mají sedláci utiskovati, což dokáži svědectvím samých německých spisovatelů, a že tohoto vzoru ostatní Rusko posavad ještě nedosáhlo.

Maďaři rovněž tak Uhry opanovali a všem tam bydlícím Slovanům těžké jho své na šíje uvalili, z kterého se nyní teprva na svobodu domáhají.

Slovanské svaté právo tito dva národové až do dnešního dne nohama šlapali, a jak se chovají nyní, když moc naše vzrostla, když se moc naše vyrovnala našemu právu? — Uznávají nyní naše právo a křivdu nám učiněnou, jsou hotovi, ji napraviti, vedle nás poctivě co rovni vedle rovných bydleti? —

Nejsou, oni zůstávají vždy staří vlci, a celý rozdíl jest ten, že nyní, když nás mocí nemohou v poddanosti své udržeti, ovčí kůži přes sebe přehodili. A tato ovčí kůže jest **radikalismus, demokratie.** Maďaři a Němci chovají se nyní tak, jakoby jen oni sami celou svobodu a demokratii na světě pachtovanou měli.

Ustavičně nám oni a časopisy jejich hlásají, že jsme my Slované národ milující otroctví, že od nás svoboda vzniknout nemůže, že jsme reakcionáři atd.

Když ban horvatský se silou velikou hrozí Maďarům, nazývají jej reakcionářem a sluhou kamarily a troubí celému světu ustavičně o jeho reakcionářství, až tomu konečně lidé uvěří.

Srby zas, domáhající se svobody své zbraní, jmenují nástrojem despotie ruské. Co Slovanům k prospěchu jest, to všechno vykřikují jakožto nebezpečné svobodě a demokratii.

Když čeští deputovaní na říšském sněmě s dobrým prospěchem německé a maďarské panování zničiti a skutečnou rovnost všech národů v Rakousích uvésti usilují, tuť je opět německé a maďarské časopisy za reakcionáře vykřičeti se snaží! Již dříve zvali nás do Frankfurtu zrovna s tím doložením, že jen tak nabudeme svobody, jakoby se ve Frankfurtě jediný a samoprivilegovaný sklad svobody a demokratie nacházel.

Budeme se my Slované, kteří jsme šlechtu a privilegie mezi sebou nikdy neznali, nýbrž jeden druhému ve všem rovni byli a jen stáří a rozum ctili, učiti pravé demokratii od Němců a Maďarů? od Němců, kteří železnou šlechtu ve středověku vynalezli, a od Maďarů, u kterých kromě šlechty nebylo lidí až po tento den?

Maďaři, kteří až posud hořejší magnatskou komoru mají, kdežto v ostatním Rakousku již šlechta skoro zrušena jest a jistě brzy ouplně zrušena bude, tito Maďaři smějí Horvatům reakcionářů a protivníků svobody spílati?

A co nejdivnějšího jest, i mezi našinci nalézají se lehkověrníci a nezkušení, kteří tuto chytrost maďarsko-německou neprohlížejí, a proti svým vlastním nedůvěru chovajíce, od Němců a Maďarů spásu svou očekávají.

Tak arci nepoctivá chytrost maďarsko-německá účelu svého dosahuje, neboť oběti jejich vládychtivosti, které jim nyní již málem z rukou vyvázly, nyní by dobrovolně jako nezkušené ptactvo píšťalkou líbeznou přilákány na lep jim sedaly?

Zvláště na jednu ouhlavní chytrost a nepoctivost obracuji pozornost vaši. Němci a Maďaři vždy říkají: že politická svoboda jest hlavní věc, národnost že se nemá na ujmu svobody nadsazovati, a že oni více o politickou svobodu stojí než o národnost, že národnost jest libůstkářství atd.

„Dobře tedy“ — odpovězte jim — „vy chcete politickou svobodu, my Slované chceme ale politickou i národní svobodu, my tedy jsme svobodomyslnější než vy.“ Chcete-li jim ale chytráctví zase chytráctvím splatiti, tedy jim odpovězte: „Vy milujete politickou svobodu, na národnosti si, jak pravíte, nezakládáte. Dobře tedy, u nás Slovanů najdete politickou svobodu; poněvadž ale my Slované národnost svou příliš milujeme, vy si na své mnoho nezakládáte, přijměte tedy vy naši národnost, místo co bychom my vaši přijímati měli.“ Uvidíme pak hned, že to neučiní a své slovo nazpět vezmou, když jim je takto obrátíme; pak budou oni národnost svou zrovna tak vysoce ceniti jako my Slované.

Pamatujme si to hlavní pravidlo, kterému nás učí zkušenost všech věků: Politická svoboda bez národní nemá ceny: a u kterého národa panuje cizí jazyk v ouřadech, ve školách a v životě, tam není pravá svoboda, není demokratie, neboť jest tam aristokratie, a sice nejhanebnější aristokratie, aristokratie jazyka.

Čtěte tedy časopisy od německé a maďarské strany vydávané opatrně, nevěřte všemu, co by vám rádi namluvili, nýbrž než čemu uvěříte, zpytujte napřed vždy, odkud vítr věje.

Psáno na den sv. Václava 1848.

Slované v revoluci Vídenské.

(N. N. 21. října 1848.)

Ve Vídni a v Pešti rozhodne se nyní snad již brzy osud Rakouska, osud Slovanů v Rakousku, ne v nepokojné raddě, jak se posud myslelo, nýbrž mečem a střelbou. My Slované, znajíce dobře spravedlivost své věci, chtěli jsme jen pokojně na říšském sněmu rozhodnouti o tom, v jakých poměrech máme nyní ve svobodném Rakousku podle sousedních národů žíti: ale odpornící naši Maďarové i Frankfurtisté jak mile pozorovali, že se spravedlnost díti a neslušné panování jejich přestati má, cho-

pili se ještě naposledy meče, podaří-li se jim snad hmotnou mocí zvítěziti nad většinou ve sněmu.

Každému bylo známo, že revoluce Vídenská od 6. října byla protislovanská, frankfurtsko-maďarská, všichni Maďaři a všichni Němci*) tomu dobře porozuměli: čím to jest, že jen Slované, jenom našinci buď hned věci neporozuměli nebo posavad ještě porozuměti nemohli a nechtěli.

Ohledněme se mezi Slovany rakouskými, jak se kteří po událostech Vídenských zachovali. Jihoslované, kteří nyní všichni ve statečném boji jsou o právo své, nejrázněji se obořili proti Vídni, v novinách a v časopisech jejich nenacházíme ani hlasu, který by se snažil ospravedlniti nejnovější revoluci Vídenskou, nebo ji nazývati bojem o svobodu. Jihoslované jakožto národ bodrý, zdravý, neočekávají, aby jim někdo jiný svobodu vydobýval, oni důvěřují sami v sebe a jenom sami o svou svobodu bojují.

Mezi Slováky a Rusíny též ani jediného hlasu neslyšíme ku prospěchu Vídeňanů, tito kmenové slovanští dobré tušení mají o tom, že svoboda pro Slovany pocházeti nemůže a nebude od Maďarů ani od Němců.

Bolest a žal svírá však srdce slovanské, když vzpomene na Poláky. Tento nešťastný, odštěpený, zpanštilý kmen slovanský nesdílí s námi ostatními nikdy ani radost ani žalost, on vždy o samotě opodál stojí hrdě, bez naší pomoci chtěje dosáhnouti svého blaha, ba on se raduje, když my kvílíme, a kvílí, když my se radujeme. Poláci sebe nikdy upřímně za spolubratry naše nepovažují, a byl-li čas, kdežto Slovanstvo u nich v modě bylo, přece nikdy nevešlo do krve; přišla bouře, a Poláci přestali býti Slované a začali být zase jen Poláky. — S Maďary, úhlavními škůdci Slovanstva, bratrují se vždy, ba i s Frankfurtisty, kteří jim přece nedávno oddekretovali půlku Poznaně k německé říši, i s těmito chtějí raději se bratrovati, než s námi. Ve sněmu Vídenském od 6. října hrají Poláci skoro nejznamenitější roli. Polská šlechta**) od roztržení Polska nemyslí na nic, než na revoluci; revoluce, ustavičná revoluce jest život těchto obyčejně málo neb nic nepracujících šlechticů, a kde jest revoluce, tu je Polák, a kde je Polák, tu je revoluce. Jakmile nastala revoluce ve Vídni, byli Poláci hned ve svém živlu, nedbajíce na oučel revoluce, chopili se hned pilně anarchistického díla. Polák, pamětliv příliš starých urážek, nenávidí Rakousko z celé duše své, a pomsta jest mu tak sladká, že ji třeba ke své největší škodě vyhledává. Časopisy polské jsou nyní naplněny jásáním nad 6tým říjnem a urážkami českých deputovaných za to, že ze sněmu odešli.

*) To můžeme pozorovati z „Deutsche Zeitung aus Böhmen“, z chování Liberce atd.

**) A to jest vlastně až posud národ polský, neboť rolník v Polště posud nedospěl ke vzdělání, a měšťanstvo jest židovstvo.

Jaký oučinek měly události Vídenské u nás, ví beztoho každý. Také u nás v Praze počali se ozývati hlasové příznivé revoluci Vídenské, nyní ale skoro všichni umlkli, až na jeden neb na dva malé časopisy Pražské, jejichžto křiklavost ale tak dobře známa jest, že na jejich hlas žádný moudrý nic nedá. Ostatní všichni, ačkoli dříve mnozí proti poslancům českým a ku prospěchu Vídeňanů se prohlásili, přece nyní po lepším poznání věcí úsudek svůj změnili.

Duch lidský příliš podroben jest moci zvyku a velmi nesnadno se vpraví do jiných okolností. Za bývalých časů měli jsme vládu despotickou zlou, a proto byla ta vláda i se vším, co od ní pocházelo a co s ní ve spojení bylo, ve spravedlivé nenávisti. Nyní se vláda změnila (nejposlednější ministerstvo zajisté bylo v celosti svobodomyslné a řádné), ale tito lidé se nezměnili, oni se vždy ještě drží starých slov, byť by i smysl nyní byl celý jiný, oni vždy ještě ochotně se přidrží každého, kdo proti vládě stojí a proti vládě zuří.

Tak ku př. jsou nyní záležitosti dvoru císařského a záležitosti Slovanů rakouských ouzce spojeny; my musíme držeti Rakousko, abychom zůstali ve spojení s ostatními Slovany a společně se podporovati mohli; dvůr musí držeti Rakousko proto, že jest koruna jeho. Ale najdou se lidé, kteří raději budou držeti s Frankfurtisty ke své vlastní škodě, než se dvorem ke svému prospěchu, a proč? — protože si již zvykli považovati to za liberální? — Inu, komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí! — Ale to jest jisté, že ten, kdo ještě neumí hleděti na smysl, nýbrž jen na slova, by neměl se míchati do politiky, neboť uškodí svou dobrou vůlí ale malým rozumem víc než zjevný nepřítel.

Jak nyní věci stojí, nemáme se co obávati. Sněm říšský bude jistě a v nejkratším čase od JMC. na jiné místo přeložen — na které, se posud s jistotou udati nemůže, Veliká síla vojenská, která se brzy okolo Peště a Vídně sestaví, brzy zajisté pokoří stranu maďarskou a frankfurtskou, pak ale uvidíme, bude-li dvůr císařský pamětliv toho, kterak jsme se my Slované zachovali v době nebezpečné. Říká se, že velcí pánové rádi zapomínají na dobrodiní, ale na východě jest opět přísloví, že dobrou službu král nikdy nezapomene. Nadějeme se, že se dvůr náš říditi bude vždy podle tohoto posledního přísloví, a byla by to skutečně svatá jeho povinnost, aby nám Slovanům vždy odstrčeným při kvase, ale vždy nevyhnutelným při práci, konečně upřímně a beze všech těch kliček velkopanských pomáhal k dosažení skutečné rovnoprávnosti.

Víc nežádáme a pokud moudří zůstaneme, žádati nebudeme. Ostatně ale musíme se přiznati, že poučeni trpkou zkušeností, na nikoho jiného se nespoléháme, než sami na sebe, a kdyby se celý svět proti nám postavil, musíme opřeni na své dobré právo,

svou vlastní prací a přičinlivostí dosáhnouti toho, co nám před Bohem a před světem patří.

O sankci císařské.*)

(N. N. 22. října 1848.)

V manifestu císařském dne 19. října t. r. v Holomouci vydaném stojí: „Aby (konstituce) Mé sankci byla předložena.“

Slovo toto sankce za poslednějších časů zavdalo příčiny k velikým rozbrojům jak v říšském sněmu, tak i v časopisech a v životě. Císař náš slíbil konstituci a vydal ji také brzy po tom. Avšak nebyli národové s konstitucí od J. M. C. vydanou spokojeni, protože nebyla času našemu přiměřena, poněvadž kromě mnohých jiných nedůstatků šlechta v ní nad jiné stavy se nadsazovala proti demokratickému smýšlení a přesvědčení našich časů. Císař náš tedy svolal konstitující (ústavní) sněm, aby on vypracoval konstituci (ústavu) pro Rakousko, tak jak se srovnává s potřebami národů. Císař nevyjádřil se zřetelně o tom, co si on myslí slovem ústavní sněm; ale povstalo z mnohých stran mínění, že ústavní sněm vypracuje konstituci, kterou pak císař přijmout musí. Tak rozuměla slovu „ústavní sněm“ celá levice ústavního sněmu říšského, zvláště ale ti, kteří myslili, že se snad většina říšského sněmu podrobí Frankfurtu, v čem by jim arci sankce císařská byla vadila. Ta strana, která tohoto mínění byla, myslila si takto. Celá moc nejvyšší (souverenita) jest nyní v rukou národu, sněm říšský co zástupce a plnomocník národu může tedy ustanoviti dle líbosti, a císař se spokojiti má s tou mocí, kterou mu sněm (totiž národ) dobrovolně ponechá.

Musíme vyznati, že tyto zásady jsou dobré a pravé, avšak jsou v našich okolnostech nepraktické a mohly by svobodě a prospěchu našemu spíše ublížiti než pomoci.

Není nikdy dobře filosofovati do povětří a neohlížeti se po pevném základu své filosofie, sice pak lehko celá filosofie, na oko pevně vystavená, spadne jako domeček z karet od dětí sestavený.

Kdybychom se právě byli sešli někde v pralesích amerických a tam teď chtěli založiti nový stát, tuť by arci bylo všechno na místě, co levice říšského sněmu ve Vídni myslila. Udělali bychom si zřízení dle líbosti, buď republiku neb monarchii; kdyby se nám monarchie více líbila, vyvolili bychom si krále neb císaře, a tomu bychom dali moc malou, velkou nebo žádnou, jak by se nám líbilo, a on náš nově zvolený král neb císař by přijal ochotně to, co by se mu podávalo. — Ale my nezakládáme nový stát, my si nevolíme nového císaře, my máme již císaře, který byl ještě na jaře neobmezeným naším pánem, a který ještě posud má tak velikou moc, že jenom blázen může ji upírati. My hledíme na okolnosti tyto se stanoviska praktického a považujeme uvedení konstituce jako dobrovolnou vzájemnou úmluvu (kontrakt) mezi císařem s jedné a národem (t. j. sněmem) s druhé strany.*)

Císař nám odevzdává velikou část své předešlé neobmezené moci dobrovolně, my ji přijímáme, a ze své strany pojišťujeme císaři dobrovolně jeden díl této předešlé jeho moci, který jemu ponechati hodláme a za dobré uznáváme. My národ a císař jsme dvá smlouvající: první podání učinil císař, my jsme je nepřijali, že bylo málo; nyní činíme my podání (t. j. říšský sněm vypracuje konstituci), až císař naše podání přijme, pak bude úmluva platná, kontrakt uzavřen a naše konstituce pojištěna.

Takový byl asi smysl slov ministra Bacha, když pravil ve sněmu, že se strany konstituce stane sjednocení mezi sněmem a císařem, že císař konstituci od sněmu vypracovanou ze svobodné vůle přijme.

Upřímně vyznáváme, žeby byl císař konstituci od říšského sněmu vypracovanou beze všech starostí mohl příjmouti, poněvadž většina sněmu jest při vší své svobodomyslnosti rozvážlivá a opatrná, a proto nemyslíme, žeby nyní bylo zapotřebí bývalo tím slovem sankce na všechny pády se pojistiti. Ale co se stalo, stalo se, a my nyní nebudeme ani odporovati.

Pokud konstituce ještě vypracována není, a pokud tedy nevíme, jaká konstituce bude, jest slovo sankce ještě bez smyslu, abychom se jádrně a prostonárodně vyjádřili, jest zajíc v pytli, o kterém se hádati není radno. Až bude konstituce hotova na sněmu pak teprva nabude věc platnosti. Bude-li konstituce dobrá, dle potřeb a přání všech národů, nebojme se o sankci císařovu; císař se nemůže opříti proti zjevné vůli celého národu, on udělí potvrzení své dobrovolně . .

Kdyby se ale osoby jiné nepovolané mezi císaře a národ stavěli a za slovo sankce svůj zisk a zisk jistých privilegovaných stavů ukrývali: tuť musí národové rovně a zmužile proti takovým nepřátelům národu i císaře protestovati a je odstraniti, aby nezbraňovali slovům ze srdce národu vstupovati do srdce císařova.

---

*) Sankce jest potvrzení, které císař dává usnešením sněmu, načež teprva platnosti nabývají.

*) Dobře nám ovšem jest známo, že mezi císařem a národem stojí mnohé nepovolané osoby, které by rády tuto úmluvu dle svého prospěchu zařídily, a kterým ani na národu ani na císaři vlastně nezáleží, nýbrž jen samým na sobě. Takových ale zištných dohazovačů při dobrovolné úmluvě nepotřebujeme.

Poláci a revoluce ve Vídni.

Chtěli jsme za příčinou nejnovějšího protislovanského vystupování Poláků zvláštním článkem vyjasniti smýšlení jejich, ale předešla nás v tom **Jutrzenka** v Krakově vycházející, která dne 19. října podává následující článek, jež ouplně vyobrazuje nevědomost, naivnost, spolu však pýchu a přemoudrost šlechty polské. Stůj zde na věčnou památku tento článek, jenž nás věřiti učí to, co praví sedlák polský, totiž že šlechta polská vlastně není ze slovanské, nýbrž z tatarské krvi.

„Noviny české horší se stále na Vídeňany a jednání sněmu, povstávají proti Polákům jakožto jediným posud osobám, jenž ve zmatku rozpadlých sil jakýsi lad a pořádek uměli zavést, ba lají nám, jenž v tomto boji Vídeňanům a Maďarům srdečně přejem vítězství. Ne pro ně, ne pro Čechy, pro národ, který tak se uměl snížit, že nyní tomu samému Windischgrätzovi, co jej před několika měsíci bombardoval, dal rukojmě věrnosti, prose ho, aby co možná rychle opustil zem a spěchal k Vídni, chvějícímu se panujícímu rodu na pomoc; — ne pro Čechy — opakujem — ale pro nás samé, pro Poláky klademe tuto několik slov, které nechť myšlénky naše objasnějí, je-li jakého objasnění ještě potřebí.

Nemůžeme zapřít, že celá věc zdá se na první pohled temnou a nesrozumitelnou. Poláci berou čím dál tím činnější oučast v boji, který dělí Rakousko na dvě polovice, a vystupují zdánlivě proti hnutí slovanskému. Ale Poláci rozumějí, že stanovisko Slovanství, na něž je klade Jelačić a Čechové, jest prahanebné, jelikož zkrátka najmuté, v službě kamarilly. Na krátce na dlouze zastydí se Jihoslovanstvo, pakli v něm skutečně, jak se nadějeme, tkví zárod budoucího života, nad tou rollí, k jaké je vyvedl horvatský bán. Maďarové, přišedše tuhou zkouškou k přesvědčení blízkého, velmi blízkého podrobení a nebo ouplné záhuby, které je zbavil jen šestý den října, odříkají se od té chvíle útisku a panovnictví nad Slovany. Jsou v dějepisu příklady, že dva národové, došedši na nejvyšší stupeň vzájemné nenávisti, zapomenou na dávné urážky, spojí se tím silněji a vystaví si od té chvíle společnou pro budoucnost historii.

Klademe ještě jednou před oči zpomínku na Litvíny, národ, který z ouhlavního nepřítele stal se najednou přítelem, milovníkem Polsky, a od té chvíle s ní na vždy se slil. Z té strany je otázka buď již ulehčená, buď se dá v brzce ulehčit.

Nyní o Slovanech.

Jelačić se svými hordami je odevšad stísněn; s jedné strany Uhři, s druhé Vídeň a s třetí Dunaj zamykají ho v trojhran. Nedostatek potravy a střeliva naň čím dál tím více doléhá, a tak, pakli Vídeň bude s to lépe se zorganisovat a Uhři o trochu víc odhodlanosti si dodat, doufáme, že ani Windischgraetz ani strana dvorská Jelačića nebude s to uchránit. A jest věru důležitá věc, nynějšího bana horvatského docela zničit aneb jej ouplně oddělit od záležitosti slovanské.

A toto dílo je zůstaveno Polákům, neboť Polsko, ač materialně bez síly, má ještě dost síly mravní a může tou zbraní skutečně jednat. Poláci v boji Horvatů s Uhry neutrální, anebo raději oběma stranám naklonění, ješto je s jedné strany váže podání historické, společnost podrobenství a utrpení a nadevšechno společnost skutečných nepřátel, s druhé zase spojuje pokrevnost a jednorodost, mohou shodou a vyrovnalostí válčících národů jen získat a stát se silnějšími. Na to myslili ode dávna.

Byla doba, kdy se Slovanstvo poprvé shromážděné na sjezdu slovanském v Praze poddalo mimovolně pod mravní vládu Poláků. Netajme si, že v čele Slovanstva musíme spatřit buď Moskvu anebo Polsko. Jediní jen Čechové, a to národ takový jako Češi, mohou vidět v dynastii rakouské náčelníka Slovanstva. A na kormidelníku, jakého si Slované oberou, musí záležet budoucí jich život. Proto jsme se upřímně radovali ze sjezdu Pražského. Ale Windischgraetz poznal brzo ducha, který tím shromážděním začal vládnout, a děla Hradčanská vyplemenily klasy myšlénky o Slovanstvu sotva vzešlé.

Podobalo se, že sjezd slovanský, sblíživ neznané posud kmeny a rozehnán bodáky, doplnil své povolání a tím silněji pobratřené kmeny spojil. Pódobalo se, že Slované poznají hned svého nepřítele a že boj započatý na ulicích Pražských přenese se do všech částí Slovanstva pod žezlem rakouským stojícího. Vyznáváme se, že jsme se v tom mínění sklamali. Slované jižní a západní nedospěli posud k výšce nynější doby.

Slovanský ráj Kollárův nemá ani jednoho muže činu národů těchto, jsou tam samí dějepisci, filologové čeští a slepí básníkové srbští, ale krom polských nenajdeš tam žádného hrdinu.

Opakujem, že nynější hnutí Slovanů je hnutí falešné, spůsobené jediné od pletichářů dvorských. A to je poslední úsudek, jaký Jelačić dle našeho zdání zasloužil.

Kdyby v tom vězela myšlénka pravdivá, nebyly by jí ani bodáky a peníze rakouské na pomoc. Ale nehledíc na to, že někdo zle užívá své bdělosti, musíme se již z toho těšit, že se probudil a začal rozvinovat neznané posud síly. Jedná se jen o vytknutí dráhy a směru, jak se svěží ti živlové mají rozvinout.

Dvorské pletichy byly s to, opakovat výjevy dost podobné vraždám haličským r. 1846. Slované místo aby se pohodli s Uhry, udeřili na ně a chtěli vyhubit národ, který jim někdy bude nejspůsob-

nějším pomocníkem a podporou budoucího stavu. Neboť Maďaři, jak mile se jen s Němci nespojují, stanou se již tím samým našimi spojenci.

Již za času slovanského sjezdu začínaly sváry mezi Jihoslovany a Maďary. Byla tam řeč o spůsobech úplného vyhubení Maďarů.

Jen Poláci samijediní tomu odporovali. Zatím se Horvati a druhé kmeny jihoslovanské přeměnili z vojínů bojujících o národní bytí v najaté pacholky strany, jenž práhne po záhubě svobody maďarské. Od té chvíle, pravíme upřímně, ztratili všechnu naši vážnost a přání naše přesídlily se do táboru maďarského. První jednání drámy ukončilo se šťastně. Jelačić stal se z vítěze přemoženým.

Co nám další rozvin přinese, to ukrývá nedaleká budoucnost. My prorokujeme, že Slované, aspoň jižní, najednou prohlédnou a přijdou k té straně, kde je čeká čestnější než posud povolání.“

Tolik jest slov hrdé nevědomosti šlechtické! Dovoleno nám budiž, poněkud filologická poznamenání k tomuto moudrému článku přivěsiti.

Hned na počátku dovídáme se něco z brusu nového a celému světu posud neznámého: **Jen Poláci drží nyní pořádek ve Vídni!** — Věru, bez Poláků by nikde ani ve Vídni se neudržel politický pořádek! —

Druhá novinka, kterou se Praha dovídá z polského časopisu jest, že jsme Windischgrätzovi dali rukojmě a prosili jej, aby rychle na Vídeň pospíšil!! Divme se!

Poláci prý **zdánlivě** vystupují proti Slovanstvu! Zdánlivě? — ba bezbožně opravdu!

Je-li prý v Jihoslovanech skutečně zárodek budoucího života? táže se Jegomošić, polský pan demokrat! — Ba již nyní jest v nich život větší, než u vás, páni šlechticové polští: oni Srbové i Horváti, celý lid, povstali statečně bojovati o svou svobodu, a váš lid polský potloukl vás r. 1846, když jste povstati chtěli! Jak jste si jej vychovali, tak jej máte. —

Co se nám zvláště líbí, jest, že nás Krakovská Jutrzenka — nepochybně z dobrých pramenů snad na čestné slovo Košutovo — ubezpečuje, že se Maďaři od nynějška odříkají utiskování a panování nad Slovany. Milí Srbové, Horvati a Slováci! vložte meč do pochvy, Jutrzenka Krakovská vám vyjednala u svých bratránků maďarských, že vás již nebudou utiskovat; jen jim teď přejte oddechu, aby se na vás zatím lépe zmohli!

A to přátelství, ba manželství mezi Litvou a Polskou, o kterém šlechta polská tak ráda vypravuje! Letos z jara slavilo se ve Vídni bratrství mezi Maďary a Němci, to jest: židi z Uher a židi z Němec pili na to, že jsou bratři. Zrovna tak šlechta polská z Litvy, šlechta polská z Rusi a šlechta z vlastní země polské připíjejí si na bratrství Litvy, Rusi a Polsky — ale Litvíni, Rusíni i (bohužel!) lid polský proklínají zatím celou svou šlechtu. Polská šlechta přivedla dva veliké národy, Litvíny a Rusíny o svobodu, zahnízdila se mezi nimi, ssála z nich život a to nazývala **bratrstvím!** Známe dobře sympathie vaše pro Maďary, jste vy věrní bratránci: co Maďaři činili Slovanům a Rumunům, to jste vy, šlechto polská, činili Rusínům a Litvínům. Cár ruský utiskuje zřejmě, neukrývá se se svým despotismem: vy ale a Maďaři utiskovali jste pod firmou svobody, demokratie a bratrství, vy jste utiskovali a **chcete ještě** utiskovati po farizejsku! Kdo jest horší? — Vy zrovna tak prohlašujete Rusíny za reakcionáře, proto že se nechtějí dát od vás utiskovat, jako Maďaři prohlašují Horvaty za reakcionáře, že chtějí být samostatní. Maďaři předhazují Slovanům svým rusismus, knutoslužebnictví, jako vy Rusínům: a proč? proto že nechtí vaši a maďarskou vládu nad sebou trpěti. Vy oba, maďarská i polská šlechta jste svobody proto nehodni, poněvadž sami pro sebe svobodu vyhledávajíce, jiným svým poddaným ji béřete. Proto nemůžete sami svobody dojíti, jak vám to poctiví demokrati vaši, ku př. **Liebelt,** sami do pravdy pověděli.

Žebyste ostatně Jelačiće a jeho „hordy“ (tak jmenují se po bratrsku Slované!!) rádi viděli zničeného, nepochybujeme: avšak se nešalte marnou nadějí.

Také z brusu nová věc, že **na sjezdu Pražském Slovanstvo počalo a odevzdalo se mimovolně morální vládě Poláků!! Buď Moskva neb Polska musí prý být na čele Slovanstva!!** — Nesmáti se takové nevědomosti a marnosti, je věru těžká věc. Pštros, když hlavu do písku strčí, myslí, že jeho nikdo nevidí, protože on nic nevidí. Také vy myslíte, že před tím, než vy jste se o Slovanstvu dověděli, žádné nebylo. A pod tou vaší morální vládou, pod vaší hegemonií to by Slovanstvo asi kvetlo. Jaká nadutost, právě šlechtická! Rusové, nejmocnější národ slovanský a nejmocnější národ v Evropě, nikde se posud nezmínili, že chtí být v čele Slovanstva; my Čechové, od kterých idea ta povstala, od kterých již tak dávno pilně pěstována a rozšiřována jest, nikdy jsme nebyli tak nadutí, abychom sebe za čelo Slovanstva nabízeli a vnucovali; Jihoslované, nejmocnější nyní svobodný národ slovanský, vojsko Slovanů, také se posud nikdy neosmělili, přednost chtíti mezi rovnými bratry svými: a jenom vy polská šlechta v zoufalých bídných okolnostech svých a kromě toho posud ani za mák o Slovanstvo nezasloužilá, nabízíte se nám za průvodčího, za velitele! — Pýcha spojená se slabostí jest nejohavnější věc pod sluncem! —

„Jižní a západní Slované nedorostli ještě do vysokosti nynější doby!“ praví dále evangelista v Jutrzence Krakovské. Severní Slované také arci nedorostli, kdo tedy dorostl? — patrně nikdo, než střední Slované, t. j. šlechta polská. A kde máte ovoce té své dospělosti, jak daleko jste již došli se

svou politikou? My západní a jižní Slované vzděláváme lid svůj, na ten se opíráme a stavíme pracně ale pevně hradby nezrušitelné svobody a samostatnosti své: a co činíte vy dorostlí do vysokosti nynější doby? Vy pro zábavu svou a paniček svých romány a divadla spisujete, nové mazury komponujete, plány na revoluce do větru malujete, a pro lid svůj — **kořalku pálíte!** Tak jste dorostli do vysokosti nynějšího demokratického času!! —

„Hýbání slovanské u nás v Čechách a u Jihoslovanů jest prý pouze od intrigánů dvorních vzbuzeno!" píše dále Jutrzenka. — Co tomu říkáte, vy naši tolikaletí spolupracovníci na poli národním, kteří jste tolik pronásledováni byli od policie a úřadů, poradili vám intrigáni dvorští, abyste pracovali o vysvobození národů slovanských? —!

Konečně ale tážeme se, je-li rádno, podržeti ve spolku svém takové spojence, kteří se s námi při slavnostech a na bálích bratrují, ale v rozhodné nejnebezpečnější době přebíhají do táboru nepřátelského? Není zajisté! Pracujme tedy jen my západní a jižní Slované společně s Rusíny haličskými statečně a poctivě o svobodu slovanskou, pracujme také o to, aby lid polský vzdělání došel, a aby tak na rozvalinách protislovanské a vládychtivé šlechty polské sám národ polský postavil s bratrskou pomocí naší pevnou tvrz své vlastní svobody, která se ochotně vedle nás ostatních co rovný k rovnému, co Slovan k Slovanu postaví, a nebude chtít neslušnou vládu nad spolubratry, jako dosavadní šlechta polská, která posud (bohužel!) jediné polský národ representuje. —

Z Moravy.

(N. N. v listopadu 1848.)

H. B. Morava podivným, velmi neočekávaným způsobem stala se nyní nejdůležitější zemí v Rakousích, na ní rozhodne se snad osud budoucí celé říše, neboť není pravdě nepodobno, že ústava rakouská vypracována bude **v Kroměříži.** Na Moravě sídlí nyní císař se svým dvorem a Holomouc jest ustavičné jeviště nesčíslných deputací: vláda celého mocnářství vychází z Moravy.

Do této důležité **cizí** země — nebo sněm moravský nedávno uzavřel, že se Morava s Čechy nikdy nespojí — obrátil jsem nedávno cestu svou, a poněvadž právě jakýsi oddech nastal v politice jako přestávka mezi dvěma důležitými akty, vyplníme jej cestopisem.

Bylo slyšeti, že veliký počet poslanců říšského sněmu shromáždil se v Brně, chtěl jsem se oučastníkem státi jejich porad. Brno, o jehožto protislovanské zuřivosti tolik slyšeti bylo, o němžto se básnilo, že hotovo jest, české poslance, jestli tam dne 20. říj. podlé úmluvy přijdou, schytati a **franco porto** do Vídně odeslati, toto Brno s **vycpaným** svým drakem na radnici vábilo mne zvláště. Před šestou hodinou k večeru kvapil jsem s ohromným palašem po boku k železnici. Nezmíňuji se nadarmo o tom palaši, a sice předně proto, aby každý věděl, že jsem byl ozbrojen proti Brnu, za druhé proto, že tento palaš hraje znamenitou rolli při mém cestování, a málem by příčinu k válce byl zavdal mezi králem českým a markrabím moravským. „Nechoďte do Brna! Pro všechny svaté! nechoďte do Brna" pravil mi jeden z bývalých ouhlavních nepřátelů našich za starých časů Průmyslové Jednoty a nyní následkem všeobecného smíření náš přítel.

Na každém stanovisku železnice pozorovali jsme pozůstatek po kn. Windischgrätzovi, totiž zástup vojáků na stráži. Na nádraží Holomouckém, právě když jsem opět na vůz pospíchal, přistoupil ke mně neb vlastně k palaši mému pan setník c. k. vojska, a sice v nepřátelském oumyslu. „Račte tento palaš zde zanechati." „ „Kdybych ho zde byl zanechati chtěl, nemusel jsem ho s sebou brát: jedu do Brna!" " „Může být, že jedete do Brna, to však pozorovati nemohu ani z Vašeho palaše ani z Vašeho kožichu; tolik ale jest jisto, že příkaz mám, abych nikoho se zbraní k Vídni nepouštěl!" — Tu jsem tedy pozoroval ohromnou mýlku c. k. pana setníka, jenž myslil, že já Vídni na pomoc táhnu. „Jsemť H. B... ten a ten, a mám průvodní list do Brna", pravím satyricky v pevném domnění, že se po těch slovech c. k. pan setník začervená a litovati bude, že mne v podezření měl, jakobych Vídni na pomoc táhnul s palašem. Ale c. k. pan setník zdál se být v politice nezběhlý a stál na tom, abych palaš v Holomouci zanechal. „Dobře!" — myslil jsem si, odepínaje palaš — „jestli mne Frankfurtisté Brněnští zabijí, nebudu mít já odpovídání z toho, nýbrž tento urputný, v politice nezběhlý c. k. setník."

Pokoj byl naplněn gardami z Holomouce, kteří neopomenuli hned doma vypravovati, koho měl pan setník v důmění, že Vídni ku pomoci táhne a komu vzal proto palaš. Zpráva roznesla se po Holomouci a palaš můj počal tam strašiti. Já ale strašil jsem v Brně bez palaše.

Celé Brno naplněno bylo uprchlými Víděňany, nikde nebylo prázdného místečka, kde by Ultračech hlavu položil. Sluší věděti, že v Brně a v německých městech na Moravě všichni Čechové o jeden stupeň v titule povýšeni jsou, nemluví se tam nikdy o Češích, nýbrž vždy jen o Ultračeších. Ultračech jmenuje se tam každý obyvatel království českého, který se sám za Němce nevydává.

Po velikém chození dostal jsem konečně akcesit na pokoj, o kterém některá naděje byla odpoledne, že na noc prázdný bude.

První věc, která mne nesmírně překvapila, bylo velmi zhusta mluvení české (neb

jak tam říkají moravské) na ulicích, skoro celá pracující třída lidu jest slovanská, a jenom honorace považuje sebe za německou, ačkoli štíty na domech hlásají samá česko-moravská jména.

Dva mužové hýbají Brnem jakožto zástupcové dobrého a zlého principu: **Klácel** a **Skácel**. Klácela našeho každý zná, Skácel jest přednosta Frankfurtského demokratického klubbu v Brně, jehožto pověstné a pamětihodné zásady jsou: **Rovnost obou národností, ale s předností němčiny a se středištěm ve Frankfurtě!** Tuto naivní zásadu vyřknul onen **Skácel** (nomen omen) skutečně a bez žertu v demokratickém spolku Brněnských Frankfurtistů! — Ostatně se ale Brna dokonce co báti není, kromě malé činné strany Frankfurtské jest smýšlení celého ostatního německy smýšlejícího obyvatelstva příliš pohodlné a nechá svět běžeti jak běží. Od činnosti našinců bude nyní záležeti, aby národní slovanský živel, který tam tolik pevných základů má, šířil se a dále kvetl. Ostatně se zmocnil veliké části Němců a poněmčilců moravských nyní velmi duch provincionální, vlastenectví moravské, které Slovanstvu na škodu není. Žluto-červené barvy jest viděti zhusta, trikolor německý málo mezi měšťáky, u lidu panuje ale buď červeno-bílá neb slovanský trikolor.

Nejlepší a nejplatnější věc, která se o Brnu říci může, jest: **Brno opičí se po Vídni.** Skutečně se Brno snížilo až za předměstí Vídně. Brno nemá nikdy svůj úsudek, ale čeká vždy, až co Vídeň řekne; jen jedinou posud známe odhodlanost Brna, kde si troufalo míti samostatné mínění, a sice: Brněnská národní stráž má červené límce a výložky, které Vídeňská nemá!! Nevím skutečně, odkud se vzala tato původnost! Což divu, že Brno velice sympathisuje s Vídní, a nevím již, bylo-li to v Brně neb v jiném německém místě na Moravě, kde uzavřeno jest, aby jedna polovice národní stráže táhla Vídni na pomoc a druhá aby zůstala domov hájiti. Pak ale ukázalo se, že všichni chtěli být v té polovici, která měla domov hájiti! Podobným způsobem jsou všechny bouře v Brně neškodné, jsou to bouře ve sklenici vody.

Sám jsem byl svědkem očitým znamenitého kravalu v Brně, o kterém pak zprávy v časopisech velmi znamenité se zdály. Jednalo se o to, aby 25 vozů prachu, který z Brna k Vídni vézti se měl, zadrženo bylo, ku kterému cíli se několik drvoštěpů s obuchy sešlo na hlavní náměstí před strážnici národní stráže. Národní stráž ale rozumovala takto: Chceme-li zadržeti prach, musíme učinit revoluci proti vládě; my ale nechceme udělat revoluci, proto nezadržíme prach. — A skutečně odvezl se prach, a kromě trochu hubování a křiku nic jiného se nestalo.

O přeložení říšského sněmu do Kroměříže mluvilo se tenkrát všude po celém Brně. Může se říci, že celé Brno bylo proti tomu přeložení, ale z dvojích rozličných příčin: jedna **malá** strana mrzela se na to, že nebude ve Vídni, druhá **velká** strana mrzela se na to, že nebude v Brně, jak vlastně byl oumysl. Ostatně ale jsem v Brně nezakusil nižádného protivenství, až na to, že se na mne mnozí skutečně jako na afrikánské zvíře dívati chodili, a pak na to malé nepohodlí, že jsem svou čepici červenou od národní gardy Pražské pouzdrem zakryl, protože ji považovali mnozí za svornostskou, z kteréhožto ohledu nechtěl jsem býti nevinnou příčinou několika nešťastných porodů ze strachu před svornostskou čepicí.

Sněm moravský posud v Brně sedí, ale nedělá již mnoho hluku, protože se jinde znamenitější věci dějí a na sebe více pozornost Brňanů obrací.

Jedno ze znamenitějších a pamětihodných dítek tohoto sněmu **Moravské Noviny,** které nyní šestkráte za týden po archu vycházeti budou na outraty země, jejichžto polit. část povede **Klácel,** ouřední **Šembera.** Historie původu těchto novin jest nad míru podivná. Vymohli je poslancové stavu rolnického, kteří na sněmu jen sami národnost slovanskou zastupují.

Ustanovilo se z počátku, že budou vycházet veliké německé noviny „Brünner Zeitung" na outraty zemské. Poslanci-rolníci proti tomu žádali, aby také pro ně moravské (české) noviny vycházely, když zem outraty nese. Namluvilo se jim tedy, že budou noviny vycházeti na jedné straně německé, na druhé moravské. Tak přijato jest, ale obě strany s tím nebyly spokojeny. — Ustanovilo se tedy později, aby oboje noviny a každé zvlášť vycházely, však ale aby moravské jenom překlad byly německých, „neboť" — pravili Němci rolníkům — „abyste všechno věděli, co Němci píší." Rolníci se z toho radovali, že budou všechno vědět, co Němci píší, a přijali ten návrh. — Nyní ale vysvětlili moudřejší mužové rolníkům celou věc, jak budou německé noviny vždy psáti a smýšleti příznivě k Němcům a ku prospěchu Němců, a pak potom i lid slovanský bude na všechno hledět skrze brejle německé.

Rolníci to porozuměli a obořili se ve sněmu posledníkrát na Němce, a vymohli si, že budou Moravské Noviny samostatné jako německé, a že budou zastávat Slovany jako německé Němce.

Doufáme také, že pod tou redakcí, kterou dostaly, ouplně vyhoví potřebám lidu moravského.

Vůbec jest tento moravský sněm v dějinách vlasti něco neobyčejného: Šlechta, města a rolnictvo vedou tam ustavičné šarvátky, které se ale vždy ukončí vítězstvím rolnictva. Anděl strážce bdí nad zástupci našeho lidu, kteří bez náležité zběhlosti v těchto věcech přece vždy šťastně umí škodlivé a užitečné rozeznati. Jednalo se o budoucí zastoupení Moravy na domácím sněmu, a německé měšťanstvo usilovalo o

to, aby města měla na míň duší zástupce než venkov. Šlechta, která mnoho příčin měla horšiti se na města více než na rolnictvo, protivila se této přednosti měst a přidala se k rolnictvu. **„Když chcete být demokrati — pravila šlechta — nechtějte pro města přednost nad rolnictvem.“ „Naše duše nejsou o nic horší než duše městské, proč by jich mělo tedy více jít na míru než městských?“** pravili rolníci. A provedeno jest skutečně, že se na 10.000 duší jeden poslanec voliti bude, bez ohledu na města a venkov, bez rozdílu. Tím poražen jest také na vždy v Moravě živel odrodilých, německy smýšlejících měst. — Brzy na to ale vystoupili opět poslanci měst ve sněmu a pravili takto: **„Když jsme se (s bolestí měst!) chytili demokratie a zavedli rovnost měst a rolnictva, musíme demokratii ouplně provésti a šlechtě všechna její práva a přednosti odejmouti, aby nám a rolníkům byla rovna.“** Dobře, rokovalo se o tom, a jednalo se jen, má-li šlechta, až složí všechny přednosti své, aspoň jména (kníže, hrabě atd.) podržeti. Tu ale vystoupil **Čambala**, poslanec rolnický. **„Chceme-li koukol vypleniti, musíme to učiniti důkladně i s kořenem; ani jména (tituly) ať nezůstanou!“** pravil **Čambala** biblicky, a stalo se — sněm uzavřel, že šlechta na Moravě přestane. Takto na sněmu jeden stav druhému pomáhal, města šlechtu a šlechta města naháněli rolníkům na ránu, a tito jako na čekání stáli a — dobře trefovali!

Ostatně nevím o svém meškání v Brně již nic zajímavého povídati, leč že se v mé přítomnosti také držel **soud nad tiskem**, a sice veřejně, oustně. V Brně vychází několik malých, křiklavých německých časopísků: **Telegraf, Brünner Tagscourier, Constitutioneller Bote**, kteří sami za sebe za hlavní demokraty, za sloupy a podpory svobody, za největší přátele lidu vydávají, skutečně ale jsou snad jediní reaktionáři v Brně, a sice proto, že svou nestoudností, křiklavostí a svým neustálým drážděním naši svobodu u poctivých lidí do nevážnosti, do ostudy a do ošklivosti přivádějí. Jeden z nich, **Telegraf**, když viděl, že může bez trestu Slovany, zvláště Čechy a všechno na světě, co se mu líbí, špiniti, osmělil se konečně a napsal o jednom obchodníku Brněnském, že prodává a kupuje kradené věci. Ten sebral svou exekutivní moc, několik známých s pevnýma rukama, táhli do redakce **Telegrafa** a podal tam takové vyvrácení onoho článku, až na panu redaktorovi modřiny zůstaly. Jaké mělo dále toto nedorozumění následky, toho jsem již v Brně nedočkal: jakož jsem se nedočkal té kocoviny, kterou mne prý (jak jsem se později dověděl) tamější Frankfurtisté poctíti chtěli, když se z prvního omráčení po mém příchodu, ale teprva za dva dni, vzpamatovali. Lituji skutečně velice, že jsem svým odjezdem těmto ubožátkům pokazil jejich malé vyražení a největší čin, kterého schopni jsou v politice — kocovinu! Až jen bude na říšském sněmu uzavřeno, že se Rakousko Frankfurtu nikterak nepodrobí, pak zajisté nebudu litovat útrat a naschvál do Brna zase pojedu, aby si mohli Brněnští Frankfurtisté tou kocovinou srdci svému zarmoucenému ulehčit. Ještě více ale lituji toho, že jsem se nedočkal té kocoviny, kterou pak v neděli 29. října Brněnští Frankfurtisté **sami sobě** učinili — totiž onen kraval Brněnský strany tažení do Vídně, který podle všech zpráv o něm k nám došlých nazvati se může kocovinou. —

Frankfurtsky smýšlející část národní stráže Brněnské popouzela již po nějaký čas dělníky (kterých jest v Brně prý přes 15.000!!?), aby táhli Vídni na pomoc, slibujíc, snad že s nimi také potáhne. Konečně vypuknul tedy oheň již dávno doutnající a počalo se v neděli na poplach zvoniti, lid se sbíhal, žádal zbraň atd. Národní garda ale nyní nechtěla s nimi táhnout a pomáhala společně s vojskem lid rozháněti: lid zase gardě zbraň odjímal. „Když nechcete táhnout a bojíte se, odevzdejte nám zbraň!“ Tak se po dlouhý čas po celém městě honili, až ovšem s pomocí vojska pořádek opět učiněn jest. Na výstupy plné směšnosti a ironie nebyl nedůstatek. Tak ku př. volal na čele houfu nadšeně jeden: **„Auf nach Wien! um die deutsche Freiheit zu retten!“***) a za houfem dělníků zněl hlas: **„Ale je nás ještě málo!“** v čisté moravčině, na důkaz, jací lidé chtěli táhnout, **„um die deutsche Freiheit zu retten“.**

Než jsem do Brna přijel, rozeslali již poslancové říšského sněmu, meškající nyní v Brně, pozvání na všeobecný sjezd do Holomouce, porady Brněnské byly tedy jenom předběžní, a všichni odebrali jsme se do Holomouce, všichni po železnici, jen já po poště přes Litovli s neobyčejnou touhou po osudu svého palaše.

Po celou noc měl jsem na cestě příležitost přemýšleti o nynějším postavení Moravy k Čechům. Morava nyní asi v národním ohledu tak stojí, jako Čechy stály 1834. Každý vzdělanec vypadá jako Němec, Slovanstvo a sprostota jest tam jedno, kdo pečuje o vzdělání národního jazyka, považuje se za divouse, za pošetilce neb dokonce za buřiče, který prý lid popuzuje proti bohatým. Neboť tito Němci a poněmčilci, kteří až posud aristokratsky první slovo vedli v Čechách i na Moravě, nemohou se posud nikterak povznésti k té myšlénce, že my Slované jim rovni jsme, vždy nás ještě za nižší třídu považují.

Když tedy v Čechách hned v březnu vyslovena jest žádost naše strany spojení Moravy a Čech, povstala proti tomu nesmírná opposice. Jen malinká strana národní porozuměla bratrskému úmyslu našemu, že chceme, aby Morava a Čechy spojeny větší moc a váhu měli před světem. Druhá veliká strana na Moravě, strana netečná, protivila

---

*) Po česku: „Vzhůru! do Vídně! zachrániti německou svobodu!“

se tomu jen z hrdosti špatně rozuměné; jim nezáleželo na velikosti národa, nýbrž jen na provincialní moravské pýše. Třetí strana Frankfurtistů protivila se nejzuřivěji, ona dobře porozuměla, že se Čechové jen proto s Moravou oužeji spojiti chtějí, aby společně tím více vzdorovati mohli Frankfurtu. Rozumí se samo sebou, že strana protičeská byla desetkráte silnější než národní, a tu všelikou mocí se snažila, Moravu od Čechů ještě dále odciziti. Nejen že starou poctivou a velebnou barvu naši **červeno-bílou,** kterou jsme ještě od starých slavných časů společně sdědili, zneuctili, a za ni žluto-červenou přijali, a hned se snažili všechny své červeno-bílé orlice zažlutiti; i na sněmu veřejně ustanovili, že se Morava s Čechy nikdy nespojí. Člověk ale míní, Pán Bůh mění, myslel jsem, a tím ustanovením, že budoucně na 10.000 duší v sněmu moravském jeden zástupce seděti bude, bez rozdílu měst a venkova, tím ustanovením vyřknuto jest spojení Moravy s námi. Počkejte jen, až lid zachovalý moravský, až naši Hanáci, Slováci v Moravě poznají dějiny národu svého, až poznají, že nebyl nikdy rozdíl mezi Moravanem a Čechem ve zlém ani v dobrém,*) až poznají, že spisovní jazyk v Čechách užívaný jest vlastně čistá moravčina, až tento lid vyrozumí, jak těžko jest Moravě a Čechům každému zvláště brániti se proti outokům vašim: pak najednou oni zástupcové na sněmu moravském vyřknou to, co již Bůh dávno vyřknul, totiž, že Morava a Čechy jsou jedno.

S takovými myšlénkami přijel jsem do Holomouce, kdežto mi souzeno bylo, shledati se opět s palašem svým a s mnohými jinými známými. Shledání mé s palašem bylo následující: Kdyby se některému z jistých lidí něco podobného s palašem bylo přihodilo, nebyl by opominul, nesmírný křik o reakci, o kamarille, o vojenské libovládě způsobiti: já ale vzal jsem tu věc pouze z komického stanoviska. Kdybych já s některým vojnu vedl, také bych každému, kdo na tu stranu míří, vzal nejen palaš, nýbrž i pistole, které mi c. k. pan setník zapomněl vzíti. Že ale c. k. setník tak se zmýliti mohl, že redaktora Nár. Novin v podezření měl, jakoby Vídni na pomoc spěchal: to arci je nedorozumění větší, než bude celá německá říše. Než dosti o tom: jakmile jsem se v Holomouci přihlásil, žádali mne co nejzdvořileji možná za odpuštění strany toho nedorozumění a pravili mi velmi ochotně, že palaš můj hned odevzdán byl k sl. krajskému ouřadu, aby ho za mnou do Brna poslal. Člověk nezkušený byl by se z této zprávy zarmoutil, že palaš do Brna poslali: já ale, jsa dobrý znatel všech c. k. kraj. ouřadů, byl jsem přesvědčen, že se c. k. kraj. ouřad nepřežene, a že palaš jistě nejen nyní, nýbrž ještě po dvě neděle v Holomouci zůstane a že ho snad teprva po mé smrti do Brna odešlou. Naděje mne nesklamala, palaš byl posud v krajském ouřadě a odevzdán mi jest s velikou ochotností. — Byl bych však ještě jeden palaš s radostí oželel, kdyby byla celá deputace z Prahy nepřitáhla Vídni ku pomoci! —

Holomouce je pevnost, ve které žije více vojska než lidí. To je nejznamenitější, co se o ní pověděti může. Všechny kavárny a hostince vykládány jsou rozličnými výložky. O dvoru, který tam nyní sídlí, nebylo by nic pozorovat, kdyby nepřicházely ustavičné deputace. Věru, deputace nejsou moje zamilovaná věc, a jak mile uzřím deputaci, vzpomenu si hned: „Ba, kdybych měl ty peníze, které se protrávily na deputace od počátku konstituce rakouské až do nynějška!“ Věru, duch lidský jest samá podivnost: dříve si lidé stěžovali na drahé **porta** za psaní, a teď, když jde psaní za 6 kr. stř. až na konec světa, teď zas posílají místo šestikrejcarového psaní deputaci mnoha osob, která obyčejně pořídí zrovna tolik, jako šestikrejcarové psaní! —

Ještě nejlépe ze všech těch deputací líbily se mi deputace Hanáků. Ti ve své slávě, červených spodkách přitáhli vždy všichni na koních s hudbou, s červenobílými*), slovanskými a císařskými korouhvemi (co by se jindy nikdo nesměl před Holomouckými měšťany opovážiti), táhli tak přes celé město pro žluč všem Frankfurtistům, a za nimi na malém kočáříku několik matek s košíky vajec, drůbeře, koláčů atd. pro císaře. Tato všechna sláva i s vejci a drůbeří vzdána jest J. M. C., ale — ruku na to, že bude držet konstitucí! Císař podal ruku. — Ba jedna opatrná deputace hanácká chtěla dokonce, aby jim tento slib pro lepší bezpečnost císař písemně a na „štemflu“ podal. Takový jest praktický smysl Hanáků, oni myslí: **„Me jsme me“**, nepřijdou císaři vyhrožovat, a přijdou zdvořile, přijedou s korouhvemi, s hudbou, s vejci, ale ne podlízavě, ne otrocky, nýbrž s tím vědomím, že bez konstituce není císaře! Jsem přesvědčen, že tito prostí ale rozumní Hanáci u císaře a dvoru mnohem více úcty ku konstituci vzbudili, než mnohé málomocné vyhrůžky, které vždy jen směšné jsou, když za nimi nestojí veliká ozbrojená síla.

Ostatně si Holomoučtí Němci často stěžují na nynější stav, že utištěni jsou od vojska, že se ani hýbat nemohou atd. Já jsem si při tom vždy vzpomenul na to, jak tito svobodomilovní Holomoučané zamezili vydávání moravského časopisu, který tam prof. **Helcelet** pro lid slovanský vydávati počal; hned po třetím čísle musel přestati a radovati se, že jej samého z města nevy-

*) Brno a Holomouc posud se veřejně nazývají královská hlavní města, rád bych věděl, jakého království! ? —

*) Skutečně podivno, že mezi lidem na Moravě posud vždy jen červenobílá barva platí, nová žlutočervená žádné vážnosti nenalézá. Ani jedna hanácká deputace neměla žlutočervenou korouhev!

hnali! — Není nad svobodu, zvláště když si člověk nejen německé, nýbrž i slovanské svobody vážiti umí.

Kdybych byl žurnalista israelský neb turista jako p. Kohl, neopominul bych zde ještě v důvěrnosti podati všechny řeči, které jsem měl s důležitými osobami, státníky, co se nejednalo mezi deputovanými atd. Ale vždy jest lépe jídlo již uvařené jísti, než se na vaření dívati.

Hlasování o suvrenitě národa.

(N. N. 11. ledna 1849.)

Noviny Vídeňské **Lloyd,** které jsou redigovány ouplně v duchu p. ministra **Stadiona,** strany nichžto se p. **Stadion** sám jednou v důvěrném rozhovoru přiznal, že je v Terstu po nějaký čas sám redigoval, tyto noviny mají následující pamětihodný článek, jehožto každé slovo váží několik centů prachu a olova.

„Neobyčejnou cestou dostáváme dnes (8. ledna) o 6. hodině večerní zprávy z Kroměříže. Čeští deputovaní spojili se se svými starými nepřáteli — s Levicí. Demokratické choutky strany radikální sbratřují se s národním stranictvím (partikularismus) svých posud nejodhodlanějších nepřátel. Ti, kteří jen na **„korunu českou“** myslí, stali se spojenci těch, jejichžto poslední myšlénka jest zničení všech korun. Podivné věci staly se od října. Žádná podivnější než nenadálé přátelství mezi rytířem z **Violandů** a panem appellačním radou **Strobachem,** mezi ctihodným panem **Füstrem** a panem doktorem **Pinkasem.**

Pánové, kteří si přejí, aby Čechy v Německu utonuly, a mužové, kteří by rádi Rakousko v Čechy obrátili, ti, kteří ve všem rozličnými cestami kráčí a v žádném náhledu se nesrovnávali, potkávají se najednou v opposici proti ministerstvu. Jedni nenávidí ministry, protože chtějí konstituční monarchii; druzí se jim protiví, protože rádcové koruny baží po sjednoceném Rakousku. Nyní jest skoro již pozdě na nějaké předpovídání, neboť v nejbližším čase bude již sám skutek za sebe mluviti, ale tolik můžeme říci, že ačkoli spojená **Pravice** s nejkrajnější **Levicí** nepochybně většinu sněmu tvořiti bude, přece pevnou naději máme, že ministerstvo **Schwarzenbergovo** i konstituční monarchii i sjednocené Rakousko založiti moci bude“ (zu begründen im Stande sein wird.)“

To jest srozumitelné! Jestli sněm neposlechne, bude rozpuštěn, a **mocné** ministerstvo Schwarzenbergovo založí konstituční monarchii a sjednocené Rakousko, to jest, aby tomu každý rozuměl, ministerstvo dá oktroyovanou konstituci a zavede starou centralisaci v novém, ještě dražším kabátě než byla stará, a položí tím pevný základ — k nové revoluci.

O krátkozrakost ministerská! O tvrdost a nevšímavost ke všemu, co nás učí zkušenost historická. Vizme Francouzy! Veliká revoluce ku konci minulého století, následek despotie Ludvíků zatřásla celou Evropou, prolila řeky krve, pobila tisíce tisíců, a po pádu Napoleona zavedena jest přičiněním mocnářů **restaurace,** to jest obnovení staré vlády v novém kabátě. Revoluce červnová zbořila restauraci a povolala liberálního Ludvíka Filippa na trůn; když ale tento ošidiv celý národ opět svobodu zameziti usiloval, nastala revoluce letošní, a Francousko je republika. Nyní snad bude opět poznenáhla starý systém do Francouska udice své metati, ale ubezpečeni jsme, že v takovém pádu zase nastane nová revoluce. —

Jest to ale poctivé, s národy takto hráti a je do ustavičného neštěstí poháněti? —

Nastanou nyní opět důležité doby. Posud sice doufáme v našeho císaře, že ministerstvo propustí, až uzná, že veliká většina sněmu a mezi nimi i ti, kteří posud oddanost svou nejen slovy, nýbrž skutky dokázali, že tato většina s ministerstvem spokojena býti nemůže. Uzná-li ale JMC. za dobré, dáti více na slova několika ministrů, než na vůli svých národů, co pak nastane?

My radíme srdečně k tomu, aby národové tiše, ale s vědomím křivdy utrpené všechno snášeli, čekajíce na další vyvinutí věcí. —

Stav Rakouska bude pak takový: S jedné strany dole národ vlaský, nedávno podmaněný mocí a žádostiv každou chvíli odtrhnouti se; s druhé strany nahoře Poláci odjakživa všemožně pracující proti Rakousku; v prostředku Maďaři nyní právě krutě podbití, nesouce ještě živou ránu a očekávajíce s nedočkavostí dobu pomsty; Chorváti, Srbové, Čechové, Moravané, Slováci, Rusíni, Slovinci, kteří krví svou pomáhali ve Vlaších, u Vídně a v Uhřích a v Haliči Rakousko zachovati, a nyní po vykonané těžké krvavé práci ošizeni a místo svobodné, řádné konstituce obdařeni konstitučními formami, hodnými daněmi, 500.000 vojska a každoročně 80 mil. nevyhnutelného dluhu. K tomu ještě snad z jara krásná válka ve Vlaších — pěkné vyhlídky na budoucnost.

A Němci rakouští? Budou oni spokojeni? Jistě jen jedna část, a to sice ta, která sama učiní nyní to, co nám Slovanům falešně a nepoctivě vytýkala, totiž že nám nezáleží na svobodě, nýbrž jen na národnosti. My jsme nyní dokázali, záleží-li nám na svobodě čili nic, a oni hanební utrhačové, kteří ustavičně nás před světem v podezření uváděli, musí se zastyděti. A pan appelační radda **Strobach,** o němžto již naši škůdcové (bohužel také v Praze mnozí našinci, avšak takoví, o kterých bychom si přáli, aby byli v Australii) již ouštěpačně před novou volbou rozhlašovali, že uplacen jest od ministerstva, nezachoval-li se jakožto řádný Čech, řádný muž? Není pochybnosti, že jej ministři chtěli tímto appellačním raddov-

stvím uchlácholiti: ale Strobach dokázal, že jest této důstojnosti a ještě větší hoden.

Také naše noviny slaví dne 8. ledna jakožto den vítězství pravdy nad ošemetností. Národní Noviny vždycky zastávaly z celého srdce poslance české, co muže svobodě a národu oddané, kteří sice ve všem, co slušné jest, vždy hotovi byli, vládu podporovati, kteří se ale zároveň žádnou mocí ve světě nedají užíti za nástroje proti národu. Již druhý návrh základních práv, který v některých německých novinách Pražských ouplně vytištěn byl i se všemi amendementy (podnávrhy) a se jmény všech pro ně hlasujících oudů konstitučního výboru, již tento návrh musel dokázati pravou liberálnost poslanců našich, neboť čeští oudové tohoto výboru ode všech našich poslanců do tohoto výboru vyvolení, **Palacký, Pinkas, Rieger**, hlasovali nejliberalněji, a můžeme ubezpečit, že návrh celé konstituce, jak jej náš **Palacký** vypracoval, zcela uspokojí všechna přání rozumných a liberálních foederalistů. Však najdeme příležitost, tento návrh časem svým čtenářům Nár. Novin ouplně předložiti, aby pak sami o něm usoudili.

Co se ale rozpuštění sněmu týče, my se toho nehrozíme; kdo chce moci své k násilí zneužívati, může to snad učiniti, ale násilí nemá nikdy dobré následky, a časem svým se samo pomstí na svém původci.

Neobyčejný katechismus.

(N. N. 25. ledna 1849.)

V létě r. 1844 byl jsem ve Vilně náhodou hostem při veřejné zkoušce jedné tamější městské školy. Připomenouti musím, že jest **Vilno**, bývalé hlavní město velkovévodství litevského a pak jedno z nejhlavnějších měst polských, nyní asi podobno dle velikosti Brnu, ne však tak ouhledné, v pěkné poloze, pouhými Poláky obývané, mezi nimi ovšem jako všude tam větší počet židů. Jiná řeč kromě polské a známé židovčiny neslyší se, rusky leda na ouřadech a litevsky leda někde na trhu od rolníků. Celý vzhled a veškerá tvář města jest polská, a také všechny veřejné nápisy byly až do nejnovější doby jen polské; posavad nebylo mocí vlády provedeno, aby se všechno rusky vyvěsilo. Výhradně polský charakter tohoto města jeví se také patrně z toho, že jest Vilno vždy jedním z hlavních středisk literatury polské.

Toto všechno jsme jenom z té příčiny předeslali, aby se protiva toho, co nyní vypravovati budeme, tím více vyrazila.

Sedě tedy mezi dosti četným posluchačstvem této zkoušky malých dětí, byl jsem při **náboženství** nanejvýš k pozornosti vybídnut neobyčejnou pro mne otázkou učitelovou k malému chlapci, jenž zněla: **„Kterak se považuje v duchu náboženství křesťanského vláda panujícího nad námi císaře všeruského?“**

Chlapeček rychle odříkával: **„Považuje se jakožto pocházející od Boha!“** A nyní následovaly otázky a odpovědi podobného způsobu, takže jsem ani sluchu svému nevěřil. Děti odpovídaly, jakoby bičem mrskal, tak že patrné bylo, že v tomto předmětu nejlépe vycvičeny byly.

Nemohl jsem se zdržeti, abych k jedné polské paní, která vedle mne seděla a na jejížto očích jsem četl ironický úsměch a trpkou zlost, nevyslovil pošeptmo podivení své a zároveň opovržení k učiteli, který se dle mého mínění takto zalíbiti chtěl ruskému gubernátoru.

„A vy snad myslíte, že to jest jenom zvláštní nápad tohoto učitele, toť je řádný předmět nařízením vlády ve všech našich školách zavedený, a můžete sobě knížku koupit.“

Nemohl jsem skutečně dočkat konce zkoušky a běžel jsem hned do kněhkupectví, kdežto jsem hned asi 40 výtisků této na špatným papíře vytištěné polské knížečky koupil.

Titul její zní doslovně takto:

Katechismus o ctění Císaře Všech Rossií, čili výklad čtvrtého božího přikázání s ohledem na představené zemské, dle nejvyššího rozkazu pro užívání ve školách a kostelech římsko-katolických vesnických vytištěný. Ve Vilně, v tiskárně diecesalní. 1840.

Doufáme, že každý žádostiv bude obsah knížečky seznati, kterou zde podáváme celou v doslovním překladu, slovo za slovem, písmenu za písmenou. Čtenářové budou pozorovati, že jméno císařovo a jméno Boží vždy **stejnou** velikou literou tištěna jsou, ba že částečka **„jeho“**, když se na císaře vztahuje, také tak je tištěna, a když na Boha, jen malou literou, že tedy vlastně ještě větší čest císaři ruskému než Bohu proukázana jest; ale zrovna tak jest také ve knížce. Tedy:

KATECHISMUS VĚTŠÍ O CTĚNÍ CÍSAŘE VŠECH ROSSIÍ.

1. Otázka: Jak se v duchu náboženství křesťanského považuje panujícího nad námi CÍSAŘE všeruského vláda?

Odpověď: Považuje se jakožto pocházející od BOHA.

2. Otázka: Kterak se to může dokázat skutečně?

Odpověď: BŮH dal takové zřízení člověku, že sám bez jiných nemůže ani být na světě, ani život zachovat, ani vědět, naučit se a vykonat, čeho zapotřebí jest. Ale spojený s jinými může bezpečně žít, mnoho vědět a činit, poznat své ustanovení a cesty k němu vedoucí, poznat povinnosti k BOHU a lidem, dokonalit se vyplňováním jich, zasluhovat a dosáhnout nynější i věčnou blaženost. Cit této potřeby, schopnosti a vůle, vlitý do duše každého patrně nám praví: že jest to vůle BOŽÍ, aby lidé žili ve společnosti a spojení mezi sebou. Odtud jsou svaz-

ky domácí a rozličných stavů, kteří jsou jedni druhým potřebné. Tak spojeny stojí a udržují celý svět, a činí jako jeden dům, jako jednu rodinu pod vládou všeobecného Otce Nebeského. Podlé Jeho vůle trvaje do ustanoveného času rozdělil se pro větší bezpečnost a dobro na větší spolky, národy zvané. Odtud drahé jméno Vlasti, odtud láska k ní a vůle její dobrého, odtud její vláda obyčejně vložená do rukou Knížete, Krále, Císaře čili Panujícího MONARCHY. A to jest vývod, z kterého vidíme, že jako jest z vůle Boha člověk, tak z té samé vůle Prozřetelnosti jest společnost, jest svazek a vláda společnosti.

3. Otázka: Co se podle náboženství náleží CÍSAŘI všeruskému od nás poddaných?

Odpověď: Čest, poslušenství, věrnost, daně, služba, veliká ochotnost a modlitba u BOHA. Co všechno obsaženo jest v těchto dvou slovech: čest a věrnost.

4. Otázka: Jakou čest a kterak vyjevovat?

Odpověď: Největší, jaká může být pro člověka, a sice v slovech, v znameních, ve všem jednání a činění a v srdci.

5. Otázka: Jaké poslušenství a v čem?

Odpověď: Poslušenství ouplné v zachování všelikého pořádku, práv a rozkazů.

6. Otázka: V čem a jaká má být věrnost?

Odpověď: Věrnost ve svěřených ouřadech, ve vykonávání služby a všech povinností: a to z celého srdce, v ničem faleš.

7. Otázka: Náleží platit daně do pokladnice Pána našeho CÍSAŘE všeruského?

Odpověď: Náleží ouplně a sice všechno a v čas ustanovený.

8. Otázka: Jest povinnost sloužiti?

Odpověď: Pevná povinnost je, nestraniti se, ale obětovati se, kde toho potřebuje vůle našeho CÍSAŘE, a sice: ve službě vojenské, civilní a jiné: ve vyšších i nižších stupních.

9. Otázka: V čem a jaká ochotnost?

Odpověď: V přispívání podle stupně a sil k společnému dobrému, v neskončené dobré vůli k Vlasti naší Rossii, k CÍSAŘI i celému domu JEHO.

10. Otázka: Náleží se modlit za CÍSAŘE a Vlast naši Rossii?

Odpověď: Náleží v modlitbě domácí i veřejné, skládat CÍSAŘE do lásky BOŽÍ, modlit se za JEHO zdraví, dobro, všeliké přání jeho a život věčný. Totéž i o Vlast, nikdy nerozlučitelnou od dobra MONARCHY.

11. Otázka: Co se těmto povinnostem protiví?

Odpověď: Nečest, neposlušenství, nevěrnost, neochotnost, reptání, zráda, popouzení, zbouření.

12. Otázka: Jest tato nečest a nevěrnost přestupek před tváří BOŽÍ?

Odpověď: Jest přestupek, hřích, hanebnost.

13. Otázka: A tedy podle BOŽÍHO naučení není dovoleno vzbouřit se neb potají o zrušení vlády usilovat?

Odpověď: Nikdy, ani zjevně ani potají, ani zrovna ani postranně.

14. Otázka: Mají se kromě CÍSAŘE ctíti všechny ouřady a představené?

Odpověď: Mají, neb na ně vložena jest část vlády, a tyto části dohromady jsou celá Nejvyšší vláda zemská, jsou náměstníci: neboť zastupují CÍSAŘE, kde on sám osobně být, vidět a jednat nemůže.

15. Otázka: Co nás povzbuzuje zachovávat tyto povinnosti?

Odpověď: Povzbuzení jsou buď přirozená neb nadpřirozená, čili z náboženství BOŽÍHO zjeveného plynoucí.

16. Otázka: Která jsou povzbuzení přirozená?

Odpověď: Kromě vyslovených již pod druhou otázkou jsou ještě tato: že CÍSAŘ jest hlava Národu, jest otec pečující o dobro poddaných svých jako o děti svoje, které jsou dohromady jedna společná Vlast Rossie, a proto jest nejhodnější cti a vděčnosti, též od poslušenství a věrnosti poddaných závisí pokoj, bezpečnost, dobro všech zvlášť a společně.

17. Otázka: Která jsou nadpřirozená povzbuzení?

Odpověď: Ta: že CÍSAŘ jest z vůle BOŽÍ, jest náměstníkem BOŽÍM a Ministrem, to jest: Vyplňovatel vlády JEHO na zemi; že protivení se vládě jest protivení se BOŽÍMU ustanovení, od něhožto všeliká vláda pochází; že věrnost a služby vládě vzdané BŮH nahradí a nevěrnost trestati bude; proto také přikazuje, abychom nejen na oko a povrchně, nejen pro pouhý strach před hněvem lidským, ale ze svědomitosti a ze strachu před soudem BOŽÍM vládu každou a přede vším CÍSAŘE ctili a v upřímnosti srdce poslušni byli a s ochotností se modlili za NĚHO a za představené. Potom výslovně dodává, že takové chování jest před očima JEHO příjemné a milé.

18. Otázka: Které knihy Písma svatého popisují ty všechny povinnosti a pobudky?

Odpověď: Knihy starého i nového zákona a zvláště: Žalmy, Evangelie a listy Apoštolské.

19. Otázka: Jakými příklady v křesťanstvu jest toto učení potvrzeno?

Odpověď: Příkladem samého Krista, který se narodil, žil a umřel pod poslušenstvím Římského Císaře, a v živobytí svém všechny ouřady ctil, a podrobil se bez naříkání i nespravedlivému soudu, který ho na smrt vydal; příkladem svatých Apoštolů a prvních křesťanů, kteří ctili vládu a dobrého jí přáli, ačkoli je trápila pronásledováním, nespojovali se se zle smýšlejícími, seděli ve vězení pro náboženství, ale ne jakožto buřičové, ne jako zrádcové a zločincové. O tom svědčí skutkové Apoštolští, svědčí spisy podávané k obraně křesťanů k Císařům a k Senátu Římskému, svědčí dějiny Církve i světa. Jest věc velmi žádoucí, aby ty pěkné dni ouplné víry vrátily se k nám a naplnily Sv. Církev tou potěchou, že věrní Kristu

Pánu věrní jsou také Vlasti i MONARCHOVI svému.

20. Otázka: Jak dávno jest v církvi obyčej modliti se za MONARCHY?

Odpověď: Od počátku víry křesťanské byly skládané k BOHU veřejné modlitby za Panující, za představené, za všechny stavy, za zdar a pokoj Vlasti. Ten obyčej trval po všechny věky a dostal se k nám v nejpěknějších starožitných modlitbách, které zpíváme o svátcích. Totoť jest pravé naučení Církve svaté životem potvrzené o ctění a věrnosti k MONARCHOVI.

KATECHISMUS MENŠÍ O CTĚNÍ CÍSAŘE VŠECH ROSSIÍ.

1. Otázka: Co v duchu náboženství Kristova my poddaní povinni jsme CÍSAŘI našemu samovládci všeruskému?

Odpověď: Povinni jsme ctít a milovat CÍSAŘE, proukazovat MU poslušnost a všechnu ochotnost a modliti se za něho k BOHU.

2. Otázka: Náleží-li kromě CÍSAŘE ctít všechny ouřady a poslouchati jich?

Odpověď: Náleží, nebo oni řídí jistou část vlády, jak kterému co jest poručeno, podle práv a pořádku.

3. Otázka: Náleží-li milovat vlast naši Rossii?

Odpověď: Náleží milovat i dobré jí přát, a pro ni služby své věnovat, podle toho, jak předpisuje právo a Vůle CÍSAŘOVA.

4. Otázka: Učí-li těmto povinnostem skutečně a zřetelně náboženství?

Odpověď: Skutečně a zřetelně v Evangelium a v jiných knihách písma svatého.

5. Otázka: Na jaký způsob to náboženství přikazuje?

Odpověď: Připomínajíc i silně na mysl kladouc křesťanům, že všechna vláda a nejprvé MONARCHOVA jest od BOHA ustanovena a to pro pokoj, bezpečnost a větší dobro lidské časné i věčné.

6. Otázka: Byl by to hřích, upustit od té cti a věrnosti a učinit zlehčení a zrádu?

Odpověď: Byl by to velmi těžký hřích. Neb výslovně praví písmo svaté, že kdo se protiví vrchnosti, BOŽÍMU ustanovení se protiví a táhne na sebe věčný trest.

7. Otázka: Má-li Církev svatá obyčej modliti se za MONARCHA a za všechny představené své vlasti?

Odpověď: Jest tento zvyk v Církvi od počátku Křesťanství a trvati bude až do konce světa, na důkazy opravdivé, svědomité ochotnosti k MONARCHOVI, k všeobecnému společnému dobru a pro zásluhu u Pána BOHA, jenž vyslovil v písmě svatém, že takové modlitby věrných jsou Jemu příjemné.

* *
*

Takovým spůsobem dělají se z Poláků v Rusích již z mládí dobří a poslušní poddaní, a musejí se nazpamět učit, že vlast jejich jest Rusko, a že cár jest náměstek Boží na zemi, a že všechno co cár činí, jest, jako by to Bůh činil. Ovšem nepováží cár, že každé dítě doma rodiče má, které mu pak k tomu katechismu pravý výklad podají! Kam ale takové hanobení srdcí maličkých hned z mládí vésti může, to každý rozumný sám pováží.

Hlas český k bratrům Jihoslovanům.

(N. N. dne 11. února 1849.)

Z črna lesa vystupuje skála,
na skálu vystúpí silný Záboj,
obzírá krajiny na vše strany;
zamútí sě ot krajin ote všech.
— — — — — — — —
I prijde cuzí usilno v dědinu,
i cuzími slovy zapovídá.
I kak sě zdě v cuzej vlasti
ot jutra po večer, tako bieše zdieti . . .

Rukopis Královdvorský.

Sami zarmouceni jsouce z neblahého obratu našich domácích záležitostí, sami v ustavičném obávání, aby lstnými úskoky vojenská libovláda nebyla opět uvalena na šije naše: hledíme ještě s větší ouzkostí na vás, naše rozené bratry v jihu, s třesoucím-se srdcem čteme žalostné zprávy o zrádném vystupování proti vaší domácí samostatnosti, o licoměrném rušení slibů daných vám v těžkých dobách za odměnu vaší upřímné, krvavé podpory!

Bratří! buďte ubezpečeni, že nás nynější vláda nepřekvapila svou věrolomností: věděli jsme dobře, čemu nás zkušenost mnohých trpkých století naučila, že se nám slovo nedrží, až naší pomoci zapotřebí nebude; avšak jsme nemohli jinak než podporovati vládu proti soběckým záměrům Maďarů a Němců. Kdyby tyto dva národové spravedlivěji a snášelivěji byli jednali k nám Slovanům, nebyli bychom přinuceni bývali, jeden druhému jámu kopati, do které nás nyní vláda všechny uloží; my jsme museli sil svých jeden proti druhému vypotřebovati a utužiti tak onu sílu, která ve svém necitlivém soběctví nezná ani spravedlivosti ani vděčnosti!

My jsme dobře věděli a již dříve obávání své vyslovili, že se vláda, až pomocí naší pokoří a zlomí čilejší a samostatnější síly maďarské a německé, spojí opět s konservativními aristokratickými stranami Maďarů a Němců proti všem liberálním, jakož se to nyní poznenáhla vyplňuje.

Avšak ještě nejsme u konce, nejsme ještě pochováni.

Žije, žije duch slovanský,
Bude žít na věky!
Marní vaše, bürokrati,
Proti nám jsou vzteky!

Jediná naše péče jest nyní o to, abyste se vy, bratři na jihu! v horoucnosti své prudké krve nyní nedali zavesti spravedlivým hněvem svým k nějakému povstání se zbraní, ku kterému vás zajisté budou bürokrati všelijak drážditi, aby pak celou svou ohromnou mocí utlačili život slovanský až do poslední jiskřičky. Toť by zajisté bylo v těchto okolnostech zcela vítané bürokratické reakci, aby příčinu nalezla vzíti nazpět slovo nám dané a zahaliti mohla nepoctivou svou věrolomnost. Ne, bratří! do této sítě chytrých diplomatů nevejdeme nyní: povedeme odpor svůj spravedlivý proti nim cestou legalní, cestou práva, cestou sněmovní; většinu na legalní cestě máme nyní jistou a nepotřebujeme revoluce. Necháme nyní tuto bürokratickou stranu, ať ona proti nám revoluci započne, ať ona sama před celým světem veřejně a bez výmluvy zruší slovo nám dané, ať nás zradí jako Jidáš před očima celé Evropy: pak uvidíme, jaké ovoce jí ponese její faleš a zráda.

Zatím ale utužíme se my dva bratrští kmenové Slovanů, Jihoslované a Čechoslované, jejichžto přátelství nezištné nepodaří se ani peklu pokaliti, kteří vždy jako dvě hvězdy posestřice stejnou cestou kráčeti budou na obloze slovanské; za tím vyrostou naše síly uvědoměním celého národa na takový stupeň, že nebude možno zrádným bürokratům pohrávati s námi a užívati nás za prostředek svých ošemetných plánů.

„Dva syny jejúže hlasy
přecházesta v muska,
vycházevasta v les;
tamo mečem i mlatem
i oščepem učista paži.
I kehdy dorostla běsta paže
i jejú umy protivo vrahóm,
i dorostachu druzí bratřiéci;
aita všici vyrazichu vz—vrahy,
i by krutost jich búřiúce nebe,
i v dědiny vrátivše sě byvši blahost.“

Rekrutování.

(N. N. 15. února 1849.)

— Slyšíme, že na mnohých místech se proti novému na vojnu braní lid opírá, a za příčinou touto nemůžeme zatajiti následující úvahu.

Rakousko má konstituci: jakou, to posud určeno není, protože bližší pravidla a spůsob této konstituce ještě od sněmu nebyl vypracován. Avšak dle císařského slova mají se aspoň do té doby země naše spravovati podle všeobecných konstitučních pravidel, jak v jiných zemích obyčejné jsou. Není pochybnosti, že tato věc připouští mnoho výkladů a mnoho nedorozumění, poněvadž jsou konstituce rozličné a v každé zemi pravidla jejich jiná. Avšak jsou některé zásady, které v každé konstituci místa svého míti musejí, bez kterých není konstituce možná, a o takových zásadách a pravidlech není žádné pochybnosti, že již nyní u nás v Rakousku platí.

K zásadám a pravidlům těmto náleží hlavně, že vláda bez přivolení sněmu nesmí **daně vypisovat, dluhy dělat a rekruty vybírat.**

Čím to tedy jest, že se u nás již po udělené konstituci ustavičné nesmírně silné rekrutování od ministerstva vypisuje bez povolení sněmu říšského?

Ministerstvo bude míti asi tu výmluvu pohotově, (která mu již často z nesnáze pomáhati musela), že nynější říšský sněm jest **konstitující** a tedy kromě vypracování konstituce žádné jiné moci nemá. My toto upíráme a proti ministerstvu na tom stojíme, že nynější konstitující sněm jest víc než každý jiný budoucí sněm, a tedy všechna práva sněmu míti musí kromě svého hlavního povolání, vypracování konstituce.

Proč pak se ale ministerstvo, když se dle své zásady držeti chce, u sněmu říšského uchází jen o povolení na nové státní dluhy! a ne také na rekruty?

Pravá příčina jest, že by ministerstvu žádný člověk v celém světě ani groše nepůjčil, kdyby nemělo povolení na půjčku od sněmu, a proto dělá z nouze cnost, a při každé půjčce žádá dovolení sněmu, ačkoli to jest vlastně proti jeho pravidlu, že sněm nemá nic jiného, než konstituci zhotoviti.

Ale nesmírné, a jak myslíme, nepotřebné rekrutování, které zahubí blaho tisícerých rodin a pokazí život nesčíslných občanů, to se děje jenom pouhou absolutní vůlí několika ministrů, o kterých k tomu ještě známo jest, že **nyní ani důvěry národa nemají** a ve sněmu proti sobě většinu velikou popudili!

Divíme se skutečně, že se posud v říšském sněmu nic rozhodného v této věci nestalo. My jsme přesvědčeni, že by ani sněm nové rekrutování nepovolil, protože rakouské vojsko nyní beztoho již tak četné jest, že všem potřebám našim dobře vyhověti může, a že se Rakousko žádného zahraničního nepřítele báti nemusí.

Proti domácím nepřátelům není vojsko pro vládu náležitý prostředek: proti nim jest dobrá konstituce, dobrá a poctivá vláda a spokojenost veliké většiny občanů jediný pravý, laciný a jistý prostředek, a jestli vláda jen proto tolik vojska sbírá, aby snad přinutila národy ke konstituci takové, která jim po chuti nebude, musíme se vyznati, že to není ani moudré, ani užitečné, ani postačující.

Nové volby do Frankfurtu.

(N. N. 22. února 1849.)

Právě se dovídáme z nejlepšího pramene z **Holomouce,** že ministerstvo vydalo k zem-

ským správcům v Čechách a na Moravě rozkaz, (který nepochybně náš zeměsprávce **Mecséry** již obdržel), aby hleděli doplniti volby do Frankfurtského parlamentu v těch okresích, kde se posud nevolilo a kde by se to bez nebezpečenství rušení pokoje a bez velkého povyku dělati dalo.

Povyku a rušení pokoje ať se ministerstvo při tom nebojí: my aspoň důslední ve své politice radíme všem veleváženým krajanům, aby žádný k volbě nechodil. Tak se uvarujeme povyku doma i ve Frankfurtě. Kdyby se ale přece v některém okresu několik zrádců vlasti a Slovanstva shledalo a k volbě se dostavilo, tak žeby se jim přece třeba jen několika ve jménu celého okresu a na ujmu celé země povolilo poslance si vyvoliti, ať se vlastenci v tom okresu bydlící rychle postarají, by se proti volbě od většiny rázný protest zaslal k zemské správě v Praze, ve kterém podotknuto budiž, že okres vyvolení to neuznává, a k ničemu se nepodvoluje, co by takový falešný poslanec ve jménu okresu a českého národa ve Frankfurtě mluviti a ustanoviti chtěl.

Tak zamezíme všeliké snahy ministerstva, které nám tímto poslední ránu zasadilo. Tedy jsme se museli ještě jednou dočkati volby do Frankfurtu; do parlamentu mezi samými Němci zostuzeného ženou nyní nás, abychom tam pomáhali získati proti Prusku většinu Rakousku, onomu čistému **„Oesterreicherthumu“**, jak se vyjadřují bezcharakterní noviny Const. Blatt aus Böhmen, onomu Oesterreicherthumu, které nás Slovany, Vlachy, Rumuny a konečně Maďary za podnože Německa snížiti chce, a ještě by nás samostatných k tomu za nástroj chtělo používati, onomu čistému Oesterreicherthumu, který se nadutě v našich vlastních krajinách roztahuje a každé samostatné hnutí naše o rovnoprávnost nazývá Sondergelüste, Sonderinteressen, tak jakoby žádný národ neměl od Boha jiného určení než aby Němcům sloužil!

Ať si je Prusko hlavou Německa, jaké tělo, taková hlava; Rakousko ale není k tomu stvořeno, aby bylo hlavou takového těla. Nechce-li se Rakousko, které beztoho jen s nouzí vyvázlo samo, ani spokojiti svou vlastní mocí, baží jako lakomec ještě po větší? Onen pes, který s kusem masa po lávce přes řeku běžel, a v zrcadle vody svůj vlastní kus masa viděl a po tomto se hnal, přišel o svůj vlastní kus a cizího nenabyl. Líto jest nám, že musíme náš stát s takovým zvířetem porovnávati, ale přáli bychom si, aby jednu jeho vlastnost, **věrnost**, sobě za příklad vzalo, věrnost k národům, kteří v čas nouze pohotově byli proti Němcům a Maďarům, a kteří nyní právě těmto zrádně vydáni býti mají. Takové jednání nepřinese žádného požehnaní!

Než dali jsme se v toku slov dále od předmětu samého zavésti, a musíme jenom tolik doložiti, že Rakousko diplomatickou cestou zrovna tolik, ba ještě více může vyjednati, než na sněmu Frankfurtském.

Císař František již měl německou korunu; proč pak ji složil, když byla tak užitečná, že se snad o ni nyní Rakousko opět pokoušeti chce?

Po rozpuštění říšského sněmu.

(N. N. 13. března 1849.)

Jsou okolnosti v životě, kdežto žádá opatrnost mlčeti a nepověděti celou pravdu najednou; jsou však i doby takové, kde svědomí zavazuje každého poctivého člověka ouplnou pravdu říci a nesmlčeti své mínění, a byť i meč katanův nad hlavou byl napřažený. Tato doba nastala nyní. Víme napřed, že nynější ministerstvo svobodu tisku co nejdříve pronásledovati počne, a třeba v oktrojované konstituci stálo, že se censura nesmí zavésti, přece ví každý, že jest možná jinými způsoby ještě mnohem více svobodu tisku utlačiti, než skrze censuru. Že se nynější ministerstvo těchto prostředků uchopí, vysvítá z jeho jiných násilnických bezprávních kroků. My však připraveni jsme až do posledka o svobodu pracovati, pokud síly naše stačí. Z oktrojované ústavy vyrozumíváme, že budoucí sněm má býti teprva v r. 1850 povolán; celý nynější rok bude tedy ministerstvo **neobmezeně** vládnout, neobmezeně pravíme proto, že ten, kdo dovedl říšský sněm na vzdor **dvojnásobnému císařskému slovu** vojskem rozehnati, dovede také jinak svou vůli provésti bez ohledu na zákon.

Tento rok tedy bude neobyčejný, rozhodný; poctiví přátelé svobody a národa shromáždí se okolo práporu svatého a budou zastávati právo a spravedlnost, nebude možná dvěma pánům sloužiti najednou, každý se musí prohlásiti zřetelně pro tu neb onu stranu. Doufáme, že každý ví, na které straně my odjakživa stojíme a státi budeme. Bůh ví a celý český národ může nám dosvědčiti, že jsme až posud beze všech přepiatostí vždy šetřili, pokud možná bylo, mírnosti, že jsme nikdy zlomyslně a ze soběckých ohledů nekladli vládě zbytečné překážky do cesty; naše opposice byla poctivá, a nikdy jsme bez důstatečné příčiny nevystupovali proti vládě. Uznávajíce obtíže nynějšího času pracovali jsme vždy k tomu, aby se zapletené záležitosti naší vlasti po dobrém přivedly k žádoucímu požehnanému konci.

Události posledních těchto dnů zachvátily nás jako hromem. Avšak jsme naschvál nechali první dny rozčilenosti ducha projíti, a nedadouce se v tak důležité věci zachvátiti pouhým citem, čekali jsme, až se mysl usadí, až opět chladný rozum opanuje úplně pobouřené city zármutku a zlosti. Nyní tedy beze vší přepiatosti, bez všelikých ohledů klademe zde úsudek svůj o

těchto nešťastných událostech, v té naději, že vyslovujíce jenom mínění největší části našeho národu, najdeme též jednoho ohlasu v srdcích jeho. Hotovi jsme ostatně, každé slovo před soudem spravedlivým zodpovídati. —

* *
*

Neodpovědnost císařova jest první pravidlo každé konstituční ústavy, a kdyby ani nebylo, věděl by beztoho každý, že nynějšímu mladému císaři ani nelze připisovati nějakou vinu v těchto událostech. Ministerstvo tedy nese na sobě celou vinu všeho, rozehnání sněmu, vydání oktrojované konstituce a všech následků tohoto. Ministerstvo odpovídá za všechno, co se děje ve jménu císařovu; musíme tedy přede vším věc považovati tak, jakoby ministerstvo samo ze své vůle vnucovalo národům novou konstituci. S ministerstvem tedy sluší upřímné slovo o tom promluviti.

Přede vším leží na tomto ministerstvu nezrušitelná vina, že uvedlo u celého národu v lehkost císařské slovo, císařský slib, a že podťalo důvěru národů ke koruně. Dobrý císař Ferdinand složiv dobrovolně neobmezenou vládu, dal národům ze své dobré vůle v loni oktrojovanou konstituci. Poněvadž národové neuznali tuto konstituci za přiměřenou potřebám svým, svolal císař Ferdinand konstituční sněm. Patrno tedy, že tímto svoláním sněmu konstitučního přestalo právo, dávati oktrojovanou konstituci. Po nešťastných událostech Vídenských, kterých vinu patrně nesou jen Vídeňané, ne pak národy, držel císař Ferdinand přece své slovo, ačkoli by tenkrát byla nejlepší záminka sněm rozpustiti, a přeložil sněm konstitující do Kroměříže. Nový císař potvrdil sliby dané od svého předchůdce. Ví-li pak ministerstvo, co to jest rušiti císařský slib, zlehčovati císařské slovo, zahubiti navždy důvěru?!

A z jakých příčin se odvážilo ministerstvo k takovému kroku? Udává jich sice několik, ale nepodstatných; pravou a jedinou příčinou rozpuštění sněmu a oktrojování ústavy zamlčelo ministerstvo. Musíme ji tedy my světu oznámiti.

Ministerstvo udává příčinu, že sněm pomalu pracuje, že ta v Kroměříži vypracovaná ústava neplatí též pro ostatní země, že tady jednota mocnářství nebude docílena. —

Tato druhá příčina jest zajisté směšná: což to nevědělo ministerstvo hned z počátku, hned tenkráte v loni, jak sněm říšský byl poprvé svolán? Toť jest zrovna tak, jako kdyby si někdo z mrzutosti, že je malý, ještě naschvál hlavu srazil! Nemohlo ministerstvo, když jiné pomoci nebylo, ke spojení celého mocnářství aspoň tu konstituci, kterou by Kroměřížský sněm vypracoval, pro Uhry a Vlachy oktrojovati? Beztoho by byl jistě sněm Kroměřížský dříve s konstitucí hotov býval, než se skončí válka v Uhřích a ve Vlaších.

Proč ale ministerstvo s rozpuštěním sněmu a oktrojováním právě nyní tak pospíšilo, když byl již návrh konstituce od sněmu vypracován, a když největší naděje byla, že se tento návrh co nejrychleji přijme, když ministerstvu povědomo bylo, že se v tomto návrhu všechny země a národy dobrovolně sjednotily,*) že tedy ve všech zemích příznivě přijat bude? — Tu vězí ta pravá příčina; ministerstvo se leklo tohoto liberálního návrhu, a uznalo za dobré, honem rychle násilím překaziti jeho vyvedení. —

Tak alespoň my této věci rozumíme, a myslíme, že veliká část národů bude s námi stejného smýšlení. My považujeme tento krok ministerstva jakožto ránu, kterou šlechtická strana zasadila straně národní.

A jak si nyní ministerské noviny vychvalují skutek ministerstva! Jak si dávají psát odevšad zprávy, s jakou radostí a spokojeností byla oktrojovaná konstituce přijata. Ve Vídni, v Holomouci a všude, kde mají ministerské noviny dopisovatele, všude prý bylo jásání národu! Podivná věc! V Praze, kdežto jsme přítomni, nebyla než nespokojenost, a kdo se radoval, ten by se byl zajisté radoval ještě více, kdyby byla celá konstituce zrušena bývala. A v Holomouci očití svědkové viděli, že jen vojsko v divadle jásalo, lid se choval tiše a myslil si mnohem více, než směl projeviti. A Vídeň? Ta část Vídně, která by za egyptské hrnce staro-aristokratických výdělků a užitků prodala svobodu i čest, ta část Vídně, která ztučněla ze starého absolutistického hýření, ta část Vídně, která požírala tuk a šťávu celého utištěného mocnářství: ta část Vídně se jistě radovala. Ale když ona se raduje, kvílí národové rakouští, a až se budou národové rakouští zase radovati, bude tato část Vídně kvílet! Tolik tedy o tom radování z oktrojované konstituce a z rozehnání sněmu: my ale víme ještě jiné lidi, kteří se z tohoto skutku našeho ministerstva jistě srdečně radovali: jest to Košut, jsou to Vlachové, jsou to republikáni a zvláště němečtí republikáni. Těm zajisté nemohlo ministerstvo lepší radosti způsobiti. O židech, kteří dosáhli ouplnou emancipaci skrze tuto oktrojovanou konstituci, nevíme ještě, radují-li se: myslíme však, že ani těmto praktickým lidem nebude ten způsob, na jaký dosáhli emancipace, tuze milý a vítaný.

Ať nešálí ministerstvo a ta strana, která drží s ministerstvem, mladé srdce císařovo,

---

*) Návrh ten, kterého další část dnes podáváme, byl tak vypracován, že se mohl za smlouvu dobrovolnou všech zemí a národů považovati, nebo nebyl ve výboru většinou hlasů, nýbrž dobrovolným srozuměním všech přijat, a každý k vůli druhému od něčeho upustil.

že se rakouští národové radovali; **žádný liberalní rakouský občan se neradoval!**

Ten spůsob, jakým rozehnán byl sněm náš konstitující nemohou nikdy zapomenout národové rakouští. Tato zbytečná neurvalost, toto nepotřebné opovržení a potupení sněmu, patrná to jen pomsta ministerská za malou důvěru, kterou k ministerstvu sněm choval, ty budou ve všech zemích špatné svědectví o ministerstvu vydávati: jakož i ono nedočkavé, biřické lapání několika poslanců, hned v tom okamžení kde jejich mandáty násilně přestaly, svědčí velmi jasně o policejní malichernosti téhož ministerstva! A nenahlížíme věru proč v této věci ministerstvo tak starostlivě na konstituční formy hledělo, proč nedalo tyto obviněné poslance i dříve bez povolení sněmu schytati; a trochu násilí míň neb více, nedělá již rozdíl, a kdo si toho všimne, má-li mouřenín někde pod paží bílý punktík?!

A jsou-li všichni rakouští národové hrubě uraženi touto potupou svých vyvolených důvěrníků, což díme o národu českém? Tomu ministerstvo dalo zrovna ránu do obličeje, a takovou věc nezapomene nikdy čestný člověk, tím méně čestný národ! Zásluhy českých poslanců o Rakousko zná celý svět, a nikdo\je nesmí upírati: a za ty bylo odměnou ono ministerské kopnutí? (jinak nemůžeme nazvati to, jak se se sněmem nakládalo.)

Zdejší německé ministerské noviny počaly zprávu o rozehnání sněmu s těmito dvěma památnými slovy: **„Finis Poloniae“**; my souhlasíme jen se slovem **finis**, strany druhého slova neví se ještě, jaké by mělo býti místo „Poloniae“ postaveno i čas ale to ukáže.

Výklad oktrojované ústavy od 4. března.

(N. N. 14. března 1849. Článek pro který byl redaktor N. N. obžalován, ale od poroty za nevinného uznán.)

Celá tato ústava i se základními právy má tu vlastnost, že se více pozorovati musí na to, co tam chytře vynecháno jest, než na to, co v ní skutečně obsaženo.

Hned na první pohled se přesvědčíme, že si ministerstvo nejdůležitější věci zanechalo za lubem, totiž: zákon **o tisku,** zákon **o associaci,** zákon **o osobní svobodě,** zákon **o obecním zřízení a svobodě obcí, zřízení jednotlivých zemí,** na kterém základě přece bude obsazována hořejší sněmovna, zákony **o volbách, poměr uherských a vlaských zemí k ostatním,** zákon **o odpovědnosti ministerské,** zákon **o vojenských věcech,** rekrutování, čas služby atd., **o národní obraně** atd. Každý znatel konstitučního života nahlíží, že vlastně teprva tyto zde podotknuté zákony jsou pravé jádro konstituce. Nepochybujeme, že ministerstvo je všechny již hotové mělo dne 4. března, ale s velikou jistotou dá se mysliti, že je naschvál ponechalo na pozdější dobu, aby se nestala celá rána najednou, a aby se snad s menší bolestí svobodě jedno péro po druhém vytrhalo. To tedy sluší při celém posuzování ústavy vždy na paměti míti, neboť jestli je ústava již teď velmi nesvobodomyslná, může se stát ještě desetkrát horší těmito doplňky.

* * *

O základních právech nedá se nic znamenitějšího podotknouti, než že jest v nich obsažena ouplná emancipace židů.

Věřiti smí od nynějška každý občan rakouského mocnářství co chce, a může si každý sám pro sebe doma třeba novou víru vymysliti. V tom punktu bylo tedy ministerstvo až příliš liberalní — to je zadarmo.

Veřejně však se nesmí provozovati jen některá z těch věr, které jsou od státu uznány.

Ostatně se nedá o základních těch právech až do vydání oněch svrchu podotknutých zákonů nic pověděti. Jsou až do té doby pouhý ouhoř, který se všude vykroutí.

Jen § 12. jest zřetelný, a ten dává ministrům právo, při nepokojích (a ministerstvo může si ustanovit nepokoje kdy a kde chce) všechny ty předešlé §§ zrušiti a vojenský zákon uvésti. To je vlastně nejdůležitější punkt.

* * *

V ústavě samé máme mnoho hlav, ale také mnoho nesrozumitelností, tak že se k tomu určena býti zdá, aby jí nikdo nerozuměl. První hlava jedná:

I. O říši. Vypočítává se množství korunních zemí — **divide et impera** — čím víc a čím menší, tím více jest naděje, že se mezi sebou pořád hádati a křičeti budou, a ministerstvo je zatím bude všechny přistřihovat. Ostatně ale přece s jistotou udati nelze, kolik přece bude těch korunních zemí; zdálo by se sice podle toho vypočtení, že 17, a sice:

Rakousko, Solnohradsko, Ilyrsko, Tyroly, Čechy, Morava, Slezsko, Krakovsko (polská část Haliče), Halič (rusínská), Bukovina, Chorvátsko s Dalmatskem, Uhry, Sedmihrady, Hranice vojenská a Lombardsko-Benátsko. —

Vojvodovina je chytře zamlčena, o Slovensku ani zmínky, velkovévodství Krakovské a vévodství Bukovinské se znovu narodily. Ale každý rozumný člověk bude se tázat po nějakém užitečném a přirozeném rozdělení Rakouska, však nikde v konstituci nenajde ani zmínky o tom.

Veliké dílo sjednocení mocnářství má prý tato konstituce vykonati — ale celní hranice mezi námi a Uhry pomine dle § 7., **až bude možná!!**

II. O císaři. Císař se bude jenom korunovat za císaře, ostatní koruny přestanou. Český král tedy pomine! — Avšak jest tento § též tak chytře postaven, že mu může dát ministerstvo, kdyby zapotřebí bylo, jiný smysl!!

Císař uděluje šlechtu: nejen tedy že stará zůstane, ale bude se ještě nová zdělávati.

III. O říšském občanství. Hlava tato jest k tomu oučelu, aby se mohli Němci poznenáhla všude rozplemeniti, a jak jich někde bude několik, mají právo dle § 4. základních práv o školu a ouřad žádati, a tak bude konečně asi za 20 let dosažen ideal ministerské politiky, t. j. Rakousko bude jen veliká kolonie německá. Budou sice všichni národové stejně oprávnění, ale němčina bude mít tu výhodu pro sebe, že bude všude v Čechách, v Moravě, v Polsku, v Rusi, v Uhrách, v Sedmihradech, v Srbsku, v Chorvatsku, mezi Slovinci a v Italii **stejně** oprávněna a každý tedy, kdo počítati umí, vidí z toho, že bude při vší rovnoprávnosti němčina nejméně **desetkrát** tolik oprávněna, jako každý jiný jazyk. Není přes chytrost. Z toho pak samo sebou bude následovat, že budou přece všichni ouředníci v celém mocnářství Němci, a Rakousko přece vždy jen zůstane německé mocnářství! Ostatní národové budou míti čest, býti přívěskem! —

IV. O obci. Kdo zná Stadionův návrh obecního zřízení, a ví, že tento návrh nyní bude uveden, ten lehko nahlídne, že celá tato hlava jsou pouhá málo platná slova.

O zemských záležitostech. Ministerstvo samo praví o své konstituci, že jest vzdálena od centralisace; avšak co ponechává tato hlava zemím? **Orbu, stavení, chudé ústavy.** To jest věru až satyra na samostatnost!

A aby se zdálo toho trochu víc, uvedeny jsou sice dle jména též obecní, školní, církevní záležitosti a **„foršpan"**, ale každý rozumný vidí, že z těch vlastně jen rožeň zemím ponechán jest, kdežto pečeně ve Vídni se sní.

VI. O říšských záležitostech, učí nás, že všechno vlastně jest záležitost říšská, a že se musí všichni tak rozliční národové obléci do jedné černožluté liveraje! Jaké štěstí z toho vykvésti může, to každý nahlíží, a jenom zatvrzelé ministerské srdce nemohlo a nechtělo ten náhled míti, že každý národ jiné spůsoby má a jiné ústavy potřebuje.

VIII. O říšském sněmu. Do hořejší komory budou volit zemští sněmové všechny poslance, dva sami ze sebe bez censusu, a ostatní s 500 zl. censusu. Hořejší komora bude tedy zastupovat boháče. Čtyrycet let musí být každý oud komory starý, tedy notné hradby pro konservatismus. Jak velký vlastně bude census do dolejší komory, opět jest chytře zamlčeno.

Hlasování při volbách jest veřejné a oustní — aby se ouplatkům otevřela vrata. Na 10 let se volí do hořejší sněmovny, na 5 do dolejší; — bylo by věru lépe, volit již poslance na celý život, aby bylo vládě ještě snadněji přivesti je konečně všechny na svou stranu a vládnout pak absolutně, tak asi, jako si to zařídil Ludvík Filip ve Francouzích.

V komorách se jen veřejně hlasuje — aby vláda znala své přátelé a mohla se podle toho řídit! Pohodlná konstituce.

Císař má absolutní veto, t. j. ať si celá zem přeje něco, a kdyby se ten zázrak stal, žeby se i ty dvě sněmovny srozuměly, přece to může císař, t. j. ministerstvo zase vždycky všechno svrhnout.

§ 68. nás ale učí, že Uhry, ačkoli nyní v rebelii stojí se zbraní v rukou proti císaři, přece ještě ve větší milosti jsou, nežli my, kteří císaři proti nim pomáháme. Jejich sněmy zemské totiž budou rokovati o občanském právu, o zákonu trestním a o řádu a zřízení soudním.

IX. O sněmech zemských vlastně nestojí ani za to mluviti, když víme, o čem mají jednat. Přece však musíme pozornost obrátiti, jak si vláda strany Vojvodoviny otevřená dvířka nechává, aby ji mohla pak, kam se jí uzdá, přiraziti. Hranice vojenská tato nejzasloužilejší země — nebude mít ani konstituci!! To je vděčnost k Slovanům!

X. O výkonné moci. Sněm zemský nemá beztoho žádnou moc, aby se ale potupení jednotlivých zemí ještě zvětšilo, zůstaveno jest ministrům v § 89., že nemusejí ani ustanovení těchto sněmů vykonat, aneb že je mohou dle své libosti zastavit. Bude tedy zemský sněm k ministrům stát asi jako chlapec k učiteli.

XII. Soudní moc je v každé konstituční zemi neodvislá, aby se mohla spravedlnost bez ohledu na vládu, a třeba proti vládě díti. V konstituci pak nebude ale ani toho. Dle § 101. bude moci ministerstvo soudce přece přesazovati.

§ 105. obsahuje též hezky skrytě krásnou možnost. Oudové císařské rodiny, princové, budou dle dosavadního absolutního rodinného řádu souzení. Ejhle! místodržící všech zemí jsou odpovědni; dejme tomu, žeby vláda uznala za dobré, samé prince dávat za místodržící — a pryč je odpovědnost, máme absolutní vládu, neb princové stojí pod dvorním maršálstvím!

XIII. Říšský soud, nejdůležitější ze všech, bude soudit ministry. Nač tedy odpovědnost ministerská? Ministři nejsou nikomu odpovědni, než sobě, protože oni sami ustanovují tento soud, který je souditi bude! Ať si tedy ministři vládnou jakkoli nebudou nikdy potrestáni. Máme tedy vlastně neodpovědnou vládu — to jest absolutní, a naše konstituce jest jenom konstituce podle jména. Požehnání její teprva uvidíme. V hlavě XV. mluví se již jen o měšťanské obraně, **„Bürgerwehr"**, z čeho již pozorovati můžeme, že bude ozbrojeno jen obyvatelstvo měst, ne pak celá národní obrana.

Hlava XVI. určuje, aby se daně vybíraly, až se jinak ustanoví, totiž tedy bez povolení sněmu, tedy nejhlavnější zásada konstituce tím se zrušuje, budou se vybírati daně, které žádný sněm nepovolil. A až do budoucího říšského sněmu budou ministři neobmezeně vládnout.

*

Z toho si může každý utvořiti obrázek budoucího štěstí naší vlasti, a naši svobodu! My nevidíme nyní žádnou jinou spásu pro Rakousko, než aby všichni národové jednohlasně žádali, aby jim byla dána ta konstituce, které návrh říšský sněm vypracoval. To musí nyní být korouhev všech liberálních, a když se všechny hlasy strany toho ozvou, není nemožno, že se ještě zbavíme této konstituce od 4. března. Kroky k tomu přiměřené stanou se bohdá! ve všech zemích, a to brzy.

Právo mocnářovo rozpustiti sněm.

(N. N. 16. března 1849.)

Dnešního dne povznesly proti nám najednou dvoje zdejší největší německé noviny hlasu svého: ministerské **Prager Zeitung** a druhé **Constitut. Blatt**, které si netroufáme nikterak nazvati, protože jsou každou chvíli jiné.

„Prager Zeitung“, které skutečně mezi všemi ministerskými pokládáme za nejlepší, vystupují proti našemu článku v č. 61. — Především musíme v odporu na Prg. Ztg. ubezpečiti, že **myslíme** a si **důvěřujeme**, že smýšlení naše jest smýšlení většiny národu; dokázati se ovšem tato věc nedá, sic by se musel svolat celý národ: avšak doufáme, že čas pravdivost našeho výroku dokáže.

Hlavní smysl toho, co nám Prager Ztg. vytýká, je asi následující: Že jsme opovážlivě nazvali zrušení sněmu **zrádou, zrušením slova**, že má mocnář právo, zrušiti sněm i konstitující, poněvadž on svoláním sněmu nemůže ani zadati svá mocnářská práva atd. My chceme tenkrát upřímně a bez všelikého polemického šperku odpovídati na tyto výčitky ministerských novin.

Každý nahlíží, že strany těchto záležitostí, kterých větší část původ má v lonském nepravidelném revolučním roku, není ani možno, ani rádno, držeti se holého, suchého, slovíčkovitého práva.

Kdybychom chtěli s takovou začíti, mohli bychom především p. redaktoru Prager Zeitungu dokázati, že vlastně ani císař Ferdinand právo neměl, konstituci uděliti, protože neobmezená vláda byla právo jeho dědiců, kterým ji zachovati měl. Tak by se ale dokázalo příliš mnoho. Se suchým právem nedojdeme na revoluční půdě daleko, se suchým právem by se nedalo ani otroctví, ani manství, ani poddanost zrušiti; se suchým právem nezavedeme žádnou konstituci. V našich okolnostech musíme se držeti **slušnosti a poctivosti**. Z takového stanoviska posuzujeme my poslední krok našeho ministerstva, a posud jej nazýváme ještě tak, jak jsme jej dříve nazývali.

Když císař Ferdinand svolal konstitující sněm, bralo se to všude a všeobecně v ten smysl, že císař bez proměny přijme tu konstituci, kterou sněm vypracuje na monarchickém základě. To nám zajisté dosvědčí všechny tehdejší okolnosti. Později se časy měnily, záležitostí lidu zmocnili se nejapní křiklounové a lidé bez zkušenosti a přivedli je na mizinu. A koruna vykládala poznenáhla to slovo **konstitující** vždy více pro sebe a méně pro lid. Přišlo to po událostech Vídeňských až tam, že císař výslovně mluvil o sankci na konstituci, kterému slovu se koruna dříve vždy vyhýbala. Samo slovo **sankce** jest rozmanitého obsahu, a pravý význam jeho závisí od moci mocnáře a od moci lidu. Lid ale pořád až do poslední chvíle očekával, že císař v konstituci od sněmu vypracované nanejvýš to měniti bude, co se jeho vlastních práv týče.

Ministři až do poslední chvíle obcují se sněmem, právě odpovídají na mnoho interpelac; ministr **Kraus** chválí v rozmluvách s poslanci navrženou od nich ústavu, sněm říšský může již, kdyby zapotřebí bylo, za 14 dní neb za měsíc s ústavou hotov býti: najednou ale beze všeho oznámení obsadí se sněmovna časně ráno vojskem, poslanci se tam již nepouštějí, a na vratech jest přibit rozkaz ministerský o rozpuštění sněmu. Tážeme se každého: je to **poctivé jednání? — není to zráda?**

Ale jest to i **rušení slova**, a zůstane rušení slova, byť i koruna právo měla, konstitující sněm rozpustiti. Slovo císařské měli jsme, že konstitující sněm má vypracovat ústavu — ne tedy, že ji smí vypracovat několik ministrů. Nanejvýš tedy mohla vláda (a kdyby to i pravda bylo, co myslí Prager Zeitung) rozpustiti sněm a povolati jiný, ale — **na těch samých základech, dle toho samého volebního zákona.**

Není na tom dosti, že se budoucímu sněmu právo ponechává, oktrojovanou konstituci změniti, když nám již **oktrojováním nového volebního zákona** přistřížena jest svoboda a postaráno je o to, aby sněm nezměnil to, co by si národ jinak přál. Tedy oktrojování nového volebního zákona jest rušení slova, jest skracování našich svobod.

Ať nám tedy ministerské noviny tyto důvody vyvrátí!

Co se ostatně vydání zákona o náhradě za povinnosti poddanosti týče, o tom se naschvál nezmiňujeme, ačkoli bychom mohli i tu pěkně vyložiti domněnku svou, proč nebyl od sněmu vypracován.

Útěcha v zlém čase.

(N. N. 27. března 1849.)

Motto: Jeszcze Polska niezginela,
Póki my żyjemy!

Účel tohoto článku není jiný, než objasniti smysl této znamenité sady z polské písně a obrátiti ji na naše nynější okolnosti.

Mnohé naše časopisy (nechceme naschvál jmenovati které, aby se nezdálo, že z osobních příčin toto píšeme) vedou jenom ustavičné lamentace nad nynějšími pohromami naší svobody. Ustavičné jejich naříkání jest: **Již jest všechno ztraceno, svoboda tisku jest zrušena, již nesmíme pravdu psáti, národe! již naposled k tobě svobodně mluvíme** atd. atd. atd.

My takové jednání v nynějších okolnostech schvalovati nemůžeme. Jisto jest, že jsme ve svobodách svých znamenitě zkráceni, a že snad ještě větší nebezpečí na nás čeká: avšak nemoudré jest, přeceňovati a zveličovati naše ztráty a neštěstí, čímž se jen méně odhodlaní přátelé svobody děsí a důvěra národu podkopává, jakož s druhé strany dodává se tím odpůrcům svobody jen více smělosti a odvážlivosti.

Jmenovitě, co se svobody tisku týče, není to pravda, že jsme svobodu tisku ztratili, jak si mnohé časopisy lamentovaly. Svobodu tisku máme, a nový nepříznivý zákon o tisku obmezil jen svobodu tisku kaucemi velikými a vyhrožováním velikých peněžitých a žalářních trestů; může se tedy říci, že těm, kteří svobodně psáti chtějí, hrozí větší nebezpečenství než dříve, ale proto přece není ještě svoboda tisku zrušena. My aspoň doufáme dokázati skutkem, že svoboda tisku zrušena není, a že povíme ministerstvu tak jako prvé pravdu do očí. Špatný voják, který hrdinsky smýšlí jenom v čas pokoje, když není nebezpečenství. Pro trochu peněz a pro kousek žaláře nemusí se ještě pravda zamlčeti. Ten jest ztracen, kdo sám v sebe důvěru ztratil.

Jaké jest nebezpečí naší svobody? kdo jsou její nepřátelé? — Podívejme se jim trochu chladně do očí. Několik ministrů, asi osm nebo devět, samí křehcí lidé; za nimi větší část šlechty, nejvíce lidé s malým rozumem a ještě s menší činností a odvahou: pak veliké hejno „dobře smýšlejících“ čili sedmašedesátníků a rozličné čeledi, kteří ale mají tu vlastnost, že všude jen sekundirují, a když se o něco důležitého jedná, vždy zalezou, a s každým drží kdo vyhrá.

Pravda ovšem, že toto ministerstvo ke službě své má ohromné vojsko, které všechno věřiti musí, co se mu věřiti poručí, ať jest to pravda nebo ne, a kteréžto vojsko považuje nyní vláda za nejhlavnější důkaz všeho práva; ale musíme vyznati, že takové důkazy na dlouhý čas nepostačí, protože jsou příliš drahé, a kdo potřebuje na důkaz svého práva 900.000 mužů a 100.000 koňů, jest více k politování než k obávání.

Na druhé straně ale stojí celý národ, který si zajisté svobodu přeje a hotov jest, pro ni mnohé oběti podstoupiti; svobodomyslní lidé jsou veliká patrná většina v zemi, co jim tedy schází, aby uskutečnili svá přání? Nic než uvědomění svých sil, vzdělanost, svornost, zdravý smysl, opatrnost a dobré použití okolností. Nač tedy marné naříkání a zoufání? To nikam nevede. Svovoda se nedá vykřičet, vyplakat a vylamentovat, jen z ruky pilné naděje kvitne! Za rok, za dvě léta nemůže se předělati, co pokazili věkové. Kdyby nyní každý občan již tak vzdělán byl, aby rozuměl všemu, čeho nám jest zapotřebí, byla by to jen pravá hračka, uspořádati zemské zřízení tak, jak toho svobodným národům zapotřebí jest. Musíme tedy tento lid poučovati a tak se vždy přibližovati k žádoucímu cíli. Třeba to nebylo za rok, za dvě leta, proto ještě nebude rozumný člověk zoufat, aniž hodí prácí svou o zem a nechá všeho díla. Podívejme se na jiné národy, kteří nyní již po dlouhý čas jisté a nezrušitelné svobody užívají: oni ji také nenašli ve snu, oni si ji nevydobyli za den a za rok, ale mnoho času, mnoho práce, mnoho obětí vynaložili.

Proto nesmíme i my zoufat, nýbrž pracovat. „Ještě Polsko nezhynulo, pokud my žijeme.“ **„Nedejme se!“** stojí pod podobiznou našeho dra. R i e g r a, a to budiž naše všeobecné heslo. Třeba byly naše síly v této době ještě nepostačitelné, ale vězme, že si můžeme tyto síly sami zvětšovat, když budeme činností, vytrvalostí a obezřelostí svou poučovat spoluobčany své ještě posud k uvědomnění nedospělé. Tu se nám otvírá veliké nadějné pole k činnosti a nevyvažitelná studnice naší síly a svobody; starejme se, aby nám nebyla pokalena.

Vysvětlení nynějších okolností.

(N. N. 29. března 1849.)

I.

— Nebylo by divu, aby náš lid, zvláště ale ten veliký počet lidu, který ještě nic nečte a o všem, co se nyní v celém světě děje a co se dříve dálo, žádných povědomostí nemá, nyní jako pomatený a slepý byl, nevěda, komu má věřiti, čeho se držeti, jak se chovati. Ta strana, která drží s nynější vládou, snaží se všemožně sněm tupiti, oktrojovanou konstituci chváliti a jiným spůsobem zaslepený a nevědomý lid proti jeho vlastnímu dobrému popuditi. Nepotřebujeme zde ani vysloviti, jací lidé to jsou, kteří takto lid zneužívají: však je každý zná.

My jsme si ale naproti tomu umínili, několika články každému srozumitelnými

objasniti naše nynější okolnosti, zvláště k tomu oučelu, abychom tím liberálním a pravým přátelům lidu podali prostředek, lidu ve čtení méně zběhlému strany těchto důležitých věcí oči otevříti.

Co se předně rozpuštění sněmu a vydání oktrojované konstituce týče, tu jest skutečně lehký výklad.

Co je vám milejší, když vy si sami, jakožto obecní hromada, své obecní věci podle vlastního rozumu a jak se vám líbí řídíte, anebo když vám ouředníci a písaři nařizují, co smíte z obce vydat, propachtovat atd.? A tu je ten samý pád; co je v obci hromada, to je sněm v zemi, a co jsou písaři a ouředníci na panství, to jsou ministři v zemi. Když tedy sněm, který vyvolen jest z vlastní vůle celého národu, udělá zákony, podle kterých se země spravovati má, budou vám přece jistě tyto zákony, tato konstituce prospěšnější, než když ji přistříhlo ministerstvo podle vlastní chutě více k prospěchu císaře a jeho rodiny a některých stavů než k užitku celé země. To je věc, kterou zdravý rozum chápe.

A kdo vám mluví, jaké sněm outraty nadělal a jak vám skrze vydání na sněm daně vzrostly, tomu se můžete zrovna do očí vysmát. Vypočtli jsme to, že kdyby sněm celý rok trval, přece by nepřišlo na každého platit víc než groš. To jsou tedy celé outraty na sněm, a můžeme říci, že jeden pluk vojska skoro také tolik outrat nadělá; a kolik pluků vojska dalo by se ušetřiti, kdyby se naše vláda podle toho řídila, co jí sněm jakožto spravedlivý zástupce a plnomocník národu na srdce položil.

Také tomu nevěřte, že sněm pomalu pracoval. Kdybyste mně ku př. nařídili, abych vám konstituci sepsal, jistě bych na ní nemusel ani týden pracovati, nýbrž za několik dní bych ji celou hotovou měl. Ale považte jenom, že se na sněmu o každou věc napřed všech 380 poslanců srozuměti muselo, každý musel od svého něco upustiti, aby jiní spokojeni byli a aby se tak všechno porovnalo. Taková věc nedá se sfouknout. V jiných zemích máme příklady, že sněm až 3 léta konstituci pracoval, než se o všechno uradili. Vezmeme ku př., kdyby se někde v obci obecní grunty měly mezi všechny občany rozdělit. Dejte to do plnomocenství jednoho člověka neb ouřadu, a uvidíte, že hned bude hotov, rozhodne věc podle toho, jak jej který z vás na svou stranu byl dostal, ale budete-li vy všichni s takovým rozdělením spokojeni, to je jiná otázka. Když ale vy sami v hromadě a po dobré poradě se sjednotíte a smluvíte, a podle spravedlnosti se všeobecným srozuměním se rozdělíte, bude sice vaše porada a vaše jednání trochu delší, ale za to pak budete všichni spokojeni, protože se všechno rozhodlo podle vaší vůle a s vaším srozuměním. — To samé máte ve sněmovně, a snad ani po tomto příkladě nebude potřeba dokazovati vám, co jest lepší a všem národům užitečnější, konstituce od sněmu, anebo od ministrů udělaná.

Když ale ministři a jejich strana se neostýchají sněmu vyčítati, jakoby nebyl býval schopen sestaviti konstituci pro Rakousko, proti tomu máme dvě námitky jako hory veliké: předně že sněm již konstituci v návrhu zhotovil, kterou jsme již v novinách podali, a která jest nejen mnohem svobodomyslnější a národům příznivější, nýbrž i přiměřenější našemu mocnářství. Za druhé ale zvalo ministerstvo po zrušení sněmu ustavičně mnohé poslance k poradám do Vídně, z čeho každý viděti musí, že je samo ministerstvo za schopné drží.

Proč ale sněm říšský rozpuštěn byl, toho pravou příčinu uhodnouti není těžko. Sněm sám nezavdal jistě kromě své svobodomyslnosti žádnou jinou příčinu. Ministerstvo ale chtělo samo podle vůle té strany, kterou zastupuje, zvrhnouti práce sněmu, dáti konstituci méně svobodomyslnou a ustanoviti si samo náhradu za povinnosti bývalých poddaných. Jak se to mohlo státi, aby ku př. na Moravě, kde šlechta s rolníky na sněmu dobrovolně se stran náhrady srozuměli, nyní podle oktrojovaného zákona třikrát tak veliká náhrada se ustanovovala? Je to také k dobrému lidu? — aneb k dobrému někoho jiného?

To jsou věci, kterým každý snad bude rozumět a nedá se od reakcionářů za nos vodit. Kdyby již z ničeho jiného, tedy již z nesmírné radosti všech reakcionářů můžete souditi, že se z oktrojírky nebude prýštit žádné štěstí.

II.

Rozpuštěním sněmu a tím, co po rozpuštění následovalo a ještě následovati bude, vzmohla se velice moc vlády nad mocí národu. Jak se to ale stalo, že svoboda naše tak patrnou pohromu a škodu utrpěla?

Vinu toho nesou hlavně dvě strany, a bylo by skutečně těžko vyměřiti, která z nich má na sobě větší část této viny. Tyto dvě strany jsou předně **reakcionáři** a za druhé **přepiatci** a bláznové političtí. Obě tyto strany hrály si zrovna jedna druhé do rukou, a jedna sama nebyla by nikdy mohla naše svobody tak zkrátiti, jako se to jejich **„spojeným silám“** podařilo. Přepiatci nevěděli nikdy čeho žádat, všechno jim bylo pořád málo, pořád tupili všechno jakožto nesvobodné, a konečně přepiali míru žádostí svých tak dalece, až praskla, tak že by nyní všichni i tito přepiatci sami děkovali za to, co dříve zrovna zahodili a čím pohrdnuli. S druhé strany čekala zas reakce, strana aristokratická, ku které náleží mnoho ouřednictva a mnoho vyššího kněžstva, a používala chytře všech nerozumností, kterých se tito přepiatci dopustili. „Vidíte ten nepořádek, to váznutí živností, to buřictví a všeobecnou neposlušnost, to je následek svobody! Vidíte, jaké hanebnosti a nezralosti se tisknou v časopiskách,

to je následek svobody tisku. To bude pořád hůř, konečně nastanou hrůzné časy francouzského konventu, vraždění, pobírání jmění, ti kteří nic nemají, budou se o vaše statky dělit, to budete mít z té svobody!“ — takovým a podobným způsobem hleděla zlomyslná reakce mnohé poctivé lidi od svobodomyslnosti odvrátiti, ukazujíc jim na mnohé skutečné výstupky a nerozumnosti přepiatců, a snažíc se tyto viny jednotlivců svaliti na celou poctivou svobodomyslnou stranu. Bohužel! že se jí to podařilo. Kromě toho uměla reakce v těch prvních časech, když si sama ještě ani na světlo vyjíti netroufala, výborně použíti přepiatců k tomu, aby pokazila všechno, co mohlo svobodě budoucnost a pevné trvání pojistiti, aby tak hodné zmatky nastaly, ve kterých by se dalo v kalu něčeho uloviti.

Já jsem z vlastní své zkušenosti minulého roku, který mohu skutečně za nejznamenitější rok svého života považovat, mnoho těchto věcí seznal, zvlášť ve Vídni a později, kdežto jsem skoro všude při tom, co se důležitého dělo, osobně přítomen byl. Zvláště ve Vídni se ukázalo, že ti sami židé, kteří před říjnem největší zuřivostí buráceli v přehnaných časopiskách Vídeňských, a kteří mají největší vinu z událostí 6. října, potom po bombardování zase psali do reakcionářských časopisů Vídeňských, kteří nyní jako psí plémě lezou pod nohy naší národům nepříznivé vládě. Kdož tu nevidí patrné spojení těchto dvou stran?

Vezmeme jiný příklad. Jisto jest, že tak národní svobodě nepřející strana, která nyní vládne, hned od počátku rokování o základních právech a již dříve hleděla sněm říšský všemožně v očích nezkušeného lidu snížiti a potupiti, jen aby pak tím snadněji mohla proti svobodomyslným ustanovením sněmu jednati a sněm zahubiti. A co činili naši přepiatcové? Oni statečně pomáhali reakci ve snižování sněmu a v podkopávání jeho důvěry; jak často musely naše noviny hájiti sněm a poslance proti tupení a podrývání této politické nedospělosti. Pak ovšem, když tekla již voda do úst, shledali se tito pánové se svým rozumem a počali s námi společně sbírati adresy důvěry pro sněm!!

Jiný zas příklad máme stran předešlého ministerstva. Jsa tenkrát ve Vídni očitým svědkem všeho, co se děje, a vida před sebou již patrnou propast, snažil jsem se všemožně v Národních Novinách držeti liberální ministerstvo Dobblhofovo, kdežto všichni ti naši i Vídenští přepiatci neznajíce těžké postavení tohoto ministerstva, které proti sobě mělo celou aristokratickou a vojenskou reakci, ustavičně toto liberální a s národy poctivě smýšlející ministerstvo podkopávali, a ještě k tomu o mně (jak s mnohých stran se dovídám) všude rozhlašovali, že jsem se ministerstvu zaprodal, že jsem reakcionář atd. Ať si nyní každý přečte to, co tenkrát se psalo v Národních Novinách, kolikrát jsme to napřed prorokovali, že po pádu ministerstva Dobblhofova bude následovat Stadionovo?! Avšak co se stalo, již se nazpět vrátiti nedá, a jediný užitek jest pro budoucnost — dobré poučení a výstraha. Že by to ale nyní s námi a s Rakouskem zcela jinak stálo, kdyby bylo zůstalo liberální ministerstvo Dobblhofovo, to nahlíží nyní každý, ale pozdě.

Proto ale se musí říci, že by reakce nikdy nezvítězila, kdyby jí nepomáhalo buď nevědomky neb naschvál nerozumné a nezkušené přepiatství.

Konečně se i to věděti musí, že při všech politických bouřkách a zmatcích vždy mnozí lidé nepoctiví jako hmyz se objevují a pro sebe něčeho při tom urvati se snaží. Ti pak zapletou všechno mnohem více a pokazí tolik, že to ani celý věk napraviti nedovede. Jest ale prostředek proti takovým lidem. O každém, který se vám v politických a veřejných záležitostech za rádce nabízí, hleďte se vždy strany jeho domácího a privátního života přesvědčiti, je-li zachovalý muž. Kdo je ničema sám osobně a nedovedl si mezi těmi, kteří jeho domácí život z předešlých a nynějších let znají, ani jméno poctivého a řádného muže zachovati, ten také jistě se nemíchá do politiky z poctivých oumyslů, a musí mít nějaké tajné, ale jistě nečisté ohledy. Také jest ještě jiná známka: Kdo sám sebe a svou rodinu zachovalým a řádným spůsobem živiti neumí, nevěřte mu, že dovede radu dát, jak by se zlepšil stav celé země. A právě mnoho takových lidí se nejvíce roztahuje a potlouká ve veřejném životě jistě jenom ke zkáze země a národu.

Kdo ví, jaké nám nyní nastanou důležité doby: právě proto snad nebude toto poučení na škodu. Neb čím důležitější věci se dějí, tím více může se v nich pokaziti.

III.

Co nám ale může pomoci? jaké jsou naše naděje?

Stará pravda historií stvrzená jest, že z těsností a nepříležitostí vlád vždy se zmáhá svoboda národů; vždy se ukazovalo, že tenkráte si národové nejvíce pomohli k svobodám, když bylo vládě zle.

Ze všeho, co toto reakcionářské ministerstvo učinilo, musí každý být dojista přesvědčen, že od tohoto ministerstva nemůžeme nikdy očekávati lepší správu; všemožná žádost a péče naše musí tedy být, aby toto ministerstvo bylo odstraněno. Jakým spůsobem se to docíliti dá, to ovšem teprva ukážou okolnosti, ve kterých se nyní každodenně velmi mnoho změniti může.

Jisto jest ale, žeby vláda naše se nebyla nikdy opovážila, tak očividným spůsobem proti svobodám našim vystoupiti, kdyby neměla pro nejhorší pád pojištěnou pomoc ruské vlády. Na tuto moc musí se tedy každý opatrný ohlídnouti, aby snad své síly nepřecenil!

Pokavad Francouzsko s druhé strany nevloží moc svou jakožto závaží proti despotické moci, nemůže nikdo rozumný očekávati, žeby liberální živly celého Německa, Rakouska i Vlaska odolaly ve zjevné vojně moci absolutistů: tím více, že se již patrně vidí, kterak král pruský a mnoho jiných knížat německých jsou ve srozumění s Ruskem.

Není tedy jiné bezpečné naděje pro nás, než hleděti na Francousko, až tam strana liberálních a řádných lidí zvítězí nad ostatními. Že my socialisty a komunisty, jmenovitě **Cabeta, Proudhona** atd. nepočítáme k liberálním a řádným lidem, toť snad se rozumí samo sebou. My počítáme k liberálním a řádným lidem ve Francouzích dílem poctivé republikány, dílem přátele svobodomyslné konstituční monarchie, vždy ale zastavatele takové vlády, která uznává zásadu, **„že všechna moc pochází od národu“**. My nebudeme nikdy sami hlásat republiku, ačkoli máme takové mizerné lidi v opovržení, kteří se snaží, republiku jako nějaké lotrovství rozhlašovati a tupiti. Mámeť zajisté dílem v starověkých republikách, dílem ve Švýcařích a v severní Americe nejpěknější příklady šťastných a kvetoucích republik. Proto ale není zase nevyhnutelno pro štěstí národu zavesti všude republiky, jak nám to příklady šťastných a kvetoucích konstitučních, ale pravých konstitučních monarchií dokazují. Tu přijde všechno na okolnosti a na vůli národu samého. — Proto nám nezáleží na tom, zůstane-li Francousko republikou neb ne, jen když v něm zůstane skutečná svrchovanost národu; zdá se ale podle všeho, že se Francousko tak jako nyní neudrží; buď musí být Francousko svazkem foederativních menších republik, aneb opět konstituční monarchií.

Jestli tedy ve Francouzích se utuží poctivá a na svrchovanosti národu založená vláda, pak i u nás svoboda nemůže býti zkrácena, třeba by nyní na čas pohromy utrpěla. Těžkosti v Italii a v Uhřích a nevyhnutelný z toho nedůstatek financí udrží vládu naši na dlouhý čas v takové slabosti, že neodolá na dlouho spravedlivým potřebám národů. Když tedy s jedné strany svobodomyslná a národumilovná vláda ve Francouzích nedovolí v Rakousku ruskou intervencí (ozbrojené vkročení do země), a s druhé strany vláda naše, aby proti Maďarům a Vlachům se ubránila, našeho přátelství nevyhnutelně potřebovat bude, pak jest svoboda naše utužena.

To jest, myslím jasný obraz našeho nynějšího stavu; kdo ale jen ve slepé zuřivosti myslí, že se hlavou zeď prorazí a že snad již všechno dobře pořízeno jest, když se jen revoluce počala, třeba bez dobrého vypočtění, může-li se vyhráti: ten zasluhuje, aby byl politován a do politického blázince zavřen. Revoluce proti despotům jest krásná věc, — ale jen když se podaří.

Slované a Rakousko.

(N. N. 4. dubna 1849.)

— Nepoctivost se tresce sama; jděme nyní do Uher a hleďme, jak se tam tato sada vyplnila a snad, ovšem bohužel! ke slovanské škodě ještě více vyplní. — Když rakouská vláda byla v nejhorších těsnostech minulého roku, zdvihli se všichni skoro Slované s upřímnou a poctivou ochotností zachovati Rakousko. Pravíme-li **„zachovati Rakousko“**, nesmí nikdo mysliti, že snad Slované ještě tak dalece nedospělí jsou v uvědomění politickém, aby myslili, že jenom jediný účel od Boha na ně vložený jest, zachovati starou budovu rakouského císařství, která rozličnými náhodami sestavena jest. Každý národ musí mít dle zákonů Božích a přirozených hlavní ohled na sebe a na svou budoucnost: pravíme-li tedy, že Slované chtěli zachovati Rakousko, musí se samo sebou rozuměti, že Slované v zachování Rakouska viděli zároveň svůj vlastní prospěch, svou vlastní svobodu. Vláda naše vidouc jedinou naději trvání říše rakouské ve Slovanech, neopominula slibovati nám přátelství své, kterýžto slib jsme přijali, očekávajíce vždy od vlády za všechny oběti své **aspoň spravedlivost**, aspoň rovnoprávnost s jinými národy, rovnoprávnost s těmi Maďary, Němci a Vlachy, proti kterým jsme museli chrániti Rakousko!

Předešlé liberální, ale ovšem slabé ministerstvo **Dobblhofovo** počalo již náležitě poznávati zásluhy Slovanů a pravý stav své říše, kdežto až posud se nezdála ani rakouská vláda věděti, že také Slované v Rakousích bydlí! Ministerstvo Dobblhofovo ustanovilo na mnohá usilování českých poslanců **Jelačiće**-bána za plnomocníka v Uhřích a za hlavního velitele všech vojsk proti Maďarům. Tu vypukla ve Vídni říjnová maďarsko-německá revoluce proti ministerstvu Dobblhofovu*) a všechno se zvrátilo. Vláda přišla do jiných, méně národu příznivých rukou, a první krok nové vlády byl, ustanoviti místo Jelačiće knížete Windischgrätze. Kdyby se podobné odstrčení bylo stalo někomu jinému než Slovanovi, nebylo by odešlo bez velikého povyku. Ale Slované jsou národ trpělivý, holubičí. Nevíme, z jakých příčin odevzdala vláda nejvyšší velení Windischgrätzovi; bála-li se, aby Slované k veliké moci nepřišli, nedůvěřovala-li oddanosti Jelačiće-bána, aneb držela-li Windischgrätze za schopnějšího vůdce.

Ale stalo se — a následky toho kroku cítíme nyní. Windischgrätz dokázal velikou

* Neví se arci posud, jakého spoluoučastenství měla strana zpátečnická při této říjnové revoluci, a bylo by to pro historii snad veledůležité, odkrýti všechny nitky této revoluce. Kdo ví kam by některé zabíhaly?!

neschopnost svou mnohými skutky, všeobecný jest hlas o tom u všech znatelů, že kníže Windischgrätz vedl uherskou válku nejnešikovnějším spůsobem, který by se jen vymysliti dal. Kdyby byl Jelačić zůstal velitelem, byla by vojna již aspoň v hlavní části (neboť jednotlivé nepokoje budou v Uhřích dlouho panovati, třeba i císařská strana zvítězila) ukončena v zimě za příhodného počasí; pod Jelačićem bylo by vojsko bojovalo s nadšením, kdežto se pod Windischgrätzem proti maďarskému nadšení bojovalo jen podle rozkazů, a kdo válce rozumí, ví zajisté, jaký rozdíl jest bojovati s nadšením pro svou svobodu a svůj národ, a bojovati jen z povinnosti.

Jak daleko přivedl nyní kníže Windischgrätz válku uherskou? Tak daleko, že mají nyní Maďaři celé Sedmihrady a skoro celé Uhry až po Dunaj, stojí aspoň již nedaleko Peště, a smělost Košutova jde tak daleko, že povolal již sněm do Peště! Nic nebrání nyní Maďarům obsaditi opět Slovensko, a jak oni řádí v krajinách opět nabytých, jak se krutě mstí nad Slovany a Rumuny, svými nepřáteli, toť je povědomo. Tak tedy způsobil kníže Windischgrätz svou převrácenou methodou neštěstí pro celé Uhry, kdežto některé krajiny již několikráte šly z jedné nepřátelské ruky do druhé, a pokaždé byly trápeny a drancovány!! A nyní po všem tom stojí věci tak jako na počátku a snad ještě hůř! — Kdyby byl Jelačić-bán hlavním velitelem, nebyl by dělal tak dlouhé přípravy, které pohltily nejpříhodnější čas k válce, nebyl by také vstoupil do přátelství s maďarskou šlechtou, nebyl by vysílal do slovenských krajů komissaře maďarské, jako to činil kníže Windischgrätz.

Kdyby se byla okázala Slovanům dobrá vůle, byla by též válka v Uhřích s jiným prospěchem se vedla: ale zrovna od té doby, co vyšla oktrojovaná ústava, počali Maďaři jedno vítězství po druhém dobývati, a když jsme my v Národních Novinách hned tenkrát vyslovili, že se z oktrojované ústavy nejvíce raduje Košut, ukázalo se nyní, že jsme pravdu měli. Jak Srbům tak Chorvátům, zvláště ale ubohým obyvatelům Hranice vojenské odňala jistotně oktrojovaná ústava mnoho ochotnosti proti Maďarům.

Jak nyní píší ze Záhřeba, slibuje se sice opět Chorvátům něco — ale...

Když jsme nedávno vytýkali ministerstvu, že rušíc sněm říšský vymlouvalo se, že to k vůli jednotě říše činí, a pak počalo přece vydávati zákony jen pro neuherské a nevlaské země, poučily nás polo- neb zcelaministerské noviny „Presse“, že prý se nemohly ty zákony vztahovat na Uhry a na Vlachy, protože tam je stav obležení! Krásný důvod! Jak pak se tedy mohly vztahovat na Halič, na Rakousko, kde také je stav obležení, a proč se nevztahovaly na Chorvátsko, kde není stav obležení? Tuto otázku „Presse“ sotva zodpovídá, ani ministerstvo! Ovšem, ovšem, člověk by musel být příliš nevšímavý, aby nepozoroval, kam to všechno směřuje!

Prodávání novin.

(N. N. 6. dubna 1849.)

Od dnešního dne jest v Praze prodávání novin a časopisů zapovězeno následkem nově vydaného zákonu o tisku.

Nám sice neškodí toto nové ustanovení v ničem, poněvadž beztoho jsme nedávali své noviny roznášet a na ulicích prodávat. Tím více tedy můžeme nestranně úsudek svůj o tom pronésti, totiž že pokládáme toto ustanovení za zcela zbytečné a surové obmezování svobody vůbec. Když roznášení a prodávání všelikého zboží dovoleno jest, proč ne prodávání tištěných spisů? A k tomu se škodí mnohým chudobným lidem, kteří se od počátku svobody tisku tímto novým spůsobem bez škody jiných poctivě živili jakožto roznášeči a prodávači časopisů, kdežto s několika groši kapitálu mohli dosti výživný obchod vésti, poněvadž hned po vyprodání zase mohli nové zboží nakoupiti!

Nevíme skutečně, z jakých ohledů ministerstvo tuto věc do zákona přijalo, leda snad že tím chtělo zameziti rozšíření malých dráždících časopisků. Platné mu to bude k jeho záměrům velmi málo, neboť si nyní jistě ty časopisy, které se dříve na ulicích prodávaly, zřídí množství expedic v tabáčních trafikách, krámkách atd., a budou se prodávati jako posud, jenom že chudí lidé, kteří je dříve bez krámku na ulici prodávali, o výživu přijdou.

Musí se vůbec každá vláda liberální držeti té hlavní zásady, že proti zlým oučinkům tisku se má působiti opět tiskem, a když by třeba některý přepiatý časopis lid škodlivým spůsobem dráždil, však rozumnější noviny beztoho zas tyto věci vysvětlí a pravou cestu lidu povědí. Pouhými zákazy a obmezováním se ale nic nedocílí, leč tajné, tím škodlivější dráždění. Jenom s pravou pravdou ven, ta si sama cestu proklestí tak proti přepiatostem dráždičů, jako proti reakci neliberálního ministerstva!

Sjezd biskupský.

(N. N. 7. dubna 1849.)

Král lev — jak bájka praví — svolal kdysi, když přestal vládnout absolutně a byl udělil konstituci, všechny kočky na poradu, aby ustanovily, čeho zapotřebí jest pro budoucí časné i věčné blaho myší. Co tomu myši řekly, protestovaly-li, aneb nemohly a nesměly-li protestovat, o tom bájka nic nepraví.

Ale naše ministerstvo svolalo všechny naše biskupy dohromady, aby se poradilo

o budoucích opravách katolické církve! Jsme přesvědčeni, že ministerstvo neobmýšlí potřebné a pravé nábožnosti užitečné opravy v naší katolické církvi zavésti, sice by se neptalo na to biskupů. Pan ministr vnitřních záležitostí hrabě **Stadion**, kterého jako velmi zkušeného a praktického muže známe, musí také dobře vědět, jakého způsobu jsou naši biskupové. To nejsou biskupové ze starých věků naší církve, kdežto sám věřící horlivý lid volil za biskupy nejzkušenější, nejhorlivější, nejzasloužilejší, nejmravnější muže ze své církve, kdežto biskup nebyl hrdý magnát, skvějící se jako pyšný páv mezi ubohým houfkem věřících, kdežto biskup byl pravý otec a rádce svých osad, ku kterému se ve všem důležitém utíkaly, kdežto biskupové byli — jak chtěl Kristus — praví pastýřové, ale ne nájemníci.

To všechno je za našich časů zcela jinák. Biskupové jsou nyní obyčejně mladší synové aristokratických rodin, a nejvíce takoví, kteří se dle mínění rodiny své ani do vojska nehodí a kterým pak se skrze známosti a svazky jejich rodiny brzy dostane nějaký výnosný kanonikát a pak biskupství. Co se kanonikátů, jmenovitě Holomouckých týče, říká se obyčejně, že od šlechty fundovány jsou; a nechejme to třeba platit, ačkoli jest jisto, že také mnoho jiných velmi plebejských peněz a statků se přimíchalo. Ale jak k tomu přijdou pak diecése, že se z těchto pánů kanovníků Holomouckých tak často jako ze stromovní školky obsazují biskupství? Srovnává se to s duchem víry křesťanské, aby se biskupové rodili z jiné krve než ostatní věřící jejich bratři? Srovnává se to s velikým oučelem důstojnosti biskupské, aby se považovaly biskupství za nějaké pensionáty pro starou schudlou šlechtu? zvláště k tomu takovou, která se kromě svého šlechtického původu nemůže jinými znamenitými schopnostmi neb zásluhami vykázati.

Pravda ovšem, že jsou též i nešlechticové biskupi, ale i tu bývaly cesty vedoucí k biskupství zcela jiné, než by se srovnávaly s účelem pravé katolické víry!

Přesvědčeni jsme, že pan ministr Stadion tak dobře jako kdo jiný tyto okolnosti zná; jestli tedy svolává biskupstvo k tomu účeli, aby se na radu jeho nějaké času a potřebám přiměřené opravy staly, musíme pochybovati o upřímném oumyslu ministerstva. Neboť kdyby ministerstvo ty světské vady naší církve, které každý pravý ale svobodomyslný její přítel zná, skutečně odstraniti chtělo, neptalo by se na to biskupů.

Válka uherská a Slované.

V **Praze**, dne 11. dubna. Skoro všechny hlasy ozývají se již buď zjevně neb aspoň dost srozumitelně proti tomu talentu, s kterým kníže Windischgrätz vede vojnu uherskou. Článek předcházející,*) výňatek to doslovný z konservativních a nepochybně i ministerských novin „Presse“, dokazuje nám, že i ta strana, které býval onen kvapně oslavený kníže hlavní podporou, nahlíží, žeby jiné vedení vojska v Uhřích nanejvýš potřebné bylo.

Co si máme mysliti o ministerstvu, které si rádo nechá říkati **silné** ministerstvo, a přece si netroufá vložiti svou sílu na váhu proti pochybným vůdcovským schopnostem generála? Bojí se snad toto silné ministerstvo, aby si o tento bombardující ořech zuby nevylomilo?

Avšak nejsou to věci k žertu, nýbrž k pláči! My máme konstituční vládu, která dle osobní slabosti k jednomu aristokratovi nechává hynout nejčetnější vojsko, naše bratry! Taktikou v Uhřích až posud zachovávanou obětovalo se polovic vojska našeho nemocem; drahého koňstva, bolestná to pro finance rubrika, vyhynulo bez počtu, a co utrpěla ubohá země tím, že se některé krajiny již několikrát z ruky do ruky dostaly! Nic nedíme o záhubných následcích pro celou zem, o nebezpečenství, které se na nemaďarské národy v Uhřích uvaluje!

A to všechno ze zdvořilosti ku knížeti, kterému se nechtělo a nechce dát na srozuměnou: „Pane! může být, že jsi dobrý komandant jízdného pluku, může také být, že bys dovedl bombardovat ještě více měst než Prahu a Vídeň — ale neukazuješ žádných schopností k vůdcovství velikého vojska!“

Pravda jest ovšem, že mnozí volali v první zlosti po rozpuštění sněmu a ostatních nepřátelských outokách vlády naší proti svobodě: **Eljen Košut!** Avšak při chladné krvi nebude tak ani jeden Slovan volati. Košut dokázal nám vždycky, žeby, dojda k moci, opět tak utiskoval Slovany, jako dříve, že nezná jinou než maďarskou svobodu, která jest vždy spojena s otroctvím Slovanů, tak jako byla spojena republikánská svoboda šlechty polské s nejkrutějším otroctvím sedláků. Není každý demokrat a přítel svobody, který se za něho vydává, a třeba nám nyní Košut v ouzkostech hory doly sliboval, víme dobře, žeby tak málo neb ještě míň slovo držel, než naše vláda. Rozdíl jest jenom ten, žeby Košut po vítězství celého maďarského národu proti nám použíti mohl, kdežto naše vláda, budeme-li moudří, ani jednoho národu míti nebude, na který by se, utiskujíc naše svobody, opírati mohla. Proto držíme vládu naši aspoň za méně nám nebezpečnou než Maďary, byťby jinák zrovna tolik víry zasluhovala.

My jsme přesvědčeni, že Maďary jinák důkladně přemoci nelze, než upřímnou pomocí Slovanů, a Slovanům sluší nyní, když se již vláda naše několikrát objevila ve své pravé podobě, za včasu se o to postarati,

---

*) Míní se zprávička o změně prý zamýšlené ve velitelství armády v Uhrách; uveřejněna v N. N. 12. dubna 1849. (Poz. vyd.)

aby si svoje věci zařídili, neboť až budou Maďaři poraženi, mohla by vláda naše zase zapomenout na vděčnost. A protož budiž od nynějška politika Slovanů: „Z ručky do ručky! A nic na ouvěrek!“ Až posud má jen kníže Windischgrätz tu smutnou zásluhu, že vláda musí s Jihoslovany a se Slováky trochu šetrněji nakládati, neboť jsme přesvědčeni, žeby se Chorvátům a Srbům byla zpívala ta samá píseň jako nám, kdyby byl Košut nevyhrával.

Nyní ale jest věru přece této dobroty knížete Windischgrätze přes příliš, a jest čas, aby Jelačić uchopil veslo a učinil konec vojně a spolu slovanskému útisku.

Porotní soud

na redaktorem Nár. Novin pro článek „Výklad oktrojované ústavy od 4. března“ v čís. 62. Nár. Novin.

Počátek soudu v 9 hod. ve Václavské lázni dne 13. dubna 1849.

Předseda Rozkošný, vicepresident appellačního soudu: Jednati se bude o českém žalobním spisu proti českému obžalovanému. Hlasníku, vyvolejte osobu obžalovaného a předmět žaloby.

Hlasník: Pan Karel Havlíček.

(Karel Havlíček vstoupí po schodech do ohrady a usadí se na lavici obžalovaného. Proti němu sedí žalobník, prokurátor císařský dr. Ambros.)

Předseda: Budou se čísti jména pp. porotníků. Čtěte, pane zapisateli, dejte přinesti osudí, kam se budou klásti jména na stejné lístky zapsaná pořádkem tím, jak budou voláni. Arlt, dr. lékařství. Mašek Václ., revident. Vočadlo, docent. Fortner Ludvík, stříbrník. Mařák, domácí pán. Kober, sládek. Mužik, dr. práv. Hoffmann Jiljí, kupec. Nečas, amanuensis. Želnický, tesařský mistr. Abt Jan, truhlář. Oppelt Jos., kupec. Baumann František, soukromný písař. Bayer František, kupec. Klier František, dr. práv. Haenl Jan, kupec. Kraus Vilém, dr. lékařství. Ferles Václav, dřevní obchodník. Vaňka, sládek. Vehle Hermann, dr. lékařství. Milde Karel, sklenář. Schöbl, pernikář. Meissner Jan, kupec. Schulz Antonín, přikrejvač. Hetzner Bedřich, kupec. Karásek Jan, zahradník. Pichl, dr. lékařství. Buršik, dr. lékařství. Hasche (mladší), kupec. Vehle Bohumil, obchodník. Fuchs Josef (starší), koželuh. Brosche Karel, kupec. Kovařowitz, dr. lékařství. Greis Petr, domácí pán. Jindřich Jan, sládek. Schwertasek, fabrikant. Dudek Antonín, kupec. Michalek Ferd., mydlář. Mucha, dr. práv. Müller, umělecký malíř. Bergmann Josef (starší), kupec. Konrad Ed., dr. práv. Pospíšil, knihtiskař. Wellner, dr. práv. Rott Eustach, kupec.

Přítomní nebyli: Mužik, Klier, Wehle a Konrad, kteří se předběžně omluvili.

Při jménu Fortner strhnul se úsměch v obecenstvu.

Předseda volá porotce a strany do postranního pokoje, aby se vykonalo právo zamítací a srovnala dnešní porota. Všickni odejdou. Za chvíli navracují se a vybraných 12 porotců a 1 náhradník zasedá na svá místa předsedovi po levici, kdežto ostatních 28 zasedne po pravici, vybraným porotcům naproti.

Předseda čte jména vybraných porotců v tom pořádku, jak byli vybráni: Pp. Pichl, Vanka, Nečas, Abt, Vočadlo, Hofmann, Buršik, Müller, Milde, Arlt, Brože. Náhradník: p. Pospíšil.

Předseda: Prohlašuji veřejné jednání za započaté. Připomínám, že je zde nový zákon o jednání porotním při přestupcích tiskových, dle kterého se tichost a pořádnost ukládá za neodbytelnou povinnost posluchačstva. Já mám jakožto předseda právo i povinnost od zákonu na sebe vloženou, abych bděl nad zachováním náležité slušnosti; zákon mi poroučí, abych nezbedy ze síně dal odstraniti a trestati, kterýžto trest i na 3 dni se rozšířiti může. Kdyby však posluchačstvo tak bouřlivě sobě počínalo, žeby nebylo možná, jednání dále vésti, mám právo dáti všechny odstraniti. To pravím jen proto, aby věděli, že zákon tak poroučí, chovám ale doufání, že poctivý smysl a vzdělání posluchačstva nedopustí, abych toho prostředku užíti musil. — Nyní žádám pana obžalovaného, aby udal své jméno a příjmění, léta, stav i obydlí.

Obžalovaný: Jmenuji se Karel Havlíček, 28 let stár, redaktor Nár. Novin, spisovatel, obydlí č. 339 na Starém městě.

Předseda: Teď se obrátím na vás, páni porotci. Zákon poroučí, abych vás vzal pod přísahu; žádám vás, abyste při tom, co se mluvit a jednat bude pozorni byli, potom odstoupíte do sněmovny k zvláštní poradě, do kterých ale žádných spisů mimo tištěného nevezmete. Předříkám vám vzorec č. formuli přísežní.

„Slibujete a přisaháte před Bohem a lidmi, že budete se svědomitou pozorlivostí zkoumati důkazy, které budou proneseny proti obviněnému, že neopomenete ničehož uvážiti, co by mohlo obžalovanému ku prospěchu nebo na škodu býti, že nebudete před svým výrokem ohledně předmětu jednání tohoto s nikým se umlouvati, že nebudete poslouchati hlasu ani přízně nebo nepřízně, ani radosti z cizí škody nebo bázně, nýbrž že rozhodnete o všech důkazech, které pro obžalovaného nebo proti němu uvedeny budou, s pevností, muži poctivému a svobodnému příslušnou, a to dle svého svědomí a vnitřního přesvědčení.“

Při následujícím na to jmenovitém vyvolávání promluvil každý přísežný s rukou pozdviženou takto: „Na tom přisahám, tak mi dopomáhej Bůh!“

Poslední čtyři, jsouce rození Němci, s nemalou obtíží tato slova vyřkli.

Předseda: Abychom se dověděli, o čem se jedná, přečte se spis žalobní.

Písař čte následující spis žalobní:

Slavný soude ve věcech tisku!

V čísle 62 národních novin roku běžiciho jest vitištěn článek pod nápisem Výklad oktroyované ústavy od 4. března. Ten výklad ale by se lépe jmenoval **kritíka** a sice **tupicí kritika,** proto že spisovateli nezáleželo na tom, vysvětlit ústavu od 4. března ze všech stran, ale pouze jenom strany vyzdvihnouti, které se mu zdají chibne, a sice ne na vědecký spusob, ktery skouší **važně,** mnohem vice **žertem a posměchem,** s kterim on čtenaře nepřesvědčí, ale jenom hledi ústavu rakouskeho cisařství do opovržení uvesti.

On pravi o základních právech, že jsou pouhý ouhoř, který se všude vykrouti.

Že ustava vyjmenuje více korunních zemí má být pouze skrze ono „divide et impera". Ale narodní noviny předce vždicki zastávali foederaci? — Zdá se tedi byt inkonsequentní od p. skládatele hledat v tom zlý oumysl. Potom piše článek: „Veliké dílo sjednocení mocnářství má prý tato konstytuce vykonati — ale celni hranice mezi námi a Uhry pomine dle §. 7, **až bude možná!"** Ovšem, až válka Uherská bude dokončena.

Článek se obáva, že se rozmnoželi Němci tak, „že ostatní narodové budou míti čest býti přívěskem". Ale, nemužou i taki tak dobře Slovane, Vlachove, Uhři a t. d. se všudi v císarství, kde jich bude víc, se spojit a úřad a školu žádat? Není svoboda dle libosti se stěhovati v konstitučnem státu potřebna a důležita?

Praví članek „Kdo zná Stadionuv návrh obecniho zřizeni, a ví, že tento návrh nyni bude uveden, ten lehko nahlídne, že cela tato hlava jsou pouhá, málo platná slova." Teď ale, každy ví, že článek v tóm docela falešně prorokoval.

V zemských zaležitostech pravi článek že "ponechávají zemi jenom orbu, staveni, chude ústavy a **„foršpan"** — jest věru až satyra na samostatnost". Proč? p. spisovatel ovšem stoji na hledišti **foederace.** Dale on praví, že zemim bude ponechán rožeň, kdežto pečene ve Vidní sni. To jest pouhy obraz, ale ne důkaz.

Članek se posmiva, že „všichni tak rozliční narodove se musi obleci do jedne černožlute livreje". To jest, kdo chce byt rakušanem budiš rakušanem, a to podpiše každý, kdo chce míti jedno a pevne Rakousko. Pro narodnost a vlast při tom není žadné nebespečenstvi pro to že každemu národu jest národnost a reč svá ujištěna. Posmívá se článek, že se volejí poslance na 10 a 5 let „že by bylo věru lépe, volit na celý život, aby se mohlo pak vladnout zcela absolutně". Ale to ví každi, že k. př. anglicky parlament trva 7 let, a žadny nedrží Anglickou vládu za **absolutní.** Praví článek, „že bude stát zemský sněm k ministerstvu, jako chlapec k učiteli". Praví konečně že „máme vlastně neodpovědnou vládu, to jest absolutní, a že konstituce jest jenom konstituce podle jmena, a že její požehnání teprva uvidíme".

A na ten spusob tupí članek celou ústavu, jako věc dohotovenou, a předc pravi, že „nejduležitější věci jsou zanechane za lubem". A to s příčiny „aby se nestala cela rána jednou, a aby se s menší bolesti svobodě jedno péro po druhém vytrhalo". Zde članek zas prorokuje a tupi a hani dříve než věc přišla".

Dle protokolu od 23. března r. b. přiznal se pan Karel Havliček, Redaktor národních novin, 28 let stář, co spísovatele tohoto článku. On se dale přiznal, že on ten članek k tomu sepsal, aby při slávě konstituce dne 12. března, lide již tu novou ústavu měli v pohrdě a aby malokdo k slavnosti šel a ministerstvo na ten spúsob vidělo, co národ o ústavě mýslí.

Tedy pan Havlíček, který dle §. 20. zak. v věcech tisku od 18. května 1848 co skládatel jest odpovědní, proti §. 12 toho samého zákona v tištěném spisu tupením a oušklebným vypisováním hleděl ustavu rakouskeho císařství v opovržení úvésti a proto spisy, předbežného dne 24. března dokončeneho, vyšetřovaní, které c. k. zastupitelstvu statu ve věcech tisku dne 25. března doručení byli, v příloze A slavnému soudu ve věcech tisku v času 8. dnih t. j. 31. března r. b. se odevzdávají s prosbou; den veřejneho a oustneho jednání ustanoviti a odsouditi pana Karla Havlíčka co vinného proti članku 12 z. v. v. t. k trestu prosteho vězení na čtrnact dní a ke všem outratam tohoto jednání.

C. k. Zastupitelstvo státu ve věcech tisku.

V Praze dne 30. března 1849.

Havlíček: Žádám o slovo.

Předseda: Dříve se musí přečíst článek, na který se žaloba vztahuje.

K. Havlíček (vytáhna zákon čte): §. 42 řádu jednacího praví, nežádal-li obžalovaný již před tím o slovo, mají se číst potřebné listiny. Já ale žádám o slovo.

Předseda dovoluje.

K. Havl.: P. prokurátor uvádí ve své žalobě, jako bych se já v předběžném vyšetřování byl přiznal, že jsem chtěl ústavu oktrojovanou v **„pohrdu"** uvésti, žádám tedy, aby se z protokolu přečtlo p. prokurátorovi ono místo ad 2. b.

Písař čte ono místo, ve kterém K. H. v předběžném vyšetřování na otázku, z jakého ohledu onen článek sepsal, odpověděl: Ministerstvo vypsalo pro oktrojovanou ústavu slavnost, já však obával jsem se, že lid z neznámosti této konstituce bude překvapen a že bude slavnost slaviti, a že pak ministerstvo tyto slavnosti bude sobě vykládati, jakoby lid s ústavou spokojen byl.

Karel Havlíček: Z toho viděti jest, že pan prokurátor smysl mého vyjádření překroutil — já o pohrdě nic nemluvil.

Předseda: Pan státní zástupce slyšel, jak pan Havlíček odvolávaje se na protokol tvrdí, že jste smysl jeho slov skroutil. Budete mít později příležitost ospravedlniti se. Nyní se bude čísti článek.

Písař čte: Viz str. 35.

Předseda: Pane státní zástupce máte slovo.

Prokurátor: Když v protokolu není slovo o pohrdě, tím více je jí v článku samém. Pan K. H. chce docíliti, aby nešli lidé k slavnosti za oktroj. ústavu nařízené, žádá tedy, aby se nelíbila, co se mi ale nelíbí, to mám v pohrdě (úsměch v obecenstvu). Zákon kritiku dovoluje a trpí, ale také si ji přeje, jen že chce, aby byla vážná a vědecká, největší nepřítel zákonů je oušklebný způsob zákony vykládati, zákon ústavy vysvětlovati bylo by zvláště nyní užitečné, poněvadž sněm podle posledního §. má ústavu opravovati a zlepšovati. Takové ale úšklebné výrazy, co pan K. H. užívá, jako jsou ty o ouhoři, o kluku nebo chlapci a učiteli — to nejsou vědecké důkazy. Proti důkazům vědeckým vláda nic nenamítá; kde dává pan K. H. důkazy, o těch místech v žalobě nic nepodotýkám. Ale pan K. H. nechce nic vysvětlit, on chce jen, aby se lidé smáli, a čemu se směju, to mám pak v nevážnosti. Pan K. H. praví, že se mohou Němci rozplemenit, poněvadž všude, kam jich několik přijde, žádati mohou o ouřad. Ale což Slovanů není nejvíce v celém Rakousku? Což Slované nemohou to samé tak dobře udělat, jako Němci? A pak, že Slovanům je národnost nejsvětější, a že ji sprostý člověk nade všecko staví. Ovšem že je každému národnost pojištěnou! Pan K. H. praví, že si každý vymyslet může víru svou doma jakou chce, — ale veřejně ji vykonávat, to je přece něco jiného; pamatujme jen na slova básníkova, že jako každý člověk při dešti vidí svou duhu, tak že má každý své přesvědčení. Konečně chce pan K. H. ústavu i tím v opovržení uvést, že o židech nikoliv kriticky, nýbrž velmi směšně mluví. Pro tyto příčiny je žaloba zadána.

Předseda k obžalovanému: Slyšel jste žalobu, že jste hleděl tupením a oušklebným vypisováním v potupu uvesti ústavu rakouského mocnářství. Můžete nyní na to odpovídat, ale mluvte bez náruživosti a spůsobem zákonu příslušným.

Karel Havlíček: Myslím, že mne pan prokurátor žaluje na základě §. 12 o tisku, jenž zní: Wer in einer Druckschrift durch Schmähungen oder andere unwahre und höhnische Darstellungen atd. Uvádím paragraf německy, poněvadž je český překlad špatný. Na základě tohoto paragrafu nyní odpovídám. Pan prokurátor by byl tedy vlastně měl dokázat, že jsem já svým článkem to učinil, co se v tomto par. zapovídá. Zdá se mi ale, že pan prokurátor podal spíše nějakou literární kritiku mého článku, která by se lépe do novin hodila, ne ale před soud. Pan prokurátor praví, že jsem chtěl podati kritiku, a sice tupicí kritiku, ne ale vážně na vědecký spůsob, ale žertem a posměchem. Zdá se mi, že p. prokurátor při tom měl na zřeteli starý censurní patent od r. 1810, v kterém se dovoluje vědecké a vážné posuzování (ačkoli ani to pravda nebylo). Ale v novém zákonu nic nenalezáme předepsáno, jakým spůsobem se posuzovati má, a pan prokurátor bude moci sotva uvesti zákon, který by při posuzování humor, vtipy, žerty, porovnání, ba třeba i satyru zakazoval, jen když se to s pravdou srovnává. — Pan prokurátor mne viní, že jsem podal tupící kritiku; smí-li se ale vůbec kritika podati, tedy i v tom obsaženo jest povolení, pohaněti to, co hany zasluhuje. Aneb snad jsem směl podati kritiku bez hany? Toť by bylo podobno onomu malíři, který svého přítele o nestranné posouzení své malby žádal, při tom však podotknul, že již jednoho, který mu ji pohanil, po schodech vyhodil. Pan prokurátor dal se, jak se mi zdá, zavesti pouze titulem: „Výklad“; ovšem, článek můj není výklad celé ústavy, která je zde (ukazujíc noviny) na třech stranách hustě vytištěna, tak žeby mi k ouplnému výkladu ani foliant nevystačil. Oučel můj byl, vytknouti jen chybné stránky této konstituce, neboť jest známo, že ta nejlepší konstituce jediným článkem se může v nejhorší proměniti; ku př. kdybych do nejlepší konstituce vsadil: do sněmu smí být volen jen ten, kdo 200.000 zl. stř. jmění má. Budu tedy hledět na základě č. 12 dokázati, že jsem ve svém článku ústavu oktrojovanou spravedlivě haněl a neuvedl žádnou nepravdu.

Pan prokurátor praví, že jsem potupil základní práva, pravě o nich, že jsou jako ouhoř. Ouhoř ale není žádná potupa, nýbrž jen přirovnání, s kterým jsem chtěl vyobraziti, že základní práva teprva vydáním pozdějších zákonů pravého smyslu nabudou, ku př. nový zákon o tisku, ten mohl být dobrý nebo špatný, a kdyby byl ještě horší nežli nynější, ještě by se hodil do základních práv. Proto jsem je přirovnal s ouhořem. Já jsem redaktor populárních novin, mezi mým čtenářstvem je největší část takových, kteří neštudovali, proto nemohu psát všecko vědecky, nýbrž srozumitelně, aby pouhý rozum všechno pochopil, proto musím užívati ve svých novinách přirovnání a obrazů, jedná se o to, aby byly pravdivé, totiž aby podaly čtenáři ten význam, který ve věci leží.

Pan prokurátor mne viní z nedůslednosti, že hledám ve vyjmenování více korunních zemí „Divide et impera“, kdežto přece jsou Národní Noviny orgán foederace. Foederace, kterou Nár. Nov. zastávají, má zcela jiný smysl. Každý národ přeje sobě samostatnost, a proto zapotřebí jest, mají-li rakouští

národové spokojeně žíti, aby nalezli ve svazku rakouském každý pro sebe tolik samostatnosti, kolik možná jest bez ujmy celku a trvání mocnářství.

To se národům má popřáti, aby nemuseli toužit tak po odtržení jako Maďaři, Italiani a Poláci. Takovou foederaci zastávají Nár. Nov., ne ale aby se říše roztrhala na malé kusy, na atomy, které se nemohou pro slabost ve svých právech proti vládě hájit. My máme sami na sobě nejkrásnější příklad o tom. Když první kníže z rodiny Habsburské nastoupil korunu českou, musel od sebe dát revers, že byl svobodně vyvolen a ji nastoupil právem dědickým. Tenkrát byla koruna česká jedno z nejhlavnějších mocnářství. Každý nástupce trůnu musel při nastoupení trůnu přísahati, že chce korunu rozmnožovat a zvelebovati, ne pak zmenšovati: nyní ale po 200 letech vidíme následky té zásady **„divide et impera"**. Císařská rodina se zvelebovala, ale z koruny české zůstaly jen dvě malé německé provincie. To jest **divide et impera.**

P. prokurátor mi vytýká, že jsem pravil, že celní hranice mezi námi a Uhry přestanou, až bude možná, a dokládá: **„ovšem, až bude válka uherská ukončena."** — Já sice nenahlížím, jak tato věc patří před soud. Poněvadž mne ale p. prokurátor na jiném místě také viní z prorokování, ačkoliv ani prorokování není zákonem zapovězeno, a jest pouhá škoda redaktorova, jestli ve svých novinách falešné proroctví rozšiřuje, přece musím tuto poznamenati, že sám p. prokurátor prorokuje a k tomu falešně. Já mohu sám p. prokurátorovi dva pády jmenovati, ve kterých i po ukončení uher. války přece hranice nepominou: předně, kdyby Košut vyhrál, čehož si nepřeju; za druhé, kdyby vláda přinucena byla s aristokratickou konservativní stranou maďarskou úmluvu uzavříti. Ministerstvo uvádí za příčinu rozpuštění sněmu jednotu říše rakouské. Tu si přejí všichni občané rakouští. Ale ministerstvo neučinilo pro ni ani to, co bylo možné, Chorvátsko, kde není žádná vojna, nepřipojilo, a dadouc jim privilegie, zrušilo samo svou vlastní konstitucí.

Dále mne p. prokurátor viní, že se obávám rozmnožení Němců, a že pak ostatní národové budou míti čest, být přívěskem, a myslí, že také Slované, Vlachové, Uhři se mohou všude stěhovati a spojiti, o ouřad a školu žádati, a že jest svoboda dle libosti se stěhovati v konstitučním státu potřebná a důležitá. Já nejsem proti svobodnému stěhování, ale jen pod dvěma výminkama: předně že se nemá nikdo stěhovat tam, leč kde ho dobrovolně příjmou, a druhé že se má ve své nové vlasti chovati tak, jak jest tam obyčej. Zajisté jest to pro každou zem věc důležitá, když se tam přistěhují umělci němečtí, nebo kteří koliv jiní, ale když chtějí v zemi život a štěstí najíti, a dobrovolně vlast svou opustiti, ať se přispůsobí obyčejům nové své vlasti. Za krátký čas se mohou jazyku tomu přiučiti, nemohou ale slušně žádati, aby k vůli nim se jejich jazyk ve školy a v ouřady zaváděl. Kdybych já s několika jinými krajany ku př. do Francouz se vystěhoval, nepochybně tam budu přijat; ale to mi ani napadnouti nemůže, aby se tam k vůli nám několika zaváděly školy a ouřady. Já jsem tedy proti svobodnému stěhování jen proto, poněvadž §. 4. našich oktrojovaných základních práv praví, že i ti kmenové, kteří jsou v menšině, mají všude míti rovnoprávnost. To jest věc, která se ani provesti dokonale nedá. Ministerstvo to ale činí ne z lásky k Němcům, ale pro pohodlnost, poněvadž již němčina je do ouřadů uvedena, a ačkoli jsou čtyry pětiny občanů rakouských proti neobmezenému stěhování. — P. prokurátor mne viní, že jsem strany návrhu Stadionova falešně prorokoval, ačkoliv jsem již podotknul, že není zákonu, který by falešné prorokování zakazoval. Já jsem měl důstatečné příčiny k takové důmínce, poněvadž p. ministr Stadion ještě, když jsem byl na sněmu, podal poslancům svůj návrh obecního řádu k posouzení, který, ačkoliv měl na čele: „Základ svobodného státu je svobodná obec", přece podával ještě méně svobody, než měli za starodávna. Poněvadž ale p. hrabě Stadion jest ministrem vnitřních záležitostí, mohl jsem dobře mysliti, že takový řád zaveden bude.

Dále p. prokurátor mne viní z toho, co jsem napsal o zemských záležitostech, že jsem pravil, že bude zemím ponechán rožeň, kdežto pečeně ve Vídni se sní, a dokládá, že to jest pouhý obraz, ale ne důkaz. Proti tomu musím namítnouti, že žádným zákonem není nařízeno, podávati důkazy, já jsem jen povinen noviny vydávati. Ale jestli jsem podal špatný důkaz, je to má vlastní škoda, a nenahlížím, proč by mne pan prokurátor strany toho obžaloval; můj špatný důkaz jest tedy jen k prospěchu ministerstva, a ne jemu nebezpečný. Já ale mohu podati dobrý důkaz. V oktrojované ústavě ponechává se zemím vzdělávání země, veřejné stavby a dobročinné ústavy. To ale jsou věci, které též každé obci přináleží, ba i jednotlivcům; každá obec vzdělává zem; kdo staví za své peníze, staví podle své vůle, a o dobročinné ústavy se stará ten, který je založil. V tom tedy nenacházím nic, co by bylo přiměřeno důstojnosti samostatné země. To co v druhém punktu uvedeno jest, totiž: „bližší nařízení v mezích říšských zákonů o obecních, církevních a školních záležitostech a o přípřeží", skutečně souhlasí s mým obrazem o rožni a o pečeni; neboť každý ví, že tyto věci na říšském sněmu ustanoveny budou, a zemím se jen obtížné provedení ponechá. Tak ku př. víme dobře, že naše malé školy budou potřebovati velikého nákladu, aby zadost učinily požadavkům konstituční země; tedy placení učitelů zůstane nám, ale zřízení škol zůstane říši.

Pan prokurátor praví, že se posmívám, že se národové budou muset obléci do jedné

černožluté liveraje, a on myslí, že to podpíše, kdo chce míti pevné a jedno Rakousko, poněvadž pro národnost a vlast při tom není žádné nebezpečenství a každému národu jest národnost a řeč pojištěna. — Ačkoliv mají mocnářové velikou moc, přece jest pravda, co pravil Ježíš: Dejte císaři, co jest císařovo, a co jest Božího, Bohu. Ale národové jsou Boží, a ne císařovi. A kdyby se císař a panovník sebe více snažil, přece nepřemění národ v jiný národ podle své líbosti a svého pohodlí. Příklad toho máme na císaři Josefu, který též chtěl, ačkoliv snad z dobrého oumyslu, národy rakouské přetvořiti v Němce, ale nedosáhl oučele svého. My zůstaneme vždy Češi, jako Maďarové, Italiani, a nebudeme nikdy Rakušané, nýbrž jen občané rakouské říše, tak jako bychom, kdybychom byli uposlechli za onoho času hlasu ministerského a byli volili do Frankfurtu a následkem toho byli přistoupili k německé říši, přece nebyli proto Němci, nýbrž jenom občané německé říše. Poukazuji p. prokuratora na to, co ukazuje skutečnost, že se žádný národ rakouský sám nejmenuje Rakušanem, vyjma obyvatele jediné province rakouské. Ani německý Štýřan ani Tyrolan nejmenuje se ještě sám Rakušanem, nýbrž posud Štýřanem, Tyrolanem. Ovšem obyvatel mnohých mohútných a slavných říší, ku př. anglické a francouzské, s chloubou sebe tak jmenuje, k tomu ale náleží zásluha a sláva historická a svobodné zřízení země; pak třeba i Němec na březích Rýna z této příčiny sebe rád nazývá Francouzem, ačkoliv ním není. S radostí bude sebe každý nazývat občanem rakouské říše, když to bude čest, posud ale člověk nemá proč a zač, býti vlastencem rakouským: my posud nevidíme pro sebe z toho spolku rakouského žádné výhody a žádné slávy.

Pan prokurátor mne těší, že je národnost pojištěna. Ale zkušenost ukazuje, že tomu není tak a že jsme posud odstrčeni všude. Já bych na to mohl tisíc příkladů uvésti, nač jen se podíváme, všude vidíme nerovnoprávnost, ku př. já jsem dnes žalován na základě §. 12. Ale zrovna tento paragraf je tak špatně do češtiny přeložen, že má zcela jiný smysl než německý, a kdybych německy nerozuměl, byl by dnes pro mně zákon mnohem přísnější, podle kterého bych mohl být odsouzen, neboť německý zní: Durch unwahre **und** höhnische Darstellungen — a český: nepravým **neb** oušklebným vypisováním, což jest nesmírný rozdíl.

Druhý příklad, abychom vzali zrovna nejbližší, jest česká žaloba od p. prokuratora ode mne zadána. Jest v ní nejméně 50 chyb, a jsem přesvědčen, žeby ouředník sotva směl v německém spisu podobným spůsobem psáti, neboť i starý zákon nařizuje, aby se úřadní spisy vydávaly ve spůsobu důstojném, a k důstojnosti též náleží pravopis a gramatika. Pan prokurator na to naráží, že já štvu národnosti; já jsem větší přítel Němců než ministerstvo, poněvadž chci, aby se všem národům učinilo možno, spokojeně vedle sebe žíti, což ale nikdy nebude, pokavad bude míti jeden národ příčinu druhému záviděti. Zajisté by bylo snadno, aby úředníci oboum jazykům dokonale se naučili, a pak by přestalo všechno nedorozumění mezi národnostmi, poněvadž by obě mohly pohodlně vedle sebe žíti a sobě nepřekážeti. Ale vláda sama štve proti národnostem, protože se nestará u nás o dokonalou známost obou jazyků.

Pan prokurátor uráží se z toho, že jsem napsal, aby se již volili poslanci místo na 5 a 10 let raději na celý život, aby se pak vládlo zcela absolutně, a ukazuje mi na Anglicko, kde parlament také trvá 7 let, a přece nikdo nenazývá vládu anglickou absolutní. — Co je v Anglicku, to není v Rakousích; v Anglicku by se mohli volit poslancové třeba na 30 let a přece by proto nebyla vláda absolutní, v Anglicku je právo, v Anglicku by nesmělo vyhnat ministerstvo sněm, jako ho vyhnali z Kroměříže, v Anglicku je každý občan, malý nebo velký, stejně podroben zákonu. Ostatně ale musím panu prokuratorovi podotknout, že se všude volejí poslancové na kratší lhůtu: v americkém soustátí senatoři na 6, representanti na 2 leta; v Pensylvanii representanti na rok, senátoři na 4; v Norvežsku na 3; ve Švýcarech na 3 leta; v Belgii representanti na 4, senatoři na 8, při čemž poznamenati musím, že při každé polovici lhůty polovice poslanců se obnoví. Když jsou volení representanti na dlouhý čas, ku př. na 10 let, jest to svobodě velmi nebezpečné; neboť v každé komoře jest jistá část poslanců, kteří vždy s vládou drží, tedy si může vláda také vždy najíti rozličné slabé a přístupné stránky mnohých jiných a dostati tak většinu na svou stranu. To je tedy skutečná chyba v oktrojované ústavě.

Pan prokurator mi vytýká, že jsem pravil, že bude stát zemský sněm k ministerstvu jako chlapec k učiteli, a myslí, že chlapec a kluk je stejné slovo. **Kluk** ale jest nedůstojné, čehož jsem já neužíval; **chlapec** ale, jak já řekl, je slušné slovo. A jestli pan prokurator myslí, že jsem tento obraz nedokázal, mýlí se veliče, neboť jsem se odvolával na §. 89 oktrojované ústavy, podle něhož mohou ministři zastaviti aneb zapověděti vykonávání uzavření sněmu, příčí se zákonům a všeobecnému dobrému, a ministerstvu tedy jest zůstaveno, odsuzovati a věděti lépe než zástupci národa, co se příčí všeobecnému dobrému; to jest zajisté potupa sněmu, poněvadž si ministerstvo osobuje více rozumu nežli celému sněmu přiřknouti chce.

Dále mi p. prokurátor vytýká, že jsem pravil, že máme vlastně neodpovědnou vládu. To ale jsem právě řekl, neboť konstituce záleží v tom, že ministerstvo musí za všechno to, co se děje od vlády, odpovídat, a že může být obžalováno a souzeno; v jiných konstitučních zemích vynáší v tom pádu nad obžalovaným ministrem výrok

vždy nějaký neodvislý, samostatný soud buďto hořejší komora nebo jiný od vlády nezrušitelný soud. Oktrojovaná ústava ale praví v §. 106, že soud říšský bude souditi ministry. Posud ale není žádný říšský soud, a tedy to ministerstvo samo jej ustanoví podle své líbosti a to zrovna tak, jako bych já si svolal k porotě několik svých dobrých známých, aby nade mnou vydali rozsudek. Tedy bude se ministerstvo samo soudit, a co jsem pravil je samá pravda.

Též pan prokurátor mne viní, že jsem celou ústavu potupil jako věc dohotovenou a že přece praví sám, že jsem nejdůležitější věci ještě nechal za lubem. Já myslím, že to, co špatného jest v ústavě, se nedá pozdějšími dodatky napraviti, nýbrž jen odvolati. Novými zákony může se ovšem mnoho ještě zhoršiti, tak jako ku př. vidíme důkaz v zákonu o tisku, kde ku př. ustanovení, že se časopis až na 3 měsíce zastaviti může, jest přísnější než stará censura. Já jsem vytknul jen vady těch zákonů, které jsou vydány, a hleděl jsem dokázati, že byl můj posudek spravedlivý, pročež jsem i opomenul těch se dotýkati, z kterých mne ani sám pan prokurátor neviní, poněvadž se zdá sám nahlížeti jejich opravdivosti.

Ostatně i ministerstvo již samo některé věci odvolalo, ku př. stranu Chorvatska a Hranice vojenské, a tím dokázalo, že samo nemá v uctivosti svou oktrojovanou ústavu.

Konečně p. prokurátor mne viní z toho místa, že chce ministerstvo svobodě jedno péro po druhém vytrhnouti a myslí, že opět tupím dřív, než věc přišla a že opět prorokuju. Tomu ale odpírám. Mohl bych se sice odvolávati na právnickou zásadu: drž každého za chybného, pokud se nepřesvědčíš o jeho spravedlnosti, a zákony mají býti vždy tak zřízeny, aby žádným způsobem nedopouštěly nepravost. Já chci se držeti jen zásady křesťanské a chci držeti i ministerstvo za spravedlivé; pokud se neokázalo naopak. Ale máme proto důkazů, a sice zde (ukazuje tenkou knihu modrou). Tato knížka obsahuje všechny základy našeho konstitučního práva. Já z nich jen některá přednesu. A bude se hned viděti, jestli se jich skutečně šetřilo. Hned v císařském manifestu od 15. bř. min. r. stojí:

„Die Pressfreiheit ist durch Unsere Erklärung der Aufhebung der Censur in derselben Weise gewährt, wie in allen Staaten, wo si besteht.

(Svoboda tisku uděluje se prohlášeným od Nás zrušením censury tímže způsobem jako ve všech státech, kde se nachází.)

Tedy jsme měli pojištěnou svobodu tisku takovou, jako v kterémkoliv konstitučním státu, a přece jest náš zákon o tisku nejšpatnější v celé Evropě.

V ústavě od 25. dubna m. r. zní §. 9.:

„Der Kaiser legt bei Eröffnung des ersten Reichstages und jeder Nachfolger unmittelbar nach seinem Regierungsantritte den Eid auf die Verfassungs-Urkunde ab.

(Císař při otevření sněmu říšského a každý nástupce jeho hned po nastoupení vlády složí přísahu na ústavní listinu.)

To se ale nestalo!

V proklamaci od 6. května praví se:

„Damit die Feststellung der Verfassung durch die constituierende Reichsversammlung auf die zuverlässigste Weise bewirkt werde, haben Wir beschlossen, für den ersten Reichstag nur Eine Kammer wählen zu lassen, wornach also für die Wahlen gar kein Census bestehen und jeder Zweifel einer unvollkommenen Volksvertretung entfallen wird.“

(Aby ustanovení ústavy sjednáno bylo od ústavodárného sněmu říšského tím způsobem nejbezpečnějším, uzavřeli jsme dáti voliti do prvního sněmu říšského jen jednu komoru; nebude tedy pro volby žádného censusu a odpadne všeliká pochybnost, žeby lid dokonale nebyl zastupován.)

V proklamací z Insbruku dne 3. června m. r. praví se o ústavě takto:

„Mit derselben habe Ich den Forderungen der Zeit, den Bedürfnissen der einzelnen Provinzen, der vorwiegenden Meinung Meines Volkes, welche im Wege des Gesetzes geltend gemacht, Mich jederzeit in Meinen Beschlüssen bestimmen wird, nicht vorgreifen wollen.

Ich habe daher am 16. Mai keinen Anstand genommen, den nächsten Reichstag als einen constituirenden zu erklären und die damit in Einklang stehenden Wahlen zuzusichern.

Allein die Sache selbst bin Ich bereit festzuhalten, weil sie Mir die Bürgschaft gewährt, dass die Verfassung, welche Meinem Reiche geistige und materielle Macht verleihen soll, in ihren Einzelnheiten ein Werk des gesetzlich ausgeprägten Gesammtwillens sein werde, mit welchem Hand in Hand zu gehen, Ich fest entschossen bin.“

(Nechtěl jsem jí (ústavou od 25. dubna) překážeti požadavkům času, potřebám jednotlivých zemí a mínění většiny lidu mého, které provedeno jsouc cestou zákonní vždy mne bude říditi v uzavíráních mých. I neváhal jsem tedy dne 16. května prohlásiti nejprvé příští říšský sněm za ústavodárný a pojistiti volby k tomu spůsobilé. — Ale věc samou držeti jsem hotov, poněvadž mi dodává rukojemství, že ústava, která říši mou zmocniti má duchovně i materialně, jak v základech tak v jednotlivostech svých bude dílo zákonně vyslovené vůle veškerenstva, s kteroužto za jedno kráčeti pevně jsem odhodlán.)

V proklamaci od 6. června praví se:

Allein noch ist das von Mir begründete Werk nich vollbracht, es kann erst durch die kluge und kräftige Mitwirkung der Abgeordneten Meines Reiches eine den allgemeinen Interessen entsprechende Wirklichkeit werden.

Dabei war es aber nie Meine Absicht, der überwiegenden Meinung Meiner Völker Schranken setzen zu wollen, und um diese

Meine Gesinnung unzweideutig an den Tag zu legen, habe ich Mich bewogen gefunden, den ersten Reichstag als einen constituirenden zu erklären.

(Ale dílo, k němuž jsem základ dal, posud není dokonáno; teprve opatrným a důrazným spolu působením poslanců říše mé může se státi pravdou, jenž by vyhověla potřebám a prospěchům obecným. Při tom nikdy nebyl oumysl můj, abych kladl meze mínění převahujícímu národů mých, i abych toto své smýšlení nade vší pochybnost osvědčil, viděl jsem se pohnuta, prohlásiti první říšský sněm za ústavodárný.)

Ministr Dobblhof přednesl ve jménu koruny v říšském sněmu dne 7. září m. r. následující slova:

„Mit dem gleichen vollen Vertrauen, mit welchem der Monarch ihren Beschlüssen in den für die Interessen der Völker Oesterreichs heiligsten Angelegenheiten entgegensieht, mit demselben Vertrauen können daher die Völker Oesterreichs der vollständigen Erfüllung des kaiserlichen Wortes, der Annahme der von ihren Vertretern festgestellten Verfassung entgegensehen."

(Se stejnou plnou důvěrou, s kterou mocnář očekává usnešení Vašich v záležitostech nejsvětějších prospěchu a potřebám národů rakouských, s toutéž důvěrou nadíti se tedy mohou národové rakouští, že slovo císařské ouplně bude vyplněno a ústava vypracovaná od zástupců jejich přijata.)

To se ale také nestalo.

V proklamaci císařské od 16. října min. r. stojí:

„Nach Bezwingung des bewaffneten Aufruhrs und Wiederherstellung der Ruhe wird es die Aufgabe Meines Ministeriums sein, im Einklange mit den Mitgliedern des constituirenden Reichstages durch gesetzliche Regelung der bisher mit zügellosem Missbrauche gehandhabten Presse, des Vereinsrechtes und der Volkswehr einen Zustand herbeizuführen, der, ohne der Freiheit nahe zu treten, dem Gesetze Kraft und Achtung sichern soll."

(Až branné povstání bude potlačeno a pokoj navrácen, bude úlohou mého ministerstva, aby ve srovnalosti s oudy ústavodárného sněmu říšského zákonním zřízením tisku bezuzdným způsobem posavade nadužívaného, práva spolkovacího a obrany národní přivedlo stav takový, který bez zkracování svobody, zákonu pojistiti má moc a úctu.)

Tedy se to mělo státi ve srozumění se sněmem.

V císařské proklamaci od 19. října min. r. stojí takto:

„Es ist Unser fester unveränderlicher Wille, dass die Unseren Völkern gewährten Rechte und Freiheiten, wenn sie auch von einzelnen Böswilligen oder Missgeleiteten missbraucht worden sind, in ihrer ganzen Ausdehnung ungeschmälert bleiben, und Wir verbürgen solche neuerdings durch Unser kaiserliches Wort."

(Jestiť vůle naše pevná a nepromněnitelná, aby práva národům našim udělená, byť jich někteří zlomyslní nebo svedení byli zle užívali, v celé své rozsáhlosti zůstala nezkrácena, i zaručujeme je opětně našim císařským slovem.)

(Tato slova přečetl obžalovaný silnějším hlasem, posluchačstvo se nemohlo udržet hřmotného potlesku, předseda vstal a napomenul je k mírnosti; nastalo opět ticho.)

„Auch wollen Wir, dass die von dem constituirenden Reichstage bereits gefassten und von Uns sanctionirten Beschlüsse, namentlich jene über die Aufhebung der Unterthans-Verbandes, der Entlastung und Gleichstellung des Grundbesitzes gegen die im Principe vom Reichstage anerkannte billige Entschädigung aufrecht erhalten, und Unserer bereits erlassenen Anordnung gemäss in Vollzug gebracht werden.

Ebenso ist es Unser fester Wille, dass das begonnene Verfassungswerk von dem constituirenden Reichstage in einer der vollen Gleichberechtigung aller Unserer Völker entsprechenden Weise ungestört und ununterbrochen fortgesetzt werde, damit solches in Bälde Meiner Sanction unterlegt, und einem gedeihlichen Ende zugeführt werden könne."

(I chceme také, aby usnešení od ústavodárného sněmu již učiněná a od nás potvrzená, jmenovitě o zrušení úvazku poddanského, o vyvázení a v rovnost uvedení gruntů za levnou náhradu od sněmu v zásadě uznanou byla zachována a podle nařízení od nás již vydaného ve skutek uvedena.

Taktéž jest pevná vůle naše, aby započaté dílo ústavy od ústavodárného říšského sněmu spůsobem rovnoprávnosti všech našich národů přiměřeným bez překážky a bez přestávky dále bylo vedeno, aby se v krátkém čase sankci mé předložilo a ku konci zdařilému dovedeno bylo.)

V proklamací od 22. října stojí stranu povolání sněmu do Kroměříže:

„Wir berufen denselben auf den 15. November nach der Stadt Kremsier, wo er in der Lage sein wird, sich ungestört und ununterbrochen einer grossen Interessen Unserer Staaten entsprechenden Verfassung ausschliesslich widmen zu können.

Um daselbst die unterbrochenen Berathungen in Beziehung auf die Verfassung fortzusetzen, und solche mit Beseitigung aller Nebenrücksichten in Bälde einem gedeihlichen Ende zuzuführen."

(Svoláváme jej na 15. listopadu do města Kroměříže, kde mu bude lze, by se oddal výhradně velikému úkolu vypracování ústavy, přiměřené potřebám a prospěchům našich států, aby tam dále vedli přetržené porady o ústavě, a ji pustíce mimo sebe všeliké ohledy vedlejší dovedli ke zdařilému konci.)

I nynější ministerstvo pravilo ve svém programu před celým říš. sněmem veřejně:

„Wir übernehmen die Handhabung der Regierungsgewalt aus den Händen Seiner

Majestät zugleich mit der Verantwortlichkeit, fest entschlossen, jeden unverfassungsmässigen Einfluss fern zu halten, aber ebenso wenig Eingriffe in die vollziehende Gewalt zu gestatten.

Wir wollen die constitutionelle Monarchie aufrichtig und ohne Rückhalt. Wir wollen diese Staatsform, deren Wesen und gesicherten Bestand wir in der gemeinschaftlichen Ausübung der gesetzgebenden Gewalt durch den Monarchen und den Repräsentantenkörper Oesterreichs, in der freien Gestaltung der Ländertheile in allen innern Angelegenheiten erkennen."

(Přijímáme řízení moci vládní z rukou Jeho C. Milosti zároveň s odpovědností, pevně jsouce odhodláni, oddáliti všeliký vplyv ústavě protivný a nedovoliti žádné zasahování v moc vykonávací. Chceme monarchii ústavnou upřímně a bez tajení. I chceme tuto spůsobu státní, jejížto podstatu a jisté trvání nalézáme ve společném vykonávání moci zákonodární od mocnáře a zastupitelstva lidu rakouského, ve svobodném zřízení jednotlivých zemí ve všech záležitostech vnitřních.)

S tím se ale nesrovnává to, co v oktrojované ústavě o zemských záležitostech stojí.

Dále v tomtéž programu stojí také:

„Wir hoffen, das Ergebniss Ihrer Berathungen über die Verfassung möglichst bald der Sanction Sr. Majestät des Kaisers unterlegen zu können.

Ein zweifaches Ziel wird uns hiebei vorschweben: Ungeschmälerte Erhaltung der den Völkern Oesterreichs zugesicherten Freiheit; Sicherstellung der Bedingungen, ohne welche die Freiheit nicht bestehen kann.

Das Ministerium will nicht hinter den Bestrebungen nach freisinnigen und volksthümlichen Einrichtungen zurückbleiben; es hält vielmehr für seine Pflicht, sich an die Spitze dieser Bewegung zu stellen.

Das sind die Hauptgrundzüge unserer Politik. Wir haben sie mit unumwundener Offenheit dargelegt, weil ohne Wahrheit kein Vertrauen und Vertrauen die erste Bedingung eines gedeihlichen Zusammenwirkens zwischen Regierung und Reichstag."

(Doufáme, že co možná nejdříve budeme moci předložiti výsledek rokování vašeho sankci Jeho Msti císaře. Dvojí oučel v tom budeme míti na zřeteli: nezkrácené zachování svobody národům rakouským pojištěné; zbezpečení výmínek, bez nichž svoboda tato obstáti nemůže.

Ministerstvo nechce zůstati pozadu za snahami po ústavách svobodných a lidumilných; ba drží spíše za svou povinnost, postaviti se v čelo pohybování tohoto.

Toť jsou hlavní rysy naší politiky. Vyložili jsme ji s přímostí netající, poněvadž není důvěry bez pravdy, a důvěra jest první výmínka zdárného spolupůsobení mezi vládou a sněmem říšským.)

Jestli se ale zachovala tato upřímnost, to ani nechci dokazovati, to jest patrno hned po přečtění těchto řádků. A jak se srovnává s touto upřímností a otevřeností, že ministerstvo sněm tak neočekávaně a bez příčiny rozpustilo.

P ř e d s e d a: Pane obžalovaný, nemáte tady také ten nový patent, kterým je sněm rozpuštěn?

K. H a v l í č e k: Na to také přijdeme! — Při nastoupení nového císaře obnoveny jsou sliby tyto a v manifestu od 2. prosince praví se k sněmu říšskému:

„Es ist unser lebhafer Wunsch, dass das Verfassungswerk sobald als möglich zu Stande gebracht werde, und Wir rechnen hiebei auf den einsichtsvollen Beistand und patriotischen Eifer des Reichstages."

(Naše přežádoucí přání jest, aby ústava co nejdříve možná byla ku konci dovedena, i spoléháme se v tom na rozvážlivou podporu a vlasteneckou horlivost říšského sněmu.)

Já nejsem tak přepiatý, abych nepřipouštěl vládě právo, rozpustiti sněm, poněvadž nahlížím, že toho může býti někdy zapotřebí, ale v takovém pádu má vláda hned povolati jiný, ne ale to udělat sama, co měl sněm vypracovat, to se nesrovnává s konstitučními zásadami, to jest absolutní.

S tím co jsem posud pravil, myslím, že jsem vyvrátil jednotlivé výčitky páně prokurátovy; hlavní moje obrana záleží ale v něčem jiném. Kdybych byl vinen, z čeho mne pan prokurátor pohání, byl bych byl musel ústavu rakouskou nepravým a oušklebným vypisováním hanobiti, pak bych ale ovšem zasloužil většího trestu, nežli pan prokurátor ponavrhuje. Já jsem ústavu nepotupil nepravě, já jsem smysl její nepřekroutil; že jsem ji nechválil, není vina moje, nýbrž ministerstva, které tak špatnou sestavilo; žert není žádná vina, a oušklebek je věc velmi relativní, proto žádá zákon, aby bylo vypisování zároveň nepravě. Ale **já jsem nepotupil ústavu rakouského mocnářství,** když tento zákon, na který jsem žalován, vydán byl od ministra Pillersdorfa, nýbrž měl býti povolán sněm, který měl ústavu vypracovat. Tedy zákon nemohl mysliti žádnou jinou ústavu, nežli tu, kterou sněm vypracuje ve sjednocení s mocnářem.

To ale, co tuhle jest vytištěno (ukazuje oktrojovanou ústavu), není žádná konstituce, nýbrž jen ministerialní ordonance, na kterou se §. 12. v zákonu o tisku vztahovati nemůže. Zde se hájí ústava přede všemi jinými zákony jakožto věc stálejší. Poněvadž se takové důležité ústavy nemají často měniti, proto také ke změně ústavy vždy větší počet hlasů na sněmích potřebný jest. Jestli tedy v konst. státu již žádný obyčejný zákon nemůže jinak povstati než od zákonodárné moci, ve srozumění národu s mocnářem, tím více nejdůležitější zákon,

ústava. To ale, co zde jest (ukazuje papír), nepovstalo takovým způsobem, nepochází od zákonodární moci, nýbrž od exekutivní, a jest to tedy pouhá ministerská ordonance, jako každé jiné nařízení. Konstitucí bude teprva tenkrát, až bude od sněmu opravena a přijata a od císaře potvrzena. Toť samo ministerstvo se zdá nahlížeti, poněvadž přijalo §., že se smí na sněmu obyčejnou většinou hlasů, jako každý jiný zákon měniti, což důkazem jest, že ji ani samo ministerstvo za pravou ústavu nepovažuje. Jak ostatně má ministerstvo vůbec ústavu ve vážnosti, můžeme posouditi z toho, co stojí v ministerských novinách Oesterreichischer Correspondent, které jak vůbec známo, na outraty vlády se vydávají. V čísle 64. od 24. března mluví se o ústavě Pillersdorfově od 25. dubna 1848 — — —

Předseda: Myslím, že nás to daleko zavede, a že to sem nenáleží.

K. Havlíček: Jmenují tam konstituci „Jesuitisches Machwerk" (a to jsem já ani neřekl tak neslušně), ačkoliv jest tak dobře ústava a od císaře podepsána jako tahle.

Obecenstvo volá hlučně: Výborně!

Předseda vstane: Pánové, slyšeli jste, co nařizuje nový zákon, bude-li hluk déle trvati, musím jednání celé přetrhnouti.(?)

K. H.: Nevím, kterak mohl nazvati to, co jsem já u vyšetřovacím protokolu pravil, vyzváním. Já jsem redaktor opposičních novin, které se s ministerstvem nesrovnávají, a musím p. prokurátorovi podotknout, že se mýlí velice, jestli myslí, že co se mi nelíbí, musím míti v pohrdě; od nelibosti až k pohrdě ještě veliký skok. I co se židů týká, neučinil jsem ono poznamenání, jak pan prokurátor myslí, ze zlomyslnosti, nýbrž z dobré příčiny. Jest známo, že ministerstvo častěji říká, že sněm nevyslovuje pravé mínění lidu, ale že ono (ministerstvo) se řídí podle pravého smýšlení lidu. Poněvadž ale já vím, že veliká většina lidu není pro emancipací židů (ačkoliv já sám, co se mne týče, proti ní nejsem), proto jsem to uvedl, abych dokázal, že se ministerstvo nedrží podle většiny lidu.

Předseda dává slovo p. prokurátorovi. —

Prokurátor: Řeč pana K. Havlíčka měla tentýž začátek a konec, on se odvolával vzadu i napřed na §. 12. zákona od 28. května. On praví, že tento zákon mluvil o konstituci, ale nynější že nebyla na světě, že tato není konstituce, ale pouhá ordonance. Ale vždyť měl zákon od 28. května platnost již také v březnu. Císař neřekl, že §. 12. nemá míti platnost, tedy ať je jakákolivěk konstitucí, vždy platí o ní §. 12. Ostatně co s podpisem císaře a ministrů vyjde, jest zákon. Pan H. dopustil se také veliké nedůslednosti, napřed řekl, že dokázal, že právě tupil konstituci, a později zase mluvil o tom, že to nechtěl a nemusel dokazovat. Pan K. H. sám se vyznává, že ten nápis „Výklad" se tam nehodí, proč tam tedy ten nápis dal? My aspoň jsme zvykli podle názvu soudit na obsah. Co se týče toho ouhoře — to ovšem obraz, ale obraz vždycky může čelit na potupu. Když ku př. řeknu člověku liška, tedy si vždycky myslím při tom, že je šelma, a že dělá nějaké špatné kousky. Pan K. H. povídá, že chce vláda rozdělit Rakousko na atomy. To by ale byly trochu veliké atomy, ku př. jako jsou Čechy, které mají 952 čtverečních mil, neboť kdo zná Leibnitzovu filosofii, ví, že atomy nemají takovou velikost. A pak, že prý hranice uherská nikdy nepomine. Copak pan K. Havlíček myslí, že bude válka uherská trvati do soudného dne? Pan K. H. vyslovuje přání, aby Košut vyhrál, což si žádný rakouský občan přáti nemá; pamatujme jen na Moravu a knížete Svatopluka s jeho syny, když jim podával hůlky a učil je, kam vede nesvornost; to je velmi truchlivé. Pan K. H. pravil, že bude obecní řád špatný; proč ale prorokoval špatný, když je ten nyní vydaný lepší? — Dále praví pan K. H., že tím nic zlého nemínil, když mluvil o rozplemeňování Němců. Proč to tedy řekl? Naopak je k přání, aby se národové dobře spolu srovnávali a ne pořád na sebe sočili a zuby šklebili. — Pan K. H. řekl, že není porovnání o rožni a pečeni nic zlého, já ale myslím, že je to velmi oušklebné, když vezmu rožeň s pečení a řeknu k svému příteli: „Bratře, rozdělme se!" — a zatím sním pečeni sám a rožeň mu dám. — Pan K. H. změnil věc a nepozoroval, že se mluví o Rakušanu v smyslu užším a širším. Když se mluví o svobodném stěhování, nerozumí vláda při tom, že by se ku př. sedlák z Hanny, t. Hanák a sedlák aus dem Viertel unter dem Mannhartsberg proměnili jeden v druhého. — Pan K. H. praví, že Francouz může být pyšný na svou vlast a na svůj národ, ne ale Rakušan. Proč pak se ale pořád jen u nás bourá, když se má právě stavěti. My zde ku př. dnes jednáme česky, to je patrný důkaz, že se čeština neodstrkuje, jak p. K. H. myslí; že ale jsou někde chyby, to musíme být trpěliví, chyby jsou všude, a jestli jste četli poslední svazek Gränzbothů, tak víte, že se tam stěžuje, kterak se u vás špatně píše německy, poněvadž se učí podle špatné mluvnice pro nižší třídy předepsané. — Kdo je poddán metle, ten je kluk nebo chlapec; p. K. H. se uráží z toho a myslí, že to není jedno, já ale myslím, že to není žádný rozdíl (obecenstvo se směje). Pravil dále, že tupil konstituci spravedlivě, a že se mu nejedná o důkazy, ale přece jakési důkazy v jeho článcích. A to je již jedno, který zákon napřed a nejvíce haní. Zákon o tisku prý je nejšpatnější a to přec pan K. H. nedokazuje ničím.

A ostatně musím poukázat na neslušnost, že pan K. H. se dotýká osoby císaře, kdežto občan nikdy podle zákonů konstitučních nemá císaře v odpovědnost potahovat. Pan K. H. praví, že měli ministři právo rozpustiti sněm. A což dáti sami ústavu neměli právo? Což zde nebylo periculum in mora — a muselo se hledět, aby stát měl pevný grunt na sto let, když nyní plápol války na vše strany se rozmáhá, muselo se hlavně hledět, aby z chaosu nový řád povstal. — Oušklebně praví pan K. H., že je jednomu to a druhému něco jiného. Jak by se to ale srovnávalo se slovem zákona, který zapovídá **oušklebné vypisování,** toť by bylo potom prázdné slovo. Konečně musím říci, že je největší chyba pana K. H., že hodlal do posměchu uvésti zákon; pro svobodného občana není nic tak svatého jako zákon, naše největší neštěstí je bohužel, že jsme ze starého času nepřinesli úctu a vážnost k zákonu. Starých zákonů bylo tolik, že ani lidský rozum nepochopoval, co je zákon; ony byly čteny, ale ne ctěny. Nový čas nastal. Ve starém policejním státu nebylo jiné garantie pro zákon nežli metly, jinak nyní, kde jsme ve státu svobodném a kde se musí každý občan kloniti zákonu, sice povstane válka všech proti všem. Kde potom mají se nalézt hranice pro nepořádek nežli v zákonu? Proto svatý budiž zákon, jako Pán Bůh s nebes sám jej byl prohlásil. Uctivost zákonu ve Francouzích a v Anglicku je příkladná, a žádný svobodný občan nebude ji podkopávat a ničit posměchem. —

P ř e d s e d a: Pane K. Havlíčku, máte slovo.

K. H a v l í č e k: Ovšem i já myslím, že se nesmí tupit ústava, a pan prokurátor se mýlí, jestli myslí, že jsem řekl, že zákon, vydaný o jedné ústavě, neplatí také pro všechny budoucí. Já jsem ale tvrdil, že tohle ustanovení ministerské není žádná konstituce, poněvadž není s přivolením říšského sněmu. Pan prokurátor pravil, že je zákon to, co vyjde s podpisy císaře a ministrů; to ale jest jen zákon v absolutních zemích, nikoliv ale v konstitučních. Pan prokurátor uvádí, že titul **výklad** nesouhlasí s článkem; měl mne tedy na to žalovat, že jsem udělal falešný titul článku. Já ale ani v tomto pádu za pravdu mu nedávám. Přijde na to, co to jest výklad. Výklady jsou rozličné; když kněz o evangelium několik slov od oltáře pronese, jmenuje se to také výklad, a když drží s kazatelny řeč tříhodinovou o tom samém evangelium, je to také výklad. Co se týká atomů, musím se přiznat, že to byla hyperbole, zatím ale třeba 952 čtver. mil bez moci a bez svobody jest ještě méně než atom. Co se Košuta týče, musím se ohraditi proti tomu výkladu, který p. prokurátor mým slovům podkládal; já si nepřeji, aby vyhrál Košut, a v mých novinách je směr zcela jinaký; ale já jsem p. prokurátorovi na důkaz jeho falešného proroctví uváděl jenom dva pády, ve kterých přece hranice mezi námi a Uhry nepomine, třeba byla válka uherská dokončena. Němců jsem já ale mnohem větší přítel nežli vláda, chtěje míti svornost mezi národy, ne ale třenice, kterou vláda svým nadsazováním jedné národnosti podporuje. — Porovnání o rožni také jest pravdivé, jestli ve Vídni zůstane všechno důležité a dobré, a zemím se ponechá jenom obtížné vyvádění. — Rozdíl mezi Rakušanem co obyvatelem jedné provincie a mezi občanem říše rakouské znám já tak dobře jako p. prokurator, myslil jsem právě jen tento druhý smysl, že totiž nemají utonouti ostatní národnosti v onom **„čistém Oesterreicherthumu“**, který se nám tolik schvaluje. — Strany úcty k osobě císaře, ku které mně p. prokurator napomíná, musím doložiti, že na všech těch manifestech, které jsem četl, také ministři podepsáni jsou. Ostatně jsem císaře nezlehčoval, neboť jsem četl jenom samé dobrodiní, a o kom vypravuji dobré věci, toho nezlehčuji, nýbrž chválím. Ale na ministerstvo padá hana, které nám toto dobrodiní nedrželo a celé mocnářství rozpuštěním sněmu v tuto propast uvrhlo. P. prokurátor praví, že se musí svobodě grunt položiti, ale právě tím rozpuštěním se svobodě grunt podkopal; teprva od té doby počal Košut vyhrávati, neboť se k němu se všech stran přidávaly síly a sympathie; teprva od té doby slyšeli jsme v Praze volati „Ejlen Košut“, čehož by jinak nikdy nebylo. To je ovšem smutné a truchlivé, ale vina padá na ministerstvo. P. prok. praví, že úcta před zákony jest nejpotřebnější, a že musí být zákon svatý, a má pravdu; ale právě proto má mít ministerstvo napřed úctu před zákony, a pak ji bude míti občan každý, který ale úctu svou před zákonem tratí, když vidí, že ministerstvo obracuje zákon jako střevíc. Ta úcta před zákonem, kterou pan prokurátor v Angličanech a Francouzích tak velebí, pochází jen z toho, že zákon vyšel ze všeobecného mínění, z usnešení většiny z úmluvy lidu s králem. Ale tak není u nás!

P ř e d s e d a: Nemáte již nic, pane prokurátore k podotknutí?

P r o k u r á t o r: Pověděl jsem všecko, nemám co odpovídat. — (Předseda táže se dále porotců, mají-li oni jaké otázky na obžalovaného. Z porotců se žádný nehlásí.)

P ř e d s e d a: Dovolte tedy, pane obžalovaný, abych vám také já některé otázky předložil: Jak se srovnává s výpovědí vaší do protokolu dané, že jste chtěl svým článkem překazit slavení konstituce, kdežto slavnost na 12. března nařízena byla, a článek váš vyšel teprv 14. března.

K. H a v l í č e k: Ovšem byla nařízena slavnost na 12. března, ale jen telegrafickou cestou, kterou ministerstvo odvolalo

předešlé ustanovení na 15.; ale známo jest, že nařízení ministerské se nemohlo než v Praze a v nejbližších místech znáti, a že se slavnosti ve vzdálenějších místech později až do 20. konaly.

Předseda: Potom jste pravil, že jste užíval populárních obrazů, aby i nestudovaný lid článku vašemu porozuměl. Ale vy tam máte i latinské slova: divide et impera, jak se to tedy hodí pro takové čtenáře?

K. Havlíček: Tato slova se velmi často v novinách mých užívají a vykládají a zrovna na tom samém místě stojí zde také výklad (čte to místo).

Předseda: Máte ještě něco k doložení?

K. Havlíček: Prosím o několik slov k pánům porotcům. — Pánové porotci! Dnešní den vám podává první pád, rozhodnouti mezi korunou a jednotlivým občanem. Pokud se nám dostalo užívání veřejného jednání o věcech tisku, byly vždy pády jenom, kde strany soukromé mezi sebou o nějaké privátní, nepatrné urážky před soudem stály, a kde porota mezi nimi rozhodovala, který má křivdu a který právo. Dnes ale stojí před soudem vašim poprvé dvě velmi nestejné strany. Dnes stojí velmi slabá strana proti velmi silné moci — jednoduchý redaktor a spisovatel proti vládě, neboť pan prokurátor mne obžaloval ve jménu ministerstva. Vláda rozpustila sněm, zrovna když již byla veliká naděje, že již brzy svou úlohu dokončí, a vydala sama ústavu, která se znamenitě liší od návrhu sněmovního; není tedy jiné příčiny, proč nám byla tato ústava oktrojována, než že jest méně svobodomyslná. Já jsem napsal o této ústavě článek, stran kterého jsem panu prokurátorovi již dokázal, že jsem jí neukřivdil. Kdybych to byl učinil o půl druhého léta dříve, byl bych bez všeho soudu rovnou cestou odveden do vězení. Nyní ale nám zůstalo aspoň tolik svobody, že se na mne nemůže vláda násilně pomstít, nýbrž musí napřed nechat rozhodnout vás, neodvislé spoluobčany, abyste mne odsoudili, jsem-li vinen nebo ne. Já nenáležím k té straně, která všechno tupí, cokoliv vláda činí, o tom jsem podal důkaz za předešlého ministerstva, které jsem dobrovolně jako svobodný občan lépe hájil než redaktoři vládních novin, kteří za to placeni jsou, poněvadž jsem byl přesvědčen o jeho poctivosti a dobrém smýšlení. Moji čtenářové dobře vědí, že nejsem žádný rejpal. Podle svědomí nehaním nic než co se mi zdá škodlivé, a to mluvím bez obalu, bez šperku, bez řečnických floskulí, jak mi to jde od srdce a jak to mohu před Bohem a před pořádnými lidmi zodpovídat. Tak jest také tento článek psán. Pan prokurátor mne žaluje ne základě §. 12., že jsem ústavu nepravým a ouškelbným vypisováním tupil a navrhuje, abych byl na 14 dní do vězení dán. Rád bych nejen 2 neděle, nýbrž 2 leta ve vězení seděl, kdyby to byla pravda, co p. prokurátor tvrdí, to jest kdyby byla ústava tak dobrá, aby byl můj článek lež. Já jsem napsal, co mohu před svým svědomím zodpovídat, a proto vás žádám bez prošení o milosrdenství, abyste též podle svého svědomí, ale jen beze všech jiných ohledů nade mnou rozhodli. Doufám ostatně, že ta vláda, která mne nyní obžalovala, brzy bude sedět na stolici obžalovaného, na které nyní já stojím, a přál bych jí jen, aby na ní mohla sedět s tak čistým svědomím jako já.

(Pohnutí v obecenstvu.)

Předseda: Jednání je ukončeno. Pan prokurátor vedl žalobu na pana redaktora K. H. (opakuje v krátkosti obsah žaloby a obrany K. Havlíčkovy). Pan obžalovaný má být podle žaloby pana prokurátora na základě §. 12. odsouzen, že způsobem ne vědeckým, nýbrž tupícím ústavu v pohrdu uvésti se snažil. Skoumejte a poraďte se nyní, páni porotci, jestli pan státní zástupce se mejlí, a nebo jestli tak nazvaný výklad pana K. H. je potupa, jestli by každý z vás chtěl tak psát o oktrojované ústavě, jestli ji vskutku máte jen za ordonanci ministerskou a jestli je to dovolená agitací, vyzývati lid, aby neslavil konstitucí od císaře danou. Já vám postavím jen jednu otázku, na kterou mi s ano neb ne odpovíte: **Jest obžalovaný p. K. Havlíček vinen tím, že by byl skrze jeho pod nápisem Výklad oktroj. konstitucí v č. 62 N. N. vytisknutý článek hleděl tupením a oušklebným vypisováním ústavu rakouského mocnářství v opovržení uvésti?**

K. Havlíček: Prosím o slovo. Podle §. 51. jednacího řádu mám právo proti postavení otázky něco namítnouti. Pan prokurátor vynechal slovo **nepravý** a změnil tím zákon, jenž zní: **nepravým a oušklebným vypisováním.**

Předseda: Já čtu otázku tak, jak p. prokurátor návrh činil, to jest moje povinnost.

Prokurátor: Ta otázka obsahuje všechno, nač má porota odpověděti.

K. Havlíček: Potom ovšem budu odsouzen podle zákonu páně prokurátorova, já musím být souzen podle tohoto zákona (okazuje zákon o tisku), a ten zní jinak.

Předseda: Odebereme se tedy se soudem do vedlejší síně na poradu o námítce pana obžalovaného.

(Odejdou — přestávka půl hodiny.)

Předseda (po návratu): Oznamuju, že soud přijal, aby byla otázka změněna ve smyslu námítky pana obžalovaného, a zní takto: **Jest obžalovaný pan K. H. vinen tím, žeby byl skrze jeho pod nápisem „Výklad“ atd. vytištěný článek hleděl tupením neb nepravým a oušklebným vypisováním uvést v opovržení ústavu rakouského mocnář-**

ství? — Jste, p. obžalovaný spokojen s touto otázkou?

K. Havlíček pokloní se.

Porota odejde do sněmovny. Hlásník zamkne, stráž se staví přede dvéře. Předseda káže obžalovanému odstoupiti do druhého postranního pokoje. Za 10 minut zazvoní porota. Vrátí se soud a předseda poroty (v osobě dra. Pichla) čte hlasitě výrok, položiv pravici na srdce: **Na mou čest a svědomí před Bohem a před lidmi výpověď porotců jest: Nevinen!**

Dlouho trvající hřmotný potlesk a slávy volání v obecenstvu. Hlásník zavolá obžalovaného a písař přečte mu na rozkaz předsedy výrok poroty. Jednání ukončeno v půl 1 s poledne. — Sál byl až do posledka přeplněn posluchačstvem.

Obrana opposice.

(N. N. dne 22. dubna 1849.)

V Praze 20. dubna. Bylo nám nyní velmi těžko, odpovídati na všechny články novin nejrozmanitější tendence, které se všech stran proti nám brojí. Tu ministerské noviny Lloyd a Presse a Oesterr. Corresp.; tu zas všeliké německé časopisy, tu zas některé naše, jako jsou Občanské a Večerní List, snaží se o závod bez všeliké vybíravosti prostředků podkopávat čest i vplyv Národních Novin. Můžeme říci, že jsme ještě nikdy neměli tolik protivníků, jako v nynější době, a můžeme se tím pochlubiti proto, že jsou tito protivníci zároveň ze strany reakcionářské i destruktivní, kterýmžto dvěma stranám vždy odporovati si za čest klademe největší. Žádný zajisté od nás očekávati nebude, abychom bez příčiny vedli hádky a odpovídali na hrubosti té malé strany našich Pražských kafírních politiků, která vychvaluje Proudhona, Raspaila, Robespierra a francouský konvent a ukazuje největší chuť takové štěstí v naší vlasti zaváděti; my považujeme jejich výbuchy jenom za pěnu a za bubliny, které se při každém hýbání na vrch derou, ale brzy pomíjejí. Rovněž tak nechceme odpovídati na články ministerského **Lloyda**, který všelikými jezovitskými prostředky hanobí snažení strany naší národní. Obě tyto strany považujeme za jednu, která by se mohla jedním jménem **„vládychtivá"** nazvati, proto že se jim o nic jiného nejedná, než aby oni vládli v zemi bez ohledu na vůli většiny národa.

V nejnovější době ale přinesly noviny **„Presse"** dne 18. t. m. v prvním svém úvodním článku náhledy o posledním veřejném soudu a o výroku poroty, které mlčením opomenouti nechceme.

Každý ví, že se Presse rediguje docela podle vůle ministra vnitřních záležitostí hrab. Stadiona. O hraběti Stadionovi praví se nyní z mnohých stran, že jest on ještě nejliberálnější oud tohoto ministerstva. Pokud ale my známe osobnost tohoto pana ministra, musíme tento náhled poopravit v ten smysl, že jest hrabě Stadion nejzkušenější a nejchytřejší z té strany, která nyní vládne, a že on umí aspoň prostředky vybírati, které jsou v každých okolnostech nejvhodnější. Ti ostatní pánové kolikrát zaslepeni ženou se za svým oučelem, a dali by mnohdykrát straně své protivné (totiž foederalistům a liberálním) skrze svou nejapnost dobré příležitosti, dostati se opět na vrchol vlády: ale hrabě Stadion, ačkoli není snad o nic liberálnější než oni, ví alespoň, co může být a co ne, a pokud jest vždy zapotřebí šetřiti lidu a jeho práv, není tedy liberálnější ale opatrnější.

Jeho „Presse" praví: Pan Havlíček, redaktor Národních Novin pohaněl v úvodním článku svých novin oktrojovanou ústavu největším způsobem, ale zahalil svou hanu do vtipného posměchu, který ovšem hloub zasáhl, než zuřivé ale seriosní články jiných časopisů. Prokurátor dal ho proto pohnati před tiskový soud. Pan Havlíček bránil se sám; on držel řeč, ve které sebral ústavu a ministerstvo takovým spůsobem, jak by to žádným novinám žádný tiskový zákon v celém světě nedovolil a byl jednohlasně uznán za nevinného." Dále praví „Presse", žeby toto v obyčejném čase bylo napomenutí pro vládu, ale v nynějším čase jest prý to **zločin** (Verbrechen)!!

Tedy by byl vlastně podle mínění Presse redaktor Národních Novin jediný zločinec v Rakousku, který nesmí být potrestán. Ale což jest tedy ten, kdo všechno to učinil, když jest již ten zločinec, který tyto činy jen vypravoval? My neznáme jméno, které by v dokonalé proporci pojmenovalo takový zločin.

My víme dobře, že jest Presse hlavní zastupitelkyně německé centralisace v Rakousku, mnohokrát se již zřejmě o tom vyslovila a mnohokrát se také podřekla, jako ku př. tenkrát, když chtěla, aby všechny zákony jen v německém textu měly platnost. My jsme liberální tak dalece, že nekacířujeme každého pro jeho jiné smýšlení, třeba bychom jemu odporovati museli. My jsme foederalisté a proto političtí nepřátelé té strany, kterou zastupuje Presse, i tohoto ministerstva; ale proto nemá ještě Presse právo každé naše snažení do podezření uváděti a nejhorším spůsobem vykládati. Naše strana měla již kolikrát jak na sněmu tak jinde příležitost v rozhodných dobách dokázati loyalnost svou; jestli tedy jsme a musíme býti nyní v opposici, proč bychom proto byli méně loyalní? Dle našeho přesvědčení nedá se v Rakousku vládnout tím spůsobem a takovými zákony, jak jsme se jich dočkali od nynějšího ministerstva, a proto jsme v opposici, proto si přejeme jiné ministerstvo a jiné národům prospěšnější zákony. Když nám to ministerstvo

a jeho strana za neloyalnost pokládá, ať svolá sněmy, a uvidí, je-li náhled náš náhled většiny národu. My se nebojíme této zkoušky a myslíme, žeby toto ministerstvo muselo ještě mnoho sněmů rozpustiti, než by se dočkalo takového, který by s ním souhlasil. Je-li tedy co neloyalního v Rakousku, tedy jest to nynější panování menšiny nad většinou, nynější směsice absolutismu a konstitutionalismu, jakou máme od rozpuštění sněmu. Škoda jest těch schopností, které mnohým oudům nynějšího ministerstva nikdo, ani my, upírati nebude, že se jich užívá jen ke zkáze národů. Většina národů není přepiatá ve svých požadavcích, a kdyby jen poněkud věděla jistotu, že se zamýšlí upřímně držeti konstituční vláda, byla by jistě hotova ke všelikým obětím. Jen ministerstvo nynější, které svým dvojjazyčním jednáním v posledních dobách všechnu důvěru podkopalo, jest příčina nynějšího stavu veřejného mínění. Že toto mínění není v prospěch vlády, to ví každý!

Od nejmenšího až k největšímu samé protimyslnosti a farisejismus konstituční. V ouředních Vídenských novinách stálo, že kníže Windischgrätz jest povolán do Holomouce, „**aby prý radil JMC. podle své zkušenosti!**“ Co to jest? co to znamená? Připouštějí konstituční zásady, aby JMC. vedle odpovědného ministerstva mohl míti jiné neodpovědné rádce? aneb přejal kníže nějaké ministerstvo bez portefeuillu? — My sice dobře víme, že celá ta věc jest jenom dvořenínský kompliment pro knížete Windischgrätze, neboť měl kníže dosti příležitostí v Uhřích jednat podle své vlastní rady: ale i to jest významné, že ani v takových maličkostech ministerstvo nedbá na konstituční formy.

Kdyby ale měla být naše povinnost, abychom my Čechové chyby ministerstva nám nepříznivého napravovali, abychom my, když se ministerstvo nám protivné samo do nesnáze přivede, z přílišné zdvořilosti měli mlčeti a dobrovolně šíji pode jho položiti: tuť by věru slovo **bláhovci** bylo pro nás jen slabé pojmenování. My nevidíme v pádu tohoto ministerstva žádné neštěstí pro Rakousko, nýbrž — naopak.

Dvojice ministerská a sněmy.

(N. N. dne 29. dubna 1849.)

V Praze dne 27. dubna. Co již není tajností, můžeme snad i my do veřejného probírání vzíti — že máme totiž nyní v Rakousku dvě ministerstva, nepočítajíc ani třetí v Uhřích, které s těmi dvěma ostatními vojnu vede. A která jsou ostatní dvě ministerstva? — Obě ve Vídni, to jest ministeria ambulantia Holomoucko-Vídenská, jedno se jmenuje **Schwarzenberg**, druhé **Stadion-Bach**, každé z nich má svou vlastní politiku a veřejně se již spolu hádají. Jedno ministerstvo a sice pod firmou Schwarzenberg et Cp. sedí v Lloydu, druhé Stadionské v Presse, a kdo oboje tyto noviny tak pilně čítá jako my, ví již, jak smýšlí obě tyto polovice ministerstva. My jakožto „provincialní“ žurnalisté nemůžeme ovšem tajnosti ministerské tak dobře věděti, abychom udati mohli, ku které straně náleží ostatní jednotliví oudové ministerstva, a abychom též mohli udati sílu a politický vplyv obou těchto stran v ministerstvě. Jisto jest, že Stadion odporuje vkročení Rusů, že jeho působením odstoupil kníže Windischgrätz*), že on chce i v Uhřích provésti rovnoprávnost, a že by ani proti tomu snad nebyl, kdyby se Slovensko od Maďarů docela odtrhlo. Schwarzenbergova strana čistě staroaristokratická smýšlí ve všech těch pádech zcela jinak, a jsme žádostivi, která konečně zvítězí.

Máme to nyní krásné hospodářství v tom „sjednoceném“ Rakousku! Ano sjednocené, když již i ministerstvo se potýká mezi sebou a o nejhlavnější věci! Co z toho bude, kdo zaplatí konečně oučet tohoto nespravedlivého, zhoubného hospodářství? Kdo jiný, než zase my ubozí Slované, **misera gens contribuens, optima flens, pessima ridens!** Nás se všichni bojí, a přece jsme posud nikomu nic neublížili a ublížiti nemohli, nám nevěří vláda (kdyby nám byla poctivě věřila, nebylo by to nyní tak, jak to jest) a věří více těm, kteří s ní válku vedou!!

Všeho zlého v Rakousích základ jest všeobecná nedůvěra, jen že se zdá, že národové a zvlášť Slované mají posud více příčiny, nedůvěřovati se ve vládu. Co se stalo, nedá se odvolati, třeba se toho litovalo: my myslíme, že nyní ministerstvo skutečně lituje rozpuštění sněmu Kroměřížského, a přisámbůh! má k tomu příčiny. Ale proč se stydí projeviti tuto lítost, proč nespěchá napraviti to, co se napraviti dá, než bude pozdě? Několik vítězství maďarských ještě, a pak snad bude pozdě litovati!

Uvidíme nyní poslední důkaz, svolá-li ministerstvo zemské sněmy, z čehož poznáme, chce-li se budoucně opravdu držeti konstitučních zásad. Víme, že se ministerstvo bojí svolati zvlášť český sněm, poněvadž očekává od něho mnohé trpké slovo, snad dobře zasloužené. Ale ať si je český sněm svolán na základech sebe svobodomyslnějších, můžeme o něm již napřed ubezpečiti, že nebude protirakouský, ovšem pod tou výminkou, když jen vláda se neukáže zrovna proti svobodě národů. Čechy jsou země dosti procitlá v politice, u nás jest veliký počet lidu myslícího, který zná oceniti vý-

*) Velmi směšné intermezzo této dvojice ministerialní byl nedávno článek ve Wiener Ztg., kde stojí, že kníže Windischgrätz jen Urlaub má a zůstává vrchním velitelem všech vojsk kromě vlaských!! — což patrně učinila druhá Švarcenberkova strana na vzdory!

hody naše ze spojení s ostatními rakouskými zeměmi — ale nemáme ovšem chuť, dáti se potřebovat za nástroj reakce, který by se pak odhodil, až bude po nebezpečenství. My máme nyní právo a povinnost žádati garantie svobody a národnosti, my jsme ale z druhé strany nabyli zkušeností tolik, abychom nežádali příliš mnoho a něco nemožného. Jest nyní řada na ministerstvu, aby si rozvážilo, bude-li nás potřebovat a může-li ty garantie podat. Pouhý slib, zdržování, odkazování, ono starorakouské protahovaní až k omrzení, již nás nyní neupokojí. Jsme také přesvědčeni, že český sněm, bude-li povolán, nebude již čas mařiti pouhými parlamentárními pletichami, jako jsou řád jednací a dialektické šarvátky; on přijde nepochybně velmi rychle a poví ve jménu národu, co jest zapotřebí. Ministerstvo ví již dobře, čeho nám zapotřebí jest, žádáme, může-li tedy buď všechno neb aspoň největší část uskutečniti, ať svolá sněm, ať se nebojí. Nemůže-li a nechce-li — nu pak zajisté v sobě cítí ministerstvo tolik síly, aby mohlo všemu nebezpečenství i bez důvěry a bez pomoci národů odolati, a uvidíme, nemýlí-li se.

Potřeba foederace.

(N. N. 5. května 1849.)

— Známo jest, že nyní působením jistých německých a maďarských tajných sil také u nás v Praze se nesmírně zmáhá v některých kafírnách a časopisech pravá bratrská láska ke všem národům, a že mnozí naši demokrati s vroucností líbají ruce, které nedávno ještě český národ poličkovaly, a zase poličkovati budou, až se to jen dá beze strachu učiniti. Poněvadž jest ale těmto pánům jejich nynější „přesvědčení“ trochu nové, což divu, že se ještě často podřeknou a po nejpěknějších řečích o lásce ke všem národům najednou zas upadnou do zuřivosti. Tak ku př. Const. Allg. Ztg. v. Böhmen ve včerejším čísle má článek pod titulem: „Ein Hoch der Frankfurter Paulskirche!“ kdežto po nejpěknějších slovech o své lásce ke všem národům praví p. spisovatel a končí: „A pročež Hoch der Paulskirche! kde svatý oheň plane, jenž neuhasne, třeba nelida Petrohradský zlostí se proto rozpukl, „dass nicht ganz Europa von talgfressenden Kalmücken bewohnt ist.“ Bác! tu máte lásku ke všem národům. My myslíme, že kdo se dělá, jako by miloval všechny národy, nesmí jen Němce a Maďary, nýbrž také všechny jiné i Kalmuky stejně milovati; či nejsou Kalmuci národ tak jako Němci? Nezasluhují Kalmuci tak dobře naši bratrskou lásku jako Němci? Ostatně ale jest věc sama tak důležitá, že zasluhuje, aby se beze všeho žertu o ní promluvilo. Nikdo nebude upírati, žeby bylo dobře, kdyby národy všechny mezi sebou bratrsky žili, a vespolek sobě nic nekřivdili nýbrž pomáhali. Skutečně také učení křesťanské žádá od nás nejen to, nýbrž i více, aby totiž i všichni lidé pospolu žili jako bratři. Bylo by to arci blahoslavené živobytí na světě — ale zachovává se toto přikázání? může se mysliti, že se kdy bude zachovávat? Nevidíme ustavičně, že jeden národ druhému ubližuje a k poddanosti jej sobě nutí? Nehrozí nám to právě vždy od Němců a od Maďarů? V ouzkostech ovšem se nám slibuje bratrství a rovnoprávnost, ale kdy pak se nám jen trochu skutečně držela? Maďaři také hlásají nyní, když by naší pomoci zapotřebí měli, bratrství a svobodu Slovanům a všem národům, ale přece proto dávají Slováky zase věšet jako dříve. A demokrati němečtí, kteří nyní jsou samá láska k Čechům, neradovali se a neplesali po bombardování Prahy? Říkávají takoví chytří pánové obyčejně, žeby národové sami dobře se porovnali mezi sebou, jen kdyby králů a knížat nebylo, kteří je dohromady štvou. To ale jest veliká mýlka, a historie světa učí nás zrovna naopak. Římská republika byla právě největší utiskovatelkyně všech národů kolem dokola, ačkoli ji nemohl k tomu žádný král dráždit, protože žádného neměla. Ovšem že používají králové často národní záště jako vítaného prostředku ke svým soběckým oučelům, ale i bez králů a bez knížat zůstane vždy národní zášť, protože bude vždy mocnější národ slabší utiskovat a nad ním chtít panovat. My alespoň jsme přesvědčeni, že nespravedlivost Němců a Maďarů k nám, která již 1000 let trvá, nepomine, a byť se i stalo Německo a Maďarsko republikami; právě naopak myslíme, žeby co republiky ještě hltavější byly po panování.

Jediný platný prostředek proti tomuto utiskování jest, když se více slabších národů dohromady spojí a jeden druhému pomoc obětuje, tak aby mohli spojenými silami přinutit větší národy ke spravedlivosti a hájit proti nim společně svou svobodu, neodvislost a právo. Pak jest spíše naděje na bratrství, když každý může říci: Já pán, ty pán!

My tedy nevidíme spásu svou v ničem jiném, než ve spojení s ostatními menšími národy slovanskými: totiž se Srby, s Chorváty, se Slovinci, se Slováky, s Moravou, s Rusíny, s Poláky, kteří nyní bezpochyby po trpkých zkušenostech přece uznají užitečnost našich zásad. Proto jsme vždy horlili o zachování Rakouska jakožto našeho přirozeného spolku, a nedáme se ničím mýliti v tomto svém přesvědčení, ani absolutistickými choutkami naší nynější vlády, ani přemrštěnostmi mnohých zhorka nakvašených, ani rýpáním některých uplacených přátel Frankfurta i Košuta. Dříve neb později musí se Rakousko přece státi spojenými zeměmi slovanskými, a kteří jiní národové zůstanou v našem spolku, budou rovně oprávnění oučastníci našich zákonů

a našeho štěstí, které nám přece neujde, třeba se nyní od mnohých stran nad námi nebe kabonilo. Vytrvalost slovanská a poctivá naše demokracie, která nikomu nebéře, nýbrž spravedlivá jest ve všem, musí přece zvítěziti.

Český sněm.

(N. N. dne 6. května 1849.)

Již se počínají ozývati hlasy ministerské o svolání českého sněmu — totiž vlastně proti svolání jeho. Presse nám ve svém čísle od 4. máje o tom podává úvodní článek, z kterého se arci nic nového nedovídáme, protože zvyklí jsme, od tohoto ministerstva jenom utiskování našeho národu očekávati. Presse praví, že se nyní český sněm proto svolati nemůže, poněvadž by nezůstal v mezech vytknutých jemu oktrojovanou ústavou!! — Věru podivno! Snad myslí opravdu Presse, že zůstane kterýkoli sněm zemský v těchto mezích jemu v oktrojované ústavě naznačených? Toť bychom věru mohli míti ve velké uctivosti onu zem, která by se tak nechala od ministerstva mistrovati, zapomenuvši na důstojnost národu. Avšak nezůstati v mezech oktrojované ústavy a opustiti legální půdu, to jsou ještě velmi rozdílné věci, a jestli sněm český (což ovšem napřed nikdo tvrditi nemůže) ve způsobu představení J. M. C. poví své smýšlení strany vnitřní samostatnosti české země, tuť zajisté neučiní ani nic neočekávaného ani nedovoleného. Podle oktrojované ústavy neměl by ku př. náš český sněm hlasu stran našich vlastních zemských statků, nýbrž tyto by náležely pod správu centrální kamerální! Jestli tedy nebude náš budoucí český sněm komunisticky smýšlet, (čehož bohdá nebude), není pochybnosti, že řekne J. M. C., aby nechal správu statků české země sněmu české země, to jest, aby se nám nebralo jmění zanechané od našich předků. Pochybujeme, aby se komu mohla zdáti taková neb podobná žádost neslušná, leda snad jen spisovateli naší oktrojované ústavy.

Proto my nevidíme nic nebezpečného ve svolání sněmu, ovšem ale věc na nejvýš potřebnou, protože jest ještě mnoho věcí, které skutečně i podle oktrojované ústavy do oboru zemského sněmu patří a očekávají nějakého rozhodnutí. Vzpomeňme si jen, že naše učitelstvo skoro hladem umírá! A jeho vyživení náleží přece do oboru činnosti zemského sněmu i podle oktrojírky.

Jest ovšem možno, že ministerstvo snad vůbec nemá chutě ke sněmům: v tom pádu ale budeme aspoň rádi, když se ještě v náležitý čas dovíme s jistotou o tom. **My držíme rychlé svolání českého sněmu za garantii konstitučního života vůbec, protože nyní již skutečně se obáváme nejen o část, nýbrž o celou konstituci.** Časy jsou nyní neobyčejné, revoluce snad již v tu dobu, kde toto píšeme, otřásá velikým dílem Německa; jak v Uhřích věci stojí, to ví každý. My až posud odporujeme vždy násilnickým snahám, poněvadž přesvědčeni jsme, žeby mohly nyní život našeho národa snad z kořene vyhubiti: když ale naše vláda v zaslepenosti své ustavičně svými protikonstitučními kroky lije olej do plápolajících revolučních snah, nechť sobě potom také sama provede boj s Košutovou a německou propagandou, které všechny okolní země sobě získati usilují!

Splakal by věru každý, když vidí takové jednání od vlád, které snad naschvál (nemůžeme se již věru té myšlénce uhnouti!) podporují nešťastné snažení rýpavých destruktívních stran, jen aby pak mohly zároveň s nimi udusiti všechnu svobodu. —

Dixi et salvavi animam!

Die deutschen Hegemonen.

(N. N. v květnu 1849.)

Pod tímto titulem vyšla právě v Berlíně malá německá knížka 52 str. v 8vu ale plná bolestných pro Slovanstvo pravd. Neznáme posud žádnou knihu, která by tak v krátkosti vyčtla s neobyčejnou historickou a statistickou učeností všechny křivdy od národu německého Slovanům učiněné, zvláště za nejnovějších dob. Knížka jest tím zajímavější, že vyšla právě v této rozhodné době a od spisovatele Poláka, který se sice jen písmeny J. K. podepsal, avšak odvoláním se na znamenitého učence německého **J. Gervina**, redaktora Deutsche Zeitung v Heidelbergu, patrně z anonymity vystupuje. My nemůžeme podati ouplný překlad této knížky, protože obsahuje velmi mnoho trpkého proti dynastii rakouské, což bychom dle nynějšího zákonu o tisku nevyhnutelně hodným trestem zaplatili; avšak pokládáme za povinnost svou, uvésti zde alespoň nejdůležitější místa.

Motto knížky jest ze Šillerova Wallensteina.

„Und das römische Reich, dass Gott erbarm!
Sollte jetzt heissen: römisch Arm."

V předmluvě uvádí příčinu, proč rok 1848 tak chlubně započal a tak malicherně se skončil; proč k porodu pracující hora světské revoluce tak směšné myši na svět přivedla, jako jsou president Bonaparte, Wranglova diktatura v Berlíně a Frankfurtský parlament, příčina tato jest, že tragický čas našel komické charaktery; a probrav pak a pojmenovav tyto charaktery praví: A nad těmito směšnými trpaslíky ční jenom tragická postava Slovana, jenž smělou rukou trhá záclonu s nynějšího ob-

razu Saiského, nazvaného „deutsche Einheit", a kráčí jako hrdinové staré tragedie, jak básník praví, na prknách, která tento svět znamenají, **zahalen ve škrabošce.** Nad rolničkami německých snílků třpytí se čáko městaborného Chorváta. Veselé jest umění i politických kantorů, ale pochmúrné jest žití národů.

Knížka sama rozdělena jest na tři části: v první vykládají se nynější nespravedlivosti německého parlamentu k Poznaňsku a následky toho; tato část obsahuje mnoho nových a zajímavých zpráv a náhledů, v druhé líčí se historickým způsobem německé soběctví proti Slovanům, zahalené do roucha náboženství, civilisace a svobody, třetí obsahuje náhledy o budoucnosti Slovanů.

I.

Těžko jest — myslí spisovatel — poznati pravý směr toho blázince (Narrenschiffs), který se prý ouředním spůsobem jmenuje Frankfurtský parlament. Ale z dvou současných událostí může se dobře poznati. Část velkovévodství Poznaňského prý zněmčenou žádali němečtí hegemoni, ačkoli měla odjakživa s ostatním Polskem stejné historické osudy; a na **skutečně** podánštěnou část Šlesvíku dělali si zase tito hegemoni právo, **protože** měl stejné historické osudy s Holštýnem a tudy s Německem. A oba tyto sobě protivné požadavky, které se jako římští augurové nemohou setkati beze smíchu, vyřkli zároveň, jedním duchem ve jménu stejného a toho samého **„dobrého práva!"** Dobré právo bylo tu pouze nestydatá zištnost, která v ten čas z německých knížat přešla na německý národ — neb jen **zlých** se zbavil, ale **zlé** zůstalo. Ale toho nebylo dost; ačkoli se v Poznaňsku odvolávali na národnost, přece zas dekretovali, že jsou rakouští Slované Němci, horšili se nesmírně a přešli k dennímu pořádku, když jižní Tyrolci (Vlachové) nechtěli přijmout pozvání do Frankfurtu, jmenovali Karla Alberta rebellem, protože nechtěla být Italie v Němcích. V okamžiku byla Praha německou universitou, Terst německým přístavem a Poznaň německou pevností.

Zatím ale mnoho uklouzlo pod nohami a rukami německých hegemonů. Museli se dát ve Šlesvíku od Rusa potupně zakřiknout; museli pustit Rakousko slovanské i německé; a o Italii raději mlčím. Museli pustit a upustit — ale ovšem ne z dobrého rozumu ani ze zbytečné smělosti.

Praha je nyní slovanská universita, Terst není německý přístav — ale Poznaň jest posud ještě německou pevností.

My ubozí Poláci, my barbaři, nejsouce paprskem filosofie osvíceni, držíce se vždy ještě nepraktické víry našeho básníka, že je cnost největší moudrost, neměli jsme nikdy tento „pud na východ", jak to pan v. Gagern nazývá, tento pud k tlačení (dieser Drang nach Drängen), tento vše zahrnující světocit a náš nejprvnější král, Boleslav Veliký byl tak obmezen duchem, že naznačil hranice panování svého kovovými sloupy v řekách.

Pozňan se neodřekli němečtí hegemonové. Snad žeby zde jejich „dobré právo" lepší bylo než v Rakousích, v Šlesvíku a v Italii? O nikoli! Jenom proto, že tu car nic proti tomu neměl, že se ten kus kusů Polska ještě rozkouskoval, a poněvadž se Fridrich Vilím IV. dle vyjádření Bassermanna **„němečtější"** shledal, než naděje byla.

Z počátku ovšem nebyli proti Polákům tak němečtí. Když galvanický proud, jenž žíly Francouska proběhl, také žabí stehýnka německého Bundesstaatu otřásl, tu jsme byli dobří spojenci proti ruskému arcivrahu, a tenkrát se voláním „Ať žije Polsko" poškvrnili mnozí znamenití mužové, kteří lezli po všech čtyrech na výšinu zákonodárství.

Tenkrát necítil ještě nynější reichsminister-president pan von Gagern v sobě nic o tom pověstném „pudu na východ", naopak on držel velmi prudkou řeč k obnovení Polska, a Prusko s Rakouskem měly dát první příklad; tenkrát pravil nynější reichsministr, tehdy ovšem jen professor Robert v. Mohl, že se Halič a Pozňany nemají brát do Bundu, nýbrž aby byly považovány co drahé zálohy v rukou Německa k budoucímu Polsku, a přidal ještě výslovně, že „deutsche Brüder" v oněch krajinách musejí sdíleti osudy polské říše; tenkrát jste ještě i vy, pane! (Gervinus) v Deutsche Zeitung dovoloval Polákovi zastupovat svůj národ, a psal jste o povinnosti německého národu, aby napravil křivdu od svých knížat Polákům učiněnou, tenkrát jste ještě i vy, pane, žádal od Pruska, aby dalo Pozňany na svobodu, aby hodilo kostku."

A pak konečně, když vypukly ony nesmírné bouřky — jak říká císař Mikuláš — v německých pivních sklenicích; když nastaly ty barrikády, z kterých lezli němečtí hegemoni na kurulské stolice; když Vídeň vykarabáčovala Metternicha trikolorem — jaké hymny se tu pěly o naší polské svobodě, jaké **nezasloužené chvály** vzdávaly se tenkrát Polákům. Tu se na nás zachytil srdečně Vorparlament jakožto na Vormauer (zeď) proti Rusku, tu ubezpečoval arcikníže Jan, který byl ustanoven ohřívati německou císařskou stolici pro krále pruského, naši haličskou deputaci, že vždy nanejvýš miloval Prusko.

A nejen Vorparlamenty a Vorcísařové takto mluvili, i mnohé vlády německé ubezpečovaly nás své oddanosti a podpory. Kdybysme směli mluvit, kdybysme věrně vypravovati mohli, jak nevěrně se s námi zacházelo, kdybysme vyzraditi chtěli, jak jsme byli zrazeni — mohli bychom jmenovat jména pruských březnových státníků, kteří nás k rychlému zbrojení napomínali, z pruských zemských pokladen nám peníze na zbraně nabízeli, kteří chtěli naše důstoj-

níky vyslat do Haliče, abychom odtud i z Pozňan najednou vpadli do ruského Polska, a kteří dali jednoho pruského generála, aby se radil s jedním naším vůdcem od r. 1831 o válečném tažení proti Rusku...

To bylo **tajné vyjednávání**, a nebylo **veřejné jednání** z počátku též podobné? Nebylo ustanovení Willisena dosti zřetelné? Neporučil mu p. ministr vnitřních záležitostí, aby se spojil s polským národním výborem? (Později, když se záležitosti s Ruskem trochu napravily, říkal již zase p. ministr **tak nazvaný polský národní výbor?**) Tohoto král. komisara (Willisena) k nám poslaného náklonnost k Polákům a zášť proti Rusku jest každému známá. A nebylo to patrné, že se pod novým zřízením Poznaňska vlastně rozumělo zřízení polské armády?

Kdo by byl mohl mysliti, že za několik neděl budeme skrze konvencí odzbrojeni a pak bezbranní pobiti; že německý národ všechny nám učiněné nespravedlivosti, všechny zrády, všechny ukrutnosti pochválí — všechno i ohavné znamenání polských zajatých; kdo by byl mohl mysliti, že se promění hymny v proklínání, spojenci v katy, a že se ukončí obnovení Polsky novým rozdělením!

A jaká byla příčina tak náhlého převratu? Snad kanibalské ukrutnosti Poláků? O zanechte těchto mizerných oušklebků? Tento blátivý písek, kterýž jste tenkrát uměli chytře naházet do slabých očí, již se rozprášil, a i slepí vidí nyní, kdo byl kanibalem. Svět nyní ví, jak si nevěděli mizerní, nesvědomití škrabalové ve vašich novinách rady, když byli vyzváni, aby jmenovali jména těch „deutsche Brüder", kteří prý byli upícháni, dřeni a i za živa zakopáni, když měli jmenovat místa, na kterých se tyto věci staly. Svět nyní ví, že jsme my nedali první příklad, a že zavraždění Breckého, Lipského, Chlapovského a Potockého a mnohých jiných stala se dřív než dva jediní ohavní pádové z naší strany v Třemešně a Wřešně, které bychom my rádi slzemi a krví svou umyli. Svět nyní ví, kdo a jak u nás zuřil, že po dobytí Xionže zapálena jest nemocnice, ve které naši ranění leželi a shořeli, že potlučeno jest kolbami, co se ještě hýbalo, a že se střílelo na rolníky za pluhem. Jenom **bázlivec** je ukrutný, a proto nehledejte mezi Poláky ukrutníky. Mluvte si o všech mukách svého svědomí, máte-li jaké, ale o našich ukrutnostech nemluvte!

Brzy se počalo jinák mluviti; ochraně, kterou povinno jest Německo svým „deutsche Brüder" v Poznaňsku a Německé vlasti, která jde tak daleko, jak daleko německý jazyk zavznívá; konečně našli — co Němec vždycky snadno najde — princip, totiž rozdělení podle národnosti, pravili nám po křesťansko-germansku: Dejte německému císaři, co jest německého císaře!

My se nechceme ptáti, kdo byli tito deutsche brüder a kdo je zastupoval. Nechceme na to vzpomínati, že tito deutsche brüder za onoho času u nás byli pohostinsky přijati, když je vlastní otčina vypověděla, že u nás našli tenkrát svobodu víry a — co jim podle jejich obyčeje ještě milejší jest — bohatství, které doma marně hledali; neboť vděčnost za dobrodiní není podle německého spůsobu, a to jest snad jediné, co zdědili po pohanských republikách. Nechceme také dokazovat, že jsou v Horním Slezsku a v Prusku tak dobře Poláci jako v Poznaňsku Němci, a žeby se tedy rozdělení podle národností nesmělo vztahovat pouze na Poznaňsko, neboť ačkoli jest logika německá nesmírně pevná, přece upustí vždy tam, kde by musila být poctivá. Nechceme poukazovat na protimysl pana reichsministra von Schmerlinga, který pravil, že musí své „deutsche brüder" v Poznaňsku chrániti i proti vůli pruského národního sněmu, a hned potom zas odpověděl na Eisenmannovu interpellaci stran uherských Němců, že je nesmí chránit, poněvadž jsou již jednou uherskými občany, kteří musí sdílet osudy své vlasti; neboť bychom se dopustili ukrutné potupy proti německému reichsministru, kdybychom žádali, aby nebyl ustavičně v protimyslech sám se sebou. Nechceme ukazovat na Elsasz, Kurland, Holland, Belgii a Švýcary,*) kde byste ještě více a němečtější „deutsche Brüder" mohli chrániti, a přece je nechráníte; neboť v té věci postačuje Falstaffova odpověď, že k tomu nic nechybí, než drobet té mizerné srdnatosti, a ačkoli není resignace z pouhé slabosti docela křesťanská, přece je jistě čistě germanská. Nám postačuje jen jedna věc, a ta jest: že k Německu přibraná část Pozňanska nejen není čistě německá, nýbrž že je v ní, jak se sami přiznati musíte, mnohem více Poláků než Němců.

„Že hranice není tažena podle národnosti — pravil vám náš Janiszevski — toho máte nejlepší důkaz ve zprávě svého vlastního výboru (sněmovního). Výslovně tam jest udáno, že ve velkovévodství Poznaňském 420.500 Němců žije a 800.000 Poláků. Avšak Bundestag již dne 22. dubna 593.000 duší k Německu připojil, a pak ještě 2. máje 273.500 duší, dohromady tedy 866.000. Dejme tomu tedy (co však ani pravda není, protože obě národnosti mezi sebou jsou míchané), žeby veškeré německé obyvatelstvo jen v těchto k Německu nyní připojených částích bydlilo pohromadě, pak aby se přece oněch pánů zeptal: kterak se mohou tyto kraje více německými nazývati, když tam jest i v tomto pádu o 42.000 Poláků více než Němců; když se ale považí, že mnoho těch Němců ještě bydlí kromě těchto hranic, pak jest tam zajisté o 100.000 Poláků více než Němců. To přece se nebude nazývati více německé!"

Sprostnost dítěcí by pochopila tyto počty, ale rozum rozumných je nechápal.

---

*) Zapomněl ještě na sev. Ameriku.

My bychom neměli nic proti rozdělení podle národností, kdyby se bylo poctivě počítalo a kdyby se při subtrakcí v Poznaňsku nebylo zapomnělo na adicí v Hornoslezsku a v západním Prusku, pak by nám ještě bylo přibylo. Tak ale se jen od německých ouředníků a generálů táhla hranice bez ohledu na skutečnost a přání národu.

Pruští „Vereinbarové“ v Berlíně nemohli to ovšem se svým svědomím „vereinbarovat“ a byli tak málo „deutsch“, že měli pochybnost a chtěli se přesvědčiti, ba vzpomněli si, že obyvatelé velikého vévodství Poznaňského zvláštní práva mají. Ale jak silně, jak pevně „deutsch“ vystoupili hegemoni ve Frankfurtě proti takovému počínání, jak odhodlaně vystoupili proti tomuto „Sonderbundu“ svědomí. Hrdě odmrštili všeliké vyšetřování a celé Německo bylo svorné. Jižní i severní Němec, ultramontan pan v. Radowitz s atheistou Strauszem, rytířský pan Lichnovský s měšťanským Dahlmannem, ba i pánové Raumer a Stenzel, ačkoli nesvorní strany frankfurtských císařů, byli všichni svorní v roztržení Polska. Demarkace velikého vývodství prošla tak velikou většinou hlasů, žeby jí to byl mohl závidět pozdější císař sedmihlásek.

Ostatně však platí tato demarkace tak málo, jako váš císař na vypovězenou. Či snad myslíte, že efemérní moc může vymazati tisíce let historie dějů plné? Či snad myslíte, že popel Boleslava Velikého, který v Poznaňském chrámu leží, bude vydávati svědectví, že jest Poznaň německá pevnost? Či snad myslíte, že polská krev bude kolovati jen za hranicemi vaší demarkace? Udělejte mi křídou čáru přes prsa a poručte, aby mi jen směla jedna komora srdce mého tlouci!

Věřte mně, milý pane! že struha, kterou německý (parlament) do oceanu našich utrpení vyryl, brzy pomine; skutek ten bude mít jen na papíře stín skutečnosti; ale slova, která jste při tom mluvili, nepominou a zůstanou srdci každého Poláka hrobním nápisem Německa a úcty, kterou jsme kdy k tomuto národu měli.

Ovšem Rus nás knutuje, ale Němec mluví dykami; Rus nás poráží na zem, ale Němec nás kope koňskou nohou své dialektiky; onen apelluje k pěsti své, tento k filosofii; onen nám nerozumí, tento nás dělá nerozumnými. Že němečtí hegemoni jako vlaský bandit, jenž nůž brousí kříž líbaje, nás zavraždili, odvolávajíce se na spravedlivost, že ve jménu své svobody naše utišení, ve jménu vzdělání naše pokažení, ve jménu jednoty naše rozdělení žádali, a aby se jejich šlechetný kmen čistý udržel, z nás chtěli učinit zpotvořené plemeno — to nás ovšem rozhorlilo, naše srdce ranilo, důvěru v lidskost nám vzalo — ale to by vás vždy ještě bylo mohlo učiniti hodnými naší nenávisti.

Ale že se nikdo proti tomu nepozvedl, když onen politický dotírač a parlamentární kejklíř Jordan o národu, jehožto stáří a neštěstí i nejhanebnějšímu zlosynu úctu vynucuje, řekl, že neumí nic než mazur tančiti; že tenkrát, když se to řeklo o národu, který má svaté, jako Vojtěch, Stanislav a Kazimír — krále, jako Boleslav, Lokietek, Jagiello, Zygmunt, Batory a Soběski — hrdiny, jako Vitold, Žolkievski, Chodkiewič, Čarněcki, Pulawski, Koščiuško — státníky, jako Skarga, Zamojski, Potocki, Stašič — mučenníky, jako Trepka, Lukasinski, Zaviša a Konarski — bitvy, jako Plowce, Grunwald, Kluszyn, Chorim, Kirchholm, Samoriera a Grochow, a politické činy, jako statut Wislica, spojení s Litvou, osvobození vaší Vídně a konstituci 3. máje — že tenkrát žádný z vašeho středu neměl tolik poctivosti, aby se byl začervenal; že tenkrát žádný z vašich hegemonů nezvolal: „My chceme Polsko rozdělit, ale ne zhanobit; zabít do smrti, ale ne do smrti ulehtat!“ že v tomto shromáždění, kde se tak často a tak bez potřeby volalo k pořádku, jen tato nesmírná podlost docela v pořádku byla — to nám musí jen jeden cit vštípiti proti těmto hlavním zrádcům pravdy, cti a důstojnosti — cit nejhlubšího hlavního opovržení.

Jednou bude historie soudcem mezi Polskem a Německem; ona ještě najde pravé jméno pro onu civilisaci, která národy vraždí a tupí; ona nám ještě poví, kterak se jmenovati mají ti, kteří, když Polsko bylo mrtvolou, ještě tuto mrtvolu okrádali; ona nám ještě zjeví, že zločincové neměli ani opravdivou smělost k opravdivému zločinu — neboť příčinou náhlého převratu v Poznani nebylo ani naše chování, ani ochrana „deutsche Brüderů“ v Poznani, ani přesvědčení o potřebě Vojenské Hranice — ne, pravá příčina byl obrat Německa proti Rusku, pravá příčina byla bázeň před Ruskem. Strach, mizerný strach dal jim mizernou smělost k nejmizernějšímu činu.

Když jiskry létající z Pařížského vulkánu přes Rýn také vyschlé Německo zapálily, když se zde otřásaly legitimní moci a padaly monarchická lešení — tu se báli němečtí hegemonové Ruska, hájitele legitimnosti a monarchismu, tu se zdála vojna s cárem nevyhnutelná — a pospíšili si tedy býti velikomyslní z chladného soběctví; tu mluvili o svobodě Polska, protože jeho pomoci potřebovali, tu se neptali na deutsche Brüder v Poznani, proto že celé Německo bylo v nebezpečenství; tu nehledali Vojenskou Hranici, protože mělo býti celé Polsko bojištěm, a proto vzali otrokům pouta, aby z nich byli dobří vojáci. Ale brzy přišel ruský general de Berg do Berlína, a od toho okamžení počal nenadálý obrat věcí. Dostali upokojitelné ujištění, že se cár místo zlosti jenom usmívá, místo jednání že se jen bude pokojně dívat; a tu byli němečtí hegemonové šťastni, že se zbavili nebezpečné války jen za jedinou jako pírko lehkou výmínku, aby Polákům nedrželi slovo. Byli rádi, že za něco tak malého, jako je věrnost, dostali něco tak velikého, jako je pokoj, a kromě toho ještě přídavkem kus Polska!

To je jediná pravá příčina všeho toho, co se nám stalo: to je ten pravý prostředek mezi počátkem a koncem německé politiky k Polákům. Cár zatáhl panáčky německé komedie: ze strachu před Ruskem nám napřed dělali naděje, ze strachu před Ruskem nás potom zradili a podmanili!

Ale ještě rychlejší než lidská zráda jest odplata Boží. Že němečtí hegemonové potaji podali ruku cárovi, podobalo se podání ruky Dona Juana příšernému comthuru. Zrazujíce nás, byli jste sami zraženi, a když Poláci padli v Poznaňsku, zdvihla reakce hlavu svou.

Reakce! — vím jak nepoctivě se za našich časů tohoto slova užívá, vím že jsou strany, které jmenují všechno reakci, co jest stát, rodina a víra, všechno, co není anarchie od nich obmýšlená aneb hovadská bezrozdílnost; to všechno vím, a snad ve mně budete hledat tolik poctivosti, že se takového jezovitství štítím. Ale přece užívám tohoto slova reakce a sice dle nejlepšího vědomí a svědomí svého.

Neboť v Poznani nejprvé poznal klopýtající monarchismus, že pod ním již půda se netřese, poznal, že jest vedle konstitučních ministrů ještě bürokratie ke všemu odhodlaná proto, že hrozí nebezpečí její dálšímu trvání. Na Poznani ukázala se nejprvé politická cholera r. 1848: stav obležení, a Steinäcker byl důstojný předchůdce Wranglův na cestě vojenské diktatury.

Vzpomeňte si pane (Gervine) na jarní měsíce r. 1848, sledujte skvělý, triumfatorský vůz revoluce a řekněte mi, nezastavil-li se poprvé v Poznani a nepraskl-li?

Chcete pochopitelný, německý důkladný důkaz na to a sice z akt ztvrzený? Dám vám jej; vyšetřující komisse pruského národního shromáždění vytáhla jej z aktovního prachu.

Dne 28. dubna oznámil komandující generál von Colomb vrchnímu presidentu v. Beuermannovi, že chce udeřiti na polské kadry; vrchní president upamatoval jej na výslovní příkaz od konstitučního ministerstva, že se nesmí bez svolení občanského řízení žádné vojenské kroky díti; a pan v. Colomb oznámil, že tedy od toho upustí. Ale hned den na to obdržel ke svému podivení p. vrchní president lakonické psaní od komandujícího generála, který ohlásil: „že se jinák rozmyslel a dal příkaz, aby se udeřilo.“

Víte-li pak, milý pane, co to bylo to jinák? Byly to rozkazy, které p. v. Colomb vedle odpovědných z Berlína obdržel z neodpovědného Potsdamu — a ačkoli ministerstvo nařídilo přestati se všemi vojenskými kroky, dal král skrze generálního adjutanta von Neumanna p. v. Colombovi psát privatně: „že Allerhöchst derselbe očekává, že komandující generál se nyní činně do toho vloží.“ Pan v. Colomb to slyšel, a pan v. Colomb je hodný sluha, mezi ním a Boží Milostí nestál žádný list popsaný paragrafy — roztrhl tedy úmluvu Jaroslavickou a tím tak nově fabrikovanou konstituci.

Tuť mi přece přisvědčíte, že to bylo proti konstituci, že to byla reakce, že se zde počaly ony neodpovědné činy z Boží Milosti, které se ukončily rozehnáním Berlínského národního shromáždění, Berlínským stavem obležení a oktrojovanou ústavou.

Ale ještě přísnější, ačkoli také dobře zasloužený byl trest božské spravedlivosti. Vedle reakce, která v Poznani počala, vzala za své i jednota německá, a když se chtělo Německo utužiti Poznaňskou Vojenskou Hranicí, bylo roztrženo.

Ačkoli se to zdá paradoxní, račte jen na něco mysliti, milý pane, a uznáte, že tomu je skutečně tak. Pomyslete jen, kdyby se bylo skutečně Polákům slovo drželo, kdyby bylo Prusko s naší pomocí vypovědělo válku Rusku. Žeby se byla mohla podařiti, o tom svědčí neobsazenost ruského Polska. pomatenost cárova v tuto dobu, a žeby vás byla málo stála, na to máte za rukojmí naše hrdinství a vaši — chytrost. Jak by bylo ale v tomto pádu zcela jinák v Německu a v Prusích! Jak by bylo spojilo společné jednání, kdežto společné rokování jen trhalo! Jaký tu odvod pro všechny vášně, které později německou jednotu rozryly, pro všechny ty mladé a staré krtky, kteří ji podryli! Jak by tu byly musely před velikanskou politikou svatého křižáckého tažení malicherné politiky diplomatických podskoků zmizeti! Když jste nás zradili, byli jste sami zrazeni; když jste nás roztrhli, byli jste sami roztrženi; když jste se rozdělili o roucho národního Krista, rozpadl se váš pracně sešitý a zaplácovaný císařský plášť ve svých 37 kloců, a Německo stálo zase ve své ohavné nahotě.

Všechno ztratilo a přede vším svou čest! A z hrobu, který kopalo Polsku, povstal mstící duch Slávy.

II.

Když Herodot, nejstarší a největší historik řecký, spisoval své v Olbii nabyté zkušenosti, když popisoval obšírné země u Borystena a o rolnických národech vypravoval, jejichžto hýraví panovníci byli královští kočující Skythové: jaká tu zaznamenal utrpení slzavá, jakou krvavou národní martyrologii, jak strašlivé proroctví pravil tu Herodot nevědomky nešťastné Slávě u kolébky její dějin!

Neboť Slované byli arci pokojní, pracovití Georové a Aroteři na březích Borysthena a cizí výbojníci jejich ukrutní panovníci. A tak, jak se zjevil tento nešťastný lid poprvé v historii, tak to mělo trvati beze změny tisíce let; Slované byli vždy nádenníci cizích výbojníků, ať si se jmenovali „královští“ bezdomovní Skythové aneb „císařští“ strašliví Němci.

Cnosti větší než u kteréhokoli lidu krášlily tenkrát tyto parias historie. Upřímnými, přívětivými a poctivými nazval je

Prokop, hostinnými a zdvořilými císař Mauritius, a „holubičím plemenem“ Osmanli. Pracovití a mírumilovní jsouce, raději se chápali pluhu než meče, krášlili raději zem vesnicemi, než by ji byli hubili válečními pochody (Glagol. Cloz. Kopitar. XXXX. 2), a první člověk byl u nich prvním rolníkem Božím.*) Jsouce společenského, svobodomilovného a mírného ducha měli pro obec, pro svobodu a mír jeden smysl a jedno slovo, (svoboda, mír); a nouze i bída nebyly od něho poukazovány na nebe a potěšovány až na onen svět. Nenávidě porobu a miluje svobodu nade všecko, uměl ji Slovan také na jiném svatě šetřiti, a ani zajaté ve vojně neodsuzoval k věčné porobě; dovolil jim po krátké době buď návrat do vlasti neb přistoupení ke slovanské svobodě, jakožto muži svobodnému a příteli. Veliká a znamenitá byla občanská i politická svoboda Slovanů. Na širokých základech obce spočívalo zřízení zemské demokratické a socialní, jak jen si to fantastové našich dnů přejí. Slovan neznal dědičného panovníka; svobodnými volbami obsazoval všechny své úřady duchovní i světské, od nejmenšího až k největšímu, od vládyky malé srbské obce až k mocnému králi polské republiky. Neměl knížata, nýbrž starší, žádné pány, nýbrž spolupány (condominos) a zvolil své Piasty a Přemyslovce mezi nejpokornějšími a nejchudšími. Pro čistotu jeho mravu a dobrou víru zaskvělo se mu již v nejprvnějších dobách na tmavém nebi pohanstva zlaté trojhvězdí nejvyšší bytnosti, z mrtvých vstání a odměny — odměna a z mrtvých vstání! ... jak potřebná, jak evangelická byla tato víra pro tak těžce zkoušeného a tak záhy smrti věnovaného! ...

Takový byl Slovan — a čím se stal nyní, to učí vaše historie, Němci! kteří jste jej historie zbavili. Jemu tak upřímnému, poctivému a hostinskému stala se přetvářka jedinou cností, chytrost jediným prostředkem zachování sebe a nenávist k cizincům vlasteneckou povinností. On, který svobodu jindy nejvíce miloval a otroctví nejvýš nenáviděl, prováděl a trpěl nejhorší porobu, ba i jeho **slavné** jméno stalo se významem otroctví (Sclave). Slovan, jehožto pohanská víra byla tak blízka křesťanství, odstrčil od sebe evangelium a přidržel se tak dlouho a tak tvrdošijně svých model; on, který nosil tolik zlatých zárodků civilisace ve svých prsou, zdivočil a stal se barbarem vzdělaného věku; on, který neznal legitimních mocí a žil tak čistě demokraticky, stal se nyní bojovatelem pro zpráchnivělou legitimitu, zrádcem svobody, nástrojem reakce! A proč? — Na špici meče bylo mu podáváno evangelium, civilisace byl dar Tarpejský, maje jej udusiti; svoboda nabízela se mu za tu cenu, aby se sám zničil ...

---

*) Adame ty Boży kmiecu.
Ty siedzisz u Boga v viecu. — Pieśń Boga Rodzica.

Silný a nečinný — fortissimus nihil agens, praví Tacitus — užíval Němec vždy jen své síly k tomu, aby si zahálku získal, zdvihl jen meč, aby si ke službě své podmanil Slovanův pluh.

Sigurd byl jeho idealem. Sigurd, jenž silný jsa po zemích se proháněl a po zlatě obrů se pachtil. Toto zlato, tento bezstarostný život **za cizí práci**, byl pro Němce v bohaté zemi slovanského obra. — **„Východ jest Kalifornie Němců“**, pravilo se ještě nedávno v bavorském sněmu — a hnán od tohoto démona nočního, pln jsa politického mysticismu, jenž tak jako náboženský zahaloval pouze ošklivé soběctví, tlačil se germanec na východ, čině ze Slovana otroka. Vítězné bylo jeho tažení a nepřemožitelné, neb jeho meč byl Bohu zasvěcen a jmenoval se po sobě: **„křesťanství, civilisace a svoboda.“**

„Na koho věříš?“ ptal se svatý Olaf jednoho ze svých německých bojovníků. — „Na sebe“, odpověděl. Na sebe jenom Němec věří, a víra v Krista byla mu jen nástrojem k otročení. Proto také necítil on věřící žádné předhůzky svědomí, když proti křesťanským Moravanům pohanské Maďary povolal a s nimi se o země Rastislava a Svatopluka podělil; neboť Moravané přijali **dobrovolně** křesťanství, oni se dopustili té hlavní zrády, že Němcům odňali pohodlnou záminku ve jménu křesťanství dělati nevolníky. Proto také nepohnula neunavného křižáka německého svatá horlivost kříže, když Osmani nad křesťanskými Srby a Bulhary vznesli křivou šavli půlměsícovou, proto také chyběli mezi bojovníky u Varny; neboť tam by byli museli ve jménu kříže **osvoboditi**, a majíce zůstati křesťany, museli zůstati Slovany, a Polák Vladislav III. opovážil se zde hájiti korouhev Vykupitele.

Proto také neučinil Němec tehdy tak svato-římský nic, aby zhojil rozdělení římské a řecké církve, proto také se závistivě díval na koncilia ve Ferraře a Florencii; neboť **impera** záviselo od **divide**, a po náboženském spojení Slovanů by snad následovalo i politické.

Za to ale vzmohla se v něm svatá zuřivost, když se bratří Crha a Strachota opovážili, kázati slovanské evangelium, když dokázali činem, že jest možná býti křesťanem a nestati se Němcem, a že kříži nemusí nevyhnutelně cestu klestiti ohnivý meč Němců, nýbrž také okřídlené slovo Slovanů. Takové křesťanství zdálo se Němcům nepravé a biskupové Solnohradští i Mohučtí žalovali slovanské apoštoly v Římě z kacířství a z apostasie. Římská kurie to arci nenahlížela a prohlásila Methoda za pravověrného, učiníc jej arcibiskupem, ale houževnatost německá nepopustila a německý biskup Winchink přivedl to brzy tak daleko, že směl bez trestu slovanské kněze mučit a vyhánět. Nadarmo se snažil papež mírniti, nadarmo prosil o milosrdenství; ne o katolickou, ale o německou víru jednalo se zde: **ať si chtějí nebo ne** — psal z Mo-

huče Katto papežovi — **přece musí německým knížatům podrobiti šíje.** Jednalo se jen o totožnost křesťanstva a němectva a konečně raději nechalo křesťanstvo zpohaněti než poslovaniti.

Na Labi okázal nejlépe Němec, jak on křesťanstvu rozumí. Tu počal markrabě Gero obracování na víru hostinou, při které 30 slovanských knížat, své hosti, povraždil, a Jindřich Ptáčník, Otto Veliký, Jindřich Lev, Albrecht Medvěd a Bernard Sasík pokračovali v tomto křižáctví proti slovanským psům*) se svatou horlivostí, jejížto světský oučel ani německy zaslepeným očím Dithmara Merseburského, Adama Bremenského a Helmolda neušel,**) a to s ukrutností, kterou může jenom Wuttkovská filosofie ospravedlniti. Slované podrobili se nové víře a dani císařské, která s ní, že od Němců přišla, nevyhnutelně spojena byla; jenom žádali, aby jim bylo řízení domácích svých záležitostí ponecháno, a aby byli ušetřeni od německého rozdělení na **Gaue**, co byl již tenkrát způsob demarkace.

Ale ačkoli byly tyto výminky křesťanské, přece nebyly germanské, a proto jsou zavrženy. Ani to nepomohlo, když slovanský král Gottschalk sám se stal apoštolem kříže, a chtěl aspoň svému lidu srozumitelné učiniti naučení, ve jménu kterého byl vražděn, když se pokusil o to, aby strašlivě temnou němčinu biskupů a misionářů přeložil do domácí jasné slovančiny. Tato srozumitelnost nelíbila se Němcům, neboť jim bylo evangelium jako diplomatický spis Bülovský, čím nesrozumitelnější tím užitečnější; církev se mu zdála jen tenkrát pevně založena, když ji na hřbitov Slovanů pobitých postavil, a kříž jen tenkrát vítězný, když vztýčen byl nad hroby.

Také na Vltavě usadil se Němec pod přilbicí křesťanstva. Cizí německý poustevník Günther, jenž se byl ze světa vzdálil, aby nebi sloužil, zachoval v sobě přece ještě tolik světsko-německého smyslu, že sloužil císaři německému jako vyzvědač proti českému Břetislavu, a Spitihněv musel slovanské kněžstvo ze země vyhnati a místo něho německé usaditi. Od té doby opoutal feudální germanismus nešťastné Čechy svou křesťanskou sítí, kostely staly se pevnostmi německými v této zemi, a ani tak mocný král jako Otakar nemohl se ubrániti. K tomu přišla ještě brzy německá dynastie na slovanský trůn český; Jan Luxenburský by byl již málem své slovanské království za německé hrabství pročachroval, ba i koruna německých císařů, kterou si národ český na hlavu posadil, byla pro něj jen korunou trnovou. Ďábelské pomíchání křesťanstva s němectvem podařilo se zde tak dobře, že se nemohlo již ani mysliti na zvelebení národu bez odpadnutí od církve, a že vlastenec Hus, když vystoupil proti německým utiskovatelům, musel bojovati s něme-

---

*) Saxonum voce Slavi canes vocantur. Helmold č. 17.

**) Takto píší starší němečtí letopiscové: ... Slyšel jsem také, že by byli Slované již dávno beze vší pochybnosti na víru křesťanskou obráceni, kdyby nebylo lakomství Sasův, kteří raději vybírají poplatky, nežli by národy obracovali na víru. A přece ani nepozorují tito bídníci, do jakého nebezpečenství se uvrhli pro toto své lakomství; oni nejprvé pokalili víru křesťanskou svým lakomstvím mezi Slovany, pak podmanivše je svou ukrutností, přinutili je k outěkům, a nyní opovrhují blahem těch, jenž by věřiti chtěli, peníze jen od nich vynucujíce, a kdybychom jen víru od nich žádali, již by oni blaženi byli, a my bychom měli pokoj. (Adam Bremen. III., 25.) — Tentýž kníže (Bernhard) utlačujíc svým lakomstvím ukrutně národ Vinulův, přinutil je k pohanství. (Helmold 1. k. 15.) — Kníže saský Bernhard ve zbrani sice udatný, ale lakomstvím celý nakažený, podmaniv sousední Slovany buď válkami buď smlouvami, takové poplatky jim ukládal, že ani nepomněli na Boha, aniž kněžím v něčem nakloněni byli. (Tamtéž k. 18.) Ale náboženství křesťanské a obřady v chrámech málo nalezaly přívrženců, poněvadž v tom překáželo lakomství knížete a Sasův, kteří všechno shrabujíce netrpěli, aby buď kostelům nebo kněžím něco zůstalo. (Tamtéž k. 19.) — Knížata (němečtí) rozdělili se o peníze. Na víru křesťanskou se při tom ani nevzpomnělo... z čehož poznati lze nenasycené lakomství Sasův, kteřížto vynikajíce ve zbrani a umění válečném nad ostatní sousední národy vždy více si hledí ukládání větších poplatkův, než aby Bohu duše získali. Sláva křesťanství byla by se usilováním kněží již dávno mezi Slovany rozšířila, kdyby nepřekáželo v tom lakomství Sasů. (Tamtéž k. 21.) — Slované svrhli ozbrojenou rukou jarmo otroctví, a s takovou vytrvalostí hájili svobodu, že raději volili umříti, než aby přijali jméno křesťana, nebo dávali poplatky knížatům saským. Tuto hanbu spůsobili si Sasové sami sobě svým nešťastným lakomstvím, neboť dokavad byli mocní a často vítězívali... utiskovali slovanské národy, jež válkami nebo smlouvami sobě podmaňovali, takovými poplatky, že trpkou nutností byli přinuceni, aby odolávali zákonům božským i otroctví knížat. (Tamtéž k. 25.) — Knížata naši chovají se s takovou krutostí k nám, že pro poplatky a nesnesitelnou porobu více si přejeme smrti nežli života... Každodenně býváme podváděni a utlačováni až do posledního dechu. Kterak tedy máme přilnouti k tomuto novému náboženství, abychom stavěli chrámy a přijímali křest, jimiž se nám každodenně naznačuje vyhnanství? Kdyby jen ještě bylo místa, kam bychom se utéci mohli. Přejdeme-li přes Traveou, hle, tytéž nehody tam na nás čekají; přejdeme-li k řece Panis, není lépe. Co nám tedy zbývá, než abychom opustili zemi, plavili se po moři a bydlili v jeskyních atd.

ckými biskupy, a že kdo chtěl býti Čechem, musel se státi kacířem, a že i Vladislav Jagělovec proti povinnostem katolického knížete, a že on, který způsobil spojení s pohanskými Litviny, báti se musel spojení s kacířskými Čechy! Husitství kleslo, ale s ním také český národ, a konec dovršil řád jezovitský, jenž jsa kosmopolit jako Němci, hubil zároveň s kacířstvím i Slovanstvo a katolická učení zároveň s památníky národního jazyka do plamenů házel.

Na Visle a Vartě byli ovšem Slované šťastnější, že křesťanství hned přijali, a slovanský apoštol Vojtěch ušetřil jim, že si nemuseli dát náboženství lásky a snášenlivostí od Němců ohněm a mečem vštípiti. Avšak neodřekl se germanec toho, aby v těchto krajích zasíval blažené símě své politické theologie, a polský kníže Konrad Mazovecký byl tak dobročinný, že německému řádu tehdy ze zaslíbené země vyhnanému a bez domova potulujícímu hranice své říše otevřel. Tento německý řád, jehožto první slib byl chudoba, započal hned činnost svou v Polsku takovým spůsobem. Hermann von - Salza, jakmile vstoupil do Polska, hned se dal od německého císaře povýšiti na knížete říšského a přijal léno od něho na všechny země, **které dobude** — zrovna tak, jak dekretoval německý Bundesstaat, že jest Poznaň, která ani do Bundu nepatřila, německou pevností; ve velikých privilegiích, která kníže Mazovanů řádu udělil, viděl tento hned právo k vrchnímu panování — zrovna jako teď páni Welcker a Wuttke ve svobodách, které Polsko svým německým spoluobčanům udělilo, viděli právo k demarkaci. Tak se vzala hned na počátku Polákům Chelmská země a Dobrzyn, pak se vyšachroval Michalov, a Lokietek byl ošizen o Pomoří. Nadarmo napomínala římská kurie k navrácení odcizené země, nadarmo ustanovila soud a dala křesťanský řád do křesťanské kletby. Neboť u německého řádu tehdá jako nyní u německého parlamentu ospravedlnil **„pud na východ“** všechny zločiny. A tento pud měl před sebou veliké pole a veliké plány. Neboť za impertinentně křesťanským Polskem ležela posud skromně pohanská Litva, veliké pole pro německo-křesťanskou propagandu; a již číhal u Kurlandu řád mečový na výdajné křižáctví. Litevský kníže Mindove hleděl sice bouřku odvrátiti a přijal křesťanství, ale Němci nevěřili jeho pravověrnosti, pokud oni sami neměli jeho zem v rukou, a ačkoli jim Mindove po své smrti celou říši upsal, přece již za jeho živobytí chtěli kus po kusu zděditi, tak že nešťastný novokřestěnec zase musel k pohanství se obrátiti. Následník Mindova Giedymin hleděl se těmto nebezpečným dohazovačům křesťanstva vyhnouti, a obrátil se zpříma k papežovi, aby byl pokřtěn; ale německý řád vynasnažil se všemi prostředky, aby to zamezil, a zavraždil i křesťanské mnichy, kteří učili v Litvě křesťanství bez jeho patentu. Tu se spojil Giedymin s Polákem Lokietkem; rovina plovecká byla svědkem německé hanby, a brzy stala se náboženská i politická unie mezi Polskem a Litvou. Královna Jadwiga podala se svou rukou knížeti Jagielovi křesťanský kříž a polskou korunu, a Litva přijala od Polska víru, ústavu a svobody. To se ovšem nelíbilo křižákům, a vynasnažili se všemožným způsobem tuto unii osočiti; rozesílali posly k papeži a ke všem knížatům, aby Jagiella očernili. Ale nikdo se nedal omámit, a když tedy slova nepomohla, chopili se meče. Byl to pravý božský soud ona bitva u Grunwaldu, která zavdala moci řádu poslední ránu, ačkoli byl Jagiello tak špatný politik a tak dobrý Polák, že velikomyslně jednal a přemoženému nepříteli svobodu daroval. Pak klesl řád až k Torunskému míru; a když se vidělo, že obchod v křesťanství se již nevyplácí — liquidovala veliká křesťansko-germanská agentura, a země dobyté pod firmou katolictví rozdělili si pod firmou reformace mezi sebe!

Tak veliké věci učinil meč víry v rukou německých. Brzy však otupěl, a reformací docela zdřevěněl; tu se chopil německý Hamlet jiné zbraně v souboji se Slovanem. Na místo víry nastoupila **civilisace,** a filosofická spekulace pokračovala ve výdělcích, které křesťanská započala.

Co se nesnášenlivé víře proti slovanské zemi nepovedlo, to se poštěstilo snášenlivé civilisaci. Ve jménu tolerance dráždil Fridrich II. odbojné dissidenty v Polsku; ve jménu civilisace spojil se s císařovnou ruskou Kateřinou proti sarmatskému (polskému) barbarství. Tu se vztýčil národ v nebezpečenství a měl v sobě ještě tolik přirozené síly, že udělal konstituci od 3. máje — konstituci, jakou tenkrát neměl žádný národ, konstituci, která neměla jako nynější hned při narození souchotiny, nýbrž dobrý zárodek dálšího pokroku, konstituci, která nesnižuje všechno, jako nynější (zkažená) demokratie ke své prostřednosti, nýbrž povyšuje všechno k pravé vzdělanosti, a která nehledá rovnost v nedostatku zásluh, nýbrž v důstatku jejich. Ale tak vlastní slovanská civilisace byla civilisovaným Němcům zrovna tato protivná, jako dříve křesťanským Němcům vlastní slovanské křesťanství. Pruský král sice zaručil našemu králi Stanislavu udržení konstituce od 3. máje — zrovna jako velmistr křižáckých Mindovovi křesťanství. Jenom že byla tenkrát zráda šťastnější a že místo bitvy Grunwaldské padla bitva u Maciejowic.

Chcete-li najíti slovo pro to v morálním světě, co je ve fysickém aqua tofana, pro stav věčného umírání a každohodinného krvácení, laokontského zápasu s hady a herkuleského samospálení; pro stav, kde se obět věčně třese pod sekerou, neslyšíc jiné útěchy nežli **Vae Victis!** kde se to **„umírání a nemožení umřít“,** které náš básník tak strašlivě popsal, skutečností stane... ejhle!

toto slovo jest nalezeno a u Slovanů mu říkají: německá civilisace.

Podvázali Slovanu poslední žílu a odňali mu samému chuť k životu; nožíkem rozlízavé kritiky roztrhali nervy jeho národních a náboženských pozůstatků; lživou a alexandrinským hloubalstvím pokaženou historií pokazili jeho minulost věčným poručnictvím, oněmili jej a olověnými cizými zvuky ochromili mu dokonce jazyk; zrádně vypočtěným vychováním učili již malé dítky bez pomyšlení slabikovati prokletí na své otce, a filosofií, která všechno ospravedlniti dovede, naučili je vymlouvati si bezpráví jim učiněné; ustavičným pronásledováním přivedli jej tak daleko, že mohl jen voliti mezi tělesnou a duševní samovraždou; skrze kolonie civilisující vyhnali i vlastní otců jeho svaté kosti, a skvělou industrií vyhladovili jej poznenáhla a ožebračili; neviditelnými nitkami opletli jej tak, že nevidí svého nepřítele a proti vlastní své krvi brojí; skrze české bürokraty v Haliči a skrze haličské v Čechách, skrze chorvatské v Ilirsku a ilirské v Chorvatech, skrze velkopolské v Horním Slezsku a hornoslezské ve Velkopolsku naučili kmeny, aby se obapolně nenáviděli; skrze zvláštní system patriarchálního panství rozdvojili syny jedné matky, bratry ozbrojili proti bratřím, a pak se ujali z dvorního kanceláře ve jménu vůle národu a souverenity jeho palice Szely... To bylo usilování a působení německé civilisace ve slovanských zemích!

Péro Tacitovo by se zhrozilo psáti tajnou historii této civilisace, oko Thukydida zbloudilo by v pátrání po tomto krtkovým podzemním podrývání, které pozorujeme nad zemí jenom z ruin. Německá civilisace nadělala duševních a fysických proletářů z celého národu v Čechách, Haliči, ve Velkopolsku, v Mazovsku a Horním Slezsku a vrchol jejich spravedlivosti jest onen výrok pruského státníka, „žeby se proti typhusu v Horním Slezsku nadarmo hledaly prostředky, poněvadž toto plemeno patrně k vyhynutí jest určeno!“

Docela přece ještě toto plémě nevyhynulo a dědic nad smrtelnou postelí jeho stojící s úžasem slyšel ještě dýchati umírajícího. Měl však již třetí zbraň pohotově, která měla nenáviděnému poslední ránu zasaditi; tato zbraň byla svoboda demokracie roku 1848 — rovněž tak svatá a Bohu zasvěcená jako křesťanství a civilisace; rovněž tak falešná a jedovatá v rukou Němce!

A v tomto výhubném boji proti Slovanstvu měli Němci odjakživa tři mocné spojence — rozdílné strany původu víry aoučele — ale spojené v nenávisti proti nešťastnému slovanskému kmenu. Byli to Turci, Maďaři a Rusové.*)

Kdo by to uvěřil? nejméně krutý nepřítel Slovanstva byl — Turek! Němcovi bylo vždy náboženství i politika věc rozumu, Turkovi ale oboje více v srdci — a to byla jeho slabost. Osmanu chyběla vždy ledová vytrvalost germanská, on nedovedl nikdy jako Němec zlé okrašlovati. On dovedl Slovana podrobiti sobě, ale ne jej pokaziti; on ho nechal bez vzdělání, ale nezpotvořil ho; on pobral Slovanu jmění, ale ne řeč; a ačkoli Bulhar skoro jako horní Slezan zmalátněl, přece v Srbovi a Černohorci vždy zůstal duch Kraljeviće Márka.

Lépe rozuměl svému řemeslu čudský Maďar. Srdečné srozumění s Německem trvalo v Uhřích od časů Arnulfových s nepatrnými přestávkami ustavičně, zvláště když se o to jednalo, aby byl Slovan eliminován (vytlačen). Také eliminovali synové Arpadovi jako Němci ve jménu civilisace a ve třetí zbrani předehnali ještě daleko Němce; již dávno uměli utiskování Slovanů přikrýti slavným pláštíkem „svobody“ a boje proti rakouské despotii.

Podoben jsa Němci v nekončené pánovitosti, v pyšné důvěře, že jest určen, dobýti svět, a že jest neomylný, vyrovnal se také Němci v tom, že svůj strach před podrobenci zakrýval opovržením jich, a ustavičně se snažil kromě srdce a mozku i jazyk jim vytrhnouti. Co byl **„slovanský pes“** u Němců, to u Maďara **„tot nem ember“**; jako nařídil biskup Vratislavský za starodávna, že se mají všichni Poláci ve městě Vojci za dvě leta německy naučit, aneb být zahnáni, tak ustanovil ještě nedávno uherský sněm, že mají Slované za 6 let maďarsky mluvit, a jako Fridrich II. loupež na Polácích zpáchanou tím vymlouval, že prý polské magnáty mizerným zlatem uplatil, tak se posmíval Maďar, že dostal moravskou říši za bílého koně. Tak jakoby 30 stříbrných znamenalo cenu Kristovou, a ne Jidášovou.

Rusko bylo kdysi ovšem slovanské, a jeho nižší třídy jsou až posud; ale vládnoucí třídy jsou již ode dávna cizího kmene, a znamenité věru! — po krvi spřízněné s ouhlavním nepřítelem Slovanstva, s Němci a s Maďary. Neboť Finnové byli oni Suzdálští knížata z Vlodzimierze nad Klazmou, kteří později založili říši Moskevskou a její pravému Slovanstvu tak cizou politiku výboje; dcera **německého** Anhalta byla ona Kateřina, která rozdělila Polsko, a **německý** rod Holštein-Gottorp jest ten, jenž nyní na trůně ruském sedí. Protož také finnsko-gottorpský despotismus v nenávisti proti pravému Slovanstvu ničeho neodevzdal Němcům a Maďarům, ba on je předčil ještě v ukrutném umění vynalézavém. Nemoha totiž jako tito ve jménu civilisace a svobody Slovany zaváděti, hleděl je přece ve jménu byzantinsko-řecké víry nalákati, a nechal-li zápasícího se smrtí bez milosti dokrváceti,

---

*) Strany Rusů zdá se p. spisovatel poněkud nespravedliv býti, což ovšem Polákovi se snadno musí prominouti. Rusové jako národ ničím se proti Slovanstvu neprovinili a za despotii, která i nad nimi bez ohledu vládne, nemohou oni nikterak odpovídati. Red.

přec mu přichystal **společný hrob** ve svém panslavismu.

Ale Slovan ani tureckému osudu, ani německo-maďarské civilisaci, aniž posléze ruskému panslavismu bez odporu obětovati se dáti nechtěl. On zkusil ještě jedenkráte sil svých — a milostivý Bůh pomohl jemu!

Tu povstala nejdříve na horách srbských hrdinská postava Černého Jiřího a ukázala světu, že Kraljević Márko posud žije. Bylo sice Rusko s kozáky svými hned při ruce, a politika Metternichovská hleděla toto proudění slovanské uzavříti do úzkého řečiště malinského knížectví. Ale přece oznámila tato přistřižená předehra budoucí veliké dráma světa a v malém knížetství srbském položen byl zárod k mocné, dříve či později nevyhnutelné říši slovanské na Bosporu.

Též i Polsko se hnulo a vícekráte; vždy sice nešťastně, ale vždy neustrašeně a v každé porážce vida rukojemství někdejšího rozhodného vítězství, a jakkoli rychle povstání roku 1846 bylo potlačeno, přec podalo důkaz, že se civilisací německé ještě nepodařilo, by zněmčila Poláka.

Slované říše maďarské ovšem ještě neuchopili se zbraně, a i „království ilirské“ s národním ilirským zřízením, které hrdina našeho století (Napoleon) na svém letném pochodu přes Rakousko byl založil, zmizelo rychle. Ale jméno zůstalo; Ljudevit Gaj povznesl je a věděl ho dobře použit, ba byla i jedna doba v r. 1845, kdy sám Metternich mladému ilirskému publicistovi konvulsivně přiusmáti se musil, když německý bán Haller ze Záhřebu vyhnán byl a Gaj na jeho místo Srba Rajačiće překvapenému, chytrému šedivci diktoval.

Slované ostatního Rakouska, jmenovitě Čechové, nemohli sami na ono místo Illirův ještě se vynesti. Tam to věkodlouhé utlačení a jedovatá civilisace již tak daleko přivedla, že se nešťastník teprv ptáti musel, zdali skutečně již Němcem jest? že byl nucen, hledati v minulosti své důkaz pro svou přítomnost. I ani on neklesl na duchu; a nemoha se v nové době sám sebou shledati, pátral po sobě ve věku starém; a vida síly své rozptýlené hleděl aspoň, aby je **spočetl**; „Slované počítali sebe, zvolal Kolár, a shledali, že v Evropě jsou oni nejčetnější.“

Počet tento zarazil Němce a Maďary: toto Galilaeiho Et tamen národův hrozilo jejich závodu záhubou — a oni se uchopili staré zbraně své — civilisace. „Vzdělanost je v nebezpečenství!“ volali na Evropu civilisovanou, za žádostmi Slovanů tělem a krví učiněnými stojí obluda Panslavismus, a cár ruský hledá přes roviny Dunajské cestu do Cařihradu. Mnoho pravdy bylo v této výpovědi, a zajisté nečinným dvůr Petrohradský nebyl a také jednatelé jeho nebyli bez prostředků peněžitých a přemlouvacích; a mnohý Slovan, nahlížeje nemožnost společného života, snad pomýšlel na možnost společné smrti. Ale proti tomuto panslavismu byla přec velmi blízká, velmi krásná, velmi křesťanská pomoc. Bylo potřeby jen spravedlivosti, by chráněny byly práva civilisace; bylo potřeby pojistiti Slovanům jen **život** národní, by odvráceni byli od společného hrobu, bylo přec potřebí, jen podporovati vývin srbsko-bulharské říše (která beztoho dříve či později přijíti musí), by cárovi dráha do Cařihradu zaskočena byla. Ale spravedlivým býti i kde by spravedlivost i moudrost nejjednodušší toho byla vyhledávala, neleží v povaze Němcově. On myslil připraviti Rusa o jeho slovanskou kořist, kdyby ji obarvil na německo a maďarsko, a měl otázku orientální za rozhodnutou, když nesmyslný hubotluk v Kolínských novinách zvolal: „Náš je Cařihrad!“

Jiní si hleděli také namluviti, že bázeň tato před Slovany je jen smyšlénka; Slovanstva, myslili, není nikde žádného, leda v několika knihách několika „Slovanomanů“, a jako Metternich nazval Vlachy **zeměpisným**, tak nazvali Němci Slovanstvo výrazem **slovnikářským** — nešťastní! — Netušili, že když Německo právě v knihách hynulo, Sláva ze kněh povstala!

Rok 1848 to měl dokázati. Dni březnové přišli: Vídeň a Berlín viděly zahraničnou tak neněmeckou hru revoluci, a němečtí hegemonové usadili se na vysokém Olympu ve Frankfurtě. Německo mělo býti svobodné a že má dát Slovanstvo mrvu pod nový strom německé svobody, zdálo se tak býti přirozené, že nikomu, aspoň žádnému Němci nenapadlo viděti v tom něco nespravedlivého. Vždyť pak již dříve hegemon Šuselka na otázku svou: „Je-li Rakousko německé?“ samolibě a nahlas odpověděl: „Ano“; vždyť se jen proto jmenuje Rakousko „Oesterreich“, že má Německo proti východu chrániti, vždyť pak na Štěpánské věži visel německý trikolor. A můj Bože! vždyť pak ještě byli tak spravedliví, tak velikomyslní, že uprázdnili Slovanu místečko v parlamentě; vždyť mu dali svobodu, demokratii. Ovšem byla tato svoboda dar Dánaův, jako před tím křesťanství a civilisace, ovšem žádali od Slovanů, aby se za svobodu stali Němci; ale toť se samo sebou rozumělo, toť bylo světodějné určení Němců, to žádal „pud k východu“, všechno přemáhající síla německého ducha: pan Wuttke to pravil a pan Wuttke je veliký učený muž. Arnulfský svazek se obnovil: Němci se rozdělili o Slovanstvo se syny Arpadovými, jednu část Slovanů mělo sjednocené Německo, druhou Hungaria — „osvoboditi“.

Jenom že rakouští Slované nechtěli tak zčerstva rozumět plánům svých dobrodinců. Ovšem i oni chtěli svobodu, a jednání slovanského sjezdu to dokázalo, i oni chtěli jednotu, i oni chtěli svobodu — ale vlastní, samorostlou, ne německou a maďarskou, nýbrž slovanskou jednotu, slovanskou svobodu!! To však znělo tak po kacířsku jako slovanské evangelium a slovanská civilisace. Synové Teutovi a Arpadovi rozhoršili se na toto opovážlivé kacírství. „Kde leží

Chorvátsko?“ tázal se slovanský renegat Košut; „co chtějí ti Čechomanové?“ zvolal pan Rochau v Augsburských novinách. „Jelačić je rebel proti králi uherskému“, pravil onen; „Čechové jsou rebelové proti Německu“, křičel tento. A skutečně bylo to nepochopitelné, proč nechtěli Chorváti býti Maďary, když jim to takový demokrat jako Košut poroučel; že neměli Čechové oumysl v Německu „aufgehovat“, když je přec pan Rochau ubezpečoval, „že se jim prý nechají upomínky na minulost, ba i naděje na možnou budoucnost že se jim prý nevezmou“. Ano — pochop si kdo chceš, já nemohu — ani upomínky a naděje nechtěl pan Rochau Slovanům bráti!!

Ale Slované dobře věděli, kde leží Chorvátsko a neměli smysl pro velikodušnost pana Rochaua; mezi minulostí a budoucností, které se jim dobrotivě ponechávaly, chtěli míti také něco přítomného; oni chtěli nechat jiné na pokoji, ale míti také pokoj; oni nechtěli býti pokrmem pro mnohohlavé a mnohožaludkové Německo; a svolali sjezd slovanský, něco podobného německému Vorparlamentu. Dům rakouský zdál se nic nemíti proti tomu sjezdu; když se ale počalo opravdu mluviti o slovanském zřízení v Rakousku, tu přestala láska, boj uliční byl tak jako v Krakově a Lvově vybídnut, a Windischgrätzovy kanony hřměly.

Praha padla a němečtí hegemonové jásali. Pan Wuttke byl radostí omámen nad tak silnou ochranou jeho Ostmarků, a německý parlament dal poděkovací adresu věrnému vojínovi, na kterou pak později „olovem a prachem“ Roberta Bluma tak citlivě odpověděl.

Praha padla a postavení Slovanů bylo strašlivé. Příliš roztrháni, příliš staré porobě přivyklí, málo připraveni nemohli míti naději, žeby odolali třem nepřátelům. Museli se podrobiti, a měli jen truchlivé vybrání mezi Rakouskem, Německem nebo Ruskem. Že v takových okolnostech nejslabší nepřítel byl nejpohodlnější, bylo přirozené; — a rozhodli se tedy pro Rakousko.

Počet tento byl dobrý, a Nár. Nov. to také zjevně vyslovily. Rakousko tehdy zcela slabé ukazovalo se skutečně jako nejslabší nejméně nebezpečný nepřítel. A když by se mu pomohlo, když by se pevnou rukou zadrželo na kraji propasti, nemohlo se mysliti, že ta pevná ruka je i potom sobě udrží?

A měla-li býti vláda podle většiny, kde měli Slované jistější vládu než v Rakousku? Pak se nestali Slované Rakušany, nýbrž Rakousko slovanskou zemí, a když Jelačić pravil: „Kdyby Rakousko nebylo, učinil bych ho!“ nemluvil tak barbarsky, nýbrž dobře politicky.

Tak přišli Slované na sněm Vídenský, ale tu se počítali a pozorovali, že jich je nejvíc. Také Jelačić shromáždil Chorváty ve jménu císaře — ale mluvil k nim přece jako Slovan, a poprvé uslyšel voják císařský, že jest také ještě něco víc než „císařský muž“.

A tato politika Slovanů nemusela být přece špatná, když se nad ní horšili němečtí hegemonové, a když Maďaři ve strachu zaklepali na kostel sv. Pavla (parlament německý).

Ale jenom slova, prázdná slova jen mohl poskytnouti německý parlament a marná politování; Jelačić táhl pořád ke předu ... stál již u Balatonu i u Peště. Tu vyhodili Maďaři posledního trumfa a s pomocí německého radikalismu svedli čudští aristokrati revoluci ve Vídni.

Nechci jako p. Vincke posmívati se padlému, šlechetné a krásné uznávám i na svém nepříteli, jak bych také mohl bez pohnutí vstoupiti na zem zabarvenou krví našeho Jelovického. Pravda ale musí se říci a pravda jest, že Vídeňské povstání nemělo na sobě nic pravdivého, nic vznešeného; jenom aristokratie plemene bojovala tam ve jménu svobody o porobu Slovanů. Vídenská revoluce měla proti sobě — jak dobře praví jeden Francouz — spravedlivost, pravdu, zdravý rozum, právo národnosti a politickou víru celého kmene a Poláci — ven tím trpkým vyznáním — neměli ani povinnost ani právo býti v Aule.

Ale vy němečtí hegemonové měli jste právo a povinnost tam býti. Vídeňáci a jejich revoluce byli tělo z vašeho těla a krev z vaší krve! Ve Vídni leželo Německo, pravé Německo, které ve jménu kříže křižuje, ve jménu civilisace mrzačí a ve jménu svobody utiskuje. Vy, jen vy jste měli Vídeň chrániti — a že jste to neučinili, nestalo se ani z lepšího náhledu ani ze zbytečné srdnatosti.

„Spartakus se svými otroky stojí před Římem!“ — křičeli jste tenkrát. — Vy pravíte, že byl boj Slovanů proti Vídni hanebný, že pomáhal reakci. Ale nebylo to mnohem hanebnější, že německý parlament, který plnou hubou hlásal všemohoucnost svou, mdle se založenýma rukama se díval, jak „barbarské hordy“ Vídeň šturmovaly; nebylo to mnohem hanebnější, že komisařové říšští stáli před tím Spartakusem a jeho otroky jako chlapci ve škole; nebylo to mnohem hanebnější, když němečtí oficírové, pravím pane, **němečtí**, své slovanské vojáky podněcovali k hrdinství, řkouce: že se zde jedná o pomstu Slovanů nad Němci; nebylo to mnohem hanebnější, že kníže Vindischgrätz, kterému dal parlament německý poděkovací adressu, poslance téhož parlamentu jako vagabunda dal zastřelit?

Německo bylo dobyto ve Vídni. „Sláva, sláva!“ volali serežáni dobývajíce město, ba i ze zatvrzelých prsou zcela císařských haličských pluků ozval se neobyčejný ale prorocký hlas: „Jeszcze Polska niezginela!“

Veliký, veliký a strašný byl zde poslední soud dějin; Faraonské bylo vaše ponížení, hegemonové!

Vy jste chtěli ve jménu svobody dělat otroky; ale otroci stali se vašími pány ve jménu reakce;

vy jste chtěli ve jménu revoluce zapírati národnosti, ale revoluce zapřela vás ve jménu národností;

vy jste chtěli nadělat ze Slovanů nully ke své německé jednotce, ale nully se spojily dohromady a staly se články řetěze, jenž do vašeho těla se zažírá!

III.

Kdyby se byli Slované chtěli jen pomstíti za potupu jim učiněnou, kdyby byli chtěli být jen Herostratem u chrámu německé jednoty, mohli být nyní věru spokojeni; mohli by se se založenýma rukama dívat, jak váš Narrenschiff (parlament) mezi Scyllou Bülovovy a Charybdou Stadionovy noty bez vesla a bez plachet se potácí. Ale nikoli! Sláva není duch pouhé negace; ona má ještě mnoho a velkého před sebou. Úkol její není pouze bořiti, nýbrž i stavěti; ona má nové zásady do života uvésti, a budoucnost je její.

Předhazovala se Slovanům reakce — zrovna s tím samým právem, jako se jim za starodávna zatvrzelé pohanství předhazovalo. Oni vám nepřišli sami vstříc s reakcí; vy ale jste je tam jako k poslednímu outočišti zahnali! Oni chtěli být svobodní: ale když jste vy jim jenom svobodu úmrtí ponechati chtěli, museli se proti tomu zdvihnout; oni museli proti radikalismu vašemu se opírati, který chtěl mečem svobody zpodtínati všechny slovanské byliny a sice k prospěchu — německých muchomůrek.

Když náš Boleslav Veliký, největší politik našeho národu, strašlivé záhuby pozoroval, které naplodil germanec ve jménu křesťanství ve slovanských zemích, pomyslil on první na svobodný svazek Slovanů a psal knížatům českým: aby pamětlivi byli stejné krvi své a společně odporovali všem nepřátelům, zvlášť císaři německému. Thietmar podávaje o tom zprávu, dodává v křesťansko-germanské horlivosti tato slova: Takovou měl (Boleslav) úctu před Bohem a tak hledal záhubu pobožných (Němců).

Tato slova jsou velmi významná a poučlivá, neboť se až podnes ovšem v jiné formě proti Slovanům opakují: tak jako tehdejší německý biskup v usilování o slovanskou svobodu a jednotu viděl zrádu na křesťanství, tak v něm vidí nyní německý liberalista zrádu na demokratii.

Ale Boleslav V. byl věru lepší křesťan, než biskup Thietmar, a Slovan jest lepší demokrat, než německý liberal. Prohlídněte si zprávy Pražského slovanského sjezdu, čtěte řeč Riegrovu o souverenitě národa, a přesvědčíte se. Jděte do hor srbských a podívejte se tam, co jest pravá demokratická obec; vstupte do vykřičeného táboru Jelačićova, a poznáte tam pravou rovnost, důvěrné „ty“, které přešlo do těla a do krve. Neboť zajisté že Slovanu není demokratie jako u vás pouhý tolika a tolika hlasy přijatý paragraf, u něho jest demokratie hlas svědomí, věčný mrav a cnost.

Slovan je pravý demokrat — a proto bojuje proti vaší demokratii, která obmýšlí aristokratii vašeho plemene. Slovan chce rovnoprávnost všech národností; — proto také jest Slovan odhodlaný nepřítel vaší svobody, která si přeje jen despotickou centralisaci a stát, který sám sobě jest oučelem; neboť Slovan chce svobodnou foederaci a stát, jehožto oučelem jest obec; Slovan pohrdá „nerozdílností vaší“, on chce rozmanitost. — U vás je náboženství pokryvkou nenasytné národní soběckosti, u nás je víra připojena ku každé žilce národního života. Vaše demokratie je mrtvá písmena, naše živý skutek. Vy neznáte svobody bez otroků, my žádáme svobodu pro všechny. Vy vidíte rovnost jen v soběctví, my v obětovnosti. Ba i jednota s rozmanitostí spojená, kterou nadarmo hledáte, nejsouce ani přirozeně sjednoceni, ani přirozeně rozmanití, jak jest ona u nás v přírodě a v dějinách naznačena; jak rozdílní jsou Poláci, Srbové, Čechové, Ilirové ve schopnostech přirozených, v známostech přiučených, v nářečích, historických podáních a socialních poměrech — a jak sjednocení přece v citu, neb aspoň v tušení Slovanstva!

Ať se jen Slované nevtírají do ustanovení božského, ať jen dále kráčejí na cestě pravé demokratie a pravé mírnosti. Ať ale nejsou jen ustavičně plemenem holubičím, ať žádají, aby konstituce byla pravdou, aby byla vládou většiny, ať mají vždy přesvědčení, že národnost bez politické svobody je nemožná.

A v tom leží i spojení Slovanů s Poláky. Polák chybil, že podle starých tradic pomáhal Maďarům a spojil se s německým radikalismem; ale pravdu měl, když jsa poučen ve škole zkušenosti předvídal, že se v Rakousku Slovanům slovo nezdrží.

Slovan chybil, že podle starého zvyku podporoval vládu a nežádal od ní žádného pojištění, ale pravdu měl, že nechtěl svobodu, která mu ukládala národní smrt za výminku.

Nyní když oba, Polák jako Slovan, svou pravdu a křivdu poznali, nyní se mohou a musí spojiti a v tom spojení získá i Polák i Slovan mnoho velikého a krásného.

Prvotní život Slovanů zakládá se na souměrném spojení osobní svobody a společné poslušnosti, ale tento život byl brzy potlačen, a v posledních dvou samostatných státech slovanských ukazuje se vždy jen jedna polovice tohoto krásného celku a to ještě v divokém odrození. U Rusů se proměnila společná poslušnost v neobmezené zrušení vší osobní svobody, v despotii — u Poláků zase osobní svoboda v neobmezenou libovolnost, v anarchii. Nyní když se opět Slované navracují ke svému prvotnímu životu a musí jej dále zdokonaliti, nyní mají též pracovati o spojení obou těch živlů. O jeden se postará dosti politika rakouská a ruská,

druhý má povstati od Poláka. Polsko musí se státi nástrojem kosmopolitického pokroku v národním konservatismu slovanském.

Tak jako politické, rozděleno jest i socialní žití Slovanů na dvě polovice. Rakousko-turečtí Slované blíží se více přírodě, ale jen že hrozí východní zdřevěnělostí; Poláci více kultuře, ale jen že hrozí západním porušením. Jen ve spojení obou jest pravda a dobro. Polsko bude ve Slovanstvě zeměpisním i duševním středem mezi východem a západem, a zevnitřní stěhování národů, kterým nám podruhé hrozí zkaženost západní a nevzdělanost východní, promění se ve vnitřní stěhování.

Polák a Slovan mohou, musí se spojiti a spojí se také, a věřte mně, pane, že si ruce podají spíš než jižní a severní Němec. A až se to spojení stane, pak vystoupnou Slované nejen co nejčetnější, nýbrž i co nejmravnější. Pak najde Polsko zase pravou domácí, na společných a svatých záležitostech založenou zevnitřní politiku, kterou až posud hledalo v marných sympathiích a ještě v marnějších revolucích. A ať si je pak politika rakouská sebe neupřímnější a civilisace německá sebe jedovatější — budete nás snad moci ošiditi a obelhati, ale nikdy nás nevytlačíte. Neboť ať si proti tomu mluví německá filosofie co chce, jednota a svoboda Slovanů jest větší, mravnější a osudnější potřeba, než váš „pud k východu“, — a budoucnost ta je naše.

Setzt euch Perrücken auf von Millionen Locken,
Setzt eueren Fuss auf ellenhohe Socken —

přece zůstanete vždy co jste, a budoucnost ta je naše!

A ačkoli jsme roztrháni, nezávidíme vám přece vaši jednotu — i kdyby ji pevnější páska vázala než pavučina trikoloru;

a ačkoli jsme porobeni, nezávidíme vám vaši svobodu, i kdyby byla prateutonská;

a ačkoli jsme mrtvi, nezávidíme vám váš život — „i kdyby byl nesmrtelný!“

Psáno dne 20. února 1849.

Dod. Red. Tak píše Polák. My myslíme, že zvláště v tomto čase nikdo nebude čísti bez užitku myšlénky a pravdy v tomto pojednání obsažené a přejeme si jen, aby našlo tak myslících čtenářů, jak mnoho dobrých myšlének obsahuje.

Uhry a rakouské ministerstvo.

— V Praze dne 20. května. (N. N.) Podivné jsou osudy lidské. Proti převaze Slovanů v Rakousích vzpouzelo se nejvíce ministerstvo Schwarzenbergovo, všemu se raději chtělo podrobiti, jen když Slované nedojdou moci. A ejhle! právě nyní došlo Slovanstvo největšího vplyvu v Rakousích, a — co nejhezčího, že ministerstvo samo ještě muselo o to prositi! Komu se zdají být nepochopitelna tato slova — ať si vzpomene jen na ruskou pomoc, bez které by jistě nyní celé Rakousko padlo do mocí maďarské! — Avšak to prosíme aby jen za žert se považovalo, co jsme o vplyvu slovanském pravili, neboť víme, že vplyv cára ruského není vplyv slovanský, nýbrž něco zcela jiného. My ale jsme chtěli kromě tohoto žertu na něco praktického a opravdivého pozornost obrátiti.

Nelze zajisté upřít, že od té doby, co muselo ministerstvo prosit o pomoc v Petrohradě, že od té doby panuje vlastně v Rakousích více kabinet Petrohradský, než kabinet knížete Schwarzenberga. Neboť o kom vím s jistotou, žeby bez mé pomoci zhynouti musel, tomu mohu za svou pomoc rozmanité výmínky položiti, a že Rusko takové výmínky dobře vybrati si umí, dokázali již jeho diplomati nejednou a nad chytřejšími ještě státníky než nad původci oktrojované ústavy od 4. března.

My se zmiňujeme o této věci jen z toho ohledu, poněvadž v ní vidíme zárodek pádu ministerstva Schwarzenbergova. Že ministr vnitřních záležitostí, Stadion vystoupil již dokonce z ministerstva, a že jen podle jména ještě k němu náleží, že nemoc svou, která však byla pravdivá, použil jen za dobrou příležitost k odstoupení — to jsou věci známé. Proč ministr vnitřních záležitostí, který jest jistě nejschopnější oud celého kabinetu, vystoupil, nemůže býti též nikomu tajemství, kdo opatrně a pozorně sleduje běh našich záležitostí. Všeobecně se ví, že noviny „Presse“ ouplně vyslovují politické mínění hraběte Stadiona, všeobecně se také ví, že tyto noviny tak dlouho pracovaly proti knížeti Windischgrätzovi, až musel složiti velitelství nad vojskem v Uhřích. Hrabě Stadion byl vždy ouhlavní nepřítel té politiky, kterou vedl Windischgrätz v Uhřích, hrabě Stadion byl proti intervenci ruské, hrabě Stadion byl pro rozdělení Uher podle národností, on byl proti tak zvané staro-konservativní maďarské straně,*) on chtěl samostatnost Vojvodiny Srbské a Slovenska. Nedá se upřít, že tato politika hraběte Stadiona byla nejpraktičnější proti Maďarům, a kdyby se bylo od počátku podle ní přísně pokračovalo, bylo by se užilo proti Maďarům větší sympathie Srbů a Slováků a všech Slovanů vůbec, a vojna mohla být bez ruské intervence již dávno dokončena.

Že jsme my tuto politiku odjakživa radili, ví každý náš čtenář a kdyby se bylo podle ní pokračovalo, mohla mít válka uherská zcela jiný výraz — tenkrát by byla bývala jenom revoluce utištěných Slovanů proti utiskujícím je Maďarům, kdežto nyní je

*) Strana maďarských magnátů, která chce sice s Rakousy spojena býti, avšak nepřipouští, aby se Uhry rozdělily, a chce udržeti nadvládu maďarstva nad ostatními.

podobná boji reakce proti svobodě, tak jako vejce vejci. Tím nejvíce ztratila vojna ta sympathie u liberálních lidí, poněvadž v ní vidí nyní pouze boj dynastie o své interessy, poněvadž se z neupřímného jednání vlády se Slovany uherskými příliš dobře souditi může, že jde více o potlačení svobod maďarských, než o zachování rovnoprávnosti a svobody rakouské.

S potěšením pozorujeme, že nyní „Presse" vede zjevnou opposici proti ministerstvu strany uherských záležitostí, což není věc lhostejná, když se uváží, že jest Presse nejrozšířenější časopis v Rakousku. V posledním svém čísle praví zřejmě: „Ačkoli ministerstvo od mnohých bludů svých již upustilo, přece se zdá ještě za potřebné uznávati, aby správa uherská byla odevzdána tomu státníkovi (Josika), který byl ještě před zpátečním pochodem vojska císařského za hlavního správce Uher ustanoven. Právě v tomto muži vidíme vtělený systém nerozdílnosti Uher a maďarské nadvlády... a musíme tedy souhlasně s ministerským programem protestovati proti takovému ustanovení, skrze které by pravý nepřítel jednoty rakouské, maďarsko-aristokratický princip, novou životní sílu obdržel."

Tato slova „Presse" považujeme za důležitější, než bývají obyčejně články časopisecké a s dychtivostí čekáme, jak asi na to odpoví Lloyd ve jménu ministerstva.

My, pokud můžeme ve vzdálenosti své míti nějaké mínění o diplomatických možnostech a nemožnostech, pochybujeme, že vydrží ministerstvo Schwarzenbergovo dlouho paprsky zářící lásky cárské, a myslíme, že se jednou z nenadála dovědí národové rakouští — ovšem bez velikého pláče — o odstoupení tohoto ministerstva. Neboť cár ruský, ačkoli je jenom samovládce, přece je alespoň chytrý samovládce, aby nenahlížel podle analogie polské jemu dobře známé, že není možná nechati v Uhřích hospodářství aristokratické maďarské strany pokračovati. My máme jakousi předtuchu, že již pro tuto věc vypukne nedorozumění mezi cárem a mezi nynějším naším ministerstvem, a že při tomto setkání se ministerstvo naše před cárem uhnout musí — kdo by pochyboval?

Než, to jsou jen naše domněnky — my v ustavičném přemýšlení, jak by bylo možná dostati jiné ministerstvo, na všelicos připadáme. V tom přesvědčení alespoň myslíme, že se s námi všichni srovnávají, že každé jiné ministerstvo bude vítanější — vyjímajíc ovšem knížete Metternicha!

Také něco o svornosti!

(N. N. dne 24. května 1849.)

Přijde to věru tak daleko — nedáme-li si pozor dobrý, že se budeme muset pro samou svornost ze starodávného domova svého, z Čech vystěhovat, a že budeme muset mocného cára ruského poprositi o kus země někde na Kavkáze, abychom tam české outočiště našli před pronásledující nás svorností v Čechách.

„Kdypak již přece bude někde ve školách zaveden náš jazyk?" tážeme se v holubičí snášenlivosti, opírajíce se na stéblo c. kr. rovnoprávnosti všech národů. — „ „Svornost, braši — odpoví se nám — nedělejte pro takové maličkosti různice!" " — My se spokojíme, stydíme se a mlčíme.

„Kdypak ale u šlaka přec budou opravdu umět ouředníci napsat poctivých několik řádků v češtině? — povzdechneme si po nějakém čase, zapomenuvše již, že nás poprvé tak lehce odbyli. „ „Svornost, jen svornost! Kdyby nebylo toho štvaní, byly by blažené časy v zemi. Což pak nemáte nic důležitějšího v tomto velikém čase, než pořád to abecedárství?" " — odpoví se nám trochu zhurta. — My se lekneme, opět se stydíme a mlčíme zase.

„Kdypak ale již u všech všudy šlaků přece alespoň ty Pražské Noviny budou rovny německým, aby se již déle neděl ten nesmysl, že ubohým ani slovo německy nerozumějícím lidem ještě k tomu na *jejich vlastní* peníze ouředně tisknou ohlášení, kterým ani oni ani jejich sousedé nerozumějí?" osmělujeme se po uplynutí roku c. kr. rovnoprávnosti opět si postěžovati. „ „Zase již plodíte nesvornost, zase již štvete národnost proti národnosti" " odpoví se nám zhurta, a my se již zase musíme polekati a oněměti.

„Kdypak nás přece pustíte do toho našeho divadla v Praze, které my ze svých peněz vydržujeme pro vaši slávu a pohodlí; již je skoro 1/2 léta od zavedení c. k. rovnoprávnosti a my posavad ještě čekáme s kloboukem v ruce přede dveřmi, až nás tam ti páni pustí." — „ „Svornost! mlčte; budete-li zticha, tedy vám za odměnu vystavíme prkenné divadlo — za branou, abyste dělali kommocí pro zdraví." "

Tak to chodí ustavičně a my pořád posloucháme s pouhými laskominami, ale prázdným žaludkem. Němečtí sedmašedesátníci praví, abychom nedělali vládě nesnáze svými „přepiatými" žádostmi; němečtí radikalisté praví, abychom byli svorni proti vládám; v tom ale se bratrsky srovnávají radikalisté i sedmašedesátníci, že nám ani o vlas uhnouti nechtějí, ačkoli jen žádáme, co nám náleží.

V tom ohledu jest věru velmi zajímavé povšimnouti si chytrého spůsobu Němců i Maďarů, kterým oni nás Slovany umějí sobě ve služebnosti udržeti. Podobá se to velmi onomu dvojnásobnému mlýnu ve známé naší národní hře. S jedné strany stojí Košut a ve jménu republiky, ve jménu svobody volá nás k sobě, abychom se k Maďarům přidali; všechny Slovany, kteří s ním nedrží, nazývá jen reakcionáře a služebníky kamarilly; slibuje při tom hory doly a vyhraje-li,

budeme se děliti o to co se vybojovalo: oni Maďaři jádro, nám Slovanům šlupky. S druhé strany zase starokonservativní Maďaři z vysoké šlechty sedí okolo knížete Windischgrätze, který proti Košutovi bojuje, a umějí si věc tak navlíknouti, že kdyby Košut prohrál, přece zas jen Maďaři z toho zisk míti budou, ovšem ve jménu své oddanosti k císaři. — Blahoslavený člověk, který umí z jedné huby studeně i teple dýchat! Zkrátka, oni si to zařídili tak, že když vyhraje Košut, budou panovat Maďaři, a když vyhrají Slované, budou přece taky panovat Maďaři. To je ta vznešená politika.

Němci zas s jedné strany jakožto sedmašedesátníci drží s vládou a pracují o to, aby všechno postarodávnu, to jest německé zůstalo; s druhé strany ale, jakožto republikáni a radikalisté lákají nás těšínskými jablkami, jak dobře bychom se u nich mohli míti, kdyby jsme jim vytáhli kaštany z ohně, a dokazují nám, že není pro nás jiné spásy, než ve spojení s německým radikalismem. Ať si pak to vypadne tak nebo tak, ať si vyhrají radikalisté neb vlády, o nás se již postarali, my na každý způsob budeme jejich, buď ve jménu svatého pokoje a zákonitého pořádku, neb ve jménu republiky německé.

To jsem již kolikráte s bolestí na mysli rozvažoval, jak na nás všude tenata nastrojena jsou, ať si jdeme v levo nebo v pravo — a není divu, že se časem mimo vůle zmocní duše těžkomyslnost, když před očima jest onen nestejný boj, který náš ubohý národ již od sta- a od tisíceletí bojuje dílem s absolutními vladaři, dílem se závistivými nenasycenými sousedy. Jak to jde těžko, než se dostaneme o krok dále! O každou maličkost musíme několikrát bojovati, než jí dosáhneme, každou píď své vlastní půdy musíme jako v ustavičné válce vydobývat. Veliké věci nám nedají proto, že prý to nemůže být najednou, a malé nám nedají proto, že prý to za to nestojí! — Summa summarum, že nebudeme mít nic!

Ať si tedy svými rozličnými manévry obelstí kohokoli, my se nedáme nikdy mýliti, naše srdce zatvrzeno jest již proti jejich lstím, neboť již mnoho a dlouho je pozorujeme. Pravda a právo musí míti konečně průchodu, ať si se schovávají zač chtějí, však již je děravý a průhledný ten jejich opotřebovaný štít „svornosti"; my za ním vidíme dobře a zřetelně jejich zištnost, nespravedlivost a neustupnost. Svornost a mír je krásná věc, přece ale praví sám Ježíš Matth. X. 34: „Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram; non veni pacem mittere sed gladium."

Ruské vojsko v Uhřích.

(N. N. dne 29. května 1849.)

Ze všech stran dostáváme nejpochvalnější zprávy o zdvořilém a přívětivém chování se ruských vojáků, zvlášť ale důstojníků, ke všemu lidu, vůbec ale ke slovanským spolukmenovcům na Moravě a Haliči zvláště. A k tomu pocházejí tyto zprávy z nejrozličnějších stran a od lidí nejrozmanitějšího smýšlení; ba viděl jsem tyto dni psaní jednoho emigranta polského, který též v podobném způsobu se vší spravedlivostí o tom píše.

Byl bych mohl již napřed podobné věci o ruském vojsku psát, které již dávno znám, lépe však jest, když sama zkušenost za sebe mluví. Ruský voják jakožto nezkažený Slovan již sám sebou přívětivý, úslužný, citlivý a jemný a k tomu ještě nejpřísnější vojenskou kázní zkrátka držený, nedovoluje si nikdy pánovitě a surově vystupovati proti občanským spolukrajanům svým, a ono prožluklé kamašnictví, které dává mnohé vojsko (nechceme právě žádné jmenovati) tak rádo cítit civilistům, nepozoruje se dokonce u vojska ruského. V tom ohledu by si mnohé vojsko dobrý příklad vzíti mohlo z Rusů, nad nimižto celý svět tak rád rameny krčívá.

Než my se dnes o těchto věcech jen z té příčiny zmiňujeme, poněvadž pozorujeme mnohé lidi, kterým takové dobré způsoby ruského vojska jsou pouhá sůl do očí. Oni jakožto zatvrzelí závistivci všeho slovanského, byli by si snad přáli, aby Rusové co nějaká divá zvěř si počínali a tak jejich slovanožroutství ospravedlnili. Tito lidé, kteří se jinák velmi rádi za každý vojenský šos schovávají, kteří nemohou pokojně spáti než ve stavu obležení, právě tito lidé zas se rmoutí, že my k ruskému vojsku jen spravedlivi jsme, a že je snad netupíme. Nevěděli bychom věru, proč bychom k libosti několika lidem, o nichž dávno máme důkazy, že by všechno Slovanské rádi na lžíci vody utopiti, proč bychom k libosti těmto lidem zamlčovati měli dobré vlastnosti vojska slovanského, a proč bychom naschvál dobré a přátelské srozumění s tímto vojskem pěstovati neměli. Rusové na rozkaz svého cára přišli do Rakous, a tak jako se náš císař neptal nás, má-li je povolati, tak dobře se jich neptal jejich cár, chtějí-li jíti. Že jsou naši slovanští bratři Rusové ještě pod absolutní vládou, za to my nemůžeme, a nemáme příčiny pohrdati jimi proto. Kdyby byli ku př. v loni nějaké Reichstruppen přitáhli do Čech, aby nás přinutili k volbě do Frankfurtu, víme jistě, že by byli ne od nás, ale od někoho jiného se vší slávou přivítáni. Nyní, když Rusové našim bratrům Slovákům a Jihoslovanům pomáhati mají k právu, nebudeme my jim za to jistě spílati.

Proti Prager Zeitungu.

I.

V Praze 30. května 1849. (N. N.) Dnešní německé vládní noviny mají velmi po-

divný článek o příčinách našeho obležení a obležení samém, a kdyby nebyl stav obležení, kdybychom užívali nyní alespoň onoho oktrojovaného zákona o tisku, věděli bychom náležitou odpověď. Pověděli bychom totiž nejen těm, proti nimžto Prager Zeitung píše, nýbrž i vládě něco do pravdy: poněvadž ale nyní jen jedné a ne druhé straně smíme pravdu mluviti, bylo by nespravedlivé a nešikovné, cokoli by se říci smělo. Doufáme však, že naše ministerstvo, je-li v něm jen ještě krůpěj konstituční poctivosti, nenechá již déle Prahu v tom vojenském stavu bez zákonů. Neboť odvoláváme se na vlastní svědomí, jak našeho civilního zeměsprávce pana vice-presidenta **Mecséryho**, tak i vojenského velitele hraběte **Khevenhüllera**, mohou-li nyní jakoukoli příčinu udati, pro kterou by Praha zasluhovala toto zbavení konstitučních svobod!

Ať jen nezapomíná Prager Zeitung ve své horlivosti proti revolutionářům, že by se revolutionářům nikde dařiti nemohlo, kdyby je nepodporovaly vlády buď svou zlomyslností neb svou nešikovností. Proti poctivé, svobodomyslné vládě nedovedou ani nejzlomyslnější lidé platnou revoluci provésti. Proti despotické, zákony samovolně rušící vládě ovšem ale musí být dle každého práva dovoleno též násilí užívati, jak to také i historie dokazuje, a tu právě i nejšlechetnější občané chopili se zbraně a bojovali o svobodu, a jestli se v takovém pádu řádní vlastencové hned zbraně neuchopí, děje se to jen z opatrnosti, poněvadž neuznávají síly své za dostatečné proti despotům, a nechtí tudy nepodařeným povstáním vlast svou ještě do většího neštěstí uvaliti.

To platí o vládách nespravedlivých, nepoctivých a despotických. Když ale vláda, ačkoli se vždy sama svobodomyslnou nazývá, přece tak nešikovně se chová, že větší část občanů o ní mysliti musí, že svobodomyslná není a že reakci obmýšlí, což divu, že pak pro všeobecnou nedůvěru k takové vládě každý třeba dosti nesmyslný a někdy i zlomyslný egoistický revolutionář u velké části lidu víry dojde a sluchu nalezne?!

To myslíme že se o této choulostivé věci pověděti dá v stavu obležení.

II.

V Praze 2. června 1849. (N. N.) Přiznávám se, že nerad vedu polemiku s ministerskými časopisy — protože mi přichází hádka s nimi velmi podobná nějakým vojenským cvičeným manévrům, ve kterých se bitvy jen na oko provozují, ve kterých také jedna strana jen na oko nepřítele představuje. Neboť jsem přesvědčen, že redaktoři těchto vládních novin, kdyby jim jen do duše viděti bylo, vlastně s námi stejně smýšlí, ale — z povinnosti podle komanda ministerského tak píší, jak se toho od nich požaduje.

Podobně se děje často Prager Zeitungu. Nedržím pana redaktora a hlavní spolupracovníky jeho za to, zač by se držeti museli, kdybychom chtěli jejich politickou zkušenost jen podle jejich článků posuzovati. Jsouť slabosti ministerské a ouřednické, které chápe rozum každého českého dítěte, které však přece nikdy nepřipustí redaktorové vládních novin ve svých článcích. A když si dokonce pomoci nemohou, když se jim pravda tím nejpopulárnějším a nejpochopitelnějším způsobem hlásá, dělají se naschvál, jakoby nerozuměli dobře češtině, ačkoli si já směle pochlebovati mohu, že jest právě moje čeština nejsrozumitelnější. V č. 126 N. N. pravil jsem, že není možná udati příčinu, pro kterou by Praha stav obležení zasluhovala. Prager Zeitung ale naschvál dělají, jakoby myslily, že jsem nečetl ouřední proklamace a že nevím příčinu, která v nich udána byla, za původ onoho obležení.

Který ale politický rozum může hájiti zásadu, že již každá zem, ve které několik lidí (byť i to dokázáno bylo) na revoluci myslí, musí být zbavena konstitučních práv a dána do stavu vojenského? Vždyť by pak ani jedna zem na celém světě nemohla býti chvilku bez obležení.

Ovšem že každé ministerstvo, zvláště kníže Schwarzenberg, nachází pro sebe veliké pohodlí ve stavu obležení, který jsme již nazvali surrogat za absolutní vládu; ale což pak jsou země jen pro pohodlí ministerstva?

Naivní jest, když Prager Zeitung praví: „Wir können es nicht gleichgiltig hinnehmen, wenn Herr H. mit unverkennbarer Hindeutung auf unsere Zustände die Revolution nur für jetzt gewagt und unpraktisch nennt.“ Což tedy jest moje sada „o despotické, zákony samovolně rušící vládě“ eine unverkennbare Hindeutung auf unsere Zustände? — Jak vidíme, chytá se zase již Prager Zeitung radikalismu, tak jako za onoho času, když vytiskla onu prožluklou Frankfurtskou korrespondenci, a jmenuje snad naši nynější vládu despotickou, zákony samovolně rušící? — Nepochybujeme, že bude za tento kompliment pan redaktor od ministerstva sesazen! —

V dobré naději, že již beztoho není možná, aby J. M. C. ještě déle svěřoval knížeti Schwarzenbergovi vedení záležitostí naší říše, poněvadž kníže Schwarzenberg již uvedl svou politikou mocnářství rakouské na kraj propasti, v této pevné naději nechceme tuto ani nejhlavnější hříchy knížete Schwarzenberga vypočítávat. Podívejme se jen na Uhry, ty mluví samy o schopnostech našeho prvního ministra! Čtěme jen Presse, která přece sama se vydává za konservativní časopis, jak ona ovšem bez jmenování jména brojí proti převráceným plánům našeho prvního ministra!

Nám nemá Prager Zeitung žádnou příčinu vytýkati, že jsme proti všem autoritám; ať nám ukáže na jednu protizákon-

nost, kterou bychom byli buď sami zpáchali neb ospravedlňovali, kdežto se něco podobného o našem nynějším ministerstvě říci nemůže. Jest-li myslí Prager Zeitung, že všechna autorita sedí jen v hrubém násilí zbraně — takové autority často i na veřejných silnicích za křem najdeme, dobře spořádaný stát ale pro ně odjakživa stavěl kriminály a šibenice! —

Co se ministerstva Dobblhoffova a nešťastných říjnových událostí týká, neuvedla nás Prager Zeitung do velikých rozpaků. My, ačkoli naše strana pevně a upřímně držela s ministerstvem Dobblhoffovým, nebudeme přece ono ministerstvo za neomylné vyhlašovati; naopak, musíme vyznati, že bohužel! neopatrnost a špatné prostředky tohoto ministerstva daly vzniku té strašlivé katastrofě, která by se jinák na pouhý kraval byla obmezila. Ostatně máme ale to privátní mínění, že kromě maďarsko-frankfurtských rukou také ještě jiné byly v této hře zapleteny, o kterýchžto posledních se posud málo ještě svět dověděl, ačkoli při celé věci nejvíc pro sebe nahrabaly.

Jak ale se ještě nyní naše ministerstvo může nechat přezdívat silným, to nepochopuje zajisté nikdo, nejméně cár Mikuláš! V čem pak vlastně jest tato Samsonská síla našeho ministerstva? Snad v tom, že musela povolat Rusy na pomoc a udělat z Rakouska, z dosavádní veliké mocnosti evropejské, ruský ochranní stát asi tak, jako jsou Multany a Valachie? kdežto by bylo možná bývalo s dobrou politikou, jak jsme ji odjakživa radili, již dávno před rokem ukončiti uherskou válku vlastními silami. Ministerstvo, pod kterým se něco podobného díti mohlo, jako jest válka uherská, takové ministerstvo věru nezasluhuje, aby se jmenovalo silným.

Silné ministerstvo, které má lásku v lidu; kníže Schwarzenberg ale kromě šlechty sotva najde v Rakousích mnoho milovníků a obdivovatelů. Nepravíme to ze zlomyslnosti, nýbrž podle svědomí svého, jako pravdu, která beztoho skutky se pořád potvrzuje. Není to věc podivná, že v takových dobách, jaké padly nyní na Rakousko, žádné vlastenecké oběti se nedějí, vyjmouc snad kupování něco koní, ku kterému beztoho teprva nedávno šlechta moravská se rozehřála? — Takový stav, kde vlast je v nebezpečí a národ lhostejně se na to dívá, jest strašlivý — přiznejme se, jest ohavný — ale vina toho jest kníže Schwarzenberg, který nemá žádné důvěry lidu, kterého se lid bojí, který ale stojí mezi trůnem J. M. C. a národy.

Nechceme vystupovati proti celému ministerstvu, neboť víme, žeby jednotliví ministři při svých schopnostech a v jiné ministerské kombinací mohli získati zásluhy a důvěry národu; ale co jsme pravili, považujeme za svou povinnost veřejně říci, byťby i tato slova pro nás v této době a v těch okolnostech, v jakých žijeme, sebe nebezpečnější býti měla. —

III.

V Praze 5. června. Sprosté jest u nás přísloví: Šelma, kdo dělá víc než může! a to nám bezděky napadlo čtoucím dnešní úvodní článek Prager Zeitungu, který prý — jak sám spisovatel jeho praví — sepsán jest pro obhájení cti rakouských národů proti utrhání p. Havlíčka. Hlavní úkol Prager Zeitungu, pro který vycházejí tyto ministerské noviny, musí a má ale býti ten, aby hájily čest našeho ministerstva, a tento úkol zdá se nám býti tak veliký, tak nedostižitelný, že skutečně nezbude Prager Zeitungu mnoho času a sil na jiné věci. Z toho ohledu a také ještě z mnohých jiných příčin bude tedy nejlépe, když Prager Zeitung zanechá hájení cti národů rakouských jim samým, aneb vůbec jiným lidem. Prager Zeitungu již to jaksi lépe sluší, když rakouským národům na cti utrhá (ku př. Čechům po loňském červnu atd.), než když jejich čest chce hájiti. Co se ale mne týče, také nemusí mít Prager Zeitung velikou starost o rakouské národy, abych jim na cti neutrhal: neboť národové rakouští, kdybych to skutečně činil, nebudou moje noviny čísti a tak si nejlépe sami pomohou bez pomocí Prager Zeitungu, který ostatně tak jest nejapný pomáhač, že skutečně sám nazval ministerstvo despotickým, ačkoli to nyní upírá.

Že stav obležení Prahy se vztahuje na celou zem (jmenovitě skrze noviny, které v Praze vycházejí), to je přece tak patrno, žeby ani Prager Zeitung neměla na to zapomínati. Ovšem se musí dát našemu vojenskému veliteli panu podmaršálu Khevenhüllerovi to spravedlivé svědectví, že redaktorům neklade nic v cestu a dovoluje i opposici, ale v tom se s námi jistě každý srovnávati bude, že jest lépe býti v ochraně zákonů, než v pouhé moci (třeba i spravedlivého) vojenského velitele.

Co se nového spiknutí týče, pronesl jsem již své mínění o něm, a počkám nyní opatrně, až ohlášeny budou výsledky vyšetřující komisse. Prager Zeitungu radím ze žurnalistické collegialnosti to samé — zkušenost učí, že není dobře mluviti mnoho o spiknutí před ohlášenímouředních důkazů!

Tomu se však nedivím, že Prager Zeitung na kn. Schwarzenberga strany uherské vojny nic připustiti nechce; **„čí chleb jíš, toho píseň zpívej“**; zajisté žeby se ministerstvo poděkovalo za to, kdyby ještě vládní noviny, které na outraty vládní vycházejí, chtěly ministerstvu dělat nepříjemnosti. Opposiční noviny jich beztoho tak mnoho nadělaly, že musely skoro všechny přijít do obležení! To ví beztoho každý, že naše ministerstvo za to nemůže, že tato uherská válka se velmi špatně daří; vina toho je jenom na Košutovi! Kdyby byl kníže Schwarzenberg na místě Košutově a Košut na místě knížete Schwarzenberga, již

by dávno bylo celé Uhersko přemoženo! — V tom dávám Prager Ztgu. docela za pravdu.

Konec bývá ale při všem nejhezčí. Proto tedy, že rakouští národové všechny trampoty, nesmírnou rekrutýrku, ažio 25 a 35 procent, ustavičné dluhy, největší anarchii a nepořádek v ouřadech, stav obležení, oktrojovanou ústavu atd. atd. atd. trpělivě snášejí*), proto jest z toho viděti oddanost a důvěru lidu k ministerstvu a hanebnost falešných proroků (rozuměj také mezi nimi H. B.), kteří prý lidu všechny oumysle vlády v nejčernějším světle představují. — A kdyby to lidé zas trpělivě nesnášeli, řekla by Prager Zeitung, že my je k tomu drážďíme! —

Co praví Prager Zeitung o všeobecném mínění, které prý jest pro ministerstvo, o tom musíme jen podotknouti, žeby to bylo pravda, kdyby to stálo v jiných novinách. Takto ale si musí každý rozumný člověk jen pomyslit: Za své peníze může se nejbledší holka dát vymalovat s červenýma tvářema! — Kdyby byl Košut ministrem v Rakousích, sázím se s panem redaktorem Prager Zeitungu o nevím co, žeby tam o něm taky stálo, že je hodný pán a že má všeobecnou důvěru. To jsou již tak slabosti vládních novin, za které ani samy nemohou.

Šlechta a Slované.

— V Praze 4. června 1849. (N. N.) Dávno již nezakusil jsem v sobě tolik opovržení a žalosti, jako dnes při čtení 263 č. Lloydu, kde stojí následující výňatek z Preszburger Zeitung: „V Skalici jsou nyní 4 setniny Szirmayských a v Holiči také tolik Hurbanových dobrovolníků. Szirmayovi jsou pěkně ošaceni a nejlepší zbraní opatřeni a zjednají si všude skrze svou dobrou disciplinu a dobrý duch, jaký mezi nimi šlechetní vůdcové pěstují, největší úctu. Důstojníci jeho jsou nejvíce pensionovaní, ve zbrani dobře cvičení vojínové a z většího dílu rození Uhři, kteří nebojují tak pro Slovanstvo ze všech stran podezřelé, jako pro svého císaře a krále.“

Těchto několik slov má pro každého, kdo jim dobře rozumí, velmi hluboký význam, a můžeme říci, že projedou jako okřídlený meč každé slovanské srdce. Z těchto několika slov poznáváme nejlépe, s jakým stohlavým drakem Slovanstvo bojovati musí, kterýžto vždy novou hlavu nastrčí, když mu jedna byla uťata.

Kdokoli opatrně sleduje všechny rakouské záležitosti, musí všude pozorovati chytře pletenou aristokratickou síť, do které nás poznenáhla šlechta zatáčí, aby opět mohla na nějaký čas v Rakousích panovati. Nejpatrněji na uherských věcech pozorujeme, že se nyní pokouší šlechta o vládu v celých Rakousích, jejížto korouhev jest náš první ministr kníže Schwarzenberg. Maďaři vedou vojnu s rakouským císařem, ale přece proto panuje největší bratrství mezi maďarskou a rakouskou šlechtou, a ať si vypadne tato vojna v Uhřích tak nebo jinak, vždycky vypadne dobře pro maďarskou šlechtu. Vy farizeové! když ruská síla připadla do váh rakouských, když se již napřed věděti může, že Košut, třeba to ještě rok nebo více let trvalo, přece konečně udušen bude touto velikou silou; vy bídní, vysoce urození farizeové! nyní přicházíte obětovati svou věrnost svému císaři a králi, o kteréžto věrnosti po celý rok, co již válka trvá, žádný nic neslyšel a nepozoroval, a abyste svůj liščí ocas ukryli, neumíte jinak než osočováním Slovanů hledati sobě té lásky u trůnu, kterou nezasluhujete. Vy nás nazýváte „ze všech stran podezřelými“, abyste tím ukrýli ne podezření na vás lpící, ale dokázanou vinu svou.

My Slované stydíme se toho farizejství, abychom se přetvařovali a říkali o sobě, že bojujeme jen pro svého císaře a krále: my pravíme šlechetně a poctivě, že bojujeme pro svou svobodu a rovnoprávnost, které očekáváme od spravedlivosti císaře svého, opírajíce se na jeho poctivě dané slovo; neboť farizeus je ten, kdo se staví, jakoby myslil, že jsou národové stvořeni jen pro krále. Král je k tomu, aby řídil spravedlivě národ a pečoval o jeho dobro, král je pro národ, ne ale národ pro krále; to jest svatá pravda, kterou neupře žádný šlechtický farizeismus, jenž proto nadsazuje důstojnost královskou, aby sám sebe ve jménu krále zvelebil a jeho mocí nad ostatními vládu provozoval.

Od počátku bouřek rakouských stojí Slované věrně při Rakousku, ne slovy hladkými, nýbrž krvavými, mozolovitými činy; naše korouhev byla vždy **svobodné, neodvislé, spojené Rakousko,** kteroužto jsme hájili proti Němcům i Maďarům, a pro své přesvědčení nasadili jsme všechnu svou sílu, krev i **čest.** Poněvadž ale chceme svobodné, ne ale šlechtické Rakousko, intrikovalo se proti nám nejhanebnějším způsobem, jak v Praze, tak ve Vídni, tak v Záhřebě, tak ve Vojvodině, tak v celých Uhřích v táboře knížete Windischgrätze pod císařskými korouhvemi! A když nemůžete pod dynastií Košutovou, tedy chcete alespoň pod Habsburskou zase nad námi panství své provozovat? Proto nás nazýváte **ze všech stran podezřelými,** vy staří a zjevní zrádcové, nyní když dosti pozdě sami pokání děláte?!

My Slované smýšleli jsme nejpoctivěji s císařem, ačkoli jsme mu nepochlebovali; my jsme vždy chtěli zachovat jeho říši, ne z otrocké mysli, ale z dobrého přesvědčení, poněvadž jsme pro národy slovanské nejspíše mohli očekávat rovnoprávnost a svo-

---

*) Nota bene, k čemu je také i já napomínám. Red.

bodu v tomto Rakousku. Vám ale, ačkoli máte vždy na jazyku svého Císaře a Pána, vám na Rakousku nic nezáleží, vám záleží jen na šlechtě a na její panování, a hned se spojíte s každým, kdo by vám vaše privilegie pojistil, třeba se desetkrát Rakousko rozpadlo. A nyní držíte dvůr císařský obklíčený, osočujete tam Slovanstvo a zamezujete tam pravé pravdě přístupu!

Proč pak se nepoví zjevně a poctivě národům uherským, čeho mají po ukončené válce očekávati? zajisté by vědouce proč bojují, jinak vystupovali proti maďarskému vojsku, které dobře ví, proč bojuje. Takto ale nemůže se nikdy očekávati, že ze strany císařské s takovým nadšením bojováno bude, jako bojují Maďaři. Ale šlechta maďarská, která má nyní velikého vplyvu u knížete Schwarzenberga, brání tomu nepochybně, poněvadž přece ještě od svých plánů neupustila.

Co se ale nás Slovanů týče, my máme své přesvědčení, pro které pracujeme a od kterého se nemůžeme nikterak odvrátiti; že se s námi od vlády špatně — mohli bychom říci nepoctivě — nakládalo, to ví každý, a kdo to před světem upírá, jistě si sám ve svém svědomí jinak mysliti musí. Naše křivda je zjevná. Těm, kteří patrně bojovali proti Rakousku, věřilo se více než nám, a oni dostali místo nás tu náhradu, kterou jsme my zasloužili. Avšak ani to nás nemůže zvrátiti od naší dobře rozmyšlené a od samé přírody i od historie naznačené cesty,*) a třeba nyní vláda v zaslepenosti své sama sobě i nám škodila, my přece konečně dojdeme svého cíle, poněvadž jinak býti nemůže. Rakousko musí být takové, jako my radíme — sice přestane. To je pravda, kterou nám hlásá každá mapa, každá statistika. Chcete se jen ustavičně ukrývati za bajonety? Pomněte, že vojsko vaše jsme my sami, a třeba ještě letos všechno vojsko naše slovanské necítilo v sobě důstojnost slovanskou — však ji bude cítiti za rok, za několik let; čas nyní silně běží; myšlénky naše, které s námi před dvěma lety jen snad několik tisíc lidí sdílelo, tyto myšlenky mají s námi již nyní sta tisíce, a za několik let budeme se počítati na miliony.

Nemyslete, že nás všelikými křivdami nyní rozdráždíte, abyste nás pak na vždy udusiti mohli: my budeme tak dlouho trpět, až budeme mít moc a sílu přestat trpěti a poručiti si, a to bude tenkrát, až bude těch našich 18 milionů duší tak dobře věděti, kdo je náš nepřítel, jako to nyní víme my. Pak nebudeme potřebovat ani revoluce, protože potom vy sami, vysoce urození pánové! budete k nám spravedliví — neboť budete muset!*)

---

*) Že i mezi Slovany někteří jinak smýšlí a více podle citu (třeba spravedlivého) než podle chladného rozumu politiku svou řídí, to je obyčejná věc, neboť všechny hlavy nejdou nikdy pod jeden klobouk!

*) Pro tento článek byly Nár. Nov. od hraběte Khevenhüllera poprvé zapovězeny.

Reformy v církvi.

V Praze dne 8. června 1849. (N. N.) Myslím, že se na dnešní den velmi dobře hodí následující rozjímání.

Každý zná z historie osudy církve v Čechách. Z počátku hned počaly v naší vlasti rozmíšky slovansko-řecké církve s latinsko-německou, a poslednější zůstala vítězem. Víme, že římsko-latinská církev v naší vlasti nanejvýš se odrodila a pokazila, že opustivši docela pravý bohumilý oučel svůj, stala se u nás ve středním věku pouhým hierarchisticko-despotickým nástrojem beze vší mravní kázně, bez svaté horlivosti. Cizozemci lakomí obsazovali mezi sebou bohaté praebendy české země, neumějíce s tím lidem ani promluviti, který měli šlechtiti a k bohabojnému životu vésti. Nevzdělanost, pověra, zištnost, pyšný zhýralý život — to byly obyčejné vlastnosti důstojníků církve české ve středověku. Následek toho byly bouřky husitské, a jedno zlé chtělo se odstraniti druhým.

Český národ pro takové zneužívání zanevřel proti víře latinsko-katolické a chýlil se k protestanství, tak že až do bitvy na Bílé Hoře větší část vzdělaného lidu přiznávala se k evangelické víře. Po bitvě na Bílé Hoře ovšem byla všude zavedena katolická víra, ale jen násilím a vojskem císařským, tak že když po 150 letech pod císařem Josefem opět svoboda víry nastala, dosti patrný počet nekatolíků se najednou v zemi vyskytnul, na důkaz, že po celých 150 let jen na oko a z nucenosti ku katolictví se hlásil, ale potají vždy protestanství u sebe zachovával.

Každý ví, že od císaře Josefa až k nejposlednějším dobám nebylo tak snadno od katolické víry odpadnouti pro mnohé zákonní překážky a obtížnosti.

Nyní ale jest svoboda víry ouplně zase uvedena, a každý občan může podle vlastního přesvědčení beze všech překážek k jedné ze zemských vír přistoupiti. Ode všad slyšíme, že se v Čechách velmi hojně odstupuje od katolické víry a přistupuje valně k protestantské. My jsme až posavad mlčeli o tom, nyní však není čas k tomu, aby se podobné věci zamlčely; naopak zapotřebí jest pátrati po příčinách takových událostí. Dobře víme, že kdykoli se buď v těchto listech neb i z jiných stran v dobrém mínění stane nějaká slušná zmínka o včasných nevyhnutelných opravách katolické církve, ku kterým hlavně počítáme: zavedení národního jazyka do církve, zavedení voleb duchovních a biskupů, zrušení dosavadních peněžitých poměrů a uvedení

nových, zrušení coelibatu atd. atd., že se v takovém pádu hned najdou zelotové, vyhlašující takové návrhy za kacířství, za nevěru, za proticírkevní brojení. Komu ale skutečně blaho národu na srdci leží, a kdo uznává, že již déle vedle vzdělanosti našeho věku podobné nedůstatky v církvi obstáti nemohou, které kromě toho ani nevyšly od církve samé, nýbrž od těch, kteří církve jen zneužívali ku světským oučelům; tenť zajisté s bolestí hledí na tvrdošijnost, s kterou jistá část vyšší hierarchie urputně se protiví každé opravě v katolické církvi.

Jaký bude konečně následek této urputnosti? Jaký bude následek toho, když se ještě jedna část duchovenstva katolického propůjčí za nástroj politické reakci? Žádný jiný než nesmírné přestupování katolíků k protestantům. Avšak což na tom záleží těm pánům hierarchům, mají-li mnoho neb málo duší, jen když se jim pojistí praebendy a důchody církevní? Schůzka biskupů ve Vídni potvrzuje nás v tom, že nemáme naděje na žádné opravy, ačkoli jsou všechny tyto opravy takové, že již v mnohých diecésích katolických skutečně zavedeny jsou, ku př. mezi Rusíny v Haliči není coelibatu a liturgie celá jest slovanská, a žádný je proto nedržel nikdy za špatné katolíky. Si hic et ille, cur tu non Augustine?

My víme dobře, že tato slova jsou hlas volajícího na poušti. Ta část kněžstva, která nevyhnutelnost oprav nahlíží, nemá moc uvésti je, a ti kteří by moc měli, nechtějí a chovají se tak, že od sebe odvracejí všechnu náchylnost lidu, což nesmírně na škodu jest katolické víře.

Konec toho všeho vidíme jasně před očima: asi polovice lidu konečně přestoupí k evangelíkům, a pak naše zem okusí ještě jednou všechny nehody církevních roztržků: kdežto nyní, kdyby se katolická víra jak náleží a podle současného vzdělání ve věcech nedogmatických liberalně opravila, ještě veliká naděje jest, žeby evangelíci Augsburského vyznání poznenáhla zase se navrátili. Sjednocenost ve víře jest skutečně největší blaho pro národ, a zkušenost učí: roztržky ve víře hubí všechnu i politickou sílu národů. Dixi et salvavi animam!

O zákazu Národních Novin.

V Praze dne 28. června 1849. (N. N.) Nepochybujeme, žeby snad leckdo z přátel našich a politických spojenců velmi rád zvěděl něco bližšího o vyjednávání strany opětného vydávání Národních Novin. Musíme vyznati, žeby také bylo velmi zajímavé, kdyby se uveřejnil do podrobnosti denník redaktora za tyto dvě neděle se vším, co se mluvilo a jednalo s panem ministrem spravedlnosti a vnitřních záležitostí Bachem, J. Ex. panem prozatímním komandantem Pražským hrabětem Khevenhüllerem, panem místopresidentem správy české země svob. p. Mecsérym, pak před vojenským soudem na Hradčanech. Jsem však přesvědčen, žeby nebylo prospěšné, nyní se vší podrobností tyto věci vypravovat, a zanechávám si někdy později všechny své persekuce již od r. 1846 najednou i se všemi akty obecenstvu předložiti na ukázku, jaké jest živobytí českého opposičního redaktora. Nyní jen v krátkosti některé události: Dne 9. června byl jsem předvolán před pana komandujícího, kdežto mi byl přečtěn v německém překladu známý článek můj z čísla 130 N. N. a oustně oznámeno, že N. N. po čas obležení vycházeti nesmějí. Dne 11. června byl jsem u p. místopresidenta svob. p. Mecséryho žádati o písemní zákaz, a když jsem téhož dne obdržel ouřední zákaz písemní „na neurčitý čas“ a bez udání příčiny, odjel jsem hned do Vídně s tím oumyslem, že tam budu u pana ministra vnitřních záležitostí Bacha žádati o povolení k dalšímu vydávání N. N. Dne 13. a dne 14. měl jsem v této záležitosti pokaždé dosti dlouhé a mohu říci i přívětivé a příznivé slyšení u p. ministra Bacha, a podal jsem dvoje Promemoria, která časem svým uveřejním i s tím, jak se p. ministr vyjádřil. Dne 16. vrátil jsem se z Vídně do Prahy.

Dne 22. byl jsem u p. komandujícího hrab. Khevenhüllera, kdežto mi oznámeno bylo, že noviny budou zase vycházet, že však se musím ještě pro své články zodpovídat před vojenským soudem, a že musím podati písemní slib, v němžto musí být obsaženo, a) že uznávati chci platnost ústavy od 4. března, b) že se chci v opposici své mírných forem držeti, pokud bude trvat stav obležení. Byl u p. komandujícího přípis od pana ministra Bacha i s přiloženým mým Promemoria. Téhož dne tedy byl jsem stranu tohoto spisu u pana místopresidenta, kdežto jsem namítal, že beztoho nemám moc, neuznávati ústavu od 4. března a že ostatně i v ní obsaženo jest, že se na budoucím říšském sněmu může tato ústava změniti, a aby to možná bylo, že dovoleno býti musí, posuzovati ji a vytýkati nedostatky její. Pan místopresident uznával, že sluší, nedůstatky ústavy posuzovati, podotknul ale, že se ode mne jen žádá, abych jen od principielního protiústavního brojení proti ní upustil.

Podal jsem tedy ještě téhož dne onen spis a vyslovil jsem se v něm o dotčených věcech takto:

Die jetzigen Verhältnisse überhaupt, namentlich aber die eben gemachte Erfahrung wird ohnehin für den Gefertigten ein hinlänglich starker Fingerzeig sein, bei der Redaktion seines Blattes alle mögliche, mit der Wahrheit verträgliche Mässigung zu gebrauchen, und da er fest entschlossen ist, jederzeit eine verfassungsmässige Tendenz beizubehalten, glaubt er auch, dass Ein Hochlöbl. k. k. G. C. auch bei dem Wiedererscheinen der N. N. hierin alle nö-

thigen Garantien sehen wird, welche die Einem H. k. k. G. C. anvertraute Sorge um die Ruhe und Sicherheit des Landes fordern.

— že totiž se hodlám v stavu obležení všeliké mírnosti držeti, pokud se to s pravdou srovnává a že jsem vždy měl pevný úmysl, chovati se konstitučně.

Dne 23. byl jsem před vojenským soudem od 9½ až do 2½ odpolední vyslýchán pro články v číslech 129—131 N. N., kdežto jsem se snažil, všechny tyto články ospravedlniti.

Dne 25. ráno byl jsem opět před vojenský soud povolán, kdežto mi oznámeno jest, že jsem pro tyto články odsouzen na 8 dní k profosovi, že mně ale pan komandující tento trest odpouští. Téhož dne jsem dostal na večer skrze zdejší městský ouřad písemní povolení k dálšímu vydávání novin.

Každý, kdo se na svět dívá se zdravým a chladným rozumem, uznati musí, že skutečně musí být po čas obležení naše snaha, nedávati žádnou příčinu ze své strany, aby naše noviny opět buď zastaveny neb dokonce potlačeny byly. Nebo odvolávati se na svobodu tisku, na soud příslušný atd. jsou věci, kterým vojenské ouřady rozuměti nechtí. S druhé strany ale přece každý nahlíží, že jest lépe, když není jiné pomoci, raději s jedním podvázaným křídlem lítati a snažiti se, aby hlas národu zcela neumlknul, než zanechati pole docela nočním netopýrům a sovám, které beztoho dost hrdě se vznášejí, kvíkajíce jen pořád o pořádku a bezpečnosti, cum reservatione mentali „s t a r é h o“ pořádku.

Kdo naše snažení po celý čas naší novinářské činnosti (ještě za časů předkonstitučních) zná, dobře musí věděti, jaký jest náš oučel a doufáme, že jsme si po celý ten čas zasloužili tolik důvěry, že nikdy žádnými lákadly, žádnými výhrůžkami nedáme se od svého oučele odvrátiti, kterýžto držíme za počestný, za spravedlivý. Světská moc může nás přinutiti k tomu, abychom z opatrnosti někdy mlčeli, ale žádná moc nemůže nás přinutiti k tomu, abychom mluvili nepravdu proti svému přesvědčení.

Kdyby se něco podobného od nás vynucovati chtělo, pak bude čas raději dokonce mlčeti. Pak přestanou Národní Noviny vycházeti, ne ze zákazu, ale z vlastní vůle redakce, na znamení, že přestal i poslední stín svobody tisku. Doufejme ale, že takové časy přece nepřijdou.

Nyní ale jsme přesvědčeni (a doufáme, že toto přesvědčení s námi většina našich krajanů chová), že tendence našich novin jest dobrá a pravému blahu národů rakouských i císaře samého prospěšnější, než hlasové mnohých jiných časopisů, kteří s nalíčenou pokorou a otrockou oddaností vyhledávají přece jen více prospěch svých pánů, kteří je platí, než celého národu a mocnáře samého, ačkoli mu vždy pochlebují. Při své tendenci zůstaneme i nyní tak, jako jsme při ní zůstali za času prvního obležení Prahy za knížete Windischgrätze. Co se formy týče, nebude nám za těžko, mnohý ostrý zvláště ousměšný a satyrický nápad vyškrtnouti, když by se jím nervy některých vysokých ouřadů urážeti měly, které nemají sice moc, zabíjeti duši, ale mohou zavírati tělo a zakazovati noviny, což jest i pro duši i pro tělo důstatečný trest. Každý nahlíží, že se pravda nechá ostře i mírně říči, když tedy musíme jen samých mírných homoeopathických prostředků užívati, může si každý, kdo ví, že jsme na ostřejší byli zvykli, pomysliti, jak nám to nyní nepohodlné býti musí, a žádáme, aby si ke každé takové mírné pravdě dle chuti své něco peprnějšího přimyslil, tak jako my si leccos přimysliti můžeme, co napsati nesmíme.

Neníť snadný oukol, hájiti práva národů slovanských: proti nám jest ouhlavní nepřítel starý mnohými věky zkamenělý zvyk, podle kterého nás vždy považovali jen jako přídavek k něčemu jinému. Z tohoto starého zvyku zrůstá proti nám množství předsudků a bláhový jest, kdo myslí, že jedním slovem „r o v n o p r á v n o s t“ všechny najednou porazíme. Od vyřknutí tohoto slova a napsání jeho na papír až ke skutečnému poctivému provedení v životě jest dlouhá, příliš dlouhá cesta, a na ní ty tisíceré obtíže. Špatný ale voják, který se dá každým vystřelením postrašiti, a netlačí se pořád ku předu.

Tak i my nyní žijící jakožto bojovníci pro skutečnou rovnoprávnost národů slovanských zakoušíme a zakusíme nepochybně ještě mnoho trpkostí: ale ta vzpomínka, že někdy šťastnější potomkové naši užívajíce již v plné míře té důstojnosti, těch práv, o které my se nyní přičiňujeme, s vděčností si vzpomínati budou na nás, kteří jsme pro ně pracovali, tato vzpomínka jest již nyní důstatečnou náhradou za všechny trampoty a hořkosti naše.

Obrana liberálně-národní strany.

(N. N. dne 4. července 1849)

— Často slyšíme a čteme v německých novinách předhůzku, že naše strana po zrušení sněmu v Kroměříži ouplně se zamlčela a nečinně se chová.

Ti, kteří naší straně podobné předhůzky činí, zdají se mysliti neb alespoň se staví, jakoby myslili, že z pouhé mrzutosti tato nečinnost naší strany původ má. Přiznáváme se, že prozrazuje taková myšlénka nejen všelikou nešetrnost k nám, nýbrž hlavně též nesmírnou nevšímavost k okolnostem, ve kterých žijeme. Tážeme se, co by mohla naše strana při stavu věcí, jaký jest nyní, počínati v politice? Vláda naše jedná od časů rozpuštění sněmu Kroměřížského zcela podle své hlavy, neberouc ohled na veřejné mínění většiny. Všechny nové zá-

kony a zřízení vycházejí rovnou cestou z kabinetu, a vůle ministrů jest nyní jediný zákon v Rakousku. Při takových — konstituční vládě dokonce nepodobných — okolnostech byla by věru až pošetilost, aby sobě některá strana chtěla zjednati vplyvu na politiku říše. Ministerstvo naše dokázalo až příliš často a příliš „energicky", že si nehodlá mnoho dělati z vůle většiny, jak to bývá a má býti v konstitučních zemích, ba naše ministerstvo hledá v tom zvláštní sílu, nedati se od nikterého národního vplyvu říditi a vládnouti jen podle své hlavy. Jest jisto, že před ukončením vojny uherské nebude žádný sněm povolán, to jest že až do té doby vláda nehodlá ani slyšeti hlasů svých národů. Což tu tedy máme činiti?

Radí se nám, abychom prý o administrací, o financích atd. zatím jednali a takové otázky posuzovali. Ale nač? snad pro zahnání dlouhé chvíle? Neboť aby snad naše mínění v některé této věci mohlo si zjednati průchodu u vlády, aby skutečně z našich hlav mohlo vejíti do praktického života, není ani pomyšlení, když povážíme „sílu" našeho nynějšího ministerstva, která až posud representuje jen sama celý národ! Řádný muž a řádná politická strana jen tenkráte se ráda obírá politikou, když naděje jest, že její dobré návrhy mohou skutečně vstoupiti legalní cestou do života: k vedení pouhých jalových politických disputací de lana caprina drží se mnohý za tuze dobrého.

Až bude rozhodnut budoucí osud Uher, pak nastane teprva doba, kde možná bude činně zakročiti do dálšího vývinu záležitostí naší říše. Mnozí ovšem se obávají, že pak teprva klesne konstituční svoboda naše na pouhý stín, aneb že snad ani tento stín z ní nezůstane: my ale nebojíme se tono, ne sice z důvěry ve vládu, ale z důvěry v okolnosti samé.

Až posud byly v Rakousku dvě svobodě konstituční velice nebezpečné strany, a sice strana reakcionářská a strana přepiatců, proti kterým jsme vždy zároveň bojovali. Obě tyto strany jsou samy v sobě slabé, ale jedna druhé pomáhá vždycky k větší síle. Toto se bude snad mnohému podivné a paradoxon zdáti: nicméně jest to zkušeností potvrzeno. Největší část občanů jest liberální a přeje si svobodu poctivě; když ale přílišná zůřivost přepiatců nebezpečím hrozí a reakce poukazujíc na to do pláště pořádku, bezpečnosti a blahobytu svou ošklivou hlavu zahalí, což divu, že veliká část liberálních, ale bázlivých a nezkušených zavesti se dá a ve stanech reakce hledá útočiště před zůřivostí přepiatců? Tak se sílí reakce na outraty liberální strany prostřednictvím přepiatců. S druhé strany zas když reakce hrdě zvedá hlavu, a vláda sama k ní se kloníc svými buď opravdu neb zdánlivě svobodě škodlivými kroky budí všeobecnou nedůvěru, což divu, že hlasy přepiatců u mnohých liberálních nalézají příznivého sluchu, a zdržujíce je od dosavadní rozvahy převádějí je do svého táboru, čím se sílí strana přepiatců. Každý uznává, že dosavadní stav Rakouska byl takovému kolotání velmi přízniv, tak že pravá liberální strana jak skrze reakci tak skrze přepiatost mnoho seslábla, z čeho povstalo všechno neštěstí.

Neboť ani reakce ani přepiatost nemůže nic trvanlivého a šťastného vyvesti, a kdyby sobě zůstaveny byly, stalo by se to, co vypravuje bájka o dvou bojujících vlcích, z nichžto jeden druhého tak sežral, že jen ohony na bojišti zůstaly. Tak by též reakcionáři a přepiatci jedni druhé zvěšeli, neboť beztoho si ustavičně šibenicemi jedni druhým hrozí. Liberální strana ale nedrží vůbec mnoho na šibenice a nepovažuje je nikdy za nástroj k politickému přesvědčení. Liberální strana považuje i přepiatce i reakcionáře za užitečné a všímá si jejich hlasů, nedadouc se od nich ale vésti: přepiatcové jsou užitečný kvas pokroku, reakcionáři jsou užitečná uzda, aby se příliš daleko nezaběhlo, neštěstí by bylo ale jen tenkrát, kdyby byl samý kvas aneb samá uzda. V prvním pádu těsto vyteče, v druhém není možná z místa se hnouti.

Myslíme, že právě nyní nastane čas, kdežto liberální strana ouplně zvítězí i nad reakcí i nad destrukcí (přepiatci).

Minulým rokem nabylo se mnoho zkušeností v tomto ohledu, a obě tyto svobodě nebezpečné strany měly mnoho příležitosti ukázati svou neschopnost a pokaziti si důvěru, tak že nyní ani jedna ani druhá nenalezne již mnoho přívrženců. Na počátku revoluce rakouské vládla příliš strana přepiatá, a v zapálenosti tehdejší vidíme patrnou příčinu, že se mnoho našich nadějí pokazilo. Nyní zas v časech obležení navládli se reakcionáři až do sytosti, ne sice do sytosti své, ale do sytosti všech ostatních. Nevyhnutelný následek všeho toho musí býti ten, že největší část občanů ani reakci ani destrukci sluchu nedadouc, půjde cestou liberální, a síle takové nebude moci vláda odporovati.

V tom vidíme my největší naději dalšího výkvětu konstituční svobody; a třeba ještě nějaký čas se udržel nynější ordonanční systém, tím jistěji musí přece padnout, poněvadž tím více se všude rozšíří touha po vládě sněmovní, konstituční.

Proti shromáždění biskupů rakouských. I.

(N. N. dne 6. července 1849.)

Motto: Viz Psalm. David XXI. 13.

H. B. — Šťastnou náhodou mohli jsme v č. 141 N. N. zvědavému obecenstvu ještě záhy podati celý spis biskupů ve Vídni shromážděných, kterýmžto oslovují po ukončených poradách své věřící duše. My

jsme již kolikráte měli příležitost se vyjádřiti, že nic dobrého a užitečného neočekáváme od těchto porad, a nynější jejich pastýřský list dokazuje již zcela zjevně, že se nadarmo ve Vídni shromáždili, a jestli ne nadarmo, jistě na škodu náboženství.

Mohlo se přece očekávati, že náš neobyčejný čas i na biskupech nějakou změnu spůsobil, že i oni budou trochu upřímněji a skutkem (ne pouhým kázáním a slovy) vyhledávati království Božího, jehožto dobrotu nám ostatním tak výmluvně vychvalují: ale nic podobného jsme v jejich listu neshledali.

My na tentokrát chceme k tomuto pastýřskému listu jen některá poznamenání učiniti, a objasniti mnohá nepravá **nekatolická** mínění v něm pronešená.

Již počátek nadutostí světskou hrubě zavání, vzdálen jsa pravé křesťanské pokory: páni biskupové nám **vyřizují pozdravení a požehnání od Boha Otce a Ježíše Krista.** Měli snad nějaké zvláštní zjevení aneb obcovali ve Vídni s Bohem živým jako Mojžíš? —

Vůbec každý čta spis biskupů, musí v něm pohřešiti upřímnost, prostosrdečnost a s nelibostí vidí tuto hledanou vylíčenost, ono našemu věku a našim poměrům zcela nepřiměřené prohazování starých míst z apoštolů, podle kterých jest patrně tento spis jako stylistická imitace dělaný. Taková slova slušela ovšem dobře statečným apoštolům, kteří **také své skutky podle slov svých řídili:** ale velmi se nehodí na naše červené, prelatské knížata- a hrabata-biskupy, objevující se věřícím svým jen v pávím rouše, čtyřmi koňmi na visitacích při tučných hostinách! Z úst takových biskupů zní apoštolská slova jen jako pouhá svrchovaná satyra! Tak ku př. ona litování, **„že prý jsme hody svatodušní a Božího těla tentokrát s Vámi slaviti nemohli“**, jak to v pastýřském listu napsáno stojí, jest velmi hledaná a citlivá zdvořilost, když se pováží, že mnozí biskupové a arcibiskupové některým svým věřícím ani za deset let jednou se neukazují a ve svém vlastním sídelním městě obyčejně jen několikráte do roku se viděti dávají v kostele, ačkoli nic jiného na starosti nemají, když se pováží, že málokterý biskup a arcibiskup skutečně kdy k lidu promluví, ačkoli jest vrchním pastýřem všech duší!

Pět a třidcet biskupů, jak sami praví, a k tomu **„v namáhavých“** každodenních sezeních (jak též sami praví), bylo tak dlouho ve Vídni pohromadě a nemohli jiný než právě tento pastýřský list sestaviti, a kdo ví, jestli by byli bez pana **Kučkra** z Holomouce a bez pana **Pančába** z Brna i takový sestaviti mohli! Bože Duchu Svatý! jak jsi opustil pomazané své!

Zlé časy prý se přihrnuly na svět, nádoba hněvu Božího vylita jest prý na nás, všude jest prý mnoho zlého a záhubného, hrůzné temno prý jest na světě, hrůzný boj a vzpoura proti Bohu a jeho Pomazanému! Takto nám malují páni biskupové náš nynější věk! A proč? Vždyť byly jindy války mnohem větší než nyní, nevěra mnohem horší než nyní. Proč tedy právě nynější doba tak velice roznítila svatý hněv našich pánů biskupů? — Ovšem až dosavad zabraňovala v Rakousích censura i nejspravedlivější pravdy o vadách hierarchie pronášeti, nyní ale, kde podle svobody tisku možno jest také biskupům hlásati slovo Boží a upomínati je na učení Kristovo, na jejich pravé povinnosti, na které z větší části pro panský život svůj pozapomněli, nyní teprva prý nastalo temno, neštěstí a vzpoura proti Bohu!! Bůh a biskup ale zdá se přece býti něco rozličného, ačkoli mnohý myslí a vydává se rád za plnomocníka a sekretáře Božího na tomto světě.

A k tomu ještě zdá se, jakoby onen pastýřský list tak zběžná práce byl, že se po několika řádcích zapomnělo na to, co napsáno jest o něco dříve. Tak ku příkladu na jednom místě stojí, **„že taková vzpoura proti Bohu nebyla ještě v dějepisu slyšána“** a hned na to zas stojí: **„Jestiť to pouze staré bláznovství!“**

Oboje ale, jak patrno jest, nemůže být pravda, nýbrž jen jedno.

Nanejvýš nedůstojné jest ale biskupů, **patrné bludy rozšiřovati**, jako se to v pastýřském listě skutečně děje. Praví se tam ku př., **že jest nemoc hřícha pokutou.** Zač tedy jest trestán ten, kdo se již neduživým neb mrzákem narodí, aneb kdo pro těžké práce své, jimiž sebe a rodinu svou poctivě živí, ochuraví? Ovšem jsou některé nemoce hříchu pokutou, ku př. jest podagra obyčejný následek mnohého pití a lenivosti: proto ale přece nikdo rozumný tvrditi nebude, že jsou nemoce pokutou hříchu.

Dále se také rozšiřuje v onom pastýřském listu patrný blud, **že jest různost jazyků následek hříchu,** což tím více jest směšné, poněvadž zrovna před tím páni biskupové sami praví, „že jest rozdělení na národy **dílo Boží?“** Hřích ale nemůže být dílo Boží! Ovšem že se toto bludné mínění o věži Babylonské vypravuje ve starém zákoně; ale toť je známá věc, že se v katolické církvi **celý** starý zákon nikdy nepovažoval a považovati nemohl za zjevení Boží, neboť obsahuje vedle mnoha dobrého též i patrné hanebnosti, jak samým pánům biskupům snad povědomo bude, a takové Bůh lidem nezjevuje. Co se jmenovitě tohoto podání o zmatení jazyků týče, není nic jiného než stará domněnka a bájka východních národů, kterou žádný zdravý rozum vedle jiných analogií za pravdu považovati nemůže. Rozličnost jazyků povstala tak dobře a tou samou cestou jako povstaly dle vůle a plánu Božího všeliké jiné rozmanitosti na světě; rozličnost jazyků jest tak dobře chlouba Boží jako rozmanitost kvítí polního a jiného stvoření.

Co dále praví páni biskupové **o bratrství mezi všemi národy a že má křesťan plniti povinnosti ke všem, že se má láska jeho**

rozšiřovati od rodiny na obec, na národ, stát a člověčenstvo, a že jsou boje mezi národy hanou člověčenstva a ohavností před Bohem, to všechno jest tak krásné a tak pravdivé, že si přáti musíme, aby se svět vždycky podle toho řídil. Ale jak se má podle toho říditi svět, když sami biskupové ustavičně proti tomu jednají; známe jednoho biskupa, jehožto láska (poněvadž ovšem rodinu nemá) nemůže se nikterak rozšířiti ani na obec ani na národ; neboť se z lásky k obci a k národu za několik let, po která již biskupem jest, ani po česku Otčenáš nemohl naučiti, ačkoli by ho nejen láska nýbrž i povinnost a svědomí k tomu doháněti mělo, neboť béře znamenitý roční plat za své biskupování.

Rovněž tak bylo by zapotřebí, aby s ohledem na toto všeobecné bratrství veškerého člověčenstva páni biskupové nezatracovali všechny, kteří s nimi stejně nevěří, a nepronásledovali je. Víme dobře, že je za starých časů i o život přiváděli (z bratrské lásky), a žeby to i nyní snad zase rádi činili, kdyby jim v tom nevadilo **brachium saeculare.**

I to co praví páni biskupové o poměru školy a církve, kdežto školu k tělu, zemi a dítkám, církev k duši, nebi a Kristu rovnají, neschvalujeme nikterak, nevyjmouc ani sady, žeby musel být na jejich hrdlo osličí žernov pověšen.

Též my myslíme, že musí být církev a škola spojena, má-li zůstati církev pravou církví a škola pravou školou, a nenáležíme tedy do počtu lstivých nepřátel křesťanství. — Avšak my myslíme, že jak škola tak církev obě potřebují velikých časných oprav a pak budou k libosti Boží spojeny. — Nikdy bychom ale tak dětinským způsobem o tomto poměru nemluvili, jako se to děje v tomto listu pastýřském.

Známost historie nezdá se býti též velice potřebná k důstojnosti biskupské, sice by nestálo v pastýřském listu, že církev 1800 let nesla nejbolestnější jho nespravedlivého a ukrutného násilí! — Přečtěte si jen historii středověku a uvidíte, že nesl někdo jho, ale uvidíte také, že to byl někdo jiný. „Sama sobě prý církev násilím ku právu nepomáhala“, ovšem, poněvadž místo církve to činili Jezuiti a jim podobní lidé, a dali původ k bojům nesmírným o náboženství, proti kterým ale církev nic nenamítala. Páni biskupové mají ovšem velmi pohodlné a rozličné definice **církve** pohotově: někdy **jest církev** také 35 biskupů ve Vídni shromážděných, někdy zas ani polovička všech věřících není ještě církev.

Velmi nekatolické jest ale užívání písma, jak se děje od pánů biskupů. Katolická církev má — dle našeho domnění — před evangelickými také tu přednost, že se nedrží pouze bible, nýbrž připouští vedle biblí rozumný výklad. Neboť v bibli mnoho jest zdánlivých a patrných odporů, které se bez rozumného výkladu nedají vyrovnati. Kterak se ale páni biskupové právě nejbludnějšího a nejnerozumnějšího výkladu a pouhé písmeny zákona (**která zabíjí,** jak moudré ono písmo samo praví) držeti mohou, nepochopujeme dokonce. A to pozorujeme v onom pastýřském listě na mnohých místech.

„**Všechna mocnost** (t. j. vláda) **pochází od Boha,** protož kdo se protiví mocnosti, Božímu zřízení se protiví!“ Jaký to nerozum, kdyby se tato věc dle písmeny vykládati měla. Vždyť by byli Ježíš, Apoštolové, Svatí Otcové, Mučedníci atd. největší hříšníci! Jim totiž zakazovaly tehdejší vlády kázati křesťanství, a oni přece kázali, tedy se protivili mocnosti, tedy se protivili zřízení Božímu!! — Bídné pochlebenství, na jaké cesty přicházíš?! Velebni Otcové biskupové! kdyby byl ke mně přišel satanáš světské podlízavosti a byl mne chtěl pokoušeti touto sadou, že všechna mocnost pochází od Boha, byl bych řekl: „Odstup ode mne duchu podlízavý, jenž se zoveš arcipochlebníkem! neboť stojí zase jinde psáno: Více budeš poslouchati Boha nežli lidí!“

Že se pravá svoboda **jenom** z lůna církve narodila — jak též páni biskupové praví — jest věc odporující celé historii. Církev má dosti spravedlivých, velikých a pravdivých zásluh, a nedůstojné jest, připisovati jí jiné a cizí. A jak by konečně mohla pravá svoboda povstati od těch, kteří učí, že všeliká moc, tedy i moc loupežnického tyrana, pochází od Boha, a že se jí musíme podrobiti?

Ta část pastýřského listu, která nyní až ku konci nám zbývá, obsahuje jenom ustavičné opakování špatně rozuměného a vyloženého textu: **Starejte se jen o království nebeské, ostatní vám bude přidáno.** Špatné vykládání tohoto textu způsobilo již na světě mnoho neštěstí, a kdybychom se písemně jeho držeti chtěli, museli bychom se proměnit v samé **fakyry. „Člověče, přičiň se, a Bůh ti požehná“,** zase stojí jinde psáno, a zdá se nám, že užitečnější jest, tohoto druhého se držeti. Ostatně víme dobře, že sami páni biskupové se velmi málo drží onoho textu, který nám ostatním za tak spasitelný schvalují, neboť jsme ještě nic neslyšeli o nějakém arcibiskupu neb biskupu, jenž by byl své tučné příjmy (300.000 zl.) mezi své chudé spolupracovníky, lokalisty, kaplany, učitele a jiné ještě mnohem chudší lidi rozdělil, jsa pevné víry, že mu Bůh všecko ostatní přidá, když se jen bude starati o království Boží! Kterak si máme vyložiti tuto nesouměrnost mezi učením a skutky biskupskými!

Velmi významné jest také to, k jakým lidem a jakým spůsobem se páni biskupové obrací: oni výslovně apostrofují po sobě **panovníky, vznešené a bohaté, lid venkovský, chudé, vojsko a ženské.**

O panovnících, jejichžto jméno se jaksi z velké úcty ani vysloviti netroufají, praví snad ne bez příčiny velmi nekonstitučně, že oni mocnářové lid zastupují, kdežto kaž-

dý školák dobře ví, že lid zastupuje sněm. Těmto mocnářům také páni biskupové jen praví: **Proste o moudrost, a bude vám dána,** vynechávajíce zde své obyčejné naučení o království nebeském. My myslíme, žeby i zde lépe stálo: Přičiňte se o moudrost, a bude vám dána, neboť kdyby každému, kdo o moudrost prosí, dána byla, odkud by se vzali nemoudří lidé na světě? —

Vznešeným a bohatým též (podivným osudem) praví páni biskupové, že jim bude přidáno jen to, co **k dávání** potřebují: ovšem že se tedy musejí o to, co sami pro sebe potřebují, starati, kdežto ostatním, jmenovitě ale chudým páni biskupové slibují, že jim **všechno,** čehož potřebují, přidáno bude.

Ty hodný lidé venkovský, jenž jsi tuk a jádro země, i k tobě doniká hlas svůdníků slovem i písmem, praví též páni biskupové. Ovšem že jest lid rolnický tuk a jádro země, ale radujte se s námi, páni biskupové, že již ten tuk a to jádro od nynějška nebude omastkem cizím, nýbrž že zůstane tomu, který si ho v potu tváře zasloužil! Také my prosíme Boha o to a přičiňujeme se všemožně, aby hlas svůdníků slovem a písmem nevnikl do srdcí lidu venkovského: svůdníků jest mnoho, a nejnebezpečnější jsou ti, kteří v ovčím rouně chodí, a Boha ustavičně na jazyku mívají. To již sám Pán Ježíš pravil, že jsou farizeové nejnebezpečnější!

V apostrofě k chudým jest velmi chytrým spůsobem prohozeno něco o **levici,** k čemu my doložiti musíme, že jest veliký rozdíl mezi levicí na světě a levicí při soudném dnu. Mnohý, který zde na světě pořád v centrum a na pravici sedá, bude snad na onom světě oudem nejkrajnější levice, a v naději ve spravedlnost Boží myslíme, že tam na té levici bude mnoho biskupů, zvláště takových, kteří o svěřené duše své málo dbají a jen ve světských důchodech a marnostech si libují. —

Mnoho ještě dalo by se namítati jednotlivostí, ale nemohouce se s nimi zdržovati, přistupujeme k otázce životné celého onoho shromáždění. Zač se může považovati ve smyslu katolického učení? Za sněm církevní jistě ne, neboť chybí všechny známky podstatné, a o rakouské církvi jsem posud nikdy neslyšel. Jakým tedy plnomocenstvím mohou shromáždění ve Vídni biskupové něco platného uzavříti? Církevním zajisté nic, nýbrž jen státním. Ministerstvo je svolalo pouze na radu, a doufáme, že ministerstvo také toho, co biskupové uzavřeli, jinak než rady užívati nebude, a smíme-li oč prositi, tedy prosíme, aby se to považovalo za špatnou radu. Neboť soudíce podle toho pastýřského listu, musí být uzavření biskupů zcela středověké.

My nenáležíme do počtu přátel nynějšího ministerstva, ale v této věci přece očekáváme od ministerstva mnohem více dobrého než od porady biskupů. Přejeme si jenom, aby ministerstvo umělo si vyhledati náležité prameny, z kterých by se o pravých potřebách a přáních katolíků rakouských (nevyjímajíce kněžstvo) skutečné pravdy dovědělo.

Chorváti a oktrojírka.

— Vídeňské časopisy jsou skoro všechny buď ministerialní neb alespoň by rády byly, kdyby jen mohly. Dočítáme se tedy v posledních číslech Lloydu a Presse nejhrubších urážek proti Chorvátům za příčinou oktrojované ústavy od 4. března. Házení okolo sebe samými **Partikular-separatistische Tendenzen, provinzieller Winkelpatriotismus,** to jsou věci, které od takových pánů každý utrží, kdo nechce být poníženým služebníkem Němců. Tak daleko jdou tyto časopisy, že přirovnávají poslední zemský sněm trojjediného království Vídeňskému Sicherheitsausschuszu a Presse se zrovna vyjadřuje, že chorvátský sněm zemský nemá jiné právo „než oktrojovanou ústavu si zapsati a podle ní se říditi.“ Tak daleko to přivádí německé soběctví a servilnost, že konečně upírají hlavní zásadu všeho konstitučního života! Neb právě to jest hlavní známka absolutní vlády, že národ jiná práva nemá, „než vůli panovníka si zapsati a podle ní se říditi.“

My dívajíce se na věci nyní pouze z praktického stanoviska, nemůžeme sobě ovšem taky přáti, aby národ chorvátský ve své jinak zcela spravedlivé opposici proti oktrojované ústavě dále šel neb snad dokonce k nějakému násilnému odporu se zavábiti dal. Což by mohlo býti společným nepřátelům naší svobody a národnosti vítanější, než aby jeden národ pěkně po druhém k jejich většímu pohodlí se poraziti a pak potrestati dal. Nyní proti Chorvátům není ani za mák právní příčiny, a dostanou-li horší ústavu než měli dříve, bude to před celým světem pěkné znamení vděčnosti za jejich krvavé hájení mocnářství rakouského: a takové jmění třeba hned nyní nevyplácelo hotovými, přece ponese zatím dobré ouroky a časem svým se jak náleží vyplatí. Kdyby ale nyní třeba jen jedna strana (nedočkavější) v Chorvátech násilný odpor a revoluci zdvihla, víme již napřed, na čí straně bude vítězství, neboť jsou síly právě v tuto chvíli příliš nestejné; a pak by se všem Chorvátům s radostí napsala do registříku ta vina některých a našla by se vítaná zamínka nedržeti jim v ničem slovo.

Hlavní námítka Chorvátů proti oktrojované ústavě jest její přílišná centralisace. Ale v tomto ohledu by jistě nemoudré bylo, aby Chorváti sami o samotě proti ní se bránili, při čem jejich síly vystačiti nemohou, kdežto s druhé strany jisto jest, že všichni ostatní národové (vyjmouc snad něco nejurputnějších Němců) tu samou námítku proti této ústavě činí, tak že podle našeho mínění oktrojovaná ústava ani jeden říšský sněm přečkati nemůže. Ať tedy Chor-

vaté své síly i svou nechuť proti oktrojované ústavě zachovají až k té příležitosti, kde také my všichni rovněž tak nespokojení jako oni budeme moci své síly s nimi spojiti proti oktrojované ústavě. Tato příležitost bude na prvním říšském sněmu. Uvidíme pak, kolikráte se bude asi moci opakovat ten experiment rozpouštění říšských sněmů!

Ohlídněme se jenom okolo sebe, ani jeden národ (vyjmouc jednu část soběckých Němců) není spokojen s tou centralisací, kterou oktrojovaná ústava předpisuje: Slované, Rumuni, Vlachové to již všichni osvědčili, a o Maďařích ani pochybnosti není, že jim též nebude dosti té zdánlivé autonomie, kterou jednotlivým zemím tato ústava ponechává, tedy skoro všichni v tomto ohledu stejně slyšíme: proč bychom tedy jeden po druhém se svým odporem vystupovali, dadouce se přemoci, proč maříme sil svých v této nesvornosti bez spojení, proč bychom raději všichni pohromadě v úplných silách nepozdvihli svých hlasů? — První říšský sněm může teprva platně rozhodnout o budoucí **trvanlivé** ústavě rakouské a že tato bude foederativní, nepochybujeme nikterak.

Nová knížka od hraběte Lva Thuna.

Máme tedy první českou knížku sepsanou od rakouského ministra — neobyčejná to věc až posud v české literatuře: **„Úvahy o nynějších poměrech, hledíce zvláště k Čechům, sepsal hrabě Leo Thun.“** Každý si již snad napřed pomysliti může, že čelí tento spisek hlavně proti té straně politické, kterou my v Národních Novinách držíme: a právě proto že pan hrabě zřejmě své smýšlení vyslovuje, hodláme i my rovněž tak zřejmě, avšak též „sine ira et studio“ (jak pan hrabě o sobě praví) proti jeho spisu své mínění vyložiti. Nynější postavení p. hraběte co ministra osvěty a náboženských záležitostí ukládá nám povinnost považovati jeho knížku ještě za důležitější, než by se v jiných okolnostech býti zdála. Celý spis 96 stran v malém formatě, rozdělen jest na šestero částí; první čtyry jsou více theoretické, v posledních dvou praktických jedná pan hrabě o nejnovějším stavě politiky slovanské, zvláště české v Rakousích.

Pan hrabě vyslovuje se zřejmě proti vševládě, totiž proti tomu, aby vláda do všech okolností občanů svých se míchala, všechno sama říditi chtěla. **„Jak mohou — praví — zákony rozhodovati o otázkách, ježto se týkají náboženství, věd a duševního vyvinutí?** (str. 14.) **Moc státní chraniž důrazně mír a právo proti každému nepříteli jak domácímu tak cizímu; ponechej ale lidem, aby buď sami, buď ve spolku sousedském, aneb spojení podle zvláštních svých interessů svobodně rozvíjeli svou činnost a sami pečovali o své blaho.“** (str. 17.) Žádný liberální člověk nemůže tuto zásadu p. hraběte haněti, ale mnohý se zeptá, kterak se srovnává takové liberální pravidlo s tím liberalním associačním a obecním zákonem, jaký nám toto ministerstvo oktrojovalo, do kterého pan hrabě nyní (musí se rozumět co stejně smýšlející) vstoupil, proti kterému aspoň dříve opposici nečinil? — Bez svobodné associace, bez opravdivé svobodné obce nelze nikterak, aby lidé rozvíjeli svou činnost: schvalovat jim tedy oučel a zamezovati k tomu prostředky, toť jest trochu ironické. Tolik tedy musíme proti hlavní věci namítati, o které jedná p. hr. v prvních dvou odděleních svého spisu: jednotlivých námitek bylo by více. Tak ku př. praví p. hr. (str. 11.), **že protivníci vlád bojují proti vládám skoro jen lží a podvodem.** Tu již mluví z pana hraběte ministr, ačkoli spis sepsán jest v privátním živobytí: neboť každý, kdo historii r. 1848 a 1849 zná, nebude tuto strannickou sadu p. hraběte za pravdu držeti; a má-li se již o lžích a podvodech mluviti, Bůh ví, neshledal-li by se v očích vlád onen biblický trám, pro který se tříška v oku bližního přece dobře vidí.

Také myslíme, že se p. hrabě mýlí, pokládaje, že také jest hlavní příčina událostí našich dní ta, **„že vzdělané třídy lidu odpadly (aspoň z veliké části) od upřímného, živého křesťanství.“** Pan hrabě myslí beze vší pochybnosti tak zvané vyšší třídy: tyto ale pokud známe dějiny světa, vždy se velmi málo držívaly upřímného živého křesťanství, nýbrž více zevnitřních (jim pohodlných) forem, považujíce svaté náboženství Kristovo více jen za potřebnou uzdu na lid jim poddaný, než za pravidlo i pro sebe, a jestli se formálně co nábožnůstkáři chovali, činili to obyčejně z opatrnosti, aby se jim tato užitečná uzda nestrhala. Již ve svaté biblí N. Z. praví se, že snáze projíti velbloudu skrze ucho jehličí, než bohatému do království nebeského, na důkaz, že již to je obyčejná stará vada vyšších tříd, co jim pan hrabě nyní vytýká.

Strany provedení národní rovnoprávnosti ve školách a v ouřadech projevuje p. hrabě v třetím oddělení takové smýšlení, s kterým dokonce spokojeni jsme, přejíce sobě, aby se jakožto ministr prakticky držel těchto svých zásad. On praví: **„Žádnému národu jakožto takovému nepřísluší nějaká přednost před druhým, to jest: proto že někdo náleží k jistému národu, nic se mu nesmí odpírati neb zakazovati, čehož by pohledávati mohl jako práva, kdyby náležel k jinému národu.“** Na stránce 44 výslovně praví, **že se i na vyšších školách** (kde rozumí dle jiných svých výroků také **universitu) zříditi musí české katedry všeho způsobu.**

Věci, ve kterých se s p. hrabětem nesrovnáváme, jsou předně veliké, jak myslíme, přeceňování a vychvalování Němců, jejich učenosti a zásluh o civilisaci na str. 32, 33, 34. Čtoucí tyto strany, musí zrovna mysliti, že pan hrabě pokládá Němce za

první národ ve světě a že je nám Slovanům jako zrcadlo ve všem k následování představuje. Nikdo nebude tvrdit, že jsme se již vyrovnali Němcům, jiná jest ale, máme-li si je co vzor k následování vyvoliti. My především v tom hledáme budoucí velikost Slovanů, když by se nejvíce dle příkladů a vzorů starověkých Řeků a Římanů, pak ale Angličanů (severních Amerikánů) a Francouzů vzdělávali. Neboť Řekům a Francouzům zdá se nám nejvíce podobná býti povaha národní slovanská, a v tom co naší slovanské povaze chybí, totiž setrvalost, důkladnost, zdají se nám Angličané a starověcí Římané mnohem ctihodnější mistrové, než Němci, kteří se jim v těchto vlastnostech ještě nikdy nevyrovnali. A v čem bychom si my Slované měli vzíti Němce za vzor: v politice? v té jsou oni sami nejbídnější školáci, jak zkušenost učí; ve vědě? v té jsou pedanti, kteří si tvrdou skořepinou vědy tak zuby vylámou, „že již ani jádro, kdyby se i až k němu probrali, okusiti nemohou; v umění? k tomu jsou buď příliš chladní, buď příliš titěrní, buď zas přeučení; zkrátka by se nejlépe charakterisovati dali, že jsou **velicí mistři v malých věcech**. Není zde příležité místo, abychom slabé stránky Německa rozebírali, ale máme přesvědčení, že všechno skoro, co jest na Němcích následování hodné, mnohem skvěleji a důkladněji u jiných národů nalézáme, a že všechno to, co mají Němci původního u sebe, následování pro nás hodno není.

Tolik o poměru Slovanů a Němců vůbec; má-li ale pan hrabě přede vším jen na zřeteli Čechy a Němce v Čechách, jak se to skutečně zdá na str. 34, kde praví: **„Dokud ale Slované co do vnitřní síly a vzdělanosti zůstávati budou pod Němci, potud musí tito více platiti v životě jak občanském tak politickém“**, tu se zdá p. hrabě zapomínati, že dle našich dosavadních poměrů v Čechách všechna česká vnitřní síla a vzdělanost v německé formě vězela a Němcům se připočítala, držícím násilně (pomocí vlády) všechen monopol intelligence. Kdyby ale p. hrabě **obyčejnou** německou vesnici v Čechách porovnal s obyčejnou českou, sotva by shledal veliký rozdíl vnitřní síly a vzdělanosti! Sem též náleží to, co praví p. hrabě (str. 42) o divadle. Neníť to tedy se strany naší (jak se vyjadřuje p. hrabě) **„lichá národní ctižádost aneb hledění okem závistivým na to, co mají jiní“**, když rozličné ústavy pro sebe žádáme, které jsme až posud vlastními penězi a daněmi, vlastními silami vydržovati museli pro cizí čest a pro svou potupu, totiž pro rozmnožení důkazů, že máme mnohem méně **„vnitřní síly a vzdělanosti“** než Němci. Všeobecné sady nemívají vždycky platnost; ku př. praví p. hrabě: **„Především budiž dána každému člověku a národu stejná svoboda, by se o svých silách vyvinoval.“** Byli ale dva sousedé, kteří mívali před časy oba po čtyrech koních: při rozličných příležitostech sobě ale soused Michl poznenáhla tři koně od souseda Vaška přivlastnil, tak že konečně má Michl sedm a Vašek jednoho koně. Nyní mají jíti oba na přípřež, oba dostanou stejný náklad (mají se o svých silách vyvinout), a Michl se směje Vaškovi, že tak pomalu jede, ba pochybuje dokonce, neuvázne-li Vašek někde v blátě. Otázka: Nebylo-li by slušno, aby napřed soused Michl sousedovi Vaškovi ty tři ukradené koně vrátil, a pak s ním teprv o závod jel? — Myslíme, že toto podobenství měl p. hrabě, spisuje třetí oddělení své knížky, dobře na zřeteli míti, pak by byl snad ledacos vynechal a ledacos přisadil! —

Nyní přicházíme ale již k té části knížky, ve které se smýšlení pana hraběte od našeho tak velice a podstatně dělí, že za nejlepší cestu pokládáme, napřed v krátkosti všechny hlavní zásady od p. hraběte vyřknuté dohromady sestaviti, a pak proti nim též své námitky a svůj odpor v souvislosti přiložiti. My beztoho očekáváme, že skoro každý, kdo se českou literaturou obírá, spis p. hraběte přečísti neopomine, což si také přejeme, nebojíce se nikterak, že tím něco utrpí naše politická strana, poněvadž můžeme panu hraběti ve všem platné námitky postaviti.

Pan hrabě myslí, že nejnebezpečnější škůdce věci národní jest ten, kdo z ní udělati chce věc politické strany; — žeby z toho pošlo to, co se nejpatrněji v Uhřích ukazuje; že moc strany národní prospívá jen vůdcům jejím a novinám jejich; že strana národní nikdy vlády vykonávati nedovede, že se její mocí nic trvanlivého nemůže vystavěti; že musí zůstat strana národní věčně v opposici; že jest korouhev strany národní cit, a proto se nedá od ní očekávati důslednost v politických zásadách, oudové její nemohou býti i v nejdůležitějších politických otázkách svorní a musí obětovati své přesvědčení straně. Tyto všeobecné sady p. hrabě pak aplikuje na bývalou slovanskou Pravici v říšském sněmě, a lituje, že mnozí mužové pozbyli svého politického postavení a vážnosti tím, že k této straně přistoupili. Pan hrabě se vyslovuje proti každé politické koalici (spojení různě smýšlejících k jednomu oučeli) a vypočítává na str. 84 historicky všechny (domnělé) slabosti národní naší strany. Dále myslí, že skrze foederaci by muselo přestat Rakousko býti jedním státem; žehrá velice na to, že naše strana tří slov: **národnost, demokracie a foederace** užívá jako hesla, neurčivši dokonale, co pod každým rozumí a jak dalece chce jíti jmenovitě v demokracii a ve foederaci, což nazývá p. hrabě nepoctivým a nechvalitebným, velikolepým podvodem a hříšným pohráváním; píše takto výslovně (str. 88): „Užívati všech třech jakožto pouhých hesel, nepřikládajíce žádné z nich určitého pojmu, a spojovati v jednu stranu všechny, kdož je přijímají v jakémkoli smyslu, toť jest nepoctivost trojnásobná.“ Zastávaje na str. 86. 87. šlechtictví, vytýká

dosti zřetelně straně (naší) národní, že chce bohatší a znamenitější prohlásiti za bezprávné. Co by získal národ — ptá se p. hrabě na str. 94 — vyměniv jho vlády absolutní za okovy strany samovládní? (čím myslí naši stranu), a jmenuje nás (str. 95.) hloučkem předbřeznových „vlastenců", osobujících sobě výhradní monopol ve vštěpování lidu své státnické moudrosti, která větším dílem vypůjčena jest ze západní Evropy. Celý spis uzavírá ale p. hrabě následující pamětihodnou sadou str. 96: „Revoluce, ve které žijeme, nedojde svého konce dříve, dokud seševládnost sněmovních většin nestane právě tak nemožnou, jako ševládnost absolutního mocnáře anebo absolutní büreaukratie!" — O této poslední St. Simonistické sadě domýšlíme se ke cti p. hraběte, že jest jenom výrodek jeho neohebnosti v češtině, neboť se ostýcháme rozuměti ji v tom smyslu, v jakém zde stojí.

Tento zde v krátkosti vyložený chod myšlének p. hraběte ukazuje dosti zřetelně, že knížka vlastně čelí proti straně naší aneb ještě zřetelněji proti Národním Novinám a jejich dosavadnímu směru. Nezbývá nám tedy nic, než buďto od svého dosavadního směru upustiti, anebo dokázati p. hraběti, že jeho myšlénky jsou nepravdivé, čím se pak náš směr sám ospravedlní.

Pan hrabě vystavěl celý svůj systém na třech hlavních ale mylných zásadách: předně že **strana národní jest vedena pouhým citem**, za druhé na chybné zásadě **o oučelu národní strany** a za třetí na chybné zásadě **o politických stranách vůbec**. Dovedeme-li dokázati, že smýšlení pana hraběte v těchto třech věcech jest chybné, padne sám o sobě celý jeho systém, který na nich spočívá.

My tedy pravíme: Naše národní strana není vedena pouhým citem, nýbrž snažení národní kromě citu také způsobeno a vedeno jest zásadami **čistě rozumovými**. Na následujících pravdách spočívá budova našeho národního snažení: Kromě toho, že každá národnost již jako zvláštní plod všemohoucí síly zasluhuje život a vznik, a tedy pěstovati se má vždy k většímu květu; kromě toho ještě také jest národní rovnoprávnost nevyhnutelná a hlavní výmínka každé opravdivé politické svobody. Neboť kdekoli se jedna národnost (jeden jazyk) zanedbává a odstraňuje, a druhý zvelebuje, nevyhnutelný následek v běhu času musí býti ten, že vznikne nerovnost mezi občany mluvícími těmito jazyky; občané té národnosti, která se zvelebuje, mají více práv, než občané zanedbané národnosti; oni se poznenáhla vytlačí ze všech ouřadů, nemají přístupu ke vzdělání a tudy jsou uvrženi do nevyhnutelných škod, zkrátka nastane aristokratie plemene a národnosti. A poněvadž ve svobodných státech většina vládne, není pro onu národnost, která v menšině jest, i při nejsvobodomyslnější ústavě nikdy možnost, vybaviti se z onoho ukřivdění, proto že nemůže nikdy přehlasovati onu většinu jinonárodní, která od svých předností jistě dobrovolně neupustí. Proto jest ale hlavní starost každého národu pojistiti si především svou národnost a jazyk, jakožto nevyhnutelnou a právní výminku demokratické rovnosti. Kromě toho jest jisto, že ztracená politická svoboda jednou ranou, jednou chvílí opět nabýti se může, ztracená národnost ale již nikdy, a potlačená velmi těžce, tak že národ na takovou ránu často mnohá století postonává, nemoha ani docela zahynouti a v jiný národ se přetvořiti, ani již dokonalých sil nabýti, aby se vyrovnal svým soupeřům: a tak co bídný opovrhel, co služebník jiného národu, odsouzen jsa na vždy jen k nejnižším třídám, mnohé století bídný život vésti musí.

Právě proto pro všechno jest první a nejhlavnější starost každého národu, pojistiti sobě co možná nejvíce národní rovnoprávnost svou: tato životní starost musí předcházeti všechny ostatní, a kdekoli se jedná o nebezpečí národnosti, mizí všechny ostatní ohledy.

Tyto jsou zásady, na kterých spočívá smýšlení a politické přesvědčení strany národní, a kterých sobě každý vzdělaný spoluoud této strany dobře vědom jest, nejsa veden pouhým citem, nýbrž jsa veden rozumem a citem lásky k svému národu jen rozehřán k větší činnosti a obětavosti. Strana národní není tedy vedena pouhým citem, a tu pak odpadají všechny consequence, které p. hrabě z této své sady táhnul, ku př. že nemůže být důsledná v politických zásadách.

Za druhé má ale p. hrabě mylné ponětí o účelu národní strany. On totiž nepovažuje, že trvání národní strany v politice jest jenom na čas, totiž až k ouplnému provedení rovnoprávnosti v životě a k pojištění národnosti pro všechny budoucí časy. Národní strana může tedy rozumným spůsobem jen tak dlouho trvati, až toto docíleno bude, pak ale sama sebou přestává, protože jest práce její dokonána. Pan hrabě nám ovšem namítne, že rovnoprávnost již vyřknuta jest: my ale odpovíme, že ovšem slíbena, ale ještě nikdy neprovedena ve skutečnosti, a poněvadž při uvádění této rovnoprávnosti do života mnoho nejrozmanitějších může být spůsobů a stupňů,*) že zapotřebí jest, abychom dříve neustáli, až dokonce provedena bude. V tomto ohledu rovná se národní strana docela těm politickým stranám, které tak často vznikati vidíme, ku př. v Angličanech, a které si především provedení jistých jednotlivých věcí (emancipace katolíků, zrušení obilních zákonů) za úkol vybraly, všímajíce si ostatního tak dalece, jak toho jejich hlavní předmět žádá. S ouplným provedením rovnoprávnosti přestane tedy i národní strana, do té doby ale ještě žádným spůsobem se nedá odrozumovati: rovněž tak musí po

*) Někdo myslí ku př., že již to pro Čecha jest veliká rovnoprávnost, když není pro užívání svého jazyka potrestán! Red.

vstati zase v to okamžení, kdy by národní rovnoprávnosti opět nebezpečí zahrozilo.

Po takovém výkladu odpadne tedy hned všechno to, co p. hrabě vytýkal straně národní na tomto mylném základě: totiž že musí zůstat věčně v opposici, kdežto ona zůstane v opposici jen až do provedení rovnoprávnosti a pak odstoupne (jako národní strana, rozpadnouc se podle rozličných zásad též na rozličné strany). Pak že nemá ve všem stejné smýšlení: kdežto ona nepotřebuje mít, tak dobře jako tesařové pracující na jedné střeše nemusejí být stejné víry, aniž to jejich práci na ujmu býti může. Pak že strana národní nedovede vládu vésti, což ovšem také žádné národní straně ani nikdy nenapadlo, co se také docela příčí její systému. Oučel její nemůže býti jiný, než přinutiti vládu k provedení rovnoprávnosti ve všech odvětvích, kde toho zapotřebí jest. Aby ale mohla být nějaká česká neb německá neb maďarská neb španělská atd. vláda, jest tak nesmyslné jako české neb španělské náboženství, česká neb španělská arithmetika. Ovšem ale mohou jednotlivé části strany národní, které mezi sebou v politickém smýšlení sjednoceny jsou, velmi dobře vládu vésti.

Náhledy ale, které p. hrabě projevuje o tvoření politických stran, skutečně by více přislušely některé idealní slečince než rakouskému ministrovi. Že užíváme slov národnost, foederace a demokracie za heslo, neurčivše zcela zevrubně a snad jako v nějakém právním spisu význam jednohokaždého, proti tomu horlí až urážlivým spůsobem, nazývaje to nepoctivostí. Pan hrabě zdá se nevěděti, neb dělá se, jakoby nevěděl, v čem záleží celé umění, utvořiti veliké politické strany: totiž ve volení praktického hesla, a že čím šťastněji toto heslo jest vyvoleno, tím větší a tudy mocnější jest strana. My si to právě za velikou zásluhu pokládáme, že jsme taková hesla, jako jsou: **národnost, demokratie a foederace,** vyvolili, a doufáme, že „sub hoc signo“ bude většina na naší straně. Nejsou to právě tak nahodilá slova, nýbrž nutně jedno z druhého vyplývají a vyznačují dohromady nejlépe v krátkosti všeliké přání veliké většiny rakouských národů. My chceme **poctivou** demokracii, bez národnosti není ale možná pravá demokratie, a bez foederace není zas možná v Rakousku národnost, proto že z tolika rozličných národů složeno jest; proto tedy chceme národnost, demokratii a foederaci zároveň. Není to také, jak pan hrabě myslí, jenom házení nějakými neurčitými slovy; čtoucí naše noviny musí již míti z rozličných ustavičně se opakujících článků ponětí, jaká jest naše demokratie, naše foederace, a co žádáme k uskutečnění národní rovnoprávnosti. Proto také myslíme, že pan hrabě nespravedlivě a vášnivě proti nám (ač ne zcela zřejmě, ale přece alespoň indirekte) užil předhůzky, že chceme **bohatší a znamenitější prohlásiti za bezprávné.** Naše demokracie není tak závistivá, abychom bohatým jejich jmění a znamenitým jejich znamenitost záviděli, tím méně tak zlodějská, abychom jim jejich jmění a jejich **zaslouženou** znamenitost odcizovati chtěli; že však **nezaslouženou** znamenitost nerádi cítíme, k tomu se arci přiznáváme, a to jest právě jedno z hlavních pravidel naší demokracie.

Nepraktičnost svého požadování zdá se, jakoby byl ani p. hrabě nepovážil. Kdyby ku př. jenom docela stejně smýšlející do jedné strany sestoupiti se měli, a kdybychom jenom pět rozličných druhů (stupňů) foederace, též tolik demokratie a též tolik v požadavkách národnosti přijali (ačkoli jich jest bez konce, protože skoro každý člověk o těchto věcech má svoje mínění, jeden jda dále, druhý jsa s málem spokojen) již by tu vypadlo dle obyčejné kombinace $5\times5=25\times5=125$, pravím sto dvacet pět rozličných stran. Je to ale možná: a byloby to dobře? — My ani se nechceme domýšleti, žeby pan hrabě snad dle zásady „divide et impera“ chtěl na více stran své odporníky rozděleny míti.

Jestli to ale jest nepoctivé, podvodné (jak pan hrabě praví) lidi rozmanitých nuancí, avšak v hlavních zásadách svorné do jedné politické strany sebrati, pak musí nazvati p. hrabě **celý svět** (v ouplném smyslu toho slova) nepoctivým, neboť všude se dělí celý národ obyčejně jen na dvě neb na tři politické strany, ba za neštěstí se pokládá, když by se příliš mnoho stran jevilo. Jaká ku př. rozmanitost smýšlení v obou stranách, kde celý národ se dělí jen na stranu liberalní a neliberalní? Ať tedy jde p. hrabě a nadá všem anglickým Whigům a Toryům nepoctivých a provozujících velikolepý podvod! Ať to samé učiní i sev.-americkým demokratům a Whigům! — Myslíme, že p. hrabě sám překvapenost a vášnivost tohoto výroku svého uznati musí.

Pokud svět bude světem a člověk člověkem, nenajde p. hrabě nikde politickou stranu, jejížto oudové by se ve všem srovnávali: vždyť pak ani mezi dvěma přátely nemůže být ouplně stejné smýšlení. To však celku nic nevadí: jeden k vůli druhému musí v něčem ustoupiti, aby zas onen jemu k vůli ustoupil; někdy zůstane na vrchu mírnější, někdy prudčí živel celé strany; v celku ale se vždy dle jednoho smyslu pokračuje.

Jsouce ostatně přesvědčeni, že p. hrabě ve knížce své vyslovil upřímně svoje přesvědčení a svou dobrou vůli, kterou jsme jemu v celku nikdy neodpírali, nechceme tedy ani před ním tajiti toho, že nám ani možno není, určiti již nyní ouplně a do podrobnosti té foederace, kterou jsme sobě za heslo vyvolili. My se neštítíme veřejně toto vyznati, protože myslíme, že nyní žádný vůbec ani nemůže napřed něco podobného určovati. V tom musí být slyšán hlas všech národů rakouských, a jeden národ, jedna strana nemůže sama o sobě žádného rozhodného hlasu sobě osobovati. Zásada naše

ale v tomto ohledu jest ta, že každý jednotlivý národ v Rakousích jest sám sobě oučelem, a říše rakouská toliko prostředkem k dosažení těchto oučelů jednotlivých národů: a v tom myslíme, že leží kořen foederace, kdežto naopak centralistům říše za oučel platí a jednotlivé národy jenom za prostředky. Na příštím říšském sněmu uvidíme jistě dle těchto dvou zásad rozdělené všechny zástupce celé říše, celý sněm rozpadne se na dvě strany: centralistů a foederalistů. Foederalisté budou sebe vždy považovat napřed za Čechy, Chorváty, Srby, Poláky, Rusíny, Maďary, Vlachy, Rumuny atd., a pak teprva za Rakušany, kdežto naopak centralisté především za Rakušany (za Němce, což v tomto pádu jest synonimum), a pak teprva za provincialy té neb jiné **province**. Centralista a foederalista, ačkoliv jejich vyznání víry ještě není formulováno, přece se velmi ostře od sebe dělí, a z každé maličkosti se poznati mohou, ku př. foederalistovi slovo **province** jest až k smrti protivné, kdežto centralista jím ustavičně a s líbostí okolo sebe hází.

Některé výroky pana hraběte, nesoucí na sobě patrné známky strannosti a mrzutosti právě k naší straně, nemůžeme též mlčením opominouti. Co ku př. znamenati mají **ony okovy strany samovládní**, přirovnané od něho k absolutní vládě? Každý ví, že naše strana rovněž jak každá jiná nemá žádných prostředků někoho nutiti, aby s ní držel: každý drží s námi tak dlouho, pokud uznává, že cesta naše jest pravá, a pokud se shoduje s naším smýšlením. My nemáme žádné vojenské exekuce, žádné žaláře, žádné tresty, kterými bychom někoho nutiti chtěli, aby to, co pravíme, za spravedlivé uznával! Zdá se tedy, jakoby přiveden byl k takovému výroku p. hrabě jenom z trpkosti nad politickou porážkou, kterou za onoho času šťastně od nás utrpěla jeho strana.

To samé platí též o výroku p. hraběte, „že prý moc strany národní jenom vůdcům a novinám jejich prospívá“, ve kterém každý alespoň co se novin týče, pozná narážku na spisovatele tohoto posouzení. Pan hrabě dobře ví, že vůdcové národní strany naší od své strany žádného jiného prospěchu nemají, než jakého vůbec užívají vůdcové každé politické strany, totiž vplyvu a vážnosti. Avšak i to opět závisí od dobré vůle strany samé jako všude jinde. Co se ale novin týče, jest známá věc, že prospěch každých novin (vyjmouc takové, které někdo vydržuje a uplácí) závisí jenom od nich samých; které noviny mají schopnosti, získati si více přátel, těm se vede ovšem líp, než takovým, které lidé ani zadarmo bráti nechtějí. Pan hrabě též dobře ví, že my k předplacení na svoje noviny nikoho nutiti nemůžeme, a že bychom se také styděli snad nějakých kramářských a dorážlivých prostředků k rozšíření jejich užívati.

Rovněž tak nevíme, co mohl p. hrabě mysliti slovem monopol, a tím že nikoho jiného k slovu připustiti nechceme. Snad nás nebude považovati za tak dobromyslně hloupé, abychom nechali strany tak nám protivné, jako ku př. Vlastimilo-Wurmbrandskou v tichosti se rozšiřovati, neopírajíce se proti ní ze všech sil?

Vůbec nesluší p. hraběti výrazů, jako „hlouček předbřeznových vlastenců“ užívati, neboť on sám náležel do tohoto „hloučku vlastenců“, a teprva později více ke straně šlechtické přilnul, a jmenovitě po událostech červnových dokonce se s naší stranou rozpadnouti a roznepřáteliti musel. Proto by se měl s ohledem na tuto stranu vždy držeti známé národní písně:

„Hněvej ty se na mne nebo nehněvej,
Jen když mne potkáš, pozdravení dej!“

to jest: on může nyní jakožto nepřítel důvody vystupovati proti naší straně, ale neměl by nikdy potupně mluviti a pohrdavě o těch, do počtu kterých se dříve náležeti nestyděl.

Ku konci nemůžeme ještě nezmíniti se o tom, co vytýká p. hrabě (str. 84) Pravici slovanské: **„Podporovala v Kroměříži celým svým počtem hlasů onu stranu sněmu, od které z Vídně byla vypuzena, v otázce národnosti se dokonce nedotýkající, proti vládě té, která se zmužila prohlásiti konečně nepřátele Slovanů v Uhřích za nepřátele Rakouska.“** V této pamětihodné sadě vypodobnil se p. hrabě mimovolně líp než v nejdokonalejším zrcadle. Jak známo, jednalo se tam o hlavní zásadu, **„pochází-li všechna moc z lidu“**, a tedy snad měla Pravice slovanská (jak myslí hr. Thun) ze msty proti Němcům upírati takovou hlavní a základní pravdu? Měla snad ze zdvořilosti k vládě a ze záští proti Levici hlasovati proti svému přesvědčení? Že ostatně ani vláda nevystoupila proti Maďarům ze spravedlivosti k Slovanům, nýbrž pro vlastní svůj prospěch, to ví p. hrabě tak dobře jako každý jiný.

Na jiné jednotlivosti toho spisu přijdeme ještě příležitostně.

Statečnost politická.

— **Stálost, vytrvalost a neohroženost politická** jsou vlastnosti, které nevyhnutelně národ míti musí, chce-li upevniti svoje práva a svou svobodu: bohužel ale těchto vlastností ještě příliš po řídku nalezáme. Jak mnohý mezi přáteli svými aneb někde v hostinci aneb jak říkáme za větrem až přes příliš zůřivý a radikální člověk, svěsí hlavu, ohne hřbet a poníží svou mysl, jak mile s ouřady co činiti má, jakmile strana jemu ve smýšlení politickém protivná zvítězí a své odporníky ustrašovati a pronásledovati počíná. Jak mnohý, jenž v roku 1848 bouřlivým svým radikalismem až všechno děsil, jemužto tenkrát všeho bylo málo, jemuž se celý svět zdál býti neliberální a reakcionářský, jak mnohý pravím ouhlavní radikalista

z minulého roku obchází nyní s kloboukem v ruce jako zmoklá slepice v ustavičných ouzkostech, aby si někdo nevzpomněl na jeho lonskou zůřivost.

Jaká jest asi příčina tohoto tak obyčejného úkazu? — Ovšem jest příčin více, my však zde jen na jednu hlavní poukázati obmýšlíme. Že jsou vůbec lidé beze všeho mravního charakteru, kteří vždy jen s tou stranou drží, která vyhrává, kteří se tedy i v loni beze všeho přesvědčení a bez mravního pudu k liberální straně přidali, domýšlejíce se, že musí zvítězit a že pak při tom i oni uloví lecjaký výnosný ouřádek nebo něco tomu podobného: o tom všem, jakožto věci příliš sprosté, obyčejné a mizerné nechceme ani slov šířiti. Takoví lidé budou dnes sloužiti absolutní vládě za denuncianty a za biřice, a zejtra, kdyby se věci obrátily, budou své nejpoctivější spoluobčany věšet na lucerny a připravovat pod guillotinu, vždy ale budou vyhledávat beze vší svědomitostí jen svého špinavého zisku.

My však zde jen chceme jednati o poctivých ale slabých lidech, a o příčině, proč oni jsou nestálí a lehce zastrašitelní ve svém politickém smýšlení. Příčina toho jest neurčitost a nejasnost jejich politického smýšlení. Puzení jsouce jenom okamžitým citem a neurčitým nadšením nedovedli si ještě utvořiti v hlavě pevný systém politických zásad, a proto kolikráte jim v nadšení přeskočí několik koleček a hodiny jejich politického smýšlení hrozně hřmotí, najednou ale zase bez pohnutí státi zůstanou. Právě proto, že se jejich smýšlení politické nezakládá na dobře promyšlených a ustálených zásadách, lehce se zaleknou a netroufají si to, co skutečně smýšlí, vždycky také činem vyznati, oni mají jen jakousi sváteční politiku mezi přáteli a při sklenici, ale všude ve skutečném životě jenom všední. Když slunce svítí liberální straně, poletují jako motýlkové v nejpestřejším barevném blesku: když ale se obzor zahalí mraky a od daleka bručí vládní hrom, již hned zalezají jako červíkové do svých dírek.

Mužové ale, kteří dle pevných zásad smýšlí, kteří si utvořili pevná nezrušitelná pravidla v politice, přes které nikdy ani nepřeskočí ani nepodlezou: takoví dovedou v čas přílišné politické bujnosti odporovat přemrštěncům, a nedbajíce na žádné jejich, že při tom často utrží nezaslouženě nadávky, umějí ochladiti jejich přílišnou zapálenost a uchrání tím kolikráte vlast od velikého neštěstí, za to ale se také nebojí v zarmoucených dobách politické sklíčenosti povznesti neohroženě hlasu svého proti škůdcům a nepřátelům svobody. V politice musí každý napřed sám se sebou a se svým svědomím býti urovnán a přesvědčen, že nic nespravedlivého a nic pro vlast škodlivého nežádá, pak ale když jednou tohoto přesvědčení nabyl, nesmí se také báti a ostýchati, toto své přesvědčení jakožto věc dovolenou a poctivou všude a před každým a buď si to císař sám vysloviti a zastávati. Jen takovým spůsobem může opravdu svoboda pravá vzniknout a pro budoucnost se ustálit.

Narozeniny J. M. C.

V Praze dne 18. srpna. Včerejší osvětlení zavdalo v Praze opět příčinu k rozmanitému duševnímu pohnutí. Také my jsme poněkud byli strženi do onoho proudu, a č. 138 Deutsche Zeitung uznalo za dobré, sejmouti při této slavné příležitosti svou politickou larvu a ukázati se nám v celé své německé kráse. Uvádějíc z našeho čísla od 16. onen článek z Pražského denníka, ve kterém jsme vysvětlili okolnost strany návrhu p. Friedlanda a jeho říšské koruny na staroměstské radnici, přidaly k němu Deutsche Zeitung dodatek, v němžto nás poučují o potřebné úctě k J. M. C. a ke všem známkám říše, vyčítajíce nám jako obyčejně „alte Sondergelüste“, a rovnají nás k Maďarům, s nimižto prý válku vede vláda, dávajíce na srozuměnou, že jsme vlastně ještě horší.

My neznáme nic opovrženějšího než pochlebníka. Byltě čas, kdežto Deutsche Zeitung neukrývaly příliš opatrně protirakouské smýšlení své, jmenovitě v čas povstání Vídenského, za těchto dob a za předešlých nám vytýkaly Deutsche Zeitung servilnost, protože jsme neuznali za dobré, zdvihnouti revoluci proti Rakousku. Nyní se věci obrátily, Rakousko a dynastie stojí pevně (máme-li my nějakou zásluhu při tom, nech ať historie rozhodne), ba ukazuje se jistá čáka, že skrze centralisování vlády německý živel v Rakousích získá: a ejhle! Deutsche Zeitung již nás napomíná jak máme slaviti narozeniny JMC. a jak si máme vážiti koruny říšské! Vidíme jak se časy mění!

Co se ale samého osvětlení týče, vidíme patrně z příkladu městské rady Vídenské, která též jako naše Pražská radila dobročinné dary pro chudé místo illuminace, že naše Pražská rada nejednala nešetrně a neuctivě proti J. M. C. Vůbec každý rozumný bude osvětlení města v čas obležení co možná zdržovati, neboť věru v takovém stavu podobná demonstrace nesluší, poněvadž připouští možnost, mysliti si, že není naveskrz z dobré vůle spůsobena. Nemůže se tedy schvalovati krok, který učinili mužové jisté strany, přivěsivše již pozdě odpoledne veliký plakát, který zde následuje:

Svým spoluměšťanům!

Zejtra jest slavnost narozenin Jeho Milosti našeho milovaného císaře. Ponejprv, co trůn nastoupil, máme příležitost, tyto slavně odbývati. Máme tím spíše příčinu k tomu, poněvadž Jeho Milost udělením ústavy — která dříve slíbena, od něho teprv ale dána byla — uzavřením míru s Piemontem a ku konci se blížícím pokořením po-

vstání v Uhřích nám pro budoucnost zevnitřní i vnitřní pokoj a s tímto opětné zkvetání našeho blahobytu zaručil.

Jsme toho mínění, že jest všeobecné osvětlení města nejjednodušším a nejpatrnějším prostředkem, jímžto city vděčnosti a oddanosti naší Jeho Milosti na jevo dáme.

Narozeniny Jeho Milosti císaře Ferdinanda byly letos osvětlením města slaveny, ačkoli JM. zřejmě toho odříci se ráčila.

S důvěrou tedy očekáváme, že každý dobře smýšlející rád na všeobecném osvětlení, dnes večer od nás zamýšleném, oučastenství bráti bude, k čemuž své spoluměšťany přátelsky a co nejdůležitěji zveme. V Praze dne 17. srpna 1848.

Ve jménu více stejně smýšlejících: MDr. Reisich. Ant. Haasche, obchodník. K. H. Fischer, JUD., Pražský měšťan. Karel Kehrn, obchodník. Michal Kriner, obchodník. Egidy Kriner, obchodník. Fr. Burian, kožel. mistr. Fr. X. Brosche, obchodník. Bed. Brosche, obchodník. Jan Jelínek, měšťan. J. B. Batka, obchodník. J. Röhrs, fabrikant. V. Hofman, sklenář, Fr. Kose, kupec. JUD. Niemann, advokát. MDr. Wischin. Fr. Liegert, obchodník. M. Jindřich, obchodník. Bohumil Haase. JUD. Burian. J. G. Dietel, obchodník. Jul. Hegner. Herm. Buchsbeck, obchodník. Jiří Hezner. JUD. Rudolf Haase. Helminger, JUD. Mor. Zelliger, obchodník. Jos. Götzl, konvář. Jos. Pokorni, švec. Lud. Fortner, stříbrník. J. Cayer. Josef Köhler. Čeněk Türk. J. J. Wanitschek. František Scheib. F. Lepschik, voskář.

Neboť neslušné jest, den narozenin J. M. C. vyvoliti si za příležitost politických agitací a míchati city obecenstva k J. M. C. dohromady s politickými vášněmi jedné strany proti druhým. Skutek také okázal, žeby bylo nejmoudřejší bývalo, následovati městskou raddu a oslaviti den tichým ale výdatným darem pro chudé, než působiti nepodařenou illuminaci. Osvětlení města, kdykoli není pouhá politická demonstrace, nýbrž jako včerejší má být ke cti JMC. našeho neodpovědného konstitučního mocnáře, musí být všeobecné.

Vládním novinám.

(N. N. 25. srpna 1849.)

— Vládní naše noviny, a sice tenkráte německé i české uznaly opět za dobré, vynaložiti na nás něco ze svých otcovských napomenutí a ponaučení.

Že Prager Zeitung svého bývalého spolupracovníka a nynějšího ministra hr. Thuna proti nám všemožně zastávati musí: o tom není ani zapotřebí pochybovati. My také nemáme proti tomu nic co namítati; čtenářstvu našich novin jest knížka p. hraběte přístupná, my sami radili jsme ve svém článku, aby si každý tuto knížku p. hraběte přečetl, a proto jest svědomí naše zcela upokojeno, neboť každý poznati může, jestli jsme p. hraběti něco nespravedlivě vytýkali. A pro několik nadávek, kterých se nám od Prager Zeitungu již beztoho dříve v úplném důstatku dostalo, nebudeme si zoufat; my přejeme Prager Zeitungu jeho moudrost státnickou, jeho učenost, jeho logiku, jeho populárnost, jeho většinu! — tak mu to všechno přejeme, že ani trochu nezávidíme! a při tom jsme tak skromni, že sobě ani jednu z vlastností Prager Zeitungu míti nežádáme.

K odpovědi pohnuly nás tentokrát jen některé věci, které se v Prager Zeitungu příliš často opakují, a ve kterých se Prager Zeitung odvolává vždy na to, že **prý veřejné smýšlení jest na jeho straně**, že veřejné smýšlení v Praze jest proti městské raddě, ba dokonce ještě praví, že nepochybuje o tom, že všichni čtenářové Národních Novin smýšlejí tak, jako redakce Prager Zeitungu. — Co mají podobné věci znamenati? My nevíme jiné odpovědi na to, nežli to co obyčejně říkával onen p. učitel, totiž: Smějte se, hoši! Kdyby smýšlelo čtenářstvo Národních Novin tak jako redakce Prager Zeitungu, odkud pak by se vzalo toto naše čtenářstvo? Proč pak by všichni nečtli raději Prager Zeitung aneb jeho českou sestřenici Pražské Noviny?

A jaký hrdina jest p. redaktor Prager Zeitungu, jak on beze vší světské bázně vyjevuje své politické náhledy, ukryt jsa pod perutěmi vojenské vlády, a jak hrdinsky nám umí pohrozit! Věru učiněný Bayard! **„Das Uebrige wird sich auf einem Wege ergeben, auf welchem die Warte N. N. nicht steht!“** praví nám pan redaktor Prager Zeitungu, dávaje nám na srozuměnou, že jsou ještě na světě vojenské soudy a Stockhaus. Věru nic není na tomto světě tak velikolepé, jako politické hrdinství vládního redaktora! —

Řeč Viktora Hugona,

presidenta sjezdu pokoje, při zahájení téhož sjezdu.

(N. N. 29. srpna 1849.)

Pánové!

Mnozí z Vás přicházejí z nejdálších končin širého světa jsouce vedeni zbožnou a svatou myšlénkou. Jsouť mezi Vámi publicisté, filosofové, duchovní všelikých vyznání křesťanských, na slovo vzatí spisovatelé, zkrátka mužové, jenž jsou chloubou svých národů. Vy chcete, aby vyšel z Paříže výrok shromáždění tohoto, kteréž nepodporuje blaho národu jednoho, nýbrž blaho národů všech; Vy chcete k zásadám nynějších státníků a zákonodárců připojiti myšlénku novou, vznešenější; Vy obracíte pozornost jejich na významná a krásná slova v evange-

lium, kteréž káže pokoj všem lidem, synům to jednoho Boha; v tomto místě, kteréž provolalo bratrství občanů, přišli jste provolati bratrství národů.

Vítejte nám!

Jest ale, pánové, zbožná myšlénka povšechného pokoje, jenž všecky národy obecnou vazbou poutá, evangelium za nejvyšší zákon uznává a na místo války pokojné vyrovnání klade, jest, pravím, zbožná myšlénka tato také myšlénkou praktickou? Lze svatou myšlénku tu také uvésti ve skutek? Mnozí mužové positivní, jak se nyní mluví, mnozí státníkové, jenž u vedení záležitostí státních ošediveli, odpírají sice ideám Vašim vší praktičnost; já však pravím beze všeho rozmýšlení, že myšlénka Vaše jest praktickou a pokusím se také hned to dokázati.

Ba já jdu ještě dále; mámtě za to, že není pouze praktickou, nýbrž že ani není lze jí se vyhnouti. Uskutečnění její může se jen upozditi, neb urychliti.

Zákony lidské nejsou a nemohou býti rozdílnými od zákonů božských; zákony božské ale nekážou válku, nýbrž mír. Člověčenstvo začalo se sporem, tak jako stvoření všehomíra se směsicí všech živlů. Jakkoli ale jest patrno, že člověčenstvo počalo s válkou, nelze přece upříti, že cílem jeho jest pokoj.

Vyznávajíce vznešené pravdy tyto, potkáte se sice častokráte s odporem; víra Vaše setká se s nevěrou, v bouřlivých časech našich bude se idea Vaše mnohému zdáti planým ideálem, ba mnozí ji budou vykřičovati za utopii: co mne však se týče, jenž jsem jen skromným spolupracovníkem na velikém díle devatenáctého věku, já se nedám odporem takovýmto ani překvapiti, ani odstrašiti. Což není věcí docela přirozenou, že hlavy se odvracují a oči se zavírají, když náhle odvíráte u prostřed temnosti, která nad námi se rozprostírá, zářící se bránu budoucnosti?

Pánové, kdyby před čtyrmi sty lety, když ještě válka zuřila v každé obci, v každém městě, v každé zemi, kdyby, pravím, před tímto časem někdo byl řekl Lotaringii, Pikardii, Normandii, Bretagnsku, Provenci, Delfinatu a Burgundii: Přijde čas, že nebudete proti sobě válčiti; přijde čas, že proti sobě nebudete pole sbírati; přijde čas, že nebudete více říkati: Normanové táhli na Pikardské, Lotringští zahnali Burgundy. Budete sice ještě spory mezi sebou vyrovnávati, budete musit rokovati o společných potřebách svých; na místo vojínů, na místo děl a rozličných zbraní položíte malou skříň, jíž nazvete hlasovací urnou, a z této urny bude vycházeti váš národní sněm, v němžto se bude soustředovati život vás všech, jenž bude vaší duší, jenž bude národním a svrchovaným soudem vaším, který potlačiv sílu meče, vzbudí v srdcích vašich cit spravedlnosti, jenž každému z Vás řekne: „Zde se končí tvé právo, tam počíná tvá povinnost! Odložte zbraň a žijte v pokoji!" Až doba tato přijde, budete míti společné myšlénky, společné interessy a společný cíl; Vy se budete milovati a poznáte, že jste synové jedné krve a jednoho kmene; pak nebudete více Burgundy, Normany, Bretony a Provencaly, pak budete pouze Francouzy. Vaším heslem nebude více válka, vaším heslem bude civilisace!

Kdyby někdo vše toto tenkráte byl vyřknul, nebyli by všickni učení a velcí politikové tehdejší byli zvolali: „Hle plachého, nezkušeného básníře! Jak málo poznal teprv člověčenstvo. O jakých snech, o jakých chimérách nám tu mluví? A hle, pánové, čas kráčel ku předu, a tento sen, toto blouznění, tato chiméra se uskutečnily. Člověk ale, jenž by vše to byl předpověděl, byl by byl od tehdejších mudrců uznán za blázna.

Ale také Vy pánové, a já s Vámi, my všichni, jenž zde shromážděni jsme, pravíme Francousku, Anglii, Prusku, Rakousku, Španělsku, Italii a Rusi:

Přijde čas, že i vám zbraň z rukou padne; přijde čas, že válka mezi Paříži a Londýnem, mezi Petrohradem a Berlínem, mezi Vídní a Turinem bude tak nemožnou a ku pravdě nepodobnou, jako by nyní byla válka mezi Rouenem a Amiensem aneb mezi Bostonem a Filadelfií. Přijde čas, kde se Francouzové, Rusové, Italiani, Angličané a Němci, zkrátka všickni národové spojí k vyšší jednotě a že založí evropejské bratrství; právě tak jak to činily předešlé provincie francouské, které nyní v jednom Francousku spojeny jsou. Přijde čas, že nebude jiného bojiště, než trhů otvírajících se obchodu a ducha lidského, otvírajícího se novým ideám.

Přijde čas, že kule a půmy ustoupí hlasovacím cedulkám a že obecným hlasováním bude zvolen veliký a svrchovaný senát, jenž bude Evropě to, co je Anglii parlament, co je Francii zákonodárné shromáždění a co jsou druhým národům sněmy. Přijde čas, že se v museích budou ukazovati děla, jako dnes se ukazují nástroje k mučení, a každý se bude diviti, jak lidé takovouto zbraní proti sobě válčiti mohli. Přijde čas, že nebude jen dvou velikých soustátí, soustátí to Amerického a soustátí Evropejského, kteráž svorně spolu žíti a přes šíré moře bratrské ruce sobě podávati budou, vyměňujíce ourodu svých polí, výrobky svého průmyslu, svých umění a duševních sil svých, vzdělávajíce pouště a přispívajíce s pomocí Boha ku zlepšení světa.

A na krásný den tento nebudeme muset čekati ani čtyry sta let; žijemeť v času rychle plynoucím, tak bystře, jako nyní neproudily se ještě nikdy události a idey, za naší doby vyvede často jediný rok úlohu celého věku.

Nuže ale, Francouzové, Angličané, Belgičané, Němci, Slované, Evropané a Amerikáni, což máme činiti, aby vznešený den onen co nejdříve nám zavítal? Máme se milovati.

Milovati se! Takto budeme u uvádění povšechného pokoje Bohu nejlépe nápomocni.

Neb Bůh vznešený cíl tento člověčenstvu v skutku vytknul. Patřte, jak nám k dosáhnutí jeho všude napomáhá. K jakým vynalezením nedospěl duch lidský! Jaký pokrok se nejeví na všech stranách! Hmota se stává ode dne ke dni větší otrokyní ducha a služkou civilisace; příčiny války mizí s příčinami utrpení; vzdálení národové se spojují; daleké krajiny se k sobě přibližují, a to k sobě se přibližování jest začátek obecného bratrství. Železnými drahami stala se nyní Evropa menší, než byla ve středním věku Francie. Párními loděmi možno cestovati přes Ocean rychleji, než jindy přes moře středozemní. Za krátký čas budou lidé po světě cestovati tak rychle, jako bohové Homera cestovávali po nebesích. Ještě několik roků, a elektrická vazba svornosti obejme celý svět.

Ponořím-li se ale, pánové, do ohromného proudu událostí těchto, nad nimiž vládne ruka Páně; pomyslím-li na vznešený cíl lidského pokolení, na pokoj, a srovnám-li, co prozřetelnost božská proň činí s tím, co mu lidská politika klade v cestu: tu se zmocní cit bolesti srdce mého. Nebo srovnáme-li statistická udání a budgety národů evropejských, najdeme, že vynakládají k vydržení vojsk svých ročně neméně než dvě milliardy; připočteme-li k vydání tomuto ještě všechny veškeré zásoby vojenské, tu se okáže, že celé vydání obnáší tři plné milliardy. Připojte nyní ještě k veliké výloze této ztrátu času nejzdravějších, nejsilnějších a nejmladších lidí, jenž ve vojště slouží, tak budete moci snadno udati, že stálá vojska stojí Evropu ročně nejméně čtyry milliardy. Pánové! Nyní trval pokoj dva a třicet let, a za těch dva a třicet let bylo vynaloženo za válku sto a dvacet milliard! Představte si, žeby byl každý chtěl dříve být člověkem a pak teprv Francouzem, Angličanem aneb Němcem, a žeby člověčenstvo se proměnilo v jednu rodinu, a pak vynaložte ohromnou sumu, kterou posavade z nedůvěry jste vyházeli, vynaložte ji pravím k udržení důvěry a lásky.

Dejte těchto sto dvacet osm milliard, jež jste dali válce, pokoji! Dejte je práci, intelligenci, průmyslu, obchodu, plavbě, orbě, vědám a uměním, a představte si, jaké přinesou ovoce! Víte, co by se bylo stalo, kdyby ohromná suma sto dvacet osmi milliard po dvaatřicet let na ten způsob se byla vynakládala? Tvářnost světa by se byla změnila. Úžiny země by byly prokopány; železné dráhy by kryly celý svět; kupecká plavba by byla stokráte zvětšena; na pouštích by se stavěla města; přístavy by se zakládaly, kde byly posavade příkrá skaliska; Asie by byla navrácena civilisací, Afrika člověčenstvu; prací člověka by se bohatství prýštilo ze všech žil země, a bída by zmizela.

A víte, co by zmizelo s bídou? Revoluce. Ano, tvářnost světa by byla přeměněna. Lidé by vztekle proti sobě nebouřili, nýbrž pokojně po všem míru se rozšiřovali. Místo revolucí by se zanášeli zakládáním osad. Nepřinášeli by barbarství k civilisací, nýbrž civilisací k barbarství.

Patřte, pánové, do které propasti válka vrhá vlády a národy; kdyby oněch sto dvacet osm milliard, jež Evropa za dva a třicet let na válku vynaložila, bylo dáno pokoji, zajisté byste neviděli nic z toho, co nyní v Evropě vidíte. Evropa by nebyla bojištěm, nýbrž dílnou; Sardinsko by nebylo poraženo, Řím by nebyl politikou lidskou pobouřen, Benátky a Uhry by se nemusily bRániti, Francousko by nebylo rozerváno a v nouzi; v budoucnosti by nám nehrozila bída, občanská válka a všeliké svízele; na místo smutného divadla tohoto by jsme měli vyhlídku do krásné budoucnosti, v kterėžto se krásně pojí vzdělanost s povšechným pokojem.

Věc to opravdu hodna uvážení! Jenom přípravy proti válce jsou příčinou revoluce; lidé se chystali všemožně proti chimerickému neštěstí; neviděli však revoluce, kteréž se blížily.

Proto všecko však nesmíme, pánové, zoufati, ovšem musíme míti větší naději než dříve. Nedejme se odstrašiti krátkými pohromami, které jsou jen znameními příštích velikých událostí; nebuďme nespravedlivi proti době, v nížto žijeme, nehleďme na ni jinak, než slušno jest. Naše doba, vyznejme to, jest přece dobou veledůležitou, ba podivnou a bude v dějepisu světa zajímati velmi krásnou stránku. Všude se jeví pokrok, mezinárodní spory se začínají vyrovnávati, meze na mapách a předsudky v srdcích mizí — všecko čelí k sjednocení a ku zlepšení mravů, vědy se rozšiřují a vzdělané řeči všude panují. Národní ökonomie, vědy, průmysl, filosofie, zákonodárství, všecko směřuje k jednomu cíli, to jest všecko pracuje k tomu, aby byla potlačena u vnitř chudoba a vně válka.

Ano, pánové, doba revolucí přestává, doba oprav začíná. Pokrok národů opouští formu násilí a béře ku pomoci pokoj. Od nynějška bude cílem politiky velké a politiky pravdivé: uznati všecky národnosti, obnoviti dějepisnou jednotu národů a ji pomocí pokoje s civilisací spojiti, kruh vzdělanosti vždy více rozšiřovati a národům nevzdělaným dávati dobrý příklad, na místo bitev přivésti nestranné soudy, zkrátka vysloviti poslední slovo spravedlností, kteréž druhdy vysloveno bylo násilím. To budiž, pánové, ku konci naší útěchou, že člověčenstvo nevstoupilo teprv dnes na tuto dráhu, již prozřetelnost božská mu byla vytknula.

V naší staré Evropě učinila Anglie první krok a řekla příkladem svým k národům druhým: Vy jste svobodní! Francie učinila krok druhý a řekla: Vy máte svrchovanou moc!

Učiňme nyní všichni společně krok třetí a řekněme všem národům: „Vy všickni jste bratří!“

Porota.

(N. N. 23. září 1849.)

— Podali jsme v 216. čísle N. N. svém nový zákon prozatímní o sestavení porotních soudů ve přestupcích tiskových, sestavený od nového ministra spravedlnosti, p. ryt. Schmerlinga, který nám tuto podává ve svém novém ouřadě první důležitý okus.

Neboť netřeba snad ještě opakovati, že svoboda tisku nejhlavnější a nejprvnější jest základ svobody a práva, poněvadž jenom skrze svobodu tisku možno jest srozumění buď všech neb alespoň veliké části občanů k hájení svých práv. Svoboda tisku ale záleží v tom, aby každý občan právo měl, pomocí tisku své smýšlení veřejně všem svým spoluobčanům oznámiti a sděliti, a teprva tenkráte aby za to trestán býti mohl, kdyby vytisknouti dal něco nepravdivého a škodlivého. Poněvadž se ale skrze svobodu tisku hlavně na světlo přivádějí rozličné nepravosti a chyby ouřadů, a mnohé věci, které vládě nebývají k libosti: proto také nemají ve svobodném státu ouřadové právo a moc potrestati někoho pro přestupek tisku jinak, než když od poroty odsouzen byl. Porota ale jest soud svobodných, neodvislých spoluobčanů, kteří bez ohledu a beze strachu před vládou jen podle svého svědomí rozhodují, dopustil-li se skutečně obviněný něčeho zlého neb nespravedlivého. Neboť kdyby toto usouzení odevzdáno bylo ouřadům, nesměl by zajisté nikdo (což jest ale pro občanstvo nejhlavnější věc) chyby, vady a přestupky ouředníků veřejně tiskem vytýkati a odhalovati, sice by byl ustavičně trestán a pronásledován od rozličných slavných a neslavných ouřadů a soudů. Nejlepší příklad toho může míti obecenstvo na redaktoru N. N., jenž pro nejostřejší posouzení oktrojované ústavy od veřejného soudu porotního na žalobu vlády nebyl odsouzen, ale od té doby již po dvakrát pro tu samou věc trestán byl od vojenských ouřadů po tajném soudu. Z toho ohledu tedy jest samostatnost porotníků první a hlavní výmínka svobody tisku.

Co se tohoto nového zákona o sestavení poroty týče, nesrovnáváme se my s těmi novinami, které tuto práci p. Schmerlingovu přes příliš pohanily, poněvadž my nenacházíme příčin důstatečných k takové nespokojenosti. My přesvědčeni jsme, že porota sestavena dle tohoto zákonu důstatečná bude k zahájení práva svobodného tisku, a neobáváme se nikterak jejích výroků.

Ovšem že nikdo mysliti nebude, že snad my tento zákon za velice liberální považujeme: ale prozatím dosti již, když jest obstojný, a beztoho budoucímu sněmu říšskému zůstaveno jest dle smýšlení svého liberalnějším se ukázati.

Dle tohoto nového zákonu bude porotníkem každý 30letý zachovalý občan, platící přímé daně 5 zl. stř. (ve městech pod 10.000 obyvatelů) a 10 zl. stř. (ve městech přes 10.000 obyv.): bude tedy porotníkem skoro každý mistr, každý obchodník, a vůbec každý, kdo podle ústavy voličem jest do dolejší sněmovny říšského sněmu. Všechno ouřednictvo, vojsko a kněžstvo jest z poroty vyloučeno, z té příčiny, aby nebyli soudci ve vlastních záležitostech. Očekáváme ovšem s jistotou, že budoucně až vyjde nějaké provisorium o porotě vůbec (a nejen ve věcech tisku) hodnost porotníků také alespoň všem těm dána bude, kteří budou voliči do zemských sněmů.

Též vytýkáme p. ministrovi jakožto nevčasné ono ustanovení v §. 5., dle kterého jest vyloučen každý, kdo byl na půl léta do žaláře odsouzen. Takové ustanovení by mohlo být spravedlivé jen tenkrát, kdybychom měli již řádné a neodvislé soudy; ale nyní, kdežto po větší části mocnářství panuje právo vojenské a kromě toho největší nepořádek v ouřadech, jak snadno jest býti odsouzenu do žaláře, a jak nespravedlivé zbavovati pak za to navždy konstitučního práva!

Musíme ale též obrátiti pozornost obecenstva na nedbalost redakce Const. Blattu, která §. 14 tohoto zákona velmi reakcionářským spůsobem vykládá. Smysl tohoto §. v onom zákonu jest ten, že městská radda ze sebe vyvolí 4—12 oudů, kteří budou s krajským neb zemským přednostou vybírati a voliti náležitý počet z počtu všech k tomu schopných občanů. Redakce Const. Blattu ale tomuto §. (ačkoli je německý) tak špatně vyrozuměla, že prý sám krajský neb zemský přednosta (tedy ouředník) sobě z městské raddy vybéře těch 4—12 osob, které porotníky voliti budou. V zákoně totiž stojí: Der Landeschef hat mindestens 4 und höchstens 12 hiezu abgeordnete Mitglieder des Gemeinderaths einzuberufen atd. To by ovšem byla pěkná správa, kdyby sám krajský si ustanovil ty, kteří porotníky voliti mají: pak by také sám krajský mohl souditi tak dobře jako ta porota, kterou on sám si vybral. Takový ale není smysl zákonu p. Schmerlingova.

Ostatně ale vydání tohoto zákonu o sestavení poroty v tuto dobu naplnilo nás potěšením proto, že považujeme tento zákon za předchůdce brzkého zrušení stavu obležení, onoho stavu, jenž nám způsobil Tantalskou konstituci, a kterýžto stav obležení patrně jen proti svobodnému tisku čelí. V oktrojované ústavě od 4. března čteme také následující paragraf:

§. 83. **Všechny ústavy jednotlivých korunních zemí, tvořících říši, vstoupějí v život v běhu roku 1849, a musejí předloženy býti prvnímu společnému rakouskému říšskému sněmu, který svolán bude po zavedení oněch ústav.**

My jsme již tolik vytrpěli proto, že jsme odporovali oktrojované ústavě od 4. března: ejhle! Činíme tedy pokání a opíráme se o tento §. 83. jako o sloup! Rok 1849 již se ku konci chýlí, zbývají jenom tři měsíce, a ještě v tomto roce podle **císařského slova a slibu musí být** svolán zemský sněm království českého. Před volbou do tohoto sněmu musí ale přestati všeliký nekonstituční stav vojenský, aby se dály volby svobodně. My ale nevidíme ještě žádné přípravy k zavedení ústavy zemské v Čechách v roku 1849, ba ještě ani tato ústava prohlášena není.

Činíme tedy ministerstvo na tento §. 83 **oktrojované** ústavy pozorno, s tím doložením, aby se postaralo o to, by císařské **samovolně** dané slovo neuskutečněním tohoto slibu v lehkost uvedeno nebylo. V tom pevném přesvědčení, že se ministerstvo ani opovážiti nesmí, nevykonati tento §. 83, ku kterému JMC. **samo** radilo, těšíme se již blahou nadějí, že brzy budeme užívati aspoň těch obmezených konstitučních práv, která nám ponechala ústava od 4. března, a že již konečně nastane ten čas, ve kterém poctivý člověk každodenně z lůžka vstane s tím blahým přesvědčením, že nebude moci tohoto dne do žaláře přijíti.

Knićanin a Praha.

(N. N. dne 26. září 1849.)

Očekávaná návštěva srbského hrdiny **Knićanina** v Praze způsobila mnoho hluku v novinách, považujeme tedy za svou povinnost upokojiti strany této věci vzbuzenou zvědavost obecenstva.

Již minulého roku projevil ban chorvatský **Jelačić** k některým poslancům českým úmysl svůj, že po ukončené válce uherské Prahu navštíviti hodlá. Když tedy právě nyní mnozí znamenití Jihoslované a jmenovitě **Jelačić**, patriarcha **Rajačić** a **Knićanin** pospolitě ve Vídni byli, povstala zde v Praze u mnohých našinců myšlénka, abychom je do Prahy na návštěvu pozvali, zde přiměřeně jakožto slovanské spolurodáky uvítali a tím sobě sami nějakou povzbuzující útěchu způsobili. Mezi tím co se o to jednalo, dovídáme se ze Záhřebských novin, že **Knićanin** sám od sebe hodlá Prahu navštíviti. Zaradovali jsme se velice, a hned se počaly konati rozličné přípravy ke slavnému uvítání muže, jenž z lásky ke svému rodu po celý čas uherské vojny snášel všeliké trpkosti života válečního, projevuje hrdinství neobyčejné. Zvláště naše měšťanská beseda, jakožto střediště společenského života našeho, uzavřela vyslati jemu vstříc po železnici deputaci, uvítati jej s pochodněmi, zpěvem, hudbou a poctíti velikolepou hostinou. Již byl také slavný byt připraven a rozvrženy dni k rozmanitým radovánkám.

Vyslaný jeden spoluoud ke komandujícímu generalovi p. hrab. **Khevenhüllerovi**, aby tento oumysl besedy jemu oznámil a o svolení (pro stav obležení) požádal, vrátil se s velmi laskavou a přívětivou odpovědí.

Brzy na to však dostala beseda následující ouřední přípis:

N. Exh. 933.

NOTA.

Vysokým rozkazem od 21. září běž. r. č. 9127 bylo mi oznámeno, kterak presidium cís. kr. generalního komanda zprávu obdrželo, že srbský general Knićanin, kterého zde očekáváme a který snad ještě dnes přijíti může, s velkou demonstrací v Praze přijat býti má.

Komandující pan general hrabě Khevenhüller z této příčiny mně oznámil, že výmínečný stav města Prahy tomuto předsevzetí se příčí, a že sobě přáti musí, by obmýšlená serenáda atd. provedena nebyla.

Poněvadž jsem poznal, že tato demonstrace ku cti jmenovaného p. generala v měšťanské besedě uzavřena byla, v čemž mne Vaše Blahorodí též oustně jste ujistil, žádám Vás, byste co oud výboru ředitelstva měšťanské besedy věc tu tak zprostředkoval, by přání komandujícího pana generala vyplněno bylo.

Račtež tedy k tomu cíli též ostatních oudů vyboru o tom zpravit.

Vaňka v. r.

V Praze, 21. září 1849.

Od magistrátního presidium.

Blahorodému pánu **Prokopu Richtrovi**, prvnímu oudu výboru Pražské měšťanské besedy.

Dá se pomysliti, že oudové besedy velice zarmouceni byli z tohoto neočekávaného zákazu, nejvíce proto, žeby ani dovoleno býti nemělo, muže slovanského, o Rakousko tak zasloužilého, se všemožnou slávou uvítati.

Šlo se tedy podruhé k generál. komandu o vysvětlení, tam ale v nepřítomnosti p. hr. Khevenhüllera řečeno jest, že ovšem žádné hlučné přivítání v stavu obležení dovoliti se nemůže. Na to se odebrala dne 22. druhá deputace tří osob z besedy podruhé k panu komandujícímu hr. Khevenhüllerovi, která opět byla velmi přívětivě přijata a obdržela ujištění, že komandující pan general nic nezakázal, že jen přání své vyslovil, aby s ohledem na stav obležení neděly se žádné veliké hlučné ostentace. Téhož dne přišel na výbor besedy druhý přípis ouřední od pana purkmistra a sice tento:

ad Nr. Exh. 933.

Panu **Prokopu Richtrovi**, prvnímu oudu výboru Pražské měšťanské besedy.

Dopisem, který Vaše Blahorodí včerejšího dne následkem vys. presid. rozkazu od 21. září b. r. č. 9129 obdržel jste, oznámeno Vám bylo, že komandující pan general hra-

bě Khevenhüller vysoce-slavnému presidium přání vyjevil, aby serenáda ku cti srbského p. generala Kničanina provedena nebyla. V tomto dopisu ale a sice v sadě ku konci, „když známost jsem obdržel“, omylem místo slova „ostentace“ psáno jest bylo slovo „demonstrace“.

Vaše Blahorodí o tom v známost uváděje, dovoluji sobě Vás dále žádati, byste vše pánům spoluoudům měšť. besedy, kteří tímto omylem snad uraženi byli, s tím doložením oznámil, aby toto mé ospravedlnění přijmouti ráčili. Od magistrátního presidium. V Praze, dne 22. září 1849.

Vaňka v. r.

ad Nr. Exh. 933.

Od Pražského magistrátního presidium.

Blahorodému panu **Prokopu Richtrovi**, prvnímu oudu výboru Pražské měšťanské besedy.

Zůstavujeme každému, aby podle vlastního usouzení tyto dva přípisy p. purkmistra porovnal, a pak si s ohledem na to a na všechno ostatní, co již v našich novinách o výjezdu Kničanina z Vídně stálo, s dobrou kombinací dnů a dat pomyslil co chce. Jestli se v této záležitosti telegrafu také použilo, není nám povědomo.

Naděje naše ale strany návštěvy Kničanina jsou zmařeny, a zdá se nám jen z té příčiny, poněvadž se jistá strana mezi nás a komandujícího generala p. hrab. Khevenhüllera postavila, hledíc nám dle možnosti u něho kaziti důvěru.

Uspořádání obcí místních.

Interpellace k panu ministru vnitřních záležitostí.

(N. N. dne 30. září 1849.)

— V přednešení pana ministra dra. Alex. Bacha strany organisace politických správních ouřadů v království českém, čteme mezi jiným také tato chvalitebná slova:

„Týž duch, pravé svobodě přiměřený, jenž každé života schopné osobnosti šetří, v rozmanitosti souhlasnou jednotu hledá a části organicky v celek spojuje, provívá také základní rysy obecního zákonu.

Obec místní nesmí býti pokládána ani za náhodné spojení osob, ani za místní spolek lidí, jenž pouze pro administraci a ulehčení státního života se sestoupili; také není pouhou částí státního stroje, kterouž libovolně rozdrobovati a spojovati možno. Obec místní povstala ze svobodného spojení více rodin na jednom místě bydlících, a stálé spojení toto se zakládá na společných buď místních, buď vyšších interesech.“

Máme až posud příliš velikou úctu k panu ministru Bachovi, než abychom ho v podezření míti mohli, že jinak mluví a jinak jedná, a nemůžeme sobě tedy nikterak vysvětliti nynější jednání s obcemi našimi se strany ouřednictva. Na všech stranách království českého nutí se obce přirozené (to jest vesnice), aby se jich až patnáct a více do jedné obce spojilo, ouředníci činí toto rozvržení samovolně, neptajíce se často ani obcí samých, na mnohých místech straší nynější patrimonialní ouředníci vesničany tím, že sobě budou muset nynější vrchní a správce za purkmistry vyvoliti, že budou muset veřejná obecní stavení, žaláře atd. vystavěti, že budou muset mít zkoušené a placené radní v obci, že svému obecnímu ouředníku budou muset 400—600 zl. stř. platit ročně, a k vůli tomu všemu, že se prý musí tolik vesnic dohromady sestoupiti, aby mohly všechna tato břemena nésti.

Krajský Čáslavský p. **David** vydal dokonce N. Ex. 14496 kamenotiskem na Bůh zdař sestavený rozvrh všech obcí kraje Čáslavského dne 10. září t. r. **„wie er sich bewogen gefunden, selbe zusammen zu stellen“** (jak sám praví), a rozdělil celý Čáslavský kraj jen na 131 obcí, a k tomu ještě tak šikovně, že některá obec asi 150, některá přes 6000 duší čítá, a ohlásil, že každá obec ve čtyrech nedělích se proti tomuto rozvržení prohlásiti může.

Většina vesnic ohlašuje všude, že samy pro sebe obcí zvláštní zůstati chtějí, na to ale příliš málo dbají ouředníci, jimžto svěřena jest organisace obcí, nýbrž považujíce se za ouplně plnomocné poručníky, přistřihují obce, jak jim napadne s největším ohledem jen na bývalé vrchnosti. Kterak toto vše srovnávati se může s obecním zákonem, kterak se svrchu uvedenými pěknými slovy pana ministra? Jaké to jest zakládání svobodných obcí, když první a hlavní začátek má být libovolnost, autos efa ouřednické, rozhodující nad celou budoucností jednotlivých vesnic, svazující násilně dohromady to, co nechce býti pospolu a zničující vlastně celý obecní život.

Obecní zákon nepřipouští dokonce takového nucení a násilného spojování 10—15 vsí do jedné obce, to jest jinými slovy řečeno ouplné zničení celé obce. Dle kterého tedy zákonu by se podobné věci u nás díti měly, nepochopujeme dokonce, aniž také se domysliti nemůžeme nějakého poctivého oumysle při této věci. Nám jenom jest známo, že se v jedné korunní zemi již od vlády skrze cirkuláře prohlásilo, že jednotliví šlechticové a bývalé vrchnosti, mající veliké statky, mohou též sami pro sebe zůstati, nepřipojivše se k žádné obci. Nechceme tuto neliberálnost tohoto ustanovení, čelícího k zavedení nové poddanosti,*) obšírně vypiso-

---

*) Veliký statkář nepřináležející k žádné obci, stoje bezprostředně pod okresním ouřadem, utvoří okolo sebe z lidí svých služebných a dělnických za krátký čas svou

vati, ale pravíme: když tedy jednotlivému člověku, jednomu statkáři volno jest býti samostatně pro sebe, proč také ne sebe menší vesnici? Dále nám totiž povědomo jest, že pan ministr vydal instrukci, aby ouředníci organisující hleděli více vesnic do jedné obce spojiti: toto však ale se nesmí vynucovati, nýbrž jen dle vlastní vůle obcí zaváděti. Zdá se tedy, že ouředníci špatně rozumí jak zákonu obecnímu tak instrukci ministerské.

My této instrukci ministerské jinak rozumět nemůžeme, leč v ten smysl, aby se sem tam některé vesnice, blízko sebe ležící a přející sobě toho, do jedné obce spojily, ne však aby se místo obcí celé okresky utvořily. Má-li se svoboda obce, život veřejný obecní, který je skutečně, jak zákon obec. praví, základ svobodného státu, dokonce ubíti, ať se to raději stane zjevně, abychom věděli o tom, ne ale pokoutně a zákeřnicky. Kdož by ale byl tak zpozdilý aby nepozoroval, že spojením mnoha vzdálených od sebe vesnic do jedné politické obce pravá svoboda obecní do čista se vyhubí. Nepohodlí choditi několik hodin cesty k obecním poradám, hašteření a žárlivost jednotlivých vesnic dohromady spojených brzy zhnusí občanům samosprávu, a bürokratie uhnízdí se brzy na rozvalinách zkaženého podvodně života obecního. Dosavadní jmění zůstane dle zákonu obecního každé vesnici pro sebe, třeba se i s jinými spojila: dobře, ale jak se toto jmění vynaložiti má, o tom bude rozhodovat výbor obecní, tedy ne ona sama, nýbrž ty ostatní s ní spojené vesnice budou jí určovat, co se svým jměním dělati má. To jest zrovna ta samá svoboda, kterou měly obce až posavad: jmění bylo také jejich, ale slavný ouřad jim poroučel, co s ním dělati mají. A co z toho mám, poroučí-li s mým jměním pan vrchní nebo výbor cizý? Svoboda jest v tom, abych sám dle svého přesvědčení jednati mohl. O nepohodlí, které vznikne tím, že množství dosti znamenitých vesnic ani doma žádného představeného míti nebude, nechci se ani zmíňovati. —

Zkrátka řečeno, obec nedá se utvořiti od některého ouředníka na papíře, obec utvořila se sama během mnohých století, a na to se musí hlavní ohled bráti. Společné vedle sebe žití občanů jest hlavní známka obce, a vzdálené od sebe na hodiny vesnice nebudou dohromady nikdy pravou obcí, třeba stokrát na papíře spojeny byly. Doufáme, že pan ministr, upozorněn na takové zneužívání jeho instrukce, ještě v čas zamezí mnohé zlé, kteréby z tohoto libovolného sestavování obcí bez ohledu na jejich vlastní vůli dle pouhého kategorického poručení a zastrašení povstati mohlo.

Nám se předě vším zdá, že náš oktrojovaný zákon obecní tu hlavní chybu má, že nečiní rozdíl mezi malou a větší obcí. V malé obci by jmenovitě staroslovanská „hromada“ zachována býti měla, která zákonem obecním docela zrušena jest odevzdáním všeliké moci do rukou výboru. Má-li být obec v skutku svobodná, musí se záležitosti její říditi dle vůle občanů, a kde těchto jest menší počet, mohou všechny důležitější věci ve společných poradách (hromadách) rozhodovati, a potřebují jenom orgány výkonné, nikoli však rozhodující. Výbor obecní dle rozumného smyslu nemá míti žádný jiný oučel než ten, aby zastupoval celou obec tam kde této pro její velikost fysicky možno neb alespoň pohodlno není společně rokovati v hromadách. Proto také by liberální zákon obecní měl malým obcím ponechati hromadu a jenom ve větších odevzdati řízení obecní do rukou voleného výboru. Pak by byl zákon obecní pro malé obce velmi jednoduchý a nebylo by zapotřebí násilně je do hromady spojovati jen snad pro obmezení přirozené svobody, a jen proto, aby hromada nemožnou se učinila.

---

vlastní „patriarchální“ jurisdikcí, zavede si pěkně doživotní robotu, v čem mu naše dosavadní zákony nepřekáží, a brzy budeme míti zase vrchnosti a poddané. Red.

Ještě něco o zřizování obcí.

Druhá interpellace k panu ministrovi vnitřních záležitostí.

(N. N. 23. října 1849.)

— Není mi tajno, že jsem svými články proti nepřirozenému a násilnému spojování mnohých vesnic do jedné politické obce velice na sebe uvalil zášť mnohých ouřadů a ouřadníků, ovšem jen takových, kteří posud myslí, že konstituce jest jenom „staň se vůle má“ — a takových ouřadníků máme posud tuze mnoho. A však snad obecenstvu našemu již poněkud povědomo bude, že strach před nemilostí takových ouřadů a ouřadníků od jakživa nebývala moje slabost — já ctím jen zákon a jen takové ouřady, které také zákon ctíti umějí. Proto také pustiv mimo sebe všechnu bázeň ještě jednou obšírnější slovo o této věci pronésti za dobré uznávám, povzbuzen jsa k tomu rozmanitými doptávkami a zprávami z venkova.

Nepochybuji, že byl oumysl p. ministra dobrý, když vydal instrukci k ouřadům, aby hleděli více katastrálních obcí do jedné politické spojiti: myslíme totiž, že hleděl k tomu, aby se menší vesnice k větším blízko ležícím připojily až snad (a však nanejvýš) tak dalece, aby jedna církevní osada (farnost) jednu obec politickou tvořila, kde to dovolují okolnosti. Proti takovému rozumnému spojení a usnadnění nenapadlo nám nikdy brojiti a ukazuje sama zkušenost, že zdravý smysl našich venkovanů též toho samého byl náhledu.

Ale p. ministr by se zhrozil, vida jak nemoudře a přepiatě výkonné úřadnictvo porozumělo jeho instrukci a jak nejapně počalo nakládati s vesnicemi. Většina vesnic prohlásila se, že v samostatnosti zůstati si přeje, krajští ouřadové učinili tedy sami rozdělení všech obcí a sice tak jak jim právě napadlo, a nemajíce ani trochu pojemu, co jest vlastně obec, naplodili skoro samé okresky, tak jako by obce v státu neměly jiného vyššího oučele, než živiti každá jednoho jinak nepotřebného ouředníka. Tyto rozvrhy krajských ouřadů ohlášeny jsou s tím doložením, že se mají obce nesrozuměné s nimi v jisté lhůtě osvědčiti, jinak že za svolující považovány budou. Při tom ještě i to se stalo leckde, že to pozdě oznámeno bylo obcím, tak že již jen několik dní až do této ustanovené lhůty chybělo, a takřka ani času se jim nedostávalo, aby protestovati mohly.

Přáli bychom si velmi, aby se p. ministr buď sám neb skrze někoho důvěrného přesvědčiti ráčil, kterak asi krajští ouřadové tyto rozvrhy obcí učinili, a jsme přesvědčeni, žeby od této chvíle p. ministr tím více pospíchal zbaviti nás již konečně politické moudrosti našich krajských ouřadů a zavésti nové. Neboť abychom jen příklad uvedli, na tuze mnohých místech přivtěleny jsou vesnice k městům do jedné politické obce. Kterak se ale může něco podobného učiniti u nás, kdežto mezi smýšlením a celým spůsobem obyvatelstva vesnického a městského ještě tak nesmírný rozdíl jest, který se snad teprva za půl století vyrovná? Tak ku př. v kraji Čáslavském přidáno jest do obce Německého Brodu (města nemýlíme-li se asi 3500 obyvatelů) tolik okolních vesnic (i s farními osadami!!), že celá Německobrodská obec má míti 6000 obyvatelů, tedy asi polovic městských a polovic vesnických, čím ale podťata jest žíla životu obecnímu i města i těch vesnic, poněvadž interessy a potřeby jejich jsou posud tak rozdílné, že si vždy budou odporovati a jedna strana druhé překážeti. Kde se menšina vesničanů s většinou městských do jedné politické obce spojí, tam podstoupí vesničané zrovna politickou obecní smrt, a kde by byla menšina městských, tam zase naopak tito.

A vůbec nám toto nemírné spojování mnohých vesnic do jedné politické obce připadá, jako kdyby si někdo své dvě zdravé nohy utnouti dal a místo nich čtyry dřevěné nasadil.

Zkušenost ukazuje, že skoro každá vesnička po samostatnosti obecní touží, tak jako každá osoba vůbec. A přirozená obec zůstane přece vždy jen ta, která na jednom místě pohromadě stojí; má-li tedy stát potřebu neb výhodu z toho, aby se přílišný počet samostatných obcí zmenšil, nesmí při tom nikdy zcela zapomínati na přirozenost, pamětliv jsa, že každá nepřirozenost sama se tresce.

Za hlavní důvod k tomuto spojování uvádí se obyčejně veliká vydání, která obec míti bude. Každý ale ví, že vydání obecní jsou v přímém poměru k velikosti obce, to jest, jak veliká obec tak veliká vydání, a čím menší obec tím menší vydání. Když si deset lidí dohromady k jídlu sedne, snědí vždy víc než jeden. Jaká mohou být tato vydání obecní? Předně **na kostel a na školu**; tu jistě nebude mít každá vesnice svůj kostel a svou školu, nýbrž tak jako to posud bývalo, a bude, také té obci, s kterou společně kostel neb školu míti bude, dle slušnosti připláceti. Za druhé **na silnice a cesty** — a třebas se tisíc vesnic spojilo, neušetří tím ani jedné silnice neb cesty, a zrovna tolik na každou přijde práce a výloh jako kdyby nebyly spojeny. Za třetí **na dohlídku na polích** — i tu se spojením nic neušetří, čím více obcí, tím víc polí, tím víc hlídačů, tím víc zlodějů, tím víc outrat, to zůstane vždy pěšky jako za vozem. Neb snad **stříkačku** — ale bude-li více spojených vesnic jednu stříkačku míti dohromady, nepomůže to žádné než té, ve které stříkačka státi bude, nebo než v noci se stříkačkou dojedou, shoří stodola: bude-li ale každá z těch spojených vesnic svou stříkačku míti, zrovna tolik za ni vydá, jako by nebyla spojena. A jaké ještě jsou obecní výlohy? Jest pastucha — toho neušetří vesnice nikdy, proto že se všechna stáda z více vesnic dohromady pásti nemohou, třeba i vesnice do jedné politické obce spojeny byly; jest sluha (servus) a posel obecní — a také na tom se nic neušetří, čím víc vesnic, tím víc má běhání a práce, tím větší plat se mu dáti musí, aneb snad i více jich zapotřebí bude, poněvadž budou muset z vesnice do vesnice přes pole choditi, vždy ale na každou vesnici tolik přijde, jako by sama pro sebe zůstala.

Jedině tenkrát by vesnice spojením ušetřily, kdyby si každá obec musela ouřadníka svého držet, tu ovšem nemůže každá vesnice snad hned 200—400 zl. stř. ročně vynaložit. Ale dokázali jsme, že podle zákonu obecního obce k tomu nuceny býti nemohou, že, pokud jest obec skromná, každý moudrý občan sám všechno zastati může, co zákon obecní od purkmistra požaduje: když by se ale 5—10 vesnic spojilo do jedné obce, tuť arci již bude tolik práce, že k ní zvláštní ouředník nevyhnutelný býti musí.

Ze všeho co nám o této záležitosti k vědomosti došlo, musíme souditi, že pan ministr naše obce posud za neschopné drží, aby mohly zvláště povinnosti od státu jim přenechané řádně vykonávati. V tom nás potvrzuje zvláště ta pověst, že nyní, když obce velikou chuť ke spojování neukazují a tudy také ouředníky zvláštní vyživiti nemohou, zamýšlí p. ministr v Čechách (jak doslýcháme) asi 100 vládních ouředníků (okresních komissarů) usaditi, kteří by místo obcí ty povinnosti zastávali, které se v obecním zákonu jakožto od státu přenechané obcím svěřují. Myslíme, že p. ministr

neznú dosti dobře Čechy, drží-li většinu našich obcí za tak neschopnou, a že si nás představuje snad příliš podle některých jiných korunních zemí. Neupíráme, že ve mnohých obcích našich se přece nenajdou mužové schopní k vedení těchto záležitostí, za většinu se ale — pokud my lid svůj známe — můžeme zaručiti. Za nešťastnou ale pokládáme myšlénku p. ministra (jsme-li jinak dobře zpraveni) s oněmi okresními komissary, kteří budou vždy jen překážka obecní svobody a rozsévači nedůvěry mezi obcí a státem. My sami shodujeme se v tom, že zvláště na první časy zapotřebí bude trochu větší a bedlivější kontroly státu nad novými obcemi, než sobě tyto na nový pořádek uvyknou a do svého posud nezakoušeného oboru se vpraví, zvláště pak toho zapotřebí bude s ohledem na působiště krompřirozené od státu obci přepuštěné: ale my bychom k tomu oučeli jiný příhodnější prostředek věděli. **Ať pan ministr alespoň na první časy zvětší personale okresního hejtmanství.** Beztoho slyšíme hlasy mnohých zkušených ouředníků (při tom zcela ne bürokratů), kteří o tom pochybují, žeby se s tím skrovným personálem jak v soudním tak i v politickém oboru vystačiti mohlo, zvlášť v prvních časech, kde ještě mnohem více práce se naskytne. Okresy politické nejsou příliš veliké, kdyby tedy se počet politických (zvlášť nižších) ouředníků alespoň provisorně zvětšil, mohli by velmi dobře všechny obce svého okresu na zřeteli míti a o to dbáti, aby obce své od státu jim svěřené povinnosti dokonale a správně odbývaly, a mohli by jim také v pádu potřebném vysvětlením a radou ku pomoci přispěti. A jak mile by se časem svým obce do své nové samostatnosti vpravovaly a novému zřízení uvykly, a když by tato nová správa již jednou přišla do chodu: pak se poznenáhla personale okresních ouřadů zase na normální stav převésti může, a bude to cesta postoupná, beze všech nepřirozených a prchlých skoků.

Přesvědčeni jsouce, že p. ministr vnitřních záležitostí pravou svobodu obcí upřímně zavésti chce, osmělujeme se opětně ustanovení oněch okresních komissarů jakožto věc (alespoň v naši zemi) nepotřebnou a pravé samostatnosti obcí škodlivou zrazovati. Ať jen se nedá p. ministr zprávami dosavadních krajských ouřadů másti, ať se nebojí svěřiti i menším obcím (vesnicím) tu moc, kterou obecní zákon do rukou obce klade.

Že však krajské ouřady a jejich delegovaní komissarové právo nemají jednotlivé obce jejich vůli dle §. 4 ke spojení s jinými nutiti, to jest tak patrná věc, že již po všem tom, co jsme dříve strany této věci v N. N. uvedli, ani slova přiložiti za potřebné neuznáváme. Či má se počít svoboda obcí tím, že se jednotlivé zabijí, že se přinutí odříci na vždy toho, co jest nejmilejší každému, své osobnosti a samostatnosti?

Dalemilova kronika česká.

(N. N. 12. října 1849).

Pan bibliotekář musejní Václ. Hanka velice se nám zavděčil v tomto roce vydáním starobylé a pověstné veršované kroniky, známé pod jménem Dalemilovy, které ovšem předešlý věk censurní nedopouštěl světlo boží uviděti.

S největší jistotou dá se myslit, že pěvec její byl za svého času (mezi r. 1282 a 1314) vzácný nějaký a vážený rytíř český a horlivý zastavatel rodu českého proti cizině. V celé jeho chronice jeví se zuřivá mysl proti Němcům, kterýmžto neopomine nikdy co nejostřeji pravdu mluviti, ovšem také (čehož tajiti nechceme) někdy přepiatě dosti a nepřiměřeně humanitním zásadám našeho času. Toť však mýliti nebude nikoho, aby přece neuměl oceniti mnohé jasné perly pravd neohroženě pronešených, jak proti králům a Němcům, tak i proti národu samému, kde tento důtky zasluhoval.

V úvodu praví sám o sobě:

„Já se sam v tom dobře znáju,
že o svém jazyce dbaju."

My zde jen jako na ukázku podáme několik výňatků z tohoto znamenitého díla, které po dlouhé věky vzbuzovalo naše milé předky k lásce vlasti.

Tak Libuše praví Čechům žádajícím sobě cizozemce za vladaře:

„Budeliť vámi cizozemec vlásti, — nebude moci váš jazyk dlouho trvati. — Každý králuje s přáteli svými, — žádný moudrý neradí se s cizími. — Pojme lid jazyka svého — a bude vždy hleděti vašeho zlého; — na váš lid bude hledati viny, — a svým rozdělí vaše dědiny. — Nedaj se cizozemci česká hlavo! — Tomu vás učí ženská hlava: — Kde jeden jazyk tu jeho sláva."

A o starých slavných předcích praví Dalemil:

„Znamenejte jaký to lud (lid), — Že nebyl v nich nynější blud. — Oni o zboží nedbali, — Jenom slávy dobývali."

O sv. biskupu Methodovi na Velehradě praví:

„Ten arcibiskup Rusín byl, — mši svatou slovansky sloužil."

Zvláště zajímavá jest část o Oldřichu a Boženě:

„Z chlapův šlechtici bývají — a šlechtici zchlapovějí, — ostaralé stříbro šlechtu činí — a chudoba ji chlapstvem viní."

A Oldřich praví:

„Radši si chci Češku selku vzíti, — než císařovnu německou míti. — Vře každému srdce po jazyku svému, — Němkyně nebude přáti lidu mému, — a bude německou čeleď míti — a německy učiti mé děti, — a bude

jazyka rozdělení — celé země jisté zkažení.“

Na některých místech jeví se skutečná národní poesie; tak ku př. praví český kníže Břetislav, když mu oznámeno, že císař německý stojí s vojskem naproti němu:

„Nemáme lučišť borových, — ani snad mečů lípových, — Mléko z císaře neteče, — ač jeho moj meč doteče (dosáhne). — Málo sršňů mnoho much zapudí — a jeden jestřáb mnoho vran zpudí. — Sasi bílé vlasy mají, — takoví zřídka udatní bývají.“

Zajímavá velmi anekdota vypravuje se o našich předcích, ležících polem před Milanem. Povstala tam mezi nepřáteli pověst o Češích, že každý má pěti mužů moc a že jedí jiné lidi:

„Když to Čechové zvěděli, — že ty pověsti o nich šly, — když se k městu přiblížili, — tedy tu lest učinili; — vzali těsto (na rožně) jako děti, — a aby bylo viděti, — že to hltavě jedli. — Vlaši myslili, že děti jedli, — pověst o nich veliká jdieše (šla) — a město toto se jich boješe (bálo).“

A když dobývali město:

Krabošky (larvy) sobě učinili, — pod nimi město dobyli, — neb když po řebříku lezechu (lezli), — že by čerti byli mněchu (myslili Vlaši).

Kdož tuto nepozoruje bystrou mysl našich předků, umějící použíti cizí pověry co váleční lsti.

V Dalemilu též přichází ona pověstná průpověď, kterou pravil Kojata ve jménu sněmu českého před králem Vratislavem II., když chtěl učiniti Nečecha biskupem v Praze:

„Raději bychom osličí ocas za biskupa měli, — než Lance za biskupa přijeli.“

Tak mnoho záleželo předkům našim, aby měli vrchního pastýře ze svého národu.

Když chtěl císař německý Otu moravského ustanoviti za českého vývodu, sešli se předkové naši a proti vůli císaře pro obhájení samostnosti vyvolili si Vladislava:

„ne proto, že by lepší byl, — ale jen aby ten, jehož císař dal, nebyl. — Raději život odvážiti, — než volení ztratiti. — Ač nám dal nyní z jazyka našeho, — pak by dal rodice svého. — Z počátku sluší nám za právo státi, — upustíc rohy, těžko jest za ocas chytati. — Lépe jest nám nyní se brániti, — než nás budou naše děti haniti — řkouce: otci naši na pokoj se dali — a nám jsou hrdla zřezali.“

Zajímavě velmi líčí dva bratry Bořivoje a Vladislava. Tento bratra svého příliš náchylného cizincům napřed napomíná, a pak neuposlechnuvšího z panování ssadí. Když ale po třech letech Vladislav opět Bořivoji trůn odstoupí, tento ale zase předešlého obyčeje se drží, svolá Vladislav zemany a praví:

„ó, ó, ó, nemůž tak býti, — musíť sám (Bořivoj) do Němec jíti. — Nemůžeš ty bez nich býti — běži si báťo na Rýn s nimi, — dobývej vítězství jimi. — Raděj vidím smrt celého rodu svého, — než potupu a hanbu jazyka svého.“

Takové naučení dává Soběslav před smrtí synům svým:

„Zem vám zanechávám — a jazyk váš poroučím — abyste ho vždy množili, — do země Němce nepustili; — když německý jazyk vstane, — našeho roda čest ustane, — zradí zem i knížata, — bude koruna naše do Němec vzata. — Kdybych mohl po ptáčku zvěděti, — že budete k Němcům držeti, — kázal bych vás do pytle vložiti — a ve Vltavě utopiti; — neb bych snáze vás oželel, — než hanby jazyku želel.“ — Kázal před se pánům jíti, — počal k nim takto mluviti: „Děkuju vám z vaší víry (věrnosti), — Měli jste ji ke mně bez míry, — prosím, mějte ji též k dětem mým, — jestli se budou držet k svým; — nebudou-li svých milovati, — nechtějte o ně nic dbáti, — vší věrnosti k nim prázdni buďte, — kníže od pluhu si vezmětə.“

Vůbec nám představuje, jak již z několika těchto výňatků patrno, tato kronika ustavičný boj mezi českým a německým živlem, tak jako celá česká historie, která vlastně není nic jiného než ustavičné zápasení jednoho slabého kmene slovanského s celým národem německým, tlačícím se vždy na východ.

Výňatky ovšem jsme podali již v novém jazyku; knížka ale vydána jest ve starém, který však velmi snadně jest srozumitelný. Doufáme, že nikdo neopomine tuto knížku jakožto starobylý a drahocenný pozůstatek staré literatury české sobě opatřiti, kterážto za velmi levnou cenu (tuším 24 kr. stř.) se prodává.

Amnestie v Uhřích.

(N. N. dne 14. října 1849.)

— Již několikráte uvedli jsme v našich novinách články z Vídeňských časopisů, neschvalující tak četné popravy v Uhřích, avšak nemůžeme se zdržeti po nejnovějších zprávách z Aradu a z Peště opět se k této věci navrátiti.

Všeobecně se očekávala **amnestie,** která za politické pozdvižení všude obyčejně nastupuje tam, kde povstání tak všeobecně celé země se zmocnilo, jako jsme to ve Vlaších a v Uhřích viděli, tam již skutečně nezbývá nic než amnestie, proto že pustiti zákonu plný běh bylo by nemožné — (neboť nelze přece miliony lidu odpraviti, jak zákon žádá) a odpraviti některé a jiné zcela bez trestu nechati, jest urážka citu slušnosti a spravedlnosti. Tím více však zarmu-

cující jest nynější neočekávané popravování v Uhřích, když s jedné strany vidíme hlavní vůdce buď uprchlé buď zcela bez trestu (Görgey), pak posádku Komárenskou v pokoji do cizích zemí se rozcházející po kapitulaci v každém ohledu čestné, jakou jen může nepřítel nepříteli sobě rovnému svoliti: a s druhé strany vidíme věšeti, mezi vojsko za sprosté strkati, na pevnosti a do vězení odsuzovati a mrskati potupně, často zajisté s menší vinou než mají ti, kteří docela bez trestu odešli. My nejsme zajisté žádní přátelé Maďarů, což jsme po celý čas vojny příliš určitě a odhodlaně vždy osvědčili slovy i skutky; ale můžeme říci, že i nás pokaždé hluboká žalost schvátí, když slyšíme o nějakém odpravení neb krutém odsouzení v Uhřích. Co má vláda z takové, ať díme nejméně, pomsty? Za skutečný zákonný trest beztoho takové věci se v Uhřích od národu nepovažují, neboť jest známo, že v podobných politických rozepřích a povstáních každá strana svou věc za spravedlivou drží, a tedy po nešťastně ukončeném boji nemůže odpravování svých až posud milovaných a vážených vůdců nikdy za zasloužený trest považovati. Proto také vzbuzují tyto popravy jen větší kyselost a zarputilost v národu a neodstraší nikoho: a přece by měla vláda jen k tomu hleděti, aby již konečně po nevyhnutelných bojích nastala doba smíření, doba pokoje a dálšího zákonnitého rozkvětu obnoveného Rakouska. Na tento způsob ale nenastane nikdy, a špatnou službu prokázali dynastii ti, kteří jsou příčina krutého odsuzování a trestání v Uhřích. Až posud mělo Rakousko dvoje místa bolné, Vlachy a Polsko: teď se obáváme, že budou Uhry třetí.

Rovnoprávnost.

(N. N. 17. října 1849.)

Jest velký počet takových spoluobčanů našich, kteří ustavičně opakují zlověstné tušení své, že se naše záležitosti poznenáhla obrátí docela na staré předbřeznové koleje. Jiní nejdou sice tak daleko ve svém obávání, přece však jistí, že celá naše konstituční správa bude jenom pouhá formálnost, samovláda jako dříve, jenom že v konstitučních neplatných formách. My se na tento čas nechceme ani k jednomu ani k druhému domnění přiznávati, ale tolik říci musíme, že vláda naše rozličnými svými kroky k takovým a podobným a ještě horším obáváním často příčinu podává, tak že často nesmírné, ať nedíme slepé důvěry zapotřebí jest vedle skutků vlády věřiti jejím slibům a slovům. Mohli bychom na mnohé věci v tom ohledu poukázati, na tu chvíli zůstaneme ale jen při jednom avšak nesmírně důležitém kroku, který si dovolil nejvyšší soud Vídenský, zrušiv velmi všetečně a proti své moci císařské nám potvrzené slovo. Již dříve jsme se o této věci, avšak jen jako mimochodem zmínili, nyní to učiníme zevrubněji.

Od té doby, co vyřknuto jest císařskými ústy slovo **rovnoprávnost všech národností,** povstal u sl. českého appellačního soudu Pražského ten chvalitebný obyčej, že se rozepře českých stran u soudu appellačního česky přednášela, rozhodovala a také rozsudek sám i s důvody právními hned od appellačního soudu v českém jazyku byl vydán. Nyní však na jednou přišel od nejvyššího soudu Vídenského rozkaz k Pražské appellací, aby od toho svého obyčeje upustila a opět jako za starodávna a před březnem 1848 jenom v německém jazyku jednala a také rozsudky své v německém jazyku vydávala, tak žeby potom rovnoprávnost v národnosti záležela jen v tom, aby nejnižší instance tento rozsudek české straně do češtiny přetlumočila. Takové má náhledy nejvyšší soud Vídenský, **tedy nejhlavnější zřídlo práva v císařství rakouském** o spravedlivosti! o rovnoprávnosti!!

Při tomto rozkazu zapomněl ovšem nejvyšší soud Vídenský na to, že již není on zákonodárce, že jeho věc jest nyní jenom **in materia** rozhodovati v nejvyšší instancí rozepře samé, nikoliv ale (snad jen k vůli onomu hříšnému pohodlí!) ubírati a ztenčovati národům práva jim skrze zákony přiřknuté. Myslíme, žeby také slavná appellace Pražská, jakož náš nejhlavnější zemský tribunál, byla měla tento rozkaz nejvyššího soudu jednoduše **ad acta** položiti a proti kompetenci nejvyššího soudu Vídenského se slušně opříti. To se ale, jak slyšíme, nestalo, nýbrž appellace uzavřela většinou hlasů držeti se budoucně tohoto rozkazu, a všechno, co učinila k zahájení práva našeho, jest to, že celou věc ještě ministerstvu předložila — na poptávku! —

My vycházíme z té zásady, že řádný svobody a práva milovný občan každé své i sebe nepatrnější politické právo všemožně hájiti má, a že jest povinnost jeho ozývati se bez všeliké světské bázně proti každému bezpráví.

V tomto zajisté vídím hlavní známku konstituční vlády, že každý proti každému i sebe mocnějšímu práva svého se dovolati a že v konstituční zemi nejen národ nýbrž i vláda zákonů se držeti musí. Rovnoprávnost národní jest ale první a nejvznešenější zákon v Rakousích, jest základ celé říše a výminka její šťastné budoucnosti. Nebude-li se tento zákon držeti, dobrou noc našim krásným snům a nadějím! že ale tento dotčený rozkaz nejvyššího soudu Vídenského hlavní attentát proti národní rovnoprávnosti jest, z následujícího se jeví.

Jedna z nejhlavnějších stránek rovnoprávnosti jest ta, aby každý občan ve svém jazyku přirozeném mohl až do nejvyšších instancí rozepři svou provésti a všemu tomu sám rozuměti, což rozliční soudové o něm rozhodují. Bude-li se již u soudů dru-

hé instance jenom německy vyjednávati, jest patrno, že všichni Čechové tratí již druhou instanci, to jest, že již nemohou s ouplnou důvěrou vzdáti se do spravedlnosti toho soudu, který snad ani schopen není jejich žalobě neb obraně a všem příhodám a důkazům náležitě rozuměti. Neboť jestli že se při všech instancích rozepře česká nepovede též v českém jazyku, můžeme již napřed vědět, že za krátký čas většina soudců při vyšších instacích nebude ani česky rozuměti, zákonu o rovnoprávnosti učiní se zadost nějakým vysvědčením z českého jazyka, které bude tak pravdivé jako často bývalo posud. Český občan ztratí tím soud collegialní, poněvadž bude pak collegium neznající jazyk výroky své činiti na dobrou víru některého v řeči české schopného referenta. — Nad to ještě každý nahlíží, že ve správních věcech často velice na slovu záleží, vyjde-li tedy rozsudek od vyšších instancí v jazyku německém, kdož za to stojí české straně, že jí bude vydán v dobrém překladu? Kdož může zameziti tu pravdivou nepravidelnost, že ouřad nižší překládaje rozsudky vyšších instancí nestane se nejvyšší instancí, která svým překladem rozsudky docela promění? A jest to vůbec rovnoprávnost, když jen Němec v Rakousích tolik vážnosti míti má, že budou všechny soudy v jeho jazyku rokovati, kdežto ostatní jen s nejnižší instancí spokojiti se musí? Takové rovnoprávnosti požívá každý, třeba i Španěl v Rakousích, neboť i ten si může dát německé rozsudky rakouských soudů do svého jazyka přeložiti. Tak se císařskému slovu rozuměti musí.

Čekáme tedy nyní v této záležitosti na rozhodnutí ministerstva a obracujeme zároveň též celého národa pozornost na toto rozhodnutí. Jestli ministerstvo krok tento nejvyššího soudu Vídenského za pravý uzná a potvrdí: pak již jsme nabyli ouplného přesvědčení, že vláda rovnoprávnost národní obejíti chce, a že se od tohoto ministerstva žádné národní rovnoprávnosti naditi nemůžeme.

Celý svět ví, že národní rovnoprávnost považujeme vždy za nejdražší, a dle toho posouditi může, jaký dojem spůsobí rozhodnutí ministerstva této věci buď na dobrou nebo na zlou stranu.

Slované v Uhřích.

(N. N. 20. října 1849.)

Slyšíme a čteme také ve Vídenských časopisech, že již byla v nejvyšší poradě ve Vídni vržena kostka budoucího osudu uherských národů. Kterak uzavřeno, není posud povědomo, tušení naše jest ale, že jenom Chorvátsko a Vojvodina srbská staly se samostatnými korunními zeměmi, Slovensko a Rusíni ale nepochybně navzdor všemu usilování zůstanou spojeni s Maďary co jedna korunní zem. Jak asi sobě naši diplomatové pomohli v Sedmihradsku, na to jsme velmi zvědaví! — — —

Než tento článek věnován jest jakožto náhrobní nápis ubohého nedochůdčete, jakožto slza padlá z bratrského oka slovanského na ubohé již v pučení svém zvadlé Slovensko.

Což tobě, ty ubohý, od věků utlačený, tichý holubičí rode z matky slovanské zabránilo zasednouti za stůl mezi rovné tobě korunní národy rakouské? Což tě učinilo nehodným osudu maličké Bukoviny? Co tě odstrčilo, třímilionový kmene, ze společnosti ostatních? —

Nežádejte na mně ouplnou odpověď na tak bolestnou otázku; starý zvyk — praví se — jest tyran člověčenstva, a polovičatost je hlavní známka nynější vlády. Na jedné straně nedbá ministerstvo na sympathie Maďarů a dává proti všeobecnému smýšlení veliký počet jejich vůdců krutě odpravovati; na druhé straně bojí se, ztratit všechnu sympathii, a nechce rozděliti to, co spojeno býti nechce: na jedné straně zapomíná na celitvost koruny uherské a odtrhuje Chorvátsko a Vojvodinu; na druhé straně štítí se odděliti Slovensko a Rusíny, aby celitvost koruny neutrpěla! Na jedné straně uznává spravedlivost požadavek Srbů ve Vojvodině, na druhé z těch samých příčin neuznává spravedlivost slovenských a rusínských! Divné ministerstvo!

Myslíte snad, že sobě Maďary nakloníte touto koncessí! Maďaři budou zarputilí nepřátelé vaši, i kdybyste jim všechno tak nechali, jak bylo před březnem: musel by se zajistě celý pořádek a obyčej ve světě proměniti, aby poražený a pokáraný nemyslil na pomstu proti vítězi! Ani jedno srdce maďarské si nezískáte touto koncessí, nýbrž sesílíte jen svého nepřítele a odvrátíte si tisíce tisíců srdcí těch Slováků, kteří očekávali od vás za svou věrnost lepší stav, samostatnost, a zklamáni budou ve svých tak dlouho již chovaných nadějích! —

Již první pohled na mapu a druhý pohled na historii uherskou ukázal by snad každému jinému ministerstvu cestu k ouplnému paralisování revolučního živlu maďarského, naznačil by samostatnost Slovenska za hlavní garantii budoucího míru v Uhřích. Ale nestane se tak!

Ohlížíš se po rozumných příčinách tohoto neobyčejného rozhodnutí, kde jsou? My nevidíme žádnou podstatnou, leda snad bázeň před zvětšenou moci Slovanstva.*) Ale tu se zdržeti nemůžeme žertovného přirovnání. Onen jonák vesnický bál se oženiti, a když se mu na příklad otcův ukazovalo, pravil: Což otec, ten si vzal matku,

---

*) Dobře víme, že se uvádějí překážky administrativní, jakoby snad Slováci neměli ani důstatek mužů pro ouřady. Ale kdo ví jak ourodná jest země česká a Morava na ouředníky, kdo ví, že sami Slováci je žádali prozatím: ten tuto příčinu za podstatnou pokládati nemůže.

to je jiná, já ale musím si vzíti osobu docela cizí! — Tak asi nám připadá bázeň ministerstva rakouského před vzrůstající moci Slovanstva. Zrovna toho, zač by se Bohu jako za zvláštní štěstí děkovati mělo, toho se bojí vláda. Což pak jest duše našeho obnoveného svobodného Rakouska? Což pak bude nyní držeti vaše Rakousko pohromadě, když již pukly řetězy absolutismu, kterými bylo dříve svázáno? Nic jiného než **Panslavismus!**

Nelekejme se toho slova, není to panslavismus od Kamčatky až k Jaderskému moři, od Jeniseje až k Černé Hoře, není to tento Velikán Velikánovič, ale jest to panslavismus menší, veselejší, ne tak nebezpečný, jest to panslavismus jiho-západní neb středo-evropejský, spojení bratrské menších národů slovanských k zahájení své osobní národnosti a samostatnosti. Nyní se má Rakousko udržeti pohromadě, a sice **dobrovolně.** Tážeme se, co jiného schopno jest k tomuto **dobrovolnému** společnému obcování než cit panslavismu rakouského, a nerozumí-li se ještě nyní tomuto tajemství, budoucnost tím lépe potvrdí naše slova. Když vloni Vlachové, Maďaři a Němci opouštěli rozviklaný a sbořením hrozící dům rakouský, tak jako myši prý utíkají ze stavení pádem hrozícího, pravili rakouští Slované, až posud jen sluhové a pastorci v tomto domě: Dosti pevný jest posud tento dům, podporujme ho, opravme si ho a budeme v něm spokojeně bydliti!

A zrádu by páchal na tomto domě ten, kdo by plašil z něho bez příčiny ty, kteří dobrovolně zůstati chtějí a činil přebývání v něm tak nesnosným, žeby po jiných obydlích zraky nespokojenců obracovati se museli. A obydlí takové velikánské nebezpečné jest zrovna v sousedství a takřka se samo před zrak staví nespokojencům!

Kdo nechce malý panslavismus, ten hleď! aby na sebe neuvrhl veliký. A kdo může se chlubiti, že nahlédl do tmavé budoucnosti osudu?

Věru když si všeliké kroky našeho ministerstva povážíme, zdá se nám, jakoby sobě neumělo vážiti toho, co každý dobrý státník za největší základ Rakouska uznati musí: totiž Slovanstva rakouského, které baží po samostatnosti a dle okolností nevidí pro sebe nikde větší garantii, než právě v Rakousku.

Moc Slovanstva není tedy nebezpečná, nýbrž prospěšná Rakousku, ona nehrozí, nýbrž ještě dává naději na větší sílu a trvání.

Dejž Bůh! aby to konečně nahlídnuli ti, kterým svěřena jest loď státu v nebezpečné plavbě.

Foederace.

(N. N. 27. října 1849.)

— Oboje Pražské ministerské noviny německé i české přinesly dnes pod titulem **„Foederalismus v Rakousku“** následující nepochybně z Vídně zaslaný článek, který zde doslovně klademe, aby také čtenářstvo nemající obyčej čítat vládní noviny seznalo spůsob a ducha smýšlení ministerského:

„Kdo by se domníval, že veliký boj našeho času jest bojem demokracie s absolutismem, ten by mu špatně rozuměl; neboť kdyby tomu tak bylo, tuť by nemohlo stávati ve Francousku, kdež již dospěli k mezím demokratických experimentů, nižádných stran, které politicky dále toužejí.

Pravý boj, jenž se arci všude jinak objevuje, roznítil se mezi přiznávači zásady centralisace a foederace. A jmenovitě u nás stalo se rozervání vodících ideí tak zřejmým, žeť je nemůže nepředpojaté oko přehlédnouti.

A však zdá se, že i vítězství není pochybné; zákonní pořádek jest všude v Evropě zaveden. Byl to pouze mechanický tisk bodáků, jenž spůsobil tak velikolepý výsledek? — Nikoli! Evropa porozuměla, žeť foederativní idey, neuvedou-li se jinak na skromnou míru, jejím potřebám nevyhovějí. Foederativní zřízení stojí každým spůsobem na podřízeném politickém stupni vyvinutí, a příklad nedospělých, amerikánských svobodných států nemůže nikterak stran našeho stavu upotřeben býti.

Důvod, jehož rakouští foederalisté se zvláštním zalíbením užívají, a který, pokud nám známo, nejvíce platnosti požívá, záleží v tom, že má dle rozličnosti mravů, obyčejů, dle stavu vzdělanosti jednoho každého kmene, též každému z nich ponecháno býti, aby se organicky sám ze sebe vyvinoval.

Že tato theorie právě pro rozličnost, která za základ položena jest, postupem času nejrozličnější odporující sobě formy vyvinutí spůsobiti by musila, jest na bíledni. Velmoci rakouské nemohlo by déle stávati, a cizí zakročení učinily by tomuto foederativnímu státu, jenž se bez účele kolotá, rychlý konec. Provinční interessy přišly by s národnostmi v rozepři; nedospělost politická, jenž z větší části ještě panuje, učinila by zmatek, jakéhož ještě nestávalo, co svět světem stojí.

Odkud asi to pochází, že takováto nepodstatná theorie ještě pořád nalezá zástupců? Myslíme, že jest toho příčinou dvojí věc. Není nás předně tajno, že se utvořila v Rakousku až do března l. r. veliká, hluboká nedůvěra, jejížto působení ještě posavád se cítí. Avšak my připočítáme mnoho z toho, co se děje ve směru foederalisticko-oppozičním, působení nevědomých a nesvědomitých strannických lidí, ježto by rádi při svém bažení po foederativních státech své skrovné vlohy ve platnost uvedli. Majíce genia Caesarova, přece chtějí býti prvními ve vsi!

Nechť jen vláda pokračuje, jak začala, pásku sjednocení okolo hlavy provincí a národů obtáčeti, četně vystupující protivy co možná urovnati, svobodu v Rakousku trvanlivě organisovati, a přede vším brániti, aby

se jinak milování hodná idea rovnoprávnosti nezměnila ve svůj opak — v roztržení a separatismus.

Většina národu stojí s důvěrou jí po boku.“

Taková slova „že většina národu s ministerstvem stejně smýšlí a jemu důvěřuje“, mají vůbec vládní noviny vždycky na jazyku. Ale — musí každému mimo chuť napadnouti — proč pak drží tedy toto důvěru většiny požívající ministerstvo tuto důvěřující a s ním stejně smýšlející většinu všude v obležení? Čím to jest, že nechce ministerstvo sněmy povolati, aby tak dokázalo všem takovým rýpalům (jako jsme my) nevěřícím ve většinu ministerskou, že skutečně ministerstvu důvěřující většina bude volit také většinu v ministerstvo důvěřujících poslanců? Nač potřebuje ministerstvo důvěru většiny požívající taková ohromná vojska po všech i pokojných (jako Čechy) zemích rozkládati? Nač potřebuje ministerstvo, s nímžto většina národu stejně smýšlí, po celém skoro mocnářství rušiti svobodu tisku? To jsou tak některé naše osobní pochybnosti o té důvěře.

Co se však foederalismu týče, myslíme, že se tak veliká a důležitá věc nedá podobným neslaným a nemastným článkem zkrátka odbýti. Divíme se jen tomu novému vynálezu, že v Evropě prý není boj demokratie s despotismem, nýbrž jen foederace s centralisací! Škoda jen, že tak ještě nestojí vlastně boj republiky s monarchií, neboť dobře víme, že lidé foederaci nepříznivi obyčejně všechny foederalisty za tajné republikány prohlašují!

My náležíme také k zjevným foederalistům, ale náš hlavní důvod pro potřebu foederace v Rakousích jest zcela jiný než se v tomto udává. Náš hlavní důvod, který jsme však již mnohdykráte uvedli, jest ten, že každý národ ustavičně po politické samostatnosti touží z přirozeného pudu. Ten přirozený pud rakouských národů musil by nevyhnutelně k rozpadnutí říše vésti. Jenom skrze foederační konstituci možná jest dáti rakouským národům tolik samostatnosti, kolik možná bez ujmy střední moci říšské oželeti, a tak se nahradí národům alespoň z většího dílu všechny výhody samostatnosti ve spojení se všemi výhodami veliké a mocné říše. — To jest hlavní důvod foederalistů rakouských a uvidíme na příštích říšských sněmích, budou-li foederalisté převládat nad centralisty, ku kterým nynější ministerstvo zjevně se hlásí.

Slovanská nářečí ve školách.

(N. N. 29. října 1849.)

Doslýchá se z rozličných stran, že sl. ministerstvo osvěty zvláštní záměr má zvelebiti vysoké školy Pražské v ohledu slovanské filologie. My věříme této pověsti zvláště na základě některých skutečných již kroků sl. ministerstva v tomto ohledu. Zdá se nám však, že při tom ministerstvo osvěty hlavně vědeckou filologii na zřeteli má: my ale bychom rádi na jednu více praktickou stránku a důležitou pro nás zřetel sl. ministerstva obrátili, aby snad, jestli uzná důvody naše za platné, návrh náš uskutečnilo bez ohledu na to, že od strany opposiční vychází.

My totiž litujeme již dávno toho, že mládež naše ani v Praze dobré příležitosti nemá, naučiti se prakticky a pro život nářečím slovanským v Rakousích zdomácnělým. Kromě polštiny nevyučuje se zde v Praze žádnému jinému nářečí. Každý ale, kdo povahu krajin zvláště od Rusínů a od Jihoslovanů obydlených ze zkušenosti zná, bude věděti, jak veliký nedůstatek tyto země mají literárně vzdělaných lidí vůbec, zvláště ale technických mužů v nejširším smyslu toho slova. Podívejme se do ourodných a od Boha požehnaných krajin rusínských a jihoslovanských, a najdeme hospodářství, lesnictví, stavbu vodní, cesty a průmysl vůbec skoro ještě jen v přirozeném stavu, a hlavní příčina toho jest nedůstatek lidí v těchto uměních cvičených. Nyní kdežto pro tyto slovanské kraje nastala doba samostatnosti domácí, budou hlavně na zvelebení vlasti své v tomto ohledu dbáti, a ohlížeti se po lidech schopných k podobným opravám. Než by sami ze sebe tolik potřebných lidí nabyli, muselo by nanejméně asi půl století uplynouti a cizích vzdělanců k tomu ke všemu povolati sotva se uzná za prospěšné ze slušné pečlivosti o zachování své čisté národnosti.

Známo jest ale, že v Čechách máme veliký počet přebývající mladých lidí v těchto oborech technických a jiných vycvičených, kteří skoro ani místa nemají. Kdyby se tedy takovým lidem nyní a pro budoucnost poskytnula zde v Praze příležitost, naučiti se prakticky nářečí jihoslovanskému a rusínskému, velmi dobře by se i nám i těmto slovanským kmenům posloužilo. Za půl leta naučí se každý Čech tolik z každého jihoslovanského nářečí, co pro obyčejný život potřebuje, a přesídliv se do jinoslovanské země, bude tam za krátký čas s ohledem jazyka jako domácí.

Jsme přesvědčeni, žeby se naši vzdělanci v těchto sbratřených krajích milerádi přijali, a žeby zemím těm až do té doby dobře posloužiti mohli, kde budou míti sami důstatek svých vlastních vzdělanců.

A celý tento účel dá se s příliš malou obětí uskutečniti, kdyby totiž sl. ministerstvo zde v Praze jednoho Jihoslovana a jednoho Rusína za učitele (docenta) veřejného své mateřštiny ustanovilo. Jsme přesvědčeni, žeby se k těmto místům zvláště mnoho našlo konkurrentů.

My o potřebě a užitečnosti tohoto ustanovení jak pro nás tak i pro ostatní kmeny slovanské pevně přesvědčeni jsouce, dou-

fáme, že náš zemský sněm sám na vlastní zemské outraty tyto učitele ustanoví, kdyby sl. ministerstvo nutnou potřebu toho neuznalo.

Taktika Německá.

(N. N. dne 30. září 1849.)

— Velmi často se nám stává — máme-li říci — čest nebo neštěstí, že některé německé noviny, zvlášť Vídenské naše články překládají, nebo výňatky z nich podávají. Neštěstí pravíme proto, žeby věru o našem zdravém rozumu velmi špatné ponětí musel míti ten, kdo by si nás představoval jenom podle těchto citatů zvlášť Vídenských časopisů. Tak nedávno Ost-Deutsche Post porozuměla našemu článku o ustanovení okresních komissí v č. 250 v ten smysl, že píše v čísle svém 241:

„* Prag, 25. Okt. Der Mitarbeiter H. B. in den „Narodny Noviny" tritt gegen die Wahl der Mitglieder für die böhmische Grundentlastungs-Kommission auf, welche er mit Ausnahme jener des Hrn. Ministerialrathes Klecansky deshalb eine unglückliche nennt, weil die meisten Mitglieder aus der Mitte der Kreisbeamten gewählt wurden, welche zwar viele gute Eigenschaften besitzen, aber der neuen czechischen Schriftsprache nicht ganz kundig sind."

Nevíme skutečně, máme-li to jen za sprostnost či za perfidii držeti!

Že ještě to ani žádné Vídenské noviny tak daleko nepřivedly v německé důkladnosti, aby alespoň náš titul (Národní Noviny) správně a bez chyby vytisknouti dovedly: to špatně se srovnává s jejich pověstným Zugem nach Osten!

Podobně asi dělo se nám s článkem strany samostatnosti Slovenska (N. N. č. 246), který podala „Zeit" z části a „Lloyd" celý v překladu, ovšem tak špatně, že se ku př. mezi slovenský (Slováky) a slovanský (Slovany) žádný rozdíl nečinil.

„Zeit" jsou nyní největší noviny ve Vídni od několika dní vycházející, přihlásivší se samy k národně-foederační tendenci. Kdo vlastně vydavatelem jejich jest a jaký pravý směr míti budou, není nám ještě posud z vyšlých čísel patrno, zdálo by se nám ale, že snad v nich maďarsko-šlechticko-liberální živel převládá. Tyto noviny tedy podaly ve špatném překladu konec dotčeného našeho článku z č. 246 s doložením, že jest „befremdend" a že budoucně o něm promluviti hodlají. Toto promluvení stalo se také skutečně brzy po tom ve zvláštním úvodním článku, nad kterým jsme ale jen hlavou zavrtěti museli.

Známe již dobře tu německou taktiku, která nám všude, kde svého práva dosáhnouti chceme, kde žádáme pro sebe to, čeho již dávno Němci u nás užívají, umí hned předhazovati, že chceme přednost, že zamýšlíme Uebergriffe, extreme slavische Tendenzen atd. Podle té samé taktiky zachovala se také proti nám „Zeit". My jsme si v článku svém ztěžovali, že Slovensko nebude zvláštní korunní zemí, že ministerstvo se obává Slovanům dáti tolik národní samostatnosti, kolik mají ku př. Němci a Vlaši; dokazovali jsme, že ministerstvo nemá příčiny obávati se moci slovanské; ale „Zeit" nám předstírá, že panovati chceme v Rakousích a rozumí našemu Panslavismu tak jako bychom chtěli celé Rakousko poslovaniti. Toho se zajisté ani „Zeit" nedočká, abychom my rakouští Slované některý jiný národ potlačovali, a také jest skutečně od naší nynější poroby a podřízenosti až k panování nad jinými příliš veliký skok. Jest-li jsme se ale my Slované pro nespravedlivost jiných národů k dosažení svého práva vespolek spojili a toto vzájemné se podporování panslavismem nazvali: nevyrozumívá se ještě tím, že budeme zase my utlačovati jiné, leč by snad těmto vlastní zlé svědomí takové strašáky malovalo dle zásady: oko za oko, zub za zub.

Naše obávání.

(N. N. 1. listopadu 1849.)

— Dnešní německé vládní noviny (Prager Zeitung) přinášejí pod názvem „Unsere Lage" dle našeho mínění velmi důležitý článek z Vídně, jehožto ouřední původ jest dle obsahu příliš patrný, ačkoli v části neouřední stojí. Uznáváme za povinnost svou i k vládě i k obecenstvu, abychom nenechali tento článek bez poznamenání, z kteréhožto ohledu také dříve klademe jeho věrný překlad:

„Z Vídně 29. října. Pozorujeme-li pilně tón a spůsob psaní mnohých zde vycházejících novin, jsme na rozpacích, jak bychom jich obávání, které buď zřejmě na jevo dávají, aneb umělým spůsobem zahalují, pojmenovati mohli. Myslejí to opravdu, anebo se jen tak staví? Myslejí opravdu, že ministerstvo zamýšlí ústavu podkopávati, a upsané a svaté sliby zrušiti? Čili čelí jich jednání pouze k tomu, by světu to namluvili?

Nechceme to hlouběji rozbírati, jisto jest však, že naše časopisectvo není prosté vášní a nevědomosti. Neb jsou publicisté, kterým „organický zákon" jest takový, „který se pouze potahuje na ouřady, t. j. na administrativní ustanovení", kteří, neohlížejíce se na neunavenou činnost vlády, pořád k nové činnosti ji vyzývají a beze všech ohledů i bez předložení vždy nerozhodnuté a nové úlohy jí předkládají, bylo by tedy marné jim ho rozkládati.

„Ost-Deutsche Post" se obává, že hrozí svobodě tisku nebezpečí, a že všecky konstituční naděje utonou. Kdyby to vskutku pravda byla, mohla ano směla by se opová-

žiti, to vysloviti? Ost-Deutsche Post to napsala, i vychází posud.

„Presse“ se odvolává k císaři proti ministrům, i snaží se svobodu tisku, o kterou se Ost-Deutsche Post bojí, štítem císařského slova chrániti, při tom však tvrdí, že zemské ústavy nevstoupí již v život dle slov ústavy od 4. března.

„Presse“ tvrdí svá slova s určitostí, a pročež musí býti dána na tato opovážlivá a znepokojující slova, která mnohého lekají, určitá odpověď.

Dokuď nám známo, panuje potěšitelné srozumění mezi mocnářem a mezi ministry, mezi radou a mezi korunou. Všickni znají oučel, který mají dosáhnouti. A tento oučel jest, aby svoboda na dlouho byla organisovaná, aby železnou vytrvalostí všecky demagogické, separatistické a foederalistické snahy byly potlačeny, aby byla zřízena čerstvá, intelligentní a spravedlivá zeměspráva, i aby pořádek a blaho byly pojištěny a zachráněny.

Nezměnitelnou zásadou všeho počínání vlády zůstane ústava od března. Bude spravedlivě ano do slova vyplněna. Všecky zemské ústavy, ano i ústava lombardsko-benátská, která jest bez odporu nejobtížnější, budou ještě tohoto roku zákonně prohlášeny.

To jest odpověď na tyto žaloby.“ —

Již to, že tento článek, ačkoli hlavně čelí proti Ost-Deutsche Post a Presse, novinám ve Vídni vycházejícím, přece vytištěn jest v Prager Zeitungu a ne v některém Vídenském listě, zdá se nám býti zjevným důkazem, že se za prospěšné aneb potřebné uznalo, zvláště na obecenstvo v Čechách jím působiti. Článek tento v ouředních novinách pronešený podává nám tedy smělosti, užíti zase jednou té svobody tisku, o jejížto skutečnosti nás tento článek navzdor zkušenosti a vojenským soudům ubezpečuje.

V Rakousích jest pro pravou svobodu tisku příliš nepříznivá půda a sice pro jistou zcela zvláštní okolnost. V Rakousích padá se snadno pronešením jistých pravd do podezření aneb již zrovna do obvinění z velezrády. V jiných zemích (ku př. ve Francouzích) jest o každé straně politické jisto, že chce udržeti a zvelebiti vlast svou, v Rakousích ale jsou strany, o nichžto nade všechnu pochybnost jisto jest, že Rakousko chtějí zničiti. V takovém pádu jest ale již dílem proto nebezpečno se vší upřímností o pravém stavu věcí promluviti, dílem ale zas vláda sama užívá proti některým jí osobně nemilým pravdám toho prostředku, že je za velezrádné prohlášuje, třeba byly nejlépe míněné.

V takovém pádu je ku př. sama naše strana. V nejnebezpečnějších dobách říše rakouské osvědčila strana naše skutky svou upřímnou vůli zachovati Rakousko, a jak dalece tyto skutky naší slovanské strany opravdu k zachování Rakouska přispěly, o tom necháme pozdější nepředpojatý dějepis rozhodnouti: neboť strana ta, která se s nynější naší vládou za stejně smýšlející vydává, ráda tvrdí, že jenom armáda rakouská zachovala Rakousko, zapomínajíc již na povolání rusko-slovanského vojska.

Připomínajíce tyto slovanské zásluhy, nechceme se tím snad chlubiti, nýbrž předhoditi jen nynější vládě její nespravedlivost, s kterou počala hned naši stranu za revoluční a destruktivní protirakouskou prohlašovati, když podle svého smýšlení samostatného přinucena byla oposičně vystupovati.

To samé, myslím, že se říci může o našich novinách, ba byly doby, ve kterých naše noviny více patriotismu projevily než vláda sama, byly doby, ve kterých se naše noviny proti destruktivní vládě rakouské ku prospěchu Rakouska samého opírati musely (ku př. Pillersdorf, Frankfurt). Že jsme ale v každé době odhodlanosti měli proti přemrštěným a destruktivním snahám vystupovati a sice s dobrým prospěchem, v tom se můžeme odvolati vždy směle na předešlé svoje listy.

Přece však jsme byli od vlády od té doby, co sněm říšský rozpuštěn jest, ustavičně pronásledováni, dříve cestou konstituční, pak ale, když tato vládě nesloužila, vojenskou mimozákonní; neboť každý ví, že obležení Prahy není vlastně nic jiného než zrušení svobody tisku v Čechách. Snažili jsme se sice i ve stavu obležení svou předešlou tendenci zachovati — ale ustavičné stíhání a vyslýchání u soudu vojenského, zákaz novin našich, vězení, vyhrůžky vypovězení z Čech atd. to byly nástroje, kterými jsme z veliké části odstrašeni od volného užívání svobody tisku, a kterými také zastavena jest veškerá skoro politická činnost naší strany. Těmito skutky vlády nabyli jsme my praktického přesvědčení, že se v Praze nejedná o potlačení destruktivních aneb revolučních živlů, nýbrž že ani liberální strana, je-li oposiční, nesmí svobody tisku užívati Zavede-li se ale censura ouředně aneb musí-li redaktor sám censorský úřad u svých novin zastávati,*) v tom sice jest ještě nějaký rozdíl, svobodou tisku ale se to jmenovati nesmí. Třeba byl sebe přísnější zákon o tisku, přece se svoboda tisku i v tom obmezení udrží, jen když vím jak daleko se mohu dle výměru zákona pustiti: ale když se u vojenského soudu pouhým mnohosmyslným slovem „aufreitzendes“ všeliké články dle osobního náhledu některého pána aneb některých pánů zatracují a trestu podrobují, tam již přestalo právo a nastala libovůle, člověk není trestán za přestupek, nýbrž jen za své mínění, které může býti tak dobré a státu prospěšné jako

---

*) Dejme tomu, žeby se i sám redaktor osobně trestů neštítil, ale což jemu všechno platno, když mohou být noviny jeho docela zapovězeny, a jeho strana třeba na dlouhý čas všelikého veřejného orgánu zbavena, tak že přinucen jest z dvou zlých menší si vyvoliti, a sám si censuru ukládati!

mínění vojenského soudu, jen že se s tímto nesrovnává.

Myslíme tedy, že by toto zde řečené zatím mohlo vládě posloužiti pro vysvětlení té nedůvěry, s kterou mnozí k ní hledí; kdybychom se nemuseli obávati zapovězení svých novin, mohli bychom snad docela důkladně tuto nedůvěru ospravedlniti. **Caeterum autem censeo obsidionem esse tollendam.**

———

Obrana slovanských foederalistů.

(N. N. 8. listopadu 1849.)

Dnešní vládní noviny německé i české přinášejí článek proti nám, jehožto obsah nás poněkud přivedl v podivení. Vyzváni jsouce téměř zřejmě k odpovědi, uznali jsme za dobré celý článek tuto svému čtenářstvu předložiti, dílem proto, že se tak snadněji vede spor, když obecenstvo oboje mínění zřejmě před očima vidí, dílem ale a hlavně proto, abychom patrně dokázali, že nám nejde o to, nějakými snad řečnickými obraty někoho zaplésti (jak obyčej bývá v žurnalistické polemice), že naopak se neštítíme přesvědčení své proti zde vysloveným vládním zásadám náležitě hájiti.

Takto zní článek, na který zároveň obracíme pozornost obecenstva:

„Článek, jejž jsme přinesli o foederalismu v Rakousku, potkal se s odporem, ovšem u strany, od níž jsme se odporu nadíti musili, — od páně Havlíčkových Národních Novin. Již dříve přinesly tyto listy článek, jejž jsme ale blíže objasniti opominuli, ježto Vídenské časopisy již slušně jej ocenily. Byloť to podivné učení o velikém a malém panslavismu. My v tom ohledu k tomu připojujeme krátké poznamenání. Známeť moc, která jest ouhlavním nepřítelem velikého panslavismu, v jejížto kruzích i v neodvislých nemohl se ani dosti málo zakořeniti, která by, kdyby se záhubně zmáhal a politickou článkovitost rakouského světa rušiti počínal, neméně proti společnému nepříteli se ozbrojila a vzchopila, jakož to učinila s odbojem maďarským. To jest mínění, které sobě z poměrů abstrahujeme.

V jednom z nejnovějších svých článků stěžuje sobě p. Havlíček na trampoty obleženosti v Praze, které prý mu zamykají ústa, nedovolujíce, aby „o našem postavení“ upřímně mluvil. Neznáme ani ve Vídni ani v Praze žádného případu, aby bylo politickým spisovatelům zabráněno, v mezích mírnosti a slušnosti o zásadách, poměrech a lidech mínění své projeviti. Dle mínění našeho není náruživost nižádnou předností důkladné publicistiky, jejížto úlohou jest ponaučení, nikoli popuzení, osvícení, nikoli zapálení myslí. Jestliže nám p. H. chce s toutéž pokojností odpověditi, s jakovouž my k němu mluvíme, pak snad ještě prospěšná diskusse možná. My aspoň učinili jsme sobě za zásadu, že nikdy nebudeme obětovati předmět ohledům osobním, a politický odpůrce má pro nás význam zosobněného politického principu.

Pan H. odpírá důvěru, kterou dle našeho přesvědčení majorita lidu k nynější rakouské vládě chová, i táže se dále: „Proč drží toto domnělou důvěru požívající ministerstvo důvěřující jemu majoritu v obleženosti?“ Toť jest přece přílišné spolehání se v lehkověrnost čtenářstva, dává-li se taková otázka. Zdaž smýšlí majorita obyvatelstva Pražského a Vídenského revolucionárně? Zdaliž se nemusil v Haliči pouze pro jednu rovněž tak ztřeštěnou jakož nenapravitelnou frakci výminečný stav zavésti? Rozložmež jen Uhersko a Sedmihradsko v jich živly, i naleznem, že jest většina jich podstatně revolucionární. Jestiť dějepisem všech časů stvrzenou sadou, že se dělají revoluce pouze od menšiny; avšak jest i svatou povinností vlády, aby společnost hájila i aby předešla tomu, by ctižádostivé a ztřeštěné hlavy neuváděly její pokoj, snažení po blahobytu a pokojném vyvinutí neustále v nebezpečí. V červnu letošního i lonského roku nestála zajisté Paříž při kommunistech a překotních mužích hory, a přece vidělo se ze všeobecného volebního práva pošlému shromáždění zapotřebí, zavésti stav obležení.

Jiná otázka zní: „Čím to jest, že nechce ministerstvo sněmy povolati?“ P. H. se mýlí; ministerstvo ovšem chce sněmy povolati, neboť zamýšlí dotýčné zemské ústavy ještě v běhu letošního roku uveřejniti, a tím důkaz podati, že hodlá samo pevně držeti při obsahu ústavy ode dne 4. března. Avšak **bezprodlené** svolání sněmu zdá se nám býti nemožností, an noví političtí ouřadové ještě nejsou zřízeni, a okres působnosti, který říšská ústava sněmům v korunních zemích vykazuje, od jejich zřízení závisí. Zdělávání země, ústavy dobročinné a stavby zemské, zvláštní nařízení strany obecních pořádků, záležitosti církevní, školní a přípřežní jsou předměty takovými, že teprv tehdáž s prospěchem o nich jednati lze, když bude stávati dobře zřízených úřadů, ježto by byli schopni a hotovi v dotčených záležitostech se sněmy spolupůsobiti. Též vláda musí přihlížeti k dobrým zastupitelům, a že se nejhorlivěji o zřízení nových ouřadů pracuje, jestiť celému světu věcí známou.

Pan H. nám namítá, že jsme foederalismus jen tak zkrátka odbyli: znajíce velikou důležitost této otázky, hotovi jsme příležitostně obšírněji o ní pojednati. Důvěřujeme sobě dokázati s mathematickou důsledností, že byl nejnovější politický boj v Evropě podstatně bojem centralisace a foederace, a že representuje princip foederativní nedokonalý stupeň politického vyvinutí.

Avšak hlavní důvod, který p. H. uvedl, aby ukázal potřebu foederalismu v Rakousku, že totiž každý národ po politické samostatnosti touží z přirozenosti samé, a že-

by tento přirozený pud rakouských národů nevyhnutelně k rozpadnutí říše vésti musil, pakli by konstitucí foederační o to postaráno nebylo, aby se jejich pudu po samostatnosti vyhovělo, — nemůže nás nikterak přesvědčiti. Pravé, nejvroucnější toužení národů směřuje k rozumné svobodě, k blahobytu, vzdělání a humanitě; těmto vznešeným účelům musily by však separatistické záměry a národní rozepře jenom na ujmu býti. Ústava foederační nespočívá, pokud nám známo, v severní Americe a ve Švýcařích na základě národním, nýbrž politickém. V kantonech Bernském a Freiburském bydlí německé a francouské obce pokojně pospolu, a v Americe podřídily se nebritánské počtem valně převládající národnosti ochotně nadvládě živlu anglického, která vůbec za potřebnou uznána jest. Němcům v Elsasku nezachtělo se posavade po samostatnosti, a vzor konstitučního státu, Belgicko — ač jen z části od Francouzů obývané — jest naskrze centralisováno, a pomocí jazyka francouského v pokoji se spravuje. V Irsku pohltila národnost britická prvotní národnost irskou dokona, a stesky celého ostrova pocházejí vesměs ze řídel politických a náboženských. Na dějepis, neomylné to zrcadlo přirozenosti lidské, nemůže se tedy p. H. spoléhati. Jdeme-li dále, ukážeme-li ku př. na Ameriku, která se zajisté neodtrhla od starého Anglicka pro zájmy národní: co by nám mohl náš odpůrce odpověditi? Snad že nezměnitelná přirozenost lidská l. 1848 utrpěla radikalní zázračný převrat, a že dostal princip krve vrch nad principem politického vyvinutí a příbuzné s ním civilisace? P. H. líčí žádosti a stav myslí, jichžto v Rakousku v té míře, jak on udává, nikde není. Slované v Rakousku najdou, tuším, svou čest a svůj prospěch v tom, zůstati dobrými Rakušany. Milujemeť a vážíme sobě tohoto kmene příliš, abychom mysliti mohli, že u něho svůdné učení najde průchodu. P. H. se odvolává na sněm říšský nejprvé příští, jak prý se ukáže, zdaž bude většina foederativní neb centralistická. Nadějeme se, že nevypadne foederativně. A kdyby se to mělo státi, tuť bychom takového výsledku v interessu svobody velice litovati musili. Ministerstvo mohlo by býti svrženo, avšak jeho odpůrcové zajisté by nenastoupili jeho místo. **„Pak by mohly přijíti časy, o nichž se teď lépe nemluví!“** Pak by nastala potřeba, zachovati říši a zachrániti ji od odvážlivých experimentů, a strana, kterou nepotřebujem blíže naznačiti, nalezla by záminku prohlásiti národy rakouské za nedospělé. Pročež jednejž strana, kterou p. H. zastupuje, svědomitě a opatrně, i považ, zdaž jest rádno, dáti velmi mnoho v šanc, aby snad všecko bylo ztraceno.“

Zaraziti musí každého to, co se o panslavismu a o Rusku praví. Musíme věru s ohledem na blaho Rakouska doufati, že článek tento (ani prostředně) nepochází od nikoho, kdo přímý vplyv má na politiku vlády, sice by nám věru bylo ouzko o naši budoucnost. Či by snad upřímně věřiti mohli mužové vlády rakouské, že vláda ruská jest nepřítelkyně panslavismu? Podle určitosti, kterou se to zde tvrdí, zdá se jakoby snad se tvrzení to na nějaké určité vyjádření, snad ve formě slibu neb rady opíralo.

V bibliothece knížete Galicina, bývalého místodržitele v Moskvě, před několika lety zemřelého, kteroužto bibliothéku jsem pořádal, nalezl jsem mezi jiným také báseň pod titulem: „Píseň o osvobození Srbska“, tištěno roku 1806 v Petrohradě ve vládní tiskárně a sice srbsky a s ruským překladem, ve kterém se mezi jiným takto praví: **Alexandra prvního, slovanského vladaře, Velikého Slovanského Cára, Srbie milé milého Hospodara. Zavěste se orli dvojehlaví na Alpy, Ural i na Kavkaz. Slovanstvo celé ať nyní v srdci nosí Svého naznačeného hrdinu Následníka, Jeho miluje a s ním se chlubí. Sestrám*) svým ať laskavou zprávu podá, aby nemařily času, neb věk běží, Slunce svítí! — ať též prohlédají, ať neleží ve mrakách do věků! Celá Rusko-Slovanská síla, mořem zemí zdvihá se k pomoci, aby sestry svoje z tyranství vyvedla.**

Zdá se, že tyto sestry zde až s příliš velikou důkladností vypočtěny jsou, spíše o několik více, než aby některá chyběla.

Kdybychom měli nyní času, excerpta svá prohledávati, mohli bychom ještě dokázati, že již za císařovny Kateřiny Veliké takové náhledy v Rusích panovaly mezi osvícenějšími. Co se nynějšího císaře týče, víme o něm jen tolik, že za jeho vlády panslavické professury zavedeny byly na universitách ruských, že vysláno jest mnoho filologů ruských zvláště do Rakous, kteří s podivuhodnou důkladností v Žurnálu ministerstva osvěty, a kromě toho (jak dobře víme) ještě ve zvláštních soukromných zprávách, popsali celý stav nynějších rakouských Slovanů, za císaře Nikolaje Pavloviče stalo se také znání všech nářečí slovanských (to jest zvláště češtiny, polštiny a jihoslovanštiny) obligátním předmětem na universitách ruských.

Jaký oučel při tom měla vláda JMC. Mikuláše Pavloviče, nemohu sice já určovati, domýšleti se ale může každý snadně. Co se ostatně veřejného smýšlení v Rusích o této

---

*) Moldavia, Valachia, Bolgaria, Transilvania čili Sedmigradia, Vengria, Bogemia, Iliria, Kroatia, Karinfia, Silesia, Porussia, Pomorania, Polša a jiná slovanská plemena a národy. (Tuto notu uvádíme naschvál s ruskými jmény zemí.) Po ruském překladu této písně následuje pak doslovně takto: „Sestry tyto jsou: Polsko, Porussia, Míšeň saská, Slezsko, Uhry, Čechy, Štýrsko, Ilirie, Tyrol, Benátky, Koroš, Dalmatie, Ragusa, Černohorsko, Albanie, Alaunie, Epirotie čili Malá Rus, Bosnie, Bulharsko, Sedmihradsko, Moldavie, Valachie, Galicie neb stará ruská Halič, a zkrátka všechna plemena a rody slovanského původu.“

věci týče, mohu s ohledem na upřímnou pravdu ubezpečiti, že tam jest silná strana pěstující onen veliký panslavismus z pouhého ruského patriotismu, ne jako věc nedovolenou a pokoutní, ne jako nějakou konspiraci, nýbrž zcela zjevně v životě společenském a také tiskem, v kterémžto ohledu bychom mohli velmi zajímavé citaty nasbírati. Domýšlíme se také s velikou jistotou, že vojna uherská nezůstane bez jistého velikého vplyvu na smýšlení Rusů.

Že ruská diplomacie ostatně k sprostým nenáleží, ba že skoro vždycky obyčej mívá, býti chytřejší než její soupeřové, o tom jest po celé Evropě dosti ustálené mínění. My ovšem pochybovati nechceme o chytrosti diplomatů rakouských, bojíme se ale přece, aby se naši diplomatové snad příliš pozdě a s velikou nenahraditelnou škodou nepřesvědčili, že každá ruská rada jest sice vždy dobrá pro Rusko, ale ne vždycky pro toho, komu se dává. Že se budou rakouští Slované v tom poměru po Rusku ohlížeti, v kterém se jejich národní svoboda, jejich osobnost němčinou utlačovati bude: to se dá dosti zřetelně předvídati; žeby tedy nebyla zcela hloupá ta ruská diplomacie, která by snad něco podobného naší vládě direkte neb indirekte radila, nahlížíme my tuze dobře, ale přejeme si srdečně, aby také naše vláda to nahlížela. Ostatně nemůžeme se o takovém příliš **subtilném** předmětu obšírněji a určitěji rozšiřovati. S jakými ale důvody se zde jmenuje onen veliký panslavismus společným nepřítelem Rakouska i **Ruska,** nemůžeme nikterak pochopiti.

Obyčejně se Slovanům od nynější vlády to hlavně předstírá, jakoby toho žádali, aby je vláda snad před jinými nějak podporovala a nějak uměle nadpřirozeným spůsobem většímu vyvinutí Slovanstva napomáhala. Avšak zcela bez důvodu: Slované rakouští nežádají od vlády nic jiného, než přísnou spravedlivost, to jest, aby nám všechno dávala, co dává jiným (ku př. Němcům), a aby nám nic nezabraňovala, co nezabraňuje jiným. To my nazýváme rovnoprávností, a jestli se nám již nyní, kde ještě o žádné skutečné rovnoprávnosti ani řeč býti nemůže, z jistých stran přehmaty a hegemonie předhazuje, děje se to jen z jezovitské nepoctivosti strannických a zištných našich soupeřů à la Ost-Deutsche Post, s kterými se ale vláda jakožto nestranná nikdy míchati nemá. Proto považujeme slova, „že Vídenské časopisy náš článek o Slovensku atd. **slušně** ocenily“ za nespravedlivá.

Nedávno zapovězeny jsou ve Vídni noviny „Zeit“ pro článek, ve kterém jistě nenáruživým a také slušným a mírným spůsobem káraly užívání hole od Vídenských vojenských soudů, čím se tedy samo sebou vyvracuje tvrzení, že prý ani ve Vídni ani v Praze není zabráněno v mezích slušnosti a mírnosti své mínění projeviti. Ovšem slova **„slušnost a mírnost“** jsou velmi relativní, a proto si jimi náš pan odporník nic nezadal, a bylo by také marné o jejich pravý význam se hádati. Vojenský soud rozhoduje o slušnosti a mírnosti, a vojenský soud není zvyklý na odpor, nýbrž na komando. My jsme si ale předevzali prakticky obecenstvu svému dopomoci k náležitému porozumění, co to jest tato slušnost a mírnost, umínivše sobě, že vždy jen bez všelikých řečnických šperků a bez narážek jednoduše budeme svoje mínění a své důvody proti vládě pronášeti, a zkušenost ukáže nám i obecenstvu, jakou má u vlády platnost svoboda tisku.

Tedy se vší možnou pokojností. Nedá se upříti, že všechny revoluce pocházejí od minority, to jest, že většina celého národu nikdy skoro zbraně se nechopí. Jak mnoho ale z neozbrojených s těmito povstalci stejně smýšlí, nedá se nikdy vypočítati, a proto jsou hádky o tom zcela marné, tím více, že se obyčejně i v nejlepším pádu, kdyby totiž skutečně víc než polovic všeho lidu zbraně se chopila k revoluci, od vlády přece se zas tvrditi může, jakoby to veliká část byla učinila jen z donucení. Avšak jsou jiné všeobecně přijaté spůsoby počítati majoritu, totiž sněmy. Poněvadž tedy naše nynější vláda, jak známo jest, na sněmu byla v minoritě, a od té doby ještě sněm jiný nesvolala, myslíme, že neslušně si majoritu připisuje. Příklady ale, která nám náš p. odporník uvádí, jmenovitě z Paříže, upomínají nás zrovna na to, že ve všech těch zemích, kde skutečně pro nebezpečné a velmi krvavé revoluce stav obležení **zákonním spůsobem** vyřknut byl, od té doby již dávno zas přestal, a obyčejná, zákonní, konstituční svoboda a právo se navrátily. U nás ale v Čechách, kdežto bylo obležení zcela jen absolutním spůsobem a libovolně zavedeno (neboť nemáme ještě žádného zákonu, který by výmínky a potřebné formy jeho předpisoval) ještě posud trvá, ačkoli o nějakých nepokojích ba i ani o rozkvašenosti myslí není žádné stopy. Pokud u nás v Čechách při takových okolnostech ještě stav obležení trvá, nemůžeme se nikterak přesvědčiti o upřímné náklonnosti vlády k právnímu konstitučnímu životu, a to jsme chtěli svým předešlým od p. odporníka kritisovaným článkem vysloviti.

Již jiné zdejší noviny dokázaly velmi trefně, jaký by to nesmysl byl, pro nepokoje jedné země zabraňovati všem ostatním činnost sněmovní, a žeby takovým spůsobem snad nikdy se Rakousko sněmu říšského nedočkalo. Tvrzení vládních orgánů, nyní často opakované, že ještě letos ohlášeny budou ústavy všech korunních zemí a že ještě letos do života **„als praktisch wirksam“** vstoupí, nemůže nás proto upokojiti, poněvadž nevíme, jaký opravdivý smysl se s tím spojuje, a přiznáváme se, že nás p. odporník zvláště znepokojil svou sadou „že se **bezprodlené svolání sněmu** zdá býti **nemožností**“, poněvadž v tom vidíme zřejmé rušení písmeny §. 83. říšské ústavy, jenž praví: „Alle Verfassungen sol-

len im Laufe des J. 1849 in **Wirksamkeit treten.**" Tážeme se každého, co to jest in Wirksamkeit treten? jest to stav obležení, jest to ordonanční vláda provedená až do nejnižších oborů zemských záležitostí? Žeby ale svolání zemského sněmu zaviselo od nové již provedené organisace ouřadů, nenahlížíme my v té míře, jako to náš p. odporník tvrdí. Jenom nejvyšší politický ouředník v Čechách bude v přímém spojení a poměru ke sněmu, a toho může vláda každou chvíli třeba telegrafickou cestou ustanoviti. Tak dobře ale jako může ministerstvo bez nových ouřadů své ordonanční zákony vydávati (což dle našeho mínění v hojném počtu činí), tak dobře může také sněm bez nich své zákony uzavírati, a jsme přesvědčeni, žeby co se této námitky týče, nejen nyní, nýbrž třeba již v létě byl mohl sněm český s užitkem rokovati.

Při těchto věcech přijde všechno jen na to, aby ministerstvo **zřejmě a nevývratně** ukázalo a **dokázalo** právní své a konstituční smýšlení, aby nám dokázalo, že nenachází v dosavadní své libovolné a ordonanční vládě zalíbení, zkrátka, aby nám již dalo konečně nějaký konstituční Archimedeský puntík, z kterého bychom mohli práva svá odvozovat s jistotou a beze strachu před všelikou libovolností. To jest hlavní věc, o kterou se jedná, **právo, jistota,** ostatní všechno bude každý rád snášet, maje shovění s mnohými těžkostmi nynějšího času. **Ať ministerstvo, chce-li nám takový důkaz podati, především vydá slíbený v §. 12. základních práv zákon o obleženosti a časovém vyzdvižení konstitučních práv, ať tento zákon v sobě obsahuje pro nás garantie, že nám nemůže každou chvíli, pod každou zámínkou, každý politický ouřad vzíti nejhlavnější práva, ať vyřknutí stavu obležení závisí též od soudů z neodvislých od vlády a neshoditelných soudců sestavených, až se to stane, pak budeme věřit nejen my, nýbrž i jiní tvrdošijní na upřímnou konstitučnost ministerstva.** Až posud vydalo ministerstvo tak mnoho časem i dosti malicherných prozatímních zákonů: čím to jest, že tedy na tuto tak praktickou v nynější době a tak důležitou věc zapomíná? Jest to jen náhoda? Není ministerstvo, že bez tohoto zákonu jest celá naše konstituce jen Těšínské, Tantalské jablko? — My alespoň to dobře víme a — také cítíme.

Žádostiví jsme na slíbený od p. odporníka matematický důkaz, že jest foederace nedokonalý stupeň politického pokroku a že nyní jest hlavně jen boj centralisace a foederace. Jest-li již nyní foederace se v něčem dotkneme, stane se to jen s ohledem na pronešené zásady dotčeného článku, ne ale k úplnému vyčerpání celého předmětu, který příliš obšírný jest. Zdá se nám vůbec, že my něco zcela jiného ve foederaci rozumíme než odporníci naši z vládní strany, sice by nemohli tito pánové demagogii a foederaci atd. dohromady míchati, jako se to již jednou stalo. Naše foederace nedá se také rovnati separatistickým záměrům a rozepřím národním (Nationalfehden und Absonderungstendezen), s kterými ji též p. odporník míchá. Pravdu má p. odporník, že právě nejvroucnější toužení národů směřuje k rozumné svobodě, k blahobytu, k vzdělání a humanitě: my ale tvrdíme, že v Rakousích bez naší foederace národové nemohou dosáhnouti svých nejvřelejších tužeb. Bude to rozumná svoboda a blahobyt, když budou o všech věcech rozmanitých národů rakouských ve Vídni rozhodovati ouředníci, neznajíce obyčejně ani tyto národy? Bude to humanita, když se bude skrze centralisaci německý živel nevyhnutelně nade všechny ostatní vznášet a všechny k zášti a závisti popouzet? Může být při centralisaci rovnoprávnost? Mohou se národové vzdělati, když budou muset velikou část duševních sil obětovati jiné národnosti, skrze centralisaci panující? Gen. Haynau nařídil nyní, že v Pešti nesmí být ani jeden pouze maďarský nápis, to je samo sebou maličkost, ale velmi významná pro budoucí centralistickou **rozumnou svobodu, blahobyt, vzdělání a humanitu!** Že nesmí být žádný pouze německý, to pan Haynau nenařídil; ó my dobře cítíme, jaká to bude rozumná svoboda a humanita! Národního jazyka dovolí se nám užívati, německý se nám ale **poručí!** My ale, my Slované, Vlachové, Maďaři, Rumunové, my všichni nechceme býti sloupy a stavivem německé svobody, německého blahobytu, německého vzdělání, německé humanity, a proto budeme vždy volati: **Dolů s centralisací, vzhůru foederalismus!**

Foederace rakouská nesmí se nikdy porovnávati ani se švýcarskou ani s americkou. Okolnosti jsou zcela jiné. Nesmí se zapomínat na jednu důležitou stránku. Národnost, která kdekoli jinde ve světě žije co panující a samostatná, může vždy zase na jiném místě být podřízenou, proto že potom tato podřízená užívá všeho společně, co jí podává její samostatná sestra. To jest ku př., kdyby byl někde jinde ve světě český stát, mohli bychom se my Čechové vždy považovati v Rakousích co pouhá podřízená kolonie, a hleděli bychom na onen samostatný český stát jakožto na svou duševní matku, a Rakousko by nám bylo pouhým hostincem, a pak bychom se mohli ovšem spokojiti s tou (abychom se tak vyjádřili, hospodářskou) rovnoprávností, dle které se s námi z nouze ouředně po česku mluví, pokud jsme se ještě německy nenaučili. Jděte ale do Paříže a dejte Francouzům všechnu i tu nejrozumnější svobodu, všechen i nejsladší blahobyt, všechno možné vzdělání a humanitu, a žádejte na nich, aby náleželi jakožto centralisovaný **Kronland** k Anglicku, s anglickou řečí ve sněmu, mezi ouřady, s anglickými universitami, s anglickými nejvyššími soudy, s anglickým vojskem, s anglickými akademiemi atd. atd. atd., **jinak ale s ouplnou rovnoprávností,** a uvidíte, co vám na to Francouzové odpovědí.

Příklady, které nám p. odporník uvádí na Irsku, Elsasu, Němcích v Americe, Flémích v Belgii atd. jsou právě olej do ohně; tyto příklady nám jen ukazují, kterak již anglický živel přemohl a pohltil Irčany, francouský Elsasy a Flémy, anglický Němce, to jsou příklady nám pro výstrahu, ne ale k následování. Vždyť my také dobře víme, že Němci obmýšlejí celé Rakousko tak pohltiti, jako pohltili Angličané Irsko atd., ale — jen že Němci nejsou ještě Angličané a my nejsme ještě jejich Irčané! My se ještě obmýšlíme trochu bránit, než z nás budou němečtí Irčané, to jest staré pravidlo, i karaibové musejí své bližní napřed zabít, než je mohou sežrat.

Ať nám odpustí náš p. protivník, že jsme snad mimochtě padli trochu v náruživost, ale tato záležitost jest jedna z těch, o které žádný z nás nemůže mluvit chladnokrevně, my nejsme ještě v tak zoufalém stavu, abychom snesli porovnání s Irčany a Angličany bez pozdvižení a rozproudění krve, a v tomto ohledu by zajisté ani patrná šibenice před očima nebyla důstatečná odstrašiti nás od hájení své hodnosti a svého práva. To není **princip krve,** jak p. odporník praví, nýbrž **princip svobody,** my nechceme býti jako jsou Irčané ubohými hladem a mizerností hynoucími, opovrženými nádenníky z naší nízkosti obohacených anglických velmožů, prelátů a spekulantů, my nechceme, abychom proto, že nás naše matky naučily jen český Otčenáš se modlit, již byli o stupeň nižší než ti, kteří se modlí Vater Unser! To není princip krve, to je princip samostatnosti, rovnosti, cti a všeho toho, co člověk na světě za nejvyšší pokládá a svobodou jmenuje, pokládaje si za nejkrásnější úkol vyhledávati slávu a blaho svého národu!

Nespravedlivě nás jak myslíme pro takové smýšlení nazval p. odporník indirecte **špatnými** Rakušany, my jsme přesvědčeni zrovna naopak, že totiž foederalisté jsou dobří Rakušané, a že právě centralisté jsou sice dobří Němci, ale špatní Rakušané.

Naše učení v tomto ohledu není svůdné proto, že jest přirozené, a sice tak přirozené, že jistě nejen u Slovanů, nýbrž také všech ostatních neněmeckých národů v Rakousích vždycky dobrou půdu najde. Kdybychom my Slované nebyli upřímně svobodomyslní, spravedliví, nebažící po cizém, mohli bychom ještě s větším prospěchem, alespoň s lepšími vyhlídkami býti v Rakousích centralisté než Němci, a tu by alespoň byla polovice centralistů; takto ale, 7 milionů centralistů proti 28 milionům foederalistů, to jest přece příliš špatná vyhlídka pro budoucnost! Neboť ještě jednou pravíme, tolik foederalistů v Rakousích kolik Neněmců! Sněmy říšské to ukážou, a jestli nebudou hned na počátku obě strany v takovém poměru proti sobě stát, příčinou toho bude jenom dosavadní menší vzdělání některých kmenů rakouských, kteří ještě nedospěli k pravému poznání svého prospěchu. Čím více se ale budou vzdělávat, tím více budou připadat k foederalistům.

Avšak již na nejprvnějším sněmu bude většina foederalistická, třeba toho náš p. odporník „v interessu svobody velice litovati musel", jak praví, hroze nám skutečně zcela neobyčejným a také neočekávaným způsobem, tak že musíme opětně na ukončení jeho článku včera v N. N. vytištěného pozornost čtenářstva svého obrátiti. Kterak máme rozuměti slovům, **„žeby pak mohli přijíti časové, o nichž se teď lépe nemluví, a žeby pak strana, kterou nepotřebujeme blíže naznačiti, nalezla záminku prohlásiti národy rakouské za nedospělé"**? Která jest tato strana? — My nechceme ani určovat pravý význam těchto slov našeho p. odporníka, doložiti ale musíme, že nás tato patrná výhrůžka pranic nezastrašila. My věříme na pokrok svobody v Evropě, a nebojíme se takových stran, které by mohly prohlásiti národy rakouské za nedospělé. Svoboda může sice na čas a v některých zemích potlačena býti, jednotliví zastavatelé její mohou se ve vězeních, vyhnanstvích a na popravištích mučiti a odstraniti, ale najdou přece vždy hojných následovníků a zásady jejich pravé a poctivé přijdou dříve neb později přece k platnosti.

Nemyslím, žeby se strana, kterou my zastupujeme, dala podobnými výhrůžkami zastrašiti a mýliti ve svém přesvědčení. Za to ovšem nemůžeme, že jistá strana ve slově foederace nějakého bubáka vidí, snad proto že se až posud jen v **republikánské** Americe a Švýcarsku o foederaci mluví, zvykla jsouc vážiti jen slova a ne jejich smysl. Také Německo bylo a jest až posud foederativní, ačkoli zase v jiném způsobu, a ačkoli ani tento ani amerikánský ani švýcarský foederalismus pro Rakousko se nehodí. Zdá se nám vůbec, že více ono slovo **foederace** našim zásadám překáží, kdybychom je snad pod jiným jménem byli přednesli, nenacházely by tolik odporu, a jsme přesvědčeni, že se po dlouhé hádce o slova konečně ukáže, že jsme skoro všichni v Rakousích méně neb více foederalisté, kterýžto poněkud komický konec alespoň my prorokujeme.

Svůj článek ale nemůžeme vhodněji ukončiti než slovy posledními našeho p. odporníka ve vládních novinách: **„Pročež jednejž strana** (kterou on nechtěl blíže naznačiti a kterou my též nechceme ani jménem jmenovat) **svědomitě a opatrně, i považ, zdaž jest radno dáti velmi mnoho v šanc, aby snad všechno bylo ztraceno."**

Nebezpečí minister. zřízení obecního.

(N. N. 18. listopadu 1849.)

— Konečně počínají se též i na Moravě ozývati hlasové proti tomu způsobu zřizo-

vání obcí, jaký si naše vláda oblíbila, začínajíc (ku podivu!!) svobodu obcí tím, že je nutila sestaviti se tak, jak se leckterému ouředníku krajskému zalíbilo beze všeho ohledu na přání občanů samých. Pěkný to věru a přepodivný počátek svobody obcí, když se tyto donucují, aby přestaly být obcemi!

Dnes čteme strany této záležitosti některé dopisy v Moravských Novinách:

„Život občanský není u nás posud tak rozvinutý, aby i ty menší obce toužily po samostatnosti, a větší obce neviděly přijmutím jiných obcí v svazek občanský svou samostatnost v nebezpečenství.

Druhý cirkulář ale otevřel jim zrak, neb praví, že představeným obce bude ten, jehož sobě výbor vyvolí, bez ohledu, je-li ve větší obci bytem neb ne. Může se tedy lehko státi, že, je-li většina výboru z obcí menších, aneb nesjednotí-li se výbor obcí větších k volení jedné a té samé osoby, představený vyvolen bude z některé obce připojené.

Totoť probudilo tedy obce větší a ony poznaly nyní na čem jsou. Máme za to, že to bude dělati horkou krev, a že tím mnohá nespokojenost nastane a nová obtížnost v zřizování obcí se objeví. Že město naše už proti přivtělení jiných obcí rekurovalo a o svou samostatnost žádalo, učinil jsem už zmínku, a tak se to snad díti bude i jinde; neboť nemyslím, žeby obcím větším a sem tam i městům samostatnost jich byla tak lhostejná, jako obcím menším. Že, pakli z více stran na to se tlačiti bude, dosavadní rozvrhy krajských ouřadů se změniti musí, každý nahlídne, času k tomu je dosti, neb se nebudou obce dle nového zákonu zřizovati spíše, až nastanou okresní ouřady.“

A v druhém dopisu těchto novin čteme zase:

„Mnohé pro obce veledůležité věci — jako rozdělení na obce — dějí se způsobem nápadně diktatorským, bez ohledu na přání celého obyvatelstva.

U nás mělo více obcí spojeno býti v jednu. Téměř všecky obce se proti tomu prohlásily, každá sobě přejíc buď zůstat docela pro sebe, neb nanejvýš ještě s jednou nejbližší se spojit. To se zase těm pánům nelíbilo, pročež láli lidu že tomu nerozumí, že jednotlivým obcím není možná výlohy nevyhnutelné zapravit, an by sobě pak každá vystavět musela pro obecného písaře aspoň jednopatrový dům a mimo každoročního deputátu ještě kapitál takový uložit, který by nejméně 600 zl. stř. ročních úroků nesl atd.

Jaké to bubáky! Lid i vzdor těm domnělým výlohám písemné prosby o samostatné postavení obcí jednotlivých zadal. A hle! nedávno došel naši obec od krajského ouřadu německý, latinskými terminy vyšňořený neočekávaný rozkaz: že vše při navrženém rozvrhu ostati má.“

Na Moravě byla až posud větší lhostejnost lidu v každém ohledu veřejného života než v Čechách, na Moravě až posud kvetla i při konstituci neobmezená a nekonečná autonomie ouřadů, obce se tam rozdělily jak napadlo ouřadům a vždy hodně mnoho dohromady.

My jsme o celé této záležitosti již tuze mnoho jednali a doufáme, že jsme také veliký počet obcí o jejich pravém prospěchu náležitě přesvědčili. Nyní již nebudeme dále důvody uváděti, nýbrž počkáme raději, až zkušenost ukáže pravdu našich a nepravdu ministerských zásad, neboť jsme přesvědčeni, že toto bezděčné spřežení obcí hned jak v skutek přijde, jen samé mrzutosti, stížnosti a žádosti o rozdělení způsobí.

Jak známo, jest prozatím tato celá věc odložena až do zřízení nových okresních ouřadů, tito pak mají ve svých okresích obce zaříditi.

Při celé této záležitosti nebylo nám ale nic tak divno, jako to, že i někteří dobře slovansky smýšlející nepochopili hned zatajený, sice ale proto přece příliš patrný oučel vlády při tomto spojování mnohých katastrálních obcí do jedné, tak sice, že i někteří upřímní Slované hájili toto nařízení vlády. Povědomo jest každému, že dle zásad nynějšího ministerstva národní rovnoprávnosti se tak rozumí, aby sice každý občan mohl ve svém jazyku všechno k ouřadu zadati a také zas na to od ouřadu ve svém jazyku odpověď dostal, mezi ouřady samými ale má se všude jen po německu jednati.*)

Jak daleko bychom na této cestě došli se svou rovnoprávností, tomu každý rozuměti bude beze všeho výkladu; za několik let byl by zase starý stav, u každého ouředníka papírové vysvědčení z češtiny za 5 neb 10 zl. stř. a známosti ani za 5 kr.; vždyť jsme od bitvy na Bílé Hoře až do nynějška měli také tuto rovnoprávnost na papíře, a dobře víme jaká byla v životě.

A však ani na této rovnoprávnosti nemělo nynější ministerstvo ďost, ono chtělo ještě dále dojít, ono chtělo celou rovnoprávnost tak spořádati, abychom si ji sami za své vlastní peníze kupovali. A jak to? Velmi jednoduše. To víme, že jsou obce nejnižší orgán politický, s kterým občané jsou bezprostředně spojeni, které též jsou svazkem mezi národem a vládou. Kdyby tyto obce zůstaly tak jako jsou nyní, nemusely by a nemohly by také ovšem každá ouředníka si držeti, a následek toho byl by ten, žeby české obce s vyššími ouřady jenom po česku jednati mohly, a žeby tedy nebylo ani možné mezi všemi ouřady jenom němčinu za orgán ustanoviti. S tím tedy není nic, bez němčiny Rakousko neobstojí, musí se tedy najíti jiné cesty. Nařídí se tedy kraj-

*) Strany této věci vyšlo zvláštní nařízení české správy zemské toho obsahu, aby „ouřadové mezi sebou jenom německého jazyka užívali“. Red.

ským ouřadům, aby všemožně hleděli hodně velikých obcí nadělati, neboť tyto veliké obce již mohou a musí také ouředníky si držeti, protože již žádný občan celé řízení takové obce zastati nemůže. Kdyby se to bylo podařilo, tedy zas o krok dále. Obce mohou si sice tyto své ouředníky samy ustanoviti, ale — vláda by vydala pěkně nařízení, jací lidé jsou k těmto obecním ouřadům schopni, předepsala by jim, jak se patří, zkoušku, a žádala by od nich mezi jinými vlastnostmi pěkně za větrem také dokonalou zběhlost v němčině. Nu, a což by to také mohlo obcím škoditi, kdyby tito obecní ouředníci všichni uměli dobře německy? — To by ovšem samo sebou nic neškodilo, ale dalo by se toho velmi škodlivým způsobem proti nám použíti, a jmenovitě tak, že bychom si museli svou celou rovnoprávnost pěkně sami zaplatit. Z celé rovnoprávnosti v ouřadech by totiž takovým způsobem poznenáhla nezůstalo nic jiného, než že by se u všech ouřadů jako dříve všechno jen po německu jednalo, a ten od obce placený ouředník by pak musel z toho tolik, co zapotřebí jest jednotlivým stranám věděti, do češtiny přeložit.

To vlastně jest smysl celé této záležitosti, to jsou vyhlídky pro naši rovnoprávnost. Žeby pak při takovém zřízení brzy zase žádný ouředník neuměl ani několik slov poctivě napsati nebo srozumitelně přeložiti, a žeby pak pouhý Čech při vší rovnoprávnosti tak dobře u německých soudů a ouřadů prodán byl, jako posud: to snad každý sám od sebe nahlíží. Jestli ale při těchto okolnostech řádný Slovan ono spojování mnohých obcí do jedné (bez ohledu na jiné již jinde od nás vyložené škodlivosti) schvalovati může: to zůstavujeme každému na rozhodnutí. My alespoň nacházíme jen v malých obcích, jen v takových obcích, kde občané sami bez ouředníka správu povedou, dobrou jistotu pro skutečnou rovnoprávnost v ouřadech.

Proti nadvládě Němců.

(N. N. 24. listop. 1849).

Pověz mi s kým obcuješ a řeknu ti hned jaký jsi! — Totoť přísloví všeobecné, jehož pravdivost snad každý méně neb více uznává. Tentokrát chceme použíti platnosti tohoto přísloví uvedením článků dvojích novin a sice páně Landsteinrovy „Oesterreichische Reichszeitung“, o které je známo a patrno, že vychází buď zcela na outraty neb alespoň s velikou podporou našeho ministerstva, a „Allgemeine Augsburger Zeitung“, o které víme, že již před březnem byla vždy v dobrém srozumění s rakouskou vládou.

Počneme tedy od Augsburských. V příloze od 21. listopadu nacházíme článek o známé knížce p. hraběte Lva Thuna, v němžto se mezi jiným doslovně píše takto o takových státech, kde více národů pohromadě bydlí: „Buďto prý každý z těchto národů vstoupí s ostatními do foederačního svazku, zahájiv sobě ouplnou svobodnou vůli strany svého domácího pořádku a práva, a tak povstane buď spolek států anebo spolkový stát. Aneb okolnosti žádají nutně nejpřísnější politický svazek, centralisaci, která se na všechny strany občanského života vztahuje, a **v tomto pádu může jenom jeden národ vládu vésti v státu.** Strany toho již v Rakousích nemůže býti déle pochybnosti. Při všestranné a upřímné vůli, aby se jednotlivých národností šetřilo, pozvedne buď mechanická síla centralisace jeden nyní v každém ohledu vznešenější národ (totiž německý) do stavu knížecího, aneb usilování národů rozboří politický stroj a přijde se po mnohých přechodech k slabému svazku foederačnímu. Říšský sněm všech korunních zemí nesmí býti směsice jazyků, nýbrž musí býti jen německý. Politický ouřední jazyk též německý, neboť kde by se našlo vyšších ouředníků, kdyby musili dle výmínky uměti dvanácte ouředních jazyků? Sjednocené Rakousko nebylo by jedno, kdyby na všech 13.000 quadratních mílích míra politické svobody, zákon a cesta k zákonu nebyla všude jen jedna. Může Čechoněmec, Rakušák, Tyrolák dle maďarského práva, dle historicko-filologicky vynalezených českých obyčejů souzen býti? Má-li tedy být pro všechny jeden zákon, nemůže to být žádný jiný než ten, **který se hodí pro vzdělanost nejvíce vzdělaného národu** (rozuměj Němců) onen zákon, který před revolucí platil za největší části mocnářství, a tento jest dle původu a rázu svého německý. Vojsku již vnitřní potřeba vnutila velení německé. Habsburská monarchie jest podle dějin již německá, hlavní město jest německé, německý jest (vyjmouc Vlachy) průmysl, německá jest z většího dílu řeč obchodní, německý jest jazyk učených, neboť jakého jazyku by se držel dějepisec, chtěje sepsati dějiny pro rakouské obecenstvo.“

Doufám že každé české, každé slovanské srdce těmto slovům nadutosti dobře rozumí, a proto nechci ani ničeho přiložiti. My si rozumíme, my víme, co vy chcete, a vy víte, co my nechceme, a „kdo vyhraje, bude pánem!“ Jiná odpověď se na takové řeči ani dáti nemůže, zde se již nejedná o právu, o slušnosti, o spravedlivosti, o citu človéčím, o poctivosti — zde se jedná jen o pěstě, an „**Faustrecht**“ se jmenuje ten zákon, **který se hodí pro vzdělanost nejvíce vzdělaného národu,** Faustrecht se jmenuje ten zákon, který váš v každém ohledu nejvznešenější národ (jak skromně pravíte) do stavu knížecího povznésti má!!

Jak tedy viděti, mluví Augsburská tuze zřetelně. Pan Landsteiner, redaktor Oesterr. Reichszeitungu, jest sice trochu větší diplomat a umí se spůsobně vyjádřiti, smysl ale zůstane pro každého stejný. V jeho novi-

nách čteme v č. 6. dopis z Prahy od 18. listopadu: „Teprva nyní, kdežto přestalo již politické a zvláště národní hnutí, vidíme, co zrušilo a co ponechalo, nyní teprva poznáváme ouplně dle účinku mocnost sil, které v něm působily. Co se přede vším národnosti týče, došla slovanská právě jen tak daleko, jak daleko ji chtěl přivésti vymožený zákon rovnoprávnosti. **K vůli tomuto zákonu** od té doby v mnohém domě stala se švýcarská (francouská) vychovatelka nepotřebnou, a místo ní nastoupil český učitel. Kromě toho ale vyjmouc praktickou potřebu vrátili jsme se v tomto ohledu zase ouplně k předbřeznovému roku 1848. Co po něm tak na jisto vystupovalo, nebylo v mnohém ohledu nic než jasně vznikající plamínek, který brzy uhasne, a poněvadž národní strana dle zákonu do jistých mezí ustoupila, není také kromě těchto hranic žádná láska, žádné nadšení, leč tam kde již dříve byly. Zdá se, že se nerozmnožily. Na ulici, v hostincích nejen slovanské oděvy, nýbrž i slovanský jazyk — vyjmouc nižší třídu — staly se zvláštností, a také v čistě českých spolcích trpí se zase na nepravidelnost písma a na míchaninu německých slov. — Co se německé národnosti týče, zdá se že jest spokojena s navrácením se tohoto starého stavu věcí. (Toť se ví! Red.) Především se jejich národní ohledy spojily nyní s praktickými obchodu a průmyslu, a německá národnost musí uznati, že jí s nejsnadnějším usilováním jde vláda vstříc, ba že ji překvapuje.“

Tolik jest slov páně Landsteinerových. A také jejich smyslu jest dosti snadno rozuměti, zvláště konci. Tážeme se jenom opatrnosti páně Landsteinerovy, neokazuje-li snad přes příliš karty ministerstva ostatním hráčům, kteří též okolo stolu sedí a vyhrati doufají? Toť přece by měl pan Landsteiner vědět, že jest za našich časů u každého ministerského časopisu hlavní věcí, aby se obecenstvo co možná dlouho s jistotou nedovědělo, že čte ministerské noviny.

Časy jsou nyní pro nás pořád horší, a jenom s ouzkostí srdce můžeme své spravedlivé protestace proti utiskování psáti a tisknouti. Našli jsme tedy — nouze naučila Dalibora housti — novou cestu k boji s našimi zjevnými i tajnými nepřátely: cesta tato jest, že budeme jejich jed proti nám vystříkaný, bubliny jejich nadutosti pilně sbírati, a jsme přesvědčeni, že již pouhé uveřejnění jejich záměrů beze všeho dodatku s naší strany všem věrným našincům bude dobrým vodítkem, co činiti a čeho se varovati máme. V dnešní naší rubrice „Jihoslované“ ukazuje se též „Ost-Deutsche Post“ v pravém světle, které nám představuje pana Kurandu v jezovitském kroji, ačkoli tak jako p. Landsteiner pro jistý malý nedůstatek by vlastně do tohoto křesťanského řádu přístupu míti neměl.

O návštěvě J. M. C. v Praze.

(N. N. 30. listop. 1849.)

V dnešních vládních novinách čteme dopis z Vídně, pocházející ze známého ministerského dopisovatelského kanceláře. Týká se návštěvy J. M. C. u nás v Praze. Poněvadž hodláme k tomuto dopisu něco ze svého smýšlení dodati, stavíme jej zde celý před oči čtenářstva. Zní takto:

„— ö. C. Z Vídně 27. listopadu. Nelíčené a srdečné manifestace, ježto se při příležitosti cestování císařova všude jevily, mohou sloužiti za nový důkaz, že zděděná přítulnost lidu ke trůnu posud se zachovala v nezmenšené živosti. Ohromné události roku minulého a letošního přeletěly jako nějaká bouře přes požehnané nivy rakouské; dubem věrnosti rakouské mohly pohnouti, vyvrátiti jej nemohly. Dva řečí a mravy prarozliční národové to byli, skrze jejichž dědiny panovník cestoval; avšak oba dávali o závod důkazy srdečné radosti a oddanosti. Kromě tak potěšitelné a chvalné loyalnosti v smýšlení jevila se též všude zdravá a příjemná zralost politického úsudku, slušné, šetrné a praktické uvážení poměrů. Prostá, přirozená mysl lidu převyšuje i zahanbuje často hloubavý rozum mnohých učenců. Jako Spasitel světa maličkých k sobě dal přivésti, měli by i mocní tohoto světa národy k sobě připustiti, a zajisté že zaslechnou zvuků jemnějších a srdečnějších, než-li z úst oněch, ježto se často bez mandatu a bez povolání vnucují za jich zastupitele. Jak se dovídáme, jsou přání obyvatelstva obracena všude nejprv na zavedení uspořádaného stavu v administraci, na brzké uskutečnění správy politické a judicialní, zavedení gensdarmerie, veskrz předměty, na něž, jak vidíme, radikalní listy velkou váhu nekladou. Z tohož nesudiž nikdo, žeby konstituční ústavy lidu se byly lhostejnými staly. Jest jim nakloněn; jen že se kojí pevnou, důvěry plnou nadějí, že všecky dotýčné organické práce, jako na př. zastupování zemská atd. v život vejdou z lůna autorit, jejich vypracováním zaměstnaných, co možná nejrychleji a skromným přáním jejich přiměřené.“

Nedostává se nám až posud náležitého práva a soudu tiskového, abychom mohli celý tento dopis dle zásluhy náležitě oceniti a fantasii jeho chladným proudem **pravého veřejného smýšlení** do prosy přeložiti. Co si prozatím říci troufáme, jest následující: Mrzutá jest pro národ věc, když z jedné strany neodpovědnost J. M. C. našeho konstitučního mocnáře nedovoluje nám, nespokojenost svou s mnohými kroky vlády Jeho osobě projeviti, z druhé strany ale ministři za tuto neodpovědnost J. M. C. se ukrývajíce, poctu pouhé osobě a důstojnosti J. M. C. od národu prokázanou hned také na sebe a na své vladaření vztahují, a tak si vykládají, jako by se jevilo ouplné srozumění s jejich řízením. Kdyby se obecen-

stvo nejsouc s ministerským řízením spokojeno neslušně chovalo k J. M. C., řekli by ministři a jejich strana, že jest to chování nekonstituční a neloyalní, že to jsou republikánské záměry a velezráda proti domu panujícímu, poněvadž J. M. C. nemá odpovídati za jednání ministrů: prokáže-li ale zas národ osobě a důstojnosti J. M. C. náležitou úctu, hned zapomíná ministerstvo na neodpovědnost J. M. C. a vykládá si hned tuto úctu za projevenou spokojenost lidu s ministerstvem. Jest to slušné? Kde se nesmí nespokojenost jeviti, kde se nesmí haněti, tam také nemohu platně pochváliti a spokojenost jeviti, a kdybych ji také projevil, nemůže mít taková moje chvála pro rozumného žádné ceny. Že prý by měli mocnářové — praví p. ministerialní dopisovatel — jako spasitel světa maličkých, totiž národy k sobě připouštěti, a zaslechli prý by zvuků srdečnějších než prý z úst oněch, kteří se často prý bez mandátů a bez povolání vnucují za zástupce národu. Tato sada musí býti každému směšná, kdo ví, že panu **Jaroši**, zástupci vyvolenému obce Pražské, nebylo ani dovoleno, řeč k J. M. C. držeti. Dopisem zdejšího presidium žádalo se, aby p. Jaroš tuto řeč svou k posouzení předložil, a když to učinil, oznámil mu p. purkmistr **Waňka**, že prý J. M. C. nepřijede **officialně** a že prý se tedy tato řeč držeti nebude. Pan Jaroš ale není zástupce národa bez mandatu a bez povolání, pan Jaroš je zákonně vyvolený zástupce Prahy, a od všech ostatních spoluzástupců byl k této řeči ustanoven, proč pak jste tedy nechtěli k J. M. C. připustiti **maličkých** (jak velmi zdvořile a konstitučně jmenujete národ vedle Spasitele, ku kterému císaře rovnáte) v osobě p. Jaroše, aby zaslechl J. M. C. zvuků srdečnějších, nežli byly rozličné málo významné demonstrace? —

Pan dopisovatel neopominul nám též oznámiti, která jsou hlavní přání lidu (ovšem na důkaz jeho zralosti), totiž prý zavedení brzké pravidelné administrace, nových soudů a úřadů, a žandarmie s přistrčením notné špičky na radikální noviny, že na tyto věci tak velkou váhu nekladou. My sice nevíme koho počítá p. dopisovatel mezi radikální, myslíme ale, že nechybíme vztahujíce tuto předhůzku též na sebe. Na brzké zavedení nové administrace a nových soudů kladli jsme ale také my vždy velikou váhu, a také žandarmii uznáváme za prospěšnou. Že ale mnoho jiných věcí za důležitější považujeme, nežli jest žandarmie, to musíme také vyznati. Což nemá lid žádných důležitějších přání? My ku př. za veledůležitou věc považujeme svolání sněmu, proto aby se daně a dluhy státní do pořádku uvedly. Že celý národ se strachem se dívá na to nesmírné zvětšení daní a nesmírné rozmnožení papírových peněz, totiž dluhů, to sice snad zapomněl p. ministerialní dopisovatel podotknout, za to ale my napravujeme jeho chybu, třeba nás za to vyhlásil za nepovolaného zástupce onoho národu, který tak nábožně **maličkými** jmenoval. Národ dobře ví, že se v konstitučních zemích nemají žádné daně vypisovati a žádné dluhy dělati (tedy také žádné nové papírové peníze vydávati) **bez povolení sněmu**, proto sobě přeje celý národ*) brzké svolání sněmu, poněvadž dobře ví, že jeho vyvolení zástupcové na sněmích k tak velikým daním, jako je nyní ministerstvo nekonstitučním spůsobem vypsalo, nesvolí, a tím vládu přinutí mnohé **nepotřebné** výlohy státní zastaviti neb alespoň zmenšiti a s penězi zemskými lépe hospodařiti. Mnozí ale myslí, že ministerstvo právě jen proto svolání sněmu zdržuje a protahuje.

Pokavad byl sněm říšský pohromadě, předhazovala se mu pořád od těch, kteří nynější ministerstvo podporují, že příliš pomalu rokuje a k cíli nepřichází, a sněm trval jen šest měsíců. Od té doby ale již uplynulo **devět** měsíců, kdežto vládne ministerstvo neobmezeně, a kam jsme posud přišli, co se stalo za těch devět měsíců, co zorganisovalo ministerstvo za ten čas? — Jsme kde jsme byli — to jest na počátku. Na sněmě se muselo 300 mužů nejrozmanitějšího smýšlení napřed srozuměti, než se co státi mohlo, tu arci není možné tak rychlé řízení, ale několik zcela stejně smýšlejících ministrů mohlo za 9 měsíců zcela jiné věci provésti, nežli se posud provedly. Ovšem že se zdá být ministerstvo hrozně činné: jeden provisorní zákon tlačí druhý ku porodu, Vídenské noviny sotva stačí tisknout ty dlouhé nejponíženější přednešení rozličných ministrů, která se učenou formou svou velice rovnají akademickým thesím, ale to všechno jest z větší části jen potištěný papír, z kterého až posud velmi málo vešlo do života, mnoho již za mrtva porozeno jest.

Přece ale ustavičně ministerstvo proti svolání sněmů namítá, že ještě země organisovány nejsou.

Pruská vojna.

(N. N. 3. prosince 1849.)

Z nedůstatků skutečných politických událostí máme zas příliš mnoho politických řečí — jestli klepů, netroufáme si ani doložiti. Vojna s Pruskem straší v denních rozmluvách Pražských, a leckde již s jistotou vypravují, kterak rakouské vojsko vtrhlo do Bavor a kterak 70.000 císařského vojska obsadí neb v tuto chvíli již dokonce obsadilo saskou zem. Kterým na těchto pověstech ještě není dosti, ti vypravují něco důkladnějšího a jmenovitě kterak jeho veličenstvo Mikuláš Pavlovič 600.000 a JMC. František

---

*) V tom pádu ani sedmašedesátníky nevyjímajíc, kteří také neradi platí a také raději mají stříbrné dvacetníky než papírové čtvrtky.

Josef 300.000 svého vojska již odeslali proti pruskému králi. To by ovšem již stálo za řeč — a také za několik set milionů nových papírových dluhů!!

Jak snad pozoruje laskavý čtenář, nevěříme my ještě takovým pověstem, my nevěříme, žeby nedorozumění, které mezi vládou pruskou a rakouskou (vlastně jen mezi dynastií Hohenzollernskou a Lothringskou) pro přednost v Němcích panuje, skutečně ke válce mohlo vésti. Může být, že Prušanům na tom něco záleží, aby jejich král byl císařem německým a z pruského stanoviska mohla by taková vojna skutečně býti v národním prospěchu alespoň z národní vůle: ale veliká většina národů rakouských nechce za žádnou cenu, aby náš císař byl spolu císařem německým a z rakouské strany byla by tedy taková vojna pouze v prospěch rodiny císařské. Že však již dávno měla pominouti v Evropě ta doba, kdežto jeden král s druhým snad jen pro své vyražení neb z ctižádosti vojnu vedl a tisíce tisíců rodin svých poddaných zkazil, o jmění přivedl, mladé muže zmrzačil, potloukl a zem do dluhů uvrhl: že již takové časy měly dávno pominouti: tuším by naše ministerstvo věděti mělo. Snadno jest vojny vésti, když někdo jiný musí život, zdraví a kapsu nasaditi; jestli tedy naše ministerstvo tak hrdinským a vojenským duchem nadšeno jest, nuže ať vytáhne samo neb nanejvýš se svými sekretáři někam na pruské hranice a popere se tam s pruským též tak vojensky smýšlejícím ministerstvem Manteufflo-Brandenburským, a zajisté budou se obyvatelé rakouští i pruští s velikou nadějí a radostí na tento boj dívat, ve kterém na každý způsob získati musejí.

Nyní ale, kdežto beztoho naše císařství tak zadluženo, a co ještě více, bez kreditu jest, kdežto panují všude vnitřní desorganisace a nepořádky, kdežto již uherská a vlaská revoluce beztoho vytáhla ze země skoro všechny zdravé muže za rekruty: nyní začínati vojnu tak velikou a tak nepotřebnou, tak protivnou většině národů: to by jistě bylo více než lehkomyslné a bezsrdečné.

Jmenovitě ale pro nás Čechoslovany jest hrůzné pomysliti na takovou vojnu s Pruskem. Naše země byly by nepochybně bojištěm, bojištěm o korunu německou na hlavě císaře našeho, který právě dle rady tohoto ministerstva naší staroslavnou českou korunou pohrdnul, a nepochybně již ani za českého krále korunovati se oumysl nemá. —

Kterak my o německé koruně smýšlíme, ví celý svět již přes 1000 let: a nyní máme o tuto korunu bojovati, máme se pro ni zadlužiti, v nebezpečenství bankrotu přijíti, naše krásné dědiny nechat zpustošiti, a při tom všem ještě se naše vlastní koruna pěkně zamluví a v zapomenutí uvede?

Věru tuze mnoho samozapření žádalo by od nás naše ministerstvo!

———

Rakouská moc v Němcích.

(N. N. 6. pros. 1849.)

Jsme opět s vládními novinami v rozepři stran rakouského vplyvu v Němcích. Prager Zeitung ve včerejším čísle vyvracuje náš článek sepsaný proti domnělé vojně s Pruskem, a praví nám, že Rakousko nejen k vůli prospěchu rodiny císařské, nýbrž ze státních ohledů musí udržeti vplyv svůj v Německu; že totiž Rakousko o to dbáti musí, aby nebylo jakožto středoevropejská moc degradováno, aby se moc středoevropejská nenaklonila k jedné straně, (rozuměj k Prusku) odkudby pro budoucnost Rakousko seslabeno bylo, poněvadž by se na Prusko vždy více nasadilo. Jmenovitě nám dává Prager Zeitung na srozuměnou, že by německé krajiny z Rakouska potom toužily po spojení s Německem, neb což jedno jest s Pruskem, a že by to právě nám Slovanům na ujmu bylo.

Přiznáváme se, že nemůžeme uznati pravdivost těchto důvodů v Prager Zeitungu pronešených, a že jmenovitě nemůžeme nikterak vidět v Prusku nějaké nebezpečí pro Rakousko. Dejme tomu, žeby v nejlepším pádu (který však skoro za nemožný pokládáme) všechny ostatní země bývalého německého Bundu kromě Rakouských k Prusku se připojily, jaké jest v tom nebezpečenství pro Rakousko, není Rakousko samo pro sebe důstatečně veliká mocnost? není ještě přece větší mocnost než celé ostatní Německo dohromady?

Chceme tuto své smýšlení projeviti bez obalu, v té naději, že nám nebude na zlou stranu vykládáno. My totiž myslíme, že vláda rakouská jenom proto si vplyv v Německu udržeti a zvětšiti hledí, poněvadž skrze ten vplyv chce udržeti rakouské německé národy pohromadě. Odjakživa panovala dříve u vlády rakouské zásada, že se Rakousko, z tak rozmanitých národů sestavené, jinak než mocí pohromadě udržeti nedá. Když se ale vláda rakouská přece ubrániti nemohla svobodě konstituční, a když hned s prvním rozkvětem této svobody vypukla u některých národů rakouských touha po ouplné politické samostatnosti a tudy po odtržení se od Rakouska: což divu, že se snad rakouská vláda počala ohlížeti po nějakém spojidlu bezpečném. My myslíme, že toto přirozené spojidlo Rakouska jest vzájemnost kmenů slovanských, onen od nás již dávno objasněný panslavismus; rakouská nynější vláda ale myslí, že toto spojidlo nemůže býti žádné jiné, než Němectví, z čehož pak ovšem u všech neněmeckých národů v Rakousích povstati musí obávání před systematickým, volně, ale jistě pokračujícím zněmčením celé říše, které nám beztoho mnohé německé orgány méně neb více zřejmě ohlašují a ku kterému také ve mnohých krokách vlády patrný směr pozorujeme.

Proto ovšem nejen slovanské národy nýbrž i Vlachové, Maďaři a Rumuni budou

vždy pro samostatnost Rakouskou a proti všelikému svazku politickému s Německem, poněvadž v tomto svazku vidí pro svou národnost nebezpečenství.

Těší nás, že alespoň u Slovanů rakouských sama Prager Zeitung uznává tuto nechuť ke všelikým spolkům s Německem: to ale pochopiti nemůžeme, kterak potom ze státních ohledů potřebuje Rakousko vplyv v Němcích. Státní ohledy nemohou býti než takové, které si přejí národové, co si ale většina národů nepřeje, kterak to může být státním ohledem? Aneb se snad považuje naše nynější ministerstvo za poručníka nezletilých národů rakouských, kterýžto poručník lépe než schovanec jeho má věděti, co jest pravý prospěch schovanců?

Zdá se podle všeho, jakoby ministři naši skutečně takto smýšleli, že oni lépe musí znát pravý náš prospěch než my sami: v takovém pádu by ale naše vláda spíše patriarchální než konstituční nazývati se měla.

Kdykoli poukazujeme na vzájemnost národů slovanských jakožto na pevný svazek jednoty konstitučního Rakouska, vždycky protivníci naši, ku kterým ovšem bohužel i vládu samotnou počítati musíme, vykládají naše slova tak jakoby jsme žádali poslovanštění Rakouska nebo alespoň naši nadvládu. Zdá se nám ale, že nikdo upřímný nám takovou předhůzku ani dělati nemůže, hlavně proto, poněvadž jsou Slované rakouští již na více kmenů a literatur rozděleni, a tudy ani moci nemají jiným s nimi v Rakousích spojeným národův křivdu činiti. Právě proto, že nad jinými panovati nechtí Slované, právě proto žádají sobě foederační spojení, a brání se proti centralisaci, z které patrně hegemonie (přednost) německá následovati musí. Dejme ale tomu, aby ještě Rakousko hegemonii v Němcích si dobylo, pak teprva jest nadvláda živlu německého v Rakousích stvrzena a zpečetěna, a ostatním neněmeckým národům přestane býti Rakousko milým domovem.

Z této příčiny přejí si také hegemonii rakouskou v Německu všichni lakotiví a zuřiví Němci, kteří ustavičně o Dunaji a Černém moři, o pudu německém na východ, o podmanění Čechů, o zněmčení celého Rakouska atd. mluví a píší: oni totiž myslí, že skrze tuto hegemonii Rakouska v Němcích stanou se Němci pány v Rakousku. — Poctivější strana v Německu, která umí také šetřiti práva jiných národů, přeje si hegemonii pruskou: neboť skrze pruskou hegemonii docílí se alespoň jednota Němců vyjmouc Němce v Rakousích, kteří by ale skrze foederativní ústavu v Rakousích nabyli úplné národní samostatnosti.

Tato spravedlivější německá strana (nazvaná maloněmeckou) ovšem si také přeje jednotu politickou všech Němců, poněvadž ale patrně vidí, že se k vůli tomu Rakousko rozpadnouti nemůže, a že s druhé strany většina neněmeckých národů v Rakousích k politickému svazku s Německem nikdy nesvolí: spokojuje se jen s tak nazvaným Malým Německem pod pruskou hegemonií.

My nemůžeme nikterak viděti nebezpečí a ujmu Rakouska v tom, kdyby třeba i celé Německo k Prusku náleželo, což jest ovšem pád, když všechny okolnosti rozvážíme, prozatím zcela nemožný. Až posud byly hlavní mocnosti evropejské Anglicko, Rusko, Francousko, Rakousko a Prusko: tento poměr zůstane opět takový a jenom na Rakousku bude záležet, aby časem svým moc svou rozmnožilo na té straně, kde se rozmnožiti dá, v Turecku, aby šťastnou, každému národu milou ústavou lákalo k sobě národy turecké. To jest cesta na delší čas, ale jistá, kdežto hegemonii rakouskou v Německu, skrze kterou by ovšem Rakousko se státi mohlo první velmocí světa, za věc nebezpečnou, za hazardní hru považovati musíme. Na papíře ovšem vypadá taková moc asi s 60 miliony obyvatelů, ve středu Evropy s obou stran moře, s hlavními řekami atd. velmi krásně: když ale povážíme ty kousky, z kterých by byla násilně sešita; když povážíme nechuť a zarytost skoro polovičky neněmeckých národů, násilně připoutaných, proti tomuto svazku; když povážíme hojnost vnitřních nepřátel a nejrozmanitějších stran rakouskou hegemonií uražených a zkrácených; když povážíme kolem do kola samé nepřátelské sousedy a některé z nich mocné mající množství tajných přívrženců mezi bezděčnými občany této veliké středoevropejské německé říše; když pravím všechno toto povážíme, nemůžeme věru ani nejhoršímu nepříteli svému přáti korunu této nové říše, která zajisté ani dost malý věk nepřežije, kdyby se podařilo třeba zbudovati ji.

Zdánlivé slávy a to jen na čas by nabylo Rakousko skrze hegemonii v Němcích, ale vnitřní sílu by pozbylo. Což nejsou poměry naše domácí dost pomatené, že ještě do cizích pletek se míchati máme? Což není celé obezřetnosti zapotřebí k uspořádání Novo-Rakouska, že nám ještě času a sil zbývá cizí hospodářství zřizovati?

My jsme přesvědčeni a snad i ministerstvo naše, že rakouský říšský sněm nikdy nepotvrdí takové spojení Rakouska s Německem: považuje-li však naše nynější ministerstvo tuto věc za nějaký důvod, netroufáme si ani vysloviti. Že by ale konstituční ministerstvo na mínění sněmu ohled míti mělo, zdá se nám zcela slušné alespoň nebuřické mínění.

Národní české divadlo.

(N. N. 8. pros. 1849.)

— Držíme divadlo národní za tak důležitou věc v životě veřejném každého národu, že mezi jinými politickými záležitostmi také jednou tomu předmětu místo věnovati chceme. Tak jako v každé jiné věci bojujeme i

v divadle o to, abychom vzdělanější vyšší stavy, odcizené národu, zase navrátili jemu. Právě z této příčiny trpí ale každé naše podniknutí na jakousi neurčitost, polovičatost. Vezmeme za příklad ku př. Národní Noviny samé. Nejsouť jako každé jiné noviny, mající své zvláštní a stejné obecenstvo, nýbrž musejí nevyhnutelně co do duševního vzdělání nejrozmanitějšímu obecenstvu zároveň sloužiti za organ. Naše noviny musejí býti zároveň politicko-národní stranní organ pro učence, který celý svůj život v knihách ztráví, a spolu též novinami pro rolníka, který jenom časem svým nějakou chvilku čtení obětovati může. Že příliš nesnadné jest pohybovati se v těchto mezech, aby z jedné strany učenci neřekli: **píšeš samé dávno známé věci, jsi příliš obšírný, nač tvoje výklady potřebujeme?** a s druhé strany aby se zas nenaříkalo: **nesrozumitelně.** Bohužel! nejsme ale ještě tak daleko, aby každá třída národu našeho své zvláštní, hlavně pro tuto třídu psané noviny měla, a proto musí až do té doby redakce mezeru tuto, jak možno jest, vyplniti a jak se říká mezi Scylou a Charybdou plavati. Mnohé předhůzky, které by se slušně našim novinám dělati mohly, mají základ svůj v těchto svrchu dotčených poměrech, my bychom zajisté dovedli ještě srozumitelněji psáti, kdybychom se učené čtenářstvo své promrzeti nebáli, a s druhé strany mohli bychom mnohem vyššího tonu se přidržeti, kdyby nám na srozumitelnosti pro neučené čtenářstvo nezáleželo.

Naschvál jsme se trochu obšírněji o svém vlastním postavení vyjádřili, abychom si ušetřili slov, obracujíce tu samou sadu i na naše divadlo. Ředitelství našeho divadla má to samé postavení a musí míti ty samé ohledy jako my. Obecenstvo navštěvující české divadlo jest zrovna tak rozmanité co do vzdělanosti a stavu, jako čtenářstvo českých novin. Jedni žádají strašlivosti, hromy, blesky, zuření herců, zázraky, příšery, koně, lezení na stromy, hubičkování a nenasytí se těchto lahůdek, byť by se jim každodenně a plnými mísami podávaly, a při tom považují schopnost hercovu jen podle hrdla, čím více křičí tím více mu od vrchu potleskují. Druzí zas při zemi dole stojíce a sedíce (v ložích beztoho nikdo není, neboť obecenstvo, pro které lože dělány jsou, nechodí ze zásady do českého divadla): se srdečnou bolestí se dívají na prostituci divadelní musy, na ty čarodějnice vydávající se za ženské, a na ty katany, držící se za hrdiny. Obecenstvo vzdělané přálo by si nějaký pokrok divadla, ono nechodí obyčejně pro zábavu do divadla, nýbrž ze šlechetnějších ohledů: kdežto jiná část obecenstva jen proto do divadla jde, aby jednou za týden za své peníze hodný „rámus“ spatřiti a uslyšeti mohla. Nepravíme tyto věci někomu pro urážku: jsouť zajisté i mezi obecenstvem hořejším rozumní a tendenční lidé, kterým se sprostnosti a tatrmanství oškliví, a jsouť zase v parterru mnozí jen zevnitřně jako vzdělanci vyhlížející, duševně ale celým vkusem nevzdělanců opatřeni.

V jiných městech a u jiných národů má ovšem každá z těchto dvou tříd své zvláštní divadlo, kdežto za své peníze právě to viděti a slyšeti může, co sobě přeje a žádá. U nás ale sotva toto jedno divadlo (a vlastně jen jednu jeho částku) my všichni dohromady máme, a musíme tedy jeden druhého snášeti, jeden druhému ustupovati, abychom se poděliti mohli v tom skrovném dědictví.

Nepřehlížíme tedy těžkosti, s jakými ředitelství divadla našeho zápasí: vidíme ale zjevně, že není možno jinak naše divadlo do lepšího stavu přivésti, než když všemožně k tomu se pracovati bude, aby se vkus jedné části obecenstva pozvednul, což ovšem ne rázem, nýbrž jen dobře promyšleným a dle plánu vyměřeným postupem státi se může. Neboť jest jisto, že řádné divadlo hlavně jen od vzdělanějšího obecenstva se udržuje, a proto se musí tomuto obecenstvu také hleděť zavděčiti.

Praví se jednou, že se české divadlo proto zdvihnouti nemůže, poněvadž je vzdělanější třídy slabě navštěvují, a podruhé se zase říká, že vzdělanější třídy proto do českého divadla nechodí, poněvadž tuze špatné jest. Ale to všechno jest **circulus vitiosus**, totiž kruh podvodný. Čím lepší bude divadlo tím více budou vzdělanější do něho choditi, aby ale lepší býti mohlo, právě proto zas musejí do něho více chodit vzdělanější. Neboť se tím více bude moci na národní divadlo nakládati, čím větší bude jeho výnos, a čím více se zas naň naloží, tím více bude lidí do sebe lákat. Jedno druhému musí ruku podávat.

Na novém kuse **Brutuse pusť Caesara** viděli jsme krásný důkaz, jak slavně by se na českém divadle hráti mohlo, kdyby se chtělo. V Paříži se tento kus velice líbil, a jeden náš přítel, který právě v Paříži přítomen byl, praví nám, že nenaleznul velikého rozdílu v představení Pražském. Zajisté velmi pochlebné svědectví pro ty tři umělce, kteří na našem divadle tento kus představovali. Více takových kusů, ale též tak hraných — a v krátkosti budou se lože i přízemí a vůbec všechna dražší místa plniti, jestli ne jedním rázem jistě postupem času. Také Řím, jak se praví, nebyl jedním dnem vystaven.

Zdá se nám, že ředitelství národního divadla příliš vysoce cení české původní kusy a že **špatným** českým kusům příliš velikou přednost dává před dobrými cizo-literaturními. Jmenovitě tu míníme některé starší české kusy, které bez toho již celému obecenstvu našemu příliš dobře známé jsou, a které držíme za příslušné, aby je někde pro vyražení ochotníci provozovali, ale za neschopné, aby se ještě dávaly na divadle Pražském, kamžto přicházívají velmi často lidé na zvědy, aby poznali nynější postup naší slovanské strany, též mnozí cizinci, třeba česky nerozuměli, přece velmi dobře

pochopí celou sprostnost a předpotopnost takového „původního“ kusu, obzvláště když ještě někteří herci a herečky svou osobní přirozenou neb snad zvláště studovanou sprostností k zesprostačení celého sprostého dětinského kusu ještě usilně napomáhají.

Jak bohatá jest již dramatická literatura celého světa, jak snadno dá se přeložiti, přepracovati, jak pěkný výbor dal by se sestaviti pro těch několik českých představení!

S druhé strany ale jest již jednou čas, aby ředitelství znalo náležitě schopnosti herců a zvláště hereček svých, a aby je umělo náležitě (ne předpojatě) oceniti. Jest již svrchovaný čas, aby naše divadlo vedle paní Kollárové mělo alespoň jednu milovnici, do které by se pořádný člověk alespoň trochu mohl zamilovati!

Víme, že tuto pronášíme přání celého českého obecenstva, nevíme ale na kom vina jest, že se až posud neuskutečnilo.

Vládní noviny a Němci.

(N. N. 10. pros. 1849).

Každý kdo čte polemický článek v č. 289 Prager Zeitungu proti nám a proti redakci Deutsche Zeitung zároveň mířený, zpozoroval zajisté, že jsme my se svým článkem o německé politice naší vlády většího zalíbení našli před očima vládních novin než p. Dr. Makovička. Zdá se nám ale, že zcela nezaslouženě: neboť pokud jsme v této záležitosti směr Deutsche Zeitungu za času redakce p. Makovičky pozorovali, vidíme, že se v této věci úplně srovnáváme. Bude se snad někdo diviti, kterak se Národní Noviny a Deutsche Zeitung v záležitostech německých srovnávati mohou, a přece jest tomu tak. Deutsche Zeitung ze svého stanoviska nežádá v záležitostech německé jednoty od rakouského ministerstva přede vším nic jiného, než aby Němcům nerakouským nepřekáželo v samovolném utvoření svého spolku. To samé žádáme i my od ministerstva ze svého stanoviska: my držíme sice ouplnou politickou jednotu všech Němců v Evropě za nedostižitelný ideal (v čem nám snad ani jeden Němec odporovati nebude), ale přibližování se k dosažení jednoty, pokud možná jest, musíme Němcům tak schvalovati, jako sami sobě toho přejeme. Sjednotiti skoro všechny země dosavadního německého Bundu (vyjmouc rakouské) v jeden politický celek, v jednu suvrenitu: to nedržíme za nemožné, ba naopak považovati to musíme za velmi rozumné.

Proto se nám zdá, že vládní noviny špatně porozuměly článku v Deutsche Zeitungu. Co se nás samotných týče, nemůžeme dáti vládním novinám v tom pravdu, že by rakouští Němci, kdyby se kromě Rakous jednota německá utvořila, od Rakouska se odtrhli a k ní připojili, v čemž totiž vidí vládní noviny nebezpečí hrozící Rakousku. O Švýcarských Němcích ještě jsme nikdy neslyšeli, že by chtěli svůj stát opustiti a k jednotě německé se politicky přivtěliti a Švýcarsko jakožto republika má přece velmi liberální ústavu, tak že málo co překážeti mohlo tamnějším Němcům vůli svou projeviti a také vyplniti. Nepokládáme tedy za nic přepiatého neb nepraktického, domýšleti se, že by také Němci v Rakousích mohli pro Rakouský stát takové obliby míti, že by si nežádali politického spojení s ostatním Německem, obzvláště kdyby v Rakousích všeliké jak národní tak i politické svobody a slušné samosprávy užívali, tak jako si toho i my přejeme. Neboť nelze tajiti, že by politické spojení s ostatními rakouskými národy, (a zvláště kdyby se náš stát jak si přejeme na jihu zvětšil) pro Rakouské Němce v materialním ohledu mnohem výhodnější bylo než spojení s Německem: nevidíme tedy rozumných příčin, proč by se z takového spojení vytahovati chtěli, které by je v ničem netížilo, nýbrž jen výhody poskytovalo? — Ovšem že při všem tom stavíme své úsudky na tom základě, kdyby se v Rakousích podařilo spravedlivou svobodu a výbornou vládu zavésti.

Také musíme ještě i to podotknouti, že nám vládní noviny špatně porozuměly, jakobychom toho byli žádali, aby si hledalo Rakousko slovanské spojence. Toť by nemohl být nikdo jiný než cár ruský.

My jsme pravili, že by mělo Rakousko zakládati trvání a jednotu svou na sympathiích slovanských kmenů v Rakousích.

Že vláda nemá být služkou veřejného mínění — (jak píše Prager Zeitung) jest sada, která by neměla stát v časopise vycházejícím na outraty zemské v státu konstitučním. O této věci my máme arci jiné zásady než naše ministerstvo: zdá se nám ale, že se svět pořád více k našim zásadám kloniti a od ministerských odchylovati bude. Každá pravda časem zvítězí. My sebe ovšem nemůžeme vydávati za veřejné mínění ani v té ani v jiné věci: doufáme ale, že se na sněmu říšském ukáže, máme-li pravdu my neb vláda. Když již na Kroměřížském sněmu byla většina proti spojení s Německem: což bude nyní, kde tolik protiněmeckých živlů v Uhřích a ve Vlaších do sněmu říšského přistoupí. Na konstituční cestě nebojíme se, že by si naše zásady průchodu nezískaly: na cestě ordonanční ovšem platí jeden dvorní neb nyní ministerský koncipista víc nežli několik národů.

Zápověď „Presse“.

(N. N. 11. prosince 1849.)

Kdykoliv si stěžujeme na stav obležení, na nedůstatek svobody tisku, odpoví se nám se strany vlády, abychom psali mírně, aby-

chom se zdrželi všeliké náruživosti. Co ale jest mírnost, co není náruživost? — na to nám žádný zákon světlo nedává. Vláda skrze své organy sama si ustanoví míru, až do které opposici některých novin trpěti chce, a najednou dostane redaktor rozkaz, aby přestaly vycházeti jeho noviny. Že v takovémto čase postavení redaktora není radostné, uvěří nám snad každý na pouhé slovo, kdyby třeba ani skutkové o tom svědectví nevydávali. Redaktor časopisu stojí tu mezi dvěma ohni: z jedné strany má dle vlastního přesvědčení zastávati co možná nejhorlivěji zásady té politické strany, ku které náleží, z druhé strany hrozí mu ale, byť se jiných trestů neštítil, zápověď novin, a tudy zrušení veškeré politické činnosti jeho strany (neboť není teď jiné činnosti politické kromě novin). Přetěžko jest nám v takovém postavení najíti pravou cestu, aby se nám ani přílišná bázeň, ani zas přílišná opovážlivost aneb i lehkomyslnost vytýkati nemohla od našich vlastních politických a národních spojenců.

Neočekávané zapovězení Vídenských velice rozšířených novin „Presse" podalo nám příležitost k takovému kajícímu rozjímání. Jak se časy mění! Když lonského roku v nejbouřlivějším čase počala Presse ve Vídni vycházeti,*) netroufali si roznášeči její téměř ani na ulici, a Presse byla tenkrát všeobecně co reakcionářský časopis rozkřičena. Kdoby byl tenkráte mohl na to pomysliti, že táž „Presse" pod tím samým vydavatelem bude jednou od ministerstva zapovězena pro radikálnost! A přece se to stalo. Ve Vídenských vládních novinách čteme takové ohlášení:

Noviny „Presse" poskytují svým vystupováním od několika týdnů důvod, že jich tendence k tomu směřuje, aby vzbuzovaly nedůvěru k rozkazům vlády, aby v podezření uváděly každý její skutek, a aby jim vtlačily znak nekonstitučnosti. Nedá se upříti, že se tím udržují mysle v ustavičné nespokojenosti, že se tím podkopává důvěra v trvání a v poctivost vlády, že tím hrozí nebezpečenství veřejnému úvěru, a že se tím rozšiřuje nejistota a strach ve všech třídách státní společnosti. Ačkoli až posud svobodnému rozbírání a vyvracování náhledů, třeba se od oněch vlády různily, v tisku překážky staveny nebyly: uznává nynější guvernér, jemuž uloženo jest, bdíti nad výminečním stavem, že by se proti své povinnosti prohřešil, kdyby zmíněným novinám při jich nyní přijaté a všeobecnému dobru škodlivé tendenci dále vycházeti nezabránil. Toto nezabránění by bylo spojeno s těžkou odpovědností zvláště proto, že noviny „Presse" se odvážily vzdorovati napomenutím, veřejně ohlášeným. Jsouť zapovězeny noviny, jenž se mnohem mírněji držely, byla by to tedy nedůslednost, kdyby noviny „Presse" ještě déle vycházeti měly. Civilní a vojenský guvernér považuje to z uvedených motivů za svou povinnost, aby zapověděl noviny „Presse" na čas stavu obležení. Což se tímto u všeobecnou známost uvádí.

Ve Vídni 8. prosince 1849.

Civilní a vojenský guvernér Welden polní zbrojmistr.

Vydavateli a odpovědnému redaktoru její p. Zangovi byl následující přípis doručen:

„Špatný směr, jehož se noviny „Presse" od několika týdnů přidržují, články na mnoze zlomyslné, jaké „Presse" i ve včerejším čísle přináší, jsou takového způsobu, že by guvernér, jemuž svěřeno jest bdění nad výminečným stavem, proti svým povinnostem se prohřešil, kdyby novinám těmto déle vycházeti dovolil, což by tím méně zodpovídati mohl, poněvadž setrvání při směru, jímž se vládní rozkazy v opovržení uvádějí, považovati se musí jakožto vzdor proti všeobecným napomenutím, jenž redakcím novin již kolikráte vydány byly, a jichžto nezachovávání při několika novinách trestáno bylo tím, že se noviny zapověděly. Nížepsaný civilní a vojenský guvernér cítí se pohnuta, zapověděti noviny „Presse" na čas stavu obležení. To se Vám uvádí v známost s poukázáním, že Vaše noviny od 8. prosince 1849 již vycházeti nesmějí.

Ve Vídni 8. prosince 1849.

Welden,
civilní a vojenský guvernér.

Může si každý pomysliti, jaký asi dojem způsobila tato událost ve Vídni a v celém mocnářství: nás alespoň naplnila žalostí a starostí pro budoucnost. Všechny Vídenské časopisy kojily se ustavičnými nadějemi brzkého zrušení stavu obležení a počátku opravdivé zákonnité svobody tisku, a místo toho zápověď Presse! My jsme sice až k příjezdu J. M. C. do Prahy také vždy s velikou jistotou očekávali brzké zrušení stavu obležení a počátek konstitučního života: od té doby ale jsme již pevně přesvědčeni, že nemá vláda žádný oumysl v brzkém čase nám navrátiti zákonitý konstituční pořádek, a zápověď Presse potvrdila nás tím více v tomto přesvědčení.

K tomu se ještě rozšiřují velice znepokojující zprávy o změnách v ministerstvě, jmenovitě o odstoupení p. ministra Bacha, a nechceme ani všechny ostatní opětovati. Že takové věci mysl naši velmi zarmucují, toho tajiti nechceme.

Dva copy.

(N. N. 13. pros. 1849).

Tentokrát podivnou náhodou můžeme posloužiti svému čtenářstvu dvěma copy: jed-

*) Tenkráte se považovala všeobecně za organ hraběte Stadiona, o němžto se myslilo, že ji peněžitě založil. Nemůžeme ale posud s jistotou udati, co na tom pravdivého.

ním starým již roku 1813 uříznutým, druhým zcela čerstvým, který jsme uřízli právě z hlavy p. dra. Landsteinra, redaktora nových, jak on praví, guvernementálních, aneb jak se obyčejně říkává, vládních novin „Oesterreichische Reichszeitung“. Tedy v pořádku podle stáří.

Proces r. 1813 strany uříznutí copu.*)

Slavné místní právo!

Vidím se nucena, na D..., rychtáře z V..., panství Sm..., zanésti následující žalobu:

Co c. k. privilegovaného sanytrníka, jak příloha A vykazuje, pohnulo mně moje zaneprázdnění předsevzíti cestu do St... abych k vyrobování sanytru objednal kamenného uhlí, a jdoucího 8. září 1812 ze Sl.... do K.... mého domova, přepadl mne večer a já byl nucen přenocovati ve vsi P.... v hospodě.

Každý cestující má právo ve veřejné hospodě očekávati pokoj a bezpečnost práv osobních. Přihodilo se však naopak.

Rychátř V. D. byl v tétéž hospodě, pil silně, hřmotil celou noc a zbavil mne tak nočního spánku. Já jsem seděl u zvláštního stolu, aniž jsem se s tím D. a jeho družstvem do zvláštní rozmluvy pustil neb kdy s ním jakou známost měl aneb jemu k nějakému výstupu příčinu podal.

Dne 9. září k 7. hodině ráno projádřil se ten D. hledě na mne: **Ten sakramentský cop musí dolů**, i vytahoval svůj kapesní nůž. Já se vyjádřil, že jsem proto sem nepřišel, to že mně udělati nemůže. Když však, vstana od stolu, ven jsem jíti chtěl, popadl mne od zadu za vlasy, držel mně tak pevně, že jsem se hnouti nemohl, a v této době násilí a překvapení uřízl mi cop několika neostrými a protož velmi rujícími a bolestnými řezy.

Jak slyším, uřízl prý tento svou zámožností ke zlomyslnosti a rozpustilosti velmi nakloněný rychtář již také cop jednomu myslivci ze Sl...., K... skému učiteli a ještě jiným třem osobám, a jest se obávati, žeby, pakli by tento výstupek bez trestu zůstal, žádný cop, ani na hlavách vyšších stavů před ním nebyl jist.

Uříznuv tak násilím beze vší příčiny ten cop, vyzdvihl jej do výšky, a aby mě před přítomnými zostudil a směšným učinil, mluvil všeliké hloupé věci mezi tím, konečně hodil s opovržením cop na zem a pravil: Zcípni!

A když já důvěřujíc v ochranu zákonů, daleký toho, abych jej slovy nebo skutky ku pořádku odkázal, ke stolu se posadiv nad přestálým leknutím, bolestmi, utrpenou ztrátou copu a nad potupou plakati počal, vysmíval se tomu ten zlomyslný člověk, křiče: Ať zcípne!

Všecky tyto okolnosti dokážu řádným důkazem skrze svědky Václava S..., kováře z K..., M... ského rychtáře F..., K... panství, P... ského hostinského H. a M...-ského sedláka V... (je to jediný sedlák toho jména v M...) K... ského panství dle průvodních článků B, a svou doplňovací přísahou.

Z předeslaného vysvítá, že žalovaný ze zlého oumyslu jednal, a protož dle §. 1323 všeob. občanského zákona k ouplnému zadostučinění zavázán jest.

Že jsem přitom, když on mne od zadu popadl a neostrou kudlou mně vlasy uřízl, bolesti utrpěl, vyplývá z věci samé, na každý případ podávám důkaz skrze znalce, jichž možná vzíti z třídy vlásenkářů. On jest tedy mně, jakožto c. k. sanytrníkovi také dle čl. 1325 tohotéž zákona povinen zaplatiti přiměřenou náhradu za bolest. Utrpené bolesti cením svědomitě na 300 zl. v. č. a prosím, abych připuštěn byl k přísaze oceňovací.

Rozneslou se pověstí, že mne tak hanebným spůsobem cop uříznut jest, byl jsem v celé krajině směšným učiněn, i moje čeládka nemohla se smíchy zdržeti, když já bez copu, na který jsem ode dávna tolik držel, domů přišel, a když prostopášný příběh slyšela. Od toho času pohřešuji u svých podřízených onu správnost, kterou jindy mé rozkazy vykonávali.

Ne bez příčiny nosívaly ondy vznešené osoby vlásenky s kolika copami. Dokud jsem svůj milý cop měl, měl jsem větší vážnost, pročež také větší působlivost ve své živnosti. Ztrátou copu se to všecko zmenšilo, a já utrpěl tím škodu na mé živnosti, kterou svědomitě na 200 zl. v. č. cením, a prosím, abych dle §. 1330 téhož zákona připuštěn byl k přísaze oceňovací.

Můj protivník nemůže jednostranně ustanovit, mnoho-li mně na mém copu záleží. Uříznutím vlasů mých stala se mi také škoda na mé osobě, a žalovaný jest povinen dle č. 1293 téhož zákona zadostučinění dáti; neb třeba i časem vlasy zase vyrůsti mohly, nebudu přece nikdy tak krásný, dlouhý cop míti, jaký bych měl, kdyby mi nebyl uříznut. Mimo to, že patří cop k obyčejné okrase, byl jsem zvyklý, choditi se zavázanými vlasy. Nyní je nemohu, dokud lépe nevzrostou, vázat, a kdož může určiti meze oučinlivosti přírody? Od toho času cítím jisté hlavy bolení.

Vůbec byl ten cop moje osobní majetnost, o kterou mne žalovaný svou prostopášností připraviti neměl. Též jsem sobě toho copu vážil ne z marnosti, nýbrž z pravdivého oumyslu; neb na mně, jako na všechny sanytrníky čeká osud, že pro mnohé výpary z hlavy v dílnách holou hlavu dostanu. Já jsem sobě tedy předevzal, abych nemusil někdy od zkažené k... vlásenku

---

*) Podáváme tuto pro obveselení myslí skutečnou žalobu, která byla 1813 u Smečenského soudu zadána, a z které sám čtenář bez dalšího výkladu porozumí, že jest sice nyní velmi směšná, ale za toho času byla zcela opravdivá. Přeložena jest doslovně z německého. Red.

na své hlavě nositi, hlavu svou zachovati, abych z ní jednou nositi mohl vlásenku bez nebezpečenství pro zdraví. Tak ale mne ten zlomyslný člověk oloupil o ten poklad, a já nemám žádné naděje, že mně kdy tak krásné vlasy vyrostou, i jestiť zřejmé, že jsem i bez ohledu na utrpenou bolest a škodu na mou živnost, při tom uříznutí copu, také na své osobě škodu utrpěl. Tuto škodu cením svědomitě na 500 zl. v. č., a prosím, abych byl dle č. 1293 připuštěn k oceňovací přísaze.

Pročež prosím, aby k vyslechnutí žalovaného ustanoveno bylo stání, a při něm aby se stal pokus smíru, a pakliby se nedocílil, aby se pře líčila a pak aby se za právo uznalo, že jest povinen mně:

a) za utrpenou bolest 300 zl. v. č.,

b) za škodu ze škodlivého působení případnosti této na mou živnost 200 zl. v. č.,

c) za škodu mé osobě tím způsobenou 500 zl. v. č. spolu s právními i jinými útraty, jež liquidovány budou, pod uvarováním exekuce do 14 dní nahraditi.

V P... 17. ledna 1813.

Kauci skrz outraty právní dává žalovatel se svou sanytrnou v K... třeba i v hotovosti.

Václav U. sanytrník.

A tergo.

Slavný Sm... místní soude!

Žaloba

Václava U..., c. k. sanytrníka skr. J. U. Dr. P...

na

V...ského rychtáře D...,

skrze prostopášné uříznutí copu, k vlastní vlásence po mnohá léta velikou péčí zachovaného a vyplývající z toho zadostučinění.

S písm. A a B.

„Oesterreichische Reichszeitung“ přináší následující článek v čísle svém od 9. prosince t. r., který zde napřed čtenáři pro ukázku podáváme, aby se vidělo, jak píše redaktor takových novin o Slovanstvu:

„Jak pověst vypravuje, promluvili jednou vyslanci slovanští k Almusovi, vévodovi Maďarskému: „My Slované jsme básníci a flétisté, kteří málo rozumíme o státnictví a o politice.“ — Čtouce listy Čechoslovanů, nemůžeme pravdivost těchto slov až podnes zcela upříti. Poesie jestiť to zajisté, vždy ještě sníti o staré vládě kmene svého, mluviti o slávě koruny české, jakoby ještě stávalo Přemysla Otakara neb velikého Karla, který pomocí německé kultury a německých mravů poněkud objasnil národní snahy; poesie jestiť to, mluviti o věcech jen tenkráte možných, kdyby v měsíci jsme žili, kdyby vše zcela jinak bylo, než jak právě jest, nebo zcela ani nestávalo. Státnictví a politika zřídka nalezá se v takovémto snění.

Národní Noviny praví: Rakouský císař nikdy nesmí se státi německým císařem, **velmoc rakouských národů nechce tomu za žádnou cenu.** Rozdvojení s Pruskem stalo se snahou císaře rakouského, který sobě korunu německou na hlavu posaditi chce. Zamítá s opovržením dle raddy ministerstva staroslavnou českou korunu, neb ani oumysl nemá, za českého krále se korunovati dáti! O německé koruně smýšlí Čechové rovněž tak, jak celý svět přes tisíc let o ní smýšlí, a nyní mají o tuto korunu bojovati, zem v neštěstí i dluhy uvrci a při tom všem na to pohlížeti, jak česká koruna se zanedbává a v zapomenutí uvádí! —

Nechť se jen upokojí tito fanatikové Slovanstva, nebudou oni krev svou cediti proto, že mocnář rakouský korunu někdejší svaté římské říše na hlavu sobě posaditi chce. — Než chtějí toho pouze, věřili by snad skutečně pohádce, kterou lidu vypravují, aby jej pobouřili, jako cikán namlouvá lehkověrné děti, když je chce ukrásti?

Kdož by dobromyslně oklamati se dal? Německá koruna jest zde jenom symbol; myslete sobě vplyv Rakouska v Německu; živel německého vzdělání a mravů v Rakousích, spojení obou skrze společenský zájem pod obrazem tímto, a nalezli jste klíč k výkladu onoho symbolu.

Když porovnáme slova Nár. Novin se vším, co tvrdí vůdcové Slovanů severních a jižních, nemožno o tom pochybovati. Jakž oni rozvzteklejí se slyšíce, žeby němečtí osadníci do Uher vystěhovati se mohli, jak pohne to nimi, když Dunaj nazývá se řekou německou?

Hle, vizte! volají, jaká budoucnost nás čeká!

Rakousko, dle jich mínění, jest stát slovanský, velikost jeho a budoucnost spočívá na federaci kmenů slovanských jej obývajících. Jsouť pak Němci menšina obyvatelstva! — Německa odříci se musíme! Jest zráda na Slovanstvu a na poskytnutých stejných právech národů, když německé mravy a německá řeč ustanovují se za spojidlo zemí rakouských!

„Temné tušení proniká Slovanstvo ve všech končinách, snaha, prahnoucí žížeň po něčem, co sami jmenovati nemůžeme, probíhá pulsy osmdesáti millionů. Pravá myšlénka, slovo, jiskra jenom a celá Evropa zejme se plamenem.“

Tak mluvili na slovanském sjezdu v Praze. Hlasy utichly, myšlénka pozůstala ve vůdcích — ona žije dále, byť i neosmělili se vyřknouti ji!

Klamno jest mysliti, že takové tušení, taková myšlénka, jaká se zakládá ve sbratření národů slovanských, pojednou povstati nebo pojednou zaniknouti by mohla. Události minulého roku způsobily toliko, že na světlo vyšla, že zřejmě hlásána byla; avšak musilo jí dříve stávati, neb sahá daleko

do historie, jestiť výsledek všech výjevů a všeho spletení, která vnikly v životě těchto národů. Poměry ale nynější nazpět povolaly obezřetnost i mírnost nějakou; ostýchají se mluviti zřejmě o Panslavismu, toliko co příšeru vystavují jej; než smýšlení byvši vzbuzeno před rokem, pozůstalo, toliko forma výrazu se změnila. Vnitřní oprávněnost, která svá rozšíření a moc a učení o vládě národnosti Slovanům poskytuje, již do předu se nestaví; ano uchylují se na historickou půdu.

Mluví se o slávě koruny české, o privilegiích Chorvátů, o starých právech Srbů, každý snaží se udržeti sebe v starém odloučeném postavení, federace pak podá se sama. Jinými slovy, panslavismus, jenž dříve obsahoval nepřehlednou 80 miliony Slovanů obývanou krajinu, obmezuje se nyní na kmeny, kteří sídlejí ve vnitř hranic rakouského mocnářství, mění se v Austroslavismus, jestliže tím jménem jmenovati jej můžeme.

Když ale poměry slovanských národů v Rakousku uvážíme, okáže se, že myšlénka ta, byť i v smyslu nejužším, ni nejmenší nemá podstaty, by v život vstoupiti mohla. Kde jest, tážeme se vzájemná páska, jenž vázati má tyto národy, když vylučuje se řeč německá i mravy německé?

S Kolárovým spisem: „Vzájemnost Slovanů“ počalo se mluviti o národu Slovanském; psali jsou historie řeči slovanské, Šafařík, Maciejowski, Mickiewicz ve spisech svých o starožitnostech, o historii práv, o minulosti a budoucnosti Slovanů, spojili slovanské národy v jeden národní celek. Však kde jest tento veliký národ Slovanů?

Nejenom že řeč a mravy rozličných kmenů jsou zcela rozličné, tak že jenom pomocí řeči německé sobě vespolek rozuměti mohou, panuje ještě mezi jednotlivými kmeny vespolná nenávist, žehravost čeledí, které obě projevovaly se před tím v krvavých půtkách, o kterých historie vypravovati může, a které až podnes ještě zcela nevyhasly. Zapomněl snad Polák a Čech na staré rozmíšky?

Nebo dělí je jenom Karpaty? Shoduje se Rusín s Polákem? Ani spřízněný Slovák neklonі se k Čechu, ačkoli oba pocházejí z plemene československého, jestliže totiž přísloví a nadávky v ústech národa mají významu! I u kmenů ilyrských navzdor všemu sbratření stává ještě národního odporu!

Zde již dělí národy odporná víra. Srb nechce se státi katolíkem, Chorvát dle starého práva netrpí vyznavatele víry nesjednocené.

Všudy, kde se usadili Slované vzdělávajíce půdu, nalezají se německá města, a živel vzdělanosti německé všude se zakořenil. Stal se spojidlem mezi rozličnými kmeny a jest ním až posud: mohou Češi na jeho místo jiné dosaditi?

Sledujme běh řek, na jichžto břehách od dávnověkosti sídleli Slované, běh Labe, Visly, Dunaje. Plavba a obchod nalézají se v rukou Němců, jichžto osady u prostřed Slovanů, řídily se dle cest vodních, přirozených to silnic pro obchod.

Stalo se tak během času; poměry všechny musely by se změniti; co teprv po stoletích vyvinouti se může, zde nalezati by se muselo co výsledek minulosti. Žádná vláda, žádné ministerstvo tyto poměry změniti nemůže, pomocí ale stejných práv, které ústava Slovanům rovněž jako Němcům poskytuje, můžeme sobě dobýti duševní moci. Nechť tedy hledí zříditi sobě národní řeč, nechť hledí zmocniti se vlády v průmyslu i v obchodu, v umění a vědách. Svět podán jest vždy nejdůmyslnějšímu i nejčilejšímu. — Nechť ukáží vůdcové Čechů, Ilyrů národům cesty vedoucí k moci a vplyvu; nechybíť zajisté Slovanům duševní síly a vytrvalosti v práci; mužové jako Šafářík a Gay dali příkladů, jichžby druzí následovati měli.

Národové slovanští bojovali pro celitost monarchie ve válce občanské jakož i na bojištích, oni ve zmatcích národních neupustili od myšlénky veliké jedné vlasti; Němci dali myšlénku svobody a ústavu národy spojující co zásadu sjednocující. Tak národové, v mnohém sobě vespolek povinni jsouce, snažením k jednomu společnému cíli velkou sobě připravují budoucnost. Ať tedy vůdcové jednotlivých stran nechtí zameziti, co prozřetelnost tak ustanovila a co zdravý smysl národu až posud uznával za potřebu nevyhnutelnou!“

Takto píše p. dr. Landsteiner, který od té doby, co byla v Rakousku zavedena emancipace židů, může být také ministrem. Kdožby myslil, že se dá na tento článek něco odpovědít?

My nemyslíme — ale proto, poněvadž nás tak zastal právě při dobrém humoru, hodláme si s vážnou politickou a philoslovanskou moudrostí p. dr. Landsteinra zatančiti několikrát do kola polku. Proto jsme také dali jeho článek mezi nepolitické do Feuilletonu, a on jest skutečně nepolitický již proto, že tímto článkem p. Landsteiner posloužil ministerstvu asi tak, jako onen medvěd svému poustevníkovi tím kamenem.

Tedy především myslí p. L., že my Slované jakožto pouzí básníci a flétisté, nerozumíme politice a státnictví. Inu my Slované v Rakousku jsme ovšem nyní jen chudí básníci a flétisté, ale máme bohatého strejce, jenž hraje na basu a tak tvrdí muziku v celé Evropě, že často svým kontrabasem všechny ostatní přebručí. Nedávno ještě jeho basa velmi líbezně hrála, a bez jeho basy by snad z toho Miserere nebylo vypadlo Te Deum Laudamus. Z toho se také dá souditi, že rozumí politice a poněvadž je také Slovan... quod erat demonstrandum. Také nepotřeboval p. L. ani říkat, že náš veliký král Karel skrze německou kulturu něco světla vrhl na temnost našeho národního snažení. Naše národní snažení bylo Němcům již dávno před tím známé, když ještě k nám do Čech na pejty chodili,

leč by snad byli tak zčerstva utíkali, že si ho dobře nepovšimnuli. — Ostatně ale neupíráme německé kultuře tu čest, že osvítila naše národní snažení, jmenovitě, když našeho osvíceného a svobodomyslného krajana mistra Jana Husa spálili, bylo tím plamenem naše národní snažení velice osvíceno, tak velice, že mohl pak bratr Žižka (také takový flétista) velikou armádu svaté německé říše po tmě přes hranice vyhnati, a tím své národní snažení objeviti. Kromě toho němečtí Jezovité také osvítili naše národní snažení, když nám totiž všechny české knihy popálili, snad proto, abychom rozuměti nemohli jejich politice a aby se na tom popeli tím lépe německá kultura urodila.

Pan L. se také bojí, že by si Slované bez němčiny mezi sebou nerozuměli. Můj Bože! jak by nás tedy mohli nejlépe vyplatit! Ať to vymůže p. L. u ministerstva (jemu se snad leccos k vůli stane), aby všem Slovanům bylo užívání němčiny zapovězeno. — Pomoc hotová! Bojíte se panslavismu, ale když se nám vezme němčina, nebudeme se moci mezi sebou smluvit a spojit a nepotřebujete se nás bát. Recipe, probatum est.

Pan Landsteiner také ví, že jsme my Slované mezi sebou nesvorni: ať se nás tedy právě proto nebojí, ani on, ani ten, kterýž ho poslal.

Také praví p. L., že se o slovanském národě teprva počalo mluviti, když vydal Kollar svou „Slavische Wechselseitigkeit“. V tom ale nemůžeme p. L. dokonce dát za pravdu. Což to byl, jak říkáme, vosk, když němečtí biskupové chodili mezi Slovany vybírati desátek, a když nás Slovany proto, že jsme jim ho nechtěli dávat, žalovali co kacíře u sv. Otce v Římě? Nemluvilo se tu o nás? Nemluvilo se o nás, když hned ve středověku Němci v severních městech Slovana žádného ani k učení řemesla připustiti nechtěli? atd. atd. atd. Ó pane Landsteinere! O slovanském národě se již od jakživa tuze mnoho mluvilo — ale jen utrhačného a lživého. Jestli ale myslíte, že jen poctivá, spravedlivá řeč za nějaké mluvení považovati se má, tu ovšem se o slovanském národu ještě posud málo mluví. Ipse vtip se. Konec.

Reichszeitung a Slované.

V Praze dne 14. prosince. Myslili jsme včera, že dosti na tom, p. dra. Landsteinra a jeho Reichszeitung odbýti zkrátka několika žerty pro obveselení zarmoucených myslí konštitučních občanů. Vidíme ale, že přece celá věc nabývá pořád více důležitosti a konečně žádá od nás, abychom neopomenuli proti jistým velmi perfidním taktikám odpor svůj v náležitý čas pronésti.

Dnes opět čteme v prvním úvodním článku Reichszeitungu od 13. prosince ty samé neb asi podobné věci proti Čechům, jaké jsme v přeloženém ve svém Feuilletoně článku pro ukázku předložili svému čtenářstvu, pročež za zbytečné považujeme, poznovu je tuto překládati. Smysl nového článku p. Landsteinrova jest předhůzka proti nám, že si přejeme abychom politicky spojeni byli s Ruskem. Krátká sice, ale velmi výdatná předhůzka — zrády zemské!! Na štěstí nám zároveň ti sami pánové také předhazují tajné republikánství, tak že jedna z těchto předhůzek sama sebou druhou poráží, neboť by to byla zajisté podivná myšlénka: Mikuláš Pavlovič Romanov, president republiky všeslovanské!

A však což je takovým pánům jako jest Oesterr. Reichszeitung po důslednosti, oučel jejich jest jenom v podezření uváděti své protivníky, ať pak je k tomu záminka odkudkoli. Věru při vší tragičnosti má takováto smělost něco komického do sebe. My jsme v nejrozhodnějších dobách skutky dokázali svou oddanost a přece se nám vytýká tajný nepřátelský oumysl: a ti kteří zjevnými skutky projevili nepřátelství své, ti nyní se vnucují za spasitele a ještě ani na tom ne dosti, oni se osmělují nabízeti svou pomoc proti nám, tajným prý nepřátelům! Ironie nade všechny ironie!

A jakou nad obyčej výbornou hermeneutiku mají tito pánové! Oni nám pořád opakují neschopnost Slovanů k samostatnosti politické, nevyhnutelnost, abychom se drželi jistých pěstounů a politických poručníků. A když proti nim uvedeme nejpatrnější, praktický důkaz o schopnosti Slovanů, když poukážeme na Rusko, hned zas umějí z toho vypátrati naše tajné toužení po spojení s cárstvem ruským!!

Věru onen vlk který beránka vinil že mu vodu kalí, ačkoli stál vlk na potoku blíže u zřídla než beránek, a ačkoli tedy vlastně vlk beránkovi vodu kalil; onen vlk věru měl tu samou logiku a též tolik spravedlivosti, jako tito pánové! Oni píšou ve svých novinách zřejmě, že německtví musí nevyhnutelně převládat v Rakousích, že musí být jejich řeč posvátní v politice, na sněmích, v soudech a ve vyšších školách, to jest spravedlivé, slušné, to jest rovnoprávnost, ba jest-li chcete jest to i šlechetnost, shovívavost, dobrodiní německé pro nás! Když ale my poukazujeme na křivdy, které se nám dějí, udávajíce při tom skutečná fakta: ejhle! křičí hned: slovanská pánovitost, oni chtí vládnout v Rakousích, Uebergriff, Suprematiegelüste!! Věru, než ten slabý pramen rovnoprávnosti a svobody doteče od vlády až k nám, ztratí se větší část v písku a kalužinách nepříznivých nám nižších a vyšších vládních organů buď německých buď poněmčilých, kteří se ještě doufají zavděčiti a zásluhy si získati, čím více nás osočí!

Pak se nám vyčítá nespokojenost, nepřátelství proti vládě a proti státu! —

Oesterr. Reichszeitung přivedla to v této své svaté horlivosti tak daleko, že se ne-

štítí slova z Národních Novin docela překrucovati a špatně překládati, a když se jí pak již samotné přece zdá být veliká nespravedlivost, napíše: „So ungefähr sprechen die Národní Noviny!“ Ungefähr jest ale slovo s velikým pláštěm, pod který se mnoho vejde.

My však zvykli jsme již skrze drahná léta na takové s námi jednání, mrzí nás však nyní jen to, že také guvernementální noviny se postavili v tomto ohledu do jedné řady s pány jako jest Wuttke, Schuselka, Schilling etc. etc. etc.

Jak se chovati k úřadům?

(N. N. 22. pros. 1849).

O čem tedy velmi mnoho zvlášť patrimonialních úředníků až do nejposlednější chvíle pochybovalo — to jest nyní nade všechnu pochybnost. Nové politické ouřady jsou již ustanoveny, a brzy budou následovat i soudy. Co se týče nových politických ouřadů, nechceme obsazení ani hanit ani chválit: kdybychom haněli řeklo by se, že jim kazíme již napřed důvěru, a kdybychom chválili, možná že bychom si zase sami důvěru pokazili. Budeme tedy čekat, jak se věc ve skutečnosti ukáže.

Nedá se hned na první pohled nepozorovati, že to vlastně nejsou noví ouředníci, nýbrž skoro všechno buď starý Kreisamt neb Oberamt v nové uniformě: jinak také skutečně být nemůže; odkud by se nových ouředníků nabralo? Doufejme však, že těmto pánům změna povětří dobře poslouží, a že těm z nich, kde toho zapotřebí, vytáhne zdravý vítr nové krajiny staré bürokratické vrtochy z hlavy.

Jaký jest ouředník, to hlavně závisí od občanstva k jeho správě náležejícího: občané mohou si ouřednictvo tak řka sami vychovati. Kterak to, moudrá hlava ustanovena od nejvyšších vysoce slavných instancí k řízení a spravování celého okresu, má se snad dát teprva vychovávat od nevzdělaného lidu jemu podřízeného? Není to urážka pro důstojnost ouřední? Inu, mnohý venkovan má tak nazvaný zdravý rozum, jenžto zas chybí mnohému pánovi, který v bázni boží u papínka práva absolvoval, jako ouhoř se skrze ouskalí zkoušek protáhl, a pak zase mnoho let v kanceláři podle starých formulářů nové spisy plodil. Co tedy míníme tímto vychováním ouřadů, jest následující: Občanstvo starej se především o to, aby mělo u úředníka vážnost. Vážnost tato se však nenabyde nezdvořilostí a hrubým chováním k úředníkům, jak mnozí sprosťáci myslí, nýbrž naopak slušnou zdvořilostí a uctivostí, při tom však nezadáváním svého práva. Znej každý dle možnosti zákony, které se jeho věci týkají, a nedej si pak učiniti od úředníka bezpráví, zároveň ale varuj se, abys to, co úředník jakožto vykonavatel zákonů činiti musil, nepovažoval za jeho vlastní libovolnost v každém pádu, kdyby se ti to nezlíbilo. Umějme vždy činiti náležitý rozdíl mezi tím co ouředník jakožto zákonní předpis konati musí, a mezi tím co by snad jen z vlastní libovolnosti k naší škodě bez zákonního předpisu aneb proti němu činiti chtěl. Takové libovolnosti a protizákonnosti netrp nikdo od ouředníků, nýbrž odvolej se hned k místům vyšším a nejvyšším.

Zvláště však co se národní rovnoprávnosti týče, nedejme si nikterak ubližovati a skracovati slib císařský, ústavou říšskou zaručený. Kdyby se některý z nových, v českém okresu ustanovených ouředníků shledal jakožto neumějící řádně česky, nepromeškejte žádnou chvíli, abyste tu věc nejen hned novinami oznámili, nýbrž také zároveň žalobu a stížnost proti tomu rovnou cestou k náměstnictví královskému do Prahy neb do Brna podali, a sice vždy erga recepisse, aby se na ni zapomenouti nemohlo. Neprospívali to, ještě k ministerstvu dále, a takový úředník musí být z českého okresu odstraněn, pokud něco platí slovo císařovo v ústavě. Nedávejte se v takovém pádu uchlácholiti výmluvami, že ku př. každý počátek jest těžký, že to dále půjde a t. d., jestli se hned na počátku pořádně o své právo neujmeme, přijde to poznenáhla zase tak daleko jako dříve, že se nám bude ouřadovat v jazyku cizím, nesrozumitelném, a že vás budou na ouřadech podváděti. Podávejte k ouřadům všechno jen po česku, a nepřijímejte žádný rozkaz, žádný spis jinak než po česku: ten, kdo německy rozumí, považ že jest veliké množství jiných krajanů nerozumějících, a že on shovívavostí svou špatný zvyk nedbalých ouředníků podporuje a tudy pak těmto svým krajanům škodí. Právě ti z nás, kteří po německu rozumějí, mají nejpřísněji naléhati na rovnoprávnost: neboť oni jsou obyčejně vzdělanější, a jestli se vzdělanější o své méně vzdělané krajany neujmou, kterak se tito sami obhájí?!

Važme si též řádných a poctivých úředníků, buďme k nim všemožně uctiví, neboť statečný úředník jest občan dvojíctihodný.

O centralisaci a národní rovnoprávnosti v Rakousích.

(N. N. 23. pros. 1849).

Otázka o foederaci aneb centralisaci zajímá již od 20 měsíců mysli všech těch, kterým zřízení a upevnění vlády konstituční v Rakousku na srdci leží. Sněmu Kroměřížskému nenecháno potřebného času, aby ji rozřešil všestranným objasněním a dorozuměním; však poněvadž tam jen jedna polovice říše zastoupena byla, nechceme ško-

dy odtud povstalé příliš vysoko vážiti. Vláda, oktrojovavši ústavu ode dne 4. března 1849, prohlásila se sama skutkem pro centralisaci, ne sice naprosto, a však vždy u vysoké míře provedenou. Proto chválena jest ode všech téměř německých žurnálův v říši, zvláště ale ve Vídni; tím větší nespokojenost jevily proti tomu všecky svobodné organy jinojazyčné, ano i v cizině ozýval se nejeden hlas o ní nedosti příznivý. Všickni ale znatelé souhlasí v tom mnění, že to jest vlastně hlavní a životní otázka říše Rakouské, od jejíhož více neb méně zdárného rozřešení především záviseti bude vnitřní její pokoj, a tudíž i veškeren prospěch i všecka moc její v Europě vůbec. V ohledu tomto nabývá otázka ta i důležitosti celoeuropejské, a není se čemu diviti, že i zahraniční mužové státní obracují k ní pozor svůj.

Ústava oktrojovaná založena jest na základech tak širokých a volných, že v ní bez znamenité proměny celku dají se přece všeliké příhrady přestaviti a podstatné uvnitř opravy provesti; což ohledem na §. 123, který dopouští její částečnou proměnu a tudíž i revisí na nejprvé příštím sněmu říšském, nemůžeme jinak než za chválu jí přičítati. A poněvadž proměny takové, dříve nežli navrhovány budou cestou zákonodárnou, musejí zdravě rozmyšleny a všestranně uvažovány býti, nebudeť ani nám bohdá ve zlé vykládáno, když předložíme obecenstvu myšlenky své o důležité věci té. Samo pak sebou se rozumí, že máme li navrhovati co za lepší uznáváme, musí nám volno býti také dokazovati, proč to není ovšem dobré, v čem sobě změny přejeme.

K orientování se na šírém poli tomto musíme předeslati některé úvahy o zvláštní povaze věku i státu našeho. Cit národnosti býval sice od jakživa u všech národů dosti mocnou pákou života veřejného a státního; jmenovitě u nás v Čechách jevil se takořka v popředí historie každého téměř století, s výminkou toliko XVI. a XVIII.; za nynější doby ale osobuje sobě v celé střední Europě moc a působení, jakovýchž neměl ještě nikdy. Co XVI. a XVII. století byla idea církve a náboženství, to jest našemu věku idea národnosti. Pohled na nejnovější dějiny, zvláště roku 1848, musí o tom přesvědčiti každého, kdokoli jen viděti chce. Pravda jest, že idea tato nepronikla ještě mysli a vědomí všech osob, všech individuí věku a státu našeho; neodpíráme, že mnohým osobám jest i protivna: vždy ale nabyla již, zvláště skrze maďarské přechvaty takové síly a expansí do šíře i do hloubi, že dle přirozených zákonův světodějstva již neustoupí dříve s dějiště, než až vykoná běh svůj skrze všecka stadia přírodného vyvíjení svého. Ty krajiny a osoby, zvláště v Rakousku, jenž podnes v ohledu národním jsou netečné aneb apathické, nebudou jimi ještě po desíti, po dvadceti neb po třidceti létech; následovně pohnoutky ve státu, brané z poměrův národnosti, které posavad mnohým dosti lehké býti se zdají, nabývají čím dále tím větší váhy a důležitosti. Každý muž u vlády, jenž by pravdou sady této se tajiti aneb ji dokonce zapírati chtěl, vězelby v osudném klamu; ano zpozdilé byloby již všecko stavení hrází proti tomuto proudu věku našeho, a všeliké výmysly i prostředky lidské proti němu nemělyby lepšího oučinku nežli foukání proti větru, kterýmž jeho směr ani odvrátiti ani změniti se nedá.

O interessy církve a náboženství zápasili před věky národové celé Europy skrze více než století velmi ukrutně a krvavě, až vysíleni s obou stran sklonili se konečně k míru, t. j. k uznání a k šetření práv soupeřových, čili k zásadě rovnoprávnosti vůbec. Máli idea národnosti vésti ku podobnému dlouhotrvajícímu krve prolévání, jehožto počátek skutečně stal se roku 1848? Doufáme, že bohdá nikoli, protože to, k čemuž strany všecky musely by po sebe delším a krvavějším boji vždy přece jednou skloniti se, t. zásada rovnoprávnosti národův, aspoň u nás v Rakousku již napřed uznána, anobrž i za základní dogma v říši celé prohlášena jest. Spory tudíž jen o to ještě povstávati mohou, kdyby zásada rovnoprávnosti de jure již uznaná i přijatá, de facto někde rušena byla.

Co ale jest nynější panování zásady rovnoprávnosti v Rakousku, ohledem na minulost, jiného nežli emancipace živlu slovanského a rumunského z nadvlády germanismu a maďarismu? (o poměrech v Istrii, Dalmatsku a Haliči, jakožto méně rozsáhlých, na tenkrát mlčeti můžeme.) Němci a Maďaři byli před březnem 1848 národové panující v Rakousku, Slované a Rumuni národové služební; onino tedy utiskovatelé, tito utiskovaní. Při prohlášení konstitucí v březnu 1848 tedy, chtělili onino skutečně, jak pravili, **svobodě,** museli důsledně odříci se spolu nadvlády potud bezprávně usurpované, právě jako velicí statkáři svého panství nad poddanými. Němci učinili to ihned v theorii, ačkoli praxis za ní až podnes velmi dalece pokulhává; Maďaři ale odepřeli se toho jak ve praxi tak i v theorii, začež však nyní, jak vědomo, bolestně pykati musejí. —

Svoboda vůbec jen tam možná jest, kde všickni oučastníci společnosti jakékoli požívají stejného práva, kde nikdo není rodilým pánem, nikdo rodilým otrokem druhého; čemuž však nikoli se nepříčí, aby pro dosažení oučelu společnosti jedni stáli v čele, vedli a poroučeli, druzí následovali a vésti se dali t. j. poslouchali. Ve svobodném konstitučním státu platí zákonové všem občanům stejně; co jednomu právo jest, musí právo býti také druhému, aniž kdo ze zákonu a z práva obecného vyloučen býti smí. Slovem, konstitucí jest jen provedení ve státu známé oné a věčné zásady všeho práva i vší spravedlivosti: **čeho sobě nechceš, jinému nečiň.** Každé jakékoli nadpráví, každá jakákoli výsada (Vorrecht, privilegi-

um), každá jakákoli podrobenost, která neplyne přirozeně a nutně z potřeby dosažení oučelu státního, — nejsou nic jiného, než skutečné vyjmutí z práva, tedy negací práva, t. j. nepravost, křivda, bezpráví. Každá takováto výsada může tedy jen pouhým násilím, nikoli právem uvedena i udržena býti ve státu; násilí pak vede za sebou všude stav války, v nížto všecko přirozené právo se zapírá, mizí a hyne.

Obrátíce sady tyto, samy v sobě světlé a bezodporné, na skutečné poměry národů v Rakousku, nemůžeme neseznati, že při tolikeré rozličnosti národů těch, ouplná jejich **rovnoprávnost** nejen za neodbytnou výminku celé konstituce, ale i za mravní základ samé říše vůbec považovati se musí; tudíž že o jakékoli nadvládě germanismu a maďarismu nad Slovany a Rumuny nikdy více ani řeči býti nesmí. Jináče zajisté vypadli bychom z oboru práva opět do zádavy a křivdy, stát právní proměnilby se nám opět ve stát násilný a pokoj ve válku, třebas na oko i dušenou.

Jeli to vše pravda, co jsme dosavad přednesli, tedy otázka o centralisaci, kterou naše ministerium v Rakousku zavesti a upevniti se snaží, sama sebou rozhodnuta jest. Centralisace ta pro Rakousko již z té příčiny se nehodí, poněvadž stojí ve přímém a nevyhnutelném odporu s mravním základem celé říše a konstituce, s rovnoprávností národův. Ministerium mluvívá sice také o rovnoprávnosti, ale považímeli spůsob, kterým ji provesti usiluje, muselibychom formulovati smysl jeho po pravdě takto: „rovnoprávnost všech národností v Rakousku, s nadvládou však němčiny.“ Jeli to ještě rovnoprávnost? Můželi nadvláda taková jiným národům diktována býti právem a mimo násilí? a můželi násilím takovým upevněn býti pokoj a stálost říše?

Nechceme zde ani přísně na váhu bráti, proč ku př. v Uhersku nyní všude německé ouřadování se zavádí; Uhry nacházejí se posavad ve stavu válečném, a to není řádný stav konstituční. Ani na to příliš nyní doléhati nebudeme, proč ouřadům českým před několika měsíci zapovězeno bylo, užívati mezi sebou jazyka českého; tento v každém ohledu neospravedlnitelný skutek zdá se, že cestou nekonstituční u vlády vylouzen byl, aniž bohdá u nových ouřadův bude míti platnost, an přesahuje i přes ty meze, které ministerium samo při své centralisaci stanovilo. Vezměme v úvahu jen poměry ty, které z ústavy od 4. března nutně a nevyhnutelně plynouti mají.

Paragrafem 32 a 36 ústavy té vázány jsou všecky vyšší národní snahy a všecken politický parlamentární život k jedinému centrum říše, k říšskému sněmu; neboť sněmové zemští nemají než jistá „nařízení“ (Anordnungen) činiti o věcech svých domácích méně důležitých. Následovně onno vše absorbující centrum buďto stane se pravou směsicí u věže Babel, aneb jeden jediný jazyk (ku př. německý) přijat bude de facto za jazyk centrální. Tím ale skutkem vyloučeni budou všickni ostatní jazykové zemští na vždycky ode všeho veřejného parlamentárního života.

I nebude ani na této ráně dosti, ale vláda centrální, užívajíc téhož jazyka, vyloučí nápodobně všecky ostatní jazyky ze všech oborův administrace vyšší. Takováto nerovnost nejen vyvrátí až do dna všecky ty liché řeči o rovnoprávnosti národův, a postaví pouhý klam za mravní základ říše, ale stane se i **smrtelně nebezpečnou** pro všecky ty národy, kteří kromě Rakous buďto ani nežijí, aneb aspoň politického života vyvíjeti nemohou. Národ zajisté, kterému každé národní politické a parlamentární pohybování na věky odjato jest, kdežto zatím sousedé v plné míře jeho požívají, — takový národ propadl neuchranně dříve neb později zahynutí svému co národ, a proti smrti takové není na světě léku. V takovémto smutném pádu nacházeliby se tedy nejen Čechoslované a Maďaři, ale i Jihoslované a Rumuni; neb i tito spokojiti se nechtějí, a nemohou tou nadějí, že as kmenovci jejich v Turecku předejdou je příkladem veřejného života politického. Všickni tedy národové tito nemohou, ačby sebe raději chtěli, svoliti k centralisaci dotčené, poněvadž skutkem takovým podepsaliby sami ortel smrti své a spáchaliby samovraždu. Žádný poctivý representant národu svého nemohlby s dobrým svědomím podvoliti se v to na říšském sněmu; a kdyby to i učinil, nevíme, mohlliby skutek takový právem místo míti, jelikož slibové a závazkové nemravní dle božského i lidského práva za neplatné se uznávají.

Co tedy jest činiti, aby nesnázem a rozpakům takovým dle možnosti se vyhovělo? — Pomoc jest tu, aspoň v theorii, velmi snadná; ale i ve praxi nikoli nemožná. Potřebí-tě zprosta přesaditi několik článků z paragrafu 36 do paragrafu 35, a ustrojiti dle toho celek ústavy. Potřebí jest dopřáti jednotlivým národům rakouským tolik autonomie, tolik svobodného politického pohybování, tolik vlastního parlamentárního života, kolik stačí, aby bez ujmy jednoty říšské rovnoprávnost národů stala se pravdou, a kolik potřebí, aby odstranilo se nejen skutečné nebezpečenství, ale i boleplodná tvárnost helotismu u jedněch, panství u druhých. **Pokudkoli národové budou míti příčinu, báti se o národnost svou, potud nebude v Rakousku nikdy spokojenosti a míru.** A nebudouli v tom ohledu dány garántie samým organismem státu, bude jistě od ministerium nadarmo plýtváno chlácholivými řečmi; nedůvěra, mající od dávna tisícero podnětů, vždy dále zmáhati se bude a hlodati veškerá držadla i všecky svazky oddanosti a lásky.

Otázka, co v Rakousku podstatnějšího a pramenitějšího jest, říšská-li moc centrální, čili moci zemské a národní, a máli onano sloužiti za míru těmto, čili naopak, — zdá se nám v samém skutku právě tak zbytečná, zahálčivá i pohoršlivá býti, jako jiné po-

dobné otázky, ku př. o suverenitě knížat aneb národův. Staviti zoumysla zásady tyto proti sobě, hledati v nich odpor a hádati se o přednost jedné nad druhou, nemůže než konečně k nesmyslům a nepravostem vésti. Jako u člověka při skutečném oddělení duše od těla nastává smrt, tak i v organismu státním, kdyby organické jeho prvky a zásady počaly potýkati se vespolek. Mezi tím jakkoli naprosto nemožné jest, vytknouti v každém činu člověka, pokud v něm oučastnil se rozum čili duch, a pokud smyslnost čili tělo jeho, ouhrnkem přece rozeznání oboru duchovnosti a tělesnosti vůbec nikoli tím se neruší. Diskrecí a dobré vůle s obou stran tu v každém pádu potřebí bude.

Dle našeho mínění jednota říše Rakouské, máli býti neklamná i nezvratná, požaduje pro své centrum, čili pro „říši“ vůbec, nutně a naprosto, jen následující záležitosti a předměty: 1. císaře a dům čili rodinu jeho; 2. záležitosti zahraničné; 3. vojenstvo pozemské i námořní; 4. finance říšské; 5. záležitosti obchodu a tudíž i 6. organy čili prostředky kommunikační v říši vůbec. Dále ještě jest, ač ne naprosto potřebné, alespoň velmi žádoucí, aby to co v jedné části za právo jest, ve druhé za křivdu považováno nebylo.

Z výkladu tohoto pozná každý nepodjatý soudce, že my oboru činnosti čili područí moci centrální anebo říšské nikoli nechceme klásti meze nedostatečné a ouzké. Ministerstvy pro předměty dotčené potřebnými bylaby jednota říše tím dostatečněji a stáleji upevněna i pojištěna, kdyby třebas ku př. zásada ta výslovně vyrčena i stvrzena byla, že nejen každá pevnost, ale i každičké dělo, kterékoli u vnitř hranic říše Rakouské se nachází, náleží výhradně do područí moci centrální čili říšské.

Podle toho mohly a mělyby všecky ostatní záležitosti státní a národní v Rakousku ponechány býti mocem a sněmům zemským čili autonomii národův, — rozumí se, že pod řízením a štítem též moci exekutivní, která i v říši činna jest, a výhradně jen mocnáři čili panovníkovi přísluší. Nám zajisté ve sporu tomto nejde nikoli o nějaké obmezení moci a praerogativy panovníkovy, nýbrž naprosto jen o jiný přiměřenější a přirozenější mechanismus působení jejího. A protož všecky ty obyčejné důtky o naší prý neloyalnosti, našem rýpalství a separatismu atd. odkazujeme zase tam, odkud přicházívají, — do oboru lží a utrhání.

Kterak ale vlády zemské v Rakousku mají organisovány býti, aby neupadaly někdy do sporu ani mezi sebou, ani s vládou centrální, to jest arci věc uvažování mnohem delšího, nežli článkem novinářským obsáhnouti se dá. My aspoň nemohouce nyní do něho se pouštěti, chceme jen ouhrnkem a povšechně naznačiti zdání své o důležitosti této.

Netajíme se, žebychom přáli, aby ministeria, která nyní pp. Bach, Schmerling a Thun ve Vídni zaujímají, buď dokonce zrušena, buď aspoň ve područí svém obmezena byla na ten způsob, aby všecka jejich běžná řízení odbývána byla ve zvláštních ministeriích zemských nebo-li národních. Každý větší komplex aneb každá národní gruppa zemí korunních mělaby v čele veškeré administrace své jednoho ministra, jenžby kollegou sice byl ministrův říšských čili Vídeňských, ale přebývalby ve hlavním městě zemí sobě podřízených, maje pod sebou raddy ministerialní pro všecky větve administrací zemských. Takových ministrův museloby v celé říši býti přinejméně sedm, a sice pro země 1. německé, 2. československé, 3. polskorusinské, 4. maďarské, 5. rumunské, 6. jihoslovanské a 7. italianské; vedle nich pak tolikéž sněmův zemských a soudův kassačních. Mělliby ustanoven býti počet větší, my bychom tomu také tuze na odpor nebyli. Ministrové takoví, dostávajíce řádně důvěrné zprávy o poradách a uzavřeních kollegův jejich říšských, museliby arci v čas potřeby zajížděti také sami k nim do Vídně. Od té doby, co železné dráhy a telegrafy do všech měst hlavních se rozbíhají, zřízení takové daloby se provésti bez podstatných nesnází. Hlavní ale výhoda ze zřízení takového plynulaby ta, že všecky záležitosti státní a národní, stojící pod ministerium zemským, dalyby se odbývati až do instance nejvyšší v řečech národních, a že zásada rovnoprávnosti národů přestalaby tudíž býti pouhým mámidlem.

Šířiti se zde dále o idei této nebudeme. Pro znatele a pro dobromyslné čtenáře naznačili sme ji bohdá již zřetelně dosti; aniž pak my v podrobnostech méně podstatných (při kterýchž totižto oučel od nás vytknutý tak neb onak vždy předce dosíci se dává), svévolně s kýmkoli nesnaditi se chceme; co ale dávných nepřátel našich se dotýče, víme že kdybychom z pouhé upřímnosti třebas i samu krev a duši svou před nimi vylili, oni vždy přece bůh ví z jakých neplech a nešlechetností viniti nás budou. Proto zdá se nám, žeby další naše řeč o věci této byla i zbytečna. Jen některých zvláštních punktů musíme několika slovy ještě se dotknouti.

Především pokládáme za věc velmi povážlivou, děliti jednu a touž větev administrace veřejné, (ku př. věci školní) mezi vládu říšskou a vlády zemské; tření mezi nimi bude nevyhnutelné, když jednakaždá bude chtíti rozšířiti obor područí svého naproti druhé; naprosto potřebí jest, aby každá větev taková celá i nerozdělená jedné moci toliko podřízena byla. Ba i tam, kde dělení arci nevyhnutelné jest, jmenovitě v oboru finančním, přálibychom, aby ku příkladu všecky daně nepřímé odevzdány byly cele a bez výminky pod moc říšskou, daně pak přímé pod moci zemské — arci že se závazkem k odvedení vyměřené částky do kass říšských, jakož až posavad bývalo. Jináče zajisté buď daň říšská, buď příplatek zemský považovány budou od kontribuentův za opus

supererogationis, za břímě mrzuté a zbytečné, při čemž interesse státní v obou případnostech trpěti budou. Jen takovýmto roztříděním a isolováním (osamocením) předmětův jednotlivých v oustrojí státním dá se předejíti a uvarovati na budoucnost nebezpečné jejich tření se mezi sebou.

Uvažovali sme centralisaci rakouskou posavad výhradně ze stanoviště národního, proto že ono pro nás nejdůležitější jest. Připomenemeli ale sobě, kterak ve Francii, státu takměř jednorodém a jednonárodním, mnozí z nejosvícenějších vlastencův jediné možnou spásu nyní jen v jeho decentralisování hledají, přesvědčíme se ochotně, že věc ta má i jiné stránky velmi důležité a nebezpečné, do jichžto rozjímání však pouštěti se zde nechceme.

Nesmíme ostatně zamlčeti o zdání svém, že jakkoli již nyní potřebné se vidí v Rakousku zřízení zvláštní **říšské raddy** dle §§. 96—98 ústavy oktrojované, potřeba však taková stalaby se ještě mnohem vážnější a pilnější při zřízení ministerií zemských nahoře dotčených. Radda ta, složená z mužův nejzkušenějších a nejváženějších u všech národův Rakouských, a záležející asi z raddy užší, oudův totižto stále ve Vídni přebývajících, a raddy širší, roztroušené po všech krajinách — mělaby za povinnost, sloužiti dobrým zdáním svým v každé státní potřebě jak ministrům, tak i mocnáři samému, a však pod výminkou, aby i císař pán i ministrové jeho měli dokonale vždy na vůli, dle vlastního uznání svého, šetřiti a poslouchati rady té, aneb nic. Toby pak tuším nad jiné mnohé prostředky napomohlo k jednotě, stálosti a blahobytu říše, utvrdiloby politiku její u vnitř i zevnitř, anižby vadilo a vaditi mělo zásadám konstitučním a svobodě národův rakouských.

Konečně ještě odpověditi musíme na důtku, která odpůrcům centralisace v Rakousku nejhojněji a obyčejně se činívá. Praví se totiž, že vláda Rakouská musí býti silná a důrazná, a protož především soustředěná na jednom místě a v rukou jedněch. My sice nevíme, býváli vždy silný ten, kdo se pouští do boje s přírodou a s právem: že ale v boji takovém konečně vždy klesnouti musí, o tom nepochybujeme. Zdá se však, že naši odpůrcové matou v řeči své snad mimovolně rozličná ponětí dohromady, mluvíce totiž o vládě **silné**, a mníce pod tím jen vládu **pohodlnou**. Jestli tomu tak, nechceme jim v tom odpírati naprosto; máme však za to, že **pohodlí** nenáleží mezi přední požadavky vlády konstituční. Pohodlný, co do státního řízení, jest jen despotismus a barbarství; vlády osvícené o svobodomyslné bývávaly od jakživa pilny v šetření tisícerých interessův státních a občanských, a protož nemohly ani nechtěly vyhlašovati pohodlí svého za věc ve státním organismu nad jiné důležitější.

V Praze dne 21. pros. 1849.

Fr. Palacký.

Národní Noviny.

(N. N. dne 28. prosince 1849.)

Časy pravého zápasu a boje politických stran teprva nám nastávají. Až posud bylo všechno jen neurčité, více citem pouhým než rozvahou jen vedené, tak že mnohý v těchto rychlých politických matenicích ani sám dobře nevěděl, ku které straně vlastně náleží; neboť hesla stran byla tak neurčitá, strany samy tak pomíchané, že těžko bylo zcela určitě se k jedné připojiti, a od jiné odtrhnouti. Zkušenostmi však v těchto dvou letech nabytými, a chladností, která se poznenáhla po zimničním zápasu zase dostavila, došla zajisté již největší část myslících občanů k jistému politickému přesvědčení, vyvolivši si jistou stranu za svou, a naučivši se jinou co protivnou a nepřátelskou znáti. V pravé konstituční zemi má každý řádný občan k jisté straně náležeti, a kdo praví, že jest nestranným (to jest, že se žádnou stranou docela nedrží) ten jest buď lhostejný ničeho sobě nevšímající člověk, jenž jako ovce trpělivě snáší všechno, co osud nadělí, nestaraje se o to, kterak by sobě sám pomohl, anebo jest chytrá liška, jenž při zápasu stran pěkně za větrem čeká, aby se potom k té straně přidal, která vyhraje.

Že nyní panuje strana jak v politickém tak i v národním ohledu nám protivná, to víme všichni, víme též, že se tato strana všemožně o to přičiňuje, abychom my strana liberální, strana národní vždy více seslábli. Že se též mnohé lišky k této panující straně, jako obyčejně, přidaly, není nás tajno: musíme ale věřiti, že přece ještě dosti nás zbylo, abychom se časem svým vítězství našich zásad nadíti mohli, čehož však nedosáhneme jinak, než přičinlivostí a setrvalostí. Čím více se sílí strana nám protivná, tím více musíme i my svých sil napínati.

Tak, jak nyní věci stojí, nezbyly nám skoro žádné jiné prostředky k působení pro naši věc, nežli tisk, jenž při vší své nynější obmezenosti, přece vždy ještě — dle mého přesvědčení — dosti mocný jest, aby poznenáhla našim zásadám průchodu zjednal a pravdu naši k vítězství přivedl. Národ všeobecně vzdělaný nedá si křivdu činiti od jednotlivců, nedá se utlačovati: neboť kde se najde ve světě ta moc, která by utlačovati mohla celý národ proti jeho vůli? Utlačuje-li se národ, děje se to vždy jeho vlastní vinou, poněvadž jedna jeho část nevzdělaná, neznající svůj vlastní prospěch a cesty k němu vedoucí, vždy se dá nerozumně se svou vlastní škodou zneužívati k potlačení celého národu. Utlačovatelů jest vždy málo, a jenom skrze to, že se jim dá množství nerozumných se svou vlastní škodou zneužívati za nástroj, podaří se jim utlačiti všechny.

Proto jest dle mého mínění **jenom všeobecné vzdělání národu jediný pravý a hlavní prostředek**, kterýmžto se jistě dojde ke

svobodě trvanlivé a k právu: všechny ostatní nevedou platně k cíli. Revoluce, vzbouření mohou sice též sprostiti národ od utlačovatelů — avšak jen na čas, neboť není-li celý národ vzdělaný, brzy se zase vyskytnou chytráci, kteří na jiné cestě starou despotii a útisk národu na šiji uvaliti dovedou. Tomu nás učí historie nových i starých časů. Neboť lid nevzdělaný, nerozuměje všemu tak, aby z vlastního rozumu mohl soudit, musí někomu věřit a podle jeho rady se zachovat: jak lehce se ale v této své důvěře klame, a teprva tehdy k pravému náhledu přijde, když již pozdě jest? — Vzdělaný muž ale nepotřebuje nikomu na pouhé slovo věřit, on rozváživ všechno řečené přidrží se toho, co za nejspravedlivější a nejužitečnější uznává. Proto se také poctivost každé politické strany nejlépe podle toho pozná, jak upřímně se o pravé vzdělání lidu stará:*) poctivá politická strana jest přesvědčena, že tím silnější bude, čím vzdělanější bude národ, proto že každý vzdělaný maje svůj vlastní úsudek, rozeznávaje pravdu ode lži, právo od nespravedlnosti, jistě se k takové straně přidá a nenechá se od jiných falešnými praktikami podváděti.

Majíce tedy dobré povědomí, že nynější poníženost našich slovanských národů za hlavní příčinu má nevzdělanost a občanskou nevědomost velké části našich krajanů, kteří nevědomky našim nepřátelům sami proti sobě pomáhali a pomáhají, neboť by tito jinak žádným způsobem nebyli měli tolik síly k našemu utlačení: chopila se strana naše všelikých možných prostředků ke vzdělání našeho lidu a mezi těmito prostředky jest nejhlavnější **tisk** a zvláště za našich časů **noviny**.

O důležitosti novin v zemích konstitučních nemyslím zde jakožto o věci již známé slov šířiti. V konstitučních státech musí každá politická strana přede vším o to pečovati, aby počet svých oudů stejněsmýšlejících vždy rozmnožovala a konečně většinu jak v životě vůbec tak i na sněmích sobě získala. K tomu zvláště působiti musí noviny, aby politické smýšlení své strany vysvětlovaly a rozšiřovaly, proti nepříznivcům bránily, zásady protivných a nepřátelských stran vyvracovaly, a pro svou stranu vždy více myslí získaly. Důležitost novin jest tak všeobecně uznána, že to nejlépe z našich protivníků pozorovati můžeme, kteří žádného nákladu nešetří, jen aby noviny ve smyslu naší straně buď zjevně, buď zakrytě protivném a nepřátelském vydávati a naši stranu tak oslabiti mohli. Až posud sice všechny jejich pokusy v českém novinářství nevypadly skvěle, poněvadž však neustáli, nýbrž jak se zdá, ještě k větším pokusům se strojí, zvláště pak znamenitými peněžitými a jinými prostředky vládnou, bylo by přece možné, že by poznenáhla jejich usilování nám nebezpečná býti mohla.

Za touto příčinou zdá se mi býti v těchto okolnostech nevyhnutelné o svém vlastním postavení tuto něco v krátkosti podotknouti, aby mnozí, jenžto se upřímně a horlivě ke straně naší přiznávají, blíže seznali pravý stav a životní okolnosti „Národních Novin", které jim až posud z mnohých příčin nemohly býti povědomy, a aby pak podle vlastního uznání svého mohli jednati tak, jak se jim bude zdáti prospěšné. Ačkoli ostatně velmi nerad mluvím o své vlastní osobě, tuto ale jest ona s věcí samou v tak nevyhnutelném spojení, že se nedá dobře odloučiti, pročež mi nebudiž pokládáno za neskromnost, čím se tuto sám o sobě zmíním.

Nepřišlo mi dříve ani na mysl, že kdy budu politické noviny vésti neb dokonce vydávati. Vybral jsem si sice spisovatelství za oučel svého života, maje však před očima hlavně belletristiku, k čemu jsem též potřebné přípravy učinil. S tímto oumyslem odebral jsem se též r. 1845 do Prahy. Když však koncem tohoto roku stala se změna ve vydavatelstvu tehdejších Pražských Novin, byl jsem k redakci těchto a s nimi spojené Včely vybídnut, a přičiněním některých starších vážených spisovatelů také skutečně ustanoven. Od r. 1846 vedl jsem tedy tuto redakci a hleděl jsem prospívati naší společné věci tak dalece, jak jenom tehdejší absolutní okolnosti dovolovaly. Že se to díti nemohlo bez rozmanitého pronásledování ouředního, uvěří mi snad každý, ačkoli pro svrchovanou tajnost celého tehdejšího ouřadování nic do obecenstva nepřišlo, a jen moje registratura chová v sobě ty rozličné žaloby policejní a moje ponížené repliky. Právě byla naplněna míra má, a měl jsem býti z redakce odstraněn (za příčinou vychvalování tehdejšího liberalního papeže Pia IX. a poukazování na národní snažení Vlachů): tu nastal březen r. 1848 a s ním svoboda vůbec a svoboda tisku zvláště. Zrovna se tenkrát končilo čtvrtletí. Až do té doby nemohly být ovšem ani opposiční, ani vládní noviny ve smyslu nynějším, neb vlastně byly všechny noviny vládní, to jest censura nedopouštěla pranic tisknout, co se nelíbilo vládě. Dobře však věda, že zároveň s konstitucí a svobodou tisku také vláda se bude po novinách ohlížet, které by ve smyslu jejím psaly a ji zastávaly, a předví-

---

*) Nepravíme bez oumyslu p r a v é v z d ě l á n í, a míníme tím takové, kdežto se lidu všechny nepravdivé předsudky z myslí vyvrátí a pro život užitečné pravdy vštípí. Vidíme všude ze zkušenosti, že liberální vlády velice se o školy a jiné vzdělávací ústavy starají, a na ně znamenitou část příjmů zemských obracují: kdežto despotické neb alespoň k despotii nakloněné vlády jenom o vojsko dbají, školy (zvláště školy pro obecný lid) ale všemožně zanedbávají, a na ně pranepatrné výlohy činí. A když přece takové vlády alespoň na oko o školy dbáti musejí, starají se především o to, aby se v nich vyučovalo věcem nepotřebným, rozum nevzbuzujícím, aby se již v mládí občanům nechuť proti učení vštípila, — zkrátka aby obecný lid nepřemýšlel a — neprohlédnul.

daje, že k tomu budou ustanoveny Pražské Noviny: nemohl jsem déle redakci těchto novin vésti. Ačkoli se tehdá ještě ani věděti nemohlo, jaký směr vezme vláda s ohledem na slovanské národy, ba ačkoli ani sama vláda tehdá to nevěděla: musel jsem se vždy obávati, že tento směr nebude snad směrem naší strany, směrem jak by si ho žádali Slované, a že bych tedy jsa redaktorem vládních novin leckdy musel proti vlastnímu přesvědčení jednati. Dbal jsem tedy záhy o to, abych sám založil jiné, nové, samostatné noviny, které bych mohl vždy ve smyslu naší strany redigovati, za kteroužto příčinou jsem je chtěl nazývati „Národními Novinami". Podniknutí takové nebylo malé, a poněvadž mi hlavně na tom záleželo, aby tyto nové Národní Noviny co do velikosti a zevnějšku důstojny byly našeho národu, k čemuž však nanejmíň ročně asi 20.000 zl. stř. nákladu zapotřebí bylo, žádalo podniknutí toto též jakési odvahy; poněvadž však se mi již před tím podařilo Pražské Noviny při znamenitém zvětšení ve formátě od 200 na 1500 odbíratelů přivésti, odhodlal jsem se i k tomu. Z ohledu toho však, že se již tenkrát dalo sice předvídati časem svým zavedení kaucí, ovšem ale se věděti nemohlo jak veliké budou, a aby tedy, kdyby snad tyto kauce tak veliké byly, že bych sám ji nemohl složiti, celé podniknutí neuvázlo: staral jsem se v té věci hned na počátku o nějakou jistotu. Šlechetný vlastenec a můj dobrý přítel hrabě Vojtěch Deym slíbil mi na moje požádání nejen podporu v kauci, nýbrž kromě toho se ještě samovolně nabídnul, že mi kdyby se podniknutí moje nezdařilo a já peněžitou škodu utrpěl, tuto nahradí. Tohoto druhého dobrotivého nabídnutí nepoužil jsem, poněvadž se podniknutí dosti zdařilo, a ačkoli v posledních dvou čtvrtletích vydání značně bylo větší než příjmy, postačoval přece ještě posud přebytek z předešlejších k nahrazení tohoto deficitu: když však nařízeno jest složení 10.000 zl. stř. kauce, půjčil mi pan hrabě na moje požádání k tomu oučeli 5000 zl. stř. (více jsem nepotřeboval) a sice beze všeho pojištění z mé strany, jen na pouhé čestné slovo. Při tom podotknouti musím, že hrabě Deym, jehožto politické smýšlení jest jinák každému z jeho kroků a utrpení povědomo, na tendenci novin jiná působení si nikdy neosoboval, než jako každý jiný s námi se srovnávající našinec. Okolnosti tyto zvláště proto uveřejniti za dobré jsem uznal, aby se vědělo, že jsem v redakci a ve směru zcela neodvislý, a že se též Národní Noviny až posud vždy samy udržovaly, na co velikou váhu kladu. Neboť větší část novin nemůže jinak vycházeti, než na subvenci (peněžité podpory), buď jisté strany politické, buď vlády, buď jednotlivých stavů: když se ale noviny jen pouze z dobrovolného předplacení beze všech jiných příplatků udržeti mohou, jest to vždy nejlepším důkazem, že se s jejich zásadami srovnává obecenstvo. Tím ovšem nechci říci, že by se snad všichni našinci ve všem srovnávali neb srovnávati měli s Národními Novinami, neboť kolik hlav, tolik smyslů, a v takovém pádu by snad každý člověk musel míti zvláštní noviny pro sebe: dosti na tom, když se jen ve hlavnějších věcech srovnáváme. Že ostatně právě v ohledu tomto nemám lehký úkol, abych se všem rozličným stavům, všelikým malým rozmanitostem ve smýšlení osob naší strany alespoň poněkud zachoval, o tom by se každý snadně přesvědčil, kdyby jenom na nějaký čas na moje místo se postavil, a všeliké to trhání a škubání to na pravo, to na levo, to na horu, to dolů za mne trpěl: tuším že by pak byl mnohem shovívavější, když se domnívá býti některým článkem, který jsem přijal, uražen.

Co se ostatně směru Národních Novin týče — jest každému již za ten celý čas v tak rozmanitých neobyčejných dobách — důstatečně známý: hleděl jsem vždy dle svého nejlepšího vědomí povzbuditi mysli národu, minulá před věky sláva vlasti naší tanula mi vždy před očima, naděje pevná, že možná jest zase staré tyto časy navrátiti, že možná jest ještě skvělejších časů se dodělati, neopustila mne nikdy i při nejtěžších překážkách. Nemohl jsem se nikdy sníżiti k tak bídnému ponětí o českém národu, abych jeho lepší budoucnost mohl očekávati od protekce některé vlády neb některého dvoru: i člověk jednotlivý, který spásu svou hledá ve protekci, zdá se mi vždy nízký, tím více národ, jenž ze sebe může utvořiti to, co utvořiti chce.

Že já sám od tohoto svého přesvědčení nikdy neupustím, a že též na všech možných cestách vždycky k uskutečnění jeho pracovati budu, o tom mám dobré vědomí a budoucnost to bohdá! nejlépe ukáže; abych však právě na této nynější cestě Národními Novinami dále tak působiti mohl, to ovšem není pouze v mé moci, nýbrž závisí hlavně od podpory našeho obecenstva. —

Každý nahlídne, že pouhá tendence nedělá ještě noviny, a že majíli noviny rychlostí, obšírností a důkladností zpráv a zajímavostí svého obsahu vůbec jiným se vyrovnati, neb dokonce (jak bychom si přáli) nad ně vynikati, tím větších peněžitých výloh k tomu jest zapotřebí, ku kterým však při tak skromném počtu odbíratelů při nejlepší vůli nikterak vystačiti nemohou. Kdo záležitostem těmto rozumí, pochopí snadně tuto naší materialní obmezenost, když porovná našich novin cenu, velikost a počet odbíratelů s cenou, velikostí a počtem odbíratelů jiných novin. Když ku př. Ost-Deutsche Post při své vyšší ceně a menším objemu přes 5000 odbíratelů má, což ročně okolo 60.000 zl. stř. obnáší, vidí se snadno, jakými prostředky v porovnání k nám vládne. Ovšem že se v tomto ohledu ještě posud s německými novinami rovnati nemůžeme: neboť ačkoliv počet Němců v Rakousích není v celku mnohem větší, než počet

Čechoslovanů, přece se k nim až posud větší díl zámožnějších ze slovanských a jiných národností přiznává a je proti nám podporuje.

Časem svým arci bude čtenářské obecenstvo naše zrůstati, avšak již nyní by mnohem větší býti mohlo než v skutku jest, neboť tak malé oučastenství při všech česko-slovanských časopisech vůbec nestojí v žádném poměru k počtu národu našeho i se všelikým ohledem na nynější neprobuzenost jeho.

Národní Noviny byly až posud největším časopisem nejen českým nýbrž i slovanským vůbec, (ani ruské nevyjímaje, protože v Rusích zase absolutismus brání vývinu časopisectva) každý však v těchto věcech zkušený sám uzná, že při takovém počtu odbíratelů se sotva jen udržeti, nikoli však dále zvelebovati a zdokonalovati nemohou, obzvláště nyní, kdežto snad přece čilejší život politický u všech národů rakouských nastane, tak žeby nanejvejš potřebné bylo, abychom všude (alespoň v hlavnějších městech), schopné spolupracovníky měli, což ovšem bez velikého nákladu dosíci nelze.

Toto vše podá každému, kdo se k naší politické straně přiznává, a komu její vznik na srdci leží, náležité světlo, aby síly a stav těchto novin jak náleží uvážiti mohl, a aby redakci nepřipisoval za vinu mnohé nedůstatky, jejichžto příčiny jsou pouze materialní.

Foederalisté a centralisté.

I.

(N. N. 6. ledna 1850.)

Každý, kdo zná okolnosti naše, mohl již napřed věděti, jakou strašlivou bouři spůsobí asi článek p. Palackého o foederaci.

Nyní když již největší mračna tohoto krupobití německého přes naše hlavy přetáhly, a jen sem a tam ve vzdálenějších končinách ještě leckde bručí některý ze snu svého panského probuzený německý centralista: nyní jest již také čas, abychom vyšli zase na zdravé povětří, podívati se, jakou škodu asi naše osení utrpělo. — Tuším že pražádnou; kdo dříve byl německý centralista zůstal jím, a kdo byl foederalistického smýšlení, byl v něm vším tím, co protivníci naši proti Palackému namítali, ještě více potvrzen. Ve věci této — již napřed to vidíme — nepřesvědčí nikdy jedna strana druhou, ale přehlasuje.

Pan Palacký z příčin nám dobře povědomých a zajisté důležitých odstoupil prozatím z bojiště papírového, což mnozí, kteří si tak rychle a tak rádi všechno hned na svou stranu vykládají, za zjevnou porážku foederalistických zásad vyhlásili. Taková však domněnka jen za příliš směšnou považovati se musí, že spor mezi centralisty a foederalisty, kdyby to jen na konstituční sněmovní zápas přišlo, nevyhnutelně ve prospěch foederalistů rozhodnut býti musí. Strany obě jsou příliš nestejné, a samo ministerstvo zdá se to dobře předvídati, proto že se opatrně varuje všude přiznati se ke svému centralismu, a vždycky při každé příležitosti říkává, že jest vzdáleno od nemírné a škodné centralisace; při čemž ovšem každý, kdo slova a skutky dobře porovnati umí, tato slova za nic jiného než právě za pouhá slova uznati nemůže.

Úplné rozebírání tohoto předmětu nehodí se ovšem pro nynější dobu, neboť nám k tomu schází svoboda tisku; výminečný stav vojenský nepřipustil by, aby foederalisté počali všemi silami otřásati ústavou od 4. března. Proto také nemůžeme protivníkům svým, kteří pod křídly vojenské moci velmi dobře mohli tasiti zbraň svou proti nám, odpovídati tak jak by zapotřebí bylo, neboť nejhlavnější důvody naše zdály by se snad mnohému (jak se teď říkává) pobuřující.

Tolik však mohl každý sám pozorovat, kdo odporné ohlasy v německých novinách četl, že Němci opírající se proti foederaci příliš mnoho dokázali — totiž nemožnost rovnoprávnosti národní. Snažíce se totiž všemožně, dokázati nemožnost vyvedení návrhů p. Palackého všelikými zdánlivými důvody, dokázali tím, že rovnoprávnost národní nedá se provésti.

Německé noviny tímto důkazem ovšem jen chtěly ospravedlnit nevyhnutelnost nadvlády a panování němčiny v Rakousích: tím ale přivedli celou záležitost na ono stanovisko, na kterém se také rozhodne. Když myslíte, že rovnoprávnost není možná a že panování jednoho nad druhými jest nevyhnutelné, nemůžete přece očekávat, že si dá někdo vaši nadvládu papírovými neb oustními důvody vnutit; nadvláda se jinák nežli silou prováděti nedá, a až to k takovým argumentům přijde, pak teprva zvítězíte-li, musíme poslouchat vaše důvody o nevyhnutelnosti nadvlády vzdělanějšího živlu. My ještě posud věříme, že jest skutečná a poctivá rovnoprávnost možná, a nedáme se prozatím odstrašiti žádnými nadávkami, žádnými nepoctivými nařknutími a denunciacemi, kterými jsou německé časopisy proti nám naplněny, a z té příčiny vyhledáváme všelikých cest, na kterých by se rakouským národům přátelsky dalo žíti pohromadě. Budete-li však tvrdošijně tomuto snažení našemu překážeti, domnívajíce se tak udržeti nadvládu svou: varujte se, abychom se konečně i my od vás nenakazili a vašich důvodů proti vám neužívali. Známo, že se člověk zlému spíše naučí než cnosti; varujte se tedy, abychom snad časem svým zavedeni vaším příkladem, neupírali také možnost rovnoprávnosti. Naše důvody byly by v tomto pádu ještě silnější než vaše, protože každý nepravdivý důvod jenom v tom poměru přesvědčuje, jak mnoho za sebou má silných páží.

Co se ostatně stálého mluvení německých časopisů o národnosti a o svobodě týče, a toho tvrzení, že svoboda důležitější a přednější jest, než národnost, o tom věru již se nám až hnusí dále mluviti a dokazovati. Jako jednotlivec nemůže žíti rovněž tak bez jídla jako bez pití, tak národ ničemný jest bez svobody rovněž tak jako bez národnosti. Obojí jest stejně důležité. Když ale Němcům, jak oni nám pořád dokazují, na národnosti tak mnoho nezáleží, řekněme jim, ať se tedy u centrální vlády rakouské jedná všechno buď po slovansku nebo po vlasku, a uvidíme hned z povyku jejich proti tomu spůsobeného, že jim na jejich národnosti zrovna tak mnoho záleží, jako nám na naší. Němci se rádi vychloubají, že jsme své vzdělání od nich nabyli; tím ale dělají sobě jakožto učitelům špatnou čest, jestli nás i po všem tom od nich zděděném vzdělání za tak sprostné drží, abychom takové a podobné jejich sofismata a zákruty neprohlíželi.

Budoucně probéreme obšírněji rozličná mínění o spisu p. Palackého pronešená. Ve věci samé myslíme, že se na budoucím sněmu říšském všichni liberální zástupcové slovanští, vlaští, maďarští a rumunští k stejnému mínění hlásiti budou: co se však provedení týče, ovšem budou rozmanité náhledy, jakož ani při věci tak nové a důležité jinák býti nemůže.

II.

(N. N. 8. ledna 1850.)

Spor mezi centralisty a foederalisty v Rakousích rozhodnouti se dá docela snadně následující jednoduchou otázkou: Chcete aby bylo Rakousko konštitučně-svobodným státem? — Jestli to chcete, musíte uznat, že se vládnouti musí dle vůle a ve smyslu většiny; bude-li se ale vládnout ve smyslu a dle vůle většiny, kterak můžete očekávat, že si většina (to jest 28 milionů Slovanů, Vlachů, Maďarů a Rumunů) dá líbiti nadvládu, panování a přednost tak malé menšiny 7 milionů Němců? — Ovšem cestou ordonancí; ve formách absolutních, samopanovnických dá se oktrojovat německá centralisace, ale kterak obstojí před říšským sněmem, který se přece jednou svolati musí, a byť by se sebe déle odkládati chtěl? S jakým citem budete moci jakožto rozmazlení Benjamínové vlády vstoupiti do sněmu svých v každém ohledu odstrčených ale v každém ohledu silnějších a četnějších bratří? Nebudete se styděti za privilegia udělena vám na outraty všech ostatních, za onen strakatý šat sešitý pro vás z pobraných ostatním bratřím kusů? — Či odřeknete se raděj konstituce, abyste se nemuseli setkat s nepříjemnou většinou na sněmu, která od vás bude žádat svých otců dědictví? Někdo sice má od Boha ten dar, že se za nic nestydí, a že by třeba ve spojení s despotismem hledal svůj prospěch: tu ale se najednou sama obrátí zbraň proti vám, kterou jste nedávno ještě, tak hbitě proti nám šermovali. Za času revoluční doby r. 1848 když jste násilným způsobem chtěli utvořiti jednotu německou, vyhlašovali jste nás všude po celé Evropě za otrocky smýšlející reakcionáře proto že jsme se k jednotě německé připojiti nechtěli: nyní ale když ta vláda, proti které jste revoltovali, ještě za náhradu privilegie vám dává a ještě větší v budoucnosti slibuje, nyní nás prohlašujete za rýpaly a revolucionáře pro to samé, že opět nechceme býti v jednotě německé! Vy tedy z jedné huby na horko a na studeno foukáte, jak toho právě soběctví vaše požaduje. Pravili jste, že my pro národnost zadáváme svobodu, a nyní se ukáže, že zrovna naopak vy pro národnost svobodu zadáte, proto že se vaše nadvláda v Rakousích jinak než na cestě ordonanční udržeti nedá, proto že každý říšský sněm s nesmírnou většinou bude proti ní protestovati; i kdyby se všemožně skrze veliký census obmezoval hlas lidu na sněmě, přece se nikdy nepodaří vlaskou, maďarskou a polskou šlechtu i při nejvyšším censusu ze sněmu rakouského vytisknouti, a tak nahradí v otázce této nám ostatním Slovanům hlasy, které ztratíme pro naší šlechty poněmčilost a necitelnost k národu!

A kdo jest tedy svobody milovnější, ten kdo na poctivou většinu hlasů na sněmě se odvolává, nebo ten kdo se pod šos ordonanční vlády ukrývá? —

Všechny servilní vládní noviny a všechny německé nevyjímajíc ani nejliberálnější velmi jedovatě brojí posud ještě proti zásadám foederalistickým článku p. Palackého, a nevíme skutečně které z nich s větší jedovatostí. S velmi předčasnou kvaplivostí volají všechny, že již foederalisté poraženi jsou — a ještě ani nebyl sněm, ještě ani se foederalisté všichni neozvali.

Na ukázku, že se Němci ve svých kvapných a samolibých vítězných pokřikách velice mýlí, uvádíme zde několik novějších ohlasů.

O smýšlení Maďarů podá nám světlost dokonalou následující článek **centralistické** Presse. Dopisovatel z Peště do „Presse" píše: „Palackého politické zdání bylo zde s živým oučastenstvím čteno, a přívrženci maďarského trikoloru jsou s českým dějepiscem docela srozumění, i považují kapitulaci u Vilagoše za novou porážku na Bílé hoře u Prahy. Maďarské noviny budou Palackého politicko-diplomatickou notu ve zvláštních úvodních článcích rozebírati." —

Kdo do dnešní naší rubriky R u m u n o v é nahlídne, přesvědčí se, že tento národ skutečně již od J. M. C. to žádal, oč se p. Palacký ve svém článku zasazuje, a že každý národ především jednotu svou a všemožnou samostatnost si žádá. Rumunové jsou ze všech národů rakouských nejméně procitlí,

a ejhle! i oni již porozuměli svému opravdivému prospěchu.

O smýšlení Jihoslovanů podali jsme již dříve zprávy a tito kmenové dílem na svých sněmích, dílem peticemi, dílem skrze důvěrníky své žádali již o všechno to ba ještě i o víc než v článku p. **Palackého** jest vytknuto, a nemůže být žádná pochybnost, že se ve věci samé úplně s námi shodují. Že však i ve vojenské hranici slovanské podobné smýšlení panuje, to ani Němci sami tajiti nemohou.

Vídenský Wanderer píše: „Dle zpráv ze srbské hranice není tamější smýšlení velmi potěšitelné, a též mezi ouředníky má **národní strana** své přívržence. Vojsko posádkou tam ležící jest dnem i nocí k boji připraveno. Při takovýchto poměrech může se každý domysliti, že známý článek Palackého nesmírnou sensaci zde způsobil.“

Jeden z nejváženějších hlasů ale ozval se právě mezi Poláky. Jediné jejich neodvislé noviny Czas v Krakově, které kromě toho pro přísnost tamější vojenské správy jen málo mohou své pravé mínění vysloviti, takto píší v posledním svém čísle:

„Protivníci foederace v tolikerých již projevených hlasích nevnikli ani jeden do hloubi věci o které se jedná, nesměli se měřiti s celou její váhou, pluli toliko na povrchu, chytali se zdánlivých protimluvů nebo nepatrnějších návrhů, které se zásadou samou přímě ve spojení nejsou.

Do této třídy klademe všechny repliky novin „Reichszeitung“, „Lloyd“. „Lit. Correspondenz“ a „Ostdeutsche Post“. Námítky a důvody jejich nejsou dost důkladné; neodpovídají přímo otázce samé, ale usilují její následky porážeti. **Co do nás, my přijímáme docela zásadu p. Palackého** a jest-li návrhy jeho nevydrží kritiku (přestati při nich také nechceme) není to vina zásady, ale navrhovatele.

Jako ve věku XVI. a XVII. nemožno a ovšem velmi těžko bylo slíti v jedno tělo, tvořící celek úzce ssebou srostlý, dvě země náboženství katolického a protestantského, jak usilování tohoto druhu roznítily válku, která během jednoho století učinila z celé skoro Evropy jedno veliké zbořeniště: tak za našich časů usilovati o utvoření jednostejné říše na ujmu a škodu národností, jest tolik, co veháněti zem do záhuby války domácí, jest tolik co stavěti se humanitě v cestu. My nepochopujeme centralisací, kteráby nebyla v odporu s národnostmi, a mínění naše sdílí, jak se zdá, časopis „Reichszeitung“, když praví, že skoro všechny monarchie evropejské povstaly ze sloučení různo-národních provincií. Jsou-li nyní jednostejné, tohož původ jest ten, že ty různo-národní provincie v boji s politickou myšlénkou říše zahynuly jako zvláštní těla, z vlastního organismu život čerpající, a staly se toliko mrtvými oudy, jichž životním nervem jest ona vedoucí myšlénka v prostředku země, jest vláda ústřední.

Ale byla-li taková změna životního pramene možná ve věcích minulých, stalo se to tím, že tento samorostlý pramen nebyl dostatečně silný, že myšlénka národnosti jsouc nerozvinutá, nemohla se opříti přesile myšlénky politické. A přece již i za oněch věků, když státníci neohnutelnou vůlí a nevyčerpanou zásobou prostředků dosahovali toho cíle, kolik času, úsilí a prolití krve bylo potřeby!

Nyní se věc tato jeví v jiné podobě, nyní základní myšlénkou humanity jest myšlénka národnosti, musí tedy býti podkladem všeliké budovy politické. Zásadu tuto přiznal §. 5. oktroj. ústavy: „Všichni kmenové národní užívají rovných práv a každý z nich má nezrušitelné právo k zachování a pěstování své národnosti a svého jazyka.“ Když se tedy centralisace bez ublížení národnosti nedá zavésti, což již každý člověk dobré víry přizná, příčí se ona paragrafu udanému.

Kdy jest však centralisace zákonná a kdy je možná? Na obě ty otázky chceme tu odpovědít nedotýkajíce se třetí: „je-liž v monarchii výhodná pro blaho obyvatelů?“ Každý národ, který se pocítil národem, musel v lůně svém nalezti zřídlo, z kterého proud života rozchází se po všech jeho oudech, musel dojíti všech výminek existence politické. Organisace jeho musí bráti původ a počátek v tomto zřídle, od něho musí záviseti, v něm čerpat sily k dálšímu rozvinu a pokroku. Bez něho národ je tělem mrtvým, neorganickým, jedním slovem, není národem. Jestli tedy blahobyt každé provincie zvlášť záleží výhradně od toho šetření vniterního života, jak pak se blahobyt celé monarchie může shodnouti s morální smrtí jednotlivých částí. Lzeliž se domnívati, žeby země dobrovolnou rukou podepsaly ten akt samovraždy? V monarchii jednoho národu, jejž víží společná mluva, společné obyčeje, společné děje historické, zkrátka společnost předních a hlavních výminek politického života, hodila by se taková soustava, kteráby loučila části země, ježto ničím jiným nejsou jak oudy jednoho těla s hlavou vládní v čele.

Ale jinačí jest to věc v monarchii z rozličných národů sestávající, v jejímž pojmutí již leží decentralisování. Umění vládnouti záleží tu právě na zharmonování jednotlivých tonů, na dobrovolné srovnalosti různorodých interesů, na sloučení oněch částí společnosti směru a snažení, bez ublížení kterémukoliv dogmatu národnímu provincií. Toliko na této cestě svornosti a rovného uprávnění, toliko na tomto harmonickém svazku může se zakládati blahobyt, řád a mohutnost monarchie. Zatím však system centralisační,

jehož přívrženci jsou výše zmíněné časopisy vídenské, boří přirozený ten pořádek, kazí místní harmonii, zbavuje národ myšlénky, jenžto jest jeho sluncem, a těžní punkt každé province usiluje vytrhnouti z přirozeného jeho sídla a přenest kam jinam. Jest to tedy system ustavičného boje a boření, a že takový system na cestě přísně konstituční provesti se nedá, rozumí se již samo sebou. Centralisace tedy žádá přísnosti vojenské, despotismu, kterýby mohl vítězně vynikat z každodenního boje, přikváčovat místní překážky a se silami provincialního života nakládati podle své vůle. My aspoň nemůžeme centralisaci pochopit na jiné cestě, a protivníci naši musí pamatovat, že vláda opírá se o ústavu z 4. března, že život konstituční neshodne se s přísností vojenskou."

Hlas z Vlach ovšem nemůžeme posud žádný uvésti, proto že tam umlkli na čas všechny hlasy politické; nemůže však býti ani za mák pochybnosti, že Vlachové alespoň tolik samostatnosti si žádají jako my, o čem jejich dosavadní chování ouplně svědčí, jakož i to, že ani sama vláda si posud netroufala tak jako nám jim německou centralisaci vnucovati.

Tím více tedy musíme s ousměchem čísti lživý dopis z Prahy v Oesterr. Reichszeitung p. Landsteinra umístěný, který zde na ukázku též podáváme. Dal si p. L. takto napsati z Prahy:

Kdo Čechy a jmenovitě Prahu zná, kdo ví, čím jest Palacký slovanské straně, kdo ví, že strana tato až dosavad ve foederaci prohlašovala zásadu, která v této své všeobecnosti jakožto pouhé slovo těžko se dala pochopiti a nesnadno vyvrátiti, musí uznati, že Palacký článkem svým podstoupil hru o vše a že prohrou touto celá slovanská strana se svým foederalistickým smýšlením utrpěla nesmírnou porážku (!!?). To zde i každý cítí (!!?). Centralisté zvítězili, ani nevědí sami jak, nezvítězili oni svou horlivostí, ale vítězství se jim dostalo nevčasnou horlivostí jejich nepřátel. Vítězství jejich jest mnohem ouplnější, nežli se jen nadíti mohli, nebo článek Palackého zatřásl veškerou intelligencí rakouskou a tato svým všeobecným souhlasením porazila zásadu foederativní. Ale právě tato jednohlasnost v pronášení důvodů proti této zásadě dokazuje, že nepraktičnost návrhu tohoto na bílední jest a právě to činí porážku tuto na obou stranách tím citelnější. Foederalistická strana nahlíží nyní zcela jasně, čeho se nadíti může. První její kapacita se svou hlavní politickou zásadou jest poražena. Kdo a jakou zbraní má ještě bojovati? Silnější zbraň nemá nikdo a s touto nynější co může očekávati v polemice novinářské a na říšském sněmu? Několik přivrženců a sice takových, jejichžto důvody jsou vůbec bez vnitřní ceny. A však bude muset bojovati proti pevným důvodům, proti jednohlasné svornosti nepřátel, kdežto strana tato sama mezi sebou rozdělena jest a v ustavičném kolotání se nachází. Neb i sama „Union" přinesla článek soudě dle chiffry od Pinkasa proti návrhu Palackého, a co se až posud učinilo k jeho obraně? Nic leda že Národní Noviny prohlásily, že záležitost tuto zastávati budou. Ale po porážce Palackého nebudou moci oučinkovati, kde by vlastně oučinkovati měly, političtí nepřátelé si jich nebudou všímati. Roznáší se pověst, že Palacký smuten z oučinku své práce z Prahy odjel, nemohu však zprávu tuto vydávati za pravdivou (!!!). Ale zcela přirozené jest, že sám cítiti musí, jak nešťastný jeho návrh byl. Budoucně mu již bude těžko vystoupiti na politickém dějišti a to tím nesnadněji, poněvadž každý outok nepřátelský citu jeho hluboce se dotýká."

Musíme tedy přede vším upokojiti p. Landsteinra strany odjezdu p. P. který si vymyslil, nebo p. Palacký velmi pokojně pracuje zde v Praze svou historii Husitů, a se srdečným úsměchem čítává p. L. a jeho pánů bratrů články, které se před většinou říšského sněmu jako popel rozlítnou do všech čtyr uhlů světa. Mluviti ostatně o porážce kde ani posud bitvy nebylo, jest zcela důstojno hrdinství bývalých pěstních rytířů na Rýně. Pan Palacký učinil i dle našeho mínění velmi dobře, že odložil zevrubnější provedení a odůvodnění svých foederalistických zásad až na ourodnější dobu. Bylo by nám věru líto, aby pro neourodnou hádku s lidmi, kteří bez toho se žádnými důvody přesvědčiti nedají, proto že jen hrubým egoismem nadchnuti jsou, zanedbal p. Palacký tak důležitou práci jako jest popsání dob husitských z jeho péra: kniha, která nebude bez velikého mravního účinku na národ náš český, a které se již dočkati nemůžeme.

Až před sněmem bude beztoho centralista a foederalista, Němec a Neněmec všeobecné heslo v Rakousích, hrajte si chytře jak chcete, přece neošidíte ostatní národy rakouské o jejich dědictví — a pak bude čas ještě zjevněji a určitěji se svým programem vystoupiti.

Jestli že my již nyní povedeme o tom polemiku s některými časopisy, děje se to jen proto, aby se snad někteří slabí z našinců jejich nalíčenými důvody nedali zmásti, kterými jsou nyní všecky německé časopisy jako zaplaveny.

K Jihoslovanům!

(N. N. 9. ledna 1850.)

Jako zlověstné námořní ptactvo před nastávající bouří, tak poznenáhla začínají se

roznášeti hlasové o povstání a nepokojích mezi Jihoslovany. Zahraniční noviny francouské, anglické a německé měly nedávno docela určité zprávy o všeobecném povstání v tureckém Srbsku a na hranici rakouské, zkrátka o všeobecném povstání srbského národu. Ačkoli tyto zprávy jsou zcela nepravdivé, víme přece ze zkušenosti zvláště posledních let, že takové zprávy bývají předchůdcové opravdivých takových událostí. Před červnovými nepokoji v Praze 1848 čtli jsme již o několik dní před nimi zprávy ve Vídenských a jiných časopisech, že v Praze vypukly bouře, z čehož se dá souditi, že jistí pánové buď prorockým duchem nadšeni jsou, aneb že skutečně již dobře o tom věděli na čem jim tak mnoho záleželo.

Jiné časopisy popisují též nespokojenost myslí mezi rakouskými Jihoslovany, a ačkoli nic nepraví o vzniklých bouřích, přece dávají jaksi na srozumněnou, že by se mohly takové bouře co nejdříve očekávati. Vyznáváme, že nás tyto zprávy naplňují nevyslovitelným zármutkem. Nedá se upřít, ba velmi snadno jest pochopitelno, že mezi rakouskými Jihoslovany vůbec, zvláště ale mezi Srby a nejvíce na hranici vojenské panuje veliká nespokojenost, a při tom se ještě i to uznati musí, že tato nespokojenost jest spravedlivá. Nepotřebujeme zde ani opakovati všechno to, jak se s Jihoslovany nakládalo před revolucí maďarskou, v čas této revoluce a po ní, neboť skoro každé naše číslo obsahuje nějaké protivenství od Jihoslovanů utrpené.

My zde ani nechceme mluviti o tom, že si Jihoslované po ukončené vojně zcela na jiné ústavy a zřízení zemí svých a zcela na jiné svobody naději dělali, a že nyní trpce zklamáni jsou ve svých nadějích: o této věci, ačkoli jest veliký zárodek nespokojenosti, přece bychom nyní ani nemluvili, považujíce to za obět od ministerstva učiněnou celku říše a jednotvárnosti její. Avšak jsou jiné docela nepotřebné dle našeho mínění, a také ani vládě nic neprospívající věci, které nesmírnou hořkostí naplniti musí srdce každého Jihoslovana. Nač ku př. ustanoven jest p. Mayerhofer, muž od Srbů velice nenáviděný za správce zemského ve Vojvodovině? Což nebylo již dokonce jiného? Aneb se to učinilo zrovna na vzdory Srbům, aby dle pověstné zásady se jim dokázalo, že se právě na smýšlení jejich žádná váha neklade? — Jaký jest užitek z toho, že se hranice Vojvodoviny srbské právě tak naznačily, aby se z ní Srbové dle možnosti vyloučili, a hodně jiných národů přibralo? — Proč navzdor všem žádostem není hranice vojenská k Vojvodovině a k Chorvátsku připojena, středověký to ústav, jenž bez toho již za našich časů není ani potřebný? Proč se vůbec tak neupřímně s Jihoslovany zachází, neboť by jistě nevyhnutelnou nepříjemnost, kdyby se jim jen určitě a poctivě oznámila, ještě raději a pokojněji alespoň bez menšího rozhorčení nesli, než to poznenáhlé, neupřímné zapřahování do německého centralismu. Jihoslované dobře vědí, že je poznenáhla čeká osud všech tak nazvaných „německých provincí", přece však netroufá si ještě vláda říci jim zcela svůj oumysl, nýbrž všelijak odkládá, a neurčitými sliby naděje jejich udržuje.

Takovým jednáním odvrátila nynější vláda celou důvěru lidu jihoslovanského od sebe, který má nyní po tak nesmírných obětích pro Rakousko snad ještě horšího a sobě protivnějšího stavu se dočkati. Oddanost lidu tohoto byla zajisté veliká — tím větší ale musí být nyní také nenávist, a nevíme jaké dobré ovoce pro budoucnost vydati může!

Z druhé strany by ale byla veliká chyba, kdyby se některé prudčí hlavy mezi Jihoslovany tímto jednáním vlády daly zavést k nějakým násilným krokům, které by v těchto okolnostech jenom k záhubě býti mohli jak jim samým, tak i společnému prospěchu všech Slovanů rakouských. Každý povážlivý uznati musí, že nyní pro Slovany jedině tichý duševní pokrok pravá cesta jest k někdejšímu blahu, my musíme probuditi dřímající síly našeho národu — pak si naše spravedlivé žádosti samy sebou cestu proklestí, neboť nelze bude odepříti nám našeho práva, když jen budou všechny naše přirozené síly uvědoměny a povědomy svých potřeb a důstojnosti. Zvláště také musí být jedno z hlavních pravidel našich, aby žádný slovanský kmen v Rakousích nenastupoval dráhu, na kterou všechny ostatní následovati nemohou: neboť jen ve spojení, jen v solidárnosti můžeme něco platného docíliti. Sám o samotě podlehne každý kmen, a nejen že sám sebe zničí, ještě také tím ostatní oslábnou a odstrčeni budou zas na delší čas od dosažení své rovnoprávnosti a národní důstojnosti.

Myšlénky cizozemce,

jenž není ani z národu německého ani ze slovanského, o článku Palackého. *)

(N. N. 11. ledna 1850.)

Článek Palackého v Nár. Nov. o foederací a centralisací způsobil, jak se bylo nadíti, velkou sensací, a již nalézáme v novinách vlády a v časopisectvu německy smýšlejícím odpovědí bez počtu. Byla by dlouhá nevděčná práce, chtíti repliky tyto každou a obšírně probrati; my se obmezíme na některé myšlénky o soustavě fe-

---

*) Článek tento sepsán jest od Angličana. (Tak poznamenává Havlíček. Dle jistých charakteristických známek, ideí i stilu, pak faktury větné i slovné zdá se, že je to (krom některých vsuvek redakčních) práce F r. P a l a c k é h o. Pozn. vyd.)

derační samé a se zřením k nejbližším zájmům rozmanitých národností v říši rakouské.

Stalo se mezi učenými, jenž velikou libost k abstraktním theoriím jeví, nyní obyčejem, že na snahy národní s vysoka hledí a všechnu spásu člověčenstva v mocných centralisovaných státech hledají. Nalezá se ale pravidelně, že hajitelé centralisace, nahlídneme-li jim do svědomí, buď prázni jsou té zdravé přirozenosti a živosti soucitu, z něhož vznikla skutečná hluboká žádostivost blaha a pokroku lidu nás obklopujícího, anebo že z toho centralisovaného státu, jehož zastávají, osobního svého prospěchu a naplnění své ctižádosti se nadějí. Ale mužové tito a mezi nimi i nejabstraktnější státníci, nezaprou přece a ouplně všeliký cit národní na sobě; tak na př. všichni zastavatelé centralisace v Rakousku velmi dokonale jsou sobě vědomi toho, že jejich národnost německá ve skutečnosti jako první faktor co se týče zvláštního prospěchu, moci, vážnosti a pokroku národní věci, v říši této skvíti se bude. Znamenati sluší, že skoro výhradně jsou publicisté německého smýšlení ve službě vlády, a pak úředníci, jenž se o soustavu centralisační v Rakousku zasazují.

Ovšem jest pravda, že pojem státu v jistém politickém ohledu vyšší jest, než pojem pouhé národnosti; ale docela nepravé jest, chtíti tomuto pojmu osobovati nejen prospěšnou stránku co do zájmů materialních, nýbrž také stránku vyšší mravní, křesťanskou. Ovšem by se stránka tato druhá jevila nejlíp, kdyby se veškeré člověčenstvo nechalo mysliti co jeden stát anebo co jedna jednota politická, jejíž ústřední vláda by několikými všeobecnými zákony a stejnou nestrannou láskou a péčí o dobré obyvatelů všech dílů světa se starala. Ale myšlénka všeobecného světoobčanství za našich dob není než marný sen; ve skutečnosti vidíme nyní v soustavě států na zemi, jmenovitě v Evropě, zásadu soběctví, podpíranou lstí diplomacie a hmotnou silou vojsk, v rozmanitých snaženích po osobnim prospěchu před státy druhými, vyslovenu ve způsobu tolik nápadném, jak to ve hnutích národností sebe náruživějších jedva lze nalezti. Zásada soběctví jeví se v politice všech států skutečně ve způsobu mnohem zřejmějším, nežli v pěstování národnosti, poněvadž ve snahách národních zvláště svítá zásada lásky k blížnímu, nejpřirozenější vlastnosti soucitného srdce, jakož neméně bezprostřední praktický moment, totiž plnění povinností nejbližších. — Šířeji mluviti o věci této, byloby zbytečné; každé šlechetné srdce pochopí přirozenost a praktičnost ve snaženích po neodvislosti a vzdělání národním. Ovšemť že snaha ta v prvním počátku svém ospravedlněná a šlechetná, může se převrhnouti a státi jednostrannou, soběckou.

Zásada křesťanské lásky, rovnoprávnosti a vzájemné podpory mezi rozmanitými národy jest ideal a konečný cíl, k němuž člověčenstvo pīliti má. Zásada tato ale, budeliž ona moci být podporována v centralisovaném státu složeném z rozličných národností? Jak to bude ve skutečnosti státi na př. v Rakousku s rovnoprávností? Kdo podle dějepisných zkušeností soudí a nestranný jest, neupře, že Palacký trefil do pravdy, pravě o Slovanech v Rakousku: že mohou jmíni býti de jure oprávnění, de facto ale v státu centralisovaném jimi nebudou. Lidé německého smýšlení a služebníci vlády, vědouce dobře pravdu těchto Palackého slov, obcházejí ve svých replikách tento punkt, jak jen mohou. Jednají o jeho důvodech, jakoby tytéž na jiné půdě byly stavěny; podkládá se mu nenávist k Němcům atd. proto že kojí soucit ke svým kmenovcům a hledí se pohnútky jeho nedůstojně osočiti. Neprohlídajíce ke spravedlivosti zásady federační, uštipkují nad možností provésti ji v Rakousku prakticky. Co se této poslední věci týče, já jako cizozemec nechci o tom vysloviti se; podotknu jen mimochodem, že se v soustavě federační v Rakousku nejedná o prostě úplné oddělení všech národností, nýbrž o takové rozdělení na korunní země a provincie, by rozličným národnostem v hlavní věci mohlo býti dopuštěno volně politicky se vyvinovati a povznášeti. Co do zásady národnosti jakož momentu politického, tož před nedávnem přinesla „Allgemeine Zeitung" některé myšlénky o spisku hraběte L. Thuna, kteréby Slovan uvážiti měl. Idealně abstraktní podklad, na němž pan hrabě staví své kruhovité důvody, tam jest dokázán, a doloženo, žeby kdyby jeho učení o státu bylo pravé, také Němci neměli žádného práva, toužiti po národní politické jednotě, k čemuž že nikdy přisvědčeno býti nemůže. — A skutečně kdo k dějům přítomnosti opravdové zření obrací, přesvědčí, že se výrok ten shoduje se smýšlením všech německých politiků, vymíně předně demokraty socialní, kteří blouznějí ve snách o všeobecném světoobčanství, a pak všechnu šlechtu dvorskou. — Osobuje-li se tedy pro Němce čistě národní podklad jejich státu, pročby se mělo zazlít Slovanům, že národní svůj živel soustavou federační v Rakouském státu pokud možné pěstovánu mít chtějí?

Chladným lidem rozumovým, abstraktním státním politikům v Rakousku s jich více méně vysokým stupněm německého smýšlení zdáť se ovšem prospěchem pro všeobecné vzdělání nemalým, kdyby němectví, tak nazvaný německý duch víc a šíř si razil cestu v Evropě; ale za přirozené a prostě křesťanské a mravní musí se uznati, když šlechetní, vzdělaní údové neněmeckých národností v Rakousku kmenovce své nechtí vidět zkráceny, a když síly své co možné věnovati chtí vývinu národního života, jakožto nutné výmince má-li příště vzdělati se vyšší smysl světoobčanský vůbec. Může-li se toto ale s pro-

spěchem díti v centralisovaném německo-rakouském státu, byť i zásada rovného práva všech národností de jure prohlášena byla za zásadu přední?

Zachování zásady centralisace v Rakousku přivede živlu německému, řeči a mravu německému, vůbec celému němectví velký prospěch před druhými živly národními. Rovnoprávnosti národností samé musí se ovšem rozuměti vždy **caeteris paribus.** Dobyli-li se někteří národové příčinou výhodnější zeměpisné a jiné okolnosti prodlením času na vyšší stupeň blahobytu a osvěty před druhými: jeť přirozená věc, že budou před těmito v prospěchu. Nebudeť vzdělaného národovce tak krátkozrakého a pošetilého, aby hledal ochranu a zátvor před duchovními přednostmi jiného národu na způsob ten jak to činí státové, jenž nemajíce sami potřeb přirozených pro velkolepou fabrikací, průmysl svůj vysokými ochrannými cly pěstovati a rozšiřovati hledí. Avšak slušné jest přece žádati, by k přirozeným výhodám, z nichž se jeden národ před druhým raduje, přidružovány byly ještě ony, které skrze centralisací ve státu složeném z národností smíšených jednomu z těch národů obzvláštně připadnouti musí. Pomněmež jen na následky ouřednické hierarchie hlavně německy smýšlející, a na její dozor a poručnictví nad obcemi; pomněmež na následky užívání jednacího jazyka německého ve všech záležitostech jenž mají důležitost vyšší než pouze podřízenou místní; pomněmež na německy mluvící oustřední sněm v městě německém... a každý myslitel pozná, že Slované a druzí neněmečtí národové v Rakousku nejsou hrubě lépe v tom než byli před rokem 1848. Skrze centralisací vzdálí se jednání a rozhodnutí o všech vyšších pospolitých a politických otázkách od národů neněmeckých přílišně a tak duch jejich politický, vzdělání jejich vyšší příliš málo podpory míti bude. Dále kdo zná poněkud život úřednický, pozná snadno, kam se obrací zraky služebníků státních. Jaké pokušení nastane pro slovanské a jiné neněmecké úředníky, (pakli jim o jich vlastní štěstí a postup běží) by ke snahám národním aspoň vlažní byli, zas ale pro zájmy centralisujících mocníků nejvyšší horlivost rozvili!

Ale kromě těchto dotknutých, šlechetných pohnútek jenž muže jako Palackého a jiné přiměly aby vyššího vývinu vyhledávali pro své kmenovce prostředkem národního a přímě veřejného politického života, jsou důležitější, všeobecné důvody proti centralisující po jednotvárnosti bažící státní politice s jejím bürokratickým mechanismem, jenž všeliký smysl pro veřejné záležitosti a pro osobní národní život zadušuje. Palacký ve svém článku obmezil se na to, poukazujíc jediné na tento punkt. Není ani náš úmysl vnikati do podrobností, poněvadž jest z dějin známo, kterak všichni šlechetní v pravdě velcí státníci a přátelé lidstva přáli zásadě svého sobě určení, osobní svobody a osvěty, pěstujíce život obecní, provincialní a národní. Nechalo by se dovoditi z dějepisu i z přirozenosti lidské, že každý tuze centralisovaný bürokratický policejní stát zárodky pádu nutně v sobě chová. — Že otázky politické potřebí jest uvažovati na stanovisku skutečných okolností k docílení praktických výsledků, netřeba nám říkati; my nenáležíme do počtu blouznivých politiků tak nazvaných srdečných. Hledíce k velmocím evropejským ovšem se bude tvrditi, žeby postavení Rakouska zavedením federace příliš seslabeno býti mohlo; odpověd na to hledejme v příkladu obcí severoamerikánských kde vláda ústřední ve všech jinozemských politických otázkách pevnou se jeví, co zatím v každé části tohoto souboru států panuje neobyčejná samostatnost, co do otázek vůbec důležitých a pospolitého dobrého se týkajících. — Popatříme-li pak na Anglicko, najdeme, že všechny kroky násily a lstí nestačily ku přemožení keltického živlu, a následky obmezení národního ducha v zemi této přispěly spíše k oslabení než k otužení Anglicka co velmoci. Který jest nyní konec stoletých útisků? Buď se Irsku musí povolit zvláštní parlament anebo půjde kmen keltický v této části země své záhubě vstříc, zoufaje o národním politickém žití svém, umíraje hlady a vycházeje ze země. Politikové němečtí nejeví žádný nedůstatek soucitů k ubohým Irům a jich politickým vůdcům. Z jaké příčiny jsou tak lhostejní k osudu Slovanstva v mocnářství rakouském, a tak neunavení v osočování pohnútek všech jeho politických vůdců? Odpovědi netřeba hledati dlouho: V otázkách politických jakož skoro ve všech jiných, zakládají se náhledy a úsudky lidu mnohem více na interessu nežli na rozumu!

Česká gymnasia.

(N. N. 14. ledna 1850.)

Soudíc podle bezpečných zpráv z Vídně, budou gymnasia v Čechách podle národnosti tak rozdělena, že se vedle čistě německých založí také čistě česká, což jest mínění pana ministra osvěty hraběte Lva Thuna. Jiné mínění v komisí proti tomu bylo to, aby se na gymnasiích oba jazyky zemské stejně pěstovaly, tak aby každý vzdělanec v Čechách obou řečí dokonale mocen byl.

Musíme vyznati, že dosavadní kroky p. ministra osvěty podávaly nám dobré svědectví, že v oboru jeho časem svým skutečně rovnoprávnost nějaká vznikne, ačkoli nám častokráte posud organy podřízené zamezily užívání dobrého oumyslu pana ministra; a jsme též přesvědčeni, že

p. ministr osvěty jest k Slovanům nejspravedlivější z celého ministerstva.

Právě proto však za povinnost si klademe, upozorniti pana ministra na jeden zlý následek takového jeho systemu gymnasialního.

Kdyby byla již národní rovnoprávnost v Rakousích provedena, kdyby již byla šlechetná myšlénka tato oděla se do nějakého určitého těla, zkrátka, kdybychom již asi viděli černé na bílém, co to znamená rovnoprávnost: tehdy by byl plán páně ministrův jistě nejvýbornější.

Ale nyní, kdežto člověk bez dokonalé známosti němčiny nemůže být v Rakousku ničím ani kaprálem u vozatajstva, ani topičem neb poslem u některého ouřadu: nyní se založí čistě česká gymnasia. Dobře! Každý ví, že veliká většina nejde do škol a na gymnasium proto, aby se vůbec jen vzdělala, nýbrž hlavně proto, aby tak rodičové synům svým opatřili časem svým nějaké živobytí, nějaký ouřad atd. atd., kdož tedy z českých rodičů může rozumným spůsobem v těchto okolnostech děti své na pouze české gymnasium odevzdati? Dejme tomu, že by se, jakož skoro jisto jest, i na těchto gymnasiích němčině co obligátnímu předmětu vyučovalo: ví se však dobře ze zkušenosti, že se v takovém pádu mládež nanejvýš tolik ve škole naučí, kolik ke zkoušce zapotřebí, nikoli však tolik, co život potřebuje.

Následek tedy bude takový, že čeští rodičové své děti nevyhnutelně na německá gymnasia posílati musí, že tudy česká gymnasia jenom jako nějaká koncese ultračeským přepiatcům se považovati budou, a nikoli poměru k obyvatelstvu přiměřeného počtu žáků nedosáhnou, z čehož pak nepříznivci naši (které p. hrabě Thun tak dobře jako my zná, poněvadž s nimi sám literární půtky vedl) z tohoto zcela přirozeného úkazu s velikým pokřikem uzavírati budou, že sám český národ nechce být po česku vyučován!! Tak nám může býti dobré mínění p. hraběte místo užitku ještě na škodu.

Něco jiného by arci bylo, kdyby již zákonem vyřknuto a zcela jisto bylo, že každý vzdělaný Čech, třeba jenom tolik německy uměl, co ke srozumění se nevyhnutelně zapotřebí jest, mohl býti v českých krajinách ouředníkem, knězem atd.: pak by ovšem taková gymnasia byla na svém místě. Má-li tedy p. ministr osvěty již nyní jistou naději, že takový spůsob rovnoprávnosti vláda dobrovolně zavésti obmýšlí (o čem ale my až posud pochybovati musíme), pak ovšem jeho plán zcela jest na místě a všechnu chválu zasluhuje.

Jinák ale by nám nanejvýš škoditi musel, ačkoli se zdá býti příznivý — a museli bychom tak nazvaným utraquistickým gymnasiím v každém ohledu přednost dáti.

Vládní kroky.

(N. N. 15. ledna 1850.)

V časech jako jsou nynější pozoruje se každé hnutí vlády mnohem pozorněji a bedlivěji než jindy, což se přirozeně vykládá tím, že vláda odstranivši všechny ostatní přirozené síly státní sama jen činnost sobě ponechala a na dějišti sama stojí, učinivši z veškerého lidu jenom diváky.

Že již po několik dní zemské ústavy, které po sobě ve Vídenských novinách vycházely, najednou zastaveny jsou, právě v té době, když měla štýrská, tirolská a moravská a česká vyjíti, nemohlo zůstati nepozorováno a našlo též jak obyčejně bývá, mnoho rozmanitých výkladů. Jeden z nejobecnějších jest tento, který se alespoň zde v Praze dosti zhusta věří: Až posud vydala vláda jenom zemské ústavy menších německých zemí, nyní však přišla k zemím jako jsou Čechy, Morava, Tirolsko, Štýrsko, kdež centralisace větší odpor nalezá, kdež touha po větší samostatnosti a autonomii zemské vůbec rozšířena jest. K tomu ještě tyto země jakožto dvounárodní poněkud činí větší obtíže ve zřízení zemském. Že se tedy najednou přestaly ústavy zemské dále prohlašovati, a zrovna při těchto zemích, vykládá se dobrým spůsobem tak, že vláda dobrovolně chce těmto zemím nějaké větší samostatnosti poskytnouti.

Domněnka tato nezdá se nám tak příliš nejistá, tím méně proto, že bez toho nyní vláda zemím vlaským a bývalým uherským jiné ústavy a zcela rozličné dáti si umínila, než jsou ty právě ve Vídenských novinách prohlášené: jestli se tedy vláda v jednom ohledu uchýliti musí od jednotvárnosti a ouplné centralisace celého Rakouska, proč by to také jinde učiniti nemohla? zajisté že by ústavy zrovna takové jako posud ohlášeny jsou pro země malé německé, s největším odporem se potkati musely nejenom v Čechách, nýbrž i v Tirolech a ve Štýrsku, a tedy jsou ty samé příčiny, pro které dáti chce vláda uherským zemím jiné ústavy, též i v těchto svrchu jmenovaných zemích ouplně platné.

Často se nám se strany vládní vytýká přepiatost, přílišná nespokojenost atd., když proti mnohým ustanovením vlády námitky své činíme: zdá se nám ale, že by se právě vládě leckdy přepiatost (ovšem z jiné strany) mnohem spravedlivěji mohla vyčítati. Vláda zná dobře smýšlení lidu zvláště v našich krajinách, tážeme se ale jak mnoho tomuto smýšlení zadost činí? Mohlo by se říci, že se skoro v ničem dle tohoto veřejného smýšlení neřídí.

My jsme ani nemohli očekávati, aby zemská ústava naše od ministerstva byla vypracována v tom duchu, v jakém si ji přejeme: ale že by mohla býti taková, jako již ohlášené ku př. pro horní a dolní Rakousko, toho jsme se ani nenadáli. Dobře se pamatujeme, že se po rozpuštění sněmu

říšského v ministerských poradách ve Vídni zcela jiný menší census a jiné zastoupení pro Čechy ustanovilo. Třída největší daň platících měla býti též zcela jiná, neboť tenkrát měli tuto třídu tvořiti všickni ti největší daně platící, na které dohromady celá třetina přímé daně rozvržena jest, kdežto nyní jenom ti budou do první třídy patřiti, kteří 500 zl. přímé daně platí. To ale jest nesmírně veliký rozdíl a znamenitý krok nazpátek, z čeho by se souditi dalo, buď oč byl hrabě Stadion liberalnější než pan Bach, neb oč se za ten čas okolnosti pokazily!! —

Co se lhůty svolání českého sněmu týče, zarmoutilo nás nejvíce to, že musíme souditi listopad t. r. za lhůtu k jeho sestoupení: již kolikráte jsme na to poukázali, že Čechy neměli v roku 1848 žádný sněm, kdežto všechny ostatní země mnoho nejpotřebnějších domácích záležitostí si v tomto roce zaříditi mohly na zemských sněmích. Jen v Čechách se ještě od počátku svobody ústavní již po dvě léta ani nejmenší státi nemohlo. Z toho ohledu se již tolik žádostí z celé země povzneslo o brzké svolání sněmu, nezdá se ale, že by vláda jakýsi ohled na ně vzíti chtěla. Jsme nyní velice žádostiví, budeme-li též až do listopadu čekati na svůj zemský sněm!

Co se potřebnosti a užitku obležení týče, netroufáme si nyní ani ceknout, a již jsme si velmi zvykli na potřebnost vojenských zákonů. Jestli ale ministerstvo myslí, že se zde skrze obležení mysli upokojí tak, aby po jeho zrušení snad žádné politické přepiatosti se nedály: nemyslíme že tohoto oučelu někdy dosáhne. Ostatně ale půjde tyto dni od městské raddy žádost o zrušení stavu obležení do Vídně, a uslyšíme brzy jakou odpověď dostane: zároveň slyšeti jest, že se po Praze přičiněním známého Dr. Fischera podepisuje žádost o delší trvání obležení. Kýž by chtělo ministerstvo jednou alespoň Šalomounský rozsudek vydati a oběma stranám za dost učiniti. Kýž rozhodne ministerstvo takto: Stav obležení budiž v Praze na žádost městské raddy zrušen: poněvadž ale podepsaní pánové o delší trvání jeho žádají, staň se jim každému ad personam dle vůle, a budiž s nimi, kdykoli se proviní, dle vojenských zákonů nakládáno!! —

Ponížený a satyrický dopis

redaktora Národních Novin z Prahy k panu redaktoru Moravských Novin do Brna.

(N. N. 2. pros. 1849.)

Vaše Veličenstvo!

Jistě že se tomu již celý slovanský a protislovanský svět dávno a velice divil, že již tak dlouho my dva redaktoři v bázni Boží a v svatém pokoji spolu žijeme, a že po ten celý čas, co naše noviny vycházejí, ani jednou se příležitost nenaskytla, abychom se spolu trochu pohádati mohli. Přiznávám se, že i já sám jsem často se divil této na světě neobyčejné a posud nevídané holubičí mírnosti dvou sousedních redaktorů, až jsem si konečně tento neobyčejný úkaz přírody vysvětlil tím, že království lva jest na zemi a království orlice v povětří, a tak že se nikdy jejich territoria nemíchají.

Konečně ale zvítězila přece moc přírody, a v č. 272 novin pod redakcí Vašeho Veličenstva vycházejících dočetl jsem se následujícího článku znamenaného ch z Vídně:

„To upřímně vyznávám, že ta polemika v Národních Novinách velmi se mi příčila; zvláště to poslední ponaučení, kde se dotýkalo osobností, bylo velmi nešetrné, i ty Moravské Noviny musely potajmo kopnuty býti, an Národní Noviny jedince co orgán slovanských záležitostí na Moravě byly kanonizovány. Důvěřuji v humor pana Havlíčka, že vyloží dopisovateli, že až na ty jisté články, jenž věru ani Jednotě ani Slovanstvu neprospívají, leč by slovanské záležitosti byly viděny v různicích, o moravských věcech vybírá z těchto Moravských Novin, jak to znamení M. N. dostatečně osvědčuje. Velmi schloubně tedy ten dopisovatel sebe držel za Slovanstvo na Moravě. Kdyby byl „Večerní list Pražský" jmenoval za orgán Moravy, to by bylo jiné; tam jest dopisů z Moravy dosti, při nichž nestojí „M. N." Kdo tedy nečte ty Moravské Noviny, ten to má za původní dopisy, a to by se bylo hodilo dopisovateli. Avšak já Vám píši o věcech z Vídně, o nichž byste věru měli v Brně lépe psáti, ale věda, že Vy nepočnete, vybízím Vás tímto, i povím Vám při té příležitosti, proč ty Moravské Noviny mají tolik tajné nepřízně. Za prvé málo nadávají, a také málo chválí. Nemá tedy ani přítel ani nepřítel dosti. Za druhé nepodaly se žádné straně výhradně, nýbrž jdou samostatně, a to jest veliký hřích. Samostatný člověk všude jest nenáviděn. Za třetí rády jsou, když mohou vládě tím posloužiti, že hledí šířiti důvěru a dobré naděje. To jest proti módě. Noviny mají buráceti, mají všechno posypávati pepřem, a k zapití podávati vodky silné; musí býti proti všemu, co vychází od vlády, ať tomu rozumíme neb nerozumíme. Neb (to však neporaďte dále) můžete v Novinách se plazit, ale za to soukromně mluvte jak Robespierre, aneb jak pevný červený republikán, nuž to řeknou o Vás, jiné jest řemeslo, a jiné jest osobní smýšlení. Ten chlap jest znamenitý svobodomyslník, to jest Vám genius, ten by Vám svět převrátil; ale co, když má ruce řemeslem posmolené, a kus chleba musí míti každý člověk. Vidíte, tak se může všecko vyrovnati."

Buděť ještě V. V. povědomo, že v každém člověku dle neodvolatelného a proto moudrého řízení Božího vedle ducha cnosti také kousek ducha Belzebubova sídlí, a po přečtení tohoto Vašeho článku zaplesal velice ten kousek ducha Belzebubova sídlící ve mně. Napřed hned po přečtení měl jsem sice oumysl napsati si také proti Vašemu Veličenstvu dopis z Vídně pod chiffrou ch, pak ale při chladnější krvi odhodlal jsem se k tomuto přítomnému dopisu.

Nevím jestli také na Moravě dostávají redaktoři o sobě tak mnoho hrubých a tak pochvalných psaní jako v Čechách, to ale vím, že na Moravě redaktoři pochvalné dopisy často o sobě ve svých novinách otisknou, co se v Čechách až posud nedělo. Kdykoli se vyskytlo v některém dopisu k nám pochlebné nosu redaktorskému místečko jako jsou „oblíbené vůbec" atd. atd. atd. vždy nemilosrdně přeškrtla naše červená oktrojující hrudka redaktorská takovou samochválu, o které naší před světem skryté cnosti nejlépe vědí mnozí naši páni dopisovatelé, na jejichžto svědectví Vaše Veličenstvo odkazujeme.

Avšak jakož spravedlivý dle velmi vznešeného výroku každodenně 99krát chybiti musí, tak byl mezi oněmi 99 poklesky jednoho našeho dne také ten, že jsme jednomu p. dopisovateli z Moravy zapomněli vyškrtnout to místo, kterým Národní Noviny nazval hlavním slovanským orgánem na Moravě. Račte být ale ubezpečen, že mne pak po celý týden pro tento poklesek nesmírně hryzlo svědomí, neboť dobře vím, že Moravské Noviny od valného a toho času suvrénního sněmu moravského za hlavní slovanský orgán na Moravě ustanoveny jsou, a že tedy jest vox populi vox Dei.

Že toho tedy velice lituji, poněvadž jsem onomu panu dopisovateli k jeho „potajemnému kopnutí" Moravských Novin a tudy ke kanonizování Národních Novin ovšem z nedopatření svůj vlastní střevíc půjčil: o této mé lítosti račte býti ubezpečen. Poněvadž ale sám Bůh k vůli pravé litosti všechno odpouští, doufám, že i Vaše Veličenstvo pro mou litost mi odpustiti ráčí, že nemám tolik humoru, abych při všemožné skromnosti nahlížeti mohl, že kromě té poslední mrzuté polemiky všechno ostatní o Moravě z Vašich novin vyjímám, a že tedy zhola nic Slovanstvu na Moravě prospěšného Národní Noviny neobsahují, leč by to byly z Moravských Novin uzmuly. Vyznávám sice s lítostí svou vinu, že mnohé články místní z Vašich novin vyjímám, ku kterým ale pak znamínko M. N. přisaditi nikdy nezanedbám, aby mne nikdo v podezření míti nemohl, že jsem je sám sepsal.

Při tom ale všemožně doufám, že z těch ostatních mnohých článků v Národních Novinách obsažených a s M. N. nepoznamenaných přece ještě leckterý Slovanstvu na Moravě prospěšný býti může, ovšem jen pod tou výmínkou, kdyby totiž Vaše Veličenstvo ze svého od moravského sněmu obdrženého výhradního privilegium na hlavní slovanské organství v Moravě také mně ubohému Čecháčkovi částičku laskavě přepustiti ráčiti chtělo. Abych ale Vašnost tím snadněji k tomu naklonil, povím Vám, proč mají Moravské Noviny tolik zjevné nepřízně. Váš p. dopisovatel ch. píše Vám příčiny tajné nepřízně, že totiž málo chválíte, málo nadáváte, že nesloužíte žádné straně, že jste samostatné, že sloužíte vládě rozšiřováním dobré naděje a důvěry, že neburácíte, nesypete pepřem, nezalejváte vodkou; to všechno ale držím za špatnou radu. Já k. př. zrovna naopak mám mnoho zjevné nepřízně, právě proto, že rozsívám a rozšiřuji důvěru k vládě a dobré naděje. Abyste mi rozuměl, musím doložiti, že jsem všechnu svou důvěru a dobrou naději ztratil, ale když jsem ji ztratil, zasel jsem ji, rozšířil jsem ji, proto že ji někdo jiný najíti musel: a právě pro takové rozšiřování důvěry a dobré naděje trpím velmi mnoho zjevné nepřízně. Že málo chválíte, to bych nemohl říci, a právě proto trpíte také zjevnou nepřízeň. Poněvadž nesloužíte žádné straně, proto Vám také žádná neposlouží; člověk musí býti buď studený nebo horký, na žádný pád ale nesmí být tak, zrovna tak samostatný jako moravský zemský výbor, a zrovna pro tuto samostatnost zcela congruentní s moravským zemským výborem trpíte nejvíc zjevné nepřízně. Že nesypete pepř a nepodáváte vodky silné, proto máte také tuze mnoho zjevné nepřízně; neboť za našich časů pokazili jsme si rozličnými od jistých odpovědných pánů uvařenými jídly tak velice žaludek, že bez pepře, vodky ani bychom neobstáli. Pročež máte-li jaký pepř a vodku, jen s tím ven. Co se v dopisu p. ch. týče Moravských Národních Novin, na to neodpovídám.

Konečně ale ještě svou neobyčejnou titulaturu objasniti musím. Pozoruji již dlouhý čas, že mezi jinými reformami také titul Jeho Veličenstvo v Moravských Novinách vynalezen a nejprvé užíván byl. Poněvadž toto slovo u nás až posud užíváno nebylo, pročež ještě v národu žádného významu nemá, a poněvadž jsem myslil, že se Vám tento titul přede všemi jinými nejvíce líbí: doufal jsem se Vašemu Veličenstvu tak nejlépe zavděčiti, dle zásady, kdo chce kam, pomozme mu tam.

Ostatně jsem a budu vždy, pokud vysoké a vyšší mocnosti tomu nezabrání,

redaktor Národních Novin.

Proti Deutsche Zeitungu.

(N. N. 18. ledna 1850.)

Uznáváme za dobré čtenářstvu svému podati v doslovním překladu jeden článek

zdejších německých novin ze 16. čísla. Deutsche Zeitung píše z Prahy dne 14. ledna:

„Národní Noviny přinesly ve včerejším čísle zprávu, že o organisaci gymnasií ministrovi kultu činěny jsou dva návrhy; dle jednoho mají býti gymnasia vzhledem na vyučovací řeč přesně od sebe oddělena a pročež gymnasia čistě německá a čistě česká zřízena, kdežto druhý návrh vychází od zásady utrakvistické. Pan ministr prý se vyslovil pro první náhled, pan Havlíček považuje v lednu 1850 druhý návrh za prospěšnější pro slovanské interessy; pamatujeme se však, že Národ. Nov. v r. 1848 a 1849 zcela jinák o věci této smýšlely, i musíme se změně takové slušně diviti; důvod, jehož platnost se hlavně vyhlašuje, žeby čeští rodičové děti své dali na německá gymnasia, a žeby české školy prázdné zůstati mohly, nemůžeme považovati za rozhodující, nebo by prý rodičové k tomu byli pohnuti jedině tím, že německá řeč potřebná jest k dosazení ouřadů a důstojenství; (nezdá se, že by p. Havlíček za to měl, žeby německá řeč i řemeslníkům užitek přinášeti mohla.) Ale strana Nár. Nov. považuje řeč za jediné a výhradní palladium národnosti, svobody, materialního a duševního pokroku, jak by se mohli naleznouti rodičové nad svými povinnostmi tak zapoměnliví, aby k vůli ouřadu obětovali nejskvostnější klenot jejich dětí — řeč. Přijmutím soustavy, dle které gymnasia přesně oddělena býti mají, chtěl pan ministr kultu klestiti půdu čistě české, původní a přirozené osvětě, k jejížto dosažení Slované ode dávna již svými snahami zaměřují, a výhradním zavedením české řeči při prvním vyučování chtěl zastaviti šíření se jedu německé vědy a osvěty a nemožným učiniti pomíchání se Čechů s německými gojimy. Mimo to prohlašoval pan Havlíček a jeho strana při každé příležitosti, že učení-se německé řeči a jí sobě přiosobení spojeno jest pro Čechy se ztrátou času nenahraditelnou a žádnými výhodami neospravitedlnou a že se tak vyučování v materialních známostech zanedbává způsobem, který se nijak zodpovídati nedá. I my z německého stanoviště držíme se náhledu tohoto, považujeme ale s jistými modifikacemi učení-se české řeči pro německého studenta též za překážku v duševním pokroku a musíme tentokráte na základě argumentace páně Havlíčkovy uzavření p. ministra kultu ouplně schvalovati.“

Každý vidí na těchto ironických slovech, jak sytý dokazuje hladovému, že jest hlad zdravá věc. Deutsche Zeitung opatrně vynechala z našeho článku nejhlavnější náš důvod, totiž že by takové zřizování pouze českých gymnasií jen v tom pádu dobré bylo pro nás, kdyby národní rovnoprávnost skutečně byla provedena.

Co se ostatně špiček o našem přeceňování jazyka týče, musíme Deutsche Zeitung ubezpečiti, že si jazyka svého o nic víc ale také o nic méně nevážíme, než Němci své němčiny, a že tedy z toho ohledu se mínime ve všem, co se jazyka týče, jen podle příkladu Němců řídit, a doufáme tímto spůsobem toho docíliti, že nám nebudou moci nic vytýkati, proto že ve všem budeme jen dle nich jakožto svých mistrův v této věci se spravovati. Budeme tedy ku př. o to dbáti, aby p. Makovička*) ode všech ouřadů jenom **české** dopisy dostával, tak jako redaktor Národ. Nov. německé dostává, aby se hrálo v Praze 6krát týdně česky a dvakrát německy, aby hercové českého divadla dostávali po 1500 zl. stř. a hercové němečtí po 20 zl. na měsíc, aby se u všech ouřadů všechno jen po česku jednalo, a jen při každém nějaký německý translator se držel k vůli rovnoprávnosti, aby se na vyšších školách všechno jen po česku přednášelo, a jen sem tam nějaký docent německý zdarma neb za mizerný plat rovnoprávnost representoval, kterému by se také v přednáškách jeho ani netopilo, a kterému by také zas nějaký Matějka hrubosti činil atd. atd., což všechno ani vypočítávati nechceme. Pak až toto všechno zavedeno bude, řekneme také tak, jako nyní p. Makovička říká, že nám na národnosti nic nezáleží, že jest svoboda hlavní a přední věc, že jsou to marná sočení, dráždění a přepiatosti, které jen tak někteří ultras provádějí, o kterých německý národ nic slyšeti nechce, že my chceme pokoj v zemi, a že takové hádky o jazyk jen nepotřebné a škodné různice mezi bratrskými národy plodí atd. atd. Jsme žádostivi, coby asi p. Makovička a jemu podobní pánové tomu řekli, kdyby se s nimi tak dálo, jak se s námi děje, což oni sami jakožto poctiví lidé upříti nemohou?

Pročež vysvítá mravné naučení: Co nechceš sám trpěti, nečiň jinému.

Pan Makovička, který tak rád o sobě říká, že národnost nedrží za důležitou, nedávno si stěžoval, že prý mnoho Čechů jest ouředníky v německých krajinách; nám ještě nikdy nenapadlo, ptáti se po původu národním některého ouředníka, my jen žádáme, aby úředníci v českých krajinách pravidelně česky mluviti a psáti uměli, jak toho zapotřebí jest k řádnému ouřadování, jsouli ale při tom rození Němci, Maďaři, Vlachové atd. na tom mnoho nezáleží, ba rozeného Němce, který se ze šetrnosti ke svým českým spolukrajanům a podřízeným česky mluviti a psáti naučil, máme v mnohem větší váznosti, než bídného Čecha rozeného, který ani tolik srdce ke svému národu nemá, aby se naučil za několik

---

*) Redaktor „Deutsche Zeitung“. (Pozn. vyd.)

neděl český pravopis a gramatiku, ačkoli za své ouřadování z daní českého lidu na tisíce platu dostává. Tážeme se tedy, kdo jest přepiatější v národním ohledu: Deutsche Zeitung neb Národní Noviny? —

Jsme žádostiví, jest-li p. Makovička tento náš článek také doslovně přeložený do svých novin přijme, jako my jsme jeho článek přijali: myslíme, že by v takovém pádu leckomu bělmo s očí spadlo.

Slovo a čin.

(N. N. 18. ledna 1850).

Nespravedlivost — ta zplodila i svár a zmatky,
Ačkoli jsme všichni z lůna jedné vyšli matky!
Mužové si tedy svého práva hledali,
V pěsti meč na tvrdé brány mečem třískali,
Spasitelnou zbraň si nedá naše vydřít pěsť,
Ona nemá třesavku, náš meč bez skvrny jest*)
Bez hany jest naše starodávná korouhev,
Z rány Bělohorské český vyhojil se lev
Pod jeho pak znakem nové heslo tu věsť dává,
Že se novou silou nová zdvihne Sláva.
Svoboda tať byla živlem našich prapradědů,
Přidejte k ní svornosti a všechno půjde k předu.
Zoufajících bratří Lechů slavný orel bílý
Se svou matkou Slávou svoje musí spojit síly,
Hleďme, aby osamělec cestou bloudě křivou,
Nezahynul bratr smrtí Kaina zoufanlivou.
Lech byl štítem Ňěmců v hrozném boji Bisurmanském,
Za to trpěl jako Kristus v sadě Jetsemanském;
Jana Třetího stín na své milé volá syny,
Aby lépe dbali slovenské své prarodiny.
Pod praporem svobody se různé spojte částky.
Takto pojistíte blaho svojí slavné matky.
K tomu praporu se vítězný bůh přidruží
A hle pány domácí nás vyrve z podruží,
Věštba Voroničova†) se, dá bůh, stane tělem:
„Slovo pravdy objeví se spolu v čině smělém.
„Z kosti otců kost, rod jeden budem' skládati,
„Dechem netajeným volně budem dýchati.
Dokud česká země slovanskou jest barikadou,
Dotud hájiti vás bude před silou a zradou,
Dokud Česká země bude státi s Moravou,
Dotud nebudeme cizé pýchy pohavou,
Dokud v sněmu valném vlastní máme zástupníky,
Kteří cizozemských piklů nejsou účastníky,
Dotud nebudeme dbáti křiku nad Mohánem,
Zdali má Čech býti ve své české vlasti pánem,
Má-li král náš cizích poslouchati kuratorů,
Máme-li jak lživý mezník Sněžnou vyrvat Horu*)
A ti páni, kteří v cizí tonou koupeli,
Ať se neskoupají ve svém mrzkém účeli,
Jenžto cizincům vlast českou drobí do omáčky,
Jenžto Čecha práčem zove, an sám plodí pračky,
Buďte svorni, buďte trpělivi bratři milí,
Buďte jemni bez slabosti, silní bez násilí,
„Nestěžujte si, vrah chytrý na tím stěžováním
„Těšilby se jak sup nad churavce umíráním,
„Věrnost stará utekla a v knihách jenom dřepí,
„Nadarmo ji mezi lidmi hledáš brachu slepý!**)
Bohu slitovníku budiž dobrořečení,
Z jeho milosti vás svíral vrah i vězení,
Půlka světa těšila se darům svobody,
Mnohá nečest stihala vás, mnohé nehody;
Seberouce všecky ducha, všecky těla síly,
Po trnových cestách k velikému spěšme cíli!
Bez práce a bez potu jsou dary náhody,
Stálé práce vymáhá však stálost svobody,
Osud sám se divil naší trpělivosti,
Vrah se smál té naší idyllické mírnosti;
Která druhdy vezdejším jen krmila se chlebem,
Která slibovaným tiše kojila se nebem,
„Čas jsa mužem pod Trocnovským dubem reky zplodil,
„Však co starec, bídáky nás na holý hodil***)

---

*) Těchto šest veršů vzato jest z arabské básně „Meč a kniha", kteroužto Adam kníže Czartoryjski Starší, c. k. Generál-Polní maršálek po francousku přeložil. Tento slavný a o svou vlast velice zasloužilý kníže a spolu Maecenas právě všech souvěkých literatorů polských, byl tak jako jeho přítel slovútný hrabě Václav Rzevuski, znamenitým milovníkem a znatelem jazyka tureckého a arabského. On měl při svém téměř královském dvoře v Puławech několik Turků i Arabů ve své službě, aby s nimi jejich řečí rozmlouvati mohl. Tyto po francousku přeložené verše přeložil slavný A. Mickiewicz po polsku.

† Woronicz, arcibiskup Varšavský, slavný básník polský a spisovatel Sybilly básně epické.

*) Sněžka, Schneekoppe.

**) Tyto naznačené čtyry verše jsou též původu arabského.

***) Následováno dle původu arabského z Mickiewicze.

Láska ku vlasti jen v mrtvých knihách
dřepěla,
A ta vlast ve vlasti svého místa neměla,
V duších vlastenských jen cnostná mysl
doutnala,
Jež se od plápolu svaté Vatry†) rozzňala.
Tato tajná mysl často v oku slzícím,
Často zjevila se ve zraku se jiskřícím,
Nemajíc jak Ahasverus nikde svého stání,
Aby tiché našla útočiště pro skonání.
Odrodilec hleděl na nás ve své hloupé pýše,
Jako Radča na Fakýra, Paša na Dervíše,
A když z milosti své na své slévky šam-
paňské
Uchvátil nás k hodům od polévky špar-
tanské,
Naléval nám z cizích šprýmů šumoviny
A chléb solil krušcem beotické tlachaniny;
V nízkých chalupách i pod klenutím hrdých
zámků,
Bídáci jsme byli, poroby své nosíc známku
Jako Islamit svůj nápis na svém čele nosí,
Jenžto praví, brzo-li jej smrti anděl zkosí.
Bůh se nechtěl déle dívat na strast lidu
svého,
Náhlé hromobití s nebe seslal hněvivého,
Svobody hrom kámen s hrobu vlasti svalil,
A hle každý dobrý duch hned Hospodina
chválil!
„Věčná tedy hana, věčné proklínání
„Na hlavu se svaliž syna nezdárného,
„Jimžto nehne matky vlasti naříkání,
„Aby ze hrobu ji zkřísil hlubokého,
„Aspoň posledním své krve krápnutím,
„Aspoň posledním života vzdychnutím!††)

Dne 7. října 1848.

*—.

†) Vatra slove posvátný oheň Indův, kteréžto slovo i v maloruském a srbském jazyku znamená oheň; mr. vatra, dimin. vatruška.

†† Těchto posledních šest veršů jest přeloženo podle Mickiewicze.

OBSAH:

Otisk tento pořízen dle původního vydání Kutnohorského z r. 1851. s opravami a doplňky dle Národních Novin z let 1848—50.

Pod čl. „Schwarz-Roth-Gold“ dlužno opraviti, že vyšel v N. N. r. 1848., ne r. 1850., jak v „Duchu N. N.“ (orig.) omylem udáno.

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ

EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ

A

VYBRANÉ ČLÁNKY POLITICKÉ

PRAHA
NAKLADATEL B. KOČÍ
1906

TISKEM JOS. B. ZÁPOTOČNÉHO V ROKYCANECH

EPIŠTOLY KUTNOHORSKÉ.

Duch pak světle praví, že v posledních časích odvrátí se někteří od víry, poslouchajíce duchů bludných a učení ďábelských, v pokrytství lež mluvících a cejchované majících svědomí své, zbraňujících ženiti se, přikazujících zdržovati se od pokrmů, kteréž Bůh stvořil . . . Světské pak a babské básně zavrz ale cvič se v pobožnosti.

Sv. Pavel I. k Timot. kap. IV.

PŘEDMLUVA.

Úsilí, s kterým nyní u nás zvláště na Moravě strana hierarchická aneb jinák řečeno strana náboženských absolutistů hledí rozšiřovati škodlivé učení své, vyzvalo také k zvětšené činnosti nás, kteří v sobě cítíme svatou povinnost opírati se proti její škodlivému, duchamornému vplyvu. Vyzváni byvše již dříve od mnohých stejně smýšlejících přátel, abychom své ve Slovanu uveřejněné Epištoly Kutnohorské zvláště otisknouti dali pro větší rozšíření také mezi obecenstvem, mezi které posud Slovan neproniknul, a na kteréžto obecenstvo posud strana hierarchická svými drobnými spisy hustě rozšiřovanými škodlivě působila: vyplnili jsme tímto přítomným spiskem nejen přání svých stejnověrců, nýbrž i povinnost, kterou jsme na sebe přijali, bojovati totiž všemi silami proti mocnosti odjakživa záhubné pokrokům veškerého člověčenstva a jmenovitě úhlavní nepřítelkyni našeho národu ve všech dobách jeho dějin.

Již na první pohled pozná každý, že tento spisek není pouhý otisk Epištol Kutnohorských ze Slovana: hledíce totiž k tomu, aby tento zcela oddělený spisek také byl jistým celkem, přijali jsme do něho také více jiných stejného směru článků dílem již dříve od nás vydaných, dílem nyní zvláště sepsaných, při čemž také zapotřebí bylo celý běh spisů změniti a jinak spořádati. Doufáme, že toto druhé rozmnožené vydání v mnohých ohledech jest zdokonalenější a více zakrouhlené, a také přede vším více působící na přesvědčení, poněvadž jsme v něm již také na mnohé námitky od protivné strany učiněné slušný ohled vzali.

Předvídám sice, že tímto spisem o jehožto laciné vydání a náležité rozšíření jsem se přiměřenými cestami postaral, zvláště proti sobě popudím celý chvost hierarchie, a že se budou sypati na mne ze všech stran odpovědi a tupení: a však domýšlím se, že spisek můj tak snadně srozumitelný a tak přesvědčitelný jest pro každý zdravý rozum a pro každé nezkažené srdce, a na druhé straně odpovědi hierarchických absolutistů tak zbytečnými a nadutými slovy přecpané tak zamotané jsou, že mohu s všemožným upokojením pustiti se do zápasu s nimi se všemi, cožkoli jich jest. Proto také doufám k Bohu, že tak jako již v jiných vzdělanějších a pokročilejších zemích strana hierarchických zatemňovatelů rozumu lidského dávno poražená, přestala býti již předmětem bázně, a stala se již více jen předmětem útrpnosti: také u nás brzy již přijde ten čas, kdežto nelze bude čistolidský a bohulibý cit nábožnosti zneužívati za nástroj k upoutání rozumu a skrze upoutaný rozum k utiskování lidu, které nechce Bůh.

Psáno v Kutné Hoře ku konci Máje 1851.

H. B.

I.

Za našich časů počíná se zase velmi mnoho mluviti o náboženství; mocnářové kteří r. 1848 vynechali z dlouhých svých titulů slovíčka „**z Boží Milosti**“ hned zase r. 1849 je tam vsadili, slyšíme zvláště od jisté strany velmi mnoho o tom, kterak zapotřebí jest, aby se pěstovala v lidu „**pravá**“ nábožnost, ba dočtli jsme se i o tom, kterak bývalá svatá alliance chce táhnouti do Francouz, poněvadž tam prý zapotřebí jest zakotviti náboženské myšlénky, což jest jinými a pochopitelnějšími slovy řečeno tolik, že **řecko-šismatické** vojsko ruské s **protestanským** vojskem pruským a s **katolickým** rakouským chtějí ve Francouzích podporovati katolickou víru! (neboť Francouzi jsou skoro všichni katolíci.) Pozorujeme také že se tu a tam mezi náš již dávno křesťanský lid vysílají jezovité a liguriáni na **misionářská** kázaní, kdežto se přece posud jenom mezi pohany misionáři vysílali, pozorujeme též, že všude zakládají katolické spolky, a že vláda oko zamhuřuje na to, ačkoli mnozí z těchto spolků nezachovávají „**spolkový zákon**“. Kdo jest čipernější zpozoroval zajisté, že se těmto spolkům všelijak přeje a pomáhá z jistých stran, kdo jest čipernější, pomyslil si snad jž kolikrát „odkud asi ti liguriáni a jezovité tak mnoho peněz berou na ty své cesty, na ty misie atd. atd. atd.“

To jsou přece jen hodní páni, že se tak všemožně chtějí o to starat, abychom všichni do nebe přišli! — Inu dobře, dobře, máli to již být takové, půjdu i já držeti misionářská kázaní ačkoli nejsem ani jezovita ani ligurián; poněvadž ale nemohu ode vsi ke vsi, od městečka k městu cestovati a slova svá hlásati, umínil jsem si svá misionářská kázaní tuto tiskem vydati a mezi Vás drazí krajané! rozeslati. Že tato svá kázaní nazývám „**Epištolami Kutnohorskými**“ stalo se jen proto, aby se již tím od ostatních misionářských kázání rozeznávala: nebudiž to však nikomu na pohoršení, jakobych se snad tím za apoštola nějaké nové víry vydávati chtěl. Naopak budu v těchto svých epištolách (což znamená po řecku **psaní, dopisy**) vysvětlovat staré křesťanství, tak staré, že již naň mnozí docela zapomněli, ačkoli jsou velikými důstojníky v církvi, připomínati budu mnohá učení pána Ježíše, která přišla již tak v zapomenutí, že je leckterý biskup za kacířství považuje. Umínil jsem si v těchto epištolách trochu odhaliti a zahanbiti ty nábožné muže, kteří nám naději na nebe osladiti chtějí to peklo, které nám oni sami již zde na zemi způsobili; umínil jsem si pokaziti řemeslo oněm bohabojným mužům, kteří považují náboženství jen za lacinou policii; umínil jsem si nebáti se při tom ani těch horlivých zelotů, kteří myslí, že pán Ježíš jen proto se na kříž přibíti dal, aby jim tím vymohl na věčné časy desátek.

Uslyšíte pak ovšem od mnohých, že jsou tyto moje epištoly pouhé kacířství, a já sám neznaboh a člověk beze vší víry a že se rouhám Bohu, a že všechno svaté hanobím: to však budiž vám jen na znamení, že jsem těmto pánům zajel do živého, že jsem se dotekl nejsvětější jejich věci — kapsy. Já však dvě věci na světě pokládám za největší kacířství a rouhání a neznabožství: první jest **nepoctivost**, když totiž jistí lidé za Boha se schovávajíce, jiné ke svému prospěchu podvádějí, a druhá jest **hloupost**, když zas jiní lidé se takto podváděti nechají. Proti těmto dvěma kacířstvím a rouháním a neznabožstvím budu ve svých epištolách bojovati.

Budu ovšem jen jednati o věcech, které se dají pouhým rozumem pochopiti a posouditi, neboť se dle mého mínění nemá žádný rozumný člověk hádati o věcech, které se pouhým rozumem pochopiti a posouditi nedají.

II.

Kdo jednou svobodu a právo člověčenstva postavil na svou korouhev co heslo, kdo se dal do boje proti všeliké libovolnosti, proti všelikému utiskování, ten nesmí snad jenom v jistých věcech chtíti svobodu a právo, a v jiných dopouštěti libovůli a utiskování: neboť jedna nepravda ze sebe rodí tisíce jiných a jedna libovůle zruší na tisíce práv. Tak také pravda, svoboda a právo v politickém a národním životě neobstojí bez pravdy, svobody a práva v náboženském, a obzvláště v našich okolnostech musí každý, kdo chce přispěti k poražení světského absolutismu, bojovati napřed proti církevnímu. Církevní absolutismus jest poduška světského, jeden s druhým stojí, jeden s druhým klesá, a kdo dovede otřásti sloupem libovůle a absolutie církevní, zboří jistě i politickou. — Komu to všechno již z věci samé není patrno, toho jistě zkušenost historická poučiti může, neboť pozorujeme všude, že absolutismus světský nikdy sám sebe nepovažuje za utvrzený, pokud nezavedl a nepojistil také absolutismus církevní.

Uznáváme jenom dvoje náboženství, totiž pravé a nepravé, pravdivé a falešné. **Pravým** náboženstvím jmenujeme to, které ten, kdo je veřejně před světem vyznává, také skutečně v srdci svém potají věří: **nepravé** náboženství čili falešné jest každé, které se jen před světem ukazuje, v srdci ale nevěří. Jsme přesvědčeni, že mnohem důležitější a užitečnější jest tento rozdíl činiti v náboženství, nežli jak se to posud děje podle církví. Já alespoň bych neřekl nikdy, že katolík, jenž sice pokřtěn jest, a všechny obyčeje katolické církve veřejně koná, v srdci svém ale katolickému učení nevěří, má pravou víru: ovšem ale řeknu, že ku př. muhamedán, jenž opravdu a upřímně věří svému náboženství, pravověřící jest. Jistě jsou si vyznavači nejrozmanitějších věr, kteří opravdu a upřímně každý své náboženství v srdci věří, mnohem bližší mezi sebou, nežli dva vyznavači jedné církve, z kterých jeden upřímně věří a druhý jest pokrytec.

Pro pravé náboženství nastane teprva tenkrát nejpříznivější doba, až bude největší tolerance (snášelivost), až náboženství zcela odtrženo bude od veřejných státních záležitostí, a stane se v každém ohledu záležitostí jen privátní (osobní). Pokud se světské moci míchají do záležitostí božích, pokud to nese na světě světské užitky, když se kdo k jistému náboženství přiznává: potud také pravé náboženství vždy bude ujmu trpěti, neboť pokrytci, kteří sami nic nevěří, budou ve jménu náboženství pronásledovati poctivé lidi, kteří něčemu věří.

Nelekám se té důslednosti, kterou si jistě mnohý pospíší z této mé zásady proti mně jako meč jedem kalený vytasiti, vytýkaje mi, že jen jedna víra může býti pravá a samospasitelná, a že jako katolík jsem povinen věřiti, že jenom jedině katolická víra jest pravá a spasitelná, že tedy zde vystupuji proti katolické dogmatice. Kdybych chtěl, mohl bych se všelikými sofistickými obraty z tohoto obvinění vytáčeti, jako to mnozí jiní činí, počítající se mezi horlivé katolíky, kteří mají o každé věci vždy kolik výkladů pohotově a dovedou každému každé učení katolické v tom smyslu vyložiti, který jemu nejmilejší jest.

Vyznávám ale zcela zřejmě, že kdyby mne to i stálo ztracení pověsti pravého katolíka, přece mi ani srdce ani rozum nedovolují věřiti, že by jen jedno, kterékoli náboženství mohlo býti pravé a samospasitelné, a že by tedy vyznavačové všech ostatních museli býti — jako to mnozí myslí aneb alespoň říkají — věčně zatraceni! Srovnává se to s rozumným a poctivým ponětím o dokonalosti Boží, aby jen část lidstva a to bez jich zásluhy za tu náhodu, že právě co katolíci narozeni byli, nechal k spasení přijíti, a velikou nesrovnale větší většinu všech ostatních svých tvorů též bez jejich viny (neboť se z nich větší část ani po čas svého života nedoví, že jest jaká katolická církev na světě!) nechal upadnout do věčného zatracení?! Mohl by zatratiti Bůh ty nesčíslné miliony, kteří žili na světě ještě dříve než nastalo katolické náboženství a kteří tedy ani nemohli státi se katolíky?

III.

Ovšem se zdá snad mnohému divno a nepochopitelno, kterak by mohlo býti více náboženství pravých a pravdivých, vždyť jest prý jen jedna pravda atd. Ale to jest všechno jen omylem. Jsou totiž dvojí pravdy na světě: jedny které se mohou nezvratně dokázati a které musí uznati každý obdařený rozumem, z takových ovšem jen vždy jedna může býti pravá. Ku př. jest nepochybné, že Plzeň od Prahy k západu leží, a nemůže býti pravda, že leží také od Prahy k východu atd. Takové pravdy jsou předmětem vědy. Kromě takových pravd jsou ale i jiné, které nelze nevyvratným způsobem dokázati, bez kterých ale přece svět nikdy nebude, a které se věří. Skoro ze samých takovýchto pravd sestaveno jest náboženství. Patrno jest samo sebou, že takováto pravda jen potud jest a může býti pravdou, pokud ji někdo věří a že jest pravdou jen pro toho, kdo ji věří. Patrno tedy, že v tomto ohledu může býti více pravd*), každá taková prav-

---

*) Slovo p r a v d a ovšem se ani nehodí k poznamenání obou pojmů a mělo by se rozličných užívati, jmenovitě by ku př. prvnější nepochybné pro každého nevyhnu-

da jest pro toho, kdo ji věří, jistotou, ten ale kdo ji sám nevěří, musí alespoň ji za pravdu onoho uznati, kdo ji věří a dle toho se chovati. Křesťanství jest tedy křesťanovi pravdou, muhamedánu muhamedánství, katolíku katolictví, evangelíku evangelictví, budhistovi budhaismus, lamaitovi lamaismus: před Bohem ale (osměluji se doufati!) jsou všechny stejně pravdou, totiž potud, pokud je kdo upřímně dle svého nejlepšího přesvědčení věří a dle nich se zachovává.

Čím více se svět vzdělá, čím dále pokročí člověčenstvo v pravé osvětě a v pravé mravnosti, tím více se bude tato drahocenná pravda uznávati. Čím více člověk pozná rozmanitost duchů lidských, čím upřímněji každý bude opravdu to ve svém srdci věřiti, co před světem vyznává: tím více si bude vážit také cizého přesvědčení. Žádný člověk s citem, buďsi on muhamedán, buďsi evangelík, buďsi třeba pohan aneb atheista, nemůže se posmívati sprostičké babičce, která myslí v pevné víře, že za groš ulehčí některé duši v očistci: naopak každý počestný a lidumilovný člověk musí se z takového činu potěšiti, poněvadž jeví lásku a obětovnost. Ale každý počestný a lidumilovný člověk, buďsi kterékoli víry a jakéhokoli přesvědčení, musí se opříti proti tomu, když jiní sami nevěřice v platnost takových obětí podporují a rozšiřují naschvál sprostnost mezi svými spolubratry, aby z jejich sprostnosti, z jejich lásky, z jejch dobroty nakořistili pro sebe špinavého zisku! Velký jest tedy rozdíl v tom, snášeti a vážiti si cizího náboženského přesvědčení, aneb zase opírati se proti všelikému zneužívání, které se s náboženstvím tropí. Mně zajisté svatá jest víra upřímná každého člověka i v tom pádu kde ji držeti musím dle svého přesvědčení za pošetilou, neboť umím oceniti ten pokoj duše, tu mnohou utěšenou chvíli, kterých člověk nabývá pevným náboženským přesvědčením, pročež za nedovolené držím bořiti chrámy v srdcích lidských, (třeba to i chrámy model byly), pokud se jiné na jejich místo postaviti nemohly. Toho ale nesmějí zneužívati lidé, kteří upřímných, ale sprostných a pověrčivých náboženských citů u svých spolutvorů pro svůj světský zisk vykořistiti usilují, kterým jest náboženství jenom prostředek k dosažení světských účelů na základě pověry lidské. Proti těm povinnost máme vždy brojiti, jejich úmysle odhalovati a kaziti.

———

telně přesvědčitelné věci slušelo nazývati: j i s t o t a (objektivní pravda) a slovo pravda by se mohlo ponechati jen pro subjektivní pravdy onoho druhého spůsobu, které se sice nevývratně každému dokázati nedají, kterým ale přece mnozí věří, a pak by slovo p r a v d a souviselo s praviti, a slovo j i s t o t a již také dle etymologie se dobře hodí k vyznamenání svého pojmu.

Jakož nezasluhuje posměchu a potupy sprostý pohan, který v srdečné oddanosti svým domnělým bohům přináší své nejlepší věci k jídlu; tak zasluhují trestu a zahanbení ti, kteří tyto pokrmy potají místo bohů snědí a lidu namluví, že bohové to učinili! Z toho příkladu dá se posouditi všeliká upřímnost a neupřímnost v náboženství.

Jest docela jisto, že pravá nábožnost na světě velice získá, až bude náboženství zcela odloučeno od všelikých státních a veřejných záležitostí, až se nebudou nikoho v žádné kanceláři ptáti, jakého jest vyznání, až nebude nikdo potřebovat dovolení od úřadu, aby směl dle svého přesvědčení Boha ctíti, až to nebude zcela žádnou zásluhou nebo předností náležeti k té neb jiné víře, až bude moci každý své upřímné mínění o náboženských věcech vyznati, aniž bude za kacíře, za rouhače atd. považován! Pak se zdvihne jistě pravá pobožnost, neboť přestane všechno pokrytství.

Či myslíte snad, že jest nyní tak mnoho nábožných lidí na světě? myslíte, že to jest tak snadné a lehké býti opravdu nábožným? Odražte od toho počtu nábožných, které nyní vidíme, všechny ty, kteří [z] této své nábožnosti nějaký světský zisk táhnou, kteří se tím živí, kteří jen proto jsou nábožní, aby jiným **„dobrý příklad“** dávali v pokoře a poslušnosti rozumí se ke svému prospěchu, odražte konečně i ty, kteří jen proto jsou nábožní, poněvadž ve své sprostnosti lehkým spůsobem za malou modlitbičku, za malou obětičku velkých darů od Boha obdržeti chtějí: a pak teprva máte z těch, kteří ještě zbydou, ten pravý počet opravdivě a nezištně nábožných. Nic protismyslnějšího, nic méně důstojného není než policejním spůsobem chtít rozšiřovat pravou nábožnost, víru v Boha!

IV.

Velice by se mýlil ten, kdo by ze svrchu řečeného odvozovati a souditi chtěl, že jest to pro každého člověka zcela jedno, ku kterémukoli náboženství se přiznává; že na tom nic nezáleží, k jaké víře se kdo hlásíme. Takový smysl ovšem slovům našim zlomyslně podkládají a podkládati budou nepřátelé naši, zastavatelé hierarchie čili libovlády církevní, oni budou nazývati smířlivé učení naše indifferentismem, to jest lhostejností ve víře. Avšak jenom falešně a zlomyslně proti nám budou toho jména užívati: neboť indifferentistou jest ten komu jest zcela jedno míti takové neb jiné náboženství.

Pozorujme ale dobře jak veliký rozdíl v tom jest, nepronásledovati a netupiti nikoho pro jeho víru, a nenechati si nic na své víře záležeti! Já mohu býti zcela jistě přesvědčen ve své mysli o tom, že to co o Bohu a o náboženství věřím pravda jest, a za žádnou cenu bych nebyl v stavu něco

jiného věřiti: při tom ale přece co člověk moudrý, snášenlivý, bližního milovný, znající velikou rozmanitost duchů lidských nemohu jinému za zlé pokládati, když on o těchto věcech jiného než já je smýšlení a něco jiného také pevně věří jako já svoje. Tak jako já sám nechci od své víry, od svého osobného přesvědčení upustili, a tak jako by mne bolelo, kdyby mne někdo pro takové mé upřímné přesvědčení tupil a pronásledoval: tak také co člověk spravedlivý a poctivý nemohu k tomu připustiti, aby jiný tupen a pronásledován byl pro svou víru. To není lhostejnost ve víře čili indifferentismus, to jest jen snášelivost.

Člověk, který jak živ ze své vesnice daleko nepřišel, nic o světu neslyšel a nečetl: tomu arci nemůže se při jeho sprostnosti příliš za zlé pokládati, když každého vyznavače jiné víry za hlupáka neb špatnějšího tvora považuje, Bohu se tím zavděčiti míní, kdykoli nějakého jiné víry vyznavače potupí neb urazí. Ale člověk zkušený a jiné země, jiné národy buď ze svých cest neb z dobrých popisů znající, který tedy ví, jaké jest na světě množství rozličných vír a náboženství zcela rozdílných a sobě odporujících, který ví, že každá tato víra sama sebe co jedinou pravou, od Boha zjevenou vydává, že toto své udávání každá rozličnými zázraky jakožto pravdivé ztvrzuje, že každá všechny jiné za bludné a jejich vyznavače za zatracené vyhlašuje, že se každá důkazům a zázrakům jiných vír co vymyšleným posmívá: který člověk pravím všechno toto ví, může on tak jako svrchu podotknutý nevědomec vyznavače jiné víry zatracovati, tupiti a pronásledovati?

Já si představuju tuto snášelivost a nesnášelivost v následujícím podobenství. Jest chrám ohromně veliký, okrouhlý, stavený jako do hvězdy s množstvím výklenků kolem do kola, do kterýchžto jest do všech viděti ze prostřed chrámu. Výklenků čili kaplí těchto jest tolik, kolik rozličných vír na světě, a v každé kaplici jedna kazatelna: Z každé kazatelny hlásá se shromážděnému v kapličce lidu, že jenom tato víra jest pravá, od Boha zjevená která se tuto hlásá, že všechny víry hlásané v ostatních kapličkách jsou lež, a že vyznavači jejich jsou bludaři, nepřátelé boží, s kterými pravověřící nemá ani obcovati, že ty zázraky, které tyto druhé víry pro sebe uvádějí jen vymyšlené jsou. Tak a podobně mluví se ve všech kapličkách, někde mírněji, někde zuřivěji. Lidé přítomní v každé kapličce neslyší nic z toho, co se v ostatních kapličkách hlásá, a majíce tedy mysli naplněné jen tím co oni slyšeli, vycházejíce ven hádají a perou se s posluchači jiných kapliček, opakují jim všechny nadávky, které o nich ve své kapličce slyšeli, ti jim stejné stejným oplácejí, každý mele jak mu nasypali na mlýn. — Jen lidé kteří uprostřed chrámu stáli, do všech kapliček viděli a ze všech kázaní slyšeli, kteří tedy vědí, že se ve všech kapličkách stejně mluvilo a ve všech stejné důkazy uváděly, jen tito budou mírnější a snášelivější: oni sice nemohou mysliti, že všechno co ze všech stran kázáno jest zároveň jistotná pravda býti může, avšak poznavše běh věcí alespoň tolik nahlížeti budou, že posluchačové každé jednotlivé kapličky příčinu mají své za jedinou pravdu držeti a všechno ostatní za lež vydávati.

Vědomí toto vede k snášelivosti: nevědomí k svárům.

V.

Objasnivše takto veliký rozdíl, jenž jest mezi lhostejností (indifferentismem) a snášelivostí (tolerancí) můžeme ještě jiným patrnějším spůsobem dokázati, že se nám předhůzka indifferentismu žádným spůsobem činiti nemůže. Kdyby nám, jak hierarchisté praví, na náboženství tak málo záleželo, že by nám jedno bylo jako druhé, nač bychom se tak snažili o opravy v té víře, ku které náležíme? Nač bychom sobě k vůli těmto opravám tolik zlosti, tolik nepřátel mezi mocnou hierarchickou stranou byli udělali? Komu jest víra jako víra, tomu také asi mnoho na tom záležeti nebude, máli nynější katolictví na sobě o několik neduhů více nebo méně!

Právě tím, že se všemožně o to přičiňujeme, aby vymýtěno bylo z katolictví všechno to, co jest patrně a dokázaným spůsobem proti účelům Zakladatele naší víry, co jest lidský nechvalitebný přívěsek, pozůstatek několika smutných pro člověčenstvo století duševního a tělesného otroctví, aby bylo vymýtěno všechno to, co zabraňuje katolictví státi se tím čím má býti každému národu dobré náboženství; právě tedy tím, že se o všechno to horlivě přičiňujeme dokázáno jest tuším až k nepochybnosti, že nejsme lhostejní (indifferentní) a že nám není jedno k jakému náboženství se přiznávati máme.

A však někteří nespokojí se ani s touto předhůzkou lhostejnosti ke všem vírám, nýbrž zrovna naopak a protismyslně budou nám vytýkati vedle indifferentismu!! také ještě zřejmé nepřátelství a sočení proti katolické církvi, což se asi tak vedle sebe hodí, jako když za předešlých dob zelotové nadávali někomu zároveň deistů a atheistů.*) Strany tohoto sočení proti katolické církvi nehodlám se ani tak příliš očišťovati, jestli jen se rozumí ta katolická církev

---

*) Pro ty čtenáře, kteří jiným jazykům nerozumějí, dodáváme, že slovo d e i s t a znamená toho, kdo jen v Boha věří, ale při tom se žádné církve nedrží, a za nemožné pokládá, že by byl Bůh s kterým člověkem kdy zřejmě mluvil a jemu něco zjevil. A t h e i s t a jest kdo v žádného Boha nevěří.

jak vypadá veřejně před světem za našich časů. Jsouť totiž mezi zbrojnoši naší hierarchie mnozí umělci, kterým se obyčejně říká eskamotéři, a jejichžto umění hlavně vězí v tom, že mají vždy několik katolických církví a několik výkladů o každé věci hotově, jak právě kdy zapotřebí. K vyjasnění toho co říci míním sloužiž následující podobenství. Kdosi měl dům starý, rozbořený, hmyzem škodlivým naplněný, bez oken a bez dveří, skrze jehožto střechu volně procházely paprsky a dešťové. Kdykoli ale přišla řeč na tento dům buď že se měl s jinými porovnávati, neb pronajímati neb prodávati, vždy ukazoval velmi hezký plán tohoto domu čistě vymalovaný a uměle uspořádaný.

To samé tedy činí ti svrchu dotčení eskamotéři s katolickou církví. Když se vady vytýkají, ukazují nám vždy jen na pěkně malovaný plán, na kterém těchto vad nikde nelze pozorovati, oni mluví vždy veliké chvalořeči o výbornostech katolických, které však nejvíce jen na onom plánu se nalezají ve skutečnosti se nevyskytujíce.

Proto jest tak snadno okaceřovánu býti co nepřítel a brojič proti katolické církvi, jestli se totiž mnohá zneužívání, mnohé vady za církev katolickou považují. Církev katolická se ve mnohých a na nejvýš důležitých věcech uchýlila od toho účele, který měl Zakladatel její a následovníci jeho, a to co nyní se jmenuje katolická církev (jak viděti okolo nás v životě a ne snad jen ve knihách) není již dávno rovno onomu prvotnímu plánu.

VI.

Každá víra, jak se to ze skutečnosti dějin lidských pozorovalo, pokud utištěna jest a pronásledována od světské moci, nejvíce se vyznamenává cností, čistým a upřímným učením a vůbec všemi těmi vlastnostmi, které na sobě míti má každé náboženství, jakožto nejvznešenější dědictví člověka. Béru zde ovšem náboženství v nejširším smyslu toho slova, ne snad s ohledem na nějakou určitou církev a víru, nýbrž pouze jakožto nějaké představení, které si člověk každý podle stupně svého duševního vzdělání dělá o původu [a účelu světa] a o povinnostech svých. To, kterak každý člověk opravdu a upřímně smýšlí o původu a účelu světa a o svých povinnostech, to jest jeho náboženství, a již z toho se jeví nevyhnutelně, že k náboženství nějakému se nikdo nutiti nemá a ani nemůže, proto že není na světě žádná moc, která by někoho přinutiti mohla k nějakému smýšlení. Neboť smýšlení jest nejsvětější, nejsvobodnější dědictví každého člověka, které se mu nižádnou mocí tohoto světa odejmouti nemůže. Despota, který polovici ze svých poddaných ustanovil za placené slídiče a vyzvědače nad druhou polovicí, nemůže přece nikdy nahlédnouti do mé hlavy, do mého srdce, a vypátrati, kterak tam o něm smýšlím: on mne může pronásledovati, mučiti, ale nemůže mne přinutiti, abych o něm a o jeho činech nesmýšlel tak, jak já chci; on nemůže nikterak zabrániti, aby, když jeho pochopové na jeho rozkaz mi hlavu srazí, ještě poslední myšlénka této hlavy o něm nebyla: Ty bídný tvoře! ty násilnický zlosyne! Myšlénkám nemůže žádné násilí zabrániti neb cesty předpisovati — a proto také nemůže žádné násilí předpisovati nebo zabraňovati některému člověku jeho náboženství, nemůže předpisovati nebo zabraňovati jemu, aby nesmýšlel o všech vznešených a nejdůležitějších předmětech tohoto světa tak jak on chce a jak to za dobré uznává. To ovšem jest pravda, kterou každý nahlíží: jiná ale pravda neméně patrná, jest zase to, že myšlénka, jak mile má skutečně se vtěliti a do života vstoupiti, jak mile má přestati být pouhou myšlénkou a státi se skutkem živým, již nevyhnutelně zjevnou se státi musí též jiným spolutvorům. To samé platí též i o náboženství, které co smýšlení o původu a účelu světa a o povinnostech člověka, velmi důležitý musí míti vplyv na jednání každého člověka, jak mile jen přechází z pouhé myšlénky ve skutek, pročež vždy hleděla despotie uchopiti se jeho a předložiti celní hranice své samolibosti, aby v ohledu náboženském nic vycházeti nemohlo ze srdcí, hlav a úst lidských, co by vyvrátiti mohlo časem neobmezené panování.

A tu stojíme právě u nejžalostnější stránky člověčenstva, u výjevů tak smutných, že při upomínce na ně se vždy zarmoutiti musí srdce opravdivého lidumila. Tak jako člověk již dle svého zřízení všeho i k dobrému i ke zlému užívati může, tak pozorujeme, že právě náboženství, tohoto nejvznešenějšího daru právě nejhanebněji zneužíval člověk k sobeckým a podlým účelům, a čím vznešenější jest toto dědictví člověka, tím více z něho kořistila nečistá, necitelná a nelidská samochtivost. Zlosynové tohoto světa spozorovali velmi brzy, jak silný jest náboženský cit každého poctivého člověka, a umínili si hned pokaliti svým jedem tento zdroj lidského blahobytu a útěchy, a použíti tohoto náboženského citu právě pro jeho sílu a všeobecnost za pouta, kterými by sobě spolubratry své k tuhé služebnosti co nejpevněji uvázali.

VII.

Všechno to stalo se také s křesťanstvím. V prvních věkách, jsouc od světské a duchovní moci jakožto nebezpečné učení pronásledováno, nemohlo být přece nikterak z myslí lidu vypleněno. Pročež obrátili nepřátelé pravdy a osvěty zbraně své jinák: oni sami přijali toto náboženství, ale jen jméno mu ponechavše, všechny hlavní zá-

sady zahalili a malicherností nových všude přimísili, a užívali tohoto náboženství právě zase k tomu, k čemu jim sloužilo dříve pohanské, to jest k udušení rozumu v lidu. Od této doby pronásledovali sice pravé a čisté křesťanství zrovna tak jako dříve, ale nejmenovali je již pravým křesťanstvím, nýbrž všelijak kacéřovali, vydávajíce sebe zcela faryzejsky za pravé přátele a ctitele Krista, jsouce ale skutečně jeho největší protivníci.

Kdo o tom chce býti až k nepochybnosti přesvědčen, sledujž s námi v následujícím uvážení.

Jsem přesvědčen, že mnohý křesťan již mnohonáctekrát [se poklonil kříži, již mnohonáctekrát] rozjímal o umučení Krista, a že přece vlastně neví, co to jest kříž a jakou smrtí umřel Kristus, kterého ctí svět co Boha! Kříž bylo za těch časů tolik, co jest nyní u nás šibenice, ukřižovati někoho bylo tenkráte tolik, co jest nyní oběsiti na šibenici, byl to trest, který se jen nad otroky a hanebnými zločinci vykonával.*) A takovou smrtí odstraněn jest ze světa nejsvětější, nejlaskavější muž, největší zastavatel práv lidu! To tedy považte všichni: **Ježíš byl od farizeů a zákonníků ukřižován, to jest konsistoř, biskupové a úředníci dali Ježíše oběsit na šibenici!**

Myslím, že již na těchto několika slovech má každý dost k rozjímání! Proč jej ale dali oběsiti? Poněvadž prý rozšiřoval nebezpečné učení, poněvadž prý byl kacíř, rouhal se Bohu, popuzoval prý národnosti proti sobě, totiž národ svůj proti panujícím Římanům a proti představeným, poněvadž prý mezi nevzdělaným lidem chtěl způsobiti nenávist proti otcovské vládě od Boha ustanovené.

Z této stránky se musí tyto věci považovati, a jsem přesvědčen, že by Ježíš i za našich časů tak odsouzen byl jako za časů Pontia Piláta. Čím to tedy jest, že se nyní lidé toho samého smýšlení jako tehdejší faryzeové a zákonníci, za úhlavní ctitele Ježíšova učení vydávají, a ba že ještě jiné ve jménu toho učení pronásledují? [o tom se hned dovíme.] Mohou oni to samé učiti co učil Ježíš, od jejich duševních předků tak potupně a nelidsky ze světa zhlazený? Či nevidímeli je za našich dnů pronásledovati lidi pro ty samé věci, pro které soptili za onoho času předchůdcové jejich na učení Ježíšovo? — — —

VIII.

[Ne bez příčiny počal jsem epištoly tyto výkladem smrti Ježíše Krista.] Vím sice napřed, že tito faryzeové a zákonníci našeho věku proti mně povstanou řkouce: „Ejhle! rouhače! jenž naschvál snižuje důstojnost božského zakladatele naší víry, právě o něm, že umřel na šibenici, jen aby tím u sprostého lidu uvedl v lehkost kříž a náboženství!“ Já pak velmi chladnokrevně na to pravím: Nebojíte vy se, vy plémě ještěrčí! tak příliš, že bych já snížiti mohl Ježíše a jeho kříž před sprostým lidem, ale bojíte se, abych jej právě před tímto lidem příliš **srozumitelně** nezvelebil, a bojíte se také, abych příliš srozumitelně neodhalil a nezlehčil ty, kteří jej ukřižovali. Vy jste se ovšem velmi snažili zahaliti svatou rouškou před lidem ohavnost smrti, kterou vaši duševní předkové odstranili ze světa miláčka lidu: když jste dlouhý čas všechny následovníky jeho spravedlivého a lidumilovného učení tak jako mistra samého na darmo věšeli, vraždili, mučili a všelijak pronásledovali a přece nikterak uhasiti nemohli násilím toho ducha lásky k lidu, kterého zanechal po sobě Ježíš, chopili jste se chytrosti a přimíchavše se sami do počtu vyznavačů křesťanského učení, hleděli jste jen slova v něm ponechati, věci ale podle svého převráceného smyslu zase poznenáhla otočili, což se vám také výborně povedlo. Převrátili jste učení Ježíšovo tak, že by ho nyní božský původce ani sám nepoznal: všechno to, proti čemu Ježíš nejvíce horlil, všechno to jste zase poznenáhla uvedli pod jinými jmény do jeho náboženství, to co hlavního bylo a na čem nejvíce záleželo, jste lidu učinili nesrozumitelným a vymyslili jste nejrozmanitější titěrky, jen abyste odvrátili pozornost lidu od hlavních věcí. Ježíš vás učil, abyste vy lidu sloužili, ale vy jste ve jménu téhož učení přivedli lid do služebnosti své; Ježíš učil, že dobrý pastýř dá život za ovčičky své, vy ale, vydávajíce se za následovníky jeho, učili jste, aby dali ovčičky život svůj pastýřům svým. Červenými taláry, podivnými čepicemi a lidu nesrozumitelnými ceremoniemi chtěli jste nahraditi na sobě nedůstatek všeho toho, čeho žádal Ježíš na následovnících svých. Vy jste zasvětili kříž a zbožnili jste jej, aby lid zapomněl na jeho pravý význam, [jenž jest šibenice]; aby lid zapomněl na to, proč vlastně zakladatel našeho náboženství tak potupnou smrt utrpěl. Když však sami jste nyní počali světu dokazovati potřebnost „zakotvení náboženského ducha“, směřujíce k tomu, abyste na novo zas použili svatého, lidumilovného učení Ježíšova jen k prospěchu vlastnímu, k utužení duchů v rozumného tvora nehodné a Bohu, dle jehož obrazu stvořeni jsme, rouhající se slepé poslušnosti: což divu tedy, jestli i my budeme vás následovati se zářící pochodní do temných cest vašich plánů, s kteroužto pochodní osvítíme učení Ježíšovo před lidem tak, aby poznal neupřímné úmysly vaše.

Vám jest ovšem nanejvýš nepohodlný můj prostonárodní a pravý překlad slova **„crux“**, neboť se obáváte, aby lid sobě ne-

*) Sv. Pavel, apoštol, jak známo, co občan římský, již nesměl býti ukřižován, nýbrž sťat jest.

pomyslil: Co asi učil Ježíš tak protivného biskupům, faryzeům a zákoníkům svého času, že jej takovou hanebnou a potupnou smrtí ze světa odstranili? Kdyby byl učil o slepé poslušnosti k biskupům, o desátcích a o takové svobodě církve, jakou máme nyní, o růžencích, o latinské liturgii, o coelibátu atd. atd., nebyl by jistě umřel na kříži.

Což tedy učil biskupům a konsistořím a faryzeům svého času tak nepříjemného? O tom budeme ovšem hned dosti obšírně jednati [ve svých epištolách], nyní ale zatím si povšimneme následujících míst ve svaté bibli:

Lukáš XIX. 47. 48.: „Biskupové a zákonníci a přední v lidu (to jest aristokratie) hledali Ježíše zahladiti. Ale nenalezli, co by mu učinili, nebo všechen lid jej sobě liboval, poslouchaje ho."

Lukáš XXIII. 2. 5. (Biskupové, starší lidu a zákonníci žalují na Ježíše u Piláta): „Tohoť jsme nalezli, an převrací lid, a brání daně dávati císaři. Bouříť lid, uče po všem Judstvu, počav od Galilee až sem."

Lukáš XXIII. 27. (Když vedli Ježíše na popravu): „I šlo za ním veliké množství lidu i žen, kteréž plakaly a kvílely ho."

Marek XIV. 1. 2.: „I hledali biskupové a zákonníci, kterak by Ježíše lstivě jmouce, zamordovali. Ale pravili: ne ve svátek, aby snad nebyl rozbroj v lidu." To jest, poněvadž ve svátek, když lid nepracoval a pohromadě byl, obávali se pomsty lidu.

Již tato některá místa z evangelistů podávají každému, kdo o nich přemýšlí dosti světlosti o tom, jak asi věci stály.

IX.

Abychom poněkud poznali odkud se vzala tak veliká zášť biskupů a faryzeů a zákonníků proti Ježíši, tak že jej konečně až na popraviště přivedli, umínil jsem si předložiti čtenářům některá místa z biblí Nového zákonu, která uvádí řeči Ježíšovy o těchto faryzeích. Měl s nimi Ježíš zajisté mnohé hádky, o kterých nám evangelisté mnoho zaznamenali. Z těchto předhůzek, které Pán Ježíš před tak dávným časem činil Faryzeům a Zákonníkům, poznáme spolu, jak dalece se tyto vlastnosti faryzejské až na naše časy zdědily na mnohé osoby, které se samy nazývají následovníky Ježíše Krista.

Lukáš v XI. píše, kterak jeden Faryzeus pozval Ježíše na oběd, a divil se, že Ježíš před obědem ruce si neumývá, což drželi oni za nevyhnutelný předpis víry, zakládajíce vůbec víru v malichernostech, jako i nyní se nejvíce děje, a opomíjejíce hlavní věci. Ježíš tedy odpověděl: „Vy faryzeové po vrchu konvice a mísy čistíte, ale to což vnitř jest u vás, plno jest loupeže a nešlechetnosti. Blázni, zdaliž ten, který učinil co zevnitř jest, neučinil také i to, což jest vnitř. Pročež dávejte z toho, co máte chudým, a všecky vaše věci čisty budou." (To jest: nedržte se tak příliš malicherných ceremonií, ale plňte raději dobré skutky).

Matouš XIII. 25. 26. ještě zřetelněji tato slova přivádí: „Běda vám Zákonníci a Faryzeové pokrytci! že čistíte povrchu konvice a mísy: ale vnitř plné jsou loupeže a nestřídmosti. Faryzee slepče! vyčisť prvé to, co vnitř jest v konvi a v míse, aby i to, což jest zevnitř, bylo čisté." To jest: Vy zachováváte pilně ceremonie, na kterých málo záleží a z kterých také žádný pravý užitek nepochází, ale lépe byste učinili, kdybyste nikoho neodírali o peníze a kdybyste se nepřežírali! Kdo si při tom nevzpomene na žalmy před klášterským obědem, po kterých následuje pak nesmírná, ducha zabíjející, celý den trvající cpanice a chmelovina!

Kapitola XXIII. u **sv. Matouše,** dotýká se nejvíce našeho předmětu, pročež ji tuto klademe: „Tedy Ježíš mluvil k zástupům a k učedníkům svým, řka: Na stolici Mojžíšově posadili se Faryzeové a Zákonníci. Protož všecko, cožkoli by vám rozkazovali zachovávati, zachovávejte a čiňte: ale podle skutků jejich nečiňte; neboť praví ale nečiní. (To jest: nezachovávají se podle řečí svých). Svazujíť zajisté břemena těžká a nesnesitelná, a vkládají je na ramena lidská; ale sami ani prstem nechtějí jimi pohnouti. Všecky pak skutky své činí, jen aby byli vidíni od lidí (na oko): rozšiřují zajisté nápisy své a veliké dělají podolky plášťů svých. (To jest: již šatem svým chtějí se od jiných rozeznávati).

A milují přední místa na večeřích a přední stolice ve shromážděních, a pozdravování na trhu, a aby byli nazýváni od lidí mistři, mistři!

Běda vám zákonníci a faryzeové, pokrytci! že požíráte domy vdovské, to pod zámyslem dlouhého modlení; protož těžší trest ponesete. (Tomuto místu rozumí snad každý bez výkladu, kterak již tenkrát faryzeové nejvíce drželi na pobožné paní a vdovy, a pod záminkou pobožnosti od nich peníze vytahovali a je vyjídali).

Běda Vám, že obcházíte moře i zemi, abyste učinili jednoho novověrce: a když bude učiněn, učiníte jej syna zatracení dvakrát více než jste sami. (Tomu též snadno porozuměti). Běda vám vůdcové slepí, kteří říkáte: Přísahal-li by kdo na chrám, to nic neplatí: ale kdo by přísahal na zlato chrámové, povinen jest ve své přísaze státi. Blázni a slepci! což jest většího, zlato-li či chrám, kterýž posvěcuje zlato. Běda vám zákonníci a faryzeové, pokrytci! že dáváte desátky z máty a z kopru a z kmínu, ale opouštíte to, na čemž více záleží v zákoně (v náboženství) totiž soud a milosrdenství a věrnost; tyto věci měli jste činiti a oněch neopouštěti. Vůdcové slepí! kteří cedíte komára, velblouda pak požíráte!" (To

jest na maličkostech si zakládáte, ale hlavní věci nezachováváte.)

„Běda vám zákonníci a faryzeové, pokrytci! že jste připodobněni hrobům bíleným, kteří se zdají sice zevnitř krásní, ale vnitř jsou plní kostí umrlčích i vší nečistoty. Tak i vy zevnitř zajisté zdáte se lidem spravedliví, ale vnitř plní jste pokrytství a nepravosti. Běda vám, nebo vzděláváte hroby proroků a ozdobujete hroby spravedlivých, a říkáte: kdybychom byli za dnů otců našich, nebyli bychom účastníci jejich ve krví proroků.“ (To jest: ctíte teprva proroky, když již nežijí a vaší převrácenosti v cestě nejsou, ale kdyby žili, ukamenovali a usmrtili byste je, jako to také na Ježíši samém splněno).

Lukáš XIII. 52 atd.: „Běda vám zákonníkům! nebo jste vzali klíč umění; sami jste nevešli a těm, kteří vcházeti chtěli, zabránili jste. A když jim to mluvil (totiž i jiné předhůzky již svrchu uvedené) počali zákonníci a faryzeové přísně na něho dotírati a k mnohým řečem příčinu jemu dávati, úklady činíce jemu a hledajíce popadnouti něco z úst jeho, aby jej mohli obžalovati.

Marek VII. (když faryzeové předstírali učedníkům Ježíšovým, že nezachovávají malicherná ustanovení starších): „Dobře prorokoval Izaiáš o vás pokrytcích, jakož psáno jest: Lid tento rty mne ctí, srdce pak jejich daleko jest ode mne. Nebo opustivše přikázání boží, držíte ustanovení lidská, umývání žejdlíků a kotlíků a jiné věci mnohé těm podobné číníte. Neboť Mojžíš pravil: Cti otce svého a matku svou, a kdož by zlořečil otci neb máteři, ať jest smrtí potrestán. Ale vy pravíte: Řekl-li by člověk otci neb máteři k o r b a n (totiž obětoval jsem to, čímž bych tobě pomoci mohl), ten že bez viny bude.“ (To jest strkáte se za Boha a za oběti, abyste nemuseli zachovávat povinnosti tohoto světa).

Mohl bych ještě mnohá jiná místa z evangelistů uvésti, kterak vystupoval Ježíš proti faryzeům a zákonníkům, avšak i z těchto zde uvedených již každý poznati musí, kterak plémě faryzeů a zákonníků za našich časů zrovna ty samé vlastnosti má, jako za časů Ježíšových s tím toliko rozdílem, že faryzeové za našich časů, vydávajíce se za následovníky a ctitele Ježíše Krista, neopovažují se ovšem proti Ježíšovi tak vystupovati, jako tehdejší jejich předchůdcové, nicméně však přece zas ty pronásledují, které jim nyní ty samé výčitky činí, které činil tehdejšího času Ježíš jejich duševním praotcům. Jména a formy se změnily, věc zůstala a po ovocích poznáte je.

X.

Ve svém vlastním národu máme ostatně znamenitý důkaz, že hierarchie křesťansko-katolická velice byla podobná hierarchii židovské za času pána Ježíše. Známo jest, že až posud strana jezovitská v církvi všelikým spůsobem hleděla pokaliti u našeho lidu jméno a památku mistra Jana Husa, a podařilo se jí skutečně tak dalece, že muž ten, jenž umřel pro svůj národ a pro svobodu, a kterého ctí vzdělaní mužové všech národů, právě u svého vlastního lidu, pro který tak mnoho učinil a přetrpěl, v nevážnosti byl, že se jméno od nevědomé sprostoty jen s jakousi ošklivostí co jméno nějakého zlosyna, kacíře a nepřítele Božího vyslovovalo. Tak daleko byl zakořeněn onen chytře rozšířený předsudek, že si až posud málo kdo troufal s úctou příslušící zásluhám a obětem tohoto mučedníka o něm mluviti, boje se staré nepřítelkyně jeho, až posud panující hierarchie.

Nechceme ani tvrditi že by se Hus v ničem nebyl uchýlil od tehdejší církve katolické: to však jest jisto, že v hlavních věcech, na kterých Husovi a jeho straně právě nejvíce záleželo, docela dobře a čistě katolicky učil, a že jeho tehdejší protivníci, kteří tenkráte za přísné a pravé katolíky považováni byli, právě byli kacíři podle nynějšího učení všech moudrých katolíků. Tak ku př. definici církve katolické, kterou tenkrát Husovi protivníci postavili, totiž **„církev katolická, jejížto hlava jest papež a tělo sbor kardinálů“**, nebude nyní žádný moudrý katolík za pravou uznávati. Musíme na př. vědět, že dlouhý čas panovalo mezi největší částí katolíků to hrubé kacířství, **že papež neomylný jest**, což si nyní jenom ještě někteří ultrahierarchové a ultramontáni a to jen s obalem učiti troufají; v oněch časech ale by byl mnohý nevěřící v neomylnost papežovu za kacíře platil.

Rovněž tak asi jest to s neomylností církve katolické, která vlastně pranic neznamená, proto že není nikdy na jisto a zcela srozumitelně určeno, **co jest církev a kdo jest církev.** Zvláště když se tato neomylnost církve má do nějaké souhlasnosti uvésti s hierarchickou autoritou. Jest ku př. jisto, že tehdejší papež Jan XXIII. byl v každém ohledu špatnější katolík než Jan Hus. Od té doby co církev katolická ve správním ohledu despoticko-monarchického řízení se drží, jest patrně možná, že na poručení hierarchie právě kacířství za pravověrnost držáno býti musí, a že nejpravověrnější katolík, kdyby tomu představení církve chtěli za kacíře se vyhlásí. Všechno to vidíme nejjasněji na mistru Janu Husovi.

Hlavní věc, která zavdala příčinu k všelikým těm událostem smutným, byly odpustky vydané toho času od papeže na vojnu proti králi neapolitánskému. Zkažení papežové tehdejších časů zneužívali vůbec moci církevní k věcem světským a jmenovitě vymýšleli všeliké prostředky na sehnání peněz, k čemu zvláště jim dobře sloužilo tehdejší prodávání odpustků za pe-

níže. Tehdejší papež tedy, jsa s králem Neapolitánským, s jehož zeměmi papežské hraničí, ve sporu, exkomunikaci (kletbu) naň prohlásil, vyzval proti němu křížácké tažení a dal každému odpustky, kdo by proti neapolitánskému králi táhl neb penězi na tu vojnu přispěl.

To jest tedy asi tak, jako kdyby nyní nějaký farář, maje hádku se sousedem svým o zahradu, tohoto souseda nechtěl do kostela pustiti, jemu svátostmi posluhovati, kdyby kázal, aby se ostatní jeho ovčičky na onoho souseda sběhly, jemu vybily, čímž hříchů odpuštění dojdou. Jestli pak by který katolík (ani liguriány nevyjímám) nyní za našich časů jednání takové některého faráře schvalovati se opovážil? To samé ale učinil tehdejší papež (byl to však tehdá všeobecný způsob celé hierarchie, zneužívati moci církevní ke svým privátním neb vůbec světským oučelům), náš mistr Hus se ale proti tomu co nejrázněji opřel, a učil zřejmě, že věřící nejsou povinni poslouchati rozkazů papežských, pokud se nesrovnávají s učením Kristovým.

Hlavní věci které mistr Jan Hus namítal proti této bulle papeže Jana proti králi neapolitánskému a proti papeži Řehořovi, jsou následující: „Předně že jmenuje papež Ladislava a Řehoře kacíře, spravedlivým soudem božím zatracené; kde že jest důkaz, že je zatratil Bůh? Za druhé, že je zatracuje papež i s potomky až do čtvrtého kolena, tedy i lidi ještě nenarozené. Dále že povzbouzí papež k boji proti křesťanům, což nesrovnává se s mírným evangelium Kristovým. Že uděluje bulla odpuštění hříchů, nečiníc rozdílu, jsouli ti toho hodni, kteří se odpustků činí účastni. Že žádné modlitby, žádné milosrdné skutky, ani kázaní slova božího, ani čtení mší místa v této bulle nenalezají, než jediné peníze za odpustky. Že kdo nic nedá, byťby jakkoliv byl dobrý, neobdrží těch odpustků; avšak prý to velmi dobře; neb že pravým vnuknutím božím spravedliví se vyjímají z těchto lživých odměn. Mimo to že všichni, kdož co dají, stejnou mají odměnu, totiž úplné zbavení pokuty a viny. Že bulla plat vysazuje za odpuštění hříchů, proti rozkazu Kristovu: darmo jste vzali, darmo dávejte. Že není žádná zmínka, aby se lidé vystříhali hříchu aneb živi byli dobře, nýbrž že znějí odpustky pouze: všem kteří hříchy své vyznají a litují, což k odpuštění hříchů není dostatečné. Také že touto bullou ruší papež všecky předešlé odpustky, mezi které patří ku př. odpustky od papeže Alexandra V., teprv nedávno na pět let, posud neprošlých, udělené; což jaký nesmysl, aby jedno odpuštění hříchů mělo druhému překážeti na tom samém člověku. Konečně ani obyčejná závěrka papežských bull neušla posměšnému vtipu Husovu: „Protož žádnému člověku nebuď dovoleno, tento náš list rušiti, aneb skutkem opovážlivým jemu na odpor se postaviti. Kdožby pak zkusiti toho se opovážil, ve spravedlivý hněv boha všemohoucího a sv. Petra a Pavla apoštolů, věz, že upadne!" Což kdyby Kristus, pravý člověk, aneb některý svatý s nebe sstoupil, a těchto takových věcí v bulle obsažených všech neschválil, zdali též upadne ve spravedlivý hněv boží a svatých dvou apoštolů? Naproti tomu bulla předešlého papeže Alexandra o odpustcích že rovněž zavírala se oněmi slovy, a tento člověk, papež, zrušiti jí novým svým listem že se neostýchal!

Hus ostatně napomínal i v kázaních často lid, aby za tyto odpustky peníze nedávali. Který katolík by za našich časů nedal ve všem tom za pravdu Husovi proti papeži, přece však byl právě za to do strašlivé klatby dán a co kacíř z církve vyloučen.

O sprostnosti tehdejšího smýšlení mezi katolíky i kněži samými dává nám dostatečnou světlost to, že Hus opříti se musel proti kněžím vychloubajícím se, že oni každodenně dělají Boha, kromě toho vytýkal jim Hus ve svém spisu o šesti bludech, že chtí v pannu Marii neb jiné svaté neb v papeže tak věřiti jako v Boha, že myslí jako by měli starších svých biskupů, pánů a jiných vladařů duchovních i světských ve všem poslouchati, cožkoli přikáží buď si to dobré neb zlé, což se ale s vůlí boží nesrovnává, kterou musíme a máme více poslouchati než všechny lidi z celého světa, dále že hříchy neodpouští kněz, nýbrž Bůh, a kněz že jest jen toho ohlašovatel.

Při každé příležitosti snažil se též Hus papeže jen co člověka představiti, neboť skutečně toho času se papeži nějaká skoro božská úcta proukazovala. Vůbec má celé snažení Husovo ten ráz, že chtěl zničiti slepé poslušenství k hierarchii, kterého tato jen ku svému světskému zisku, z otupení lidu zneužívala, nepovažujíc toho času náboženství za nic jiného než za svou dojnou krávu. Proto také byl Hus u celé hierarchie v takové nenávisti a to jest jediná příčina jeho ohavného usmrcení a mučednictví.

Právě proto ale musí mistr Jan Hus v očích každého liberálního a poctivého člověka tím větší úcty nabýti jakožto zastavatel liberálního smýšlení a osvěty lidu. Despotie jest jen jedna na celém světě, ať si má roucho náboženské neb vojenské, neb bürokratické neb aristokratické: účel její jest vždy jeden a ten samý, totiž zneužívati lidstva jen za nástroj své libovůle a svého špinavého prospěchu. Despotie ale v rouchu náboženském jest ze všech nejhorší a nejnebezpečnější, neboť zneužívajíc rouhavým spůsobem jména Božího ukrývá lidomorný jed svůj do svatyně a zaslepuje nevzdělaný lid. Proto vidíme, že despotie světská vždy považuje despotii náboženskou za nejprospěšnějšího spojence svého, vidíme že vždy, když počne se v lidu ujímati nějaké liberálnější smýšlení, hned despotie světská vyšle jezovity a liguriány na honbu proti takovým světlejším zásadám, aby zase poznenáhla zastřeli všechno svým černým

rouchem. Považme jen pozorným okem časy naše, tyto na všech stranách se vyskytující misionáře, tyto nové zázraky; vraťme se něco nazpět v naší české historii, kterak po porážce Čechů přišli hned jezovité, sbírali knihy, drželi misionářské kázaní a hleděli všelikou upomínku na předešlou svobodu utopit svým kejklířstvím: ejhle! všechno jest pořád stejné, všude tensamý úmysl a všude ty samé prostředky. Despotie církevní jest vždy sestra despotie světské, jedna bez druhé neobstojí a jedna také klesá s druhou.

Proto také obě tyto despotie tak velice nenávidí Husa a snažily se jméno jeho u našeho nevzdělaného, v historii nesečtlého, lidu co nějakého zlosyna zohyzditi, myslíce, že s osobou jeho porazí též i blahonosné myšlénky od něho do národu vštípené. Nám ale, kteří se snažíme o spravedlivost a svobodu jak duchovní tak i světskou, kteří chceme pravé a čisté člověka ušlechťující náboženství a poctivou dle vůle lidu a k blahu lidu zařízenou vládu, nám velice na tom záležeti musí, aby se lidu strany tohoto velikého muže, kterého nám všichni vzdělaní a již svobodní národové závidí, oči otevřeli, aby náš celý národ v mistru Janu Husovi poznal zase svého nejvěrnějšího přítele a otce, jenž lásku svou k národu českému a k pravdě s největší lidskou cenou se svým životem, zaplatil. Jako takového ctili jej naši předkové přes 200 let, a jen zase dvoustoletá duchovní a světská despotie mohla tuto zakořenělou a zaslouženou úctu zničiti. S časem svobody navrátiž se zase stará úcta. Obraz mistra Jana neměl by v žádném obydlí pravého Čecha chyběti, a každý představiž jej mládeži co příklad hodnější k následování, co pravého ctitele Boha a přítele lidu. Nehleďte mnoho na zlostné řeči zaslepených a zaslepenců, kteří vám snad budou Husa dle obyčeje z absolutních časů malovati co kacíře: Bůh jest svědek, že by to jinák stálo s katolickou vírou, kdyby byl každý tak hodný katolík jako byl Jan Hus! On sice učil, že má kněžstvo odříci se zbytečných statků, kázal proti jejich hrdosti, ctižádosti, lakomství, urputnictví, obžerství atd. prohlásil vybírání platů za udělování svátostí za kacířství, učil že máme poslouchati více Boha než lidi — a zaplatil to své nebezpečné učení smrtí. Kdo jej proto tupiti chce, budiž tak, tuším ale, že nás bude více, kteří jej budeme za to ctíti.

XI.

Pravé neštěstí tohoto světa jest, že se z každého náboženství poznenáhla udělá také řemeslo a výživa, a že pak jaký jest člověk, obyčejně u mnohých řemeslnické a výdělkářské ohledy zastíní duševní. Kdo čteš, rozuměj. Kdyby bylo zůstalo křesťanské náboženství vždycky ve spůsobu prvních časův svých, kdežto kněží nebyli ještě naskrze zvláštním stavem, nýbrž jen to co jejich jméno „presbyter“ (starší) skutečně znamenalo, to jest mužové v celé obci vážení a pro zkušenost a váženost svou od své obce za kněze vyvolení, kteří však se neživili ze svého kněžství, nýbrž své vlastní živobytí od jinud a již dříve měli, a kněžský úřad a církevní důstojnost jenom vedle svého jiného světského povolání zdarma (jak říkáme pro čest) zastávali, asi tak ku př. jako jsou jiné hodnosti obecní: kdyby byly pravím věci zůstaly v podobném pořádku, bylo by zůstalo také křesťanství upřímnější, čistější a podobnější pravému svému účelu.

Jak mile se ale stal z důstojnosti kněžské spolu stav zvláštní, který měl výživu a výdělky své od náboženství tak jako advokáti a všichni jiní stavové na tomto světě, a když konečně přičiněním papežským zavedeno jest v kněžstvu našem proti vší přirozenosti a proti zjevnému učení Ježíše nucené bezženství (celibát), čímž se stalo kněžstvo stavem od jiných svých spolukrajanů a od světských spolubratří zcela odděleným a jako nějakým vojskem papežovým: od té doby sice počaly velmi zkvétati a povyšovati se papežské koruny, a biskupské čepice, zvětšovaly se přijmy a důchody klášterů, biskupů a far, ale pravé křesťanství a pravé učení Ježíšovo počalo se vždy více zapomínati a kaziti. Nádhernými oděvy, skvostnými ceremoniemi, ještě k tomu z větší části od pohanů přijatými*), procesími, dosti nemotorně vymyšlenými místními zázraky, otčenášky, svíčičkami, růženci a tomu podobnými věcmi chtěli nahraditi lidu pravé náboženství, a bohužel! to přivedli tak daleko, že větší část nevzdělaného lidu ještě posud jen takové věci za náboženství a křesťanství drží, nemajíc ani ponětí o pravém účelu učení Kristova.

Mnohý tu bude ovšem namítati, že u všech národů a ve všech náboženstvích jest kněžstvo zvláštním stavem, který důchody své a výživu táhne za své kněžské zaměstnání. Proti tomu jest ale nejlépe uvésti

---

*) Chlubívaliť se za časté, že právě z opatrnosti a moudrosti naschvál přijímají mnohé obyčeje národům za jejich předešlého pohanství milé, jen aby si národ tím snadněji na křesťanství uvykl: skutečně se to ale dělo z málo chvalitebné zhola světácké chytrosti a politiky, záleželo jim totiž více na tom, aby národ přijal jejich hierarchickou vládu, a ještě více aby přišel pod desátkové a štolní právo, než aby skutečně se stal křesťanským; a proto také všemožně na svém křesťanství slevovali, tak až že národy na víru obrácení v ničem podstatně se nedělili od svého pohanství předešlého, zůstávajíce v pravé víře tak nevzdělaní jako dříve, a ctíce jen místo svých bývalých pohanských bůžků nyní figurky a obrazy křesťanských svatých, praví to křtění pohané.

tolik, že když se katolická církev za jedinou samospasitelnou mezi všemi ostatními považuje, když učí že jenom její náboženství jest pravé a všechny ostatní falešné, když tedy v tak důležité a v nejdůležitější věci nic společného míti nechce s jinými církvemi: proč by se kdo odvolávati měl a musel v něčem jiném zase na příklad těchto jiných církví, jakožto na vzor pro katolickou církev?

To jest nade všechnu pochybnost, a nikdo se ani osměliti nesmí odporovati mi, že by náboženství katolické mnohem silněji na lid působilo, mnohem lepšího ovoce nésti muselo, kdyby kněz katolický s lidem věřícím v pražádných peněžitých a živnostních poměrech nestál; kdyby se nikdy za žádnou církevní službu nic neplatilo, kdyby lid svému knězi pod žádným jménem žádných daní a poplatků odváděti nemusel — zkrátka kdyby kněžství nebylo žádnou světskou živností.

Kdo by myslil, že se tato věc již nyní provésti nenechá, tomu uvádím na pamět: **předně** že úmysl můj není snad, aby kněží docela přestali a aby si jednotlivé obce samy ze sebe někoho za kněze zvolily, což by nynějším časům nebylo ovšem přiměřené; **za druhé**, že by se velmi snadně toho docílilo i za našich časů, aby kněžství nebylo žádným stavem, žádnou obživou, když by se při knězi zase více jeho **učitelská** stránka objevila, tak aby každý kněz vlastně co učitel za svou učitelskou práci slušný (a dle našeho mínění co možná veliký) plat dostával, a aby kněžskou důstojnost jen co čestnou na sobě měl, o čemž bez toho později obšírně jednati budu; **za třetí** ale, že všechno to, co posud kněžstvo z rukou lidu svého buď na penězích buď v jiných dávkách dostávalo, tam kde toho zapotřebí jest, velmi snadně k daním zemským se přiraziti a z veřejných pokladnic se vypláceti může.

XII.

Jak málo ale záleželo naší katolické hierarchii na náboženství vůbec, a jak daleko to přivedli v rouhání se proti Duchu svatému: to již nejlépe pozorujeme z toho, že zavedli u všech národů do služeb božích jazyk latinský, kterému lid nikde nerozuměl; takového nesmyslu, takové hrubé urážky Boha jakožto původce všeho rozumu zajisté se nikde nedopustili ani pohané! Jaká jest to pobožnost, jaké jest to moudré pozdvížení myslí k Bohu, když se před lidem odkřikují nebo odzpívávají slova mající pro lid tak málo smyslu, jako kdybych říkal: hokus pokus! Já vím že již mnozí skrze tolik stoletĺ takovému nerozumu přivykli, a že se jim to již nezdá ani nic divného ani nic neslušného: ale pomyslete si jen ku příkladu ten pád, co by si moudrý otec o svém dítěti pomysliti musel, kdyby si jemu k poctě nebo žádajíc jej o něco dalo od někoho jiného napsati, nebo samo napsalo, aneb se nazpamět naučilo latinskou nebo řeckou gratulaci neb žádost, kdežto by otec věděl že dítě ani slova latinsky neb řecky nerozumí. Co by si pravím musel pomysliti takový moudrý otec? Pomyslil by si, že musí být asi velmi pošetilý a hloupý ten učitel, který dítěti takovou věc poradil nebo napsal, a postaral by se brzy o nějakého moudřejšího učitele. Tomuto podobenství každý snadno porozumí.

Nemysli ale nikdo, že jest tato věc totiž latinský ritus snad málo vážná, a že se jen snad tak náhodou zavedl: nikoli, měli oni velmi mnoho příčin k tomu. A jaké by tedy byli měli příčiny? Ve věci samé a v náboženství nebyla, neboť biblí svatá N. Z. jest sepsána v řeckém jazyku, a Pán Ježíš obcuje na světě užíval zajisté jak ze samé biblí pozorujeme nejvíce jazyka hebrejského, a v prvních stoletích církve užívalo se zajisté mnohem více řečtiny, poněvadž v těch krajinách kde se na počátku nejvíc církev rozšiřovala jazyk řecký byl panující a nejvíc běžný, což všechno jen z toho ohledu uvádím, aby snad nikdo nemyslil, jakoby latina nějakým pro křesťany svatým jazykem byla. Příčiny pro které uvedena jest latina do služeb božích a co úřední a diplomatický jazyk v církvi, jsou předně pohodlí římské papežské hierarchie, aby mohla pomocí jednoho jazyka nade všemi národy vládnout, za druhé ale hlavně, aby se lid učil nic nemysliti, přijímati slepě věci i beze všeho porozumění, kteroužto slepou, nerozumnou víru neostýchali se rouhajíce se Bohu, původci všemu rozumu, ještě za zvláštní cnost prohlásiti, na vzdor písmu sv. kteréž praví: Zkoumejte všechno, co nejlepší jest, toho se držte! Svaté náboženství zajisté vydrží také rozumnou zkoušku, oni ale naschvál i dobré a chvalitebné věci jen bez důvodu a na slepou víru podávali, aby pak se i jejich lidské a velmi „výnosné“ příspěvky též na slepou víru a bez důvodů přijímaly. Čím jsou řeky kalnější, tím jsou lovy valnější.

Tato latina v církvi měla pro národy přijavší katolickou víru nesmírně škodlivé následky. Neboť poznenáhla, jakož v chrámě se hlásala a tím do uctivosti přišla, také všude jinde mezi vzdělanějšími a vznešenějšími stavy uhnízdila se latina co obyčejný jazyk, ve kterém se všechny skoro knihy psaly, ve kterém se důležitější jednání konala, byl to jazyk učenců a vlády. Tím však již obyčejný lid zcela byl vyloučen ode všeho pokroku a ode všeho podílu ve veřejných záležitostech, a zůstával pořád v temnosti, neboť kde vyšší ústavy mluví jiný jazyk než nižší třída tam jest nevyhnutelné utiskování a šizení lidu. To nám ukazuje všude zkušenost historická, a již to poněkud také dává zdravý rozum.

Kdyby ale někdo povznesl hlasu svého, aby u nás místo latiny do katolické liturgie uveden byl národní jazyk, jaký by tu po-

vstal pokřik, zrovna jako by zákon a proroci v nebezpečí byli, a jako by největší kacířství se již vozilo. A Rusíni (uniti) v Haliči, ačkoli jsou katolíci jako my, ačkoli byl jejich biskup tak dobře na poradě biskupské ve Vídni jako naši biskupové, mají přece celý slovanský ritus a odbývají všechny služby boží jen po slovansku a lid zpívá celou mši sv. s knězem, a ani slovíčka latiny nepotřebují k spasení. Co může býti u katolických Slovanů rusínských, to může býti také u katolických Slovanů českých.

S jakou urputností se ostatně uváděl tento latinský ritus, to nejlépe pozorujeme na sv. Cyrilovi. On přijda hlásati opravdivé, nezištné křesťanství ke slovanským bratřím do Moravy, uvedl také všude národní jazyk do církve, a lid přijal s ochotou všude jeho učení: ale biskup Solnohradský a jiní okolní cizí biskupové, bojíce se, aby nebylo uvedeno křesťanství bez desátku,*) tak dlouho proti tomuto slovanskému ritusu brojili a intrikovali, až z Čech a z Moravy zcela vypuzen jest.

Jak mnoho při tak nazvaném rozšiřování pravé víry na náboženství záleželo, to nejlépe vidíme ku př. na tak zvaných Ostsejských provincích. Tam přišli křižáci, řád to katolický, se zbraní v rukou, a pod záminkou rozšiřování pravého křesťanství, ve jménu dobrotivého Boha podmanili sobě jakožto rytíři národ tamnější, a pobrali mu jeho vlastní zem. Pokřtili lid tento ale více na sedláctví nevolnické než na křesťanství, a zavedli tam takovou selskou porobu, které nemáme snad jinde příklad. — Když nastal Luther a protestanství, přestoupili všichni rytíři na protestanskou víru, panství ale rozumí se, si nechali i s poddanými, kteří spolu s nimi zase přestoupili na protestanství. Nyní vládnou v krajinách těch Rusové, a nedal bych za to mnoho, že časem svým přijmou všichni ještě rusko-řeckou víru, jak to již mnozí z nich učinili. A tak si ta panství vydobytá ve jménu katolické víry nechají, kdyby třebas ještě deset jiných vír po sobě přijali; což dokazuje nejlépe, že jim na víře mnohem méně záleží než na něčem jiném — čemuž říkáme obyčejně výdělek a panování. Lid ale ten v oněch provincích, který křest svůj tak draze svobodou a blaženost zaplatil, ještě podnes je, vyjmouc některé ceremonie, tak pohanský jako byl kdy jindy.

A tento příklad není jediný: kamkoli se podíváme ve středním věku nadvlády a světské bujnosti papežské, všude vidíme jen náboženství potřebovati za zástěru světského neslušného panování. Jako papež sám vedl vojnu, páliti a mučiti dával své protivníky a vybíral v celém světě samé taxy, nazývaje se při tom služebníkem služebníků Páně, což znělo jako učiněný posměch proti Kristu, jenž pravil: „Kdo chceš nejprvnějším být, budiž služebníkem všech“; tak zrovna zase biskupové, preláti atd. chovali se zcela co světská knížata, kterýžto obyčej se až podnes zachoval.

*) Nemysliž nikdo, že to snad jest jen moje nějaké domnění. Jest to věc historicky dokázaná, že již nejen tito, nýbrž i jiní biskupové, napřed ještě než země náležitě křesťanství přijala, již se soudili mezi sebou před papežem o její desátky a jiné dávky, a že mezi ně tyto země jako nějaké výnosné usedlosti formálně děleny jsou.

XIII.

(Proti vykladačům [od Hané]).

[Aj! mudrci od východu slunce přijeli. Math. II. 1.]

Není již obyčej, že by se spisy žijících spisovatelů vykládali, přece však povstal mezi Hanáky jeden veliký neb vlastně dlouhý vykladač epištol těchto, hned jak byly ponejprvé tištěny ve Slovanu, a dal vytisknouti ve Vídenském Denníku mnohem delší výklady, než jsou epištoly. Poněvadž také, jak doufám, epištoly moje mnohem srozumitelnější jsou než tyto jejich výklady, ukazuje se, že by i bez těchto výkladů každý byl velmi dobře smyslu epištol mých porozuměti mohl, a že tedy tyto výklady vlastně jsou něco jiného, než zač se vydávají. Zdají se tyto výklady býti nějaká kázaní, na která p. skladatel najíti nemoha nakladatele, použil obšírně papírové prostory Víd. Denn. [Pan spisovatel, jehožto sloh a spůsob myšlének tentýž jest, co ve známé knize „Mluvnictví a zjevení“, praví sám, že na radu přátel svých skrátil tyto svoje výklady: a to jest ono místo, za které jemu obecenstvo asi nejvíce povděčno bude. Sláva lidmilovným přátelům jeho, kteří touto radou obecenstvu a také mně mnohou dlouhou chvíli ušetřili!]

Pan spisovatel těchto výkladů náleží do počtu tak zvaných švihácких církevníků, kteří obyčejně umějí sem tam prohozenými francouskými sadami, citacemi rozličných jmen, květnatým (často jim samotným nesrozumitelným) slohem, nejvíce ale jakousi přepodivnou apellací k rozličným apokryfickým vědám a vědatorům vyšperkovati svoje články, a ukrýti tak staré známé formule a protimysly. Tito šviháčtí theologové mají vždy maličkou zbrojničku ssebou pohotově, z které odrážejí všechny návaly na hierarchii a na církevní neduhy. Zbrojnička tato není veliká, obsahuje vždy jen několik vybraných kusů, a ty pak mají protivníci zkažené hierarchie a zatemnělé církevní správy ustavičně na talíři: ráno arcibiskup Pařížský Affre se svými cnostmi, v poledne biskup Vratislavský, k svačině irský klerus a na večer misionáři v Americe atd. Když tedy budete vytýkati něco biskupům, hned vám nadhodí, že Vratislavský pan Dieppenbrock nemá ani ko-

čár, a když řeknete, že vyšší část kněžstva velmi málo platná jest lidské společnosti, zacpou vám hned ústa několika misionáři, kteří obrací indiány na katolickou víru! Že ale a conto toho, že pan biskup Dieppenbrock jest pořádný muž a opravdivý kněz, na sta biskupů a arcibiskupů jestli neškodí, jsou zhola jen **fruges consumere nati**, že a conto několika misionářů a jděme dále také a conto menšiny ex privata industria horlivého nižšího kněžstva většina ex offo velmi málo neb nic nepřispívá k blahu člověčenstva: to se tak jak by nic zabarví a zamlčí. Nikdy mi nenapadlo — jak o mně praví pan vykladač — držeti každého kněze za pokrytce: že však každý kněz, který s národem upřímněji smýšlí, pro strach biskupský se všemožně s pravým smýšlením svým tajiti musí, jest věc pochopitelná. Jestli ale sám p. vykladač praví, že časopisy nejrozmanitějšího smýšlení Presse, Union, Ost-Deutsche Post a Slovan o církevních věcech stejně píší: zdá se mi, že tím neuvedl nic sobě prospěšného, neboť stejné smýšlení tak rozličných stran v této věci, není jistě poslední znamení, že něco podstatného jest v námítkách jejich proti nynější správě v katolické církvi.

Že jsem já v tomto svém brnění nevyrostl — jak praví pan vykladač, přiznávám se ochotně, již z té příčiny, poněvadž se nikdo v brnění nerodí, a také proto, že jsem skutečně nosil dříve brnění té samé hierarchické strany, kterou drží pan vykladač. Bylť jsem já za onoho času odchovaný za tak věrného zbrojnoše pánů hierarchů, jako pan vykladač, a ty samé důvody, které nyní on proti mně uvádí, uměl jsem nazpamět odříkávati: ale časy se mění, člověk nabývá s lety víc zkušenosti, a proto jsem se uchopil raději onoho jak p. vykladač praví, husitského mlatu. Za jméno husity nestydím se, neboť naši předkové husité ve mnohých věcech velmi rozumně a poctivě smýšleli, a budeme-li se jen jejich chyb vystříhati, zasluhují zajisté dobré stránky jejich našeho následování.

stejný mívají podíl", to všechno jsou sice krásná slova, ale smysl — prchá po lesích. Dle řečí p. vykladače museli bychom si katolickou církev představovati co nějakou bohatou paní, která se svým jměním odjinud k nám přišla a nám nyní ze své kapsy strojí skvostné hody . . . . každý kostelník nám ale poví něco jiného, jestli bychom to sami nevěděli. **Král a žebrák stejný podíl!!** ovšem že nemohou pro krále varhany do vyššího tonu pískat než pro žebráka, takto ale jste se při každé i té nejmenší věci o znamenité rozdíly dobře postarali. Či neviděl p. vykladač ty baldachiny a trůny v kostelích, ta oratoria, stolice pro honoraci, zavřená místa pro zvláštní dobrodince, těch rozmanitých druhů suken prostřených a podušek, to nošení pacifikalu a kropáče k místům honorace — o jděte jen, jděte se svou demokracií, se svou stejností pro žebráka a krále! za pět grošů pochovává se jinák než za zlatý a půlzlatová mše nezní tak líbezně jako zlatová ve stříbře! Doufám, že každý rozumný čtenář slova tato bude bráti jen v tom smyslu a směru, ve kterém řečena jsou. Jinak ovšem uznávám nynější nevyhnutelnost této věci, a brojím jen proti věci samé, ne však proti osobám. Kdo ví že ku př. kaplan trápiv se po mnoha let ve studiích potom kromě své ztravy obyčejně a skoro napořád jen několik zlatých ročně platu má, a ostatně zcela odkázán jest na štolu, kdo ví, že lokalista obyčejně jen s 300 zl. po celý rok svůj dům celý vydržovati má: tenť pochopí že by takoví kněži bez štoly ani obstáti nemohli. Když ale vidíme, že se nesmírné církevní jmění na jiných stranách téměř okny vyhazuje, aneb desátky k farám cizím dle starého šlendrianu odváděti musejí: jistě jest přirozená myšlénka, aby již konečně spravedlivější rozdělení jmění církevního nastalo, a aby kněžstvo majíc své důchody slušné a jisté nemuselo štolou a podobnými dávkami uváděti náboženské funkce v lehkost.

XIV.

Co se tedy ritusu týče, ve velikém omylu jest p. vykladač, myslí-li, že tupím ceremonie katolické. Potřebu ceremonií v každé víře uznávám, ale pravím, že se duch víry zatlačil ceremoniemi, to jest, že hlavní věci se zanedbávají pro postranní. Že by ale katolický ritus byl velice přispěl k vyvinutí umělců malířských, sochařských atd., nemohu za pravdu držet, když vidím skoro všude v kostelích nejnevkusnější sochy a obrazy. Zbytečné demokratisování pana vykladače na tom místě, kde se mluví o navštěvování kostelů jakožto jediném uměleckém užívání lidu, a že katolická církev **„co pravá máti chudobných, skvostné svým dítkám strojí hody, v nichž král a žebrák**

XV.

S latinou béře si p. vykladač mnohem větší práci: bohužel ale se z celého chodu jeho rozumování patrně jeví, že sám po taji uznává pravdu toho, co jsme my o tom pověděli, a že se jen jakožto dobře disciplinovaný voják nutí dokazovati to co hierarchie nařizuje. Proto jsou jeho důkazy pro latinskou liturgii tak podivné, praví: **že prý kněz nesmí lpíti na hrudě své krajiny, že jeho povolání zaujímá obor celého světa**, a to tedy má býti důkaz pro latinu! Každá věda též jest pro celý svět a žádná nelpí na hrudě krajiny, proto přece ale již dávno upuštěno jest ve vědách od latiny, a všechny vědy pěstují se v jazycích živých a národních. Ostatně mezi námi řečeno, by-

loby to tuším pro náboženství, pro důvěru kněží a pro všeobecnost mnohem líp, kdyby každý katolický kněz více a srdečněji lpěl na hrudě své krajiny, a kdyby nepadali do té samé chyby, do které vojsko padá, považujíc se za zvláštní těleso a ne za část národu. **Srozumitelnost kultu prý nevězí v řeči** — myslí pan vykladač; ovšem srozumitelnost němého nevězí také v řeči, proto ale přece jest na každý pád lépe nebýti němým; nač ale po tom, dáme-li tento důkaz p. vykladače platiti, užívá církev vůbec jakého jazyka, a proč tedy neodbývá kultus svůj němě těmi znameními, kterým připisuje p. vykladač tolik srozumitelnosti? Také prý — praví p. vykladač — **církev touto latinou uvádí národy v bratrskou stýčnost, a surovost jejich mírní!!** smutná věc, když člověk něco musí par force dokazovat! To přec nenahlíží ani můj ani jakýkoli rozum, jakým spůsobem by společný jazyk v kultusu mohl sbratřovati národy?

Stejným právem by se říci mohlo, že ve středověku když se ku př. latiny užívalo skoro u všech národů také v diplomatii, tím tuženo bylo bratrství a mírněna surovost! Zkušenost ale praví něco jiného. Jak mnoho jiných věcí mají národové mezi sebou společných, a tuží se tím bratrství? Víra křesťanská **svým učením, svým duchem** ovšem určena jest tvořiti bratrství mezi národy, mírniti jejich surovost: ale latinou v ritusu ani za mak se toho nedocílí.

Nejdůkladnější a spolu také nejsměšnější důvod p. vykladače pro latinský ritus jest ten, kde praví, **že katolík do kterékoli zemi přijda na služby boží katolické jest jako doma!** Ovšem ať si přijde kam chce, nikde nic nerozumí, tak jako doma, a nabude toho potěšitelného přesvědčení, že všichni ostatní národové rozumějí tolik co on.

Konečně když p. vykladač nakopil všechny důkazy pro nevyhnutelnost a užitečnost latinského ritusu, zbořil sám celé stavení jedním rázem. On totiž chválí některé papeže, kteří **prý tak tvrdohlavě na latině nelpěli** a jednotlivým národům též v jejich domácí řeči liturgii odbývati povolili. Aj, aj! jestli ale latina v liturgii tak potřebná a užitečná jest, jak p. vykladač napřed dokazoval, chybili tito papežové velice, že těmto národům něco jiného povolili; jak je tedy může p. vykladač za to ještě chválit? An se tedy p. vykladač podřekl a prozradil své tajné husitství podobné mému, a ještě více se prozradil ku konci, kde praví výslovně, **„že by to slavnost a nábožnou pobožnost věřících ovšem zvýšilo“**, kdyby se konaly křty, pohřby, veřejné průvody, svěcení, uvádění atd. v jazyku českém. Nač tedy se namáhal dříve v potu tváře hromaditi děravých důvodů pro věc ztracenou jakou jest latinský ritus, když konečně sám se k našemu mínění přiznává?

Zřejmé tvrzení p. vykladače, **že prý lid** (musíme rozumět ruský, maloruský a srbský) **staroslovanské liturgii tak málo rozumí jako náš latině**, špatnou čest dělá filologickým známostem spisovatele „Mluvnictví a zjevení“ jenž nám vyložiti chtěl tajnost Babylonské věže: ubezpečuji p. vykladače, že by s tímto tvrzením nesměl jíti ani do Kijeva ani do Moskvy ani do Bělehradu. Pater noster, qui es in coelis, a otče náš iže jesi na nebesěch, Credo in unum Deum Věruji v Boha istina aneb Miserere mei Deus, Hospodi pomiluj: to jsou tak některá nejobyčejnější místa z latinské a ze staroslovanské liturgie, velebný p. vykladač může se zeptat příležitostně svých dítek ve škole, kterému lépe rozumějí!!

[**„Mělkost“** a **„směšnost“** a **„formanské nadávání“** kteréžto vlastnosti p. vykladač našel v Kutnohorských Epištolách, neobtěžují mé svědomí: formanské nadávání a nadávání vůbec v nich asi nenajde nikdo, nač bychom nadávali, když máme dosti důkazů, nadávky sluší více rozzlobené straně která s důvody již vystačiti nemůže. **Mělkost** vyčítají theologové obyčejně každému, kdo s nimi není stejného smýšlení: ovšem že sluhům a náměstníkům božím na tomto světě, kteří si mohou každou chvíli zaopatřiti nadělení Ducha svatého na korce, příliš malicherná se zdá všeliká moudrost tohoto světa. Zkrze černé sklo není nic vidět, a proto se jim zdáme všichni tak maličtí. Což dělat? žádný člověk nemůže, jak písmo praví, k postavě své přidělati ani jeden loket. —]

XVI.

Strany prakřesťanství p. vykladač počal hned mluviti jako sofista, anť praví, že prý bychom museli důsledně jako prakřesťané také synagogy míti, v dírách a jeskyních se shromážděti atd. Pan vykladač asi dobře ví, že nám nikdy na formách tak nezáleží, jako na duchu, a že tedy mluvíce o prakřesťanství, myslíme tím jenom pravého ducha jeho. Jestli pan vykladač těžce pochopuje, musíme mu na příklad uvésti, že nemůžeme ani za pravé křesťanství ani za další vyvinutí jeho držeti ten stav, když vidíme v naší hierarchii, v naší církevní správě zase všechno to zavedeno, proti čemu Ježíš nejvíce horlil, jestli jen řeči jeho zaznamenané v Novém Zákoně Vulgatae editionis čítáme. Pan vykladač přece snad ve své katolické horlivosti pro tradici nepůjde tak daleko, aby snad církevní tradice vyvracovati mohla zřejmý a nikterak neponchybný smysl vlastních slov Ježíšových! Pan vykladač staví se sice jako by myslil, že já za prakřesťanství považuju jen dobu pronásledování [víry] vůbec, a že tedy následky tohoto pronásledování snad držím

za ono prakřesťanství. V tom smyslu alespoň pohybuje se celý jeho výklad III. Abychom tedy p. vykladače positivním tvrzením upokojili, pravíme, že u nás prakřesťanství nebo pravé křesťanství sluje ten způsob učení a života křesťanského přiměřený zcela epištolám apoštolským, život to, jaký dle bezpečných historických vědomostí panoval v celku asi do 150 l. po Kr., než se totiž počala vyvinovati moc biskupská v nynějším smyslu toho slova. Pan vykladač bude asi dobře věděti, že po 150 l. po Kr. ještě pronásledování křesťanů nepřestalo a poněvadž tedy neklademe dobu tuto v celku (připouštějíce totiž i později výminky) za rok 150, patrno z toho, že toto pronásledování nepatří essentialiter k našemu ponětí o pravém a čistém křesťanství. Potupná narážka na mne a na Dra. Novotného, jakobychom své vědomosti historické o první církvi z Zschokke byli čerpali, charakterisuje více p. vykladače a všechny jeho soudruhy než nás oba: tolik historických vědomostí, kolik zapotřebí jest k seznání těchto dobře známých věcí možná sobě přece bez všelikých frintinejských arcanumů leckde opatřiti, a p. vykladač sotva asi najde mezi těmi, kteří sami historii neznají a proto jen v tomto pádu jiným věřiti musí, mnoho takových, kteří by vědomosti naše za tak příliš chatrné považovali.

Co ostatně celý vědecký svět o vědách z tak zvaného katolického stanoviska soudí, máme to snad p. vykladači teprva c.tovati? Oni pokazili všechny ty vědy, které chtěli katolizovati, a neudělali přece z katolické víry žádnou vědu. Věda a víra, oheň a voda jsou již na sobě pojmy protivné, kde nastává věda, tam přestává víra, a kde přestává věda, tam nastává víra, a právě ti, kteří chtěli víru do soustavy vědecké vměstnati, uškodili jí nejvíc, proto že zničili víru a nemohli z ní udělati vědu. Pro příklad, **vlastnosti a působení elektricity** náleží do oboru vědy, jsou stvrzeny zkušeností a důkazy: ale **že vyšší Boží moc a ne náhoda všechno na světě řídí** to náleží do oboru víry, to nemohou dokázat, nýbrž jen věřiti dle předpisů církve, a všechny vědecké důkazy jsou jen věci samé na škodu, poněvadž se s nimi jen přijde k podobným resultátům, jako když se onen kazatel divil moudrosti a prozřetelnosti Boží proto, že nechala téci veliké řeky zrovna tudy, kde stojí veliká města.

Proto se asi pan vykladač velice mýlí myslí-li, že já nepřipouštím v církvi žádnou autoritu, nýbrž že všechno jen k hloubání vlastnímu jednotlivcům do moci dávám. Zrovna naopak víra bez autority neobstojí, avšak právě proto myslím, že autorita taková musí míti morální váhu, máli být skutečně platná. Toť zajisté leží již ve věci samé, že autorita, které se podrobiti má v jistých ohledech rozum můj, nesmí na sobě míti žádných vad, které já tímto svým rozumem za vady uznávati musím. Z tohoto stanoviska vlastně bych si přál, aby p. vykladač byl posuzoval všechno co jsem až posud o věcech církevních pronesl. V nynějším způsobu hierarchie a správy církevní vidím jedinou podstatnou škodu a záhubu náboženství.

Ona travestie ale, kdežto p. vykladač kus jedné mé epištoly o kněžstvu co stavu obrátil (ne bez patrné pochoutky) na vlastence a na spisovatele (žurnalisty), tratí všechnu sůl, když se jen jakož slušno připustí nestejnost pojmů vlastence a spisovatele (žurnalisty). Či snad p. vykladač ještě tak daleko nedospěl s určitostí pojmů, aby nahlížel, že jest něco jiného vlastenec a něco jiného spisovatel (žurnalista), že může býti někdo vlastencem kdo není spisovatel a že spisovatel nemusí býti vlastenec? Spisovatelství může býti ovšem stav a živnost tak jako každé jiné, a tak jako ku př. zámečník svého umění k dobrému neb ke zlému užívati může, tak i spisovatel buď k prospěchu nebo ke škodě všeobecnosti může obrátiti své schopnosti. V prvním pádu jej lidé nazývají vlastencem, v druhém jest sprostý výdělkář aneb srozumitedlněji řečeno darebák. Proto také určení, jeli někdo vlastenec, nezávisí od něho samého, nýbrž od obecenstva. Něco zcela jiného ale jest s kněžstvím. Kněžství může býti **dle mého mínění** jen tak dalece živností, jak dalece jest také učitelstvím, neboť sobě alespoň se svým rozumem a citem nikterak sformovati nemohu, aby si někdo živobytí své tím vydělával, že se modlí za lid, že světí, že jest prostředníkem milosti boží, že koná památku smrti Ježíšovy atd., zkrátka, že jest kněz, neboť takové konání se jménem **práce** pro slušnost jmenovati nemají, pročež také nemají být živností.

Co pan vykladač o velikých a nesmírně těžkých pracích kněžstva praví, o tom nechceme nic jiného říci, než odvolati se na všeobecný soud celého obecenstva, které si o této věci již dávno utvořilo své mínění. Mnozí kněží sice právě ti, kteří málo platu mají, dosti jsou zaměstnáni; za to ale bych o ostatních milerád řekl, že také něco pracují, kdybych se nebál pro lež trestu božího.

XVII.

O coelibátu a manželství mluví p. vykladač nejobšírněji a také nejopovržlivěji k apoštolu a proroku Kutnohorskému, jak mne nazývá. Mohl bych však za to p. vykladače ještě opovržlivěji a kratčeji odbýti, kdybych mu řekl, aby nemluvil o věcech, kterým nerozumí. Já totiž co ženatý člověk a otec zkusil jsem i coelibát i manželství, znám oboje a mohu tedy souditi: ale p. vykladač P. Škorpík z Bohdalic na Hané co katolický kněz nebyl nikdy ženat, a jestli

si tedy svůj coelibát chválí, jest to nejinák jako soud slepého o barvách.

Zdá se mi, že by vůbec nejslušnější věc byla, aby naše kněžstvo strany coelibátu **in sua causa** ani se nezmiňovalo, a aby celou tu otázku nám laikům k pojednávání přenechalo.

Co se mého osobního mínění o coelibátu týče, držím jej asi za takovou cnost, jaká by cnost byla, kdyby někdo po celý čas svého života oči své zavřené držel. Jestli by se ale v tomto ohledu na biblí někdo odvolával, odpovídám mu na to, že v biblí také stojí asi takto: **„Když ti někdo béře kabát, dej mu i plášť“** aniž pak někomu napadlo tohoto pravidla se také držeti. Těm ale kteří coelibát za tak velikou zásluhu a cnost drží neb se dělají jako by drželi, odpovídám: K žádné cnosti nemá se nutiti, a jestli tedy my proti coelibátu se opíráme, nechceme tím žádného kněze nutiti, aby se ženil,*) nýbrž chceme jen aby nikdo nucen nebyl neženiti se, zanechávajíce každému, kdo coelibát za cnost a za zásluhu držeti chce, právo neženiti se.

Pan vykladač bude zde ale hned s námítkou svou **„že vždyť nikdo nucen není býti knězem“**. Pravda nikdo jej v poutách nevede ke svěcení, ale co se morální donucenosti týče, totiž chudoby, nucení rodičů, vyhlídky na úplnou bezstarostnost atd. atd. atd., o tom by se dalo mnoho co vypisovat, a kdyby mi p. vykladač náležitých prostředků opatřil abych všem kteří nyní do theologie vstupují, na jiné straně mohl dopomoci k nějakému slušnému zaopatření, pak by p. vykladač viděl, kolik jich jde do theologie z chuti a z povolání, a kolik z morální donucenosti. My přece kteří jsme v seminářích živi byli, jako já a p. vykladač, mohli bychom, kdybychom jen **upřímně** chtěli, z vlastní zkušenosti mnoho o tom vypravovat!

Pan vykladač vytáhl ve třech pokračováních celý zrezovatělý arsenál starých známých důvodů pro hierarchický coelibát, a tak vyšly na světlo také některé vybrané kusy, které skutečně jest zábavno jen uzříti.

Tak ku př. se dle jeho mínění **„pravý kněz již co takový narodí, jsa od Boha ke kněžství určen“**, z čehož vidíme, že p. vykladač není vlastně katolík nýbrž muhamedán. Co by ale řekl p. vykladač kdybychom této jeho vznešené moudrosti také jinak prakticky použili, a řekli: **„že se pravý loupežník již co takový narodí, jsa od Boha k loupežnictví určen“**, čímž by ovšem veliká vina i zásluha na světě odpadla, a jediné Bůh všeho zlého i dobrého vinen byl. Tito maličtí církevní otcové na Moravě vědí si arci ve všem tuze lehce rady, a řeknou, že nás Bůh jen k něčemu dobrému napřed určiti může, a všechno zlé že jen pochází z dopuštění nikoli z určení božího. Dejme tomu, ale jak k tomu pak přicházejí ti, kteří již od narození předurčeni jsou ku př. k biskupství, k papežství? Proč nejsme všichni k tomu předurčeni? —

Což teprva díme o slovech p. vykladače že **„nadpřírodná, mravní, volná duchovnost člověka prosta jest fysické pohlavnosti, a vzor čisto-lidské mužské a ženské dokonalosti není vázán pohlavím, a nedocílí se spojením s mužem neb se ženou, nýbrž spojením s Bohem!!!** — Kdo asi zjevil p. vykladači v Bohdalicích tuto moudrost, které ani já, ani on, ani žádný jiný na nebi a na zemi a v pekle nerozumí!

Pan vykladač špatně se ukázal vděčným za tu šetrnost, s kterou jsme my jednajíce o coelibátu pomlčeli o všelikých každému známých nechvalitebných okolnostech, v nichžto se tento chválený coelibát v praktickém životě jeví, a tak daleko šel v této nevděčnosti své, že praví: **„čistota manželská častěji se ruší nežli coelibát“!!** To snad myslil p. vykladač jen tak, jakoby se říci muselo a mohlo, že se v Rusích více nakrade než v státu Lippe-Detmoldském, totiž že mezi 100,000.000 lidu jest více zlodějů než mezi 100.000. My nechceme tak sprostě jako p. vykladač viniti jednu třídu a odvoláváme se v tom ohledu pouze jen na všeobecnou zkušenost.

Nejvyšší vrchol naduté stavovské směšnosti jest ale ve slovích p. vykladače, když praví **„že prý se manželstvím rozplozuje člověčenstvo v potomcích Adamových tělesně. Kristus co spasitel rozplozuje se duchovně kněžstvem církve“**, při čemž jsem si mimovolně vzpomněl na onoho katolického kněze polského v Haliči, kterého jsem r. 1842 na své vlastní uši věřícím jeho vesničanům kázati slyšel, **že kněží jsou praví Bohové**, což dokazoval srdnatě z písma. Jaký jest konečně rozdíl mezi tímto a mezi velebným Bohdalickým vykladačem proroka a apoštola Kutnohorského? O my ubozí tělesní potomkové starého hříšního Adama, jaká jsme my pleva proti těm vznešeným tvorům, kteří plodí potomky druhé božské osoby!

Bývalo to v Rusích vždy moje srdečné potěšení (netajím že se rád zasměji), když mi náš pravoslavný pan farář*) obšírně dokazoval, že oni slovansko-řečtí kněží nejen duchovně, nýbrž i tělesně jsou potomkové apoštolů, a že také na to rodokmen ukázati mohou. Všude se jeví ten samý směr dělati

---

*) V orig. patrná chyba tisku: snížil.
Pozn. vyd.

*) Aby p. vykladač nemyslil, že jsem snad dle slovíčka „náš farář“ přestoupil k šismatické slovansko-řecké víře, musím podotknout, že to byl farář té osady, ve které jsem bydlil, a také každoneděln chrám její navštěvoval a slovanskou liturgii s velikým zalíbením společně konal — čehož se také dopustil, jak historie praví, upálený v Kostnici mistr Jeroným. Veliký pokrok od té doby, že já již proto upálen nebudu.

z kněze tvora nějakého nadčlověckého na ujmu ostatních spolubratří věřících, směr to, který nenacházíme nikde ve slovích Ježíšových ani v prvotní církvi křesťanské.

XVIII.

[Stejná] kastovní nadutost, nehodná rozumného kněze jeví se také z těch míst, kde se p. vykladač podřekl strany stavu manželského. Takto zřejmě sice mluví o manželství s celou úctou, jaká ale líčená jsou tato slova, pozorujeme jasně, když p. vykladač ženění kněží ve středověku*) **„surovostí a nemravností“** jmenuje,**) když praví **že prý se každodenní požívání svátostí nedá smířiti se životem manželským!!!** jaká by tedy byla podivná svátost manželství, kdyby se s ní také každodenní požívání jiných svátostí nedalo smířiti!! Zrovna tak bych říci mohl, **že se každodenní požívání svátostí nedá smířiti se životem kněžským“** neboť kněžství jest tak svátost jako manželství. O vy výborní katolíci! Vidíme kam člověk přijde když dokazuje věc, které hierarchie zcela k něčemu jinému potřebuje než k čemu udává!

Důkazy pro coelibát toho druhu, jako že **jest manželství pro kněze přílišné rozptýlení ducha**, pak že **kněžský stav tolik nebezpečenství totiž nákazy při navštěvování nemocných** by v sobě měl, že by se jemu nikdo maje ženu a děti věnovati nemohl atd. atd. nezasluhují ani žádné odpovědi. Když jest manželství přílišné rozptýlení ducha, proč pak si tedy drží každý p. farář hospodyni? Vidíme jak zkušenost mluví zrovna na opak než p. vykladač, a žena zrovna jest prostředek proti rozptýlení ducha, poněvadž za muže přejímá polovici starostí jeho, starostí totiž menších o domácnost, které jsou zcela přiměřené ženským, a tudy jemu tím více času zbývá k jeho povolání! Či ne tak? Proč pak by, kdyby tomu tak nebylo, páni farářové neměli raději hospodáře místo hospodyň?

Strany druhého důvodu nemohl by se ale také žádný voják, lékař, loďař, rybář, tesař, pokryvač a množství jiných stavů ženiti, kteří skrze povolání své do nebezpečenství přicházejí. Ostatně mezi námi řečeno, nepovažuje se kněžský stav za tak nesmírně pro život nebezpečný, jako p. vykladač udává, a pozorujeme naopak, že skoro obyčejně při všem trápení a velikém nebezpečenství požehnání boží jest při jeho služebnících nejen za duši (což se samo bez toho rozuměti musí), nýbrž hlavně také na těle, z čehož také souditi lze, že coelibat zdraví neškodí.

Pan vykladač sice, aby veliké nebezpečí stavu kněžského a tudy potřebu coelibátu tím patrněji ukázal, velice nadsazuje práce kněžské při nemocných nad lékařské a spolu nám lékaře co bázlivce před nakažlivými nemocemi a kněze co veliké hrdiny líčí, tak jako by znal jenom toho nejbázlivějšího lékaře a jednoho nejhrdinštějšího kněze. Náš obyčej není nikdy celý stav obviňovati nebo chváliti, a však z pouhých statistických vědomostí o počtu lékařů a kněží jeví se, že každý lékař v celku má větší okršlek než kněz a tudy více nemocných, tím více, že obyčejně kněz jen jednou, lékař ale vícekrát je navštěvuje, lékař ustavičně jen s nemocnými zachází, u kněze není ale zaopatřování nemocných jediným zaměstnáním: pročež tedy tvrzení p. vykladače samo se rozpadává.

Jak opatrně p. vykladač slova stavěti umí, dokazuje nám vyřknutím, **že se ve starobylosti církevní žádný kněz ženiti nesměl.** Toť ovšem jest pravda, kdo ale ví, že za tehdejších časů vůbec panovala zásada, že druhé manželství sice dovolené ale ne chvalitebné jest, a třetí se dokonce nepřipouští, dále že kněží nemohli toho času jako nyní v 23 letech této hodnosti dojíti, a že obyčejně již co dospělí, a tedy vždy již co ženatí mužové na kněžství se posvěcovali, a že tedy tím méně kněží po úmrtí své ženy druhé manželství nastoupiti mohli: tenť porozumí zřetelně smyslu pravému této zásady p. vykladače. Litujeme ostatně, že pan vykladač zapomněl zde při coelibatu doložiti to, co doložil při latině, totiž, že stolice římská ostatně tak urputně na coelibatu nestojí a že ku př. Rusínům, ačkoli jsou katolíci jako my, přece povoluje manželství kněžské, kterážto **„surovost a nemravnost“** (jak p. vykladač říká) zase nejzřejměji ruší všechny argumenty p. vykladače, neboť jestli jest manželství kněžské taková ošklivost před očima Páně a coelibat tak nevyhnutelná cnost a vlastnost pro toho, **„kdo každodenně svátosti požívá“:** kterak se mohla stolice římská tak daleko zapomenout, že tuto **„nemravnost a surovost“** trpí Rusínům a jiným? Či snad jest to jen jeden důkaz pro tu starou pravdu, že stolice římská podlézala všude, kde nemohla přeskočit, a slevila tam, kde se nedalo ji-

---

*) Z dějepisu jest ku př. velmi dobře známo, že byli kněží katoličtí také v Čechách ženati, jako sám Cosmas, kanovník a spisovatel českých dějin, a povědomo, jakou bouři spůsobil onen legat papežský, který přišel do Čech coelibát kněžský zařizovat.

**) Beztoho již ustavičné opakování slova čistota, zachování čistoty atd., velice se příčí zdravému smyslu, neboť jimi se manželství indirekte za jakousi nečistotu vyhlašuje, což jest sice zcela přiměřeno jistým na duchu pomateným sektám východním, které držíce přirozený a od Boha vštípený pud pohlavní za jakési čertovství, vyřezávali sami sebe jako zvířata; a však velmi nepřiměřené jsou tyto řeči pro rozumné lidi v 19. století v Evropě.

nák prodat? Tak povolili našim předkům kompaktaty, které dříve za největší kacířství považovali, když totiž se naši předkové zbraní a křižáckými tahy nedali poraziti, nýbrž sami křižáky ze země vyhnali. Potom byli ti sami kacíři i se svým kacířstvím zase praví synové církve a dostali na to své pravé synovství zvláštní patent, který se jim ovšem při první dobré příležitosti i s kompaktaty zase odebral.

Měl bych se sice na p. vykladače velmi mrzet, proto že on mne svého apoštola a proroka jmenuje nullou stran kompetence ve vědě náboženské; avšak poněvadž se zároveň stran coelibatu na autoritu a „zdravý smysl" amerických divochů odvolává, kteří prý vždy jen chtějí kněze neženatého: vidím z toho, že není u p. vykladače mnoho zapotřebí k tomu býti autoritou, a milerád se spokojím se svou nullou, obzvláště když vím velmi snadný prostředek, kterak bych se z této nully jední rázem stal světlem v Israeli, znamenitým vědatorem atd. atd., kdybych totiž o všech těch věcech psáti chtěl ve smyslu p. vykladače, tuť bych se jistě brzy všechny ty nynější Hustopečské, Bohdalické, Bezdězské a jiné nadávky proměnily v nejvonačejší pochvaly a učenost, moudrost, zkušenost, schopnost má neměly by ani konce.

Pan vykladač myslí také, že prý má lid více důvěry k neženatým kněžím: v tom ale jest na omylu, lid má rozumnou důvěru a lásku ke knězi, když jest hodný a svědomitý muž, a tato rozumná důvěra a láska nenásleduje z coelibatu, nýbrž z dobrých vlastností kněze. Rozumná důvěra a láska pravím proto, že sem nepočítám tu lásku a důvěru, kterou staré babičky a tak zvané modličky mívají k jistým kněžím, kteří s nimi rádi na procesí chodí, pannenku Ma rii jim hodně strakatě vyšperkují, a vůbec náboženství dle vkusu jejich jim připravují, na kteroužto lásku a důvěru já tak málo kladu, jako z druhé strany na důvěru a lásku povstávající z toho, když kněz se svými ovečkami hodně pilně pije a v hospodě obcuje aneb jinak jim pochlebuje. Autorita starých babiček a jim ve smýšlení rovných lidí neplatí pro coelibat proto nic, poněvadž by jistě ještě větší vážnost ke kněžím měli, kdyby se tito z pobožnosti ku př. uši neb nos uříznouti dali, což snad by jistě ani p. vykladač neschvaloval. Důkazy na to máme při východních fakirech rozmanitého spůsobu, ku kterým tamější sprostý lid také proto mnoho důvěry a oddanosti má, že sami sebe všelijak mučí, mrskají, na sloupu stojí atd., což by zde bylo obšírné povídati.

Ostatně ale doložiti musím, že jen pod jednou výmínkou bych býti mohl pro nucený coelibat kněžský. Výmínka tato jest: kdyby na každém, jak mile uložený coelibat zruší, podle nějaké viditelné a každému nápadné a nezrušitelné známky ku př. na obličeji to poznati bylo. Pak doufám, že by byl brzy coelibat vyzdvižen a že by papež a biskupové, oženivše se sami, všem kněžím tak jako ostatním lidem ženiti se dovolili.

XIX.

Vyvracovali jsme dříve všeliké námitky, které z druhé strany dělány jsou proti zrušení kněžského caelibatu. Na tom však není dosti a zapotřebí jest upozorniti ještě na veliké škody, které pro všeobecnost z coelibatu kněžského povstávají a na druhé straně na výhody, které by z toho povstaly, kdyby se kněžstvo katolické tak jako ostatní lidé ženilo. Neboť jenom tak viděti bude, že ne snad z nějaké mody neb z bažení po opposici proti zvyklosti církevní proti coelibatu se opíráme, nýbrž ze skutečné potřeby.

Tažme se napřed k čemu je coelibat kněžský? jaké z něho užitky pro všeobecnost? — Žádné. Jaké ale z něho povstávají škody pro všeobecnost? Velké a mnohé.

Přední jest, že se skrze coelibát kněžstvo katolické stává jistou uzavřenou kastou, oddělenou od ostatních věřících — a to jest vlastně ta jediná pravá příčina, pro kterou hierarchie římská tak urputně drží coelibát. Vždyť pak na vojsku to samé pozorujeme; tam sice zřejmě coelibát uveden není, ale indirektně jest ženění u vojska tak obtíženo, že vojáky ženaté jenom za výmínku považovati musíme. Co tedy u vojska docíliti chce absolutní vláda, to samé u kněžstva hierarchie. Tak jak voják k prospěchu libovlády světské, tak zas kněz k prospěchu libovlády duchovní má býti ode všech ostatních oddělen, sám pro sebe, na to své oddělení hrdý, on nemá míti s ostatním národem žádný cit společný.

Žádný by ani neřekl, jak veliká podoba jest ve všem u vojska a kat. kněžstva, což jistě každému, kdo o té věci přemýšlí, patrno býti musí: jedna z největších a z nejdůležitějších podobností jest ta, že oba stavové již dávno se odchýlili od svého prvotního účele a povolání. Vojsko má vlastně hájiti zem a národ proti násilí, má ochrániti právo proti libovůli, obyčejně ale naopak hájí jen despotické vlády proti národům, pomáhá utiskovati právo a zaváděti libovůli. Povolání kněžstva zase jest vzdělávati, osvěcovati lid, rozšiřovati mezi ním zásady pravé svobody totiž bratrství, ušlechťovati lid a vésti jej k blaženosti: ale ve skutečnosti udělalo kněžstvo samo ze sebe jistý druh aristokratie a chceme-li v pravdě mluviti musíme říci, že by se věřící snadněji obešli bez kněží nežli kněží bez věřících, že tedy vlastně nejsou kněží pro lid, nýbrž lid pro kněze.*) Příčiny toho jsou, že se kněžstvo tak

---

*) Ačkoli to jest vlastně zbytečné, musíme přece doložiti, že arci toto neplatí o všech kněžích a o všech vojácích, nýbrž jen

od hierarchie jako vojsko od absolutie zneužívá, zcela k soběckým účelům, a coelibát jest jeden z prvních prostředků k tomu.

Strana svobodě a právu nepříznivá, která chce jako dříve držeti lid ve své služebnosti, výslovně o kněžstvu a vojsku co nástrojích svých v tomto smyslu mluví. Na důkaz toho uvedeme zde kus řeči **„Dona Kortesa, markýse de Valdegamas“** aristokrata španělského, kterou držel ve sněmovně a z nížto nejpěknější kousek takto doslovně zní:

„Veliká pravá civilisace vzniká z křesťanství; což jest pravdou v té míře, že se všechna civilisace toliko v pásmu křesťanském shledává; mimo toto pásmo není civilisace, jest sama surovost, a před křesťanstvím nebylo na světě ani jednoho národu civilisovaného. Ani jednoho, pánové; neboť národ řecký a římský nebyli civilisovaní, byliť vzdělaní, což jest ovšem něco jiného. Vzdělanost jest povrchním leskem civilisace. Křesťanství civilisuje svět; — onoť jej civilisovalo způsobem trojím; tím, že vrchnost vyhlásilo za nedotknutelnou, poslušnost za posvátnou, sebezapírání a obětovnost, či lépe mluvíc, lásku za božskou. Takto křesťanství národy civilisovalo. Nyní ale — a v tom záleží rozluštění veliké úlohy této — nyní ale idey nedotknuté svrchovanosti, posvátného poslušenství a zbožné obětovnosti vymizely za našich dnů ze společnosti občanské, nacházejí se ve chrámech, kde se vzývá Bůh spravedlivý a slitovný, a v táborech vojenských, kde se vzývá Bůh mocný, Bůh války v podobenstvích slávy. Poněvadž církev a vojsko jediné ochraňují nedotknutelnou svrchovanost, posvátné poslušenství a zbožnou lásku; protož také jsou dnešního dne zástupci vzdělanosti evropejské. Nevím, pánové, zdaliž jste sobě kdy tak jako já povšímnuli podobnosti a téměř stejnosti dvou osob na pohled mezi sebou nejrůznějších a nejrozdílnějších, totiž podobnosti mezi knězem a vojákem: ani kněz, ani voják není sobě živ, není živ rodině své; oba slávu pokládají v zapírání sebe, v obětování-se. Úřadem vojákovým jest, aby hájil neodvislost občanské společnosti; knězi náleží hájiti neodvislost společnosti náboženské. Kněz povinen jest umříti, život položiti za ovce své dle příkladu pastýře dobrého; voják povinen jest jako dobrý bratr život svůj položiti za bratry. Pohlédnete-li na přísné živobytí kněžské, spatříte ve kněžství pravou službu vojenskou, a tak skutečně jest; považíte-li posvátnost služby vojenské, ve vojenství spatříte pravé kněžství. Což by bylo ze světa, z civilisace, z Europy, kdyby nebylo kněží a vojáků.“

Staří Římané a Řeci nebyli tedy civilisovaní, a proč? Proto že nedrželi **vrchnost** za nedotknutelnou, **poslušnost** za posvátnou, **sebezapírání a obětavost,** či lépe prý mluvíc lásku za božskou! O ty statečný hidalgo Done Donose Kortesi de Valdegemasu y Mancha! Psi ale starých Římanů a Řeků byli jistě civilisovaní, neboť tito psové měli dozajista všechny ty tři svrchu uvedené vlastnosti, které žádáš k civilisaci! O vy výborní křesťané! nic jiného, nic lepšího jste nenašli v křesťanství jen tu poslušnost a obětavost, jen tu neobmezenou úctu k vrchnostem! Za našich dnů jsou tedy nejcivilisovanější národové Kytajci, Lamaité, Mongulové, Negři, neboť u nich kvetou ony tři vlastnosti, a nejméně civilisovaní jsou obyvatelé Sev. Amerického Soustátí, pak Belgičané, Švýcaři, Angličané atd.!! O pane de Valdegemas! taký jest již svět, že každá vrchnost chce držána býti za nedotknutelnou, ale své poddané drží za velmi dotknutelné; takový jest již svět, že každý kdo poroučí, chce, aby poslušnost byla posvátnou; takový jest již svět, že leckdo by rád aby jiní sebe zapírali a obětovali pro něho. Tak chytří (neb jestli chceš civilisovaní) byli již mnozí lidé dávno před počátkem křesťanského náboženství!

A ta krásná podobnost mezi knězem a vojákem! Jenom kněží a vojáci drží civilisaci, drží svět, drží Evropu! My všichni ostatní bouráme civilisaci! Štěstí ještě, že nám všem, kteří kněžími a vojáky nejsme, pan de Valdegemas ještě v čas pověděl, jací jsme zlosynové, abychom se ještě mohli dáti na pokání a vstoupiti všichni buď do stavu kněžského neb na vojnu!

Coelibát překáží také patrně kněžím ve svědomitém plnění ouřadu. Svobodný kněz a kromě toho v klášteřích a seminářích vychovaný a pak zase všelikými prostředky od obcování časného s jinými stavy oddělený, kterak on může znáti všeliké okolnosti života, kterak on může býti rádcem jiných? Vždyť to víme ze zkušenosti, že nyní kněz kat. ani nesmí do některého domu několikráte přijíti, aby již pomluvačná ústa o tom nezačala skandalosní věci vypravovat!

Hlavní ale škoda, která dle našeho mínění z coelibatu kněžského povstává jest ta, že se nedá nikterak škola s církví v souměr uvésti. Strany této důležité věci jsou dvojí hlavní mínění: jedno aby škola podřízena byla církvi a učitelstvo kněžstvu, druhé aby škola byla od církve emancipována, totiž aby byla škola a učitelstvo zcela od církve a kněžstva neodvislé. Ani s prvním ani druhým tímto náhledem nemohu sou-

---

všeobecně o těch, kterých se to týče. Který smýšlí jinák než se tuto popisuje, toho zajisté vyřknutím pravdy třeba se i jeho stavu týkalo, nerozhoršíme: který však jest takový jak svrchu psáno, ten ať se horší na nás, aniž sobě toho příliš k mysli připustíme.

hlasiti: tam kde škola emancipována jest od církve, vidíme učitele a kněze proti sobě působiti, učitelstvo vyhlašuje kněze za pověrečné zatemňovatele, kněžstvo zas učitele za neznabohy. Jeden kazí druhému mládež. Kdyby se ale zas škola a učitelstvo podřídilo [církvi a] kněžstvu, budeme brzy viděti to pěkné hospodářství hierarchie, kterak bude ve školách ke svému jednostrannému prospěchu udušovati všeho ducha, všechen pokrok.

Mám tedy již dávno to přesvědčení, že se tomu nedá vyhověti jinak, nežli **když bude kněžstvo a učitelstvo jeden stav,** to jest když bude v mládí každý kněz učitelem, a teprva v dospělejším mužském věku pak knězem totiž farářem se stane. Jsme toho mínění, že [jen] takovým způsobem možná jest na jedné straně stav našich škol náležitě zlepšiti a na druhé straně kněžstvu zase všeobecnou vážnost a důvěru opatřiti. A však máli býti takové splynutí celého učitelstva*) s kněžstvem možné, musí předcházeti jak v kněžstvu tak v učitelstvu veliké reformy. Přede vším jisto jest, že žádný moudrý národ a žádná moudrá vláda nesvěří veškeré vychování a vzdělávání mládeže a lidu nějaké v sobě uzavřené kastě, sice by nevyhnutelně brzy taková kasta zneužívala i náboženství i cvičení školního jen ke svým soběckým účelům, bažíc po panování nad ostatními. Za druhé není ani možná, aby veškeré učitelstvo a profesorstvo zároveň s kněžími bylo neženaté. První výminka tedy k provedení této i pro náboženství i pro školy důležité a užitečné reformy jest, aby kněžstvo upustilo od nuceného coelibatu.

*) Míním zde i nižší i všechno vyšší učitelstvo.

XX.

Jak se již samo sebou rozumí, způsobilo učení naše o snášelivosti k vyznavačům jiných náboženství největšího hluku mezi zaslepenými hierarchisty a zbrojnoši absolutistů. Mírné a lidumilovné zásady obsažené nyní v 2. 3. epištole tohoto vydání zamíchaly, když jsem je poprvé vyslovil, tak velice žlučí a jedem těchto advokátů a prokurátorů Božích, že se vylily proti mně jako vrchlice v jarní povodni. Známý vykladač od Hané pan Škorpík nahromadil všechny možné nadávky a nazval tyto zásady: **bahnem, pomyjemi ze školy nejmělčejších filosofastrů, nejohavnější tráveninou z kotrby duchových lenochů, duchovým jedem, mlátem německých náboženských a vědeckých bankrotářů, nekřesťanstvím, bohovzdorným mudrlanstvím atd.,** mne pak co spisovatele jejich pojmenoval **pokrytcem, nepočestným, duchovou opaduškou,** jakož se dočísti možná v čísle 116. Vídenského Denníka, kterýmižto nadávkami velebný p. Škorpík jistě projevil znamenité schopnosti kazatelské a missionářské, tak že mu dle našeho mínění první uprázdněné kanovnictví v Brně ujíti nemůže, já pak těším se zase tím blahým vědomím, že by mne byla mnohá hokyně snad ještě více vynadala, kdybych jí byl její švestky pohanil. **„Bezpečnější jest člověku — jak dí písmo — potkati se s nedvědicí, které pobrali mladé, nežli s bláznem doufajícím v bláznovství své!“**

A však hrubost tato dala by se panu vykladači ještě snadněji odpustiti nežli jeho chytráctví. On není spokojen, že zásady naše nejošklivějšími jmény potupil, nás za protivníky Boha vyhlásil, on také ještě **„ad majorem Dei Gloriam“** velmi obratně použíti chce starého národního záští proti Němcům a roztáhna tuto plachtu, chce svou děravou lodičku dostati do přístavu. **„Považte křesťané slovanští — volá p. Škorpík — v tomto počínání ani žilky slovanskosti není, toť jest čirá německost toho nejšpatnějšího druhu. Pan Havlíček jest největší přítel Němců, nebo atd.“** Ubozí hierarchové! ubohá učící církev! nemáš-li lepších a lidumilnějších důkazů a pohnůtek nežli jsou tyto! Tedy ze zlosti proti Němcům máme zůstati hlupáci, pronásledující a tupící spolubratry své, že mají dle vůle Boží jinou víru nežli my? Ze zlosti proti Němcům máme věřiti v tu nelidskou urputnost, že by vyznavači všech jiných vír kromě naší od Boha měli být věčně zatraceni? O! malí církevní otcové na Hané! o několik set let přicházíte pozdě s tímto keserem! Jsme již nyní tak daleko, že bychom navzdor všelikému nedorozumění a záští, které s Němci máme, přece nezamítali věc moudrou proto, že by od Němců pocházela. V této věci ale ani právě toho zapotřebí nemáme, neboť pravá, rozumná a ctnostná osvěta v náboženství není německého původu: nýbrž Němci svými nepraktickými systemy filosofickými dopustili se zase všech vad nesnášelivých církví, a přidali k nim ještě tu novou, že vypudivše z náboženství k nenahraditelné škodě cit, nenahradili mezeru ani pravým rozumem.

XXI.

[Od té doby co spisuji Kutnohorské epištoly udělal jsem již mnohou zkušenost. Žádný by to ani neřekl, že šest*) epištolek by tak mohlo rozčepejřit jisté mysli, jak se to skutečně přihodilo. Dostali jsme i k redakci několik hrubých dopisů se sprostými výhrůžkami, obyčejnými již proti redaktorům, totiž že ztrácíme mnoho předplatitelů! Nezkušení lidé! což nevíte, že op-

*) Tak začínala ve „Slovanu“ 1850. str. 751. kapitolka sedmá Epištol. Pozn. vyd.

posiční redaktor v Rakousích jest nyní tak ostřílený pták, že se již nyní ničím zastrašiti nedá? Vláda nám vzala najednou přes 600 předplatitelů v Praze a v Haliči, vláda nám již dříve vzala všechny předplatitele najednou, a přece si dovolujeme proto míti své zvláštní mínění: kterak se tedy budeme strachovati vás, nemohoucích sobě jak písmo praví, ani jediného vlasu bílého neb černého učiniti, aniž mohoucích k postavě své přidělati loket jeden? Či myslíte, že ten, jenž drží na náboženství více než na biskupy a na desátky, také nebude více držeti na pravdu než na předplatitele? — O lidé malé víry!

Ostatně již ze spůsobu takových výhrůžek pozorujeme jaký jest hlavní základ smýšlení odporníkův našich, totiž onen, jenž se připodobniti dá egyptským hrncům masa; sami jsouce smýšlení sprostého, zbožňovatelé a ctitelé Baalu, jenž se za našich časů jmenuje žaludek, myslí sobě, že také každé jiné smýšlení hlavně jen ze žaludku povstává a zase do žaludku se vrací, a že sprostá zištnost také jako jimi i každým jiným ustavičně vládne a lomcuje.]

Mnozí [též] užili proti mně té nepoctivé zbraně a roztrušovali mezi lidem katolickým, jakobych v tajném nějakém srozumění a spolku s protestanty, jenom proto proti katolické hierarchii vystupoval, abych touto cestou protestantství rozšiřovati mohl. Ovšem jest to pohodlná věc s použitím dávno pěstované náboženské nenávisti u sprostého katolického lidu každou pravdu pouhým jménem „protestant" v podezření uvésti, a tak všem opravám nemilým cestu zakročiti; jest to starý vynález, kterého již faryzeové proti Ježíši užívali, pravíce sprostému lidu židovskému, že všechno co činí a učí ve jménu Belzebuba učí. Belzebub bylo asi u sprostých židů toho času tolik, co jest nyní mezi sprostým katolickým lidem „beran" neb lutryan, a tedy na každý způsob špatná rekomendace.

Nepochybně že ale protestanti jsouce též čtenářové naši, radovali se z toho, že proti hierarchii katolické jejich nepřítelkyni tak ostře vystupuji, a tuť byla hned dobrá záminka, vydávati epištoly moje za protestantství. Není mi ale nic na světě tak snadno, jako zlomiti nepřátelům pokroku a osvěty tento chatrný, dřevěný mečík proti užitečným pravdám vytasený a učiním to následujícími dvěma řádkama: **Všechno to co jsem posud proti katolické hierarchii psal, platí také ve stejné míře proti hierarchii protestantské.** Hierarchie protestantská ku př. v Angličanech má na sobě všechny nectnosti katolické hierarchie, a kdekoli se stalo protestantství panující státní církví, všude tam navrátilo se zase ke všem těm starým nešvarám, pro které právě původně nastala reformace. Anglická protestantská hierarchie jedná s katolickými Irčany zrovna tak nekřesťansky a nelidsky, jako jednala naše katolická proti protestantům atd. atd. A nepotřebujeme ani pro příklad tak daleko choditi: sami naši evangelíci dají mi za pravdu, že jejich Vídenská konsistoř zrovna tak se chová jako obyčejně naše konsistoře, a v ničem jim neodevzdá ani o vlas. Ba ještě dále se pustiti můžeme a řekneme zrovna: Všechny hierarchie na celém světě, muhamedánská, tibetánská, bramínská, židovská, všechny pohanské a všechny křesťanské jsou docela stejné, žádné nezáleží tak mnoho na náboženství a na pravém blahu lidstva, jako na její světské moci a na její důchodech, každá hierarchie má ten směr, aby všelikého štěstí a blaženosti tohoto světa ona sama užila, a svým věřícím jen na onen svět ukazovala!

XXII.

H l a s j e d n o t y k a t o l i c k é p r o v í r u, s v o b o d u a m r a v n í u š l e c h t i l o s t, tak se jmenuje časopis vycházející v Brně jednou týdně v půl archu. Číslo 31. od 3. srpna 1850 obsahuje mezi jinými také následující z p r á v u c í r k e v n í:

Jako ve Vídni tak i v Brně přetřepávaly proticírkevní noviny podivnou událost na obrazu panny Marie v Riminech (v Římsku), o kterémž se ve mnohých církevních novinách vypravovalo, že oči p. Marie na obrazu jako oživené semotam se obracely a zvláště k nebi prosebně zřízeny byly. Nyní tomu téměř jeden měsíc, co si listové ti za terč jedovatých spisů svých obrali Julianu Weiskirchenovou, děvčici ze Šlaimbachu blíže Vídně, o které pověst jde, že prý každého pátku krví se potí a že rány Krystovy na sobě vytlačeny má. My až posud nic jistého nevědouce nezmínili jsme se o věcech těchto ani slovem, čekajíce na konečný úsudek první komise. Tolik však již s jistotou udati lze, že co proticírkevní listy jako o obrazu v Riminech tak o dotčené Julianě podávají, není leč holá lež a takové utrhačství, jakovéhož jedině lidé všeho svědomí a studu prázdní a téměř ďábelskou zuřivostí rozlícení schopni jsou. Půjde-li to pořáde tímto během, nezbyde kněžím a katolíkům nic jiného, leč žádati od vlády, aby i jim se dostalo rovnoprávnosti čili aby vymaněni byli z tyranství pisatelů neznabožských a rouhavých. Krátkozrakým však a zaslepeným měšťanům nepřejeme, aby jim prozřetelnost božská musila podati lék, který jediný s to jest jich uzdraviti, totiž socialismus a komunismus, čili všeobecné loupežení a obírání, k čemuž všecky proticírkevní listy směřují a cestu proklesťují.

I zde na Moravě koluje časopis p. Havlíčkův „Slovan." V Jedovnicích k. p. jest 6 exemplářů novin těchto. Ačkoliv vděčně uznáváme zásluhy p. Havlíčka o rovnopráv-

nost řeči naší, přece náramně želíme, že v nynějších listech jest toliko znamenati péro, které celé v ingoustě černé žluči omočené proti světským i církevním vrchníkům se téměř vzteká.“

Proticírkevní noviny jsou tedy všechny ty, které nevědí, že obraz Panny Marie v Rimini **očima kroutí,** a že slečna Juliana Weiskirchenova ze Šleimbachu zázraky provozuje? Jsou tedy všechny noviny proticírkevní vyjmouc Brněnský H l a s, a podobné jemu bojovníky! O Hlase volající na poušti! Celý svět jest již nyní přesvědčen, že Pán Bůh důležitější [a také užitečnější] věci na starosti má, než aby kroutil očima obrazu Rimínského! Brněnský Hlas se ale ovšem ještě nic jistého o tom nedověděl, a proto mlčí, a nerozšiřuje **„téměř ďábelskou zuřivostí rozlícen“** holé lži a utrhačství o onom obrazu a o Julianě! A ve své zuřivosti zapomíná Hlas, že jsou kněží také katolíci, sice by jinak nebyl mohl říci že kněžím a katolíkům nezbyde nic než žádati od vlády **„rovnoprávnost čili vymanění z tyranství pisatelů neznabožských a rouhavých!“** Tedy neznaboh jest, kdo nedrží nic na kroucení očí obrazu Rimínského a na pět ran slečny Juliany? O Bože! sešli rozum na redakcí Hlasu Brněnského, aby se naučila vědět, co to jest neznaboh! A kdyby nechtěla ona redakce ve své zatvrzelosti tento shůry seslaný **rozum** přijmout, vzýváme Vás, p. c. k. zástupče Brněnský, abyste ve **jménu rovnoprávnosti** ji k tomu přinutil, čili abyste ji **vymanil z tyranství jejího nerozumu!**

A jen naň se socialismem a komunismem, kdo nechce věřit na kroucení očí obrazu a na pět ran Juliany, pošleme na něho socialismus a komunismus **čili všeobecné loupežení a obírání!** ku kterému prý všechny **proticírkevní listy směřují.** Nebudouli věřit na kroucení očí, poberem jim jejich jmění jako komunisté, a budouli věřit, pobereme jim zase všechno na jiný nábožný způsob. Na každý pád ale oloupeni budou!

Mezi těmito **„proticírkevními ke všeobecnému loupežení a obírání“** směřujícími časopisy jest také Slovan, vzteklý to časopis, který se spisuje perem ocelovým ve žluči namočeným, a to ve žluči lidské a ne ve žluči sprostých lidí, nýbrž ve žluči světských a církevních vrchníků! Šest exemplářů ho čtou v **Jedovnicích.** Jed a žluč ovšem si jsou blízko! O Jedovnice, již vás vidím se všemi stodolami na rožni v horoucím pekle!

Přiznávám se, že mne ještě na světě nic tak nermoutilo jako ta vděčnost, s kterou Brněnský Hlas uznal přece ještě některé moje zásluhy, a rmoutilo by mne to ještě víc, kdybych nevěděl že to učinil jenom jsa sprostný co holub a chytrý co had, totiž aby se nestranným býti zdál, a aby se vedle jeho malé chvály také ta **tyranská** hana dobře zažíti dala. Za toto přátelské uznání mých zásluh dávám redakci Hlasu přátelskou radu, aby i ona psala své články žlučí; žádný by ani nevěřil, jak zčerstva péro jede a jak vtipné myšlénky z něho vyskakují, když se namočí do žluči ku př. biskupské. A což hlavní věc, ušetří se inkoustu!

Až se ale dáme do onoho všeobecného loupení a obírání, slibuji též dotčené redakci polovičku všeho co naberu a naloupím jakožto proticírkevní ke všeobecnému loupežení a obírání směřující časopis! —

XXIII.*)

Což je nám zde, kdežto žijeme v pokoji: ale v Litoměřicích nyní, tam je hrůza. Tam se již po kolik dní liguriani potýkají s čertem, a bitva nebude trvat jen tři dni jako u Lipska, nýbrž plných jedenácte dní. Všichni čerti z celé Litoměřické diecése jsou uctivě pozváni na ten turnaj, a po jedenácti dnech krutého boje rozhodne se, mají-li v Litoměřické diecési panovati čerti nebo liguriani.

Kdo ještě nezapomněl toho, co jsme v předešlé epištole uvedli z úst Ježíšových o faryzejích a zákonnících, ten si na to jistě vzpomene, čta následující program aneboližto „teatrcetl“, který vydali liguriani, o tom co se bude v Litoměřicích „producírovati“. Přišel nám do rukou německý a zní ve věrném překladu takto:

Missionářská zpráva. 1. Začátek svaté missie počne v hlavním chrámě v pátek na večer v 6 hodin kázaním držaným od missionáře. Dříve půjde slavný průvod od biskupské residence přes domplac do hlavního chrámu, kdežto po udělení svatého požehnání nejvelebnější pan biskup svatou missí krátkou řečí otevře. 2. Sv. missí bude trvati po 11. dní a dne 9. července odpoledne ve 3 h. bude uzavřena. (Tedy všechno na minutu, dne 9. července ve 3 hod. odpoledne, to podle rafiky na Litoměřické věži, zavře se zase nebe). **3. Pořádek, ve kterém se bude držeti vyučování rozličných stavů a všeobecné přijímání jest následující: Dne 1. července jest přijímání dětí. Téhož dne po velké jest cvičení manželek. Dne 2. července po velké vyučování manželů. Dne 3. všeobecné přijímání manželek. Dne 4. vyučování mládenců. Dne 5. všeobecné přijímání manželů. Dne 6. po velké vyučování panen. 7. všeobecné přijímání mládenců. Dne 8. detto panen. Dle toho ať se rozliční stavové drží. 4. Ranní kázání drží se každodenně v 7 hodin ráno a hned na to všední den velká. 5. Večerní kázání jest každodenně v 6 hod. a uzavře se svatým požehnáním. 6. Všeobecné přijímání drží se vždy mezi velkou a při zvonění zvonů. 7. Též se budou každodenně ve 3 hod. odpoledne kázaní víry držeti, vyjmouce první neděli.** Pan biskup Litoměřický mluví o těch missích ve

---

*) Sepsáno na počátku července r. 1850.

svém pastýřském listu asi takto: Ustanovil jsem k tomu hlavní chrám, poněvadž je jako fara celé diecése, aby **všechny moje ovčičky přijíti** a podíl míti mohly, které milost Boží k tomu napomínati a tlačiti bude. Církev Boží otevře své svaté poklady, aby všechny obohatila. **„Kdo žížní přijdiž! a kdo chce, nabeř vody života darmo“.** Zjev. (Jan. 22, 17.)*) Otec nebeský přijde vám se srdečným smilováním vstříc, a rozevírá ramena svá, aby vám dal políbení svého míru, které nemůže dáti svět. Svatý Duch zase přinese světlo a život, útěchu a sílu do vašich od ducha tohoto na víru chladného času a od hříšného služebnictví zatemnělých a uondaných duší. Kdo přijme missi do svého srdce a následuje ji ve skroušeném pokání, tomu se nebe zase otevře, ten se stane již zde spoluobčanem svatých a tovaryšem Božím atd. Tolik praví p. biskup. Já však dám každému celou blaženost již na světě, který najde nějaký moudrý smysl v těchto zapletených slovech pana biskupa. Pan biskup aneb jeho sekretář, který to psal, nepovážil, píše slova, ani co znamenají: kterak mohl sice všechny ovčičky své, kterých jest přes milion, zváti do svého kostela, do kterého se bez toho ani vejít nemohou? Pozorujeme tedy, že již jsou to jen tak řeči od plic, které se mluví, jen aby se mluvilo, bez ohledu, mají-li jaký rozumný smysl. A jaké bídné vysvědčení dává pan biskup sobě a celému kněžstvu své diecése, když myslí, že dvacet, Bůh ví, odkud sběhlých liguriánů více pro blaho jeho svěřených duší za několik dní učiniti mohou, než on se svým celým kněžstvem vykonal za tolik let. Zastyďte a zarděte se již jednou vy apoštolové **pohodlného** náboženství, kteří učíte, že se již každému za několik dní chození do kostela a provozování ceremonií otevře nebe, že ho Bůh bude objímat a líbat atd. Ježíš praví: Vezmi kříž svůj na sebe a následuj mne! A cesta k Bohu není zajisté tak pohodlná, jak vy učíte, nýbrž krušná, jest to cesta svědomitého konání svých povinností, ne pak cesta běhání za missionářemi. A to chytré oddělování stavů, mužů a manželek, panen a mládenců, kde jste se tomu naučili? Kázal kdy pán Ježíš pod večír jen zvláště pannám, jsa s nimi sám v temném kostele zavřen? Svolal kdy jen manželky? Pán Ježíš kázal vždy všem najednou, a poslouchajíce slovo boží, které kázáno býti má pannám, nepokazí se zajisté mládenci, ani naopak, a jestli v kázáních svých k manželům máte co mluviti, za co by se panny a mládenci styděti museli, poslouchajíce vás, aneb z čeho by se pokaziti mohli — není zajisté to, co kážete slovo boží, nýbrž výstřelek vaší bujné coelibatní fantasie. Známe již my ty vaše pěkné obyčeje, kdežto umíte pod zámyslem náboženské fantasie smyslnost drážditi u panen tím ženichem Kristem, kterého ve svých modlitbičkách necháte zcela smyslně a tělesně slovy objímat, a o němžto se vyjadřujete ve slovích, kterými se může mluviti o každém lidském ženichu, jen abyste tím nalezli obliby, zvlášť u starých panen, abyste jim pod pláštíkem pobožnosti dali příležitost alespoň mysliti na něco tělesně příjemného. To však již jsou každému, kdo vaši činnost pozorně na očích má, velmi známé věci!

Dle našeho mínění by ani neměli místní obecní ouřady taková tajná kázaní liguriánů zcela neznámých a Bůh ví, odkud přišlých před svými manželkami a pannami trpěti, kdyby již pro nic jiného, jen z pouhých ohledů na slušnost.

*) Rozumí se však samo sebou, že se dobrovolné dary a oběti přece s vděčností přijmou. Red.

XXIV.

Známá věc jest, že naše duchovenstvo katolické bylo vždycky nejhlavnější silou českého vlastenectví, ba může se zrovna říci bez pochybnosti, že vlastně duchovenstvo katolické bylo počátkem a zakladatelem celého našeho vlastenectví. Největší část těch pokroků, které náš národní jazyk v životě vzdělanějších tříd učinil, jest jistě zásluhou duchovenstva.

Událost tato, kterou nikdo upírati nesmí a nebude, vykládá se dílem sama z okolností. V předbřeznových našich dobách nebyl ani jeden vzdělanější stav, který by k povolání svému nějaké povědomosti jazyka českého byl potřeboval, kromě duchovních; kromě toho společné přebývání v seminářích zavdalo dobrou příležitost k rozšiřování zásad vlasteneckých mezi kněžstvem, které se tím více ujaly, proto že největší část našich kněží právě z rodičů rolnických neb z menších měst pocházela, mezi kterými ještě cit národní nebyl vypuzen a utlačen, a tudy tím větší soucit ve mladých mužích se nacházel k pěstování a zvelebení své utlačené národnosti. K tomu ještě přidejme, že kněžstvo vůbec nikdy nebylo od germanisující vlády tak odvislé jako ouřednictvo a jiné stavy, a máme všechny přirozené příčiny toho úkazu pohromadě, že kněžstvo naše bylo hlavním pěstitelem národnosti.

Již samo sebou se rozumí, že mezi tímto národnost a vlastenectví pěstujícím kněžstvem s ohledem na politicko-národní smýšlení byly takové rozdíly jako mezi vlastenci vůbec. Byliť ku př. velmi znamenití a po celé zemi pověstní vlastencové a spisovatelé, kteří ve svých osadách co faráři a děkanové velmi málo byli od lidu váženi, jsouce přílišní pěstitelé tak nazvané finanční theologie, jiní naopak byli zase u svých ovčiček nad míru oblíbeni, tak že by za ně byli duši dali, poněvadž byli skutkem i slovem praví rádcové, přátelé a dobří pastýřové lidu; byliť mezi vlasteneckým kněžstvem liberální i servilní mužové, ultramontáni i osvícenější mužové, kterým sku-

tečně mnoho na náboženství záleželo, a mužové, kterým bylo náboženství jen prostředkem rozličných výdělků. Zkrátka, byli hodní i špatní, tak jako v každém stavu, a můžeme krátce říci, že sice každý hodný český kněz byl vlastencem, ale ne každý vlastenec-kněz byl hodným knězem.

Jak mile však nastala politická svoboda, zavdána jest mnohá příčina k mrzutostem mezi bývalými vlastenci laiky a některými kněžími. Celá liberální strana byla toho mínění, aby všechny dávky, které věřící pod jménem desátku, štoly atd. **zpříma** kněžím do rukou odvádějí, přestaly, aby se důchody kněžstva zregulovaly, a zpříma z pokladnic buď zemských, buď náboženských, buď obecních kněžím odváděly, tak aby kněz od svých věřících již budoucně ničeho rovnou cestou nedostával. Úmysl tento nebyl kněžstvu a náboženství nepřátelský, nýbrž naopak jen příznivý, proto že pocházel z velmi pravdivých zásad, předně že za nynějších časů nevyhnutelné jest, aby kněžstvo slušné důchody mělo a o své živobytí starati se nemuselo, za druhé ale že škodlivé jest vážnosti kněžstva a náboženství vůbec před sprostým lidem, když se zdá jakoby se za náboženské funkce platilo tak jako za jiné zboží. Vzdělaný člověk ovšem ví, že tím, co knězi na pohřeb, za mši atd. platí, neplatí se tato náboženská funkce, nýbrž dává se jen kněžstvu nevyhnutelný příspěvek na jeho živobytí, které z části ku př. kaplanstvo zcela jen z těchto příspěvků žíti musí: nevzdělaný si ale představuje tyto věci zcela jinak, a poněvadž se skrze takové platy velmi často jen příležitost k rozepřím a nemilým výjevům mezi kněžstvem a věřícími zavdává, což vždy konečně jen náboženství škodí, jest a musí býti touha každého **pravého** přítele náboženství, aby takové věci co možná nejdříve přestaly.

Na sněmu Moravském byly desátky zcela zřejmě vyzdviženy, a na sněmu říšském též byl úmysl hlasujících pro zákon o zrušení poddanosti takový, vláda však v pozdějších výkladech tohoto zákonu desátky kněžské určitě vyjmula. A však příčina k nemilým výjevům byla již zavdána. Lid skoro napořád se zpěčoval desátky dávati, a byl v tom veřejnými novinami a od mnohých poslanců potvrzen, a když pozdější výklad vlády vyšel, nechtěl lid tomuto ustanovení rád věřiti. Mnozí farářové počali s pomocí vojenské exekuce desátky vybírati, což zajisté bylo nepastorální, neboť by, počkajíce nějakou dobu, jistě i po dobrém a bez exekuce byli ke svému přišli, až by se byl lid přesvědčil, že vláda opravdu takové nařízení vydala, kterému vzdorovati nelze, a kněžstvo by si bylo ušetřilo mnoho mrzutostí a rozdvojení se svými věřícími, které byly vždy na ujmu jednak lásce ke kněžstvu, jinák i náboženství, neboť lid příliš často ještě kněze s náboženstvím ztotožňuje a míchá.

Tak byla zavdána první a hlavní příčina k nesvornostem mezi laiky a kněžími: hlavnější ale rozdíl učinily v poměrech těchto církevní ordonance p. hraběte Lva Thuna, kterými zcela se proměnil stav věcí.

XXV.

Skrze tyto ordonance — nazvané ironicky svobodou církve!! — dostala se všechna moc v církvi zcela absolutním a despotickým spůsobem do rukou biskupů, kteří od té doby mohou téměř neobmezeně vládnout nad kněžími. Ať si člověk smýšlí o hierarchii katolické tak nebo onak, to přec nikdo poctivý, jestli pravdu mluviti chce, upříti nemůže, že naši nynější biskupové ani známky na sobě nemají pravého apoštolství. Vláda ustanovovala a ustanovuje až posud katolické biskupy, což zajisté jest zcela necírkevní, že se však až posud biskupství nejvíce jako nějaká zaopatření synkům šlechtickým, neb bürokratickým kněžím udělovala, jest každému známo. Vláda ustanovuje a svrhuje biskupy, biskupové neobmezeně mohou vládnout nad kněžími: tím tedy přišlo veškeré kněžstvo do rukou vlády, a náboženství stalo se zcela proti svému prvotnímu oučelu jakýmsi nástrojem vlády a abychom se ještě zřejměji vyjádřili, nástrojem politické reakce. Neboť jak naši biskupové o politice a národnosti smýšlí, o tom nám dali již dosti důkazů, které přišly před veřejnost.

Nastala tedy potřeba opříti se proti takovému neslušnému vplyvu hierarchie, která nám dosti zřetelně již na srozuměnou dala, kam jde její cesta. Nemá-li náboženství časem svým u lidu skrze přechvaty hierarchie o všechnu vážnost přijíti, z čehož by smutné následky pro celou zem vyplývaly, zapotřebí jest, aby se učinil rozdíl mezi hierarchií a náboženstvím, mezi některými špatnými kněži a mezi učením Kristovým.

Kněžstvo samo, ačkoli ještě veliká část z něho s nelibostí hledí na celé hierarchické a reakcionářské snažení, nemůže přece do veřejnosti se svým smýšlením vystoupiti, jsouc odevzdáno na milost a nemilost do rukou biskupů a jejich konsistoří, a nemajíc před očima jiné vyhlídky, než-li mlčení a podrobení se aneb vyobcování z kněžství. V takové době nastala povinnost pro nás katolíky a nekněze, kteří jsme od hierarchie naší neodvislí, abychom otevřeli lidu oči strany toho, co jest opravdu učení Kristovo, a strany toho, co jest necírkevní pánovitost a zesvětačilost hierarchie. Čím rychleji a ostřeji vystupuje hierarchie sama se všemi svými již z dávných časů známými a vždy se opakujícími prostředky: tím ostřejší byl náš proti- i kazijed proti jejím snahám.

Jestli někteří kněží, kterým jde více o úslužnost k biskupům a o jejich protekcí, než o pravé katolické náboženství, na nás se proto horší, nám všelijak vyhrožují, nezmění to nikterak naši cestu. Kněz vzdělaný zná dobře dějiny církve katolické, a ví tedy dobře, jestli pravdu mluvíme čili nic: kněz takový uzná dobře, že se lhostejně na to dívati nemůžeme, aby hierarchie, jsouc služebnicí dobře povědomých reakcionářských kast poznenáhla zatáhla sítě temnosti nad naším lidem, aby z kněžstva učinila rozkazy svými místo učitele zatemňovatele lidu, aby jsouc až posud jen ochotnou služebnicí vlády, časem svým až se moc její (hierarchie) pevněji zakotví, jako vždy jindy, tvořila stát v státu, nechtěla se podrobovati zákonům a plodila ve jménu nebe různice na zemi o záležitosti zemské: kněz vzdělaný také uzná, že co praveno jest o špatných, neplatí o dobrých kněžích, že jest jen prospěch řádného kněžstva, aby se čistota učení křesťanského od světských a zištných přívěsků zachránila.

Nemůžeme u sebe nikdy připustiti tu smutnou myšlénku, že by většina našeho duchovenstva náležela k té bezsrdečné hierarchické straně, které jest odjakživa náboženství jenom světským nástrojem: nýbrž věříme posud, že většina našeho kněžstva ve svém srdci toho pravidla v písmě se drží: Více poslouchati Boha nežli lidí! Myslíme také, že se reakcionářská strana velice mýlí, jestli očekává od větší části našeho českého kněžstva tak protinárodní smýšlení, aby se, opustivši všechno liberální smýšlení, dalo potřebovati za pouhý nástroj reakce proti svobodám lidu.

Povinnosti k Bohu a povinnosti k člověčenstvu a národu nemohou býti od sebe odděleny, a kdo praví o sobě, že Bohu slouží, lidu však škoditi chce, tenť lže, církev není na světě k vůli sobě, nýbrž k vůli lidstvu; tyto zásady myslím že musejí být pravidlem života pro každého liberálního kněze.

Myslím tedy, že ti velice se mýlí, kteří se obávají, že by celé kněžstvo naše mohlo na stranu hierarchie přistoupiti, a snažení liberálně-národní opustili, ba ještě naopak ve spolku s hierarchií, která nikdy nebyla ani svobody ani žádného národu přítel, proti nám působiti, s použitím toho vplyvu, kterého kněžstvo u národu má. Pravý vplyv u rozumného a vzdělanějšího národu má jenom řádný a liberální kněz — vplyv zajisté, který jezovitská strana na staré panny a na podobné obecenstvo skrze rozličné růžencové a jiné spolky má, ani počítati nemůžeme, poněvadž od takových nic důležitého ve světě veřejném a politickém nevyjde — jsme ale ubezpečeni, že by řádný vplyv u rozumného obecenstva každý kněz hned ztratiti musil, jak mile by se stal nástrojem a sluhou známých snah hierarchie a ultramontanismu. Jestli Čechové již před 400 lety se nedali zaplésti do sítí hierarchických, neučiní toho jistě ani v 19tém století, a každý, kdo by k něčemu podobnému pomáhal, s hanbou jen propadne.

Liberální část našeho kněžstva má tedy jenom volbu mezi dvěma: buď s námi ve spolku pomáhati k tomu, aby nevyhnutelně dle potřeb času reformy v ústroji církve katolické v naší vlasti zavedeny a tím úcta k církvi samé a k náboženství obnovena a upevněna byla, aneb ve spolku se zaslepenou hierarchií starý způsob věcí udržovat a všeliké ostatní snahy její podporovat a tedy napomáhat k tomu, aby církev a náboženství vždy více vážnosti tratila před vzdělanějšími. Volba není těžká pro poctivého člověka, který ví co to znamená, když vyšší a vzdělanější stavy jenom tak povrchně jakousi šetrnost k církvi chovají, jinak ale jen s jakýmsi politujícím úsměškem na sprostý věřící lid a na kněze jako na nějakého augura hledí. Takové postavení se nemůže líbiti žádnému řádnému knězi, tak daleko to ale jistě přivede u nás v krátkém čase hierarchie, budeli pokračovati tak, jako započala.

Dáváme tedy na uváženou každému rozumnému, jestli ten větší jest přítel církve a náboženství, kdo proti převráceným cestám hierarchie horlí, nebo ten kdo ji v jejích snaženích podporuje a zastává.

Přátelům našeho smýšlení se strany nekněží tuto ještě připojiti musíme žádost, aby nezapomínali na těžké okolnosti, ve kterých žije nyní od časů nových církevních ordonancí naše liberální kněžstvo, jsouc dokonce na milost i nemilost odevzdáno do rukou biskupů, aby tedy nežádali od kněžstva věcí nemožných, aby hned neodsuzovali na první pohled. Liberální smýšlení má mezi naším kněžstvem mnoho přátel, ačkoli se snad nyní leckterý tajiti musí. Pročež není radno všechny jak říkáme do jedné mísy házeti, a tím ještě straně hierarchické oběti téměř do rukou nadháněti. Pokrok ve věcech náboženských musí nyní vycházeti od nás nekněží, jestli se nám poštěstí jen dosti malou samostatnost nižšímu duchovenstvu vypomoci a od libovůle hierarchie je osvoboditi: přesvědčíme se zajisté, že velký počet z nich jest přítel svobody a pravé osvěty, a že se tedy srovnávají také s našimi zásadami.

XXVI.

Pan arcibiskup Holomoucký vydal pastýřský list ku kněžstvu diecése své, ve kterém je hlavně napomíná, aby se do politických záležitostí nemíchali. Totoť se již několikráte opakovalo v rozličných diecésích, pročež přinuceni jsme k pozornosti. Co znamená takové napomenutí?

Chtíti aby si katolický kněz skutečně politických záležitostí ani nevšímal, a žádného oučastenství v nich neměl, jest právě

tolik jako chtít, aby přestal být člověkem. Neboť každý člověk, tím více vzdělaný jakož má být každý kněz, musí míti nějaké politické mínění, to jest, jemu nesmí býti jedno a lhostejno, jestli se nám v občanském životě dobře nebo špatně vede, a jestli tedy máme dobré nebo špatné zřízení, dobré nebo špatné zákony, z kterých naše občanská blaženost neb bída pochází. On sobě musí přáti, aby se nám dobře vedlo v občanském ohledu, abychom tedy měli dobré zákony a dobrou ústavu, jakožto vzdělaný muž musí věděti, které zákony jsou dobré a našim okolnostem přiměřené, a jakožto poctivý muž, musí se také podle přesvědčení svého v životě říditi, to jest musí dobru občanskému napomáhati a všelikému zlu se protiviti. Kněz, proto že jest kněz, nepřestal ještě býti občanem, a když se od kněží žádá, aby si politických věcí nevšímali, jest to zrovna tak, jako by se zase od jiných stavů žádalo, aby si náboženství nevšímali! Tak dobře jako žádný rozumný tohoto žádati nebude, nesmí se i onoho chtíti. —

A máli býti náboženství skutečně tím, k čemu určeno jest, totiž vůdcem našim v tomto životě: nesmí zajisté jednu z nejdůležitějších stránek života, to jest, občanskou stránku zanedbávati. Náboženství nás vítá a přijímá vstupující na tento svět, ono nás doprovází a žehná na cestu z něho, ono jest při nás ve všech důležitějších krocích v životě, a mělo by si tedy nevšímati občanského řízení?

Toť zajisté není a nemůže býti mínění pánů biskupů, a jestli tedy od kněží sobě podřízených žádají, aby se do občanských záležitostí nemíchali, musí se tomu zcela jinak rozuměti. Páni biskupové snad to myslí tak, aby se kněží jejich nemíchali do **liberálních** občanských působení, a zapomněli snad jenom ono slovo „**liberální**" přisaditi, neboť v reakcionářském smyslu se sami páni biskupové dosti míchají do občanských záležitostí jak to kolkolem pozorujeme. Zajisté však budou páni biskupové chtít aby se kněžstvo dle jejich příkladu zachovalo, a proto také jim nebude nemilo, kdyby i kněžstvo v reakcionářském a neliberálním spůsobu se míchalo do občanských záležitostí.

Naše mínění ale jest v této věci zcela jiné. Jestli kněz skutečně jest tím, čím se nazývá: **presbyter, páter** (starší, otec), musí mu jistě blaho svěřeného lidu na mysli ležeti, a jestli drží pravé vzdělání lidu za povinnost svého povolání, musí nevyhnutelně i občanský pokrok na zřeteli míti. Toť jest zajisté nejjistější cesta, aby se náboženství a kněžstvu vážnost a láska u lidu získala a ubezpečila, když se lid přesvědčí, že kněz své vyšší vzdělání k opravdivému blahu lidu užívá, že jest pravým přítelem lidu v každém ohledu. Neodvislost svou od vlády má každý moudrý kněz k tomu použíti, aby bez světské bázně ovšem spůsobem mírným a slušným otevíral lidu oči o jeho vlastních občanských záležitostech. Náboženství se nedá od občanského života odděliti, jedno druhému napomáhá. Budeli se kněz jeviti co nepřítel lidu, utrpí i náboženství na vážnosti u lidu a zase naopak.

Tím ovšem nemyslím, aby se staly z kazatelen nějaké profesury občanského práva, máť zajisté všechno své hranice a své místo; ale tak jako jest samo učení Kristovo již ve svém základu lidumilovné, spravedlivé, liberální, a protivující se vší neslušné nadvládě a moci jedněch nad druhými: tak má i tuto známku na sobě nésti vždy všechno to co kněz ve jménu Ježíše jedná a mluví. Pohan jest každý kdo zneužívá lidumilovné víry křesťanské za nástroj k šizení a utiskování spolubratří svých! —

XXVII.

Spůsob, kterým by se spojení učitelstva a kněžstva v jeden stav provésti dalo k prospěchu národu, jest následující.

Vycházíme vždy od té zásady, že se jinák školy naše zlepšiti nedají než tak, když budou učitelové nejnižších škol i vzděláním i platem rovni úřadníkům státním a všeliké ostatní tak nazvané honorací (v dobrém smyslu). Nic menšího nežádáme, než aby každý učitel i nejnižší školy vysoké školy tak absolvoval, jako nyní kněží, právníci a lékařové. Či není rozum lidský tak důležitý jako zdraví, a když se jinému nepovoluje léčiti než kdo z vysokých škol s dobrým prospěchem vystoupil, může se rozumným způsobem svěřiti duševní zdraví, totiž osvěta, lidem méně vzdělaným? — Žádati ale na učiteli, aby vysoké školy byl prošel, a dávati mu pak ročně za jeho práci 100 zl. v. č. za odměnu, to jde jako pěst na oko. Odměna jeho musí být přiměřena vzdělanosti a drahocennosti jeho práce. Či jest to opět rozumné a důsledné, když stavitelé domů, úředníci, lékaři atp. lépe placeni jsou za svou práci nežli ti kterým jest vzdělání občanů na starost položeno? Jistě má moudře zřízenému státu stejně ba více na tom záležeti, aby lid byl vycvičen a k dobrému naveden nežli aby silnice a cesty byly v dobrém stavu, aby soudy byly spravedlivé atd.

Dle mého mínění měla by tedy na vysokých školách býti jedna fakulta paedagogicko-theologická, kterou by každý absolvovati musel, kdo učitelem neb knězem býti chce. Fakulta tato musela by býti tak zřízena, aby jen asi tři léta trvala, tak aby mladí lidé vystupujíce obyčejně asi v 18tém roce z gymnasium v 21—22 roku mohli již tuto fakultu ukončiti. Obsahovala by v sobě všeckno to, co z nynější theologické fakulty jest pro každého vzdělance potřebné a kromě toho z historických a paedagogických nauk dostatečný výbor.

Přísně theologické věci přednášely by se na ní jen co svobodné předměty pro ty, kteří by si právě to za účel života obrali.

Mladý muž absolvovavší tuto fakultu stal by se buď hned učitelem, aneb by se dle osobní chuti své ještě déle studiím věnoval, aby vyšší učitelství na gymnasiích neb vyšších *) školách zastávati mohl, což by ostatně také svobodno bylo učitelům na nižších školách učícím, kdyby privatně se déle vzdělávajíce schopnosti své k tomu osvědčili. Učitelové by postupovali během věku na lepší místa, a který by, maje již zásluhy, farářem býti chtěl, podrobil by se zkoušce z přísně theologických nauk, které jsou jistě toho způsobu, že by se jim každý již onu paedagogicko-theologickou fakultu absolvovavší přivatně z knihy sám naučiti mohl. Kdo by se tedy k onomu farářství za nejschopnějšího a nejzasloužilejšího uznal, byl by za kněze vysvěcen a na faru dosazen a stal by se tak představeným mladších svých kollegů, učitelů. Že by ostatně s tímto k starému způsobu církve podobným zřízením zase bývalý stav jáhnů, kazatelů atp. spojen býti mohl a musel, rozumí se samo sebou.

Tímto způsobem by bylo všem stranám dobře pomoženo. Učitelové naši byli by mladí vzdělaní lidé při nejlepších silách, v pokročilejším [věku dosazovali by se na fary k pokojnějšímu] životu [a] vedli by co duchovní představení dohlídku a správu nad osadou i nad školou. Učitelé vážili by si svých představených farářů, proto že by je museli považovati jen za své starší, zasloužilejší kollegy, kteří již prošli a zkusili všechno to, v čem oni nyní jsou a poněvadž by měli naději a jistotu, že časem svým i oni sami stejné důstojnosti dojdou. Kněží neb faráři (neb kaplanství by pominulo) byli by předně již sami dospělejší mužové, za druhé by ale co vysloužilí paedagogové také mnohem větší pozornost obraceli na vychovávání a vzdělávání lidu, a nepovažovali by to při svém kněžském ouřadu za tak nepatrný přívěšek, jako se to nyní zhusta děje. U lidu samého by ale již žádný rozdíl nepanoval mezi učitelstvem a kněžstvem, ano kněžství by ve vážnosti mnohem získalo, když by viděti bylo že jen mužové zasloužilí a dospělejší této hodnosti docházejí, lid by již nemohl považovati kněze, jako to nyní často jest, jen za jakési šťastné lidi, kterým musí zadarmo desátek dávat. Učitelstvo i kněžstvo pracovalo by k jednomu účelu k pravému ušlechtění lidu, náboženství by získalo skrze školu a škola skrze vzdělané, zkušené kněžstvo. Jak zcela jinaký jest nynější poměr, kdežto mladý 24letý kaplan stojí co představený nad šedivým učitelem, jenž nikdy knězem býti nemůže, a tudy ve svém srdci kněze 24 l. za svého pravého představeného důvěrně nepovažuje, nýbrž jen co jakousi kastovní aristokratii ho nenávidí.

*) „Slovan" 1850. str. 1927 má: vysokých. (P. vyd.)

XXVIII.

Co se praktického provedení této reformy týče, nejsou překážky její tak nesmírné jak by se na první pohled zdálo. Coelibat ovšem padnouti musí za obět, ale poněvadž římská stolice již u mnohých jiných národů ženaté kněžstvo uznává za tak dobře katolické jako neženaté, což v tom ohledu vaditi může, aby i u českého totéž učinila? Jedná se jen o to, aby se v národu samém smýšlení takové již bez toho z předešlých časů zakořeněné obnovilo a oživilo, a není pochybnosti, že církevní autority nebudou proti proudu.

Ovšem se samy sebou rozumí ještě jiné reformy v církevní zprávě bez kterých by se toto spojení stavu učitelského s kněžským provésti nedalo. Sem jmenovitě náleží obmezení církevních funkcí na menší počet a vykonávání mnohých skrze nekněze. Patrné jest, že by i nekněží majíce na sobě jen úřad jáhnů neb nižší ještě duchovní hodnost kázati, cvičení držeti atd. atd. mohli, jak to bez toho jindy obyčej býval. Dále pak velmi prospěšné by bylo, aby se ve sloužení mší následoval více obyčej pravoslavné (řecké) církve, kdežto se mše jen slavné avšak ne tak zhusta drží jako u katolíků. Pravoslavná církev nezná jiných než zpívaných mší, tak nazvané tiché, bohužel! u nás již skoro řemeslnicky odbývané mši, neznají. Zajisté by nebylo na škodu, kdyby se jen v neděli a ve svátek neb ve zvláštních případnostech mše držely, a ve všední den jen nějaké modlení konalo, čímž by služby boží jenom získaly. Kdo psychologicky zná člověka, dá nám za pravdu, že zapotřebí jest varovati se ve všem zevšednělosti: a máli tedy mše skutečně býti slavná památka na zakladatele naší víry, lépe jest jistě když se tato památka jenom zřídka ale slavně drží, nežli když každodenním opakováním v přílišný lehký obyčej vejde, při kterém se nic nemyslí. Není jistě pro myslícího člověka nic (tak) pohoršlivého, jako ve velkém kostele asi u dvaceti oltářů viděti najednou dvacet mší odbývati: tu se zvoní, tu se kleká, tu se vstává atd., všechno se k nám mluviti zdá zřetelně, že se tyto mše nečtou tak ke cti Boha, jako více pro půl zlatého.

Takovým obmezením funkcí, jakož i tím kdyby všechna statistická a kancelářská práce, která politickému úřadu přísluší odňata byla kněžstvu, dalo by se s jednou osobou tolik docíliti, co nyní s několika, a řekněme směle, že by náboženství jenom získalo.

Že by ale dosavadní biskupská a konsistorní despotie zcela přestati a nové rozumné synodální zřízení na její místo nastou-

piti muselo, jest věc, která se již sama sebou rozumí, a která by se také sama sebou zavedla. Dle zásady, že učitelstvo jest mladším kněžstvem a že kněžstvo jest starším učitelstvem, muselo by se jistě vplyvu obou stran všude náležitě šetřiti: mladší by museli míti právo dávati zasloužilejším své hlasy, a ti by zase mladším vydávali svědectví, čímž by se vždy mezi oběma stranami vzájemná vážnost a láska udržela.

Nepotřebuji zde ani dokládati, že nejsem toho mínění, aby snad učitelstvo k faráři v tom poměru stálo, jako nyní kaplanové: daleko budiž tato myšlénka. Každý jednotlivec musel by v socialních poměrech býti neodvislý a pánem své domácnosti: že by ostatně mladý 21 neb 22letý člověk žádati nemohl již plat tak veliký, aby dům nějaký vésti mohl jest patrno; dosti na tom, když by stáli učitelové nejnižších škol k farářům asi tak jako nyní mladší úředníci k radům atd.

XXIX.

Co se finanční stránky týče, jest návrh tento zvláště praktický: neboť jen tak může se provésti dokonalé zlepšení škol bez všelikých peněžitých obětí. Zřejmě musíme pověděti, že myslíme, aby z dosavadních jistě hojných církevních příjmů školství se zvelebilo, což by se návrhem tímto lehce provedlo. Povolání církve: **„Jděte a učte všechny národy“** poukazuje již zřejmě na to, že nelze namítati, jakoby se jmění církevního protiúčelně užívalo, když se obětuje na školy. Tak zajisté nemine se svého účele, nýbrž užije se ho k prospěchu národu mnohem přiměřeněji nežli, když se na bohaté prebendy marně vyhází. Jistí zelotové, kteří od jakživa církev za cosi kromě a vedle národu stojícího vyhlašují, ovšem hned zakřikovati nás budou tím, že chceme jmění svaté církve zevšedniti užitím jeho částečně i pro školy. Těm ale jen odpovíme, že přece mnohem slušněji a prvotnímu účelu přiměřeněji na školy se vynaloží, nežli na zaopatřování nevědomých synků z vysokých rodin, na traktace a na pyšný aristokratický život několika osob, z kterých náboženství více ujmy než užitku odjakživa mělo. Vzdělání a dobré vedení lidu musí se všude považovati za první účel církve, a dobré vedení mládeže jest základ dobrého chování lidu.

Dle našeho mínění neměl by se přiměřeně k duchu časovému dělati žádný rozdíl mezi jměním církevním a školním.

Jisto ale jest, že kdyby se jmění dosavadního církevního a školního společně náležitě použilo, celý náš návrh skoro beze všech dalších výloh by proveden býti mohl, a dokonalá reforma všech škol i církve dala by se ke spokojenosti všech skoro bez nákladu uvésti.

System byl by asi takový, že by na místech, kdežto nyní fary a školy jsou a 4 neb 5 osob (farář, kaplan, učitel, pomocník) duchovní a školní záležitosti vede, potom tři osoby totiž duchovní, starší učitel, mladší učitel všechno dobře zastali. V celku by se asi čtvrtina osob ušetřila.

Kdyby se tedy předně všechny tak nazvané duchovní sinekury vyzdvihly, za druhé všechny nepřiměřené veliké platy jednotlivých duchovních osob totiž arcibiskupů, prelátů a farářů některých změnily, kdyby se dále dosavadní kněžská i učitelská štola zrušila a místo ní jistá přirážka k daním zemským zavedla v prospěch zlepšení platů učitelských a kněžských, kdyby dále na místech, kde jsou veliká záduší, též nepotřebná část k tomu samému účelu vynaložena byla (zmenšením počtu funkcí duchovních, ušetřilo by se bez toho ještě mnoho v záduší), kdyby se také v dosavadním náboženském a školním fondu lepší hospodářství drželo: nebylo by tuším ani potřeba mnoho dodávati, aby všichni učitelové a duchovní co samostatné osoby slušné, jisté platy měli, nevybírajíce od svých osadníků ani štoly ani sobotales ani cožkoli jest jiného, což by dozajista obojím u obecního lidu jenom vážnost, lásku a vplyv zjednati muselo.

Ostatně by arci možné bylo tak jako jsou vedle konceptních úředníků všude i manipulační, aby v duchovních úřadech kromě kněží a učitelů z vysokých škol vyšlých také byli pomocníci, kteří by pod dohledem oněch ve škole pomáhali ku př. opakujíce se žáky, dohlížejíce na menší atp. a spolu kantorství církevní a dohled v kostele zastávajíce. Takovým by se sice svěřiti mohly i nejnižší školy pod správou učitelů, nikdy ale školy samostatné (filialní) ve vesnicích: neboť školy takové museli by vésti sami učitelové.

Ostatně by se přísným považováním škol a církve za jedno i na služebnictvu mnoho ušetřilo, poněvadž by tytéž osoby posluhu i v církvi co zvoníci, kostelníci atd. i ve škole zastávati mohly.

XXX.

Tážete se ale, čím to jest, že nyní vlády a právě nejvíce absolutní vlády a mužové tak horlivě se ujímají křesťanství, které dříve vlády kolik set let zuřivě pronásledovaly, v žalářích a na popravištích mučily, usmrtivše potupnou smrtí zakladatele křesťanství co zločince? Snad by se byly vlády od těch dob tak polepšily? Nikoli, vlády jsou takové, jako byly tenkrát, ale křesťanství je jiné. Jádro jeho odstranili obratným způsobem zahalivše je do tuhé šlupky, na kterou nalepily červených talárů, rozličných čepic, latiny, svíčiček, de-

sátků, štol, olejů, nuceného coelibátu, slepých poslušností, liguriánů, pohádek a nemotorných zázraků, faryzejství, prodavačů a kupovačů, tak že by pán Ježíš přijda z novu na svět a vida takové křesťanství, opět splésti musel provazy a vyháněti, řka: „Tento dům, dům Otce mého jest, vy jste z něho ale učinili peleš....!“ To jsou ty příčiny.

Jest to podivná věc, s jakou pečlivostí jistá strana o pána Boha pečuje a pozor dává, aby mu ublíženo nebylo. Což pak Bůh dosti mocen není, aby sám o sebe pečoval, což pak on potřebuje vás, o pokrytcové! abyste jej hájili, aneb vás ustanovil zde na zemi za sekretáře a plnomocníky své? Horlivost vaše pro Boha a pro náboženství není zajisté oheň čistý, nýbrž jen sami o sebe a o své pány pečujete, poněvadž jen proto tak mnoho mluvíte o Bohu a o náboženství, aby tím skvělejší bylo to náměstnictví boží, které sobě vy a pánové vaši zde na tomto světě místo Boha vlastníte! Či myslíte že ještě jsme neprohledli taktiku vaši? Dnes vytrubujete slávu a moc boží a velebíte víru, abyste zejtra ve jménu této víry místo: **my chceme říci** mohli: **Bůh to poroučí!** O svatouškové! kdo Boha věru upřímně ctí, ten jej ctí nezištně a skrytě, plně vůli jeho, ale nechlubí se před světem svou pobožností a pravověrností, nedělá též z náboženství nějakou výnosnou živnost, aby ji mohl svým tvorům propachtovati! Chceteli opravdivě Boha ctít a pravověrnost svou světu ukázat, bojte se Boha, bojte se, že Bůh každého kdo své spolubratry na tomto světě šidí a utiskuje, šiditi a utiskovati pomahá, trestati bude, držte své slovo a své sliby, hospodařte dobře a ne lehkomyslně se jměním bratří svých, netýrejte je zbytečně a libovolně! Když vy chcete celému světu ve jménu Boha a místo Boha předpisovati, co činiti má, když ale při tom svět vidí vás dělati co jen sami chcete: kterak uvěří, že vaše nábožnost upřímná jest? Aneb myslíte, že není již svět nyní tak daleko, aby (ne)věděl, že náboženství pravé nevězí ve vašich ligurianech, missiích, růžencích, v latině, aneb v kasárnickém coelibatu od vás tak vychvalovaném atd.?

XXXI.

Když se nyní po utlačeném proudu r. 1848 opět s velikou starostlivostí počíná mluviti **„o právích mocnářům a korunovaným hlavám od Boha svěřených“**, když opět po malé přestávce k svým titulům slova **„Z Boží Milosti“** připojili a nám mnozí dokazovati usilují, že suvrenita a právo mocnářů **„božského“** jest původu: musíme sobě, abychom se snad o marnou věc nehádali, především předložiti otázku, v jakém smyslu se těmto svrchu uvedeným slovům rozuměti má. Rozuměti se jim ale může v trojím smyslu.

První možný smysl jest, že jako všechno jiné na světě tak i moc panovnická od Boha původ má; a proti tomuto smyslu nedá se ovšem pranic namítati, jenom diviti bychom se museli v tomto pádu, proč právě jen při mocnářích se o tom zmínka činí, proč ne při všem ostatním, neboť přece každý nahlížeti musí, že rovněž tak každá muška, každá travička, každé zvíře, každý člověk jest „Z Milosti Boží“, a že by se tedy, kdyby se svrchu uvedeným slovům v tomto smyslu rozuměti mělo, také ku příkladu psáti a mluviti mohlo: Já N. N. z Boží Milosti mistr truhlářský atd atd.

Druhý možný smysl jest, jakož také mnozí theologové srovnati chtí prozřetelnost a řízení Boží se svobodnou vůlí člověka, že všechno dobré na světě z Boží moci, z Boží vůle, z Boží milosti pochází, a všechno zlé z Božího dopuštění, že tedy mocnářové a králové jakožto věc dobrá z Boží Milosti pocházejí. V takovém smyslu se ale ona slova bráti nemohou, proto že nikdo smrtelník (což přece i králové také jsou dle všeobecného mínění) nemá právo, sám sebe za dobrého vydávati, poněvadž jen Bohu samému soud o tom přísluší. Užíváním a přivlastňováním titulu „**Z Boží Milosti**“ v tomto druhém smyslu patrně by se ale každý sám sebe předbíhaje všetečně soudu Božímu vyhlašoval již napřed za dobrého.

Třetí možný smysl jest ten, jakoby moc a právo mocnářské nad jistou zemí a nad jistým národem od Boha samého přímo bylo uděleno jisté rodině aneb jisté osobě a to sice spůsobem nějakým nadpřirozeným, jako by byl Bůh sám nějak osobně a bezprostředně císaře, krále a jiné panovníky nad národy byl ustanovil. Že se vlastně jen v tomto třetím smyslu chce rozuměti oněm slovům, vidíme z toho, když jistí lidé jmenují mocnáře náměstníky Boží na zemi, kterým Bůh sám vládna na nebi svěřil místo sebe řízení země; když nám dokazovati chtějí, že mocnářové jenom před Bohem a před žádným jiným účty skládati mají ze svého vladaření, když se na náboženství, na zjevení Páně v tomto ohledu odvolávají, které prý nařizuje podrobovati se každé vrchnosti, ať si nakládá s národem jakkoli. Poněvadž se tedy podobní absolutisté na biblí odvolávají, uvedeme zde také něco podobného z bible o moci královské též jenom na ukázku pro každého, jak dalece se může z bible dokazovati oprávněnost k absolutismu. Místo ono, kterého si snad každý nepovšímnul a které si může nyní sám vyhledati jest: První kniha Samuelova kapitola VIII. a XII. Dříve totiž neměli Izraelité žádného krále nad sebou, nýbrž jenom soudce vyvoleného, když však soudce jejich prorok Samuel sestaral, žádali na něm, že

chtějí míti krále jako jiní národové. O tom tedy stojí psáno v Písmě Samuel VIII. 7—19: „Tedy řekl Hospodin Samuelovi: Uposlechni hlasu lidu ve všem, což mluví k tobě, neboť ne tebou jen jsou pohrdli, ale mnou pohrdli, abych nekráloval nad nimi. — Protož nyní uposlechni hlasu jejich, avšak nejprv osvědč pilně před nimi a oznam jim obyčej krále, který nad nimi kralovati bude. I mluvil Samuel všechny řeči Hospodinovy k lidu, kteříž krále žádali od něho, a řekl: Tento bude obyčej krále, který kralovati bude nad vámi; bráti bude syny vaše a dá je k vozům svým (válečným) a zdělá sobě z nich jezdce a běhati budou před vozem jeho; také ustanoví je sobě za hejtmany nad tisíci a za padesátníky, aby jemu orali roli jeho a žali obilí jeho, též aby jemu dělali nástroje válečné a přípravy k vozům jeho. Dcery také vaše bráti bude, aby dělaly masti, a byly kuchařky a pekařky. Nadto pole vaše, a vinice vaše a olivoví vaše nejvýbornější poběře a rozdá služebníkům svým. Také z toho což vsejete a z vinic vašich desátky bráti bude a dá komorníkům a služebníkům svým. Též služebníky vaše a děvky vaše a mládence vaše nejspůsobnější i osly vaše vezme, aby jimi dělal dílo své. Ze stád vašich desátky bráti bude, a vy sami budete jemu za služebníky. A budete volati v ten den pro nátisk od krále vašeho, kteréhož byste sobě vyvolili: a nevyslyší vás Hospodin dne toho. Nechtěl však lid uposlechnouti řeči Samuelovy“. — Když tedy ustanoven byl za krále Saul a pomazán, svolal Samuel lid a pravil: XII. 2. 3. 4. „Já také chodil jsem před vámi (řídil jsem vás) od své mladosti až do dnešního dne. Vydejte svědectví proti mně před Hospodinem a před pomazaným jeho, vzalli jsem čího vola aneb vzalli jsem čího osla? utiskl-li jsem koho? ublížil-li jsem komu? aneb vzal-li jsem od koho jaký úplatek abych na něm přehlédl něčeho? — a navrátím vám. Odpověděli: Neutiskl jsi nás, aniž jsi ublížil nám, aniž jsi co vzal z ruky kterého člověka“. — Nyní jim Samuel vytýká všechny dosavadní nevděčnosti proti Bohu, až k té, že žádali míti krále, „ješto Hospodin, Bůh váš jest králem vaším“ (verš 12.) a nyní následují XII. 16—19. Samuel praví k lidu: „Ještě se teď pozastavte, a vizte věc tuto velikou kterouž učiní Hospodin před očima vašima. Zdaliž není dnes žeň pšeničná? A však volati budu k Hospodinu, a vydá hřímání a déšť, tak že poznati a viděti musíte, jak jest to velmi zlá věc, kteréž jste se dopustili před očima Hospodinovýma, žádavše sobě krále. Protož volal Samuel k Hospodinu a vydal hospodin hřímání a dešť v ten den. I bál se veškerý lid Hospodina velmi i Samuele. A řekl veškeren lid Samuelovi: Modli se za (nás) služebníky své k Hospodinu, Bohu svému, abychom nezemřeli, neboť jsme přidali ke všem hříchům našim i to zlé, že jsme sobě žádali krále“.

Zůstavujeme tedy výklad tohoto místa knihy Samuelovy všem těm, kteří nám dokazovati chtějí, že králové z Boží Milostí a přímo od Boha ustanoveni jsou, a kteří nechtí uznati, že moc a právo královské tak jsou lidského původu jako všechny ostatní moci a všechna ostatní práva.

*

Uvedl jsem všechno, o čem myslím, že by v nynější době potřebno a užitečno bylo, svědom sobě býti v náboženských záležitostech. Že účel mého spisu nebyl pojednávati po pořádku o všech jednotlivých sadách katolické víry, jest patrno již na první pohled: chtěl jsem jenom pozornost rodáků svých obrátiti na jisté v nynější době důležité okolnosti.

Co se mého osobního stanoviska týče, uznávám zapotřebí podotknouti, že jsem v celém spisu více nic neřekl, co by nebylo mé opravdivé a upřímné mínění a přesvědčení, že jsem ale také nepřednesl celé a úplné své přesvědčení. Neřekl jsem žádnou nepravdu, ale neřekl jsem celou pravdu. Neštítím se toto vyznání zde veřejně učiniti: neboť se držím té zásady, že každý jednotlivý myslící člověk své zvláštní náboženství má, pročež také ani užitečné ani potřebné není, aby každý své osobní mínění celému světu ohlašoval o věcech, které s jistotou vypátrati posud není dáno člověku. Jsouť v náboženství věci, které jsou předmětem jen vnitřního srdečného tušení člověka, jsouť zase jiné, které sahají hluboce do občanského veřejného života a mají veliký vplyv na praktický život. Jen o těchto druhých jednal jsem, o kterých také myslím, že veřejně jednati a rozmýšleti užitečné a potřebné jest, ano že každý povinnost máme nedati v tomto ohledu vzniku škodlivým náhledům.

Mocnou mezi sebou těsně spojenou a s velikým dobře vypočteným plánem vždy jednající stranu vyzval jsem tímto spiskem svým co nepřítelkyni svou k úhlavnímu boji: vím že mi nikdy neodpustí, že jsem tak srozumitelně, tak bez obalu řekl mnohé věci veřejně a na hlas, na náměstí, které se u nás dříve jen mezi stěnami, před dobrými známými pronášely, aneb dokonce jen ve vší skrytosti v hlavách jednotlivců ukrývaly. Slabí rozumové omámeni vplyvem zastaralým obchodníků v nebeských blaženostech budou mne snad držeti za nepřítele náboženství. Kdo jest ale pravý přítel náboženství: tenli, jenž ke všem nešvarám mlčí, třeba by věděl, že skrze ně konečně znemravněn bude svět, aneb ten, který se neštítí navzdor všemu kaceřování a tupení

říci pravdu veřejně, kterou si mnozí jen po taji myslí, říci tuto pravdu proto, aby množství jiných upozorněno bylo na záhubný vplyv jistých osob a jistých věcí, a aby se připravovaly nevyhnutelné opravy? Jak daleko by to došlo s náboženstvím konečně, kdyby se nechali hospodařiti bezsrdeční hierarchové? Víc a víc by mizela z náboženství pravá upřímnost a srdečnost a stalo by se pouhou ceremonií. Pozorujme jen, co jest náboženství již za našich časů? — — — — — — — — —

„Kutnohorské Epištoly“ otištěny zde dle druhého rozmnoženého vydání Kutnohorského z roku 1851. s opravami a dodatky ze „Slovana“; dodatky tyto označeny jsou závorkami [ ]. — Poslední odstavce následující zde po hvězdičce nevyšly za života Havlíčkova tiskem; z nedokončeného rukopisu byly otištěny v Tobolkově vydání Politických spisů Havlíčkových (díl III., část 2. str. 818. 819.), odkud jsou sem přejaty.

K historii Epištol buď zde uveden tento dokument uveřejněný v Havlíčkově „Slovanu“ 3. srpna 1851.: — Sbírání Epištol Kutnohorských po všech krajinách našich jest zcela nová a posud u nás nebývalá „konstituční“ událost. Ještě žádné knize naší od r. 1848 neproukázala vláda takovou pozornost aby nechala po celé zemi dům od domu choditi žandarmy a úředníky své a pátrati po majitelích knihy, ba může se říci, že se cosi podobného nepřihodilo ani před r. 1848. Jak dalece se to srovnává s ústavou, může si každý snadno pomysliti. Nejhezčí při tom jest, že se kniha odbírá jen těm, kteří se proti tomu náležitě nepostaví, a že těm, kteří se jak sluší a patří zákonem ohradí, Epištoly v rukou zůstanou. Ovšem že část této „konštituční“ přičinlivosti padá jen na účet privátní horlivosti žandarmů a úřadů jednotlivých, kteří snad rozkazům dobře nerozuměli, a dostavše snad jen nařízení, aby proti rozšiřování knížky působili, vyložili si to tak že mají po celých Čechách dům po domu prohledávati a Epištoly sbírati. — Na každý způsob zůstane ale tato událost paměti hodná a poučná pro každého: neboť když nyní, kde píšeme léto r. 1851. a před konečným rozhodnutím záležitostí evropejských, kdož smí prohlásiti za věc nemožnou, žeby se časem svým všeliké časopisy a knihy vyšlé v době revoluční též tak po domích sbíraly? —

Pozn. vydavatelova.

VYBRANÉ ČLÁNKY POLITICKÉ.

Slovan a Čech.

(Pražské Noviny z r. 1846.)

Zároveň s probuzením národního ducha a nějaké vyšší činnosti ve vlasti naší přistěhovala se i myšlénka **Slovanstva**, aneb raději procitla opět, jenom že s větší silou a s větší nadějí než dříve za starodávna. Jak obyčejně na světě bývá, stala se i tato myšlénka Slovanstva, jako všechny jiné velké a nové myšlénky **módou** u nás, takže před několika léty každý skoro sebe jmenoval Slovanem, stydě se jaksi za tak malé jméno, jako naše Čech, Moravan, Slezan, Slovák: každý dříve než se počal učit mluvnici české, přeběhl ruský, polský a j. jazyky, mnoho o nich sice nevěděl ale přece s učenou tváří knihy a časopisy v rozmanitých jinoslovanských jazycích čítal, a z nich mnoho, časem nesmyslně, do češtiny překládal. Rusy, Poláky, Iliry a jiné Slovany jmenoval každý své bratry, staral se o jejich prospěch, neli více aspoň tak jako o vznik svého národu: a ti, kteří nejpraktičnější byli, kojili v srdci svém pevné přesvědčení, že časem svým všech 80 milionů Slovanů (i s těmi miliony co jich zatím přiroste) jeden jazyk písemní, jedny sympathie a všechny jiné věci, které jmenovati neslušno a nedovoleno jest, dohromady míti budou; zkrátka že z nich ze všech bude jediný národ v takovém smyslu jako jsou Francouzi atd. jedním národem.

To všechno dohromady nazvali Němci **Panslavismus**, a vyšnořivše ho ještě mnohými zvláště přimyšlenými nemotornostmi, vzali (jen na papíře) troubu váleční do zubů, a troubili proti Panslavismu a Slovanům: „Mordelement!"

Zkrátka o tom Panslavismu nadělalo se po mnoha let hluku, křiku a povyku, napřed u nás v Čechách (při čemž si ještě dovoluju práci pp. H u r b a n a a Š t ú r a ignorovati a milé Slovensko k našemu kmenu připočísti), pak v Ilirsku, hned na to v Němcích, potom v Rusích nato i ve Francouzsku, odkud se potom ta idea bezpochyby náhodou v nějakém novém fraku i do Polska přestěhovala a majíc již jako z Francouz přicházející důstatečného kreditu také všem Polákům k bratrství s námi srdce roztáhnula! —

Prosím zatím nehoršiti se nic pro tu ironii, s kterou jsem se o tak svaté věci psáti osmělil: malé strpení a dočtení tohoto článku až ku konci, a pak doufám smířiti každého s náhledy svými. Ubezpečiti mohu, že na sobě nikdy nevynucuji aniž vynutiti mohu ironii, mluvě o věcech zdravých, pravdivých, užitečných a rozumných.

Největší rozsáhlosti a opravdového vniknutí do života dočkala se tato idea Slovanstva u nás a v Ilirsku, a nám i Ilirům také nejvíce prospěšnou se stala. Právě však proto, že u nás takové populárnosti, takového rozšíření došla, zanechala nám také mnoho zbytečností, přehnaností, a škodných následků, které na tomto světě vždy co trusky k nejužitečnějšímu přimíšeny bývají.

Mnozí u nás, nerozumějíce oč se tu jedná, uchytili se slova a přijali na sebe všechny nepotřebné fantastické výsledky myšlénky Slovanstva, z pravých však a užitečných výhod jejich žádnou neokusili. A konečně se ze všeho udělala taková matenice, že větší část z těch kteří sebe Slovany nazývali ani sami nevěděli nač, proč a zač, kam to vede, co to je atd. Takové n á h l e d y o Slovanstvu panují ještě dílem nyní v malých městech našich. Tyto bludné myšlénky co možná v myslích krajanů porovnati, škodné odstraniti a užitečné tím více vštípiti a vůbec všechny dobré stránky myšlénky Slovanstva schváliti a na škodné poukázati jest oučelem tohoto článku. Nahlížím ale, že slova má aby tím jistějšího průchodu našla, jakési garantie ze života potřebují: chcemeli proti předsůdkům vystoupiti s nejlepším prospěchem to učiníme, přiznámeli se sami že sme kdysi v nich vězeli. Zkušenému se vždy více a raději uvěří.

Za studentských let na universitě Pražské, když člověk nejzpůsobilejší jest rozpáliti se až nemoudře pro novou oblíbenou myšlénku, v té době, když se jedna větší polovice mladých lidí zamiluje do děvčat, a druhá menší do ideí, zablysklo se mi teprv něco o velikém Slovanském národu, o bratrstvu, stejném smýšlení jeho rozdílných kmenů mezi sebou, o budoucí vznešenosti jeho atd.; znělky ze Slávy Dcery deklamovali sme tiše a nahlas, tvořili sme (však netiskli) také znělky, uchopili sme se abeced a mluvnic všelikých Slovanských nářečí, kladli si za velkou čest zpívati dvě polské, jednu ruskou a dvě ilirské písně. V této blažené době seznav dle možnosti z knih jazyky, děje a obyčeje kmenů Slovanských, umínil sem si pevně procestovati všechny jejich kraje, a zeznámiti se se všemi bratry slovanskými osobně v jejich krajinách. Seznal sem Polsko, a — nezalíbilo se mi, s nenávistí a s pohrdáním opustil sem S a r m a t s k é kraje, a po novém roce v nejtužších mrazích klusal sem na kybitce do Moskvy, zahříván nejvíce horkostí své srdečné všeslovanské vzájemnosti. Ruské mrazy a ostatní ruské věci uhasily ve mne poslední jiskru všeslovanské lásky; kosmopolitismu sem beztoho nikdy neměl ani za mák v těle, a tak sem se vrátil do Prahy Č e c h e m, pouhým neustupným Čechem, ba s jakousi tajnou kyselostí proti jménu Slovana, které mi seznavšímu dostatečně Rus i Polsku jakousi ironií zavánělo. — Po nějakém čase když sem na nemilé dojmy poněkud byl zapomenul, umírnila se mi opět krev, a byl sem v stavu všechny podivné pestré myšlénky, nenávist a příchylnost v duši své porovnati a při chladné mysli výsledky na místě nabyté a mrzuté osobní zkušenosti s předešlou poetickou nadšeností opět v souměrnost uvésti. Zkrátka utvořil sem si pro sebe zásady o Slovanstvu a Češstvu a ty zde čtenářům jen pouze k uvážení předložiti hodlám.

Přede vším, abych jak se říká, i s dveřmi do domu vpadl, vyslovuji pevné a nevývratné přesvědčení své, že S l o v a n é, t o t i ž R u s o v é, P o l á c i, Č e š i, I l i r o v é atd. n e j s o u j e d n í m n á r o d e m. — Tato slova jsou jako výpověď vojny, a tak rozhodná, že obšírného vysvětlení potřebovati budou. Nechtěje zde všechno opakovati, co jsem na jiném místě (Cizozemci v Rusích v Čas. Česk. Mus.) k určení toho, co národ jest již pověděl: uchopím se zde raději přirovnání. Komu kdy napadlo mluviti o národu r o m a n s k é m neb g e r m a n s k é m? Komu napadlo jmenovati Vlacha bratrem Španěle a Francouze aneb Angličana s Němcem do stejného národu počítati? A zrovna tak jako Španělé, Portugézi, Francouzové, Vlaši dohromady jsou R o m a n š t í národové; a Němci, Dáni, Švédi, Norvezi, Hollandčané Germanskými národy slovou: zrovna tak jsme my, Poláci, Iliři, Rusové atd. Slovanskými národy, a jméno S l o v a n jest a zůstati má vždy jen j m é n e m zeměpisným a vědeckým, nikoli však jménem srdečným, jménem sympathie, s jakou každý národ jméno své vyslovuje. Tak jako nemá být člověk pořádný kosmopolitou (kdo praví, že každého miluje, nemiluje žádného), tak jako by směšno bylo, cítiti patriotismus indoevropejský a dělati verše o něm v nadšení; zrovna tak, jenom ovšem v menší míře, nepravdivé jest vlastenectví všeslovanské. Namítneli někdo, že snad mezi národy slovanskými není tak veliká rozdílnost, jako mezi romanskými a germanskými: musíme tomu naprosto odporovati. Třeba by u příkladu mezi jazyky rozličných Slovanských národů ani tak veliký rozdíl nebyl jako mezi jednotlivými germanskými a romanskými (ačkoli u příkladu jazyk holandský blíže jest německému než ruský českému, a mezi frančtinou a vlaštinou není většího rozdílu než mezi ruštinou a češtinou) nesmíme přece zapomínat, že nejen jazyk, nýbrž také obyčeje, náboženství, vláda, vzdělanost, sympathie a j. v. dohromady národnost a tedy i rozdíly mezi rozličnými národy tvoří, a béřeli se při slovanských národech na všechno to náležitý ohled, nesmíme již tvrditi, že by si ku př. Rusové a Češi, Poláci a Rusové, Iliři a Poláci blíže stáli, než kteří koli dva národové germánští neb románští.

Čas a okolnosti rozdělily veliké množství lidu Slovanského původu již od dávna na čtyry podstatně od sebe rozdílné národy, z kterých každý (vyjímaje Iliry) již od dávna jedním národem samostatným jest, a všechno buď měl neb má, co zapotřebí jest, máli se o národu mluviti. Upírati nebudeme, že jest to velké štěstí, býti členem velikého, rozšířeného národu, tak jako si mnohý malý člověk přeje být velkým, tak jako by snad nikdo dobré vlastnosti, moc, jmění atd., kdyby je míti mohl od sebe neodstrkoval: s druhé strany ale slušně se od rozumného člověka očekává, aby s osudem svým spokojen byl, a s tím co má se spokojiv, nežádal toho, co míti nemůže. Šlechetná mysl Kollárova rozhřála nás ve Slávy Dceři nejvíce k jakémusi neurčitému přátelství a bratrství se všemi slovanskými národy: zapotřebí bylo tak silné, živé a nové páky, aby se duše naše tak dlouhou nečinností zmalátnělé a zvšednělé opět k nějakému životu probraly, a také sme opravdu z této myšlénky velmi mnoho dobrého pro sebe nakořistili, o čem ještě později zmínku učiníme. S druhé strany se ale právě tímto básnickým a velmi neurčitým přátelstvím a bratrstvem, které se ustavičně mezi pouhou literární vzájemností (jižto ale vlastně se všemi národy míti máme a můžeme, byť by si ostatně naši nejúhlavnější nepřátelé byli) a ostatními vyřknutými a nevyřknutými požadavky panslavistickými kolíbalo, konečně tak

hlavy pomátly, zvláště lidem v zeměpisu a historii jakož i slovanském národopisu méně cvičeným, že již sami nevěděli kudy ven a kudy tam s tím Slovanstvem. Následky pak z takové pomatenosti myšlének, a z neurčitosti pojmů bývají vždy podivné a nejvíce škodné.

Právě toho máme teď rázný příklad na Slovensku.

Komu jen trochu povědomy jsou tamější poměry, věděti bude, jak tam panslavismus královal, jak nadšeně se mnozí Slováci v myšlénce kochali, že jednou všichni Slovanští národové jednu literaturu a Bůh ví co ještě dohromady míti budou, jeden již vydal gramatiku všeslovanskou, t. j. utvořiti chtěl všeobecnou slovanskou řeč: zkrátka, každý ví, že mezi Slováky nejvíce panovalo domnění, že by se opravdu ještě časem svým ze všech národů slovanských jediný utvořiti mohl. Roku 1842 přesvědčil jsem se sám na cestě své po Slovensku o všem právě řečeném, ačkoli již z toho, co příchozí do Prahy Slováci (a mezi nimi sám p. L. Štúr) mluvili, dost vysvítalo.

A kdo by si byl pomyslil, že se 1845 p. Hurbanovi a Štúrovi, dvěma marným, více o slávu svou spisovatelskou než o blaho národu svého starostlivým ostatně dosti nepatrným lidem (přirovnámeli je k slavným a zasloužilým Slovákům předešlé doby) podaří místo velikého spojení všech Slovanů odtrhnouti Slovensko ještě od nás ostatních s kterými opravdu již v literatuře a v národnosti pevně spojeno bylo!! Nepodobáli se to nejtrpčí ironii? Uvěřilli by to kdo na pouhé slovo?!

Se zvláštní chytrostí hledí tito pánové Hurban a Štúr, to co se jenom proti jejich osobnímu mrzkému a škodnému počínání píše, jako hanu na celé Slovensko potáhnouti, aby tak rozhořčení mezi námi a Slováky, kteří vždy našimi milými a váženými bratry jsou a i po Hurbansko-Štúrském apoštolství zůstanou, tím více vzrůstalo, a jejich soběcký, marný záměr, utvořiti ze sebe malinkých človíčků, patriarchy, tím snadněji se podařil. Z toho ohledu prosíme snažně každého vlastimilovného Slováka, který naše listy čítá, aby dle možnosti všechno to, co proti Hurbano-Štúrovským novotám píšeme, mezi svými krajany rozšířil a rozhlásil, tak aby se Slováci z čistého pramene o našem mínění dověděli, nikoli ale z pokaleného pramene Orla neb Novin Štúrových. Doufáme ale, že každý rozumný, o poměrech Slovenska k Maďarům atd. dobře zpravený Slovák, pravdivost našich slov uzná, a počínání Hurbano-Štúrské, z kterého pro celý náš národ jenom škoda vyplynouti může, tak jako slavný a zasloužilý náš Kollár a my všichni zatratí.

Není zde místa ani potřeby dlouhé výklady o politice držeti, tolik ale i zkušenost historická i pouhý rozum praví, že mezi národy sousedními nikdy jisté, pevné přátelství udržeti se nemůže, proto že velmi mnoho příležitostí jest k vzniknutí soběctva, kde tak často otázky nastanou o jmění, o užitcích, o školách atd. Kdož neví, že se lépe cizí porovnají, než bratří? —

Z některé tedy příbuznosti mezi národy slovanskými nedá se již očekávati svornost mezi nimi, ba sousedství jejich přislibuje nám vždy hojných nesvorností. Beřme svět tak jaký jest, a očekávejme tedy přátelství a svornost mezi lidmi a národy jen tenkrát, když z toho obě strany užitek mají, když škody a výhody, žely a radosti společné jsou, a k hádkám příčina vyskytnouti se nemůže. Takový ale poměr je toliko mezi národem naším a ilirským; pročež také ujišťuji, že opravdové a trvanlivé přátelství a bratrství, pravá více než literární vzájemnost jenom mezi námi a Iliry býti může, a také bude, jako vůbec jisto jest, že těmto dvěma národům největší zisk z idei Slovanstva vyplynul.

A však přehledněme již všeliké následky, které nově vzkříšená myšlénka Slovanstva u rozličných národů Slovanských způsobila.

Dobré máme právo sami o sobě v tomto pádu dříve promluviti. Již od starodávna u nás, bez pochyby proto, že sme co malý národ v ustavičných válkách s velikým Němectvem pomoci potřebovali, povstalo toužení po spojení ostatních slovanských kmenů v jeden celek. Husité zrovna určitě se o to ucházeli, nazývajíce ostatní Slovany svými bratry. Zmínky o tom příbuzenstvě ustavičně nacházíme v rozličných dobách. Kramerius zrovna píše, že se jeho Noviny i v Polsku i na Tureckých hranicích čítají, kde všude bydlí národy našeho plemene. Od Dobrovského pak, až do této doby dospěla myšlénka ta k největší skutečnosti.

Nehodláme a nemůžeme zapírati, že sme my celý národ československý nejvíce však obyvatelé království Českého ze všech slovanských národů nejvíce potratili ráz svůj zvláštní a národnost: sotva ten jazyk že sme si zachovali, a to ještě ne všichni a ne čistě. Němectvo na náš jazyk, na naše smýšlení, na naše obyčeje, zkrátka na všechno u nás veliký a snad již nenapravitelný vplyv provedlo: nechceme-li tedy, aby se o nás říci mohlo „že sme také Němci, jenom že česky mluvící“ musí být hlavní naše starost, vyhledávati všemožně všeho, čím se kdysi národnost naše označovala aneb dílem ještě podnes označuje.

A tu stojíme vlastně při nejhlavnějším užitku, který by nám z vzájemnosti Slovanské vykvésti měl a mohl, jenom že sme až posavád tuze malé péče o to měli. Starožitnosti české ukazují nám poněkud, jací bývali nezněmčilí otcové naší; a kde tento slabý pramének vysychá, uchytiti se můžeme slovanských starožitností vůbec, poněvadž si slovanští národové před časy ve všem mnohem ještě podobnější byli; že

však jiní národové slovanští národnost svou až do dneška lépe zachovali než my, podává nám i národopis slovanský velmi hojné pomoci. Z národopisu tedy a ze starožitností všeslovanských nejlépe se přiučíme, co našeho, a co cizího u nás jest; tam jako v zrcadle naše neporušené předky vidíme. S litostí tedy pozorovali sme, jak většina jenom na škořápce Všeslovanstva lepěti zůstala, hrajíc si jenom rozličnými nepatrnými drobnůstkami, jako jmény, písničkami, písmenky, atd. a málo dbajíc o pravé poznání jiných národů slovanských.

Zdá se, jako bychom na Šafaříka byli vložili celou péči a všechno to nepováživše, co bedra jediného snésti mohou, a co nikoli. V národopisu Šafaříkově máme jako výkres budoucího velikého stavení; učinil se pořádek v ohromné práci, určením hranic na zemi i v jazycích: zůstala nám však ovšem již lehčí, ale obšírná práce, vyplniti celou tu osnovu, a popsati geograficky a ethnograficky do podrobností všechny ty kmeny slovanské. Kdy se takového díla dočkáme, kdy se dočkáme cestovatelů do Ilirska, o kterém tak málo víme? Ovšem jest lehčeji nazvati sebe Bořivojem nebo nějakým X.aslavem, než přispěti opravdu prací svou k národnímu zvelebení.

Rovněž tak chatrně stojíme v historii všeslovanské: Šafaříkovy Starožitnosti jsou alfa i omega: kýž by jen mravopisní díl také vyšel, při čem považiti musíme, že byť by i síla a věk jediného muže k úplnému provedení rozsáhlého díla postačovaly, přece ještě ani pomůcky k dílu tomuto vydány nejsou. A což pak historie ruská, polská, ilirská od té doby kde přestávají Šafaříkovy Starožitnosti? — Napíše se sama? —

S ohledem na jazyk je dobré znání řečí slovanských hlavním průvodčím k poznání, co jest germanismus, aneb jiná nečeskost; z ostatních slovanských jazyků shledávati můžeme to, co sme ztratili neb čeho ještě v řeči své nemáme. Jmenovitě co se vyšší konversační řeči týče, která až posavad u nás vzdělána není, podává nám ruština a polština velmi hojných pomůcek, jenom že jich málo užíváme. A kdo by to řekl, že my Čechové, filologický národ, nemáme posavad ani jedné řádné gramatiky kterého koli slovanského jazyka? Kdo by si pomyslil, že vždy velikou zacházkou pomocí cizího německého jazyka příbuzné nám řeči učiti se musíme?

Z literatury ruské a polské mohli bychom s dobrým prospěchem vážiti nejen překládáním, nýbrž více čtením: neboť se mi marnotratstvím býti zdá, překládati a vydávati v češtině to, čemu tak snadně každý vzdělaný našinec porozuměti může. (Populární knihy se arci překládati mohou).

Totoť tedy je vzájemnost slovanská, to jsou výhody, které z toho máme, že nejsme osamotnělí ve světě, jako Maďaři neb Škipitáři; že jsme Slované! A pokavád nevyčerpáme všechno zde uvedené, co nejvíce možná, ať žádný nezpívá o bratrstvu mezi Slovany! Nechme planých řečí a krásných floskulí, a chopme se díla. „Ne ten vejde do království nebeského, který říká: Pane, Pane! ale který plní vůli Otce mého.“ Lehko jest píti na zdraví všech Slovanů a zpívati písně o veliké Slávii: ale těžko učiti se gramatiky a historie a ethnografie!

Kromě těch uvedených duševních výhod můžeme i my Čechové mnohé jiné materialní užitky ze Slovanstva míti. Jak snadno jest nám pro blízkost a podobu jazyku vyučiti se velmi rychle kterýkoli jiný slovanský jazyk. Poněvadž ale všichni ostatní národové slovanští mnohem méně vzděláni jsou než my, a zároveň vlast naše lidmi již dost naplněna jest: máme vždy nejlepší příležitost, co vzdělanci všelikých spůsobů řemeslníci, umělci atd. v jinoslovanských zemích dobré obživy najíti, řádné jmění nashromážditi a pak doma ovoce své pilnosti v pokoji ztráviti. Štěstí a dobrý byt každé země musí ale růsti, když občané jakýmkoli způsobem, z jiných zemí přičinlivostí svou hojné jmění do země své táhnou. I této okolnosti sme ještě jak náleží nepoužili, a jenom v našem císařství co úředníci přicházejí Čechové hojně do jinoslovanských zemí, za hranice ale rakouského mocnářství málo kdo se odvažuje.

Tu také na jednu okolnost pozornost svou obrátiti musíme, že my, jakožto národ nízkomyslný, pokažený a zmalátnělý, nemajíce dost národní hrdosti, brzy mezi jinými Slovany, zapomínajíce řeč svou, národnost a řeč jinoslovanskou přijímáme. Obyčejně se to dělo ze sprostoty a bez pomýšlení, že by to nedobře bylo: co však nastala myšlénka vzájemnosti Slovanské, málem by se takové podlé počínání ještě ctností bylo nazvalo. Poněvadž se s podivnou převráceností a nepraktičností, ne Čechy, Morava, Slézsko, Slovensko, nýbrž celé Slovanstvo za vlast naší považovalo, myslilo se také, že Čech ku př. v Rusích a Polsku, tak dobře doma jest, jako v Praze; a že opustiti řeč a národnost svou a přijmouti jinou slovanskou, jest tak jako přestěhovati se z Chrudímska do Čáslavska! Přijmouti ku př. profesuru v Rusích nezdálo by se žádnému z takových Všeslovanů našich počínáním nevlasteneckým,*) a pracujíce pro jiné slovanské národy, mínili tím i o vlast svou Českou již důstatečné zásluhy míti.

---

*) Pro uvarování všelikých špatných výkladů, vyslovuji zde své přesvědčení, že na vždy vlast svou sice nikdo opouštěti nemá; že však vždy dovoleno a s vlasteneckým smýšlením spojitelno jest, na jistý čas v cizině prospěchu svého v jakémkoli povolání vyhledávati.

Proti takovému záhubnému smýšlení zde určitě vystoupiti, držíme za svatou povinnost, a vyslovujeme zjevně, že Čech přestoupivší k národnosti jinoslovanské, zrovna tak se proti vlasti své prohřešuje, jako by se byl přetvořil ve Francouze, Němce atd., a zrovna tak odrodilcem se stává. Neboť opakuji ještě jednou s důrazem, že vlast naše není Slovanstvo, nýbrž jen Čechy, Morava, Slovensko, Slézsko. Kdyby celé Slovanstvo vlastí naší bylo, kdyby všichni Slované jedním národem byli, již bychom byli měli dávno přijmouti jazyk ruský, jako převládající, co spisovní řeč, co jistě posud žádnému moudrému z nás nenapadlo. V tom musí být první zásada naší národnosti, že se jazyka svého nikdy odříci, a jej nikdy za žádný sebe příbuznější dobrovolně vyměniti nechceme. Kdo jinák smýšlí, není s námi, nýbrž proti nám.

Jiný, ačkoli jen zdánlivý užitek, myšlénky Slovanstva byl ten, že se nepřátelé a hubitelé naší české národnosti odstrašiti měli tak velikým 80milionovým jménem, jako jest Slovan: tak aby proti každému hodlajícímu potlačiti nevelmi hojný národ Český všichni ostatní Slované co nepřátelé stáli. Taková politika je ale v každém ohledu dětinská a směšná. Nechceme se ani obšírně toho dotýkati, že bez toho každý rozumný a v záležitostech těchto honěný člověk dobře ví, že všichni Slované dohromady, jako jedna síla vzati, skoro nic neplatí, proto že vždy jedna polovice proti druhé, jako oheň proti vodě jest, a tudy jedna druhou v šachu drží a k činnosti nepřipouští, a že tedy vyhrůžka s celým Slovanstvem jenom planá jest a zkušenému ještě směšná býti musí.

Ale abychom zkrátka a určitě věc odbýti mohli, kdož pak jsou tito nepřátelé naší národnosti, před kterými tak přehrozný strach míti musíme, že je touto 80milionovou banknotou Slovanstva odstrašiti chceme? Pan Šuselka, Laube atd.? Ti jsou sami rádi na světě a nedovedou zahladiti národ český! A kdyby i všichni Němci dohromady o naši záhubu stáli, ačkoli tomu tak není, vždyť nejsme sami Češi proti nim! Jsme část mohútného mocnářství, a stát náš co do mocnosti vyrovná se jistě celému Německu. A vláda naše národnost naši nikterak nepotlačuje, ba naopak ji zvelebí, a v čas potřeby i zastávati bude!

Jediný a opravdový nepřítel naší národnosti — **jsme my sami!** Jenom my sami plichtíme se všude veřejně k národnosti německé, aniž nás k tomu kdo nabízí neb nutí, kromě naší převrácenosti a modařské zastaralé národní zkaženosti. Ačkoli se již, chvála Bohu! mnoho za nejnovějších časů k lepší stránce učinilo, přece ještě posavád většina v zastaralém bludu a šlendrianu německém potopena jest. Kolik set (na tisíce se jistě počítati nemohou) Čechů umí posavad jazyk svůj pravopisně psáti? Německý pravopis neuměti je u nás pro každého, kdo vzdělaným slouti chce, veliká hanba! A český? — Mnozí venkovští páni Francové za zvláštní čest si kladou, že ani česky čísti neumějí!*)

Kdo nám zakazuje učit se česky číst a psát? — Ba, někteří z nás (a sice je hodně mnoho těch některých), kterým to vyslovně nařízeno jest od vlády, všelijakým způsobem ve své necvičenosti zůstati se starají. A jsou i tací lidé (sic: lidé) kteří pokládají snažení o zvelebení jazyka našeho a národnosti za nedovolenou věc, za jakési rebelantství!!

My tedy sami jsme největší nepřátelé národnosti své a proto zapotřebí není v Rusích a v Polsku pomoci hledati, nýbrž jenom zastaralou převrácenost ze sebe vypuditi.

O tom, že na probuzení národního smýšlení z počátku myšlénka Slovanstva velikého a dobrého vplyvu měla, již dříve sme zmínku učinili: zde jenom přidáme zvláštní ještě spasitelný účinek její ve vlasti naší. Náš československý národ neměl štěstí spojenu býti vždy pod stejnou vládou. Tím nejvíce utvořily se u nás rozdílnosti provincialní, a nevyhnutelná provinciální zášť, a řevnivost na škodu celku. Hlavní vada při nás jest také to, že společného jména národního jako Francouzi, Angličané, Němci, Poláci, Vlaši atd. nemáme. Naše „Čech“ značí výhradně obyvatele království tohoto, a Moravan, Slovák již sebe nenazve Čechem, aniž svůj jazyk českým, nýbrž moravským, slovenským. Nedůstatek tento rušící svornost a jednotu celku již dávno těžce se cítil, a proto nastalo jméno Čechoslovan, které se však pro lpící na něm zápach učenosti k takové potřebě nehodí.

Což by nikterak možná nebylo provincialní smýšlení blahu celé vlasti obětovati a jména Čech (a pro spisovní jazyk: český), které již mnoho v historii na sobě nese, a i v cizině za společné nám všem Čechoslovanům přijato jest, všude kde o celém našem národu řeč jest, užívati?

Poláci v tom ohledu takto se vyhnuli zmatku: Obyvatelé království Polského na-

---

*) Zde nemůžeme opominouti obrátiti pozornost na to, čeho si, jak se nám zdá, ještě veřejně nikdo nevšimnul: že se totiž venkovští vrchnostenští úředníci patrně vyhýbají zákonu zemskému, který od každého v Čechách úřadujícího výslovně žádá úplnou známost jazyka našeho (tedy i gramatiku a pravopis). Český však jazyk neučí se nikde leč na vyšších ústavech (jako na vysokých školách) a poněvadž vrchnostenští písaři tak vysoko ve školách neprorážejí, nýbrž obyčejně jen několika klasy gymnasiálními atd. své veškeré vzdělání ukončí: ucházejí tím způsobem tak jaksi té české gramatice. Kýž by se tak mohl nějaký dobrý spůsob vymyslit, kterak by nějak lacině lepšího vzdělání dojíti mohli!

zývají se koroniaři, a Poláci jsou všichni dohromady. I my bychom provincii Českou nazývati mohli výhradně „královstvím“, a Čechy by pak všechno dohromady sloulo: pak by se, kde by rozdíl provincialní vytknouti zapotřebí bylo, obyvatelé království jmenovati mohli, ku př. korunáři, a ostatní jako posavad Moravané, Slezané, Slováci. Všichni ale jsou Čechové, Čechové v království, Čechové na Moravě, Čechové na Slovensku. A nebo se snad Provensalé, Vendejci, Burgunďané nechtějí jmenovati Francouzi: a Sasové, Prušáci nenazývají sebe Němci? —

S myšlénkou Slovanstva vznikla touha po spojení všech Slovanů v jeden národ, s jediným písemním jazykem: touha tato uskutečniti se nemůže. Kýžby aspoň mezi námi Čechoslovany, co hlavními pěstiteli této krásné, veliké, a však nepraktické myšlénky, za odměnu pravá svornost ve všem, a úplné spojení v jeden národ, s jediným písemním jazykem nastaly a vždy trvaly.

Nejnešťastnější ze všech Slovanských národů byl Ilirský. Nejen že skoro vždy v hrubé poddanosti vzdychal u Turků a Vlachů, že na mnoho malých nepatrných dílců rozdělen byl a jest, kteří mezi sebou žádného neměli spojení, nejen že ode všech stran rozličné národnosti: maďarská, německá, turecká, řecká, vlaská škodný vplyv naň měli a z části jej pomaďařili, poněmčili, poturčili, pořečtili, povlaštili; ale potkalo tento národ ještě podivnější a hroznější neštěstí v náboženství. Vyznávají náboženství katolické, řecké, unitské, mohamedánské a protestantské! Hodná rána proti jednotě v národu za našich časů, kde se lidé ještě vstavu jsou pro náboženství zabíjeti, a z lásky křesťanské jeden druhého trhati a — jísti!

Co však již nejnesnesitelnější jest, i ta mizerná abeceda dělí je na dvě strany, cyrilskou a latinskou, ba dříve i glagolitika pomáhala všemu dobrému do třetice. A k tomu ještě rozděluje cyrilika a latinka v literatuře a v životě národ mluvící jedním nářečím, neboť mezi srbštinou a ilirštinou (jakou v Záhřebě a v Dalmatsku píší) dokonce žádného není rozdílu, vyjímaje nepatrné provincialismy! Za našich časů, kde se všechno sbližuje, sestředuje, spojuje, k politování jest ovšem taková malicherná rozdělenost k vůli abecedě, a pokavad se nějakým způsobem neodstraní, nebude národ ilirský ve světě zaujímati takovou důležitost, jakou by dle položení, počtu a jarosti své míti mohl.

Slovanstvo a slovanská vzájemnost učinily v tom ohledu Ilirům nejdůležitější pomoci; skrze ní naučili se jížní Slované považovati za jeden národ; Srbové, Bošňáci, Hercegovci, Černohorci, Dalmatinci, Chorvaté, Hraničáři, Štýrští i Krajinští Slovenci otevřeli oči a nahlídli, že si podobnější jsou, než posud myslili; pochopili že v ničemnosti zahynou a v boji s velikými silnými národnostmi utonou, pakli ještě déle pěstovati budou množství malých literaturek, každou s jiným, podivným a nemotorným pravopisem.

I podařilo se v Záhřebě, kde vlastně nejvíce národnímu živlu místo příznivé bylo, utvořiti střediště jižního Slovanstva neřecké víry; vzdělaný již dosti jazyk starých Dubrovnických spisovatelů a náš český pravopis přijati jsou co blahoslavené spojidlo veškerého dolního Slovanstva. Proti jménu Ilir vedla se sice ještě oposice, a však nenahlížíme, proč by se přijmouti nemohlo; na jménu zajisté málo záleží, jaké jest, ale nějaké společné jméno míti nevyhnutelně zapotřebi k udržení pevného svazku a jednoty. A proto myslíme že by tu všechny učené důkazy a domněnky přestati, a jenom blaho celku, budoucí velikost národu před očima býti měla, která, ač se to třeba nezdá, přece velmi od jména společného závisí.

Každému národu přejeme, aby se co možná k největšímu štěstí dopracoval, a jižním Slovanům kromě toho zvlášť ještě máme příčiny všechno dobré přáti a jim dle možnosti pomáhati, protože mezi námi a nimi veliká analogie jest, kterou každý, kdo věci rozumí, sám nahlížeti musí. Češi a Iliři mohou býti pobratimci, oni mohou ukázati světu řídký, ba neznámý posud příklad přátelství dvou národů. Všechny příčiny toho a důvody nedají se zde tak pojednou uvésti: budeme však ještě častěji budoucně o tak důležité věci mluviti, která pro oba národy velmi důležitá a užitečná jest a teprv bude.

Opravdivě tři nářečí jazyka ilirského spojily se již v jednu literaturu, a spojení toto vždy upevňovati a šířiti se bude. Tím více však litovati musíme, že když se tato těžší věc podařila, přece k vůli pouhé liteře, k vůli pouhé nekřesťanské náboženské zášti celý národ, celá síla jeho na dvé rozpoltěna býti má; neboť řeč, jakou v Záhřebě a v Dalmatsku píší, úplně jest taková, jako se v Srbsku mluví! A není naděje, aby kdy toto rozdvojení tak statečného národu přestalo, leč že by se v Srbsku latinská litera přijala ve světských spisech, a jenom pro náboženské cyrilica podržela. Tím by (o kýž by se to někdy podařilo bystrým hlavám proraziti!) nejen Srbové sami velice získali přivtělením se k ostatním osvícenějším literaturám Evropejským, tím by se emancipovali od záhubného pro samostatnost svou vplyvu ruštiny, který až posud tak veliký jest, že snad ku př. novinám Bělohradským Rusové lépe rozuměti mohou, než sami Srbové; tím by se teprv jak náleží zvedla literatura ilirská, když by celý národ každý spis čísti mohl; a kdož vypočte všechny jiné blahodějné následky přijatí latinského písma! Víme dobře, že se tomu kněžstvo srbské protiví, ale právě tím by získalo náboženství, kdyby se cyrilicy

jenom jakožto svatého ctihodného písma v náboženských spisech užívalo! —

Latinští Ilirové nemohou žádným způsobem cyrilicu přijmouti, máli se tu tedy něco pro spojení celého národu stát, závisí věc jenom od Srbů. I zde doložiti musíme, aby, když se celé Slovanstvo v jeden národ, v jednu literaturu spojiti nedá, aspoň to, co se státi může, zanedbáno nebylo — spojení ilirské literatury a ilirského národu, aby i zde ustoupila marnost jednotlivých prospěchu všeobecnému.

Bulharové posavad ještě osamělí stojí a určiti se nedá, budouli sami pro sebe, neboli se z nich stanou Rusové, či Ilirové. Rusové se o ně sice dost opatrně starají, jako o tom sám osobní zkušenost mám: doufám však pevně, že se přece z vnuknutí anjelů strážců konečně k Srbům přidají, z čeho jediné by pro ně pravé blaho vykvésti mohlo. —

Jazyk ilirský vyniká nad jiné slovanské bohatostí kořenů a blahozvučností svou, to jakož i mnohé krásné staroslovanské zvyky, které se v jihu zachovaly, a ráznost, zmužilost, pravá svobodomyslnost (nejen šlechtická, jako v Polsku) mohou se všichni ostatní Slované od Ilirů přiučiti. Zvláště naší české poesii, která až posud mnoho blahozvučnosti nevyplodila, nemohlo by důkladné studium jazyka národní poesie ilirské na ujmu býti; jakož by oběma nám, Čechům i Ilirům, dobře bylo, vzájemně vlastnosti své trochu si vyměniti: my od nich statečnost, poctivost, nezkaženost národní, a oni od nás zas trochu industrie, a toho Ernst'u v živote, kterému sme se drobet již od Němců naučili, pro kterýž ale posud ještě ani my, ani žádný jiný jazyk slovanský slovíčka nemá.

Upříti se nemůže, že Ilirové ze všech ostatních Slovanů nejdále v umění, vědách a vůbec ve vzdělání pozadu zůstali; a tu právě mohou použiti příležitosti a od ostatních Slovanů, což jim velmi snadno, i z literatury, i z praktického života, i z jazyků (totiž novější slova kultury, které posud jazyk jejich nemá), co možná nejvíce kořistiti.

Jedna věc přislibuje zvláště národu Ilirskému časem svým velikost a znamenitost v řadě národů Evropejských: myslím rozmanitost částek, z kterých sestává a vplyvů, pod kterými stojí. Ještě vždy se pozorovati mohlo, že se ve světě rozmanitost, pakli v jeden celek souměrně spojena byla, neminula s velikými následky, a dobré položení a rozličné nestejné sousedstvo jižního Slovanstva ručí nám za budoucí znamenitost literatury i života tohoto národu.

Pozorna zde činím čtenáře na to, že v Ilirech celé ostatní Slovanstvo v malém jako representováno jest: Slovenci Korutánští a Štýrští jsou jako ilirští Čechové, poněmčilí, s přísadou protestanství, nejvycvičenější v řemeslech; Chorváti jsou ilirští Poláci, buřiči na sněmích, horliví katolíci, šlechta všechno a sedlák nic; Srbové jsou ilirští Rusové, kupci, řecké víry s cyrilicou; Bosna je hluchá, nečinná, v otroctví kleslá ilirská Bělorus; a Černohorci jsou ilirští Kozáci. Opravdu jsou tyto analogie (ačkoli omnis similitudo claudicat) velmi nápadné již jen proto, že také zrovna v tom pořádku za sebou tyto země leží.

Přistupuji právě k nejdůležitější části svého pojednání, k té okolnosti, která vlastně rozhoduje o celé budoucnosti myšlénky Slovanstva. J e s t t o p o m ě r R u s ů, M a l o r u s ů a P o l á k ů m e z i s e b o u. Tento poměr, jak tito tři národy slovanské dohromady stojí, ospravedlní nejlépe všechny, mnohým snad trpké, výroky o Slovanství, které jsem hned na počátku svého pojednání učinil, a — učiniti musel. Opatrněji bych byl mohl zanechati tyto příkré, a u nás neobvyklé sady až ku konci, aby se čtenářstvu celým pojednáním již poněkud oblomenému nezdály tak podivné a (jak říkáme) paradoxní; poněvadž ale v tak důležitých věcech za potřebné uznávám, aby si holá, nezakrytá pravda sama cestu prorazila, postavil jsem hned na čele zjevné vyznání své kam směřuji, a doufám, že se konečně největší část čtenářstva s náhledy těmito spřátelí.

Celé Slovanstvo je vlastně na tři nestejné části rozděleno (r o z d ě l e n o pravím), které mezi sebou v spojení nejsou, totiž jedna část z á p a d n í Slovanstvo (Čechoslované), druhá j i ž n í Slovanstvo (Ilirové), a třetí v ý c h o d n í Slovanstvo (Rusové, Poláci a Malorusové).

S p o j e n í musí se zde arci jenom v zevrubnějším a relativním smyslu bráti, neboť že některý Rus neb Polák do Čech přijede, a když bohatý jest z žertu a k vůli demonstraci do Matice vstoupí, že některé ruské, polské knihy čteme atd. to se ještě spojením nazvati nemůže. Ačkoli sic Rusové na jižní Slovanstvo poněkud vplyv mají, jako v Bulharsku, v Srbsku a v Černé Hoře, přece vždy ještě ohledem na ten veliký vplyv, který Rus, Polsko a Malorus na sebe vzájemně m ě l y, m a j í a v ž d y m í t i budou, říci musíme, že nyní tyto tři části: východní, západní a jižní Slovanstvo, každá pro sebe stojí a isolovány jsou. (Ne vždy tomu tak bylo: Polsko ku př. s Čechy častěji v takovém spojení byli, že stejného panovníka mívali; a ne vždy tomu tak bude: Ilirsko ku př. s Čechy budoucně v mnohem větší vzájemnosti budou než posavad.) — — —

Přehledněme v krátkosti dějiny velikého Slovanského východu, a osudy těchto třech velikých slovanských národů, a uvidíme jak jeden po druhém snažil se o primát, o hegemonii nad ostatními dvěma, co se snad z té okolnosti zeměpisné poněkud vysvětliti dá, že mezi těmito národy od přírody žádné hranice určeny nejsou.

Napřed vládl Kiev a Malorus, tam se utvořila první mohútnost říše a zdálo se,

že i Polsko i ostatní nynější Rus do říše té vtaženy budou. Brzy však klesla veliká říše Vladimíra a s ní upadly vyhlídky na samostatnost národu Maloruského. — Nyní počaly vznikati najednou národ polský i velkoruský, napřed, poněvadž středky jejich Krakov a Moskva velmi od sebe vzdáleny byly, jeden o druhý nedbajíce; potom však tím více přicházejíce mezi sebou do rozličných poměrů, čím více se moc obojích šířila, čím více se hranice říší jejich vzájemně blížily, až konečně spolu bezprostředně hraničiti počali.

Tak se setkali dva nad míru podobní a nad míru rozdílní velikáni: podobni v anarchii a nespravedlivosti domácího zřízení, rozdílní ve víře, jeden samovladařský, druhý aristokratský. Brzy nastala mezi oběma zášť, po zášti vojny, a z vojen utvořila se poznenáhla taková nenávist národní, že jeden o zkázu druhého usilovati počal, a tak ještě až podnes stojí obě národnosti polská i ruská, na proti sobě. — —

Ovšem je lehko objímati v duchu a líbati veškeren svět jako němečtí kosmopolité, taková ctnost je velmi obrovská a při tom nejlacinější ze všech, poněvadž se pouhým větrem, slovem vyplniti dá. Ale prý láska se okazuje skutkem! Máme tedy milovati všechny Slovany, poněvadž s námi stejného původu jsou a podobný jazyk mluví, máme tedy milovati Rusy i Poláky, a Rusové a Poláci mají milovati nás. A ta láska se má ukázat skutkem! — Prosím, račte si těchto několik slov přemysliti. — — — Dvě strany se spolu o život a o smrt potykají, národ ruský s národem polským, kterak je možno s oběma sympatisovati, oba stejně milovati? Nedržet ani s jednou ani s druhou stranou, za takovou lásku se obě strany nepoděkují, a kdo s jednou stranou jest, musí být nepřítelem druhé. Mohli sme i sami na sobě pozorovati, k čemu taková nepraktická, skrze moc poesie vypěstovaná láska a sympathie Slovanská vede. Jenom lidi papouškující po jiných myšlénky mohli se při takových poměrech polsko-ruských udržet ve slovanské všestrannosti: těžko ale bylo postaviti se tu na pravé, na pravdivé stanoviště. Někteří byli nakloněni národnosti polské a nenáviděli ruskou, jiní naopak, a to měla být všeslovanská vzájemnost.

Sám o sobě mohu zde na příklad uvésti jaké jsem fásy prošel ve slovanské sympathii, než jsem své pomatené náhledy rozmásti a v pořádek uvésti dovedl. Z počátku přál sem Polákům nenáviďě Rusy, jak mile sem ale opravdivý stav věcí v Polsku blíže seznal, jak mile mi před očima spadla rouška poeticky zakrývající prosaickou bídnost a zkaženost národu, to jest, šlechty polské: proměnila se hned náklonnost moje v nenávist, a z jakési psychologicky velmi pochopitelné oposice zdálí se mi Rusové lepší býti než Poláci. Dlouho však to netrvalo a nahlídnul sem, že jest Petr jako Pavel, Rus jako Polsko, zmizela slovanská sympathie, naučil sem se Rusy i Poláky považovati při vší příbuznosti jazyků, původu a obyčejů jako národy nám Čechům cizí: naučil jsem se nahlížeti, že nám Čechům není dobře jísti polívku, do které sme nedrobili, a co Rusové a Poláci od starodávna m e z i s e b o u mají, ať si to také m e z i s e b o u vyjednají. Nemoudro a nebezpečno jest připojovati se jakýmkoli způsobem k věcem tak nešťastným a mrzutým, jako jest rusko-polská národní zášť.

Nesmíme ostatně na záležitosti rusko-polské tak zaslepeným okem hleděti, jako větší část ostatní Evropy a zvláště Německo, nesmíme si mysliti nevinného beránka v drápech vlčích, nýbrž vězme, že se vlk s vlkem potykají, a kdo vlastně mezi nimi beránkem jest (že Malorus), o tom povíme níželi. Poláci sami dříve tak stáli o záhubu Ruska, jako teď naopak; násilím, lstí, daremnými kousky hleděla republika zničiti říši ruskou, jako jsou teď Rusové ve Varšavě, tak byli Poláci v Moskvě; do chrámů ruských stavěli na potupu a z bujnosti koně, a hanebným spůsobem hubili země velkoruské. (Jak se k Malorusům chovali, neopomineme přidati na svém místě.) Ačkoli nemůžeme schvalovati jednání Rusů v novějších časech proti Polákům, přece by nespravedlivé bylo zamlčeti, že jim nejvíce jen takovou mírou odměřují, jakou jim dávněj v čas mohútnosti své Poláci měřili. Tu se musí říci jenom: „D n e s m n ě, z e j t r a t o b ě!“ a těžko by bylo určiti, kdo více vinnen jest.

Dobře vím, že by mi tu někdo namítnouti mohl: ‚V takových tedy okolnostech jest bratrská, opravdu slovanská povinnost naše starati se o smíření těchto dvou národů, jako přítel nedorozumění mezi svými přáteli narovnati hledí. Pak přece docílíme idealu svého, s v o r n o s t i mezi všemi Slovany“. K vyvrácení této námítky postarám se dokázati, že se rozepře a boje mezi národem polským a ruským n i k d y utišiti a zkončiti nemohu, a zde přicházíme na Maloruské stepě.

Malorus, Ukrajina jest ustavičná kletba, kterou sami nad sebou vyřkli Poláci i Rusové, jest jablko nesvornosti hozené osudem mezi tyto dva národy, jest příčinou ustavičné nenávisti mezi oběma, pokavád jeden zcela pokořen nebude. Poměr, v jaký napřed Polsko a pak Moskva vstoupily k Ukrajině a Malo- i Bělorusi nikdy tomu nedovolí, aby nějak smířeny vedle sebe stály, aby se přátelsky porovnati a vzájemně hranice mezi sebou položiti mohly. Tak se nad Polskem a Ruskem mstí potlačená svoboda Ukrajiny.

V Polsku i v Rusích panovala nevole, a jenom na obšírných stepích Ukrajiny projížděl se Kozák volný, jako bujný vítr: na těchto stepích utvořila se poznenáhla svoboda přiměřená lidskému důstojenství, jaké

nebylo ani v Polsce a na Rusi, rytířsky bránil zde kozák vlast svou, svobodu a víru, a zaháněl basurmany (mohamedány). Ačkoli mezi nimi byli mužové všelikých slovanských národů (i veliký počet vyhnanců českých) převládal vždy živel maloruský, a poněvadž většina národu maloruského v poddanosti u polské šlechty byla, musela vzniknouti nenávist mezi těmito volnými Malorusy, kteří jenom jižnější části Ukrajiny zaujímali, a šlechtou Polskou (Lachy). Nastaly pak ještě horší příčiny k nenávisti pro náboženství: Malorusové všichni horlivě vyznávali řeckou víru, a Polská šlechta s jezovity nekřesťanským, nelidským, lstivým, Bohu a Kristu nemilým způsobem, usilovala jim vnutiti katolické náboženství. Zuřil boj Malorusů proti Polákům, v kterém se páchaly ďábelské ukrutnosti; ve udatné hlavě hetmana Bohdana Chmelnického upevnila se myšlénka osvoboditi dokonce národ od vplyvu Polské šlechty a utvořiti samostatnou maloruskou říši; ale okolnosti nebyly příznivy a tak se musel s částí svého národu dát pod ochranu stejněvěřícího cara, ana ostatní větší část vzdychati nepřestávala pod přetěžkým jhem rozpustilé aristokratie polské.*) Aspoň ta část, která se byla dala ruskému cáru pod ochranu, užívala ještě nějaké obmezené samostatnosti; hetman Mazepa chtěl použíti okolností a založiti svobodnou, zcela samostatnou říši maloruskou, ale Petr V. zvítězil, a Kateřina zničila poslední jiskru svobody maloruské, a dala lid, který až posud osobní volnosti požíval, v rabství, a tak zhasl národ statečný, maje z jedné strany Poláky, z druhé Moskvany za pány (za šlechtu), a počal býti jenom nejnižší luzou ve své vlasti, chráněné dlouho krví vlastních předků.

Není naděje, aby se kdy opět z mohyl (hrobů) povznesli zhůru bujní orlové ukrajinští, jenom strašné, bohatyrské dumky a písně budou věčně hlásat světu nešťastné osudy národu maloruského, a veliké mohyly, rozstavění to po celé zemi strážcové minulosti, věčně se budou zasmušile dívat na kleslé syny Ukrajinské, nad kterými se i zdají kvíleti hejna černých ptáků, polétující od mohyly k mohyle. — — —

Duch národu Maloruského pohřbili Poláci a Rusové, ale o veliké tělo počali se děliti, a jak obyčejně bývá při dělení, počali se svářit a podnes se ještě neporovnali. Oba dva národy Rusové i Poláci vydávají maloruský jazyk (který ostatně i od ruštiny i od polštiny tak vzdálen jest, jako ku př. čeština od polštiny) za nářečí svého jazyka; obzvlášť Poláci snažili se v posledních časech, vidouce velikou přednost na straně ruské, všelijak i dost směšným způsobem lid svůj podmaněný maloruský jenom za zkažené nějaké Mazury, a jazyk organický Malorusů, jenom za špatnou nějakou a pokaženou polštinu vydávati.

Ačkoli ostatně Malorusové i Moskala (Kacapa) i Poláka (Lacha) nenávidí, a od obou dle všech svých vlastností značně a podstatně se liší: přece Rusové co držitelé Maloruska mnohem příznivější okolnost na své straně mají než Poláci: Stejnost ve víře (řecké) a nahodilá stejnost národního jména, zvláště zde rozhodují. Moskvané vzali zde zrovna takovou politiku, jako dávněj Poláci s Litvou; jako se tito s ní pobratřili, aby ji pohltiti mohli a popolštiti tak, že tam již nyní celá šlechta je polská: zrovna tak dělají se nyní Moskvané bratry Malorusů, a pod záminkou, jakoby se za útisky učiněné dříve víře ruské a národnosti od Poláků pomstíti chtěli, vydírají jenom poddané Malorusy z rukou Poláků a berou si je sami za poddané. Tak poznenáhla začíná vytiskovati šlechta velkoruská ze všech bývalých východních částí veliké republiky Polské šlechtu polskou.

Tu sme tedy viděli tři veliké národy Slovanského východu, z kterých každý ostatní dva velmi nenávidí; a také spravedlivou příčinu nenávisti má. O bratrstvě zde nemůže být rozumným spůsobem žádná řeč. Nic méně jako na vzdor přece i u těchto národů myšlénka Všeslovanství průchodu ba obliby našla. Zdálo by se, že to proti mně svědčí: zatím ale právě ten spůsob v jakém Poláci i Rusové Všeslovanství rozuměli a přijali, dokáže to zas nejvíce, že nezasluhují naší sympathie.

Rusové (nemluvím zde o vládě, proto že já smýšlení vlády ruské věděti nemohu), chopili se idei Všeslovanstva jak říkáme zuby nechty. V celém světě, zvlášť ale v Evropě jsou Rusové buď nenáviděni neb opovrženi (a to skoro na pořád z dobrých příčin): bylo jim tedy divno ale nad míru příjemno nalézti přece někde na západě přátele. I spřátelili se hned, a sbratřili s námi i s Iliry, považujíce se však potají za starší bratry, za poručníky naše. Ruští panslavisté totiž dle svého pošetilého smýšlení i o nás i o Ilirech se domnívají, že bychom rádi pod jejich vládou stáli!! a pevně jsou přesvědčeni, že jednou všechny slovanské země v moci své míti budou!!! Těší se již, jaká jim porostou v Dalmatsku vína. Tito pánové počínají všude místo ruský říkati a psáti slovanský, aby pak místo slovanský zas také ruský říci mohli.

Sám osobně jsem se na Slovensku dověděl a přesvědčil, že dva ruští profesoři B. a S. cestujíce Slovenskem Slováky popichovali, aby se od nás Čechů v literatuře odtrhli a samostatnou literaturu založili, dokazujíce Slovákům, že jejich jazyk jest mnohem lepší a slovanštější než český, že

---

*) Jak zvířecky tenkráte šlechta v těch krajinách s lidem svým zacházela, a zvlášť polská šlechta s lidem ruským, o tom zde nemůžeme obšírně jednati.

se každý kmen slovanský samostatně vyvinouti má atd. To arci všechno jen z bratrské slovanské lásky, a ne snad dle zásady: **divide et impera.** — Také jsem se dověděl krásnou anekdotu v Moskvě o 10.000 rublů (asi 12.000 zl. v. č.), kterými Rusové (privátní lidé) dovésti chtěli, aby latinští Ilirové přijali v literatuře cyrilskou abecedu. Všechno jen z lásky bratrské, bez ohledů!

A roku 1806 vyšla v Petrohradě brošurka „Píseň o vysvobození Srbska", v které se Alexandr I. jmenuje Velikým Slovanským cárem, a která se končí tím, „že celá Rusko-Slovanská síla jde vysvobodit všechny sestry své od tyranstva". Ve zvláštním poznamenání praví se tam: „Sestry ty jsou: Polsko, Prusko, Míšeň Saská, Slézsko, Uhry, Čechy, Štýrsko, Ilirie čili Tirol (sic), Benátky, Korošsko (Karinthia), Dalmatie, Dubravník, Černahora, Albanie, nová Alaunie, Epirotie čili Malá Rus(!!), Bosna, Bulharsko, Sedmihradsko, Multany, Valašsko, stará ruská Halič, a slovem všechna plemena a národy Slovanského původu". Nemůže se říci, že by zde byl který slovanský národ vynechán, není-li několik nových přimyšleno a přislovaněno!!

Nemohu zde obšírně všechno vypisovati a na svědectví uváděti, co jsem v Rusích o Slovanstvu mluviti slyšel a vyrozuměl: dosvědčiti však mohu, že Rusové s ostatními Slovany nikoli bratrsky, nýbrž nepoctivě a soběcky smýšlejí. Jak směšno, jak neprakticky bylo by tedy s tajným nepřítelem svým, který rouchem bratrským chtivost svou jen zakrývá, bratrovati se!! Přiznávám se, že mi Maďaři, co zjevní nepřátelé Čechů i Ilirů jsou milejší než Rusové, kteří s Jidášským políbením přicházejí — nás vstrčit do kapsy. Čechové jsme, a Čechové zůstati hodláme na vždy, a nechceme se státi ani Němci, ani Maďary, ani Rusy, a proto budeme k Rusům chladni, nechcemeli je dokonce nenáviděti.

Ale právě tak chladni buďme i k Polákům. Poláci jsou také Rusové, jenom že se svázanýma rukama. Povědomo, že dříve Poláci o Slovanstvu pranic věděti nechtěli, nezývajíce ho Rusismem, teprva když demokrati a emigranti polští ve Francouzích na šťastnou tu myšlénku přišli, že by snad ostatní Slované také s Poláky zároveň lehkomyslné revoluce vyváděti, a tudy jim v jejich špatně vypočtených plánech posloužiti mohli: tu teprva počali se s námi bratrovat, a již si ve své lehké sanguinické mysli představovali, jak budou oni hegemonii vést mezi západními liberálními Slovany, jak budou oni naši vůdcové, jak my se za ně budem s každým bíti, koho oni nenávidí! Blázni byli, kordy měli! — My zatím ale máme chladnější krev a lepší rozum. Byl také jeden Polák (nebudeme ho jmenovati), který jen proto do Čech hojnost knih polských posílal, poněvadž myslil, že se časem svým popolštíme!!

Znamenité jest konečně i to, že Rusové i Poláci jedni druhé vzájemně z počtu Slovanů vylučují: Ruští učení dokazovali o Polácích, že jsou neslovanského plemene Sarmatského (a po tichu řečeno, polská šlechta sama tak smýšlela, držíc svou krev za něco lepšího, než je slovanská a rusínská — selská), a Poláci zas dokazovali o Rusích, že jsou mongolského původu.

Ani Rusové ani Poláci neuměli posavad z myšlénky Slovanstva tak kořistiti, jak by pro ně nejprospěšněji bylo. S jakousi šviháckou nadutostí hledí oba národy na nás Čechy s výšky dolů, jakožto na nepatrný národek: ačkoli se jim při tom zrovna tak děje jako vždy ve světě, kde se nadutý s přičinlivým skromným člověkem scházejí.

Těší mne velice, že zde mohu s chloubou říci, kterak my Čechové, ačkoli dle počtu a mohútnosti proti Rusům, Polákům nepatrný národ, přece u všech rozumných a vzdělaných ve větší vážnosti stojíme; jak čestně se všude o našich předcích, o velikých skutcích českého národu mluví, jak pochvalně se naše upřímné a opravdové snažení v nejnovější době ode všech ctihodných lidí uznává! Rusové jsou všude v nenávisti, Poláky jenom všude litují (nesnesitelný los pro pravého muže litovánu býti!), ale na nás Čechy jistě se zalíbením, s úctou svět hledí, jak chladnou, pevnou rukou saháme do kol osudu, chtějíce ho v běhu zastaviti; jak svými tvrdými, českými hlavami tak setrvale bijeme do stěny předsudků a protivenství, až se sroutí! Krásné, veliké to podívání na národ statečně a mužně bojující o své zachování, o svůj život, o národnost! A máme se snad lekati velikých a mnohých překážek, máme málomyslněti před obtížnou, nepříjemnou cestou, kterou kráčeti musíme? Máme se snad dětinsky, nemužsky na jiného spoléhati? — Čech se práce a překážek neleká, Čech nezmálomyslní, Čech se na jiného nespoléhá: Čech se přičiní, a přemůže všechno.

Právě proto, že se u nás pilněji pracuje, není pochybnosti, že na lepším historickém základu, který máme, a při lepších okolnostech z ohledu všeobecného vzdělání našeho lidu, my Čechové přece ještě v umění, v literatuře a vůbec v štěstí národním i Rusy i Poláky předhoníme. Ačkoli v počtu mnohem slabší jsme než Poláci a Rusové, převyšujeme přece i na počet v duševním ohledu aspoň Poláky; poněvadž v Rusích a v Polsku jenom šlechta čísti umí, a v literatuře národ representuje, ostatní ale národ v duševním, literárním životě, téměř žádného účastenství nemá.

Zde ještě jednu okolnost poměrů národností ruské, polské a maloruské vynechati nesmíme: totiž východní Halič. Obyvatelstvo východní části Haliče jsou Rusíni (Malorusové) a dohromady s uherskými na počet tři miliony vynáší. To jsou jediní

Malorusové, nestojící pod vplyvem národnosti velkoruské. Poněvadž však až posavad vždy od šlechty polské v náboženském i politickém ohledu utištění byli, a národnost jejich nikterak uznávána, tím méně podporována a vzdělávána nebyla: panovalo o nich vždy domnění, že s žádostivým okem do moskevské říše hledí, kde zvláště náboženství jejich tak slavně panuje. Zněmčiti tento lid není možná, zpolštiti není radno, kdyby se ale národnost jejich uznala, pojistila, a podporovala, a na základě historie maloruské, i nářečí maloruského vzdělávala: nejenom žeby tam všechny sympathie ruské i polské přestaly, ba tito z ohledu národnosti svobodní a samostatní Rusínové, stali by se přirozeným během hlavní antagonisté Velkorusů, a naopak by i veliká část ostatních Malorusů s těmito sympathisovala. — Vláda naše učinila sice již jeden hlavní krok tím, že mezi Rusíny aspoň jeden vyšší vzdělaný stav utvořila. Dříve totiž všechni drobet vyšší byli Poláci, a naše vláda dotovala pořádně kněžstvo řecko-unitské a postavila ho s katolickým, i ve vzdělání i ve vážnosti na stejný stupeň (dříve byli popové ruští v Haliči pouze nevzdělanci v ničem od ostatního lidu se nelišíce), a tím již dostal národ v duševním ohledu nějakou representací. Kdyby mu teď ještě školy popřány byly, kdyby závazek k šlechtě tak tuhý nebyl, a kdyby jmenovitě záhubnými normálkami ušetřen býti mohl: získal by se tak národ téměř nový, zcela a upřímně vládě oddaný. Do podrobností zde o tom řeč šířiti nemoha, odkládám další rozpravu o tom až někde k příznivějšímu místu.

Konečně ještě za dobré uznávám hlavní příčinu uvésti, která mne pohnula, abych odůvodněné mínění své o Slovanstvu veřejně zde v novinách pronesl. Známo jest každému, kterak zlomyslní lidé, zvlášť němečtí spisovatelé v říši ustavičně poctivé a bezelstné snažení naše o zvelebení národnosti a jazyka našeho všelijakým podskočným způsobem zle vykládají, viníce nás u vlády, jako bychom zrádu proti ní ve spolku s ostatními Slovany zamýšleli. Dobře známe soběcké příčiny, z kterých se nám tato křivda děje, poněvadž těmto lidem, kteří by nás rádi poněmčili a tak svůj národ naší záhubou rozmnožili a povznesli, nad míru protivné jest zvelebování a vzrůstání národnosti české. A poněvadž tedy spravedlivým spůsobem nic proti naší národní věci míti nemohli, hleděli nás co tajné přátele Rusů před celým světem osočiti. Ačkoli nepravdivost tohoto obvinění mezi námi vůbec a snad i jinde uznána jest, umínil jsem si přece, d o k á z a t i, že takové sympathie mezi námi, Poláky i Rusy ani býti nemohou, jakož i o celé myšlénce Slovanstva vůbec jasně se vyjádřiti, aby budoucně takovým lidem i ta poslední bránka, z které proti nám výpady činili, zavřena byla.

Z té příčiny sepsán jest tento obšírnější článek; obšírnější pravím jen s ohledem na místo, kde vytištěn jest, neboť myslím, že by se o věci pro nás tak důležité mnohem obšírněji a na mnohých místech i srozumitelněji a s mnohými výklady, které jsem zde pro krátkost dáti nemohl, jednati mělo. Co jsem napsal vyplývá z čtení skoro všeho co posud o záležitosti Panslavismu psáno jest, a z osobní zkušenosti mé, kterou jsem dílem na cestách, dílem z knih o slovanských národech nabral, a všechno zde napsané jest úplné přesvědčení moje. Hlavní zásady celého pojednání, které zde ještě dohromady sestavím, jsou tyto: Slované nejsou jeden národ, nýbrž čtyry tak samostatné a tak mezi sebou nespojené národy, jako které koli jiné národy evropejské. — Každý z těch národů Slovanských sám pro sebe stojí, a jeden za druhý ani v dobrém, ani ve zlém neodpovídá; čest a hanbu národní nemají společně. — Pro velikou podobu jazyků slovanských užitečno a potřebno jest každému národu slovanskému literárně co možná nejvíce ostatních si všímati, a z jejich literatur a jazyků, a národností pro sebe kořistiti. — Jenom mezi Českým a Ilirským národem mohou být kromě toho větší sympathie, proto že dle nynějších poměrů, jeden druhému nikoliv nebezpečen, ovšem ale prospěšen býti může. — Mocnářství Rakouské jest nejlepší garantie na zachování naší a Ilirské národnosti, a čím výše vzroste moc císařství Rakouského, tím jistěji stojí naše národnosti. — Aby někdy Slované všichni jediného jazyka v literatuře užívati mohli, je věc nemožná a proto každé snažení k tomu nesmyslné, a jako maření času škodné. Nikdo zde nepoukazuj na Němce, že oni jsou nyní v jedné literatuře spojeni, ačkoli mezi jednotlivými nářečími mnohem větší mezery jsou, než mezi slovanskými. Němci byli dříve již politicky spojeni, a okolnosti které u nich literaturu jednu utvořili nejsou mezi Slovany. Zkrátka s hrdostí národní řeknu: „Já jsem Čech“ ale nikdy „já jsem Slovan“. Kdykoli se nazvu Slovanem, učiním to vždy jenom ve smyslu učeném, země- a národopisném. Slované mají čtyry vlasti a ne jednu vlast: a patriotismus slovanský jest jenom o něco méně horší než kosmopolitismus. Lépe jest méně lidí ale důkladně a vřele milovati, než každého trochu.*)

---

*) K tomuto článku, jenž vyvolal velké pobouření mezi tehdejšími starovlastenci a platonickými slavofily (odpověděl za ně drsně Jakub Malý), vrátil se Havlíček roku 1850. v listopadu, a to v redakčním dodatku k dopisu ze Slovenska, jehož pisatel napsal, že „Havlíček, co byl odepíral Slovanstvu realnost, od té doby.. ku předu pokročil, aniž se najde, kdoby rozumně zapírati chtěl, že se nyní na základě slovan-

O dopisech z venkova.

(Pražské noviny 24. a 28. května r. 1846.)

Z ohledu dopisů z venkova, dříve nejvíce ve Květech, pak ve Včele a nyní zas v těchto Novinách umístěných panuje největší různost mínění. Jsouť někteří, jimž se dokonce takové (jak říkají obšírné, malicherné) dopisy o tancích, pití, zpěvu a divadle protiví, a jiní zas naopak s největší oblibou právě tyto dopisy čítají, tak že nám i za zlé vykládali, proč ve Včele letos žádných nepodáváme. Pokusím se tedy o věc na první pohled sice těžkou, totiž dokázati, že obě strany, t. j. příznivci i nepříznivci dopisů z venkova **vlastně stejného smýšlení** jsou: po nějakém však věci té uvážení nahlídneme, že zde jako vůbec přečasto v jiných pádech, lidé vlastně co do věci stejně smýšlejíce jenom o slova se hádají. Okáže se totiž, že proti **dobrým dopisům** z venkova žádný nic nenamítá, až jenom povíme, jaké dopisy dobrými nazývati se mohou.

Hledati v časopisech a zvlášť v novinách **pouze vyražení**, jest za našich časů již věc, abych nejmírněji řekl, zastaralá, a časopisy takové, které pouhou, jalovou zábavu čtenářům svým přinášejí, mohou se posavád udržeti jenom v zemích méně osvícených, pohroužených ještě v starém, nepraktickém, dětinském stavu veřejného smýšlení, kde každý jen o svůj hrnec dbaje, nechává svět běžeti jak běží, a pokavád jeho chalupa nehoří na hašení nepomyslí. V takových zemích naplněny jsou noviny a časopisy samými správami o divadle, o herečkách, o zpěvácích, o koncertech, o dobročinných sbírkách a almužnách, o zábavách a hříčkách, o strašlivých mordech a neštěstích, rebusy, anekdotami a podobnou žurnalistickou plevou. Takovým ale spůsobem hanobí se časopisectví, a národu jako dítěti podává se řehtačka, hračka do rukou, aby na nic důležitějšího neměl kdy mysliti; veškeré zemi hlásá se obšírně, jakou sukni která herečka v kterém kuse na sobě měla, kolik lamp bylo rozsvíceno:

---

ském pohybuje.“ Na tato slova uznal Havlíček za nutné dodati následující:

„Pan dopisovatel naráží zde nepochybně těmi slovy: „že Havlíček odpíral realnost Slovanstvu a že od té doby ku předu pokročil“ na jeden náš článek vytištěný před několika lety v Pražských Novinách tuším pod titulem Slovan a Čech, a musíme litovati, že jak patrno jest tomuto článku docela jiný smysl podkládá. Smýšlení moje o Slovanstvu není zajisté až posud jiné než bylo při spisování onoho článku, já totiž tehdá jako nyní stál jsem na tom, že chtějíce býti dobří Slované, musíme napřed pěstovati dobro svého vlastního kmene a že Slovanstvo jen tenkrát se upevní, když jednotliví jeho kmenové jmenovitě Čechoslované, Jihoslované, Poláci a Rusové, každý se vzmůže a mezi sebou ve vzájemné přátelské podpoře o závod půjdou. Tehdejší můj článek směřoval proti jistému, zvláště v Čechách a na Slovensku tenkrát velmi obyčejnému nepraktickému obyčeji, kdežto se velmi mnoho mladých mužů učilo jinoslovanským nářečím, neumějíce ani pravopis svého vlastního, kdežto se blouznilo o jistém všeslovanském jednom společném nářečí a zanedbávalo se vzdělávání vlastního kmene. Já neodpíral Slovanstvu realnost, nýbrž dokazoval jsem jen, že realnost Slovanstva založena jest na realnosti jednotlivých kmenů, a slova moje, „že s hrdostí řeknu: já jsem Čech, ale nikoli: já jsem Slovan“ nemohou se tak rozuměti, jakobych snad Slovanem býti se toho času byl styděl, nýbrž jen v tom smyslu, že Slovanství jest teprva ideal, ku kterému směřujeme, že tedy nemožné jest v praktickém životě již nyní se opírati na ten ideal, asi tak jako ten kdo vydělává a šetří a bohatým býti chce, již napřed se svým budoucím bohatstvím se chlubiti nebude. Jisto ale jest, že vědomí společného původu a jistého bratrství není posud ještě obyčejné u slovanských kmenů, a každý tedy uznati musí, že něco jiného jest pracovati k rozšíření tohoto vědomí na nynější praktické půdě a něco jiného předpokládati něco co by mělo být, co si přejeme již jako skutečné a stavěti na tom již základy.

Já jsem tedy, abychom to zkrátka řekli, nemluvil mnoho o Slovanství, ale jednal jsem vždy jako Slovan a sit venia verbo — jako panslavista, což zajisté i před sepsáním onoho článku i po něm vždy každému patrno býti muselo.

Zcela naopak ale — zdá se mi — bylo chování tak zvaných Novo-Slováků; oni vždy nadšeně mluvili o všeslovanství, ale jednali zřejmě proti němu, poněvadž vystoupením svým a uvedením nářečí místního do literatury místo dosavadního s námi společného jazyka seslabili právě ten kmen slovanský, který má nejtěžší boj s největšími a nejnebezpečnějšími nepřáteli Slovanstva. Nebude nám jistě nikdo pokládati za nějakou kmenovou vypínavost, když řekneme, že osud Čechoslovanů rozhodne také osud celého Slovanstva, a že jestli my padneme v duševním a snad i materialním boji proti Němectvu, také polský a jihoslovanský kmen těžce ponesou následky našeho pádu. Specialní českoslovanská province Čechy připadá nám jako bašta u mostu, přes který vede cesta do srdce slovanského, a tuto baštu, ve které náš slabý kmen již přes tisíc let vede boj se silnějším nepřítelem, máme všichni ve společném interessu upevňovati a hájiti, nikoli slabiti. Jestli Čechy padnou, jistě se ani Morava ani Slovensko neudrží.“

Pozn. vyd.

jaké ale světlo v zemi svítí, na to se nedbá; když se kterýkoli basista neb tenorista z místa hne, musí se to hned veškeré říši všemi časopisy troubiti; ale v zemi se mohou díti proměny nejdůležitější, aniž naleznou v časopisech ohlasu nějakého neb posouzení.

Jestli se však v našich českých časopisech o bálech, o koncertech a besedách, o divadle atd. častěji píše, jest to zcela jiná věc, která se dle svrchu uvedeného žurnalistického nemravu posuzovati nesmí: známo jest, že my těchto jinák nepatrných věcí užíváme jenom co nástrojů k dosažení něčeho velikého ba nejdůležitějšího, totiž národnosti a jazyka. Ačkoli sice v zákonech národnost česká a jazyk náš rovného s německým práva má, přece se v praxi zcela jinák děje a nemajíce jiných prostředků v rukou, musíme besedami, koncerty, bály, divadlem lásku k jazyku a cit národní vzbuzovati. Proto mají opravdu správy o těchto českých bálech, besedách, divadlech atd. pro celou zem za nynějších časů znamenitou důležitost: poněvadž nám především nejhlavněji na tom záležeti musí, aby náš jazyk všude, kde zapotřebí, v úřadech, ve školách, ve vyšší společnosti, u veřejnosti náležitého průchodu dosáhl, zkrátka, abychom se opět pravými Čechy stali.

Nikdo nemluv, že na jazyku nic nezáleží, jakým mluvíme, českým neb německým, že již nyní lépe jest opovržený a zanedbaný český jazyk nižším stavům zanechati, a němčiny k vůli větší kultuře se přidržovati. To by bylo zrovna tak, jako by někdo ptákovi, který maje křídla svázaná po zemi běhati musí, radil, aby si již raději neužitečná křídla svá ustřihnouti dal a na věky s čtvernohými na dvou nohách svých poskakoval. Ne, věčně o to dbáti musí, aby svázaná křídla svá, možnáli, uvolnil a vzhůru vzlétnul do svého přirozeného živlu. O to také i my nyní hlavně dbáti musíme; kam a jak vysoko potom doletíme, o tom prozatím ani řeč, napřed křídla rozvázat.

Noviny mají být jako památníkem, denníkem života národů, věrným a pokud možná úplným ohlasem všeho důležitého, co se děje. Dobře zřízené noviny mají každého jednotlivce zpraviti a poučiti o všem, co se na jiných místech znamenitého přihodilo, aby tak udrženo bylo spojení jakési mezi rozličnými zeměmi a mezi jednotlivci každé země, jimž na stavu země vůbec a na pokroku něco záleží.

Poučení a povzbuzení — hlavní to živly novin — stávati se mohou dílem theoreticky, to jest zvláštními poučnými články, dílem zas (a nejlépe) prakticky, uváděním příkladů, to jest jednotlivých opravdivých událostí, abychom se dle nich, když dobré jsou, říditi, a jsouli chybné, jich se vystříhati mohli.

Již samo sebou se rozumí, že si domácí noviny přede vším jiným a nejvíce všímati mají vlastní země své: směšno jest zajisté dovídati se o věcech, které se u nás dějí, teprv z cizích novin a časopisů.

Články poučné, pak zahraničné správy z jiných zemí, a události hlavního města podávati, celým novinám jistý směr a tendencí způsobiti a udržeti, má a může být ovšem úkol redaktorův. Tím však ještě není representována veškerá země, i v ostatních městech a krajích dějí se dobré věci, které pochvalu, a též zas chybné věci, které důtky zasluhují; aby se ostatní kraje dle dobrých oněch říditi a chybných vystříhati mohli. Majíli tedy být noviny pravým ohlasem celého života vlasti naší nesmí v nich nikterak chyběti tento poslední živel, který jest zas úkol dopisovatelů.

Dopisovatel každý má být věrným ohlasem svého města neb své krajiny, všeho důležitého pilně si všímaje, má o tom ostatním dílům vlasti potřebné správy podávati. Co však kde důležitého jest, neumíme pověděti: kdybychom o tom o všem věděli, nemuseli bychom na dopisy čekati. Zůstaveno to již samému dopisovateli rozsouditi, kolik by se z toho, co se v jeho městě děje, neb nachází, hodilo, veřejně celé vlasti oznámenu býti, tak aby z toho pro všeobecnost nějaký zisk povstati mohl. Zajisté každý kdo takovýmto spůsobem k celku přispěti chce především povědom býti musí poněkud v celé zemi, aby posouditi mohl, co v jeho městě a okolí zvláštního, jinde neznámého a tudíž paměti a následování hodného jest.

Posavád byl nejvíce obyčej podávati jenom zprávy o tom, co se národnosti, řeči týkalo, tedy o besedách, divadlech atd. Proti takovým zprávám ovšem nic nemáme, podajíli se jenom v slušné krátkosti, a bez všelikých obyčejných úvah, a úvodů a intrád, které když se neustále s malými jen variacemi odevšad opakují, nevyhnutelně omrzelými se stávají. Dopisovatel každý musí na zřeteli míti, že nepíše jenom pro jedno, své město, kde ovšem každá ta maličkost snad důležitá a zajímavá býti může, nýbrž pro celou zem. A kam by noviny stačily, kdyby se o každé besedě tak obšírná vědomost podávati měla. Zajisté my zde v Praze do roka více besed míváme, a důležitějších i skvělejších než snad kdekoli jinde a přece se jim tolik místa v časopisech popřáti nemůže a nesmí.

Avšak nesmíme v jednom jediném směru jako zdřevěněti, a jednou cestou jeden za druhým se ženouce, všeho ostatního si nevšímati: byla by to neprominutelná jednostrannost, která by nám časem svým velice škodila. Až posud byly časopisy naše téměř jednostranně toliko orgány pro řeč a národnost, všechen ostatní život zanechávali sme jenom německým časopisům, tak, že chtělli se kdo o něčem, národnosti se netýkajícím dověděti, k těmto německým

listům obrátiti se musel. Tak jsme se jako sami z opravdovosti vyobcovali, živouce ve světě budoucím, který teprv časem svým utvořen býti může.

O nynější skutečnost opříti musíme snažení své, v kterém se všichni, byťby si jinák nejrůznějšího mínění, srovnáváme, totiž o pokrok a zvelebení naší otčiny. A tu podává celá statistika hojných příležitostí ba pohnútek k dopisům. Skoro v každé krajině, v každém městě je něco zvláštního, jinde neobyčejného co zasluhuje odjinud povšimnutí a následování: buď nějaké obyčeje právní neb domácí, nějaký zvláštní úřad, nějaká dobrá jinde nezavedená praxe: buď zas nějaký dobrý ústav, vyučování, zvlášt dobře zřízená škola atd.: buď nějaká dílna, nějaký neobyčejný průmysl, jiný druh hospodářství atd., co všecko vypočítávati ani zapotřebí není. Vůbec celá statistika poskytuje nejlepší a nejužitečnější správy: a často věc, která se člověku nemajícímu dobrý přehled jenom nepatrnou býti zdá, předůležitá jest, a může když se veřejně ohlásí zavdati příležitost k žádoucím opravám jinde.

Již to by pro vznik našich nyní tak hluboce kleslých měst (porovnámeli je s dávným skvělým stavem mohútnosti), velice prospěšno bylo, kdyby nám z každého někdo důkladně popsal celý statistický nynější stav, mohútnost, jmění obce, administrací, počet úředníků a platy jejich, zvyky representační; příjmy a vydání obecní, atd. Jistě se skoro v každém městě někdo nachází, kdo by k takové (ovšem nelehké) práci chuti a schopnosti měl, a tak by pak jedna obec dle druhých porovnávati mohla svůj vlastní stav a učiniti si mnohé notabene. My zas podáme časem svým popsání starodávního zřízení obcí našich.

Veřejnost je hlavní základ všeho dobra v zemi, zachováli se všechno jen pod pokličkou, nepodrobeno soudu veřejnému, nemůže se nic napraviti, a tak odsouzeni zůstaneme vždy k starému šlendryanu, a necháme se ve všem od jiných národů předhonit. To nebyl způsob našich předků, kteří ve dobrém zřízení obecném buď jiným za příklad sloužili, aneb aspoň ostatním se vyrovnali.

Že takové zprávy s mnohými nepříjemnostmi spojeny jsou, že se tu ten, tu onen uraziti, tu pochvalou něčí jiných zástí vzbuditi musí: nahlížíme dobře. Avšak kdo by se tomu vyhnouti chtěl, musel by věčně spáti a zkameněti; kameny se nejlépe srovnají, protože každý tam ležeti zůstane, kam ho položíme, ne tak lidé, kteří se hýbati, pokračovati mají. Dobré svědomí nebojí se veřejnosti, a se zlým se nemají dělat complimenty.

Jen kdyby někdo odkudkoli s takovými správami počal, ostatní jistě následovati budou. Pro uvarování však rozličných maloměšťáckých mrzutostí a klepů, ubezpečujeme každého takového P. T. pana dopisovatele, že se jeho jména, pakli mu na tom záleží, od redakce nikdo nedoví. Redakci samé musí se ovšem pravé jméno p. dopisovatele oznámiti, poněvadž za pravdivost takových správ, kdyby zapotřebí bylo, úředně státi musí.

Co jest obec?

(Pražské Noviny, v listopadu a prosinci 1846.)

Kdyby tak člověk jen po naší milé vlasti cestoval a všeliká místa a místečka navštívil, a pak odpověditi měl na tuto otázku, musel by asi říci: „Obec jest místo plotem ohražené, nad každými dveřmi jest n u m e r o, v jednom domě bydlí rychtář, v jednom s e r v u s, v jednom slouha a v prostředku je louže“. Nic víc? — Nic. — A proč tedy jsou ty domy a chalupy pohromadě? — Nevím věru, leda snad proto, aby, když jedna chytne, i ostatní lehce shořeti mohly. — —

To by byl ovšem malý prospěch obce, ale jinak není. Lidé jsou pohromadě, bydlí jeden vedle druhého, v jedné obci, v jedné společnosti, ale nepomyslí a nevědí proč a nač. Nezpácháme křivdu, řeknemeli že snad z tisíce jednomu z našich krajanů nenapadlo, proč tak asi vedle sebe ve společnosti, v obci žijeme, proč nesedí každý člověk a každá rodina sama o samotě od ostatních vzdálena a oddělena. Věru bychom museli pochybovati o důstojnosti lidské, kdybychom náležitě a přísně vypočítávati chtěli, co člověk buď dělá neb s sebou dělati nechá, nevěda proč a zač.

Pouhé pohromadě bytí, vedle sebe bytí beze všelikého vědomí, bez vzájemnosti není ještě obec a nejlepší příklad takové společnosti vidíme při stádě, které hnáno jsouc kamkoli od pastýře svého, ačkoli opravdu ve společnosti žije, přece žádných výhod z toho neužívá, ba naopak ještě škodu trpí, jelikož jedno druhému jen pastvy ujírá a překáží. Nemůže se tedy stádo nazvati obcí, proto že jeden úd druhému nepomáhá, proto že nemají společného účele svého. Tak též by se obcí nazývati neměla vesnice neb městečko, kde lidé pouze vedle sebe bydlí, toliko sobě překážejíce a škodíce, aneb aspoň žádného šlechetného vyššího společného účele nemajíce. Proto jest obec, jest společnost, aby co jednotlivý sám dovésti nemůže, spojené síly dokázaly: pásti se ale může každé zvíře samo, k tomu nepotřebí stáda. Stádo jest jenom pro pohodlí, pro zisk pastýře, ale obec má býti pro pohodlí, pro zisk všech.

Dobré příklady obce vidíme jen při tvorech, které nerozumnými jmenujeme, bezpochyby proto, že my jim sami nerozumíme: při mravencích a včelách. Tu nej-

lépe poznati můžeme užitek pravé obce, pravé společnosti, když vidíme, jak veliká díla provedou tak maličcí tvorové společně. Ba ještě více tvorové tito by bez obecného společenského zřízení ani obstáti nemohli, tak velice již do jejich přirozenosti vložen jest pud obecenský, společenský. V tom ohledu tedy i samého člověka převyšují, který často dokonce osamotněle žije, neznaje ani dobrodiní společenských svazků. A kde i člověk opravdu ze jména v obci žije, jak častokráte jej vidíme zanedbávati buď úmyslně neb z netečnosti všeliké povinnosti a výhody občanské, jak často ještě ostatním spoluobčanům svým na zkázu a na překážku bývá?

Na dvou velikých hlavních základech vystaven jest veškeren lidský svět, Schiller je jmenoval h l a d a l á s k u, my je pojmenujeme: n á k l o n n o s t (poněvadž se již u nás láska béře jen ve smyslu sexualním) a u ž i t e k, a stavíme náklonnost jen h o n o r i s g r a t i a na první místo, neboť v opravdivém světě skoro vždy na něm užitek (hlad) stává. Cokoli člověk dělá, činí buď z náklonnosti, neb pro užitek (leda by nic nemyslil a dělal všechno nevěda proč, mechanicky), a blažený ten, kdo všechno užitečné činiti může z náklonnosti, a komu všechno, co z náklonnosti učinil, užitečné jest.

Zde stojíme při základním uzlu člověčí bytosti, při egoismu (pro užitek) a při mravnosti (z náklonnosti). Co jest vlastně egoismus (soběctví), přetěžké to určení, a nižádná lidská moc udati nemůže při jednotlivých činech hranice mezi egoismem a mravností. Člověk může nejkrásnější činy vykonati z nejšpinavějších, z nejzištnějších a nejnemravnějších pohnůtek, a naopak dobrý úmysl může před světem platiti za zlý!

A proto by nebylo dobře snovati základy veřejného zřízení obce na pouhé náklonnosti, na mravnosti, z té příčiny, že lidský bystrozrak dobře provedené pokrytství proniknouti nemůže, a tedy by od soběckých chytráků, vydávajících se za nezištné obětovavé muže, přečasto šizen býval. Jenom rodina, tato malá obec, jest výhradně založena na náklonnosti, poněvadž se v ní, jakožto vždy pohromadě žijící pokrytství mnohem tíž provésti dá, ačkoli i tu máme mnohé ošklivé příklady.

Každá dobře zřízená obec musí být ale jen založena na u ž i t k u a sice na užitku všeobecném. To jest každý jednotlivec musí z toho užitek míti, že v obci žije, sice jest tato obec špatná. Každá obec jest jakési obmezení svobody jednotlivců, člověk právě tím, že do obce vstupuje, k rozličným povinnostem se zavazuje, které by sic jinák (jako pouhý člověk osamělý aneb v rodině živoucí) neměl, a k těmto povinnostem zavazuje se dobrovolně jen proto, že z toho spolku, od té obce za to větší užitek očekává. (Nebereme zde užitek jen ve smyslu nejhrubším.) V obci platiti musí zásada: Něco za něco, nic za nic, a čím více se obec drží té zásady, tím dokonalejší jest.

Aby nám nikdo zle nerozuměl, musíme doložiti, že náklonnost, obětavost atd. (co se patriotismus zove), nikterak z obce nevylučujeme, tyto vždy v obci budou a býti musí, ale jenom že nahodile a tak, aby obec sama na nich založena nebyla, aby nechtěla obec státi a zkvetati patriotismem a jinými d o b r o v o l n ý m i skutky občanů. Neboť každý nahlížeti musí, že by takový základ při známé povaze lidského ducha jen slabý a nejistý, ba nanejvýše nebezpečný býti musel.

Samo sebou se již rozumí, že nemůž býti žádná obec jenom k prospěchu (pro užitek) jednoho neb několika málo osob, sice by přestala býti společností. Když se jakákoli společnost a k jakémukoli oučelu sestoupí, není sice zapotřebí, aby každý jednotlivý oud té společnosti stejné obtíže nesl, t. j. stejně k společnému oučelu přispíval: to však nevyhnutelně při každém spolku býti musí, aby každý oud v tom poměru užíval společných výhod a užitků, v jakém poměru nese společné obtíže, totiž aby ten, kdo více přispívá, zase větší podíl bral z vytěženého, sice jest společnost založena na nespravedlivosti.

Totéž i v obci musí býti, poněvadž i obec jest společnost. I v obci tedy má ten, kdo více přispívá k obecnímu dobru, buď si to penězmi (daněmi) nebo prací svou, aneb jiným jakýmkoli spůsobem, větší podíl dostávati z výhod obecních. Aneb obráceně řečeno, kdokoli chce v obci větších výhod užívati, musí i větší obtíže nésti k obecnému dobru. D a r m o aneb z p o l o d a r m o užívati všelikých výhod a užitků na cizí útraty a na cizí obtíž jest nedůstojno čestného člověka, jest buď lupičství aneb nectné darmochlebství.

Není snad zapotřebí, abychom věci tyto šíře a určitěji vypisovali, udávajíce rozličné způsoby takových proti pravému oučelu obce čelících poklesků; soudný a přemýšlející čtenář sám si je zajisté pomyslí, jelikož ne zřídka se přihazují. Považujeme však toto zde v krátkosti postavené co dostatečnou odpověď na všechno, cokoli se o aristokratii, demokratii, monarchii atd. obyčejně mluvívá. Každé zřízení obce jest dobré, kde se nadřečený spravedlivý poměr zásluh a výhod každého jednotlivého ouda shledává, a oud požívající v obci výhod větších, než jsou jeho zásluhy, jest nehodný oud obce, buďsi on v jakémkoli stavu a v jakékoli důstojnosti: neboť takový oud jest k obtížnosti ostatním ne však ku prospěchu jejich. Rozumí se samo, že nehodnost takového soběckého ouda a jeho škodlivost tím větší jest, čím výše v obci samé stojí t. j. čím více a čím větších výhod užívá od obce, nekonaje za ně obci přiměřené služby.

Mnohem však horší ještě jest takový oud, jenž nenesa přiměřené obtížnosti obecní, ještě sám buď celé obci aneb jednotlivým oudům obtížnosti činí, a nepomáhaje dle povinnosti své k dosažení obecních oučelů ještě jim úmyslně překáží. Takový oud neb takoví oudové obce jsou mnohem horší než zjevní nepřátelé obce.

Účele obce mohou býti velmi mnohé a rozmanité, a každá obec může si dle všeobecné vůle oudů svých jiné oučele vytknouti: my zde jenom o obyčejnějších, všeobecnějších a důležitějších účelech obce promluvíme.

Nebylo by dobře rozkládati a posuzovati zde rozličné oučele obce bez ohledu na naši skutečnost, neboť jsme již dávno přesvědčeni, že se má při každém přemýšlení a rozjímání vyjíti od něčeho skutečného, ne pak ve větru i d e a s h o n i t i, jak praví náš Komenský velmi trefně v Labyrintu Světa. —

Přede vším zde musíme pozornost na jednu sice nahodilou, ale předůležitou okolnost obrátiti, a sice na tu, že jsme do obce, ve které žijeme, dobrovolně a po dobrém rozvážení nevstoupili, nýbrž se v ní zrodili, a tak nechtíc se oudy obce stali. Když člověk sám a dobrovolně k obci přistoupí, skoro vždycky celé zřízení její zná, a právě proto přistupuje, že se mu toto zřízení a tyto ústavy zalíbily, že souhlasí s jeho smýšlením. Takový pak oud obce, znaje zákony a účele obce a řídě se dle nich, jest vždy užitečný. Naopak ale občané nepřistoupivší dobrovolně k obci, a žijíce v ní jen proto, že se tam narodili, neznají obyčejně (nemyslíme, že by tak vždy býti muselo) ani oučele obce své, ani zřízení (zákony) její, a takové občany neměli bychom ani občany nazývati, nýbrž vlastně n á b y t k e m obce. Neboť zrovna tak, jako almara postavená k pohodlí mému v mém pokoji nemůž býti nazvána obyvatelem mého pokoje, protože tam stojí nevědomky, a ne k svému nýbrž pouze k mému prospěchu: zrovna tak obyvatel obce, neznající účele a zřízení její, a nepůsobící vědomě a samovolně k tomuto účeli nezasluhuje jméno občana, a není také oud, nýbrž nábytek obce. Toto podobenství dále vysvětlovati nemůžeme: každý však sám nejlépe to učiniti dovede.

Občan neznající účele a zřízení (zákony) obce své, nevědoucí co se v ní děje, jak se řídí, nechápající celé ústrojí její, nemůže také ani dobře znáti své povinnosti, tak jako ani svých práv nezná. Taková nevědomost a slepota občanů jest však k největší škodě celé obce (ovšem i všech občanů jednotlivých).

Každému z nás budou následky té nevědomosti známy ze zkušenosti. Jak často vidíme muže jinák v privatním životě svědomité, kteří by žádným způsobem nikoho ze sousedů svých ani o nejmenší věc neošidili, proti státu jednati lstivě a velmi ošemetně. Patřme na veřejné stavby, na silnice, železnice, na pachty, odvody k veřejným zemským potřebám a vůbec na všechno, co obec na své útraty koná, jaké se tu často dějí podvody!

Tu pašováním, tu podvodnickým vyhýbáním-se dani předepsané, tu uplácením, tu zas přijímáním úplatků, tu špatnou prací atd. atd., nejeden dle svého spůsobu šidí obec. Ba tak dalece jest v tom ohledu cit kleslý, otupělý (neb vlastně neprobuzený), že takové podvody obce ani ve veřejném mínění hanebné nejsou. Kdož by se ku př. styděl říci, že kouří pašovaný tabák?

D u c h o b č a n s k ý, o b č a n s k é s m ý š l e n í chybí v takových obcích, ve kterých občané ve správě obecní žádného podílu a hlasu nemají, o zřízení a účelech obce nic nevědí, kde se správa veřejně a všem před očima nekoná. Jaký pak div, že občan nenahlížeje, kterak i jeho oběti k udržení celku nevyhnutelně zapotřebí, nevida náležitého spojení mezi obtížemi, které pro obec nese, a užitky, jaké od ní béře, poněvadž vždy jen obtíže své (daně a služby) patrně na očích má, prospěch ale ne tak patrně: jaký div pravím, že se občan takovou obec co nějakou obtíž považovati naučí, a potvrzen ještě v mínění svém nevlídností a nespravedlivostí ouřednickou (za niž arci obec vždy nemůže), konečně obec za zjevného nepřítele svého a škůdce drží, a nepřátelsky proti ní jedná, nemoha mocí, aspoň lstivě a podvodně?! Tak se tedy v takových obcích, ve kterých lid úmyslně v nevědomosti obecného zřízení, obecných výloh a příjmů, obecné správy držán jest, tentýž lid naučí považovati obecné jmění co jmění ne své, nýbrž cizé a sice jmění bohaté osoby, které to, jak on ve své sprostnosti myslí, málo uškodí, budeli o něco ošizena; platiti daně jest mu nanejvýš obtížno, poněvadž myslí, že on chudší dává bohatšímu, jelikož nenahlíží a nahlížeti nemůže, že tyto daně vlastně dává jen sám sobě, jako z jedné kapsy do druhé. (Tu arci máme na zřeteli jen spravedlivé zřízení obce, kde každý takové užitky má, jaké obtíže nese a jaké práce koná, kde nejsou marní darmochlebové žijící z cizí práce, neboť taková nespravedlivá obec jest arci škůdnice mnohých občanů.)

A však i vzdělanější oudové takové obce, kteří o takových věcech dobré nahlídnutí mají, přece však zjevně nevidí, jakou cestou příjmy obecné jdou na vydání, aniž přesvědčeni jsou, že všechno dobře, moudře a spravedlivě řídí (poněvadž řízení tajné jest), i tito vzdělanější občané chovají k obci své vždy nedůvěru. Taková občanská nesvědomitost a netečnost zmocní se všech stavů, každý dle postavení svého zkracuje obec a její jmění, ten nesvědomitým placením daně, onen podvodnickou aneb aspoň nedbalou službou, jiný zas patrným zlodějstvím. To však málo kdo prováží, že ko-

nečně jen sebe sám a své přátele šidí. Neboť když jiní příjmy obce zkracují, vyhýbajíce se podskočně daním, clu atd., jiní zas vydání její zvětšují, konajíce jí špatnou službu za dobrou mzdu, což z toho konečně ze všeho pojíti může? Jen špatný stav obce, totiž že nemůže tak mnoho prospěšného občanům podávati, jako by podávala, kdyby se všechno svědomitě konalo a odvádělo.

A jak směšné, jak dětinské jest při tom celé toto počínání? Žádný nepováží, že při všem svém podvodu přece vlastně tolik daně platí, jako by platil bez něho. Obec vypíše tolik daní, kolik na vydání svá zapotřebí má. Ošidíš-li ji při jedné dani o několik zlatých ročně, musí ti zas jinou novou daň uložiti, neboť bez těch peněz, o kterés ji zkrátil, býti nemůže. A tak tedy pro nepoctivost sám si daně zvětšuješ. Aneb snad myslíš, že přece ty dani ujdeš, a jiný poctivější ji za tebe zaplatí, a tak přece z podskoku svého užitek máš? Ó, nevěř tomu! Tak jako se žádný člověk držeti nemá za nejdokonalejšího a nejcnostnějšího, tak by se rovněž (z pouhé skromnosti) nikdo neměl držet za největšího šibala. Ošidíš-li ty obec ročně o 10 zl., považ že jsou jiní, jenž ji o 1000 zl. přivedou, a tu pak na tebe přece padne větší škoda než jsi vyhrál, neboť ony tisíce také ty nahraditi musíš. Obci peníze nerostou, a co má, má od tebe a tvých spoluobčanů, co se jí uzme, uzme se tobě, a co se jí přidá, přidá se tobě.

Kýž by bylo možná, aby obec všechno, oč do roka buď nepoctivostí neb nedbalostí přivedena bývá, spočítati, a pak co zvláštní daň, d a ň n e p o c t i v o s t i na každého občana rozvrhnouti mohla, aby se tak odcizená suma navrátila. Tak by se bohdá brzy naučili patrně a pochopitelně škodlivost jednání svého nahlížeti.

Ale nejen tímto obec taková trpí, že občané povinnosti své nekonají: nýbrž také pro nedůstatek ducha občanského nikdo pro všeobecnost nic nepodnikne nad svou povinnost. Co neznáme, to milovati nemůžeme, a co nemilujeme, kterak se budeme pro to obětovati? Takový nedůstatek ducha občanského zvláště vadí při úřednictvě. Každý dobře nahlíží, jaký jest rozdíl mezi prací s horlivostí konanou, a mezi nádennickou, otrockou. Jak lehko se zanedbá služba nekonaná veřejně? jak lehce se neuchytí při úředníku převrácené mínění, že svůj úřad ne za povinnost nýbrž za odměnu svou, za prebendu považuje, a sám sebe místo za služebníka obce za jejího poručníka!

Tak zůstává obec taková vždy jen v zakrnělosti, a občané nemajíce v ní důvěry, nejsou jí oddáni, lehce se proti ní popuditi dají, a nakloněni jsou k vzbouření. Obec sama nikdy zkvétati nemůže, a vždy pozadu zůstává za jinými, a k tomu jest vždy v největší nebezpečnosti.

Zcela jinák stojí obec, ve které občan sám své povinnosti a práva, zřízení a správu obce zná, kde se všechno předevšemi a veřejně jedná, a kde každý sám v řízení obce jisté přiměřené má účastenství. Tam panuje duch občanský. Daně každý rád platí, nahlížeje potřebnost jich, a jsa přesvědčen o dobrém hospodářství s nimi, jakož i o tom, že čím víc daní dává, tím větší zas užitek béře. Každý věda, že co obci náleží, také z části jeho jest, bdí horlivě dle postavení svého, aby se ani lehkomyslností, ani nepoctivostí, aniž jakým jiným spůsobem obci nikde škoda nečinila, žádný nedá si v ničem ukřivditi, znaje svá práva; a znaje své povinnosti, nekřivdí jinému, a tak obec sílena ze všech stran, blahodějně na všechny strany působí, a zas každý nahlížeje výhody a užitek obce své, naučí se ji si vážiti, a požívaje v ní mnohonácterého dobra, miluje ji, jest jí s duší oddán, obětuje se pro ni v čas potřeby, jako se obětuje přítel za přítele. To jest patriotismus, vlastenectví.

Tak jako všechny ostatní věci lidské na světě nemůže být obec žádná úplně dokonalá, to jest jinými a pěknějšími slovy řečeno: Člověk jest ustavičného zdokonalování schopen, tak že si vždy, byť by v jakémkoli stavě byl, jiný dokonalejší a pěknější mysliti a k němu směřovati může.

Kam ale všeliká obec směřovati má, který jest její účel, na to odpověď všeobecná jest velmi snadná. Účel obce musí býti napomáhati, by každý její občan skrze obec účele svého člověčenského snadněji a co možná nejdokonaleji dosáhnul. Obec sama, jako obec, nemůže míti žádného vlastního účele, nýbrž jenom jednotliví oudové její mají každý účel svůj, to jest, obec jest pro občany, ne pak občané pro obec. Ačkoli toto poslední již vícekrát tvrzeno, ba v mnohých obcích i skutečně uvedeno bylo (jako ve Spartě a i nyní ve mnohých absolutních zemích): přece každý hned lehko viděti může protismyslnost takové zásady. Proč člověk do obce vstupuje než ku prospěchu svému? sice by mu lépe bylo o samotě žíti. Když ale obec sama občana pohltí, jeho jen co prostředku bůhví k jakým účelům užívá, tu jest obec sama vlastně jeho nepřítel, a on do obce vstoupiv právě tomu za oběť padne, čemu se vyhnouti chtěl vstupuje do obce, t. j. nežije na světě, jak by měl, sám pro sebe, nýbrž co nižší tvorové žije pro jiné.

Máli se však zevrubněji udati oučel obce, snadno se ve třech slovech zahrnouti může, kteréž jsou j i s t o t a, p o k r o k, a s v o b o d a o b č a n ů; obec totiž má poskytovati občanům svým co možná nejvíce bezpečnosti proti všelikému jim hrozícímu zlu (j i s t o t a), má jim poskytovati co možná nejvíce a nejsnadnějších prostředků ke všelikému pokroku v dobrém (p o k r o k), neobmezujíc však při tom bez nevyhnutelné potřeby s v o b o d u jejich. Čím více podává obec občanům svým j i s t o t y, p o k r o k u a s v o b o d y, tím dokonalejší jest, žádná však obec, co svět světem bude, nepodá

úplnou jistotu, nejvyšší pokrok a úplnou svobodu.

Zapotřebí však bude o každém z těchto tří účelů dobré obce něco obšírněji podotknouti.

Jistota. Jsouť věci na světě škodlivé a užitečné. Slova tato jsou arci každému pochopitelná a dodáváme jen tolik, že je zde béřeme v nejširším smyslu bez ohledu na morálku t. j. mezi škodlivosti klademe i nemravné a zlé. Skoro všelikému škodlivému na světě můžeme se buď uhnouti, aneb pakli se uvarovati nelze, aspoň následky jeho co možná nejvíce buď zastaviti, neb umírniti a neb aspoň nahraditi.

Škoditi nám mohou buď jiní lidé, buď my sami sobě, buď osud. Jiní lidé nám škodí buď násilím, buď lstí. My sami sobě škodíme obyčejně z nerozumu a nechtíc, někdy však i z dobrého rozvážení a naschvál. Osud nám škodí tak zvanou náhodou (ku př. kdyby koho nějaké těleso padajíc porouchalo, neb kdyby jmění [peníze] ztratil, práci nenašel atd.) buď nehodou živelní (elementární) ohněm, vodou, vojnou, zvířaty atd. často více neb méně s nějakou menší neb větší vinou naší, aneb konečně nedůstatkem přirozeným ku př. mrzáctvím, nemocí, slabotou, stářím, blbostí atd.

Z toho právě řečeného bude nyní vyplývati všeliký oučel a všeliká povinnost obce.

Proti všelikým těmto škodám má nám obec co možná nejvíce jistoty a bezpečnosti podávati: obec má každou škodlivost buď nemožnu učiniti a zabrániti, neb aspoň dle možnosti zastaviti, umírniti aneb nahraditi. K jistotě v obci tedy náleží, abychom nejen proti vpádu nepřátelskému odjinud silni byli, nýbrž aby ani doma v obci nikdo silnější slabšího utiskovati nemohl a neměl, buď si to již utiskování jakékoli; a proto má být v obci dobrý řád, pořádek a dohlídka, proto jsou v obci úřadové, aby chránili slabšího proti silnějšímu. Rozumí se tedy, že tím méně ouřadové sami koho utiskovati mají, neboť jak písmo praví: „když sůl nebude slaná, čím budeme soliti?“ Rovněž tak má obec i proti lstným a podvodným škůdcům občany své hájiti, podvod buď již dobrým zřízením zameziti, aneb aspoň silnými tresty škůdce takové ve strachu držeti, je pilně vyhledávati, k náhradě nutiti, a když nahraditi nemohou, aspoň trest jejich tak zříditi, aby časem svým aspoň nějakou náhradu buď obci za výlohy, buď těm, kterým uškodili, podati mohli. Ku př. jisto jest, že se pracovitý člověk nejen uživiti, nýbrž i jmění si ušetřiti může. Budiž tedy škůdce tak dlouho k práci držán a k šetrnosti nucen, až nahradí tolik, kolik škody působil atd.

Opět se tu samo rozumí, že tím méně obec sama (a neb organy její, úřednictvo) občany své lstně šiditi, je buď ve jmění neb v čemkoli jiném zkracovati má, snad zneužívajíc důchodů zemských k jinému než k čemu určeny jsou aneb všelijakým jiným způsobem, jak zde nesnadno jest vypočítávati.

Rovněž proti škodám, které by si kdo sám z nerozumu, z nedostatku příslušných vědomostí atd. způsobiti mohl, opatřiti jej má obec, a však aby se svoboda bez potřeby neobmezovala, neboť člověku jinák za rozumného a dospělého uznanému svobodno býti musí, pakliže chce i samému sobě uškoditi jakýmkoli způsobem, jenom když výslovné povinnosti své tím neruší a jiným zároveň tím proti jejich vůli neškodí.

Bezpečnost tu a jistotu*) proti všelikým škodám, které od jiných lidí v obci násilí(m) neb lstí nám hrozí, poskytují obyčejně obce nejstarostlivěji, a zvláštní úřadové ustanoveni bývají veřejné bezpečnosti, ačkoli tu ještě i v nejlépe zřízených obcích velmi málo prospěchu nalézáme. Již ale obrana proti cizincům, ačkoli velmi draze přijde občanům (udržování vojska) bývá obyčejně málo platná, tak že by snad žádný nepřítel občanům tak neuškodil, jak jim škodí výlohy tak velikých vojsk. V ostatních ale ohledech obyčejně velmi málo obce občanům svým prospívají.

Zvláště proti všelikým nehodám osudu nepodávají obce občanům svým pražádné jistoty, a podávajíli někde nějaké, děje se to vždy jenom mimořádně a jako výjimkou. Tak ale právě nejkrásnější stránka občanské vzájemnosti zanedbána jest. Považujeme to, a snad vším právem, za nejřednější a nejpěknější vlastnost člověka, že hoře své a radost, zlé i dobré s jinými sdíleti, a tak sám sobě i jiným neštěstí ulevíti, a štěstí rozmnožiti může. Vždyť i na některých zvířatech vidíme, že slabší od silnějších podporovány bývají. A člověk, jenž rozumem svým určen jest, osud svůj (aspoň z části) říditi, neměl by pojistiti sebe a jiné na všelijaké rány náhody? Čím méně člověk závisí od náhody (tak zvaného osudu), čím více sám pánem jest osudu svého: tím skvěleji objevuje se ve své důstojnosti. A právě obec, co veliká společnost, nejvíce schopna jest učiniti člověka neodvislým od náhody; neboť kde ovšem nepostačí síly jediného člověka, důstatečna jest síla mnohých lidí spojených. Práce, pod kterouž by každý jednotlivý klesl, jest spojené síle mnohých jenom snadnou hračkou, a škodu, kteráž by každého jednotlivého zahubila, ani neucítí mnozí, když ji všichni společně ponesou.

Divno jest věru, že právě tato stránka v obci až posud téměř zcela zanedbána byla. Skoro každý jednotlivý občan cítí outrpnost při nehodě jiného člověka, béře v ní účastenství, pomáhá mu, ale obec (všichni dohromady) necítí pražádné útrpnosti, chladně vidí občany své hynout, v neštěstí padat, aniž jim ku pomoci přispívá!? Jest to věru podivné zablouzení ducha lidského.

---

*) orig. Bezpečnost ta a jistota.
(Pozn. vyd.)

Ani o chudé, o mrzáky, nemocné atd. nepečuje obec (stát) a cokoli se pro ně v obci děje, nejde od celé obce, nýbrž jen od jednotlivců neb jiných společností v obci. A i tu není péče o takové nešťastníky důstatečná, síly k tomu určené (ovšem také malé) roztřískají se na tuze malé částky, tak že všude trochu a nikde důstatečně nepomáhají. Hospitály (t. j. útočiště pro churavé a mrzáky) domy chudých, sirotčince, ústavy pro slepé, hluché, němé, nemocnice, blázince atd. jsou obyčejně jen nedůstatečné, a kromě toho se jen zřídka od obce vydržují. Též o sirotky nepečují obce skoro pra nic, a co se pro ně od obce děje, jest pouhé jméno, aneb jim často škodí více než prospívá. Nikdo mi nenamítej, že obce pečují o sirotky služebníků svých (oufedníků), poněvadž otcové jejich o obec zásluhu mají. Zdá se mi, že každý občan, kdo po celý život znamenité daně platí, ale často málo co neb pra nic za to od obce neužije, větší zásluhy má o obec, než služebník obce, jenž za svou práci placen jest.

I za našich osvícených časů vidíme občany (a to ještě znamenitých obcí, jako ku př. Anglicka) hladem mříti; a což by se horšího než smrt přihoditi mohlo člověku žijícímu na tomto světě bez obce? Žebrati též vidíme občany ve všech obcích, jakožto patrný důkaz, jak málo posavad dávají obce občanům svým jistoty a podpory. Rovněž tak vidíme všude mrzáky, blby, starce k práci již neschopné aneb jiné neduživce, aniž se obce (státy) po nich ohlížejí, zanechávajíce je pouze péči svrchovaného Boha aneb nahodilé pomoci dobrých lidí.

Jmenovitě to také jest věc politování hodná, co se děje s ohledu škod nehodami živelními vzniklých. Tuť vidíme zvláštní kupecké společnosti, které tak zvané asekurace proti ohni, povodni neb krupobití atd., co nějakou dobrou spekulaci zavedly a drží, tak své záležitosti vypočítané majíce, aby jim ze vkladů od jednotlivých, jmění své pojišťujících, učiněných, po výplatě náhrad ještě přec znamenitý zisk v rukou zůstal. Jest to věc slušná, aby někdo ještě z neštěstí spoluobčana svého zisk míti směl? aby ještě za strach před živly od spoluobčanů svých jakousi daň pro sebe vybíral? — Nebyloby mnohem lépe, přirozeněji a více slušno, aby sama obec převzala všeliké tyto asekurace a bez užitku je zastávala, a aby nikoho z občanů nevylučujíc všeliké škody jednotlivcům od živlů způsobené co daň na veškerou obec v přiměřeném rozměru rozvrhovala! Tak by se nejlevněji a zároveň pro všechny nejspravedlivěji a nejplatněji pojistiti mohli jednotlivci proti všelikým náhodným škodám jmění svého. Všechny škody ku př. za rok v celé zemi způsobené spočítaly by se, a každý občan by na tuto sumu dal část v poměru té náhrady, jakou by, kdyby jeho jmění ke zkáze přišlo, sám od obce žádal.

I mravní jistota občanů, aby ku př., pokud sami dospělého rozumu nedosáhnou, od lidí zlých a nemravných zkaženy nebyly atd., aby se nepodávaly příležitosti lehké k prostopášnostem a daremnostem atd., náleží mezi povinnosti obce: a však taková dohlídka a péče obce o mravní bezpečnost občanů svých, jakožto věc velmi obtížná a nesnadná nemůže se od obcí ve přílišné důkladnosti žádati.

Vůbec jest úplná jistota občanův ve všelikých ohledech, věc nad míru těžká a obšírná, tak že by nižádným spůsobem obec všelikému v tom ohledu možnému přání nikterak úplně vyhověti nemohla, kdyby i chtěla. Avšak tolik se ani od žádné obce nežádá: jisto jest jenom, že posavad obce velmi málo jistoty podávají občanům.

Pokrok. Podávají-li ale obce občanům svým málo jistoty proti zlému, tím méně ještě o pokrok v dobrém pečují. Člověčenstvo celé a každý jednotlivec určení má patrné, aby vždy dále se zvelebovali ve všelikých ohledech, ve kterých mohou. I zkušenost dlouhověká, i pouhý rozum nás učí, že lidé, jenom když ve společnosti žijí, větší vzdělanosti docházejí; a to sice vzdělanosti ducha i srdce.

Co se vzdělanosti v rozličných naukách, umění, průmyslu atd., a pokroku ve všelikém takovém dotýče, tuť především patrno jest, že sám jednotlivý člověk málo kdy by byl s to, opatřiti si k tomu veliké příležitosti, a že jenom ve spojení s jinými žádoucího poučení nabýti může. Tuť stojíme u hlavní povinnosti obce, u vzdělávání mládeže t. j. budoucích občanů. Patrné jest zřízení člověka, aby dle příkladu jiných tvorů Božích z počátku (z mládí) byl vzděláván, připravován, aby pak v dospělém věku užitek vydávati mohl. Tak jest ustrojeno moudré hospodářství veškerenstva, aby každá část užitek brala a užitek dávala, a nic nebylo nadarmo.

Vzdělání mravné (tak zvaný charakter) musí každému člověku hlavně podati rodina, příklad a vychování domácí, a jisto jest, že aspoň hlavní základ celého svého smýšlení mravního béře člověk z dětinství, buď od rodičů aneb od jiných, kteří u něho místo rodičů zastávali. Vzdělání však rozumové, v rozličných naukách, v uměních, průmyslu atd. nemůže jiný podati než obec sama, a nebo vůbec větší společnosti. Hlavní povinnost obce v tomto ohledu musí tedy býti, aby přede vším jiným o dobré vzdělání mládeže své péčovala ustanovením a udržováním všelikých*) potřebných škol, a vůbec jiných příležitostí ke vzdělání ducha a pokroku ve všem dobrém. Školy, vzdělání mládeže a vůbec občanů má a musí dobrá obec považovati co hlavní úkol svůj, a hlavně síly i náklad svůj na ně obraceti. Pravé vzdělání občanů jest první a nevyhnutelná výminka prospěchu a štěstí celé obce.

---

*) orig.: velikých.

Vezmemeli však důležitost vzdělání občanů s jedné strany, a s druhé nepatrný náklad, nepatrnou péči, jaké mu obyčejně věnují obce, považujíce, Bůh ví z jaké převrácenosti vzdělání lidu za věc mimotní, která se jen pro uvarování hanby veřejné a jen k vůli jménu leda bylo odbývá, aneb do konce za věc nebezpečnou a škodnou: již nevyhnutelně nahlídnouti musíme bídný stav všech takových obcí a nedůstatek občanského smýšlení. Všimněme si jen velikého ročního vydání na vojsko (i v čas pokoje), a mnohem nepatrnějšího na vychování a na školy občanské, a poměr ten nejlépe nám také vysvětlí všechno, čemu bychom se jinák divili. Pokavad učitelové považováni zůstanou co nižší úředníci obce, pokavad budou v obci lépe odměňováni pěstovatelé koní než pěstovatelé dítek, nebude obec kvésti.

Což bychom si však pomysliti měli o takové obci, která by občanům svým příležitosti k pokroku, k lepšímu vzdělání nepodávajíc, ještě jim, když sami svým vlastním přičiněním je vyhledávají, rozličné překážky do cesty kladla a tak je zúmyslně v temnosti a bídě duševní zdržovati chtěla? Tohoť zajisté žádná obec neučiní.

Naopak jest svatá povinnost každé obce, státi vždy na vrcholu vzdělání svého času, žádný pokrok v jakémkoli odvětví lidských vědomostí a kdekoli učiněný, nemá jí tajný býti, starati se má, aby co možná nejdříve každé zlepšení jinde uvedené i doma opakovala. A také opravdu dobré a o blaho občanů svých dbající obce samy vysílají zkušené občany do cizích zemí, aby ústavy tamnější ohlédli, a pak pokud by prospěšno bylo i doma uváděli, neobmezujíce stýkání se občanů svých s cizozemskem dopouští všelikou zahraniční zkušenost do krajů svých; a čím větší a rozmanitější styk*) všelikých náhledů a zkušeností, tím snadnější, jistější a lepší pokrok. Vždyť se dobrá obec nemusí báti zhoubného a škodlivého vplyvu z cizozemska: buďto jsou cizozemské ústavy lepší než její, a tu jistě co dobrá obec je i sama brzy uvede; aneb jsou horší, a tu moudří a vzdělaní občané její po nich bažiti nebudou. Nicméně však přece vidíme, kterak mnohé dost malé obce hledíce si jen pouze diplomatických hraček (jinak zajisté nezasluhuje nazváno býti všeliké důležité směšno-hrdinské vyjednávání o každou maličkost, když se množství drahých kurýrů často v tak nepatrné záležitosti pošle a rozešle, že v jednoduchém psaní po poště za několik krejcarů od soukromé osoby k soukromému poslaném důležitější věci stojí), které zemi velmi draze přijdou nepřinášejíce jí kromě trochy dýmné slávy pražádného užitku, aneb zas nezkončeného, věčného, ohromného, domácího úředního dopisování, popisování, zapisování, rozpisování, opisování (jisto jest, že se často pro nepatrnou věc zdvihne mezi úřady tak srdnaté dopisování a psaní, že jen papír a ingoust na to vypotřebovaný více stojí než celá ta věc, nepočítajíc ani drahé služby úředníků a udržování úřadu); tím však činnost svou bez potřeby rozšířily, že jim již ani mnoho času nezbývá platnější věci, jako jsou potřebné dobré školy, knihovny, vzdělávací ústavy a t. p. opatřiti.

S v o b o d a není snad bezuzdná nevázanost, nýbrž přirozená duchu lidskému samostatnost, aby se obec bez potřeby do osobních záležitostí občanů svých nemíchala překážejíc jim ve volném obcování. Sem náleží, aby jednotlivý aneb celé stavy proti jiným v křivdě nebyly atd., což všechno vypočítati zde nemůžeme. Hlavní základ svobody a vůbec dobrého zdaru obce jest ve všem v e ř e j n o s t, kterážto všechny jiné dobré ústavy za sebou brzy přivede. Pravda se světla nebojí.

Nemůžeme se ani s článkem tímto ani s rokem rozloučiti, nepodotknouce ničeho o m e n š í o b c i t. j. obcích vesnických a městských, kteréžto co menší společnosti tvoří stát, jsouce samy též jako menšími státy. Velmi mnoho ze všeho toho, co o státu platí, i o těchto obcích rozuměti se může; jmenovitě ale jest druhá povinnost obce, p o k r o k, hlavní stránka, kterou zvlášť na zřeteli míti, a které si také s velikým prospěchem hleděti mohou. Blízké vedle sebe žití sousedů a vznikající často potřeby vzájemné pomoci naučí aneb aspoň naučiti mohou snadně hlavní občanské cnosti u ž i l o s t i; zároveň pak užitek společného života, n á s l e d k y d o b r é s p o j e n ý c h s i l velmi často prakticky se objeví. Jak často musí soused pomoci svého souseda užíti, patrné to ponaučení, aby i svou pomoc v čas potřeby jemu neodepíral.

Ačkoli zřízení a stav obcí v naší vlasti daleko ještě vzdáleny jsou od nějakého stupně dokonalosti, přece i tu se naskytá často dosti příležitosti žehnati prospěch společenského života, aneb aspoň si v ý h o d y jeho p ř á t i. Tak ku př. patrně vidíme, že z o b c e, ve které dobrá škola začáteční jest jistě mnohem více mladíků nastupuje do vyšších stavů, a na budoucím koleně tétéž obce shledá se jistě požehnání dobrého školního vycvičení. A tak jest v každé i nepatrné obci, v chudé vísce, dosti příležitosti k ušlechtění života, jenom když někdo o povzbuzení dbá.

Mnohému snad zdáti se bude podivno, řeknemeli, že vlastně více záleží na dobrém zřízení jednotlivých obcí, na municipálním zřízení, než na zřízení celého státu ve vyšších stupních. Neboť se ústavy vyšší v státu zřídka jen stékají s životem jednotlivých občanů, ovšem ale ústavy municipální. Více zajisté záležeti musí občanu jednotlivému, aby se ku př. v jeho obci (městě neb vesnici) s jměním obecním moudře hospodařilo, než na tom, jak se

*) Orig. má patrnou chybu tisk.: skok.

ve státu celém hospodaří. I ta okolnost při tom považena býti zasluhuje, že jest nesnadno celý stát a jeho ústavy opravovati, což jen obyčejně několika málo vyvolencům osudu zůstaveno jest: každý ale skoro byť i sebe nepatrný člověk může vždy šlechtiti a zvelebovati jednotlivé obce, buď příkladem neď poučením svým. I sebe menší opravdivá dobrá činnost jest prospěšnější, než veliké neuskutečněné a nemožné záměry. A jak mnoho se tu naskytá zvlášť některým stavům dle jejich společenského postavení příležitostí k ušlechťování obcí jako ku př. kněžím, učitelům, úředníkům atd., kdyby jenom pustivše soběcké ohledy stavu svého z očí pouze všeobecného dobra vyhledávali. Blažená obec, kde jest několik osvícených moudrých a činných lidí pohromadě, a tím blaženější, mají-li tito mužové ještě dle postavení svého přímý vplyv na záležitosti obecní.

Ovšem bylo by si přáti, aby obce užívaly od státu větší volnosti v domácí správě své, aby nebyly tak přísné dohlídce podrobeny, aby svobodněji mohly i jmění své vynakládati a vůbec se dále vyvinovati, aby samy obce obecní své záležitosti říditi mohly bez cizího vmísování-se. A však i tak vždy dosti jest příležitosti k dobrému, kdyby jenom vůle dobré nescházelo. Kdyby v našich městech, městečkách a vesnicích jenom panoval duch občanský, osvícený, milovný pokroku, bylo by ustavičně dost příležitostí působiti ním k dobrému. Tak na pří. nyní, kdežto vláda projevila dosti zřejmě svou vůli, aby platy venkovských učitelů zvýšeny byly, nepřekáželo by nic jednotlivým obcím učiniti to ze svých prostředků, čím by pak, poněvadž obyčejně samy jsouce patronem, pana učitele si volí, teprva nabyly možnosti opatřiti dětem svým moudrého a vzdělaného muže za učitele a vychovatele. Ale za 100—300 zl. v. č. ročních důchodů ať obec nežádá učeného učitele.

Rovněž tak by nikdo nepřekážel obcím, kdyby si ke vzdělání svému knihovny zakládaly společně, kdyby si (jak ve větších obcích a městech možno) vyšší školy samy zakládaly, nemajíli jich; kdyby se společnou podporou z poddanství vykupovaly (jako to nyní v Uhřích mnohé obce činí); kdyby společně v čas zimy, když práce polní přestala, raději místo lenošení některé průmyslové práce podnikaly (jako se to ku př. v Rusích děje, kde v celých velikých obcích společně pěstují rolníci sami některý průmysl, z čeho obyčejně veliký zisk mívají), složivše se na potřebnou k tomu jistinu a dělíce se společně o užitek; kdyby i místo dosavadních kalužin, jam, dír, kopečků atd. ve vsi samé raději pořádek způsobili, čistě si cesty, po kterých okolo domů svých denně chodí a jezdí, urovnali atd. Neníť však k tomu společenského ducha a pravého vzdělání, a vyskytujeli se kde, bývá to jen zřídka a jako neobyčejným způsobem. Tak ale ne aby naše obce nových výhod a nového dokonalení vyhledávaly, ony ani vůbec o obecní záležitosti své nedbají. Ne zřídka vidíme zvlášť ve městech, že kdyžby měšťané voliti sobě měli některého úředníka, na kterém přec jako ku př. na radovi velmi mnoho záleží, ani k volení nepřijdou. V tomto ohledu vyznati musíme, že ačkoli měšťané naši jinak nad selský stav vysoce sami se cení, přece v tomto ohledu co se šetření svých záležitostí obecních týče, selský stav ještě pečlivější jest u nás než městský, ve vsích našich jest více jistě komunálního duchu než ve městech.

A však se časem svým bohdá! všechno na lepší stránku promění, s lepším vzděláním vzejde i u nás opět utuhlý nyní občanský duch, který předkům našim k tak veliké slávě a mohútnosti dopomohl, a pak nastanou vlasti naší a nám nové blahé časy.

Úvod novinářský.

(Pražské Noviny 2. a 6. ledna r. 1848).

Dvě velmi důležité věci, na které přede vším zřetel obrátiti zapotřebí, jsou rozličné způsoby vlády a rozličná politická smýšlení čili strany politické. Kdo o těchto dvou záležitostech dobře, zdravě a přirozeně smýšlí, tenť má hlavní základ veškerého rozumění věcem veřejným a obecným. A však během časů se tyto věci tak zahátily, buď samy zamotaly neb oumyslně zamotány jsou, nahromadilo se tu tolik druhů, jmen, rozdílů, tak dalece se věci od jmen a jména od věcí uchylily, že se nyní již lidé o pouhé šlupiny toho hádají, jedni schvalujíce něco, jiní haníce.

K vůli pořádku v obci nevyhnutelně musí býti v ní jistá nejvyšší moc, která dílem pravidla, dle nichžto se obec řídí, ustanovuje (zákony), dílem vykonává ve jménu všech ostatních občanů, čehož jednati prospěšno i zapotřebí, dílem rozepře všelijaké soudí. S ohledem na tuto nejvyšší moc jsou nyní tři hlavní způsoby vlády: monarchická, kde jeden všelikou nejvyšší moc ve své osobě zastává; aristokratická, kde nejvyšší moc v obci dána jest do rukou malého počtu osob vznešenějších, a demokratická, kde buď veškeren, aneb skoro veškeren lid sám dle své vůle se řídí. Tyto dvě poslední mohou býti a jsou opravdu velmi rozmanitého druhu a od ouplné monarchie do ouplné demokratie možný jest nesčíslný počet stupňů, nejhlavnější ale rozdíly jsou: konstituční vláda, kde mocnář obmezen jest v moci své, a sice buď aristokratská konstituce, když malý počet tuto obmezující moc v rukou má, aneb demokratská, kde veliký počet neb celý lid vládaře obmezuje; pak republika, kde se bez moc-

náře obec spravuje svěřujíc moc na čas voleným ouředníkům a ta opět může býti aristokratská neb demokratská.

Toť jsou ovšem jen nejznamenitější rozdíly, a marné by bylo chtíti zde všechny druhy a způsoby vlád vyjmenovati, neboť jest jisto, že nejsou ani dvě vlády na světě docela stejné. Poněvadž ale způsob vlády jest záležitost, od nížto velice závisí pozemská blaženost, spokojenost lidu, pokrok, rozkvět a sláva národů: proto také odjakživa lidé velmi mnoho o této věci přemýšleli, rozličná mínění vznikla o tom, a tudy nevyhnutelné hádky, neboť jedni onen, jiní jiný způsob vlády více schvalovali a sobě přáli, proti čemu zase jinák smýšlející se všemožně opírali. Tak skrze toto nedorozumění skrze takové rozličné a od sebe rozdílné smýšlení o vládách, pro tyto hádky, jaká v zemi vláda býti má, povstaly opět rozličné **p o l i t i c k é s t r a n y** rozmanitými jmény se jedna od druhé vyznačující, jako jsou konservativní, liberální, radikální, servilní, moderados atd. Strana politická jest počet lidí jistý způsob vlády schvalujících, a zasazujících se o to, aby takového způsobu vláda v zemi jejich panovala. Strany politické jsou tedy se způsobem vlád ouzce spojeny, a jedno bez druhého se dobře mysliti (nedá).

Zůstali jsme v pojednání svém — v předešlém čísle *) nemilou náhodou přervaném — u té myšlénky státi, že jsou strany politické se způsobem vlád ouzce spojeny a jedno bez druhého se dobře mysliti nedá, a již z toho vidíme, že jest počet stran politických rovněž tak veliký, jako počet rozličných druhů vlád, neboť má každá strana svůj oblíbený způsob vlády, který za nejlepší drží, a s ostatními protivně smýšlejícími stranami v nepřátelství žije.

Jsou tedy rozdílné ve velikém nyní zmatku zapletené strany politické, od sebe rozličné. Jest také veliký počet rozličných způsobů vlád, a v novinách přicházejí zprávy o sporech a hádkách takových stran v rozdílných zemích, a vidíme brzy ten, brzy onen způsob vlády chváliti neb haněti; strany politické si vespolek v novinách vyčítají, jedna druhou v podezření před ostatním národem uvádějíc, a zlehčujíce se vespolek velmi krutě a nelaskavě.

Patrná jest tedy potřeba míti v této dosti zapletené věci nějaký jasný pohled, bez něhožto nesmírně těžko jest novinářským zprávám náležitě rozuměti, a vždy pravý smysl slov rozličně postavených sobě vybrati. Připomeneme napřed, že **j m é n o v ě c n e d ě l á**, což platí i o vládách i o stranách politických, mnohý se jmenuje Pokorný a je hrdý, a leckterý Svoboda je drábem. Každá vláda a každá politická strana může býti dobrá a také špatná, dílem podle okolností země a národu (neboť se každý způsob vlády pro každý národ stejně nehodí) hlavně však podle **j e d n é** vlastnosti, bez které žádná vláda a žádná politická strana, buď si její jméno sebe krásnější a sebe módnější, k platnosti národu není, a s kteroužto vlastností každá vláda zem svou oblažiti může. Jestiť to **p o c t i v o s t**, totiž když vláda nestranně a spravedlivě všechno řídí, když vláda především **s v é v l a s t n í** zákony **s a m a t a k é** zachovává, a sama také všechno činí, co jiným předpisuje, a nic takového sama nečiní, co tresce na občanech svých, opravdu blaho národu a ne jen svůj zisk a své pohodlí na zřeteli má, když vláda opravdu uznává moudrou onu od mnohých dobrých mocnářů pronešenou zásadu, že jest vláda pro národ, ne ale národ k vůli vládě na světě, zkrátka, když sebe vláda nevymiňuje z mravních zásad, které i jednotlivcům i společnostem od Boha věčným zákonem přírody předepsány jsou.

Pod každou poctivou vládou jest dobře žíti, budiž si ona monarchie neb republika, aristokratická nebo demokratická, konstituční nebo i absolutní: ale každá nepoctivá vláda uvádí zem a národ a konečně sama sebe do neštěstí.

Hlediště tedy, na které uvésti chceme čtenářstvo své, jest v krátce řečeno následující: Nejlepší vláda jest nejpoctivější, a kdykoli nám bude rozhodovati mezi dvěma stranama o způsob vlády se neshodujícími řekneme, že jest ona strana nejchvalitebnější, která upřímně chce, aby se v její zemi dle oněch zásad poctivosti vládlo.

Při stranách politických a hádkách jejich v novinách vedených zvláště sluší zásadu naši dobře na zřeteli míti. Neboť v zemích konstitučních, v republikách a těm podobných zřízeních státu mají ty strany politické vždy naději, že ony samy žezlo vlády do rukou dostanou: nesmíme tedy zapomenouti, že se tím časem více jedná jen o to, aby moc vlády v rukou jejich byla, než aby se skutečně vláda změnila a opravila. Právě proto tupí často vládu k jiné straně politické než jejich jest se přiznávající, a vytýkají jí mnoho chyb a nedostatků, kterých se pak když sama jejich strana k vládě se dostane, ve stejné míře dopouštějí. Není tedy vždycky rádno při sporech takovýchto politických stran jenom na jejich jména ohled míti a na tato jména se spoléhati, a to tím více, že častokrát jest skutečně snažení těchto stran zcela protivné jejich jménu ba že častokrát tato jména v rozličných zemích zcela jiný a někdy protivný smysl mají ku p. **w h i g o v é** v Angličanech a v Sev. Americkém Soustátí.

V dalších číslech, kdežto stav nynější rozličných stran politických v každé zemi ukážeme, bude příležitost přesvědčiti se o pravdivosti toho všeho, neboť podotknouce v krátkosti všechny hlavní zásady každé strany snadno budeme moci leckde důkazy

*) V čísle P. N. z 2. ledna 1848.

podati, že mnohá strana zcela naopak jedná než její zásady ukazují.

Ještě jedna jest věc, kterou náležitě uvážiti slušno — noviny a časopisy, které zvláště v zemích konstitučních, republikách atd. veliké důležitosti mají. Tuto znamenati sluší, že každé hlavnější noviny slouží jisté politické straně výhradně rozšiřujíce jenom její smýšlení a protivíce se všemožně tomu, co se smýšlením tímto nesrovnává. Často se tedy stává, že zprávy o stejné události jsou v rozličných novinách zcela rozličné, a kdo se skutečné pravé pravdy dodělati chce, musí nevyhnutelně od zprávy odraziti všechno to, co jest jen pouhé přesvědčení té strany, ku které noviny náleží, neboť často jedny noviny zrovna to chváli, co jiné nejvíce tupí a naopak.*)

Zdáli se ale někomu toto naše mínění (že jest každý způsob vlády dobrý, když jen poctivá jest) nevhodné, ohledni se jenom do skutečnosti světské a shledá pravdivost toho. Každý druh vlády má své zvláštní dobré a zlé stránky, své zvláštní výhody a škody, a proto jsou a budou tyto rozličné druhy vždy jen forma, kterou si bez duše (poctivosti) ani přáti ani nepřáti hodno není. Opravdu také kvésti může všeliké požehnání života obecního, totiž bezpečnost, pokoj, pokrok, svoboda v dobrém a zabránění zlého, pod každou poctivou vládou, buď si ona formy jakékolivěk, jako to skutečnost historická nade všelikou pochybnost ukazuje. Nacházíme šťastné národy pod vládou monarchickou tak jako v republice, a naopak vzbuzuje stav lidu v republice i v monarchii často naše spravedlivé politování: vždy se podle poctivosti vlády řídí blaho národu.

Poctivá vláda řídí všechno dle nejlepšího přesvědčení svého, t. j. dle rozumu: neprovádí však vždy jen svou vůli bez ohledu k dobrému-li či k zlému. A v nejdemokratičnějších státech často chytrý a mocný jednotlivec všelikými ošklivými prostředky dovede vůli své většinu hlasů získati a neobmezeně vládnouti, a naopak. Proto se také ani z pouhého jména nic souditi nedá o vládě.

Zbývá nám tedy ještě budoucně všeliké způsoby vlád, jaké hlavně mezi vzdělanými národy tohoto světa v obyčeji jsou, pokud k tomu naše noviny místa poskytují, krátce ale srozumitelně popsati, a to zcela nestranně, jak toho okolnosti žádají. Neboť jenom oumysl náš při těchto článcích jest, aby naše čtenářstvo, pokud jinde k poučení takovému dobré příležitosti nemá, poznalo hlavní osnovu všelikého způsobu vlád, bez kteréžto známosti nelze nikterak v čtení novin onu užitečnou zábavu naleznouti, která jest hlavně naším směrem. Cokoli se děje ve světě politickém, nemůže býti srozumitelno tomu čtenářovi, který o zřízení jednotlivých zemí aspoň povrchní vědomosti nemá. Proto se stává, že takoví čtenářové noviny čítají takřka jen proto, aby věděli něco nového — že ale přece ačkoli se všeho dočtou, vlastně nevědí, co se stalo.

*) Věděti, který časopis které straně slouží a jaké jest jeho snažení, jeho zásady atd., jest věc k vyrozumění pravému směru událostí politických nevyhnutelná.

Korouhev naše.

(Pražské Noviny z 19. března r. 1848.)

V Praze dne 17. března 1848. Jedna událost stíhá druhou, děj se hrne za dějem, nikdo neví, co nám přinese budoucí doba. Zapotřebí jest ale, abychom nedajíce se unésti valem nových věcí, pokojně a zmužile rozvážili stav svůj nynější, abychom se již dříve a v čas ohlédli po cestě, kterou kráčeti máme.

V nynější době nevíme nic, než že máme **svobodu tisku** a dostaneme **konstituci**. Svoboda tisku jest sama v sobě dokonalé právo, neboť jest nejlepší prostředek ke všemu, každý může smýšlení a přesvědčení své veřejně pronésti a dobrá věc získá si průchod. Musíme vždy s dobrým a upřímným vědomím to na mysli míti, že každá **spravedlivá** a **poctivá** vláda v konstituční zemi tak jednati musí, jak tomu chce národ, a poněvadž jest málo kdy ouplná svornost v národu, tedy aspoň musí vláda jednati tak, jak tomu chce větší díl národu. Kdo tedy pro mínění své svobodným tiskem do veškerých končin vlasti v novinách a jinými spisy roznešené větší část národu získá: ten provede oumysl svůj. Právě proto jsme nazvali svobodu tisku prostředkem ke všemu ostatnímu.

Konstituce je ale kulaté slovo, které samo v sobě ještě neznamená nic dobrého. Francouzové měli také za krále Ludvíka Filipa konstituci od r. 1830 až do 1848, a přece konečně museli r. 1848 krále svého i s celou vládou ze země vyhnati. Neboť jim chytrý král Ludvík Filip jenom zevnitřní formy svobody nechával, zatím ale všechno tak uplatniti dovedl, že Francouzům málo prospívala svoboda jejich konstituční. U nás ale doufati musíme a také přesvědčeni býti můžeme, že J. M. C. král náš **Ferdinand**, jenž jest pán **dobrotivý** a **poctivý muž**, nám věrným obyvatelům koruny české skutečně a upřímně obmýšlí dáti konstituční svobody a žádoucí opravy. Avšak i při nejlepší vůli mocnářově není vždy jisto, že dobrá věc průchodu najde, a jmenovitě u nás ve Vídni, kdežto ještě ze státního stroje mnohé kolečko, od bývalé zrušené vlády zastrčené, vyňato býti musí, než stroj dobře půjde, zvláště u nás ve Vídni báti se musíme, že snad osoby mnohé, které od předešlých ředitelů země

ustanoveny jsou a posud místa svá drží, dle všeliké možnosti své k tomu směřovati budou, aby se ze starého kvasu co možná nejvíc zachovalo. Proto musí být naše hlavní starost, abychom se mezi sebou o všechno sjednotili, čehož nám k opravdivému národnímu štěstí a k obnovení staré české slávy zapotřebí jest, a pak dbáti musíme, abychom v bratrské svornosti mezi sebou také skutečně tak dlouho usilovali a se poctivě snažili, až si všechno vydobudeme, čehož nám zapotřebí. Až posud dokázali jsme skutečně chvalitebnou svornost a proto se nám i při všech obtížnostech nepříznivé vlády, ve všech národních záměrech dosti dobře vedlo, tak že jsme vždy poznenáhla ku předu kráčeli, když nám okolnosti nedovolovaly, rychle letět. Ovšem jest věc přirozená, že nyní mezi námi nastanou mnohé strany a roztržky pro smýšlení, čemuž se při svobodě vyhnouti nelze; ale prosím vás, bratří milí! pro všechno a ve jménu vlasti naší, abyste aspoň tak dlouho se zapřením vlastních osobních náhledů všeobecnou svornost zachovali, až budeme mít všechno to pojištěno, co nyní zde (ovšem jen v krátkosti) vypočtu a co považuju za nevyhnutelné požadavky pro blaho našeho národu a naší země.

1. **Odtržení koruny české**, totiž Čech, Moravy a Slézska **od Německého spolku.** Spolek německý bez toho nyní dostane zcela jiné zřízení a nebudeme povinni k novému spolku se připojiti. Zvláště nyní, když celé Německo v nesmírném kvašení se nachází, nejpřiměřenější doba jest pro nás, abychom se politického spolku zbavili, který nám nikdy k užitku nebyl a býti nemůže. Náš spolek jest ale Rakousko: tu jsme se svými slovanskými bratry, s Iliry a Poláky pohromadě, a zde budeme míti vždy přirozenou převahu, kdežto bychom ve spolku německém jenom malinký přívěsek byli, určený k zahynutí, k zaplavení od němectva. Rakousko budiž zcela samostatné, zcela neodvislé, mocné císařství: v něm dojdeme my Slované konečně slávy; v titule císaře našeho jest **sedm** království slovanských, a kromě toho Uhry, ve kterých jsou Slovanů $^{2}/_{3}$!

Samostatnost ouplná byla by pro nás Čechy za nynějších časů, kde samé nesmírné říše v Evropě povstaly, jenom holé neštěstí, byli bychom předně vždy jen mocnářství slabounké od jiných odvislé, a k tomu naše národnost vždy v největší nebezpečnosti. Takto ale ve spojení s jinými Slovany v Rakousích můžeme požívati co zvláštní koruna česká všeliké samostatnosti, a zároveň všelikých výhod a užitku velikého našeho státu. Tedy upřímně a srdečně dbejte o vznik Rakouského císařství! Posud ovšem nemělo slovo „Rakousy" pro nás žádného milého zvuku, žádné sympathie; ba spíše nenávist a mrzutost v nás působilo: ale toho byla vinna stará špatná vláda, která naše národnosti utiskovala ne sice zjevně ale tajně, která nás v tuhé, nízké, důstojnosti vzdělanců nehodné poddanosti a kázni držela, nepřejíc nám žádných slastí dobře zřízeného státu. Nyní když nám svoboda nastala, bohdá brzy nabudeme více přítulnosti k císařství svému, o kterém bychom si ale k jeho vlastnímu prospěchu přáli, aby **jiné jméno** přijalo, na dosavadním lpí rozličné 200leté hříchy. (Jméno Rakouského císařství beztoho jest z Napoleonských časů).

2. Zároveň ale o to se pevně ujmouti musíme, aby koruna naše (Čechy, Morava, Slézsko) v císařství Rakouském ouplné **administrativní samostatnosti** užívala, a svou **zvláštní konstituci**, svůj zvláštní **sněm** měla. Bez toho není možná celému císařství jednu konstituci dáti, a proto naději máme, že Čechové, Poláci, Ilirové, Uhrové, Vlachové, Němci a každý národ svou zvláštní konstituci dostane, aby užívati mohl při sněmích svého národního jazyka, kterak by se při všeobecném sněmě všech těchto národů jednalo? Jistě jsme přesvědčeni, že by žádný z nich cizího jazyka rád neužíval! A proto bude nejlépe, když každý doma svým pánem zůstane, tak jediné udrží se potřebná svornost a vzájemná náklonnost. Ve vyšší správě zemské ovšem musí být všechny země nějak sestředěny: jakým spůsobem se to státi má, zanecháme rozhodnutí zkušeným diplomatům.

Co se rovnosti obou jazyků českého i německého v ouřadech i ve školách týče, nesmíme tomu tak rozuměti, jakobychom chtěli jen rovnost nějakou **z milosti**: bez rovnosti **důstojné** nesmíme se nyní spokojiti. Bratří! nezapomínejme, že také posud byla ouplná rovnost obou jazyků před zákonem — na papíře, jak jsme se ale my Čechové při tom měli, víme každý dobře.*) A proto nyní, pokud železo horoucí jest, kovejme: každý Čech jest nyní **v této době zrádce svého národu,** který pevně nestojí na svém jazyku všude; nepřijímejte nic od ouřadu německého (zvláště také od krajských), aby se ti pánové pohodlní, kteří posud času neměli zákonům v tomto ohledu vyhověti, mermomocí musili naučit pravopis jazyka svého mateřského, který až po tu chvíli za pecen chleba zrádně prodali. Hanba Čechu! který není všude Čechem! Neužívejte nyní v této době přechodu nikdy a nikde jazyka německého, kde toho není nevyhnutelná potřeba, sice se dostane naší ubohé mateřštině, až pomine doba tato, opět nízké a opovržené stanoviště předešlé!

Šlechto česká! nyní jest poslední ještě doba, ve které dokázati můžeš, jsili přítel nebo nepřítel národu svého! Posavad jste

---

*) Redakce těchto listů má mnohé trpké zkušenosti, že nám články, ve kterých jsme na rovnosti té stáli, censura vytrhovala! To byla rovnost! —

se pánové naši! nikdy neukázali příznivci národu svému a jeho národnosti, drželi jste s potlačovateli své vlastní krve, zapomínali jste, **že jest oukol velikého rytíře držeti s utlačeným** a proto netloukly naše srdce pro vás, proto jste byli slabí, proto jste byli utlačeni od bürokratie. Přede vším očekává od vás národ, abyste ouřadníkům svým na českých panstvích **hned nyní** nařídili, by všechno po česku vedli, abyste všude, kam vplyv váš sahá, dbali o důstojnost a velebnost jazyka českého, hodni jsouce svých slovutných předků.

Oznamujeme tuto zároveň, že se tyto dni bude v Praze podpisovat žádost k vys. slav. Pánům Stavům království českého, aby **hned nyní na svém divadle čtyrykrát za týden česky a třikrát německy***) hráti poručili. To mohou páni Stavové hned sami učiniti, na důkaz své lásky k národnosti, jsouť neobmezení majetníci svého divadla, a nabudou zároveň pro sebe nejlepší příležitost cvičiti se příjemným způsobem v jazyku národním.

Rovnost v ouřadech rozumí se také tak, aby všechna ohlášení, všechny veřejné nápisy také české byly, aby se všechno v novinách také po česku oznamovalo atd. Žádáme také, aby nyní, kdežto nepochybně veliká sháňka po vysvědčeních z češtiny nastane, přísně se při tom ode všech profesorů pokračovalo; neboť nám jest dobře známo, že posavad mnohý dostal z pouhé zdvořilosti vysvědčení, který nic neuměl. Páni profesorové! máte nyní velikou moc a veliké odpovídání, a zároveň máme čest oznámiti, že my věrně budeme práva svého užívati a pády takové ohlašovati, když někdo nezasloužené vysvědčení dostane. Neračte zapomínati, že jest v tomto pádu velmi lehko dokázati, že nezasloužené jest vysvědčení.

Rovnost ve školách nesmíme také rozuměti v ten smysl, aby snad jen české gramatice se vyučovalo: nýbrž především vyřknuta budiž zásada, že nikdo do vyšších škol (do gymnasií) přístupu nemá, kdo neumí česky i německy, a na gymnasiích i ve vyšších školách může se pak česky i německy přednášeti. Proto ale se musí založiti v krajinách německých české normálky, aby našim krajanům německým příležitost dána byla učiti se česky.

4. Co se sněmu zemského týče, nevíme arci nyní, jakou obmýšlejí učiniti změnu, ale přesvědčeni jsme, že ta středověká stavovská representace přestati musí. Mají-li být skuteční **stavové**, ať jsou ze všech stavů a nejen šlechta, kněžstvo a měšťanstvo. My myslíme, že při poradách o všeobecném dobru zemském lidé všelikých stavů přítomni býti mají, aby každý sám přednesl, co mu zapotřebí, čemu každý sám arci rozuměti musí. Zvláště šlechta nemůže míti na budoucím sněmu, máli být konstituce dobrá, větší váhy a většího hlasu, než jest přiměřeno velikosti nemovitého jejího jmění, a ostatní stavové musí k ní též v podobném poměru státi.

*) Dle opravy v P. N. z 23. března 1848 má státi „čtyrykrát německy". (P. vyd.)

Zásady Národních Novin.

(Národní Noviny ze 7. června r. 1848.)

1. Blaho a sláva národu česko-slovanského jest náš nejhlavnější oučel, k tomu směřujeme všemožně, a hotovi jsme všeho jiného, buď si to cokolivěk, odříci se, kdyby to blahu a slávě českého národu překáželo. — —

2. Rovnost mezi Čechy a Němci nerozumíme tak, aby všeho měli Němci polovic a Čechové polovic. Toť bychom za velikou křivdu Čechů vždy považovali, neboť jest Čechů ¾ a Němců ¼ v zemi. Naše mínění jest: Čech i Němec užívej každý všelikého pohodlí strany národnosti své v ouřadech i ve školách, jinak ale Čechové přednost mají, poněvadž v Čechách jsme a většina Čechů.

3. Kdokoli se proti spojení Moravy a Čech protiví, toho za zrádce národu považujeme a za ouhlavního svého nepřítele. Neboť jenom skrze toto spojení může kvésti blaho a sláva lidu moravského i českého.

4. Žádným způsobem nechceme býti **provincií** rakouskou: nýbrž koruna česká požívati musí ouplné samostatnosti, čím větší tím líp, tak aby Rakousko (nepřijme-li jiné jméno místo tohoto u mnohých národů nenáviděného) bylo jen foederace (spolek) samostatných zemí a národů.

5. Ostatně se samo sebou rozumí, že držíme a držeti budeme stranu demokratů, to jest ouplná rovnost všech občanů před zákonem. Ačkoli jsou a vždycky býti musí ve světě nerovnosti, jak ve jmění, tak ve schopnostech a zásluhách: přece před zákonem stejně platiti musí každý občan, buď si bohat neb chud, šlechtic nebo nešlechtic, učený nebo neučený.

6. Všech stavů si vážíme, pokud jiným neškodí a nepřekážejí. Privilegie šlechty, které ostatním stavům škodí a překážejí, buďtež zrušeny. Ostatně daleko budiž od nás, nenáviděti šlechtice, proto že jest šlechtic: naopak vážíme sobě šlechtice, který nyní upřímně s národem drží, tím více, proto že mnohem záslužnější jest, když privilegovaný bez záště upustí od svých starých privilegií.

7. Co se náboženství týče, ctíme každé upřímné a svědomité přesvědčení; ale nenávidíme pokrytce, kteří očima vždy k nebi míří a rukama se světa chápají,

kteří nemajíce v srdci žádné náboženství, před světem největší nábožnůstkářství provozují a zuřiví odsuzovatelé jsou všech, jenž mínění své upřímné poctivě povědí.

Katolickou církev považujeme za hlavní zemskou, a však aby ostatní církve v zemi naší uvedené ouplné požívaly svobody. Reformy katolické církve, které za potřebné považujeme a o které vždy bojovati budeme, jsou:

Zrušení celibátu, aby kněz byl občanem skutečným a neprotivil se přírodě; zřízení více biskupství, aby biskupové zase byli jen starší kněží, ne pak magnátové světští; uvedení národního jazyka do církve místo latiny, synody církevní, zrušení patronátu, postupování podle zásluh, zrušení štoly, desátku atd. a uvedení stálých slušných platů, spojení učitelského a kněžského stavu v jedno.

8. Budeme vždy směřovati k tomu, aby vláda obětovala na školy a na vzdělání nejméně desetkrát tolik, co posud, na vojsko ale a na diplomaty zase jen 1/10 část toho, co posud.

9. Strany ouřednictva jsme přesvědčeni, že časem svým na třetinu zmenšeno býti může, a to ještě k většímu urychlení prací. Ouředník jest služebník země: obce jsou zcela svobodné ve své administrací.

10. Co se zřízení zemského týče, přejeme si jednu komoru, ve které všechny druhy občanů dle přirozené váhy své náležitě míti budou. Když tři sněmy po sobě na něčem se usnesou, budiž to zákonem i bez královského potvrzení, jako v Norvéžsku.

Zjevně jsme pověděli oučel svůj, aby každý též zjevně s námi neb proti nám býti mohl, jak za dobré uznává. My, bohdá! dovedeme hájiti tyto své zásady proti všelikým námitkám.

Výklad hesla Národních Novin.

(Národní Noviny z 4., 5. a 6. července r. 1848.)

Mnohý zajisté již po celé čtvrtletí čítal na hlavě těchto novin vždy stejné zásady tlustým písmem vytištěné: „Skutečná rovnost národností. Spojení zemí koruny naší. Zrušení práv feudálních. Rovnost všech stavů před zákonem. Soudy přísežných. Odpověděné ministerstvo pro korunu naši. Všeobecný sněm celého národu. Národní gardy všude. Úplná reforma škol a ouřadů. Místokrál v Praze" — aniž sobě pomyslil, co vlastně těchto několik řádků v sobě obsahuje. Jest to heslo našich novin, to jest oučel náš, který chceme svými novinami dosáhnouti; chceme tak dlouho usilovati, až všechno to, co ta slova obsahují, skutečně v Čechách a na Moravě uvedeno bude ve skutek. A poněvadž nyní v tomto stavu vojenského obležení mnoho času nám zbývá k rozjímání, umínili jsme si, smysl svého hesla trochu obšírněji vyložiti, aby každý třeba ve věcech státních méně sběhlý jasně viděl, jaké opravy si přejeme ve své zemi, a aby pak dle svého uznání si mohl sám říci, drží-li s námi.

1. **Skutečná rovnost národností.** Každému jest známo, že za starých časů před naší porážkou na Bílé hoře v naší zemi jen čeština panovala, všechno se u ouřadů jen po česku jednalo a psalo, všichni stavové se honosili tím, že jsou Čechové. Po bitvě na Bílé hoře ustanovil vítěz nad námi císař Ferdinand II., aby němčina i čeština stejných práv užívaly, a od té doby počala se němčina u nás vždy více zmáhati a čeština domácí ponižovati. Veliký počet nejhorlivějších a možná pověditi nejpoctivějších Čechů vypovězen jest z vlasti, statky se jim pobraly a rozdaly mezi pomocníky císaře Ferdinanda II., kteří byli cizincové z celého světa sebraní, lid náš dán byl této nejvíce cizé šlechtě do nejhorší poddanosti; Lichtenstein v Čechách, Dietrichstein na Moravě, oba cizincové, drželi co správcové zemští železnou metlu nad naší zemí, našinci rozptýleni jsou do celého světa a do zpustlé země naší uvedeno jest nesmírné množství kolonistů německých. Stará naše svobodná konstituce, kterou již císař Ferdinand I. znamenitě pokazil, vzata nám jest ouplně od Ferdinanda II., a nastala neobmezená despotická vláda, kterou jest nejlépe nazvati jezovitskou.

Pod takovou vládou brzy musí v každé zemi klesnouti vzdělání, mravnost, poctivost, statečnost ducha, vynálezy atd., ouplatky všude zjednají průchod, a ouřednictvo s vojskem panují nad těmi, kteří je prací svou a penězi svými živí. Proto se také jenom cizinci zmocnili v Čechách poznenáhla všeho průmyslu a všeho vzdělání; neboť dosáhnuvše doma lepšího vycvičení, přišli do změ naší a zřizovali u nás výnosné dílny a ústavy. Kupectví též bylo vždy hlavně v jejich rukou. Celá šlechta a všichni vážnější stavové počali se poznenáhla jazyka národu svého ba poctivé české krve odříkati, a jmenovitě od časů císaře Josefa, kdežto se vláda sama všelikými velmi vtipně volenými prostředky počala bedlivě a úsilně starat o rozšíření němčiny, od těchto časů utrpěla naše národnost takovou porážku, že jsme my Čechové ve své vlastní zemi opovrhel byli, a že se za hanbu a nevzdělanost považovalo, ve společnostech česky mluviti, tak že ještě podnes jest malý počet lidí vzdělaných, kteří by v mluvení a v psaní mateřčiny své tak obratní byli, jako jsou v němčině, úřadové naši sami tak jsou po zadu, že si ku příkladu translatory (překladače) české drží, jako v Praze sl. gubernium,

sl. policie, ačkoli skoro každý ouředník rozený Čech jest a největší počet česky mluví. Tak malou vážnost mají k jazyku našemu a k zákonům tito pánové, že si lenují, naučiti se českému pravopisu! ačkoli jim zákon vždy (ne teprva v konstituci) předpisoval sběhlost v jazyku českém. Když tedy u samých úředníků zákony v tak malé vážnosti jsou a za žert se považují, což divu, že jestli ostatní lidé ještě méně na zákony dbáti budou. To pak bude hezký pořádek v zemi!

Takový hanebný stav a zanedbávání jazyka a národnosti své my Čechové déle trpěti nechceme a nebudeme, zvláště když zákony na své straně máme, které vždy mluví o rovnosti obou jazyků. Skutečnost ale vždy ukazuje ještě nerovnost do nebe volající, a mohli bychom na sta pádů vypočítat, kde čeština proti němčině u nás zkrácena jest proti zákonu. Ani teď neukazují ouřadové naši chuť a dobrou vůli, držeti se těch zákonů. Jen jeden nejnovější příklad. Vláda vydává nyní v Praze noviny ve svém smyslu německé i české, Prager Zeitung a Pražské Noviny. České vycházejí v malém archu 4krát za týden, německé ve velkém 6krát; německé mají všechna ouřední oznámení, české skoro žádná. K tomu ještě pochází toto ustanovení od hr. Lva Thuna, který se od Němců za Ultračecha vyhlašuje! —

Nechceme-li tedy, aby ze země naší poznenáhla bylo Irsko, kdežto Irčané žebráci jsou a Angličané páni, musíme pevně pracovati o tuto skutečnou rovnost národnosti, která nám tím více dle práva náleží, že jest počet nás Čechů mnohem větší než Němců.

2. **Spojení zemí koruny naší.** Koruna česká za minulých časů složena byla z nynějšího království českého, z markrabství moravského, z vévodství slezského a z Lužic. Tyto země mívaly od starodávna jednoho společného krále, tak jako v nich obýval národ jeden česko-moravsko-slezský. Později však rozděleny byly země na troje vladařství čili gubernie: českou, moravskou a slezskou, a to sice z té příčiny, aby tím rozdělením veliká moc našeho národu rozkouskována byla a tím jistěji se každému nespokojenému hnutí překážka postavila. Za Marie Theresie ztratili jsme od naší koruny Slezsko skoro celé, které Prušanům připadlo a nyní již téměř naskrze poněmčeno jest. Lužice také již velmi dávno ku koruně naší nenáleží. Zbyly tedy až posud jen Čechy a Morava, kteréžto dvě země posud podle jména korunu českou tvoří, skutečně ale nikterak spojeny nejsou.

Poněvadž ale nyní všichni rozumní v Rakousích za to mají, že se v Rakousku každý národ sám dle potřeb svých zvláštních doma říditi musí, neboť jsou v Rakousích národové zcela rozliční a sobě nepodobní, tak sice, žeby pak Rakousko bylo spolek národů stejně oprávněných: proto zas všichni praví vlastencové v Čechách i na Moravě po tom touží, aby Morava a Čechy dohromady byly jednou částí tohoto spolku rakouských národů. Neboť jsou Čechy a Morava země sobě ouplně podobné, od jednoho národu hlavně zasídlené, tak že se mohou velmi dobře stejnými zákony říditi. Spojením Čech a Moravy dosáhl by náš kmen česko-moravský větší moci a vážnosti ve světě, neboť jest známá věc, že se vždy spojenými silami dále dojde než rozdrobenými. Velmi mnoho by též obě země skrze spojení ušetřily v každém ohledu, poněvadž bychom mnoho ústavů, kterých nyní i v Čechách i na Moravě zvláště máme, potom společně užívati mohli.

A však se tomuto spojení našemu protiví nepříznivcové naši, kteří se právem obávají, že bychom pak my Slované moravsko-čeští tím spojením proti jejich útiskům se lépe brániti mohli, a posavád jest převaha těchto našich odpůrců zvlášť na Moravě příliš silná, poněvadž se jim tam podařilo, na mnohých místech proti Čechům u samých Moravanů, našich bratří, nedůvěru a zášť vzbuditi. Musíme ale doufati, že časem svým, až vzdělání se více mezi lidem naším rozšíří, to, co nyní jen vzdělanější žádají, všeobecnou vůlí se stane celého národu českého i moravského, kteréžto vůli pak žádná moc nepřátelů neodolá. Takové tedy vzdělání rozšířiti časem svým jest též oučel Národních Novin.

3. a 4. **Zrušení práv feudálních. Rovnost všech stavů před zákonem.** Bůh stvořil všechny lidi podlé obrazu svého, všichni jsme, jak nás pravé náboženství křesťanské učí, bratři, synové a potomkové jednoho otce. Avšak během času přišla tato rovnost skoro napořád k zapomenutí. Lidé zlí a mocnější počali panovati nad svými spolubratry a utiskovati je všelikým způsobem; sami nic nepracujíce žili přece dobře a rozkošně z mozolů bratří svých utištěných, které poddanými nazývali, a kteří pro ně, pány své, pracovati museli. Ti, jenž poctivě a v potu tváři pracovali, vedli život bídný a nuzný, neboť museli největší část výdělku svého odváděti jiným. Tito panující považovali sebe za lid zcela jiný, vznešenější než ostatní, nazývajíce se šlechtou, a ostatní lid, nemoha se povznésti k lepšímu vzdělání, vždy zůstával v temnotě a hrubé porobě.

Mezi národy slovanskými ve starých časech nejdéle se udržela svoboda a rovnoprávnost, neboť všichni mezi sebou za stejnoprávné se považujíce, volili si jen k vůli pořádku starší a vojevody. Později ale národy slovanské, lid tichý a pracovitý, podmaněni jsou skoro všichni od cizinců Tatarů, Němců, Turků, Maďarů, kteří z nich všude své poddané nadělali a šlechtu dědičnou mezi nimi zavedli.

Nyní nastaly opět blaženější časy, s lepším vzděláním rozšířila se v člověčenstvu

lepší úcta k sobě samému, spravedlivost nabyla větší váhy, stará feudální práva šlechty uznána jsou za křivdu a budou zrušena. Zavedena bude ouplná rovnost každého před zákonem, o které ale musím pro vysvětlení několik slov podotknouti.

Rovnost tato nemůže záležeti v tom, aby jeden člověk zcela ve všem se vyrovnal druhému, totiž ve jmění, ve vážnosti, ve schopnostech atd., toť zajisté každý nahlíží. Budouť vždy, pokud svět světem bude, lidé čipernější, přičinlivější, rozumnější, šťastnější atd. než ostatní, a kdyby dnes dva lidé ve jmění sobě docela rovni byli, zítra zajisté již nebudou. Třeba by i rovnost před zákonem panovala, musí býti a budou vždy představení a podřízení, sice by se pořádek, hlavní potřeba dobrého zřízení, nezachoval. Ale rovnost před zákonem znamená tolik, že jeden člověk k vůli rodu svému nesmí předností nějakých užívati před jinými.

Aby tedy toto i v naší zemi zavedeno bylo, k tomu též budeme obraceti snahu svou, ukazujíce vždy zlé stránky takových nespravedlivých předností a blahé následky demokratické spravedlivosti a rovnosti před zákonem.

5. **Soudy přísežných.** V zemích konstitučních svobodných stává se velmi často, že občané dobřesmýšlející s vládou do rozličných sporů a hádek přicházejí, poněvadž každému svobodno býti musí, o každém kroku vlády mínění své buď hanlivé neb pochvalné vysloviti. Vůbec není v zemích konstitučních opposice nic nedovoleného, ba může se zřejmě a veřejně usilovati o svržení vlády a ustanovení jiné, když vláda (dle přesvědčení opposice) neschopná jest, zem jak náleží říditi. Nejvíce se takové odpory dějí v novinách, které pak opposičními se nazývají. Pochopitelno jest, že pak ministři, presidentové a jiní ouředníci proti takovým odporníkům svým a jmenovitě proti opposičním novinám nechuť mají a rádi by je potrestali a odsoudili. Zapotřebí jest tedy, aby soudce nebyl stranný, aby ouředníci nesoudili nad urážkami jim učiněnými, sice nebude pravá svoboda nikdy v zemi průchod míti. K tomu cíli nejlépe jest, moc soudní zcela vzíti ouředníkům, tak jako jim odňatá jest moc zákonodární (zákony dává sněm s potvrzením královým). To se nejlépe docílí, když soudcové jsou mužové vyvolení od občanů a také neshoditelni (leč by se jim přestupky dokázaly), aby mohli nestranně souditi bez ohledu na důstojnost, tak aby i nejmenší občan proti nejvyšším ouředníkům (třeba ministrům), nejbohatším lidem, ba proti králi samému u soudů právo své dobré provésti mohl. Ve všech důležitějších věcech musí výrok dáti porota neb soud přísežných, t. j. jistý ustanovený počet k tomu vyvolených a neodvislých občanů, kteří uznati musí, nalezají-li skutečně na obžalovaným onu vinu, kterou ouřady udávají.

Bez takového soudu přísežných jmenovitě by nikde neobstály svobodné, neodvislé noviny, poněvadž by jinak ouředníci vždy redaktory jejich pronásledovali a odsuzovali k trestům peněžitým i do vězení. Jak tyto poroty zřízeny jsou, o tom jindy.*)

Místo úvodu.

(Slovan z 8. května r. 1850.)

Znamenitý muž národu anglického Sheridan pravil: **„Raději žádný sněm než žádnou svobodu tisku; raději oželím odpovědnost ministrů, Habeas-Corpus-actu, povolování daní, nežli svobodu tisku, neboť touto všechna dotčená práva opět si získají!“**

Pravdivost jeho slov, skutkem osvědčená v dějinách novějších století, zakládá se hlavně na tom, že bez osvěty a probuzenosti duševní není národ schopen uhájiti svobodu svou a právní zákonitou vládu proti libovolnosti zpanštělých samozištníků, kteří vždy o to usilují, brzy chytře a pokrytsky, brzy zas násilně, aby zneužívati mohli statků a osob spolutvorův svých, od Boha rovně oprávněných.

Nemohla by zajisté malá hrstka vládychtivých utiskovati ku svému prospěchu celý národ, kdyby tento, jsa náležitě vzdělán, rozuměl všem svým záležitostem a svou vůli náležitě projeviti a provésti uměl. Úkolem svobody tisku jest tedy povýšiti poznenáhla celý národ, neb alespoň největší část jeho k takovému vzdělání, a jen tenkrát můžeme sobě dělati naději na opravdivou a jistou svobodu. Třeba se i národu podařilo náhodou skrze revoluci svrhnouti se šije své jarmo absolutní vlády, jestli zároveň není větší část jeho vzdělaná, v brzkém času zase jiní pod jinými záminkami dovedou se zmocniti libovolné a protižakonní vlády nad národem, jako toho právě za našich časů leckde příklady vidíme.

Není zde k tomu místo a také ani úmysl, dokazovati důležitost svobody tisku pro svobodu občanskou — zdá se mi, že již příliš přesvědčen jest svět o této pravdě.

Také náš národ uvítal roku 1848 novou tuto svobodu se srdečným nadšením, a zakusil jistě, byť i na krátce, její ovoce, a aby i dále a ještě s větším prospěchem radovati se mohl z této výhody, o to budiž hlavně péče všech, kterým souzeno jest,

---

*) Článku tohoto Havlíček už nedokončil; bylť den na to, o jedné s půlnoci se 7. na 8. července 1848 vojenskou eskortou odveden na Hradčany, po několika dnech byv propuštěn, odebral se do Vídně jako poslanec a v návalu jiné práce již se k „Výkladu“ nevrátil. (Pozn. vyd.)

jakožto průvodčím, vésti národ na obtížných cestách ke stálé občanské rovnoprávnosti a svobodě.

Od té doby, co Praha, hlavní to ohnisko vyššího života našeho národu, pravé srdce, z kterého proudí již po tolik věků oživující žíly do veškerých našich krajin, od té doby, co Praha skrze obležení zbavena jest (bohužel již nyní celý rok!) vedle jiných ústavních práv také svobody tisku, ztratili jsme téměř celou svobodu tisku pro záležitosti občanské. Ačkoli kromě Prahy a několika pevností v celé ostatní naší vlasti v ouplné míře platí ústava a v ní pojištěné právo svobodného tisku, nepoužil nikdo za ten celý čas tohoto práva k vydávání liberálního, záležitosti českého národa bezohledně zastávajícího politického časopisu. Zajisté ne velmi chvalitebná to pro nás událost, svědčící o malé posud probuzenosti našeho veřejného občanského života! Pohleděme vůkol sebe! Malá naše sousední saská země, počítající milion obyvatelstva, čítá svých asi 200 politických časopisů, a není tam téměř ani jednoho dosti nepatrného městečka, které by nemělo svůj politický časopisek. U nás ale kromě Prahy neudržel se posud nikde samostatný politický časopis*) a následek toho byl ten, že s Prahou klesl národ dobrovolně do obležení.

V Praze zatím, kdežto i tak počet našich politických časopisů skrze nový, velmi přísný zákon o tisku a ustanovené v něm na naše okolnosti příliš veliké kauce až k nedůstatku se zmenšil, zápasily liberálnější časopisy všelijak s vojenskými ouřady: jaký při tom byl osud mých Národních Novin, jest sice ve hlavních ohledech každému povědomo, zevrubněji bych ale mohl jen já a vojenský soud na Hradčanech o tom zápasu liberální žurnalistiky s vojenskou subordinací dlouhé kroniky vypravovati. Snažil jsem se ovšem zůstati vždy věren zásadám, o kterých jsem přesvědčen, že by mohly nejen národu našemu, nýbrž i vládě prospívati — místo důvodů ale odpovědělo se mi zákazem Národních Novin, a zanechávám každému na rozsouzenou, jestli tento zákaz uškodil více zásadám naší strany anebo vládě.

Podle celého až dosavádního jednání naší nynější vlády s opposičními novinami zdá se mi, že tato vláda rozumí svobodě tisku jen tak, aby všechny noviny jenom smýšlely a psaly, jak se vládě líbí, neboť považuje již každého za zlomyslného buřiče, který jiné zásady zastupuje než ona. Svoboda tisku jest ale právě jen k tomu, aby se mohlo projeviti smýšlení vládě odporné, neboť jenom tak možno jest, aby konečně rozličným badáním a posuzováním užitečná národu pravda na jevo přišla a do života se obrátila. Vláda pronásledující a utlačující opposiční noviny sama rozbíjí (abych vhodného podobenství užil) neklamné zrcadlo, ve kterém by viděti mohla pravé vady své, neboť v těch obrazích, které jí služebné její a vždy přisvědčující noviny malují, nevidí nikdy pravou podobu svou, nýbrž jen klamný ideal příznivé a uplacené fantasie. Neznati ale své vady, jest slabost škodící každému a nejvíce vládám.

Již tomu nyní jest přes tři měsíce, co umlknul hlas Národních Novin, a že teprva nyní opět pokračuji ve své časopisní činnosti, není vina moje nýbrž těžkých okolností, pro které mi až do této doby nebylo možná. Nechci zde tyto okolnosti vypisovati a kresliti obecenstvu žalostný obraz našich slabých, jen zdánlivě pravdivých konstitučních práv, nechci též vládě strannost vytýkati, že jen právě proti našim novinám užila všechnu moc výmíneční, nechajíc noviny německé strany ku př. „Ost-Deutsche-Post“, „Deutsche Zeitung a. Böhmen“ pokojně vycházeti. Zastřeme raději rouškou zapomenutí truchlivou minulost, a pokusme se věřiti přece na lepší budoucnost!

Že nepokračuji ve vydávání Národních Novin, nýbrž zcela nový časopis v jiné také formě vydávám: toho jest jedna příčina nepříhodnost každého místa kromě Prahy pro veliké denně vycházející noviny, skrze špatné spojení poštovní, a druhá příčina přání moje, aby nový můj časopis také do Prahy přístup měl. Národní Noviny zapověděl vojenský úřad v Praze vydávati, již tedy pro pouhou důslednost musil by jim snad v Praze přístup zapovědít, kdyby někde jinde zas vycházely, třeba i jejich obsah nebyl veřejnému pořádku v Praze nebezpečný. Nový ale časopis, o kterém se ani napřed věděti nemůže, jakým způsobem bude veden, může zajisté vojenský ouřad i do obležené Prahy připouštěti, tak jako tam až posud připouštěl mnohé jiné časopisy, vycházející v místech, ve kterých ústavní svoboda tisku panuje. Neníť zajisté úmysl můj přepiatě nějak a bouřlivě sobě počínati v tomto novém časopise: nejsem ale také třtina klátící se podle větru, a mohu se sice s ohledem na těžké okolnosti v odporu svém všemožně umírniti, žádná moc mne ale nepřinutí chváliti to, co jest dle přesvědčení mého národu našemu škodlivé a nebezpečné.

Jestli tedy skutečně vláda úmysl má, časem svým nechati do opravdivého života nastoupiti ty svobody a ta práva, kterých až posud máme mnoho jen na papíře, a jestli jmenovitě upřímně chce zachovati svobodu tisku: pak ovšem nevidím žádných příčin k tomu, aby Slovanu zamezen býti musel přístup do Prahy, třeba on vycházel na místě, vojenským výmínečním

*) Že oba časopisy v Brně vycházející za samostatné se považovati nemohou, ví každý, komu jsou známy okolnosti těchto časopisů.

zákonům nepodřízeném a radujícím se z té právní svobody tisku, kterou nám nový prozatímní zákon o tisku ponechal. Budiž tato doba od vlády považována za přechod k tomu bohdá! nedalekému času, ve kterém i v Praze opět začnou platit konstituční zákony a s nimi svoboda tisku. Že já a celá ta strana, ku které náležím, nesmýšlí tak jako nynější vláda, toť jest ovšem věc každému dobře povědomá: jestli se ale vláda nechce držeti za neomylnou, a jestli vůbec myslí, že přece by jednou mohl přijíti čas, ve kterém slovo **„zodpovědný“** ministr nebude pouhým nic neznačícím titulem, nýbrž prosaickou pravdou, která znamená **zodpovídati** se ze svých rad a skutků sněmům a národům na nich zastoupeným, jestli naše nynější vláda opravdu chce říditi země tak, jak by si toho většina národů přála, pak ovšem musí vláda trpěti, ba ještě ráda býti tomu, když z opposičních novin může poznati hlasy těch, kteří s ní nejsou spokojeni a na chyby její bez ohledu poukazují.

Zapovídati ale opposiční noviny aneb všelijakým jiným spůsobem utlačovati, není za našich časů žádná státnická moudrost, proto že se tím přece smýšlení lidu nepředělá a že tím vláda jen patrně svou slabost a bázeň objevuje. Známť já mnohem lepší prostředek proti opposičním novinám, který mohu každé vládě jakožto neklamné arcanum zjeviti a sice následující. Buďto jest to, co opposiční noviny praví, národu škodlivé a lživé, anebo užitečné a pravdivé. Jestli to škodlivé a lživé jest, ejhle! slavná vládo, nezakazuj opposiční noviny, nýbrž dokaž hezky srozumitelně ve svých novinách národu tuto škodlivost a lživost oposičních novin, a jistě se jich nikdo držeti nebude; jestli ale to, co opposiční noviny praví, užitečné a pravdivé jest, tuť je opět nemáte zapovídat, nýbrž přidržeti se této užitečnosti a pravdivosti.

Vy zapovídáte opposiční noviny, poněvadž prý vám kazí důvěru národu: kdybyste ale měli zapovědít všechno to, co vám kazí důvěru národu, tuť byste musili zapovědít velmi mnoho, snad také leckterý ze svých vlastních zákonů, přede vším ale své papírové peníze, ty opposiční noviny, jejichžto redaktorem a odpovědným vydavatelem jest pan ministr Kraus. Tyto papírové šestáky, desetníky, čtvrtky, půlky, jednotky a dvojky, to jsou ty nejkřiklavější opposiční noviny, ty vám úhlavně kazí důvěru národu: každý ten papírový šesták a desetník, každá ta čtvrtka a půlka volá pronikavým hlasem: **nedůvěra! nedůvěra!**

V tom se nyní již skoro všichni hlasové srovnávají, že stav našich veřejných záležitostí nemůže zůstati takový, jaký jest nyní. **„Tak to zůstati nemůže!“** jest nyní skoro již přísloví v rozličných zemích rakouských, a jestli vláda dokonce žádného ohledu nechce vzíti na tento hlas, jestli jen to považuje za pravé veřejné mínění, co jí mluví několik zištných, každého, kdo právě má moc v rukou, chválících pochlebníků, pak ovšem se musí srdce každého pravého vlastimila jen děsiti následků takové zaslepenosti. Dejme tomu, že nyní skutečně vláda naše hmotnou mocí na uzdě držeti může všechny nespokojence: má ale vláda naše moc, aby zabránila v jiných cizích zemích převraty politické, které pak nevyhnutelně zasáhnouti musí také k nám a uvrhnouti nás zase po druhé v ten samý aneb snad ještě horší nepořádek, jako byl v roce 1848?

Přání všech rozumných občanů musí býti to, abychom se již dočkati nemuseli po druhé podobných zmatků a nepokojů jako v r. 1848, nýbrž aby se již nyní pokojně a podle práva a zákonů vyvinoval dále náš veřejný život, aby se poznenáhla podle zásad rozumových zdokonalovaly naše zákony a naše zřízení. K tomu ale především zapotřebí jest veřejné jistoty právní, té jistoty, že ve veřejném státním životě nepanuje nikde libovůle, že se zákonů musí držeti tak dobře vláda sama jako každý jednotlivec, ne ale aby se občané obávati museli, že to, co dneska je všeobecně platící zákon, zítra podle pouhého uznání jednoho člověka neb několika lidí se změní.

Přičiňovati se dle sil svých k tomu, abychom konečně došli k takovému stavu veřejné právní bezpečnosti, bylo vždy hlavním mým účelem a jest jím také při vydávání tohoto časopisu. Chci za těchto časů, kdežto velmi mnohých již obávání se zmocnilo, že hodlá vláda naše poznenáhla jednu naši svobodu po druhé ztenčiti a přiblížiti se zase ke starému absolutnímu řízení a bezpráví, chci, pravím, za těchto smutných časů podati důkaz, máme-li ještě opravdu svobodu tisku. Až posud nebyl náš zákon o tisku skoro nikde ve skutečné platnosti: tam, kde se vydávaly nějaké vládě nepříjemné noviny, zavedlo se všude obležení s vyzdvižením svobody tisku. Vímť ovšem napřed, že hlasy Slovanů, skoupě a otčímsky odbytých Slovanů, které se v mém časopise opět ozývati budou, sotva budou příjemné vládě, vímť ovšem také, že nemám moc protiviti se, kdyby i nyní vláda, vyhnouc se zákonu o tisku, jiným násilným a libovolným spůsobem chtěla zameziti vycházení mého časopisu: spokojil bych se ale v tomto pádu alespoň tím vědomím, že jsem přispěl k tomu, aby národ **s jistotou** věděl, co má od vlády očekávati a jak vysoce sliby ceniti.

A říká se, že jest hrstka jistoty lepší než pytel naděje, a i taková jistota má svou cenu, zvláště za našich časů.

Česká šlechta.

(Slovan z 1. června r. 1850.)

Před rokem 1848 za časů zcela libovolné (despotické) a bürokratické vlády počala konečně i šlechta česká, totiž abychom se lépe vyjádřili, malá část české šlechty, vésti opposici proti knížeti Mettrnichovi. Sněmy království českého odbývávali se vždy jen co pouhá slavnost beze všeho významu, a ačkoli vlastně měli stavové důležité právo povolování daně, (tedy tím samým i právo odepříti), přece neužívali skutkem nikdy tohoto práva svého, nýbrž sjeli se obyčejně v uniformách červeně-bílých a řekli „ano“ a rozjeli se po nějakém rokování, o kterém se říci může vším právem: „Vítr vál a stavové čeští mluvili!“

Od r. 1845 počaly se však některé osvícenější a činnější osoby stavu panského a rytířského trochu rozpomínati na to, co jest sněm a co býti má zastoupení země proti vládě, a počali také, ovšem jen dosti zlehka, dávati nespokojenost svou s vládou na jevo a přišli konečně na této cestě až tak daleko, že jednu nepatrnou část peněz nepovolili, kterou však vláda nic nedbajíc na odpor stavů, přece rozepsala a nad to knížeti Lambergovi za jeho dne 27. května 1847 drženou řeč písemné napomenutí dáno a přednostovi sněmu nařízeno jest, aby prý takové odchýlky a neslušné návrhy budoucně netrpěl. Tyto neslušné návrhy knížete Lamberga byly ale následující: 1) Aby vláda budoucně bez povolení sněmu žádné dluhy nedělala, při čemž dokázal, že vláda při svých půjčkách velmi nezkušeně si počíná a od Siny, Rotschilda, Arnsteina a Eskelesa znamenitě předražována byla. 2) Aby se sněmu předložili každoročně státní účty a aby byla finanční správa sněmu odpovědná. 3) Aby se panování úřednictva obmezilo, počet a platy úředníků zmenšen byl, k tomu účelu aby se zjednodušilo řízení, aby se zbytečného psaní nechalo a aby se místo dosavadních kollegialních úřadů v administraci, ve finanční a politické správě všude jednotliví, schopní, poctiví a odpovědní úředníci ustanovili. 4) Aby soudy jak civilní tak i trestní byly veřejné a ústní, a aby před soudem byli všichni, ani nejvyšší aerár nevyjímajíc, sobě rovni.

To tedy byly ony neslušné návrhy a odchýlky, pro které kníže Lamberg ještě 6. listop. 1847 dostal dle intimace pana hraběte Salma, tehdejšího správce zemského výtopek, a co se za čtyry měsíce na to v březnu 1848 přihodilo, ví každý, že totiž vláda mnohem ještě více než tyto neslušné návrhy povolila.

Celé dosti zajímavé jednání tehdejších sněmů zůstalo větší části lidu tajné a teprva r. 1849 vyšly všechny sem náležící spisy a jednání českého sněmu tiskem v Hamburku pod názvem: „Der böhmische Landtag im Jahre 1847.“

Dočítáme se v této knížce krásných slov, která mluvili mnozí ze šlechty české tenkráte proti vládě, tak že skutečně pokládáme za dobré, některé z nich tuto uvésti, dílem aby větší část čtenářstva se dověděla, jak liberálně tenkrát mnozí se chovali, které nyní zcela jinak mluviti a psáti vidíme, dílem pak aby skutečně národ poznal některé muže ze svých šlechtických krajanů, kteří již tenkráte hájili zem proti hubící bürokratii.

Uznáváme za nejprospěšnější podati zde krátký výtah z posezení sněmu dne 30. srpna 1847, jakožto pokračování sněmu postulatního dne 27. května 1847 zahájeného, ve kterém stavové nepovolili asi 50.000 zl. stř. příplatku na kriminalní fond.

Na to dostali ale stavové de dato 28. července 1847 z Vídně odpověď tohoto smyslu: **Že se J. M. C. těší z dobrého církevního života v zemi české, a z toho ujištění, že stavové pevně setrvati chtějí ve své až posud zachované náboženské horlivosti, že J. M. C. vždy neunavně pečuje o zamezení a ulevení veliké nouze, která z části v zemi panuje a o zlepšení stavu pracujících tříd, že také J. M. C. vždy hotov jest návrhy stavů k zlepšení zemského blahobytu co nejjádrněji si rozvážiti a přijmouti, ostatně ale že stavové velmi neslušným způsobem vylučují ze svého svolení jednu část daně, kterou již dříve dvakrát povolili, a že J. M. C. na úplné sumě postulatu pro r. 1848 pevně stojí, a aby ji tedy stavové beze všech odkladů povolili, při čemž jim jen svobodno stojí rozvržení této daně dle svého náhledu urovnati. Ostatek že zůstane při starém, aby jen hned sněm ukončili a že J. M. C., až stavové daň povolí, jim obyčejný revers, (že totiž to nemá býti na ujmu práv a svobod království českého) vydati ráčí.**

O této císařské odpovědi jednalo se tedy v pokračování sněmu dne 30. srpna 1847 následujícím způsobem:

Karel kníže Auersberg: Tím že stavové dvakrát dříve povolili řečený královský postulat, ukázali jen svou ochotnost, nezadali však svého práva, a nemůže tím již mimořádně povolená přirážka k dani za povinnost pro všechnu budoucnost považována býti. Kdyby ale stavové neměli ani právo nepovoliti daň, nýbrž jen o způsob její vybrání rozhodovati, stali by se z nich jenom nějací výběrčí daně, a zadali by tím starodávné, skrze mnohá století zachované právo dobrovolného povolování daní. Jsme tedy na rozpacích, abychom z jedné strany neurazili úctu k osobě J. M. C., z druhé ale nezadali staré k prospěchu vlasti užívané právo.

Leopold hrabě Thun (Excel.) myslí, „aby se dotčených 50.000 zl. stř. následkem nejvyššího určitého poručení J. M. C. nejponíženěji k nohoum položilo.“

Hrabě Wurmbrand: Vidím, že touto odpovědí J. M. C. stavové až na nejzadnější mezi tlačeni jsou, tak že nám dle mého náhledu nic více nezbývá, než buďto se sami zavražditi (morden) aneb se zavraždit nechati, a trpělivě očekávati, až nám poslední ránu dají, aneb abychom se chopili silného úmysle, ten abychom zmužile provedli a tak náležitou nám půdu opět za každou cenu dobyli. Toho ale že jsou stavové sami příčina. Že se vždy podrobovali a uhybali, všechno povolujíce, jen aby se zase jejich žádosti vyplnily. Z jejich žádostí ale se nevyplnila žádná, ale jejich obětě se vždy zdály býti malé, vždy se ještě nové požadavky na ně činily, neb staré opakovaly. Jaká jest nyní povinnost rakouských zemských zástupců, o tom že nic ustanoveno není, že se při tom jen na své hlavy a srdce, na právo a slušnost spoléhati mají. Stavové mají své povinnosti nejen k vládě, nýbrž také k národu. Nečiní-li se zadost povinnostem k vládě ve všem a po každé, považují se, jestli ne za úhlavní zrádce, alespoň za nespokojence, a kdyby se nějaká žádost vlády od sněmu hned nevyplnila, ustrašuje hned vláda sněm takovým spůsobem, že se velmi vážení údové sněmu, sloužící ve státní službě ostýchají navzdor císařskému povolání do sněmu přicházeti. Nečiní-li ale zase stavové zadost požadavkům národu, upadnou do největšího trestu, totiž do nedůvěry a opovržení. Když před několika lety stavové k novému životu se probudili, nenašli sice u národu opovržení, ale nevšímavost a lhostejnost. To bylo smutné dědictví, zanechané nám od předků. Nynější stavové nemohou ale již potomkům svým toto dědictví — lhostejnost — zanechati; nýbrž buďto důvěru a vážnost, aneb nedůvěru a opovržení.

V takových tedy pádech, kde požadavky vlády a národu ostře proti sobě stojí, musejí se stavové držeti práva a pravdy, a nevčasné mlčení bývá někdy horší lží, než nepravdivá řeč.“

Bedřich hrabě Deym: navrhuje v obšírné řeči, aby se stavové drželi toho co dříve uzavřeli, totiž aby nepovolili, a sice proto, poněvadž J. M. C. neráčil jejich důvody vyvrátiti. Neboť se zde již nejedná pouze o dotčenou nepatrnou sumu, nýbrž o celé zřízení zemské.

Nesmějí-li stavové býti strany požadovaných od země daní nikdy jiného smýšlení než J. M. C., nač tedy se svolávají? jaký smysl mají slova svolání sněmu „abychom návrhy J. M. C. zrale a bedlivě rozvážili a pak se na tom ustanovili, co by J. M. C., celému království českému a nám samotným nejpřiměřenější bylo“?

Ze zřízení zemského jest patrno, že stavové právo mají jen tolik daní a takový způsob povoliti, co by dle jejich přesvědčení země dobře snésti mohla. Uvádí mnoho příkladů kdežto stavové již po obnoveném zřízení zemském cís. Ferdinandu II. daně žádané buď nepovolili nebo obmezili, a odůvodňuje jinák historicky práva sněmu zemského v Čechách.

Ervin hrabě Nostic: Také mne zarmoutila velice odpověď J. M. C. neboť buďto musíme J. M. C. býti neposlušni aneb pustiti od svého ustanovení dne 27. května a slepě poslouchati rozkazy císařské. Avšak poručením J. M. C. nemohou se změniti naše přesvědčení, nýbrž jenom důvody. Nežijeme pod hedbávnou šňůrou*) nýbrž pod spravedlivými panovníky. J. M. C. nemohl nás postaviti co pouhé figury, nýbrž musí chtíti, abychom podle svobodného přesvědčení svého mluvili a povinnosti své plnili. Aby mohla míti odpověď J. M. C. ten smysl: „musíte poslouchat, jste sice stavové, ale bez práva: formu chci zachovati, věc ale chci zrušiti“ toho se od spravedlnosti J. M. C. nadíti nemůžeme. Navrhuji abychom při svém ustanovení zůstali a v jiném spisu příčiny toho ještě jasněji vyložili.

František hrabě Thun syn:**) Každý z nás byl při čtení nejvyšší odpovědi J. M. C. hlubokým zármutkem dojat. Máme opět důkaz, jak špatně J. M. C. o naší ústavě zemské zpraven jest a že nejvyšší úředníci J. M. C. si ani práci neberou tuto ústavu poznati, a že se bürokratie neostýchá J. M. C. slova do úst klásti, která jsou docela naproti předešlým nejvyšším slibům. To však předpokládati nemůžeme, že by se J. M. C. nechtěl držeti ústavy, na kterou přísahal,***) aneb že by dané slovo nazpět vzíti, a sobě odporovati ráčil. To obé se ale děje v nejvyšší odpovědi. Nechci ani na ta smutná slova v ní upozorniti, že J. M. C. vždy hotov jest naše návrhy přijmouti, což zní více jako posměch než jako uznání. Vytýká dále hr. Leopoldu Thunovi nedůslednost a praví: Skrze nešťastné ustanovení vládní jest nám sice cesta veřejnosti zamezena, a nyní se jedná o to abychom zadali práva zemská, která máme věrně potomstvu zachovati. Stavové mají vyššího soudce, své svědomí! Historie prohledne tyto listy a bude se viděti, kdo tato práva jakožto drahé dědictví věrně hájil a zastával, a kdo se ze strachu od pravdy a práva uchýlil. Jestli stavové toto přijmou, postaví

---

*) Rozuměj tureckou strangulací.

**) Aby snad tou liberální řečí, která nyní následovati bude, nikdo mýlen nebyl v osobě, držíme za nevyhnutelné podotknouti, že jest to bratr ministra Lva Thuna, přednosta umělecké společnosti. Red.

***) Při korunovací, na české zřízení zemské. Red.

se před očima celého národu a celé historie na pranýř, a musejí také u J. M. C. všechnu vážnost ztratiti.

Jan hrabě Lažanský: Myslím že to jest první akt truchlohry, která r. 1845 s deputací počala, a že jsou stavové blízko svého konce. Jen trojí cestou můžeme jíti, ale dvojí z toho není tuze čestná: buďto vůli J. M. C. bez výmínky vyplniti, aneb se po této odpovědi za zrušené považovati. První cesta jest servilní, druhá jest samovražda, proto nám nezbývá než třetí: abychom krok po kroku hájili svá práva jako Špartáni, neboť zástupce zemský má obětovati jmění a život pro svou vlast. Nestal bych se nikdy rebellem proti svému králi, ale rád dám hlavu za svou vlast.

Albert hrabě Nostic: Dokazuje jak by se stalo povolování daně pouhou ceremonií, kdyby sněmu svobodno nebylo, některou od J. M. C. žádanou daň na zem nepovoliti, že by pak stavové byli jen nějakým úřadem a nesrovnávalo by se to nikterak s těmi vážnými slavnostmi, s kterými se sněmy konají. Také obyčej každoročního reversu císařského ukazuje již patrně na to, že povolením jisté daně pro jeden rok již sněm vázán není také pro budoucnost tu samou daň povoliti. Navrhuje, aby se tedy od stavů a sice in pleno druhý spis k J. M. C. přijal, a aby se zatím jen tolik daně rozepsalo, kolik mezi J. M. C. a stavy ve sporu není, totiž s odrážkou nepovolených 50.000 zl. stř.

Frant. hrabě Thun (otec, Děčínský): jest docela srozuměn s hrabětem Alb. Nosticem, poněvadž tak stavové u J. M. C. jen vážnost zachovají, když se povinností svých pevně přidrží, a poněvadž se tak uvarují toho, aby snad vždy i budoucně ke všemu svolovati nemuseli, jak by se to z odpovědi J. M. C. již rozuměti mohlo.

Svob. pán z Ehrenburgu: jest toho mínění, aby se oněch 50.000 zl. stř. bez odkladu povolilo, poněvadž stavové nemají žádné příčiny k nepovolení, což by jen tenkrát bylo, kdyby země tuto daň již snésti nemohla. Že také stavové dle ústavy právo nemají daně jen pod jistými výmínkami povolovati.

Frant. hrabě Thun (syn): Zdá se mi že předchůdce můj mate pojmy výmínek, a lituji toho velice, že jest někdo mezi námi, kdo chce odpověď J. M. C. na prosto přijmouti, se všem nedůslednostem podrobiti a samovraždu na sněmu zpáchati.

Svob. pán z Ehrenburgu: Já jsem netvrdil, že se všem nedůslednostem podrobiti máme; právo rozdělení daně (repartice) zůstane nám vždy, a také právo nepovoliti, ale jen v tom pádu, když by země již tuto daň snésti nemohla, všechny jiné výmínky jsou ale neslušné.

Hrabě Wurmbrand: Stavové proto nepovolili oněch 50.000 zl. ke kriminálnímu fondu, poněvadž nespravedlivé jest, aby tuto sumu jenom statkáři (rolníci) platili, kterou celá země tedy všichni kontribuenti platiti mají. Tím ale nedokáží stavové loyalnost svou, kdyby takovou neslušnost povolili: pravá loyalnost jest, zameziti, aby král se nedopustil nespravedlivosti.

Bedřich hrabě Deym: dodává proti sv. p. z Ehrenburgu, že ani nerozumí ústavě zemské, a že by podle jeho mínění tedy se muselo tak dlouho platit, pokud jest zlatka v kapse, a že by tedy při povolování daně byla jen otázka: máme-li ještě peníze nebo nic. Že to ostatně není loyalnost, svoliti k něčemu, co nám žádnou čest nedělá.

Svob. p. z Ehrenburgu: opakuje zase to co dříve pravil totiž, aby jen stavové důvěřovali královskému slovu a zaplatili.

Rytíř z Müllerů (purkmistr Pražský):*) myslí, že odpovědí J. M. C. práva sněmu dokonce nic neutrpěla, neboť tam výslovně praveno jest, že se práva stavů tím krátiti nechtějí. Přijde jen na to, jak se ta věc vezme. Odkud má vláda bráti peníze než z daní, pokud není stát alchymistou, a kdybych sám byl finančním ministrem nevěděl bych jinou cestu, než buď daně vypisovat nebo dluhy dělat. Když ale stavové čeští nedávno ve své spravedlivosti zrušili nestejnost mezi daněmi rustikalistů a dominikalistů, proč nyní nechtějí aby jen města nesla útraty kriminálních ústavů. Jak k tomu přijde město Praha ku př. že musí živiti všechny zločince z Berounského a Kouřimského kraje? Král má dobrý úmysl, zrušiti tuto nespravedlivost a stavové mu v tom mají býti nápomocni.

Ervin hrabě Nostic: Co se týče slov sv. p. z Ehrenburgu nepřijde zde nikdy na to jak veliká jest daň, nýbrž na princip, a jestli jest slušná. Co se ale týče slov pana ryt. z Müllerů, nikdo z nás nepravil, že spravedlivé jest, aby jen města útraty kriminálů nesla, naopak proto že to nespravedlivé jest, chceme aby se tyto výlohy ze všeobecné státní pokladnice nesly. Proč by ale zase jen rolníci tyto útraty nésti měli? Tak by se jedna nespravedlivost druhou nespravedlností napraviti chtěla.

Frant. hrabě Thun (syn): opakuje to co hrabě Nostic a dodává, že by stavové oněch 50.000 zl. povolili, kdyby se dokázalo, že právě taková suma vypadá na české statkáře a rolníky, kdyby všichni kontribuenti měli útraty kriminální nésti.

Hrabě Wurmbrand a hrabě Bedřich Deym vyjádřují se ještě ostřeji proti panu ryt. z Müllerů, který též odpovídá na to.

---

*) Jenž musel odstoupit po prohlášení ústavy. Red.

Hrabě Salm (správce zemský a předseda sněmu): Prohlašuji debatu již za skončenou a dám nyní o tom hlasovati, dříve však musím ještě podotknout též otevřeně a pravdivě podle mého mínění: Práva stavu nejsou odpovědí J. M. C. nikterak zkrácená, J. M. C. ráčil svůj postulat svědomitě přiměřiti dle potřeb země, a že jest žádaná suma opravdu potřebná, za to ručí sněmu slovo J. M. C., ve které mají loyalní stavové zcela důvěřovati, tím více poněvadž co provincialní sněm nejsou vstavu souditi o potřebách celé říše. Proto přistupuji docela k návrhům J. Ex. hraběte Leopolda Thuna, svob. pána z Ehrenburgu a pana purkmistra rytíře z Müllerů, neboť stavům není odejmuto právo raditi se o postulatech J. M. C., nýbrž jen přísně vybídnuti jsou, aby to co potřebí jest povolili, čímž se naopak jejich povolovací právo uznává. Oni ale mají užívati svého práva jen ku prospěchu země, sic jinak ho zneužívají. Že však J. M. C. oněch 50.000 zl. jen na gruntovní daň rozvrhnouti chce, stalo se nepochybně proto, poněvadž by se tato nepatrná suma snad nedala na ostatní daně dobře rozvrhnouti. J. M. C. ráčil až posud jako dobrý otec se stavy mluvit a jako otec výstrahu dávat: varujme se aby se podivení otcovo nezměnilo v nemilost pánovu.

Frant. hrabě Thun (syn) začíná mluvit.

Pan předseda (Salm) praví mu že již debata ukončena jest, a že se jen hlasovati bude.

Frant. hrabě Thun (syn): Poněvadž pan předseda, maje jen rekapitulovat debatu, sám své mínění a nové důvody uvedl a tím v debatě pokračoval, musí býti volno jeho důvody vyvrátiti a dále v debatě pokračovati. Kdyby to pravda bylo co pan přednosta pravil, a kdybychom vždycky povoliti museli všechno, co se od nás jakožto potřebné žádá, nač by nám byly platné královské reversy: byli bychom jen komedianti v uniformě, a co by nám prospělo právo, kterého bychom nikdy užíti nesměli.

Hrabě Salm přednosta: Snad jsem chybil, řka že takové jest moje mínění, ale důvodů nových jsem nepřednesl.

Ervin hrabě Nostic: Pan přednosta myslí, že z důvěry k osobě J. M. C. všechno povoliti máme, čeho žádá. Ale účty státní a rozvrhy nedělá J. M. C., nýbrž ministři, a proč bychom o těch neměli J. M. C. své mínění říci, my zasluhujeme u J. M. C. tu samou důvěru jako ministři.

Hrabě Wurmbrand: J. Ex. pan přednosta chtěl liberální zastrašiti a neliberálním chtěl poukázati, kterak by hlasovati měli, pravil též že nepochopuje, kterak mohl jeden řečník neposlušnost k J. M. C. za loyalnost prohlásiti a na to chtěl hned k hlasování přistoupiti, jsa ale zdržen od toho od hrab. Fr. Thuna a Ervina Nostice, pročež já protestuji proti takovému jednání. Když pan přednosta mezi reasumcí debaty také své mínění řekne, musí se sice s úplnou vážností a poslušností vyslechnout, ale jest to pokračování debaty.

Hrabě Salm přednosta: Nemohu přijímati poučení ani od některého pana ze stavů ani od celého sněmu, nýbrž jen od J. M. C. ostatně nejsem proti tomu, jestli kdo proti mým důvodům něco namítati bude.

Hrabě Wurmbrand: Nebylo moje mínění diktovati nějaký řád sněmovní, ale vymiňuji si pro všechnu budoucnost, abych směl když pan přednosta sám v debatě pokračovati bude, hlasování se protivit i dále mluvit.

Karel kníže Auersberk: J. Ex. pan přednosta pravil, abychom jednáním svým nezměnili podivení otcovo v nemilost pánovu, což se vyložiti musí tak jakobychom něco byli uzavřeli proti zřízení zemskému a proti povinné úctě k J. M. C. Takový výklad přijmouti nemůžeme a já proti tomu slavně protestuji.

Fridrich hr. Deym: Též protestuji proti oněm slovům J. Ex. pana předsedy. Buďto je pravil officialně neb jako své privátní mínění, v prvním pádu bylo by to násilí proti svobodnému hlasování a prohlašování nás za úhlavní zrádce. Musím tedy sám pro sebe a ve jménu celého sněmu pana předsedu žádati, aby se vyjádřil, řekl-li ta slova officialně neb jen co své privátní mínění.

Hrabě Salm přednosta: Nemohu svou osobu od svého officialního postavení oddělovati.

Fridrich hr. Deym dále na tom stál, aby se pan přenosta vyjádřil, řekl-li ta slova z vyššího nařízení.

Hrabě Salm přednosta: Tato slova jsou mé úplné přesvědčení, avšak musím podotknout, že jsem je neřekl ze žádného vyššího nařízení. Ostatně jsem zde ovšem ve dvou vlastnostech: jako stav zemský a jako služebník královský, znám ale jen jednu pravdu, jedno přesvědčení a jedno svědomí. Toto své přesvědčení jsem vyslovil, i jako privátní osoba i také jako v každém officialním postavení, ve kterém bych kdy státi mohl.

Fridrich hr. Deym dal tedy následující protest do protokolu: „Protestuji a mohu hlasovati jen v tom pádu, předpokládaje totiž že J. Ex. pan přednosta tato slova pravil jen co své privátní mínění nikoliv ale officialně.“ K tomuto protestu se připojili, kromě stavu kněžského a městského a kromě J. Ex. hraběte Leopolda Thuna, svob. pána z Ehrenburgu, pana

knížete z Schönbergu, všichni ostatní přítomní stavové.*)

Hrabě Lažanský: Hlasoval bych i kdyby to opravdu nebezpečné bylo, poněvadž vyhrůžka nemůže působiti na svobodnou mysl. Hlasoval bych zrovna tak i kdyby s bodáky stáli přede dveřmi.

Ervin hr. Nostic jest též toho mínění, neboť i mne ve svědomitém hlasování nemůže mýliti lidská bázeň.

Albert hr. Nostic: Připojil jsem se k protestu proto, že by přestalo všechno svobodné rokování, kdyby se mělo takovými vyhrůžkami na stavy působiti.

Na to pan předseda postavil otázku: Chtějí-li stavové berní postulat J. M. C. na r. 1848 v celosti přijmouti aneb nechtějí? Vyřklo se 26 hlasy proti desíti, že stavové ten postulat J. M. C. nepřijímají. Každý vyrozumí, že těchto deset hlasů byli: 3 ze stavu knězského, 4 z městského a 3 svrchu již podotknutí pánové Leopold hr. Thun, svob. p. z Ehrenburgu a kníže Schönburg.

Neuznáváme potřebu, další jednání ještě zde podávati u věci, na které beztoho nyní již prakticky nic nezáleží: že jsme si práci vzali u výtahu tak obšírném tuto část zajímavého posezení sněmu českého dne 30. srpna 1847 podati českému obecenstvu, nestalo se k vůli věci samé, o kterou se tenkrát jednalo, ale k vůli tomu, aby velké obecenstvo české dostalo alespoň nějakou vědomost o tehdejším životě sněmovním, který se v Praze ve vší tajnosti držel, a o kterém se tenkrát kromě krátkých zpráv v zapovězených Grenzbotech obecenstvo nic nedovídalo. Tuším, že jsou řeči držané od šlechty české na tomto sněmu i nyní dosti zajímavé pro nás, zvláště když povážíme, že někteří z těchto v r. 1847 tak liberálně mluvivších pánů od r. 1848 mnohého z nás pro podobné liberální řeči a spisy za buřiče a za přepiatce prohlašovali. Ovšem tenkrát oni zastupovali zem, když ale jsme my ji na sněmu říšském zastupovali, mluvil a psal mnohý z liberální opposice r. 1847 právě tak proti nám, jako mluvili na sněmu českém r. 1847 pan baron Ehrenburg, J. Ex. hrabě Leopold Thun, president hrabě Salm a pan purkmistr z Müllerů! — O důslednost světská! Z řečí těchto také každý musel pozorovati, že pan hrabě Vilím Wurmbrand a pan hr. Fr. Thun syn tenkrát r. 1847 byli nejkrajnější levice, při čemž se mimochtě každý nyní usmáti musí, kdo činnost těchto dvou hrabat od r. 1847 pozoroval.

Nepíšeme ostatně tento článek s tím účelem, abychom snad šlechtě české a jmenovitě údům tehdejšího sněmu změnu ve smýšlení předhazovali a je vůbec nějak urážeti chtěli. Naopak uznáváme úplně liberalnost jejich tehdejších zásad, snažení jejich k obmezení moci bürokratické a odhodlanost, s kterou se již tenkrát stavili na odpor libovládě despotické a jsme přesvědčeni, že větší část z těch 26, kteří tenkrát v opposici byli, ještě až posud zůstala věrna tehdejším zásadám svým. Musíme totiž podotknouti, že mnohé liberalní a všeobecnosti skutečně užitečné návrhy činili již v předešlých sněmích, na které ovšem vláda tenkrát skoro žádný ohled nebrala. Vláda se tenkrát chovala vůbec ke sněmu českému s nesmírnou nevážností, dobře vědouc, že sněm tento stavovský nemá žádného kořene, žádné lásky v lidu. Kromě toho stav knězský a městský vždy se co možná nejpodlízavěji a nejservilněji při všem chovali: nebudiž to ovšem ani kněžím ani městům na potupu řečeno, neboť nebyl tento stav knězský a městský na stavovském předbřeznovém sněmu ani zastupitel kněží ani zastupitel měst, nýbrž ve stavu knězském sedělo jen několik praelatů a města zastupovali purkmistr a několik raddů magistrátu Pražského jen pro forma, kteří jakožto úředníci ani se neměli opovážit míti také nějaké mínění.

Jen stav panský a rytířský vedl opposici proti vládě a ještě tu málo osob bralo podílu ve sněmovním jednání, větší část ani sněmy nenavštěvovala. Co ale nejpodivnější jest, že i tito pánové jenom theoreticky svou opposici vedli, zapomínajíce, že sněm bez podpory veřejného smýšlení jest nullou vždy u vlády. Vyhledávajíce ve starých archivách práva sněmu českého, nepovšímli si neb snad nechtěli povšímnouti toho, že tenkrát, když český sněm měl opravdu nějakou váhu u vlády, býval také

*) Byli však přítomní kromě předsedy J. Exc. hraběte Salma: Ze stavu knězského: Pan probošt Pöllner, Scholasticus Josef Rauch, opat Strahovský Zeidler. Ze stavu panského: Kníže Karel Auersberg, kníže Schönburg, kníže Vincenc Auersberg, Leopold hrabě Thun, Fr. hr. Thun (otec), Rudolf hr. Morzin, svob. pán Jan z Ehrenburgu, Jan hr. Nostic, Karel hr. Rummerskirch, Vincenc sv. p. Zeszner, Jan hr. Lažanský, Fridrich hr. Deym, Ervin hr. Nostic, Vilím hr. Wurmbrand, Albert hr. Nostic, Adolf hr. Ledebour, Fr. hr. Thun (syn), Karel hr. Althan, Fr. hr. Salm, Jan sv. pán z Aerenthalu, Voj. hr. Deym, Vincenc hr. Waldstein, M. W. svob. p. Enis, Werner svob. p. Riese, Karel svob. p. Villani. Ze stavu rytířského: Rytíř Václ. Bohuš, Václ. ryt. Bergenthal, Karel Korb ryt. z Weidenheimu, Vincenc Brechler ryt. z Troskovic. Ze stavu měst.: Rytíř z Müllerů, purkmistr, posl. Starého Města Prahy, Ant. Keller vicepurkmistr, posl. Nového Města, Jos. Tögl mag. radda posl. Malé Strany, Jos. Rokos mag. radda posl. Hradčan. (Tím se také vysvětluje neliberální hlasování poslanců ze stavu městského, poněvadž nebyli volení, nýbrž jen oktrojovaní purkmistři a raddové.)

tento sněm výkvětem a hájitelem českého národu. Českého národu si ale větší část této panské a rytířské opposice pranic nevšímala, a byli i někteří mezi nimi, kteří spravedlivé a přirozené snažení utlačené národnosti české osočovali, prohlašujíce se zjevně pro germanisací Čech, jakožto nevyhnutelnou prý výminku pokroku a civilisace!! Neměli jste tedy žádné srdce k utištěnému národu a následkem toho také národ nemohl míti srdce k vám!

Má-li míti slovo šlechtic vůbec nějakého rozumného smyslu, musí býti šlechticové **lidé pocházející z rodin již dříve o národ zasloužilých, při tom mohovití, nejsouce skličováni starostmi o svou výživu, a majíce tudy času a prostředků k tomu, aby všechny své síly k obecnímu dobrému celého národu obětovati mohli a především obětovati chtěli.** Že při tom šlechta nesmí užívati žádného nadpráví nad národem, že nesmí národ utiskovati neb utiskovat pomáhati, rozumí se samo sebou, a jeví se již z toho, že musí být šlechtic muž o národ zasloužilý. Utiskovatel národu ale nemůže být o národ zasloužilý.

Již dle této definice se jeví, že jsme my Čechové neměli žádnou šlechtu, vyjmeme-li několik málo mužů, kteří ještě pamětlivi zůstali spůsobů svých vlastimilovných předků.

Že v předkonstituční době nemohla být šlechta v lásce u lidu, jest věc již na pouhý pohled patrná: svazek patrimoniální nedopouštěl nikterak příchylnost mezi pánem a poddaným. Nebyly při tom právě povinnosti poddaných k vrchnostem k. př. robota atd. nejhlavnější závadou: mnohem nesnesitelnější, obtížnější byli lidu poddanému vrchnostenští úřadové, kteří z větší části (nechceme všechny obviňovat) zneužívali všemožně moci své k vynucování rozličných platů a služeb. Ačkoli vlastně vrchnosti neměli z takového jednání úředníků svých žádný užitek, ačkoli naopak toto úřednictvo ještě i vrchnostem samým všelijak důchodů ubíralo: přece to zlé, které na poddané vycházelo z úřadů, škodilo vždy také v očích lidu vrchnostem samým, ba všechno dobré, které často i některé vrchnosti poddaným svým činili, bylo jen do větru proto, že zase útisky úředníků všechno vyhubili.

Od té doby ale, co zrušeno jest poddanství a prohlášena jest konstituce, také se šlechta česká nepřičinila posud ničím, získati sobě opět lásku a důvěru lidu, ačkoli by k tomu byla měla nejlepší příležitost. Naopak, větší část naší šlechty svým špatně ukrytým brojením proti svobodám lidu a proti rovnoprávnosti všech občanů před zákonem, svou patrnou příchylností ke všemu, co jen reakcí zavánělo, ještě více popudila veřejné smýšlení a utužila to přesvědčení, jako by šlechta česká jen pracovala k tomu, aby všechen pokrok v občanském životě se zastavil.

Nechceme zde opět celou šlechtu obviňovati, neboť známe zajisté sami mezi ní i takové muže, kteří přece z ústavní svobody se upřímně radují, třeba by byli mnohé své předešlé přednosti ztratili, a také ani upírati nechceme, že kromě těchto jest ještě více šlechticů, kteří absolutismus nenávidí, třeba se oni zase s námi neshodovali v tom spůsobu ústavní vlády, který my si přejeme. Nicméně však přece již povstalo všeobecné mínění, jakoby šlechta všemožně si absolutismus přála a všude se opravdivým konstitučním zásadám buď zjevně nebo potají protivovala.

Když se ale všechno rozumně a bez předsudků rozváží, jakou má šlechta příčinu litovati té změny, která se r. 1848 v rakouských občanských poměrech přihodila? Co ztratila šlechta skrze konstituci?

D l e n a š e h o m í n ě n í n e z t r a t i l a n i c, n a o p a k z í s k a l a v e l m i m n o h o. Nepochybně, že mnohý zatvrzelý šlechtic (ač bude-li který tato slova čísti), zavrtí usměvačně hlavou nad tímto naším tvrzením, avšak odůvodníme ihned slova svá.

Šlechta ztratila skrze konstitucí své p o d d a n é, r o b o t u a s v é v ý m í n e č n í s o u d y. Co se soudů týče, budou nyní všechny soudy mnohem lépe zřízeny než byli dříve soudy šlechtické, a může se tedy jen o tu zvláštní marnost jednati, že nyní šlechtic i nešlechtic pod stejný soud náleží, což ovšem nikdo moudrý za ztrátu považovati nemůže. — Pravda také jest, že šlechta za robotu jen malou náhradu dostane, kdo ale ví, jak se robota odbývala, musí nám přisvědčiti, že i tato malá náhrada ještě větší cenu má, než měla dříve naturalní robota, že totiž, abychom se ještě srozumitelněji vyjádřili, kdyby si šlechta za tu náhradu, kterou za robotu dostane, vlastní potahy držela, více a lepší práce tím nabyde, než jí dříve robota poskytovala. Robota byla pro poddané veliká obtíž, ale pro šlechtu jen nepatrná výhoda. Tato naše slova jsou již na mnohých místech zkušeností ztvrzená, a přesvědčíme se brzy, že vlastní oekonomie, když bude dobře a bez roboty zřízená, mnohem více šlechtě ponese, než dříve s robotou. — Co se konečně toho týče, že již nyní nemá šlechta žádné poddané, strany toho by se každý rozumný šlechtic tuze snadně uspokojiti mohl. Poddaní bez toho měli jen p r e t i u m a f f e c t i o n i s, totiž jinými slovy ta čest m í t i p o d d a n é, nenesla beztoho šlechtě žádný užitek, nýbrž jen škodu, jak každý, kdo těm věcem rozumí, bez důkazů uvěří. Jenom uražená pýcha může se z této ztráty poddaných rmoutiti, nikoli ale pravý občanský rozum a tím méně již křesťanská láska. Bez toho zbydou ještě posud šlechtě ti poddaní, které pokud svět je světem, vždy bude míti bohatý člověk, totiž své placené služebníky. Že nynější zákony zabraňují i s těmi nelidsky nakládati, toho snad přece žádný šlechtic litovati nebude. —

Naopak má ale šlechta z ústavy velké výhody. Nejhlavnější jest bezpečnost jejích privátních statků. Po jedné generací bude již staré poddanství zcela u lidu zapomenuto, bývalé vrchnosti budou jenom zámožní a sice nejzámožnější občané, mající v rukou prostředky, aby sobě vážnost a lásku svých ostatních spoluobčanů ještě v mnohem větší míře opatřili, žádný nemilý závazek nebude jim v tom vaditi, jako dříve byla nedůvěra přirozena mezi pánem a poddaným, mezi obtěžovatelem a obtíženým. Nyní již nebude šlechta nikoho obtěžovati, nýbrž naopak bude míti příležitost mnohým ulehčiti, mnoho srdcí sobě získati. Kdyby byl ale závazek poddanství ještě déle se udržel, kdo mohl ručiti šlechtě za to, aby ji nepotkal osud šlechty francouské za časů veliké revoluce, aby se svými poddanými i statky a život neztratila? Která moc může zastaviti bouři, když se již roznítila?

Již tato jediná výhoda, že se nepřirozený, ještě ze starých slepých časů zděděný svazek poddanství tak lehce, tak nekrvavě, můžeme říci tak laskavě u nás rozvázal, mohla by rozumné části šlechty v zapamenutí uvésti všechny sny bývalé vrchnostenské nadvlády. Považímeli ale že za krátký čas, jestli ústavní a právní vláda skutečně do života uvedena bude, podle zkušeností jiných zemí znamenitě všechno zkvétati, a tudy především usedlosti rolní nesmírně v ceně postupovati budou; musíme nabýti pevné jistoty, že za krátký čas statky bývalých vrchností beze všeho poddanství mnohem více platiti budou než dříve platili se všemi závazky poddanskými.

Tím vším chtěli jsme ale dokázati, jak nerozumně jedná ta část šlechty, která všude nespokojenost s novějšími konštitučními ústavy na jevo dává, a jmenovitě za každou cenu si zase ke starému navrácení přeje.

Když ale i ta část šlechty české, která před rokem 1848, jak jsme z výše uvedených řečí poznali, proti tehdejšímu bürokratství opposici vedla, nyní se ode všeho veřejného života vzdaluje anebo dokonce naší liberální straně na odpor stojí, musí to každého pravého přítele pokroku hluboce zarmoutiti. Každý to víme a všichni to všude vidíme, že z celé rakouské revoluce r. 1848 nikdo jiný užitek neměl, než právě bürokratie, proti které vlastně česká celá tato revoluce směřovala, a proti které sama šlechta česká před rokem 1848 se opírala. Vy jste chtěli zrušiti moc bürokratie a ejhle! padli jste sami r. 1848 a právě ta sama bürokratie posilnila se ještě vaším pádem a zdědila po vás celou vaši moc. My též chtěli jsme zrušit moc bürokratie, ale zatím jsme ji jenom tím více povyšili: vizte ji nyní jak chodí okolo nás vojensky zřízená, ozbrojena kordy, posetá hvězdičkami, opestřená všemi barvami polního kvítí, že se jí ani Šalomoun nevyrovnal ve své slávě! Chtěli jsme jí odejmouti moc v jedné polovici Rakouska, a pomohli jsme jí zatím ještě k moci i v druhé polovici, ve které posud neměla přístupu! Chtěli jsme ji rozptýliti, a ona se centralisovala a rozptýlila nás! Smutná jest to pravda ale nevývratná, že se stala bürokratie rakouská dědicem jediným revoluce rakouské r. 1848.

A ty česká šlechto, která žehráš na to žes odložiti musela své stavovské uniformy, uniformy to národu českého, chtělabys snad nyní obléci livereji té bürokratie, proti které jsi málomocně opponovala, chtělabys snad nyní pomáhati táhnout triumfátorský vůz těch, kteří jsou jediní dědicové tvé ztracené moci?!

Jest věru čas, aby alespoň ta část české šlechty, která již dříve nějakou činnost politickou projevovala, nyní nezůstávala déle se svým smýšlením ukrytá, a nevydávala se v podezření, jakoby mlčením svým snad schvalovala ten spůsob vlády, jaký máme nyní. Možná jest, že zásady této šlechty ve mnohých a snad důležitých ohledech s našimi se nesrovnávají; a však právní vládu, vládu konštitučně obmezenou ode vší bürokratické a ordonanční libovůle vzdálenou, poskytující dostatečné garantie osobní svobodě a jistotu jmění (ku které jistotě i to počítáme, aby se státní pokladnice libovolně a ordonančně do kapes občanů nezakořeňovala) — takovou vládu musejí si všichni neodvislí a poctiví mužové přáti, nechť jsou pak šlechticové aneb nešlechticové, mohovití aneb jen skrovně od osudu opatření. Na takovém základě jest vždy možné srozumění, a čestnější jest dle mého mínění pro šlechtice, aby se podrobil sněmu z celého národu svého vyvolenému, než libovolným dekretům, kteréhokoli kanceláře! —

Co to jest bürokratie?

(Článek sepsaný k poučení p. redaktora Pražských vládních Novin.)

(Slovan z 11. června 1850.)

Často nám již mnozí, zvláště také vojenští úřadové vytýkali, že prý příliš srozumitelně a populárně píšeme. My ale přesvědčujeme se každou chvíli o tom, že ještě nekončeně více srozumitelnosti by zapotřebí bylo, aby každý našim článkům náležitě rozuměl, a jak jsme právě zpozorovali, jest zrovna p. redaktor Pražských vládních novin jeden z těch, kterým by zapotřebí bylo úplně dle Sokratické methody články spisovati, aby jim dobře rozuměli.

K politování jest taková vláda, a upřímně ji také lituje naše opposiční srdce, jejížto redaktor ani neví, co jest bürokratie, jejížto redaktor píše a následovně také myslí, (neboť vůbec známo, že redaktoři vládních novin píší na vlas tak jak smýšlí, co

na srdci, to na černidle) „bürokratie čili úřednictvo“, jejížto redaktoři tedy ani nevědí, jaký jest rozdíl mezi bürokratií a úřednictvem.

Kdyby byl p. redaktor Pražských novin tento rozdíl znal aneb vůbec tušení měl o nějakém rozdílu mezi těmito slovy, nebyl by sepsal neb přijal proti nám článek ve 134. č. svých listů dne 8. června.

Článek tento počíná velmi pamětihodně takto: „Za časté již zmínili jsme se o tom, jak prospěšně by působiti mohly časopisy tak řečené opposiční, kdyby měly do sebe ten pravý ráz“ — rozuměj takový ráz jako mají Pražské noviny, a jaký nachází libosti před očima ministerstva. To by ovšem byly tak řečené opposiční časopisy, a působily by jistě velmi prospěšně, zvláště pro své vlastní redaktory, kteří by v takovém pádu nebyli nikdy před vojenské soudy volááváni, nikdy zavíráni, jejichžto časopisy by nebyly nikdy konfiskovány ani dokonce zapovězeny, na nichžto by se také nevyplňovala slova písma „a budou vás honiti z města do města“. Ale každý člověk má již jak praví Cicero svou náturu, jeden vydává prospěšné časopisy, druhý zase vydává časopisy neprospěšné a nemající u vlády žádnou vážnost, jak zase praví p. Picek. To má všechno své místo a až posud dáváme p. redaktoru Pražských novin docela za pravdu.

Když nás ale dále p. Picek poučuje, kterak má býti opposiční časopis zřízen a veden, aby měl vážnost u vlády a aby vláda brala zřetel na jeho hlas, dostáváme velikou chuť opakovati známý výrok Apellesův proti ševcovi, jenž se vykládá po česku: „Nebude slepice učiti jestřába lítat!“ My víme tak dobře jako každý, čím bychom si mohli získati vážnost u vlády, a v jakém pádu by vláda brala zřetel na náš hlas — kdybychom radili, aby vláda držela ještě asi o 200.000 mužů vojska více, nesvolala sněmy až roku Páně 1899 až po vymření tohoto zkaženého pokolení, aby zatím vydávala pořád nové a jiné banknoty a vypisovala daně nejen 8 a půl procent z celého jmění, nýbrž zrovna 30 procent, tak aby za 3 leta se stala kontribučenská kassa majitelem všech nemovitých i movitých statků v celém mocnářství, kdybychom psali, že náš lid ještě není na takovém stupni, aby snesl samosprávu obecní, ústní a veřejné jednání před soudy, kdybychom psali, že nynější tiskový zákon jest příliš radikální, a že jest proto nevyhnutelná věc dáti všechna města, kde tiskárny jsou, na tolik let do obležení, až by všichni žurnalisté buď se umořili aneb ze země utekli — tu bychom mohli míti takovou vážnost u vlády, jako jí má Waage, Reichszeitung, Hans Jörgel atd. atd. Avšak každý nemusí mít u každého vážnost. —

Nyní však již musíme panu redaktoru Pražských novin, abychom se dále nezdržovali, vysvětliti, co to jest bürokratie a jaký jest rozdíl mezi bürokratií a úřednictvem, a kterak pravda jest, že jediná bürokratie má užitek z roku 1848, a kterak se to srovnává, že jede bürokratie na triumfátorském voze, a že přece podkrajští úřadové mrou od přílišného namahání, a jiné mnohé „nedůslednosti a nedůkladnosti v našem článku Česká šlechta.*)

Bürokratie jest ten nepřirozený způsob vlády, při kterém se úřady do všeho občanského života míchají, všechno občanům předpisují, žádnou svobodnou vůli a samosprávu jim nenechávají, jest to způsob vlády, při kterém jak praví Andriani ani vrabec nemůže spadnouti se střechy, aby se o tom k ministerstvu zpráva nepodala, jest to způsob vlády, při kterém z kabinetu ministra buď telegrafem neb poštou se předpisují veškeré zemi cesty k pohybování. To jest bürokratie, ta získala u nás jedině z r. 1848, ta se stala pravým dědicem šlechty, neboť její patrimonialní úřady ještě vtáhla do oboru svého, a zapletla tedy svou předešlou velikookou síť mnohem drobněji, aby nic skrze ní neproklouzlo; až do roku 1848 měli jsme šlechtu za vrchnost a byli jsme její poddaní, od r. 1848 jest naše vrchnost bürokratie, a její jsme poddaní se šlechtou, bývalou naší vrchností. Bürokratie jest, když si může každý minister, tedy jeden člověk, podle okamžitého nápadu svého vydati na cokoli několik milionů, neb až na sta milionů, které musí země to jest celý národ zaplatiti: kdežto se v dobře zřízeném právním státu žádná nová výloha bez povolení sněmu národu uložiti nesmí; bürokratie jest, když si může ministerstvo držeti vojska, co se mu líbí, ovšem všechno na útraty celého národu, kdežto v dobře zřízených právních státech jenom sněm, t. j. národ ustanovuje, jak mnoho se vojska držeti má, aby výlohy byly národu snesitelné. To jest bürokratie, když si ministerstvo samo vydává zákony, dnes takové, zejtra zase jiné, a pokavad nebudou svolány sněmy, máme vládu bürokratickou a musíme až do té doby opakovati, že jen bürokratie získala něco z roku 1848. Jestli ale nám p. Picek namítá, že získali rolníci a bývalí poddaní vrchnostenští zrušením poddanství, musíme se zeptati co získali? Když připočítáme to, oč daně zvětšeny jsou a co také tratí celá zem ustavičně na špatných penězích, jest veliká otázka, jestli to není zrovna tolik aneb ještě víc, když se ještě přirazí roční náhrada za robotu, co dříve obnášely povinnosti poddaných k vrchnostem. Co tedy získali bývalí poddaní? a kdo jim za to ručí, že nebudou daně ještě mnohem větší, zvláště pustí-li se ještě ministerstvo do nějaké nepotřebné vojny k.

*) Viz str. 66.

př. proti Francouzům? A konečně když celá zem má záviseti jen od milosti ministrů, kteří sami bez sněmu zákony dávají, závisí to též od pouhé milosti ministrů, nevydají-li také snad nějaký zákon, kterým zase poddanství provisorně uvedeno bude? Když mohli sami novou ústavu udělati, proč by také to nemohli? Jakou má národ jistotu proti takové správě? Na tento čas žádnou! než pouhou milost ministerstva, a z milosti číkoli záviseti, jest vždy jen trapný, svobodného muže nedůstojný stav.

Něco jiného jest tedy úřednictvo a něco z cela jiného bürokratie, úřednictvo musí býti v každém dobře zřízeném státu, bürokratie jest neštěstí každého, a nyní snad každý i sám spisovatel onoho článku v č. 134. Pražských N. porozumí, že se při nejlepším květu bürokratie přece úřednictvu dosti špatně dařiti může, již proto, že také i oni tak jako celý národ zcela odevzdáni jsou do vůle a milosti svých představených. Domýšlíme se ovšem, že sám asi p. P. špatně rozuměl našim slovům „že bürokratie má užitek z r. 1848“ snad v ten smysl, jakobychom záviděli úřednictvu větších platů a těch uniform atd.: v takovém pádu by ale byl na velikém zcestí, neboť není snad člověka, který by úředníkům veliké platy více přál než právě redaktor Slovana, neboť jsem přesvědčen že jen tenkráte může míti země dobré, schopné a poctivé úředníky, když se jim slušně platí, raději víc než méně, aby příčinu neměli na nedovolených a s důstojností úřadu nesrovnalých cestách peníze si dobývati což vždy jest k větší škodě národu než velké platy. Právě z té samé příčiny budeme také vždy k tomu směřovati, aby se i učitelům a kaplanům slušné platy vykázaly, aby nemusili štolu, sobotáles, očenášky a koláče a posnopné sbírati: při tom budeme ale vždy horliti proti jezovitské hierarchii, proti farizejství, proti špatnému zřízení škol, proti nevzdělanosti mnohých učitelů tak jako proti bürokratii.

Jestli ale konečně p. redaktor Pražských novin, který také úředníkem jest ani neví, jaký vlastně mají význam hvězdičky a kordy a uniformy a vojenské zřízení úřednictva a co se tím docíliti chtělo a chce, — nebudeme mu to vykládati, doložiti musíme jen tolik, že žádný moudrý ouředník se z těchto uniforem a z tohoto zřízení neraduje.

Po těchto slovích a vysvětlivkách nevidím zcela nic, co bych z článku svého „Česká šlechta“ za nedůslednost neb nedůkladnost držeti musel, ba ještě co více jest, nevidím také v něm nic, čím by se rozumný a pravý úředník (který nemůže býti bürokratem) urážeti mohl. Kdo chtěl onomu článku rozuměti, dobře ví, co jsem tím myslil, pravě, „že jen bürokratie má užitek z r. 1848 a že ona jest dědicem ztracené moci šlechtické.“ Kdo tomu rozuměti nechce, neb koho jsem se tím článkem nemile dotknul, a na jehožto rozkaz snad také v č. 134. Pražských novin proti mně psáno jest, tomu by nadarmo bylo dále se osvědčovati a dokazovati. Stat pro ratione voluntas!

Když se mi ale od vládních novin také ještě vytýká, že jsem tímto článkem chtěl kaziti důvěru nových úřadů ještě dřív, než započali, že je v podezření uvádím, že prý (ó jaká poesie!) květinu lámu dříve než se rozvije atd., jak jsou všeliké ty fraze Pražsk. Novin, musím se tomu jen pousmát. Konečně to přijde tak daleko, že všeho zlého na světě ani prvopočáteční hřích nevyjímajíc budou jen příčinou opposiční noviny! Ať se jen naši noví úřadové chovají k lidu tak, jak se sluší a patří, při čemž nemyslíme snad jen povrchní zdvořilost ve slovích, která je málo platná nýbrž poctivé, svědomité a moudré jednání — a pak bych rád uviděl toho, který bude v stavu pokaziti jim důvěru! Naopak ještě i všichni ti, kteří by snad takové řádné úřednictvo u lidu zlehčovati a v nedůvěru uváděti chtěli, sami ztratí u lidu vážnost, důvěru a budou u lidu brzy platiti jen za křiklouny, kteří s ničím spokojeni nejsouce všechno jen tupí a zlehčují. O to tedy není žádná starost!

A co také znamenají tyto ustavičné řeči*) o kažení důvěry? Proti mně rozšiřují zajisté političtí a národní nepřátelé ze vší síly své nedůvěru, tupíce a hanobíce mne brzy co nejnesmyslnějšího radikalistu a republikána, brzy zas co zbožňovatele ruského knutu, brzy co člověka nemajícího žádné svědomí, brzy zas co hrubého nevědomce a není dosti na tom, tu rozšiřovala o mne jistá strana, že jsem dostal od ministra Stadiona 40 neb 60.000 zl. st., tu zas rozšiřoval jistý komisař policejní v Praze, že jsem prý já udal ono májové spiknutí, když mi zapovězeny byly po druhé Národní noviny, rozšiřovala zase o mne jistá strana, že jsem to naschvál sám způsobil abych si prý mohl nechati předplatní peníze atd. atd. Bůh ví ještě jaké hanebnosti, které mi ani všechny k sluchu nepřišly — a přece se mi zdá, že ani tím ani vším jiným, cokoli by si jen mysliti dovedli, nedokáží toho, čeho by si přáli.

Censura a svoboda tisku.

(Slovan z 15. června r. 1850.)

Podle mého mínění máme nyní již největší naději, že stav obležení co nejdříve u nás vyzdvižen bude. Kdo by tomu věřiti nechtěl, tomu uvádíme následující důvody našeho mínění. A sice:

*) orig. má chybu tisk.: věci. (P. v.)

V ústavě oktrojované stojí psáno: **Censura se zavésti nesmí.** Aby se tedy tato slova ústavy vyplnila, přece však pravá svoboda tisku zamezila, k tomu cíli bylo na nejhlavnějších místech, kde by se svobody tisku s prospěchem užívati dalo, zavedeno místo censury obležení, která se jak již praveno, zavésti nesmí.

Nyní však vynalezeny a hned také do života uvedeny jsou v Prusku zcela nové surrogaty místo censury, které jsou ještě mnohem lepší než obležení, proto že nedělajíce tak mnoho hluku, ještě více jdou svobodě tisku do živého než obležení. V Prusích totiž následkem toho, že jeden voják a vychovanec vojenských škol střelil na krále, potrestána jest za to svoboda tisku: kdyby byl král pruský, o němž se praví že velmi rád pije šampaňské a také časem dobrého páleného, někde klopýtnul přes kámen a zlámal si nohu, byl by zajisté také následkem toho obmezil svobodu tisku aneb volební právo. Tomu by se také ani žádný, kdo zná svět, tuze diviti nemusel. Zkrátka tedy vydali v Prusích nový zákon o tisku a ustanovili kromě kaucí a jiných zámečků na prostořeká ústa svobody tisku také ještě i to, že pošta nemusí každý časopis rozesílati, a že se tiskařům může odejmouti jejich právo, když by toho úřad za dobré uznal. To jsou ovšem pro toho, kdo nerozumí věcem jen maličkosti; kdo ale rozumí, pozoruje hned že to jest nejvýbornější surrogat za censuru, který až posud vynalezen jest. Který časopis se ministrům líbiti nebude, který jim bude tuze upřímně na svědomí doléhati, ten nebude smět rozesílati pošta a jinou cestou se rozesílati nemůže: aby však ve hlavních a větších místech takový z poštovní rozesílky vyobcovaný časopis pánům ministrům škoditi nemohl, budou mít v ruce tiskaře. Pošle se pěkně policejní komisař k tiskaři s vyřízením: Budešli milý pane! časopis ten a ten tisknout, odejme se ti právo tiskařské, to jest tvá celá výživa a můžeš jíti s celou rodinou na žebrotu jestli jinou živnost neumíš. Dá se mysliti, že každý tiskař takovým slovům v srdci svém místa propůjčí, a tak poznenáhla nebude chtít žádná tiskárna časopisy od vlády nenáviděné tisknout, a časopisy pominou. A kdyby se přece vyskytla nějaká tiskárna, která by jak písmo praví více poslouchala Boha nežli lidí, a tiskla podobné vládě nepříjemné věci, nu tedy se jí odejme právo, zapečetí se presy a při nejkrásnější svobodě tisku nebude vycházet nic, co by nebylo naplněno chvalozpěvy na dobrou, otcovskou, od Boha ustanovenou vládu!! —

Že jsou tyto prostředky proti svobodě tisku vydatnější než obležení, toť patrno na první pohled. Obležení na každý pád dělá mnoho povyku, musí se také vždy alespoň nějaké záminky a příčiny k němu najíti, neboť stojí také psáno v ústavě: že obležení jen v čas vojny a vnitřních nepokojů dáti se může. To však by ještě ani příliš nevadilo, neboť když se věc vezme důkladně a nepředpojatě, jest vojna vždycky, když ne u nás alespoň někde jinde třeba v Americe, a mezi negry v Africe jistě pořád trvá, a kdyby se předce jednou (což za nemožné držím) přihodilo, že by nikde vojna nebyla, přece budou ještě zase vnitřní nepokoje a kdyby alespoň několik občanů jen bolení břicha mělo, již to každý kdo jen drobet logiku zná a o potřebnosti suspendování ústavy přesvědčen jest, za vnitřní nepokoje uznati musí. O záminky tedy a příčiny k obležení nebyla by tedy právě veliká nouze: hlavní věc jest to, že zkušenost ukázala, kterak ani obležení není již za těchto zkažených časů postačující proti zlomyslnosti některých redaktorů a spisovatelů, kteří místa do obleženosti daná, ve kterých jejich časopisy vycházeti nesměli, zrádně opustivše, na jiných místech své buřičské, všeliký blahobyt podrývající, státní dluhy rozmnožující, a státní příjmy zmenšující časopisy vydávati počali, jakožto jsme toho některé smutné příklady v nejnovějším čase sami na své oči viděli. Má to ale přijíti tak daleko, aby se k vůli tak nehodnému tvoru jako jest redaktor opposičních novin obležení z města do města stěhovalo? aby jako hromosvod mračna takový zločinec obležení všude za sebou táhnul? aby takový nejposlednější a nejopovrženější občan se mohl chlubiti řka: Kde já chci, tam bude obležení! Nikoli tím by zajisté tak vznešený a blahodárný konštituční ústav, jako jest obležení, jen ve vážnosti utrpěl!

Z toho tedy ohledu pomohla si nyní vláda na poštách a v tiskárnách k tomu, k čemu jí mělo dříve obležení pomáhati — to jest k censuře, neboť že všechno to nic jiného než censura není, lehko jest dokázati.

Censura záležela v tom, že se bez povolení vlády (respektive úředníků k tomu ustanovených a censorů nazvaných) nic tisknouti nemohlo a nesmělo. Každý spis musel se před tiskem odevzdati censorovi a ten podle své libosti buď vytrhal z něho co se mu nelíbilo, buď změnil neb jinák napsal, aneb dokonce ani celý spis tisknouti nepovolil. Takovým spůsobem ovšem panovala největší temnota, a lid se nemohl ničehož dověděti o veřejných zemských záležitostech a vláda uvarovala se všelikého posuzování občanů a vládla nad nimi nejinak než co pastýř nad ovcemi.

Proto také se hlavně při povstání r. 1848 dbalo na to, aby censura vyzdvižena a svoboda tisku zavedena byla. Svoboda tisku znamená ale tolik, aby mohl každý to co smýšlí veřejně tiskem vydati a spoluobčanům svým oznámiti, a aby se mu pod nižádnými záminkami zamezovati nesmělo toto svobodné ohlášení jeho myšlének. Aneb jinými slovy, svoboda tisku záleží v tom, že se proti tisku nesmějí užívati

praeventivní t. j. předcházející prostředky. Oznámiti své myšlenky spoluobčanům musí mi býti možno, kdo se tím ale nějak provinil buďto lži rozšiřuje, nebo někomu jinák ublíživ, budiž tak jako za každý jiný přestupek potrestán před náležitým soudem. Tak jako všichni lidé proto svázáni choditi nemají, proto že někteří ke krádeži rukou svých zneužívají, tak se nesmí svoboda tisku zameziti proto že jí někteří zneužívají. Censura ale jest každý prostředek, kterým se někomu hned napřed nemožné činí a zamezuje, aby své myšlénky spoluobčanům ohlásil, ať pak se nástroj k tomu zamezení jmenuje censor, neb pošta, neb tiskař, neb obležení, to všechno jest jenom obejití, vyhnutí se slovům ústavy ale předce zavedení censury, totiž zamezení svobody tisku.

Jak mile jsem svobodu tisku nemožnou učinil, zavedl jsem censuru, neboť na jménu censury nezáleží nic, ale všechno záleží na skutečnosti svobody tisku. Svoboda tisku nemá býti v opravdivě konštitučním státu ničím obmezena než neodvislým soudem, jenž tresce přestupky svobodným tiskem spáchané, a všeliké přímné a nepřímné prostředky, které jinak svobodu tisku obmezují jsou censura, a vždycky méně neb více jen faryzejství.

Poněvadž tedy známo jest, že obyčejně to co v Prusích se děje, brzy na to v Rakousích se uvádí: obáváme se že i u nás též něco podobného se stane, tím více poněvadž již z některých sem tam po vládních novinách proskakujících známek takový obrat čekati musíme. Jaké by to mělo následky jak pro vládu tak pro nás nepotřebujeme dodávati.

Komunismus.

(Slovan z 26. června r. 1850.)

Hlavní původ skoro všeho zlého ve veřejných a občanských záležitostech světa jest — dle mého mínění ta okolnost, že lidé buďto stejné věci jmenují rozličnými slovy aneb rozličné věci nazývají stejným jménem. Komu smysl tohoto mého mínění není hned zcela jasný neb zdá se býti snad nepravdivým, rač považiti následující příklady.

Když jeden člověk druhého, svého protivníka, zabíje nazýváme to **vraždou**, když jeden člověk druhému jeho jmění násilně vezme, říká se že to jest **loupež**, když ale jiný člověk, absolutní (neobmezený) král neb císař na sta lidí nenáviděných pobíti dá a jejich jmění si přivlastní, nejmenujeme to vraždou a loupeží, nýbrž **popravou a konfiskací**. Když někdo jinému chytře a nevědomky jmění jeho uzme, jmenujeme to **zlodějství**, když ale jiný neb jiní rozličnými bursovními a bankovními obraty svým spoluobčanům velikou část jejich jmění v jejich vlastních kapsách odejmou, tomu neříkáme již zlodějství, nýbrž **agiotage** (adžiotáže) a **operace**. Když někdo s jiným nějakou smlouvu učiní a mu něco slíbí, pak ale slib svůj a smlouvu nedrží, jmenujeme to **podvod a lež**, když ale vláda něco takového učiní, nejmenujeme to lež a podvod, nýbrž **změnu systemu**. Když se někdo proti zákonům zemským nepořádně a násilně opře, nazýváme to **buřičstvím**, když ale král neb kníže samovolně tyto zákony násilně změní, aneb zanedbává, nenazýváme to buřičstvím, nýbrž **Staatsstreich, fait accompli**, atd. atd. To jsou tedy příklady, kterak stejné věci jmenujeme rozličnými slovy: a jaký jest z toho strašlivý následek! Vražda, loupež, krádež, podvod a buřičství jsou hanebné věci, které se trestají: ale ty druhé svrchu uvedené jejich sestry jistě chlubné bývají, vážené časem a přede vším výnosné, a to jenom proto že je lidé jinými jmény nazývají, a tudy se během času odvykli považovati je za vraždy, loupeže, krádeže, podvody a buřičství!!

Zároveň však jmenujeme rozličné věci velmi často stejným jménem. Když se ku př. většina obyvatelů jisté země dobrovolně podrobí jistým pravidlům, jmenujeme to **zákon**: když ale jeden člověk neb několik lidí celé zemi proti jejich vůli podle své chutě předpisují a vnucují pravidla, nazýváme to také **zákonem**. Když obyvatelé jisté země, aby mohli pokojně a bez starosti před nápady cizinců živnosti své provozovati, ustanoví ze sebe jistý počet mužů ve zbrani cvičených ke své obraně, nazýváme to **vojsko a obrance zemské**: když ale despota, aby mohl nespravedlivé a násilnické panování své nad národem provozovati násilně si vybere pluky ozbrojených k utlačování tohoto národu nazýváme to též **vojsko a obrance země**. Když člověk Boha ctí, svědomitě a náležitě své povinnosti vykonává jmenujeme ho **nábožným** člověkem: když ale jiný časem hodinku v kostele klečí, oči překrucuje, se shrbeným hřbetem všude chodí, při tom ale nejhanebnější a nejnepoctivější skutky provozuje, jmenuje se též **nábožným** člověkem.

Nepotřebujeme se dále po podobných příkladech sháněti, najde se jich všude až nazbyt, přece však svět dle mínění mého ještě příliš málo obrátil pozornost svou na toto škodlivé míchání slov a věcí, ačkoli již často na to bylo z rozmanitých stran poukázáno. Větší část hádek jak náboženských, tak politických, též i vědeckých ba dokonce i společenských nebyla by nikdy ani vznikla, kdyby vždy jedna strana vykládala smysl slov tak jako druhá. Ba mohlo by se dokonce říci, že jest právě tato okolnost příčinou skoro všeho neštěstí ve veřejných záležitostech na tomto světě. Bojujte proti některé nespravedlnosti a škodlivosti tak dlouho až konečně po velikých namaháních zví-

těžíte, dokázavše celému světu nespravedlivost a škodlivost této věci, tak že již déle obstáti nemůže: myslíte že bude odstraněna? Nikoli, na čas snad přestane, ale hned zas si počnou utiskovatelé a šiditelé lidstva uváděti do života tu samou věc jen že pod jiným jménem, a znovu musíte bojovati a tak to trvá nekonečně.

Tak máme k. př. potlačení svobody myšlének, censuru; když jsme to již tak daleko přivedli, že zrušena jest v zákoně censura, hledí ji zase pod jiným jménem obležení uváděti, a po obležení zase buď velikými kaucemi, neb zákazem pošty, a pak zase konfiskacemi a potom zrušením porotných soudů a odevzdáním tisku pod obyčejné v moci vlády stojící úředníky, a pak ještě odjímáním tiskařských privilegií, a Bůh ví, co se ještě dále vymyslí. To všechno se jmenuje jinák než censura, ale není to nic jiného.

A naopak zase jak mile se vyskytne něco dobrého a získá si lásku a důvěru u lidu, hned si pospíší, aby pod jménem toho něco zcela jiného a sobě užitečného zavedli. Tak k. př. si získalo náboženství Kristovo po velikých pronásledováních a navzdor všem útiskům konečně důvěru a lásku lidu. Co učinili? Pod jménem tohoto svobodného, nikoho nenutícího, každého milujícího náboženství zavedli největší tyranství, pálení a mučení všech mužů, kteří se o lid zastávali a proti zlým obyčejům mocných pánů vystupovali, učinili sobě z náboženství tohoto jen výnosné výdělky a příjmy, které pachtovali, zaslepivše nevzdělanému lidu titěrkami oči, vybírajíce již zde na zemi clo do nebe a výplaty z očistce, vedouce kupecký obchod v milosti boží, kterou za peníze prodávali. A pokaždé, kdykoli se konečně po velikých bojích poštěstilo nějakou reformu provésti a nešvary tyto vymýtiti, zavedli je zase za krátký čas již opět do nového učení. To k. př. pozorujeme na protestantismu, který, jsa bojem proti zkažené finanční hierarchii, brzy po provedené reformaci sám upadl opět do těch samých nešvar hierarchie finanční.

Z toho ze všeho vidíme, jak se hraje na světě slovy, a kterak chytráci tohoto světa jiným za věci jen slova strkají, ukrývajíce špatné věci pěknými slovy, a užívajíce slov brzy za lakadla, brzy za strašidla, jak právě toho jest okamžitá potřeba jejich.

Jedním z podobných strašidel jest také slovo **komunismus**, které jest již od některého času strašidlem proti všelikým liberálním zásadám. Jak často slyšíme tímto slovem okolo sebe házeti lidi jisté strany, kdykoli se jim o to jedná, aby zohyzdili snažení některé jim odporné strany: tito pánové spoléhajíce se až příliš na sprostnost lidskou, myslí, že již porazili každé liberálnější snažení, když jen proti němu vyřkli nadávku: komunisté, komunistické choutky. Když se jednalo o zrušení roboty, přezdívalo se zastavatelům tohoto spravedlivého osvobození lidu: komunistů; kdyby někdo hájil všeobecné právo hlasovací, nazvali by jej též komunistou. Podívejme se tedy tomuto slovu trochu hlouběji do očí!

Komunismus znamená v pravém a úplném smyslu bludné učení, že nikdo nemá míti žádné jmění, nýbrž aby všechno bylo společné, a každý dostával jenom část zasloužeonou a potřebnou k jeho výživě. — Bez všelikých důkazů a výkladů, vidí tedy hned na první pohled každý, že takové učení jest nanejvýš bláznovské, a že se mohlo jen vyrojiti z hlav několika pomatených lidí, kteří by vždy z člověka chtěli učiniti něco buď lepšího neb horšího, ale vždy něco jiného než je člověk. Každý ale také vidí hned na první pohled, že takové učení není pranic nebezpečné, protože nenajde nikdy důstatečný počet následovníků, aby do života uvedeno býti mohlo. Kdekoli se ještě toto učení v malých pokusech do života uváděti chtělo, nikde se nic nepodařilo; nejlepší toho máme příklad na klášteřích. Tam alespoň z části zaveden jest komunismus, to jest jmění jest společné všech, ale jaké různice, jaké nepřátelství panuje právě mezi nimi. A to nyní, kdežto se jen o užívání již hotového jmění mezi nimi jedná: jaké by pak teprva byly různice, kdyby si měli také společně to jmění a výživu vydělávat? — Než není tu místo a také ani úmysl dokazovati teprva nemožnost a nesmysl komunismu — toť jako již známou a dávno od nás pojednanou pravdu předpokládáme.

Obyčejně se ale slovo komunismus neběře v smyslu tak úplném, a tu se každé rušení a dotýkání cizího jmění komunismem nazývá. „Svaté jest jmění, heilig ist das Eigenthum!“ slyšeli jsme tak často v nepokojných dobách r. 1848, vidouce to napsáno na krámích a dvéřích mezi barykadami. Co vlastně jest jmění? — o tom zde jednati nemůžeme, je to otázka nad míru těžká k rozhodnutí, která nyní nepochybně bude ještě dlouho hýbati světem: řeklo by se snad, to co mám, jest moje jmění, poněvadž se ale všechno to co člověk má, jmenovitě ku př. co ukradl, neb mocí vzal, neb oč jiné ošidil za jeho jmění neuznává, dalo by se tedy velmi mnoho o jmění jednati.

Než my skutečně nerozkládajíce pojmu tohoto slova, budeme se držeti jen zcela obyčejného jeho významu, a tu pravíme všem také: Každého člověka jmění se musí hájiti, a kdo se cizího jmění dotýká, kdo do cizího jmění sahá, jest komunista! Jen majitel sám právo má se svým jměním dle své vůle nakládati a každé míchání-se do toho odjinud jest komunismus!

Když ale se budeme této zásady držeti, shledáme brzy, že komunisté největší jsou zrovna na té straně, odkud právě v tuto dobu nejvíce proti komunismu kázati a bro-

jiti slyšíme: a zpozorujeme také, že zrovna ti, kteří jiné viní z toho, že mají úmysl komunismus zaváděti, sami nejméně jmění cizé za svaté drží. Považme k. př. absolutní neobmezenou vládu: ona jako první komunista béře sobě pod jménem daní, neb konfiskací, neb expropriací atd. jmění cizé podle uzdání svého, a nikdo nesmí ani slovem se ozvati proti tomuto nesmírnému komunismu. Vláda absolutní béře celé statky některým a dává je jiným podle své libosti, uděluje některým miláčkům svým privilegie, to jest jiným slovem obírati své ostatní spoluobčany; není to nejrozsáhlejší a nejškodlivější komunismus? Jak směšně musí pak na rozumného člověka působiti deklamace z těchto stran proti komunismu, řeči takové jako se nyní vedou o vysvobození a zahájení evropejské společnosti! Jak mile někomu bez jeho dobrovolného svolení aneb proti jeho vůli nějakou část jmění jeho odejmu, dopustil jsem se přestupku proti jmění, jsem komunista. Proto také v dobře spořádaném právním státu nesmějí se jinak ustanovovati a vybírati daně, než s povolením sněmu, nechce-li býti vláda komunistickou. Daně jsou zajisté věc nevyhnutelná a potřebná. Výlohy, které k dobrému prospěchu celého národu (rozuměj dobře: k prospěchu!) se státi musí, musí také zase národ zaplatiti. Ta část na tyto výlohy, která na každého občana podle spravedlivého a slušného rozvržení (repartice) vypadne, nazývá se daň. Kterak ale může podle zdravého rozumu a podle práva někdo potahován býti k zaplacení výloh, když jsme se ho dříve ani neptali, chce-li tyto výlohy učiniti, uznává-li je za prospěšné neb za nevyhnutelné? Nemá-li tedy daň býti rušení jmění, přestupek proti jmění a komunismus, musí vždy národ sám dříve k dani svoliti, musí se napřed vyjádřiti, že jisté výlohy učiniti chce, a že tedy také je zaplatí. Poněvadž se však celý národ sejíti a raditi nemůže, vyvolí si ze sebe zástupce neb plnomocníky (poslance), kteří právo mají ve sněmu na místo národu ustanoviti, jaké, které, jak veliké výlohy národ učiniti chce, a kterakým spůsobem tyto výlohy co daně na jednotlivé občany spravedlivě se rozvrhnouti mají. Proto v konstitučních t. j. právních a ne libovolných státech bez povolení sněmu se žádná výloha udělati to jest žádný dluh na jméno národu spůsobiti a žádná daň národu uložiti nesmí bez povolení sněmu — jinak jest to komunismus a sice nejrozsáhlejší, nejnebezpečnější komunismus, komunismus s hůry. A když mi dnes bez mého svolení nařídí plat 20 zl., co zabrání, aby nežádali budoucně 40, pak 80, pak 160 a tak dále, neboť s tím samým právem (totiž bezprávím a libovolností) mohou i celé jmění odejmouti, aniž se budu moci protiviti, obzvláště když se ještě právě zas z těchto peněz hodně ozbrojených drží, kteří snadně zaženou každému, kdo je platiti musí chuť protiviti se takové správě. A kdyby se ještě tyto peníze vynaložily svědomitě k pravému prospěchu národu, zůstal by sice přece spůsob vybírání bezprávím, avšak mohl by se každý snadněji touto myšlénkou upokojiti. Víme však jakým spůsobem se v absolutních státech zachází s penězy od národu těžce zaplacenými. Polovička rozhází se povalovačům národu nic neplatným a rozdá se pochlebníkům mizerným, vynaloží se na uplacování atd. atd.

Pročež pravím: Nebojte se tak příliš těch komunistů, kteří berou na groše, těm se zajisté snadněji ubráníte; ale bojte se více těch komunistů, kteří berou na miliony! —

Co jest vlastně konstituce?

(Slovan z 3. července r. 1850.)

„To máte z té konstituce!“ slýcháváme obyčejně mluviti od jisté strany k méně vzdělaným krajanům, kdykoli od vlády vyjde nějaké nové lidu nepříjemné nařízení, když přijde nějaké zvětšení daně, silné braní na vojnu, tažení a ubytování vojska, když se hemží špinavé a roztrhané papírky místo zemských dvacetníků. To všechno máte z té konstituce! a neostýchali by se snad i každé krupobití a podobné neštěstí za následek konstituce vyhlásiti. Tomu všemu není se co diviti, neboť jsou lidé, kteří konstituci jako morovou ránu nenávidí, poněvadž stenčila jejich pýchu, jejich důchody, a jejich panování, pročež také i od nich není co očekávati chválu konstituce.

Slyšel jsem však i jiné lidi zrovna tak mluviti, a to takové, kteří by vstávajíce léhajíce Bohu za konstituci děkovali, kdyby rozuměli co jest: pozoroval jsem, že i tu a tam mezi měšťany, kteří jinak rádi jsou považováni za moudřejší a vzdělanější, podobné smýšlení se zakořenilo. Tak nedávno jistý K.t..h..ský řezník zuřivě přede mnou konstitucí proklínal, neboť myslil ve své sprostnosti, že skrze ubohou konstituci hovězina je nyní tak drahá, a pravil velmi prostoduše že za absolutní vlády bylo přece jen více volů, nepozoruje ani jak urážlivého vtipu se nevědomky dopustil.

Když po smrti předešlého ruského císaře Alexandra mnozí důstojníci od gardy volali: Ať žije císař, ať žije konstituce! pravili sprostým, že se císařova žena jmenuje konstituce, načež i tito volali: ať žije konstituce. V Neapolitánsku přišlo to již působením dvorské strany a zkaženého odnárodněného kněžstva tak daleko, že se lidé podpisují na žádost, aby přestala konstituce, a aby král zase absolutně a libovolně vládl jako dříve.

A také u nás nebylo by věru divu, kdyby se mnozí sprostí lidé na podobnou žádost podpisovali: neboť kdo by myslil, že ta

nynější naše vláda a všechna ta nová ustanovení, která vyšla od nynějšího ministerstva, že, pravím, to již ta slíbená konstituce jest, tenť by zajisté dlouho neváhal prositi, aby tato konstituce již brzy přestala.

Za starých absolutních časů považovala se země (stát) jako nějaký statek, jako nějaké panství a jmění panujícího císaře, krále, nebo knížete, který národ spravovati nechal od svých služebníků podle své líbosti a vůle a jen s ohledem na svůj vlastní užitek bez ohledu na užitek a na štěstí občanů, které svými poddanými nazýval. Hlavní péče takové vlády byla jen, aby se toto mocnářství panující rodině vždy udrželo, ne ale aby se občanům dobře vedlo. Zlí a nerozumní králové obětovali pro své a svých dvořanů marné a často velmi nemravné kratochvíle nesmírné milliony peněz, kteréžto milliony si ubozí v potu tváře pracující poddaní těžce utrhnouti museli od svého živobytí, aby je co daně odvedli do pokladnice mocnářovy. Aby se sklíčený a utiskovaný lid bouřiti a protiviti nemohl proti malému počtu hejřících utiskovatelů svých zavedlo se na útraty téhož utlačeného lidu vojsko, které sic též pocházelo z toho samého utlačeného lidu, kterémuž vojsku se ale rozličnými chytře vymyšlenými způsoby vštípila hrdost nade všemi ostatními a nepřízeň proti všem ostatním stavům. Náboženství svaté mající sloužit k útěše a zdokonalení lidu obrátilo se též jen skoro ke službě vlády absolutní: kněžstvu zvláště vyššímu dali veliké statky a veliká práva, jen aby zas udrželi lid ve slepé poslušnosti, aby učili, že všechna moc od Boha pochází, že jsou tito absolutní mocnářové zástupcové Boha na zemi, že se máme takové libovolné vládě i kdyby sebe nespravedlivější byla ve všem podrobiti, že to poroučí Bůh atd. Úřednictvo bylo též jen slepý nástroj takové libovolné vlády a majíc ve svých rukou často blaho jednotlivých občanů, mohlo jim zase dle své libovůle škoditi nebo prospívati, pročež si každý maje při úřadě co činiti přízeň jeho, často i na nepoctivé cestě hledati musel. Při tajnosti, s kterou se všechny soudy odbývali, řídila se velmi často i spravedlnost podle libovolné náklonosti.

Proti ničemu tomu, proti žádným chybám řízení zemského nesměl se nikde ani hlas veřejně ozvati: vláda absolutní držela veřejný tisk skrze censuru pod svou mocí, a nikdo nesměl ničehož tiskem vydati a uveřejniti, než co vláda povolila. Nikdo nevěděl jak veliké jsou příjmy zemské a nač se vynakládají, daně se jen rozpisovaly a vybíraly, oučty se žádné neklady, tak že se nikdy věděti nemohlo, kam tyto daně jdou a nač je jich potřebí. Právo nebylo žádné, poněvadž to co dnes jako právo platilo, již zejtra skrze nové nařízení se odvolati a jinak ustanoviti mohlo. Taková tedy jest vláda absolutní neb neobmezená. —

Všeho toho opak jest ale konstituce čili právní neb ústavní vláda. Při vládě konstituční nepovažuje se již císař za majitele a užívatele celé země, nýbrž jen co spoluoud celého národu. Zde není již národ pro císaře, nýbrž císař pro národ. Celá vláda musí se řídíti dle vůle národu, a bez vůle a bez svolení národu nesmí se nic důležitého říditi. Stát jest dle konstitučních zásad proto, aby v něm občané nalezli bezpečnost svých osob a svého jmění, pořádek avšak i svobodné pohybování, pokrok a vzdělání a společnou blaženost. V konstituční zemi nesmí se nic díti podle něčí libovůle, nýbrž všechno dle zákonů ustanovených, podle nichžto se tak císař jako i každý jiný buďsi malý nebo velký ve všem říditi musí. Nikdo, ani císař nesmí se stavěti nad zákony, a nesmí zákony přestupovati.

Tyto zákony nesmí též císař nebo jeho vláda sami ustanovovati aneb předpisovati, nýbrž jenom sněm vyvolený z celého národu je ukládá a zákonem v konstituční zemi může býti jen to, strany čeho se dříve vláda se sněmem srozuměli.

Tři hlavní moci jsou tedy v konstitučním státu, jedna od druhé neodvislá a sice zákonodární, vykonávající, a soudní. **Zákonodární** jakožto nejhlavnější ustanovuje pravidla, zákony a práva, dle kterých se všechno říditi musí, **vykonávající** (executivní) čili vláda neb správa zemská vykonává tyto zákony a vede podle nich správu země a **soudní** moc rozsuzuje spory a rozepře jak mezi jednotlivými občany tak mezi vládou a občany podle práva ustanoveného, a tresce ty kteří zákony přestoupili.

Zákonodární moc má sněm společně s císařem, to jest s vládou. Vládu drží císař s ministry svými. Neboť císař sám dle konstitučních pravidel nic ustanoviti neb poručiti nemůže, leč by se některý z ministrů jeho na to podepsal, kterýžto ministr tímto podpisem přijímá na sebe odpovídání za toto ustanovení, kdyby z něho pro zem a pro národ škoda nějaká pošla. Sněm v takovém pádu žádá od ministra, aby se zodpovídal, a jestli učinil ministr něco proti zákonům zemským, odevzdá jej sněm k soudu, a byli případy v konstitučních zemích, že takoví zemi a národu zpronevěřilí ministři i smrtí potrestáni byli. Císař nesmí míti v takovém pádu moc, uděliti odsouzeným ministrům milost, kteroužto milost smí císař každému jinému od soudu odsouzenému vinníku uděliti. — Císař si vybírá a ustanovuje ministerstvo sám dle vůle své a dle jeho vůle mají též říditi všechno avšak na své vlastní odpovídání, tak aby to řízení v ničem se neprotivilo zákonům aneb prospěchu zemskému. Císaři nesmí se ale z žádných chybných a škodlivých ustanovení vlády vina dávati, neboť osoba jeho jest neodpovědná a zasvěcená, a všechnu vinu nesou jen ministři na sobě. Touto však neodpovědností právě zmenšena jest moc císařova, tak že sám bez svolení mi-

nistra některého nemůže nic ustanoviti a když některé ustanovení císařovo žádný minister na své odpovídání přijmout nechce, poděkuje se ze svého ouřadu, a císař musí jiné ministry si hledati, kteří by tuto věc na své odpovídání přijmout chtěli, a nenajdeli žádného takového, musí císař od tohoto ustanovení upustiti. Kde již konstituční vláda pevně zakořeněna jest, tam se z bázně před sněmem netroufá žádný ministr vzíti něco na své odpovídání, přijmout a ustanovit něco, co by proti smýšlení většiny národu čelilo, a vláda se tudy řídí dle smyslu většiny.

Že u nás o konstituční moci císaře ještě příliš mylná a zastaralá mínění panují, pozorujeme nejlépe z toho, když slyšíme některé mluviti, že císař úředníky neb vojsko platí, že se císař o vdovy a sirotky jejich stará, že jest některý voják neb úředník v císařské službě atd., což všechno nevlastně tropicky se mluví, neboť národ platí z daní svých vojsko a úředníky, a J. M. Císař Pán neplatí nic ze svého naopak ještě sám od národu roční plat dostává *) z daní zemských, a úředníci a vojsko nejsou ve službě u Císaře Pána nýbrž jsou v zemské službě.

Vůli národu zastupuje sněm z národu vyvolený, a hlavní jeho práva jsou následující: Sněm rokuje o všech zákonech a bez svolání sněmu nemá míti žádný zákon platnosti. Buďto vláda učiní návrh zákonů a sněm k němu svolí, aneb sněm navrhne zákon a vláda (císař) k němu svolí: ale bez společného svolení sněmu i vlády nesmí se státi žádný nový zákon. — Bez povolení sněmu nesmí se ani krejcar daně od občanů vybírati, a chceli (vláda) nějakou novou daň ustanoviti, nebo starou zvětšiti, musí to vždy napřed sněmu k povolení předložiti. Také obyčejnou daň roční musí sněm též pokaždé z nova povoliti, jinak je vláda vybírati nemá bez povolení sněmu. Vláda musí sněmu klásti očty z celé správy zemské, ze všelikých příjmů a vydání, vláda nesmí bez povolení sněmu žádný dluh udělati na zem, a musí též vždy na rok budoucí předložiti sněmu výkaz všelikých výloh, které vláda na ten rok učiniti hodlá, aby je sněm za potřebné uznal a potvrdil. Samo sebou se rozumí, že sněm ustanovuje, jak veliké vojsko vláda držeti má, a jak mnoho se má vybírati rekrutů, kteřížto se nikdy bez povolení sněmu vybírati nemají.

O moci **výkonné** čili o **vládě** bylo sice již dříve jednáno, když jsme její podíl v zákonodárství vysvětlili. Tuto však ještě sluší podotknout, že v konstitučních zemích se jen taková vláda udržeti může, která jest ve smyslu a dle vůle sněmu. Výkonná moc má sice obyčejně právo sněm rozpustiti, když by se některé důležité ustanovení jeho tuze příčilo vládě, avšak musí vláda hned v určitém čase jiný sněm podle toho samého volebního řádu jako předešlý svolati: jest tedy takové rozpuštění sněmu vlastně jen apellace vlády k národu, aby totiž národ skrze novou volbu poslanců příležitost měl objeviti, jestli jest stejného mínění se sněmem rozpuštěným aneb s vládou, která jej rozpustila. Tak se vykládá rozpuštění sněmu pravým a poctivým spůsobem, které jest také zcela konstituční: něco jiného ale jest, když vláda jen proto sněm rozpustí, aby mohla libovolně sama zákony dávat a snad s tím úmyslem, aby již žádný sněm budoucně ani nebyl, to ovšem není žádná konstituční vláda.

Soudní moc musí být v konstituční zemi zcela neodvislá od vlády, aby mohla beze vší lidské bázně rozsuzovati jen podle zákonů bez ohledu koho dle nich odsoudí, i byť by to sama vláda byla. Této neodvislosti soudů hledělo se v konstitučních zemích tím docíliti, že soudce vláda neustanovovala, nýbrž že byli od národu voleni (což se i nám zdá býti nejlepší) aneb že sice vláda i tyto soudce ustanovuje a však pak právo nemá je přesaditi neb hodnosti zbaviti, a že při všech důležitějších pádech **porota** (volení občané) výrok viny neb nevinnosti pronáší a soudcové jen pak trest dle zákonů ustanovují. Každý nahlíží, že při tom přece vláda veliký vplyv na soudy míti musí, již skrze to, že povýšení soudců od její vůle závisí. Neodvislost soudní moci od vlády jest ale proto hlavně potřebná, aby soud za svůj rozsudek se nemusel obávati pomsty od vlády, kdyby proti ní rozsouditi musel, a aby také při obžalování ministrů samých spravedlnosti se šetřilo, třeba by oni měli v rukou moc nejvyšší v zemi.

Aby se ale správa celé země dle nejlepšího spůsobu vedla, musí býti v konstitučních zemích ve všem **veřejnost,** jak v jednání vlády tak i v soudech, dle známého prostonárodního přísloví: **Co je s šeptem, to je s čertem,** což znamená jinými slovy, že se žádná poctivá a spravedlivá věc veřejnosti štítiti nesmí. K tomu očelu musí býti v konstituční zemi **svoboda tisku,** aby každý mohl o každé záležitosti veřejně své mínění pronésti, a aby tak všeliké vady zemské na jevo přijíti mohly. Pravá konstituční svoboda tisku musí být ale tak zřízena, aby vláda neměla moci někomu projevení jeho smýšlení skrze tisk jakýmkoli způsobem zabraňovati, nebo se někomu za to mstíti, který by její vady vytýkal. Z toho ohledu nesmí být také nikdo v konstituční zemi skrze tisk souzen od úředníků vlády, nýbrž jen od svých spoluobčanů skrze porotu, neb by se jinak brzy nazývalo všechno přestupkem, co by se vládě nelíbilo, třeba by to bylo národu a zemi nejužitečnější. Vláda, která tisk pronásleduje,

---

*) A sice u nás v Rakousích má J. M. C. deset milionů zl. víd. č. na rok pro sebe a pro svůj dvůr, to jest každodenně přes 27.000 zl. víd. č.

projevuje vždy nekonstituční libovolné choutky, a ukazuje, že nechce býti veřejně posuzována, že tedy má nějaké příčiny, tajiti se s něčím před národem. S dobrými věcmi se ale nikdo tajiti nemusí.

Dále jest ve všech konstitučních zemích **svoboda spolků** t. j. právo, aby se občané k dosažení jistých větších oučelů, ku kterým síly jednotlivců nestačí, spojiti mohli. Spolky takové, zvláště politické, mají hlavně ten oučel, aby jisté potřebné změny v zemi provedeny býti mohly, pročež také se obyčejně ke každé takové důležité proměně v konstituční zemi spolek utvoří, který tak dlouho mysli spoluobčanů strany té věci objasňuje, až konečně na sněmu skrze zákonodární moc se co zákon platný ustanoví. Dobrá a svědomitá konstituční vláda ráda vidí spolky zvláště politické, proto že z nich poznává (mimo sněm) nejlépe veřejné smýšlení lidu, aby se dle něho říditi mohla.

Jistota osoby jest též jedna z hlavních známek pravé konstituční vlády t. j. aby někdo z pouhé msty neb nenávisti některého úředníka, vojáka neb ministra do žaláře dán býti nemohl, nýbrž jen tenkrát, když se skutečně něčeho proti zákonům dopustil, a když soud jeho zabavení uzavřel.

Jistota jmění v konstituční zemi znamená zase tolik, aby nikomu bez jeho svolení aneb proti zákonu od nikoho, ani od mocnáře samého, žádné jeho jmění vzato býti nesmělo. **Svoboda víry a učení** zase znamená tolik, aby se světská moc nemíchala do toho, co který občan o náboženství smýšlí, a aby nechala každému tu víru, která mu jest milá, aby nesměl být nikdo pro svou víru a své smýšlení pronásledován, pokud se ničehož proti zákonům nedopustil, a aby vláda nesměla osobám, které svou schopnost zákonnitým způsobem ukázali, zabraňovat veřejné vyučování mládeže.

Dále musí býti v konstituční zemi **svoboda a samospráva obcí,** což znamená, aby se vláda a ouřednictvo nemíchali do jejich obecních záležitostí, aby nechtěli s nimi jako poručníci s nemluvňaty zacházeti, nýbrž aby si občané sami v mezích zákonů řídili a spravovali jak své obecní jmění tak i všeliké jiné potřeby obcí svých. Vůbec se nemá vláda v konstituční zemi do všeho míchati, nýbrž nechati co možná nejvíce svobodného pohybování jak jednotlivým občanům, tak i obcím, též jiným řemeslnickým, průmyslným atd. společnostem, neboť zkušenost ukázala, že se právě tak všechno nejlépe daří. Vláda jen má nad tím dbáti, aby nikdo, užívaje svobody své, jiným v cestu se nestavil a jim užívání jejich svobody nezamezoval. Čím více odevzdá vláda do rukou občanům samým, a čím menší jest počet vládních ouředníků, čím jednodušší jest celá veřejná správa, tím lepší jest řízení konstituční. Dobrá konstituční vláda musí hlavně na to dbáti, aby bylo v zemi co možná nejméně zahalečů, to jest osob takových, kteří buď nic aneb alespoň nic potřebného a užitečného nepracují, neboť sám rozum to každému dává, že se všechny tyto osoby, které si samy živobytí své nevydělávají, od ostatních pracujících vyživovati musí, a že tedy tím obtížnější jest život pracujících, když musejí kromě sebe, ještě mnoho jiných vyživiti svou prací. Ta země jest zajisté nejlépe zřízená, kde každý co možná nejvíce užitečné věci pracuje, a kde také každý celý užitek práce a pilnosti své sám zase užívá, a nemusí velikou část výdělku svého jiným, kteří nepracují, odevzdávati a s nimi se děliti.

Dalo by se zajisté ještě obšírněji vypisovati, co vlastně jest pravá konstituce, přestanu však pro tentokrát jen na tom, neboť jsem přesvědčen, že již toto zde posud řečené dostatečné jest k tomu, aby si každý sám zodpovídal otázku: **Jestli by se jemu taková konstituční vláda líbila, jestli by jemu a každému užitečná byla, a jestli již nyní v Rakousích konstituční vládu máme?** — Oučel tohoto článku jest ale ten, aby i méně vzdělaní spoluobčané naši porozuměli, že mnohé nepříjemnosti a nehody, které by jisté lidu a konstituci nepříznivé strany rády za následky konstituce vydávaly, aby tak u méně čiperného lidu konstituci samou zostudily — že pravím tyto nehody a nepříjemnosti, které trpíme, nejsou následek konstituce, nýbrž zrovna naopak následky nekonstitučnosti, a že by všechny tyto nehody a nepříjemnosti pominouti musely, kdyby opravdivá konstituce do života uvedena byla.

Vojsko.

(Slovan z 6. července r. 1850.)

Velmi zajímavé jest pro myslícího člověka stopovati vznik a proměny ozbrojenstva u rozličných národů a v rozličných dobách vzdělanosti a postupování člověčenstva. Dvě mocnosti vidíme ustavičně na světě jako noc a den spolu se potýkati, **právo** totiž a **násilí** (moc) a vidíme je často tak rozmanitě spolu spojené a tak zase jednu s druhou v odporu, že jest již leckdy až těžko rozeznati dobře jejich meze a hranice, rozeznati právo od násilí a násilí od práva. Často stojí násilí proti právu, a právo proti násilí, často musí násilí k právu dopomáhati, často zase ruší násilí práva.

Pozorujeme zajisté že jest celý svět jenom ustavičný boj, silnější moc poráží slabou, zničuje ji a zajímá její místo; vidíme bojovati živly mezi sebou, teplo se zimou, světlo s tmou, vlhko se suchem, tvrdost s měkotou, jedno ustupuje, druhé se staví na jeho místo až zase seslábne a samo ustoupiti musí svému přirozenému protivníku. Zvířata též mezi sebou ve stá-

lém boji stojí, slabší padají za obět silnějším. V duševním světě zase bojuje cnost s hříchem, láska se zištností: a poněvadž člověk jakožto duševní i zvířecí bytnost zároveň vlastnosti obojího druhu v sobě spojuje, pozorujeme při něm též zároveň: hmotné, zvířecí boje (boje se živly a se zvířaty) i boje duševní. Žádný člověk i nejdivější nejšpatnější není zcela bez lásky, to jest vždy má někoho komu přeje: a žádný člověk i nejdokonalejší není také zcela bez zištnosti, neboť by byl člověk s pouhou láskou tak nedokonalý a nečlověcký, jako člověk s pouhou zištností bez vší lásky. Dobrá míra obou těchto sobě protivných vlastností, lásky totiž i zištnosti, dělá pravého dokonalého člověka.*)

K boji o své právo dána jest člověku dvojí moc: moc duševní, rozum s kterým jiné o svém právu přesvědčiti může, a moc tělesná, síla s kterou násilně svého práva hájí, když by důvody rozumové nic platné nebyly. To však jest jenom ta krásnější stránka lidského života: na druhé straně vidíme ale zneužívati člověka i duševních i tělesných sil svých zrovna naopak, rozumem svým hledí upírati lstivě cizí právo a mocí svou hledí násilně ho jiným bráti když lstí nemůže. Člověk hledí jiného člověka obelhati, obelstiti, ošiditi, a násilně obrati: a tento zase brání se proti lsti rozumem, a proti násilí též násilím. A konečně tak uvykl člověk tomuto násilí a této lstivosti, že je ani za zlé, za bezpráví nepovažuje, naopak za cnosti. Chlubí se zajisté svou chytrostí a násilím svým a najde vždy dosti hloupých, kteří ctí jeho lstivé a násilnické bezpráví jako právo. A kde konstitučně by již jedna z těchto dvou lidomorných sester sama neobstála, tam se spojí obě, lest zakrývá násilí, aby svět myslil že jest právo. Tu jsme na tom místě, kde není žádný rozdíl mezi loupežníkem na silnici a mezi císařem Alexandrem Velikým: rozdíl zajisté jen v menší rozsáhlosti řemesla a v menším počtu tovaryšů, pravidla řemesla jsou zcela stejná totiž násilí. Loupežník béře slabšímu a zabijí slabšího, kdyby naň přišel silnější sám bude zabit; a Alexander Veliký jako každý dobyvatel podmaňoval jen slabší národy a obíral je, kdyby se byl vydařil nad něho silnější, nebyl by osud Alexandra jiný, než chyceného loupežníka.

---

*) Aby mi snad někdo špatně nerozuměl, jako bych tímto něco zlého zastávati chtěl, musím podotknout, že *zištnost jest starost o sebe* a *láska starost o jiné*. A tu jest zajisté povinnost každého člověka starati se také o sebe, a kdyby se o sebe pranic nestaral, chybuje zrovna proto, že se nevyhnutelně jiní o něho starati musí, kterým tedy tu obtíž uvaluje, kterou by sám nésti měl. Kdo se však jen vždy o sebe stará a nikdy o jiné, jest soběk beze vší lásky.

Vojsko v krásném a šlechetném smyslu toho slova jest mužstvo ozbrojené, hájící národ proti nespravedlivému násilí. Bohužel ale nás učí historie, že se posud skoro více zneužívalo vojska proti právu, a že se užívalo nejčastěji vojska zrovna k tomu, proti čemu býti má, totiž k násilí.

Krásné a ctihodné jest povolání vojska, když nasazuje život pro krajany své, když pro vlast snáší všeliká nepohodlí, když bdí na hranicích země, aby mohla zem pokojně pracovati, když srdnatě kladouc na váhu život a zdraví své, odráží toho nepřítele jenž sobě národ k služebnosti chce podmaniti, když vojsko proti domácím zákony násilně přestupujícím a pokoj rušícím škůdcům hájí ústavu, zákony a právo: čest a sláva pravím takovému vojsku!

Ale když vojsko zrovna naopak jest jenom nástrojem a drábem despotie, když pomáhá utiskovati své vlastní otce a bratry, které by mělo hájiti, když pomáhá udržovati vlastní národ a vlast svou v cizí poddanosti, když jest vojsko místo hajitelem práva zastavatelem a nástrojem násilí a zištné libovolnosti, a dělí se s utiskovateli národu o krvavou mzdu vydřenou na svém vlastním zotročeném národu, když vojsko samo, jsouc otrokem, pomáhá v poslušnosti udržeti jiné otroky: takové vojsko nejenom zneužívá hodnosti ozbrojence, zneužívá jméno vojska, jest pouhé žoldnéřstvo, zaprodavší za mizernou cenu národ svůj, právo a svědomí.

Než ústav vojska jest příliš důležitý v nynějším světě, a budeme tedy vyvinutí tohoto ústavu v rozličných dobách a u rozličných národů stopovati.

U národů na prvním stupni vzdělanosti stojících, nenalézáme ještě žádné vojsko jako stav: každý zdravý a dospělý muž jest ozbrojen, hanba by mu bylo nehájiti svůj kmen, svou rodinu proti cizím, kdykoli toho potřeba káže, vytáhnou všichni mužové do boje proti nepříteli. Lov a boj jsou jediná zaměstknání tohoto lidu. Rozumí se ovšem, že takový stav věcí jenom tam místa svého míti může, kde jest lid na nejnižším stupni vzdělanosti, a kde posud žádná vyšší zaměstnání jako orba, průmysl a umění ani nevznikají. Zato však mezi takovým národem pozorujeme úplnou rovnost všech, jako jest každý ozbrojen, tak není žádný sluhou a poddaným jiného a nedá sebe v poddanost uvésti, leč by byl ve vojně zajat a k jinému národu co nevolník zaveden.

U národů polo-vzdělaných pozorujeme sice též z většího dílu ozbrojení všeobecné, přece však již mezi nimi obyčejně jen jeden stav výhradně se zbraní obírá, jakožto kasta vojenská. Ostatní stavové orbou, řemeslem, obchodem se obyčejně pokojně živí, a v krátkém čase ona kasta vojenská nade všemi ostatními panování do rukou dostane, což velmi přirozené jest. Vojenská kasta jsouc dobře cvičena ve zbrani, při tom skrze své řemeslo (vojnu) navyklá

každou chvíli život nasaditi, velmi brzy počne nad ostatními nebojovníky panovati, a nevydělávajíc sama ničeho, nechává se od ostatních živiti, což by zcela v pořádku bylo, kdyby tato vojenská kasta se jen spokojila tím, že by své ostatní nevojenské krajany od cizých vpádů a nepřátel chránila. Toto však prvotní ustanovení kasty vojenské pustí se brzy z očí, ona sice též bojuje proti cizím, z větší části ale bezpotřebně, činíc sama na ně výpady a obtěžujíc při tom svou vlastní zem velikými daněmi na tyto vojny. Kromě toho ale utvoří se z kasty vojenské brzy veliký počet panujících knížat a velmožů, kteří sebe šlechtou nazývají, a ne jen nad ostatními sprostými ze své vojenské kasty nýbrž i nad všemi jinými kastami (stavy) své země obmezené panování provozují, neřídí se při tom dle žádného jiného práva, než dle meče a násilí. Kněžská kasta obyčejně nejsouc od nich příliš vážena, přece pomáhá za dobrou mzdu udržovati svými prostředky lid v poddanosti. Takový stav věcí pozorujeme obyčejně u východních národů, u kterých přísnost dědičného oddělení stavů (kast) panuje, tak že syn vždy jen to samé provozovati musí co jeho otec. Ku př. v Indii, ve starém Egyptě atd.

Jinou zase stránku vojenství pozorujeme tam, kde jistý celý národ již dle jakési přirozené spůsobilosti svého kraje, a způsobením rozličných jiných příčin zvláště ale přičiněním některých smělých, podnikavých a ctižádostivých mužů celý se na vojenské řemeslo vložil, a jakožto výbojný na ostatní sousední národy napadal. Obyčejně bývali tito bojovní národové chudí, obývající kraje hornaté a neúrodné, při tom těla silného otužilého, a výpady své činili na počátku jen co loupežníci na jiné pokojnější a zámožnější národy a spokojili se napřed jenom drancováním a loupením, navracujíce se vždy zas do své země.

Později konečně naučivše se z naloupených věcí pohodlnějšímu a nádhernějšímu životu vybojovali dokonce tyto sousední země a často ještě nesmírné mocnářství sestavili, kdežto pak co pánové nad přemoženými v nádheře, lenivosti a v bujnosti živi byli, až tak zmalátněli, že zase od jiného ještě zdravějšího národu přemoženi jsou a podmaněni. Takový způsob věcí byl při panování perském, macedonském, babylonském, chinském, mongolském, tatarském, normanském,saracenském, tureckém, německém ve středověku, ba též i Římané a Špartáni mohou se v mnohém ohledu k tomuto druhu národů počítati, ačkoli je přece raději do té třídy stavíme o které hned nyní jednati budeme. Takové vyvinutí vojenstva neneslo s sebou obyčejně žádnou kastovní šlechtu, nýbrž jen svrchovanou despotii, kdežto se z nejposlednějšího služebníka panujícího velmože každou chvíli druhá osoba v zemi státi může a také často stává jako to ve východních despotických mocnářstvích ještě podnes pozorujeme.

Trochu ušlechtilejší a však vždy jen přece hrubý obraz poskytuje nám vojenství u národů menších, polovzdělaných neb i zcela vzdělaných se řízením buď republikánským aneb patriarchálním jako byly řecké republiky a Římané *) a jako jsou nyní ku př. kmenové arabských nomádů neb polonomádů atd. Tam sice též byl každý neb skoro každý zdravý muž vojákem, nebyl však jako u divochů pouze tím, nýbrž provozuje svou jinou živnost, jenom ve zbrani se vždy při tom cvičil a v čas vojny do pole táhnul. U těchto národů mělo vojenství svou velikou čest, ale i jiná zaměstnání nepovažovala se za nečestná, hrdinská mysl, odhodlanost a cvičenost v boji považována jest jako nevyhnutelná spoluvlastnost každého řádného občana. U takových národů zachovala se vždy obyčejně občanská svoboda, u nich dočkalo se vojenství vlastně nejkrásnějších dob, vojsko táhnouc do pole bylo provázeno upřímným přáním všech ostatních a vracujíc se bylo vítáno zase s srdečností, každá rodina chlubila se hrdinskými skutky svých spoluoudů, a odměna vojáka byla stálá vážnost a láska celého národu všech spoluobčanů. Voják táhna do pole šel s vědomím, že bojuje skutečně pro blaho svých milých doma zanechaných, nasazuje svůj život věděl že tuto oběť přináší svému rodu, své vlasti, on věděl že co v poli vyhraje vyhraje spolu sobě a všem svým krajanům. — Nedá se však zatajiti, že tento způsob vojenství vedle svých krásných stránek měl také tu temnou, že nesl se sebou hojnost nepotřebných, téměř bujných válek mezi malými sousedními zeměmi a obcemi, které často bez všeliké podstatné příčiny jenom z marnosti a pro čest povstávaly a s ukrutnou hrubostí se prováděly.

Opomíjejíce schválně ten spůsob vojska, jaký byl již při dalším vyvinutí římského císařství za doby praetorianů a v jiných větších mocnářstvích podobného spůsobu, proto že tento spůsob již neodevzdal mnoho novějším, o kterých jednati budeme, přistoupíme k vojenství středověkému, rytířskému nebo holdovnímu. Zřízení feudální, kdežto každý podřízený man povinen byl s ozbrojenci svými na rozkaz vyššího pána svého do boje táhnouti, vyvedlo ze sebe květ rytířstva středověkého, o jehožto pravém původu nechceme ani příliš obšírně jednati. Bylť zajisté tento původ časem dosti neskvělý, tak jako nebyl za těch časů místy rozdíl mezi usazenými na skále loupežníky, kteří okolní krajinu hubili a cestující kupce obírali, a mezi vznešenými barony počítající (mi) se k prvním rodinám celé země. Jakožto nejhlavnější původ rytířského vojenství béře se obyčejně to, že vítěz po do-

---

*) Ovšem jen na počátku pokud ještě byli malým národem.

bytí země mezi vůdce svého lidu rozdělil zem dobytou i s lidem v ní usazeným a přemoženým. Tito pak vystavivše sobě na nepřístupných místech pevná kamenná sídla a nasbíravše sobě ozbrojenců (rytíři sami jmenovali je pacholky), každý podle své vůle a dle svých vlastností beze všeho obmezení provozovali své bujné hospodářství, které posud jmenujeme s hroznou upomínkou „pěstním právem“, vybírajíce od pocestných mýta aneb je i dokonce drancujíce, vedouce mezi sebou a s okolními městy stálé šarvátky při kterých jeden rytíř drancoval ubohé, bezbranné poddané druhého rytíře svého nepřítele, odkud povstalo přísloví, že sedlák vlasy půjčit musí, když se páni krákají; při tom při všem se ale poddaný jejich lid ani za člověka nepovažoval, a stál beze vší právní obrany v pouhé moci svého rytíře. Podobu mezi tímto věkem a naším nalézáme jen tu, že již tenkrát byli rytíři ze zcela jiného dřeva než jejich ozbrojenci, a že se bylo již tenkrát tak těžko státi ze sprostého ozbrojence rytířem jako nyní ze sprostého vojáka důstojníkem: rytíři byli páni a ozbrojenci (vojáci) jejich služebníci. Byl to ale čas, ve kterém byl celý ostatní národ na světě jen pro vojsko to jest jen pro ty rytíře, neboť tito ztrávili sami namáhání celé země, vedouce život bujný, aniž bylo z jejich rvaček jakého zisku pro zem.

Když se však po vynalezení prachu ručničního vojenské umění vždy více zdokonalovalo, tak že již nebylo dosti na pouhé tělesné síle a na nějakém ocelovém brnění, povstal také zas zcela jiný způsob vojska, způsob to tak nazvaných kondottierů, to jest cvičených lidí v umění vojenském, kteří vojnu jako svou živnost provozovali a za peníze se najímali tomu, kdo vojnu vedl a jich potřeboval. Sestavování takových cvičených pluků a houfců byla za toho času dobrá spekulace, která se velmi dobře vyplácela podnikatelům, neboť se na tento způsob vedly toho času všechny války (zvlášť za časů reformace) a kdo víc platil k tomu se hrnulo více kondottierů. Máme ještě posud v Čechách mnohé nyní velmi bohaté šlechtické rodiny, jejichžto předkové co vůdcové takových kondottierů za času Ferdinanda II. bojovali na Bílé Hoře, a po vítězství nad Čechy dostali za odměnu veliké statky. Způsob bojování rytířského a tudy i rytířství vyhynulo poznenáhla, nemohouc se udržeti vedle těchto kondottierů, a tak má vynálezce prachu střelného také tu nahodilou zásluhu, že přispěl k vyzdvižení poroby a chlapství (Leibeigenschaft) poněvadž kanony učinily nemožné rytířské hrady a tudy i chlapství. Když ale pravíme, že bylo condottierstvo lékem proti bujnosti rytířské, nesmíme zapírati, že tento lék sám byl dosti trpký. Již samo sebou se skoro rozumí, že tito kondottieři, co lid najatý pouze vojnu, jakožto řemeslo provozující, za plat bez ohledu na věc, pro kterou neb proti které bojovali, a sloužíce dnes za peníze jedné straně a zejtra za větší peníze druhé, byli při tom z většího dílu sběř velmi nechvalitebná, chování divokého a rozpustilého, a že vojna od nich vedena byla zvláště obtížná každé zemi, poněvadž nemajíce jakožto cizincové žádného srdce k té zemi, pro kterou za peníze bojovali, obyčejně nekřesťansky drancovali i jako přátelé i jako nepřátelé, tak že kroniky toho času strašlivé kusy nám o tom vypravují. Zvláště když po ukončené vojně propuštěni byli a hned jinde příležitost k novému žoldu nenašli, obyčejně co loupežníci na svou pěst země skrze které šli hubili a obírali, aniž proti nim bylo jaké pomoci. Tak nazvané v o j s k o P a s s o v s k é v Čechách, o němžto nepochybně čtenářům našim již více známo bude, nejlépe vysvětlí obyčeje a způsoby takových kondottierů.

Po kondottieřích se teprva začalo tak nazvané stojící (stálé) vojsko u rozličných mocnářů: neboť dříve se po ukončené vojně obyčejně všechno vojsko rozpustilo a před novou vojnou zase sbíralo a najímalo. Pak ale již počali mocnářové ustavičně jistý počet vojska, ovšem tenkráte v porovnání k nynějším časům velmi slabý, držeti stále i v čas pokoje. Toto stálé vojsko se ale opatřilo na počátku jen verbováním a často i chytáním a kupováním: ještě za času revoluce amerikánské prodávali němečtí mocnářové celé pluky svého vojska do boje proti americkým republikánům. Ten způsob rekrutování na základě konskripce, jaký máme nyní, jest ještě pozdějšího původu. — Stálého vojska zneužívalo se také jako každého jiného, zvláště ale tím, že jeden mocnář nad druhého se vynasnažil míti četnější vojska, kterých se užívalo více jen za nástroj osobní neb rodinné ctižádosti a zištnosti mocnářovy, než ke skutečné a potřebné obraně zemské. Již to, že se stálé vojsko drželo, zavdalo příčinu k mnohým lehkomyslným vojnám, kterých nikdy zapotřebí nebylo, vojnám to obyčejně o kus země, který chtěl jeden mocnář druhému násilně odejmout, a kterýžto kus země ani nestál za ty útraty a bídy uvalené skrze vojnu na obyvatelstvo obou mocnářství, nepočítajíc již ani ty drahé životy, které padly za obět od lidí, kterým osobně pranic na tom záležeti nemohlo, komu onen kus země připadnouti má. Avšak dvořenínové a mnozí mocnářové, nejdouce sami do boje a sedíce sobě pokojně ve svých nádherách, málo o to dbali, kolik jejich vojáků bude potlučeno a jaké bídy a trampoty vojska sama a skrze ně zase ty krajiny trpí, ve kterých se vojna vede. Zvláště na francouském dvoře panovala v tom ohledu nesvědomitost a lehkomyslnost neobyčejná; ví se ku př. s jistotou, že milovnice a frejířky královy předpisovaly generálům v dalekých končinách bojujícím, kterak jednati mají. Největší část vojen vedla se o následov-

nická práva rozličných panujících domů, na kterých národům často málo záleželo, budeli totiž u nich králem Petr nebo Pavel: a co se tu prolilo krve vojska, co se tu vydalo millionů daní, co se tu sneslo bídy a neštěstí, co se tu pohubilo statků a rodinných radostí! Tak ku př. všechny nesmírné vojny francouské ku konci minulého a na počátku nynějšího století, které uvrhly skoro celou Evropu do nesmírné bídy a do samých státních bankrotů, vedly se jen proto, že mocnářové evropejští nechtěli uznat francouskou republiku, ačkoli jim vlastně po tom nic nebylo, co Francouzové ve své zemi dělají, a jakou vládu tam míti chtějí!

Každý sobě snadno pomyslí, jaké nešťastné a nemilé následky nynější držení tak nesmírně četných vojsk, předně již pro vojáky samé pak ale i pro země a národy míti musí. Špatné následky pro vojsko samé jsou příliš patrné a sice: Plat vojska při tak nesmírném počtu musí býti co možná nejskrovnější, odkud by se sice nabralo peněz? U nás v Rakousích má ku př. důstojník vojenský menší plat než topič některého kanceláře, a plat sprostého vojáka jest tak nepatrný, že jest skoro až těžko pochopiti, kterak se může zdravý člověk za ty peníze jen uživiti: a při všech těch skrovných platech pohlcuje jen vydání na vojsko bez mála celé zemské příjmy, tak že skoro všechna ostatní vydání jsou na dluh. Dále také při tom tak nesmírném počtu vojska není možno pomysliti na nějaké zaopatření vysloužilého vojáka. On obyčejně zapomene na vojně na své řemeslo, jestli které uměl, a co hlavnější jest, musí odvyknout práci, a pak se pošle domů skoro jako žebrák jsa sám sobě a jiným k obtíži. Každý beztoho ví, že málo kdo z těch, kterým určeno jest celou kapitulaci jako sprostým odsloužiti rád na vojnu jde, kdežto pro něho žádné veliké štěstí nekvete, když ale jest počet vojska tak četný padne tento nemilý osud ovšem na velmi mnohé. Dále pak musí povážiti sám každý voják, jak veliká to jest obtíž pro zem živiti tak nesmírná vojska, která ovšem nic nevydělávají, a tudy od ostatních pracujících živena býti musí: kteréžto vědomí, že národu obtížen jest a že národ mrzutě na tak četné vojsko hledí, nemůže vojáka žádného těšiti.

Pro zem pro národ vypadají ale z tak nepřiměřeného počtu vojska tím větší nehody: předně již že velikými daněmi obtížen býti musí, za druhé že se odejme tak mnoho pracovitých a silných rukou užitečné práci, dále že země veliká nepohodlí ubytování a převážení vojsk při tak hojném počtu nésti musí, dále že vysloužilí vojáci pak po vysloužení nemajíce již buď schopnosti buď chuti k práci za obtíž padnou obcím, dále že se skrze nucený celibat ve kterém celé vojsko drženo jest, nesmírně mravnost ruší, hlavně ale že při tak četném vojsku tak veliký počet rodin štěstí své domácí a často i hlavní část výživy tratí odvedením nejsilnějších a k práci nejschopnějších mladíků na vojnu.

Co se ostatních vlastností stálého vojska za našich časů dotýče: o tom snad nejlépe jest pro uvarování mrzkosti docela pomlčeti. Každý zajisté ví, kde jej střevíc hněte, i voják to ví, i národ to ví.

Jedny noviny vládní vyjádřily se nedávno, že hlavní účel vojska nynějšího v Evropě není již proti cizímu nepříteli, nýbrž proti domácím nepokojům, a že vojsko jest nyní obhájcem evropejské společnosti proti socialistům. Já však pravím: pokud nemůžete dát každému sprostému vojáku nejméně 300 zl. stř. na rok, hledejte si pomoc proti socialistům na některém přiměřenějším místě.

Jisto jest, že voják jest něčím zcela jiným tam kde bojuje pro své přesvědčení, kde bojuje s láskou, kde bojuje ke svému a svých milých opravdivému prospěchu, nežli zase tam, kde bojuje jako pouhý nástroj, nevěda sám jaké následky budou z jeho vítězství. Nadšení vojsk při bitvách náboženských, ku př. našich praotců Husitů odolavších tenkráte proti sebraným žoldnéřům z celé Evropy, nadšení Francouzů za časů jejich veliké revoluce, s kterým vítězili též nad vojskem všech evropejských mocnářů a mnohé jiné příklady tomu podobné, podávají nám nejskvělejší důkazy že jest něco jiného voják a něco jiného žoldnéř.

Slovanská politika.

(Slovan v červenci r. 1850.)

Otázka, máme-li se státi Němci aneb chceme-li zůstat tím čím nás Bůh stvořil, totiž Slovany a Čechy, jest již dávno rozhodnuta. Byla zajisté jedna doba jmenovitě od císaře Josefa 1780 až asi do pádu Napoleona, ve které se již umrlčí truhla strojila pro staroslavný národ český, domnělý dědic stál již nedočkavě u skonávajícího a čekal až oči zavře. — Avšak jako vojny Napoleonské vůbec otřásly celou Evropou, tak oživnul jimi duch našeho národu; mocnářové bojujíce proti velikému císaři francouskému, který je chtěl všechny pod své komando připraviti, museli nevyhnutelně povzbuditi ducha mezi svými národy, na vyšší rozkaz mluvilo a psalo se toho času v novinách o svobodě a samostatnosti národů, o svržení cizího jha, i u nás v Čechách četlo se tenkrát ve spisech pod rakouskou censurou vydaných (!!) o velikém hrdinovi Žižkovi, pro něhož neměli až posud jiného jména než lupič, tak

že i sprostý český lid tomu již uvěřil, že tento vznešený obhájce české svobody byl nějaký sprostý vražedník a škůdce, i jméno Husa došlo ke cti a všechny slavné a čestné upomínky z české historie vyvolány jsou z hrobů zapomenutí, do kterých je rakouská vláda ve spolku s jezovity od bitvy Bělohorské starostlivě byla uložila. — Takovými zoufalými prostředky bojovali absolutní mocnářové evropejští proti tomu, aby oni sami nepřišli pod absolutní vládu Napoleonovu, a poštěstilo se jim: a však přirozená věc to byla, že myšlénky od nich ku pomoci svolané neupokojily se pádem Napoleona, nýbrž žily pak ještě dále, zakořenily se a nesly ovoce nemilé těm, kteří je na počátku rozesíti poručili. Národové počali skutečně od té doby mysliti na své vysvobození z absolutní vlády, a ještě posud žijeme v čase pracování národů evropejských o svou svobodu. Nás Čechy zastala tato doba v dvojnásobné porobě: v národním ohledu byli jsme poddaní Němců, v politickém ohledu byli jsme pod absolutním císařem. Úkol náš byl tedy dvojnásobně těžký: v národním ohledu museli jsme bránit němčině, v politickém museli jsme hledět, abychom proměnili císaře absolutního v konstitučního. Na papíře se nám nyní již obojího dostalo: jsme pod vládou konstituční, listina ústavní prohlášena jest, na svolání sněmů se čeká, národní rovnoprávnost pojištěna jest nám slavnými sliby, na ouředních pečetích, v zákonnících stkví se vedle němčiny náš jazyk nyní již co bratr předešlé paní své. V životě samém ale máme až posud absolutní vládu, a němčina všude ještě i v pouze českých krajích jest panující. Úkol náš tedy jest, abychom obojí jak konstituci tak národnost skutečně do života přivedli, nedajíce se nikterak másti od svých národních a politických protivníků, z nichžto jedni (absolutisté a aristokrati) slibují nám jestli od svobody upustíme, národnost, a druzí (Němci) jestli od národnosti upustíme, svobodu. My však jsouce Slované a demokrati, ani od jednoho ani od druhého upustiti nemůžeme, nechceme míti ani národnost bez svobody ani svobodu bez národnosti, což se také skutečně ani od sebe děliti nedá. Neboť demokratická svoboda bez národnosti jest nemožná a lživá, protože veliká většina národu, když jiný cizí jazyk jest panující, vyloučena jest od podílu svého ve veřejných záležitostech, vyloučena jest ze všeho vzdělání a nevyhnutelně se stane služebnou té menšině, která cizího jazyku mocná jest a tím poručnictví má nad ostatními. A naopak zas kdybychom pro národnost zadali svobodu, kdo nám za to stojí, že ta absolutní vláda, do jejíchžto rukou jsme se podali, zejtra neb pozejtří zas nám i národnost nevezme, aniž se budeme moci brániti, odevzdavše dobrovolně všechnu moc absolutní vládě?

Proto považujeme všechny řeči a všechny hádky o tom, máмеli se více svobody nebo více národnosti držeti, jeli národnost důležitější než svoboda neb naopak svoboda přednější než národnost, všechny takové řeči považujeme za marné a již v prvním základě za chybné. (Kdo mi řekne): **upusť od národnosti slovanské a dám ti svobodu** aneb kdo mi zas řekne: **upusť od svobody a demokratie a za to bude národnost tvá panující**, jest zrovna tak můj nepřítel jako ten kdo praví: **vezmu ti národnost i svobodu**.

Lehce se ovšem řekne, jaký náš oučel býti má: ale tíž jest udati prostředky kterými bychom nejlépe a nejjistěji tohoto oučele dosáhnouti mohli. Máměli ale tyto prostředky vhodně vybírati a dobře voliti, musíme také zcela jasně a určitě oučel sám před očima míti. Slova národnost a demokratická svoboda jsou ale neurčitá, a každý si do nich může klásti jiný smysl. Smysl který my s nimi spojujeme jest následující:

Národnost znamená u nás, aby tam kde národ náš bydlí i vláda byla česká a aby se užívalo jak při soudech tak při ouřadech a při všech veřejných příležitostech jazyka národního, aby čeští ouřadové nejen k lidu nýbrž také vždy mezi sebou až do nejvyšší instance užívali národního našeho jazyka. Když to bude, rozumí se všechno ostatní totiž užívání národního jazyka ve školách, v církvi, v občanském životě, v literatuře samo sebou. Tak to již nyní mají Chorvaté, proč tedy i my bychom neměli? Slova, *všude kde náš národ bydlí*, béřeme ve smyslu slušném a poctivém, nemajíce při tom žádnou jezovitskou *reservationem mentalem* (totiž podvod za lubem), ne snad abychom chtěli všude, kde několik Čechů bydlí, neb v každé odtržené české vesnici míti české řízení vládní, způsob to kterým Ost Deutsche Post a Deutsche Zeitung a jim podobní lidé chtějí v Rakousích rovnoprávnost národní přiváděti *ad absurdum* a činiti ji nemožnou. Jakož my se odříkáme každého ostrova národního a zanecháváme jej té národnosti, ve které obklíčen jest, tak i žádáme zas aby se jiní toho náhledu odřekli, a aby se národnosti k potřebě zemské správy slušným způsobem arrondovaly (zokrouhlily). Dle té zásady zanecháváme ty krajiny v Čechách, ve kterých Němci nepřetržitě pohromadě bydlí, pod správou německou. Dle této zásady považujeme ku př. Prahu za české město a Liberec za německé, ačkoli v Praze také Němci a v Liberci také Čechové bydlí. Rozumí se při tom, že nechceme být ani tak nesnášenliví, abychom netrpěli ku př. Němcům v Praze pro jejich potřebu německé školy a chrámy a všeliké ústavy, které by si k prospěchu svému založiti chtěli, abychom je snad nutiti chtěli k přijímání českých ouředních spisů atd. Nedá se ovšem všecko až do nitky vypočítati, ale

dosti na tom, jestli pravíme, že chceme slušnost a vzájemnou sousedskou lásku a shovívavost, stavíce za první pravidlo: Co nechceš aby ti jiní činili, nečiň jim!

Demokratickou svobodou ale rozumíme pokojné a zákonnitě další provádění ústavy od 4. března. Tato ústava jest v e s v ý c h h l a v n í c h z á s a d á c h přece jen demokratická, proto že neuznává žádné dědičné přednosti, a ačkoli v ní jest mnoho chybného, dá se to přece všechno cestou zákonodární při stálém pokroku všech národů v pokoji přeměniti a opraviti.

Těmito výklady spolu odpovídáme těm, kteří nás ustavičně viní z toho, že naše slova n á r o d n o s t a s v o b o d a mají neurčitý smysl.

Mužové tedy vlastenečtí, kteří co duševní vůdcové národu úlohu měli vyhledávati cesty příhodné k dosažení naší národní a politické svobody, což se jedním slovem **samostatnost** jmenuje, uhodili velmi šťastně na myšlénku **Slovanstva** čili **panslavismu.** Našliť oni národ náš již téměř v posledním tažení, oslabený a zmrzačený všelikým uměním duchovní a světské despotie, a zvláště v národním ohledu již byla smrt tak řka za plecemi.

Jednalo se tedy o to, povzbuditi zmalátnělý, cizinstvem pokažený, v otroctví si libující, ba svou hanbou se ještě chlubící bídný lid. Zapotřebí bylo ubohému Čecháčkovi, jenž se po všech předpokojích plazil, celé Rakousko sebou vyměsti nechal, a Boha i svých vlastních rodičů by se byl odřekl, jen aby se stal neplaceným praktikantem: zapotřebí bylo tomuto zmrzačelému pokolení ukázati obraz velikých předků, kteří se nebáli ani tyranských, zesvětačilých papežů ani zeměchtivých, německých císařů. Zapotřebí bylo při očividné slabosti své obraceti se po spojencích, ne tak v politickém ohledu, neboť tu všichni národové stejně po svobodě baží, více však v národním ohledu, kdežto se jevil mocný protivník. Vlastencové naši oživili tedy znovu myšlénku Slovanstva, myšlénku společného původu a národního bratrství všech Slovanských kmenů, která myšlénka sice v Čechách nikdy nepřišla k zapomenutí avšak nikdy nevešla tak do celého národu jako za nynějších časů. Slovanstvo zůstalo již od té doby hlavním středištěm a základem české politiky, a zůstane jím také na vždy, proto že obsahuje v sobě velmi zdravou a pravdivou myšlénku, že národové stejného rodu, ve stejných těžkých okolnostech postavení, nejlépe sobě mohou vzájemně pomáhati ke konečnému vítězství. Pravdivost a užitečnost myšlénky Slovanstva ukázala se v nejnovější době na Chorvátech: nikdy by byli nedosáhli toho, co již nyní mají, kdyby se nebyli drželi pevně myšlénky Slovanstva, kdyby byli zůstali těmi obmezenými provincial-kroaty, kterými byli dříve.

Nedá se nikdy zabrániti, aby myšlénka nová a veliká vedle mnohého užitku, který národu přináší, nevedla také s druhé strany ku krajnostem (excentricitám) a k přepiatostem. Taková přepiatost a krajnost jest u mnohých touha a přání po jednotvárnosti (uniformitě) slovanské, kterou oni jednotu jmenují, chtíce totiž aby se všichni slovanští kmenové v jeden národ v každém smyslu toho slova slili, aby totiž všichni Slované měli jednu vládu, jeden jazyk, jednu literaturu, jedno náboženství a jedno zřízení.

Jest to vůbec již smutný osud člověka, že chtěje sobě pomoci od jednoho zlého, tím hlouběji do druhého upadá; chtěje si pomoci ode tmy spálí se, a chtěje si ulehčiti od přílišného horka, zmrzne. Tak i se Slovanstvem. Vidouce mnozí, že Slované mají rozličná náboženství, jedni pravoslavné, jiní římské, jiní Lutherovo, jiní Kalvinovo, jiní Muhamedovo, a vidouce že proto jedni na druhé sočí a nepřátelství k nim chovají: myslili si že by bylo nejlépe, aby všichni přijali jen jedno náboženství. Neuchopili se tedy proti tomuto sočení a nepřátelství náboženskému nejbližšího a nejsnadnějšího prostředku, kterýž jest přivedení všech náboženských společností k vzájemné lásce a snášenlivosti mezi sebou, nýbrž chtěli raději všechny pod jeden klobouk přivésti, což jest desetkrát těžší a nemožnější než ono docílení svornosti. —

Zrovna tak jest to i s přijetím*) jednoho jazyka, jedné literatury. Jaké by tu různice povstati musely mezi jednotlivými kmeny slovanskými než by se rozhodlo, který jazyk se přijmouti má za spisovní, jak by právě tím nejdříve se mohlo zploditi nepřátelství a sočení mezi bratrskými kmeny. A jaké pak obtíže a ztráty času, než by se toto nářečí uvedlo do literatury a do veřejného života ostatních kmenů! Okolnosti jsou již nyní takové, že čtyry slovanské nářečí totiž ruské, polské, české a jihoslovanské staly se nevývratně samostatnými a spisovními a snadněji jest zajisté mezi těmito utvořiti přátelský svazek jednoty nežli se zničením tří učiniti jeden panujícím a jediným. —

Rovněž tak by to bylo, kdyby se chtělo všem Slovanům vnutiti již nyní jen jedno zřízení státní aneb jen jediná vláda.

Rozumíme tedy všeslovanství, slovanskou vzájemnost a jednotu slovanských národů zcela jinak, a myslíme že se také ani jinak přirozeným a praktickým způsobem považovati nemůže, a sice tak, že není žádné jednotvárnosti ani v náboženském, ani v politickém, ani v literárním ohledu zapotřebí k této slovanské jednotě a vzájemnosti, nýbrž jenom společné podpory proti společným nepřátelům a to sice té podpory jakou okolnosti dovolují. Rozumí se tedy samo sebou, že nás Rusko podporovati ani nemůže ani nebude v politickém

---

*) Orig. má asi chybu tiskovou: přítelem. (Pozn. vyd.)

ohledu k dosažení konstitučních práv, za to ale nás podporuje svou rozsáhlou literaturou zvláště v přísně vědeckých oborech, jakož nás i podporuje v národním ohledu již svou imposantní velikostí. Tak každý slovanský národ dává druhému to co má, a co tento druhý potřebovati může.

Co se předně literaturní vzájemnosti týče, jisto jest, že při podobnosti a příbuznosti slovanských jazyků, každý vzdělaný Slovan nanejvýš za rok se všem ostatním slovanským (jazykům) tak daleko naučiti může, aby jim rozuměl a knihy v nich sepsané čísti mohl, a tím jest dle nynějších okolností tolik docíleno jako by všichni Slované užívali jednoho jazyka. Rozmanitost rozličných slovanských nářečí též má svou zvláštní cenu, neboť má každé nářečí své zvláštní krásy, které by se nikdy do jednoho směstnati nedaly vedle sebe. Když tedy vidíme s jedné strany nesmírnou obtíž, ba nemožnost s odstrčením všech ostatních nářečí jen jedno učiniti panujícím: s druhé strany ale nesmírnou snadnost bez takové jednotvárnosti docíliti skoro těch samých účelů, kdož by se ještě rozmýšlel, která cesta jest užitečnější a praktičnější? Člověk méně vzdělaný beztoho ani nepotřebuje pro sebe tak rozsáhlou literaturu, jemu postačí vždy literatura jeho zvláštního nářečí, a vzdělanému stojí beztoho jak jsme již podotkli s malou prací všechny slovanské literatury otevřené, a také v ústním rozhovoru, jako ku př. na sněmích může se úplně ta samá cesta nastoupiti, každý Slovan mluví v nářečí svém, a všichni zástupcové ostatních Slovanů, náležejíce beztoho jen ke vzdělanějším mužům svého kmene, budou mu dobře rozuměti. — Místo co bychom tedy utopické plány tvořili, jaké nářečí a jakými prostředky učiníme jazykem spisovním všeslovanským, nastupme cestu mnohem kratší a nám docela snadně otevřenou, starajíce se totiž o to, aby naše mládež nejsnadnějším způsobem a skoro hravě naučila se rozuměti na gymnasiích neb na vysokých školách všem slovanským nářečím.

Co se však politického spojení a politické vzájemnosti všech Slovanů týče, o tom nedá se bez hlubších základů nic určovati, a zapotřebí jest nejdříve probrati nynější stav všech jednotlivých kmenů.

Dle známek gramatických a lexikálních dají se rozeznati tyto nářečí slovanské: Velkorusové, Rusíni — Poláci — Čechové, Slováci, Lužičané, — Slovinci, Srbové, Chorváti a Bulhaři.

Dle nynějších okolností dá se ale jen čtyrem kmenům slovanským prorokovati pojištěná již jak občanská tak literaturní samostatnost, totiž kmenu ruskému, polskému, jihoslovanskému a českému, při čemž arci tajiti sobě nemůžeme, že každý ještě buď o svou rozšířenost neb o svou určitost ještě bojuje. Tak jest ještě vždy možná utvořiti z rusínského nářečí pátou samostatnou literaturu a národnost, čímž by ruský kmen velikou ujmu utrpěl a zcela jiného postavení jak k ostatním Slovanům tak i k celé Evropě nabyl. Polský kmen vlastní sobě též Rusíny co nářečí jazyka svého a nedá se upříti že Bělorusi se svým nářečím skutečně mezi polštinou a ruštinou zrovna uprostřed stojí a k oběma se skoro stejným právem počítati dají, nemajíli se již s ostatními Malorusy (Rusíny) za zvláštní kmen považovati. Lužičané jsou příliš slabý již pozůstatek velikého již od Němců vyhubeného polabského kmene, a neponěmčíli se dokonce, buď k Čechům neb k Polákům se přidají. Slováci se také ještě pořádně neodhodlali, chtějíli býti s námi jedním kmenem s jednou literaturou, aneb chtějíli býti zvláštním kmenem odtrhnuvše se od nás docela. Sjednocení Jihoslovanů, ku kterému tak ostatně nejlepší hlavy celého národu upřímně směřují, kterému ale mnozí pedanti a zlomyslníci ještě se na odpor staví, není ještě posud úplně docíleno, a na každý způsob v tom náboženství a s ním spojená buď latinská aneb řeckoslovanská abeceda velikou překážku činí. Bulhaři jsou ještě příliš pozadu ve vyšším duševním životě a literatuře, aby se již nyní o nich předpovídati dalo jestli se k ostatním Jihoslovanům připojí, nářečí bulharské dělí se dosti značně od srbštiny, při tom všem ale držím skoro za jisto že by se připojili kdyby k tomu ostatní Jihoslované dobrých a energických prostředků užívali.

Slované žijí pod sedmerou vládou a sice, ruskou, pruskou, saskou, rakouskou, tureckou, srbskou a černohorskou, a to ještě Rusko a Rakousko jen každou za jednu počítáme, ačkoli jiná jest vláda ruská nad královstvím polským a jiná nad vlastním císařstvím, jiná také jest vláda v Čechách, jiná v Dalmatsku, jiná v Chorvátech, jiná v hranici vojenské, jiná ve Vojvodině, jiná v Uhřích, jiná nad Slovinci středno-rakouskými, jiná v Čechách a na Moravě, jiná v Haliči. Ve dvou státech v pruském a saském, jsou Slované zcela služební a nepatrní proti celku, v tři, v ruském, v srbském a černohorském (Černá Hora jest zcela svobodná slovanská republika), jsou Slované panující, ve dvou státech zase, totiž v Rakousích a v Turcích jsou Slované většina obyvatelstva avšak pracující ještě posud na dosažení politických práv a platnosti své.

S ohledem zas na kmeny jsou dva slovanské národy nerozdělení každý pod jednou vládou a sice Čechoslované a Rusové, první v Rakousích*) a druzí v Rusích; druzí dva kmenové jsou pod rozličné vlády rozděleni, Poláci pod tři, Jihoslované pod čtyry.

---

*) Nepatrná část Čechoslovanů v Prusku nepadá zde na váhu.

Pro nás jest ale nejdůležitější považiti především nynější postavení Slovanů v Rakousích. Kdyby Rakousko svému pravému a jistému prospěchu rozuměti chtělo a podle toho se chovalo, mohlo by se státi domovem a milou vlastí tří velikých slovanských kmenů totiž Čechoslovanů, Jihoslovanů dojista, a pak na vybrání buď Poláků neb Rusínů, jak by se totiž k té neb jiné straně chtělo nakloniti. Myslili jsme již také, že Rakousko po zkušenostech roku 1848 tuto politiku zachovávati bude, obzvláště když se tak patrně přesvědčila vláda, že Vlachové i Němci radši jinde než v Rakousích střediště své mají a k němu vždy se chýliti budou. Rakouská politika ale držela se a drží se posud té politiky, která se nejlépe vyjádřiti dá sadou: **Ex omnibus aliquid, ex toto nihil! Nejsem horký ani studený, chci se zachovati každému trošku, a nezachovám se nikomu.** Tak sobě ještě posud nechává vláda naše dvéře otevřené, aby se mohla buď německé neb slovanské politiky držeti, Němcům ukazuje z daleka vyhlídku na budoucí poněmčení a kolonisování celého Rakouska, ale zároveň zastrašuje je svými stálými řečmi o národní rovnoprávnosti a tu i tam skutečným uváděním jí do života. Slovanům dělá naděje skrze rovnoprávnost na další pokojné vyvinování jejich národnosti, a spolu je straší nadsazováním všude po straně němčiny, návrhy, aby za několik let všichni ouředníci německy uměli, ustanovením němčiny za řeč v ouřadech užívanou.

My jsme sami alespoň očekávali, že vláda naše upřímným zachováním se dle přání Jihoslovanů získá sobě silné sympatie mezi Jihoslovany tureckými, a připraví tak cestu k budoucímu připadnutí větší části evropejských tureckých zemí k Rakousku, hojná to náhrada za nuceně spojené Vlachy; myslili jsme, že Rakousko, držíc se liberální slovanské politiky, stane se úhlavním sokem despotické ruské vlády, a mělo zajisté (a má ještě posud) Rakousko, výdatné prostředky v rukou, jak dále ukážeme, paralysovati a v šachu držeti moc ruského cára, místo toho ale vedlo své záležitosti takovým spůsobem, že se stalo téměř ochrannou jeho zemí.

Slovanská politika v Rakousích ale neznamená snad tolik, aby vláda chtěla všechny ostatní své neslovanské národy násilím nebo chytře hned aneb budoucně poslovaniti, slovanská politika znamená tolik, aby vláda podle možnosti své podporovala všude snažení Slovanů svých k utužení a k rozkvětu jejich národní platnosti, aby jim nezabraňovala nýbrž pomáhala státi se materialně i duševně mocnými národy; a to proto poněvadž z této mocnosti Slovanů svých právě sama vláda nabude největší síly a trvanlivosti, neboť prospěch Slovanů rakouských není nikdy odtrhovati se od Rakouska, naopak prospěch jejich jest vábiti a táhnouti za sebou do Rakouska ještě jiné své spolukmenovce, s tou ovšem výminkou, kdyby živobytí pod rakouskou vládou skutečně takové bylo, aby mohlo někoho vábiti, což ale dokonce jest na vůli zase jen vládě rakouské.

Slovanská politika v Rakousích tedy především žádá, neploditi různice, zášti, nedůvěry a podezření jednotlivých slovanských kmenů proti druhým ani naschvál, ani chytrostí ani z nevědomosti, nedávati ku p. naschvál české špatné ouředníky (odpadky z toho co se již doma potřebovati nemůže) k jiným Slovanům, aby tak dostali zášť proti Čechům; neboť zrovna v té věci neplatná jest stará zásada rakouská: Divide et impera (rozděl a pak panovati budeš), a zrovna naopak, jen svornost a bratrská náklonnost mezi slovanskými kmeny jest nejpevnější páskou rakouského mocnářství.

Slovanská politika dále žádá, aby se nápomáhalo k bližšímu spojení posud roztrhaných částí jednotlivých slovanských kmenů v Rakousích totiž Čechoslovanů a Jihoslovanů.

Čechoslovanské země, Čechy, Morava, část Slezska a Slovenska v Uhřích jsou již dávno v literárním a duševním životě jedním národem, a větší část jejich byla již i jedním státem. Znamenitější duchové jak z Čech, tak z Moravy tak i ze Slovenska od jakživa směřovali k úplnému spojení těchto zemí jednoho národu, a považovali sebe vždy za oudy jednoho kmene, na co svědčí jména a spisy nejznamenitějších mužů ze všech těch krajin.

Předsudky sprostého, zaslepeného lidu, podporovány a podpalovány vždycky od našich nepřátel a bohužel! v novějších dobách i od některých chybujících našinců, nesmějí nikoho mýliti. Zdaž nepanují rovní předsudkové sočení, nepřátelství a nadávky mezi jednotlivými provinciemi německými, ba i mezi sousedními vesnicemi, a přec to nezabraňuje jim považovati se za oudy jednoho těla? chybná politika p. Š t ú r o v a, který vždy, nedbaje nic na národy o to usiloval odtrhnouti Slovensko literaturně od nás a založiti tam novou a zcela samostatnou národnost slovanskou, ukázala se nejlépe v r. 1848. Dříve vždy říkal p. Štúr, že jen takovou cestou, jakou on nastoupil, dá se oživiti a povzbuditi kmen slovenský, a několik set povstalců národních proti Maďarům byl celý resultát politiky p. Štúra. Jak zcela jinak by bylo vypadlo národní povstání na Slovensku, kdyby se byl starý svazek s Moravou a s Čechy nezrušil, na tisíce smělé a slovanskými zásadami rozhárané mládeže z Čech a z Moravy s velikou podporou materialní bylo by vtrhlo přes Tatry do všech končin Slovenska, a celé spící dosud Slovensko strženo jejich enthusiasmem, bylo by stálo jako jeden muž v boji ke svému osvobození od Maďarů, a — tuť by tam jistě neměli maďaronské komisary jako je nemají mezi sebou Chorvátě. V politice nesmíme nikdy dáti přednost my-

šlénkám a plánům poetickým, nemajícím v skutečnosti základu. Při všech dobrých vlastnostech, které má slovenský lid, nesmíme zapomínati, že až do poslední doby byl v tuhé porobě maďarské šlechty, a že všechna skoro intelligence, jak to již uherské zřízení sebou neslo, přiznávala se k Maďaronům, že tedy by skutečný div býti musel, kdyby okolnosti na Slovensku byly jiné než jsou, a kdyby se lid slovenský více o své vyšší záležitosti staral a výše se nad pouhé hmotné žádosti povznášel. Nechme jen nějaký čas uplynouti ve svobodě lidu od poroby panské, a uvidíme jak se celý slovenský kmen povznese, jak staroslovanské dobré vlastnosti udušené maďarskou porobou zase se objeví. Veliké naděje můžeme míti na Slováky, ba od tamtud z Tater musíme očekávati nové síly, zmlazení našeho celého československého národu. Jest též i naděje, že žádný vůdce ratolesti slovenské nebude již nyní opakovati chybnou politiku p. Štúrovu, a že kdyby se i chtělo opakovati, nenajde ve vzdělanější mládeži slovenské žádného sluchu a ohlasu. — Jeden z hlavnějších nedůstatků mezi Slováky jest slabý počet tak nazvané intelligence, k odstranění jeho musíme se uchopiti dvou cest; předně aby schopní a řádní, slovansky smýšlející mladíkové z Moravy a z Čech usazovali se na Slovensku co úředníci, professoři, učitelové, technikové, za druhé ale a to důležitější jest, abychom si hleděli získati pro sebe tak nazvané maďarony. Maďaronů (t. j. Slováků rodilých držících se Maďarstva) jsou dva druhy, jedni drželi se Maďarů z příčin podlých a chlebařských, drželi se totiž panujících, aby s nimi měli podílu v panování jejich a zradili národ svůj pro kus chleba. Na těch nic není záleženo, ti se beztoho zas přidají ke každému kdo vyhraje. Jiní ale drží s Maďary z příčin šlechetných, vidouce totiž v Maďařích zástupce svobodomyslnosti, a Slováky majíce za nástroj despotie. Víme dobře, že jak Němci tak i Maďaři proti nám Slovanům mezi jinými také té nechvalitebné ba ďábelské taktiky užívali, že nás představovali co lid podlý, v despotii si libující, a jmenovitě nám vždy jakési tajné sympathie k ruskému cáru připisovali. Což divu tedy, že mnohý, jsa přítel svobody a neznaje naše snažení a jsa již od mládí v takových báchorkách vypěstován jako slepý Šavel bojoval s Maďary proti své vlastní krvi. Naše starost budiž nyní, aby se z mnohých těch slovanských Šavlů Pavlové stali, a získáme si tak mnoho dobrých sil. Neboť nepochybuji, že mužové, kteří ze šlechetných (ovšem bludných) ohledů propůjčili Maďarům beznadějným sil a duší svých, tím živěji se uchopí mnohem zdravější, mnohem nadějnější, mnohem větší myšlénky Slovanstva, jen když jim dopomůžeme k tomu, aby jasně viděli k čemu směřujeme, aby poznali šlechetnost velikost a krásu našich oučelů!

Kdyby Praha ležela asi na tom místě na Moravě, kde jest Hradiště, nemuseli bychom velikých starostí míti o konečné spojení všech tří zemí našeho kmene: avšak s druhé strany zase sluší uznati, že by snad již mnohem větší část Čech poněmčena byla, kdyby právě Praha nebyla co veliká pevnost národního ducha českého na blízku. A co se odporu Moravy proti užšímu svazku s námi dotýče, myslíme že čas sám nejlépe odstraní všechny dosavádní překážky, každé nucení a silné přemlouvání bylo by nyní zbytečné a vedlo by zrovna k protivným následkům. Nechme jenom Moravu pokračovati ještě nějaký čas ve slovanském životě, jenž tam teprva v prvních počátcích nastal, a uvidíme, že touha Moravanů samých pro spojení s námi bude zrovna taková jako byla naše r. 1848.

Postavení Jihoslovanů jest na ten čas s ohledem na literární *) a politickou jednotu mnohem obtížnější než naše. Předně jest již v jazyku samém větší rozdrobenost a větší také rozdíl mezi jednotlivými podnářečími nežli u nás, za druhé myšlénka literární jednoty teprva asi od 20 let řádně povstala, v politickém ohledu jest též veliká strakatina rozličných zemiček pod rozličnými potentaty a rozličnými zákony, a kdyby se všechno dobře vedlo zůstane přece naposledy nebezpečný a jednotě protivný dualismus latinský a řecký, jenž se na literaturu i na náboženství rovnou mírou vztahuje. Při tom jsou Jihoslované co se vzdělání lidu obecního a literatury týče ještě mnohem pozadu za námi: za to ale mají v sobě více mladistvého života, více síly, za to mají lepší zeměpisné položení při moři.

Pět literatur panovalo až do posledních dob mezi Jihoslovany a sice srbská, dalmaticko-dubrovnická, Glagolitická, Chorvatská (provincialní) a krajinská (slovenská)**, při čem ještě nebéřeme ohledu ani na Bulhary ani na rozličné velmi znamenité odchýlky v pravopise, strany kterého si Jihoslované věru již dobyli korunu mučednickou rozličnými svými pravopisními sektami. Od té doby však co Chorvaté působením Dr. Gáje opustili svůj provincialní dialekt a přijali nářečí dubrovnické již dříve dosti hojnou literaturu měvší za svůj jazyk spisovní opravivše toliko pravopis dle vzoru českého, stal se nesmírný krok k literárnímu spojení všech Jihoslovanů. Sluší tedy věděti, že se dubrovnické nářečí od srbského skoro v ničem neliší, a že to jest vlastně srbština psaná jen latinskými literami. U Chorvátů již přijetí tohoto spisovního jazyka stalo se nevyvratným skutkem, a tak vlastně již mají Jihoslované jen jediný spisovní jazyk, s tím toliko arci velikým nepohodlím, že vyznáva-

*) v orig. chyba tisk.: liberální. (P. v.)

**) Název Slovenský jest trochu matný, neboť Slováci uherští nazývají též nářečí své slovenským, tak jako obyvatelé Krajiny a Štýrska sebe Slovenci a svůj jazyk slovenským nazývají.

čové řecko-slovanské církve, Srbové píší literami řecko-slovanskými (cyrilicou) a vyznávačové římsko-katolické víry latinskými. Střediště prvních jest srbský Bělehrad, středištěm druhých až dosud Záhřeb.*) Slovenci, totiž obyvatelé slovenští v Koroši (Korutánech), v Krajině, ve Štýrsku a vůbec v tak nazvaném král. ilirském mají ovšem nářečí velmi znamenitě se od spisovního jazyka srbsko-ilirského lišící, jakož vůbec tento kmen jsa více podroben hubícímu vplyvu němčiny také v každém jiném způsobu se liší od Jihoslovanů: v novějších dobách ale panuje mezi všemi vzdělanějšími Slovenci a jmenovitě mezi mladším spisovatelstvem chvalitebné přičinění, přibližovati se poznenáhla vždy více k hlavnímu spisovnímu jazyku dubrovnicko-srbskému a spojiti se s nimi časem svým zouplna. Již nyní přijat jest zouplna pravopis záhřebský, místo předešlého nesmírně neohrabaného a každou dobou vidíme růsti téměř podobnost slovenčiny k srbštině. — Glagolská literatura jakož pouze církevní mizí také od dne ke dnu ze života a vstupuje do řady starožitností. V Dalmatsku konečně drží se ještě někteří pedanti aneb alespoň drželi se až do poslední chvíle starého dubrovnického pravopisu, nemajíce ani tak málo citu slušnosti v sobě, aby přijali několik nepatrných změn v pravopisu k vůli Chorvátům, kteří jejich nářečí celé přijali místo svého.

Již dříve jednou před několika lety tuším r. 1846 podotknuli jsme, že vlastně mezi námi Čechoslovany a Jihoslovany nejlepší a nejprospěšnější pro obě strany panovati může spojení, a pravdivost toho ukázala se zvlášť r. 1848, kdežto my a Jihoslované zůstali jsme si věrní v duševním a hmotném odporu proti Maďarům, tuším že ještě budoucně zvláště setkámeli se kdy na říšském sněmu pohromadě ukáže se veliká příbuznost našich interesů a potřeb. To však jest hlavní základ celé slovanské politiky a jediná cesta ke skutečnému vítězství, abychom se jedni druhých nespouštěli, ani tenkrát, kdyby skutečně z nějakého jiného spojení vysvítal okamžitý prospěch pro jednoho nebo druhého. Zásada naše musí býti: **Buď všichni budeme svobodni nebo všichni upadneme!** Proti této zásadě prohřešili se Poláci, bojujíce v řadách maďarských proti Jihoslovanům a Slovákům; proti té samé zásadě bychom se byli prohřešili my Čechové, kdybychom byli svolili k návrhu maďarskému, že nám české koruně chtějí pojistiti ta samá práva v Rakousích jako má (neb vlastně měla) uherská, jestli upustíme od spojení se Slováky a s Jihoslovany; proti té samé zásadě byli by se prohřešili Chorváti, kdyby byli přijali od Maďarů neodvislost své země, (a) obětovali za to Srby a Slováky maďaronské nadvládě. — Jediná moudrá a i pro budoucnost výdatná politika naše jest ono poučení, které dalo kníže Moravské svým synům na svazku hůlek spojených nerozlomitelném, ale na křehkosti každé jednotlivé hůlky o sobě. Co by nám pomohlo, kdyby jeden z našich kmenů opustiv a zradiv ostatní dosáhl něčeho pro sebe: přišel by čas a zase by se mu to odňalo, a kdo by se zastal pak toho osamotnělého kmene, když by zatím ostatní kmenové již snad byli zničeni. Jenom solidárnost všech slabších kmenů slovanských v dobrém i zlém dává nám pevné naděje.

Tu však přicházíme k truchlivému výjevu Slovanstva, k mrzuté otázce polsko-rusínské. Jest jisto že mezi Poláky a Rusíny panuje nepřátelství nezhojitelné, neboť mezi nimi jest boj o život a o smrt, rozjedovatělý ještě k tomu náboženskou nenávistí. Jak známo totiž považují a vydávají Poláci Rusíny ustavičně jenom za vesnický dialekt (nářečí) polštiny a nechtí je uznati žádným způsobem za národ slovanský. Litujeme velice, že v tom ohledu nemůžeme ani my, ani také skutečnost sama dáti Polákům za pravdu. Gramatické důvody nejsou v takovém pádu rozhodné, neboť ku př. jest portugezský jazyk mnohem bližší španělského než tak nazvané plattdeutsch jazyku sprostého Rakušáka, přece však Rakušák i Hanoverán mají dohromady jeden spisovní jazyk, ale portugalská literatura jest od španělské docela oddělena. S tím samým právem jako Poláci mohli bychom i my Čechové vydávati nářečí rusínské za dialekt našeho jazyka, alespoň každému, kdo češtinu, polštinu i maloruštinu zná, vždycky větší příbuznost maloruštiny (rusínského nářečí) s češtinou než s polštinou do očí padnouti musela. A kdyby byly okolnosti historické jiné, kdyby ku př. Čechové byli za časů Husitských se svými liberálními a svobodomyslnými zásadami zvítězili, a kdyby v jisté míře zůstávajíce nebyli mezi sebou dali vzniku tolika přepiatým sektám, kdyby pak byli od tohoto času ustavičně duševně i materialně postupovali: kdož ví jestli by nyní nebyla čeština spisovním jazykem všech Slovanů a jestli by se všechny ostatní nářečí nepovažovali za dialekty češtiny? — Kdyby se ku př. Poláci při těch samých okolnostech ve kterých žili, byli přiznávali místo latinsko-katolického ritusu k slovansko-unitsko-katolickému jisto jest, že by Rusíni až do dnešního dne byli dialektem polštiny a že by se od ní nikdy netrhali.

Poláky vůbec zabila, jak to nyní již osvícenější mužové jejich sami uznávají, slepá úslužnost k Římu, kterou oni drželi mylně za katolickou víru, místo pravých katolických křesťanů stali se sluhami zkažených papežů a jezovitů a tím se vlastně zahubili. Když totiž Poláci za té doby, ve které Rusíni na množství menších knížetství roztrháni byli, dobyli všechny skoro země od nich obývané a ke svému království je při-

---

*) Od Gáje přijala latinsko-jihoslovanská literatura jméno ilirská, proti kterému ale co pojmenování společnému celého národu veliká opposice povstala.

pojili: toho času přiznávali se všichni Rusíni ke křesťanství katolickému ritusu řecko-slovanského a Poláci k latinsko-římskému. Známo jest, že beztoho panovala vždy mezi těmito jinak v podstatných věcech dogmatických skoro stejnými vírami veliká zášť, která svůj hlavní pramen měla v nenasycenosti římské kurie po světském panování. Slované jihoslovanští, o které se též oba tyto ritusy pokoušeli, a Poláci s Rusíny stali se obětí tohoto nekřesťanského sočení. Poláci zvláště podali se zcela za nástroj Jezovitů, vyslaných od papeže k obrácení Rusínů k římskému ritusu, a vykonávali slepě, myslíce se tím Bohu zavděčiti všechny ukrutnosti a hanebnosti proti svým slovanským spolubratřím, a přivedli je konečně k tak nazvané unii, to jest, že uznali papeže římského za hlavu, ale zůstali při svém slovanském ritusu a při ženatých kněžích. S touto unií nebyli však jezovité nikdy spokojeni, považujíce ji jen vždycky za přechod k úplnému latinskému ritusu i s bezženstvím kněžským, a všelikými podskoky hleděli vždy tohoto účelu svého konečně provésti. Těmito náboženskými rozmíškami, při kterých se Rusínům skutečně největší bezpráví od Poláků dálo, při kterých proti nim dle známých jezovitských zásad jakožto proti kacířům každý podvod a zrušení slova, každý prostředek dovolený byl, zakořeněna jest taková nenávist Rusínů proti všem Polákům, která se již skoro nedá ani vyplemeniti. Šlechta rusínská dílem přistoupila zcela k Polákům i dle víry i dle národnosti anebo vyhubena jest, tak že konečně pán, katolík, a Polák, nevolník a Rusín byli již stejné významy, a zášť utiskovaného nevolníka spojila se se záští utiskovaného křesťana. Šlechta jest posud ve všech rusínských krajinách katolická a polská, lid ale posud řecko-slovanského ritusu a všude tam kde k Rusku připadli, přestoupili Rusíni zase najednou ke své prvotní a jim velmi milé víře nazpět.

Dle toho pozná každý jak marné ba dětinské jsou řeči Poláků o restituci (navrácení) Polsky v prvotních hranicích; neboť každý, kdo zaslepen není předsudky, musí viděti, že země rusínské navždy jsou ztraceny pro Poláky. To však Poláci nahlížeti nechtějí a v tom jest dle mého mínění hlavní chyba jejich celé politiky.

Jisto jest, že Rusíni nemají velikou příchylnost ani k cáru ruskému a absolutní vládě ani k Velkorusům samým, pod jejichžto panování nyní přišli. Rusíni jsou v každém ohledu i v jazyku i v obyčejích i v historii samostatný slovanský kmen asi 12 milionů silný, bydlí v jižní části Ruska, v Haliči a v Uhřích, a ačkoli se mezi nimi pod rus. vládou již nyní silně počíná zakořeňovati literatura a řeč velkoruská, přece ještě posud zachovali upomínky své samostatné literatury. Posud ještě vycházejí v Rusích knihy některé v maloruském jazyku, a v Haliči pěstuje se od r. 1848 velmi horlivě rusínský jazyk, a kdyby okolnosti byly příznivy bylo by vždy ještě možná, že by se Rusíni jakožto pátý samostatný slovanský kmen mezi ostatní přidružili, ačkoli se upříti nedá, že již mnoho v tom ohledu promeškáno jest.

Strany Rusínů jest tedy trojí vyhlídka do budoucnosti: první jest, kdyby rakouská vláda všemožně zvelebení národnosti rusínské v Haliči a v Uhřích podporovala, s tím oučelem, aby se co samostatný svobodný slovanský kmen se všemi historickými upomínkami své minulosti ustálili, a jako vzor následování hodný svítili svým spolukmenovcům pod ruskou vládou stojícím, lákajíce je k sympathiím a ke spojení. Vplyv svobodné rusínské zemi s asi 4.500000 obyvatelů v Haliči a v Uhřích, na Rusko by byl velmi důležitý, a když považíme, že by kromě kmenové hrdosti ještě i emancipace sedláků rusínských v Haliči působila silně na spolukmenovce za ruskými hranicemi, jindy volné Kozáky nyní mužiky poddané s tělem a s duší vrchnostem svým: nedá se upříti, že by Rakousko mělo silnou zbraň v rukou proti ruskému samovladaři. K tomu účelu musela by se ale národnost rusínská upřímně s bystrým rozumem podporovati, aby co možná nejdříve rozkvětu dosáhla: ne ale tak polovičně jako jest již vůbec způsob v Rakousích, že se jednou rukou dává a druhou béře, ne tak jako se děje posud v Haliči a v Uhřích, že vláda na papíře Rusínům a Slovákům práva dává, ve skutečném životě ale jim je od polské a maďarské šlechty zabraňovati a zkracovati nechává. Neboť by ani nikdo nevěřil, že polská i maďarská šlechta při všem pronásledování od vlády rakouské přece ještě posud v zemi drží vládu nad Rusíny a nad Slováky dle starého zvyku a na základě sociálních poměrů. Při všech nepříznivých instrukcích, které snad vláda proti polské a maďarské šlechtě dává, umějí si tyto přece vždy ouřednictvo svým socialním vplyvem na svou stranu dostati, a tím všechny instrukce na jinou stranu obrátiti. Stav Rusínů ale jest takový, že bez dobře provedené podpory vládní nemohou se vlastními silami brzy povznésti: nemají kromě svých kněží žádné intelligence proto že šlechta všechna a s ní celá tak nazvaná intelligence k Polákům se drží.

Nebudeli ale vláda rakouská svému prospěchu rozuměti upadnou Rusíni rakouští buď pod vplyv národnosti polské, což jest druhá jejich vyhlídka, jak jsme ale již svrchu pravili velmi málo pravdě podobná: anebo pod vplyv Velkorusů, k čemu se také dle nynějšího nepraktického jednání naší vlády všechno nakloňuje. Že se ostatně také Rusíni pod ruskou vládou nikdy nemohou udržeti co samostatný kmen, leč kdyby dostávali k tomu od svých rakouských spolukmenovců posily: rozumí se samo sebou, a nepoštěstíli se tedy utvořiti z Rusínů haličských silný, vzdělaný a samo-

statný kmen slovanský, rozhodnuto jest již tím sesílení Velkorusů o 12 milionů Rusínů. Další následky z toho zanecháváme každému myslícímu na uváženou: jakož i to, jestli by Poláci mnohem více neuškodili absolutismu ruskému, kdyby podporovali snažení Rusínů o samostatnost literární a národní, a kdyby jmenovitě polská šlechta mezi Rusy bydlící sama se k nim přiznala, a namísto osočování raději jim pomáhala, jsouc beztoho kost z jejich kostí.

Zbývá nám ještě v krátkosti zmíniti se o Slovanech, kromě Rakouska obývajících, a sice o Slovanech pod ruskou, tureckou, a německou vládou. Pod německou vládou vede se nyní Slovanům nejhůř, a zřejmě se již ukazuje chuť i pruské i saské vlády k úplnému poněmčení nejen Lužičanů nýbrž i Poláků poznaňských a slezských. O Slovanech pod tureckou vládou nedá se nic kratčeji a spolu důkladněji pověděti než to, že se Rusové všemožně snaží zakotviti mezi nimi vplyv svůj, a zrušiti tak konečně říši tureckou, což se vždy více připravuje. Rusko samo ovšem jest stát zcela slovanský, mýlil by se ale ten kdo by myslil že nynější vláda ruská skutečně již všeho toho použila a používá, co by z myšlénky Slovanstva pro sebe ukořistiti mohla. Ruská diplomatie, jak uznáno, nejchytřejší, obyčejně jde při všem cestou velmi dlouhou ale jistou, ruský orel nezarazí tak lehce někde svoje drápy, ale kde je zarazí, tam již obyčejně také zaraženy zůstanou. A jaké jsou opravdivé myšlénky a plány cára petrohradského a jeho diplomatů o konečném uspořádání zapletených evropejských záležitostí, kdož to může věděti? Historii nazval onen římský mudrc učitelkou života, a historie nám praví, že Rusko napřed také začalo Polsku pomáhat, a z toho pomáhání vyšlo konečně rozdělení Polska a připojení největší části k Rusku. To budiž za výstrahu těm, kterým Rusko v novějších dobách také pomáhalo. Avšak mluvme zřejmě, dobře míněná rada a výstraha najde snad svého místa. Dle našeho mínění Rakousko jen v **poctivé** konstituční vládě, a rovněž tak v **poctivém** držení svého slova o rovnoprávnosti národní najde platné záštity a základ pro budoucnost. Jinak se nedá zameziti, aby dříve nebo později při prvním nějakém převratu v Evropě nepřipadla větší část Rakouska k Rusku.

Rakouská vláda nemůže býti tak dalece zaslepena, aby nenahlížela že naše slovanská politika úplně směřovala k prospěchu Rakouska, a nepochopujeme až podnes příčiny, pro které se vláda naše sama vzdala všeho toho prospěchu a nepřijala ruku slovanskou v upřímnosti jí podanou. Neboť nyní již nikomu tajno býti nemůže, že ministerstvo naše držíc se centralisace úplně nastoupilo politiku německou aneb lépe ještě řečeno maďarsko-německou. Politika maďarsko-německá jest ale slovanské zcela protivná a proto nevyhnutelně musí býti všichni Slované v opposici.

Účel naší slovanské politiky jest přivésti všechny západní a jižní kmeny slovanské do spojení, a skrze toto spojení pojistiti každému z nich svobodu, samostatnost a rozkvět života národního. Poněvadž již větší část těchto slovanských kmenů skutečně v Rakouském mocnářství pohromadě jest, usnadněno jest tím znamenitě dosažení našeho účelu, musíme totiž k tomu směřovat, aby se zřízení Rakouska tak přetvořilo, jak toho zapotřebí jest k našim potřebám, a hlavně k tomu, aby i jiní naši spolukmenovci posud kromě Rakouska bydlící přáti sobě mohli spojení s námi. Poněvadž ale nynější vláda nejen k dosažení našeho účele nepomáhá, nýbrž naopak ještě překáží: musíme tedy hleděti na cestě opposiční dosáhnouti proti vládě svého cíle. Cesta na které vláda nynější jde, jest centralisace se **zdánlivou** stavovskou konstitucí a **zdánlivou** rovnoprávností: cesta naše jest foederace s **opravdivou** demokratickou konstitucí a s **opravdivou** rovnoprávností. Tyto cesty jsou sobě zpříma protivné, a nemůže tedy nikdo zároveň s vládou a s námi držeti, tak jako nikdo nemůže býti spolu v ohni a ve vodě.

To jsou ty jediné v Rakousích možné politické strany, to jsou ti rakouští torries a whigs, kteří se v budoucnosti potykati budou o panování v Rakousích. Tu přestává všeliké chytráctví a stavění se na obě strany, které právě nyní u nás v Čechách módou býti začíná; **kdo není s námi, jest proti nám**, musí každá strana takovým spekulantům do očí pověděti, a nenechat nikdy platiti ty známé již výmluvy o prostřední cestě, o mírnosti atd. Mírnost nezáleží v tom abychom s nikým zcela nedrželi, nýbrž s každým trochu, abychom opatrně čekali až která strana vyhraje, a proto se se žádnou docela nespojili ale také si se žádnou úplné nepřátelství nezpůsobili, mírnost nezáleží v tom abychom neměli žádné zásady a žádné přesvědčení: mírnost záležeti může jedině v tom, že své přesvědčení nikomu násilnickými prostředky vnucovati nechceme, že své zásady na cestě rozumové skrze poučení a důkazy rozšiřujeme atd.

Máme-li však na cestě opposiční k nějakým výsledkům dojíti, zapotřebí jest především dobré organisace a souměrného, dobře vypočtěného působení. Až posud může se říci držel nás pohromadě více instinkt, cit společného nebezpečenství a společné náklonnosti, zapotřebí ale jest, abychom nyní již s úplným vědomím o účeli svém a o prostředcích společně dále pracovali, jakožto dobře organisované strany: Jmenovitě ale abychom jako posud nebyli jeden kmen od druhého odloučeni, nýbrž abychom si hledali prostředků, kterak bychom udržeti mohli mezi sebou stálé spojení, řídíce se jeden podle druhého ve svých

krocích, a nepočínajíce jeden kmen nic důležitějšího bez vědomí a bez schválení ostatních.

Ne dosti na tom, abychom jen my slovanští kmenové mezi sebou ve stálém spojení byli, zapotřebí jest, abychom též i s neslovanskými národy, s kterými máme společný osud a společné snažení, se srozuměti hleděli, a svazek přátelství a podpory uzavřeli. Především sem náleží Rumunové, pak i Vlachové a z části také i sami Maďaři.

Co se ale v tomto ohledu nám samotným Čechoslovanům zvláště na srdce klásti musí, jest především jistá disciplina strany. Dvě chyby se v tomto ohledu mezi námi zvláště pozorují: totiž někdy příliš lehkomyslná důvěra a někdy zas příliš zbytečná nedůvěra. Obojí jsme v r. 1848 a 1849 bohužel velmi často pozorovali. Jak mnohým, kteří posud ničím nedokázali ani schopnost svou ani obětavost nějakou k národu a péči o jeho blaho, věřilo se tenkrát neobmezeně, jen proto, že hodně radikálně křičeli, a přesvědčili jsme se nyní, že mnozí z nich v čas nebezpečí docela umlkli, aneb dokonce veliký skok od nejostřejšího radikálství až k vládní služebnosti učinili, aneb při všem svém dobrém mínění svými nemotornými kousky jenom ostudu celé straně způsobili a nám uškodili.

Na druhé straně ale jsme zase museli v těchto letech slyšet ostudit i od upřímných našinců muže, kteří již po celý svůj život neunavně pro národ pracovali, a kteří by s velikými schopnostmi svými chloubou byli každého národu, a proč? — protože některé jejich myšlénky byly jiné než ty, které se tehdá podle panující módy za samospasitelné pokládaly! Věru v tomto ohledu nemůžeme dosti důtklivě naší straně na srdce položiti následující pravidlo: Když pozorujete, že některý muž mající již zásluhy o národ, a dokázavší již mnohými způsoby své upřímné vlastenectví, v některé věci jiné projevuje smýšlení než vy, varujte se abyste ho hned proto za nějakého zrádce nepovažovali, abyste hned nějakou hanebnou neb sprostou příčinu této jeho myšlénky nehledali. Přejte každému jeho osobní přesvědčení v některých věcech, neboť možná není, aby všichni lidé smýšleli o všech věcech docela stejně a jako podle komanda! Vidíte ze všech stran, jak se štědře protivníci naši odměňují těm, kteří jim pomáhají: my tedy nemohouce takových odměn dávati, alespoň neházejme na své dobrodince kamením, a neoplácejme jim nevděkem a urážkami, a nepotvrzujme staré přísloví a pravidlo: že národové jsou obyčejně nevděčni ke svým zasloužilým mužům. Ovšem jest pravda, že se řádný vlastenec a opravdový syn svého národu ani žádným nevděkem odehnati a odstrčiti nedá od plnění svých povinností k národu. Avšak pomyslete si jak trpký musí být cit takového muže, který beze vší odměny jen z pouhé oddanosti pro vás tak dlouho pracoval, a kterému pak za to zaplatíte místo lásky a vážnosti nadávkami a hrubými podezřeními! Mnohé slabší duše ale opravdu nevděk podobný na vždy nám odcizí.

Nechceme aby těmto našim slovům někdo špatně rozuměl, jakobychom snad žádali slepou důvěru! Slepá důvěra nesluší žádnému rozumnému muži, a ani v Boha nemá míti slepou nýbrž rozumnou důvěru, totiž přesvědčení, že s námi žádný zlý úmysl míti nemůže. Tím méně sluší tedy míti slepou důvěru, i v nejlepšího člověka. Veliký ale jest rozdíl mezi slepou důvěrou a mezi lehkomyslným osočováním zasloužilých mužů, proto že v některé věci jsou jiného mínění.

Na to také zvláště nikdy zapomenouti nesmíme, že kolikráte nerádno jest své mínění o každé věci zcela jak říkáme na krám vyložiti, a že také není ani zapotřebí ani užitečno, aby protivníci znali vždycky každý náš úmysl, zkrátka že jsou kolikráte příčiny některé, které se vytrubovati nedají a nemusejí, a že se vůbec nechodí na ptáky s tureckou muzikou: a proto také, když někdo hned nevidí, k čemu by mohlo něco být dobré a proč se něco řeklo tak a ne jinak, nemá již hned bouřit a podezření míti, nýbrž dočkati času.

Nevyhnutelno jest nám ale, abychom co nejdříve zřídili si spolek politicky-národní, jenžby jakožto hlavní sbor na čele stál vše-likého národního počínání. Jestli obležení v Praze již brzy konec svůj nevezme: musíme věru prozatím zříditi takový spolek někde jinde, kde zákon associační platnost má. My co nejdříve podáme v listech svých návrh k podobnému spolku na uváženou celé naší strany. Bez takového střediště jest celé naše působení jen roztrhané a nemůže vésti k žádnému vydatnému prospěchu.

Druhé naše přičinění musí pak býti, aby naše politické časopisectví nějak řádněji zřízeno bylo, a více podpory nalezalo, nejen hmotné peněžité, nýbrž čehož více ještě se nedostává, duševní, spisovatelské. Také strany toho dovolím si co nejdříve podati návrh svůj obecenstvu našemu na uváženou: důležitost jeho neupře nikdo, kdo pozoruje, jak se vládní české časopisectvo pořád zmáhá a ze všech stran k sobě spisovatelské síly vábí a nám jich ubírá Považme že nyní Slovan a Večerní List jsou alfa a omega celé české neodvislé žurnalistiky!! Považme že na Moravě a ve Slovensku nemáme ani jeden politický neodvislý časopis! A to při svobodě tisku, při konstituci. Nezapomínejme, jak daleko jsme tu již za r. 1848 a 1849 nazpět, kdežto jsme měli tolik časopisů!

Emancipace od němectví musí být v každém ohledu naše heslo, a proto budiž studium jazyků a literatur románských zvláště pak anglické a francouské hlavní péče

všech našich nadanějších a vzdělanějších mladíků. Toto studium přesvědčí každého, kterak největší část vzdělanosti německé a veškeré té zásoby knih a myšlének s nimiž se Němci na proti nám tak rádi chlubívají, vážena jest od Angličanů a Francouzů, a kterak pro nás velice prospěšno bude, nabírati zrovna z pramene tam kde se nám nabírání milerádo popřeje beze všelikého vychlubování a vyčítání. Politování hodno jest, že ani nemáme ještě pomocných filologických spisů v našem jazyku k naučení se angličiny a frančiny, a že musíme obyčejně zase jen skrze velikou okliku totiž z německých slovníků a mluvnic k poznání těch jazyků přicházeti, ačkoliv Rusové a Poláci mají v tom ohledu velmi dobré práce, kterých i my použíti můžeme, a dle kterých by téměř jen hračka byla česko-anglické a česko-francouské mluvnice a slovníky sestaviti, kdyby se jen někdo v tu práci uvázati chtěl. V tom ohledu musí se naší Matici *) spravedlivá předhůzka činiti, že ve vydávání spisů svých příliš náhodou a pasivně se řídití nechává, a málo kdy activně na vypracování a vydání jistých potřebných a užitečných spisů působí.

Co se ostatně svazku mezi slovanskými kmeny týče, byl by ovšem ideal aby Čechoslované, Jihoslované, Poláci, Rusíni všichni dohromady docela stejnou řídili se politikou, a jdouce všichni jednou cestou v ničem jeden druhého neopouštěli, majíce dohromady stejné spojence a stejné nepřátele. Bojím se však že jako až posud tak ještě na nějaký čas Poláci tomu budou na závadě, že nebudou totiž chtít ještě upustiti od své zcela chybné a neslovanské, nám všem a jim samotným zvláště škodlivé politiky. Poláci totiž až posud příliš ještě přeceňují své síly, a abychom se tak vyjádřili stydí se ve své šlechtické pýše vstoupiti s námi do spojení. Za krátký čas ale přijdou Poláci na ta místa kde i my i Jihoslované budou dále v moci než oni a pak jistě se s námi spojí, jen aby to nebylo pozdě! Poláci musejí upustiti docela od všelikého panování nad Rusíny a třeba to bylo pod firmou bratrství cum reservatione mentali; oni mají uznat Rusíny za zcela sobě rovný slovanský kmen, a ještě více, oni se tak dalece zapříti musejí, aby odřeknouce se na vždy krajů od Rusínů obývaných, ještě i Rusíny sami všemožně podporovali ve zvelebování jejich nářečí a v povznášení národu, oni sobě musejí z Rusínů, které až dosavad jen za své sedláky ve veliké šachové partii považovali, učiniti sobě pevné upřímné spojence: to jest dle našeho přesvědčení, kteréhož příčiny ostatně zevrubně zde vykládati za potřebné neuznáváme, jediná cesta na které Poláci také sami k něčemu dojíti mohou. Poláci se přesvědčili až posud s velikými škodami, že všeliké spoléhání se na pomoc jiných národů bylo marné, a že se jich jen všude nelitostně zneužívalo za prostředek jak od Francouzů, tak od Němců, tak i od Maďarů. Pomoz sobě sám a Bůh ti pomůže! budiž tedy od nynějška jejich heslo. Jen v nezištném a bratrském svazku s námi kyne jim pevná naděje na jisté budoucí třeba ne hned okamžité vítězství. Svazek vzájemné podpory a ochrany mezi Poláky, Čechoslovany, Jihoslovany a Rusíny jest jediný pravý základ svobody slabších středoevropejských národů, jest to amphyctionský spolek k hájení práv proti mocným škůdcům a násilníkům, on nemůže býti založen na žádné zištnosti jednotlivých, nýbrž jen na společné poctivosti a bratrské lásce, na tom citu že **concordia res parvae crescunt** t. j. že svorností malé věci vzrůstají.

Dejž Bůh! aby konečně jednou Poláci nabyli tolik duševní síly a připustili k srdci svému radu naši strany Rusínů. Nahlížíme ovšem, že jest k tomu veliké zapření sama sebe zapotřebí, ale Poláci již tak mnoho utrpěli, tak mnoho obětě přinesli, tak mnoho pokusů učinili pro osvobození svého národu; ať tedy ještě zkusí tento poslední prostředek. Snad mi namítne některý: „Umíte vy Čechové nám dobře raditi, ale sami též prohlašujete Slováky za nářečí své, a chcete aby s vámi jednu spisovní řeč měli.“ Na to odpovídám: Okolnosti jsou zcela jiné, my Čechové nikdy jsme ještě politicky nepanovali nad Slováky jako Poláci nad Rusíny, a národ slovenský posud nic zlého od nás nezakusil, ovšem ale lecos dobrého. Avšak kdyby ještě nyní veliká většina Slováků na tom stála, že chtějí býti Slováci zcela zvláštním slovanským kmenem, že chtějí založit a mít svou zcela zvláštní literaturu: budu já, ačkoliv jsem zcela jiného přesvědčení, přece první, který tuto vůli jejich za pravidlo pro sebe uznám, a jim jakožto samostatnému slovanskému kmenu ke společnému bratrskému svazku a k vzájemné podpoře zase ruku podám, neboť jsem sobě naučil vůle každého a svobody nade všechno jiné vážiti. —

Stav městský v konštitucí.

(Slovan z 21. srpna r. 1850.)

Až do roku 1848 měli jsme již tři stavy v právích od sebe rozdílné a sice, šlechtu, svobodné měšťanstvo a lid poddaný šlechtě. Jak každému známo měl každý z těchto tří stavů své zvláštní úřady a z části i soudy, což ovšem skrze ústavu pominulo. Na nějaký čas pominul i ovšem všeliký rozdíl v právích občanů vůbec, tenkrát totiž, když dle všeobecného hlasovacího práva na říšský sněm se vo-

*) Týká se České Matice, vydavatelky vědeckých spisů českých. (Pozn. vydav.)

lilo bez všelikého censusu. Nyní ovšem vláda nynější zase nějaký základ k jakýmsi třem stavům položila, a skrze celé zákonodárství jej provedla, totiž ustanovením, aby poslancové na sněmy zemské voleni byli podle tří druhů a sice předně z tak nazvaných 500 zlatových voličů jako by řekl ze šlechty, druhá třída z měst, a třetí z ostatní země, z každého druhu obyčejně asi třetina; pak dále rozdělením voličů obecních též na tři druhy podle daně direktní, čímž se též zase trojí rozměr práv ustanovuje. Neboť o rovnoprávnosti nemůže být žádná řeč tam, kde jednotliví občané větší právo mají na veřejné záležitosti, jmenovitě, kde ku př. 5—10 občanů tolik práva má, jako 100 jiných, kde ku příkladu několik set občanů třetinu všech poslanců na sněm volí, a tudy na všechno řízení třetinu vplyvu má.

Na jiném místě časem svým ukážeme, kterak všeliké vyměřování občanských práv podle direktní daně veliká nespravedlivost jest, a jmenovitě ukážeme, že právě chudší lid vlastně mnohem větší daně platí než boháčové, a že vlastně **největší daň platící** jsou právě ti, kteří dle nynějších našich zákonů buď žádných neb velmi malých politických práv dosáhli, což se všechno samo jeví z rozvrhu indirektních daní.

Zde jenom podotknouti chceme tolik, že tyto rozdíly tří stavů, které se nynější vládě tak zalíbily, dle našeho mínění se udržeti nedají, poněvadž jsou našim časům již zcela nepřiměřeny; že dále takové rozvržení velmi nebezpečné jest, poněvadž zbytečnou příčinu podává k roztržkům, nepřátelstvím a sočením rozličných občanů mezi sebou a že proto v nejbližším již říšském sněmu při revisí ústavy nepochybně zavrženo bude a uveden ten způsob representace, který za jedině moudrý uznán jest, totiž s rozdělením celé země na jistý počet okresů podle počtu obyvatelstva, z kterýchžto okresů každý svého poslance na sněm volí.

Při pravé konstituci nemůže se žádný stavovský rozdíl před právem udržeti, a tak jako šlechta pominula a pomine co oprávněný stav, tak pominouti musí větší oprávněnost stavu městského.

Stav městský skrze konstitucí nic neztratil, ovšem ale nabyl velmi mnoho nových práv, přece však by nebylo divu, aby mnozí pošetilejší ze stavu bývalého městského s mrzutostí nehleděli na jednu okolnost, o které se hned zmíníme. Každý zná ono podobenství z písma, kdežto pán vinice v rozličných dobách dne na rynk chodil a dělníky do vinice posílal, pak ale bez rozdílu všem stejnou mzdu vyplatil i těm kteří jen hodinu, i těm kteří 3, kteří 6, i kteří 12 hodin byli pracovali. A co se stalo; i ti kteří jen 3 hodiny pracovali a přece za celý den mzdu dostali, reptali ještě na to, že též pracovavší jen jednu hodinu dostali s nimi mzdu stejnou. Toto podobenství nás učí, že i mnozí ze stavu městského, ačkoli jejich stav veliká práva obdržel, přece se zase na to horší, že bývalí poddaní, tak nazvaní sedláci, zrovna tolik též obdrželi a nyní jim rovni jsou, kdežto dříve pod nimi stáli.

Nekonečná jest marnost člověka, a jsem ubezpečen, že kdyby někomu z těchto právo dali nositi kroužek skrze nos protáhnutý, velice se na to pyšniti bude, jen když jiným to samé nebude dovoleno. Měšťan velice žehral na to, že šlechtic stojí nad ním, a nyní žehrá zase mnohý na to, že sedlák již nestojí pod ním. Každý je demokrat, když se to jedná o někoho vyššího než on jest, a každý je aristokrat vedle nižšího. Ta pravá demokratie ale nezáleží v tom, abychom se rovnali vyšším, což lehké jest, nýbrž abychom se nevypínali nad nižší než jsme sami; každý musí začít s demokratií sám u sebe a pak to půjde.

Ačkoli se však mnozí ze stavu městského (nemluví se ovšem nikdy o všech než jen o těch, koho se to týká, což vlastně ani zapotřebí není dokládati) někdy příliš nad jiné stavy povznášejí, zase na druhé straně rovnou měrou a též tak nepotřebně sami své hodnosti a důstojnosti příliš za málo neb za nic sebe nepovažují. A právě tento nedůstatek vážnosti k sobě samému jest nejhlavnější příčinou úpadku a neskvělého stavu našich měst.

Komu se zdá toto tvrzení naše nepravé, ať nás sleduje v následujícím uvážení, a ať pak sám u sebe si řekne, pravdali to co díme čili nic.

Zámožnější měšťan stydí se obyčejně za svou živnost jeli řemeslník, a máli děti jest hlavní péče jeho, aby ze synů udělal ouředníky, kněze atd., dcery aby dle toho samého pravidla provdal za úředníky, důstojníky a jiné tak nazvané honorace. Jaký jest ale následek této marnosti, toho pošetilého nevážení si sama sebe? Následek jest očevidný ten, že ve všech našich městech upadly řemesla a průmysl vůbec až pod nullu, a tím také zkrátily se živnosti, tak že větší počet našich nynějších měst a městeček již skoro hlavně polním hospodářstvím se živí, což vlastně proti oučelu města jest, které se má vždy hlavně držeti obchodu, průmyslu a řemesel. Řemesla chápají se obyčejně jenom chudší kteří buď docela žádné neb velmi hubené vzdělání ve školách si dobyli, a obyčejně krom psaní a čtení se více nenaučili, kteří dílem nemají příležitost a prostředků, aby hodně mnoho cizích zemí projíti a ve svém umění se jak náleží zdokonaliti a všechny novější vynálezy a pokroky jeho řádně poznati mohli, dílem však když pak samostatně živnost svou provozovati počnou důstatečných kapitálů zase nemají, aby

mohli řemeslo své ve větší míře a s lepším prospěchem provozovati. Tím nevyhnutelně klesají řemesla a obchody, a táhnou se vždy více jen do hlavních měst, proto že v menších městech ani za peníze řádná práce obyčejně se neudělá, a řádné zboží v náležitém výběru se nedostane; a i ve hlavních městech jsou zase právě nejvýnosnější řemesla a obchody obyčejně v rukou cizozemců, kteří rychle bohatnou, kdežto našinci tak tak jenom se klepají a nuzně se živí.

To ale všechno pochází jen z toho, že u nás řemesla a průmysl nejsou ještě ve vážnosti. Pohledněme do cizích, dále pokročilých zemí. Tam každý si za čest pokládá býti přede vším samostatným mužem a živiti se svým vlastním uměním. Nejzámožnější muž stará se sice o to, aby syny své, jak náleží, vzdělati a užitečným vědomostem naučiti dal, pak ale se za to ani on ani jeho synové nehanbí, chopiti se toho neb onoho průmyslu a řemesla, a s nabytými většími vědomostmi tuto svou živnost s větším prospěchem provozovati.

U nás ale již slovo řemeslo v jakési jest nevážnosti, a jak často slyšíme říkati a hroziti otce synovi: Nebudeš li se učit, dám tě na řemeslo. V těch slovech leží všechna příčina neskvělého stavu našich měst. Když jen toho, který se nic učiti nechce na řemeslo dáte, kterak se mají řemesla a živnosti zvelebovat?

Nemohu upřít že jsem s bolestí jakousi na to hleděl, kterak v čas uvádění nových úřadů a soudů všechna naše města skoro jakousi vojnu spolu vedla, aby jen každé ulovilo nějaký úřad, čím prý se má zvelebit živnost jeho. Nedá se upřít, že úřad v místě v leckterém ohledu přispívá ke zvelebení města dílem že úředníci platy své ve městě stráví, dílem že mnoho přespolního lidu do města přichází: ale v žádném porovnání takový způsob zvelebování měst nestojí k průmyslu. Pohledněm na Liberec (Reichenberg) který jest nyní patrně druhým městem po Praze a v krátkém čase se k tomu zmohl. Kolik krajských úřadů a krajinských soudů bylo by muselo v Liberci sídlo své míti, než by se byl povznesl na ten stupeň zámožnosti jako nyní? A zatím nebylo v Liberci až do nynější doby ani úřadu ani soudů kromě patrimonialního, a několika čiperným vzdělaným a spekulativním průmyslníkům, kteří se tam usadili děkuje toto město za celou svou skvělost!

Příčiny předešlého stavu věcí ležely hlavně ve zřízení zemském, v despoticko-bürokratické vládě, která každé hnutí ducha utlačovala, bojíc se ustavičně, aby se její zastaralý system nerozbořil. Za staré vlády bylo úřednictvo všemohoucí, a proto se všechno tlačilo do jeho řad, kdežto jako v nějakém hospitalu každý schopný i neschopný, pilný i nepilný, když jen (jak tomu říkají) dobře smýšlel a nějakou protekci si našel, byl bez starosti a obyčejně i bez práce zaopatřen. Občan nebyl v žádné vážnosti a proto ztratil vážnosti také sám k sobě.

Nyní se věci jinak obrátily: skrze konstituční vládu dosáhli občané předně již samosprávu ve svých obcích, jsouce osvobozeni od poručenství bürokratických magistrátů, za druhé ale vplyv důležitý na zřízení záležitostí celé země skrze sněmy. Tím osamostatněn a do větší vážnosti uveden jest každý občan. Nyní ovšem toto žijící koleno ještě příliš hluboce vězí ve starém spůsobu a mnohý se ještě rád přitře ke každé uniformě, přijdou však časy, kde bude každý hlavně jen po tom toužiti, aby byl samostatným, od nikoho než od zákonů neodvislým občanem, tak jako to již jest ve všech svobodných zemích.

To však jest úkol a prospěch našeho měšťanstva, které nyní veliký vplyv na všechny zemské záležitosti míti bude, aby tyto budoucí časy připravovalo. Skrze svobodu obcí dosáhla města příležitosti, založiti si dobré a pro opravdivý život užitečné školy, (že naše dosavadní školy malé jako velké pro život nebyly a posud nejsou, víme všichni), kdežto synové jejich ne středověké školní šprýmy, nýbrž skutečné věci znáti se naučí, aby se z nich stali schopní obchodníci, průmyslníci, řemeslníci, technikové aneb jaké vůbec jména tyto věci mají. Za polovičku těch let, které až dosavad musel každý než (jak říkali) všechny školy absolvoval, ztráviti, může se každý v takových dobře zřízených školách něčemu zcela jinému a opravdu potřebnému naučiti a pro celý život jak náleží vzdělati. Kdyby pak tu druhou polovičku obětoval na přiučení-se některému řemeslu neb obchodu a pak na cesty po cizích zemích, jak zcela jiným člověkem navrátí se domů, než se dříve navrátil po některém drahém doktorátu, kdežto přinesl fůru vysvědčení o samých vědomostech, ale se všemi jimi ani pět grošů si vydělati v stavu nebyl, leč jestli se nad ním některá vyšší mocnost smilovala a u některého státního neb církevního žlábku mu skrovné místečko vykázala!

Nemysli však nikdo, že kdyby zámožnější a vzdělanější lidé řemesel a průmyslu se chápali, tím by chudší snad o živnosti své přišli. Zrovna naopak. Jisto jest, že jedno řemeslo pomáhá druhému, jeden spůsob obchodu a průmyslu zdvihá zase jiné; kde se více peněz a rozumu na vedení řemesla vynakládá, má i chudší více příležitosti něčemu důkladnému se naučiti, a něco těch vědomostí, kterých si jiný s větším nákladem z ciziny a ze škol přinesl, lehkým spůsobem pochytiti a tím svou budoucnost založiti. Jakmile se jen průmysl zmáhá, pak již jeden druhému cesty připravuje, jedno kolečko do druhého sáhá, všechno se hýbe,

všude jest život. Přičinlivý a schopný vždy se zmůže.

Kdo platí největší daně?

(Slovan ze 4. září 1850.)

Mnohý platí daně, a neví proč. Mnohý platí daně, a neví nač. Mnohý platí daně, a neví komu. Postavíme zde tedy článek o daních, o kterém doufáme, že jej snad i mnohý s pozorností přečte, který třeba ví, proč, nač a komu daně platí.

Veliký rozdíl především jest mezi daní v zemích konštitučních od sněmu povolenou a dobře zoučtovanou, a mezi daní v zemích absolutních od vlády libovolně uloženou a rovněž tak libovolně zpotřebovanou bez skládání oučtů. V článku svém o komunismu*), rovnali jsme, tuším spravedlivě, takové libovolně uložené a libovolně spotřebované daně komunismu t. j. svévolnému sahání do cizího jmění.

Daně tedy v rozumném a užitečném smyslu, jsou příplatky jednotlivých občanů na veřejné a potřebné výlohy státu. Potřebné výlohy státu nemohou však býti jiné než bez kterých by občanům buď škoda povstala neb z kterých patrný užitek mají. Z toho zde právě řečeného vysvítá, že malé daně nejsou vždy štěstí pro občany a že velké daně nejsou vždy neštěstí. Přijde vždy jen na to, kterak se jich užívá. Zvláštní světlo podá zde příklad z života privátního. Kdo lacinou věc koupí ale buď špatnou neb nepotřebnou, vydal více a uškodil si více než ten, kdo koupil za větší cenu věc dobrou a potřebnou. Jestli se tedy daně, byť i sebe menší byly, vydávají na věci pro občany nepotřebné, aneb dokonce jim škodlivé, jsou i tyto malé daně vyhozený peníz a vláda jest špatná: naopak zase milerád každý občan třeba dosti veliké daně zaplatí, když vidí a přesvědčí se, že je nevydal nadarmo, nýbrž že tyto vydané daně jen jemu samému zase k prospěchu jsou a na jiné cestě k němu se vrací. Vláda která upřímně a schopně k tomu pracuje, aby se živnosti občanů vždy zvelebovaly, jinák ale účty své před nikým netají, nemá nikdy zapotřebí obávati se že by si občané na veliké daně stěžovali. Tak jako každý milerád vydá za dva korce dobré půdy jednou tolik peněz, než za jeden špatný: tak také občan pod dobrou vládou nebude litovati daní, přesvědčíli se, že je nadarmo nedává, nýbrž že z nich zase on sám užitek míti musí.

V každém ohledu jest ale nejhůř platiti za špatnou vládu veliké daně, tak jako jest nejhůř koupiti draze jankovitého koně!

Při daních se tedy hlavně na to hleděti musí, k čemu jsou a kterak se jich užívá: a však též i druhá věc nesmí se opominout, totiž kterak se tyto potřebné daně vybírají. Ku př. vláda potřebuje na jistou věc tři milliony zl. stř. a nikdo neupírá, že by jich zapotřebí bylo a že věc která se jimi zařídí pro národ skutečně užitečná bude. Jedná se tedy o to, kterak tyto 3 milliony vybrati. Dejme tomu, že by vláda přišla na spůsob takový, kdežto by se zas asi dva milliony výloh způsobilo, než by ty tři pohromadě byly, to jest že by outrata za vybírání těch 3 mil. (čili výběrné) dělala 2 milliony! Kdož tedy tyto dva mil. výběrného zaplatí? Zase národ, a místo 3 potřebných mil. musí dáti 5 mil. daně. Z toho tedy vysvítá, že se při daních hlavně na to hleděti musí, aby výběrné (to jest outrata za vybírání) bylo co možná nejmenší.

S ohledem na spůsob rozvržení a vybírání dělí se obyčejně daně na direktní (přímné) a indirektní (nepřímné). U nás v Rakousích počítají se k přímným daním: daň gruntovní, domovní, daň živnostní (Erwerbsteuer) atd., nyní též nově zavedená daň z příjmů. Vůbec se nazývají přímnými čili direktními daněmi ty, které odvádí zrovna bezprostředně ten, kdo je státu platí; kdežto naopak indirektní čili nepřímnou odvádí někdo jiný za jiné osoby, které vlastně tuto daň státu platí. K indirektním daním se v Rakousích počítají akcís, clo, solní a tabáční regal, kolky, taxy, lotto, poštovní výnos, mejta atd. Ku příkladu sládek, jenž z každého sudu piva státu určenou daň odvádí neplatí tuto daň sám, nýbrž platí ji ti, kteří pivo pijí, proto že sládek daň k ostatním výlohám svým připočte a to pivo své dráž prodává.

K nynějšímu našemu rozbírání, ve kterém dle zásad demokratických z(a)vrhnouti chceme jistý za našich časů a zvláště v Rakousích velmi obyčejný nespůsob, vyměřovati totiž občanům práva dle míry od nich placených direktních daní, hlavně nám na tom záležeti bude, abychom všeliké druhy daní direktních a indirektních probrali s ohledem na to, jestli tyto daně dává státu skutečně ten, kdo je odvádí neb někdo jiný. Dychtění aristokratické připadlo totiž za našich časů, kdežto již přednosti rodu před světlem věku novějšího ustoupiti musely, zase na jiný dosti chytrácký spůsob k udržení aristokratických předností, totiž na různění občanů dle velikosti direktní daně. Zdálo by se ovšem na první pohled velmi spravedlivé a slušné, aby ten kdo více k outratám státu přispívá, také většího vplyvu na vedení státních záležitostí měl, a aby tedy hlas jeho více platil než hlasy jiných. Na tomto základě utvořila nám hned naše nynější vláda novou kastu tak nazvaných nejvyšší daň platících čili 500zlatových voličů, která sedati má v hořejší sněmovně říšské, a která má třetinu hlasů na zemském sněmu: bídný to surrogat za bývalé šlechtické privilegie! Na těch samých zásadách utvořila nám

---

*) Viz str. 76.

vláda dvě neb tři třídy voličů obecních, užívající velmi nestejná práva.

Všechny tyto přednosti jednotlivých občanů zakládají se na jich direktní dani: dokážeme však nade všechnu pochybnost, že direktní daň u nás v Rakousku není žádné spravedlivé měřítko důstojnosti, zásluh a tedy práv občanů.

Kdybychom skutečně chtěli nechat platit pravidlo, že se občanům v té samé míře politické práva vyměřovati mají, které ke všeobecným výlohám přispívají, a že tedy ten, jenžto 500 zl. stř. ročně na státní outraty platí, také některých práv zasluhuje, museli bychom především vyšetřiti, jestli ten kdo nyní v Rakousích 500 zl. stř. direktní daně platí, skutečně přispívá ze svého jmění na státní výlohy 500 zl. stř., aneb jestli vůbec on platí větší daň než ku př. jiný kdo jen 10 zl. stř. ročně dává.

Projděme tedy všeliké druhy našich daní a pátrejme při tom kdo je vlastně platí, to jest kdo škodu těchto daní nese, činíce všude slušný rozdíl mezi osobou daň odvádějící a daň platící.

Vezměme za příklad sládka, jenž ročně asi 2000 zl. stř. accisu z piva odvádí, a gruntovníka, jenž 2000 zl. stř. odvádí kontribuce. Jaký jest mezi nimi rozdíl? Ani onen sládek ani onen gruntovník nepřispívají ze svého ročně na výlohy státní po 2000 zl. nýbrž oba oni odvádějí jen státní daň, kterou ne oni sami nýbrž ti platí, kteří pivo pijí a obilí snědí. Tak dobře jako si sládek accis přirazí na pivě, tak dobře si gruntovník přirazí kontribuci na obilí. Kdyby sládek pivo nevařil nebude platiti daň, a kdyby gruntovník kus pole odprodal nebude již on z něho platit, nýbrž jiný, důkaz to že ne on nýbrž pole daň odvádí. Kontribuce rozvrhne se tak dobře na každý korec obilí, jako accis na každý sud piva. Kdyby nebylo kontribuce, bylo by obilí zrovna tak lacinější (při ostatně stejných okolnostech), jako by pivo lacinější bylo bez accisu. Gruntovník jenom tolik z gruntovní daně sám opravdu platí, kolik obilí sám zpotřebuje, ostatek ale jenom za jiné odvádí, to jest gruntovníku který 2000 zl. stř. roční kontribuce odvádí, neubyde ročně 2000 zl. stř. příjmů, poněvadž by kdyby této daně nebylo zase tak mnoho za obilí neutržil, zkrátka on neplatí 2000 zl. stř. daní, nýbrž odvádí je jen z větší části za jiné, totiž za konsumenty.

Ačkoli tedy není žádný rozdíl mezi sládkem odvádějícím ročně 2000 zl. stř. accisu, a mezi gruntovníkem odvádějícím ročně 2000 zl. stř. kontribuce, přece patří gruntovník do třídy největší daň platících a sládek nepatří, ačkoli nepřináší gruntovník státu větší oběť nežli sládek.*)

Ještě patrněji jeví se to při dani domovní. Jest jisto, že neplatí daň domovní ten čí dům jest, nýbrž ten kdo v něm bydlí, a domácí pán neplatí domovní daň sám, nýbrž odvádí jen daň z obydlí od nájemníků placenou, on sám zde jen tolik daně domovní platí, kolik místností sám obývá. Zkrátka, daň domovní obsažena jest již v činži nájemníků a zcela nespravedlivé jest připisovati majetníku domu zásluhy, které vlastně nesou jeho nájemníci.

Daň živnostní (Erwerbsteuer) platí ale skutečně ten který ji odvádí, neboť daň jeho jest stejná máli více neb méně výdělku, on podává tento příspěvek ze svého čistého výnosu. Při kupcích můžeme nejlépe pozorovat co to jest platiti sám daň a odváděti daň za jiné. Kupec platí sám daň z živnosti, a odvádí pod jménem cla daně za jiné, kteří jeho zboží zpotřebují. Clo kupec též odvádí státu ale přiráží tak jako jiné útraty ku př. dovozné k ceně svého zboží, tak jako se kontribuce přiráží k ceně obilí. Ale živnostní svou daň kupec nepřiráží k ceně zboží, tu on sám platí ze svého čistého výnosu.

Daň z příjmů nově nyní uvedená jest též taková kterou skutečně platí ten, kdo ji odvádí, to jest on odstupuje jistou část svého čistého příjmu státu na jeho výlohy, a platícímu ubyde na příjmech, čímž tedy má opravdu zásluhu o stát takovou jak mnoho platí.

Vidíme tedy, že z tak nazvaných direktních daní jenom daně z živností a z příjmů skutečně také platí ten kdo je odvádí, a že tedy jen vlastně z těch jemu náleží celá zásluha, kdežto naopak daň gruntovní a domovní ten kdo ji odvádí platí jen z malé části za sebe, z větší části ale ji odvádí jen za jiné totiž za ty, kteří jeho obilí ztráví a v domě jeho obývají, to jest jinými slovy, že jemu neubude z čistých příjmů tolik kolik daně platí, a že tedy se jemu spravedlivě nemá počítati celá suma za zásluhu.

Při daních, které se pod jménem indirektních zahrnují, jest ovšem mnohem patrnější, že je neplatí vždy ten, kdo je odvádí, nýbrž obyčejně ten kdo věc daní obloženou zpotřebuje.

Při dani potravní a nápojní patrně ten kdo věci daní obtížené buď robí neb na prodej přiváží, odvádí z nich daň ne za sebe, nýbrž jen za ty, kteří tyto po-

---

*) Mohl by někdo namítati, že se zde na majetnost hledí. Avšak gruntovníku platícímu 2000 zl. stř. nemusí, jak toho příklady máme, ani šindel na střeše náležeti a přece se tak dlouho pokud v knihách stojí za 500zlatového voliče první třídy považuje. Dále by mohl někdo namítnout, že gruntovník daň platí bez ohledu na úrodu a že má tedy větší risico než ku p. sládek. A však úroda neb neúroda vyrovná se zase obyčejně cenou obilí, a sládek zas ze své strany též znamenitou obět accisu přináší, anť by jistě, kdyby se accisem pivo nezdražilo, mnohem více se zpotřebovalo a on tedy mnohem více by vydělal. Red.

travy a nápoje zpotřebují, a tito konsumenti jsou skuteční platitelé této daně, kteroužto daň již dříve odvedenou jim prodavač k ceně přiráží.

Při clách rovněž tak kupec jen odvádí daň za konsumenty svého zboží a přiráží jim daň k ceně jeho.

Něco jinák jest to v tak nazvaných monopolách, jako jsou u nás sůl a tabák, v Rusích také pálenka. Stát, aby lehkým a jaksi pro lid příjemným a nepozorovaným spůsobem vybral hodnou část daní, prohlásí jisté zboží za monopol, to jest že nikdo jiný kromě státu toto zboží robiti a prodávati nesmí. Všechna sůl, která se ku př. ročně u nás zpotřebuje může se asi za 3 mil. zl. stř. outrat dobýti. Stát ale nedovoluje nikomu sůl dobývat, nýbrž dobývá ji jen sám na vlastní outraty a prodá pak tu sůl kterou nákladem asi 3 mil. zl. dobyl, asi za 16 mil. zl. čímž tedy stát ročně asi 13 mil. zl. stř. vydělá, a toho výdělku k zapravení jiných státních outrat užije, na které by jinák jiné daně uložiti musel. Patrno tedy, že kdo ku př. za 10 kr. soli zpotřebuje, platí při tom vždy 8 kr. daní, neboť by si kdyby nebylo toho monopolu právě tolik soli za 2 kr. opatřiti mohl.

To samé jest s tabákem. Tabáční monopol vynáší státu ročně asi 11 mil. a outraty při tom obnášejí asi 6 mil., patrno tedy, že kdo za 3 kr. tabáku zpotřebuje, vždy tím 2 kr. daní platí, což ostatně jen tak na okrouhlo jest řečeno, poněvadž čím sprostší tabák jest, tím větší daň, protože outraty za připravení jsou mnohem menší. Žádný by to ani neřekl že některý chuďas ročně jen 8 zl. stř. daně platí, jestli totiž jsa silný kuřák denně paklíček sprostého tabáku vykouří.

Ostatní indirektní daně jako kolky, taxy, lotto atd. nejsou dle výnosu svého příliš patrné.

Nyní učiníme následující uvážení*): Všechny příjmy očekávané na r. 1849 dělaly asi 101 mil. zl. stř. Tak nazvané indirektní daně ale dělaly v této sumě jen samy asi 60 mil. zl. stř. a jmenovitě potravní daň, clo, tabák a sůl z těchto 60 milionů zase asi 50 mil. zl. stř., z čehož vidíme, že jen tyto čtyry rubriky polovičku veškeré daně vynášejí. Veškerá direktní daň ale dělala dohromady jen asi 27 mil. zl. stř. Vidíme tedy, že celá direktní daň dělá jenom asi čtvrtou část veškerých příjmů.

Jaká jest v tom tedy spravedlnost, když se jenom na tuto čtvrtinu při vyměřování politických práv ohled béře? Kdyby kontribuenti skutečně sami ze svých čistých příjmů tolik na výlohy státní přispívali, kolik jejich kontribuce vynáší (o čem jsme však svrchu ukázali, že to pravda není), přece by teprva celá ta suma dělala čtvrtinu všech příjmů, a má tedy jenom tato čtvrtina užívati předností?

Chcemeli vůbec politická práva vyměřovati podle příspěvků na výlohy státní (podle daní) museli bychom zcela jinak počítati. Nejvíce daní platí ten, který v poměru ke svým čistým příjmům nejvíce na stát přispívá. Tu se ale obrátí váha zcela na jinou stranu, a jsem přesvědčen, že větší části našeho čtenářstva ani nenapadlo nikdy vypočítati si kolik asi platí chudý člověk daně. Vezměme na př. obyčejného ženatého řemeslníka asi tak tesaře, neb zedníka. Dejme tomu ([což] ani pravda není) že by ročně 150 zl. stř., denně 30 kr. vydělal.

Tento člověk potřebuje pro svou rodinu ročně asi půl centu soli (libru na týden, jistě málo počítáno) platí tedy jen solní daně asi . . . . . . 3 zl. 20 kr. stř.

Kdyby potřeboval ročně jen sud piva to jest denně asi půl pinty, platí daně asi . . . . 3 zl. — kr. stř.

Dejme tomu, že by jak u lidí toho druhu obyčej jest denně vypil jen čtvrtku páleného, platí ročně asi . . 1 zl. 30 kr. stř.

Kdyby byl jen slabý kuřák neb šňupák platí asi . . . . . . 4 zl. — kr. stř.

Z cla a z potravní daně, která dohromady asi 25 milionů zl. stř. vynášejí a tedy na 18 mil. duší, (jen v zastoupených na sněmě zemích, vyjmouc uherské země a Vlachy) asi stejnou měrou se rozvrhnouti musí, počítejme tedy na jeho rodinu jenom asi (dosti málo) . . 3 zl. — kr. stř.

Z gruntovní daně, která 19 mil. zl. obnáší, a která jak svrchu pověděno na konsumenty a sice právě na konsumenty sprostější ztravy nejvíc se rozvrhne, počítejme též na jeho rodinu jen . 3 zl. — kr. stř.

K tomu domovní neb bytní daň 40 kr. stř.

Pročež platí tento člověk ročně asi 18 zl. 30 kr. stř. daní, to jest tolik ze svých příjmů (150 zl.) odvádí ročně na potřeby státní, on platí **osmou** část celých svých příjmů daní. — Každý kdo tento náš počet rozvážlivě projde, uznati musí, že jsme všude jen nejnižší sumy udali, a že kdyby ku př. svrchu dotčený dělník několikrát do loterie vsadil, neb v tabáku, v páleném a v pivě něco více zpotřeboval, již tato suma bude hned znamenitě vyšší.

A takový člověk, který osmou část svého čistého příjmu obětovati musí státu, nemá ani nejmenšího politického práva, nejen že nevolí na žádný sněm, ale ani toho hlasu v třetí třídě v obci nemá, leč kdyby platil 1 zl. takové daně, která se jmenuje direktní! Chuďas, měl by sice, poněvadž 18 zl. platí, právo i na říšský sněm voliti, ale poněvadž jednu jeho daň vybírá a odvádí obchodník solní, druhou trafikant, třetí

---

*) Všechna zde uvedená dáta čerpáme z účtů státních úředně ohlášených r. 1849 a sumy zde uvedené týkají se jenom zemí tenkrát na říšském sněmu zastoupených.

vinopal, čtvrtou sládek, pátou kupec, šestou gruntovník atd., proto nemá hlasu ani v třetí třídě ve své vesnici!

O kterém ale z těch, jimž právo 500zlatových voličů do hořejší sněmovny říšské dáno jest, kteří též na zemské sněmy třetinu všech hlasů mají, a v obcích též rovného vplyvu mají, o kterém z nich může se říci, že by osmou část svých příjmů platil daní?

Proč trafikant, jenž také odvádí ještě více než 500 zl. daně, tak jako jiný 500zlatový volič odvádí daň gruntovní za ty, kteří jeho obilí zpotřebují, proč také docela stejným právem tento trafikant tedy nevolí do hořejší sněmovny? Ať se nikomu nezdá toto přirovnání jen ironické, myslíme to zcela opravdu a není mezi oběma žádný rozdíl, oba oni jsou jen nástroje (organy) skrze které konsumenti svůj příspěvek na státní výlohy odvádějí.

Kdyby se chtělo vědět, kolik opravdu mnohý nyní tak nazvaný nejvyšší daň platící na státní výlohy přispívá, museli bychom při něm ten samý počet učiniti, který jsme s vrchu učinili s dělníkem, a shledali bychom, že rozdíl mezi oběma není v sumě tak příliš rozdílný, že ale na každý pád v poměru k příjmům svým tolik neplatí, co nižší a prostřední třída.

Největší suma daní jistě přichází do státních pokladnic od tak nazvané prostřední třídy, jak každý kdo jen hlavní prameny státních příjmů s životem porovná lehce vyrozumí. Skoro všechna daň rozvrhne se naposledy na konsumenty, a sice na konsumenty sprostějších a obyčejnějších potrav a nápojů, a tu jistě nejvíce daně trefí prostřední i nižší třídu, a každý měšťan neb venkovan může si dle daných svrchu příkladů vypočísti sám, jak mnoho on ke státním výlohám přispívá. Kontribuci ovšem ať nepočítá celou na sebe, ať z ní počítá jen tu část na sebe, kterou část plodin svých sám pro dům zpotřebuje, ať ale pak přirazí domovní daň (nemá-li nájemníky žádné), pak tabák, sůl, pivo, horké nápoje, jak mnoho čeho zpotřebuje, ať pak počítá cla a potravní daně na každou osobu svého domu asi 1 zl. stř., k tomu ještě živnostní daň, platí-li jakou, pak snad loterii,*) kolky, taxy, poštu,**) mýta, kterýchžto věcí již prostřední třída více zpotřebuje: a vypočte si každý snadně, co ze svých příjmů dává ročně na výlohy státní. Přesvědčí se tuším, že tato suma ještě mnohem větší jest, než jeho kontribuce.

Při těch ale kteří velikou kontribuci platí, jmenovitě při tak zvaných 500zlatových voličích vypadne věc zcela naopak, ukáže se totiž, že ta daň kterou skutečně platí, není tak veliká jako suma kontribuce kterou odvádějí. Poněvadž totiž jen malou část svých plodin sami zpotřebují, ostatek ale prodají, odpadne jim (direktní) gruntovní daň ze všeho co prodali, a indirektní jim nepřibude tolik, kolik jim ubylo direktní. V příkladu gruntovník platící asi 1000 zl. gruntovní daně, nestráví ani desátou část svých plodin sám v domě, pročež na něho padá jen 100 zl. a 900 na ty, kteří jeho obilí stráví. Ta indirektní daň, kterou on co konsument ze svrchu uvedených věcí platí, nemůže ale nikdy obnášeti 900 zl.

Zkrátka, když se práva politická dle direktní daně určují, jsou tím všichni z prostřední a nižší třídy zkráceni, protože veliký gruntovník neplatí skutečně sám tak mnoho jak mnoho odvádí, a proto že prostřední a nižší třída platí skutečně o mnoho více daně, než odvádí sama pod jménem direktní.

Tím tedy dosažen jest oučel našeho článku, dokázali jsme totiž, že direktní daň jest docela špatné a nespravedlivé měřítko na politická práva.

Proti centralisací.

(Slovan z 11. září r. 1850.)

Roznáší se zpráva — a nemáme příčin pochybovati o její pravdivosti, — že budoucí zřízení Haliče již ustanoveno jest v ministerské raddě a že celá země rozdělena bude na tři kraje jeden polský, jeden rusínský a jeden míchaný, že dále se v Haliči ani žádné sněmy zemské držeti nebudou, nýbrž jen sněmíky krajské.

Kdybychom již ze všeho jiného nepozorovali, kam vlastně směřuje konečně nynější ministerstvo, musela by nám tato událost přede vším oči otevříti. Zavedení skutečného departementálního systému s hrubou centralisací, komandování všech národů z Vídně skrze telegrafy a zničení všelikého čistě národního života ve všech tak nazvaných korunních zemích, poznenáhlé ale jisté zavádění němčiny všude kde se jen pod nějakou zdánlivou příčinou uvésti dá — to jest účel celé správy která se nyní vede ve Vídni. Co koli se při tom národům mluví o rovnoprávnosti, o samostatnosti jednotlivých zemí s potřebnou silnou střední vládou, o rozkvětu a zvelebování všech rovněoprávněných národností — jsou právě jen slova, proti kterých zjevnému smyslu vidíme noviny ministerské každodenně nejhrubším spůsobem brojiti. Pořád se nám maluje rovnoprávnost, rozkvět naší národnosti, kdykoli ale něco chceme čím bychom mohli opravdu rovnoprávnosti docílit, neb národ svůj platně zvelebit, nikdy prý to není na čase, neb jest to Uibergriff, radikálnost, ultračešství

*) Při sázení do loterie dává každý vždy z groše který vsadí asi krejcar daně.
Red.

**) Při platech poštovních (portách) jest asi pětina daně.

atd. Nás při všem tom jenom nejvíce bolí to, že si nás vládní strana představuje zrovna tak **hloupé,** abychom neprohlíželi celou tuto praktiku. Slovo rovnoprávnost přijde vůbec za nynější vlády v Rakousích jen k všeobecnému posměchu. Máme rovnoprávnost a přece ku př. jeden člověk má právo přehlasovati čtyry jiné **rovněoprávněné** v obci, a na sta jiných též **rovněoprávněných** ve sněmu.

Máme rovnoprávnost národní a přece — abychom se jen o maličkosti zmínili — celý úřední list zemských novin jest takový skoro jako byl před březnem r. 1848, veřejná ohlášení, která se na útraty českých stran, v české krajině ouředně dějí, jsou skoro napořád německá, aniž si toho povšimnou vládní orgány, které přec jinák velmi dobře vědí, kolik dní jistý český redaktor v Praze byl bez pasu a bez ohlášení, a nelenují si strany toho několik úředních spisů semo tamo rozesílati. Když chceme vidět, vidíme i komára na střeše seděti, když nechceme, nevidíme ani velblouda, třeba do nás vrazil. Máme rovnoprávnost národní a přece se u soudů vyšších jenom německy jedná, čím strana česká zbavena jest všelikých výhod appelace, proto že zase jen z pouhé milosti pana referenta závisí. O každé sousto té beztoho jen hubené rovnoprávnosti musíme se s největší částí nových úřadů svých v pravém smyslu hrdlovati, a otužiti se při tom proti všelikým ultra, přemrštěncům, fanatikům, rusomanům, proletářům atd. kteří se na nás za to sypají že nechceme být Němci. Slabý člověk to beztoho ani nevydrží a trpí raději než by takové nesnáze podstoupil; a však i nejsilnější konečně se z toho omrzí a zatna zuby, trpí všechno s resignací, čekaje na dobu kde by se mohl za to alespoň pomstít. Takový asi jest nynější stav všech národností rakouských vyjmouc Němce. Přece však vláda buď špatně zpravená, buď snad síly národů (ne)německých za příliš nepatrné považujíc, nevidí tak špatný stav smýšlení zakořeňující se vždy více a více. Hlasy proti tomu se ozývající považují se však již dle zakořeněného zlého obyčeje za přemrštěné, neb dokonce za tajné nepřátele Rakouska.

Když se však za našich zištných, a ve zlém smyslu jen průmyslných časů, přece ještě ukazuje nějaká vznešenější snaha, láska k národu, mysl vážící sobě dědictví předků a chovající k němu nějakou zbožnou úctu: měla by si moudrá vláda takových šlechetnějších živlů jenom vážiti a kořistiti z nich opět v dobrém smyslu, nikoli však pronásledovati a hanobiti je. Kterak může potřebná důvěra národů k vládě povstati, když národové vidí jen samou neupřímnost, když pozorují, že je vláda jen za nějakou obtíž považuje, a že vědomě pracuje k tomu cíli, aby všechny čilejší síly těchto národů časem svým zničeny, a jakási nešťastná jednotvářnost zevedena byla.

Vláda nynější praví, že oučelem jejím jest vzbuditi u rozličných národů svých **vědomí rakouské,** lásku tedy a snad i pýchu na jméno rakouských občanů. Ale cesta, kterou vláda jde, vede zrovna k opáčnému cíli. Kterak může Čech, Slovan vůbec, Maďar, Italian atd. cítiti nějakou lásku k Rakousku, když patrně vidí, že všechno v Rakousku směřuje jenom k poznenáhlému seslabení jeho národu, když musí považovati Rakousko celé jen za nějaké vězení, ve kterém se chytře a násilně přeměňují všeliké národy poznenáhla v Němce? Rakousko, ve kterém povoleno jest novinám, o nichž každý ví že na útraty vlády, tedy na útraty národů vycházejí, posmívati se hrubým jen člověku v livereji slušícím spůsobem všemu tomu, co svaté a milé jest těmto národům, osočovati, v podezření uváděti a tupiti všeliké národní snažení; takové Rakousko mohlo by býti těmto národům milou vlastí, ke které by se s pýchou hlásili před světem? Nikoli, pokud věci stojí tak, neuslyšíte od žádného řádného Slovana, Maďara, Vlacha atd. nazývati se Rakušanem!

Vláda naše ustavičně mluví o jediném silném a mocném Rakousku, ale zapomíná že sice silné a kvetoucí Rakousko jest pěkná věc, která se bude líbiti leckomu, jen ne tomu kdo se má nechat zpotřebovat za mrvu a material tohoto kvetoucího Rakouska. Rakousko nemá a nebude také nikdy kvésti na útraty národů jednotlivých k němu náležitých: jenom kdyby tito národové sami kvetli může býti též i Rakousko kvetoucí. V tom leží celý rozdíl mezi námi a nynější vládou.

Vláda hledá moc Rakouska v slabotě a v zpotřebování jednotlivých národů a chce je k tomu patrně jen co materialu užívati: my myslíme, že moc Rakouska jedině se hledati musí v moci a v květu jednotlivých národů. V podobenství dalo by se to asi následovně vysvětliti: Jeden praví, já jsem mocný, já mám deset služebníků, a ukazuje při tom na jeskyni temnou, ve které jeho deset služebníků se svázanýma rukama a nohama leží. Druhý praví, já jsem mocný, a za ním stojí deset svobodných, jeho milujících, šťastných přátelů, hotových vždy k jeho pomoci. Který z těchto dvou jest mocnější? — Kdo má oči k vidění, viz!

Mluvme bez pochlebenství a bez obyčejných formulí o oddanosti k Rakousku. Jakých má až posavád Slovan, Maďar, Vlach atd. přirozených příčin milovati Rakouska? Co užil až posud v Rakousích dobrého? — Velmi málo, tak že každý mnohem pamětlivější jest nesnází, pronásledování a útisků zažitých než dobrodiní. Buďto byli národové tito mocí zbraně proti své vůli ke služebnosti přivedeni, aneb mocí absolutní též ve slepé poslušnosti udržováni. O nějaké tedy přirozené a dědičné náklonnosti a lásce ke státnímu spojení rakouskému nemůže tedy býti žádná řeč, což

beztoho zkušenost ukázala v roku 1848 a 1849. Kteří národové v těchto dobách podporovali Rakousko, činili to jen proto, že doufali na změny dobré a na lepší budoucnost. Z nějaké přirozené lásky k Rakousku nemohl to jistě žádný učiniti.

Vůbec dle našeho mínění — podporovaného ostatně zkušeností dějepisnou — láska nějaká občanů k jistému státu nikdy se nedá vyváděti z nějakých povinností naučených, nýbrž zakládá se vždy buď na přirozeném citu, jenž slove národnost, dle kterého člověk se svými rodáky milerád zlý i dobrý osud nese, aneb se zakládati může na chladném rozumovém přesvědčení, že právě v tomto státu nejlépe jest žíti našemu národu, že státní spojení, ve kterém žijeme, nejvíce užitku a výhod nám poskytuje. Pochlebníci znají ještě mnoho jiných příčin oddanosti k státu, které rozličnými jmény jmenují, na které však ani tito pochlebníci sami potají nevěří, tím méně tedy kdo jiný.

Kde tedy obě tyto příčiny, cit národnosti a přesvědčení o dobrotě státu spolu zároveň působí, tam zajistě náklonnost občanů k státu čili patriotismus velikého stupně a pevné vytrvalosti nabude. Zůstavujeme však pánům ministrům našim, aby si sami mezi dvěma očima každý pomyslili, jak dalece až posud v Rakousích mají místa a platnosti obě ty příčiny, vedoucí k patriotismu! Jakých užitků z toho má až posud rakouský občan, že jest rakouským občanem, o tom snad se nedá mnoho mluviti, a jisto jest, že nám naše rakouské občanství až posud nikdo nezáviděl, nesnad abychom myslili jen nějaké občany anglické, francouzské, belgické, sardinské, americké i strany většího počtu tureckých se v tomto ohledu vsaditi vždy hotovi jsme. Jestli nás ale koho cit národnosti až posud k Rakousku poutati mohl, k Rakousku, jehožto vláda své časopisy o našich národnostech bez slova ultra, fanatismu a podobných ani mluviti nenechá, ačkoli jinák officielně vždy „rovnoprávnost" se ještě trmácí — o tom má celý svět již dávno hotový nezměnitelný úsudek.

Považujme jen tyto okolnosti výhradně z českého stanoviska. Nás Čechy se slovem a slibem rovnoprávnosti nikdo nepotěší a neupokojí, neboť jsme v tom ohledu již jak říkáme jednou zpraženi. Po bitvě na Bílé Hoře a po vítězství Ferdinanda II. a jezovitské strany nad českým povstáním, zaručena jest nám byla místo předešlé ústavy a panující naší české národnosti ve zřízení zemském a odpřisáhnuta několikrát rovnoprávnost národní a také jistý způsob konstituce, totiž povolování daní. Jak daleko to ale s tím slibem došlo, víme všichni tuze dobře.

Nyní nám jest národnost a ústava opět zaručena: od té krátké doby však již vychází k této zaručené rovnoprávnosti jedna výsvětlivka po druhé, s kterými tato ubohá rovnoprávnost den ode dne více pelichá. Předně řeklo se, že mezi všemi českými úřady jest jednací řeč německá. Dále řeklo se, že soudy vyšší též po německu jednají i v českých rozepřích, a appellací Pražské, která již byla počala ve zvláštním českém senátu jak se sluší a patří věci českých stran pojednávat, zamezilo se to. Kasační dvůr t. j. nejvyšší soud jest ve Vídni pro nás, a budeme při něm s českými přemi odevzdáni jako u všech vyšších soudů vůbec do milosti referenta, čím se pro nás všechny vyšší instance místo sborových soudů stanou soudy jednotlivých osob. Poněvadž se u vyšších soudů nebude česky jednati, budou brzy sedat v našich českých soudech mužové, jejichžto celá čeština bude záležeti v nějakém vysvědčení.*)

Ve školách nebyl p. ministr Thun, bývalý český vlastenec až posud nikdy v stavu kromě některých hraček zavésti nějakou rovnoprávnost. Jak se při dříve navržené organisací a centralisací obcí zamýšlelo od ministerstva vnitřních záležitostí naší rovnoprávnosti posloužiti: toho se snad dovtípil každý z naší polemiky proti tomu. Cítíce od zdaleka nepřítele, doráželi jsme tak dlouho, až konečně p. ministr přece upustil prozatím od svého plánu. Že volební řád českého sněmu tak vědomě sestaven jest, abychom my Čechové přirozená veliká většina měli méně poslanců a hlasů na českém sněmě než Němci: to jsme dokázali hned v prvním svazku Slovana až k nepochybnosti, a vláda pohnavši nás proto k soudu, upustila dobrovolně ode všeho, a vydala nám svazek zabavený, na důkaz, že si netroufá obstáti proti našim pravdivým výčitkám před soudem. Zařízeno to tedy tak, abychom se ani na českém sněmu nemohli hájiti o svou národnost, jsouce tam v menšině, při čemž však ještě naději míti musíme, že z vyvolených 130 Němců bude alespoň tolik spravedlivých k nám a liberálních, abychom alespoň ve spojení s nimi mohli hájiti své právo.

Z toho všeho jest ale patrno, že u nynější vlády není naše rovnoprávnost v dobrých rukou, a že jestli se již nyní z počátku takové pokusy dějí, dále ještě smělejší se podniknou.

Podle rozdělení Haliče v tři kraje s vyloučením sněmu zemského, podle německé kolonisace Uher od vlády horlivě zamýšlené, podle zřízení vojvodiny srbské atd. atd. atd., vidíme ze všeho, že vláda předně všechny národnosti co možná rozkouskovati a seslabiti, za druhé je všude Němci jak náleží proložiti a prosypati zamýšlí, aby se pak pod firmou rovnoprávnosti němčina všude vedle jiných jazyků uvésti mohla k dalším

---

*) V Praze ku př. stal se jeden pád, že kovaný Němec, ouředník, jinému kovanému Němci, nižšímu ouředníku, dal platné vysvědčení, že umí česky. Red.

lepším potřebám. Ku příkladu bude vycházeti (risum teneatis) ouřední list pro Těšínský kraj ve třech jazykách vedle sebe tištěných, německy, polsky, česky a to ještě prý česky s vyhýbáním se prý co možná nově tvořeným našim českým terminům (tedy novou nějakou a obzvláštní češtinou): divno tu je že v Dolních Rakousích, kde jistě v poměru mnohem více bydlí Čechů než v Těšínsku Němců nevychází nic českého ouředně!? —

Avšak tomu všemu dobře všichni rozumíme.

Praví se, že i Uhersko má býti zřízeno s pominutím zemského sněmu a rozděleno jen na několik krajů: tím by bylo ovšem zřízení Rakouska dokonáno — na papíře.

Sluší-li práva občanů vyměřovati podle daní?

(Slovan z 25. září r. 1850.)

Z některých přípisů měli jsme příležitost vyrozuměti, že náš v jednom z předešlých svazků Slovana vydaný článek o daních: „Kdo platí vlastně největší daně?“*) nebyl ještě dosti jasný a přesvědčující, a že jmenovitě mnozí přece ještě nepochopují neb uznati nechtějí pravdu tam od nás ztvrzenou, že totiž gruntovní daň neplatí celou ten, kdo usedlost drží, nýbrž z největší části ti, kteří jeho obilí a jiné polní plodiny kupují a zpotřebují.

Tato sice až posud ne všeobecně uznaná sada vyjasňuje se nejlépe tím, že dříve dokud ještě státy neměly tak mnoho výloh skoro kromě daní gruntovních jiné daně ani v obyčeji nebývaly, z čeho vysvítá, že se již tenkrát gruntovní daň považovala jako za všeobecnou živnostní, která, ačkoli se vlastně nevybírá ode všech občanů, nýbrž jen od majitelů gruntů přece se konečně vyšší cenou obilí na všechny konsumenty (t. j. potřebovatele) přirozenou cestou rozdělí. Mnozí státníci navrhovali ještě v nejnovějších časích, aby přestaly všeliké jiné daně a aby stát celou svou potřebu rozvrhl jen na půdu t. j. na gruntovníky, tak že prý se na nejlacinější spůsob daně vyberou a také nejlépe na veškerý lid rozvrhnou, totiž přiražené zcela přirozenou cestou k ceně obilí. Takový návrh — jehožto provedení ovšem nemůžeme schvalovati — povstal arci jen z hlubokého přemýšlení o nejkratším a nejlacinějším spůsobu vybírání daně,**) avšak již, že navrženo to jest, svědčí pro pravdivost toho, že celou gruntovní daň neškoduje ze svého ten, kdo ji státu odvádí.

Ostatně jest známo, že při každém hospodářství, když jeho výnos vypočítati se chce, vždy se k ostatním výlohám i daně (kontribucí) počítají, načež po odrážce těchto se procenta výnosu jeví. Jest ovšem těžko udati, v jakém spůsobu se kontribuce k ceně obilí sama přiráží, proto že na cenu obilí mnoho jiných okolností vplyv má, jmenovitě úroda, počet obyvatelstva, dobré a laciné přívozy, úroda v okolních zemích, dobrý chod průmyslu, totiž dobré výdělky dělníků atd. Živnostní daně, akcisy a monopoly trefí jistě vždy toho kdo je platí, tuť není žádné pochybnosti. Když koupím nyní libru soli, mohl bych, kdyby monopolu a daně nebylo, místo jedné libry za ty samé peníze 5 liber koupiti. Při kontribucí jsou ale možné pády, že by někdo víc kontribuce platil než celý jeho roční příjem obnáší, ku př. kdyby veliké hospodářství držel, a je celé zadlužené měl, tak že by jen nepatrná část vlastně jemu náležela. Tuť pak jistě celý výnos jeho části jest menší než kontribuce: zhola ale a naprosto jest nemožné, aby někdo více daně platil, to jest více ze svých příjmů státu odstupoval, než sám těchto příjmů má. Že však věřitelové tohoto kontribuenta, kterému vlastně větší část jeho statku (ne)náleží, za něho tuto kontribucí nenesou, jest proto

---

*) Viz na str. 98.

**) Pro lepší vyrozumění toho musíme podotknout, že není pro občany lhostejno, jakým spůsobem se potřebné pro stát výlohy zapravují. Dejme tomu, že ku př. jsou zemské výlohy 100 mil. zl. stř. ročně. Kdyby stát mohl celých těch 100 milionů opatřiti jen z daně gruntovní, domovní, živnostní, a kdyby tuto daň obecní představení vybírali a jen do státních pokladnic odváděli, nemusel by stát kromě malého počtu kasovních úředníků žádné jiné výlohy na zaopatření těchto 100 milionů učiniti. — Dejme tomu ale, že by stát asi 30 mil. ze své roční potřeby opatřiti chtěl daní potravní (akcisem): tuť jisto jest, že ku provedení toho akcísu, na dohlídku, kontrolu atd. velmi znamenitý počet úředníků a strážníků potřebný jest, kterýby se jinák, kdyby této daně nebylo nepotřeboval, a dejme tomu, žeby udržení těchto úředníků a hlídačů ročně asi 10 mil. stálo, tuť již patrno, že lid 40 mil. zl. platiti musí místo potřebných 30, t. j. že vybírání oněch 30 potřebných mil. stojí opět 10 jiných milionů, které beztoho zase lid zaplatiti musí, a které by, kdyby se daň jinak rozvrhla, ušetřiti mohl. Kdyby ale ku př. stát na potřebných 100 mil. výloh ročně jen 60 mil. příjmů měl, a chybujících 40 mil. si vypůjčil, nahlíží každý, že již v budoucím roku potřeby státní při stejných okolnostech budou 102 mil., protože interessy za vypůjčených 40 mil. k státním výlohám přirostou. — Není tedy lhostejno pro občany na jaký spůsob se výlohy státní opatřují, a proto již velmi mnoho se politikové napřemýšleli o nejlepším a pro občany nejužitečnějším spůsobu rozvržení daní.

patrno, že tak mnoho interess dostávají od něho, jako kdyby svůj kapitál někomu jinému ku př. fabrikantovi neb obchodníkovi byli zapůjčili. Patrno tedy, že největší část kontribuce konsumenti vlastně škodují a platí.

Jak jsme však již v předešlém článku podotknuli nevztahuje se vyvozený od nás následek na menší a prostřední kontribuenty, kterým při vší pravdivosti tohoto výroku přece nic neubyde z jich zásluh o stát, proto že ještě vždy jiných indirektních daní tak mnoho ba ještě více platí, než obnášeti může ta část jejich kontribuce, kterou vlastně škodují konsumenti. Strany toho se každý hospodář velmi snadně sám přesvědčiti může, jestli si dle podaných od nás ve předešlém článku příkladů sami ze známých potřeb své domácnosti vypočtou, jaké sumy daní indirektních na ně připadají. Při velkých kontribuentech, jmenovitě při tak zvaných voličích 500zlatových, kteří dle naší nynější ústavy tak velikých práv a předností nad jinými užívají, vypadne ale již počet zcela jinák, a ukáže se, že tu sumu jich kontribuce, která se na konsumenty rozdělí, nikterak nenahražují a nedoplňují jejich indirektní daně, a že tedy vlastně tolik daně oni sami neplatí jak velikou sumu odvádějí kontribuce. Příčina toho jest patrná, proto že naše indirektní daně dle předkonstitučního aristokraticko-absolutního systemu nejvíce na sprostější potravy a nápoje a vůbec na takové věci rozvrženy jsou, kterých bohatý v celku nespotřebuje mnohem více než chudý. *)

Chtěli jsme tedy jen dokázati, že nespravedlivé jest, vyměřovati tak nazvaným největší daň platícím takové přednosti, proto že příčina na to udávaná jenom zdánlivá jest, totiž zdá se jen že tolik daně platí, vskutku ale za ně škodují tuto daň z veliké části jiní. Tenkráte jsme pravili, že by se (stejným) způsobem vyšetřiti a vypočítati mohlo, jaké daně kdo skutečně sám platí, kdyby se dle velikosti těchto daní chtěly vyměřovati přednosti a práva občanů. Nyní však pokročíme o něco dále a pokusíme se o důkaz, že vlastně práva občanů dle daní vyměřovati se nemají.

Nezáležíť nám ovšem na těch, kteří se zásadami vyslovenými v onom článku nikdy se srovnávati nebudou, proto že jejich zatvrzelá hrdost snad a pánovitost, příliš to obyčejná necnost lidská, jim nikdy nedovolí řiditi se ve všem jenom dle spravedlnosti a bez ohledu jestli by tím třeba i něco ustoupiti musili od předností až posud nad jinými užívaných. Aristokratické smýšlení nepomine na světě nikdy, pokud jest člověk člověkem, totiž tvorem marným, pohrdajícím jinými a vznášejícím se nad ně, aristokratie mění časem jen svoje jména, věc ale v celku zůstane. Pokud užívala šlechta, knížata, hrabata, baroni, herrvonové atd. předností nad jinými, nazývajíce je zákonnitým spůsobem svými poddanými, ukládajíce jim roboty a povinnosti, a vládnouce nad nimi každým spůsobem, tu každý arci z těch, kdo poddanými byli, velmi dobře viděl nespravedlivost takové aristokratie, a rád věřil každému, kdo říkal, že tak to zůstati nemůže. Nyní však, když to pominulo, za to ale zase nastal jiný spůsob aristokratie podle peněz, nyní již snad bude mnohý z těchto bývalých poddaných velmi těžko chtít pochopiti, že jest nespravedlivé, aby kdo platí něco více tak nazvané direktní daně, užíval všechna práva v obci i v celé zemi, aby on sám měl ve veřejných záležitostech více práva než snad 100 jiných dohromady, a aby tito se museli nechat od něho v obci strkati a komandovati, aby jen poslouchati musili zákony, které poslancové jen od voličů větší kontribucí platících vyvolení na sněmu ustanoví, zkrátka aby někteří byli vším a ostatní ničím, aristokratickou nespravedlivost toho pravím budou mnozí těžko chtít pochopiti z bývalých poddaných, kteří velmi dobře chápali nespravedlivost předešlé aristokratie. A proč chápali dříve dobře? proto že sami byli utlačeni a cítili jak to bolí; a proč nebudou chtít nyní chápati? protože oni sami jsou utlačitelé a nebolí je, nýbrž někoho jiného. Spravedlivý muž cítiti má ale nespravedlivost vždy a všude, ať si se děje jemu aneb někomu jinému, v tom se musí a má každý držeti přísloví: Dnes mně a zejtra tobě, co nechceš sám trpěti, nečiň jinému. Jako ty nechceš před jiným býti zahozen a odstrčen, tak nezahazuj a neodstrkuj sám jiného.

Než nevěříme tomu, aby většina z těch, kteří ještě r. 1848 cítili sami na sobě, jak bolestná jest poddanost a aristokratie, již za tak krátký čas byli na to zapoměli, a že by již nyní byl cit jejich otupen proti tomu samému bezpráví, které nyní jiní trpěti mají, a myslíme že jenom proto neodvracují se od tohoto nového spůsobu aristokratie, poněvadž nemohou hned na první pohled poznati podobu jeho s předešlým, proto že nynější spůsob zavedené peněžité aristokratie na první pohled jakousi slušnou příčinu se míti zdá, neboť by se leckomu snad ani nezdálo nespravedlivé býti, aby ten, kdo více přispívá na zemská neb obecní vydání, také většího hlasu měl při řízení zemském a obecním, to jest, aby se voličská práva dle daně vyměřovala. Na zdánlivost tohoto důvodu zdálo se nynější naše ministerstvo spoléhati se hlavně při sestavení nynějšího prozatímního zřízení Rakouska, dle kterého občané skutečně jako v Kytaji (Chině) na jisté kasty rozděleny jsou. Účel ministerstva nebyl při tom jistě jiný, nežli rozdvojiti a rozkou-

*) Známo ku př. že se při prodeji selského statku tenkrát musel vzíti kolek tak veliký jako při prodeji největšího panství.

skovati všechny občany, postaviti jedny proti druhým, hoditi mezi ně známé ono z bájek pohanských jablko Eridy, aby záviděli jeden druhému, a byli všichni dohromady slabí proti vládě, hlavně však aby živel aristokratický, pominulý v jedné formě zase poznenáhla se utvrdil na jiný způsob.

Naše přesvědčení jest, že každý rozdíl v právích občanů, každé rozdělení jejich na jisté třídy s většími a menšími právy jest pro celek škodlivý a nechvalitebný, my jsme přesvědčeni, že úplná a poctivá rovnoprávnost totiž, kdežto každý samostatný občan stejná práva má při všech volbách a při všech ostatních veřejných záležitostech, nejspravedlivější a při tom i také nejlepší a pro celek nejužitečnější jest způsob zřízení zemského. Máli však již býti nějaký census, to jest máli býti užívání politických práv na jistou sumu daně vázáno (což ostatně za potřebné a ani za dobré neuznáváme): nebudiž alespoň již potom žádný jiný rozdíl a žádná přednost žádné vyšší a nižší třídy, nýbrž mějte již pak všichni, kteří census dosáhli, ve všem všudy stejný hlas a stejná práva.

Důvody, kterými své mínění opodstatniti, a nynější náš od ministerstva zavedený, rovnoprávnosti se příčící způsob jakožto nespravedlivý a neužitečný představiti můžeme jsou následující:

Přede vším sluší považiti, k čemu jest vlastně celé řízení obecní a státní. Zajisté jen k tomu aby v něm nalezli občané co možná nejlepší blaženost a spokojenost, tuť jsou ale záležitosti malého a chudšího pro něho tak důležité jako pro většího a bohatšího. Či záleží chudšímu méně na jeho dobru než bohatému? Má tedy bohatý míti všelikých prostředků k vyslovení a provedení svých požadavek a chudý zcela žádných neb jen velmi nepatrných? Aneb ví bohatší lépe, co chudého hněte, a kterak by se mu nadlehčovati a pomáhati mělo, než tento chudý sám? Hodí se tedy jen bohatší k tomu, aby všeliké potřeby zemské dle svého náhledu a dle své vůle zařídil? Není chudšímu jeho malé jmění neb jeho malý výdělek tak důležitý neb ještě důležitější než bohatšímu jeho velké jmění a velký výdělek? Nezáleží tedy jednomu jako druhému na tom, aby stát jeho potřeby znal a aby se náležitých prostředků k upokojení jich užívalo, a nedovede každý nejlépe sám za sebe mluviti a své potřeby vysloviti? — Naopak právě pro chudšího jest mnohem více zapotřebí, aby obec a stát na něho náležitě dbali, o něho pečovali a o něho se ujali a zastali, kdežto bohatší maje více prostředků v rukou mnohem častěji a snadněji sám o sebe se zastane. Jest to tedy moudré a pro všeobecnost užitečné, když se všechno řídí jen dle náhledů a vůle bohatšího? —

Za druhé ale uvážiti slušno, že naši chudší spoluobčané, třeba jejich direktní daň nebyla velká neb i žádná (indirektních, o kterých ani sami nevědí, platí bez toho dost) přece zas naproti tomu až posud přinášeli státu nejvíce sami daň jednu, kterou bychom daň z krve nazvali, jejich synové totiž nesli skoro až posud jen sami to nesmírné břímě, které jest u nás v Rakousích (neb vlastně bylo) býti sprostým vojákem. Tato daň, tato oběť státu přinešená není zajisté v žádném ohledu menší než peníze a kdyby jich bylo na tisíce. Chudší občan, jenž bez toho po celý život klopotiti se musí a svoje děti jen s tíží vychovává, musel je pak, když si je odchoval, když by jemu ulehčiti mohli, odevzdati na vojnu, kdežto ztrávili 14 let nejpěknější svůj život co sprostí vojáci a vrátili se domů nejvíce neschopní ke všeliké práci. Taková povinnost se lehce řekne, ale těžko vykonává, a ať neříkají jisté vyšší třídy, že i jejich synové slouží co vojáci státu; ovšem oni též slouží ale co oficíři, a vyslouží si vysoká místa, dosti veliké pense (s kterými se, jak známo, nikdy nešetřilo), řády, to jest zcela jiná služba, než býti 14 let sprostým, která jest spíše zaopatřením mladších synů, nežli jakou obětí, kdežto naopak sprostý voják se po vysloužení do širého světa pošle a jen málo kdy nějaký k výživě ovšem nikterak nepostačující plat táhne. — Jest to tedy slušné a spravedlivé, když otec, jenž své syny státu za obět přinesl a jejich pomoci se zbavil na stará kolena, za to nemá ani nejmenšího politického práva, ani kousek vplyvu a hlasu na veřejné řízení státu? Jest to slušné a spravedlivé, když muž sloužívší státu po mnoho let, skoro nadarmo natrpěv se nesnází a trampot, pak za to za všechno nemá ani hlasu při volbách ve své domácí vesničce?

Ostatně nesmíme zapomenout, že občan platící více daně, také zase obyčejně za to ústavy státní a obecní více potřebuje, a že zkrátka služby, které on a jeho majetnost od státu a od obce užívají přiměřeny jsou jeho platu za tyto služby.

Namítá se ovšem proti všeobecnému právu hlasování, že chudší lid obyčejně žádostiv je změn a převratů, že jest příliš radikální, že nemá ve vážnosti cizí jmění, a že by tedy, kdyby tento lid vplyvu dosáhl na veřejné záležitosti, nevyhnutelně veliká zkáza ve státu, nepokoje atd. nastati musely. Proti tomu dovolujeme si namítnouti předně z e z k u š e n o s t i nejnovějších časů, že ku př. konstituující říšský sněm byl též volený beze všeho censusu a že přece většina jeho byla velmi povážlivá, pak že nynější sněm francouský volený zcela dle všeobecného práva hlasovacího beze všelikého obmezení přece jest velmi konservativní a v mnohých ohledech docela reakcionářský. Za druhé namítáme

pouze důvody, že chudý, tak zvaný malý lid obyčejně*) mnohem poctivější jest než bohatý, proto že neměl tolik příležitosti nakysati chytrostí a zkažeností světskou, a poněvadž ví jak těžko se každý krejcar, každé jmění vydělává, umí si zajisté cizího jmění nejlépe vážiti. Nenacházíme též mezi naším lidem tu mravní zkaženost, aby se snad ve všelikém užívání vyrovnati chtěl boháčům, v tom ohledu zajisté náš lid prakticky smýšlí, věda, že nemůže být na světě ve štěstí a majetnosti jeden druhému roven, a že ten kterého snad někdo chudší za velmi šťastného pokládá, zase s tím samým citem na někoho jiného ještě mohovitějšího a šťastnějšího hledí, a že zase naopak ten, který sám se svým osudem nespokojen jest, vždy najde mnoho jiných, kteří mu přece ještě závidí a na jeho místě by si býti přáli. Mohovitost aneb vlastně rovnost v mohovitosti jest věc, která se nedá docíliti žádným lidským ustanovením, a kdybychom nyní všichni byli stejně mohovití, již za chvíli bude jeden chudší a druhý mohovitější. Hrubé komunistické a hrubé socialistické zásady nikdy nepokalí smýšlení našeho lidu, který má vážnost před cizím jměním. A kdyby mohla tato vážnost před cizím jměním u našeho lidu seslábnouti, nemohlo by se to státi jinák, než špatným příkladem mohovitějších tříd, z nichžto mnozí bohužel! právě mají příliš malou vážnost před cizím jměním a rozličnými bankovými a bursovními, často dost nepoctivými obraty cizí jmění si nadhánějí aneb politických prostředků užívají ke svému vlastnímu peněžitému prospěchu na ujmu jiných.

Vůbec se ještě, co svět stojí, málo kdy pozorovalo, že by lid chudší používati chtěl moci zákonodární neb politické vůbec ke svému obohacení, kdežto naopak skoro napořád vidíme používati rozličné bohaté špekulanty soběckým spůsobem politických a zákonodárních prostředků ke svému zisku.

Že by ostatně lid méně mohovitý žádostiv byl vždy nových věcí a převratů, nedá se nikterak provésti a dokázati. Ovšem že lid méně mohovitý velice si přeje dobrou a spravedlivou vládu, a že k docílení této žádosti své všeličehož nasaditi hotov jest: to však má zcela přirozenou příčinu. Kdo trpí od špatné vlády? Nejvíce méně mohovitý lid. Bohatý najde si lehko obranu naproti nespravedlivosti aneb dovede ještě ze špatné vlády sám pro sebe kořistiti a užitek táhnouti, používaje špatných a prodajných úřadů na svou stranu; chudý ale vždy trpí nespravedlivostí. Dejte tedy lidu dobrou a poctivou vládu a zajisté nebude po změnách toužiti.

Ostatně ale vidíme ku př. v Americe severní a ve Švýcařích při velmi demokratických ústavách veliký pokoj občanský panovati a pozorujeme tam větší úctu k cizímu jmění nežli v nejabsolutnějších a v nejaristokratičnějších zemích, praktický to důkaz, že nevede opravdivá občanská a demokratická rovnoprávnost k těm věcem, před kterými nepřátelé rovnoprávnosti, zahalení to aristokraté, tak ouzkostlivě umějí varovati, jen aby přednosti své zachránili.

Strana aristokratická nazývá sice ovšem zastavatele všeobecného hlasovacího práva a úplně demokratické rovnoprávnosti občanské rozličnými příhanlivými jmény a ráda toto snažení jako nějakou výstřednost představuje. A však každý, kdo rozumně a nepředpojatě k této věci hledí, uznati musí, že právě v tom všeobecném právu hlasovacím leží jediný možný a také neklamný základ svobodné a pokojné vlády. Tak jako v zemích absolutních platí vůle mocnářova za zákon a pravidlo pro celý národ, tak zase ve svobodných konstitučních zemích platí vůle většiny za zákon. Tato vůle většiny projevuje se na sněmích. Co však je to vůle většiny? Co jest to většina? Jsou dvoje většiny, jedna zdánlivá (umělecky utvořená), druhá skutečná. Když z 8 milionů dospělých občanů jenom snad asi jeden milion právo má vůbec voliti poslance ve svém smyslu a skrze ně vůli svou projeviti, když z tohoto jednoho milionu zase několik tisíc (pod jménem největší daně platících) tolik práva a hlasu mají jako zas ten celý milion dohromady: jest pak to, na čem se větší počet od těchto vyvolených poslanců na sněmě usnese, vůle většiny skutečné čili jen zdánlivé? Na to není těžká odpověď. Jest pak možná nějaká trvanlivá spokojenost v zemi, když tato zdánlivá většina vládne nad skutečnou, když, řekněme to zrovna, bohatí vládnou nad chudými? Tak jako se nemohla udržet absolutie, kde jeden vládnul nade všemi, jakožto věc nespravedlivá; rovněž tak se neudrží zase vláda rovněž tak nespravedlivá, kde vládne malá menšina nad velikou většinou. Jedině tam jest možný trvanlivý pokoj a pokojnost, kde vládne skutečná přirozená většina: všeobecné hlasovací právo jest jediný platný prostředek proti revolucím.

Jestli ale vůbec úplná rovnoprávnost politická jest věcí žádoucí, není na druhé straně nic tak špatného, abychom řekli demoralisujícího jako děliti občany zrovna na několik tříd. Máli již a musíli být jistý rozdíl mezi občany, buďtež alespoň jen dva druhy, ale oudové každého jednotlivého druhu buďtež alespoň všichni mezi sebou v právích rovni: to jest zajisté ještě bližší úplné rovnoprávnosti, nežli úplné rozdělení na kasty provedené až do nejmenší vesničky, jako to nyní máme, tak že i v každé vesnici máme nyní oprávněné zákonem aristokraty, prostřední třídu, nejnižší třídu a konečně ještě po nejnižší třídě zákonem

*) Nemluvím zde o nějaké zkažené luze, nýbrž o veliké většině našich méně mohovitých občanů.

ustanovené heloty (slovo řecké, které se dobře dá česky holotou přeložiti), kteří dokonce žádného hlasu nemají!! Takové zřízení musí vésti k největší občanské nemravnosti a zkaženosti, k rozepřím, nenávistem a sočením jedněch proti druhým, pročež proti němu budeme vždy všelikou zákonnitou cestou bojovati.

Faryzeové rovnoprávnosti národní.

(Slovan z 5. října r. 1850.)

Nedávno jsme čtli ve Vídenském Denníku (č. 69) článek o rovnoprávnosti národní, který velice stojí za objasnění z naší strany. Vídenský Denník a jemu podobná dvorní drůbež má již jaksi zakořenělý obyčej užívati proti nám zbraně velmi laciné, že prý totiž vtipy jenom zakrýváme nedůstatek důkazů, že místo přesvědčení, jen v posměch uvádíváme protivníky své. Obecenstvo naše sice dobře ví, že neužíváme zbraně satyry proti pravdě, nýbrž že obyčejně jí jen co pepře nasypáme do ran dobrými důvody na nepříteli nasekaných, a již dávno jest ostatně známa světu ona bájka o lišce, která hrozny dosáhnouti nemohouc pravila, že prý jsou bez toho kyselé a že o ně nestojí.

Tentokrát ale chceme Vídenskému Denníku to zvláštní potěšení učiniti, že jeho dotčený článek o rovnoprávnosti z cela prosaicky beze všeho stylistického okrášlení vystavíme na odiv obecenstva, aby z toho poznalo, co znamenají slova v ohlášení tohoto časopisu umístěná, že prý chce národnost slovanskou zastávati.

Vídenský Denník začíná od všeobecné sady: že prý jedna z největších vad našeho života jest nedostatek důvěry v sebe a ve své právo. Dej Bože! aby to byla pravda a aby nedůstatek důvěry v sebe a ve své právo byl největší naší vadou! Než na tom mnoho nezáleží. Víd. Den. po takovém vyřknutém sice, ale nedokázaném moudrém výroku přichází na naše „opposiční časopisectvo“ (kdyby náhodou Slovan nevycházel navzdor všemožným nesnázím, vztahoval by se tento šumný titul „opposiční časopisectvo“ již jenom na Večerní Lístek a muselo by se mluvit in numero singulari „náš opposiční časopis“, kdežto nyní vládní strana má čtvero velkých novin českých) toto „naše opposiční časopisectvo“ tedy, kterému se ještě, aby titul byl větší, přidává název radikálního, ustavičně prý naříká na to, že vláda rovnoprávnosti nepřeje atd. Vídenský Denník sice prý nic proti tomu nemá, když se lid k ostražitosti na své právo pobádá: přece prý ale velice pochybuje, jestli to jest přiměřené a k cíli vedoucí!! Kdo prý práva svého jest sobě povědom, kdo ví že k tomu neb onomu má právo nepopíratelné, že každé sažení na ně cizou rukou poháněti může k pokutě a k napravení, tomu prý jistě dobré vědomí nedá, aby právo své nářkem o ně uvedl před světem v pochybnost. — Když prý veřejně budeme naříkati, kdo ví prý zdali se nám našeho práva dostane, kdo ví zdali nám ho nepříznivci naši neuprou, jest to tolik, jakobychom prohlásili, že nevíme zdali naše právo dosti jest pevné, aby samo se udrželo, že zachování jeho záleží na vůli někoho jiného nežli naší, a jestliže tento nebude chtít, aby se nám dostalo, že o ně můžeme přijíti. Neníliž to veřejné prohlašování sebe za nedospělé, za osoby, kterým zákon k vůli opatření jich práva dává poručníka, neníliž to největší rouhání se síle mravní národu našeho! Můželi se nám větší hana učiniti, než kdyby nám někdo do očí řekl: vyť jste takoví slabochové, že ani přirozené své právo neumíte před světem opatřit, vydávajíce jistotu jeho každou chvíli v pochybenství? Hle tolik jest rozumu v ustavičných naříkání(ch) o rovnoprávnosti. Toto jmenují pobádání národu k ostražitosti o své právo! Kdyby vláda rovnoprávnosti nepřála, věru nemusela by daleko choditi ptát se, zdali jest doba příhodná, jedním rázem ji zrušiti. Křiky tyto samy mohly by jí sloužiti za nejvýmluvnější důkaz, jak právo své za slabé ceníme, a že bez okolků může mu udělati konec.“

Tak právnicky ostrovtipně rozjímá Denník a dělá si při tom jako by nevěděl, co jest právo a co jest násilí. Než poslechněme ještě větší jeho moudrosti, neboť takto nadšeně ukončuje svůj článek: Právo národnosti naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě ani na kom jiném, nébrž jediné na nás samých. Jednejme jen my všude podle práva svého, ovšem vždy se slušnou šetrností k právu jiných národovců, neužívejme ve svých shromážděních cizého jazyka, obcujme mezi sebou v soukromí pomocí svého jazyka, úřadům nepodávejme spisů jiných nežli českých, zastupujme záležitosti své všude a ve všech potřebách přirozeným svým jazykem, snažme se, abychom měli dosti českých učitelů spůsobilých na gymnasia a na university a úředníků česky vzdělaných do úřadů nejvyšších, a jistě s pomocí Boží právo své provedeme bez křiků a nářků, jak na muže sluší i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné.“

Br! silný výraz, člověk hned pozoruje, že slyší mluviti utrženého hrdinu, jehožto mužné přesvědčení nezvrátilo a nezvrátí ani auskultantství u hraběte Thuna ani brány pekelné. Jak okřeje ubohý člověk, moha svou již politickým mrazem křehnoucí duši ohřáti na takovém čistě vlaste-

neckým ohněm planoucím Vídensko-denníkovém Spartanu! Ne, dobře máš bratře Vídenský Denníku, ty poslední sloupe rovnoprávnosti a konštituce rakouské, nepopustíme, bratře! i kdyby se brány pekelné stavěly proti nám, ba ani kdyby nám přislibovali 2000 zl. stř. na rok! Nepopustíme!

A utuženi takovým vznešeným příkladem Víden. Denníka jděme ještě o krok dále a obraťme celý důkaz Víd. Den. také ještě na konštituci vůbec. Někteří „slabochové“ lidé to „rouhající se hanebně mravní síle našeho národu“ bojí se také a nestydí se vyjeviti svou bázeň, že naše konštituce a svoboda vůbec poznenáhla se dusiti bude, poněvadž pozorují, že ministerstvo svobodný tisk ustavičně více obmezuje všelikými prostředky, poněvadž pozorují, že obležení ve všech důležitých místech Rakouska, odkud vychází nějaký vyšší život, beze vší příčiny zamezuje slíbenou svobodu, sněmy svolati nechtějí atd. atd. atd. K takovým „slabochům“ voláme ale slovy Víden. Denníka: „Právo konstituce naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě, nýbrž jedině na nás samých. Jednejme jen my všude konštitučně, snažme se, aby naše učitelstvo a professorstvo konštitučně smýšlelo, jakož i všechno úřednictvo vyšší i nižší: a s pomocí Boží konštituci svou provedeme bez křiku a nářků jak na muže sluší i kdyby se proti naší konštituci stavěly brány pekelné!“ Vláda sice jako posud bude držet obležení, bude obmezovati neb vlastně zamezovati všelikou konštituční svobodu, bude ustanovovati za učitele a professory a za úředníky jen lidi „dobře smýšlející“, nesvolá sněm říšský atd.: ale poněvadž naše konštituce jest svaté právo, jehož provedení jen na nás a ne na vládě záleží atd. atd. atd.

Než Víden. Denník mohl by dle obyčeje svého říci že jenom zas šprýmovně s ním jednáme, musíme tedy zcela mathematicky pokračovat, a ten krásný ministerialní ořech o rovnoprávnosti, který nám Víd. Den. k sv. Vácslavu daroval před celým P. T. obecenstvem zcela rozloupnout, a podívati se veřejně na jeho jádro.

Tedy provedení národní rovnoprávnosti nezáleží na vládě nýbrž jedině na nás samých — praví Denník, a udává nám také ještě spůsob a prostředky k provedení svého práva totiž „abychom vždy dle něho jednali, ve svých shromážděních, soukromě jiného než svého jazyka neužívali, úřadům jen české spisy podávali, své záležitosti všude a vždy jen česky zastupovali, abychom měli dosti českých učitelů spůsobilých na gymnasia a university, a úředníků česky vzdělaných do úřadů nejvyšších“. Nuže tedy! bratře Čechu, rovněoprávněný občane šťastného Rakouska, vezmi si toto ponaučení Víd. Den. do kapsy, podej mi ruku, a půjdeme spolu „s pomocí Boží bez křiků a nářků jak na muže sluší, i kdyby se proti němu stavěly brány pekelné“, prováděti dle toho receptu naši rovnoprávnost, jejíž provedení „jediné na nás samých záleží“. Kam chceš napřed, jest to všechno jedno. Půjdeme tedy na c. k. poštu v Čechách neb na Moravě a poneseme tam psaní s nápisem českým (neb musíme všechny záležitosti své zastupovat svým jazykem) do Brna. Poštovní expeditor Němec kovaný zabručí na nás a řekne nám po německu, že to jsou bláznovské nápady a zvláštnůstky dávat na psaní české adresy atd. My stojíme na svém, on přijme psaní a pošle je — do Bernu ve Švýcařích. (Factum!) Odtamtuď sice přece pošlou konečně psaní do Brna (neboť ve Švýcařích česká národnost má více práva než doma, a přece tam někdo ví kde leží Brno), ale již je pozdě, tys obchodník a přišel jsi opozděním tím k veliké ztrátě.*) Nic si z toho nedělej, nepopusť, i kdybys na mizinu přišel, neboť provedení rovnoprávnosti jedině na tobě záleží. Větší díl sice krajanů tvých, aby se uhnul škodě bude raději adresovat psaní německy, z čeho pak hned soudit budou, že lid český sám nechce české adresy a tedy nepotřebuje české úředníky na poštách: ty ale bratře nepopusť, nech se vysmát, týrat, za svornostu a přepiatého Němcožrouta vyhlašovat, a opakuj si vždy, když nějaké tvoje psaní s českou adresou nepřijde v čas na místo, že provedení rovnoprávnosti jediné na tobě záleží a dokonce ne na vládě. Když ale již dokonce ti přejde trpělivost, nepiš přece německé adresy, „nekřič a nenaříkej, ale jak na muže sluší“, dones si raděj sám svoje české psaní kam chceš —

Nu kam chceš nyní jít provádět rovnoprávnost? Na c. k. poštu, vím již nemáš chutě, ale Einmahl ist keinmahl pojďme tam ještě jednou, vždyť se nám to snad po druhé lépe podaří. Aneb nemášli chuť podíváme se na tamhle tu babičku českou,

---

*) Nedávno jsme viděli jedno psaní z Prahy poslané s adressou: Pan N. N. malíř v K. H. Pod tím stálo jinou rukou: „In Malin kein N. N. zu finden“, a tak šlo psaní nazpět. Tam ale se připsalo teprva: „Kein Malin, aber malíř heiszt Mahler.“ Nyní konečně došlo psaní do rukou adresata. — My sami jsme ku př. přinuceni byli potřebou při rozesílání Nár. Nov. poštu vždy německy napsati, nechtělili jsme, aby noviny Bůh ví kady chodily a snad teprva za několik dní adresátovi do rukou přišly. Red.

která nese pro svého syna vojáka ve Vlaších několik zlatých na poštu. Vrací se a má v ruce německý recepis, a nerozumí ani jednomu slovu, které na něm stojí. Nač jsou recepisy? Pojištění písemná, že se to a to na c. k. poštu odevzdalo. Pojištění ale tuším musí být hlavně srozumitelné tomu, kdo jej dostane, jinak není k ničemu. Na žádné c. k. poště v Čechách a na Moravě a ve Slovensku není ale ani jediný český recepis. Ale Víd. Den. praví, že na vládě nezáleží provedení rovnoprávnosti, nýbrž jediné na nás samých — proč si nenosíme na c. k. poštu sami české recepisy. —

Pojď tedy bratře na železnici, pojedeme do Mohelnice. Okénko je otevřeno, žádejme po česku (nesmíme nikdy jinak než česky dle rady Víd. Den.) o lístky, a ptejme se co se platí. Wohin? křikne na tě skrze okénko pán se žlutými jak pomeranč výložky. „Do Mohelnice!“ odpovíš skromně. Nach Biechowitz? táže se zamračeně žlutý výložek. „Ne do Mohelnice!“ odpovíš. „Ist kein Station nicht!“ zavrčí žlutý výložek. Nastane tedy hádka, z přítomných neví nikdo jak se jmenuje Mohelnice na německy, já sice vím že Müglitz, ale učinil jsem dle rady Víd. Den. slib že nepopustím od výhradního užívání češtiny před úřady a proto ti to nepovím. Zatím minulo několik minut, vlak zapíská, zatroubí a odjede, ty sedíš se svou rovněoprávněnou češtinou na suchu, a opakuješ si po tichu vznešenou pravdu Víd. Den. „že provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě nýbrž jen na nás samých“. Nepopusť ale příteli, jak na muže sluší, nýbrž namaž si boty a běž pěšky za lokomotivem abys den nepromeškal, a přičiň se budoucně aby všichni úředníci byli česky vzdělaní, to záleží také jediné na tobě samém — praví Víd. Denník. Běžme tedy; však což platno se vší „pomocí Boží“ slíbenou nám od Víd. Denníka (jenž jest přece dobře známý s panem biskupem Brněnským) k provedení svého práva, nedohoníme již přece jak pozoruji lokomotiv pěšky, zůstaňme tedy na nejbližším stanovisku, počkejme na budoucí vlak, a zkusme svého štěstí. Hr! na ně z konopí! — naši vyhráli, Vídenský Denník má přec jen pravdu, provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás samých. Tu máme nejlepší důkazy; na tomto stanovisku jest úředník Čech, hodný pán, byl taky u Svornosti, on ví, kde leží Mohelnice, i o Břeclavi ví, také o Ústí, všechno ví, nosí pod uniformou vestu šňůrovanou, a když není ve službě, slovanský černý kabát se šňůrami, on jest zakladatel Matice a bývalý Starosta jedné již také zkácené Slovanské Lípy na venkově. Dal nám hned lístek, též nám vydal bez hrubosti několik krejcarů drobných nazpátek, a jeli jsme vesele, rozjímajíce po cestě o veliké netečnosti a pošetilosti českého národu, že totiž neumí dle rady Víd. Den. s pomocí boží prováděti své právo bez křiků a nářků „jak na muže sluší“: Zde na této štací jest úředník česky vzdělaný, proč tedy o tom nevědí všichni Čechové a Moravané, aby jen vždy z této štace odjížděli: neboť právo národnosti naší jest svaté — praví Víd. Denník, a raduje se z toho, když němečtí sedmašedesátníci v Praze při volbách vyhrají. —

Po cestě tedy šlo to vesele, na každé štací přišel pan konduktor do vozu a vždy německy volal ku př.: „Wildenschvert 4 Minuten Aufenthalt!“ na každé štací bylo to samé na tabulce německy napsáno — neboť právo národnosti naší jest svaté — praví Víd. Denník — až jsme konečně přijeli na jednu kde stálo „Müglitz“ a konduktor pravil „4 Minuten“. Já ovšem zas věděl, že jsme již v Mohelnici, ale poněvadž jsem si již jednou dle rady Víd. Den. umínil nepopustiti, důvěřoval jsem, že ani „brány pekelné“ nezamezí, aby se můj krajan německy nerozumějící nedověděl za své rovněoprávněné peníze officialně, že jest již na konci své cesty. Neřekl jsem tedy nic, zapískali zatroubili, a jeli jsme dále ještě několik štací, až se můj společník sám, nevím jak náhodou dopátral, že jsme již dávno Mohelnici přejeli. Musili jsme tedy dle pravidla doplatit ještě ten kus cesty, a pak pěšky zas nazpět do Mohelnice klusati s tím pevným přesvědčením, že provedení rovnoprávnosti nezáleží pra nic na vládě, nýbrž pouze na nás samých. Sto jiných Čechů by se po takových trampotách odřeklo na vždy užívání řeči své na železnici: ale krajan a spolucestovník můj, tvrdá to česká hlava pravil, že se přece na vzdor všemu německy učiti nebude, a kdyby si ho zavezli třeba na Spielberg místo do Českého Brodu, — neboť právo národnosti naší jest svaté a všude musíme své záležitosti jen česky zastupovat.

Než nač pošty a železnice pro takový sprostý lid jako jsou Čechové, ať si své psaní sami donesou neumějíli německou adresu napsat, a ať chodí pěšky, nevědíli jak se jmenují všechny štace na železnici po německu. Ale kdyby tě ku př. odvedli na vojnu, což se přece nejvíce sprostému člověku přihodí, jak daleko bys asi tam přišel s radou Víd. Den., dle které „ve všech potřebách jen přirozeného svého jazyka užívati máme, poněvadž provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás samých“. Křiknou tam na tebe: „Halb rechts, halb links!“ ty jako by nic, co tobě je po tom, ty jsi jednou c. k. rovněoprávněný Čech, a provedení rovnoprávnosti záleží jediné na tobě samém. Dostaneš tedy kulaté a podlouhlé napomenutí. Volají: „Hahn in Arm!“ ty zase nic a čekáš na rovnoprávnost, ale dostaneš „s pomocí Boží

a bez křiku a nářku 25, jak na muže sluší", a pan kaprál neslevi ani jednu i „kdyby se proti němu stavěly brány pekelné". Tedy patrně nezáleží provedení rovnoprávnosti na vládě, nýbrž leží jediné na tobě samém a sice pod zády. — Že ostatně tebe co rovněoprávněného Čecha neudělají, kdybys měl Napoleona v kapse, ani kaprálem když neumíš německy, ale Němce, který ani slova česky neumí, udělají nad tebou třeba generálem, to víš dávno ze zkušenosti, nezáleží to ale — jak praví Víd. Den. — na vládě, nýbrž jen na tobě samém, neboť máš poslechnouti radu Víd. Den. a snažit se, abychom měli česky vzdělaných generálů! —

Ve vojsku se nám tedy trochu nepodařilo provádění rovnoprávnosti, vraťme se zase do civilu, a sice do škol. Ačkoli sice provedení rovnoprávnosti pranic nezáleží na vládě, nýbrž jediné na nás, a ačkoli tedy bychom si sami mohli všechna gymnasia v česká proměnit, přece — jak přísloví praví — ani dobré silnici kolomaže neškodí, a tato kolomaž jest v tomto pádu příznivost zvláštní našeho vys. ministerstva osvěty, která nám od nynějška jedno české gymnasium zařídila. Ty tedy bydlíš na Slovensku někde u Košic, máš do Prahy asi 100 mil cesty, přece však svého syna nechceš dáti na jiné než české gymnasium, a vydáš se na cesty. Poněvadž ale pranic provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž všechno jen na nás samých, nařízeno jest, že se na žádné Pražské gymnasium, tedy i na Staroměstské, více než 80 žáků do jednoho roku přijmouti nesmí. To záleží zase jen na nás samotných, aby se všichni studující Slované z Čech, z Moravy a ze Slovenska na toto gymnasium vešli. Dejme tomu (quod est demonstrandum) že bychom tak šikovní byli, abychom všechny své studující syny do počtu oněch 80 ročně směstnati dovedli, což pak až vystudují, když ve všech úřadech jest jednací řeč německá, které se oni sice též učili, přece však v ní tak sběhlí býti nemohou, jako jiní, kteří celé gymnasium jen německy studovali? To zas všechno záleží jen na nás samých, všichni Češi (žádný o tom nepochybuje, a ministerstvo to jistě očekává) budou tak obětovní, že své syny raději v úřadech odstrčit nechají, než by je dali na německé gymnasium!

Co se ale vysokých škol týče, starejme se jen, abychom mezi sebou měli spůsobilé české professory, vláda sice nemůže žádnému svornostovi svěřit vedení mládeže na vysokých školách, a bude tedy z většího dílu jen takovým dávat profesůry, o kterých se ví napřed, že česky přednášeti nebudou; ale poněvadž provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž jediné na nás samých, buďme ubezpečeni, že „s pomocí Boží právo své provedeme bez křiků a nářků" atd.

Ve školách tedy to půjde jak pozorujeme samo sebou, podívejme se tedy do úřadů. Poněvadž jak známo a kolikráte již opakováno, provedení rovnoprávnosti nezáleží pranic na vládě, nýbrž jediné na nás samých, jisto jest, že všichni úředníci umějí dobře česky mluvit a psát, ačkoli se o to vláda při obsazování nic nestarala, nýbrž ještě i takové úředníky, kteří sami do německých krajin žádali a svou neschopnost k českému úřadování uznávali, přece dala na česká místa. Tak se ku př. také stalo, že manipulační úředníci a kopisté (opisovači) obyčejně neumějí český pravopis a i dobře sepsané úřední spisy při opisování pro obecenstvo tak zohyzdí, že nejsou ani k světu podobné, neboť při obsazování měl každý mladý člověk, který česky dobře umí, jakožto svornosta a obyčejně i spoluoud některé Slovanské Lípy tak nebezpečné pro stát smýšlení, že se nemohl státi ani kopistou u některého soudu, kdo totiž může takovým lidem věřit, jestli by při opisování nějakého spisu nějak státu a společnosti lidské nebezpečnou formu písmen nezavedli? Dle zásady Víd. Denníka tedy vláda vědouc, že provedení rovnoprávnosti nezáleží na ní nýbrž jediné na nás, byla též přesvědčena, že ačkoli ona ustanoví za úředníky a kopisty z většího dílu jenom lidi nemající ani ponětí o české gramatice a pravopisu, a kromě toho i některé Němce, přece my, poněvadž provedení rovnoprávnosti jen na nás záleží nějak zázračně těmto vyvolencům vlejeme do hlav nedostávající se jim vědomosti a dobrou vůli. Proto také dostávají až po dnes lidé čeští od úřadů politických ba i od soudů německé přípisy, které se jim, kdyby je nepřijali, také dle §. 5. říšské ústavy na dveře přibijí neb alespoň s přibitím se hrozí. Rozumí se samo sebou, že ne ouřadové, nýbrž zase jenom tito lidé jsou sami vinni, že tyto německé přípisy dostávají, proč se narodili v Rakousích, kde je rovnoprávnost slavně slíbena a zaručena!

A však Víd. Den. o tom nic neříká, že nemáme od úřadů jiné spisy než české přijímati, bez pochyby zapomněl jenom, neboť když se ve svém zmužilém zastávání národnosti slovanské nebojí ani „bran pekelných", snad by se nebál slavných c. k. úřadů, a snad by tyto nedržel za horší a nebezpečnější než brány pekelné. Nu ale ať jest tomu již tak neb jinak, ale jisto jest, že Víd. Den. jenom radí abychom my sami nepodávali k úřadům nic jinák než po česku. Chvála Bohu, že nám ještě p. Bach neb jiný ministr nenařídil, že máme jen německé spisy podávati, ačkoli by to — dle theorie Víd. Den. — naší rovnoprávnosti také nic škoditi nemohlo, proto, že nezáleží provedení její na vládě, nýbrž jen na nás samých. Přece však ku př. kdo politickému úřadu nějaký spis po-

dává, obyčejně něco žádá a záleží mu na tom, aby se jeho žádost příznivě neb alespoň brzy vyplnila. To však jest více v moci sl. podkrajského úřadu než v moci Boží, a na mnohé věci zadané hned při zřízení podkrajských úřadů ještě po dnes občané s nadějí odpověď čekají. Dejme tomu, že by ku př. pan podkrajský neb komisař na spis český, který beztoho mnohý s mrzutostí do ruky béře obyčejně nedal asi několik měsíců odpověď, ale na německý velmi brzy, což docela závisí od jeho svobodné vůle: kdožby o tom pochyboval, že všickni občané, jak mile to zpozorují, hned budou všechny spisy podávati jenom po česku? Z čehož opět vidíme, že na vládě pranic nezáleží provedení rovnoprávnosti.

K soudům ale bude též každý Čech jen české spisy podávati, zvláště od té doby co víme, že se u všech soudů vyšších jen německy jedná. Mám ku př. soud o několik tisíc a vím že písemnosti mé české jenom pan referent čísti bude, a že tedy, kdyby jim také pan referent dobře rozuměl,*) přece jen budu odevzdán do jeho milosti, že by však, kdyby písemnosti mé německé byly, celé kollegium soudců je slyšeti a nade mnou rozhodovati mohlo. Vídenský Denník nepochybně myslí, že všichni občané jsou tak nezištní a obětovní pro národ a vlast jako on sám, že též všichni čeští občané jsou vždy hotovi obětovati jmění, život ba i více svému přesvědčení jako to mužové Víd. Denníka učinili a každodenně činí: a proto od nás žádá tak velikou obětovnost, abychom raději prohrání procesů svých snesli, než bychom německé spisy k soudům podávali. My však, ačkoli velikou úctu máme k obecenstvu, nepředstavujeme si přece tolik národní a občanské cnosti u každého Čecha, jako cnostný Víd. Denník, a bojíme se, že v tomto pádu skutečně mnozí raději jednou právo své národnosti zadají, než 100 korců polí. Bude to ovšem jen jejich vlastní vina a vláda může jako Pontius Pilatus umýti své ruce v nevinnosti, neb na ní v tom ohledu pranic nezáleží.

Ačkolí tedy, jak ze všeho toho patrno, leckde svou vlastní vinou a při úplné nevinnosti vlády mnohou škodu své národnosti utrpíme, přece nám zbývá ještě nejvýdatnější prostředek k provedení rovnoprávnosti, totiž život soukromý. Se svou milou ženou, se svými nadějnými dítky, se svými věrnými přáteli a vůbec s každým, kdo nás bude chtít neb muset poslouchati, můžeme mluvit jen česky! Ó přece jest dobře žíti na tom světě, krásné jest naše obcování pod sluncem! Díky za to přede vším naší milostivé, všem národům stejně přející vládě, díky za to po druhé tobě vznešený obře vlasti Vídenský Denníku, jenž jsi nám tento věčně se prýštějící pramen živý naší rovnoprávnosti první vynalezl a nás naň opatrně pozorny učinil! Zaplať ti to, o neohrožený hrdino a patrone všech Slovanů! nebe dlouhým panováním a po šťastné smrti, (které jsme všichni podrobeni), budiž za to shromážděn mezi družinou Sv. Václavskou, jenž čeká v Blaníku na vysvobození vlasti! Užívejme tedy směle a srdnatě svého práva svatého, mluvme se ženou a s dětmi jen česky „ale bez křiků a nářků jak na muže sluší“ se slušným ohledem na žandarmerii, a ani brány pekelné naší národnosti neuškodí. Kdyby však časem svým, poněvadž dnové naši jsou spočteni v knize života, a tudy nepochybně i Vídenský Denník jednoho dne shromážděn bude k otcům svým v Pánu zesnulým „Vlastimilu“ a „Pokroku“ (pomodleme se za pokoj duší jejich třikrát Grundrechty a jednou proklamaci p. Khevenhüllerovou od loňského Máje!) čímž tedy ztratíme silného orodovníka za národnost naši ve Vídni; kdyby tedy potom vláda po ztrátě tohoto našeho mocného orodovníka chtěla nám třeba i zakazovat se ženou a s dětmi česky mluviti, a kdyby nám dokonce p. ministr Kraus na žádost p. Bachovu každému zlatým a stříbrným zámkem (všechno jest možné) naše rovněoprávněná ústa zavříti dal: věřme přece v naději slovům Víd. Den., že ani to provedení naší rovnoprávnosti škoditi nemůže, poněvadž nezáleží pranic na vládě, nýbrž jedině na nás samotných! —

Když jsme tedy již všechno co Víd. Den. praví, tak nevývratnými důkazy ztvrdili, dovoleno nám budiž pro slabší čtenářstvo, které důkazům mathematickým dobře nerozumí, připojiti jedno velmi srozumitelné podobenství.

Dva mužové, jeden jménem Vašek, druhý Michl, usnesli se, že spolu poběhnou o závod. Nestranný soudce, jménem Jidáš, kterého si zvolili a který je oba stejně miluje, v ustanovený k běhu den takto oba opatřil: Michla posadil do kočáru a zapřáhl mu silné a mrštné čtyry koně a postavil ho na dobrou silnici. Vaškovi svázal nohy, přivázal ho k silnému kůlu a narovnal na něho asi půl sáhu štěpinek. Nyní dal znamení k běhu. Michl jede až se kouří, Vašíček ale v zůřivosti se sebe střásá polena, trhá sebou, bručí a kleje, leží však pořád vedle kůlu. Nestranný soudce a přítel stojí u něho se sladkým úsměchem a volá na něho: „Vašíčku běž honem, jen na tobě samém to záleží abys doběhl k cíli, já ti v tom nemohu pomoci, na mně pranic nezáleží; vždyť přece já sám nemohu za tebe běžet!“

Mravné naučení: Právo národnosti naší jest svaté. Provedení jeho nezáleží na vládě, nýbrž jedině na nás samých. Jedna jest pravda a zvěstovatel její jest Vídenský Denník!

---

*) Zkušenost ale vypravuje nám leckteré pády, ve kterých pro špatné rozumění spisů soud byl prohrán s velikou škodou.

Emancipace židů.

(Slovan z 12. října r. 1850.)

Tyto dni dostali jsme následující přípis ze Soutic:

„Napomínáme vás, abyste, když máte hudbu neb muziku, nepřipouštěli mezi sebe žádného žida. Musím vám říci, že se tomu velice divím, že se nynějšího času děvčata nestydí se židem tancovati. Za mých časů to bylo jináče, to si pokládala holka za velkou nečest, když ji vzal žid k tanci, a není to také slušné. Pročež vám z tohoto posvátného místa oznamuju svou žádost. Přijde-li žid do hospody, když máte muziku, zeptejte se ho: co tu chceš? muzika je pro nás, a netrpte ho v hospodě. Naproti tomu vám může žid to samé říci, když je židovská muzika a vy se mezi ně vtíráte: co tu chceš? muzika je naše. Nechtějž mi nikdo namítati, že jsou rovnoprávní; něco jiného jest, když pozvete žida na veselost, aneb když jest někdo z vás pozván na židovskou svatbu; tenkráte jest hostem a hostinství se má ctíti.“

V ten asi smysl mluvil soutický p. farář s kazatelny na den sv. Václava letošního roku. To jsou slova dobrého pastýře, sluhy božího, jenž má rozsívati símě snášenlivosti, svornosti a lásky. Pisatel těchto řádků, jsa právě přítomen, nevěděl v prvním okamžení, sní-li někde v blanickém vrchu se zavřenými tam rytíři, aneb žije v některém zaprášeném století bujné hierarchie a rezatých předsudků; zotaviv se však a vida, že mnohý z posluchačů nad tím jádrným napomenutím jaksi hlavou kroutí, žasnul nad ostrovtipem p. farářovým, s jakýmž posluchačům svým vykládal patent o rovnoprávnosti israelitů a očekával, že horlivý kazatel prohodí také ještě něco o košerování masa a o barchesu, smí-li poctivý římsko-katolický křesťan takových židovských jídel požívati čili ne. Tak daleko to tedy přivedli chuďasové židé v soutické kolatuře, že si ode dne sv. Václava letošního roku nebudou moci proskočiti s našimi veleslavnými dívkami, neboť že pan farář vlastně jenom na židy měl zaměříno, leží na bíledni, poněvadž ví, že tito nejvíce dvakrát, třikráte do roka mívají svůj taneční ples, jmenovitě o posvícení a o masopustě, anto pravověřící Soutické obyvatelstvo bezmála každou neděli tančí, obzvláště letos. Bylo by věru za slušno, aby zdejší dívky podaly p. faráři děkovací adresu, že se o ně tak pečlivě stará, a nenechá je v náruč lecjakémus židovi klesnouti, k čemuž ovšem tanec nejlepší podává příležitost.

Z tohoto zákazu páně farářova lze čerpati následující uvážení: Zákonem obdržel žid rovnoprávnost, to jest, on má těch výhod požívati, kterých my dle práva požíváme, a má také ty břemena nésti, kterými jsme poděleni, naše občanské poměry jsou tedy stejné. Žid s námi žije, on vede obchod s námi, on je přičinlivý, a dává výdělek chudým našincům, je-li jen trochu zámožnější, — a hledíli na svůj zisk, když zapůjčí tomu neb onomu v nouzi postavenému nějaký pakatýlek, inu každý má sám sebe nejradčí, a zprávný dlužník netrpí také žádnou škodu. Vězíť arci ještě mnohému starý předsudek v tvrdé palici a za časté ještě slýchati bohužel neslušných názvisek, jichž sprostnost neb svévolnost tak ráda udílí ubohému hausírníku, avšak ještě nikomu nenapadlo, aby když sám se veselí po denních trampotách, vyloučil žida ze své společnosti, jako to kázal Soutický p. farář. Myslí-li pan farář, že tím trpí dobrý mrav svěřených jemu oveček, mýlí se velice, neboť amen pravím jemu: že jistější dívka tancující se židem v hospodě, než v rukou křesťanského chasníka za hospodou.

Téhož dne byla na vybídnutí pana faráře držána tak nazvaná oféra ve prospěch stávajícího v Souticích Marianského bratrstva, a že naděleníčko muselo býti hojné, lze posouditi z toho, že slavná Marianská jednota usjednotivši se v bázni boží a pro rozšíření osvěty do čtyr hodin do rána bumbati ráčila. Bůh ji posilniž.

W. W. T.

Přípis tento zavdává nám příležitost v krátkosti zde o této jistě u nás dosti důležité věci mínění svoje pronésti, o kterémž doufáme, že nebude nadarmo pronešené.

My nechceme náležeti do počtu oněch, kteří se varují obecenstvu něco nemilého, byť i pravdivé bylo, do očí pověděti, a kteří se jistým zakořenělým a oblíbeným předsudkům vždy vyhybají, obávajíce se, aby snad okamžitou náklonnost něčí neztratili. Dle našeho mínění jest největší politika a spolu největší chytrost, držeti se vždy dle svého dobrého přesvědčení, a neohlížeti se nic na to, jestli někdo časem svým s tím nespokojen jest a byť by si i časem někdo zažehral: konečně pravá pravda zůstane vždy na vrchu.

Tak to jest i s emancipací židovskou. Jisto jest a upírati to nebudeme, že veliká většina našeho lidu proti této emancipaci židů jest, a že jen s nelibostí nesla stejná práva, která židé skrze oktrojovanou ústavu od 4. března obdrželi: dodati můžeme i to, že se ještě posud mnohé obce všemožně brání, aby se mezi nimi usaditi nemohl navzdor nabyté rovnoprávnosti žid. Ba připouštíme ještě více, a řekneme, že ani takovým obcím za zlé pokládati nemůžeme jejich bránění-se proti židům, když totiž považíme činnost obyčejnou židů jednotlivých (výmínky jsou ovšem i zde) usazených mezi křesťany. Jak známo, považuje žid dle

svých náboženských předsudků každého jinověrce za nepřítele svého*) a dovoluje si proti němu všeličehož v obchodu, čehož si proti stejnověrci nedovolí. Obchod a živnosti židovské na takovémto základu vedené, ovšem musí býti na škodu celé obce, ve které se žid usadí a známé jsou již v tom ohledu stesky, že žid všemožně lid na dluh píti neb kupovati láká, aby k lichvě příležitosť nabyl, že všechno kupuje bez ohledu a tudy zkaženému služebnému lidu ba i manželům lehkomyslným příležitost podává doma věci odnášeti a do židovny za špatnou cenu prodávati atd., dále že žid nikdy skoro živnost neprovozuje, při které by silně pracovati musel, že se vždy jen čachrování atd. drží. Jest to v celku všechno pravda, ale přece po dobrém, rozumném a poctivém rozvážení celé věci nemůžeme být jakož liberální a o rovnoprávnost bojující lidé proti židům.

Když bez všelikých předsudků a trochu protřelejším okem ze známostí totiž dějin člověčenstva nynější stav židů považíme, shledáme hned, že právě poroba jejich bývalá a nedůstatek stejného s námi práva přivedl je na nynější stupeň jejich obyčejů a spůsobů a že oni sami buď jen málo buď docela nic vinni nejsou své nynější pokaženosti. Vlády staré obyčejně dřely židy v pravém smyslu toho slova, žádaly na nich daně tak veliké, že skutečně na poctivý spůsob nelze bylo tolik vytížiti, neboť tyto vlády považovaly židy jako nějaké živé stříbrné a zlaté doly, z kterých se ustavičně těžiti dá; kromě toho byl žid dle nekřesťanských a pravému duchu Kristovu zcela protivných tehdejších předsudků z nejhlavnějších lidských práv vyloučen, nesměl kupovati statky a pozemky, nesměl provozovati jisté živnosti, ba i právo k ženění musel koupiti za nesmírnou peněžitou cenu, a při tom zakoušeti největší potupy a odstrkování v životě. Jest divu, že při tom neměl žid žádné lásky ke křesťanům takto nekřesťansky s ním jednajícím? Jest divu, že užíval, jsa slabý a utiskovaný všelikých tajných cest k ubližování svým nepřátelům a že držel proti nim všechno i nejhorší za dovolené? Jest divu, že nemaje žádného práva, žádné cti ve veřejném životě hrabal jen dovoleným a nedovoleným spůsobem peníze, aby za ně mohl alespoň pokoutně uplácením dosáhnouti něčeho lepšího pro sebe? — Ba není to všechno nic divného, a strany židů může se říci vším právem: Jak jste si je udělali, tak je máte. —

Nelze však pochybovati, že židé dosáhnuvše stejného práva s námi časem svým velikou část necností svých odloží, poněvadž tyto necnosti neleží snad již v povaze kmene israelského (každý národ zajisté jest stejně cnostný a necnostný), nýbrž jenom v okolnostech, tak jako každý světem prošlý a zkušený člověk dobře o tom ví, že ty samé spůsoby, které mají židé u nás*) nalézáme též ku př. u Armenů a Řeků v Turecku a vůbec v menší neb větší míře u všech utlačených národů, kteří mezi utlačovateli svými bydlí.

Ovšem že očekávati nelze, aby snad po pouhém prohlášení rovnoprávnosti hned jak by uříznul všichni židé svého starého Adama svlekli a všemi cnostmi svobodných a rovněoprávněných občanů svítili: co tolik věků zplodilo v charakteru tohoto kmene, to jeden rok neb jen jeden den nepromění, ale co čas zkazil, zase čas napraví. Přispívejme jen i my sami k této reformě židovstva, chovejme se také skutečně i v životě ke svým israelitským spoluobčanům tak jako k rovněoprávněným, netupme je, nesnižujme je, nesužujme je žádným spůsobem, a zůstaly-li na nich lpěti ještě mnohé známé obyčeje z předešlého času, snášejme je zatím, jsouce pamětlivi příčin jejich. Ostatně mají to křesťané vždy jen ve vlastní moci, aby se proti všemu tomu, co se obyčejně nechvalitebného židům připisuje, ubránili. Nedej se ošiditi, nedělej lehkomyslně dluhy, buď opatrný: to jsou skoro všechna ta pravidla, s kterými se ubráníme, a proto považujeme všechny řeči, jakoby emancipace židů mohla všem ostatním tak velice uškoditi za marné a přepiaté. Jestli jsme skutečně tak bídný a ničemný národ, aby nás několik tisíc židů ve všech obchodech atd. přehnalo a předělalo: věru nestojíme ani za politování!

Avšak není tomu tak a přesvědčíme se brzy, že emancipace židů v celku nám ani dost málo neuškodila, nýbrž prospěla ještě, jakož musí prospěti každá spravedlivá věc. A ať si mluví kdo chce, co chce, nespravedlivé jest každé politické utiskování!

Že ostatně též i židé ze své strany podle toho co rovněoprávnění občané se chovati mají, užívajíce opatrně svých nověnabytých práv, a nedráždíce nikde lid proti sobě, rozumí se samo sebou: zvláště však by větší náklonnosti k zemi té míti měli, která jest jejich otčina, a nechovali se k ní vždy co pouzí cizinci, což by jim zajisté dopomohlo ještě dříve k uznání u ostatních spoluobčanů.

---

*) V čem ostatně se již naši katoličtí ultramontáni také židům rovnají, tak že by divu nebylo, kdyby také proti kacířům do pole vytáhli a je potlouci chtěli jako v starém zákonu židi Filištinské.

*) Rozumí se samo sebou, že nikdy nemyslíme všechny židy, nýbrž jen větší část, poněvadž každý jistě ze své zkušenosti též israelity zná, na kterých obyčejně necnosti utlačenců zcela nepozorujeme žádné, a kteří též všeobecnou vážnost požívají.

Návrh nového spolku nepolitického.

(Slovan z 2. listopadu r. 1850.)

Všeobecná jest stížnost, že obležením v Praze celý pokrok náš v literárním a národním ohledu zastaven a přetržen jest. Čekáme ustavičně na zrušení obleženosti, čekáme již půl druhého leta a budeme snad ještě déle čekat — všechno na darmo. Zatím ale ve všem půjdeme nazpátek, nejen v tom co se od r. 1848 teprva rozvíjeti začalo, nýbrž i v tom na čem jsme již dávno ještě za absolutní vlády pracovali. Jisto jest, že každý kdo nepokračuje, jde nazpět, neboť nečinně se chovati, jest již nazpět jíti, protože nevyhnutelně pozadu zůstati musíme, když jiní ku předu kráčejí.

Změnami nastalými od rozpuštění sněmu říšského, to jest abychom se zřejmě vyslovili reakcí jak politickou tak i národní stalo se také, že strana naše, která r. 1848 jako řeka v povodni se po celé zemi rozšířila, opět obmezena jest skoro jen na počet těch vlastenců, kteří jimi byli již před r. 1848. Co slabého, neupřímného se mezi nás zatím přimísilo, odklidilo se opět, a jen v lidu samém nabyli jsme patrné podpory.

Chceme-li však účele svého totiž zvelebení národu slovanského vůbec a česko-slovanského zvláště docíliti, chceme-li udržeti a zvětšovati vplyv svůj v Rakousích, nevyhnutelné jest, abychom všemožně hleděli rozmnožovati intelligenci, duševní schopnosti a vědomosti mezi sebou, neboť rozum a převaha duševní musí konečně všude zvítěziti. Dále zapotřebí jest, abychom síly své spojili, společně dle jednoho plánu a pořádně působili, neboť činnost jednotlivců rozkouskovaná a nepořádná nikdy neprovede tolik co spořádaná. K tomu účelu by ovšem nevyhnutelně zapotřebí bylo nějakého spolku politického, jenž by od národu uznán za vůdce, řídil všelikou naši politicko-národní činnost. Avšak okolnosti nynější nejsou podle toho, aby takový spolek založen a s prospěchem veden býti mohl; obležení v Praze činí jej nemožným.

Jestli však jedno nelze, neopomíjejme také všeho ostatního, nýbrž řiďme se dle okolností a dělejme co možná. Jestli tedy nelze nyní síly spojiti, možná jest přece rozmnožovati je a připravovati pro budoucnost.

Že nám nechybí schopných hlav, jest i od cizinců uznáno; že ale mnohý, jenž by národu našemu k dobrému prospěchu a časem svým i ke cti sloužiti mohl, pro nepříznivé okolnosti zakrní neb přinucen jest těžkými starostmi o chleb další vzdělání své zanedbati, že mnoho dobré vůle jest mezi mladíky našimi, ale obyčejně málo prostředků k provedení: toť jistě každý již mnohdykráte sám žalostně pozoroval. Kolik našich schopných mladíků moří se proti vlastní vůli v seminářích, a volí si jen z nedůstatku prostředků stav, ve kterém na polo ztraceni jsou pro národ a nespokojeni na celý život; kolik bychom získali tím, kdyby mnohému, jenž v bídných okolnostech velmi nevýnosnými kondicemi se živiti a tím větší díl času ztratiti musí, příležitost se poskytla, aby mohl sám sebe dle libosti vzdělávati; jak by se rozmnožil počet naší intelligence, kdyby leckterému mladému muži opatřila se příležitost viděti cizí dále pokročilé země, jak by prakticky vzrůstala slovanská jednota a vzájemnost, kdybychom opatřili našim mladíkům příležitost, žíti nějaký čas mezi jinými Slovany, a jino-slovanským madíkům zase žíti u nás v Praze? Osud nevždycky spojil s schopnostmi a s dobrou vůlí také prostředky, a proto zapotřebí jest napomahati tam kde jsou schopnosti spojené s dobrou vůlí.

U jiných národů, kdežto i nejzámožnější sebe s chloubou počítají k národu, lehko jest mladíkům schopným najíti podpory, ba kdekoli se tam jen vyskytne schopný a po něčem vyšším toužící mladík, hned se vyskytne i více takových, kteří za chloubu si pokládají přispěti podporováním jeho k rozmnožení intelligence národní. Vzpomeňme si jen na maďarskou šlechtu, jak ona velikolepě podporovala všeliké umělce a učence národu svého a dopomáhala jim k větší výtečnosti na nastoupené cestě.

U nás kdežto chybí živel velmi zámožných a obětivých národovců, dalo by se přece to samé a snad i mnohem lépe a prospěšněji docíliti skrze spolek, a jíž dávno choval jsem v mysli své návrh ke spolku, jenž by podporoval takové mladíky, o kterýchž naděje jest, že by časem svým národu k prospěchu a ke cti posloužiti mohli.

Nyní tedy vystupuji se svým návrhem před veřejnost a doufám, že najde účastenství u všech těch, kterým opravdu na lepší budoucnosti našeho národu něco záleží. Abych snad nebyl chybně rozuměn, musím hned napřed podotknouti, že se zde nejedná snad jen o nějaké podporování chudých studentů: to jistě děje se i tak, a nemáme u nás nikterak nouzi o studenty.

Účel spolku, který zde navrhuji, jest takový, aby se mladíkům, o kterých jistá naděje jest, že by časem mohli v tom neb onom (buď uměleckém neb průmyslním, neb vědeckém) oboru něco výtečného provésti, podala příležitost k lepšímu zdokonalení. Příležitost i podpora tato mohou býti dle okolnosti rozmanité: časem není více zapotřebí pro mladíka než seznámiti se s muži, jejichžto rada a příklad za krátký čas jej dále přivede, než mnoho let osamotnělé pilnosti, časem jen zapotřebí zjednati mu příležitost k čtení knih, opatřiti místo v nějakém větším domě buď zde neb v cizině, aby seznal jiné poměry života, časem zapotřebí jest arci naprosto také peněžité podpory.

Dle nynějších našich okolností dala by se činnost takového spolku rozděliti na tři

hlavní oddělení, totiž: 1. Domácí podporování výtečných mladíků. 2. Opatření našim mladíkům příležitosti k poznání osobně jinoslovanských krajů a jinoslovanským k poznání našeho. 3. Podporování našich mladíků výtečných a již dále pokročilých, aby mohli poznati cestováním cizí země.

Organisace (vnitřní zřízení) spolku mohla by býti asi následující: Celý spolek by spravovalo ředitelstvo sestavené nejméně z jednoho hlavního ředitele a z tří ředitelů (každý pro jedno oddělení) a dle potřeby i více osob. Dále má spolek všude kde zapotřebí jest své jednatele, kteří jsou ovšem tak jako ředitelé jen neplacení oudové spolku; konečně jsou oudové totiž mužové takoví, kteří se zavazují k provedení účele spolkového ročně jistou část peněz buď sami ze svého dáti neb jinak sebrati aneb jinák účel spolku činně a obětovně podporovati. Bližší zřízení a stanovy spolku ovšem by se musely podrobněji a určitěji sestavit, jakož již k tomu návrh mám, a jenom na mínění ostatních krajanů čekám, abych dle toho svůj návrh kde by zapotřebí bylo opraviti a zjinačiti mohl. Jsem totiž ubezpečen, že tak jako já i velmi mnozí jiní důležitost a velikou prospěšnost takového spolku, jaký navrhuji, uznávají a ke zřízení a udržení jeho hotovi jsou spolu působiti. Já alespoň pevné předsevzetí mám spolek takový buď v menším neb ve větším rozměru (dle sil spolupůsobících) stůj co stůj provésti, a ohlásil jsem návrh tento jen k tomu účelu, aby mi každý komu na věci záleží, své mínění, svůj návrh a svou radu o tom laskavě sdělil (neb více očí více vidí, a více hlav má více smyslu), abych dle toho svůj návrh zdokonaliti a pak již ukončený k provedení obecenstvu našemu předložiti mohl.

K lepšímu vyrozumění účele mého přidávám ještě některá objasnění o jednotlivých odděleních spolku a o spoluoudech.

První (domácí) oddělení bylo by ovšem nejdůležitější a jako základ všeho ostatního. Do jeho oboru by náleželo všímati si všude mladíků, ukazujících na sobě nevšední schopnosti, opatřiti takovým, kteří by pro chudobu svou jinák nemohli na cestě svého vzdělání dále postupovat, prostředky a příležitost k tomu. Jiným kteří sice prostředky i dobrou vůli mají, kteříby ale bez povšímnutí a bez přátelské rady snad zakrněli ve všednosti aneb nepravou cestu nastoupili, muselo by se tím způsobem na pomoc přijíti. Rozumí se samo sebou, že pole činnosti pro toto oddělení bylo by neskončené, a že se ani všeliké způsoby a cesty k tomu zde v krátkosti vypsati nedají. K tomu účelu by musel míti spolek v každém našem místě, kde se nějaké vyšší učiliště (jako gymnasium, realka atd.) nachází, zvláštního jednatele, jenž by tam dílem dle vlastního náhledu dílem dle poukázání ředitelstva účele spolku zastupoval, to jest schopným mladíkům kde možná radou a také skutkem na místě pomáhal a kde místní prostředky nestačí, u ředitelstva o pomoc spolkovou návrh učinil, aby vůbec spolku a řiditelstvu mladíky podpory hodné a nadějné pro budoucnost oznamoval a navrhoval. Blahodějná činnost takových jednatelů, kteří by ovšem byli duše spolku, nedá se ani vypsati, oni by byli jako dohlížitelé, aby se žádná schopná hlava pro národ neztratila nýbrž ještě zavčasu zachovala a zdokonalila. Vezměme pro příklad jen jednu stránku této činnosti: jak známo nehledí rodičové u nás pranic na to kam svého syna na studie dají, gymnasium jest jim jako gymnasium, a tak se stane, že mnohý ztráví mnoho let na ústavě, která léta patrně jako by byl ztratil. Proběhne školy, dostane klassy a málo se naučí. Jak by se posloužilo mnohé dobré hlavě, kdyby ještě v čas přišel na jiné dokonalejší gymnasium, oč dále by to přivésti mohl, kdyby hned prvních let studií svých náležitě použil pod dobrým vedením!

Rovněž tak museli by zase v druhém oddělení býti jednatelové ve hlavnějších městech jinoslovanských*), kteří by rovněž tak bděli nad účelem spolku v tomto oddělení, jako svrchu dotčení jednatelové v domácím oboru. Jeden z velmi snadných prostředků byla by zde známá u nás záměna (posud u nás jen mezi českými a německými rodiči v obyčeji) totiž aby jinoslovanští rodičové dávali své studující syny na rok, na dvě léta atd. k nám, a za to přijímali zase naše synky k sobě, což by jednatelové tito velmi lehce zprostředkovati mohli. Kromě toho by mohli tito jednatelové našim dospělejším mladíkům opatřovati u znamenitějších rodin jinoslovanských místa vychovatelská, ku kterým by ovšem takový spolek nejschopnější lidi vždy pohotově měl, a nejen těmto mladíkům nýbrž i oněm jinoslovanským rodinám dobře se zavděčiti mohl. Kromě toho by zase museli jednatelové navrhovat spolku schopné jinoslovanské mladíky, kteří by chuť měli náš národ poznati a v Praze se vzdělávati, a kterým by spolek k tomu účelu dle potřeby nápomocen byl.

Kdyby síly spolku k tomu postačily, bylo by ovšem hlavní věc, aby v Praze zjednal našincům příležitost naučiti se prakticky jihoslovansky a rusínsky, což by se snadno docíliti dalo, kdyby se vzdělanější a k tomu schopný mladý některý Jihoslovan a Rusín v Praze nějakým obstojným platem od spolku nadali, kteréžto místo

---

*) Kdyby spolek již větších sil nabyl, nesmělo by se ani knížetství Srbské ani vůbec tureckoslovanské země vylučovati z jeho činnosti, ovšem ale tím důležitější by bylo zprostředkovati vychovávání více tamnějších mladíků v Praze, a nepochybujeme, že by i vláda srbská nápomocna v tom byla spolku, jakož doufáme, že by naše vláda nepřekážela.

by v Praze jistě mnohý rád na čas přijal.

Co se třetího oddělení týče, nahlíží každý důležitost cestování pro mladého člověka, a my pokládáme to za nejplatnější prostředek k poznenáhlé emancipaci naší od němectva, když se hodně mnoho našinců dokonale seznámí zvláště s Francouskem, Anglickem, se sev. Amerikou atd.

Co se oudů spolkových týče, rozumí se samo sebou, že by každý z nich musel ve svém oboru kde by se příležitost naskytla celý účel spolku na zřeteli míti a jemu dle sil svých napomáhati, ostatně doufám, že by při tak chvalitebném účelu snadno bylo pro spolek dosti příspěvků sesbírati.

Ke cti našeho proslulého paedagoga Amosa Komenského, který též již před 200 lety jediné ve všeobecném vzdělání národu viděl pro nás nějakou lepší budoucnost, a však bohužel! nenašel tenkrát možnosti k reformě našich škol, navrhuji ještě aby spolek ten přijal jméno Jednoty Komenské neb Spolek Komenský. —

Spisovní jazyk na Slovensku.

(Slovan z 9. a 22. listopadu r. 1850.)

Mnozí se domýšlejí, že spor před rokem 1848 o spisovní jazyk na Slovensku již ukončen jest a sice ve prospěch našeho spisovního nářečí, a že totiž tak zvaní Novoslováci přestali již uváděti místní nářečí za spisovní jazyk na Slovensku. Zdá se to alespoň z mnohých okolností dosti zřejmě vysvítati; Slováci uherští užívají s námi společného jednoho jazyka v zákonníku říšském, vládní noviny, které ve Vídni zvláště pro Slovensko vycházejí, též užívají našeho společného jazyka, v nářečí onom které přátelé pana Štúra za spisovní jazyk byli přijali, nevychází žádný časopis,*) a nevíme ani o knihách, které by v tomto nářečí vycházely; kromě toho víme s jistotou o velikém počtu bývalých mladých Novoslováků a mezi nimi o velmi horlivých ctihodných mužích, kteří nyní zřejmě od bývalého nářečí pro literaturu ustoupili a společný s Moravou a s Čechy jazyk spisovní za nejprospěšnější nástroj k pozdvižení budoucnosti Slovenska uznávají. Víme také že nově ustanovená gymnasia slovenská v Praze o školní naše knihy se ucházela, a více podobných úkazů.

Nicméně zdá se nám ještě přece býti trochu překvapený soud těch, kteří z navrácení-se Slováků k společnému spisovnímu jazyku se radují: tu i tam ozývají se přece ještě hlasy nepřátelů společného spisovního jazyka, slyšeli jsme že p. Štúr zamýšlí vydávati noviny opět v nářečí a z mnohých zpráv ze Slovenska nás došlých souditi musíme, že ani p. Hurban ani p. Štúr posud ještě se nenaklonili k staré spisovní jednotě celého kmene československého. Pokud mužové jako p. Hurban a Štúr upřímně nenahlížejí potřebu této literární jednoty s námi, nemůže se ještě považovati tato pro celý národ ano pro všechny Slovany veledůležitá věc za ukončenou, a právě důležitost její nutí nás, abychom zde ještě jednou dohromady sebrali všechny své důvody, kterými jednotu literární mezi Čechy, Moravany a Slováky podporovati můžeme. Hojnější účastenství, kterého nyní náš „Slovan" na Slovensku nalezá, podává nám naději, že slova naše všem upřímným vlastencům pod Tatrami podají příležitost, tuto životní otázku jak pro Slovensko tak i pro Čechy a pro Moravu v myslích svých opět poznovu rozbírati a ve smýšlení svém buď se utvrditi buď po upřímném přesvědčení jiný směr nastoupiti.

S opominutím všech obyčejných a generálních důvodů jako jsou: concordia res parvae crescunt atd. budeme jednati jenom o nynějších poměrech. Zajímavé jest zajisté považení těch čtyr zemí ve kterých národ náš československý bydlí totiž Čech, Moravy, Slovenska a Slezska. Ve všech čtyrech jsme v boji s jinou nás utiskující národností, v žádné nebydlí národ náš sám v plné čistotě bez pomíchání. Pohled na mapu ukazuje nám podivuhodnou událost, že právě v té naší zemi, míníme Slezsko, která se nejvíc krytá zdá proti Němcům, jsouc skoro ze všech stran obstavěna slovanskými krajinami, že právě v této zemi nejméně se vyvinul duch slovanský a že tam nejspíše klesl národ náš a již skoro vyhuben jest postoupiv místa svá vítězným nepřátelům. Příčina toho jest, že ve Slezsku vždy panovala politická rozdrobenost na více malých knížetství, dále pak že největší část přišla (za Marie Theresie) do rukou tak energické německé vlády jako jest pruská, která nyní jsouc již s poněmčením skoro celého svého Slezska hotova, s tím samým úmyslem vrhla se na Poláky.

Zrovna naopak v Čechách, kterýžto náš československý kraj napřed a nejvíce jest vystaven návalu němectva, který nyní již skoro kolkolem (vyjmouc na moravské straně linii asi 15 mil) od Němců jest obklíčen, přece se nejvíce vyvinul národní život a posud také stojí v největší platnosti. Nelze upírati že Čechy navzdor všemu tomu ustavičnému boji, navzdor všelikému pokud jen pamatuje historie nesmírnému utrpení a útisku, přece jsou nyní nejpokročilejší krajina nejen mezi Čechoslovany nýbrž i mezi Slovany vůbec. Jediná okolnost, že v Čechách již téměř celý lid slovanský běře-

---

*) Jestli totiž v Pešti vycházející „Zoru pre hospodarou" nechceme považovati za časopis slovenský, která se velmi podobá jakémusi maďarskému podniknutí. Red.

účastenství v literárních, politických a náboženských záležitostech, svědčí již o tom, kdežto v jiných slovanských zemích buď jen tak zvaná intelligence aneb jen nepatrná část lidu samého v literárních a vůbec ve vyšších pohybech života podílu má.*) Za to ovšem setřel se již z lidu českého ustavičnými těmi návaly cizího živlu starobylý ráz slovanský ve mnohých ohledech a ustoupil uniformitě všeevropejské.

Morava jako jest v zeměpisném ohledu prostředkem celého kmene, tak i v duševním ohledu jakýsi ráz prostředku na sobě nese, není sice v duševním slovanském životě posud daleko pokročilá, pomalu se také vůbec pohybuje, za to ale zachovala v sobě dosti prvotních a základních vlastností.

Z cela obzvláštní poměry panují nyní na Slovensku. Kdežto v ostatních tří našich krajinách jen živel německý pokouší se o utlačení našeho slovanského života, nachází se Slovensko zároveň v boji se dvěma nepřátelskými živly s němčinou a maďarčinou, kteréžto nepříznivé postavení ale naproti tomu zmírněno jest zase tou příznivou okolností, že na Slovensku ani Němci ani Maďaři posud nezískali a neopanovali tolik půdy jako ku př. v Čechách a na Moravě, kdežto nyní již skoro třetina jsou domácích obyvatelů, čím již po všechnu budoucnost nabyli práv občanských a stali se věčným sokem slovanského života. Na Slovensku ale jest to zcela jinák, tam vyjmouc nepatrné kolonie Němců ve Spiši pak po městech vůbec, a vyjmouc zmaďařilou šlechtu a honorací, která se ovšem z módy neb z politiky maďarštiny uchopila a však přece ještě slovenčinu nezapomněla, neusadil se ještě nepřítel u vnitř ve vlastním srdci, nýbrž posud jen odjinud z venkova své útoky činí. Ovšem že Slovensko na ten čas v uvědomnění slovanské národnosti a co do samostatnosti domácího života ba konečně v čilosti veřejného života (ne šlechty nýbrž národu), daleko jest nejen za Čechy nýbrž i za Moravou**) ovšem že na ten čas maďarčina a němčina na Slovensku v držení jsou téměř celého veřejného a vyššího duševního života, majíce na své straně skoro celou šlechtu ba skoro celé měšťanstvo: přece při tom všem má Slovensko větší a lepší naději pro budoucnost než Čechy a Morava, ba při všech těch nyní tak nepříznivých okolnostech, stalo by se přece Slovensko časem svým první zemí československou, odtamtud by vyšlo znovuzrození Čech a Moravy, odtamtud vůdcovství a síla celého kmene československého!

Toť jest velmi snadně pochopitelno z následujícího uvážení. Ať si se v Čechách a na Moravě sebe více snažíme, ať si dobudeme sebe více svých přirozených práv nazpět, přece se nikdy již nemůžeme dopracovati k úplné výši jiných samostatných národů: ta třetina Němců v zemi bude věčným těžkým závažím které nás strhne s každého vyššího národního vzletu, největší část všech našich veřejných a národních záležitostí musíme přece jenom vésti privatně sami a veřejná representace zemská buďsi na sněmích, buďsi v nejvyšších úřadech, buďsi v čemkoli nebude nikdy jen naše, nýbrž vždy jen na polovic, ve všem co se ve jménu země díti bude, na věčné časy jsme již odsouzeni býti rozdvojeni, býti netopýři. Tuším že bez obšírnějšího provedení a bez uvádění příkladů každý, kdo o veřejných našich poměrech přemýšlel, uzná tuto již nyní nevyhnutelnou rozštípenost našeho veřejného života v Čechách a na Moravě.

Na Slovensku jest to ale zcela jinák. Až se tam jen podaří živlu slovanskému zpět si vydobýti svá přirozená a nyní i na papíře pojištěná práva, bude tam nevyhnutelně také panovati, bude tam sám ve svém domově. Do té doby nepodaří se již na Slovensku při nynějších okolnostech usaditi větší počet Němců a Maďarů, aby se skrze ně mohl na věčné časy zploditi takový žalostný, na celé budoucnosti národu jako červ hlodající dualismus, jako v Čechách a na Moravě se podařilo po porážce Bělohorské: nepatrný počet ve Spiši a jinde usazených Němců utonouti musí v proudu bujarého života slovanského, a nikdy si osobiti nesmějí stejná práva, nýbrž spokojiti se musí s pouhými výhodami dobrovolně přijatých a obyčejům zemským se podrobujících kolonistů. — Že ostatně Slovensko ve svých horách prvotních, starý a čistý ráz našeho kmene československého nejvíce zachovalo a že tedy jen odtud cizotou načichlé Čechy a Morava zase rovně životní síly do sebe vsáti a tak v jistém spůsobu omladnouti mohou: jest věc již vícekráte opakovaná a žádného důkazu nepotřebující.

---

*) Jisto jest a nikdo upírati nemůže, že obecný lid německý v Čechách daleko pozadu jest za slovanským ve vzdělanosti občanské. Kdežto český venkovan z větší části rozumí nynějším politickým převratům a čítáním knih a časopisův se obírá, pozorujeme to samé jen po řídku mezi lidem německým, na který důležité otázky našeho věku málo neb nic nepůsobí.

**) Faktum toto, které upírati nelze poučuje nás opět o tom, jak marná jest svoboda bez národnosti a jak marná byla vůbec bývalá uherská ústava. Ačkoli Slovensko spolu s ostatním Uherskem po ten celý čas, co jsme my ostatní podrobeni byli absolutní vládě, žilo v konstitucí a ačkoli v celých Uhřích čilý veřejný život panoval: přece z toho neměli Slováci žádného ani materialního ani duševního zisku, proto že všechna dobrodiní této svobody zůstala malému počtu maďaronů, jsouce obmezena jen na maďarský jazyk.

Dle zřízení přírody jest již Slovensko země veliké budoucnosti, oplývající vším co může národ učiniti výtečným, veliké látky k průmyslu položila příroda v hojném přerozmanitém množství do lůna země pod Tatrami, hojnými úrodami a pěkným podnebím žehnány jsou krajiny pod patami hor, a tam kde mezi prudkými horami neposkytuje země na površí svém tuto hojnost, zdá se jako by tím samým pohyblivého a čiperného obyvatele jen byla chtěla donutiti k průmyslu, dadouc mu k tomu dobré příležitosti a hojných látek. Jest-li Slovensko až posud nestalo se ve srovnalosti s tímto naznačením přírody krajinou aspoň v té míře průmyslnou jako ku př. Čechy, nese toho jedinou vinu nepořádná, polofeudalní vláda maďarská jakož i utištění vělikého ducha slovanského na prospěch Maďarstva.

Hlavní ale faktor, který by dle našeho mínění Slovensku brzy získati musel přednost mezi ostatními kmeny československými a učiniti Slovensko brzy vůdcem celého národu československého v politických i literárních i vůbec veřejných záležitostech jest jeden zvláštní živel který nám v Čechách a na Moravě schází buď docela neb z větší části, — jest to nižší šlechta slovenská čili zemanstvo. Patrno jest již z okolností samých a zkušenost také to ukazuje, že v zemích, jako Polsko a Uhry, kdežto jest velmi hojná nižší šlechta, opatřená statky pozemními, ne příliš rozsáhlými a však přece postačujícími k tomu, aby majiteli bezstarostnost o výživu poskytovaly, že pravím v těchto zemích jest nižší šlechta stavem sestřeďujícím v sobě veliký národní i politický a literární život národů. Zvláště nyní, když pominuly již vělikė nespravedlivé, ještě ze zatemnělých časů pocházející závazky poddanstva, které musely udržeti jistou nedůvěru a sočení mezi obecným lidem a mezi šlechtou (nižší i vyšší), musí se ještě rozmnožiti bývalý duševní vplyv této nižší šlechty.

V Uhřích a v Polsku kromě toho zastupovala tato nižší šlechta spolu místo zámožnějšího a vzdělanějšího měšťanstva, a považována byla v krajinách těchto vždy více dle staroslovanského obyčeje jenom co zámožnější zemanstvo (statkářstvo) ne však co jakýsi privilegovaný stav jako u nás, pročež také zvláštní poznamenání v o n, r y t í ř atd. jako u nás nenacházíme při nižší šlechtě v Uhřích a v Polsku, nýbrž jenom prosté jméno: Dvernicki, Košut, Revaj atd.

Taková to třída občanů nejsouc obtížena žádnými starostmi o svou výživu, může se obírati a obírá se také věcmi veřejnými a literárními, majíc obyčejně dobré vychování, jsouc seznámena s dějinami země a národu a při tom dosti zámožná, aby leckterých obětí pro všeobecnost přinésti mohla, při tom nepovznášejíc se tak jako vyšší šlechta příliš nad ostatní národ, jsouc ale přece skrze statky své neodvislá, hodí se nižší šlechta výborně za oživující živel národu, a to tím více, že nemohouc jako vyšší šlechta jen po velkých městech neb do konce za hranicemi život tráviti, rozsetá jest po celé zemi a tudy schopna na každé straně vésti lid a opatřovati svobodu a dobro země. Ať jen si vzpomene každý na obětovnost a vznešenou vlasteneckou mysl nižší šlechty polské, která se žádným protivenstvím, žádným neštěstím nedá odstrašiti od hájení svobody, národnosti a samostatnosti polské: a jistě nám za pravdu dá, že podobný živel schází nám bohužel v Čechách i na Moravě.

Naše šlechta nižší zcela poněmčilá a zeslužebničelá jest a nenese na sobě skoro již nižádného rázu samostatných, vlastimilovných a obětovných statkářů (zemanů), kteří v Čechách a na Moravě až do Bělohorské bitvy ve všech chvalitebných pokrocích stáli na čele národu a rozmnožovali a hájili slávu jména českého. Tento stav jest již pro nás v Čechách a na Moravě ztracen na vždy! Vyšší šlechta ale, z které se ovšem něco zachovalo, jest již zcela něco jiného a nemůže nikdy nahraditi místo ony nižší šlechty. Zámožnější měšťanstvo, které u nás jediné nahražuje poněkud tuto nám chybující třídu, nepostačuje též úplně, poněvadž se při něm obyčejně (nemluvíce o výmínkách) nenachází tolik obětovnosti pro všeobecnost, neboť jsouc obyčejně vázáno ke svému obchodu a jsouc odkázáno k vydělávání, nemá všeobecně ani tolik času, ani tolik prostředků ani konečně tolik vůle, aby mohlo v celku života národního zastupovati místo oněch neodvislých a zámožných statkářů a zemanů, kteří majíce již pokojný a příjemný život pojištěný, obyčejně si na rozmnožení statku svého ani nemyslí, a tudy síly a schopnosti své duševnímu životu a pokroku věnovati mohou.

Na Slovensku sice v této době ještě největší část těchto nižších slovenských zemanů jest smýšlení maďaronského, jakož vůbec celý pokrok Maďarstva a všechna ta síla liberálního a národního snažení maďarského, kterou v poslední době s podivením viděl svět skoro veskrze jenom působením takového zemanstva*) jsou provedeny (Košut sám jest též z nižší slovenské šlechty): avšak stav tento není ještě od své původní a vlastní národnosti tak odcizený, aby se k ní zpět vrátiti nemohl, neboť
.e
Na

*) Rozumí se samo sebou, že opak ...ove
tuto často slova šlechta, nemáme z... kuteč-
zřeteli stav šlechty co takový co p... ký roz-
vaný: nýbrž při všem řečeném z... aďarštiny,
jak beztoho patrno, jen na m... o ani mezi
ších statků (po staročesku ... ovnost, pozo-
ných), kteří jen c o ... echy, Čechy a Chor-
vlastnosti od nás
při tom šlecht... vlastní síla každého jest zase
konce nic ... no platnosti a práv, tuť snad
...lováci nebudou tušim považovati
...ku, řeknuli že jejich n y n ě j š í

pomaďaření netrvá ještě tak dlouho, aby se již bylo usadilo pevně a vyhubilo všechny zárodky slovanské, nýbrž zůstalo obyčejně jenom co barva na površí nalepená. Veliká část nižší šlechty (nemluvíme zde také o šlechtě tak zvané bačkorové čili záhonkové, jak ji Poláci nazývají), ještě posud dokonale po maďarsku neumí. Tito přidávali se k Maďarům nejvíce proto, že v nich viděli representanty liberálního smýšlení a pokroku vůbec, poněvadž byli též zaslepeni slávou budoucího velikého a mocného Maďarstva. Proč by nepodporovali alespoň rovněž tak horlivě své jako podporovali cizé, kdyby jenom nějaký veřejný a národní život na Slovensku začal? Či nemá kmen československý alespoň takovou váhu již nyní a takovou budoucnost jako Maďaři? Není konečně mnohem vděčnější a radostnější úlohou pracovati na vznikajícím nyní pokroku Slovanstva, kterému určeno jest snad časem rozhodovati osudy světa, nežli namáhati se marně o udržení nespravedlivé a v budoucnosti nemožné nadvlády cizího a osamělého národu maďarského nad národy mnohem schopnějšími? — Nepochybujeme nikterak, že slovenské zemanstvo, až jen se po strašlivých událostech roku 1848 a 1849 zpamatuje a po nynějších okolnostech dobře ohlídne, jistě s úplnou horlivostí přilne k národu svému, neboť zemanstvo toto chová v sobě ještě životních sil a spůsobilosti hoditi se do tohoto věku. —

Slovensko nyní jako onen mladý Herakles stojí na rozhodném rozcestí a posud se neodhodlalo s určitostí, kterou cestu nastoupiti chce. Rozcestí toto jest přijmutí definitivní a neodvolatelné spisovního jazyka. Nikdo zajisté nebude tak krátkozraký, aby považoval věc tuto jen snad za nějakou formálnost, na které mnoho nezáleží, za nějakou hádku o literky: my alespoň upřímně vyznáváme, že krok tento držíme za nesmírně důležitý, za životní otázku nejen pro Slovensko samé nýbrž i pro Čechy a Moravu. Celou budoucnost nejen Slovenska nýbrž také Čech a Moravy mají nyní v moci své ti, od kterých to závisí, jestli na Slovensku skutečně bude přijat jeden a společný spisovní jazyk s námi ostatními Čechoslovany aneb budeli dále ještě trvati rozkouskovanost a polovičatost uvedená tam snažením o uvedení vlastního krajového nářečí do literatury a odtržení-se od bývalé s námi literární jednoty. Nemíním tím ovšem tolik, jakoby ʼad Čechy a Morava po odtržení se Sloobtska a vystoupení jeho z literární jedzadunaší již snad zahynuly, ale strany toho čansk.ce nikterak šáliti nemůžeme, že na sti rozu. v Čechách bez Slovenska nikdy a čítáním již rozvíti tak bujný a čilý slorujeme to sá. nýbrž že bychom snad na meckým, na k..dsouzeni k jakémusi trpevěku málo neb nic n..ření nepodobnému

**) Faktum toto, které se nejlépe slo-učuje nás opět o tom, jak n.

vem nynější rovnoprávnosti naznačiti dá.

Ti kteří až posud samostatnou a zvláštní literaturu se zvláštním spisovním jazykem na Slovensku uváděti chtěli neb ještě posud chtějí, odvolávají se při tom hlavně na tyto důvody. Předně praví, že nářečí lidu slovenského znamenitě se od našeho spisovního jazyka odchyluje a že tedy lid slovenský našemu spisovnímu jazyku málo rozumí. Za druhé, že již celé Slovensko skrze tak dávné politické oddělení od Moravy a Čech, jsouc živo v docela jiných okolnostech, přijalo také na sebe ráz zvláštní od nás ostatních Čechoslovanů znamenitě se odchylující. Za třetí, že jen vlastní nářečí za spisovní jazyk přijaté schopno jest povznésti lid slovenský k čilejšímu a vyššímu duševnímu životu a vytrhnouti jej z nebezpečí zmaďaření, a že by náš spisovní jazyk již jakožto něco cizího a nesvého považovaný tolik nepůsobil. Konečně snad i to platilo u mnohých za důvod, že nářečí slovenské blahozvučnější jest a více praslovanského rázu v sobě zachovalo nežli spisovní biblický jazyk československý.

Žádný z těchto důvodů nezdá se nám ale míti tolik přesvědčitelnosti v sobě, abychom jej za platný uznali. Známo jest z historie, že Slováci s Čechy a Moravany vždy jeden kmen tvořili, vždy ve starých časích za jedno se považovali, známo jest že až posud vždy užívali Slováci jenom našeho spisovního jazyka. Katolický lid na Slovensku jistě málo čítal, a protestanti, kteří již mají nevyhnutelnou potřebu literatury, užívali vždy našeho společného spisovního jazyka a nikdy jej nepovažovali za cizí, za nesrozumitelný. Že ostatně spisovní jazyk a byť by byl ten neb onen přece vždy od mluvy obyčejné rozdílný býti musí, toť jistě patrno z toho, že literaturní jazyk nevyhnutelně v sobě obsahovati musí mnoho pojmů vyšších, nepotřebných ve sprostém každodenním životě, kterýmžto pojmům se přece zase lid naučiti musí, chceli spisům rozuměti. Odtud ku př. přicházejí nářky na tu vysokou, nesrozumitelnou češtinu od lidí, kteří chtějí se slovy v kuchyni a na mlatě postačitelnými porozuměti každému spisu pojednávajícímu o nejvznešenějších záležitostech člověčenstva. Tak ku př. jistě obyčejný slovenský venkovan, který od té doby co se čísti a slabikovati naučil ještě ničeho nečetl, jistě bez návodu rozuměl novinám od p. Štúra před r. 1848 vydávaným tak málo, jako by byl rozuměl novinám redigovaným tenkrát ode mne.

Dále ačkoli Slovensko skutečně ve mnohých ohledech zvláštní od Čechů a Moravanů dosti rozdílný ráz během času na sebe přijalo, nedá se přece tvrditi, že by se nějak podstatně od nás dělilo ovšem ale již na první pohled každý ve Slovácích a Valaších na jižní a východní Moravě bydlících poznati musí přechod a sice přirozený

poznenáhlý přechod k rázu Slováků uherských, kterýžto se jeví i v řeči i v kroji, i v obyčejích a povaze. A právě mluvě těchto Slováků moravských jest nejbližší to nářečí, kterého nyní v Čechách a na Moravě co spisovního užíváme, tak že se tedy vlastně tito moravští Slováci jakožto pravé střediště celého národu česko-slovanského považovati musí. Jestli ostatně jest mezi Čechem někde z hor a Hanákem menší rozdíl nežli mezi Čechem odkudkoli a uherským Slovákem též odkudkoli: to zanecháváme k nestrannému rozsouzení každému, kdo všechny tyto ratolesti našeho kmene dokonale zná, a tuším že nikdo většího rozdílu nenajde. Když tedy mohou tito společně míti jeden spisovní jazyk proč ne i onino?

Strany blahozvučnosti ovšem si netroufáme nikoho přesvědčovati, jest to věc dle vkusu a chuti, a každý má jiný vkus. De gustibus non est disputandum. Vždyť přece známo, že to co jeden národ za okrasu drží jiný za největší ošklivost považuje. Ostatně i ovšem já sám v mnohých ohledech místní nářečí slovenská za blahozvučnější držím a také za čistější než náš spisovní jazyk: což ale brání nám během času poznenáhla toto do spisovního jazyka uváděti, což se bez toho přirozeným způsobem státi musí, čím více rozdílných Slováků přistoupí mezi spisovatelstvo naše.

Hlavní důvod zůstane vždy jen to co se praví strany působení slovenčiny aneb bibličiny na Slovensku, pročež se při něm něco více pozdržíme. Za předešlých časů maďarské nadvlády mohli ovšem pěstovatelé místního nářečí uváděti pro sebe platný důvod, že se slovenčinou více působiti dá, totiž v tom smyslu, že vládnoucí toho času Maďaři spíše trpěli místní dialekt na Slovensku, poněvadž jim Slováci sami o sobě nemohli být nikdy tak nebezpečni, jako ve spojení a v jednotě s Moravou a Čechy co mocný a počtem Maďary převyšující národ. V takovém pádu mohli vždy Slováci duševní bojiště své položiti v pádu potřeby do Čech, do Moravy na místa maďarskému vplyvu zcela nepřístupná, kdežto co pěstovatelé svého místního nářečí se vší mocí svou byli v rukou a v milosti maďarské. Maďaři se z těch samých příčin protivili jednotě jihoslovanského nářečí, poněvadž jim proti jednotlivým Srbům, Šokcům, Slavoncům, Chorvatům atd. ovšem snadnější bylo vítězství než proti spojenému velkému jihoslovanskému kmenu. Podpora, kterou jednotliví v literatuře své oddělení kmenové slovanští vespolek si činiti mohou, nemůže jistě býti tak výdatná, jako jest vzájemná podpora jednotlivých v jeden spisovní jazyk, v jeden kmen spojených slovanských ratolestí. Slyšeli jsme sice nejednou výčitku o jakémsi soběctví Čechů a Moravanů, jestli prý totiž Slováky od nich oddělené a samostatný kmen se svým vlastním spisovním jazykem tvořící nechtí v té míře a tak horlivě podporovati, jako by je podporovali kdyby s nimi jeden spisovní jazyk měli: a však každý praktický muž vidí na první pohled překvapenost a marnost takové výčitky. Můžeme ku př. my Čechové literaturu nářečí slovenského pěstovati, knihy jim psáti? Když jsme v jeden spisovní jazyk spojení, jest každý duševní plod buď si vyjda na Slovensku, neb na Moravě neb v Čechách, jměním všech, každý krok ku předu v tom neb onom, který se učiní ku př. na Moravě jest již učiněn spolu pro Čechy a pro Slovensko a naopak, nic nemůžeme žádný z nás činiti, aby to spolu nebylo k prospěchu i ostatním oběma.

Kdyby bezpečnost národního života našeho byla nade všechnu pochybnost, kdybychom neměli žádných nepřátel bojujících s námi o bytí nebytí, usilujících o to, aby nás z počtu národů vymazali a sami jakožto materialu k rozmnožení své vlastní moci použili; kdyby pravím všechno to nebylo, pak by arci nebyla věc příliš důležitá, mámeli o jeden spisovní jazyk víc, nýbrž ještě by snad větší rozmanitost všeslovanská jistým spůsobem více se ceniti mohla než veliká jednotvárnost. Ale tak jak nyní věc stojí zvláště pro Čechy, Moravany a Slováky, kdežto se pořád ještě jedná o život a o smrt, v takovém pádu jest každé drobení nepotřebné vraždou, a nejen vraždou nýbrž také samovraždou.

Dejme tomu, že by ku př. ta strana na Slovensku, která místním nářečím psáti chce zvítězila a že by se tedy stalo Slovensko zvláštním nejvíce na sebe sama odkázaným slovanským kmenem. Budou moci odporovat platně Maďarům a Němcům? Ovšem že odpoví někdo, že rovnoprávnost máme pojištěnou a že tedy ani pochybnosti býti nemůže, o panování slovenčiny na Slovensku! To jest arci odpověď idealisty, který nezná svět a který tedy neví, že máme ovšem rovnoprávnost pojištěnou, ale jen pod tou (nevyslovenou sice ale potaji míněnou) výminkou, kolik si totiž této své rovnoprávnosti sami vlastními silami dobudeme. Všímejte si jenom rozličných národů rakouských s ohledem na platnost jejich národnosti a řeči, a uvidíte brzy že stupeň platnosti jejich vždy se rovná síle a nikdy nezávisí od pouhého práva. Na papíře a v konštituci jsou všichni národové a jazyky rakouské sobě rovni, ve skutečnosti ale každý dobře vidí jak veliký rozdíl jest mezi právem němčiny, maďarštiny, vlaštiny a ku př. češtiny; ano ani mezi slovanskými nářečími není rovnost, pozorujme jen Rusíny a Čechy, Čechy a Chorváty atd.

Jestli tedy vlastní síla každého jest zase měřítkem jeho platnosti a práv, tuť snad rozumní Slováci nebudou tušim považovati za urážku, řeknuli že jejich nynější

síly v kterémkoli ohledu nedávají jim hrubě naděje, aby zvítěziti mohli sami co zvláštní nářečí proti vplyvu maďarštiny a němčiny ve svých krajinách. Nynější zkušenosti mohli jistě o tom každého Slováka dobře přesvědčiti, který neklade tvrdohlavost a neustupnost od předešlého jednání výše než skutečný prospěch svého národu: ovšem že by pro nářečí slovenské těžko bylo shledati tolik potřebných jak literárních tak socialních a politických pomůcek, kolik jich nevyhnutelně samostatnost vyhledává. Vždyť pak přece my v Čechách, kdežto již jinak stojíme, sotva jsme v stavu udržeti svou rovnoprávnost v platnosti a opatřiti slovanštině průchod: kterak mohou i nejsanguiničtější stoupenci zvláštního nářečí na Slovensku očekávati ve svých okolnostech šťastnějších aneb aspoň stejných výsledků?

Něco zcela jiného ale bude, když Slovák s Moravanem a Čechem v jednotě literární užívati budou ve všem společně každé síly a silky která se vyskytne u jednoho, u druhého nebo u třetího; když každý mohútnější duch urozený na Slovensku rozmnožovati bude síly české, tak jako každý český síly slovenské! — Nechceme toto ve všech podrobnostech dále prováděti, jsouce přesvědčeni, že každý prakticky politický duch tuze dobře si umí představiti a vypočítati všechny společné výhody této jednoty a všechny obojstranné škody rozdělení.

Cokoli ale většina Slováků platně pro budoucnost ustanoví v tomto ohledu: to však nevyhnutelné jest, aby se již konečně platné a jisté rozhodnutí stalo, a aby všichni Slováci na jednom se ustanovili a toho pak již pevně a neodvolatelně se drželi: neboť nejzáhubnější pro ně jest, když své beztoho nyní slabé síly ještě na dvé dělí.O skvělé budoucnosti Slovenska není žádné pochybnosti, jestli se jim podaří jen nyní v rozhodné době uhájiti se maďarčině a němčině, a to dle našeho mínění jest nejjistější úplným ale upřímným také spojením s námi v jeden spisovní jazyk. Již to jak zůřivě Maďaři tomuto spojení odpírají, mohlo by Slováky skoro přesvědčiti, jak užitečné by pro ně takové spojení býti musilo: Maďaři jistě nahlížejí, kterak by jim snadněji bylo odolati osamotnělému kmenu slovenskému, nežli spojené moci celého československého národu!

Voláme tedy z hloubí duše své ke všem Slovákům kteří povoláni jsou vésti svůj lid k lepším právům a ke šťastnější budoucnosti, aby zanechavše již nerozhodnost svou uchopili se všemožně energicky té cesty, kterou většina jejich jíti se ustanoví. A jestli se podaří, aby i ti kteří posud nespustili se myšlénky zvláštního nářečí, s námi se bratrsky spojili: pak teprva budeme moci zvolati všichni v důvěře: Kdo proti nám spojeným?!

Revoluce.

(Slovan z 30. ledna r. 1851.)

Čím více se na nás sypou ze všech stran protivenství osudu a našich starých nepřátel, čím více jako mlhy se rozprchávají mnohé naše krásné naděje objevivší se jako spanilý ale rychle vadnoucí květ na naši starodávné slovanské lípě: tím více se musí upevniti srdečný svazek všech stejněsmýšlejících synů velikého ale nešťastného národu, tím oužeji se musí sestoupiti statečný kruh věrných bojovníků, na jejichžto práporu skví se bílý starý český lev s heslem: „**Svoboda Slovanů**". Počet náš — to vidíme — znamenitě se ztenčil a mnohý soudruh náš z roku 1848 na jejichžto horlivost a upřímnost mnozí toho času by byli skály stavěli, zrádně opustiv svoje slouží nyní za bídnou mzdu cizím proti nám. Nemajíce nyní moc v rukou musíme snášeti cizí moc, která se nad námi provádí velmi často bez ohledu na dané zákony. — Jdeme nazpět! — to pozoruje každý z nás — a poznenáhla ubývá vždy pod nohami našimi práva a svobody, staré bývalé nešvary vystupují poznenáhla pod rozličným zakuklením zase z hrobů do života, aniž můžeme toho zameziti.

Takový stav věcí naplňuje ovšem každého z nás nemilými city, bázlivější očekávají úplný návrat starého času, rozvážlivější přemítají na mysli příčiny toho všeho a ohlížejí (se) po prostředcích proti tomu, zůřivější povahy litují jenom že jsme prý nepoužili času a mocí zbraně nepojistili svou svobodu. Přirozená jest ovšem mnohému ta myšlenka, že poněvadž nyní strana nám protivná mocí zbraně provozuje nad námi libovládu, také my bychom byli svého času mocí zbraně nad ní zvítězili; přirozené jest také mnohému rozjímání následující: „My Slované rakouští nepovstali jsme r. 1848 proti vládě se zbraní, nýbrž hájili jsme Rakousko, a nyní se nám vede zle, kdybychom tedy byli tak jako Maďaři a Němci a Vlaši zbraně se chopili, bylo by nám nyní dobře!" A však to všechno jest jen zdánlivé, více okamžité mrzutosti výpar, nežli úsudek po dobrém a chladném rozvážení.

Hlavní pravidlo při všech činech politických musí býti chladná, vší náruživosti prázdná rozvaha. Rozčílení jest dobrý pomocník, nástroj k provedení každé důležitější věci, ale vždy skoro jest neštěstí tam, kde říditi chce. Příklady na to máme všude okolo sebe: náruživost, nadšení, dodává sice síly a vytrvalosti, ale zaslepuje, a proto obyčejně přemoženo bývá od chladné mysli, která dobře vidí okolo sebe prostředky a použíti umí každé od náruživosti nepozorované okolnosti. S chladnou myslí musíme také považovati i příčiny našeho nynějšího stavu a prostředky k lepšímu.

Není ku př. žádné pochybnosti, že bychom byli ku konci r. 1848 když Windisch-

grätz skoro s celým vojskem proti Vídni odtáhnul a v Čechách jenom několik tisíc vojska zůstalo, velmi snadně a skoro jistě byli mohli provésti povstání proti rakouské vládě a zmocniti se celých Čech. Proto také asi mnohý pomlouval politiku tehdejších českých poslanců na sněmě říšském, že odšedše z Vídně a zavrhnuvše povstání Vídeňčanů svým krajanům jen k pokoji radili. „Co z toho následovalo — řekne mnohý — **jen reakce, vláda pokořila Vídeň, nabyla síly a utlačila práva národů**". Pravda ovšem, že po přemožení Vídně — a po přemožení Maďarů následovala reakce..... ale co z toho vyplývá? Nic jiného než že Vídeň velice chybila se svou revolucí Říjnovou.

Dejme tomu, že by skutečně tehdejší čeští a slovanští poslancové na sněmu říšském byli se chopili revoluce, dejme tomu, že by následkem toho také celé Čechy byly povstaly proti vládě, a dejme tomu, že by byli povstalci zvítězili. Jaké asi byly by následky? —

Předně jest jisto, že by při povstání Čechů celé Německo velmi ochotně bylo rakouské vládě přispělo ku pomoci proti slovanským rebellům. Důkaz toho máme na nepatrné šrůtce červnové r. 1848. Jak tu celé liberální a revoluční Německo velebilo knížete Windischgrätze po bombardování Prahy! jaká tu radost, že slovanská Praha, původkyně slovanského sjezdu, poražena byla od **německého** generala! Jaké tu děkovací adresy ze všech německých končin! jaké tu plesání po všech německých novinách! — Tak také by pruská vláda přivolána ku pomoci od rakouské ochotně byla vyslala své německé vojsko proti nám povstalým, a Němci žádostiví podmaniti sobě nejdůležitější slovanskou provinci — Čechy, odkud se nejmocnější odpor zdvihnul proti germanisaci — se srdečnou ochotou by byli podnikli křížácké tažení proti nám tak jako odpravovalo Německo, chlubící se kulturou a duševní převahou Německo, křižácká tažení proti našim praotcům Husitům, bojovníkům náboženské, politické a socialní svobody. A kdyby ani Německo nepřemohlo nás — což možno a již jednou zkušeno jest — aneb kdyby pro jiné politické pletky nebyla možná intervence německá v Čechách, kdož by o tom pochybovati mohl, že by náš slovanský, bohatý strýc, cár ruský, tak ochotně nebyl vyslal připravené nesmírné armády své proti nám jako je vyslal proti Maďarům? A byli bychom my odolali této moci? Což jiného by to bylo než radostný pohled pro staré nepřátele Slovanstva, kdyby viděli Slovanstvo zuřiti ve vlastních útrobách svých, kdyby ruský Slovan co nástroj despotie hubil Slovana českého, co bojovníka pro svou svobodu! Nikoli takový radostný pohled nemohli, nesměli jsme dopřáti svým nepřátelům.

Ostatně nahlíží jistě každý, komu okolnosti naše povědomy jsou, že by takovou porážkou český národ jestli ne na vždy jistě zase alespoň na tak dlouho do hrobu položen byl jako po bitvě na Bílé Hoře. Všechno naše národní snažení jest teprva nové, není nic zakořeněno v životě a tedy by touto bouří jako písek odvanuto bylo bez památky a beze stopy. Porovnejme to ku př. s Maďary. Kterak jim již na věky uškodilo jejich nepodařené povstání můžeme říci, kterak zničilo jejich nadějnou budoucnost, a okolnosti jejich přece stály v jiném květu a v jiné síle než naše.

Každý tedy kdo lituje že jsme r. 1848 neb 1849 neučinili povstání, jeví tím jenom převahu pouhého neurčitého citu nad chladným rozumem. On v mrzutosti, že jsme mnoho nedosáhli z toho, nač jsme si naději dělali, co jsme již téměř v rukou míti se domnívali, myslí takto: „Neučinili jsme povstání a na pokojné zákonní cestě nezdařily se všechny zámysly naše: kdybychom se tedy byli uchopili zbraně, byli bychom všeho dosáhli." Mylnost takového uzavírání bije do očí. Jest to asi tak, jako by někdo řekl: „Pěšky jsem tam doraziti nemohl, ale kdybych byl letěl byl bych jistě dolítnul!" Ovšem příteli, ale k lítání jest přede vším zapotřebí dobrých křídel a kdo nemá křídel neb má špatná křídla pro toho bude vždy nejlépe jen choditi.

Já vůbec jsem veliký nepřítel revoluc se zbraní a držím hlavně na revoluce ve hlavách a v srdcích. Ne snad proto jsem nepřítel těchto revoluc, jako bych neuznával právo národu se zbraní se obořiti proti násilí a bezpráví, se zbraní si dobyti svou svobodu. Také se neštítím povstání se zbraní z nějakého snad nedostatku zmužilosti, neboť jistě nahlíží každý, že člověk který pod libovolnou a násilnickou vládou stojí v prvních řadách zákonního odporu a zjevné nepřízni proti této vládě, který již konečně své jméno jako heslo a terč všem protivníkům, bujným na svou okamžitou moc vydal, že pravím k tomu neméně odvahy jest zapotřebí, jako k násilnému povstání. Naopak vidíme, že skoro při všech nezdařených revolucích obyčejně vůdcové a původcové jejich mají dobrou příležitost ještě v pravý čas se odstraniti a někde v cizí zemi všem následkům nemilým pro osoby své se vyhnouti, jako toho právě v našich dobách na Vlaších, Maďařích, Němcích atd. příklady máme. Revoluce se zbraní nejsou nikdy tak nebezpečné pro osoby původců svých, jako pro národy, jest to hra v loterii s budoucností národu, a nezávidím nikomu tu odvahu, která jej každou chvíli k podobné loterii hotového najde.

Vizme ku př. stav Francouska, z něhožto si mohou milovníci povstání nejlépe vzíti výstrahu. Kdo myslíš, že povstání násilné jest vždy jistý, specifický prostředek pro dosažení svobody a blaha: ať se podívá na Francousko. Kolik tam už udělali revoluc, revoluc smělých hrdinsky provedených, revoluc podařených, při kterých se

zbavili nenáviděné vlády: a mají tam svobodu a blahé ovoce její? — „Měli jsme to všechno potlouci — myslí si snad leckdo, a pak bychom byli dosáhli svobody!“ Ejhle milý příteli, ve Francouzích při veliké revoluci ku konci minulého století učinili tak jak pravíš, radikalněji již se nemůže provésti revoluce jako ji oni tenkráte provedli, všechny nepřátele svobody buď pobili buď vyhnali ze země, všechny statky jim pobrali a všechno učinili ve vrchovaté míře, co jen si přáti může smysl nejzuřivějšího revolucionáře. A přece proto navrátila se jim zase libovláda nejen pod Napoleonem (která přece byla ještě rozumná a s dobrou administrací spojena) nýbrž pod Bourbony se vším příslušenstvím reakce, se zkaženým dvorním životem, s hierarchicko-jezuitskými praktikami atd. Učinili novou revoluci r. 1830, vyhnali Bourbony a posadili na trůn Ludvíka Filipa, měšťanského krále. Ale za krátký čas měli tu přece zase libovládu, celá ústava byla jen na oko a chytře se obcházela, peníze jen vládly celou zemí a Francouzové opět způsobili revoluci v r. 1848, vyhnali Ludvíka Filipa a zavedli republikánskou vládu bez krále, Jak nyní všichni pozorujeme, nedosáhli ani touto revolucí pravé svobody a jejich republikánská vláda tak jest přítelkyně práva a svobody jako byly předešlé monarchické. — Tento patrný příklad Francouska ukazuje nám velmi skvěle, že pouhá revoluce není postačitelný prostředek k dosažení svobody: ona sice podaří-li se změní vládu, ale staré obyčeje navrátí se brzy zase s novými osobami.

To jest přirozená a patrná věc: neboť revoluce jest jenom prostředek ke zbavení se od špatné nenáviděné vlády, ale ona ještě není sama v sobě prostředek k založení a udržení dobré vlády. Tu věc musíme míti především na zřeteli. Revoluce každá jest sama v sobě neštěstí, ale tenkrát když toto nevyhnutelné neštěstí udělá možnou cestu k budoucímu většímu štěstí, tenkráte musí každý moudrý tuto nehodu snésti trpělivě v naději onoho po ní následujícího blaha, tak asi jako se nepříjemnému rozkousnutí ořecha pro jádro, které obsahuje, rádi podrobujeme.

Také tak nebude nikdo moudrý dělati revoluce pro revoluce samé, nýbrž jen proto, aby na ně následovati mohla dobrá vláda, a kde nemám jistotu neb pevnou naději, že by po provedené revoluci se mohla zaříditi a udržeti dobrá vláda, tam jest hřích nad národem raditi neb působiti k revoluci, neboť uvaluji na národ jenom nehody revoluce, aniž mu mohu *) pojistiti jakých výhod z toho. Neštěstí, ztráty revolucí způsobené trpí národ, ale užitek z toho nemá nikdo jiný než ti, kteří se skrze revoluci k vládě dostali, a nyní místo předešlé, revolucí zrušené vlády, zase mohou kořistiti z národu.

Jenom národ zachovalý a vzdělaný může míti svobodu a spojenou s ní dobrou vládu, tuto pravdu, které nás učí zkušenost dějepisu, musíme vždy především na zřeteli míti. Národ nevzdělaný, kdyby se celý zkrvácel samými revolucemi, nedocílí přece svobody a práva, nýbrž bude vždy zase brzy ošizen a do libovlády nazpět vtlačen. Národ mravně zkažený byť by i vzdělán byl, přece zase svou pokažeností plete vždy sám na sebe metlu absolutie.

Všimněme si Francouska a vizme příčiny pro které se tam při všech revolucích nechce ujmouti pravá svoboda. Veliká část národu jest ještě hrubě nevzdělána, důkaz toho máme ku př. v tom že vyvolili za hlavu své republiky Ludvíka Napoleona; omámeni pouze slávou a bleskem jména Napoleon, odevzdali vládu nad sebou dobrovolně do rukou člověka, který jest obyčejný avanturník, a po ničem jiném na světě netouží než aby zase mohl státi se císařem. Kdyby byli rozuměli věcem byli by toho času vyvolili Cavaignaca, a byli by pojistili republikánskou svobodu a právní vládu beze všeho snažení po reakci. — Na druhé straně zase mezi vzdělanci francouskými jest taková mravní zkaženost, že největší část z nich jen po osobním zisku, po rozkoších atd. baží a veřejné národní záležitosti jenom za nástroj pro sebe považuje ke svému pozdvižení v moci a v důchodech. Proto jsou samá strana, ne strany podle rozličného přesvědčení, ale strany toužící jen pro sebe po vládě v zemi. —

Kde není národ zachovalý a vzdělaný, tam jest marné svrhovati revolucemi staré vlády, neboť zase se dříve neb později všechno zlé navrátí třeba se osoby a okolnosti změnily, a národ nemá z revoluce nic než trochu škody a nepořádku. V takovém pádu musí se napřed odstraniti tyto závady každé pravé svobody a teprva potom jest naděje a vyhlídka na možnost dobré a trvanlivé právní vlády.

Budeme budoucně přehlížeti dějiny zdařilých revoluc a pátrati po příčinách, kterými se jednotlivé národy zbavili špatných vlád a dosáhli svobody a přesvědčíme se, že historie ztvrzuje dobře zkušeností zásady naše svrchu pronešené.

II.

(Slovan z 8. února r. 1851.)

Každý komu štěstí přeje čísti také Vídenský Denník pozoroval zajisté již dávno naši chladnokrevnost, s kterou si nevšímáme všech jeho článků ustavičně proti Slovanu brojících. Skoro ani jedno číslo tohoto časopisu neprojde, ve kterém by se Slovanu nedostalo ponaučení, pohanění a odpor. Vídenský Denník náleží, jak bez toho známo,

---

*) Orig. má asi chybu tiskovou: mohou. (P. v.)

mezi planety vlastního světla nemající, a když náhodou nemá o Slovanu co psát, vybírá rozumy z Vídenských německých časopisů, a jako by k nim obsahem byl, dovídáme se z něho všelikou moudrost úvodních článků Lloyda, Reichszeitungu a t. d.

Poslední čas bylo viděti na Víd. Denníku velikou mrzutost, proto že jsme mu neodpovídali, a snažil se patrně všelikým způsobem rozdrážditi nás zase k nějaké polemice. Ale všechno nadarmo, naše chladnokrevnost byla Irkutská, a ani tvrzení jeho, že již slovanská bývalá strana na sněmu říšském není žádnou stranou, jakési útrpně-radostné vypravování jeho, že nynější vláda se pranic na zásady a žádosti naší strany neohlíží, kdežto prý má strana maďarsko-starokonservativní přece ještě vplyvu atd. ani to všechno z nás nevynutilo jediného slova odpovědi. Ani když p. V. V. T o m e k, bývalý český dějepisec nyní domácí a hospodářský leibhistorikus u hr. Thuna počal s celým svým titulem psáti do Víden. Denníka politické úvodní články, nedivili jsme se již tomu veřejně, nýbrž pomyslili si jen v duchu: Sic transit gloria mundi. *)

Nemoha z nás tedy žádným způsobem vynutiti slova a svésti nás k hádce uchopil se Víd. Den. v zoufalství posledního prostředku, který ostatně prozrazuje trochu ostrovtipu. **On počal totiž Slovana chválit**, dobře věda že nás tak musí přinutiti k odpovědi. Neboť jest jisto, že všelikou hanu a potupu od Víd. Denn. rádi a rovnodušně sneseme ještě k tomu se srdečným potěšením: ale chvála od něho, tu si nemůžeme nechat líbiti, neboť jest to nejhorší nehoda, která by nás jen potkati mohla. Vídenský Denn. chválí ve svém 24. čísle náš článek „Revoluce“ ve 4. svazku letošního Slovana!

Když dne 5. února okolo poledne toto nešťastné číslo Víd. Denn. přišlo do Kutné Hory nejen že jsem měl zkažený oběd, ale ani v noci mi nedalo spáti, a ustavičně jsem zpytoval svědomí, nemámli na sobě nějaký smrtelný hřích, pro který mne takto Bůh tresce. Je to něco strašlivého, být pochválen ve Víd. Denn.; kdo to nezkusil, není v stavu uvěřiti: všechny tělesné nemoce, podagra, suchá lámání, kámen, rheuma, rak, zimnice, všechny chyrurgické operace, trhání zubů, řezání nohy atd. musí býti pravá rozkoš, proti tomu citu, když člověk svýma vlastníma očima čísti musí svou chválu ve Vídenském Denníku!

První věc, když jsem se zpamatoval, byla přečísti si bedlivě onen svůj článek o revoluci, jestli snad by byl bez mého vědomí ďábel do něho nenasel koukolu, tak jako v onom podobenství v písmě. Našel jsem ale článek zrovna tak vytištěný, jak byl napsán a uslyšíme hned co se v něm tak velice líbilo redakci Vídenského Denníka. Praví totiž Víden. Denn., „ž e p r ý v o n o m č l á n k u d o k a z u j i v e l m i d ů r a z n ě, j a k v e l i k é z l é j e s t r e v o l u c e, j a k n e m o u d r é b y b y l o b ý v a l o v Č e c h á c h c h o p i t i s e r e v o l u c e c o p r o s t ř e d k u k n a b y t í s v o b o d y, k t e r a k k l a m n á b ý v á v ů b e c n a d ě j e s k l á d a n á v r e v o l u c i“ atd. Krom několika málo dissonancí se prý ten článek Víd. Denn. velmi líbí neb jest prý psán jako Národní Noviny v nejzasloužilejší době své, a také prý mně nejlépe slouží vtip a sloh (!!) kdykoli prý se pohybuji na takovémto rozumném poli, přeje si aby ten náš článek se neminul s dobrým účinkem na Slovana samého. „N e n í p r ý a l e d o s t n a t o m j e d n o u z a č a s v y s l o v i t i p ř e s v ě d č e n í o z á h u b n o s t i v š e c h r e v o l u c í. J i s t ý z p ů s o b p s a n í k a z í t a k d a l e c e r o z u m, c h u ť, m r a v n í p o v a h u l i d u, ž e s i n a p o s l e d y v n i č e m r o z u m n é m, k r á s n é m a p o č e s t n é m n e l i b u j e, a t o j e p o t o m t a k o v ý s t a v, v e k t e r é m s e r e v o l u c e n e j z á h u b n ě j š í l e h k o u j í m a j í, t a k ž e j i ž p o t o m ž á d n é s p a s i t e l n é p o n a u č e n í n e b ý v á n i c p l a t n é.“

Amen, doložme k tomu, vždyť rozumíme. Totiž není dost na tom, když jednou za čas dokáži lidem, že pouhou revolucí se ještě nic moudrého nesvede, ty musíš kromě toho tak jako Víd. Denník pořád vládu chválit a k poslušnosti napomínat, musíš lidem dokazovat že oni všichni nevědí a nerozumí, co by jim bylo k dobrému, nýbrž jen vláda že tomu rozumí. Tak ale jak Slovan píše, musí se časem svým pokazit u Čechů r o z u m, c h u ť a m r a v n í p o v a h a, že konečně nebudou ani obležení a vojenské soudy držet z a r o z u m n é, k r á s n é a p o č e s t n é vynálezy. Když pak Lloyd tak r o z u m n é, k r á s n é a p o č e s t n é věci píše, jako to, že se u nás vláda nebude moci nikdy říditi dle většiny sněmu, pokazí se čtením Slovana tak lid český že r o z u m, k r á s u a p o č e s t n o s t těchto věcí ani nahlížeti nebude!

Strany té revoluce ale jsme si přece s Víd. Denn. dobře nerozuměli. Lituji arci toho, že tiskový zákon nedovoluje mi, vysvětliti Víd. Denn. hodně zřetelně ten ve-

---

*) Jak známo ustanoven jest p. Tomek od hr. Thuna za profesora na universitě Pražské, ale poněvadž centralismus nedopouští, aby byl v Praze profesor č e s k é h o dějepisu, kterému p. Tomek rozumí, musel se státi profesorem r a k o u s k é h o dějepisu, a jíti na nějaký čas do Vídně přiučiti se tam, co bude přednášet. Plat profesorský běží již p. T. nyní ačkoli nepřednáší, a kromě toho má po ten čas co bude studovat ve Vídni měsíčně 100 zl. stř. přídavku. Že při svých studiích a dietách má tolik času ještě, aby mohl psáti články do Víd. Den. jest lehce pochopitelno. Red.

liký rozdíl, který jest mezi mým a jeho smýšlením o revolucích, ale tolik přece mohu pověděti, že smysl celého mého článku ve sv. 4 byl jiný než on myslí. Já totiž jen myslím, že revoluce sama sebou **nepostačuje** k dosažení a udržení svobody, nýbrž že ještě jiné věci jsou k tomu potřebné, a že bez těchto jiných v mém článku neuvedených věcí jest revoluce marná a škodlivá.

Vezměme ku příkladu za příklad Severní a Střední Ameriku. Oboje udělaly revoluci a zvítězily proti svým předešlým vládám. Přece ale panuje jen v Sev. Americkém Soustátí pravá svoboda, jinde v osvobozené Americe ale jen nepořádek, střídající se despotie stran, chudoba a libovůle. A přece jest tu a tam republika! Poněvadž ale obyvatelstvo v Sev. Americe jest vzdělané a zachovalé, na proti tomu obyvatelstvo v zemích od Španělů kolonizovaných nevědomé, líné, pověrou zkažené, proto mají onino obyvatelé Sev. Americ. Soustátí pravou svobodu, a tito nepořádky a despotie navzdor jménu republiky.

Pošetilý byl by ale každý, kdo by nenahlížel prospěšnost a vznešenost té revoluce, kterou Sev. Amerikánští proti anglické vládě provedli, a kdo by chtěl tvrdit, že ji neměli dělat, že si tím uškodili? Na druhé straně ale mohl by leckdo dokázati, že by se ku př. obyvatelům některé jiho- neb středoamerické republiky o nic hůř nebylo vedlo pod Španělskou vládou, jako se jim vede v republice, to jest že se jim po revoluci a v republice vede zrovna tak zle jako za španělské vlády, neb jen formu proměnili a stará nezákonnost zůstala.

Kdo tedy chce dělati revoluce musí dvě věci napřed považit: **předně** máli pevnou naději vyhrát, **za druhé** máli pevnou naději po výhře zavésti lepší svobodu a lepší vládu než byla ta proti které revoluci způsobil. Když tedy jest národ utištěn, buď pod vládou cizího národu, buď pod vládou libovolné jednající s osobami a s jměním občanů, nemá ještě zásluhy ten, kdo národ takový k povstání přivede, neboť není nic snadnějšího než způsobiti revoluci u národu utlačeného; ale ten má zásluhu, kdo přivede onen národ do takového stavu, ve kterém schopen jest cizí libovůle se zprostiti a svobodu pravou si zaříditi. Jakým spůsobem se pak toto osvobození stane, to jest věc lhostejná, nejlépe a nejzásložněji ovšem, když to jde beze všeho boje a beze krve. Jest patrno, že utiskovatelů jest proti velikému počtu utlačených tak málo, že boj mezi nimi byl by asi jako boj mezi kočkou a lvem, a že by vlastně veliký počet utiskovaných jen vůli svou důrazně projeviti potřeboval a hned by přestati musela všeliká libovůle a útisky. K tomu ale bylo by zapotřebí takové vzdělanosti a svornosti všech utiskovaných, která se zřídka kde najde, poněvadž jest vždy hlavní péče utiskovatelů udržeti své poddané v nevědomosti, v pověrách, v nesvornosti, zameziti jim všelikou příležitost k usrozumění a ke sjednocení. Proto také zřídka kde se svoboda vydobude zcela bez boje hmotného a bez krveprolití: neboť většina lidu zůstane neutrální a nedbá o nic, a straně národu- a svobodymilovné nepodaří se sebrati takovou moc, aby již při pouhém vystoupení její upustili utiskovatelé od svého utiskování, nýbrž zapotřebí jest obyčejně ve skutečném hmotném boji poraziti je a přinutiti k upuštění od nespravedlivé vlády. — Tolik tedy pro vysvětlení Víd. Denn. Lehko jest ovšem tomu mluviti o zákonních cestách, kdo sám ve své moci a libovůli má zákony, a plete si z nich dle libosti karabáče a pouta na svobodu a právo: zkušenost celé historie nás učí, že na tom není možno vybojovati na zákonní cestě svobodu, nýbrž jen na revoluční. To by měly uvážiti všechny vlády, které svou libovůli chtějí ukrývati do forem zákonnitosti.

Jednu věc která se ale přece prý nelíbila Víd. Denn. na našem článku jest začátek, a jmenovitě nářek náš na zrádu mnohých, kteří náleževše dříve k naší straně opustili nás v těžkých okolnostech a za bídnou mzdu jiným slouží proti nám. Vídenský Denník nás vyzývá, *abychom prý řekli, kdo jsou ti zrádci, abychom jmenovali jejich osoby a skutky!*

Faustínku! Faustínku! co to ode mne žádáš?

Správa záležitostí obecních.

(Slovan z 5. a 15. února a 9. dubna r. 1851.*)

Již dosti dávno máme *svobodné obce* — ačkoli vlastně toto jméno svobodných obcí nepřináleží vším právem tak zřízeným obcím jako jsou naše, které dílem jsou pod ustavičným poručnictvím podkrajských úřadů, dílem zase skrze zrušení hromad obecních a odevzdání všeho řízení výboru ponechávají občanům jen příliš málo samovůle v řízení vlastních obecních věcí. A však nechceme zde o tom jednati, jak by vlastně obce naše zřízeny býti měly a jaký by musel býti obecní zákon, aby skutečně obce naše zasluhovaly jméno svobodných obcí a aby občané mohli býti se řízením obecním spokojení. Tentokráte chceme jenom občany naše, zvlášť vesnické upozorniti na některé věci, o kterých víme, že se leckde v nich chybuje a že

---

*) Pro tento článek a následující „Proč jsem občanem?" byl Havlíček postaven dne 12. listopadu 1851. před porotu Kutnohorskou, která jej jednohlasně osvobodila. Vláda pomstila se odvlečením Havlíčkovým do Brixenu 16. prosince 1851. (P. vyd.)

leckde občanstvo naše ani té svobody, které poskytuje náš nynější obecní zákon nepoužívá.

Větší část našich českých vesnic odporovala svým časem velmi srdnatě proti spojení mnohých vesnic v jednu obec jak to toho času vláda provésti chtěla. Těší nás ještě posud, že jsme toho času v Národních Novinách všemožně se přičiňovali k tomu, aby se mnoho vesnic v jednu obec nespojovalo. Ovšem že by nyní měly takové veliké obce mnoho pohodlí, zvláště jejich páni představení: byl by se na obecní útraty vzal do služby nějaký písař, jenž by se byl v krátkém čase stal lenochem pana představeného, obecní písař byl by zařídil kancelář, byl by vedl protokoly a dopisy s podkrajskými a jinými úřady, byl by četl místo pana představeného všechny zákony, nařízení a dopisy od úřadů přišlé, zkrátka obecní pan písař byl by všechno všude, a páni představení i s pány občany byli by v krátkém čase ničím, tak jako nebyli ničím před rokem 1848. K tomu ještě si musíme přimysliti, že by ve krátkém čase mezi těmito pány obecními písaři a vládními úřady nastalo dopisování a jednání v cizí němčině, které by větší část občanů nerozuměla, a máme hotovou svobodu a samosprávu obcí.*) K dovršení všeho byl by snad vyšel jistě v krátkém čase zákon, že obce nesmějí svého písaře obecního dle libosti propustiti, nýbrž že jenom s přivolením vyšších c. k. úřadů smějí jiného písaře přijmouti a svého propustiti — a tak by si obce samy za své peníze nad sebou byly zřídily pány, kteří by vždy více hleděli u c. k. úřadů než u svých obcí se zalíbiti.

To pravíme a opakujeme pro utěšení myslí těch pánů představených obecních, kteří snad nyní na časté psaní a čtení v obecních záležitostech dříve nezvyklé broukají, a v této své mrzutosti snad často na obecní písaře si s takovou libostí vzpomínají, jako Izraelité od Mojžíše osvobození na hrnce masa v otroctví Egyptském.

A však nejsou přece ve správě záležitostí vesnických obcí a v povinnostech představených tak veliké čáry a kouzly, jak by se mnohému na první pohled zdáti mohlo, a každý rozumný a zkušený muž, který drobet pérem vládnout umí, snadno zastati může velmi dobře službu obecního představeného, jen když si všechno pěkně zavede.

Především dostává zákonník, v němžto obsaženo jest takové množství zákonů, že ani doktor práv všechno přehlédnouti a pamatovati si nemůže. Kterak tedy má vesnický obecní představený tolik času míti, aby všechny ty zákony přečetl a kde má nabrati tolik paměti, aby si je všechny pamatoval? — K tomu jest snadná cesta. Obecní představený zařídí si malou knížku z několika archů papíru. Když přijde nový svazeček zákonníku, podívá se jen na nadpisy všech v něm obsažených nařízení, kteréžto nadpisy jiným písmem vytištěny jsou a v sobě již krátký obsah nového zákonu a nařízení nesou, o čem totiž jedná. Tuť hned pozná představený pouhým zdravým rozumem, které nařízení by se mohlo již nyní neb budoucně jeho povinností týkati, ku př. o silnicích, o školách vesnických, o muzikách, o žandarmech atd., zkrátka o věcích, které se v životě vesnickém přihoditi mohou. Mnoho jiných nařízení a zákonů jest zase v zákonníku takových, z jejichžto nadpisů již také hned pozná představený, že jich nikdy ve vesnici jeho zapotřebí nebude, ku př. o clách, o vysokých školách, o gymnasiích atd. Představený tedy zákony, z jejichžto nadpisů již pozoruje, že se vesnických potřeb netýkají, ani čísti nemusí, za to ale tím bedlivěji ať si přečte zákony a nařízení, z jejichžto nadpisů pozoruje, že by jich buď hned neb budoucně potřebovati mohl. Těchto zákonů bude vždy jen menší část v zákonníku a přečtení a vyrozumění jejich nedá mnoho práce. Pak si představený v knížce své udělané zapíše v krátkosti obsah takového pro vesnický život potřebného zákonu a podotkne vedle toho tu stránku na které onen zákon v zákonníku stojí. Tak bude míti představený ve své knížce s nepatrnou prací malý rejstřík všech zákonů týkajících se vesnických věcí, a poněvadž jich není příliš mnoho lehce je ponese v hlavě a kdyby i na něco pozapomněl, a časem svým v některé věci rady si nevěděl, může si tuto věc, o které pochybnost má, lehce ve svém rejstříku najíti a dle stránky tam naznamenané pak onen zákon v zákonníku si vyhledati a dle něho se zachovati.

Kromě zákonníku dostávají ale obecní představení ještě mnoho jiných přípisů a nařízení od podkrajských úřadů a na tyto si nejvíc ztěžují, že s nimi mají mnoho práce. Tato práce ale jest zcela zbytečná a podkrajští úřadové by mohli snadně obecní představené od ní vysvoboditi. Jest totiž obyčej podkrajských úřadů, že obecním představeným zasílají psaná oběžní nařízení, která v obci nezůstanou, nýbrž zase se od představeného do jiné obce zaslati musí, a která si tedy představený buď sám opsati neb opsat nechat má a musí. To však jest jenom neslušné, nepotřebné, škodlivé a svémyslné týrání obecních představených. Kdyby v každém podkrajském úřadě litografický čili kamenopisní pres*)

---

*) Musíme si totiž pomysliti, že jak toho času věci stály, z lidí schopných k takovémuto obecnímu písařství málo který uměl slova poctivého česky napsati.

*) Pro ty, kteří nemají o tom povědomost, klademe následující vysvětlení tak nazvaného chemického kamenotisku, který pro rychlost svou jest velmi užitečný. Dříve se totiž všechno co kame-

zřízen byl, který mnoho nestojí, mohlo by se každé oběžní nařízení vytisknouti a každé obci zvláštní výtisk zaslati, který by si nechati a schovati mohla. Tak by se zbavili představení velmi mnohého zbytečného opisování, a přestal by tak mnohý nepořádek, vznikající tím, že si časem představený takové nařízení neopíše, nepamatuje, neb mu hned z počátku nerozumí a s nikým se strany toho poraditi nemůže. Náklad, který by tímto všeobecným lithografováním povstal byl by zcela nepatrný. — Rozumí se samo sebou, že by si představený zase do jiného rejstříku vytahovati měl krátký obsah takových podkrajských nařízení dle kterých se také budoucně říditi má.

Co se ostatně přípisů k jiným ouřadům a osobám jakož i protokolů doma vedených a jiných písemností týče, přihodí se sice v malé obci velmi zřídka jen příležitost k nim, a tu přede vším sluší upozorniti pány představené na to, aby při skládání takových spisů nevyhledávali nikdy zvláštních slov a dlouhých výkladů, jako to obyčej bývá všech málo kdy píšících. Hlavní pravidlo jest zde, v krátkosti zcela obyčejnými slovy, jak se vždy slušně mluvívá, napsati to co třeba jest, neboť hledanými a obšírnými slovy padají takovíto spisové vždy do jakési směšnosti a nesrozumitelnosti. Ostatně najde představený, který za příčinou našich špatných škol není dostatečně sběhlý v písemnostech, vždy člověka, který obšírnější a těžší spis jemu sestaví, aniž k vůli takovému řídkému pádu zapotřebí jest všeliké obecní samosprávy se vzdáti a písaři ji přenechati.

II.

Představený obecní má dvojího druhu povinnosti: předně takové, v nichžto co zastupitel obce jedná buď s úřady neb s jinými osobami cizími, za druhé takové ve kterých co vyvolený představený řídí správu obecních věcí doma a jedná s obyvateli své obce. **Každý v skutku svobodomyslný a moudrý muž chová se k představeným a vyšším svým zrovna tak, jak chce aby se zas jeho podřízení k němu chovali a s podřízenými jedná zase vždy tak, jak si přeje, aby jeho představení jednali s ním.** Toto pravidlo jest sice krátké, ale přece se málo kde zachovává docela, jest mnoho představených kteří ve své vesnici, která je vyvolila, dělají nepotřebné veliké pány, u podkrajských úřadů ale zas až nepotřebně podlízají. Nepravíme to zde proto, abychom snad představené k zbytečnému a nemístnému odporu, k nějakému tak zvanému furiantství proti podkrajským úřadům popouzeli, neboť to by byla rovněž taková chyba jako zbytečná a nemístná podlízavost. Ale jest ve všem jistá meze jak k poroučení tak i k poslouchání. Mnozí představení myslí, že podkrajským úřadům ve všem cokoli nařizují vzdorovati a protiviti se musí, byť by od nich nežádali nic víc než co zákon předpisuje. Jiní zas představení podrobují se až příliš úslužně každé vůli podkrajských úřadů byť by třeba tato vůle nebyla zákonní a protivila se svobodě a právu obce. Obojí jest stejná chyba a stejně škodlivá.

Na druhé straně zase ve svých obcích doma mnozí představení do té samé chyby padají. Buďto chtí ustavičně jen poroučeti i ve věcech, po kterých jim vlastně nic není a dle spůsobu starých patrimonialních úřadů provozovati pány nad jistými třídami obyvatelstva obce, anebo zas si neumí ani tolik vážnosti a poslušenství v obci opatřiti a udržeti, kolik by jim skutečně náleželo. To ovšem není vždy chyba a vina představených samých, nýbrž také občanů, posud ještě velmi zakrnělých ve starých zvycích a krátkozrakých ve svých veřejných záležitostech. Obyčejně shledá se u nich směšná vlastnost, že si z představeného, kterého si sami vyvolí, mnohem méně dělají než z úředníků od vlády ustanovených. A proč? proto že snad nemá uniformu s hvězdičkami a s kordem! To ale prozrazuje špatné ponětí o svobodě, když si občané sami neumí vážiti představených, které si vyvolili. Víte co to znamená? To znamená, že sami sebe držíte za děti nedospělé potřebující poručníka ve všem, aby jim také představené ustanovoval, které poslouchati mají; to znamená, že sami v sobě nehledáte tolik rozumu, abyste si dovedli vyvoliti řádného představeného, který by hoden byl vaší úcty a důvěry; to znamená, že sami sebe a svůj stav snižujete, jakoby mezi vámi nebyl nikdo, který by zasluhoval tolik úcty a důvěry, kolik představenému sluší od jeho podřízených. Představeného vyvoleného svobodně má každý tím více si vážiti; ne ale naopak se domýšleti, že proti tomu, kterého jste sami za představeného si vyvolili, mnohem více si dovoliti smíte, než proti těm představeným, které vám ustanovila vláda. Takové způsoby, kde občané proti svým voleným představeným neslušností a neuctivostí si dovolují, považujíce

———

nem tištěno býti mělo, muselo do kamene vrýti, což byla práce příliš zdlouhavá a drahá. Nyní ale se jen chemickým ingoustem, který zvláštní přípravu má, spis na obyčejný papír napíše, z toho papíru se pak na kámen opleskne, a z tohoto kamene se pak může i několika setkrát otisknouti. To všechno jde velmi rychle a lacině, zapotřebí jest jenom, aby ten písař, který ono nařízení opisuje, místo obyčejného ingoustu psal chemickým a pak za hodinu může býti z tohoto spisu 100 otisků hotových. Tištěný takto spis vypadá zrovna tak jako onen psaný, neboť jest na vlas otištěn, tak jak byl napsán.

je jako za nic, ukazují jenom nedospělost k občanské svobodě, ukazují, že starý kvas absolutismu ještě příliš hluboce vězí v myslích lidu, kdežto jen byli zvykli toho se báti a toho (aspoň veřejně a zjevně) si vážiti, koho nad nimi ustanovila vláda. Či snad myslíte, že všem nepřátelům obecní svobody, kteří by chtěli, abyste zas tak byli pod „otcovskou" správou patrimonialních úřadů jako před r. 1848, myslíte, že jim takové zneuctívání vaše svých vlastních vyvolených představených není velice vítané, aby mohli říci, že vy ani nechcete sami správu svých obecních věcí vésti, že si žádáte býti zas pod poručnictvím jako dříve. Namítne snad někdo proti tomu, že tu i tam se volba představeného nezdařila, že vyvolený představený není takový jaký býti měl, že to jest muž, kterého si vyvolila většinou hlasů strana protivná atd. To ale zde nic neplatí. Ať si je představeným kdokoli, jeli řádně a podle zákonu většinou hlasů vyvolen, musí mu každý, i ten kdo ho nevolil, ve všech úředních záležitostech dáti tu vážnost, kterou by dal představenému dle své vůle vyvolenému. V tom právě záleží rozumná a jedině možná pravá svoboda, že se každý podrobiti musí většině hlasů, jinák bude panovati vždy jen libovůle a násilí. Menšina, která propadla, může se ovšem přičiniti, aby si pro budoucnost hlasů získala a většinou se stala, pro nynějšek ale se podrobiti musí většině. Jest to tedy povinnost a také rozum a vlastní prospěch to žádá, aby každý občan vyvolené své představené v takové ano ve větší uctivosti měl, jako jiné vysoké i nízké úředníky, aby jim rozumnou povolností a všelikým spůsobem úřad jejich ulehčovati hleděl, tak aby veden býti mohl ke cti všech občanů a celé obce, aby je ve všem rázně podporoval — zkrátka, aby v osobách svých svobodně vyvolených představených ctil svou obecní svobodu a sám sebe co svobodného, od starého kancelářského otroctví zbaveného občana.

S bolestí tedy musí každý pravý přítel svobody, který běhům jejím rozumí, hleděti na ty pády, když ustavičně před okresními soudy přicházejí žaloby pro zneuctění obecních představených od občanů, z čehož jen viděti jest, kterak zaslepený lid sám svou svobodu nohama šlapá a nedospělost k ní na jevo dává.*)

Hlavní příčina všech nedůstatků ve zřízení obecním, a hlavní původ všech těžkostí pro představené a výbory obecní jest ale poměr mezi domkáři a mezi gruntovníky, pramen, z kterého se věčně prýští kyselost a sváry mezi občany. V tom ohledu zvláště jest zapotřebí dospělosti občanstva jak usedlého tak i domkářského, aby se uvarovaly obě strany všech nemilých následků jaké z toho povstati mohou pro všeobecnost nejen vesničanů, nýbrž celého národu vůbec.

Snad ještě málo kdo si náležitě rozvážil, kterak vlastně dobré vyrovnání a svornost mezi domkáři a usedlými jest vlastně základ celé naší svobody, základ budoucí občanské blaženosti. Kdo by toho nechápal, porozumí tomu velmi snadně z následujícího: Pokavad nebude mezi občanstvem a vojskem panovati jedna mysl, a ta přesvědčenost, že při pravé konstituční a právní vládě se všem jak vojsku tak občanstvu lépe povede než pod libovolnou vládou, pokavad bude voják z jakési špatně rozuměné stavovské hrdosti se záštím a opovržením pohlížeti na občana, potud není lehce možná dojíti k pravé konstitučnosti, neboť se strana libovolně vládnoucí vždy ve svém protikonstitučním jednání může spoléhati na vojsko co nástroj k provedení vší své protikonstituční libovůle. Všichni ale beztoho víme, že skoro všechno vojsko (totiž sprostí) pochází ze stavu neusedlých, neboť že skoro každý zámožnější synu svému od vojska lehce pomůže, to jest všeobecně známé tajemství. Pokavad tedy bude panovati nesvornost a sočení mezi neusedlými a usedlými občany, musí se také vždy udržeti a zvětšovati zášť vojska proti občanstvu, neboť lid vzatý do vojska, již doma zvyklý ve svých rodinách na zášť proti všem usedlým co svým utiskovatelům, a pak ve vojsku, jak bez toho známo, od

---

*) Když si ku př. vládní organy jako žandarmové dovolují hrubá zneuctění obecních představených, jako se nedávno přihodilo v městečku V., kdežto o trhu dva žandarmové poslaní tam pro udržení pořádku, tamnějšího vůbec váženého představeného, lékárníka p. K., zatknouti a odvésti chtěli, proto že je s podpisem, který od něho žádali, odkazoval k radnímu, jenž tam místní policii pod sebou má, čímž se největší pobouření lidu stalo, prozrazuje to ovšem nedospělost a hrubou nevzdělanost takových žandarmů, kteří nedávno z kasárny vzatí a do žandarmské uniformy oblečení, myslí že snad oni jsou vláda a páni v zemi. Rozumný a vzdělaný žandarm si jistě něco podobného nedovolí. Ostatně nám ale takové a podobné, dosti často přicházející pády, kde jednotliví žandarmové bez potřeby občany týrají, ukazují jen smutné následky toho, že naše žandarmerie proti všemu pravidlu v rozumně zřízených konstitučních zemích jest pod vojenským komandem, kdežto má být zcela pod úřady civilními a pod obyčejnými soudy, a jmenovitě v každé obci, kam přijde, jen výkonným orgánem představeného nikoli však dohlížitelem a pánem i nad ním, což jest obrácený svět. Pokud bude žandarmerie naše tak jako nyní zřízena, nebude nikdy oblíbena v lidu, byť by sebe větší horlivost v pronásledování zločinců ukazovala. Neboť žandarmerie má býti pro pohodlí, ne však pro strach a pro týrání pokojných a poctivých občanů.

svých představených vedený k vypínání se nad občanstvem a k opovržení všemi, kteří komisárek nejedí, tím více se rozlítí proti všemu občanstvu, proti civilistům (jak on říká) a vždy s radostí bude pohotov ke každému potýrání a potlačení občanstva. Vláda když vyloučila domkáře ze všelikých volebních práv v obci a ze spoluužívání obecností, neučinila to jistě proto aby se sedlákům zavděčila, ona dobře věděla, že lid tento neobrátí svou zášť proti vládě jakožto jedinému původci tohoto svého vyloučení, nýbrž jen proti sedlákům.

Přece proto ale mají usedlí občané navzdor těmto zákonům vždycky příležitost udržeti se v dobrém srozumění, v občanské lásce a svornosti s neusedlými, jenom kdyby měli ze všeho moudrý náhled, rozuměli kam co směřuje a varovali se opatrně všeliké nemístné pýchy a neužilosti proti svým méně zámožným spoluobčanům domkářům a podruhům. Čili snad vám, když si to moudře považíte, stojí těch několik bídných grošů a zlatých, které od neusedlých za pasení některého kousku dobytka neb drůbeže na obecních gruntech vynucujete, za tu zášť, která tím mezi vámi a jimi povstává a která vám i jim nese již nyní a ponese časem svým ještě smutnější ovoce, která jest hlavním nástrojem k utištění všech? Když samotní šťastnějším osudem svých vlastních rolí a usedlostí máte důstatek, nemůžete těm svým spoluobčanům, kteří tak šťastný osud jako vy nemají, dopřáti pod mírnými výmínkami alespoň obecních polí? Musíte je obtěžovati platy k obci, které beztoho nevynášejí tolik co by za řeč stálo, a přece jsou vždy příčinou nesvornosti a škody obou stran? — Jak mnohý nerozumný raduje se z toho a vypíná se nemálo, že nyní jsou sedláci — jak někteří říkají — vrchností nad domkáři a podruhy! O ty moudrá novopečená vrchnost dávno nehodná toho dobrodiní, žes starou vrchnosť se svého hřbetu střásla! Což pak myslíš, že páni ministři snad z lásky a specialní úcty k sedlákům vyloučili domkáře ze všech obecních práv? — Ó krátkozraký! Ty své nadýmání nad domkářem peprně zaplatíš daněmi, které se z tebe pumpovati budou všemi stranami, a syn domkářův ten je bude na tobě v bílém kabátě exequirovat a nemoha na tobě svou od otce zděděnou zášť jinák vylíti, bude ti stát s flintou před očima co voják, abys byl spokojen.

To jsou ty dobré následky z utiskování domkářů.

Proč jsem občanem?

(Slovan z 1. března r. 1851.*)

Nic na světě není tak obyčejného, jako to čemu říkáme: nevidět pro oči, totiž že člověk obyčejně si nevšímá toho, v čem je a nepozoruje nic z toho co se ustavičně okolo něho plete. Kdosi nazval člověka velmi trefně zvířetem zvykovým, čím se vyjadřuje to, že si člověk časem svým všemu zvykne a že již konečně při věcech ustavičně se s ním a okolo něho opakujících ani nic nemyslí, tak jako by tyto věci musely se zrovna takto díti a jako by se ani jinák díti nemohly.

Pozorujme ku př. naše náboženství. Co ono jest za našich časů? Skoro nic jiného než že lidé při jistých příležitostech podrobují se jistým ceremoniím, jejichžto pravý význam již málo který ví, že chodí v jistých dobách do kostela dívati se na jisté ceremonie, které již tisíc a tisíckrát viděli, že při tom odříkávají buď z knížek neb nazpamět formule, které již tisíc a tisíckrát odříkali, aneb poslouchati poloospale kázání, které již tisíc a tisíckrát bylo mluveno a slyšáno, že jistí synkové málo se naučivší nacházejí co důstojníci církve za málo práce hojných příjmů, že lidé neumělí, hloupí a daremní ve jménu své pravověrnosti povyšují se nad rozumné, moudré a počestné, že lidé nic nevěřící prohlašují za kacíře ty kteří přec něco věří atd. atd. tak se jeví náboženství obyčejně za našich časů. Proč vlastně bylo zřízeno, aby totiž se množila láska a poctivost mezi lidmi, aby jeden druhého podporoval, aby člověk toho, čím nad zvířetem jest povýšen, náležitě si vážil, na to se již nyní málo kdo pamatuje, jakož se také vždy skoro zapomíná na tu okolnost, že náboženství není na světě jako by toho potřeboval Bůh, nýbrž proto, že toho potřebují lidé, zkrátka, že jest a má býti ku prospěchu lidstva a ne pro Boha. Jest starý a velmi nebezpečný blud na světě vedoucí k tomu, že člověk kdyby nejhanebnější byl, jen když se modlí a svíčičky atd. obětuje, sám se sebou spokojen jest, a tento blud vyšel z toho nešťastného obyčeje říkati a učiti, že Bůh proto lidi stvořil, aby jej ctili atd. Hodinář dělá hodiny, aby dobře šly, a tím jest poctěn teprva hodinář, když jeho hodiny dobře jdou a svůj účel vyplňují. Jak rádo se říká, že má být člověk služebníkem božím: dobře, jsou ale dva služebníci, jeden poctivý, pracovitý, věrný ale rovný při tom a jak se říká bez komplimentů, druhý lenoch a šibal ale při tom pochlebník jenž ustavičně svého pána vychvaluje. Nerozumný a pošetilý pán bude si více vážiti tohoto druhého služebníka pochlebnického, ale rozumný pán prohlédne brzy mělkost pochlebníkovu a ocení řádnost prvního služebníka. Není ani zapotřebí k tomu doložiti, mámeli a smímeli si Boha představovati takového jaký jest onen pán pošetilý a nerozumný, aneb musímeli si jej představovati ve způsobu onoho druhého pána totiž rozumného.

Zrovna tak jako s náboženskými záležitostmi stojí to v tomto ohledu s občan-

---

*) Viz pozn. vydav. při článku „Správa záležitostí obecních“.

skými. Lidé již skrze tolik století zvykli si stejným krokem šlapati v tom jhu, které jim od chytřejších ale zlomyslných spolutvorů na bedra vloženo bylo pod rozličnými záminkami, také až do konce ve jménu a s udaným plnomocenstvím božím a které nyní nazýváme státní zřízení. Člověk, zvyklý při všem se tázati: **proč?** a **nač?** (bohužel jest takových lidí posud přece jen malá částka), neví, máli se více horšiti nebo smáti, když tak pozoruje státní zřízení národů počítaných k civilizovaným. Ve všech učebních knihách přirozeného práva můžeme se dočísti toho že stát zřízen jest proto, aby v něm dosáhli lidé bezpečnosti osoby a jmění, práva, spravedlnosti a větší pozemské blaženosti atd. atd. Budeme bez předpojatosti rozvažovati, jak dalece toho všeho dosahují lidé ve státním spojení, a jaké vůbec užitky mají lidé z toho, že jsou ve státu živi, při čemž zcela všeobecně jednati chceme nejmenujíce ani jeden ani druhý stát a však majíce hlavně na zřeteli tak zvané policejní státy, státy ve kterých se vláda do všeho míchá, a zanechávajíce každému na rozhodnutí jak dalece okolnosti od nás uvedené a objasněné také v tom neb onom státu skutečně se vyskytují. Pro uvarování všelikého nedorozumění musíme však již napřed podotknout, že vypočítávajíce zde škody a nepohodlí, které obyčejně ze státního spojení vyplývají, nemíníme tím, aby snad lidstvo zase k prvotnímu divokému stavu se navrátilo, nýbrž chceme jen každému jasně před oči postaviti nevyhnutelnost velikých reforem (oprav), kterých zapotřebí jest, máli stát býti skutečně tím, k čemu určen jest. Až posavad nejeví se nám alespoň stát skoro jinak nežli co nucená společnost, ve které množství obtíže nesou proto aby malý počet dobře a vesele žíti mohl.

Počněme především s výlohami, které lidi mívají k vůli tomu že jsou ve státu živi. Výlohy tyto jsou nesmírné a každý by se zhrozil té přeukrutné sumy, kdyby se všechny v některém státu spočítati mohly. Nesmíme totiž mylně se domnívati, že snad daně,*) ačkoli jsou všude dosti veliké a pořád se ještě zvětšují, že pravím tyto daně jediná jsou výloha, kterou máme k vůli tomu, že jsme občané jistého státu. Naopak se musí říci, že přece tyto všechny daně, byť by se počítaly na sta millionů, přece jenom nepatrná suma jsou, proti těm ostatním výlohám, které občané jen k vůli tomu mají, že v státu žijí.

*) Slovo d a n ě zde béřeme v tom smyslu, že znamená všeliké dávky, které občané prostředně neb bezprostředně do státních důchodů odvádějí, tedy kontribuci, domovní daň, dědičnou, osobní, výdělkovou, z příjmů, potravní, cla, za sůl, za tabák, za kolky, taxy, loterii, poštovní platy, mýta atd. atd., jakáby koli jména tyto dávky v rozličných krajinách ještě míti mohly.

Vezmeme přede vším vojsko. Myslíte snad, že ty nesmírné milliony, které se z daní vydávají na platy, na šatstvo, na zbroj, na jiné vojenské potřeby, že to již všechny výlohy jsou, které k vůli vojsku máme? Přiražte k tomu ty ohromné sumy, které jednotlivé rodiny každoročně potají na to vynakládají, aby své syny při assentování od vojska osvobodily, přiražte k tomu ty sumy, kterými se zámožnější dovoleným spůsobem od té povinnosti vykupují, přiražte k tomu všechny rozmanité výlohy a útraty každoroční assentírky, pak to, co se odvedeným od obcí dává na cestu, co se za vojáky ročně posílá z domu na přilepšenou, spočítejte kdyby to možná bylo výlohy jednotlivých občanů na ubytování vojska a na přípřeže, konečně k tomu ke všemu přiražte, co se pro všeobecnost ročně ztratí tím, že několikrát sto tisíc nejzdravějších a nejsilnějších mužů ani krejcar ročně nevydělává a pomyslete si tu ohromnou sumu, o kterou by se všeobecné národní jmění ročně zvelebilo, kdyby každý z nich denně jenom ku př. 10 kr. stř. prací svou vydělal: a pak teprva dohromady budete míti pravé ponětí o tom, co vás ročně vojsko stojí, a co by se ročně v celé zemi ušetřilo, kdyby vojska nebylo.*)

Od vojska přejděme k úřadům a sice přede vším politickým. Kdokoli s těmito úřady v takových státech, jako zde na zřeteli máme, co činiti měl, ten asi bude nejlépe vědět, že ta část daní, která se na udržení těchto úřadů ročně nakládá, příliš nepatrná suma jest proti tomu, co na ně kromě toho občané ještě ze svých kapes (obyčejně potaji) vydávati musejí, když s nimi co jednati mají. Kdyby bylo možná býti vševědoucím a vésti rejstříky na tato vydání, podivili bychom se zajisté jejich veliké sumě. Nesmí-li se, jako to obyčej jest v policejně-libovolných státech ani mu-

*) Obyčejně se sice říká, že prý se zas při vojsku mnoho lidí obživí, to ale jest stará pověra, kterou mezi lid přivedli ti, jimžto držení velikých vojsk ku prospěchu jest, a kterou od té doby bezsmyslně jeden po druhém opakuje. Kterak se kdo obživí při vojsku? Jestli nechceme mluviti o jistých nepočestných obživách jistého druhu ženských, lichvářů a některých spekulantů a lieferantů, kteří stát okrádají, nezůstane z toho nic než obživení těch, kteří pro vojsko šatstvo, potravu atd. pracují a prodávají. Myslíte ale, že ti lidé, kteří následkem nynějšího systemu vojáci jsou, nebudou jísti a píti, myslíte že se nebudou odívati, kdyby na vojně nebyli? Rozdíl jest jenom ten, že nyní živi jsou na všeobecné útraty dost špatně, a že by pak sami ze svého výdělku byli živi mnohem lépe. Celá tato špekulace s obživou od vojska připadá mi tak, jako by některý hospodský každému ročně platil 1000 zl. stř. pod tou výminkou, aby je u něho utratil! —

cha hnouti bez vědomí a bez povolení úřadů, musí se k těmto výlohám přiraziti ještě ohromná suma všech ztrát, promeškání, skrácení v obchodu atd., kterou občané utrpí buď nejapností úředníků, buď vůbec tím, že se nemohou ve svých živnostech volně a svobodně pohybovati.

O soudních úřadech platí totéž: a kdybychom ani to nepřipustili, že časem z úplatku nespravedlivě soudí a křivdu činí, již to obšírné a pedantské zřízení jejich vede k tomu, že občané majíce nějaký soud nemohou se nikterak i při vší poctivosti soudů uvarovati nepotřebným a dosti citelným výlohám, tak že takový v soudu zapletený občan s podivením se sám sebe tázati musí: Nač já vlastně přispívám v dani své také na udržení soudů, když musím pokaždé, kdy soud potřebuju, přece ještě mnohem více platiti než zač celá ta práce při nestranném ocenění stojí? — Když ale zase vezmeme soudy ne v rozepřích civilních, nýbrž v poměru k zločinům, musíme uznati s nemalým podivením, že jest v zemi více osob zaměstnaných se souzením zlodějů než se zlodějstvím, což jest jistě nepřirozený poměr, a položertovně, poloopravdově mohlo by se říci, že by občané k tomu přišli laciněji a pohodlněji, kdyby zlodějům místo jejich příjmu z krádeže vysadili roční dobrovolné paušale, které by jistě nemuselo být tak veliké, jakou útratu ročně máme se zloději u soudů a v kriminalech. Tím chceme jen tolik říci, že by celé soudní jednání mohlo býti mnohem jednodušší, a že pro celek mnohem užitečnější jest, kdyby se jednotlivému časem pro rychlost a jednoduchost soudu stala křivda, než když se všem vinným a nevinným ustavičná křivda děje dlouhým, nekonečným a zapleteným řízením, na které se ani žádný občan bez advokáta spustiti nemůže.

Strany úřadů stavitelských a finančních jest lépe v tomto ohledu pro uvarování zlosti ani nic nemluviti. Chraň Bůh, abychom snad v tom myslili naše stavitelské a finanční úřady, jejichžto příkladnou řádnost, správnost, nezištnost atd. bez toho všichni známe, neboť každý ví, že u nás ani jeden sládek neb vinopal neb kupec atd. žádnému finančnímu úředníku jak živ ještě ani krejcaru nedal, a také za to ani vědro piva neb kořalky nepřevařil, ani libru pašovaného zboží jak živ v rukou neměl atd., což všechno ještě ve mnohem větší míře platí o úřadech veřejnými stavbami zaměstnaných. Ale v takových zemích kde vidíme, že pachtýři veřejných státních staveb tím rychleji na miliony bohatnou čím rychleji jejich stavby padají, kde pozorujeme, že jen za veliké úplatky může někdo zpachtovati práce na náklad národu vedené, kde vidíme, že se pro úplatek železnice, silnice atd. vedou zcela jinudy než kudy by to prospěch všeobecný požadoval, kde vidíme, že se ustavičně i zcela nepotřebné stavby veřejné konají ze žádné jiné příčiny než aby to jistým lidem vyneslo, v zemích kde vidíme, že úředníci ustanoveni k dohlídce na cla a daně asi desetkrát tolik zpotřebují než jejich plat obnáší atd. atd.: běda občanům v takových zemích neb oni kromě těch daní které na řádné udržení těchto úřadů platiti musejí, ještě kromě toho škodují také ze svého všechno to, co tito úředníci a pachtýři více vydělají a zpotřebují. Přidejme nyní k tomu při stavitelských úřadech ty škody, které se všeobecnosti, obcím a jednotlivcům dějí tím, že se jisté stavby ne podle jejich vůle a potřeby, ne podle jejich praktického náhledu, nýbrž jen podle vůle jistého nepraktického a obyčejně i neumělého úřadu díti musí, co dále zbytečné komise při tom, dohlídky ještě zbytečnější stojí atd. atd.; přidejme dále k tomu co trpí průmysl sládkův, fabrikantův, kupcův, atd. ustavičnou dohlídkou, vázaností, nepřiměřenou daní, nezapomínejme dále na to, oč stát při monopolech (jako sůl, tabák, prach atd.) ještě po odrážce daně, výrobky tyto pro neprakticky a příliš nákladně zřízenou fabrikaci dráž zhotovuje, než by je zhotovil každý jiný průmyslník atd. atd. atd. což všechno ani vypočítati nelze; a pak teprva budeme míti před očima tu pravou sumičku kterou musí národ každoročně na tyto úřady vynaložiti.

Co se stavu učitelského týče, pokud od státu placen jest, nemůže se ovšem říci, že by k vůli němu tak značně přibývalo daní, neboť se ty vlády, o kterých zde mluvíme, pilně varují, aby stav škol a poučení národu nepřivedly na lepší stupeň. **Nechceme míti učené poddané, chceme míti hodné** (rozuměj: hloupé) — to jest velmi známý výrok jistého ne příliš dávno zemřelého císaře. Ačkoli však výlohy, které přímo z daní na veřejné vyučování jdou, příliš jsou nepatrné, nesmíme přece mysliti, že těmi již všechno pro občana jest odbyto. Kdybychom nežili ve státním spojení, dávali by rodičové své děti, kterým by dobrého vzdělání opatřiti chtěli, k mužům známým pro svou učenost a moudrost a u těch by se jistě za polovici času a za polovici útrat dvakrát tolik naučili, co se naučí nyní, kdežto stát jako všechno jiné i vyučování vzal do svého monopolu a skrze 18 let (od 6—24) nechá mládež mořiti z většího dílu nepotřebnými vědomostmi a svěřuje vedení její z velké části lidem, kterým nejde nikdy tak velice o rozšíření vědomostí, o zvelebení národu, jako vlastně o své zaopatření, a kteří také se obyčejně vyznamenávají jen otrockou oddaností k velmožům než láskou k vědám. Když povážíme kolik tisíc musí rodičové na syna svého vynaložiti než proběhne všechny školy, a v jak nepřirozeném poměru stojí nabyté v oněch školách skutečné vědomosti k vynaloženým penězům, shledáme že nejsou to malé výlohy, které vynucuje nepotřebně system státní na vychování od

svých občanů. Nepatrná část těchto peněz plyne do kapes učitelů a professorů samých, jejichžto mizerné platy musí občané takto chtěj nechtěj zlepšovati. Při tom se musí litovati jen toho, že se obyčejně takové platy nedávají učitelům za to, aby se synkové něčemu naučili, nýbrž z většího dílu jen aby dobré klassy dostali, opět vina státu, který hledí jen na vysvědčení a ne na umění. Kdyby to nebylo takové, nemohlo by se ovšem nic namítati proti tomu, že rodičové učitelům v státních službách ustanoveným a od státu placeným, přece ještě od svých synů platí, ba naopak, kdyby to jen co odměnu za lepší vycvičení svých dětí dávali, musело by se jim ještě raditi, aby dávali co možná nejvíce. Neboť jest to jediný výdatný prostředek, který mají občané v rukou proti špatnému státu a pro některejší jistou a spasitelnou změnu státního zřízení. Špatný stát naschvál učitelům a professorům dává v poměru k jiným úředníkům malé platy, aby schopnější lidé raději k jiným vděčnějším stavům a zaměstnáním se obraceli než k učitelství, a aby tak nemohla se příliš zmáhati osvěta v národu, která jest úhlavní prostředek proti vládní libovůli. Když tedy rodičové pozorují přičinlivost a horlivost na učiteli a prospěch dětí svých, velmi dobře učiní, když se za to co nejvděčněji odmění; tím sobě uloží dobrovolnou daň, která jim a dětem jejich časem svým ušetří desetkrát tolik jiných nepotřebných daní, a nejjadrněji vyvrátí se tak nechvalitebný směr libovolného vladaření.

Nejsme však ještě s všelikými výlohami a škodami, které takový spůsob vlády kromě daní ještě občanům působí u konce, a jedna z nejhlavnějších jest ještě manipulace s penězi a se státními dluhy. Ve svém článku „P e n í z e“ (Slov. Pros. 1850 č. 6.) vysvětlili jsme dosti obšírně tyto nesmírné škody, pročež není zapotřebí zde ještě jednou věci známé opakovati, obzvláště nyní kdežto sami právě nejvíce tuto okolnost na sobě zkoušíme.

Obyčejně se sice říká, že ve svobodných státech, jako ku př. v Anglicku mnohem větší daně jsou, a však kde i to pravda jest, nesmíme zapomínati, že tyto od nás svrchu vypočtené výlohy, které libovolná vláda občanům způsobuje, mnohonáctekrát převyšují všeliké i největší daně Anglicka, kdežto kromě těchto již občané angličtí jiných výloh nemají. Na druhé straně nesmí se zase mysliti jako by Anglicko již pro nás bylo svrchovaným idealem státního zřízení, neboť kromě pevného nezrušitelného práva nezdají se ostatní zřízení Anglická pro jiné národy příliš lákavé býti k následování. Jsou však ještě jiné svobodné státy ve kterých i daně jsou menší než v absolutních*) a přece kromě daní již občané nenesou žádných jiných obtíží a vydání k vůli státu.

Považivše všechny ty nesmírné výlohy, které libovolné vlády občanům svým spůsobují a zarmoutivše se z nich, zarmoutíme se ještě mnohem více, když povážíme, co za všechny tyto výlohy, obtíže a ztráty tito občané dobrého mají!

Ani jeden z ústavů od libovolné vlády zřízených není vlastně k tomu, k čemu se vyhlašuje určen býti, a skoro každý z nich působí zrovna naopak. Vezměme který koli. O vojsku ku př. určeném k bezpečnosti občanstva, pro udržení pokoje a pořádku, který občan by mohl říci, že jemu pomohlo k zachování bezpečnosti osobní neb jmění? Mnohem více slyší se v podobných státech o tom, že vojsko tu a tam nepořádky a různice způsobilo, týralo samo pokojné občany, škody způsobilo na jmění pokojných občanů. To samé najdeme u ostatních ústavů podobných států. Každý ku př. ví, že by jednotlivý zkušený a řádný občan lépe udržel stavby státní v pořádku a s větším prospěchem je zřizoval a řídil, nežli to činí celý houf draze placených úředníků! Každý ví, že se člověk za rok u pořádného privatního učitele naučí třikrát tolik než v státní škole! Každý ví, že politické úřady často více zmatků než prospěchu ve svých okresech způsobí, že by mnohem snadněji občané obstáli bez politických úřadů, nežli úřadové tito bez občanů. Vůbec se nelze při takových státech uvarovati porovnání s bývalými vrchnostmi, a jako nikdo upírati nebude, že by bývalí poddaní mnohem lépe byli obstáli bez svých vrchností, nežli tyto vrchnosti bez poddaných tak i absolutní vláda více potřebuje své poddané občany, nežli tito občané potřebují takovou vládu.

Po všem tomto uvážení nemůže si žádný obyvatel podobných států otázku: **Proč jsem občanem?** předložiti, než s nejtrpčím citem. Na všech stranách pozoruje, že státní zřízení dokonce není k jeho prospěchu, nýbrž všude jen k jeho škodě, a že jen tenkráte by mohl on sám ze státního spojení užitek míti, kdyby se odhodlal s vlky výti a na útraty ostatních utištěných svůj vlastní prospěch vyhledávati. Tak se konečně musí ve veliké části občanů zroditi onen nepřirozený cit, který stát za nepřítele svého a za škůdce považuje a který jest zcela protivný citu svobodného občana, jenž musí cítiti lásku a vděčnost ke svému státu, poněvadž sebe v něm cítí šťastným a spokojeným, poněvadž vidí, že státní zřízení jsou k jeho prospěchu, ne pak on k prospěchu státu.

A proto také jest marné čekati od občanů libovolného státu nějakou občanskou mysl, nějakou upřímnou oddanost a lásku k státu, nějaké vlastenectví.

---

*) K absolutním nesmí se počítati jen ty, které i jméno toto zjevně nesou, nýbrž i takové, kde se pod rouškou konstitučnosti libovolný absolutismus provozuje.

Svobodný výrob a svobodný obchod.

(Slovan z 29. března a 12. dubna r. 1851.)

I.

Čím dále tím více nabudou pro Evropu důležitosti tato zde svrchu postavená slova, a poznenáhla stanou se heslem dvou stran, které se odjakživa pod rozličnými jmény na světě spolu potýkají, totiž mezi stranou aristokratickou a demokratickou. Také pro nás, ačkoli nestojíme posud v proudu událostí evropejských, nýbrž dílem jen co diváci, dílem co pozdní následovníci účastenství máme v krocích světa, přece bude čím dále tím více zapotřebí, abychom vyjasňovali sobě tyto poměry a nabývali o nich v mysli pravá, nepředpojatá ponětí.

Směr dobrý nynějšího věku jest docíliti, aby každý sám v poctivosti užíval ovoce práce své, přičinění svého, schopností svých a jmění svého, což docíliti chce strana demokratů. Jest to ovšem ideal, který se na tomto světě v úplné čistotě nikdy provésti nemůže, ku kterému se ale lidstvo musí vždy přibližovati. Směr aristokratů jest vzdalovati se od tohoto idealu. Demokratie žádá svobodu a právo, aristokratie žádá libovůli a nadpráví. Nesmí se však slova aristokratie a demokratie bráti jen v obyčejném smyslu, ve kterém se šlechtic za aristokrata a lecjakýs křikloun za demokrata pokládá. Mnohý kníže a hrabě, ačkoli se za demokrata nevydává, přece přispívá k provedení pravé demokratie mnohem více, než leckterý křikloun jenž v ošumělém kroji popuzuje lid ne proto, aby se tomuto lidu lépe vedlo nýbrž proto aby on sám co vůdce takového lidu za málo práce užívati mohl všech výhod rozené aristokratie. Vůbec za našich časů (totiž po zrušení poddanstva) to co obyčejně jmenujeme aristokratií, totiž majitelové velikých statků, mnohem méně jest nebezpečno účelům pravé a poctivé demokratie, nežli jiný druh lidí a sice bankéři, fabrikanti, velkoobchodníci, tak nazvaná peněžná aristokratie, která nyní jako upír ssaje krev z ostatního člověčenstva.*) Ti jsou vlastně za našich časů ta pravá nebezpečná aristokratie, která hrozí zmocniti se celého světa a uvrhnouti na lidstvo mnohem horší, mnohem trvanlivější jho nežli bylo jho feudální zemskopanské šlechty. Toto jho peněžné aristokratie jest nejvíce proto nebezpečné světu, že nástroje jeho, ta síť do které zaplítá člověčenstvo, téměř neviditelné jsou a jenom účinek se teprva vidí a bolestně cítí, a to ještě jenom od zkušených lidí, neboť jiní toho ani nepozorují, že a jak skráceni jsou, kdežto přece za staré feudální poroby i ten nejsprostší pozoroval, jakým způsobem od vrchnosti zkrácen bývá. Peněžná aristokratie ale jako neviditelná můra ubírá šťávy celému národu: na některé burse promluví spolu několik bankérů několik slov, napíšou několik řádků — a již obrali zem o několik milionů pracně vydělaných peněz: jiný zas vyšle své agenty na všechny strany, skoupí všechno zboží jednoho druhu a uzavře do svých skladů až naň nastane nouze a pak přinutí lid zaplatiti mu toto zboží jednou tak draze.

*) Vlastně až zbytečné jest tuto opakovati, že jmenujíce stav, nemyslíme nikdy každého jednotlivce v něm, nýbrž jak se samo rozumí, vyjímáme ty, které vyjmutí zasluhují.

Šlechtičtí naši majitelové velikých statků zemských nemají žádné rozumné příčiny opírati se pravé demokratii aneb se jí obávati, a jestli to činí, (což bohužel! pozorujeme skoro napořád) činí to za příčinou svých starých předsudků, a osmělujeme se doložiti jen ke své vlastní škodě. Nyní po zrušení poddanství, kdežto přec již ani nejmenší naděje nikdo míti nemůže, že by opět nazpět uvedeno býti mohlo, musí těmto majitelům velikých pozemků (nejsouli krátkozrací) právě nejvíc záleženo býti na odstranění veliké libovůle a velikého nadpráví a na uvedení všeobecném práva a svobody. Neboť oni co stav nemohou míti žádný užitek z libovůle a nadpráví leč nějakou malichernou přednost, a jenom peněžitá aristokratie pohltí všechny výdělky z nespravedlnosti a utiskne tak dobře je, jako nás všechny. Tu přednost ale kterou by majitelové velikých statků skrze aristokratické zřízení dosáhli, tu mají bez toho i při demokratickém zřízení již skrze své jmění, zároveň ale při demokratickém zřízení při všeobecném šetření práva toto jejich jmění nade všechnu pochybnost jim pojištěno jest, na kterém jim přece mnohem více záleží než na prázdných titulech a na formálních přednostech. Na druhé straně však aristokratická libovůle a bezpráví, budouli provozovány od peněžné aristokratie, do největšího nebezpečí a nejistoty přiváděti musí jmění, poněvadž vzbuzují proti sobě co přirozený odpor snahy komunistické a hrubě-socialistické a tyto snahy budeli se jim nespravedlivostí peněžné aristokratie více života dodávati uvrhnou konečně jmění veliké do nebezpečí a do nejistoty, což opět majitelům půdy mnohem škodlivější býti může než aristokratům peněžným. Peněžný aristokrat lehce své jmění v čas nebezpečí uchrání a jinam přenese, ne tak majitel půdy.

Z těch příčin jistě pochopitelných bylo by vlastně jen ku prospěchu majitelům půdy přidržeti se pravých demokratických zásad, práva a svobody, a bojovati proti veliké libovůli a proti velikému bezpráví, což jest jediný a pravý účel rozumné demokratie.

Hlavní známka každé aristokratie jest, že zneužívá moci státní, zákonů ke svému zisku. Tak i naši fabrikanti chtějí cla na cizozemské zboží zneužívati k tomu, aby zamezili cizímu lacinějšímu a lepšímu zboží cestu k nám, a aby nám mohli své špatné výrobky za drahý peníz prodávati. První začátek a účel cla, totiž poplatku který se z přivezeného zboží odváděl, byl ten, aby se zvětšily státní neb panovníkovy příjmy. Brzy však zmizel docela tento účel, a cla se počalo užívati zcela k jiné věci, totiž k obhájení domácího průmyslu, jak se říkalo, skutečně a vlastně ale jen k neslušnému obohacování fabrikantů na útraty a na škodu všech ostatních občanů. To se stalo takto: Pozorovalo se brzy, že země ve kterých kvete průmysl, rychle bohatly, myslilo se tedy: Také naše zem ať bohatne, a ať tedy má průmysl! Zakládali tedy dle příkladu jiných zemí fabriky. Ty se ale nechtěly dařit, neboť ty samé výrobky, které vycházely z domácích dílen byly dražší a špatnější, než výrobky z ciziny přicházející, každý je kupoval, a fabriky domácí nemohly obstát. Jaký tedy proti tomu prostředek? Jaký jiný než nepřirozený a falešný. Pravý prostředek proti tomu nebyl vlastně jiný než přičiniti se, abychom také my mohli tyto výrobky tak dobře a lacině aneb ještě lépe a laciněji pracovati nežli cizozemci, a počkati tak dlouho s fabrikací každého jednotlivého výrobku až v tomto stavu budeme. To se ale zdálo dlouhou cestou a obtížnou, chopili se tedy snadnějšího (jak myslili) prostředku totiž prohibice (zápovědi) a cla. Nedovolili cizozemské výrobky buď docela do země přivážet (prohibice) aneb na ně položili veliká cla. Tak ovšem brzy pomohli fabrikantům domácím k bohatství — ale na škodu celého národu. Ku př. Potřebovali bychom ročně asi 100.000.000 loket kartounu a mohli bychom dostati cizozemský po 6 kr. stř. loket. Když jest možná kartoun kdekoli ve světě za ten peníz udělati a k nám dovézti, jest také možno (aneb může alespoň býti možná) udělati ho u nás za ten peníz. Ale naši fabrikanti by ho ku př. buď pro svou nešikovnost buď pro zištnost nemohli a nechtěli dělati laciněji než za 10 kr. stř. loket. Rozumí se samo sebou, že by přirozeným spůsobem nikdo jejich kartoun nekupoval, nýbrž raději lacinější cizozemský. Aby se to tedy nestalo položí se ku př. na cizozemský kartoun z lokte 5 kr. stř. cla a každý kdo by k nám přes hranice svůj kartoun chtěl voziti musel by z něho od lokte 5 kr. stř. platit. Tak tedy přijde cizozemský kartoun u nás na 11 kr. stř. loket a domácí za 10 kr. bude se kupovati co lacinější. To nazývají ochranné clo, poněvadž prý chrání domácí průmysl. Zatím ale jest celá zem vlastně asi o 7.000.000 zl. stř. ročně tím ošizena, totiž o to, oč by svůj kartoun z cizozemska laciněji dostala, kterážto suma se domácím fabrikantům z bůh darma do kapsy veżene. Jiné věci dokonce se ani do země přivážeti nesmějí a následovně je mohou domácí fabrikanti tím dráž prodávati.

Fabrikanti ovšem namítají proti tomu, že nejdou peníze ze země, že se obživí ve fabrice mnoho lidu, že se může domácí průmysl jen poznenáhla a jen pomocí vlády (totiž prohibice, cla ochranného aneb dokonce i peněžných příspěvků na zřízení fabrik!) vyvinovati atd., což bohužel mnozí jim věří k veliké škodě svých kapes a k velikému prospěchu kapes fabrikantů. Proto se také, abychom podobné předsudky rozprášiti mohli, vynasnažíme celý stav věci každému pochopitelně před oči postaviti, a vyjasniti pravý význam slov: Svobodný obchod, svobodný výrob.

Takové vyjasnění jest u nás právě tím potřebnější, poněvadž naše země česká nejvíce se průmyslem honosí, a sice průmyslem hlavně nepřirozeným a jen podobnými prohibicemi a cly drženým a poněvadž oboje noviny samostatné v Praze vycházející totiž Const. Blatt a Deutsche Zeitung (české již za příčinami vojenské vlády nevycházejí žádné) v rukou našich německých fabrikantů jsou, a tedy jak se samo sebou rozumí, proti všelikému snížení cel a proti svobodnému obchodu co možná nejvíce brojí, a mysl lidu v této věci zaslepují.

Myslívalo se sice dříve, že ta země jest nejšťastnější a nejbohatší která z ciziny nic nepotřebuje nýbrž všechny své potřeby sama ze sebe si opatří. To však není pravda, nýbrž země která nejvíce z ciziny potřebuje může býti nejbohatší a nejšťastnější jest jistě ta zem, která si všechno co chce odkudkoli opatřiti může. Věc tato jest velmi jednoduchá a o bohatství a štěstí celých zemí a celých národů platí to samé co o jednotlivých: kdo má víc příjmů než vydání jest šťastný a možný. Která země tedy ročně více vydělá než potřebuje, ta je šťastná a mohovitá. Na tom ale není mnoho záležíno jestli země mnoho svých potřeb z ciziny kupuje, aniž se může říci že by tím něco tratiti musela.

Obyčejně se myslívá a říkává, že země, která za víc peněz z ciziny zboží kupuje nežli svého zboží do ciziny prodává, tím chudne: ani tomu není tak, aspoň nemusí být tak. Neboť jestli kupuje jenom za to cizí zboží, co jí z vlastního výrobu nad potřebu zbývá, a jestli toto z ciziny kupované zboží se hned nezpotřebuje (nesní, nezkazí) jest přece patrno, že tato země rok od roku bohatne, totiž o to zboží co z ciziny nakoupila a které jí přece zůstane, a její stav vždy zlepšuje.

Štěstí a bohatství země a národu nezávisí tedy právě od toho, jak mnoho z ciziny kupuje a jak mnoho tam zase prodává; hlavní výminky štěstí a bohatství země a národu jsou: předně, aby se více

vydělalo než se zpotřebuje a za druhé, aby se hodně mnoho vydělalo a hodně mnoho zpotřebovalo. Obě tyto výminky jsou nevýhnutelné: neboť země která více potřebuje než vydělá, musí chudnout a se nuzovat, a země zas která nemůže mnoho vydělat a tedy mnoho zpotřebovat, nemůže být příliš šťastná, proto že málo užije.

Nesmyslnost toho co praví naši fabrikanti, že jest pro národ a zem užitečnější kupovati jejich špatné zboží za drahé peníze, kdežto by se cizozemské lepší a lacinější dostati mohlo, tato nesmyslnost jeví se nejlépe z následujícího příkladu: Petr ku příkladu jest šikovný a pracovitý kovář a vydělá si denně svým kovářstvím dva zl. stř. On by potřeboval pro sebe zámek, který by mohl u zámečníka za 1 zl. dostati. Petr kovář by si tento zámek sice také sám udělati dovedl, poněvadž ale to není jeho práce, ztratil by tím tři dni. Otázka: Co má tedy učiniti, má si udělati zámek sám aneb jej koupit u zámečníka? — Tu přece každé dítě vidí, že Petr kovář tím 5 zl. stř. získá, když zámek od zámečníka koupí, neboť za ty tři dni, které na vypracování zámku sám vynaložit musí, vydělal by svou kovářskou prácí 6 zl. stř., kdyby si tedy zámek sám udělal přijde mu na 6 zl , a když ho tedy za 1 zl. stř. koupí, 5 zl. stř. při tom získá. —

Naši fabrikanti ale povídají a chtějí nám dokázat, že by to pro onoho kováře užitečnější bylo, kdyby si raději sám zámek udělal za 6 zl. stř., než aby ho od jiného koupil za 1 zl. stř.!! To jest oni to nepovídají zrovna o Petru kováři, nýbrž povídají to o celé zemi, že získá tím, když svoje domácí zboží kupuje dráž než by dostala cizí. Oni ovšem dokládají že v takovém pádu peníze v zemi zůstanou, to jest ale zrovna tak jako kdyby někdo, jenž ve své zahradě dukát ztratil, tím se těšiti chtěl, že zůstal v jeho zemi: zůstal v jeho zemi, ale ztracený jest přece! Tak jako by Petr kovář řekl: když si sám zámek udělám, nevydám žádných peněz, kdybych ho ale třeba za 1 zl. stř. od jiného koupil, vydám přec ten zlatý, když si tedy zámek sám udělám, ušetřím ten zlatý! — Pěkné to ušetření když zatím tolik práce promeškáš, za kterou bys mohl 6 zl. stř. dostati! Pak bys mohl koupiti zámek a ještě by ti 5 zl. zůstalo. A rovněž tak zem, která výrobky domácích fabrikantů dráž kupovati musí než by cizozemské dostala, tratí tím zrovna tolik oč jsou domácí dražší..

Ale obživí se při domácím průmyslu množství lidí — říkají fabrikanti. Pěkná to obživa. Kdyby země všechno to zboží, které potřebuje, a které by z cizích zemí (bez cel) laciněji dostati mohla než od domácích fabrikantů, kdyby, pravím, země všechno to zboží z cizozemska kupovala, může za ty peníze, které by jí zbyly, všechny dělníky takových fabrik domácích zdarma vyživit, z toho oč jí zboží laciněji přijde, a ještě jí mnoho zbyde, totiž všechno to co fabrikanti domácí, clem ochránění, jakožto svůj roční rebach do kapsy strčí. Vždyť to přece vidíme jak náhle naši páni fabrikanti pod stínem ochrany velkých cel bohatnou, vidíme že nebohatnou ze svého umění ani ze své přičinlivosti, nýbrž jediné z monopolu, poněvadž velikým clem odstraněno jest všechno cizozemské lacinější a lepší zboží. A na čí útraty, na čí škodu bohatnou, patrno jest ze všeho toho co jsme pravili. Kdo pak jest u nás fabrikantem? Těch, kteří svým věcem rozumí a schopni jsou zdokonalovati výrobu a činiti nové užitečné vynálezy, pravých fabrikantů, těch jest jako bílých kavek málo: největší část fabrikantů našich jsou lidé, kteří beze všeho umění jenom za několik tisíc zlatých si nástrojů opatří, s kterými mohou pod ochranou vysokých cel zem svou o peníze holiti.

Jestli tedy ministr Bruck znamenitým snížením cel těmto pánům jejich nezasloužené výdělky trochu přistřihnouti, a celé zemi lacinější a lepší zboží opatřiti zamýšlí: musíme jej za to jenom chváliti a nanejvýš přáti si, aby v krátkém čase na to ještě větší snížení cel nastoupilo a tak se poznenáhla přiblížilo zrušení všech cel a počátek zcela svobodného obchodu.

Žádost našich fabrikantů, aby velikými cly proti konkurenci cizích fabrik hájeni byli, jest tím neslušnější, poněvadž brojí proti zásadě: Co sám nechceš nečiň jinému. Neboť nesmíme zapomínati, že fabriky při svém založení zničily množství řemeslníků proto, poněvadž mohly fabriky výrobky své laciněji dávati než řemeslníci. Žádali tito řemeslníci ke své ochraně, aby zboží od fabrikantů zhotovené clo platiti muselo takové, aby se vyrovnalo s tím clem zboží od řemeslníků zhotovenému v ceně? Aj! tenkrát se nic neučinilo pro řemeslníky, a pro fabrikanty mělo by se to činiti? Která fabrika nemůže konkurovat v láci a dobrotě zboží s jinou, ať zhyne! neboť to důkazem jest, že jí není zapotřebí. Fabriky, které se živí jen ochranním clem a prohibicí, jsou jen hmyz hlodající na těle země, a ssající šťávu z národu.

Ať nikdo nemyslí, že snad všechno toto z nenávisti k fabrikám a fabrikantům pravíme, a že snad se počítáme do druhu těch pošetilců, kteří myslí, že fabriky jsou jen k záhubě světa. Naopak my pokládáme fabriky za veliký pokrok, za veliký užitek pro svět, ale jen pravé fabriky, a pravé fabriky jsou u nás ty, které v stavu jsou dobrý výrobek svůj nejlaciněji prodávati a žádného ochranního cla nepotřebují.

Každá fabrika při svém založení byla škodlivá těm, kteří ten samý výrobek dříve co řemeslníci hotovili, ale ona byla zároveň užitečna všem těm, kteří dříve onen výrobek od řemeslníků kupovali dráž. Po-

něvadž ale jest patrno, že těch, kterým fabrika byla užitečná, kterým opatřila lacinější zboží více musí býti nežli těch, kterým ublížila totiž řemeslníků onoho výrobku: tedy jest patrno, že v celku byla lidstvu užitečná.

Užitečnost fabrik záleží v tom, že důmyslnými stroji usnadňují a ušetřují lidstvu práci. První, který před pluh zapřáhl voly a tak oral zem, byl fabrikant proti tomu, kdo ji rejčem neb motykou jen vzdělával, a tento s rejčem zase již zasluhuje nazván býti fabrikantem proti tomu, kdo snad by jen svou rukou beze všelikého nástroje zem vzdělával. Kdo první sochorem páčil kámen ze země, již byl fabrikant proti těm, kteří jen vlastníma rukama jej zdvihali, neboť on sám se svým sochorem docílil tolik, coby 3—4 pouhýma rukama nedocílili. To co vidíme na těchto prostých a prvopočátečních příkladech v malém, to také poskytují nynější fabriky lidstvu ve velkém. Kolik stotisíc lidu by muselo pracovati a jak by byla jejich práce obtížná, ba dílem nemožná, kdyby chtěli zhotoviti tolik jehel do roka, kolik jich zhotoví jedna belgická dílna! A jak vysoko v ceně by přišly jehly takto hotovené!

Ale právě proto, že fabrika jest jen pro usnadnění lidské práce, mizí všechna zásluha fabriky, když práci neusnadňuje. V tom pádu ale se nalezají všechny fabriky, které prohibicí neb clem ochráněny býti žádají proti konkurenci cizozemských. Neboť jest jisto, že tyto cizozemské mnohem více usnadňují práci, poněvadž lepší a lacinější zboží zhotovují a naše fabriky, které clem chráněny býti musejí, jsou proti oněm cizozemským v tom samém poměru, jako řemeslníci proti našim fabrikám.

V budoucích článcích odůvodníme ještě z jiných stran užitečnost svobodného výrobu (produkce) a svobodného obchodu.

II.

Žádný nemůže upříti, že země Severo-amerického Soustátí nejrychlejším během bohatnou, že tam mezi obyvateli všelikých tříd nejvíce blahobytu a spokojenosti se nachází. Důkazy toho vidíme v tom, že se tam ustavičně hrnou a stěhují lidé z celé Evropy, že tam počet obyvatelstva až k neuvěření rychle se množí, že všechno to, co se nevyhnutelně za záminky bohatství považovati musí, jako železnice, lodě, obchody, města v nesmírně rychlém poměru roste. Všelikým třídám občanstva dobře se daří, dělníci mají veliké platy a přece se dobře vede hospodářům, rolník bohatne a dobře žije v té míře jako řemeslník, obchodník a průmyslník. Moudrý pozorovatel běhu světa táže se: Odkud pochází tento blahobyt všeobecný, toto zázračné vzrůstání národu tohoto? — Z ničeho jiného než ze všeobecné svobody, z pravé zákonnitosti. Každý tam pracuje pro sebe, nikdo jiný nedělí se s ním o výtěžek jeho příčinění, každý si vyhledává neobmezeně živnosti, k jakým schopnost a chuť v sobě cítí, žádný zákon, žádné úřady jej v tom neobmezují, každá schopnost, každá přičinlivost jest tam vážena a nikdo se za práci nestydí. Odtud přichází štěstí, vzrůstání a blahobyt Severo-amerického Soustátí.

A co ještě mnohem podivnější jest, stálý pokoj, největší jistota jmění a osoby panuje v těchto zemích a ačkoli se tam sbíhají nejnepokojnější lidé z celého světa, ačkoli tam zcela neobmezeně mohou hlásati i nejškodlivější učení, ačkoli tam vedle sebe sídlí vyznavačové na sto rozličných náboženství, a ačkoli při tom není tam žádného vojska, žádné žandarmie, žádných vyzvědačů: přece tam není žádná revoluce, žádné boje občanů mezi sebou, žádná povstání, žádná spiknutí! To všechno jsou následky pravé svobody a zákonnitosti!

Mnozí ovšem, kteří neradi svobodě nějakých dobrých následků připisují, snaží se připisovati tento blahobyt severní Ameriky, který upříti nemohou, zcela jiným příčinám. Obyčejně říkají, že proto Sev. Amerika tak vykvétá, poněvadž není ještě tak hrubě obydlena, poněvadž prý tam hojnost dobré půdy poskytuje snadno obživu atd. Dále dokládávají, když se jim namítá pokoj panující tam při neobmezené svobodě smýšlení, kdežto i komunista v Evropě co divé zvíře pronásledovaný bez trestu smí hlásati své blouznivé zásady, tu oni říkávají: Nechte jen Ameriku více lidem přeplniti, a uvidíte tam horší nepokoje a různice než v Evropě, ba jistý pád a zničení.

To však jsou jenom řeči lstivé, které za pravdu držeti může jenom člověk nezkušený v bězích světa, aneb člověk nemyslící. Blahobyt Sev. Ameriky nikterak nepochází z hojnosti půdy a z malého v poměru k ní obyvatelstva, nýbrž jedině z pravé svobody tam panující. Mělkost a bezdůvodnost takových svrchu uvedených řečí nepřátel svobody poznáme velmi snadno.

Pochází z půdy nevzdělané a byť by jí sebe více bylo nějaký výnos? To by musely býti nesmírné země středoasiatských Mongolů, na kterých oni se potulují se stády svými, nejbohatší, nejblaženější! Každý i sebe sprostější rozum nahlíží, že jenom ta část půdy výnos dáti může, která se pilností lidskou vzdělává. Byť by si tedy v Americe bylo sebe více půdy a sebe méně obyvatelstva, nemůže přece jiná půda nic vynášeti než ta která je vzdělaná, a vzdělati se jí může jen tolik na kolik postačují síly obyvatelstva. Již z toho tedy vysvítá marnost všelikých řečí, které bohatství a blahobyt připisují hojnosti země. Což pak není ku př. v Sedmihradsku také hojnost úrodné půdy a málo obyvatelstva, proč pak tedy tam nenacházíme to samé bohatství,

ten samý blahobyt jako v některém státu Sev. Ameriky, kde jest třeba ještě i více obyvatelů na čtvereční míli než v Sedmihradsku?

Kdoby ale chtěl blahobyt a spokojenost Sev. Ameriky připisovati tomu, že tam lidé více místa mají rozprostraniti se a nepřekážeti jeden druhému, ten jistě zapomněl, neb dělá se jako by zapomínal na to, že se obyvatelstvo všech států Sev. Amerických posud množí, že jsou východní státy velmi hustě obydleny, alespoň tak hustě jako evropské země, a že v nich přece při stěhování na západ obyvatelů neubývá, nýbrž ustavičně ještě přibývá. — Marné tedy zůstanou všeliké námitky, a pravdou zůstane, že jenom svoboda a dobré státní zřízení příčinou jest blahobytu a neobyčejného vzrůstu Sev. Amerických zemí, a jmenovitě ta část a stránka svobody, která k tomu vede, aby každý pokud možná jen pro sebe pracoval, a celý výnos přičinění svého sám pro sebe zachoval, neživě z toho žádných zahalečů. A k tomu vede především svoboda výrobu a svoboda obchodu, když totiž průmysl a obchod buď velmi málo jsou obmezeny zákony aneb docela nejsou.

Jiný rovněž poučný příklad dobrého působení svobody výrobu a obchodu a škodlivosti obmezení máme na anglických obilních zákonech. To samé čeho posud užívali naši fabrikanti pro sebe, totiž veliké clo obohacovalo dříve šlechtu anglickou z jejích polností, rovněž tak nespravedlivým spůsobem. Anglická země, jak známo, nerodí tolik obilí, kolik by pro hojné obyvatelstvo její zapotřebí bylo, a jak též povědomo, jest největší část půdy v majetnictví tamější šlechty, která role své obyčejně v malých částích pachtuje. Majíc v rukou zákonodárství zemské, uměla si spůsobiti úplnou zápověď (prohibici) cizího obilí v Anglicku aneb alespoň nesmírné clo na všeliké cizozemské obilí, které by se do Anglicka přiváželo, a tím přivedla ceny obilí v Anglicku na nesmírnou výšku. Jeden následek toho byl, že se v Angličanech člověk za hrozné peníze sotva chleba najedl, a druhý následek byl, že anglická šlechta ze svých polí nesmírné pachty dostávala. Dlouho trpěl anglický národ pode jhem tohoto strašlivého monopolu, až konečně po velkém úsilí obilní zákony zrušeny jsou a cizozemské obilí do Angličan připuštěno bylo. To bylo pro Anglicko mnohem důležitější než u nás zrušení poddanstva a roboty. Jako nyní naši páni fabrikanti křičí a naříkají nad zkázou „vlastenského“ průmyslu, když se clo na cizí zboží snižuje, tak lamentovali tenkráte angličtí lordové nad záhubou „vlastenského“ rolnictví v Angličanech, bude-li cizí obilí bez cla neb s nepatrným clem do země připuštěno. Stalo se to přece a jaké byly následky? Žádné jiné než že Angličané mohli ty miliony, které dříve v drahém chlebě atd. z bůhdarma projedli, nyní na jiné užitečné věci obrátiti, a že — šlechta anglická své pachty notně sníižiti musila. Rolnictví anglické neutrpělo ani za mák a kvete jako dříve a to co Angličani vydávají na cizí obilí vynahražuje se jim od jinud v hojné míře.

To samé co byly při obilním monopolu v Angličanech vysoké pachty šlechty, to samé jsou u nás při velikých clech výdělky našich fabrikantů: oboje na ujmu celku a jen k užitku nezaslouženému jednotlivcům. Kdyby dnes neb zítra u nás cla velice zmenšena byla, získá tím celý národ nesmírně, a ani průmysl neutrpí v celku. Jestli sem tam pomine nějaká fabrika, živivší se jen z velikých cel, a dělníci její o práci přijdou, lehko jim bude s nějakou pozorností vlády opatřiti jiná rovněž tak výnosná zaměstnání.

Ovšem že pak této svobodě obchodu přispůsobena musí býti ostatní zřízení země, neboť dáti volný neb skoro volný průchod cizím výrobkům a obmezovati při tom všelijak domácí výrob a průmysl . . . toť jest nesmysl. Proto také vláda čím více cla snižuje, tím více musí osvobozovati domácí průmysl od všelikých pout a překážek, které mu posud volného vzniku nedávaly.

A tak jsme viděli ve dvou jasných a poučných příkladech dobré následky svobodného obchodu a svobodného výrobu.

Vytrvalost opposice.

(Slovan z 28. června r. 1851.)

Mnozí lidé jsou tak slabé povahy, že dobrou mysl a činnost zachovají jen potud, pokavad se jim dobře dle libosti vede; že ale honem vším praští a ve zmalátnělosti o všem pochybují, jak jen přijdou a uhodí na ně nehody. Jestli toto pozorujeme v životě soukromém, tím více ještě jeví se tato smutná vlastnost povahy lidské ve věcech veřejných a politických. Pokavad se vedlo dobře straně liberální, pokavad měla vyhlídky že provedeny budou její zásady a přání do skutečného života: tu jsme pozorovali při mnohých až přílišnou bujnost — nevěděli již co všechno mají chtít, všechno jim bylo málo, nic jim nebylo dost radikální, každý byl u nich zrádce, kdo se opovážil napomínati neb zmíniti se jen o mírnosti a o rozvážlivosti. Takoví lidé se toho času nechovali nic jinák než jako by jim hračka byla celý svět vypáčit a vzhůru nohama obrátit.

Nyní když dílem zbrklostí takových pánů, dílem však okolnostmi nevyhnutelnými zaražen jest pokrok svobody a nastalo panování strany druhé, která sebe

nazývá sice konservativní (zachovávající), zatím ale nic jiného zachovati nechce, nežli čeho jsme my zbaviti se chtěli: kde jsou nyní všechny ty zástupy oněch „božích bojovníků“, kteří za těch časů s peřím a kokardami za kloboukem se šavlami po boku v rozličných uniformách a národních krojích naplňovali hrdinskými řečmi svými všechny hospody království českého? Kde jsou nyní všichni tito mužové pokroku a vojínové pro svobodu, aby pomohli tlačiti skrovný vozík našich práv a svobod, který v hlubokém bahně vězí?

Není jich tuto, zmizeli a zalezli se po dírách jako stříbrné peníze, vytratili se jako hlemejždě na podzim,

větrové je odvanuli,
odplynuli s řekami!

Člověk moudrý, který jsa pilný a rozvážlivý čtenář historie umí sobě v událostech minulých hledati příklady a poučení pro svůj čas, musel ovšem napřed viděti všechno toto, mužové, kteří vědí jakého namáhání, jakých duševních a hmotných bojů stálo to jinde, kde právo a svoboda pevně již zakotveny jsou, tito mužové nemohli téměř ani očekávati, že by trochu hraček, trochu zpěvů a trochu křiků mohlo býti dostatečným prostředkem k zrušení libovolnosti a k zavedení pevného práva v Rakousích. Jest něco na tom, když se říká, že lid ještě není k svobodě dospělý a zralý: neznamená to ovšem jako říkají reakcionáři, že by některý třeba sebe méně vzdělaný národ svobodu a právo jemu udělené **nesnesl**, ale znamená to tolik, že lid nevzdělaný neb málovzdělaný nebo mravně zkažený **nedovede** sobě svobodu a právo vydobyti aneb náhodou vydobyté **zachovati.**

Že náš národ v tomto smutném stavu se ještě z většiny nachází, není snad zapotřebí dokazovati, neboť bohužel! smutná zkušenost ukazuje to nejlépe. Tím ale se spolu sama sebou ukazuje povinnost naše, povinnost všech těch, kterým opravdu záleží na dobytí a udržení svobody, totiž abychom odstraňovali všechny překážky, které v lidu samém dosáhnutí a udržení svobody v cestě vadí, a abychom hleděli národ náš přivésti na onen stupeň vzdělání jak duševního tak i srdečného, který lid schopný činí, vydobýti a udržeti si svobodu a právní vládu.

V tom tedy jeví se vlastně veškerá povinnost všech těch, kteří se k liberálně-národní straně počítají a přihlašují, a zadostučinění této povinnosti není věc malá a snadná, zvláště pak nyní, kde strana liberálně-národní do spodu přišla a nad sebou má stranu nepřátelskou, která nyní v rukou svých drží všechnu moc veřejnou, a s těmito velikými a mohutnými prostředky snaží se zahubiti všechnu činnost strany liberální. Neboť dvě jsou moci bojující od jakživa a všude v lidstvu, dobrá a zlá, světlo a tma, právo a libovůle, jedna druhou hledíc vyhubiti. Ačkoli v celku až posud mnohem více rozšířeny jsou ve světě zlé mocnosti, a dobré jenom poznenáhla jim kus po kuse půdy odbírají: přece již tu i tam, v jednotlivých zemích, u jednotlivých národů úplně zvítězilo právo a světlo nad libovůlí a tmou, kdežto jinde strana svobody buď zcela ani se neozývá, neb jsouc ještě slabá, snaží se teprva o sesílení a budoucí vítězství nad libovůlí. V politickém způsobu mluvení nazývá se strana v tomto okamžení slabší o p p o s i c e: někde tedy strana svobody vládne a tam jest strana protisvobodná v opposici, jinde zas kde vládne strana svobodě nepříznivá, jest v opposici liberální strana. V zemích kde ještě úplně panuje v celé síle své absolutismus, nemůže býti ovšem řeč o žádné opposici liberální, třeba by tam bylo dosti mužů příznivých svobodě a nespokojených s libovládou, proto že tito ani opovážiti se nesmí veřejně se svým smýšlením se prohlásiti: neboť opposice jen tenkráte může býti, kdežto možné jest méně nebo více opírati se veřejně proti straně vládnoucí. Z toho vysvítá, že sice ve všech zemích, kde liberální strana vládne, jest spolu protiliberální opposice, proto že strana liberální třeba vládla a všechnu moc v rukou měla, přece již dle zásad svých nesmí zameziti projevení smýšlení jakéhokoli, a tedy ani smýšlení protiliberálního; na druhé straně ale vysvítá, že liberální opposice může býti jen tam, kde strana svobodě nepříznivá sice vládne, ale z jakýchkoli příčin tolik moci nemá, aby mohla zabrániti všeliké projevení zásad liberálních. V takovýchto zemích spatřujeme obyčejně velmi podivný boj: strana vládnoucí, ačkoli směřuje a přičiňuje se všemožně k zavedení úplné libovlády, přece nesmí tento úmysl svůj veřejně projeviti, a proto se musí alespoň na oko držeti dle jistých zákonů, kterých spolu užívá strana liberální opposice jakožto zbraně a obrany své proti vládě. Jest to boj oboustranné neupřímnosti: ani vláda ani opposice nevyslovuje obyčejně své pravé mínění, vláda proto že na příznivé okolnosti čeká, až bude moci provésti své úmysle, které prohlížejí nyní již zkušenější, liberální opposice zase proto, že jí od strany vlády násilí hrozí.

U nás v Rakousích jak patrno, jsou v opposici všechny liberálně-národní strany jednotlivých zemí. Neboť není nikomu tajno, že strana nyní vládnoucí všemožně hledí nejen zaváděti němčinu do veškerého státního řízení i tam kde ani před rokem 1848 nebyla a že skrze úplnou centralisaci celé říše a jinými všelikými méně neb více do oka padajícími spůsoby poznenáhla chce uvésti v celé říši němčinu co panující a ostatní národnosti jakožto jí podřízené, nýbrž že také všemožně míří nazpět k staré

bürokratické vládě předbřeznové. Z těchto ohledů musí každý komu na svobodě a na národnosti záleží, při takové vládě náležeti k opposici.*)

Jedná se jen o to jak dalece opposice, kterou proti nynější vládě děláme, prospěšná jest věci naší, totiž svobodě a národnosti, a jaké vyhlídky máme zvítěziti časem svým s našimi zásadami, totiž provésti to, aby vláda přišla do rukou mužů liberálních, a aby byla národnost každá ve svém domově panující. Mnozí zajisté vidouce nynější stav věcí zmalátněli nad míru, a buďto již všechnu naději na lepší časy pustili, aneb alespoň se strojí všeliké činnosti odříci se a odevzdati se všemu cožkoli na nás přijde. Takovýmto způsobem a s tak malou vytrvalostí ovšem by se málo důležitých věcí na světě povedlo, a dle toho pravidla, že Řím nebyl za jeden den vystavěn, a že na první útok se nevzdá tak snadno každá pevnost, nesmíme také my, když naše slunce na čas za mračno zašlo, již všechnu mysl ztratiti a zmalátněle se rozběhnouti.

Účelem tohoto našeho článku jest rozjímání o vyhlídkách, jaké se straně naší pro budoucnost objevují, a o prostředcích, jakými nám lze při síle své zůstati, ji rozmnožovati a tak konečně časem svým zásady naše do skutečného života a k vládě přivésti.

Především musíme se ale srozuměti o tom, koho máme počítati do strany liberálně-národní. Ne každý, který až posud se buď sám za úda této strany vydával aneb za takového považován byl, zasluhuje také skutečně býti spoluoudem tohoto ctihodného spolku. Jenom ten, komu všeobecný pokrok člověčenstva, blaho a čest svého národu přede vším jiným na srdci leží, který jsa nepřítel všeliké libovolné vlády, sám dle práva se řídí, také chce aby záležitosti veřejné jenom dle práva a nic dle libovůle jednotlivců řízeny byly — jenom takový zasluhuje býti oudem strany liberálně-národní. Lidí takových, kteří by dle vzdělání a srdce svého k takovým zásadám se přiznávali, není tak příliš mnoho a proto nemusí nikoho rmoutiti, jestli se počet naší strany nemůže třeba hned udati na množství tisíc: lépe méně ale jistých a výdatnějších spoluoudů, než křiklavý počet planých hlav a ještě planějších srdcí, kteří buďto z mody, buďto z marnosti, buďto ze špekulace aneb konečně i ze strachu jako tažní ptactvo r. 1848 k straně naší se přidali a nyní rovněž tak rychle odprázdnili se. Nám proto nejde o příliš veliký počet spoluoudů strany naší, poněvadž jménem tímto míníme jen ty, kteří jakýmkoli spůsobem činně pomáhají klestiti našim zásadám cestu k životu.

Nepřátelé snažení našeho jsou dvojího druhu: předně ti, kterým provedení našich zásad škodlivé by bylo, kteří totiž až posud na všeobecné útraty nadpráví užívají a proto se ze soběctví proti právu a svobodě a národní rovnoprávnosti opírají, za druhé pak jsou protivníci naši ti, kteří jen z předsudků, z chybného vychování, omámení od těchto předešlých, tedy vlastně proti svému vlastnímu prospěchu, zkrátka z hlouposti protiliberálně smýšlejí a se chovají. Počet předešlých není příliš veliký v porovnání k liberální straně a příliš lehko by bylo nad nimi zvítěziti, kdyby neměli hlavní svou oporu v druhých krátkozrakosti a nevzdělanosti.

To platí o nepřátelích našich v národním i politickém ohledu, a z toho vyplývá též veškerá činnost strany naší. Marné by bylo očekávati, aby protivníci naši prvního druhu přesvědčiti nebo nakloniti se dali k našim zásadám: oni tak dobře jako my sami znají všechny důvody naše a všechny následky, jaké by povstaly v životě veřejném provedením našich zásad, oni nejsou nepříznivci naši proto, že by naše zásady nebyly pravé, nýbrž proto že provedení našich zásad by jim bylo škodlivé. Tu tedy přestává všechen důvod, všechno přesvědčování, všechna hádka a jedná se jen o to, která strana kterou přemůže.

Na štěstí jest ale počet takovýchto protivníků našich nyní v porovnání k veškerému národu, ba ani v porovnání k liberálně-národně smýšlejícím příliš nepatrný a jedná se tedy hlavně o to, abychom působili na veliký počet těch, kteří buď jen z nerozumu podporují neliberální stranu buď docela se passivně (trpně) chovajíce, takto udržovati pomáhají staré zakořenělé nechvalitebné zvyky vždy sami sobě na škodu. Hlavní povolání strany národně-liberální musí tedy býti, aby otvírala oči těmto, aby je vzdělávala, uvědomňovala a tak je učinila místo slepého nástroje cizí libovůle důstojnými oudy státní společnosti.

Kdosi pravil velmi trefně a pravdivě, že lidé a občané pražádných revoluc, pražádných bojů, pražádných nesnází nepotřebují k tomu, aby byli úplně svobodni a aby měli právní a dobrou vládu, že k tomu nic

---

*) Že jen tak se rozumí od nynější vlády prohlášené roku 1848 národní rovnoprávnosti, pozorujeme ze všeho jak z malých tak i z velkých věcí. Řeč úřední všude jest němčina a jen se stranami se kde to být musí také v jiném jazyku jedná. V německých krajinách v Čechách nenajdeš nikde veřejné nápisy jinák než německy, kdežto v krajinách českých vláda nařídila zhotoviti všude nápisy české i německé: to jest tolik že sice Němec kamkoli přijde doma jest a všechno pohodlí najde, Čech ale jak ze své vsi vykročí bez němčiny ztracen jest. Rovnoprávnost tato znamená, že u nás doma mají Němci s námi stejné právo, ale u nich doma nemáme my pražádné.

jiného zapotřebí není, nežli aby každý řekl jen to chci, to nechci. Aby ale toto bylo možné musí ještě všeobecné vzdělání mnohem dále pokročiti než nyní jest, kdežto pozorujeme, že lidé ze zaslepenosti buď sami proti svému prospěchu jednají neb dokonce nic nečiníce a o své veřejné záležitosti se ani dost málo nestarajíce, podrobují se každému, kdo s nimi strká.

Jisto jest sice, že strana protiliberální, která bez libovolné vlády obstáti nemůže, všechno nasazuje, aby zamezila výdatne vzdělání všeobecného lidu, že její první péče všude jest obmeziti a do své moci přivésti všechny nejhlavnější a nejrychlejší prostředky vzdělání lidu, jako jsou školy, knihy, časopisy, schůzky, porady atd. Přece ale jeden velmi důležitý a velmi výdatný prostředek není jí nikde do moci dán, totiž společenské obcování, a kdyby dovedla reakce z knih, z časopisů, ze škol, ze schůzek veřejných vyloučiti každou liberální myšlénku, není přece v stavu zameziti jednotlivým občanům soukromé mluvení a obcování mezi sebou a tím rozšiřování poznenáhle moudřejšího a liberálního smýšlení. To zajisté zůstane vždy straně naší co jistý prostředek k rozšiřování svých zásad a ke konečnému vítězství, budeme-li jenom míti dosti vytrvalosti a obezřetnosti v užívání tohoto prostředku.

Něco o zákonním odporu.

(Slovan z 10. srpna r. 1851. Č. 57.)

Nejlepší a nejskvělejší příklady zákonního odporu nalézáme v dějinách anglických a několikráte již jsme ve Slovanu tyto příklady uvedli jmenovitě jakožto hlavní vzory Hampdena a O'Connela. Zákonní odpor jest nejlepší prostředek k hájení svobod proti větší moci, k povzbuzování zmužilého ducha v národu, zákonní odpor jest první a nevyhnutelný stupeň k dosažení pravé svobody. Pokud to národ nepřivede tak daleko, aby neohroženě žádal plnění daných zákonů, a zmužile se protivil zákonními prostředky každému libovolnému a protizákonnímu kroku: potud nedozrál k svobodě, nedozrál k tomu, aby si dobyl úcty u vládnoucích mocností. Jest to vlastnost bohužel skoro přirozená každé mocnosti, že hledí dále sáhati nežli jdou její meze; nenajde-li v tom odporu zmizí zajisté brzy před ní všeliké zákony, všeliká práva, a jenom vůle její bude jediným zákonem.

Zákonní odpor a všeliké prospěchy z něho vyplývající zakládají se na tom, že v každém skoro člověku jest jistý vrozený, od Boha daný cit pro spravedlnost, pro právo. Každý nezkažený člověk rozmrzí se a naplněn bývá hořkostí, kdykoli vidí, že se někomu děje násilí a nespravedlivost, cítí ošklivost ke každému, koho vidí páchati něco násilného, nespravedlivého, něco proti úmluvám, něco proti danému slovu; člověk nezkažený cítí útrpnost s každým, komu se nezákonitě nespravedlivě děje. Kdykoli se tedy od vládního některého úředníka neb orgánu, komukoli něco děje proti zákonům, nemá nikdy tuto křivdu mlčky snášeti a snad té pohodlné zásady se držeti „že proti proudu těžko plouti", nýbrž má se vždy všemožně hájiti zákonním způsobem, třeba i z toho větší nepohodlí měl a škodlivější pro sebe následky nežli kdyby byl utrpěnou křivdu mlčky snesl. Kdyby každý každou utrpenou křivdu, každé obejití neb zrušení zákona zcela passivně a tiše snesl, nebude za krátký čas ani pocitu o zákonitosti a právě. Čím větší ale hluk v zemi způsobí každé jednotlivé zrušení zákonu, tím méněkráte se osmělí organy vládní takový krok učiniti. Neboť každá vláda byť by se i k tomu veřejně nehlásila přece potaji velmi dobře o tom ví, že všechna moc vlastně leží v národu a že vláda jest jen zástupce, zosobnění této národní moci. Vláda každá dobře o tom ví, že kdyby proti ní bylo smýšlení celého národu, neobstojí dlouho, a proto se musí vždy varovati toho, aby celé veřejné smýšlení aneb alespoň příliš velikou část jeho neměla proti sobě. Každým krokem ale, kdežto zákony své ruší, nevyhnutelně proti sobě popuzuje vláda veřejné mínění, a čím více se tedy podobné činy vládní do všeobecné vědomosti lidu dostávají, tím více to škodí vládě.

Na tom se zakládá ona nesmírná prospěšnost zákonního odporu, zvláště v zemích, kde konštituční a právní vláda není posud ustálená. Dobrým a rozumně vedeným zákonním odporem proti takové vládě docílí se vždy, jestli nic více alespoň toho, že si vláda nedůvěřuje tak rychle a tak všeobecně nazpátek kráčeti, že přece alespoň v něčem aneb na oko zákonů šetří — veliké to již vítězství pro budoucí svobodu. Příklady toho a důkazy, že tomu tak jest vidíme všude: jsou ku př. vlády, které se proti rozličným svým provincím zcela jinák chovají a sice tím spravedlivěji a tím šetrněji, čím probuzenější jest národ čím důrazněji jeví touhu po svobodě. Čím více se národ podrobuje ve všem do libovůle vlády, tím nešetrněji se s ním nakládá. Pro příklady nepotřebujeme daleko chodit.

Zákonní odpor, máli ale býti k něčemu platný, musí též míti své pravé vlastnosti. Nesmíme se snad proti takovým vládám a jejím úřadům chovati hrubě, lehkovážně, urážlivě, náruživě atd., nesmíme v ničem si sami dovolovati přestoupení sebe špatnějších zákonů: nýbrž musí se vždy s největší chladnokrevností, s všemožnou vážností a

úctou, ale také s všemožnou pevností a neustupností, kde zákon jest na naší straně, pokračovati. Zákonní odpor nemůže také sáhati až za násilí to jest, když vláda neb její orgánové třeba v protizákonní věci, násilí hmotného proti komu užívají, nemá již zákonní odpor jeho jíti až zas k násilí aby snad svou mocí tělesnou hájil své právo: nýbrž kde síla a hmotná moc nastala tam přestal již zákonní odpor.

Ale zanedbávati svého práva, nehlásiti se kde se nám bezpráví děje, mlčenlivě snášeti každou libovůli: to není důstojné pro řádného občana, jenž povědom sobě býti má, že není otrok v některém východně-asiatském pašalíku, nýbrž obyvatel svobodný zemí, které řízeny býti mají jen dle práva, a nic podle libosti jednotlivců.

Není tedy dobře mysliti: „Což bych docílil, kdybych se dále hlásil, co bych přemohl, co mi to bude platno atd.“ Kdybys nic nedocílil právě v té věci, o kterou se jedná, přece alespoň jistě docílíš toho, že toto bezpráví, které se ti stalo více povyku a hluku nadělá, více k všeobecné vědomosti přijde, docílíš toho, že tak snadně se zase nic podobného nestane, neb alespoň že se tak rychle pokračovati nebude na cestě bezpráví. A tím již dosti jest docíleno.

Č. 6382.

Panu redaktoru Karlovi Havlíčkovi
v Kutných Horách.

Z posledních sešitků časopisu Slovana č. 53—56 vidím, že připomenutí mé ode dne 20. min. měsíce zůstalo bez účinku. Opětuji tedy výstrahu, jižto jsem Vám dle §. 1. císařského nařízení od 6. min. m. dal, s tím doložením, že nebudete-li jí šetřiti, vydávání toho listu zastavím.

V Praze, dne 9. srpna 1851.

Místodržící: Mecséry.

Konec!

(Slovan ze 14. srpna 1851. Č. 58.)

V Kutné Hoře dne 11. srpna 1851. Jak z předcházejícího úředního přípisu čtenářstvo pozoruje, zaslal pan místodržící svob. p. Mecséry redaktoru Slovana druhé napomenutí, s kterým si opět hodně pospíšil, a které nám dnešního dne skrze podkrajský úřad Kutnohorský doručeno bylo. Dle císařského nařízení od 6. července t. r. k tomu účelu schválně vydaného může tedy po této dvojí výstraze pan místodržící Slovana tak zapovědít jako vojenský komandant v obležení, a není také žádné pochybnosti, žeby to co nejdříve učinil. Vždyť by si pak přece páni ministři toto nové nařízení nebyli nadarmo udělali!

A však této radosti nikomu jinému dopřáti nehodláme, aby Slovana zapověditi mohl: **pročež sobě sami nyní zapovídáme Slovana a toto číslo budiž poslední jeho číslo.** Dvakrát již zapověděli Národní Noviny, po třetí aspoň ať se jim toho nedostane, a Slovan ať jest čist všech zákazů a ať se raději co přítel práva sám vyhne libovolnosti z cesty! Hned jak vyšlo ono pověstné nařízení od 6. července t. r. jímžto se vlastně obleženost tisku na celé mocnářství rozšířila, a jehožto příliš zřejmý úmysl proti Slovanu jsme nejen my sami, nýbrž i mnozí jiní poznali, umínili jsme si, zachovati se tak, jak se to nyní stane; totiž vyčkati až do druhého napomenutí pana místodržícího, pak ale hned přestati a nečekati až na formální zákaz. Vlastní zákaz Slovana jest již ono nařízení od 6. července a nemůže nám tedy mnoho záležeti na tom ještě několik těch dní života beztoho napolo podkopaného sobě ušetřiti, než by následoval po druhém napomenutí skutečný zákaz.

Mnohý snad bude se mrzeti, že přestane vycházeti skoro již poslední neodvislý časopis český, a mnohý bude snad mysliti, že bychom snad přece byli lépe učinili, podrobíce se zcela nynějším okolnostem a autokratické vůli vlády nyní v této chvíli všemohoucí, aby alespoň se psalo jak se dá psáti, že jest lepší něco než nic, jak se obyčejně říkává. Těm ale odpověditi musíme, že toto přísloví: „Lepší něco než nic!“ nehodí se na naše okolnosti: přijde na to, jestli nyní tak jak věci stojí není zaniknutí všelikých liberálních a samostatných časopisů víc, než kdyby přec některý dále ještě živořil. To slovo také něco musí platit na váhách našeho času, že nynější rakouská vláda, nazývajíc sebe sama konstituční, netrpí ani časopis, který beze všech přepiatostí hlásí se jen k zásadám ustavičného pokojného pokroku, práva a zákonitosti! Co se ostatně často již řečené mírnosti týče, řekli jsme již a opětujeme nyní, že právě ti, kteří ustavičně o ní mluví, sami žádnou mírnost neznají a že ta mírnost, kterou oni vlastně chtí, žádných mezí nemá, že to co dnes jim sluje mírné, již zítra by slulo radikalismem, kdyby nebylo nic jiného: a pročež bláhovec každý, kdo myslí, že se tak dovede zmírniti, aby se jim zalíbil. Jediné co žádají, jest podrobiti se ve všem jejich vůli a moci, a kdo to neučiní, neb učiniti nemůže, marná naděje jeho přijíti kdy do milosti.

Zkrátka řečeno dráha časopisectví politického, volného skutečně liberálního, dráha časopisectví neodvisle národního jest v této době u nás v Rakousích alespoň na čas zavřena, a kde vládne pouhá moc, která sobě sama dle libosti a pro každodenní potřebu zákony dělá, tam přestalo býti možné

opposiční časopisectvo. Lépe tedy opustiti docela tuto cestu.

A však tím ještě není ukončena naše činnost, činnost národu bažícího po uznání, po zákonité volnosti, hlásícího se o své spravedlivé dědictví, nenávidícího všelikou libovolnost. Před r. 1848 neměli jsme přece též žádného samostatného volného časopisu, a přece jsme dovedli býti činní, dovedli jsme kus po kusu svých přirozených práv sobě nazpět dobývati z ruky té, která nám je odňala, dovedli jsme vzdor všem protivenstvím krok po kroku docházeti k větší mohutnosti, k většímu uznání. Jestli jsme ale před r. 1848 co strana slabá, ve světě skoro neznámá, jestli jsme co strana skoro na prsty se počítající s takovými prostředky a v tehdejších okolnostech tolik dovedli: proč bychom nedovedli nyní více s lepšími prostředky, v lepších okolnostech, nyní kdežto naše strana již v několika příznivých letech vzrostla tak, že se nedá spočítati!? Varujme se jen té promrzelosti, která tak snadně se zmocní člověka, když několikráte bez prospěchu se byl namáhal, promrzelosti, která tak lehce vším praští a v mrzuté nečinnosti si hoví, promrzelosti, kterou právě nejvíce chtí vzbuditi všichni nenávidící pravou svobodu národů. Všude pozorujeme jejich snahu ustavičným stíháním, poznenáhlým ale jistým smrtícím uskřipováním promrzeti každého, kdo jest jiného mínění nežli oni, aby tak konečně utuchla všechna činnost strany liberální, všechna jiskra budoucího pokroku. Nečiňme jim po vůli, nedejme se promrzeti!

Jest tisícero cest, na kterých můžeme působiti a přispívati ke konečnému vítězství našich zásad, k vítězství strany národní: každá dobrá česká kniha, každý dobře sepsaný článek, jednající o čem koli užitečném, každé zlepšení v průmyslu, hospodářství atd., které třeba jen jednotlivec z nás sám u sebe provede, získání každého jednotlivého člověka pro naše pravdivé zásady, každá nová vědomost a zkušenost, kterou některý z nás z ciziny domů přinese, každý dobrý skutek, který v okolí svém kdo učiníme atd. atd.: všechno to sesílí nás, každá taková věc jest hřebík do truhly absolutismu, jest stupeň jeden ke konečnému vítězství národní strany. Kdo jen poněkud zná historii a běh tohoto světa, ten jistě ví, že žádná politická strana, žádný národ nemůže jinák ke konečnému vítězství přijíti, nežli skrze svou vlastní vnitřní sílu, skrze tu váhu, kterou si dříve sám dobyl, pročež každý pracuje nejlépe k lepší svobodě národu, který pomáhá rozmnožovati jeho vnitřní sílu. Vnitřní síla národu ale záleží v jeho vzdělanosti, mohovitosti, přičinlivosti, mravnosti a zachovalosti, a každý který se o rozmnožení těchto vlastností u svého národu stará, přispívá nejlépe k budoucí svobodě. To tedy čiňme každý ve své domácnosti, ve svém okolí, a žádná moc nemůže nám toho zameziti.

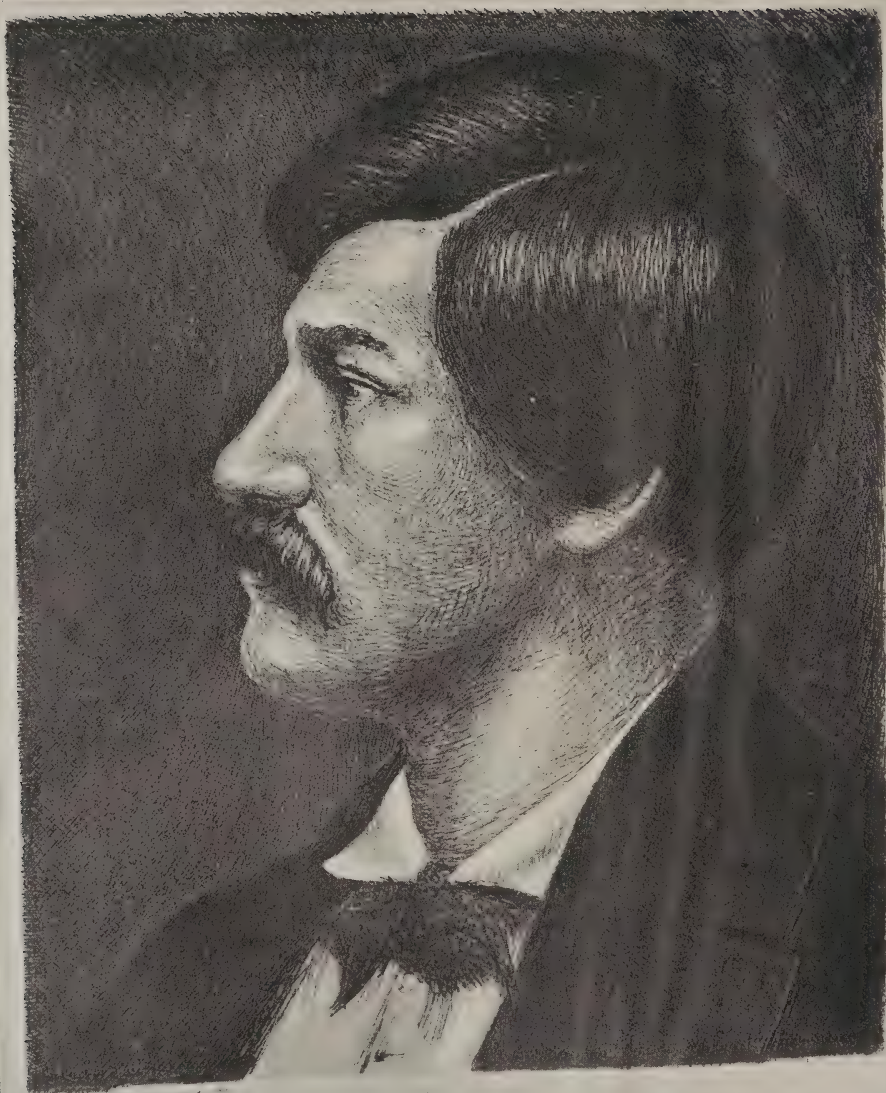
Náš nynější čas jest doba přechodu buď k velikým událostem neb zas ke starému běhu. V několika nejbližších letech bude již rozhodnuto, na kterou z těchto dvou stran se záležitosti Evropy obrátí. Nastane-li opět restaurace předbřeznových 1848 okolností, pak ovšem potrvá snad zas několik desítiletí. A však již od dneška za rok bude hlavní věc rozhodnuta, totiž volbou presidenta francouské republiky. Bude-li tam vyvolen pravý republikán, pak myslím, že všude v Evropě, vyjmouc Rusko, jest konstituční vláda pojištěna. Nyní mnohé vlády jen na toto rozhodnutí ve Francouzích čekají, a do této doby nechtí se zcela upřímně se svým pravým úmyslem vyzraditi, a ačkoli všude dle možnosti udušují liberální strany a zcela libovolně vladaří, přece se ještě neosmělili slíbenou konstituci i z papíru vymazati. Bude-li vyvolen liberální president ve Francouzích, který se nedá jako nyní Ludvík Napoleon reakci za nástroj užívati, pak si tím méně troufati budou zjevně a výslovně zrušiti ústavu, a poněvadž již nemožno bude, zase nové čtyry roky (na 4 roky se volí hlava francouské republiky) chovati se tak neurčitě jako posud, a nepochybně se bude muset alespoň začíti úvod jakékoli konstituce do života.

U nás to dojde brzy zase tam, že pominou mezi námi všeliké rozdíly v politickém smýšlení a že budou všichni věrní Čechové spojení zase v jednu **národní stranu** tak jako to bylo před r. 1848, a jako to již bývalo kolikráte v Čechách za starších dob. Název **národní strana** sluší nám také ze všech jiných nejlépe a ten budiž nyní zase naše společná korouhev, heslo pod kterým si nejlépe rozumíme.

Pochopitelno jest zajisté, že redaktor Slovana s dosti trpkým citem opouští svou dosavadní činnost, které se byl již více let výhradně věnoval, docíliv na ní jistě patrných výsledků: hlavní jeho účel byl až posavad připravovati poznenáhla v národu našem ono smýšlení, bez kterého nelze dojíti svobody, a setrval tak dlouho pokud možná bylo, nedbaje mnoho na všeliká příkoří. Nyní se tedy obrátí k jiné literární činnosti, a pokusí se na jiném poli naší posud chudé literatury brousiti svoje síly. Když vláda naše nechtěla snésti a trpěti naši rozumnou a zákonitou opposici, když nechtěla slyšeti důvody a zacpala raději násilím pramen, z kterého se prýštily: dobře tedy umlkněme a uvidíme jak jí záživné bude to hrobové ticho všech jejích národů, ku kterému je odsoudila.

Říkává se obyčejně o vládách: **„že se nic nenaučili a nic nezapomněli“**: národům se ale musí radit, **aby hleděli mnoho se naučit a na nic nezapomenout!**

OBSAH:

Podobizna reprodukována dle leptu T. Herverta, vydaného nakladatelstvím B. Kočího v Praze.

Rada hloupému Jankovi.

„Po obědě Janku
„Nesmíš" – prála máti
„Oblizovat pysky
„Nýbrž utírati.

—

„Ale po hubičce
„Můj Janečku milej!
„Třeba se oblizni
„Jen se neutírej!

—

21/2. 1856.

9. Jus regale.

Profesor juris examinans dicit:
Proč pak každý král a každé kníže
Sází w žalář w okowech za mříže
Dělajících falešné peníze?
Studiosus respondens dicit:
Každého to mistra mrzí
Jiný-li se do řemesla plete.

—

K. Havlíček

Snímek Havlíčkova rukopisu (Epigramy).

BELLETRIE

KARLA HAVLÍČKA BOROVSKÉHO.

KNIHOVNA ČESKÝCH KLASSIKŮ BELLETRISTŮ

SVAZEK III.

KAREL HAVLÍČEK BOROVSKÝ.

K VYDÁNÍ UPRAVIL

F. V. KREJČÍ.

NAKLADATEL B. KOČÍ V PRAZE.

BELLETRIE

KARLA HAVLÍČKA BOROVSKÉHO

K VYDÁNÍ UPRAVIL

F. V. KREJČÍ.

S PODOBIZNOU AUTOROVOU OD F. HERVERTA.

NAKLADATEL B. KOČÍ V PRAZE.

1906.

Tiskem E. Beaufortu v Praze.

ÚVOD.

Že význam Karla Havlíčka není založen jen na jeho činnosti politické a žurnalistické, jest dnes věcí všeobecně uznanou. Náš prvý politický buditel jest zároveň velmi významným zjevem v naší literatuře: prvým naším vynikajícím satyrickým básníkem, průkopníkem nových směrů literárních, tvůrcem genrů před tím u nás neznámých.

Politická práce jeho vyrostla ovšem do větších rozměrů než jeho práce literární. Zabrala jej konečně celého, jí v rozhodné době obětoval Havlíček všechen čas i všechny síly, v ní projevil celou velikost svého karakteru, v ní vyrostl na mravního reka a mučedníka. Ale třebas jeho práce básnické a čistě literární nemohou se rozměry a množstvím rovnati obsáhlým seriím jeho politických článků, nelze přec říci, že by v jeho životním díle byly proudem toliko postranním a vedlejším. Ustoupila-li v některých letech jeho života do pozadí, stalo se tak jen pod diktátem doby a událostí. Národ český měl před r. 1848 dost lidí, píšících povídky a básně, ale neměl novinářů a politických učitelů lidu. Zvolil-li si Havlíček tuto dráhu, byla ona hodna toho aby se stala životním jeho úkolem. Proto však nezapomínal na literaturu, a — vyjímaje nejpohnutější doby, kdy politická horečka nedala na nic jiného mysliti — cinkot epigramatických rolniček tvoří neustálý doprovod k vážným slovům, jimiž ze sloupců svých novin burcuje národ k politickému vědomí, odhodlanosti a činům. A když pak nastává doba utrpení, když vyhnanstvím odpykává v Brixenu neohrožený český publicista svůj zápas proti reakcionářské vládě, když žurnalista policejním násilím je v něm umlčen, tu teprv dostává se náležitě k slovu básník. Ve dnech trudu a stesku, trávených ve stínu alpských velikánů, mezi lidmi jiného jazyka a smýšlení, v těchto dnech, kdy pálila bolest křivdy, odloučení od vlasti a rodiny, a kdy duch tak silný a živý byl odsouzen k mukám neplodné samoty, byla humoristická poesie jeho záchranou, cestou k vnitřnímu osvobození a k vítěznému překonání všech osobních útrap. Muž, jenž dovedl smáti se krutému osudu do tváře smíchem „Tyrolských elegií“ a „Křtu sv. Vladimíra“, tento muž byl dojista rozeným básníkem — arciť v tom smyslu, kdy poesií nemíníme toliko umělecký rej slov a čaruplných vidin a obrazů, nýbrž podivuhodné umění žíti a přemáhati ohyzdnost života vzletem myšlenky.

Jen v takovém smyslu lze mluviti o básnícím Havlíčkovi. Verše jeho stojí vždy ve službě myšlenky, jsou řízeny rozumem a pružinou jejich je vtip. Není v nich tichého snění, na to jest duch, z něhož vzešly, příliš energický, nevznášejí se také na křídlech fantasie vysoko nad zemi, na to jest Havlíčkův duch příliš realistický a k zájmům dne přilnulý. Ale kdo by směl proto vyloučit jeho veršované práce z dosahu pojmu „poesie“? Jak málo by pak zůstalo i z poesie Heineovy a jiných vynikajících satyriků a tendenčních pěvců? Ani toho nelze namítat, že básnící Havlíček je pouze ve službách Havlíčka politika. Arciť že vznikly téměř všecky epigramy a básně Havlíčkovy z výbojného odporu proti absolutismu a klerikalismu, ale toť přec více než inspirace čistě politická. Zejména

v posledních letech Metternichova absolutismu a za reakce, následující po r. 1848 bojovati vášnivě, neústupně a bezohledně proti dvěma jmenovaným mocnostem tmy a násilí, to nebylo pouhým projevem politického liberálního přesvědčení, to bylo příkazem života, poctivosti a mravnosti. Jak bylo možno žíti kulturně a člověka důstojně, dokud ležely tyto balvany na prsou národů? Kéž bychom byli měli v oněch letech více takových básníků, jako byl Havlíček, takových duchů, kteří by byli dovedli z těsného světa papíru, z ovzduší literárních sentimentálností a historické neb filologické učenosti vykročit na bojiště, kde státi bylo tehdy povinností a ctí pravého muže!

Právě proto, že byl Havlíček takovýmto celým mužem, byl pod diktátem doby odveden z literatury na arénu politickou. Ale právě proto také, že byl charakterem z jednoho kusu ulitým, nedovedl se rozpoltit a dělit, nýbrž vždycky se dává celý. Básnění není u něho útěkem z prachu a parna politického boje do odlehlého světa tichých krás a snův, nýbrž jest právě tak činem bojovníka jako kterýkoliv žurnalistický článek. Havlíček politik i Havlíček básník, to nejsou dvě různé polovice, nýbrž toliko dvě různé stránky jedné a téže individuality. Básník nepřisluhuje tu politikovi, neboť obé, politická práce buditelská i literární satyra, jsou paprsky a jiskry z jednoho a téhož plamene, hořícího v tomto statečném srdci, nejsilnějším snad ze všech, jež nové Čechy zrodily.

Literatura byla také vlastním východiskem Havlíčkovy veřejné činnosti. Již na gymnasiu v Německém Brodě pokoušel se hoch z Borové o překlad známé a tehdy velmi oblíbené německé písně „Bei Warschau schwuren...“, způsobem ovšem, jenž ukazuje jak pod vlivem německého učení na gymnasiu ztrátil mnoho ze smyslu pro čistotu mateřštiny ba i ze znalosti pravopisu. Překlad tento má toliko cenu biografickou, do literární práce Havlíčkovy zařaditi jej nelze. Do Prahy přichází 17letý Havlíček r. 1838 s hotovým životním plánem: chtěl býti českým spisovatelem. Tím ovšem není řečeno, že by ideály, jež plnily tuto mladou hlavu s vlasy štětinatě zježenými, byly rázu básnického a uměleckého. Zajisté, že již tehdy bylo snem Havlíčkovým státi se buditelem a vůdcem lidu — spisovatelství bylo toliko nejznámější formou této činnosti, ježto pro typ politika a publicisty nebylo v tehdejším českém životě, za režimu metternichovského, potřebných podmínek. Nepozorujeme také, že by se byl zabýval studiem literatur po stránce esthetické. Hlavním předmětem jeho úsilí byly v mládí jazyky slovanské. Je viděti z toho jednak, jak mocně naň působila idea Kollárova, jednak též, jak cílevědomě pokračuje mladý Havlíček ve své průpravě k činnosti národního publicisty. Za to nelze znamenati u něho pozoruhodnějších nějakých vlivů cizích básníků. Francouzsky se nenaučil Havlíček nikdy a z úsměšného pohrdání, s nímž mluví kde jen se mu naskytne příležitost, o německé kultuře, lze souditi, že z ní méně čerpal a méně se jí cítil zavázán nežli většina ostatních našich buditelů. A tak lze říci, že jediné, čím evropský západ působil na jeho vývoj, byli snad mistři epigramu a satyry a pak ovšem jmenovitě ideje liberalismu a osvícenství, překonávajícího náboženská dogmata rozumem a voltairiánskou šžíravostí vtipu. Ale to jsou vesměs vlivy více ideové nežli čistě literární a umělecké. Konečně pak více nežli všecky přečtené knihy působila na Havlíčka skutečnost, zejména pak dvě důležité události jeho života to byly, jež vyryly definitivně rysy jeho duševní fysionomie. Míním pobyt v semináři a cestu na Rus.

Do semináře nešel Havlíček ze skutečné zbožnosti; domníval se však, že mu v tomto úřadě bude možno volněji působit na lid. Kazatelna lákala jej jakožto svobodnější tribuna než byla tehdy kniha neb časopis. Byla to ovšem illuse, a devět měsíců, jež strávil Havlíček v pražském semináři, stačilo, aby z ní dokonale vystřízlivěl. Tento ústav sloužil jiným cílům než vychovávat buditele lidu; nejčinnější obskurantism a snaha potlačiti v chovancích vše, co by se mohlo nelíbiti absolutistickému a policejnímu režimu tehdejšího Rakouska, vládly v jeho zdech. Ale právě proto stal se pro Havlíčka místem, na němž vybojoval ve svém nitru první rozhodný zápas a kde osvobodil svého ducha navždy od pout náboženské víry.

S jak dobrou vůlí přicházel Havlíček do semináře, o tom svědčí jeho báseň „Náboženství“, psaná r. 1840 ještě v posledním ročníku gymnasia. Ale na druhou stranu téhož papírku, na němž apostrofuje náboženství slovy „chůvo moje

milá“ napsal o rok později v semináři známé verše „Bratře Čechu, shoď černou hazuku“. Mezi oběma stranami tohoto kousku papíru zeje celá propast vnitřního přerodu, oněch krutých zápasů, jejichž sdílnějším dokumentem jsou Havlíčkovy zápisky ze semináře, jež uveřejnil V. Zelený v Osvětě z r. 1872. Ale i na literární formě a tónu obou prvotin možno měřit rychlé tempo jeho vnitřního zrání. V oněch prvých verších ještě naivní přepínání, myšlenková neujasněnost a bombast veršujícího gymnasisty — v těchto druhých naproti tomu již říznost a břitkost, dávající tušiti budoucího mistra epigramu. Třetí z prvotin, vztahující se k Havlíčkově pobytu v semináři „Oda professorům Janu Smutkovi a Janu Mařákovi“ jest příležitostné veršování, které nelze považovat za výraz upřímného přesvědčení. Mluvíť tu Havlíček ve prospěch víry a proti „mudráckým plodům“ západoevropského myšlení v době, kdy — jak ze zmíněných zápisků patrno — víry sám již neměl. Této nejasnosti a kolísavosti učiněn byl ovšem trvalý konec, když Havlíček po odbytém prvém ročníku do semináře se už nevrátil. Ale tento rok vryl hlubokou stopu do jeho duševní bytosti. Zrazen ve svém ideálu kněžského úřadu, maje příležitost z blízka pohlednouti do ústrojí církve a seznati ducha, jenž ovládá výchovu kněží, pojal Havlíček hluboký odpor k církvi i jejím naukám a učinil si z nich nejoblíbenější terč svého vtipu a svých satyrických útoků. Bylť stál v onom roce věcem náboženským příliš blízko než aby někdy ještě mohly se mu stát lhostejnými. Nenáviděl je nenávistí sklamané lásky, odtud ta bezpříkladná bezohlednost, s níž bičuje absurdnost dogmat a s níž později ve „Křtu sv. Vladimíra“ útočí i na samu podstatu theismu.

Z doby, následující po odchodu Havlíčkově ze semináře datují se literární pokusy „Do památní knihy v Bukovině v Tatrách“, „Dumka na batelovském vrchu“ a „Krásná dcero českých luhů!“ Jsou ještě bez satyrického ostnu, rozplývají se ve vlasteneckém a slovanském horování, ba v „Dumce na batelovském vrchu“ (již dokončil teprv r. 1844 v Rusku) upadá mladý Havlíček do téhož těžkomyslného a romantického pessimismu vlasteneckého, jejž později Tylovu „Poslednímu Čechu“ takovým právem vytýkal. Jsou to zkrátka projevy a pokusy mladistvého ducha, jenž nenašel dosud sebe.

Pobytem na Rusi počíná pro Havlíčka nové období nejen vnějšího života, ale i vnitřního vývoje. Když po novém roce r. 1843. nastoupil Havlíček cestu do carské říše, aby se stal vychovatelem dětí u moskevského professora Ševyreva, opouštěl vlast jako blouznivý stoupenec myšlenky všeslovanské, jakkoliv jeho smysl pro politickou a duševní svobodu zabarvil slovanské jeho vlastenectví o více než pouhý odstín jinak, než jak bylo běžně v Čechách cítěno a vyjadřováno. Ve zmíněné prvotině, psané do památní knihy v Bukovině v Tatrách vyslovuje naději, že „Rus otrok zláme pouta carská“ — něco takového by nebyl vyslovil nikdo z generace Kollárovy! Ale ve své nadšené lásce k Rusku a naději v slovanský východ byl i Havlíček přece jen odchovancem „Slávy Dcery“. Lze proto děkovati tomu, že právě on to byl, jemuž z tehdejšího pokolení vlastenců bylo přáno, celoročním pobytem na Rusi poznati z vlastního názoru největšího představitele a největší naději Slovanstva. Duch tak realisticky a kriticky založený jako byl Havlíček, byl lépe než kdokoliv jiný z tehdejších Čechů s to, aby vlastním pozorováním dovedl odlišiti Slovanstvo illusorní od Slovanstva skutečného a poučiti o ruské skutečnosti své krajany, uvyklé viděti říš carovu jen ve světle nadšených svých snů.

Jak na něho Rusko působilo a čím, o tom vydávají svědectví jeho „Obrazy z Rus“. Byly však psány teprv v letech pozdějších. Jen jejich obsah dojmů a myšlenek karakterisuje vývojový stupeň mladého muže, jenž dychtivým zrakem prohlíží si Moskvu a její život — literární forma těchto článků jest plodem teprve dalšího vývoje Havlíčkova. Skutečným plodem této doby, na Rusi ztrávené, jsou však epigramy, jež zasýlal Havlíček ve svých dopisech svým přátelům Zapovi, Klejzarovi a Girglovi. Jimi zahajuje Havlíček svou literární dráhu satyrika a také od příchodu na Rus až do své smrti jiných veršů nežli satyrické nenapsal, vyjímaje jen as dvě tři básně.

Je těžko říci, byly-li právě ruské jeho dojmy bezprostřední příčinou tohoto karakteristického obratu. Považíme-li však, že slovanství bylo až do té doby pro něho nejvyšší ideou a že právě v této ústřední ideji všech svých vlasteneckých a životních snah se cítil ruskou skutečností zklamán, lze připustit, že mužný jeho duch

hledal, čím překonat trpkost tohoto rozčarování, a že nalezl v ironii a drsném humoru svých epigramatických veršíků cestu, na níž mohl uvolniti všemu, co ho dusilo. V listě Zapovi karakterisuje sám své epigramy těmito slovy: „malinké nádobky, do kterých vztek svůj nalévám, když ho nesmím oustně vyslovit, aby mi srdce nežral.“

První své epigramy psal Havlíček v Moskvě na podzim r. 1843. Silný podíl na jejich vzniku měla četba epigramů Lessingových a Bedřicha Logaua (1604 až 1655), jednoho z nejduchaplnějších Němců doby předklassické. Nechci říci, že by je byl napodobil. Proti tomu svědčí již ráz motivů, jež u Havlíčka téměř veskrz vztahují se ke konkretním věcem a lidem v Čechách, což vyžadovalo zcela původního jejich pojetí a spracování. Lze však přičísti oněm starým autorům za zásluhu, že upoutali zájem Havlíčkův k epigramu a podnítili jej k pokusům, jejichž zdar přiměl jej vytrvati na této cestě, na níž vzrostl v českého satyrika vzácného svérázu a bezohledné břitkosti. Mezi motivy těchto jeho prvých epigramů největší část tvoří ony, jež se vztahují k věcem náboženským, svědectví to, jak silné a trpké byly jeho vzpomínky na seminář, ale všecky tyto epigramy jsou svým obsahem a látkou tak specielně české, že stěží lze si představit, že byly psány na sta mil od Prahy. Místy jen ozývají se v nich narážky na Rusko, v němž Havlíček té doby žil. Rázovitě český je i jejich výraz, tón a spůsob jejich humoru. Je v nich mnoho z oné uštěpačné ironie, jíž český lid odemstíval se svým nepřátelům za útisk, jejž mu od nich bylo snášeti. Nezvyklý tón, neslýchané v Čechách prudkosti a bezohlednosti, vnáší do nich posměch, platící základním pojmům náboženským — ten arciť nemá co činiti s českou tradicí, toť nota voltaireovská, ozvuk osvícenského racionalismu století Revoluce.

Česká tehdejší veřejnost měla ovšem sotva o tom tušení, že daleko na východě dospívá a zraje české literatuře duch takové síly a břitkosti. Třináct z epigramů Havlíčkových bylo uveřejněno sice v Čes. Včele z r. 1844. (č. 66. a 67.) — první vůbec, co z péra Havlíčkova bylo tištěno — ale aby se satyrik tak bezohledný dostal před veřejností úplně k slovu, na to nebylo za tehdejších politických a tiskových poměrů ni pomyšlení. Ale snad právě toto vědomí, že nepíše pro tisk, činilo Havlíčka při psaní epigramů tím volnějším. Jest to humor při zavřených dveřích, proto tím bujnější a otevřenější, povrhající veškerou reservou a nebojící se ani slov, jichž ve slušné konversaci se neužívá.

Není zde místa stopovati dopodrobna postup jeho epigramatické tvorby, v té věci dlužno odkázati na mnohé a obšírné údaje, jež shromáždil Dr. L. Quis v předmluvě ke své sbírce Básnických spisů K. Havlíčka. Budiž jen podotknuto, že leta 1843—1845. tvoří prvou periodu jeho satyrické činnosti, jejímž plodem jest sešitek nesoucí název Epigramy 1845. a obsahující 82 epigramů, vlastní rukou Havlíčkovou psaných. Sešitek tento tvoří nejcennější číslo v bohaté rukopisné pozůstalosti Havlíčkově, jež chová museum a v našem vydání jest obsah jeho úplně a věrně otištěn. Vedle této hlavní žně epigramové zasluhuje zmínky „Jehelníček Ludmily Češky“, jejž zaslal Havlíček z Moskvy svému příteli Girglovi v dubnu r. 1844. Jest to satyrická odezva na Kytku, řadu distich, jež se objevila r. 1843. ve Květech a v nichž kdosi pod pseudonymem Ivan Čech opěval nabubřelým způsobem ctnosti vlastenek, jen křestním jménem označených. Havlíčka toto titěrné a nemužné vlastenčení tak — dle jeho vlastních slov — „rozpálilo“, že odpověděl tímto Jehelníčkem, v němž paroduje Ivana Čecha a míří na různé tehdejší spisovatele a vlastence, jejichž jména snadno uhodneme. Forma disticha Havlíčkovi nesvědčila, ani vtipem nedosahuje tento cyklus působivosti ostatních jeho epigramů.

V Rusku napsal Havlíček nejvíce svých epigramů, téměř 90. Po návratu do Čech napsal jich do r. 1846 ještě asi 42. Pak se odmlčel a k epigramu se vrátil teprv až v Brixenu, ale nenapsal jich pak už mnoho. Vlastní jeho význam a popularita jakožto autora bujně výsměšných a bodavých veršíků, těchto jisker vtipu, které kam v Čechách padly, osvěcovaly duše a pálily klerikály a reakcionáře, tkví tedy především v tom, co jako mladý, málo známý ještě muž psal v sídle starých ruských carů. Mimo epigramy napsal Havlíček v Rusku píseň „Zdvihni se, zdvihni starý český lve“ a známou parodii „Tys bratr náš“. S prudkým vlastenecким radikalismen prvě jmenované písně kontrastuje ironický tón

druhé, kteráž se posmívá módám a posám prázdného vlastenčení a celým svým duchem tvoří veršovaný pendant k pozdější Havlíčkově kritice Tylova „Posledního Čecha". Z ní už mluví a směje se celý Havlíček, jak jej známe a milujeme: poctivý, mužný a rozumný, jenž humorem zabíjí planou frázi a dává národnímu cítění nový smysl a novou hodnotu.

Mluvíme-li o Havlíčkově pobytu na Rusi, nezapomeňme, že vedle Ruska skutečného působilo naň i Rusko literární. Byl to jmenovitě Gogol, jenž se stal pro Havlíčka učitelem realismu a podával mu mistrovský vzor satyry, vyrůstající z ryze slovanského kořene. Ani zde nelze ovšem mluvit o napodobení. Duch takové síly a původnosti, jakým byl Havlíček, nepotřeboval se teprv utvářet dle určitého vzoru — naopak byl-li mu Gogol v lecčems vzorem, byl jím dojista jen proto, že se Havlíček cítil k němu být přitahován oním zákonem gravitace, jenž dává letěti si vstříc duším sobě příbuzným. Ostatně i tato příbuznost má své meze: Gogol je duch epicky založený, humor jeho má v sobě cosi pohodlně rozloženého a satyra jeho působí plným a obšírně realistickým podáním života. Duch Havlíčkův je naproti tomu spíše aforisticky rozpoložený, vyslovuje se stručně a břitce a uplatňuje svůj vtip bleskorychlými šlehy.

Z Rusi vrací se Havlíček r. 1844. do vlasti, možno říci, literárně hotový a dozralý. Na politika vzrostl teprv později ve škole žurnalistiky a ve víru důležitých událostí, ale literární jeho osobnost nepřibírá už po r. 1845. nových rysů ani nepodléhá vlivům, jež by jí byly vykázaly nový směr. Vyrůstá jen pravidelně do výše a síly ze zárodků, dojmů a náklonností, jež tvořily duševní obsah jeho mládí. Zůstává nedotknut západoevropským romantismem, právě tak jako naň ni v nejmenším nepůsobil byronism ruský a polský. Nepůsobí naň ani romantikové francouzští ani Mladé Německo — jmenuji tyto dva směry proto, že pro své souvislosti s politickým liberalismem mohly naň působit tak lákavě jako působily na Sabinu a Friče. Ale v Havlíčkově povaze bylo již od mládí cosi tvrdého o nepoddajného, co zamítalo každé smísení s cizími živly a tak jako redaktor Slovana dal se sice pronásledováním zlomit, nikoliv však ke kompromisům oblomit, právě tak nepodlehl literární charakter Havlíčkův ani těm nejsvůdnějším kouzlům tehdejší evropské poesie. Muž, jenž po letech píše v Brixenu „Tyrolské elegie" a „Křest sv. Vladimíra", neliší se duševní fysiognomií ni v nejmenším od mladého autora epigramů, jen rysy této fysiognomie jsou ovšem mužnější a ostřejší, stvrdlé v žáru boje a utrpení.

Po návratu do vlasti píše Havlíček své „Obrazy z Rus". Stati, nesoucí tento souborný název, jsou vlastně jen části celku, jenž zůstal nedokončen a nebyl za života Havlíčkova samostatně vydán. Články tyto vycházely řadu let, první z nich „Zkouška z československého jazyka v Moskvě" byl uveřejněn ve Květech z r. 1843; kdežto poslední „Rusové" až ve „Slovanu" r. 1850. Práce tyto jsou nejdůležitějším literárním činem Havlíčkovým na poli prósy. Česká řeč nevázaná zůstávala až do našich dnů daleko za vývojem veršových forem a máme-li zvláště na mysli všeobecný její stav za dob Havlíčkových, kdy zněla ještě tak tvrdě, neohebně a neelegantně, nemůžeme upřít těmto obrazům z Rus, že jsou pozoruhodným pokusem — a snad vůbec prvním u nás pokusem — o cestopisnou causerii, mající při tom zároveň hodnotu věcné studie, na bedlivém posuzování ruského života založené. Není zde, kde sleduji vývoj čistě literárních potencí Havlíčkových, místa zabývati se vlastním obsahem těchto statí a karakterisovati názory Havlíčkovy o jednotlivých ruských věcech a zjevech — to vlastně spadá více do sféry jeho politického smýšlení. Pokud však máme na mysli literární kvality „Obrazů z Rus", můžeme říci, že stati tyto pohybují se na samém pomezí belletrie a vydávají znamenité svědectví o Havlíčkově smyslu pozorovatelském a realistickém, o jeho umění psát vtipně, poutavě, srozumitelně a konkretně. Pro všecky časy zůstanou „Obrazy z Rus" významnou stanicí ve vývoji české prósy, onou, od níž vede cesta pak již přímo k cestopisným feuilletonům a studiím Nerudovym.

Havlíčkovu činnost literární lze rozděliti na dvě periody: před r. 1848. a po něm. Doba bouřlivých politických událostí tvoří mezi oběma značně dlouhou časovou mezeru. Před r. 1848. jest Čes. Včela, příloha Pražských Novin, místem, na něž se soustřeďuje literární práce Havlíčkova. Již v jejím ročníku 1845. jest zastoupen tak, že dodává tomuto časopisu barvy a šťávy. Nalezáme tu mimo tří z „Obrazů

z Rus“ výbornou parodistickou črtu „Milencův hrob“, posmívající se titěrně sentimentální erotice, tehdy v naší belletrii oblíbené, rozmarnou satyru „Matka Perly Makasarského oleje“, ale zejména onu památnou kritiku Tylova „Posledního Čecha“, která způsobila mezi tehdejšími vlastenci značný rozruch a postavila čtyřiadvacetiletého Havlíčka rázem do prvé řady českých publicistů. Havlíček podrobil novellu Tylovu nemilosrdnému rozboru a s upřímností, do té doby v Čechách neznámou, odsoudil jeho přepjaté citlivůstkářství a jeho falešný, neživotný názor o vlastenectví. Poněvadž však byl Tyl pro svou dobu typem, byla Havlíčkova kritika útokem na toto sentimentální vlastenčení vůbec, které pro vzdechy a deklamace zapomínalo budovati nový život národa ze skutečných jeho podmínek. Tyl podrážděně odpověděl, ale Havlíček odzbrojil jej ironickou replikou, vydávající znamenité svědectví o jeho vloze polemické a břitkosti jeho vtipu. Havlíček přinesl svým vystoupením do české kritiky snahu po poctivosti a neúprosné pravdě a na všecky doby sesměšnil názor, až do těch dob panující, že autor každé, i sebe špatnější české knihy zasluhuje chvály pro svou vlasteneckou dobrou vůli. Škoda jen, že Havlíček v tomto směru nepokračoval. Žádná z kritik, jež v tomto a příštím roce ještě uveřejnil, nerovná se významem a dosahem jeho posudku Tylova románu. Marno bylo by si také zapírati, že pravým kritikem literárním Havlíček nebyl, ježto úsudky jeho nejsou diktovány hlediskem přísně uměleckým a neopírají se o obsáhlejší studium světové literatury. Jeho stanovisko zdravého rozumu, jeho realism a náklonnost k sarkasmu byly by jej činily dojista málo vnímavým pro patheticky lyrické a romantické útvary literatury. Měřítkem, jež klade Havlíček na díla literární jsou především život, rozumnost a účelnost. Ale právě proto byl povolán, aby porážel romantickou sentimentalitu tam, kde upadala v jalovost a lež. Mohl snad, kdyby se byl kritice vytrvaleji věnoval a kdyby byl zůstal déle na živu, urychliti vývoj naší literatury k modernímu realismu a uchrániti mládež z let padesátých před dlouhým a zpozděným blouděním na cestách byronismu a exotického romantismu. Ale od r. 1848. již vůbec Havlíček o literární kritiku nezavadil a tak mluví z oněch několika referátů, jež v Čes. Včele uveřejnil, jen smutek osamělých náběhů a nesplněných možností.

Čes. Včela byla přílohou Pražských Novin, jejichž redakci Havlíček přejal od r. 1846. Tím silněji proniká pak individualita jeho ve sloupcích jmenovaného literárního listu. V tomto ročníku České Včely je zastoupen epigramy, překlady, zajímavou kapitolou o kritice, některými satyrickými črtami a několika divadelními recensemi. Ačkoliv již redakce politického listu zabírá hlavní jeho síly, přece zbývá mu ještě dosti času a zájmu pro literaturu. V ročníku 1847. však již literát ustupuje žurnalistovi. Těžiště Havlíčkovy práce přesunulo se tu již úplně do Pražských Novin, v České Včele z onoho roku nenalezáme z jeho péra nic než dva překlady z Gogola, několik krátkých referátů o knihách, bez pronikavější kritické snahy, a polemické výpady (proti N. Čuprovi, A. Smetanovi, Slovákům Hurbanovi a Štúrovi a j.) Mohou-li míti tyto drobné šrůtky pro nás zajímavost, tedy nanejvýše jen tím, že ukazují Havlíčka jako nepřítele školské filosofie, jinde jako obhájce literární jednoty české proti slováckému separatismu, a pak vůbec již že baví svou vtipnou formou i tam kde věc, o niž jde, je nám už vzdálena a lhostejna.

Z období před rokem 1848 pochází ještě „První generální schůzka Českého Národního Museum l. p. 1847“, jeden z nejbujnějších satyrických výpadů Havlíčkových, zábavný svými karikaturami osob z vlasteneckého tábora a cenný jako dokument doby, mimo to pak i báseň „Má hvězda“, inspirovaná láskou k Julii, již právě v památném březnu r. 1848. pojal Havlíček za manželku. Jest to snad jediný výtrysk Havlíčkových subjektivně-lyrických citů, ale přec jak vzdálený veškeré bežné erotice! Ironické zabarvení a prostonárodní nota této básně dodávají jí zvláštní milé rázovitosti a bodrosti.

Za třesku revolučních hromů r. 1848. se Musa Havlíčkova odmlčela docela. Měl tolik co říci českému lidu v úvodnících Národních Novin, že nezbylo času ni zájmu pro verše. Výjimku činí píseň „Šuselka nám píše“, populární výraz pro heslo dne, pádná, poctivě hrubá, plná horké vášně a zaujatosti politického okamžiku, z něhož se zrodila. Teprve až v „Šotku“, jejž vydával Havlíček od ledna do března r. 1849. jakožto illustrovanou satyrickou přílohu Národ. Novin otiskuje Havlíček některé ze svých starších epigramů a „Sedmero vzdychnutí z ministerstva“, vtipný obrázek situace v Rakousku v týdnech, kdy

nad Kroměřížským sněmem stahovala se již mračna nastávajícího absolustického režimu. Pak zase nic, až teprve v příštím roce 1850.,v nejslavnějším roce své publicistické činnosti, v roce hrdinného zápasu, jejž vedl ve svém „Slovanu" proti vítězné reakci, píše Havlíček řadu politických písní („Ach není tu není", „Kytice", „Fiala", „Mně se všecko zdá", „My pole ořeme", „Píseň Čechů z r. 1850"), které sice za jeho života nedočkaly se otištění (vyšly teprv v Obrazech Života r. 1861), ale jsou klassickým přímo výrazem stisněné a chmurné nálady, v níž se žilo v Čechách v oné době velikého zklamání a obavy před budoucnem. Formou svou opírají se o lidový popěvek a parodují jej, v čemž jest zvláštní jejich význam: nikdy nepřiblížila se satyra Havlíčkova duchu české písně a jejímu zatrpklému humoru tak jako zde.

Rekovný zápas je dobojován. Životní dráha Havlíčkova sklání se nyní příkrým srázem do Brixenu, do smutných stínů vyhnanství a blížící se smrti. Ale právě v této době nejtruchlivější ukazuje Havlíček, jak hned na počátku řečeno, jakou osvobozující mocí života jest u něho poesie. V Brixenu rozkvétá teprv dokonale jeho vloha básnická a tvoří dvě klassická díla českého humoru a satyry. V „Tyrolských elegiích" vyzpíval Havlíček dojmy nejtrudnějšího obratu ve svém životě, přemáhaje svou osobní bolest vyšším názorem smějícího se satyrika. Napsání těchto zdánlivě tak lehkých veršíků čítám k největším mravním činům Havlíčkovým. Pomysleme, jakého vniterného rekovství, jaké umělecké lehkosti ducha bylo třeba, aby truchlivá skutečnost oněch dnů změnila se v tak svižný rej obrazů, za jejichž svěžím a zároveň tak trpkým humorem trčí všude ostny politické tendence. Smutné této Havlíčkově cestě do vyhnanství děkuje česká satyra za jeho nejpopulárnější, nejsubjektivnější, ze života jeho nejhlouběji vážené dílo.

V Brixenu dostává se též konečného spracování „Křtu sv. Vladimíra", k němuž myšlenku přinesl si Havlíček patrně již z Ruska. V této „legendě z ruské historie" jest vysloven celý Havlíček, vše co je v povaze jeho nejosobitějšího dostává se tu k slovu, dva vlivy, jež nejrozhodněji působily na jeho vývoj, vzpomínky na seminář a dojmy Ruska, pronikají zde co nejurčitěji a dodávají dílu velmi výrazného karakteru. Co mělo původně mířiti jen na despotism carský a metternichovský, nabývá tu svěží příchuti časové a obrací se v narážkách proti reakci, jejímu bachovskému systému, řízností její policie a jejích vojenských soudů a proti spůsobu, jímž ona využívá náboženství ke svým účelům. „Božský" řád světa byl sotva kdy podroben nemilosrdnější a veselejší kritice, pojem boha sotva kdy postaven lapidárněji do světla, v němž se jeví jako výtvor lidských poměrů, lidských potřeb, choutek a výpočtů. A nejhůře ovšem pochodilo náboženství oficielní, církve, jejich čachry s věcmi, jež považují za svaté, jejich vzájemná řevnivost a jejich nárok na samospasitelnost. Od dob Voltairových bylo proti Římu vypuštěno málo satyrických šípů tak ostře broušených a tak prudce zraňujících, jako jsou sloky Havlíčkovy humoristické epopeje. Duchaplné toto dílo zaujímalo by čestné místo i v každé veliké literatuře, tím spíše jest litovati, že zůstalo nedokončeno. Jako „Tyrolské elegie" kolovalo i ono dlouho jen v opisech (úryvky byly otištěny teprv v Obrazech života r. 1861). Vedle těchto dvou hlavních a největších děl Havlíčkovy satyry spadá svým vznikem do brixenské doby asi 20 epigramů, známé verše „Přislibujte si mně", vyslovující lapidárně životní devisu Havlíčkovu a dvě básně „Život věčný" a „Hrob" z cyklu „O posledních věcech člověka". V cyklu tomto chtěl Havlíček „přinutit lidi k smíchu nad tím, čeho se jinak obyčejně bojí, neb neradi o tom slyší" a jest to zejména útěcha pantheismu a životního koloběhu, jíž přemáhá v těchto verších úzkost smrti. Tušil snad sám, jak jest již blízek svým „posledním věcem"?

Ale tyto básně nedokončeného cyklu nejsou přece ještě posledním jeho básnickým slovem, v týž den (12. července 1854.) jako ony počata, ale teprve 23. srpna téhož roku dokončena byla humoristická ballada „Král Lávra". Touto básní, jejíž námět čerpán jest z irské jedné povídky, uzavírá se životní dílo Havlíčkovo a jest dlužno hned dodat, uzavírá se velmi důstojně, jeť tato báseň po stránce čistě literární a formové nejzralejším a nejvybranějším jeho dílem. Její humor má milé, vlídné kouzlo oné nejskvostnější chvíle dne, kdy slunce sklání se k západu. Pominul již žár polední, ustalo parno práce a bojů, křišťálově čistý je blankyt a krajina kochá se v sladkém zlatém výslunní,

honem ještě, než ji zalijí večerní chmury a noční tmy....

Pak už zbývaly Havlíčkovi jen dva roky života. Nenapsal v té době už nic většího a pozoruhodnějšího, jen některé náčrtky a několik epigramů, psaných po návratu do vlasti, jest památkou z této doby pozvolného chřadnutí a umírání.

Když zemřel Havlíček 29. července 1856, bylo mu teprv 35 let, ale z „Krále Lávry“, dva roky před smrtí psaného, můžeme usuzovati, do jaké výše by byl Havlíček jako básník vyrostl, kdyby okolnosti nebyly ochromily jeho sílu a předčasná smrt přestřihla tak záhy niť jeho života. Vždyť již tím, co v literatuře vykonal, postavil se na jedno z nejpřednějších míst. „Tyrolské elegie“, „Křest sv. Vladimíra“ a „Král Lávra“ jsou bez odporu tím nejlepším, čím může se mimo Erbenovu „Kytici“ vykázati česká poesie v prvé polovici let padesátých, na onom rozhraní, jež nastává v naší literatuře, když už byl umlkl Čelakovský se svou generací a nepřišel ještě Hálek a Neruda.

Havlíček jest předchůdcem obou právě jmenovaných, on nekončí období, ale otvírá možnosti a perspektivy příštího vývoje. Hlubokými propastmi v názorech a cítění oddělen od starší vlastenecké generace, jest průkopníkem realismu, rázovitého a typického češství, tvůrcem politické a protiklerikální satyry, představitelem poesie, která nechce jen se omamovat hašišem romantických vůní a sentimentálních slov, ale která chce být výrazem prudkého horkého života, jeho bojů a tužeb, bolestí a hněvů. V tom jest nepopíratelný rys modernosti, jenž činí nám Havlíčka právě tak drahým v literatuře jako nám jím je jakožto zápasník za ideje pokroku, svobody a spravedlnosti v politice. A je-li něco, co může zkalit nám radost z jeho literárního díla, jest to jen lítost nad tím, že duch tak ohnivý a bystrý nemohl věnovati literatuře více ze svých sil a že literární práci jeho života jsme nuceni ještě dnes pracně teprv shledávat a sbírat v celek — tak málo byla oceňována, tak zůstávala ve stínu vedle Havlíčkovy činnosti politické!

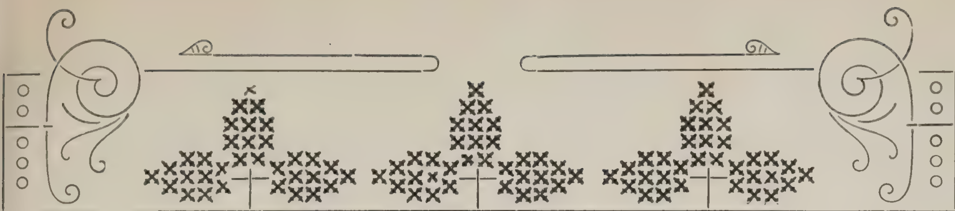
Toto vydání jest první, v němž shromážděny jsou veškeré literární práce Havlíčkovy, pokud jsou ovšem známy a přístupny, verše i prósa, belletrie, společenská satyra i literární kritika. Text opírá se o prvotisky a tam, kde jest zachován rukopis, o přesné jeho znění až do všech podrobností pravopisu a interpunkce. Tak dostalo se některým pracím Havlíčkovým, zejména jeho epigramům, do roku 1845. psaným, a „Obrazům z Rus“ otištění co nejvěrnějšího. Žel však, že nebylo lze zachovat tuto zásadu u všech prací Havlíčkových. „Tyrolské elegie“ a „Křest sv. Vladimíra“ jsou nám známy toliko z opisů, namnoze se různících; ježto tedy neznáme definitivního originálního textu Havlíčkova, nezbylo než otisknouti je, po příkladě jiných vydání, novějším jazykem a pravopisem, což platí i o jiných drobnějších básních Havlíčkových, pokud rukopis jejich se nezachoval. Tím vznikla jistá nejednotnost, již čtenář snadno pochopí a omluví. Pokud se týče různého znění některých míst, zejména epigramů, odkazuji na dodatek na konci svazku. Epigramy po r. 1845. vzniklé jsou otištěny dle časového pořadu svého vzniku. Museu království českého vzdávám dík za ochotu, s níž mi propůjčilo rukopisnou pozůstalost Havlíčkovu k potřebám tohoto vydání.

Na Kr. Vinohradech, v červenci 1906.

F. V. Krejčí.

I.

SPISY BÁSNICKÉ.

TYROLSKÉ ELEGIE.

I.

Sviť, měsíčku, polehoučku
skrz ten hustý mrak;
jak pak se ti Brixen líbí?
Neškareď se tak.

Nepospíchej, pozastav se,
nechoď ještě spat,
bych s tebou jen chvílinku moh'
diškurirovat.

Nejsem zdejší, můj měsíčku!
toť znáš podle křiku;
neutíkej, nejsem „treu und bieder",
jsem zde jen ve cviku.

II.

Jsemť já z kraje muzikantů,
na pozoun jsem hrál,
a ten pořád ty Vídenské pány
ze sna burcoval.

By se po svých těžkých pracech
hodně vyspali,
jednou v noci kočár policajtů
pro mne poslali.

Dvě hodiny po půl noci,
když na třetí šlo,
tu mi dával žandarm u postele
šťastné dobrytro.

Se žandarmem slavný ouřad
celý v parádě,
pupek kordem pevně obvázaný,
zlato na krágle.

„Vstávají, pane redaktor,
nelekají se,
jdeme v noci, nejsme však zloději,
jenom kommisse."

„Od všech z Vídně pozdravení,
pan Bach je líbá,
jsou-li prý zdráv? a tuhle to psaní
po nás posílá."

Já jsem i na lačný život
vždycky zdvořilý:
„Odpusť slavná císařská kommisse,
že jsem v košili."

Ale Džok, můj černý buldog,
ten je grobián,
na „habeas corpus" tuze zvyklý —
on je Angličan.

Málem by byl chlap přestoupil
jeden paragraf,
jiř na slavný ouřad zpod postele
uďál: Vrr! haf, haf!

Hodil jsem mu tam pod postel
říšský zákonník;
dobře že jsem měl ten moudrý nápad,
již ani nekvik.

III.

Občan zvyklý na pořádek —
bylo to v prosinci —
přede vším jsem si obul punčochy
v slavné assistenci

Pak jsem teprv četl psaní —
však to tuhle mám;
rozumíš-li ouřední němčině,
přečti si ho sám.

Bach mi píše jako doktor,
že mi nesvědčí
v Čechách zdraví, že prý potřebuju
změnu povětří;

že je v Čechách tuze dušno,
horké výpary,
mnoho smradu po té oktrojírce,
holé nezdraví.

Že on tedy schválně pro mne
kočár sem poslal,
abych se hned na státní outraty
na cestu vydal.

A žandarmům že nařídil,
ať mne hodně nutí,
kdybych nechtěl ze skromnosti přijmout
jeho nabídnutí.

IV.

Což je dělat? že pak musím
hloupý zvyk ten mít,
že nemohu žandarmům s flintami
pranic odepřít!

Dedera mne také nutil,
abych jel jen hned,
že by chtěli Brodští, až se zbudí,
třeba s námi jet.

Pravil mi, že nemám s sebou
zbraně žádné brát,
neb že oni mají nařízení
mne ochraňovat.

Že mám též, pokud jsme v Čechách,
inkognito jet,
sic nám dají dotíraví lidé
hrůzu komis hned.

Ještě mi dal pan Dedera
více moudrých rad,
dle nichž se Bachovi pacienti
mají spravovat.

Tak mne vábil jak Siréna,
až jsem obul boty,
oblík' vestu, kabát, pak i kožich,
dříve však kalhoty.

Koně a žandarmi stáli
dávno před domem:
„Milí braši! maličké strpení,
hned již pojedem."

V.

Ó, měsíčku, však ty ženské
dobře znáš a víš,
jaký s nimi člověk na tom světě
často mívá kříž.

Také's mnohého loučení
tajným svědkem byl,
ty znáš líp než každý novelista
hořkost těchto chvil.

Matka, žena, sestra, dcerka
malá Zdenčinka,
stály okolo mne v tichém pláči —
hořká chvilinka.

Já jsem sice starý kozák,
v půtkách tužený,
tenkrát jsem měl trochu těsná prsa
a zrak zkalený.

Vtisknul jsem si poděbradku
silně do čela,
aby se těm policajtům slza
nezablyštěla,

neb ti všickni blíže dveří
posud stáli stráž,
aby měla tato smutná scéna
císařskou stafáž.

VI.

Trubka břeští, kola hrčí,
jedem k Jihlavi;
vzadu, abychom nic neztratili,
klušou žandarmi.

Ten Borovský kostelíček
stojí na vršku,
skrze lesy smutně na mne hledí:
„Jsi to, můj hošku?"

„Pode mnou jest tvá kolébka,
já tě viděl křtít,
starému vikáři ministrovat,
pilně se učit."

„Táhnout světem na zkušenou,
pak s pochodní jít,
naší chase plamenem veselým
na cestu svítit."

„Vidíš, jak ty roky plynou,
znám tě třicet let . . . . .
Ale, chlapče! Jaké to obludy
vidím s tebou jet?"

VII.

Když jsme jeli přes Jihlavu,
měl jsem Špilberk v mysli,
a za Lincem myšlénky na Kufstein
z hlavy mi nevyšly.

Teprva když jsme nechali
Kufstein v pravo stát,
začla se mi alpejská krajina
příjemnější zdát.

Hloupá jízda, milý brachu,
když se neví kam:
veselé troubení postilionů
jest jen bídný klam.

Všude kolomaz a všude
přepřahovali:
Kdybyste radš ve Vídni přepřáhli
a namazali! —

Telegraf je přece jenom
hezký vynález,
ten před námi všude, než jsme přišli,
ohlášení nes,

by nám mohla policie,
starostlivá máti,
všude, dříve než tam dojedeme,
kamna rozehřáti.

Nesmím ale zapomenout
Budějovice,
tam Dedera koupil Mělnického
čtyry láhvice.

Čili se v něm vlastenecké
hnuly myšlénky?
čili doufal, že to pro mne bude
Lethe na Čechy?

Mělnické jsem dávno dopil,
piju Vlaské zas;
ale zdá se, že je v obou stejný,
nepokojný kvas.

VIII.

Teď, měsíčku, nechme elegie
a přejděme v heroický tón,
nebo co ti chci teď vypravovat,
to byl čertův shon.

Cesta z Reichenhallu do Weidringu —
ty ji musíš také dobře znát —
ta se nedá žádnou ordonancí
přeoktrojovat.

Hory, skály ohromnější ještě
než je hloupost mezi národy,
vedle cesty propast bezedná jak
držka armády.

Temná noc, jak naše svatá církev,
a my jedem s kopce jako mžik;
darmo křičí Dedera: „Drž koně!“
prázdný je kozlík.

Kočár praští, a koně ve větru,
již je ďábel horem pádem nese,
a postilion někde tam za kopcem
do dýmky si křeše.

Dolů jako s věže cesta plytká,
vůz jak šipka klouže hý a hat,
snad nás hodlá někde do propasti
internirovat.

Ach, to byla pro mne chutná chvilka!
neboť neznám žádnou větší slast,
nežli vidět slavnou policii
ouzkostí se třást.

Napadnul mi — jsem já čtenář bible —
o Jonáši smutný příběh ten,
jak jej k utišení bouře z loďky
vyhodili ven.

„Metejme los,“ pravím „mezi námi
musí někdo velký hříšník být,
a ten k usmíření nebe musí
z vozu vyskočit.“

Jen to vyřknu, ejhle! policajti
ani svědomí nezpytovali
a kajicně vyrazivše dvířka
z vozu vyskákali.

Ach, ty světe, obrácený světe!
vzhůru nohama ve škarpě leží stráž,
ale s panem delikventem samým
kluše ekvipáž.

Ach, ty vládo, převrácená vládo!
národy na šňurce vodit chceš,
ale čtyrmi koňmi bez opratí
vládnout nemůžeš!

Bez kočího, bez oprati, po tmě,
u silnice propast místo škarpy:
tak jsem cválal sám a sám v kočáře
jako vítr s Alpy.

Svěřiti svůj život také jednou
koňům splašeným se já mám bát?
občan rakouský? což se mi může
horšího již stát?

Tak jsem, s chladnou resignací v hlavě,
v hubě ale vřelou cigaru,
čerstvěj než car ruský přijel k poště
v dobrém rozmaru.

Tam jsem zatím — mustr delikventů —
bez ochrany povečeřel hezky,
než za mnou ztráž s odřenými nosy
přikulhala pěšky.

Já spal dobře, ale policajti
měli tu noc ve Weidringu zlou:
mazali si spiritusem záda,
nosy arnikou.

Tu je konec této epopeje,
k níž jsem nepřibásnil ani chlup,
podnes ti to poví ve Weidringu
poštmistr Dahlrupp.

IX.

Přijeli jsme do Brixenu
bez všech turbací;
krajská vláda dala Dederovi
na mne kvitancí.

Místo mne ten kus papíru
vrátili do Čech;
mne zde černý dvouhlavatý orel
drží v klepetech.

Krajskou vládu, podkrajského,
žandarmerii,
ty mi dali za anděly strážce,
v té Siberii.

KŘEST SV. VLADIMÍRA.

Legenda z ruské historie.

Zpěv prvý.

Perun a Vladimír.

Vladimír car na svůj svátek,
když seděl na trůnu,
poslal drába s vyřízením
k bohovi Perunu.

„Hřmi, Perune, na můj svátek
místo kanonády,
škoda prachu, dost ho padne
v bitvách u armády.

Hřmi, Perune, na můj svátek
místo kanonády,
pak si přijdi se mnou vypit
šálek čokolády.“ —

Pan dráb přišel k Perunovic,
zatloukl na vrata,
děvečky se hnedle zeptal:
„Doma-li pantáta?“

„„Doma, doma, pane drábe,
ve veliké chatě,
sedí s jehlou na pekýlku
zašívá si katě.“ “

„Vzkazuje Vás, pantatínku,
car náš pozdravovat,
máte prej mu k tomu svátku
drobet zabubnovat.“

Jak to přeslech' tatík Perun,
hnedle čelo svraštil,
skočil s kamen na lavici,
kaťmi o zem praštil.

„„Raděj pásat husy ve vsi,
po bahnách se ploužit,
než u toho Vladimíra
zde za boha sloužit!

Málo platu, služba těžká,
nikdy konec práce,
ještě bych mu měl vyvádět
ve svátek rekrace?

Tuhle při poslední bouřce,
při té blýskavici,

bez toho jsem si propálil
celou nohavici!

Málo platu, málo športlí,
málo deputátu,
nemohu si špendýrovat
oleje k salátu!

Pečínku jenom ve svátek, —
vodu musím píti,
sotva jsem se na tu službu
mohl oženiti.

Bez toho mne větším dílem
živí jen kondice,
študentům hodiny dávat
musím ve fysice.

Kdyby od selek nekáplo
trochu akcidence,
ani v neděli bych nemoh'
přičuchnout k pálence!

Pro nic za nic robotovat —
nevěděl bych věru,
na tu jeho čokoládu,
. . . . že mu . . . .

Car necar, svátek nesvátek,
že mi všechno rovno,
ne a ne, a nebudu hřmít;
co z toho mám? . . . . .!" "

Dráb stál celý zkoprnělý
jako kapr v žitě:
„Pamatujte se, pantáto,
co pak to mluvíte?

Já jsem taky jen služebník,
každý zná své meze,
kdybych to vyřídil caru,
co se na vás sveze?" —

Ale Perun, jak byl v ráži,
sáhnul pod lavici
a vytáh' na pana drába
tu svou hromovnici.

Dráb se dlouho nezdržoval,
hledal honem díru,
a hned běžel jak s keserem
k caru Vladimíru.

„Jdu k Vašemu Veličenstvu
slušně vomeldovat,
že se to, co mluvil Perun,
stydím opakovat.

Nechce hřmít a osopil se
na mne jak na čubu,
nectně Vaším Veličenstvem
vypláchnul si hubu.

Ať si tu svou čokoládu
car prej sám sežere,
a že on na celou službu
s odpuštěním . . . .

že je carův svátek a . . .
s odpuštěním rovno,
že je mu po celém caru
. . . s odpuštěním . . . . ."

Jak uslyšel Vladimír car
tohle grobiánstvo,
plivnul na zem, zasakroval,
a s ním všechno panstvo.

Poslal čtyry policajty
k bohovi Perunu:
„Přiveďte ho, grobiána,
ku carskému trůnu!"

A když vyšli policajti,
pískl na ně oknem:
„Hej! nechte to až do zejtřka,
my v suchu nezmoknem.

Nebudem si s grobiánem
dneska kazit svátek,
však mu zejtra uši natřem,
vraťte se nazpátek!

Však my se ho za ty jeho
hromy neprosíme,
pokud máme své kanony,
sami si zahřmíme!"

Poslal flügel-adjutanta
pro dvě baterie,
ať bouchají při tabuli,
když se zdraví pije.

Jedli, pili, hodovali,
hráli jim muziky,
ministři si popouštěli
u kalhot knoflíky.

Pili pivo, pili víno,
jedli z masa, z těsta,
nejednomu oficíru
pukla z toho vesta.

Vejskali a tancovali
okolo pilířů,
bim! bam! bum! špunty lítaly
z flašek a moždířů.

Kdo při tom byl, ten se opil,
blaze, braši! tomu,
v noci pak je s výslužkami
odnášeli domů.

Konec prvního zpěvu.

Zpěv druhý.

Hospodářství.

Jedna hora vysoká je
a druhá je nízká,
kdo nemá své muzikanty,
na hubu si píská.

Když hýřili, stolovali
u carského dvoru,
ten celý den byl bůh Perun
v mrzutém humoru.

Kdo jaktěživ bohem nebyl,
zkusil ještě málo,
není to tak lehký život,
jako by se zdálo.

Ráno vstane: do snídaně
musí rosou kropit,
měsíček zavřít do chlívka,
potom v slunci topit.

Dříve čerty, noční duchy
strčit do pytlíka,
a hvězdičky puť-ťu-ťu-ťu!
svolat do kurníka.

Každý ptáček, každý brouček,
slon až do komára,
má hned ráno nasypáno
z božího špejchara.

A když potom lidé vstanou,
to je teprv správa!
někdy nevím samým křikem,
kde mně stojí hlava.

Ten, kdo nikdy neměl v uchu
vosy a brabence,
neví, co je Perunova
ranní audience.

To je křiku a modlení,
až mne uši brní:
Ten zpívá, ten šepce, vzdychá,
Ten zas žalmy frní.

A co všechno na mně chtějí,
nelze vyjmenovat,
zbláznil bych se, kdybych si to
chtěl jen pamatovat.

Ten chce zdraví, ta chce děti,
ten nemá co jísti,
ti zas, abych nedovolil
ve fabrikách přísti.

Ten mne prosí, bych mu hlídal
louky a osení,
ten zas chce, abych pomáhal
krávě při telení.

Jeden sedlák prosí za déšť,
zasel kousek lenu,
druhý prosí hezké časy,
by měl sucho k senu.

Ten chce zimu, ten chce teplo,
ten zas časy jiné,
jeden chce mít žito drahé
a druhý laciné.

Že jsem stvořil staré baby,
to mne nejvíc mrzí,
nepřestanou-li mne soužit,
zahladím je brzy.

Hrom ať do nich! abych neklel,
zdržet se nemohu,
když jí koza málo dojí,
běží k pánu bohu.

Sám se nechce žádný starat,
za všechno se modlí,
jako by měl každý boha
jen pro své pohodlí.

Tomu sušit, tomu močit,
tomu pole hnojit;
dřív si, prase, zdraví zkazil,
potom ho mám zhojit!

Ta mne moří ve dne v noci,
ráda by se vdala,
ten se modlí, by Mořena
jeho ženu vzala.

Ten chce výhru z loterie,
špendáže mi nosí,
a co jsou assekurace,
též za oheň prosí.

Ó, vy šelmy! Kdybych nebyl
příliš dobrotivý,
zmačkal bych vás na povidla
jako shnilé slívy!“ — —

Šňup' si zlostí haličského,
  jak z moždíře kýchnul:
To zahřmělo, zablejsklo se,
  dešť na zem vyšplíchnul.

Věru, Vašku! bohem býti,
  to žádný špás není:
Brixen, ten je proti tomu
  ještě vyražení!

Pozdě v noci, když utich' svět
  a lid přestal bouřit,
chtěl si Perun usoužený
  dýmčičku vykouřit.

Když si Širas tümbekia
  cpal do nargilie,
tu mu začla Perunice
  držet litanie:

„Však jsem já dobře slyšela
  za dveřmi skrz škvíru,
co jsi vzkázal po drábovi
  caru Vladimíru.

Nezačínej si jen s carem,
  to já pořád říkám,
že to se svou opposicí
  nepřivedeš nikam.

Každému do očí řekneš,
  co máš na jazyku,
a děláš si nepřátele,
  nemáš politiku."

A když žena po celý den
  bručí jen a štěká,
ach! to musí z kůže vyhnat
  boha i člověka!

Ach, Perune, Perunečku!
  lituju tě tuze:
Zejtra na tě čeká teprv
  přežalostná chůze.

Oj, Perune přenešťastný,
  kam jsi myslil, brachu?
hanět cara, svého pána,
  a to beze strachu?

Oj, Perune, kam jsi myslil,
  přenešťastné bůže?
utec, utec, jak tě chytnou,
  nic ti nepomůže!

Konec druhého zpěvu.

Zpěv třetí.

Vojenský soud.

Bože! Kýž jsem policajtem!
  to je vyražení!
Koho chce, toho si chytne
  a dá do vězení.

Každý si ho musí vážit:
  kdo naň zaškaredí,
pro urážku policajta
  ve štokhause sedí.

Ctěte, hoši, policajty!
  ouvej! jak to bolí!
stát vyplácí krejčům metlou,
  ale ševcům holí.

Slyšte lidé pro výstrahu
  mé smutné zpívání,
že se proti policajtům
  sám bůh neubrání.

Už ho vedou svázaného
  všechno ve mně hrká!
dva ho táhnou za ramena,
  jeden v zadu strká.

„Jenom mne po humnech veďte,
  však já s vámi pudu,
nedělejte mi ve městě
  veřejnou ostudu!"

Ale na humnech u strouhy
  paní Perunice
zapírala Peruňátku
  něco na sukničce.

Jak poznala svého pána,
  hned se s hrozným křikem
na pochopy obořila
  mokrým lavičníkem.

Ale Perun, dobrotisko,
  sám ji napomíná:
„Schovej, ženo, meč do pochvy,
  přišla má hodina!" —

Policajti s Perunicí
  na humnech se vadí,
u dvora se zákonníci
  o Peruna radí.

A již Perun upoutaný
  v šatlavě nocuje:
Juristům se z paragrafů
  žádný nešikuje.

Neboť ten, kdo zákony ďál,
neměl ani zdání,
že car vezme někdy boha
do vyšetřování.

Ráno přišla apelace
k caru celá bledá,
že se proti Perunovi
zákon najít nedá.

Car se na ně zle osopil,
řek' jim, že jsou osli,
poslal hned pro vojenský soud
do kasáren posly.

Vojenský soud, to je samec!
soudí, jen se práší:
On má všechny paragrafy
v jedné patrontaši.

Vojenský soud na civilní
dívá se s vysoka,
nesoudí podle zákonů,
všechno jen od oka.

Vojenský soud má žaludek
zdravý jako štika:
nevinného na komando
stráví jak vinníka.

Vojenský soud z ničeho nic,
jako ňáký tvůrce,
nález právně potvrzený
měl jako na šňůrce:

„Že dle vyšlé proklamace
komandujícího,
a dle ostatních zákonů
soudu hrdelního,
pro urážku první třídy
Jeho Veličenství,
pro zpouru, nemravné řeči,
pro neposlušenství,
Perun bůh je odsouzený
k provazu dle práva,
že však k utopení v Dněpru
milost se mu dává;
bude ale pro výstrahu
neposlušné chase
vlečen k řece po ulicích
na koňském ocase.“ —

Právě jeden žurnalista
seděl také v díře,
protože se bohu rouhal
a psal proti víře.

Soud jej odsoudil, použiv
té příležitosti,
k stejnému trestu s Perunem
k vůli nestrannosti.

Konec třetího zpěvu.

Zpěv čtvrtý.

Testament Perunův.

Poslyšte, milí křesťané,
tu smutnou novinu,
jak dokonal slovanský bůh
poslední hodinu.

Kdo máš tuze měkké srdce,
zacpi sobě uši
a pomodli se: „Otče náš“
za ubohu duši.

Přivázali ho za nohy
na ocas kobyle,
blátem, kamením ho vlekli —
přežalostná chvíle!

Za ním toho novináře —
ouvej, ouvej, ach, ach!
šmejkal po břiše nelidsky
na ocase valach.

Tak je ti carští katané
ukrutně mučili,
všechny louže po Kyjevě
jimi vysmejčili.

Když jsou je přivlekli k řece
celé plné bláta,
kati je tam utopili
jak slepá koťata.

Umřeli jsou bez zpovědi
jako lutriáni,
jenom poslední jim dali
blátem pomazání.

Já jsem sice při tom nebyl,
čet' jsem to jen v plátku,
který o tom napsal Nestor
vnukům na památku. —

„Tak to chodí na tom světě,
každou chvíli jinak,
dneska ctí tě za svatého,
zejtra budeš sviňák!

Dnes vám bozi, vy ubozí,
kadidlo lid pálí,
a zejtra vás jako smetí
v kalužinách válí.

Dělají si nové bohy
dle svého pohodlí,
koho včera oběsili,
k tomu se dnes modlí.

Všechno jest na světě marné,
i království boží —
všechno hyne a pomine
jako špatné zboží.

Jenom caři, samovláda
a takové sloty
potrvají věčně věkův
jak juchtové boty.“

Tak měl Perun, když ho vlíkli,
rezonýrovati,
slyšel jsem to a jak koupím,
musím prodávati.

Sám bych si to nevymyslil,
třeba bych to věděl,
dobře já vím, že bych za to
na Špilberku seděl.

Na Špilberku, na Kufsteině
mnoho pokojíků.
„Bože, zachovej nám krále!“
to je zpěv slavíků. —

Važ si všeho, milý synu,
co na trůně sedí,
na ponížené dušinky
car milostně hledí.

Kdo ctí cara a je Vávra,
může něčím býti,
kdo nechválí, bude věčně
jenom vodu píti.

Konec čtvrtého zpěvu.

Zpěv pátý.

Bezbožnost v Rusích.

Tak se z maličké příčiny
stala velká mela:
Ruský národ neměl boha,
církev ovdověla.

Nám by byla lehká pomoc,
toť je stará vesta!
teď již umí každý kaplan
dělat bohy z těsta.

Ale Rusi o těch kumštech
ještě nevěděli:
Když si boha utopili,
žádného neměli.

Počali se všichni báti
strašlivých následků,
neb žádný nic takového
neslyšel od předků!

Ale svět je pořád stejný,
lidé ho nezmění:
plivni si stokrát do moře,
ono se nezpění.

Tak i v Rusku bez Peruna
ve starém pořádku
běžela světská mašina
jak na kolovrátku.

Staří lidé umírali,
děti se rodily,
hodní lidé pracovali
a ochlasti pili.

Hrušky zrály o Jakubě
a na podzim švestky:
když se hodně vypršelo,
bylo zase hezky.

Slunce svítilo jen ve dne,
měsíc jenom v noci,
v létě bylo caru horko
při vší jeho moci.

Žito se muselo síti,
tráva rostla sama,
šlechta pracovala hubou,
sedláci rukama.

Kdo zaplatil, měl u pánů
všudy dobrou přízeň,
hlad si zaháněli jídlem,
ale pitím žízeň.

Všecky řeky byly mokré
a kamení tvrdé:
Chalupnice hubovaly,
že jsou selky hrdé.

Šlechtic neobcoval s mužským
měšťanského rodu,
ale šenkýři míchali
přec do piva vodu.

Mladí lidé pospíchali,
staří šli pomalu:
Na každou špetku radosti
přišla špetka žalu.

Kdo měl málo, tomu braly
velké pijavice:
Moudrých lidí bylo málo,
ale hloupých více.

Kdo byl taškář za Peruna,
taškařil zas dále:
A kdo byl poctivá duše,
dřen byl neustále.

Neboť svět je pořád stejný,
lidé ho nezmění,
plivni si stokrát do moře,
ono se nezpění.

Tak i v Rusku bez Peruna
ve starém pořádku
běžela světská mašina
jak na kolovrátku.

Ale církevní mašinka
ta se zarazila,
neboť kněžím u pytlíku
zaťata jest žíla.

Sedlák, ten jest od jakživa
vychytralý kvítek,
hned si z toho utopení
vyhlídl užitek.

Přestali desátky dávat,
také na modlení,
ani štolu, ani na mše,
když prej pánbůh není.

Na oféry nechodili,
při funusech ticho,
kostelníci mřeli hladem,
kněžím splasklo břicho. —

Tu hned tekla krev z obrazů,
děly se zázraky,
čistá panna porodila
čtyry mladé draky.

Báby viděly znamení
na nebi a všude:
prodávaly staré sukně,
že soudný den bude.

Báby viděly znamení
na nebi i v dírách,
slyšely potopu světa
hučet ve všech škvírách.

Po svatbě se narodilo
dítě za čtvrt léta:
kupujte, lidé, měchýře,
na potopu světa! —

Konec pátého zpěvu.

Zpěv šestý.

Audience.

Seděl Vladimír na trůnu
ve své residenci,
dával podle obyčeje
velkou audienci.

Houf ministrů, tajných radů ,
dvorních kavalírů
stáli „Richt euch!“ kolem něho
jak hrušky v špalíru.

Před nimi s ohnutým hřbetem,
s poníženou tváří,
klečeli v slušném respektu
páni sekretáři.

Péro v ruce, na knoflíku
inkoust ve flaštičce,
a na zádech přivázaný
pytel na petice.

A v zadu si žandarmové,
carští výplatníci,
přistrojili pro příhodu
dubovu lavici.

A na rovině před trůnem
skroušeně a tiše
petenti, věrní poddaní,
leželi na břiše.

Tenkrát byla audience
nad obyčej hlučná,
neb se z celé Ruské říše
sešla církev tučná.

Totiž popi, diakoni,
kantoři, zvoníci,
biskupi, svíčkové báby,
také kostelníci.

S nimi ostatní drabanti,
hrobaři, kalkanti,
zpěváci a muzikanti,
kluci ministranti. —

Sotva dal tambor znamení,
tak jak se to sluší,
že car ráčil otevříti
Své Vysoké uši:

Všichni boží služebníci
spustili moldánky,
vzdychali a naříkali
jak staré cikánky.

Totiž popi, diakoni,
kantoři, zvoníci,
biskupi, svíčkové báby,
také kostelníci.

S nimi ostatní drabanti,
hrobaři, kalkanti,
zpěváci a muzikanti,
kluci ministranti.

„Co vám chybí?“ táže se car
pod svým baldachinem.
Oni všichni jedním hrdlem:
„Hynem, pane, hynem!“

Celé popstvo předstoupilo
k caru s deputací;
jeden držel ve jménu všech
takovou oraci:

„Veliký jest Vladimír car!
svatá vůle jeho;
když's nám zabil pána boha,
opatř nám jiného!

Nám je pánbůh jako pánbůh,
jenom když je ňáký,
abychom jím udrželi
v respektu sedláky.

U těch bude všechna kázeň
brzy dým a pára;
nebudou se mít u koho
modliti za cara.

Někdo musí nad sedláky
rachotiti hromem:
bez boha neobstojíme,
jen jiného honem!“

Toť se ví, že způsobila
ta argumentace
v Jeho carském Veličenstvu
velké alterace.

Mělť jak všichni potentáti
srdce měkké tuze,
nebyl by mohl chudinka
zabit ani kuře.

„Milostivě vám, mí věrní,
dávám propuštění;
vaši žádost hodlám vzíti
v zralé uvážení.“

Konec šestého zpěvu.

Zpěv sedmý.

Ministerská rada.

Večír ministři seděli
v tajném kabinetě,
tenkrát byl bůh proti zvyku
první na tapetě.

V hlavní věci byli všichni
stejného mínění:
bez boha se sprostým lidem
není k vydržení.

Ale v dalších podrobnostech
tu mezi dvořany
byly, jako skoro všude,
dvě rozličné strany.

Nová škola chce jen vždycky
licitace s pachtem,
stará škola zase chválí
služby s deputátem.

Pan ministr vnitřních věcí
pravil: „Páni bratří!
chlašme konkurs v novinách,
tak, jak se to patří.

Ať se náležitou cestou
hlásí kandidáti,
pak si dle kvalifikace
může car vybrati.“

Zahraniční ministr prál,
že by dobře bylo,
kdyby se to v cizích listech
taky ohlásilo.

Neboť bez toho že není
při tom obsazení
na žádného domácího
ani pomyšlení.

„Jenom žádného nováčka!
vždyť jest starších dosti,
dobře renomírovaných,
zvláště v praktickosti.

Též se nesmí pro čest země
na pár rublů hledět,

když už jednou o tom budou
 cizozemci vědět.“

Ale finanční ministři
 špinavá jsou nace,
ten chtěl, aby se veřejná
 svedla licitace.

A kdo bude ze všech nejmíň
 za svou práci žádat,
tomu se má bez ohledu
 tato služba zadat.

Vymínil si však, že z chrámů
 všechno stříbro, zlato
bude vždy v pádu potřeby
 do mincovny vzato.

Pak ať drží kurs papírů
 vždy aspoň al pari,
to je hlavní a ostatek
 všechno láry fáry.

Staveb ministr připomněl,
 by si přispíšili,
a zatím něco klášterů
 v kasárny změnili,

než se místo zas obsadí;
 aby takto caru
aspoň něco zas přirostlo
 v tom interkaláru.

Pan ministr práv doložil:
 „Moje jest výminka,
by se veřejně v novinách
 o tom stala zmínka,

že se nový bůh kontraktně
 zavazuje k tomu,
každou falešnou přísahu
 trestat porcí hromu;

neb se teď již každý všivák
 řídit chce dle cara,
lhát, přísahat a dělat si
 ze soudů kašpara!“

Ministr osvěty divný
 plán měl pohotově,
aby se ta božská živnost
 ponechala vdově.

Že si může na svou ruku
 přibrat tovaryše,
šikovného jezovitu
 anebo derviše.

Že to bude lacinější
 a v dobrém pořádku,
neb on sám že jim přispěje
 radou na počátku. —

Při tom však byl potutelné
 církevní plemeno,
myslil, že to sám povede
 na vdovino jméno.

Ministr vojenský pravil:
 „Co dovede bůže,
každý starý generál to
 taky zastat může.

Zvyklý na subordinaci
 bude cara ctíti,
aeráru se může při tom
 pense ušetřiti.

Ze všech nejlíp by to trefil
 maršál Komispetr,
pouštět hrůzu na sedláky,
 na to on je metr.

Pro jistotu se mu může
 ňáký literatus,
chlapík v péře vycvičený
 přidati ad latus.

Tak přivedem kněžstvo s vojskem
 k jednomu komandu,
zorganisujeme přísněj'
 tu církevní bandu.“

Pan ministr policejní
 beze všeho křiku
podal písemně své votum
 v zavřeném paklíku.

Policie jako kočky
 ráda po tmě chodí,
v jasném světle veřejnosti
 nerada se brodí.

Ač své votum zapečetil,
 přece bych se vsadil,
že uhodnu, co on asi
 tajně caru radil:

Jistě zpověď, jezovity,
 očistec, latinu,
pokoru a trpělivost
 při chlebě a vínu;

kousek nebe, na udici
 pár volavých svatých;
všechna moc pochází s hůry,
 pluk čertů rohatých.

Konec sedmého zpěvu.

Zpěv osmý.

Kamarilla.

Jako u všech potentátů,
tak i v Rusku byla
mocnější než ministerstvo
dvorní kamarilla.

Zachovej nám, pane Bože!
Frantu Šumavského,
že je každá kamarilla
pohlaví ženského.

Vladimír byl ještě k tomu
puncto sexu štvanec,
jako lev královal mužům
a ženským co kanec.

Jednu ženu měl Normanku
a jednu Řekyni,
dvě měl Češky, že jsou hezky,
jednu Bulharyni,

A maitresek jako pecek:
Tři sta v Bělehradě,
dvě stě v sele Berestově,
tři sta v Vyšehradě.

Ještě kromě těch kasáren
leckdes filiálku:
Kacík v Hessen-Kasslu nemá
tolik kafešálků!

A teď ještě tetky, matky
k nim přiadírovat,
pak to s jejich zpovědníky
multiplicírovat:

O, to byla kamarilla,
jako čimborasso!
senát vždycky pohotově
jak u rasa maso.

O, to bylo kandidátů,
to bylo protekcí!
tu car, co jest topit bohy
dostal teprv lekci.

Všechny na něj dorážely,
každá jinak mlela;
málem by už byla caru
hlava ššedivěla.

Večír, když mu starý Mates
přišel zouvat boty,
začal si car stěžovati
na ty své trampoty.

Starý Mates ten byl ve všem
carův hlavní rádce,
ministry i kamarillu
vodil na oprátce.

„Ach! Matísku, Matísečku!
hleď mne toho zbavit;
já chudák s těmi ženskými
nic nemohlu spravit.“

Mates, jak jen car byl svlečen
a v posteli ležel,
do redakce vládních novin
s botma v ruce běžel.

Tam jim cosi diktýroval,
s botama pod paží:
„Nebude-li to tam zejtra,
car vám vousy zpraží!“ —

Druhý den pak celý Kyjev
divil se nemálo,
když v úřední části novin
velkým písmem stálo:

„V jmenu Jeho Veličenstva
Cara Vladimíra
na prázdnou prebendu božskou
konkurs se otvírá.

Výminky a bližší zprávy
to kandidátovi
ministerstvo policejní
na doptávku poví.“ — —

Rozběhla se ta novina
v elektrickém letu
na drátěných telegrafech
jako rtuť po světu.

Druhý den již v celém světě
jak na lípě včely
telegrafické depeše
v novinách bzučely.

V Římě páni kardináli
k Červenému Raku
přede mší se scházívají
na sklenku araku.

Pan kardinál Šamšulini
mrsknul jen po oku
do Augsburských Všeobecných,
už se dal do skoku!

Dal nalejt Lacrymae Christi,
a to hned do džbánu,

vylousknul džbán a již letěl
přímo k Vatikánu.

Tam hned vrazil do pokoje
a bez zaklepání
vyburcoval tou novinou
papeže ze spaní.

Svatý Otec jak vyskočil,
ještě byl v košili,
velel, by se Jezovité
do Rus hned strojili.

Dal všechny k této cestě
na ostro kovati
a marš zvláštní pro ně kázal
skomponýrovati.

Konec zpěvu osmého.

Zpěv devátý.

Jezovitský marš.

Te deum laudamus —
v Kyjevě je rámus.

Dies irae, dies illa —
nastane tam naše víra.

Te rogamus, audi nos —
ten Vladimír to je kos!

Gloria in excelsis Deo —
držme my se jeho.

Credo in unum Deum —
náš bůh je poslušnější nežli Perun.

Orate fratres —
naše víra je ponížená jak pes.

Benedictus qui venit —
málo vědět, mnoho věřit.

Sanctus, sanctus, sanctus —
všem novotářům pardus.

In nomine Domini —
čert aby vzal noviny!

Dignum et justum est —
starým časům všechna čest.

Dominum vobiscum —
lepší hloupost nežli rozum.

Sancta Dei Genitrix —
zde nám už nevěří nic.

Agnus Dei, qui tollis peccata —
Rusi nám budou věřit jak telata.

Veni Sancte Spiritus —
postěhujem se do Rus.

Exaudi nos Domine —
ať nás to tam nemine.

Pleni sunt coeli —
abychom se tam dobře měli.

Aequum et salutare —
počkej, ty kaviáre!

Salvator mundi —
to budou jundy!

In te Domine speravi —
žaludek nám dobře tráví.

Libera nos a malo —
sedum liber masa málo!

Exaudi Domine orationem meam —
sním jelito, když šunky nemám.

Ex profundis clamavi ad te Domine
když jsem byl ve sklepě na víně.

Dona nobis pacem —
s kuchařkami spát chcem.

A porta inferi —
aby lidé nevěděli.

Mea culpa, mea maxima culpa —
kdo neumí dělat zázraky, ten je
ťulpa!

Kyrie elejson —
když peníze nejsou.

Et ne nos inducas in tentationem —
když ti dávají, ber honem.

Sicut erat in principio et nunc et
semper —
nedávej nikomu nic, ale všem ber.

Et in saecula saeculorum. Amen.
Nejvíc nám nese ten pekelný
plamen.

Konec marše.

Zpěv desátý.

Konkurs.

Věje vítr černomořský,
travou v stepi klátí;
sbíhají se do Kyjeva
páni kandidáti.

Věje vítr od západu,
v Kyjevě se práší;
každá firma haní jiné,
sama se vynáší. —

Poslal papež dekret z Říma,
pečeť jako talíř:
„Co je po té řecké víře,
nedám za ni halíř!

Není církev jako církev,
care nejmilejší,
Římská církev mezi všemi
nejcirkvovatější!“ —

A carhradský patriarcha,
pečeť jako míska:
„Nevěř tomu, Vladimíre,
co antikrist píská.

Není církev jako církev,
care nejmilejší,
Řecká církev mezi všemi
nejcirkvovatější!“

A rabínské synedrium
„Šulem, šulem“ píše:
„Nevěř Římu, nevěř Řekům,
drž se jen Mojžíše.

Není církev jako církev,
care nejmilejší,
židovská je mezi všemi
nejcirkvovatější!“

Také Mufli muhamedský
překřičet se nedá:
„Potluč ty psy nevěřící,
drž se Muhameda.

Není církev jako církev,
care nejmilejší,
musulmanská mezi všemi
nejcirkvovatější!“

V carském dvoru na Podolu
psi se o kost hryzli,
také ty ostatní sekty
konkurovat přišly.

Čert zná všecka jejich jména,
ale jak se ctily,
z toho se ruské hokyně
mnoho naučily.

Tenkrát byly zlaté časy
pro dohazovače;
rosolku pili z krajáčů,
jedli jen koláče.

Proto že jim v tom konkursu
obchody tak kvetly,
jmenují se od té doby
také „boží metly“.

KRÁL LÁVRA.

Byltě jednou jeden
starý dobrý král,
ale je to dávno,
taky od Čech dál,
troje moře, devatery hory
dělí kraj ten od české komory,
kde on panoval.

Byltʼ král irský Lávra,
povím zkrátka vám,
a já o tom králi
pěknou píseň znám:
Nalej stará! čerstvého do číše,
a vy kluci poslouchejte tiše,
já ji zazpívám.

Posud krále Lávru
chválí irský lid,
nebyl ani tyran,
nebyl také žid,
nenabíjel cizím svoji kasu,
rekrutýrkou nesužoval chasu,
nedal chudé dřít.

Jenom jednu slabost
ten král dobrý měl,
že jest na holiče
tuze zanevřel
dal se holit jenom jednou v roce,
dlouhé vlasy po krku široce
nosil jak roj včel.

Horší ještě bylo:
vždy na Letnice,
jak očistil holič
královské líce,
čekala jej podivná odplata
nic na stříbře, ale skrze kata
to šibenice!

Divili se lidé,
mrzela je dost
na tom dobrém králi
tato ukrutnost;
však co král chce, zdrávo pro poddané;
tak po letech zvykli si Irčané
na tu podivnost.

Jenom holičové
zvyknout nemohli,
na šibenici je
špatné pohodlí;
než co dělat? nic jim nezbývalo,
leda trpět, neb jich bylo málo
na rebelii.

Každý rok když táhlo
již na Letnice,
sebral se bradýřský
cech do radnice;
tam chudáci smutně los metali
komu padne holit bradu králi
a — šibenice.

Padl los, ach! padl:
Letos Kukulín
bude holit krále
staré vdovy syn.
Jak to stará vdova uslyšela,
omdlévala ustrašená celá:
„Ach, můj Kukulín!“

Již posloužil králi,
již ho vede kat,
ukrutnou odměnu
za tu službu brát;
tu se matka skrze zástup tlačí
spěchá, co jí staré údy stačí,
zaň orodovat.

„Králi, pane králi!
Syn můj jedinej,
pro Boha tě prosím,
slitování měj!
Co si počnu já ubohá vdova?
raděj sama umřít jsem hotova,
jen mi syna dej!“

„Králi, Milost-Pane!
jest to lidský cit,
nevinného hocha
katem utratit?
Muž můj padnul v službě tvého dvoru,
a ty chceš mou jedinkou podporu
hanebně mi vzít?“

„Jestliže ty, králi,
dobré srdce máš,
jistě každoročně
jednou blázníváš:
pro nic za nic, pro královské vousy,
kat člověka bez viny zardousí,
to jsi otec náš?“

Král se na ty řeči
velmi zastyděl,
ale ještě více
slitování měl;
nezlobil se, vzdychnul jen hluboko,
dobré srdce tisklo slzu v oko,
zastavit velel.

Všem se kázal vzdálit,
jen sám Kukulín
povolán ku králi,
bledý jako stín;
Král tu sedí, na klíně korunu:
„Přistup synku blíže sem ke trůnu
i pod baldachýn.“

„Přisahej, že smlčíš
na věčné časy,
co jsi na mé hlavě
viděl pod vlasy;
pak se tobě neublíží v ničem,
a ty budeš mým dvorním holičem
po všechny časy.“

Rád přisahal mladík,
a byl propuštěn,
zvěstovati matce,
jak jest povýšen;
pak holíval ob den králi líce,
a již žádný holič na Letnice
nebýval věšen.

Těšili se lidé,
že ten dobrý král
jedinkou svou chybu
vymluvit si dal;
více však než celý národ irský
počestný cech holičsko-bradýřský
si to liboval. — — —

Stojí mladý holič
v dvorském obroku,
raduje se matka
z toho pokroku;
jasné hvězdy na fraku se třpytí,
zlaté porty, vyšívané kvítí,
břitva po boku.

Než co platí hvězdy,
zlaté třepení,
když srdéčko trápí
ostré hryzení:
nevyjevit nic po věčné časy,
co vídává na králi pod vlasy
vždy při holení!

Husy štěbetají,
tichá je labuť;
kdo chce tajnost smlčet,
holičem nebuď:
Holičovi vědomosti škubou
než je poví přenáramně hubou:
jazejček je rtuť!

„Ach! můj milý synu,
co tě sužuje?
ve dne nemáš stání,
v noci pokoje;
býváls vesel, teď ti líčko vadne,
mladé tělo den ode dne chřadne,
pověz co ti je?“

„„Má milá matičko,
ach! pomoc žádná!““ —
„Můj milý synáčku,
moc zví, kdo se ptá;
v černém lese bydlí poustevníček,
ten má od všech lidských srdcí klíček,
on ti radu dá.“

Pravil starý v lese:
„Dobře znám tvůj kříž,
synku, ty jsi holič
a tajemství víš.
Ty je nesmíš povědít žádnému,
neulehčíš ale srdci svému,
až to vyslovíš.“

„Blíže u Viklova
na stoku dvou řek
stojí dutá vrba ,
třetí lidský věk;
všeptej do ní v tiché noční době
své tajemství, a ulevíš sobě
jiný nemám lék.“ —

Hned tu noc se holič
z domu vypravil,
zkusit, co mu stařec
v lese poradil,
a našeptal do vrby hltavě,
co král Lávra skrývá na své hlavě;
pak se uzdravil.

Po tom uzdravení
prošel krátký čas,
tu strojil král Lávra
hlučný dvorní kvas,
z celé země paničky a páni
sjeli jsou se k tomu hodování
na králův rozkaz.

A po hodování
velikánský sál
hladce voskovaný
čekal již na bál;
ještě k tomu na tu dvorní švandu
nejslavnější Karlovarskou bandu
objednal si král.

Po Češích je doma
vždycky malý sled,
ale všude jinde
naplňují svět:
muzikanty, jezdce, harfenice,
ouředníky, sírky ze Sušice
najdeš všude hned.

Táhli hudci k bálu,
až pan Červíček
samým kvapem ztratil
z basy kolíček,
a když přišli k Viklovskému brodu,
zpozoroval tu svou velkou škodu
na stoku dvou řek.

Tam u duté vrby
s basou smutně stál:
„Půjdu-li ho hledat,
promeškáme bál!“
Uříz' z vrby větev na kolíček
co způsobí, o tom pan Červíček
nic se nenadál.

Způsobil tam s basou
králi čistou věc;
jak na bále pustil
po strunách smyčec,
tu řve basa, až všechno přehluší:
„Král Lávra má dlouhé oslí uši,
král je ušatec!“

Král dal hned Červíčka
s basou vyhodit,
bylo však již pozdě
basu oběsit,
a tajemství, pro něž lazebníci
umírali jsou na šibenici,
rozešlo se v lid.

Co nyní celý svět
věděl od basy,
nebylo nic platno
skrývat pod vlasy;
tak král Lávra nosil po tom bálu
svoje dlouhé uši bez futrálu
po všechny časy.

A po krátké době,
když utich' povyk,
líbil se přec lidu
dobrý panovník,
zdálo se jim, že ty dlouhé uši
právě dobře ke koruně sluší;
všechno může zvyk! —

Tu je konec písně.
Zdráv buď Lávra král!
Kukulín ho vždycky
holil a stříhal,
neb to nikdy na jevo nevyšlo,
jak tajemství až do basy přišlo
a z basy na bál.

Není každá vrba
jako Viklovská,
ani každá basa
jak Červíčkovská;
a když tě něco na jazyku svrbí,
našeptej to jen do staré vrby
dceruško drahá.

EPIGRAMY.

JEHELNÍČEK LUDMILY ČEŠKY.

Dárek za kytku Ivana Čecha. „Květy" r. 1843, čís. 58.

Strnadu.

Věčně mu vděčností kypět má kuchyně česká,
slanečka nám vyložil jméno na všech jazykách.

Jaroslavu K.

Proč tak dlouho již tvá babobouřná pauzuje lyra?
Snad na sedláka opět přimraženého čeká?

Slavomíru.

Dělníka na českém Parnasu, Apollo, Tomíčka,
titulárním prej básníkem dekretoval.

Budislavu.

Zdráv buď též ty, malý tlumači Velikého Šekspíra,
vyšila jsem ti pestrou mošnu na prosodiji.

Boleslavu.

Ó, kolikráte již jsem, pane Čápe, svatbu Ti přála!
by nás přestaly Tvé básně o lásce mučit.

Františkovi.

Vím! vím! však nepovím o něčem pro Palečka, Františku,
jest vtip v blátě nový, běž tam a vezmi si ho.

Koláři.

Jede-li po prknech vůz Tvůj, rachotem uši trápí,
vjede-li na papír, blátem ho pošplichuje.

Buchtoslavu Abyvásdraku.

Překlad i originál Tvůj hlásá veršem i prosou,
Filípku, že nemáš Filipa i s Jakubem.

Karlu.

Prosím, rač povědít, kdy vydáš, pane
Karle Sabinský,
Fredrovy polské hry, z museum co's
přeložil.

Všem.

Kdykoliv zachce se Vám nelepé z nás
splétati věnce,
též pobodá ruce Vám vždy jehelníček
nový.
Ludmila Češka, m. p.

„Epigramy 1845.“

Jehly, špičky, sochory a kůly
stesal, zkoval, zostřil, sebral
k vůli vojně s hloupostí a zlobou místo
šavel
Borovský Havel.

Poklona censuře.

Obrácený svět.

České slovesnosti
osud pouta kuje:
censura ji tiskne
tiskař censuruje.

CÍRKVI.

D. D. D.

Nedůstatečnost.

Dokazují kněži z plných plíc,
že náš rozum po tom rájském ovoci
za moc nestojí bez božské pomoci.
Věřím, páni! věřím ještě víc,
že váš rozum i s tou božskou pomocí
nestojí za nic.

Toast.

Sláva slavným! Od všech budiž ctín
farář v . . . . tyně
nemá nad něj milejšího Hospodin
ani hospodyně.

Definitio disciplinaris.

V naší církvi — brachu, věz!
růžence, obrazy, panny,
míval-li je v rukou kněz,
jmenují se dotejkany.

„Ani jediný punktík nepomine
z Zákona.
Jež. u Mat. V. 18.

Házelo se — jakož v bibli zní —
na cizoložnice kamení:
Římská církev trestá ještě více —
kněžmi hází na cizoložnice.

Popsání ruských
národních slavností a
obyčejů.

I (Крещенiе).

Biskup světí na památku křestu
skrz led vodu veškerému městu,
které s pobožností, plné víry
pít se hrne z této svaté díry.
Pak bývají ti, co pili,
by se dvakrát netlačili,
od kozáků knutem odehnáni
na památku biřmování.

Perfectibilitas fidei catholicae.

Oj, raduj se, katolická chaso,
máme . . . . krev a . . . . maso:
ještě . . . . střeva, potom na letnice
bude dělat p . . . . jitrnice.

Mystický výklad.

Kalkulujíc velmi zdravě
svatá církev mitry vymyslila:
totiž, že má málo v hlavě,
na hlavu si mnoho postavila.

Mat. VIII. 28. 34.

U Matouše v osmé kapitole
Šel pan Ježíš v Gadarenské pole,
velel . . . ejhle! Zástup v plném choře
v slepé poslušnosti vrh' se v moře. —
Borovský v tom našel smysl vyšší
soudí, že v tom byli první mniši.

Nový nápis,

který bude 1848 vytesán nad posluchárnami theolog. fakulty.

Nehřeš ústy ani sluchem,
blahoslaveni jsou chudí duchem.

„Aus ihren Werken werdet ihr sie erkennen.“

Ze všech se mi řecká víra zdá
nejvíc učenému prospěšná,
a to proto: neboť zahání
časté v chrámu k zemi padání
haemorrhoidy a zacpání.

Z historie literatury české.

Plesnivina, moli, Jezoviti,
českých knížek hubitelé lití.

Selský.

Farář dělá z chleba a vína
pro duše selské
tělo a krev:
Sedlák dělá tělem a krví
pro tělo kněžské
víno a chléb.

Demonstratio miraculorum.

Divli, že pět chlebů, dvě rybice
nasytily lidstva na tisíce:
vždyť pak podnes ještě tyto divy
tolik tisíc černých pánů živí.

Ecclesia militans.

Proti církve protivníkům,
bezbožným akatolíkům,
vydal páter Rožeň podlé zvyku
na sto arších ostrou polemiku;
v tuhé vazbě s kovanými rohy:
všem kacířům může přetlouc nohy.

Pomněnky.

Kdykoli slyšívám
kázat Rožně kázání nějaké:
vždycky si vzpomínám,
že Bileamův osel mluvil také.

Rožeň-Samson.

Páter Rožeň zápalem hrdinským
slouží papeži a římské víře,
jako Samson proti Filištinským
bouří s kazatelny na kacíře.
Jako Samson svatou církev brání,
jako pravý Samson — oslí skrání.

Důkazy subjektivní.

Ač jsem křesťan, nevěřil jsem předc
že kdy bude jeden ovčinec
ale když jsi ty měl přístup k dveřím,
kozle Rožni! již i tomu věřím.

* * *

* * *

Proč pak mají mnišské cechy
na kloboucích velké střechy
jako praeses Antonín? —
Rádi mají v mozku stín.

Evangelium sophisticum.

Atheistou buď tož víra jistá:
Pán Bůh sám je také atheista.

Příčiny pádu Jezovitského řádu.

Hlavní pádu Jezovitův důvod,
že byl chromý jeho původ;
pročež, ač je bylo zvednout věcí snadnou,
vsázím se, že brzy zas upadnou.

Societas Jesu.

Pravil Tatík svému Synu:
„Hodný's hošku leč mne mrzí velmi
že si s tebou kamarádí šelmy,
to ti více neprominu.“

Kupecká výstraha.

(Z Augš. Novin.)

„Lojolovi dědicové šálí lid,
že jsou v kompagnii se mnou.
Zde to prohlašuju za lež zjevnou,
anť jsem nikdy nebyl aniž míním být.
Střez se uvěřit jim, kdo můj přítel.
Ježíš Kristus,
Lidstva Vykupitel.

Etymologický epigram.

Jezovit pochází spíše
od ježka než od Ježíše.

Kasuistický epigram.

Ptám se, byl-li Jezovitou Jonáš,
Ninivetský missionář? —
Nemoh' býti! v tom je chyba,
že Jonáše spolkla ryba.
Jezovita pravím vám
byl by polkl rybu sám.
Nebyl Jezovitou, nebť ho měla
tři dní v břiše — a nezcepeněla!!

Nápis
na budoucí kolej Jezovitskou v Praze.

Hajej, hajej! stará Praho
hajulinkej moje blaho!
pš! pš! dadej noc se blíží
přiletěli netopýři.

Novum testamentum praefiguratum in Veteri.

Stejní hrdinové jsou
Samson s Hynkem Lojolou:
jeden míň a druhý více
pustil lišek do pšenice.

Talenty.

Pavlu hůř a Petru líp;
ticho závist! ticho!
kacířům dal pán Bůh vtip,
svaté církvi břicho.

KRÁLI.

D. D. D.

Erdengöter.

Vidím mezi Panbýčkem a knížaty
vždy větší analogiji:
tak, na příklad, pán Bůh stvořil psy,
a knížata policii.

Demokratský.

Nechoď Honzo s pány na led:
mnohý příklad máme,
že pán sklouzne a sedlák si,
za něj nohu zláme.

Oberlandesamtsprojekt.

„Vaše Majestátnost ráčí znáti
věrnou lásku Čechů k osobě
zeměpána, jak prahnou magnáti
sloužit králi, trónu k ozdobě:
pročež račte dekretovat,
by se mohl titulovat
některý hrabě český:
nejvyšší Zouvák Zemský.

Ruská constitucí.

Odjakživa dovoluje
ruský cár velmožům,
míti třeba tisíc duší,
jenom žádný rozum.

§ 1.

Tak zní první kriminální článek:
Každý zloděj, jenž položí na —
oltář spravedlnosti berana,
čist a práv buď jak beránek.

Politický.

Pomodli se, Čechu
k svatému Vojtěchu,
by tě vzaly samostatné
národy do cechu.

Figura inversionis.

Na kříž reformátora
byla methoda stará;
nyní svět pověsí spíš
na reformátora kříž.

Sumární výtah
z protokolu valného sněmu Stavů Českých Moravských.

Zuk! zuk! zuk!
kontrbuci dám,
nic nevydělám!

Jus regale.

Professor juris examinans dicit:

„Proč pak každý král a každé kníže
sází v žalář v okovy za mříže
dělajících falešné peníze?“

Studiosus respondent dicit:

Každého to mistra hněte,
jiný-li se do řemesla plete.“

Purkmistru slavné obce X—ské.

Chlubíváš se, a sic podle práva,
že jsi čtyř tisíců měšťan hlava:
k tomu však si přimysliti sluší,
jaké musí mít ta hlava uši!

VLASTI.

D. D. D.

Velmi mnohým českým básníkům.

Věčná vaše píseň: „Jaká slast
milovati českou vlast!“
Má-li však mít z vaší lásky zisku,
nedávejte písně své do tisku.

Etymologický epigr.

Odkud vzalo — zkouším žáky —
jméno Rakous počátek? —
„Od raků, neb oni taky
lezou pořád nazpátek.“

Obrana časopisu „Přítele mládeže“

(vydávaného od Hradec. bisk. konsistoře).

Sto let v očistci ať za tu křivdu hoří
kdo nadává pro „Přítele“ konsistoři;
vždyť chudinka nemá žádné děti,
jak má umět s dětmi zacházeti!

Ethnografský.

Hanák velké panák,
ztěžka vekračoje,
jedno noho drohó
k předu postrkoje.

Geografický.

Nechlubte se vlastenci
není to věc řádná
že neteče odjinud
do Čech voda žádná.
Točíme-li ze sudu
nedolévajíce
zůstanou nám na spodu
brzy jen kvasnice.
Nechlubte se nechlubte!
špatná je to sláva
že vytéká do Němec
všechna česká šťáva.

Meč a kalich.

Proč byly Husitské rvačky?
Rozhodnout se nimi mělo,
má-li se jíst boží tělo
s omáčkou neb bez omáčky.

Обявденіе

(z ruských novin).

V Evropě se ztratil
před dvěma sty lety český král —
žádá se uctivě,
by ho, kdo ho najde odevzdal,
v Petěrburku Mikuláši cáru,
dá mu za to bečku kavijáru.

Ost und West.

Rytíř sv. Vladim. mluví:

Museum nestavte
dole u Vltavy,
přijde z jara
voda jará,
do Němec ho splaví.
Raději ho nechte
na Hradčanech státi,
bude na ně
vítr zdravej
od Severu váti.

Česká modlitba.

Svatý Jene z Nepomuku!
drž nad námi svoji ruku,
ať nám Bůh dá, co dal tobě —
by náš jazyk nezhnil v hrobě.

Nápis na jistém domě na Hradčanech.

Pochválen buď Hospodin!
Nebuď brachu ťululum
Není zde větrný mlýn
Je zde české Museum.

Nápis na sochu Karla IV.,

mající být postavenou v Praze 1848. na 500 letou památku založení vysokých škol.

V školách Karlem řád uveden:
Němcům tři a nám hlas jeden;
zdálo se nám málo být,
chtěli jsme je všechny mít;
za to pláčem nyní v hořkém času:
„Otče Karle, kýž jen kousek hlasu!“

Originálnost.

Připodobníme — pane švaře! —
literaturu Němců — faře,
z které by všechny hezké
spisy a knihy české
musily křticí listy brát,
kdyby se někdy chtěly vdát.

Nouze naučila Dalibora housti.

K divadlu se nám jen nedostává: Dům,
Básníků, Aktérů a pak Publikum.
Proto páni radím akcije
k stavbě chrámu české Thalije.
Když jich jenom hodně rozprodáte
a pak honem cihel naděláte,
musí být, kdo je akcionérem,
Básníkem, Publikem nebo Aktérem.

Účinky Bělohorské bitvy.

Pokavád se s Čechů
kacířství nesmeklo,
měli v Čechách nebe
a po smrti peklo.
Co nám Ferdinande
Pán Bůh poslal tebe,
máme v Čechách peklo
a po smrti nebe.

N á p i s

na pražskou Drážeň 1845.

Cc se divíš bratře Čechu jak enthuiasta?
Připojili Prahu k Vídni železem — i basta.

MUSÁM.

D. D. D.

P r a ž s k é v y s o k é š k o l y.

On: Dvě fakulty v Klementině!
dvě fakulty v Karolině!
Nač ten rozdíl? nevím na mou kuši
jak by se to vyložiti mělo?

Já: Klementínské zabijejí duši
Karolínské tělo.

V e r b a d o c e n t e x e m p l a t r a h u n t.

„Co sám nerad, nečiň jinému!“
žáku pravil kantor kdysi,
třepaje ho při tom za pačesy.

A n t i G a l l.

Na dar Ducha nic nedbejte,
hodně díla nadělejte
pak po smrti na vše lehce
orgán ňáky najdou v lebce.

P r e p e r a n d a.

Výklady kantora Doubravy
snadno chápe hned
každý žák i třeba bez hlavy,
má-li jenom hřbet.

S k e p t i c k á m o d l i t b a.

Bože milý!
Jsi-li?!
Chraň duši mou!
Mám-li jakou!?...

O r i g i n á l n o s t.

Není nad původnost!
každý po ní touží,
lidi choděj přes most,
to já půjdu louží.

Q u a l i f i k a c í X., p r o f. h i s t.

Umí historii, věřte mně!
střední sice jenom prostředně,
starou za to však již zapoměl,
škoda jen, že k nové nedošel.

N o v é k a c í ř s t v í.

Evě radil v Ráji duch:
„Recipe jabka, budeš Bůh!“
Však to nebyl žádný jiný,
nežli doktor mediciny.

V í d e ň s k á a k a d e m i e p ř í r o d-
n í c h v ě d.

Akademie od svého původu
pořád zkoumá jen a zkouší přírodu
jenom to je milí braši bída
příroda jí málo odpovídá.

D a g u e r r e o t y p.

Leccos malíři vyvedli
jenom světlo nedovedli
teď se na ně světlo rozhněvalo
a samo se do malířství dalo.

T e x t k h a r m o n i i s f é r.

Slyším jak Pytagoras,
hvězdy zpívat takto zas:
„Kolem kolem vždy letíme
proč, kam, kudy, dobře víme,
astronomům nepovíme!“

A l l a h K e b i r.

Zdali neprodávají dva vrabce
za halíř, a jeden z nich nepadne
na zemi bez vůle Otce
Nebeského.“
Jež. u Mat. X. 29.

Pořád vedou hořké slzy žalosti
básníci nad ztrátou mladosti;
včera jim dal Pánbůh dekret s třapcem:
„Budiž tedy básník věčným chlapcem!“

H u d c i k s v á t k u.

Kýž ti Pánbůh za tvých houslí zvuky
místo dvou dát ráčí čtyry ruky.
To ti přeju k svátku srdcem duší,
bys si mohl hraje zacpat uši.

P o e t a l a u r e a t u s.

Slavil's na své idylické lýře
mléko, trávu, kozy a pastýře:
pročež kladem na tvou hrobku
věnec slávy z kozích bobků.

O b y č e j n ý č e s k ý l i t e r a t o r
v e c e:

„Kritika ať u nás ještě nevystoupí,
by nevěděl venkov, že jsme v Praze
hloupí.

Já:
„Děckoť jest — díš — obecenstvo naše,
a tvé spisy? ty jsou tedy kaše.“

Z nejnovější literatury.

Kusy srdce pro kuchařky jsou vydané:
jsou-li z masa — na zadělávané;
jsou-li papírové — nač? —
Aspoň pod koláč! —

SVĚTU.

D. D. D.

Misanthropský.

Od čerta vás pro ten božský hněv
Ježíš koupil za všecku svou krev,
já však mním, když na mne přijde spleen,
že bych za vás nedal trochu slin.

Patroni Haliče.

Od Boha mám písek a vlky,
od Kazimíře šlachtu a Izraelity,
od Františka Šváby a Jezovíty,
Mikuláš mi dá činy a činovníky.

Krakowiaki.

Ta Krakovská obec,
země neodvislá,
vyběhni na kopec,
sic tě spláchne Visla
slavná republiko,
vylez na stodolu,
sic tě Visla spláchne
s volného prestolu,
V Rakousích již taje,
běží Visla zčerstva,
s prestolu tě spláchne
s pískem do królewstwa.

Mládencům a pannám.

Pokud je móda v šose v čepci
módníkům darmo kázat nechci
však ono jich pak nechá módy dost,
až bude v módě rozum, poctivost.

Triplex immaculatio.

Nebyl doma celý rok pan Kojata
a předc žena porodila trojčata,
divil se pan farář velice,
že ji zastínila . . . .

Indiferentský.

O stálost a věrnost
nepadej v rozpaky.
Miluj, holka všechny
a mne miluj taky.

Dešť na všechny padá,
slunce všechněm svítí,
nechci tě, má milá,
sám jediný míti.

Umgang mit Menschen.

Také tobě, ... radu dám:
nemluv před lidmi o sobě sám,
neboť jest to proti zdvořilosti
mluvit o neřádu v společnosti.

Optimista.

Ztloustl Kuba jako sudek,
dal mu Bůh dobrý žaloudek;
kdyby mu byl Bůh dal vtip,
byl by suchý jako šíp.

Satyrik před soudnou stolicí.

On: Proč pak nepíšeš, jako všichni jiní,
proč pak tvé péro černí jen a špiní?

Já: „Ale, vy páni kritikáři
vždyť ho namáčím v kalamáři.“

Sympathetické léčení.

Bodne-li tě žihadélkem včela
vlož na ránu hned
její vlastní med:
bodne-li tě epigramská střela
vlož na ránu — prostředek máš jistý —
chumáč vlasů z epigramatisty.

Ostatní epigramy.

Aristokratický.

Však se podle díla mistrův rozum vidí,
císař dělá šlechtu, Pán Bůh stvořil lidi.
Pán Bůh stvořil lidi, krejčí tvoří pány;
kdo je malý mistr, mívá malé plány.

Logika a pranostika.

Měkká kaše, tvrdý kámen:
mnoho vojáků, málo panen.
Mnoho čápů, málo žab:
nestav svíčku pod okap.

Námítka dr. Straussovi.

Když se rozcházeli apoštolé,
nic nevzali s sebou; avšak hole
dovolil jim Ježíš vzíti přec,
holou rukou těžko vést šarvátky.
Věděl, jaké budou v církvi hádky —
jenom Pánbůh ví budoucí věc.

Landtag.

President:

. . . . . neb Museum! o to tu páni běží;
volte zkrátka, šetřte plic!

Stavové:

Museum — když chcete zvěř mít na nábřeží,
ať jí tam je tedy víc.

Comparatio a majori ad minus.

Co jsou římsy v kloboučnickém krámu,
to jsou hlavy pražských mladých pánů.

Nejkratší symbolum.

„Co jest císařovo, císaři,
a co jest Božího, Bohu."
Ježíš u Mat. XXII. 21.

Praví svatý Havel Bořivít:
Není . . . a . . . . . nemá být.

Apologie Táboritů.

Dobřeť zkoumal Žižka, než sek' mečem svým,
obě víry okem nepředpojatým:
Pravým kališnickou,
levým katolickou.

(Nevím, na které oko byl Ž. slepý; byl-li na pravé, tedy:

levým kališnickou
pravým katolickou).

Jazyk.

Slováci svůj jazyk hájí,
jaký národ, taký zvyk;
Maďaři jim o něj hrají,
jaké ptáče, taký kvik.

Zlé a dobré srdce.

Když schválím bídné kousky tvé,
trousíš o mně, že mám srdce zlé.
Nesplácím ti stejně za tvou vinu;
dobré jest tvé srdce — psovi na svačinu.

Židovský.

Křesťan: Proč pak v Boha otce, vy Židé,
věříte a v Boha syna ne?

Žíd: Mohu-li pak synu uvěřiti,
má-li otec jeho věčně žíti?

Člověk.

Máš-li mnoho, frkáš;
máš-li málo, brkáš;
máš-li jmění tak, tak, tak,
spokojen nejsi nikterak.

Vlasy na památku.

Barbar je Angličan, jenž řecké chrámy
okrádaje mistrovská díla ruší,
z nich částky béře s necitelnou duší,
by naplnil musea svá a krámy.
A což jen ten, kdo nejkrásnější z božských díl
o částku krásy oloupil?

Nová literatura.

Že nemoh' být prvním světlem v Čechách
zaved' s námi Hurban krutou hádku;
on podpálil novou školu v Tatrách:
tam je prvním — to jest na počátku.

Každý něco pro vlast.

Nedosti to, pravíte, knihy psát;
též vlastencem buď každý literát:
„Buď také vlastencem, ty zvláště, Habakuku,
učiň jak Scaevola, upal si pravou ruku!"

Česká hlava.

„Česká hlava stěnu proráží!"
To jest naděje a víra,
o kterouž se v bouři, v nesnázi
národ český pevně podepírá.
Čech nezoufá nikdy, v nejtužším neštěstí davu
spoléhá se na svou staročeskou tvrdou hlavu,
a pokladu toho, jemuž rovna svět nemá,
měl bych se odřeknouti jenom já?

Modlitba bureaukratů.

V hlavě slámu, v srdci kámen
dejž nám Bože! — „Staň se! Amen!"

Novina z Prahy.

Na nábřeží podívat se běž,
gotická se na něm staví věž;
. . . .
. . . .

Výstraha.

Všichni blázni, milý synu,
ti se snadně obživí;
kdo má rozum, ten má vinu
a za ni trpět musí.

Dobrosrdečnost epigramatisty.

Šlichta praví: „Já jsem žurnalista,
já vydávám za rok archů tři sta.
Nač statky? mne živí jen hlava má,
můj duch!“ —
„Ach, já tě, Šlichto, lituji, že dobrý
Bůh,
jenž hovádkům přec seno, slámu požehnal,
jen tobě skrovnou tak a špatnou píci
dal.

Zle matičko, zle!

Poctivému hrozí jenom hlad,
zloději zas jenom šibenice;
český literát má trampot více,
jemu hrozí hlad i šibenice.

Rady zvířat.

Zpíval lidem ostříž,
když si sedal . . . .
„Raděj velkého mít muže,
nežli . . . .!“
Vrabec také zpíval
zase jiným slohem:
Raděj moudrým člověkem být
nežli . . . .“

Les Bohemiens et les Caraïbes modernes.

Ó, stala se na Golgotě
přesmutná novina,
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
Teď ji jedí ve všední den
také když je gala:
Ajaj, ajaj, milý Bože!
jak jim zachutnala.

Zkažený krakowiák.

„Karle, již těch hádek nech,“
povídala Fanka;
„buď si Slovan, nebo Čech,
jen když nejsi Hanka.“

Jeremiáda o českém divadle.

Ach! nastali nám přežalostní dnové,
v jednom hrají Němci, v druhém Arabové;
my, chudáci, nemůžem‘ se žádného uchopit,
musíme své české groše do obou dvou
klopit.

Professor a taneční mistr.

Na nohy jen tento hledí
a přec v ekvipáži sedí;
onen budí vlohy duše,
přec však jenom blátem kluše.

Nejsi-li Slovan, nejsi Čech!

Jsem-li Slovan, jsem-li Čech,
co se na to ptáte?
Jsem-li s Vámi — proti Vám,
což tak o to dbáte?

Zde můj pevný úmysl je vysloven:
Věčně Vám chci býti ve všem neroven.
a náleží-li jméno „člověk“ Vám,
i člověčenstva milerád se odříkám.

Valhala.

Želva může, jak z přírodopisu víme, tři neděle žít bez mozku. Pan . . ., skladatel trefných deklamovánek, se prý tomu nic nediví.

Oud učených společností.

X . . . stal se za své vytištěné cnosti
oudem přemnohých učených
společností;
našinec mu ty dekrety přece nezávidí,
jen když není oudem v společnosti
moudrých lidí.

Svornost.

Takto svornosti té vaší tajný smysl zní:
„Dělej ty, co chceme my.“
U mne tedy zase svornost znamená:
„Dělejte vy, co chci já.“

Bájka politická.

Ve Švejcařích v demokratském kraji,
kde si na republikány hrají,

sed' si vedle orla vrabčík smělý dosti,
začimčaračiv cosi o rovnosti.
Orel polknul vrabce místo naučení,
že přec nikdy vrabec orlu roven není.

Versus memoriales.

Chceš-li v strachu, v nepokoji žít,
musíš k tomu vtip a rozum mít;
chceš-li dodělat se vezdejšího chleba,
bývej hloupým, kde je toho třeba.

Zloděj.

Zloděj bližního prý nemiluje:
Vždyť on se s ním rozděluje.

U hrobu ponocného.

On bděl, když jste spávali,
šel spat, když jste vstávali:
Teď ho z tuha spaní hněte,
občané, vy zatím bděte.

Půjčka za oplátku.

Hodná žena byla,
pán Bůh jí dej věčnou slávu!
jen že po celý rok pila
pětkrát za den škodnou kávu.

Řádný manžel byl,
buď mu nebe milostivo!
jen že jednou denně pil
po desíti džbánkách pivo.

Motto.

Cui simile est austriacum regimen?
Čemu se podobá nynější vláda?

Odpověď:
Missae de requiem — Černé mši.
Nullum Gloria — žádný ji nechválí.
Nullum Credo — žádný jim nevěří.
Longum Offertorium — pořád abysme dávali.
Et in fine nulla Benedictio — a na konec to všechno čert vezme.

Alegorie.

Počkej, ty Hanko,
mám na tě kulku,
abysi si nebral
za příklad Mikulku.

Otec a matka.

Bůh, náš otec, pro chování
deset nám dal přikázání,
ale církev, naše máť,
zkrátila je v jedno: „Plať!"

Jisté německé škole.

Kterak pak Vám nenadati
učených knedlíků,
když zkoumáte, co je duše,
v chemickém rendlíku?

O té mojí v bibli stojí,
že jest boží dech; —
co ty o své vychemičíš,
to si, Němče, nech!

Initium sapientiae.

Všechno, co v písmě stojí,
smysl má dvojí, trojí;
proto jsem T . . . ovi radu dal
aby se o písmo nehádal.

Tomáš II.

Mnohé věci věřím rád,
nemusím jich omakat;
jiné, než jim víru dám,
dříve dobře ohmatám;
mnohé držím přec za šal,
třeba bych je omakal.

Oekonomický.

Sedláčku! děravá střecha
špatná jest při dešti těcha;
povycpej ji koudelí,
sice zmokneš v posteli.

Rada hloupému Janku.

„Po obědě, Janku,
nesmíš," prála máti;
„oblizovat pysky,
nýbrž utírati.
Ale po hubičce,
můj Janečku milej,
třeba se oblízni,
jen se neutírej."

Osel a liška.

Osel-člověk, ten se lehce zná,
pořád zpívá: „já, já, já, já, já!"
Za to trpce cítí Vás, Vám, Vy,
nosí za vás přetěžké žoky.

Liška-člověk, ten vždy myslí: „Já!“
jenom že to neřekne nikdy,
nýbrž zpívá pořád: Vás, Vám, Vy
a své žoky jiným nosit dá.

Pozdní rozum.

Nekřesej do kaše,
křesej do troudu:
a o lásce k vlasti
nekaž velbloudu.

Výstraha.

Caveant consules, ne respublica detrimentum capiat.

Vyšli jsoutě tři vlastenci,
to s motykami,
vykopávat českou duši
z německé jámy.

Patriotický.

Krleš! Krleš! Krleš!

Pojďte, vlastenci, jež srdce bolí,
že Bůh nenadělil Čechy solí,
pojďme, modleme se, by dobrota
boží v Čechách ráčila zavést
zase na všetečnost ženskou trest
takový, jak byl za časů Lota:
Tak dá Čechům spravedlnost Páně
více soli než Věličské báně!
Krleš! Krleš! Krleš!

Jeszce Polska niezginela.

A třeba nám odzpívali —
ej, — všechno má svůj čas!
A čím my jindy bývali,
budem přec ještě zas!

B. V. M .... Jesuitis salutem.

Děkuji Vám za to udatenství,
jímž Jste zastávali mé panenství,
děkuji Vám dvakrát, neb bych
nebyla panenství zachovala,
kdybych byla v létech mladých
Vaše moralisty čítávala.

* *
*

Co pak ty, . . .dáčku, co děláš,
že s námi už více nemáš:
Vidíš, kdybys byl poslechl nás,
mohl's panovati nad námi zas.
Kde pak máš korunu,
co jsi měl na trůnu?

Ach, vzali ti ji, vzali,
na radu jisté paní,
jež ležela v posteli
s Grünem při klekání.

Šlechtická krev.

Vidím mezi rolnictvem a měšťany
knížata, jak si hrajou vždy na pány.
V hlavě mají seno, slámu,
k tomu ještě mnohou dámu.

PŘÍLEŽITOSTNÉ.

Na cestu.

(Voj. W. při odjezdu z Prahy do Pešti.)

Provoďte jej šťastně moje řádky
do nepříznivé nám ciziny:
připutujtež opět šťastně zpátky
s zdárným synem české otčiny.

LÍSTKY DO PAMÁTNÍKU.

1. Veselé slečně.

(A. W.)

Vzpomeňte si jen vždy na mne co přítele svého,
když stojíte s rohličkem u šálku kafového.
Při té skrovné prosbě oumysl je ten:
byste na mne vzpomínala třikrát každý den.

2. Smutné slečně.

Nestálý nám osud dalo nebe,
buďme spolu pokuď ono přeje:
Až nás ale vítr rozevěje,
budou aspoň lístky vedle sebe.

Do památníku Petru Miloslavu Veselskému.

Zle, příteli! zle,
Schmerling byl již zde;
jednal s návladním Čermákem,
by se mnou již počal hákem:
Hůř bude než zle!

Do památníku slečně Justině Jeřábkové v Boroticích.

Borová a Borotice
to jsou pravé sestřenice:
taky my nepopustíme,
až se nějak spřátelíme.

RŮZNÉ BÁSNĚ.

Náboženství.

Chůvo moje milá, náboženství!
chtějí tomu, abys stárlo;
ale „Nezšedivíš!“ praví Pán,
pravil, až mi srdce plápolalo!
Mlado budeš, ať si slunce zpráchniví,
po mém boku poplyneš co panna,
červeňoučké líčko nezahalíš;
a když obklopí mě bláznů sbor:
čelo tvoje skvoucí utvoří mně ticho.

Ve fysice 1840. Blanický.

Urozeným a vysoce učeným pánům, pánům Janu Smutkovi, doktoru písma svatého, cís. král. professoru dějin církevních na vysokých školách pražských, bývalému děkanu fakulty bohoslovecké atd. a Janu Mařánovi, čekanci doktorátu písma svatého, cís. král. professoru biblických dějin starého zákona a východních jazyků atd. obětují vděčně žáci na kněžstvo v prvním roce 1841.

Zdvíhám kypící rozjařených citův
kalich posvátný, v utrobě plápolá
oheň mi prudce, k Vám do výšky
proud se valí klokotem horoucím.

Nemožno povděčných mladíkův sboru
v slovíčka cuzká vtěsnati výlevy
srdcí, dvojí za plat Otcům, jenž
víže nedarmo jeden vzor křestní.

Pochodni Božské cesty dokončiti,
křtitel co vroucný v pustině připravil,
svatá pojí Vás jedna vůle,
vštípit lidstvu nebes synovstvo.

Ač západ vetchý v neklidě vrávorá
plodův mudráckých, z Kristova objetí
mocí vyrvav se, ač mu jiskra
chladne svatá v rozumech ochablých:

Bystré Slovanstvo, jiskru drahou, Bohem
zvoláno, přejmout v nezkalená prsa,
vědou ji pěstovavši zdárnou,
obnovencu svede zář na východ.

Popřálo vážní Vám nebe mistrové
umĕn posvátných! šlechtiti Slávii;
ne díky! Vám jenom zdar může
zásluhu odplatiti přeslavnou!

Bratře Čechu, shoď černou hazuku!
Hazuku též římští vrazi měli,
co v Konstanci Husa upálili.
Bratře Čechu! podupej komžičku;
bílé komže Jezovité měli,
co nám naši slávu popálili.

V semináři 1841. Blánický.

Krásná dcero českých luhů!
Z osamělé stolice ti tluče
dobré srdce osamělého.
Víru novou, jiné náboženství
učily ho blesky zraků tvojich;
za nebe nic více nežádá,
než by Tvé a jeho srdce
vedle sebe tlouci směly,
by se tváře Tvá a jeho
v jednu bytost jednou slily.
Ejhle! když se v chrámě modlím,
tys můj oltář, tys má knížka;
na tvou tvář jak padne zrak můj,
hned se k nebi vzhůru zdvihá.
Dcero Slavie! ach nepovrhuj
mluvou naší Slavskou mátí,
nezneucťuj rty nebeské
slovem cizím, slovem vrahů
našich; meč mi v srdce ženeš,
a to srdce tvé jest víc než moje!

16./9. 1841.

Dumka na Batelovském vrchu.

Umírá sluněčko, umírá,
Když padá za hory do Němec,
umírá:

Šumava naše zkrvácená
toužebně za sluncem do Němec
pozírá.

Klekání, nad námi doznívá,
klade se na věky do hrobu
vlast šírá;

od řeky k řece, z hradu k hradu
mlha se smutkovým závojem
prostírá.

Umírá národ můj umírá,
anjele strážce uletují,
umírá;

života knihu lidu mému
Hospodin na věky na věky
zavírá.

Poslední vlasti syn v ruinách
zoufaje líru svou o stěnu
opírá;

žalozpěv dozněl se zdí padá
za vlastí do hrobu pěvec sám
i líra.

Umírá, umírá, umírá,
již padá za hory do Němec,
umírá:

Šumava naše zkrvácená
toužebně za sluncem do nebes
pozírá.

1841—1844. Borovský.

Do památní knihy v Bukovině v Tatrách.

Kdyby Mořské oko
jenom slze byly,
slze, co Poláci
za vlastí ronili:

Kdyby bělohorská
hanba v českém srdci
tak věčně bydlela
jak sníh na Lomnici:

Kdyby se spojili
Srb, Chorvát, Slovenec,
jak malé potůčky
ve velký Dunajec:

A kdyby Rus otrok
zlámal pouta carská,
jako drtí dřeva
vichřice tatránská:

To bychom volali
hlasem z Tater hromů:
. . . ., ..., ... —
ať padnou do hrobu!

25./8. 1842. Čechoslovan.

Stará píseň.

Jako: „Čury na Ručany!“

Bratři, scházejme se!
K cestě vypravme se ! —
Do pekelné země
bludné Čechů plémě
zaklíná,
proklíná
svatý tatík ze Říma.

Císař v zámku sedí,
na Slavsko se šklebí,
hrozí Čechům pravicí,
Moravanům levicí,
Slováky,
goráky,
Maďarům cpe v kňasáky.

Třeba si ti Němci
krky roztřepali,
přece Čech je Čechem
a posledním vzdechem
zahučí
v náručí
smrti: Němec nás mučí.

Ivan Kohoutek.

Zdvihni se, zdvihni!

Zdvihni se, zdvihni, starý český lve,
anděl zatrúbil k válce do krve.
Pomsty brána se odmyká,
táhnú svatí od Blaníka.
Hr! na . . . . .! hr! na vraha!
na . . . . . Praha!

Stavme se v řady, vlasti synové,
Češi, Slováci a Moravané.
Kde náš prapor bude vláti,
Pán Bůh za ním bude státi.
Hr! atd.

Vzhůru do zbraně, vlasti synové,
Slovák, Moravan, Slezan, Čechové.
Vzhůru s božím požehnáním,
Iva ku předu, všickni za ním.
Hr! atd.

Mračna nad . . . . . s bleskem a hromem,
přes hory táhnú Češi táborem.
Dme se prapor nad hlavami,
řinčí zem pod kopytami.
Hr! atd.

Dlúho . . . . . českú krev pili,
otcovskou slávu marně hubili:
. . . .
ať ji nese v černé kraje.
Hr! atd.

12./9. 1843.

Tys bratr náš.

(Překlad z češtiny do češtiny.)

Za dnů mladosti kdo radostné
již za děvčaty rád chodíš,
a jak se ti na bradě octne
jen první vous, hned se ženíš,
a tak se hodláš k světu míti,
že dva kněží nestačí křtíti:
[: tys bratr náš! :]
ty umíš hráti mariáš.

Kdo na hrobech praotců slavných
kalamajku tancuješ
a ve čtyrech slovanských hlavních
nářečích brebencuješ,
kdo piješ kvas a slivovici
a chodíš v kozácké čepici:
[: tys bratr náš! :]
věř! nadělí ti Mikuláš.

Kdo věren Bohu, církvi, králi,
co pravý Čech a vlastenec,
Schumachermeistra v peci spálí
a nad krám píše: „Já jsem švec“;
kdo každý pátek každou středu
novou vymejšlíš abecedu:
[: tys bratr náš! :]
tys vlastenecký Goliáš!

Kdo párky vlastenské přikrýváš
svatební odou v posteli
a velké iliády zpíváš
ke cti Žižkově košili;

kdo k naší milé české vlasti
vždy přirýmuješ slasti, masti:
[: tys bratr náš! :]
tu máš věnec, tu máš, tu máš!

kdo raděj doma jídáš buchty,
než bysi jinde zpíval z kruchty:
tys bratr náš, ty jsi kubík!
hej! harum! harum! mik! mik! mik!

23./12. 1843. Kohoutek.

---

19. března 1845.

V hlubokosti uctivosti
s hroznou horlivostí
k veliké slavnosti
namahám se dosti
ve své vejřečnosti,
až mi praští kosti.
Jak vyjádřím v pravdivosti
citů svých vroucnosti?
jak vypíšu s zřetelností
srdce horoucnosti? —
Jak jinak než s červeností
na žlutosti a modrosti,
to k vůli pěknosti.
Přeju tedy v upřímnosti
Vaši Pepičkosti,
by Vám ráčil Bůh z Výsosti
všechny vyplnit žádosti
ve vrchovaté hojnosti,
by Vám dal dlé své milosti:
šáleček svatosti,
talíř všech schopností,
misku bohatosti,
kastrolek zdravosti,
hrnec blaženosti,
škopíček radosti,
káď spokojenosti,
lásky do sytosti
a ku gratulantu tři žoky štědrosti
jenž Vám v uctivosti
s nizounkou poníženostî
ruku líbá v zdvořilosti,
k službám s ochotností
poroučí se se svou maličkostí
do Vaší nakloněnosti
a zůstává s pokorností
v Vaší poddanosti
se svou

Borovskostí.

Slečně Josefě Weidenhoffrové v Brodě
k svátku. 1870

První generální schůzka Českého Národního Museum l. p. 1847.

Opěta veršem všelijakým od K. Havlíčka.
(Cum licentia superiorum.)

Zvěstuju vám pověst veleslavnú
o velikých pótkách lutých bojech;
nastojte i ves svój um sbírajte,
nastojte i nadivno vám sluchu!
Znamenajte staří mladí
o pótkách i o sědání.

Ruk. Kralodv.

Na Kolovratské třídě stojí dům —
říkají mu České Museum.
Žluté jsou stěny, vrata ještě více,
okna horní jsou vyšší o dva střevíce
než dolní — milí braši!
Na střeše ve štítu lev český straší,
jenž se panu Palandovi líbí dozajista,
ale jako čert vyhlíží, — to je pravda čistá.
Léta tisícího osmistého čtyřicátého sedmého,
a sice v sobotu dne listopadu dvacátého
o jedenácté hodině ráno,
jak bylo v novinách zváno,
sešli jsou se tam Češi,
vladykové i leši
vysoceurození a vysoceučení
na první generální shromáždění!

(Tuto básník volá na Musu.)

„Sem pojď, Muso, chci tě vzývat,
pošeptej mi, co mám zpívat!“ —
„„Tu se postav a drž hubu,
nedělej mi zde ostudu;
neb kdo nezaplatil pětku,
nesmí ceknout ani špetku!
Nemíchej se do těch rad
holých i vousatých brad!““

(Tu básník dosáhnuv již žádoucí pomoci od Musy, směle pouští se do dalšího zpěvu a vypisuje hrdiny tohoto eposu.)

Jestli pak ty pány všecky znáš?
Za stolem sedí hrabě Thun Matyáš,
co není Čech ani Němec,
a dal si tisknout, že je Bohemec.
Vedle něho pan Palanda sedí,
mrzutě před sebe hledí,
u něho zas pan Šafáry
a vedle něho to jsou škváry.
A podle škvár pan E . . . n assistent,
co . . . . . . pro Museum již mnohý spis a pergament.
Z druhé strany sedí hrabě Salm,
modlí se nábožně žalm,
aby čert ráčil ty vzteklé Čechy vzíti,
by s nimi nemuselo Gubernium starost míti.
A nejvyšší písař zemský vedle něho,
jenž dává Matici čaj a vína mělnického,
Pak v červených rukavicích nábožný Pešina,
jenž svatého Víta dokončovati počíná,
jsa dědic Dědictví Svatojanského,
záhubce časopisu katolického.
Nemá na tom ale ještě dosti,
a ukazuje cizincům svaté kosti.

(Tuto se končí o výboru a počíná se o údech.)

Naproti nim v několikeré řadě
mnoho moudrých a nemoudrých je v radě.
Zrovna z kraje doktor Frič,
ten má v hubě čamrdu neb míč,
blízko něho appelační rad Šmíd,
budeme z něho potom mnohou radost mít.
Také doktor Kolenatý
složil na židli své hnáty;
řády a adnotace s sebou vzal,
rozum ale — doma ponechal.
Též několik kanovníků,
ti nadělají nejmíň křiku! —
A pan Vocel — ten je Kuba,
neb vynašel u svatého Jakuba
v Záboři na věži holubí plemeno,
jež jest starodávné slovanské plemeno.
Blízko něho sedí bohatý Lämele,
co si rád ve schůzkách jazykem zamele,
před sebou má Hirzenfelda antiquariusa,
jenž hledá erb staročeský rytíře — Pr . . liusa.
A Podlipský, ten u dveří vzdychá,
zacpalť vrata polovicí břicha. —
Anton Strobach, doktor práv,
rychtuje si paragraf,
kde by koho někde ťaf.

(Tuto se básník ulekne.)

Ach, smiluj se! také zrak můj pozoruje
mistra Trojana, jenž nekonečným sluje,
a již vidím, jak hubu štemuje.

(V tomto leknutí se nábožný básník utíká do milostivé ochrany rodičky boží.)

Milosrdná matko boží,
ty jsi naše věčné zboží,
račiž nám spomocna býti,
bychom dnes mohli k obědu přijíti!
Volejme k ní ve dne v noci,
by nám ráčila spomoci
k milosti u svého syna,
ne podle našeho čina,

ale podle smilování,
ať nás před Trojanem chrání.
Při té schůzce račiž býti
a všech muk nám pomoz zbýti,
by nám neuškodil plamen
výmluvnosti jeho — amen!

(Básník naplněn skroušenými city po této modlitbě činí vroucí pokání.)

U dveří v koutě také stál,
ty řeči všechněch znamenal
mistr Havel, co píše Noviny,
rostou mu na hlavě štětiny.
Vedle něho Klučák tyje,
poloviční redaktor Bohemie. —
Seděl tam též páter Štulec,
co není ani ryba, ani špulec,
není kabát ani vesta,
je liberální a vydává Blahověsta.
Tatík T . . .k bokem k němu,
ten se pořád směje a neví čemu.
Byl tam také přimrazen pan Zap,
však po celý ten čas ani hubou neklap,
u zdi stálo několik repealistů,
těch křiklavých ancikristů.
Študentů tam bylo na dranc,
mezi nimi seděl Šumava Franc,
ani muk o tom nevěda,
jakou špičku dostane jeho abeceda.
Za Franckem stál Vašek z Nebe,
jenž splodil kapra ze sebe.
Také budiž doktor Staněk jmín —
nemohu si naň vymyslit rým. —
Však jsem za to hodný troup. —
U dveří tam stojí sloup,
a u sloupu Vácslav Váceslavič Hanka,
na krku mu visí červená ruská svatá Anka,
na prsou je přišit svatý Vladimír,
jenž se na nás mračí jako výr:
„Nebudete-li, vy šelmy, cara ctíti,
budu vás notně knutem mlíti!“ —
Okolo Hanky je všechen plundr:
Korda, Zippe, Hayde, Dundr. —

(Tuto se končí popis hrdin, znamenej, že nastane práce jednatelovi.)

„Ejhle,“ povstal pan P . . . . da.
„Milí páni, to je švanda,
nic vám nechci říci nežli,
že nemáme v kapse ani grešli;
odkud by se také vzala,
kdyby nám Matice peníze ne . . . . . —
Z Musejníka vidět, jak má hodné dítky,
v zadu se tam hemží pětky a desítky.
A my, sbor Matiční, musíme se radit,
kterak se nejlehčeji těchto peněz zbavit!
Tisknem botaniky, vydáváme „Hlasy“,
na ty . . . . . . é uherské mam . . . .,
jen že oni nechtí od svého ustoupit,
šelmy zatvrzelé, ani „Hlasy“ koupit! —
Seslánť na Matici ještě křížek jiný,
dopustil na ni Bůh dva nezdárné syny:
jeden to je Franta, druhý Váceslavič,
vzal bych na ně s chutí rákosku neb bič,
vyprášil oběma dobře nohavici,
aby nečinili zármutek Matici,
vložil na za . . . . . klasické pardusy,
by jim vyšly z hlavy „ou“, „v“, myší trusy.
Pro spisy svých věrných dítek za odměny
vypisujem pořád dukátové ceny;
sto i padesáte připovídáme,
ať jen píší — však jim čerta dáme! —
Aby také Matice, jakožto stará paní,
pokojný měla život, zvláště dobré spaní,
dali jsme jí, jakož opatrnost káže,
Václava T . . ka za sekretáře,
jenž má její hospodářství řídit,
by ji nemoh Haase při papíru šidit.

(Tuto se končí o Matici.)

Všechněm našim sbírkám výborně se daří,
kustosové naši dobře hospodaří,
co jsme na Příkopech; neboť v starém bytu
byloť jest Museum peleší banditů.
Co kdo dal,
kustos vzal!
I o to nás kustosové oloupili,
co jsme za peníze nakoupili!
Ale od těch dob, co jeden za své špatné kusy
professorem v Krakově být musí —
tímto hrozným trestem polekáni,
dali se hned všichni na pokání! —

(Tuto se končí o bezbožnosti kustosské. Znamenej, že se tu počíná o sbírkách.)

Od naší sbírky starožitností a knih
utek nám ze zlosti na Rubena kustos Hellich,
avšak to byl France Thuna skutek,
jenž zas proto od výboru utek;
nevím, který z nich byl větší o . . .,
sbírky té se ale ujal pan Erazim Vocel,
však v ní nemáme leda těch pár cepů,
a farář Krolmus tam nanosil starých střepů.
Dali jsme tisknout provolání,
prosíce o vše, co jest k braní,
něco se sejde dárků,
a něco potom taky přikoupíme v tandlmarku.

(Tuto se končí o starožitnostech.)

Archiv náš se valně množí,
máme v něm nejvíc kra . . né zboží,
neb pan E . . . n, náš přičinlivý assistent
bere, kde co najde, papír i pergament —
v létě ho po Čechách na pajty vysíláme,
a co v létě . . . . ., v zimě pořádáme.
Tak se řídí moudře naše síla
dle mezí, které ji příroda naznačila.
Tím se šíří naše moc nemálo, —
že se nám i město Trutnov vzdalo;
neboť jak magistrát zvěděl dozajista,
že se do Trutnova E . . . n chystá —
všechny svoje staré spisy sebral
a do našeho archivu zaslal. —
Také vám musím, páni, ten žert oznámiti,
jak se mi podařilo Němce v Berlíně napáliti —
neb mi tam dali za naše vybrakované škváry
důležitých „českých listin“ na mancáry,
kterým rozumějí ti Brandeburští vepři,
jako u nás svině pepři.

(Tuto se končí o archivu; ale básník ze zvláštní horlivosti přidává ještě několik veršů stran Musejního archivu.)

O, vy bezbožní šosáci,
venkovští maloměšťáci!
vy hulváti, potentáti,
pryfovaní magistráti!
Važte si svého archivu
víc než stodoly a chlívu;
nedávejte ženám spisy pod koláče,
ať historie česká nezapláče;
ani na sýr, ani do kupeckých krámů,
sic vám nadá česká země chámů. —
Nebuďte jak onen Brodský rada Ťululum,
jenž si z pergamenového privilegium,
které jeden císař ráčil dáti městu,
sváteční dal ušít vestu. —
Dbejte o ty staré spisy,
aby je nesnědly myši,
vyklepávejte je holí,.
ať je nesežerou moli,
než je přijde na váš kancelář
u . . . . musejní archivář.

(Tuto se končí napomenutí a povzbuzení magistrátů. Pan jednatel pokračuje dále ve své zprávě, jakoby ani tohoto užitečného povzbuzení nebylo.)

Mědvěda již máme při museum, dravé ptáky,
přepodivné brouky, dobytek i plaz a šelmy taky.
Z uznalosti za svých předků kredo
dal nám opici pan kníže Colloredo. —
Aby později tato naše sbírka neseslábla,
slíbili nám do párku k ní vycpaného Schnabla.
Také sbíráme teď vysušené byrokraty
a jed policejní na vlastní outraty.

(Tolik o zvířatech.)

Oudy máme, chvála pánu Bohu,
posud samé hodné, — hanit je nemohu;
jako Rakušané mlčí a jen platí,
chvála Pánu Bohu, jsou to oudi zlatí!
Takto podle počtu je jich pořád stejně,
něco ujde, něco přijde, jako obyčejně;
jenom dvě neštěstí — ty cítíme nejhloub:
že nám Jungmann umřel a že Trojan přistoup!
Avšak nezoufejme, je to vůle boží,
která na tom světě radost, žalost množí.
Vzývejme patrona českého, svatého Jana,
aby tu svou mlčenlivost seslal na Trojana.

(Tuto se končí o údech; ale nábožný básník opět ze zvláštní ochoty přidává krátké vzdechnutí k svatému Janu Nepomuckému stran Trojana, které se zpívá jako: „Maria, pomoz, pomoz!“)

Svatý Jene z Nepomuku,
drž nad námi svoji ruku!
ať nám Bůh dá, co dal tobě,
by náš jazyk neshnil v hrobě! —
Bože, jenž jsi nad oblaky
a při schůzkách v Praze taky,
pro jazyk svatého Jana
račiž oněmit Trojana!
Smiluj se nad námi, vždyť se to sluší,
tvoji jsme my, tvoje jsou naše uši!
A vy ostatní patroni české země,
rozpomeňte se na své plémě,
ty svatý Václave kníže,
dej Trojanovi přes hubu mříže,
a ty náš svatý Vojtíšku,
dej mu přes hubu mřížku,
vy, svatí Crho a Strachoto,
také vás prosíme o to,
a ty svatá Ludmilo, přisyp mu na jazyk písku,
bude to celé české zemi k zisku!
Amen.

Má hvězda.

Když jsem býval malinký,
věděl jsem jen málo,
každého jsem míval rád ,
vše se na mne smálo.

Poslouchal jsem maminku
a tatínka taky,
čítali jsme s sestřičkou
hvězdy nad oblaky.

A tu jednu zářící
znala máti moje:
„Podívej se Karlíčku!
támhle ta je tvoje!“

Znal jsem svoji hvězdičku,
hráli jsme si spolu:
„Hvězdo, hvězdo, hvězdičko!
pojď sem ke mně dolů.“

Měsíček mne také znal
smál se na mne dolů
a já zase na něho
smáli jsme se spolu.

Když jsem školy proběhl,
byl jsem atheista,
nevěřil jsem na Boha,
na Ježíše Krista.

Zapomněl jsem na hvězdu,
na maminku taky:
nebe mne opustilo
zakryly ho mraky.

Schovala se hvězdička
za oblaky husté,
a já bloudil po světě,
srdce bylo pusté.

— — — — — — — — —

Co jsem poznal srdce tvé,
Juliánko moje
zase vidím hvězdičku,
ale ta je tvoje!

Moje hvězda bývala
na věky již zašla,
s dítěcí mou důvěrou
také hvězda zhasla.

1846—9.

Šuselka nám píše.

Šuselka nám píše
až z německé říše,
bysme přišli
Němcům pomoct,
že jim kručí v břiše.

Hoj vy Němci chámi,
nehrajeme s vámi,
co jste si tam
nadrobili,
to si snězte sami.

Německo je vaše,
Čechy ale naše,
nefoukejte
nám z Frankfurtu
do slovanské kaše.

Však se Frankfurt lekne
a čepičku smekne,
až český lev
zježí vousy
a ocasem sekne.

Hoj, festina lente,
švábský parlamente!
my ti dáme
pro la . . . . ku,
počkej saframente!

1848.

Sedmero vzdechnutí k ministerstvu.

Nová píseň, zpívá se jako: „O, Velvary! o, Velvary! kde jsou mé tolary!“

O, Švarcenberk! o, Švarcenberk!
radš půjdu na Špilberk,
než bych smlčel tuto píseň,
neulehčil srdci tíseň.
O, Švarcenberk! o, Švarcenberk!
radš půjdu na Špilberk.

O, Stadion! o, pane Franc!
důvěra je na dranc!
Frankfurt již nás zase plaší
a centralisace straší.
O, Stadion! o, pane Franc!
důvěra je na dranc!

O, pane Bach! o, pane Bach!
ouvej, ouvej! ach, ach!
spravedlnost nikde není,
všude jenom obležení.
O, pane Bach, o, pane Bach!
ouvej! ouvej! ach, ach!

O, pane Kraus! o, pane Kraus!
dvacetníky heraus!
Chceš-li míti v zemi víru,
vysvoboď nás od papíru.
O, pane Kraus, o, pane Kraus!
dvacetníky heraus!

O, Thienfelde! o rytíři!
pamatuj na špíži!
Co nám země poskytuje,
všecko vojsko spotřebuje.
O, Thienfelde! o, rytíři!
pamatuj na špíži.

O, Cordone! o, Cordone!
jsi pánem nebo ne?
Generáli vládnou sami
jako pašové nad námi.
O, Cordone! o, Cordone!
jsi pánem nebo ne?

O, pane Bruck! o pane Bruck!
v živnostech malý hluk!
pošty lezou jako raky
a ta železnice taky.
O, pane Bruck! o, pane Bruck!
v živnostech malý hluk!

1849.

Ach, není tu, není.

Ach není tu, není, co by nás těšilo,
ach není tu, není, co nás těší:
co nás těšívalo, pány mrzívalo.
Ach není tu, není, co nás těší!

Jaká to ústava bez sněmu, bez práva?
jaká to ústava s obležením?
Taková ústava je jako votava,
je jako votava s zaplavením.

Pořád nám dávají, co se nám nelíbí,
pořád nám dávají větší daně,
dávají oktrojky, na šíje obojky;
čert by to vydržel, pojďme na ně!

18 8./3. 50.

Kytice.

Věje větříček reakcionský,
běží František k Dunaji,
nabírá vody do Poděbradky;
po vodě k němu ouřádek pluje,
ouřádek krásný, černý a žlutý.
A jal se Franta ouřádek lovit —
spadl ach! spadl mezi stolice.

„Kdybych já věděl, ouřádku mastný!
že bych tě mohl jistotně dostat,
držel bych raděj s aristokraty!“

„Kdybych já věděl, ouřádku mastný!
že bys mi mohl na vždy pozůstat,
zradil bych celou demokracii.“

„Kdybych já věděl, ouřádku mastný,
že bys mi mohl časem zas ujít,
držel bych přece radš s demokraty.“

18 3./4. 50.

Fiala.

Červená, bílá fiala,
kdes ji má milá trhala?

Vykvetla v březnu spanile,
voněla pánům nemile.

Vykvetla v máji velice,
shodila pánům čepice.

Vykvetla v březnu na jaře,
teď ji zavřeli v almaře.

Černý a . . . . . tulipán,
však já vás . . . . znám.

18 6./3. 50.

Mně se všecko zdá.

Mně se, mně se, mně se, mně se všecko zdá,
že pan Švarcenberk o ústavu hrá,
mně se, mně se, mně se, mně se všecko zdá,
že o konstituci hrá.
To obležení nadarmo není,
to se časem svým v robotu změní;
mně se, mně se, mně se, mně se všecko zdá,
že se o ústavu hrá.

Škoda je těch časů, když jsme povstali,
když jsme konstituci ve snu dostali,
škoda je těch času, když jsme povstali,
že jsme my vás neznali:
měli jsme vás znát, na fůru vás dát,
za hranice výjet, tam vás vysypat;
škoda je těch času, když jsme povstali,
že jsme my vás neznali!

1850.

My pole ořeme.

Jako: ‚Když jsem šel do Prahy za jednou pannou.‘

My pole ořeme, jiný tam seje,
my se klopotíme, on se nám směje.
Počkej, ty šelmo, nebudeš klidit,
však my se nedáme věčně jen šidit.

Ať je tak nebo tak, přec nějak bude,
pro těch pár lumpů národ nezhyne;
pro jedno kvítí slunce nesvítí,
však my tě .... nechceme míti.

1850.

Píseň Čechů r. 1850.

Zle, matičko, zle!
Švarcenberci zde:
jeden, ten je generál,
a druhý je kardinál;
zle, matičko, zle!

Zle, matičko, zle!
Švarcenberci zde:
jeden drží karabáč,
druhý říká „Otčenáš“;
zle, matičko, zle!

Zle, matičko, zle!
Švarcenberci zde:
jeden, ten je arcibiskup,
a druhý je taky ....;
zle, matičko, zle!

Píseň pro .....vu ženu, naschvál komponírovaná.

Jen se mně, mužíčku, dobře chovej,
koupím ti kloboučku premovanej,

liveraj s portama, nový kabát,
že tě má ve Vídni hrabě Thun rád.

Pan hrabě povídal, že ti přeje,
že ti dá předělat české děje.

Předělat, obrátit, sflastrkovat,
rakouskou podšívkou vyfutrovat.

Předělat, obrátit hladkým na líc:
ponejprv, podruhé! Kdo pak dá víc?

Předělat, obrátit pravdou na rub,
a kdo ji odkryje, přijde na šup.

Můj pán je professor, to každý ví,
v Vídni mu nabili, v Praze střílí.

Můj pán je professor ve dne v noci,
třeba on nedělal revoluci.

20./6. 1852.

Moje píseň.

Jako: „Kdyby moje milá samé pentle byla“ atd.

Přislibujte si mně,
poroučejte si mně,
vyhrožujte si mně:
přece zrádcem nebudu!

Moje barva červená a bílá,
dědictví mé poctivost a síla;
varte, Němci: Já jsem Čech!
hr! já jsem Čech!

12./7. 1854.

Citlivá večerní píseň.

(A la Picek.)

Na lavičce pod okýnkem
seděli jsme s mou panenkou v noci.
ona koukala do klína,
já jí koukal mezi oči;
měsíček jak mazaneček
na nebíčku špoulil svou hubičku
on se čtverák usmíval!

Ó, to bylo posezení
jako v božím nebi za kamnama,
andělíčky fofrovali
vznášejíce se nad náma;
hájek jako mlíko kvetl,
slavík zpíval jak na flašinetl,
kantor by to nedoveď.

Tuto píseň jsem já skládal,
a kdo tomu uvěřiti nechce
ať se zeptá v Peršíkově,
poví mu to moje děvče;
já jsem se smál, ona taky,
koukali jsme oba na oblaky —
plakali jsme oba dva.

Život věčný.

(Z cyklu „O posledních věcech člověka.)

Nic se netrap, duše má,
že je život krátký,
nepátrej, co Bůh ti dá
za hrobskými vrátky.

Bezkonečný světa kruh
točí se vždy vřele:
nesmrtelný jest tvůj duch
v nesmrtelném těle.

Co lid smrtí jmenuje,
ještě není konec,
umíráček jenom je
divadelní zvonec.

On tu jenom znamená,
kde jsou aktů meze,
kdy vystoupí opona,
kdy se dolů sveze.

Po aktu se vždy naspěch
herci jen přestrojí,
ale aktů věčný běh
nikdy neustojí.

12./7. 1854.

Hrob.

(Z cyklu „O posledních věcech člověka.)

Synku, radím tobě,
není stejno v hrobě
nedávej se pochovati
nikde na hřbitově.

Tam nedojdeš slávy,
ve spůsobu trávy
spasou tebe každé léto
farářovy krávy.

Lépe o samotě,
nech si synku radit,
a tam si dej na svém hrobě
mladou lipku vsadit.

Dobře se pod lipkou
budeš, synku, mívat,
pěkně ti tam budou na ní
z jara ptáci zpívat.

Když košatá lipka
rozkvete v červenci,
budou pod ní sedávati
panny a mládenci.

Lipka z tebe vsaje
toku medového,
pilné včelky nasbírají
med do úle svého.

Dej si chlapče, radit,
pomni na tu slávu
ještě budou hezké holky
tebou sladit kávu.

12.7. 1854.

NÁČRTKY.

Smutná komůrka, tmavá noc,
pojď mi Honzíčku na pomoc.
Podkůvky klapů klap, klap, klap,
na dvoře psíček haf, haf, haf.
Matinka se probudila,
postélku vrzat slyšela.
Nebojte se, matinko, nic,
dostat hubinku nebo víc.
Dával hubinky jak plamen —
až na věky věkův amen.

26.11. 1843.

In usum delphini.

Šel můj milý do městečka,
vzal mně klíče od srdéčka.

Vzal od mého, vzal od svého,
nenechal mně od žádného.

Vrať se, milý, od městečka,
vrať mně klíček od srdéčka;

vrať od mého, vrať od svého,
vrať mně aspoň od jednoho.

Špaček, básník a osel pod lipů.

Básník s oslem z jedné školy
přišli k lípě v šírém poli.
Lípa větve rozestírá,
a pod větví v suku díra
a na suku visí lýra.
Lýra bláznivému,
díra žvatlavému,
listí ušatému.

Ty, básníku, hrej na lýře,
ty, špačíčku, poseď v díře.
Jak se básník chopil lýry,
vyklidil se špaček z díry;
osel s tváří zamračenů
nechal lípě větev celů —
a lípa se hořce rmútí,
že se nesmí z místa hnúti.

Karlíček.

Nedaleko Skalska v temném oudolísku
sedí Karlík nad knihami, má jich plnou lísku.
Knížek plnou lísku a půl slabikáře,
Pán Bůh rač ho uchovati pochleby a lháře.
Pochleby a lháře varuje se Kato
nepřijímá kozích bobků za perly a zlato.
Za perly i zlato, za zrnaté klasy,
hanba psáti v něžnou růži lístky pro mamlasy.
Nač perly, nač zlato, Kato a pochleba,
však Karlíček dobře to ví, komu chvály třeba.
Repete:
I pan Šulc též dobře to ví, komu chvály třeba.

Dáno na poštu v Praze 13. května 1845.

Zapečetěno šifrou gotic G. (Poznámka Havlíčkova na rukopise.)

Žádost bývalého českého literáta.

Zadudej dudáčku! zadudej,
nebo mi ty svoje dudy dej.

Zadudej dudáčku jak umíš,
však ty tomu dobře rozumíš.

Zadudej mi o té Matici,
o té staré zmoklé slepici.

Zadudej mi o tom Lumíru,
proč ji nechce plácnout přes ....?

*

V samotě když sedím a se soužím
mlčením jen státu církvi sloužím.
Nevidím než krávy, kapucíny . . .

Já nížepsaný čtenář Pražských Novin a Lumíra
vyznávám, že je v mých literaturních vědomostech velká díra.
Pročež volám k tobě slovutný doktore
ty mocný proti smrti sochore!
jenž si též v české literatuře honěný kunt
aby vrazil do té díry špunt.
Naše literatura se silně prasí,
nabývá jí do šířky a krásy.

O, ty Nácku Lojolový, zatracený Seku!
v Evropě a v Americe poslední člověku!

Kde je lampa? Kde je světlo? Hrom ti bác do huby!
Pro tebe již dva měsíce ve tmách skřípu zuby.

Učenost má pro tě trpí násilí a škody,
od pěti až do desíti vymítám hospody.

Zatím Ruská Historie spěchá letem dračím,
jak pak za ní se svým pérem pokulhávat stačím?

Než jí na arch moje péro spíše a uková,
nadělá jí zas dva archy čeleď Menšíkova.

Kde je lampa? Kde je světlo? Ó ty zákeřníku!
Jak mám bez lampy prohlédnout carskou politiku?

Kýž by tebe, synu temnot, protivníku světla,
se střechy lubljánská bóra do Adrie smetla.

Hrom tě zapal! Hrom tě uškvař! tmavý Lojoláči,
celý sklad můj grobianství pro tě nepostačí.

Ráno vstanu, večer lehám, vždy tebe proklínám:
Kýž tě dají do Brixenu — a mne někam jinam.

12./11. 1854.

Vrahu Rakušane! Kams nám Slezsko dal
Kams ho dal?
Čertu Prušákovi do drápů s ho vrazil
co nám polovici bratrů zkazil!
Tam's ho Rakušane tams ho dal!

Opera u Jarošů.

Osoby:

Pan Franc Jaroš, diplomat a pokrývač
Jeho žena Atelát
Sek, její pudlík
Karlíček mladý spisovatel
Frau nazvaná N-r
Doktor Podlipský
Havel pension. spisovatel v Brixenu
Lule jeho žena
Zdenka, hodná holčinka jejich dcera.
Kočka jejich společnice.
Bíftedl.
Škatule.
Doktor P. d. l.

Havel. Lule. Zdenka.

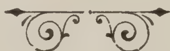
Tercett.

„So leb denn wohl du
stilles Haus.“

Jdi s Bohem milá škatule
duch náš s tebou do Prahy jde,
on je do cukru zavařen
a do pantoflí zapleten.

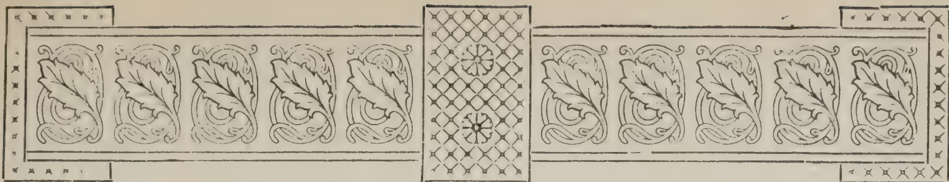
Jdi s Bohem škatule milá
tys vždycky dobře smýšlela
ty můžeš sem tam restovat
nelze tě internírovat.

Jen až do Prahy přijdeš
urazit policajta střež,
do politiky se nepleť
sic máš hned z Prahy výpověď.

II.

SPISY PROSAICKÉ.

OBRAZY Z RUS.

I.

PRVNÍ ZKOUŠKA Z ČESKOSLOVENSKÉHO JAZYKA V MOSKVĚ.

(Květy z roku 1843. č. 59.)

Dne 22. května b. r. byl jsem pozván na zkoušku z českého jazyka — v Moskvě. Pochybuji, že by až posud kdy byla zkouška z českého jazyka konána s tak váž- nou zevnitřností, jako tato, a tedy zdržeti se nemohu, bych se jí před svými vzdálenými krajany nepochlubil; kdyby již pro nic jiného, aspoň pro zlost učitelovi na hlavní škole, p. X,; který nám prorokovávati nepřestával, že Čeština nepřetrvá šestku (t. j. 1860). —

Známo totiž, že kromě stávajících již stolic slovanských jazyků v Paříži, Berlíně, Vratislavi a (jak p. Paploňski v Bibliotece Varšavské silně ujišťuje, já však silně pochybuji) v Praze, podlé nařízení ruského císaře i na všech ruských vyských školách takovéž professury zřízeny býti mají, a zde, v Petrohradě a Charkově již opravdu zavedeny jsou. Zdejší professor v tomto předmětu, p. Josef Maksimovič Boďanský, vybral si ku přednášení v tomto, nyní minulém školním roku: mluvnici českou, Slovanské Starožitnosti a Národopis p. Šafaříka; tedy samé české věci. Poněvadž ale předmět tento ve slovesném oddělení filosofské fakulty*) tak jest obligátním, jako u nás ku př. latinská filologie: předce jsem se konečně dočkal té chvíle, že aspoň někomu uloženo bylo ex offo znáti českou grammatiku, Starožitnosti Šafaříkovy a ještě takořka za tepla jeho Národopis. Škoda jenom, že to bylo přes 2000 vjorst od Krkonoš.

Dne 23. Května tedy odpravil jsem se na jednokonném izvoščíku (fiakru), kterých zde po městě tak plno jako v Praze vrabců, do nového universitétu, vystavěného velmi vkusně a nákladně naproti maněži (veliký sál bez sloupů pro zimní cvičení vojska, v kterém prý se dosti pohodlně celý pluk jízdný pohybovati může), jako by naschvál dva obrovští repraesentanti duchovní a tělesné síly proti sobě čněli. Prošed několik nádherně postavených a ozdobených síní, právě jsem vstoupil do sálu, když se četl trochu polským názvukem konec národní písně „A přijel k nám z Rakús atd.". (Čelakovsk. Slov. Nár. pís. II. 49.)

Tyto verše, přednešené na takovém místě, v takovém obecenstvě, divně mi zněly do srdce. Nepřál bych si v tomto

*) Na ruských vysokých školách není theologické fakulty, protože se kněžstvo ve zvláštních seminářích zcela oddělené ode druhých vychovává, za to však jsou ve filosofské fakultě dvě oddělení: slovesné (krasovědecké) a přírodní.

okamžení býti vlastenkou, neboť každý rozsoudný čtenář si snadno pomyslí, jak lehko by se mně mohlo v tomto pádu srdce popáliti, při pohledu v krásný sál, naplněný vybranými, 18—24letými Rusy a Poláky (čtvrtina je zde Poláků), ježto všichni ztuha upjati jsou, modré výložky a po straně kordy mají*) a kromě toho to polským, to ruským názvukem české básně čtou. Já však jenom se svátečnější tváří opatrně se probral skrz kordy známého mi nejvíce auditorium ku stolu, kde mi s neočekávanou dobrotou a zdvořilostí p. hrabě Stroganov, popečitel (nejvyšší představený vysokých a všech jiných škol moskevského okresku), jemuž mne p. Boďanský byl představil, židli po svém boku vykázal. Na stole ležel: Slovanský zeměvid p. Šafaříkův, Rukop. královdvor., Erbenovy Nár. písně, Čelakovského Ohlas pís. čes. a rus., Jablonského básně, Hankovy písně, Rubeš. dekl., České besedy, Čelakov. Slov. nár. pís. a mnoho jiných českých knih. „Izvolte atvečáť (račte odpovídat)!“ pravil p. Boďanský jednomu Poláku a předložil mu (jako vůbec) první otázku ze starožitností, druhou z národopisu, na které se po rusku odpovídalo, a třetí byla, čísti a na rusky přeložiti kteroukoli stránku z některé české knihy s grammatickými výklady. P. Boďanský sotva stačil křičet: Prekrásno! Prevaschodno! atd. A vůbec všichni tak horlivě byli připraveni, že po zkouškách ani jeden nedostal první klass, ale všichni eminencie a ademinencie (nebo po rusku: pjatyj a četvertyj bal, neboť zde pervyj bal podobá se naší trojce). Velikou zásluhu z toho má p. Boďanský, který, sám jsa veliký milovník češtiny, i všem svým posluchačům lásku tuto ve škole i doma vštípiti usiluje. Nejlepším důkazem jeho smýšlení jest první jeho čtení, které na vysokých školách veliký hluk způsobilo, a které co nejdříve našemu obecenstvu v překladě představiti hodlám.

Mnoho klausul a mravních naučení dalo by se z této udalosti načerpati, mně nejvíce jedno leží na srdci a na jazyku: Když se vy Páni na Vltavě a na Labi, na Moravě a Hronu nechcete učiti jazyku svému mateřskému, budou se za vás učiti v Paříži, v Berlíně, v Moskvě a snad i brzo v Pekinku, a odtud za 100 let k Bohemcům chodit učit je českému pravopisu. Mějte se zatím dobře! — H. B.

*) Studenti zde mají předepsaný vojenský šat, asi jak oficíři rakouských granátníků obyčejně kromě parády chodí: takový dvourohý klobouk, tak šítý kabát s modrými výložkami; na všech vysokých školách stejný. Gymnasisté mají červené výložky bez kordu. — Zde se jako v Němcích jenom posluchači na universitétě jmenují „studenti“. Jiným úřadům kromě popečitele, nejsou podrobeni.

I'.

SVÁTEK PRAVOSLAVNOSTI.

(»Česká Včela« z roku 1845, č. 45 a 50.)

Kali lučše meňá najdoš — pozabudeš:
Káli chúže meňá najdoš — vzpamjáněš!!
Rusk. nár. d. píseň.

Cestováním po rozličných cizích krajinách poznáváme důkladněji svou vlastní otčinu. Obyčejně si člověk toho, co pořád jako všední okolo sebe vidí, nevelmi všímává: kdo ale mezi jinými národy pobyl, dovede domácí svou národnost oceniti. Dobré obyčeje a chvalitebná zřízení cizozemská učí nás nahlížeti nedostatky a chyby ve vlasti a vzbuzují v nás svatou snahu po napravení: ze špatných způsobů a z nerozumných ústavů jinonárodních dovtípíme se předností a krásných stránek své země, a tím vzrůstá k ní naše vážnost a láska. U nejvzdělanějších národů najdeme mnoho chybného pro výstrahu: a u každého sebe opovrženého vyskytne se předc něco řádného pro ponaučení. Na Ruskou zem hledí skoro všichni národy Evropejské s jakýmsi ousměškem: mnohé a velké nedostatky tohoto mladého v Evropejské rodině státu, dílem však i závist jsou příčinou, že se o Rusi v ostatní Evropě nesmýšlí a nemluví jinak, než asi v tom

smyslu: Co dobrého můž povstati z Galileje?! — Poněvadž se však od nepohyblivého kamene, od nerozumného mravenečka učiti může moudrý člověk: nepochybuju, že by si i starodávní, vycvičená Evropa aspoň v něčem mohla najít ponaučení v barbarském, mladém Rusku. Pročež zde popíšu překrásný obyčej ruské církve, ku kterému nenajdeme nic podobného u všech národů Evropejských, a který mne potěšil a povzbudil tak velice, že bych již pouze k vůli němu své cesty do oněch vzdálených, k cestování nepohodlných krajin nelitoval. Jest to zvláštní slavnost, kterou pravoslavná církev vykonává v první neděli velikého postu a která se ovšem nedá slaviti jinde než v zemi, jenž má svou vlastní, jinde nepanující víru, a národní náboženství. V zemích, kde vládne náboženství jinonárodní, nikdy se nemůže vyvinouti tak ouplné organické spojení státu, národnosti a víry dohromady, jako vidíme v tomto svátku Pravoslavnosti. —

Uslyšev v čas mého pobytí v Moskvě o neobyčejné slavnosti která se na tento den v jednom s a b ó r u (větší chrám) v Kremlíně konati má: sedl jsem časně z rána na malé saně a zaobaliv se po oči do huňaté šuby, křikl jsem na izvoščíka: S t u p a j v K r e m'. Považoval jsem za povinnost, nepromeškati nic zvláštního co by se na podivné svaté Rusi viděti dalo, ačkoli jsem jmenovitě tuto, dlé předběžného popsaní, učiněného mi od několika cizozemců a domácích neočekával, než obyčejnou hieraršskou ceremonii. Vejda do chrámu dříve než se lidem naplnil, namířil jsem zrovna k starému knězi kterého jsem u ikony (obrazu) v modlitbách uviděl, a ohlásiv se u něho co cizozemec žádal jsem, aby mi místo poradil, z kterého bych celou ceremonii nejlépe přehlídl. S přívětivostí, jakou se všichni Rusové k cizozemcům chovají, dovedl mne ačkoli jsem se sám co jinověrec ohlásil ctihodný šedivý stařeček k sloupu a poukázav na vyvýšené křeslo pravil: Zde bude sedět mitropolita Filarét, zde uvidíte a uslyšíte všechno. Měl jsem dosti času ohlednouti si všechno své vůkolí. Přede mnou zrovna, jak již praveno, stálo bohaté křeslo a dále k předu ještě as třidcet jiných podobně stkvostných stolic dvěma řadama proti sobě. Ulička mezi nimi byla as na sáh šířky. Dále na levo stálo vyvýšení na způsob kathedry, a všude okolo před ikonami hořelo množství tlustých jak paškáli svíc. Zasmušilé, temně malované stěny a klenutí, zakouřené staré obrazy svatých na vysokém velebném ikonostásu, krásný smutně vznešený zpěv dobře sestavených dvou chorálních sborů, jenž si pohybujíce se nejvíce v půltónách, střídavě odpovídaly v jemných do hlubokosti duše a srdce vnikajících akordech, a k tomu ten staroslovanský praotcovský jazyk: to všechno vzbudilo ve mně tichý, zbožný, statný cit, a s zádumčivou touhou čekal jsem na počátek ceremonii. Zatím se za mnou chrám pořád hustěji naplňoval lidem rozličných stavů, jak možná bylo soudit dle rozmanitých drahých a laciných kožešin: přede mnou však na místě pro kněžstvo určeném bylo pořád ještě prázdno, jenom časem vousatý, dlouhovlasý diakon neb baťuška (kněz) buď v obyčejném, dlouhém soukeném oděvu, nebo již v zlatě tkané církevní rize (šat) procházeli z dvéří do dvéří, odnášejíce a přinášejíce. Svatou velebnou tišinu, kterou Rusové (zrovna naopak našemu štěbetání v kostele) ve svých chrámích zachovávají, nerušilo nic než čistý, harmonický, srdci milý zpěv z klírosů, * který po každé sloze na hodnou chvíli umlknul. Tu se najednou ozval venku se zvonice Veliko-Ivanské ohromný největší zvon, hluboký vážný hlas svůj rozšířil po kamené mátušce Moskvě a za ním jako krupobití množství velikých a malých zvonů z nesčíslných zvonic a chrámů Moskevských. Zpěváci utichli a všichni jsme tonuli jako v moři zvonových zvuků, jenž se po celém prostranství v podivných akordech rozplývaly. Sotva že se trochu ustanovil sluch po tak (aspoň pro mne) neobyčejném zrušení tichosti, tu se rozevřely do kořán všechny tři brány hlavního prostředního ikonostásu a skrze ně se hrnulo dlouhou chvíly mnohočetné duchovenstvo rozličných hodností, avšak každý v bohatém, ze zlata, stříbra a hedvábí tkaném oděvu, hojně pošitém a posazeném drahým různobarevným kamením a perlami, všichni s dlouhými učesanými bradami a rovněž takovými, po prsou a po ramenách rozloženými vlasy. Chvíly to trvalo, než jsem se očima zpamatoval a nějakého přehledu celé scény nabýti mohl; zatím se duchovenstvo bylo usadilo a ustavilo každý na místě přiměřeném jeho hodnosti a věku. Na vyvýšeném

*) Místo, kde jsou zpěváci.

křesle přede mnou seděl již ctihodný metropolita Moskevský Filarét, muž velebný s pravidelnou, ba krásnou tvářností, s hustými ještě málo prošedivělými vousy, výjev oblíčeje přívětivý, tichý, trpělivý, jenom od přísného života trochu bledý. Jest to jeden z nejlepších prelátů celé ruské církve, a kdoby se tak pouze na jeho jemnou bledinkou tvář a na jasné oko díval, nikdy by nepomyslil, že má před sebou muže, jenž je sto osměliti se a nebýti ve všem vždycky stejného mínění s nejvyšší vůlí v Rusku. To je ovšem smělost, kterou si v Rusích málo kdo zjevně odvážiti může, a sám metropolit, ačkoli je od celého národu v veliké vážnosti, předce upadl v nemilost cárskou a nesmí ani (jak jsem slyšel) do Petrohradu ke dvoru. — Ve dvou řadách před ním seděli s korunami*) na hlavách, s šedivými dlouhými, po šiji spadajícími vlasy, a rovněž šedivými až po pás bradami biskupové a přednostové klášterů na zmíněných již stolicích, všeckni ve zlatě a drahých kamenech a všeckni obráceni zrakem k metropolitu. S obou stran za křeslami stálo jiné duchovenstvo, bílé i černé, t. j. světské a klášterní; mniši všeckni v černém širokém a dlouhém oděvu, na hlavách vysoké též černé kulaté klobouky s velkým po zádech visícím černým závojem: světské duchovenstvo v barevných vyšívaných rizách (jako pluviale), veskrze pohledu vážného a ctihodného.

Již zevně nechybělo celému výjevu pranic na důstojnosti: s jakým ale okem naň musel hleděti každý, kdo věděl, že jsou zde shromážděni šediví zkušení starcové celého národu, aby připomněli lidu svému všechno dobré a zlé, které od počátku až do nynějška vlast potkalo, aby vynesli úsudek svůj nad veškerými dějinami svého národu; aby strašným prokletím všech škůdců a protivníků vlasti a vůbec prokletím bídných zločinů dali výstrahu proti podobným bezbožnostem, a vděčným slavným připomenutím všech pro národ vykonaných obětí a dobrých skutků povzbudili k následování. A to jest oučel celé této slavnosti, který jsem arci teprv po zkončení její jasně pozorovati mohl. Zatím se vrátím k dalšímu vypravování. —

*) Biskupové řecké víry nemají vysoké mitry, nýbrž čepice na způsob korun, bohatě perlami a kamením posázené.

Na připravenou kathedru vystoupil nyní archidiakon a rozevřev knihu počal hlubokým, vážným hlasem přiměřené čtení z bible (z Pavla k Řím. XVI. a Mat. X.) jako přípravu a vstup k takové národní slavnosti. Pak nastalo na chvíli po celém chrámě ticho hrobové, a všechni zraky s jakýmsi strašným očekáváním byli opřeni na kathedru. Tu se po celé tvářnosti archidiakonově rozprostřela vážná přísnost a nadšení, i silným, co možná nejnižším hlasem počal takto:

Kdo se protiví světlu pravdy Boží, a temnotu duše své rozšiřuje v národu! — a pomlčev trochu hlasem jako bouře: Proklat budiž! (anáfema t. j. anathema). Tu se všichni starcové povznesli s křesel svých a mírným, třesoucím se hlasem opakovali třikrát: Proklat budiž! proklat budiž! proklat budiž! A opět diakon:

Kdo životy a duše bratří svých svěřeny maje nepracuje k jejich blaženosti, nýbrž k záhubě! — Proklat budiž! a všichni otcové opětovali třikrát: Proklat budiž! V celém shromáždění lidu nebylo ani pohnutí a já sám stál jsem překvapením jako omámen.

Kdo nepřispívá vlasti své v čas bídy dopuštěné naní rukou Páně! Proklat budiž! a zase třikráte zdlouha a ztemna: Proklat budiž!

Kdo se tak velice zapomněl nad národem svým, že pomáhá cizozemcům hubícím vlast naši, a zvětšuje ponížení a hanbu vlastní krvi své, jako učinil Ivan Mazepa! Budiž proklat!

Tu bouřil mocný hlas diakonův jako hrom po klenutí chrámovém a nesl se po hlavách shromážděného, třesoucího se národu. A všichni biskupové, smutně povznesli šedivé své hlavy řkouce: Proklat budiž! Proklat budiž! Proklat budiž! . . . .

Mráz mi šel po těle, když jsem si potichu opakoval jejich: Proklat budiž! A tak diakon prošel všechny nepravosti, hříchy a bezbožnosti, které jen mohou býti proti Bohu, člověčenstvu a vlasti, vypočítavaje jednu po druhé, vždycky stejně začínaje: „Kdo . . .“ a vždycky dokládaje prokletí, které pak podobně biskupové vstanouce ze stolic svých tři-

krát opakovali. Jména opravdová jistých známých přestupníkův nejmenoval nikdy, vyjma jediný již uvedený pád s Ivanem Mazepou, kde se jako pro hroznost, nelidskost přestupku nějaká vyjímka činila. Diakon všechno hlásal nejhlubším a nejsilnějším basem, a jeho „proklat budiž“ hned po jmenovaném přestupku mi připadalo, jako by v prchlivé zlosti a ošklivosti nad jmenovaným hříchem nadšeně a kvapně jej zatracoval: ale mírný, slabý, mnohočíslný hlas biskupů, který se teprv po chvílce povznesl a třikráte prokletí opakoval, zdál se mi jako nevývratný úsudek po dobré rozvaze, a jako zatracení nevýmluvných přestupků jednohlasným určením celé rady. —

Při celém tomto prvním oddělení ceremonie, které asi hodinu trvalo, neopovažoval se lid téměř ani dýchati, a veliký strach jevil se na tvářích celého zástupu.

Avšak přejděme k potěšitelnější, veselejší strance slavnosti.

Opět diakon otevřel knihu, ale nebyla to strašná kniha ošklivých přestupků, hrůzy a prokletí: byly to zlaté zápisky ruské historie, vděčné citlivé upomínky všelikých dobrodiní, vřelá pochvala zásluh o vlast ruskou, vypočtení slavných jmen a krásných skutků zasloužilých v národě mužů. Líbila se mi především na celém ustanovení této slavnosti šlechetnost a velikoduchost, která při hanbě a přestupcích, zapomněvši černá jména zhynulých již zrádců a škůdců, uváděla pouze všeliké hříchy pro výstrahu současných krajanů: při chvalitebných však skutcích, zásluhách a dobrodiních nezamlčela ani jedno jméno mužů, jednavších neb trpěvších pro vlast. Diakon četl vážným a veselým hlasem všechna ta krásná, zlatá jména každé na čele skutků vykonaných osobou, která se někdy jménem tímto honosila, za každým mužem učinil diakon po vyčtení jeho zásluh malou přestávku, načež vždycky zvolal: Věčnaja páměť! (na věky budiž v naší památce). Biskupové a metropolita pokaždé vstanouce opětovali třikrát: Věčnaja paměť! věčnaja páměť! věčnaja páměť! A shromážděný lid pokaždé se zradoval, každé vyřknuté jméno opakoval tichým šepotem, tak jako by se duch zasloužilého krajana lehce vznášel přes celé shromáždění. Mnozi z přítomných vyzdvihovali děti své do výšky, aby vlastníma očima viděly řadu starců biskupů stojících a volajících „věčnuju páměť“ zásluhám některého jim právě známého neb oblíbeného muže. Abychom posouditi mohli, jaký as vplyv taková slova z úst biskupských na lid ruský míti mohou, musíme věděti, v jaké uctivosti své biskupy mají, jak je lid již za živa takořka co svaté ctí, poněvadž také opravdu chováním svým obyčejně všechnu pochvalu zasluhují, vedouce život tichý a příkladný, ne pak magnátský. —

Nemohu zde ani dost malý díl všeho toho opakovati co diakon četl, bylo mnoho velmi mnoho, celé dějiny ruského národu; pro nás také ani zásluhy takové a jména mužů, které neznáme a kteří na nás nepůsobili, velikou zanímavost míti nemohou: ctíti však musíme tak krásné ústavy a obyčeje, a přáti a starati se bychom měli podobných. Podivu hodná byla opatrnost a starostlivost, s kterou se na každého muže, na každé dobrodíní pamatovalo. První bylo ovšem zavedení a rozšiřování křesťanského náboženství; tu mi arci hned napadlo že i ctitelové Peruna národ a vlast svou milovali, dobře činili, zásluhy měli a tedy také „věčné památky“ zasloužili: upokojil jsem se však myšlénkou, že jistá historie ruská začíná teprv od poznání křesťanské víry.

Svatému caru Vladimíru, jenž rozšířil mezi námi cárství nebeské, a upevnil slávu jména ruského! — věčnaja páměť!

Všem tichým a pracovitým mnichům (v Rusích jsou mnichové pracovití) a odšelcům,*) jenž v samotě chválili Boha, modlili se za náš rod, a prací rukou svých orajíce vzdělávali a zvelebovali zem Ruskou — věčnaja páměť atd.

Všem statným rekům, kteří zlomili těžké jho tatarské! Věčnaja páměť! atd.

Měšťanu Minínu a knížeti Požárskému atd. Věčnaja páměť! Petru prvnímu velikému rozmnožitelu a zvelebitelu vlasti, jenž zahanbil a pokořil všechny naše nepřátele, osvítil nás všelikým uměním atd. (tu následovalo ještě dlouhé vyčtení jeho skutků) budiž jeho jméno na Rusi věčně jmenováno s úctou a

*) Odšedlec jako poustevník, kdo hlučný svět opustiv, v samotě žije.

slávou! Věčnaja páměť! Věčnaja páměť! Věčnaja páměť! Tu se po celém chrámu opakovalo jméno Petrovo a málem že celé lidstvo jednohlasně nevolalo s biskupy „věčnou památku“.

Všem dobrým cizozemcům, kteří ne se zbraní co nepřítelé nýbrž s knihou co učitelé přišli do vlasti naší a nejsouce z krve naší zvelebovali nás všelikým uměním! Věčnaja páměť! atd. Vojínům padlým v ochraně vlasti proti nátiskům pyšného francouzského dobyvatele! Věčnaja páměť!

Co jsou všechny pomníky a Walhally, v nichž se vystavují plátěné a kamenné obrazy zasloužilých výtečníků, co jsou tyto památky, kterými oslavujeme více sebe co podnikatelé než vypodobněné ony muže, co jsou proti této zbožné, vroucí úctě zásluh vlastenských, proti živému slovu hlásajícímu jejích jména a činy z posvátného místa celému shromážděnému národu? Co jest obyčejná nynější žebrota, jenž současné lidstvo obtěžuje, aby některému zasloužilci bývalých let chatrnou památku, tvrdý kámen vyžadonila, proti nádhernému zástupu nejvyšších důstojníků, církevních a šedivých starců, jmenujících zásluhy a jméno v svatýni Božské citlivými, vážnými slovy, která jdou ze srdce k srdci!? To jest nesmrtelnost a blažená nesmrtelnost mezi svými! A kde jest jen jediný mladík, jenž by všechno nepodnikl a neutrpěl pro takovou upomínku svého jména, jenž by váhal život svůj i nejdražší všechno obětovati za ubezpečení, že budou šediví starcové nad jeho zpráchnivělými kostmi volati před celým národem „věčnou památku“ jeho jména a činů!? Nikdy jsem nemohl pochopiti velikou náklonnost Rusů k vlasti své, oběti, které na její oltář kladli vida mnohé nesrovnalosti v zemi Ruské; jak možná aby lidé, dobře povědomi lepšího zřízení jiných zemí, předce tak vroucně milovali svou, patrně mnohými a velikými nedůstatky sevřenou vlast? Jak jsem ale tuto jedinou slavnost seznal, přestal jsem se diviti velikému vlastenectví Ruskému, kterému bychom se i my a jiní ještě národové od nich učiti mohli. Sprostý necvičený kupec ruský obětuje bez velkého přemýšlení několikkrát sto tisíc na zvelebení zemské: u nás se musí polovice takových dobročinných dárků obětovati na oznámení jich v novinách! —

Ještě více jsem se ale divil moudrosti vladařské Petra a Kateřiny která dovedla slavnost nevýznamnou, ba škodnou, v níž se dříve jenom kacířové anathemisovali, obrátiti v tak veliký prospěch vlasti, náboženství a mravnosti! Dovolenoli na věci již dokonalé předce ještě nedůstatky a chyby vystavovati, myslil bych, že by se z prvního dílu mnohé nepatrné ostrovtipnosti theologické, a mnohé malicherné kacéřování (ku př. katolíků), z druhého však dílu velmi mnohá jména cárů a příbuzných jejich, kteří se veliké zásluhy o vlast míti nezdají, vynechati mohly a měly. Ale okolnosti tomu myslím tak chtějí. —

Po těchto, jak soudím trochu dlouhých úvahách, ku kterým mne jenom rozčilenost ku krásné věci zavedla přejdu na třetí a poslední část slavnosti jejížto heslem jest: mnogája léta! Tu se obrací zřetel na nynější stav otčiny a přeje se jí a všem oudům veliké Rusi jednomu po druhém dlouhé trvání. Především, jak se samo rozumí, volá diakon velikému hosudáru Mikuláši mnogaja léta! což také biskupové třikrát opětují a nastavené po valech Kremlínských kanony do toho hřmí jako by chtěly přání biskupů zahlušiti a zvony ze všech zvonic zahučely jako z povinnosti své přání. Hromot kanonů těchto, jak říkáme, posledních důvodů mocnářských upamatoval mne, že se již nemluví o mrtvých cařích nýbrž o živém, a že je strach skoro tolik co úcta. — Pak následovalo podobné mnogája léta císařové a celé rodině každému zvlášť; pak veškerému kněžstvu, celému řednictvu, slavnému udatnému vojsku. Po diakonu opakovali to přání jako dříve zas biskupové třikrát, načež pak chor zpěváků obyčejným velmi příjemným nápěvem vždycky hodnou chvíli mnógaja léta prozpěvoval. To však nebylo nic zvláštní jelikož se v slovanské církvi po každé větší slavnosti po zkončených službách božích též mnogája léta zpívává. Poznamenati ještě musím že se při každém mnogaja léta přítomní oudové toho stavu, který se právě jmenoval vždy hluboce klaněli. —

Myslil jsem si již, že se slavnost, dosáhnuvší nejvyššího stupně krásy své v druhém oddělení, nyní poznenáhla k obyčejnosti chýlí; tu mne však ještě jed-

nou posledním bleskem ještě překvapila. Diakon zavíraje již knihu zvolal:

A všem vám pravoslavnému národu ruskému! Mnogája léta! Biskupové opakovali do třetice, a celý shromážděný lid klaněl se hluboce naproti biskupům s veselou spokojenou tváří, děkuje jim za srdečné přání. Všichni biskupové se zdvihli z křesel svých, a provázeli mitropolitu Filaréta skrze cárská vrata*) za oltář ku slavení veliké mše svaté. —

Já však jsem již mezi sloupy chrámovými neměl žádného stání, ode všeho, co jsem slyšel a viděl, pobouřily se myšlénky mé, touha po samotě, abych myšlenky své zažiti mohl, hnala mne před chrám na prostoru Kremlínskou, a tam jsem hned obrátil zrak na západ k vzdálené otčině české. Cerkvy a paláce Kremlínské stály v cestě očím prahnoucím po západě. Podivným, dětinským nápadem puzen vyběhl jsem na vysokou věž Ivana Velikého jako bych odtamtud přes nesmírné planiny ruské a polské chtěl dohlídnout milé hrady Pražské. V duchu jsem je arci viděl před sebou, očima však toliko zamodralou rovnou dálku. Tu mi napadlo poslední přání biskupů, a hned nesl vítr do sněžné dálky přání mé: Všem vám pravým věrným Čechům! Mnogája léta! —

Havel Borovský.

*) Cárská vrata, prostřední v ruském oltáři.

III.

GULAŇJE.

(»Česká Včela« z roku 1845, č. 66.—72.)

Motto: „Vince pili,
vazda zdravi bili.“
Ilirsk. píseň.

Každý národ mívá slova některá, nepřeložitelná do jiného jazyka, poněvadž bývají pojmenování věcí a způsobů rovněž původních, které bychom nadarmo jinde v světě hledali. Čím samorostlejší národ, tím více nacházíme v jeho mluvě takových slov, důležitých nad míru pro národopisce a filology, jako zároveň nenáviděných od překladačů a slovníkářů, kterým nejhorčí chvíle a bolestná škádlení tropívají. Popisovatel však cizích národů nemůže je nežli žehnati, protože mu, jako ručky na rozcestí, poukazují na zvláštnosti, původní obyčeje a zanímavosti národní, které právě vytknouti musí, chce-li se svým domácím zavděčiti, a není to paradoxon, vyřknu-li, že čím více který národ takých slov ve svém jazyku má, tím více povšimnutí se stran jinonárodních zasluhuje. Kdekoli nacházíme na světě samostatnost, původnost, tam spěšme, neboť jen samostatnost a původnost učí, hřeje a těší. — Ale nepochybně že se již mnozí, jimž význam slova gulaňje povědom jest, usmívají učenosti a vážnosti, s kterou se k výkladu právě tohoto dosti veselého slova velebím.

Gulať znamená u Rusů nepracovat, veselit se, procházet se, vyhodit si z kopýtka atd. Avšak jsou Rusové v této své veselosti znamenitě originální, bystří, věru veselí. Oni pranic nerozumí tomu pověstnému německému vyražení, když se totiž kmotr Šebestyán se strýcem Tadyášem každodenně v hospodě sejdou, přátelsky se v tabáčném dýmu dusí a v pivě topí; v 8 hodin pak řekne Šebestyán rozčilen Tadyášovi: „To pivo je dobré,“ načež mu Tadyáš po hlubokém přemýšlení v ½12., když se po té veselosti domů vracejí, poeticky rozpálen odpoví: „Máš pravdu, příteli Šebestyáne, to pivo je dobré.“ A takové sladké jho veselosti nesou tak dlouho, až každý naznačených Odinem 600 sudů piva skrze své tělo prožene a 30 centy tabáku stěny okoptí, načež ku svým otcům na Walhalské pivo a tabák shromážděni bývají. A to je ta pravá německá veselost, netrhá city, nedře fantasii, ouhlavní hubitelkyně piva a tabáku, na kterou bych si, kdybych k ní povinností zavázán byl, raději koně držel, aby ji za mne vykonával.

Ruové a vůbec národy našeho plemene, kteří v nejobtížnějších pracech svých mnohem veselejší bývají než Němci při zábavách a plesech, musejí být ovšem excentrični, živější v radostech než Němci, pročež také jejich měřítko nesmíme klásti k ruským obyčejům, sice bychom po německu splašenostmi nazvati museli, co po rusku sluje vyražením. Tak si ku př. kozák ukrajinský po nějakém čase namáhání v pracech umínil „pohulat". Zapřáhnul voly do vozu a v červených širokých šaravarách (spodkách), které znamenitý ruský spisovatel Gógol širokostí k Černému moři rovná, táhnul k límanům (zátoky solné u Černého moře) pro sůl. Naloživ, ovšem zadarmo, tolik soli co se uvézti nechá, „čumakuje" (technický výraz maloruský: vozatajem býti) s ní jak možná nejdále k severu, poněvadž tam vždy vyšší ceny nabývá. Pak v některém městě, v kterém se mu zdá „dobře pobyti", zpeněží sůl, vůz i voly, najme bandu muzikantů, s nimi po městě táhne, pije, zpívá a hajduchuje (kozácký tanec), častuje kohokoli, a hází peníze mezi lid, pokud mu jen „hroši" zbývá. Němec by si takové bouření nemohl jinak vyložiti než bláznovstvím; ale jaké slovo by mu pak zbylo na pojmenování té bujnosti, když radostí více než nápojem podnapilý kozák, přitancovav někde náhodou k sudu kolomazi, komickým nápadem veden, ve svých krásných červených šaravarách do ní vskočí a pak jinak obarven dále hopcuje. Odbyv peníze a vybiv dle starodávného, nábožného kozáckého obyčeje několika židům, vrací se kozák z pohulanky domů. Arci že moskovština a úkazy bílého petrburského cara znamenitě přistřihly a obmezily, řekl bych zněmčily tuto dávnou hajdamáckou veselost. —

Podobným způsobem, ačkoli již povážlivěji, bouřívají Velkorusi: napřed pilně, úsilně pracují, pak ale, když si vyražení popřáti umínili, zapomínají na všechno jiné, jako by zjitra již žádného dne, žádného světa, žádných klopotů nebylo. Ruský m a l a d ě c (jonák), když si umínil „pogulať", tančí jako by si chtěl nohy přelámat, zpívá jako by se chtěl o hlas připravit, a pije jako by chtěl duši vypustit. V zvláštním však a nejužším smyslu jmenují slovem g u l a ň j e národní zábavy na jisté sváteční dny, na způsob naší pražské ve Hvězdě, které se v ruských městech, a jmenovitě v Moskvě, v tomto co nejnárodnějším, nejruštějším, několikrát do roka odbývají. Poněvadž se v nich nejrázněji ruský duch a způsoby jeví, a poněvadž se nám v nich představí nejlépe rozličné druhy ruského a moskevského obecenstva, popíšu zde co možná zevrubně a živě celý běh gulaní v Moskvě. Nejznamenitější bývají „pod Novinskem na svetuju" (velikonoc) a na „máslenicu" (konec masopustu), pak prvního máje v Sokolnikách a ve čtvrtek asi v polovici máje na „Semik v Marinoj Rošči", kromě jiných méně patrných. Všechna tato gulaňje jsou si v hlavních charakteristických věcech podobná, každé však má nějaký zvláštní původní ráz, vyznamenávající ho od jiných; pročež je také každé zvláště popíšeme. Napřed gulaňje pod Novinskem.

Pod Novinskem se jmenuje v Moskvě ulice dlouhá široká, asi jako náš koňský trh, jenom že mnohem chatrnější, dlážděná jen po obou stranách domů, domy malé, neouhledné. Vlastně se jen dolní polovice tak jmenuje, a ta také hlavním rejdištěm celého gulaní bývá, kdežto horní část, nazvaná Smolenský rynek, co moskevský tarmark každo nedělně skoumatele ruských obyčejů na sobě vábí, kdež také časem svým čtenáře své provésti neopomineme. —

Pod Novinskem tedy panovala již nějaký čas velká činnost: boudy rozmanité velikosti a formy se stavějí v jedné řadě prostředkem přes celé náměstí, v kterých umělci rozličných národů a ještě rozličnějších schopností budou obveselovat pravoslavný národ; cesty v okolí se jakžkolivěk zalepují a zasýpají, při které příležitosti nemohu opomenout, že si ještě posavad na moskevskou dlažbu často s bolestí vzpomínávám, které se, jmenovitě v jarní dobu, sotva která jiná středověká tortura vyrovnati může. Po celé Moskvě se nemluví o ničem než o nastávajícím gulaňji, kočáry se spravují, okrášlují, nádobí na koně se leští, černí, koně se opatrněji čistí, hřívy se pletou, ocasy přistřihují, kopyta černějí; kočí, který se více za část ekypáže než za bližního považuje, dá se do střiže i co do vousů i co do vlasů, aby koním ani pánovi hanby nedělal; kupují se nové, stříbrem nebo ocelí kuté ohlávky a prostraňky koním a nové premované klobouky, nové vyšívané livreje služebníkům. Zde musím pro některé v poměrech ruských nezkušené poznamenati, že si pravý ruský bárin (pán) na krásných kočích a služebníkách rovněž tak zakládá jako na hezkých koních a hezkých kočárech, a

proto si snadně můžeme pomysliti jeho mrzutost, nemá-li před gulaním kočího s dosti hustou a dlouhou bradou, jak se sluší tlustého a hezkého, jenž by náležitě graciosně mezi prsty držeti uměl opratě. Znal jsem bárina, který v takovém nepříjemném pádu svého nejmilejšího koně „permskuju lošaďku", ovšem že bez nádobí, dal za takového dokonalého kočího a ještě 600 rublů přidal, s tou však výminkou, aby se mu kočí odevzdal v ouplném svátečním oděvu. Nelze však tuto jednotlivou událost považovati co úplné měřítko ceny kočího a koně vůbec; jenom ruský kůň jest skoro v každém pádě lacinější než kočí, arabský, anglický, turecký prodává se bez nádobí dráž nežli nejlepší kočí i s oděvem. Dle této ceny také pak bývá poměr domácí mezi koněm a kočím, a vážnost v které u pána svého stojí. Abychom celou věc přirovnali k něčemu známému, řekněme, že s ruským koněm kočí tak asi zacházeti může, jako vesnický učitel se svými žáky, t. j. učí je, tresce, bije, třepá jak srdce ráčí; s cizozemskými koňmi musí však obcovati jako „hofmistr" se svým schovancem, mladým šlechticem, neučí je nic, netresce, stará se jenom o jejich příjemnost a dobré zdraví. Nepochybujeme také, že se pán tak nemrzí, když kopne kůň takový kočího, jako by se hněval, kdyby kočí kopnul koně.

„Jaký to tam povyk na ulici? hej čelavěk!" volá domácí pán na sloužícího. Člověk jest slovo, kterým se vůbec v Rusích nazývá služebník, když ho nevědí neb nechtějí volat křticím jménem, a tak odňavše svým sloužícím skoro všechna lidská práva, zanechali jim pouhý titul člověka. — Přiběhne tedy ten titulární člověk v krásném fraku, dobře uhlazen, který, jak ho tu vidíme, se vším stojí asi 1200 rublů. ‚Slyším!' zvolá. „Co se stalo?" — ‚Splašili se koně Nikolaje Nikolajeviče.' — „Jak? moje anglické koně?" zvolá uleknut pan Nikolaj Nikolajevič. — ‚Nic se však nestalo, kočí je nepustil z rukou.' — „Nu, sláva Bohu!" — ‚Ale kočí se velmi potloukl, Vaše Prevoschoditělstvo!' — „A darebák! proč nedal pozor, žádný ho netloukl, tloukl se sám?" — — — Tyto tři čáry jsem postavil proto, aby každému čtenáři zůstalo trochu času pováži, čím by byl v Rusích nejraději, pánem, kočím nebo koněm? Já, smím-li tě prositi, Perune, anglickým koněm!

Bude mi líto, pak-li se snad mnohému po předešlých slovech nebudou již tak líbiti ony krásné ekipáže, které hodlám popisovati, proto že jsou hlavním živlem celého gulaní. Co zatím veškerá Moskva, jmenovitě pěkná pleť, o ničem jiném nepřemýšlí, nepečuje a nepracuje než o tom, jak by se zejtřejšího dne co nejnádherněji ukázala spoluobčanům svým a jak by co možná nejdokonaleji užila všech sladkostí gulání: podíváme se zatím v sobotu pod Novinsk, na ono osudné místo. Balagany (boudy) stojí všechny již v nejkrásnějším pořádku, hlavním bokem všechny obráceny na jednu stranu; vedle balaganů z obou stran jsou nechány široké ulice, po kterých se pohybují navštěvovatelé těchto rozličných komedií, pak běží z obou boků po celém náměstí silné zábradlí trámové. Mezi tímto zábradlím a mezi domy vykázáno místo kočárům, aby jejich veliké množství pěší v nebezpečenství neuvádělo. Poněvadž však skrze obzvláštní udatnost a prudkost ani ono místo okolo balaganů veliké bezpečnosti neposkytuje, nýbrž rozšlápnutím všech prstů, pomazáním kolomazí a blátem, utrhnutím šosu, aneb dokonce povalením a úrazem hrozí, postavila pečlivá moskevská policije na straně front balaganů dvojnásobné zábradlí, tak že ulice mezi nima povstalá dává aspoň poněkud bezpečnější místo pěší části vyššího obecenstva. Ostatně oboje to gulání v masopustě i o velikonoci má docela stejný ráz, leda že snad některá bouda jiná se vystaví, kromě změny, kterou povětrnost sebou přináší. Masopustní gulání, když obyčejně země bývá ještě tuze zmrzlá, předvede pozorovateli na oči všechny kožichy veškeré matičky Moskvy; mezi velikou řadou cizozemských kočárů vyskytnou se také někde národní ruské široké saně, „rozvaliny", ověšené pestrými koberci, před nimiž ta pověstná „trojka udalaja" *) s podivným řemenným třepením hrdě poskakuje. Velikonoční zas jest podivná směsice jara a zimy, obyčejně nepříjemné blátem, jinak ale přece mnohem slavnější a lidnatější než masopustní, neboť velikonoc má u Rusů přede všemi jinými svátky znamenitou přednost. V neděli ráno v den gulání již na izvoštíkách znát, že jest znamenitý den: jsou o několik procent dražší a nadutější a při tom i hrubí. Jiného dne, jak jen domovní dvéře vrznou a člověk v dlouhé šubě na ulici vystoupí,

*) Tři koně v jedné řadě, prostřední pod obloukem.

již se sype několik nejbližších izvoštíků pro náklad, všickni se smeknutými čepicemi táží se uctivě, kam se líbí, jeden nad druhého provolává nižší cenu, za kterou tam co nejrychleji dojede, každý vychvaluje svého koně, své saně neb drožky s rozličnými satyrickými dodávkami o svých konkurentech; smlouvá-li s nimi kdo, prosejí jen co nejuctivěji, aby jim neublížel, dávajíce mu při tom nejponíženější titule. Dnes ale, v den gulání, kde vědí, že jich nejvíce zapotřebí a že budou mít celý den ustavičné výdělky, ani se žádný vstříc nehne. Zavoláš-li naň, počká si vážně, až k němu sám dojdeš, pak žádá třikrát tolik než jindy, a zdá-li se to komu mnoho, hned mu uštěpačně odsekne, aby jezdil kravami, nemá-li peněz na koně. Okolo Podnovinska hemží se jich jak mravenců, a bůh ví, jaká by tam byla chumelenice, kolik by tam prasklo ruk, noh ba životů, kdyby pádný knut, duše všelikého pořádku na svaté Rusi, v cvičené ruce uralského kozáka nechladil krev bujným izvoštíkům. „Stoj! nělza!“ stůj, (nemůže to být) křičí vousatý kozák z huňatého koníka svého na dotěravého izvoštíka, který se někam cpe, kam veřejné dozorství nepouští. Izvoštík jako by neslyšel. Kozák přetáhne ho knutem, až se ze zad zakouří: „Gorovat těba! stoj!“ (praví se ti, stůj!) načež se izvoštík zastaví a rukou silná gesta prováděje kozákovi rozličné pochybnosti a námitky činí. Kozák, representant veliké vůle, nepřijímající žádných návrhů, ani slova neodpovídaje přeměří izvoštíka knutem přes napřaženou ruku, a poposkočiv k předu, vyloží koni zapřaženému nahájkou (knutem) to, čemu izvoštík rozuměti nechce, a odvrátí tak celou povozku od té strany, kam se příjezd zapovídá.

Takových tedy a podobných scén uvidíme množství dříve než na místo přijdeme. Je právě k 11té hodině před polednem a v tu dobu promenuje veliký svět moskevský mezi oněma dvěma zábradlími v ouplné skvělosti módy a domnělé pařížské krásy. S obou konců při vchodu stojí úředníci policejní k tomu oučelu, aby nevešlo nic nečistého mezi zábradlí. Celé totiž obecenstvo v Rusku dělí se hlavně na dvě části, které zde pojmenujeme obyčejným tam způsobem, totiž: p á n i (gospodá) a n a r o d, to jest část „jevropejská“ a část ruská, aneb sumárně z jedné strany f r a k, z druhé k a f t a n. Tyto dvě části ruského obecenstva dělí se od sebe tak jako olej a voda, jako den a noc; k první, „jevropejské“, fračí straně náleží celá šlechta, obsahující v sobě veškeré úřednictvo, důstojnictvo, pak všechny cizozemce, kterým vzdělanost, známost cizích, neruských jazyků a evropejský klobouk a rukavičky dobývají všude v Rusích v obecenském životě šlechtická práva; k druhé, ubohé straně jsou zavrženi všechni nešlechticové, kteří si posavad ani vousy ani kabáty po cizozemsku přistřihnouti nedali. Dva tito druhové tak se v každém ohledu od sebe liší, že může rozdíl mezi nimi poznati i slepý, a to opravdivě beze všech tropů mluveno, protože se od sebe rozeznati mohou i pouhým čichem.

Mnozí snad z čtenářů o pravdivosti posledního tohoto tvrzení pochybovati budou, viníce mne v duchu svém z vymejšlení a rozšiřování bájek, jakové obyčejně opisovatelé vzdálených zemí protrušovati obyčej mívávají; mně však jest velmi milo, že při té příležitosti, ohražuje svou pravdymilovnost, budu mít čest zvláště pánům přírodopiscům posloužiti důležitým povšimnutím, které jsem učinil a které by snad, kdybych je teď neuveřejnil, k veliké škodě našich potomků věčně tajným zůstalo. Nalezl jsem totiž dlouhým pozorováním neomylný příznak druhový, kterým se oba druhové obyvatelů ruských vždy lehce a pouhým nosem od sebe rozeznati mohou: co je pán, šlechta, jevropejská strana, voní pižmem; co je mužík, nevolník, kaftanová čeleď, zas juchtovinou. Kolikráte jsem na ulici pro ten způsob poznávat důstojnost Rusů zamhouřenýma očima, pouhým nosem, v posměch přišel, ovšem jen u lidí nechápajících hlubokost mého vynálezu, který jsem co sladkou tajnost u sebe choval. Juchta, pižmo — mužík, pán! tak sám u sebe prohazuje, chodíval jsem častěji po navštěvovaných procházkách, bulvárech moskevských, a zavřenýma očima lapal jsem jenom nosem ten panský neb mužický vítr.

Juchtovina jest národní ruská vůně; tou jest nadchnuta celá Rus, celá Rus pravím, i pánové, kteří jen proto pižmem vonějí, poněvadž ním pravou národní juchtovinu zahlušiti chtějí, právě tak jako se vůbec zahalili tělem i duší do cizozemštiny, udusivše všechno co v nich bylo domácího ruského. Kamkoli se člověk vrhne, všude juchtovina, v chrámích, na ulicích, doma, v hospodách, tak že jsem si již kolikráte přál, co si člověk jen v

zoufalství přáti může — abych neměl nos. Jako říkají nyní Angličanům John Bull, Němcům Michl, prorokuju, že budou i Rusům, až jen více v Evropě zdomácnější, říkati „juchta", která také časem svým, jak se snadně předvídati může, úplně zvítězí nad pižmem.

Aby ale snad někdo nemyslil, že celý tento po obšírné ruské zemi rozvedený smrad povstává pouze od kůží, i u nás juchtami zvaných, musím zde podotknouti, že nikoli: juchtová tato essencí jest zvláštní smolovitá tekutina, kterou se boty, rukavice, vozy a jiné rozmanité věci maží, a také kůže upravují, tak že vlastně každá ruská kůže juchtovinou voní. Zápach tento, kde se rozhnízdí, jest tak trvanlivý, že moje tlumoky a všechny v nich přivežené věci po dlouhé, téměř 300milové cestě vždy čistým povětřím, přece ještě dlouhý čas doma takovou ruštinou zaváněly.

Abychom se ale opět z Čech pod Novinsk navrátili: **pižmo** tedy mezi zábradlími hrdě se prochází, a **juchta**, nepřipuštěná do panské ohrady, dívá se poníženě na strakaté klobouky, kterými madame Annette, nejprvnější toho času modistka moskevská, zvýšila cenu jednotlivé dámské hlavy o 50 rublů banko. „Madame Annette" jsou čarovná slova zlatem vyrytá na velikém paláci v Moskvě blízko Kuzněckého Mostu (v Moskvě as tolik co železná neb jezovitská ulice v Praze), v kterém ve dvoře ustavičně stojí několik vznešených ekipáží, přikvapilých tam ve věcech nad míru důležitých: kněžna K. se přijela poradit, má-li si zejtra dát přidělat na klobouk bílé nebo černé péro; kněžnu L. hryže svědomí, že si dala na šaty přišit jen dvě garnitury; kněžna M. viděla ve snách zázračně krásnou mantilu a nemá pokoje, pokud se jí opravdu nezjeví; kněžna N. onemocněla od těch dob, co kněžna O. dostala z Paříže ten osudný čepec s bílou růží, a neuzdraví se dříve, pokud jí madame Annette nevytvoří ještě geniálnější; a tak celá Moskva nemá útěchy a pokoje, pokavad neputovala k paláci M. Annetty. Palác generálního gubernátora, universita, jsou také poněkud důležité domy, ale proti domu M. Annetty nejsou ničím: z něho vychází vláda, převaha nad celou Moskvou a nad okolím daleko široko.

Z něho také vyšly triumfální a závistné pohledy, jimiž se potkávají promenující dámy, co zatím všickni franti *) s vyvýšeného hlediště u restaurace bedlivým okem jednotlivé modní komety censurují, dýmajíce pro zahřání tabák Žukova a různobarevnou vodkou obrazotvornost svou podpalujíce.

Mezi řadami dospělého již pižma nalézá se také mnoho mladého, které se svými bonami, guvernantkami, guverněry, učiteli, preseptéry, monsiéry, mastery atd. buď vznešenější boudy navštěvuje, neb na kočářích okolo se pomalu projíždí, aneb jen sem tam chodí. Před polednem jezdějí sice také na vykázaném místě okolo celého náměstí vážným krokem kočáry, ačkoli ne tak hojně jako odpoledne, nesedí v nich ale žádný vyrostlý, leda by na děti pozor dával, poněvadž celé předpolední gulaní na kočářích jenom výhradně dětské jest. Tu vidíme na jednom kočáře ruskou ňáňušku (chůvu) v národním kroji, v bohatém zlatém kakošníku (čepci) v damaškové dušehrejce (zvláštní kabátek), sibirskými veverkami podšité a soboly premované; tu zas několik dětí oblečených velmi vkusně v národním kroji selském. Zvláštní jest obyčej mezi pány ruskými, že své děti a jmenovitě chlapce zcela dle národního selského kroje, ovšem z bohatých látek a čistě zhotoveného, odívají. Milo se jest na tyto sedláčky z rozličných krajin veliké Ruské říše a na tu směsici národních krojů podívati, když se někde více dětí do společnosti sejde. Škoda jen, že hned z mládí od národního jazyka a obyčejů skrze cizozemské své vychovatele odlučováni bývají a tak národnost jen povrchně na sobě nosí, vnitřku ale v duši i v srdci zahnízdí se chladná cizozemština. Naše mládež arci nenosí národnost ani v sobě ani na sobě.

Přítomný právě toho času v Moskvě Čech p. Č., kterému jsem co tlumočník ruské způsoby okazoval, divil se velice, že se mezi těmi zábradlími, kde se procházelo pižmo, mluvilo skoro veskrz francouzsky, německy a anglicky, a ruský domácí jazyk jenom ve vyhnanství mezi juchtou zazníval. „Toť jsem jakživ nemyslil, že by se i zde za národní jazyk styděli," pravil p. Č.; „až posud jsem byl vždy toho mínění, že takový způsob panuje jenom v Čechách." — „Vidíte," odpověděl jsem, „aspoň máme to ulehčení,

*) Frant se jmenuje po rusku módní hejsek: lev.

že ti pánové v Čechách, kteří se za náš jazyk stydí a cizím jazykem nedůstatky svého vzdělání zakrývají, nejsou jediní sprosťáčkové na celém světě. Teď jste se přesvědčil, že mají všelikde své pány bratry."

Když jsme spolu tak a podobně o záležitostech národnosti rozmlouvali, zavznělo za námi uctivé: „Bermedé muá!" rázem takovým, jaký nabývá francouzština v neohrabaných ústech německých, a ohlídnouce se uviděli jsme človíčka v ošumělém fraku na příkoř zimě, v drobet pomačkaném a zamaštěném klobouku atd. Pod rukou držel nějaké brošurky, a jednu z nich nám podávaje jmenoval ji svými básněmi, a sebe co chudého německého básníka naší milosrdnosti co nejzdvořileji po německu rekomendoval. Podivili jsme se neobyčejné pružnosti a rozsáhlosti německé literatury, jak daleko až svůj vplyv rozšířila, a když jsme jí v osobě nuzného zasvěcence několik ruských měďáků almužny podávali, doložil jenom žertovný p. Č. po německu: „Kdyby to bylo doma v Praze, dal bych vám mnohem více." Pak jsme ještě o celé podivné události více a po česku hovořili.

Pravý svůj ráz a jako úplněk dosáhne ale gulaní teprv ve 4 hodiny odpoledne: v tu dobu již všechny ekipáže, kterým jest souzeno zdobit onen svátek, valí se v slavné řadě. Abychom si považiti mohli velikolepost tohoto výjevu, musíme si pomysliti, že na celém, asi konskému trhu rovném náměstí kolem dokola a ještě v několika sousedních ulicích dvěma řadama množství rozmanitých kočárů se táhne, a sice vážným krokem jeden za druhým, jako by žádného konce neměly. Všechny postranní ulice, mimo jednu v každém konči náměstí, jsou lanami zavřeny, aby se tato slavná řada nikde nerušila přijíždějícími; každý, kdo se se svým kočárem k gulaní připojiti hodlá, nesmí to učiniti než na místě k tomu určeném.

Hlavní ale místo, na kterém každý kočí své koně v nejparádnějším kroku drží, jest ona celá strana náměstí, ku které jest fronta boud obrácena a při které také jest ono již vzpomenuté dvojí zábradlí pro pěší navštěvovatele. Na kočáry pohybující se na této straně nahoru a dolů namířena jest pozornost a kritické oko celého obecenstva Moskevského; dlouhá řada frantů odvážlivějších vystoupila z bezpečného mezizábradlí a postavila se v rozmanitých malebných posicech, nejvíce záda nedbale o zábradlí opřeny majíc, do prostoru kočárům vyměřeného. Tam buď na jednom místě stojíce, jedoucí na kočářích své známé (největší část posádky kočárové jsou dámy) pozdravují, aneb hrdinsky nasazujíce nohy a čistotu obleku svého, vedle známého kočáru nějaký kus cesty vykračují v nepatrném rozhovoru s jedoucími; kdežto zatím jiní jízdečtí franti, nejvíce študenti a důstojníci, na ouzké, mezi těma dvěma řadami kočárů pozůstalé uličce graciózně poskakují, okazujíce svou a svých koní neohroženost a nabytou v jezdectví virtuositu.

I my se postavíme v duchu vedle zábradlí aneb do okna některého domu, která jsou, jak se rozumí, také plna diváků, a povšimneme si trochu ekipáží. V Praze ovšem nemáme žádnou podobnou slavnou projížďku kočárů, ale i v jiných velikých městech evropských, kde v obyčeji jest, jako v Londýně, v Paříži, ve Vídni, nemůže se rozmanitostí a pestrotou, nevím také zdali počtem, vyrovnati Moskevským. Na moskevském gulání vidíme kočár přivezený zrovna k té slavnosti z některé vyhlášené dílny Londýnské, Pařížské nebo Vídenské vedle jiného, který by žádné museum starožitnosti ze své sbírky vyloučiti nesmělo; mezi ekipážemi vybudovanými v rozličných zemích a v rozličných dobách vyskytne se i některý komponovaný a provedený od některého tvrdohlavého ruského umělce v šlakovitém slohu; na některém zas, který se pánu svému velmi jednoduchým zdál, přiděláno jest nějaké zvláštní moskvanské capriccio buď v třapcích nebo v barvě; k tomu ještě rozličná spřežení, tu dva koně, tu čtyry v jedné řadě, tu čtyry po dvou za sebou, tu trojka, a všechno to dílem po jevropejsku dílem „po našemu" (po rusku), a již tu máme chaos, pestrotu, které se snad nic nevyrovná leč snad pestrota pěších mezi zábradlími a balagany.

Nejhojnější mezi nimi jsou párové kočáry a obyčejné „četverně", výjimkou jenom sem tam trojka a četverňa jednořadová, jakož i ruský národní pár. Obyčejná četverně jest nejobvyklejší panské spřežení v Rusích; na náručním koni v předním páře sedí mladík, nazvaný z německého farejter, s krátkým bičíkem v ruce, jenž pronikavým křikem „padí, padí", ostříhá pěšechodce před neštěstím a

napomíná k vyhýbání. On, jakož i kočí na kozlíku jsou ve zvláštním národním oděvu, který takořka všeobecně na ruských kočích vídáme: dlouhý řásný soukenný šat až na paty, bez límce, bez knoflíku, na životě těsně přiléhá, zapíná se na haklice pod levým pažím, tak že ani ono místo, kde se zapíná, viděti není; okolo života drobně sebrané hojné faldy, krk nahý, vlasy dlouhé, v jedné míře kolem do kola přistřižené, jak u nás říkáme podle rendlíka, brada ne dlouhá, ne krátká, asi tak jak nyní moda žádá; na hlavě v létě nízký klobouček, v zimě vysoká barchatová čtverhranná čepice barvy nejvíc červené se stříbrnými šňurami a kožešinou premovaná; kromě to bohatý, zlatem neb stříbrem šitý hedvábný pas okolo těla, uvázaný bez mašle, avšak s dlouhými po boku konci. Takový oblek, vlastně nic jiného než dávný národní kroj, který také překrásně sluší na těle, nyní již tak na kočích zdomácněl, že téměř s ideou kočího v jednu bytost srostl.

Co je ale věc nejdivnější, jako nějaké filologické paradoxon, že pro takové národně oblečené kočí Rusové ani žádného ruského jména nemají. Rusové, kteří všickni a napořád jezdí, zde, kde se tak málo pěšky chodí, že skoro i žebrák ode vsi ke vsi po žebrotě jede, nazývají kočího „kučer“, vypůjčivše si to jméno od ubohých pěšáků Němců, kterým se jenom za čas na výroční slavnosti udává naložiti své systematické tělo na nějakou bryčku s plachtami. —

Ruský pár jest opět spřežení u nás dokonce neobyčejné, ba našemu páru docela protivné. Tam jest hlavní vlastnost, aby oba koně si nikterak nebyli podobni, ani barvou ani postavou; jeden větší, a rovně hlavou do výšky, zapřažen jest mezi dvěma vojema zrovna v prostředku povozky, druhý s dlouhou hřivou, s hlavou sehnutou dolů a na levo připřažen jest z levé strany; onen mezi vojema vlastně táhne a řídí běh povozky, druhý, jak říkají Rusové „v připřažce“, jenom nejvíce laškuje a divné vyvádí skoky.

Povozky o jednom koni nepřipouštějí se žádným způsobem do řady; jedinou výjimku za čas mého pobytí v Moskvě učinil jistý generál. Zde mimochodem připomenu, že ruští generálové (i civilní úředníci, kteří se důstojností generálskému stupni rovnají, nazývají se tímto jménem) jsou zvláštní třída lidu, s kterých se mnohá nařízení policejní jako by nic svezou; zdají se mi jako vysocí vrchové, na kterých vždy jasno jest, ačsi na nížinách hrom bije a déšť lije. Při vchodu do chrámu neb nějakého jiného domu, na konci ulice atd. stojí kozák s nahajkou a odstrašující formulí: „zděs něvpuskajut“ (sem se nepouští), najednou se ale zableskne generálský kabát, a kozák oněmě! a ustoupil; generálům je všude otevřeno, všechno dovoleno. Velmi často jsem se při slavnostech, ke kterým by mi můj obyčejný kabát nebyl přístupu vyjednal, schoval za prsa generálská hustě posetá řádami; rychlým krokem a s tváří přísnou vykračoval jsem za ním jako jeho stín, a moc vyzářená z pentliček a křížů řádových byla tak silna, že i mně otevřela bránu, žádný kozák, žádný policejník neosmělil se mne zastavit. Jaký to pěkný pořádek — myslil jsem si častokrát v takové případnosti — že tak může míti člověk všechny své zásluhy viset na pentličkách na kabátě zrovna pod bradou!

Takový tedy generál umínil si tedy navzdor zavedenému obyčeji projížděti se mezi ostatními jedním koněm: na krásném anglickém dvoukolovém kočáříku, on sám v plné uniformě, na prsou strakatinu řádů, v pravici karabáč a v levici napnuté opratě, přijel na místo policejní dohlídky. Jak se z za rohu ulice ukázala jediná koňská hlava, napřáhl na ni kozák knut, když ale za hlavou a za ocasem hned na to vyskočila postava generálská, uleknul se velmi ubohý kozák nad svou nepředloženou smělostí. Aby však ani podezření nenapadlo panu generálovi, že jeho šlechetného koně hodlal přetáhnout, pustil opatrný kozák již napřažený knut s velikou přítomností ducha na nevinná bedra právě přítomného kramáře, cosi k tomu zamumlav. Vyšší policejní úředník ihned pana generála s pozdravením propustil, zdvořile dokládaje, že jeho vznešená generálská osoba dostatečně vynahražuje onoho předepsaného druhého koně.

Hned za filigránskou dvoukolovou ekipáží valil se hmotný, důkladný kupecký kočár; na čtyrech tlustých kolách vezli čtyry velmi tlusté koně a čtyři ještě tlustší služebníci (dva kočí, dva vzadu) čtyry přetlusté „kupčichy“ (kupcovny), kterými byl prostranný kočár jako mozaikou tak těsně naplněn, že ani nejmenší skuliny mezi nimi nezbývalo. Kupci jsou velmi bohatá, avšak nevzdělaná a od šlechty povržená část ruského obyvatel-

stva, která se přepychem, marnotratstvím, ne však vkusem vyrovnati usiluje šlechtě. Při tom mají jakési staré všeobecné privilegium tlustoty, kterého zvláště jejich paní a dcery již z mládí užívají. Poněvadž se tlouštka mezi hlavní vlastnosti krásné holky a paní klade, a poněvadž ženská pleť kupeckého stavu největší část života doma v jídle a povalování tráví, lehko jest pochopiti, že cizozemský člověk potkav nenadále takovou „krásnou" kupčichu na ulici, nechtě zvolá: Požehnej Pánbůh! Jako staří Čechové měřili tloušťku stromu na objetí; „dub v patero, v sedmero objetí", tak by se dle mého mínění i o těchto kupčichách mluviti dalo, a rád bych se podíval na člověka s tak dlouhýma rukama, jenž by si sám a na jedenkrát takovou požehnanou kupčichu obejmouti troufal. Při tom buď mají svůj zvláštní národní oblek, aneb jak již se nyní, zvlášť v Moskvě velmi zhusta děje, módy „jevropejské", avšak dle zvláštních zásad svého nepatrného vkusu. Zásady tyto zdají se být sice na první pohled dosti rozumné, a sice asi takovéto: „Nač mám nosit frak pod kabátem, kde ho žádný nevidí? budu ho raději nosit přes kabát." Tak tedy kupčichy na své obšírné tělo navěší všechno, cokoli skoupiti mohou, ať si to dohromady jde jakkolivěk, jen když je to hodně drahé a strakaté, a kolikráte mi napadlo, že by si dle těchto zásad mohly nalepit na šaty různobarevné ruské bankonoty, a zajisté by nejlépe dosáhly svůj ideál i v drahotě i v strakatosti. —

Již na první pohled pozná se ekipáže kupecká od šlechtické; třeba by se i některý kočár staromódního venkovského šlechtice, kdyby byl bez kol, od mnohého nezkušeného velmi snadně držeti mohl za starou almaru aneb za necky, přece se takový starý neouhledný kočár, i s huňatými malými čtyrmi koňmi, ještě nikterak nedá porovnati s tou směsicí bez vkusu, kterou se vyznamenávají přede všemi jinými kupecké ekipáže. Každý se snaží čímkoli obrátit pozornost obecenstva na svou ekipáži: tu stojí vzadu dva služebníci v červených frakách, zvláštní jen právo přídvorních osob odívati tak své služebnictvo; tu zas si někdo, jemuž se vlastní osoba příliš nepatrnou zdá, aby si jí všimlo obecenstvo, za drahý peníz koupil mouřenína a postavil v podivném kroji za kočár; jiný zas, cizozemštinou docela prosáklý, podšitý i podražený, oblékl i kočího svého do obyčejné „evropejské" livreje, co je v Moskvě tak nevídaná věc, že na sobě pozornost zvrací. Každý ale na odiv staví bohatství, vkus svůj, všecko se blyští, jeden nad druhého; pán jinak dosti šetrný nechce se tuto veřejně přece od žádného dát zahanbiti a převýšiti nádherou.

Zde položím pravou ruskou anekdotu, která se přihodila v čas gulaní. Jistá velmi šetrná paní, která hlavní péči o to vedla, aby služebníci s šatstvem opatrně zacházeli, koupila také k gulaní novou drahou livreji a odevzdala ji služebníku nováčkovi s ostrým opakováním obyčejných svých pravidel. V ouplné své kráse stál tento při gulaní za kočárem; tu najednou nastal déšť. Opatrný služebník pamětliv pravidel paní své, v tu chvíli svlékl se sebe kabát a zaobaliv podával ho skrze okno paní do kočáru, aby nezmokl. Tato mu arci přikazovala hned se zas obléci, ale služebník v mylném domnění, že se to děje pouze z starostlivosti o jeho zdraví, násilně vrazil kabát do kočáru, přiloživ: „Vždyť mi déšť nic neuškodí, nejsem z cukru." Na to se hned bez kabátu za kočár postavil, a lehko si pomysliti můžeme smích všech ostatních a zlost paninu, když v takovém stavu nevyhnutelně ještě as půl hodiny volným krokem mezi jinými jeti musela, než dojela k místu, od kterého se odjížděti dovoluje. Co se potom doma opatrnému nováčkovi přihodilo, o tom by nejlépe vypravovati mohl karabáč, kdyby mluviti uměl. —

Co se tedy z jedné strany panstvo moskovské nádherou jeden nad druhého vypnouti usiluje, podíváme se na druhou stranu k řadě balaganů, kde zas komedianti v takovém též závodu jeden nad druhého umělostí vyniknouti a pozornost i peníze obecenstva k sobě obrátiti hledí. Pro lepší poznání vypočtu zde řadu balaganů úplně tak jak byla 1844. v čas gulaní velikonočního.

Hned první s kraje stála zamilovaná ruská houpačka v způsobu větrního mlýna; mezi ramenama jsou vsazeny truhlice s sedadly asi tak širokými, že se na každém dvě osoby, avšak jen těsně směstnati mohou. Takových sedadel na jednom mlýně bývá i šest, obyčejněji však jenom čtyry; nohy se vsadí do té truhlice, a tak se pak mlýn do kola točí. Ovšem že sedadla, poněvadž jsou na železných osách volně přidělána, dle zákonů tíže vždy rovně stojí, ať se mlýn jakkoli prud-

ce pohybuje. Tato houpačka zdá se mi být pro milostné párky aneb aspoň pro hezkou pleť, rozumí se arci jen nižšího plemene.

Vedle ní stála jiná houpačka pro mládež, „koňki', zvláště podivná. Od velikého, v jisté výšce od země vodorovně upevněného, pohyblivého kola visely na provazích koníky rozličné podoby, na které bujná mládež za skrovný peníz vysazena a dokola točena bývá. Koníky dosahují skoro až k zemi, a že pod nimi měkko jest, může snadno a bez patrného nebezpečenství mnohý z jezdců spadnouti, co se velmi často a s velikou dorostlých diváků zábavou přiházívá.

Jiný, již trochu vznešenější způsob je „samokat", jmenovitě na loďkách: vlastně nic jiného než točidla (Ringelspiel), s tím toliko rozdílem, že místo na koníkách, jeleních atd. obecenstvo na loďkách sedí. Největší část pasažérů jsou dorostlí lidé, a sice ženského pohlaví; Rusové mnohem větší než my na takových točenicech a houpačkách mají zalíbení. Na jedné loďce sedí také v ruském kroji s mašličkami prostonárodní hudcové na píšťaly, kteří svým pronikavým, jednotvárným vřeskem všechen ostatní šramot vítězně přehlušují. Spůsob této „hudby" nebudu zde obšírněji popisovati z té příčiny, aby snad někoho z pouhého již čtení v uších nepíchalo.

Stranou však, idylická hudbo! žene se industrie: „Karusel' železnoj dorogi iz Leipcigi." Ohromný nápis! Parní stroj, vozy jak na železnici v obyčeji jsou, všechno se ale točí jen do kola, a tu jmenovitě podlouhlého, dosti obšírného; plat znamenitě zvýšen! Rozumí se, že bez všelikého nebezpečenství. Pární stroj má sice sílu dvou koní, avšak opravdivých živých koní, kteří také opravdu pod malovaným strojem chodíce, celý sladký náklad (rozuměj tučnou krásu Moskovskou) pomalu sice, ale bezpečně dokola točí. A teď střediště elegantů: prkenný, velmi vkusně postavený „traktyr" s širokou kolonádou, obsazenou celý den hustě „pižmem". Okolo něho malá ohrádka z blaněk, na níž uťaté zelené smrčky zaraženy. V něm se jí a pije draze, jak se sluší: malá sklenka obyčejné likérky za 10 kr. stř., dýmka tabáku za 5 kr. stř. Takové jest ale zřízení všech hospod ruských: v sprostých ku podivu lacino, v panských ku podivu draze.

Vedlé traktyra stály čtyry plátěné, skoro stejné stany s červenými neb modrými pruhy a s takým též lemováním; vnitřku v každé tři neb čtyry oddělení. Uhošťuje se v nich vodkou, vínem, dýmkami, čajem atd. Hlavní ale příčina návštěvy těchto stanů jsou cikánky, jejich zpěv et cetera graeca. Ať při slově cikánky žádný nemyslí na bídné, umouněné otrhance, kteří po lesích a pustinách kočují, krádeží a padlinou se živí a již vzhledem svým lid straší. V Rusích cikánky nikoho nestraší, naopak v strakatém teatrálním oděvu rumunském, celé v hedvábí a drahocennostech, samé černooké krasotinky s osmahlou východní pletí vedle zábradlí stojíce vábí jevropejské franty i rozhýřilé kupečeské synky do svých stanů. Již od dávna cikáni bývali v Rusích jediní hudebníci z profesí; teď, ačkoli se vlivem západní umělecké hudby jejich sláva i příjmy znamenitě ztenčily, zůstal přece ještě jejich zpěv a tanec velmi oblíben, tak že i někteří ruští básníci s nadšením o něm píší. Jsou rozděleni na jednotlivé společnosti a sbory, z kterých každý pro sebe vydělává a hospodaří. Sbor bývá sestaven ze čtyr živlů: mladé krásné dívky, které jsou hlavní osoby sboru, jonáci rovněž figuranti v zpěvu, staré cikánky, bavící komikou obecenstvo, při tom „gardedámy" mladších zpěvaček, a staří cikáni vedoucí oekonomii celého sboru. Několikrát za rok dávají také v Moskvě zvláštní veliké koncerty po 6 zl. v. č. vstupného, a když jsem při prvním přítomen byl, zůstal jsem neobyčejností pohledu i zpěvu jako omámen. Představme si na podium dosti vysokém asi 25—30 lidí východních, v přepodivných kostumech, některé se sedmistrunovými kytarami v rukou. Na pokynutí zavzní podivný hlučný chorál, s neobyčejnou čerstvostí a tak podivný, že se člověku až krev zarazí. S počátku zdají se tyto divoké zvuky neharmonické, později ale, když se zotaví člověk a trochu přivykne, pozná v nich jakousi daemonickou touhu a bujarost. Zpívají buď svoje národní cikánské písně, aneb ruské, patrně ale svoje s větším zápalem. Tance jejich jsou tance asiatské, bajadérské, do kterých se však mnoho rumunského a ruského přimíchalo. Do bohatých domů a k slavnostem bývá též takový sbor často povolán, a před nedávným časem nemohla se žádná veselost bez cikánek odslaviti. — V každém stanu má jeden takový sbor své sídlo; navštěvovatelé dobrou

mzdou za jednotlivé písně platí, a kromě to drahým vínem a jinými lahůdkami zpěvačky i sebe častují. Čím více vína, tím hlučnější zpěv a tím bouřlivější nadšení posluchačů v staně samém, kteří rozličnými na našich divadlech až posud neobyčejnými způsoby spokojenost svou objevují. Okolo stanu venku nahromadí se zatím veliký zástup obecného lidu, kterému se skrze plátěné stěny zpěv cikánek ale jen co drobty od stola boháčů, avšak zdarma dostává.

Veliká pernikářská bouda vedle těch čtyrech stanů poskytuje zas jiných sladkostí. Naše pernikářství se v žádném ohledu nemůže vyrovnati ruskému, ani rozmanitostí a lácí výrobků, ani rozsáhlostí, mohlo by se říci kolosálností obchodu. Nikdo by neuvěřil, jaké množství perníkových pochoutek Rusové napekou a pojedí; každý svátek oslazují si perníkem; když pán svým lidem nějakou veselůstku zříditi chce, dá uvařiti sud brágy (druh piva) a koupí pytel perníku. Stíží potkáme v neděli některé dítě, aby něco perníkové necucalo, a velcí lidé jsou aspoň v tom ohledu zajisté rovni dětem. Zalíbení takové v sladkých pokrmech zdá se být starodávní náklonnost národů slovanského plemene. Na perníkářském krámu asi 200 přihrádek vidíme a v každé jiný druh perníku, prodávaný jenom na váhu.

Vedle pernikáře opět taková již vypsaná železná dráha, avšak větší a také s větším několikasáhovým nápisem: „Obveselující samokat prodlouhlého pohybování působením vnitřního mechanického zřízení, čili miniaturná železná dráha vynálezce Kartašova." Žádný ale nemysli, že by byl celý tento filosofický nápis bez pravopisných chyb. Jen menší část veřejných nápisů v Rusích psána jest pravopisně, ostatek takovým spůsobem, jako byla až posavad v Čechách móda psáti češtinu, t. j. jak stádo běží. Rusům se arci tak diviti nesmíme, poněvadž teprv přes 100 let jazyk svůj píší; u nás ale, kde jazyk národní již tak dávno vzděláván byl, mohlo by se arci něco lepšího právem očekávati. V našich malých městech, kde ještě dle zastaralé módy a na důkaz maloměstské vzdělanosti nejvíce německé nápisy nalézáme, vidíme aspoň, že ani německy psáti neumějí,*) a to nás při lidech, kterým jest neuměti česky psát nejvyšší chloubou, zajisté těšiti musí. Potvrzuje nás to v staré pravdě, že se obyčejně jenom ti lidé za český jazyk stydí a neuměním českého pravopisu chlubí, kteří se ještě dobře německy ani psáti ani mluviti nenaučili.

Koho by snad tato slova mrzela, ať se mnou vstoupí do perníkářského krámu, který se opět s druhé strany železné dráhy nalézá: tam si může koupiti celou perníkovou abecedu a zajíst jí svou mrzutost. — Vedle perníkáře mají dva Němci z Berlína, pp. Dunkel a Majer, velikou boudu s nápisem: „Zde se ukazují mechanické všesvětské scény," na zeleném a bílém poli. Vedle toho žluté slunce na modrém poli a pod tím dva dřevění panáci s bubnem a talíři, bezpochyby znak berlínské filosofické osvěty. Na velkém před boudou vyvěšeném obraze vidíme se strachem jednu takovou všesvětskou scénu, kterak jeden z těch dvou srdnatých Berlíňanů holýma rukama živého lva jak slanečka ve dví trhá. Ačkoli dle berlínské filosofie člověk všechno může cokoli chce, pochybuji přece, že by který Prušák živé lvy na kusy trhati dovedl; a tak jsem si tedy vykládal celou věc co nějaký berlínský vtip na vydobytí a odtržení Slezska od koruny České. Ale jděme dále: zde pro útěchu opět perníkář.

Vedle perníkáře ohromná bouda s nápisem: „No. 1. Pan Dallo. Veliké představenij na Provase, i konské, Pantomin. s Převracenimy." Pak na druhém konci boudy: „Zvířata, ptáci, opice!" Pro snadnější porozumění dodávám, že toto veliké představení neprovádějí ona zvířata a opice, nýbrž pan Dallo se svými lidmi. Před boudou na frontě jest obšírný balkon, na nějž p. D. se svými umělci často vychází, v nejkrásnějších oblekách s hudbou, ba i na koních. Bajazzo také všemožnými šprými snaží se nalákati pánu svému do boudy diváků. Nejpodivnější věc byla, že najatá od p. D. „pluková" hudba nejvíce polské písničky hrála a sice z poslední revoluce, jmenovitě „Jeszcze Polska niezginela". Velice jsem se podivil, slyše zde při veřejné národní zábavě od ruských vojenských hudebníků hráti písně, za které by každý, kdo by je v království Polském neb na Litvě, v Bělorusi, na Ukrajině zazpíval, co nejpřísněji trestán byl. Přes 200 Poláků na uni-

---

*) „Hier ist es wo Fleisch verkauft wird"; „Gasthof zum schwartzen Adler" (nový), jsou dva nápisy ve městě českém, velmi dobře mi povědomém.

versitě Moskovské studuje, a kromě toho jest jich mezi vojskem a úřednictvem dosti znamenitý počet. Tu arciť při těch písních jen bajazzo skáče. Vůbec jsou polské melodie v Rusích hojně oblíbeny a rozšířeny, skoro na každou píseň z poslední revoluce polské složili Rusové nějakou parodii, kterou nyní dle téhož nápěvu zpívají.

Opět pernikář a hned vedle něho p. Bergomasko, rovněž takový divotvorce jako p. Dalio; oba jsou soupeři a jeden nad druhého vyniknouti usilují. Jejich boudy jsou největší a nejouhlednější ze všech. Pak stojí sprostá čájní bouda a pernikář.

Zase na to: „N. 4. Kompanija Pontoministov.“ Nikde na světě nestala se ještě taková ukrutenství, takové divy, jaké mají tito „pontoministé“ na ohromných plátěných obrazech před boudou vyobrazené. Nad nimi by muselo i prakanibalské srdce trnouti; k obraně jejich před očima lidumilovného obecenstva musím podotknouti, že žádné urputnosti, které na boudě vymalované mají, v boudě neprovozují.

Pernikář! a soused jeho: „Veliké panorama poprvé v Rusku malováno Karel Timir“ atd. Vedle opět „samokat“ na loďkách již nahoře popsaný, s tím toliko rozdílem, že zde na zvláštním balkoně několik hezkých mladíků v národním kroji ruskou plesku (tanec) tančí a tím pozornost obecenstva, zvláště ženského, na svoji loďky obracují.

A nyní „porčinel“, t. j. policinello pro sprostý lid. Malá, chatrná bouda, v jedné polovici malé marionetní divadlo s kartounovou oponou, nad ní vymalovaná lýra a nad lýrou hlava s vousy přes celé divadlo vytaženými. První místo dvě červeně obarvené stolice a zvláštní prkno pod nohy, poněvadž mezeru mezi diváky a scenou voda a bláto opanovaly. Poslední místo jest pro pohodlí diváků prkenou podlahou, do výšky znenáhla vystupující, opatřeno, na které — aby s ní publikum nesklouzalo — zvláštní latě přibity jsou, asi jako na stezkách do kurníků. Přede hrou pan patron vystrkuje skrze zvláštní, ve střeše udělanou díru dřevěného porčinela (pimprle), který kromě jiných vtipů také zablacené lopaty a chvošťata na shromážděné publikum vyhazuje a skrze husí chřtán pokřikuje; zatím se tři kluci v boudě nadarmo namáhají starý flašinet, buben a triangl do stejného taktu přivésti. Na posledním místě občerstvuje nedočkavé obecenstvo kočující kafírna, t. j. chlapík v umouněném kožichu, s mosaznou nádobou plnou zvláštního hřejícího nápoje. Za opaskem má sklenice, do kterých nalívá, za ňadry flašku s kořalkou, z které na zvláštní žádost konsumentů nápoji přidává ducha, a a na provaze u pasu visí laciné preclíky k namáčení. — Repertoir všech kusů dá se snadně udati: jednání každého záleží hlavně v tom, že pan porčinel všechny své dřevěné spoluherce ve všech aktech a scenách rozličnými nástrojemi jak náleží pere. Jediné, co nějakého významu má, jest, že častokráte vystupuje směšná karikatura Tatara, kterým se nyní Rusové co bývalým podmanitelům a kleslým pánům notně posmívají, pokřikujíce na ně po ulicích: „kňaz! kňaz!“ (kníže). Jak podivně a vznešeně působí to na cit národní, když nám popřáno viděti ty, jenž se neprávem do vlasti naší vetřeli a hrdě v ní poroučeli, napotom v té samé vlasti co podmaněný, sloužící lid!

Dále již pak všechny balagany jsou sprostější: za porčinelem koníky (houpačka), pak pernikář, opět koníky, bídné panorama vlaských měst, načež následovala bouda, na které nápis byl nejdůležitější, totiž: „Znova. Vynalezena Kompanie maloletnými dětmi Terlinski. Pontomin z maloletných dětí. Kouzelná fléta.“ To byl nápis; co bylo na obraze malováno, zlí duchové by se toho zhrozili! V boudě však malé děti dělaly rozličné kotrmelce. Pak zas jiný porčinel, vedle něho „Janson učedník pineli, fizik a mechanik“ jedl koudel a tahal ze sebe kanice atd., a pak čtyry houpačky, mlejn koníky, mlejn koníky zavíraly celou řadu podivných balaganů.

Vedlé zábradlí a sem tam i mezi boudami stojí množství hokynářů s rozličnými pamlskami neb hračkami; u mnohých boud kromě toho obrazáři vyložili svůj pestrý krám a rozvěsili po bokách balaganů výtvory ruských Mus. Prstem malované obrazy bohamazů,*) na kterých se všecko maluje čtyrmi barvami bez ohledu na opravdivost, pak patriotské fantasie ruského srdce, žádostivého cizích zemí, všechno za velmi levný peníz, stojí

*) Bohomazy jmenují se domácí hotovitelé svatých obrazů, které nazvat malíři největší by bylo provinění proti Rafaelu.

před očima rozmanitého obecenstva; jedna část se obrazům těmto diví, druhá posmívá.

V balaganech je zatím představení za představením; když se jedno skončí, obecenstvo ven vyhrne a do jiných rozpráší, vyjdou hned zas kejklíři na balkon své boudy a novou produkci ohlašujíce nové obecenstvo lákají. Nesmíme si tyto boudy představovat nějak chatrné, znamenitější jsou několikrát takové jako největší z pražského Josefského plácku, a vstupné v nich bývá až rubl stříbra, t. j. as 4 zl. v. č.

Pestrotu obyvatelů ruských měst vůbec a na takových slavnostech obzvláště si je velmi těžko představiti; jmenovitě zde a asi od 4 do 6 hodin s poledne, když ještě vyšší stavové domů neodjeli, převyšuje všechno pomyšlení. Nejrozmanitější evropejské módy rozličných let střídají se zde s národním krojem též neméně různým; k tomu ještě kolikeronásobné uniformy vojska, studentů, ouředníků, kroj tatarský, persidský, turecký, čerkeský, cikánský, řecký a Bůh sám ví, jaký ještě; to všechno dílem zimní ještě, dílem již méně více k jaru přiblížené; všechno to i s oděvy komediantů působí směsici nad míru neobyčejnou. Vedle plnoměsíčního ruského obličeje, z kterého poněkud aspoň dobrosrdečnost září, viděti vyzáblou zchytralou tvář nějakého Řeka nebo činovníka, ku které si člověk nechtě přimysliti musí provaz a šibenici; kupčichy a kupci rozličného kalibru střídají se zde s štíhlými utaženými důstojníky, jejichž hrdé hlavy ozdobeny jsou na outraty kapouních ocasů; zde vysoká tchořovice na bohumilé hlavě pravověřícího popa-báťušky souseduje s vysokou špičatou černou beranicí na proklaté lebce pohanského Moslem-Persida; tu několik zrovna do výšky vypnutých hlaviček kárá známou bájku o plných a prázdných klasech: jsouť to totiž plné hlavičky několika moskevských studentů, naplněné všelikou domácí a krotkou zahraniční moudrostí. Tu vyšlapuje služebník v livreji svého pána a před ním jeho pán v livreji Pařížské módy; tu se zas valí neohrabaný přetlustý kupec-fabrikant, v jehožto obleku znamenitě se Asie s Evropou pere; na široké pentli okolo krku visí mu veliký zlatý peníz s nápisem: „Za pracovitost a umělost," který nápis, podíváme-li se na jeho vykrmené čtverhrané tělo, představuje se nám co veliké paradoxon; mezi nimi je zde tam přimíchán některý průmyslový zloděj neb „častný pristav", kteří si v oné matenici vyhlížejí, koho by na nezákonné neb zákonné cestě okrásti mohli, a zdaleka z boku, ze schvalně vystavené strážní boudy dívá se 30 neb více bajonetů pečlivým okem na hromady plesajících.

Podivná jest při takových příležitostech úcta a zdvořilost, s kterou se všeobecně nižší třídy národu proti pánům chovají: každý mužík i v opilství vyhýbá se přece zdaleka každému i zcela neznámému panskému kabátu, v největší tlačenici neosmělí se nikdy dotknout se vyššího roucha. Okolo 6. hodiny však, když obyčejně všechno, co pižmem páchne, domů se odklidilo, nastane teprv původní scéna a sice národní ruská tlačenice, které se žádná jiná nevyrovná. V známém již mezizábradlí, které nyní již pouze prostým lidem naplněno jest, povstane teď neobyčejná těsnota; prudké síly, které by se jako při párních strojích rovněž na koňské počítati mohly, působí zde nyní na rozličné strany na boky, záda i břicha nejbližších sousedů; polovice všech naplňujících toto místo nestojí již na nohách, nýbrž nesena jest nevolně sama nevědouc kam; žádného jednotlivce nevidíme se pro sebe pohybovat, nýbrž celé množství jako vlny mořské valí se jedním rázem.

Tato doba je teprv hlavní vyražení nižšího obecenstva, a podivné směšné výjevy představují se zde očím pozorovatele, z kterých nejobyčejnější bývá, že někoho jeho nejbližší sousedé do výšky vyzvednou, aniž se pak žádným spůsobem nohami na zem dostati může, nýbrž veliký kus cesty jako nějaká korouhev v prostředku nešen bývá.

Konečně tma a zima rozeženou podnapilý lid na všechny strany domů; kočáry již dávno před tím se byly rozjely, a jenom v cikánských boudách a v okolních hospodách panuje ještě zpěv, pití a veselost.

Poněvadž se toto gulaní v samém městě slaví, neměl jsem zde žádné příležitosti vypisovati hlavní živel všeho, totiž pití a jídlo, které nejen v Rusích, nýbrž i všude jinde za nejvydatnější zábavy platí. Všechno, co do tohoto oboru patří, děje se při tomto gulaní buď doma, buď v okolních hospodách a nemá tak původního rázu, jako při venkovských gulaních uvidíme. Pod Novinskem vidíme to-

liko resultáty samé: málo lidí vidíme pít, ale mnoho opilých, jmenovitě pozdě as o 9. neb 10. hodině, kde již takových resultátů po ulicích mnoho leží, a izvoštíci zvláště opatrně jezditi musí, aby jich několik nepřejeli. Několik hodin to trvá, než je bedlivá policije všechny uklidí, zvlášť při masopustním gulaní, a často v některé pokoutní ulici, kam její starostlivé oko neproniklo, někdo až do rána pokojně přespí. —

Tak se pak několik neděl po velikonoci za sebou na témž místě děje: opět kočáry jezdí, lid se prochází, v balaganech hrají, jí se, pije se, jenom že již všechno v menším počtu, se skrovnější nádherou, a nikdy již nedosáhne gulaní takového lesku jako na Svetuju.

* *
*

Na den prvního května slaví se podobné gulaní v Sokolníkách, které však již k vůli jiné místnosti zcela jiného rázu nabývá.

Sokolníky jest krajina za městem, mající jméno své od honby se sokoly, která se na ní, zvláště od dávných ruských carů provozovala. Nyní tam jest množství letohrádků v nejpodivnějším slohu, v kterých taková část šlechty ruské, kteráouřady svými neb z jiných příčin v Moskvě vázána jest, letní měsíce tráví. Cihlové trotoary, špatná dlažba, smrad a prach i parno činí v letní době pobyt v Moskvě velmi nepříjemným; všechno se tedy dle možnosti snaží na tento krátký čas (polovic Května, Červen, Červenec, polovic Srpna) z města vylítnouti buď na své nebo na najaté letohrádky (dače), neb na blízká okolní panství a někteří až na 100 mil od Moskvy, co se v Rusku ještě mezi nepatrné vzdálenosti počítá. —

Celá písčitá rovina mezi městem a Sokolnikami jest hned po poledni poseta množstvím kočárů i izvoštíků; tito jmenovitě jako hejna tažných ptáků vracejí se vždy zas pro nový náklad do města, jakmile do Sokolník dojeli. Prach zdvihnutý takovým neustálým jezděním v písku zahaluje celou krajinu v mračna. U vjezdu do Sokolnik stojí dlouhá řada přátelů pokoje a pořádku, t. j. žandarmů a kozáků, vždy jeden kozák a žandarm střídavě. Žandarm každému zdvořile a oustně pravidlo, dle kterého a kam jíti má, poví; neposlušnému pak teprv sousední kozák knutem vyloží toto přikázaní.

Ty samé a podobné boudy jako pod Novinskem najdeme opět zde, jenom že ne v jedné rovné řadě, nýbrž sem tam po lesíku roztroušené. K tomu však ještě přijde množství rozličných boud a stanů, v kterých se pokrmy a nápoje buď připravují neb již z města přivezené prodávají. Neobyčejný, vysoký kulatý stan z bílého plátna na vrcholi s cárským praporcem přede všemi jinými obrátil na se mou pozornost. Zdaleka viděl jsem ho dokola obklopena zástupem lidu, který obličeji do vnitř obrácen ustavičně se proti stanu klaněl a kříže dělal. S počátku jsem si ve své cizozemské, ruských obyčejů nepovědomé duši myslil, že tam je nějaký svatý obraz, kterému shromážděný národ svou úctu skládá; přistoupiv ale blíže, viděl jsem, že to jest kabák (kořaleční šenk). V prostředku stálo několik velikých sudů a lejt kořalky, kolem dokola stanu běželo široké koryto, nad nímž se kořalka nalévala, aby se nic, co se přeleje, nazmar nepřišlo; vnitřku ohraženi před návalem lidstva stáli prodávající a nalévající. Poněvadž Rusové dle národního obyčeje ničeho, buď si to jídlo neb pití, nepožívají nepoklonivše se a neznamenavše se křížem, odtud tedy to ustavičné klanění a křižování se okolo stanu. Ku pláči musí pohnouti lidumilovného člověka ona nesmyslnost, dřevěnost, s kterou lid ruský, ouplně nevzdělaný v náboženství, na některých nepatrných formách lpí a při tom hlavní věc, smysl jejich zanedbává. Poznamenav se tak svatým tak významným znamením nalije do sebe ubohý nepoučený prosťák tolik zhoubného nápoje, až bez paměti jako dobytče někde nedaleko do trávy klesne! A jiní vedle něho stojíce rovněž se křižují a ožírají. Přál bych některým našim bludným duším, které, rovněž takovým farisejským spůsobem jenom na zevnitřní formě náboženské pro lid přestávajíce, hlavní poučující a ušlechťující věci zanedbávají, přál bych jim viděti tuto scénu, aby se přesvědčili, kam vede jejich cesta. —

Že jest v Rusích kořalka regále, snad již každému známo bude; ve velikých zeleně obarvených lejtách, docela takových, v jakých se v čas požáru voda na hašení vozí, přiváží se zde z města záhubná vodka.

Dále na obšírném místě projíždějí se opět dokola, dvěma neb třemi řadami ozdobné ekipáže, proskakující mezi nimi

žandarmové a kozáci udržují pořádek, aby jedni druhé předjížděti nemohli.

Lesík jest všude naplněn rozličnými grupami veselících se, kteří zde, každá rodina pohromadě, dle svého způsobu radovánky slaví. Ku porovnání můžeme poukázati na slavnost v Hvězdě, jenom že as 10krát zveličenou.

Přísně se rozdělili všickni na tři hlavní části, z kterých každá jinou stranu lesa obsadila. Kořalková strana sestavena jest z nejnižšího druhu obecenstva Moskovského a okolních vesnic; okolo každé flašky kořalky shromáždí se zde leže několik osob v selském kroji. Druhá měšťanská část, rovněž v krojích národních ale městských, jest největší na počet a zajímá také nejobšírnější místo, z kterého se všude skrze stromy kouř valí, protože v každé grupě hlavní střediště jest samovar a hlavní nápoj horký čáj. Třetí, šlechtická část neobcuje pod šírým nebem, nýbrž každá rodina vystaví si zvláštní hezký stánek, z kterých se ouhledností jeden nad druhý vyšinouti stará. Nádhera panující v těchto stanech převyšuje všeliké nadání; vímť jeden případ, že se r. 1844 společnost 30 mladých pánů k společnému vyražení shromáždila a každý z nich dal příspěvek osobní 100 rublů stř. , to jest 400 zl. v. č., tedy stála jejich zábava jednodenní 12.000 zl. v. č.! Nevím ovšem, s jakým svědomím by člověk takové peníze tak marně vyhoditi mohl, kdyby povážil, jak a od koho jsou vydělány!

Při vší nádheře panující v různobarevných stanech pánů neposkytují přec zcela nic tak povšimnutí hodného, jako jednoduché skromné grupy rozhostěných po zemi měšťanů a mužíků. Každá téměř rodina představuje nám zde půvabný a nový obraz. Na sta, ba na tisíce samovarů stojí pod stromy, ale okolo každého z nich sebrala se zvláštní, od všech jiných se různící kupka skromných, veselých lidí. Kdo chce vidět, co je vtělená radost, ať se na tyto zářící se tváře, skvělé oči podívá, najde-li jenom jedinkou malou starůstku skrytou někde za vráskou některého z těchto svátečních obličejů. Taková čistá nezkalená radost připomíná nám první blažené doby člověčenstva aneb život štědře od Boha nadaných krajů, kde se lehce nabudou potřeby života, kde šťastní obyvatelé větší část žití svého tráví ve hrách, bez péčí o budoucí den. Rusové zvláště mají ten dar, po všech klopotech stíhajících je na cestě života, nastane-li jim k odpočinutí čas, nekaliti si jej péčí o budoucnost; dobře a jistě vědí, že na ně nepříjemnost čeká, nemají se tedy co bát, že by je minula, a hledí proto pokud možná zažiti všemožně řídký kalich veselosti.

Při tom národní ruský samovar, který se v každé grupě co střediště, co penát nalézá, dodává všem radovánkám příjemný, rodinný ráz, který se bohužel vždy více a více tratí u všech vzdělaných národů. Jako nějaká kletba vzdělanosti, vybroušenosti mravů přichází nyní vůbec na Evropu zkáza neb ochladlost domácích rodinných svazků. Čím více se evropejské lidstvo v celosti, ve velikosti k sobě blíží, tím více se jednotlivci, rodiny od sebe vzdalují a odcizují. Jako veliké těleso, naše země, dle jisté theorie poznenáhlu vždy více chladne, tak i stydnou srdce vzdělanějšímu obecenstvu; jenom hlavy, rozumy se víc a více osvěcují, srdce však ledovatí. Duch manufakturní, fabriční, spekulantský pohlcuje všechnu krásu, dětinskost, nezkaženost, přítulnost dávných blažených časů. Všechno, i naše radovánky dýše již tímto fabričním, mašinovým puchem; vkročme jen do hostince a vizme ony automaty okolo stolů, jak všichni jedním taktem jedí, jedním taktem pijí a jedním taktem smýšlejí; v kalíškách, holbách a mázech se jim odměřuje pramen veselosti, a jak jinak nazveme naše hostince než fabrikami vyražení?

Na východu Evropy, v Rusích a v Polsce panuje vždy ještě krásná, srdečná rodinnost. Svazky mezi rodičemi a dětmi, mezi příbuznými, mezi sluhou a pánem jsou tam ještě silnější, srdečnější, vzájemnější. Když mluvím o srdečných svazcích mezi sluhou a pánem, nemyslím zde ony ruské a polské pány, kteří, nadchnuti egoizmem, odvislost, v které se v jejich vlasti prostý lid k pánům nalézá, jenom ku zlému používají, kteří všechnu na cestách po Evropě nabytou rafinovanost jenom k tomu mají, aby z ubohého sobě poddaného lidu nemilosrdně jako z houby všechnu sílu vymačkali; ony škodné bídné tvory, jenž se jako hmyz z cizí šťávy živí; takoví, prázni jsouce lidmilovnosti, nenabyli ani skrze kulturu obyčejnou uhlazenost a chladnou humanitu; pozbyvše v cizině všechny dobré a chvalitebné obyčeje své otčiny, nenaučili se než podlostem, ne pak cnostem cizozemským.

Jsouť však ještě jiní dobří pánové, kteří velikou svou nad poddanými moc k dobrému obracejí, vedouce svědomitě péči o zdraví, mravnost a živobytí poddaných svých; za mírnou práci zásobují je všemi potřebami života, starají se o sirotky, mrzáky, neduživce a sešlé věkem, a chránějí své poddané před hltavými činovníky. Poddaný sám za poslušnost a podřízenost k pánu zbaven jest všelikých starostí, které všechny pán za veškeré své poddané na sobě nese: bouřky, neourodná léta a jiné jakékoli ztráty mohou potkati toliko pána, on sám, poněvadž všem poroučí, také o všechny pečuje. Tak se tedy celá obec v Rusích rovná jedinému hospodářství, všickni dohromady pracují a v neděli okolo svého dobrého pána vesele se baví v chorovodech, s perníkem, ořechy a brágou, co zatím zlý pán i v neděli lid svůj jako naschvál proti všem božským a lidským zákonům na robotu žene.

Tohoto trochu obšírného vysvětlení bylo zapotřebí k důkazu, že může být rodinný, příjemný svazek mezi pánem a otrokem; ačkoli však dobří lidé ve všech poměrech dobře spolu žíti mohou, jsem přece ostatně toho mínění, že jest lépe a čestněji pečovati sám o sebe, než býti otrokem nejdobrotivějšího pána.

Vraťme se ale k bezstarostným kupkám, rozloženým buď na kobercích buď na holé zemi okolo dymných samovarů. Ženská ruka nalívá všem rozhřívající čaj, a kromě toho vedle nahromaděno množství jiných nápojů a jídel dražších a lacinějších; obcházejíce kolem vidíme zde všechny přechody od možnějšího k chudšímu: zde několik služebníků naneslo stoh cizozemských vín, rozličných vodek, punšů, zahraničných i domácích pamlsků, tamto se k pouhému čaji přikusuje jenom preclík; i samovary representují nám drahotou a podobou svou stav zámožnosti svých pánů. Za nějakou chvíli rozhřeje již čaj všechny: zpěv se rozléhá, a jedna rodina častuje druhou sousední zvláštnostmi svými. Znamenité jest množství pomerančů, jaké se při takových slavnostech a vůbec v Rusích pojí; celá zem jest postlána žlutými jich šlupinami. Toto jižní ovoce jest u všech Rusů velmi oblíbené a tak hojně se do země přiváží (nejvíce, jak mi praveno, z Portugal na Petrohrad), že v samé Moskvě nebývá jeden dražší než za 6—10 kr. stř. Ustavičně je po ulicích roznášejí prodavači, a tím více se jich při gulaní za město vydá s prkny na hlavách. Jiní opět nosí na týž způsob celé krámy cukrovinek, mísek, krimských jablek, hraček a rozličných jiných maličkostí, a vyvoláváním i pobíháním svým pomahají ještě k většímu hřmotu a živější pestrotě.

Na druhé straně lesa mezi mužíky, nejnižší třídou obecenstva, uvidíme opět novou ruskou zvláštnost: „kulačij boj“ (pěstní boj). Dva statní jonáci s vyhrnutými rukávy stojí proti sobě, obratně pěstěma šermujíce; rány, kterými jeden na druhého míří, zdají se býti tak lehké hravé a všechno jejich pohybování tak mrštné, bez namáhání, že se na první pohled zdá, jakoby pouze šaškovali, najednou se však jeden na zem povalí. Celé totiž snažení „borců“ jest, aby jeden druhého do žeber pod paží udeřil; tu se hned v udeřeném duch zatají a bezděky na zem klesne. Celá zběhlost borců záleží toliko v tom, aby každý svoje žebra chrániti a nepřítelova zasáhnouti dovedl. Před časy bývala to veřejná hra provozovaná před samým cárem v Kremlu neb na zamrzlé řece Moskvě, a nejen od sprostých, nýbrž i od bojarů a nádvorníků. Nyní se jenom mezi mužíky ještě zachovala. S velikým zalíbením stojí lid zástupem okolo dvou zápasících borců, a s oučastenstvím, s křikem sleduje jednotlivé jejich rány a obraty. Ostatní okolo flašky vodky a kusu pečeně a chleba hulákajíce sedí a leží, a největší část odhodlala se na onom místě pozbyti, co má nejdražšího, totiž zdravý rozum; k víčerou již se to nejvíce všem podařilo a lesík postlán jest živými mrtvolami padlých za vlast *) v nestejném zápasu s plamenným duchem — ne času, nýbrž bramborů a žita. Paměti hodno jest, že se opilství Rusům ne maně a příhodou jako u nás, nýbrž s dobrou rozvahou a předsevzetím přihazuje: prostý Rus, jinak pracovitý, hospodářský a mravný, umíní si na jistou slavnost opiti se nevyhnutelně; koupí si již najednou takovou míru kořalky, která by ho, jak sám sebe zná, o rozum připraviti dovedla, a tu pak najednou vypije. Není jim tedy samo pití tak příjemné, jako ona doba opilství, bezrozumí. V opilství se také neperou, nýbrž hubičkují, objímají a s ce-

*) Kořalka jest regále a nejznamenitější státní důchod.

lým světem bratrují; podivný to obraz několika hubičkujících se vousáčů!

* *
*

Podobný zcela ráz má též gulaní v „Marinoj rošči“. které se asi v polovici máje, rovněž za městem vedle hřbitova a v podobné as místnosti jako Sokolniky slavívá. Rusové mají chvalitebný obyčej, že hřbitovy své buď v lesích zakládají, neb aspoň okolo hrobů hojně stromy sázejí; šustění listů na takovém tichém zádumčivém místě podobá se pak, jakoby se duše zemřelých nad navštěvovatelem snášely. Gulaní ono v Marinoj rošti zajisté povstalo jenom ze slavnosti, která se konala na upomínku za mrtvé; časem arci pak ona hlavní příčina ustoupila do stínu a zábava opanovala pole.

V obšírném hájíku vedle hřbitova děje se opět to, co pod Novinskem a v Sokolnikách: nekončené řady ukazujících se ekipáží, boudy naplněné komediánty (mezi jinými mně již odjinud známými, ukazoval tam také pačesatý Francouz s frisurou a la megaera. „Podivnou zvěř v jistém ohledu“, totiž dvě opice a sebe), nekončené vojsko samovarů s lidmi rozloženými okolo nich, cikánské boudy, v kterých se tenkrát jmenovitě notně hejří, všude hudba, pití, chorovody, tance, prodavači a kupovači. Mražené, oblíbená i u nejnižších tříd mlska, roznáší se zde a prodává po 5 kr. v. č. malá sklenka.

Jednu však stránku má toto gulaní zvláště samo, a ta jest zároveň tak podivný úkaz, taková zvláštnost charakteru národu Ruského, že se o ní v krátkosti zmíniti musíme. Rusové mají obyčej, že na výroční den úmrtí svých bližších přátel hostiny strojívají dílem pro chudé dílem pro přátele; to se jmenuje „pomínky“. Vzpomenuto již napřed, že vedle Marinoj rošti jest hřbitov. Na hřbitovech městských má každá rodina své zvláštní ohražené místečko, na které oudy svoje zesnulé pochovává. Tohoto dne tedy také slaví „pomínky“ svým zvěčnělým přátelům: na hrobech jejich shromáždí se celá rodina, hrobový kámen slouží místo stolu, prostře se naň ubrus, postaví samovar, všickni jedí, pijí a veselí se „na zdraví nebožtíků“. Pověrčiví pak něco nápojů i jídel na hrobech pro nebožtíky samy zanechávají.

Přepodivný jest pohled na ono množství stolujících a veselících se mezi náhrobními kameny; všude okolo hudba, zpěv a povyk, a z jasného oka časem vypadne slza a kápne na hrob nedávno zesnulého; jinde se jiný, kterému ještě do veselosti není, za duši odloučenou vroucně modlí. Přepodivná směsice, které teprv člověk přivyknouti musí, aby jí porozuměl. Nedosti toho: po hřbitově chodí s flašinetami, a každá rodina některý na hroby svých přivolá, aby tam za dobrou mzdu „na čest nebožtíkům“ zahrál. Koho by nepohnula taková dětinská srdečná scéna, když flašinetář, smeknutou maje čepici, na hrobě ke cti nebožtíkovi hraje a všickni příbuzní, rovněž bez čepic, okolo něho tiše stojí? Zdálo se mi, jakoby mu ještě v hrobě nějakou radost způsobiti chtěli.

Cokoli by snad celá tato věc měla směšného, nahražuje bohatě srdečností a hlubokostí citu, i věřím zajisté, že není ani jediný člověk tak hrubě chladný, aby mu aspoň při úsměvu také slzu z očí nevylákala.

Tím přepodivným úkazem končím popis svůj gulaní; přemýšlející čtenář bude mít příležitost porovnati onen spůsob, kterak Rusové o smrti a zemřelých smýšlejí, s jinými protivnými obyčeji v jiných zemích. Nechci svůj úsudek jiným vtírati, připomínám však, že již slavný Lessing staré národy a jmenovitě Řeky velmi za to chválí, že se smrtí a hrobem nespojovali strašlivé a ohyzdné myšlénky kosy, kostlivců, lebek, hnátů, nýbrž že celá jejich mytha o tom byla tichá, poetická, a znak smrti krásný genius s uhaslou pochodní.

IV.

KUPÉČESTVO.

(»Česká Včela« z roku 1845 č. 82.-86.)

Motto: . . . und befunden, dass diese Leute, die wir vor grobe Barbaren halten, politisch und discret genug seyn, die offt manchen Deutschen beschämen sollten.

Mandelslo. Morgenländ. Reise 1668. I. 83.

Cizozemci a nejvíce Němci, velmi rádi o vší vzdělanosti, o veškerém zřízení Ruském myslejí, že od nich povstaly. Jmenovitě Němci dle pověstné své učené nadutosti považují se co spasitele, vykupitele Rusův, jako by teprv od nich na Rus bylo přišlo všechno blaho, všechen rozum, všechna kultura!! To dokonce upírám: ne snad pouze proto, že by Němcům velmi málo blaha, rozumu a kultury zbylo, kdyby nimi i jiné národy poděliti chtěli; ale nejvíc z té příčiny, že právě to, co jsem dobrého na Rusi shledal, Němcové ani sami neznají, a že největší část všeho zlého v říši cárské německého původu jest. Právě kupecký stav aneb raději kupecká kasta nejvíce jest v Rusích neněmecká, ačkoli by se kupectví sami cizozemci od Rusů učiti mohli; u kupců zachoval se docela starý národní duch. Ne snad aby někdo myslil, že jiní stavové rázu národního ztratili; na celou nejnižší třídu, na mužíky cizozemština dokonce žádného vplyvu neměla, leda že na ně pomohla vymýšleti nové metly a nové útisky: poněvadž se však stav panský zcela odnárodnil, odložil všechno krásné ruského charakteru, a přijal všechno ošklivé, co je za hranicemi, můžeme nyní jenom dle některých bohatých kupců souditi, jak žil a jak vypadal starodávný ruský b á r i n (bojarin). Může se vším právem říci že kupcové, k u p é č e s t v o, celý národ ruský representují, i charakter, i způsob života, i vzdělanost; rozmanitost, kterou do této kasty rozličné stupně mohovitosti přivádějí, zvláště se dobře hodí: tu bídný r a z n o š č í k, který celý svůj krám (časem jen kreditovaný) na hlavě nosí, zúplně roveň mužíku (sedláku). a tam nesmírný boháč, který s generály stoluje, čtyrmi jezdí, na něhož všechny matky kupecké dětem svým co na příklad ukazují, a mezi oběma nezkončená skála kupců, každý tělem i duší, bradou, kaftanem i juchtovinou Rus, dobrák a šelma, ponížený a pánovitý, výborný šejdíř a pobožný dárce almužny, šetrný a marnivý, vždy veselého a dobrého rozmaru, podnikavý ke všemu, zároveň tesař a hodinář, kupec, hospodský, lazebník, pachtýř, řemeslník, sklepník. Gogol praví kdesi, že Rus, když jen má pár juchtových rukavic a sekeru, již se ve světě neztratí. Kupcové jsou vlastně městský stav v Rusích střední stav, jsou všechni lidé volní, ačkoli tuze nízko pod šlechtou stojí, tak že ještě mezi kupcovstvem a šlechtou veliká mezera se vyplniti musí, má-li se na Rusi dobrý řád a spravedlivost zavésti. Dle zákonu jsou tři rozličné třídy kupcův, g i l d y zvané, z kterých každá podlé velikosti poplatků i také menší neb větší práva má. Ostatně všechni kramáři a nižší obchodníci na jméno kupec dle zákonu práva nemají, neboť již do nejnižší třetí gildy jen bohatí náležeti mohou, jelikož znamenitý roční poplatek skládati musejí. Slovo kupec jest již v Rusi čestným znamenitým jménem;*) také však i mnohým, kteří vlastně dle práva kupci nejsou, když slušný kabát nosí, co titul uděluje. Nemusí však každý, kdo je kupec, jako u nás právě obchod vésti; i držitelé hostinců, fabrikanti, špekulanti, pachtýři atd. jsou kupcové, neboť kupcovství jest jenom jistý stupeň hodnosti, jistá privilegovanost. K pochopení ruských záležitostí nevyhnutelně jest zapotřebí zvláště o tomto stavu dobré ponětí míti, pročež jej z třech zřetelů čtenářovi představím: v domácnosti, v povolání svém a v poměru k ostatním stavům. Matuška Moskva je co hlavní sídlo obchodu i průmyslu ruského, a vůbec co vlastní čistě ruské město také pravým domovem, jakousi vysokou školou kupéčestva, tam se čistě ruská rostlina kupec nejlépe vede. V Moskvě se také musí charakter ruského kupéčestva studovati.

---

*) Tak mně na Volyni židovka, když jsem ji pro dotěravost z pokoje vyhoditi chtěl, s jakousi v sebe důvěrou pozorným činila, že je k u p c o v á. Ovšem že s nehrubým prospěchem.

I.

„Pozastav se, duše křesťanská, a rozjímej o této přeukrutné tlouštce kupčichy!“ pravil jsem jda s přítelem a krajanem svým po nábřeží u Moskvy-řeky. A před námi se valily tři centnýře člověčího masa, ve formě podobné nejvíce venkovským kamnám s vázou: byla to kupčicha i počali jsme se na ni oba dohromady dívati, já s mým krajanem na polovic, poněvadž by na jedny očí příliš mnoho bylo. Na hlavě má každá skoro kupčicha hedvabný šátek zvláštním způsobem těsně okolo hlavy obvinutý a pak s tou malinkou hlavinkou v poměru k rozsáhlému tělu podobá se velmi nadzmíněným již kamnám aneb komu by se takové přirovnání nelíbilo, aspoň želvě s vystrčenou hlavičkou. Šat na těle již polo evropejský do módy avšak drahý těžký hedvábný s kožešinou podšitý a sobolem vykládaný. Po důkladném o té věci přemýšlení soudím za nejprospěšnější, aby si každý čtenář, který se ve své fantasii tak dalece povznésti dovede, raději tu kupčichu v letním oděvu představil: neboť by si mnozí dle obyčeje nizkých utrhačných duší které všelikou velikost rády snižují mysliti mohli, že všechna ta podivuhodná obšírnost jenom od řásnosti zimního oděvu pochází. Před ní jde dceruška rovněž již při těle panenka, neurčená na světě pro nic než aby dle matčina příkladu ztloustla; pečlivá máťuška ustavičně něco na její oděvu popravuje, faldy rovná, šátek stahuje. Dlé aestetiky kupecké musí mít krásavice (kromě tlouštky) hezkou bílou, jemnou tenkou plet k čemu zvláště ruská báňa (pární koupel) nápomáhá, červené tváře jako španělský vosk, co se v nedostatku krve líčidlem hrubě docílí, a pak — hodně černé zuby. Takové aspoň všechny napořád mají, nebo zavřeny jsouce doma nic jiného nedělají než louskají ořechy a cukrovinky, zavářky atd. jedí od čeho pak jako husy na krmníku na váze přibírají. Větší část odívá se jednoduše co do formy oděvu, a však do bohatých látek a zdá se mi, že jim ten oděv sluší jest sice také nejvíce dlé módy a však dlé zastaralé. Jenom menší část nejbohatších hledí se vysoké šlechtě ve všem vyrovnat i ekipáží, stavbou, nářadím domácím, krojem, livrejí služebníků a způsoby: s pláčem však vedlé takové vystrojené kupčichy stojí genius vkusu a genius ruské národnosti. Jako s přeplněného vesnického oltáře visí na ní všeliké výrobky módy, hotová manufakturní výstava! O nich by se dalo říci, že se nadarmo snaží zakořeněnou pronikavou juchtovinu zahlušiti cizinským pižmem: jsou to ruiny pravé ruské národnosti, z kterých ještě ustavičně skrze násilím zavedené pižmo spravedlivá ruská juchta čpí. Co se vlastně jejich duševního stavu týče těžko by bylo nestrannému člověku rozhodnouti má-li se dát mezi úhlavními vlastnostmi jejich předek tlouštce aneb sprostnosti. Krev a mléko podlé těla, krev a kroupy podlé duše, jak praví Čelakovský v jednom svém epigramu. O nějakém duševním vzdělání se obyčejně ani pro ženský stav nemyslí: mužští nabydou zkušenosti a vzdělání ve světě mezi lidmi, ne pak ve škole, a zavřené ženské rostou a rozprostraňují se jako všechny jiné rostliny. Nesmíme však zapomínat, že dlé ponětí východního ženská mnohem níže stojí ve vážnosti než u nás, v každém ohledu jest silnějšímu pohlaví tuze podřizena. — Ostatně takové ženské zas tu dobrou vlastnost na sobě mají, že se každý mužský v společnosti jejich výborně v výmluvnosti cvičí: zaveď řeč o čem chceš, neodpoví jinák, než d a s, t o č n o t a k‘s, n ě t‘s (ano, máte pravdu, ne), a tu má každý nejvýbornější příležitost nabýti obratnost řeči, jelikož tak dlouho pokuď se nerozejdou sám mluviti musí. Na svých s o b r a n i j á c h (ressourcích) tak tiše, zkroušeně a nepohnutě sedí, že by si zajisté velmi snadně v jejich vrkočích vrabci hnízdo uplésti mohli! Živé sochy z kaše a z červené řepy.

Jenom z galantních zásad chevalerie se stalo, že jsem dříve o ženách a dcerách kupeckých psal; jakož i každému, kdo si náklonnost dámskou získati chce, velmi radím, ze mne si příklad vzíti. Jinak ovšem mužská část, kupci sami, mnohem více jsou důležitější; na důkaz toho nic více říci nemusím, než že by bez kupců žádných kupčich nebylo.

Oblek, zevnitřnost postavím i zde na počátek, dlé způsobu aristokratů, kteří rovněž tak u každého člověka dříve na frak, manšety a vlasy a pak teprv někdy na duši a srdce ohled mívají.

Dlouhý modrý kaftan, okolo těla vlněný pás, brada dlouhá, vlasy dokola přistřižené a před časy pravá ruská huňatá čepice, to jsou vlastně zevnitřnosti ruského kupce. Každá z nich však během času velikou půtku s cizou evropejštinou vésti musela k malé neb velké své újmě. Če-

pice zmizela od návalu západní zdvořilosti tak jako polabští Slované, t. j. dokonce: na její místě je německá čepice f u r a ž k a, k a r t u z se šiltem, a to proto, že se kupcům při jejich neslýchaně ponížené zdvořilosti výborně hodí k smekání. Přiznávám se, že z nedůstatku vyššího vědeckého vzdělání ani nevím který národ onen šilt na čepici vynašel: na Němce bych však nejspíše důmění měl dlé jejich známého šosáckého titulkářství a škrobené, odměřené, systematické uctivosti. Buď jak buď, kdo ale dva vousaté ruské kupce na ulici se smeknutím pozdraviti neviděl, nemůže mít dobrého ponětí o pravé gracioznosti. Bez illustrace je arci těžko pochopiti, pro milovníky uliční zdvořilosti podotknu jen, že smeknuté čepice dobrou píď nad hlavou drží, při čem je ruka v celé své délce od těla pryč natažena. „Moje pačtěnije!“ line se jim při tom jak lehký zefír z mezi vousů.

Čím bohatší kupec, tím více se i ostatní části zevnitřnosti jeho blíží k jevropejskému způsobu: kaftanu se dělo tak jako národnosti naší v Čechách, t. j. trpěl od Němců mnohé násilí, přistřihovali, našili knoflíky, límce atd.; brada a vlasy byly přistřiženy jako svobody přemoženého národu, a pas vlněný zůstal jen nejnižším třídám kupectva. Ženy jsou jako již prvního hříchu v ráji, i těchto provinění proti národnosti hlavní příčinou: čím více se oblek mužů jejich činovnické evropejštině blíží, tím hrději se na promenádách vedlé nich vypínají. Málo kdy se však kterému poštěstí tak dokonce cizinou se zahaliti aby z každého kusu Rusálka národnosti plakajíc nevyhlídala; juchta je silná vůně a pročpí skrze všechno. I tenkráte, když dlé pověstné cárské štědrosti v rozdávání řádů, křížků, penízů, pentliček (neruská móda) také kupcovi veliký zlatý peníz na široké červené pentli okolo krku visí, nemůže to nikterak nahradit prostotu a slušnost národního kroje: ba ničemu jinému se mi takový odnárodnělý kupec v zástupě neznamenaných svých spolubratří podobati nezdál než skopcovi se zvoncem, když si hrdě před stádem vyšlapuje. —

Lépe však než kroj zachovali kupci pravou ruskou národnost se všemi vadami, ale i se vší důstojností. Nejkrásnější národní obyčeje vyššího způsobu, které by při odrodilosti šlechty zajisté dávno byly vyhynuly, chrání se posavad vždy u kupectva; teprv v nejnovějších časech, co se skrze procitlý v Moskvě duch Slovanství nějaká opposice proti Petrohradské odnárodnělosti děje, počali také mnozí šlechticové z vlastenectví zachovávat některé starootcovské památky. Veliká chyba by byla, mysliti si kupectvo ruské necvičené, nevzdělané; ovšem bych co se zdravého rozumu dotýče raději vzal jednoho ruského kupce než dva professory a čtyry úředníky, ačkoli kupci obyčejně do žádných škol nechodí.

Naději se, že snad i mnohý z krajanův mých a obyvatelův tohoto našeho království pochopí, že člověk právě v školách zhloupnouti může, jmenovitě když mu tam pan učitel všechnu (často dost mělkou) moudrost vykládá v takovém jazyku, kterému ubohý žáček dokonce nerozumí. Člověk, který se kromě německého jazyka ve školách docela nic jiného nenaučil, nemůže být o nic moudřejší a vzdělanější, než rozený Němec, který zhola nic neumí, a nepochopuji, jaká by měla přednost býti nevzdělanosti německé před necvičeností českou. Naopak, ačkoli si hlupák český i německý před Pánem Bohem docela rovni jsou, předc bych směje dle svého vkusu voliti, již raděj českým býti chtěl, dílem z národní náklonnosti, dílem proto, že této charge každý rodilý Čech bez všeliké práce a bez sobotálesu velmi snadně a sám od sebe dojíti může!

Škola, v které se ruští kupcové učí, jest obrovská, 2000 geog. míl dlouhá a široká od ledového moře až k černému jest to celá veliká ruská říše, po které jezdí celý svůj život, vlastníma očima vidí a zkoušejí, vlastní škodou chytrosti nabývají. Takovým cestováním (které i mužici často konávají) stává se, že právě kupcové a jiní nižší stavové mnohem obšírnější a důkladnější známost ruské země, národův v ní, obyčejů, zřízení, práv, sil atd. mívají, nežli šlechta a t a k n a z v a n í vzdělanější stavové. K víře nepodobná jest nevědomost největší části vyšších stavův ve všem, co se domácností týče, všechni skoro celou Evropu lépe znají, než svou Rus, a teprv u kupců se člověk nepovědomý na to doptati může, co buď pro potřebu aneb pro ponaučení své věděti chce.

„K l i ď s e p o s v ý c h, m y n e č t e m ž á d n é k n i h y!“ křikne kupec z provincie na roznášeče knih, který mu zboží své zchvaluje, a dobře má, neboť sám za něho stojím, že jest moudřejší než spi-

sovatelé oněch knih které se mu ku koupi nabízejí, co by se tedy z takových knih naučiti mohl pro sebe potřebného a užitečného. Nemysli však nikdo, že dlé uvedeného příkladu ruští kupcové dokonce žádných knih nečtou. Ba jest zvláštní kupecká literatura v Moskvě všechna jen zábavná, která se při vchodech do veřejných zahrad, na trzích atd. prodává a po domech roznáší. Mimo to i ostatní moderní literatura kupcům neznáma není, nejvíce však knihy a rukopisy v církevním jazyku milují a velmi ochotně čítají odkuď též ono pismáctví se vyvinulo, kterým kupcové před jinými stavy slynou. Mužíky, šlechta, úřednictvo pramálo o vlastním učení křesťanském a o církevních obyčejích vědí; kromě znamení kříže a některých nejobyčejnějších věcí jest jim náboženství pravoslavné tak nepovědomo, jako busurmanské aneb lamaismus. Jediné kněží a po nich hned kupcové hloubají v svatých knihách, hádají se o víru, a nejvíce mezi kupci povstávají a kvetou všeliké r o z k o l e (sekty) a s t a r o v ě r s t v í. Jest velmi přiměřeno přirozenosti lidské že každou věc o které vřeleji a hlouběji přemýšlíme, hned nějak změňovati a opravovati počínáme. Nepochopitelno mi vždycky bylo, jak tito kupci jinak v životě velmi zdravě a moudře smýšlející, jenom v náboženství tak nesmyslní a pověrčiví býti mohou: kterak věci jimž by se v každém jiném pádu pro jejich nesmyslnost a k pravdě nepodobnost jenom vysmívali, přece v náboženství věřiti ba ctíti mohou!! —

Nejen známost nynější vlasti, i přešlost její nalézá mezi kupci nejhorlivější pěstitele: ačkoli do tuze vzdálených dob nesáhají národní podání a upomínky, předce jich velmi mnoho mezi lidem jakožto v písařství necvičeným koluje. Mnohé z nich zavdávají nám příležitost povšimnouti si jak mezi národy povstali a ještě povstávají mythy; tak u př. tažení Napoleonovo do Rus a do Moskvy vypravuje lid kupecký již co národní epopeju s mnohými divy a zázraky a kdyby se jiní lidé na západu střízlivějším zrakem naň nebyli dívali, zajisté by pak po několika věcích historikové dosti sporou práci měli z motanin těchto divů a zázraků holou pravdu vydobýti. — O všech památkách vědí obyčejně s největší podrobností úplnou zprávu, kterou si v svobodných chvílech v krámích aneb na svých cestách vespolek vypravují; tím samým spůsobem udržují se také mezi nimi národní písně, hry, pohádky, báchorky a pověsti. Družné jejich živobytí (v Rusích jsou v každém městě krámy kupecké pohromadě) podává jim nejpěknější k tomu příležitost, a známý sběratel ruských národních památek Sacharov nejvíce od kupců svá dáta sbírá. —

Krásné stránky národního charakteru ruského jeví se právě na kupcích nejpěkněji, dílem také proto, že ani k utlačeným ani k utlačitelům nepatří, požívajíce jakési samostatnosti neodvislosti a svobody všechno ovšem jen relativně řečeno. Obyčejně bývají zámožni, neodvislí lidé při tom však žádných privilegií na útraty spolurodáků svých, jako šlechta, nemají. Citlivá, nevypočtená a nevyrozumovaná dobrosrdečnost, dobročinnost a úslužnost k lidem a zvířatům jest do ruského charakteru zlatým písmem zapsána.

Před chrámy v neděli shromažďují se nuzní a dle starokřesťanského obyčeje slavějí kupci svátek kromě modlitby i milosrdenstvím, vycházejíce z chrámu oni i ženy jejich rozdávají po hrstích peněz mezi žebráky.

Vojáci, žebrákům nejbližší stav v Rusích, rovněž po krámích kupeckých buď s pytlem na mouku atd., buď pro kopejky chodívají, a když jsem časteji i na strážích (jako u generálního gubernátora v Moskvě) vojáky v plné uniformě i s ručnicí na mimojdoucích žebrati viděl, bývali vždy kupci nejdobročinnější.

Ba i k lotrům a přestupníkům které na Sibir ženou nezatvrzují srdce svá: kolikráte jsem i půl hodiny cesty po Moskovských ulicech za takovou grupou chodil a se zalíbením dobrotu ruskou studoval. Vězňové, o kterých když je ženou by se prej arci dalo říci že na spravedlivé i nespravedlivé slunce svítí, jako zvířata na hřbetech velikým vapenným kolem znamenáni a svázáni jsou, okolo nich s knuty táhnou kozáci a s holemi policejti, některého také kozák pro jistotu na provaze vede. Taková grupa buď časně ráno aneb pod večír po ulici táhne, tiše smutně na dalekou chladnou procházku; se všech stran kupcové sami z krámů svých vybíhají a nešťastníkům na cestu almužnu udělují, kozáci i policejti sami pro vězny své často dárky vyprošují a vybírají.

I zvířata se u Rusův pravých dobře mají nejen že koně své nikdy netrýzní a co nejpřívětivěji s nimi zacházejí, nybrž

i divokému ptactvu život mezi sebou přejí a ulehčují. Nesčíslná hejna divokých holubů hnízdí se všude po ruských městách, podobně vrány a havrani; kupci jim v zimě z zásoby své poskytují, a obzvláště holubi pro laskavé nakládání tak zkrotli, že všude okolo krámů bez bázně a plachosti polétují a pobíhají.

Některé chvalitebné čistě národní obyčeje rovněž se posud nejvíce mezi kupci zachovali tak ku př. o velikonocích vykupují vězně kteří pro dluhy zavřeni jsou a kteří tolik zámožnosti, nemají alespoň jiným bídným vězňům ve stravě něco přilepšují. Pouštění ptáků na svobodu také jest krásný a sice dlé mého mínění nejkrásnější obyčej velikonoční, který se též skoro výhradně jenom od kupců zachovává, vyjímaje leda některé děti vlastenecky smýšlejících několika šlechticů. Každý si u ptáčníků nějakého ptáka koupí, které pak všichni na zvláštním místě nedaleko Kremlu na svobodu pouští. Ovšem že větší část ani ten význam nechápe, jaký tato ceremonie má; rád bych ale věděl, jakým právem si Němci vyhradný attribut vlastnosti „Gemüthlichkeit" u nich nazvané přisvojují, když se v tomto ohledu (jak oni sami totiž Gemüthlichkeit vykládají) nikterak ani s Rusy rovnati nemohou a nesmějí?!

Všeho, co se dobrého pro všeobecnost děje jsou rovněž kupcové štědří podporovatelé: sotva se vláda o nějakém novém ústavu dobročinném, neb vůbec vlasti užitečném prohlásí již tu jsou ne s málem leč s tisíci na příspěnou. Jednotlivých pádů kde kupec až na sta tisíců obětoval mohl bych mnoho vytknouti.

Chrámové především jsou patrní důkazové štědrosti kupecké a obětí jejich pro všeobecné dobré. Všechno, co se náboženství týče, vystupuje na Rusi velmi vznešeně a nádherně; a největší čast bohatství církevního pochází nyní z darů kupeckých. Tak u př. kupec Semen Prokofjevič Vasiljev, kromě jiných darů na zlatě, na stříbře a šatstvu k mnohým kostelům, ještě i sám několik chrámů na své útraty vystavěl, mezi nimi jeden za 300.000 rublů! (350.000 zl. v. č.) V mnohých pověstných chrámech má také kupectvo rozličných měst každé svůj zvláštní drahý obraz, před kterým, když na obchodních cestách svých do toho města přijdou, pobožnost vykonávají. Tak v chrámě Spasa Preobraženija v obchodním městě Nižném Novgorodě každé obchodní město Ruské, i také Irkutsk (v Sibiři) svůj zvláštní obraz má, před kterým také v čas služeb Božích kupcové téhož města stojí.

Tu při příležitosti umístím divnou zprávu, zvláště proto, že jest nejpěknějším důkazem náklonnosti a přítulnosti kupců ke všemu, co jest národní. Častěji již mnohý šlechtic, navrátivši se z Italie, a zamilovav si tam veselobarevnou Vlaskou malbu, doma se pak o to pokusil, podobné, to jest dle našeho způsobu malované obrazy do Ruských chrámů pověsíti. Ruské ikony jsou totiž velmi temné a pošmourné, jenom obličej a ruce jsou vymalovány, ostatek jest z pozlaceného nebo postříbřeného kovu vydutým způsobem pracován. A však nikde se sprostý lid, jakož i kupci, před takovými cizozemskými obrazy nemodlí, zdají se jim světské: vždycky se jenom ku svým temným, kovaným bohům (tak posud jmenují obrazy svaté) obracují, a před nimi jenom svíce hojně rozsvěcujíce obětují obět. Onen pak cizozemský obraz nevšímnut a zanedbán v chrámě visí.

Nedávno teprv procitla na Rusi touha, sbírati davné historické památky; až posud hnala se tam jedna novota za druhou, tak že se na všechno staré zcela zapomínalo. Sběratelé těchto starožitností, knih, peněz, náčiní atd. opět zas nejhlavněji od kupců zásoby své nabývají: mnohý zámožný a vzdělaný kupec v Moskvě, přítel stařiny, sám důležitou sbírku má.

Nejkrásnější příležitost studovati povahu kupeckou jest, kromě národních slavností, při kterých málo který chybívá, a kromě veřejných obchodních míst a krámů, také hlavně v gostinicách (dle Ruského způsobu zřízených hostincích) Moskovských, kde oni hlavně jsou panujícím obecenstvem: jelikož šlechta a cizozemci raději do cukráren a hotelů po Evropejsku zřízených chodívají.

V pravé ruské gostinici, která ostatně velmi nákladně zřízena jest, tak že se žádný náš pražský hostinec s ní bratrovati neopováží, přede vším v každém pokoji najdeš veliký svatý obraz, aby se každý vstupující Pravorus měl komu pokloniti. Před každým obrazem visí ustavičně hořící lampa. Svatý obraz věší se v Rusích již zvláštním způsobem, totiž v levém koutě od vchodu a ne jako u nás jen na jedné stěně, nýbrž tak právě do kouta, že za obrazem trojhraník volného místa se utvoří, jelikož ne zadní

plochou, nýbrž jen oběma bokama k stěnám přiléhá. Kdyby se totiž člověk zrovna do rohu obrátil stojí přímo proti frontu obrazu.

Z jedné jmenovitě okolnosti bych soudil, že tento způsob ještě z pohanských časů Slovanstva pochází. Skoro všude, a zvláště po vsích vždycky v tom levém rohu zvláštní prkénko do koutu zaklíněno jest, na které se pak obraz postaví. Kdyby to místo také původně již pro obraz bylo určeno bývalo, nikdy by takového prkénka zapotřebí nebylo poněvadž se obraz na hřebík pověsiti může a také skoro vždy věšívá. Zdá se mi tedy že na tom prkénku stávali bůžky našich předků, malinké sošky, jaké se až posavad ještě zachovaly, v čem mne i ta okolnost potvrzuje, že Rusové prostí ještě podnes ty svoje obrazy Bohy jmenují. Povědomo jest i to, že pravoslavná církev mnohem šetrněji s pohanskými zvyky národův svých naložila než latinská; větší část neškodných ovšem, ba krásných a ctnostných pohanských obyčejů, ku kterým národ skrze mnohá století byl srdce své uvázal, ponechala mu zcela, dajíc jim jenom nějaký křesťanský význam. Proto také všude pravoslavná církev bez krve prolití, bez odporu přijata jest, neboť neurazila nikde nejsvětější, co každý národ má, národnost, jazyk a svaté po předcích zděděné obyčeje. Řekové, Ormjané i Rusové ačkoli údové jedné církve, konají přece náboženství své každý v národním svém jazyku. Latinští rozšiřovatelé víry, němečtí mnichové obyčejně ne tak vzdělani jako Řekové, horlili jenom proti všemu pohanskému vůbec, bez ohledu, je-li to dobré nebo zlé; oni sami nechápali duch vznešeného učení Kristova. A když se konečně Němci uchopili rozšiřování Kristovy víry jako nějakého dobrého výdělku, a nemotorně jako biřicové mečem a palicí hlasali národům nové učení křesťanské lásky, vyjednávajíce si hned desátky co honorár za svou práci: nepotřebí se již diviti, že se tito národové statečně obořili. Nebylať tupost těch, kteří náboženství takovým způsobem hlásané nepřijímali, nýbrž těch, kteří je tak hlásali.

Jak Němci učení Páně vyrozuměli, toho máme až podnes (nepočítaje neslýchané ukrutnosti které Slovanům Polabským a nám pro víru natropili) nejráznější důkaz v tak nazvaných Ostsejských provincech. Rytířové němečtí obrátili tamnější Litvíny, Lotyše a Čuchonce na křesťanskou víru, zároveň si však tyto tiché a před tím svobodné národy k neslýchanému otroctví podrobili v kterém až podnes vzdychají. Tak tito dobrodincové oněm národům po smrti sice cestu do nebe otevřeli, za to však jim zde na světě hotové peklo způsobili. Nikde v celé Ruské říši není stav sedláků tak bídný tak utlačený, tak otrocký, jako právě v těchto Ostsejských provincích, kde Němcové pány jsou; a němečtí spisovatelé jsou ještě tak nestydati že Rusům a vůbec Slovanům zotročilost a chlapství vyčítají?! Mezi Slovany rabstvo a chlapství nikdy nebylo; jako až podnes u Srbů bývali si Slované vespolek vždy všichni rovni, jenom zasloužilé a rozumnější poslouchali nazývajíce je staršími. Teprv od jiných národů naučili jsme se znáti co jest otroctví a sice z jedné strany od Tatarů, z druhé od Němců. —

Tuto trochu dlouhou úvahu myslím že jsem neučinil bez potřeby: abychom si totiž jak náleží pomysliti uměli o těch, jenž Rusům za hlavní vinu to pokládají čemu je sami naučili a včem se ještě posavad žákové svým mistrům ani nevyrovnali.

Avšak právě jsme viděli našeho kupce vstoupiti do gostinice, a pokloniti se především ikoně, nato s něho sluhové hospodští oblečení dlé ruského kroje nejvíce celí bílí, sňali svrchní oděv, on sám na všechny strany co nejzdvořileji, a v nejsladších slovech svou úctu složil, a nato se svými známými u jednoho stolu usedl. Je-li mladý ještě neopomine především vytáhnouti bumažník (tobolku) a vyložiti před sebe na stůl několik set neb tisíc rublů v papírech, při čem se hrdinsky na všechny strany chlíží. Pak se počíná jako parní stroj rozhřívati čajem, nikdy sám jediný vždy s několika přátely, čáj pije hořký drže jen malinký kousek cukru mezi zuby, co se nazývá „v prikusku“, nikdy méně než kvartu, ba časem i 15—20 šálků. Znamenati sluší, že všechni kupcové v celé říši cárské, a za nimi celý pravoslavný národ pijí čáj jedním stereotypním způsobem, tak že kdo jednoho viděl, již ví, jak všechni ostatní šálek drží, jak nahybají atd. Celý tento původní způsob vykládati, těžko by bylo bez obrázků. Poslouchati při tom nad míru zdvořilé rozmluvy které pak mezi sebou v potu tváře vedou, dílem o kupectví dílem o Rusi o rozličných znameni-

tostech v rozličných městách bývala vždy nejpěknější moje zábava. Veliký nákladný flašinet (častokrát až za 10.000 zl. v. č.), který sám bez točení hraje, když se jen natáhne, ustavičně při tom nejkrásnější kusy z nových oper, národní písně a bože zachovej nám cára provozuje, jmenují ten stroj „m a š i n a“.

V domácnosti jest jejich život pohodlný ne pak (obyčejně) nádherný, se služebníky svědomitěji zacházejí nežli šlechta, velmi rádi dle ruské přívětivosti vidí u sebe hosty, a přecpávají a přelívají je vším, co dům dá. Zásady dlé kterých se zřizuje hostina u šlechty jsou, raději méně jídel a dobré, a u kupců raději víc jídel a také dobré. Zvláštní díl města v Moskvě, „Z a m o s k v o ř e č i j e“ (jako u nás Malá strana), jest výhradně od bohatých kupců zasednut, v kterém ještě jako starodávní bojaré žijí. Zábava jejich nejmilejší jest také dostih konný, a však ne jízdecky, nýbrž na kolách, ve zvláštních k tomu zřízených ohradách, v zimě na ledě, a v létě za městem za Petrohradskou bránou, a vždy jako v starořeckém dromu také do kola jezdí. Povozka k tomu jest velmi lehounká na nizounkých kolách a jen pro jediného člověka. — I také mezi kupci jsou pošetilci, jež co opice šlechty také své domy svůj život po cizozemsku zřizují, cizozemce si co vychovatele svých dětí drží aby je naučili mluvit „všechny německé jazyky“, tak jmenují v Rusích evropejské řeči, a kdo umí francouzsky, anglicky a německy o tom se v Rusích říká že mluví všechny jazyky. Tím ale tratí jenom všechnu důstojnost národního ruského charaktéru, a z cizozemska přibírají jenom směšnosti. Medvěd byť by byl medvěd, pokavad chodí svobodně jak jej Bůh stvořil po lese, nahání lidem vážnosti a strachu: když ale s košíkem na hubě po ulicích na provaze tancuje obklopí jej děti a posmívají se mu.

II.

Dříve však než čtenářstvu ruského kupce v jeho vlastním povolání představím, budiž mi dovoleno pojednati něco v krátkosti — o taškářství. Dosti všelijak jsem se již narozmýšlel o nějakou vůbec platnou definicí této v životě tak hojné věci, posud jsem ale nenašel nic důkladnějšího než: „t a š k a ř j e s t t e n, k d o j i n ý m n ě c o z a p r a v d u v y d á v á, c o s á m n e v ě ř í“. S nemalou bolestí srdce musím dle této definice ruským kupcům taškářství co podstatnou vlastnost přiřknouti, a jediná útěcha, kterou jim co svým dvouletým přátelům z vděčnosti poskytnouti mohu, jest ta, že také mnozí jiní, a větší páni, a to nejen v Rusích, dlé též definice do tohoto poctivého cechu taškářského náležejí, ačkoli jiné titule mívají a za jiným praporcem při procesí chodívají. Hlavní zásada ruských kupců jest dostati za zboží co možná nejvíce bez ohledu, stojí-li za to či nic; při tom se již samo rozumí, že špatné zboží, mohou-li, také rádi za dobré prodají. Ruští kupcové dokonce to neznají, co se v obchodu poctivostí nazývá; obchod jest u nich, jako u všech východních národů, vojna bez krveprolití, kdo s koho, ten toho; ošidit u nich jen znamená býti chytřejším a nikoli za nedovolenou věc se nemá, nýbrž ke cti slouží. Takové smýšlení v krajinách východních vyložiti se může z despotství a také s ním docela souvisí. Jak mezi pánem a poddaným žádné právo nestojí, a moc jediná, ne pak mravní zásada všechno rozhoduje, podobně i v obchodu platí jenom chytrost, síla ducha; jakousi podivnou důsledností považuje se ošizenu bytí co pouhý a přirozený následek nezkušenosti, a kdo ošiditi dovede, vzal slušnou náhradu za převahu ducha a chytrost svou. I slovo o b m a n, o b m a n u ť nemá u Rusů tak ošklivý význam jako naše šidba, ošiditi, nýbrž náleží tak jako váha, loket atd. do terminologie kupecké.

Ostatně taková zásada v obchodu není právě přeukrutné neštěstí, ba jako každá důslednost i své dobré stránky má. Každý, kdo kupuje u ruských kupců, musí zboží a cenu dobře napřed znáti, a pak, což mu škodí, vycení-li kupec 6krát neb desetkrát výš věc?! Nedá přec o nic více než zač věru stojí. Ruští kupcové nikterak nezakrývají dobrou vůlí svou opáliti každého, kdo by se dal, nedělají se poctivými, a není-li tedy lepší zjevný nepřítel než tajný? Němci obzvláště připisují si vždycky poctivost co výhradní monopol svého národu, a jmenovitě Švejcaři slynou odjakživa jako s a m á p o u h á h o l u b i č í p o c t i v o s t! Tažme se ale cestopisců a dovíme se, že právě ve Švejcařích tak dobře šiditi umějí jako kdekoli jinde a že právě za štítem své rozhlášené poctivosti tím lépe podskoky své skrývají. Co jest tedy pro svět škodnější, šiditi lidi, kteří se na naši poctivost spoléhají,

anebo se vůbec ani za poctivého nevydávati? —

Moskvu bych výhradně nazval metropolí kupéčestva ruského, a tím se i snadně vysvětluje, proč až posavad vždy hlavně národnost ruskou a starožitnost representuje proti cizozemskému Petrohradu. Kromě to množství krámů roztroušených po celém rozsáhlém městě jest zvláštní dosti obšírný oddíl pod Kremlem, v krátkosti g ó r o d (město) nazvaný, z pouhých nesčíslných krámů bez obydlí. Před hlavní velmi vkusnou frontou tohoto bazaru, která jde na krásnou ploščaď (červený rynk), jest pomník dvou znamenitých vlastenců ruských, Minina a Požárského, kteří svou vlast z velikého nebezpečenství vytrhli, a na tom červeném rynku věčně stojí hejna izvoštíků a ekipáží, přivážejících a odvážejících kupovatele a nakoupené věci. Mezi nimi se hemží roznašeči všelikého drobnějšího zboží, nejvíce jídla, ovoce, cukrovinek, masa, ryb atd. (všechno již k snědku hotové), od kterých kupcové a jejich „prikažčiki" (mládenci) hojně pro své posilnění kupují a ustavičně jedí a čaj pijí. V samém bazaru představme si systém rovných křižujících se uliček svrchu krytých; s obou stran každé uličky krám vedle krámu, a sice vždy stejné zboží pro pohodlí kupovatelů vedle sebe; na jednom místě samá obuv, krám za krámem, jinde papír, jinde oděv, jinde plátna; v celé řadě krámů prodávají se jenom svaté kované obrazy, jinde samý jen čaj atd. Rozmanitost zboží mnohem jest větší než u nás, jako vůbec zřízenost obchodu v Rusích daleko výše stojí nad naší. Górod tento nejlépe si každý dle hlavního charakteru představí, když jej nazvu věčným, ohromným trhem a jarmarkem na všechno zboží, co si jen kdo vymysliti může, neboť s druhé strany, v tak nazvaných r j ä d á c h, takovýtéž bazar najdeme na všelikou potravu, rovněž velmi rozmanitý a s velikými sklady.

V tomto górodě jest vlastní sídlo onoho bezkrevného boje chytrosti s chytrostí, podskoku s podskokem. Známo jest, že Petr Veliký Holandským židům na jejich žádost, aby co obyvatelé do Rus přijati byli, z pouhé lásky k bližnímu dobrou radu dal, aby na to ani nemyslili, poněvadž by v Rusích jen na mizinu přivedeni byli. Židé sami uznávají s jakýmsi respektem přednost ruských kupců v šmejdech a šachrování a v potřebné k tomu chytrosti, a zajisté Rus žida spíše desetkrát ošiditi dovede než Žid Rusa jednou. Jeden Žid sám prohlásil, že se z jednoho Rusa dva židé udělati mohou a že ještě přece celý Rus zůstane. Příčiny této přednosti kladou se hlavně tyto: větší bystrost ducha ruského vůbec před židovským, tak že židové více dobré vůle než potřebné chytrosti k šizení mají, pak že Rusové šachr již pro své vyražení milují a židé pouze pro výdělek, a pak že Rus v důvěře na svou prohnanost ani úmysl svůj šejdířský zakrývati nechce, jako by hrdě vyzýval kupovatele na souboj v chytrosti.

Nevím, zdali se čtenářové tak budou moci spřáteliti s touto zvláštní vlastností ruských kupců jako já, neboť se vyznati musím, že jsem větší zábavy neměl, než pozorovati se svou vlastní škodou celou jejich taktiku a studovati jejich šelmovské kousky. Vždy aspoň jedenkráte za týden odebral jsem se na několik hodin do górodu, a jistou sumu, kterou jsem si pro své vyražení přáti umínil, vynaložil jsem na kupování rozličných ač nepotřebných maličkostí. Kupoval jsem je totiž jen proto, abych se o to pokusil, zdali bych v zápasu s chytrostí ruských kupců v stavu byl zvítěziti, a přiznati se musím, že se mi to skoro nikdy dočista nepodařilo. Ačkoli jsem se skoro pokaždé několik nových praktik naučil znáti, přece jsem za čas svého pobytu celou zásobu nevyčerpal, tak že mne ještě krátce před odjezdem, když jsem některé na cestu potřebné věci kupoval, přece notně opálili. V celém tom šizení u Rusů panuje tolik eulenšpiglovství (a kdož by se na eulenšpigla při všem jeho taškařství opravdu zlobiti mohl?), za ním jest skryto tolik humoru, žertu, ba i dobrosrdečnosti, že se mu člověk vlastně přece jen zasmáti musí, třeba se někdy hned po ošizení trochu rozmrzel.

Jako u nás v některých krámech zvláštní jsou nápisy: „Z d e s e p r o d á v á z a u r č i t o u c e n u", tak si musíme nad celým goródem mysliti veliký nápis v oblacích: „Z d e s e v š e o b e c n ě d l e m o ž n o s t i š i d í", a každý, kdo při tom nápisu přece do něho vstupuje, nemá se vlastně, byv ošizen, na nic horšiti leda na svou nezkušenost a hloupost. V každém krámu vždy několik prikažtíků sídlo své má, někteří prodávají, někteří pomáhají, t. j. spouštějí u př. záclony u oken, když má vstoupiti kupovatel, aby v temnosti některé nedostat-

ky zboží nepozoroval; někteří zas na kupovatele číhají a co nejzdvořileji je do krámů přivádějí. Jakmile do goródu nohu postavíš, obklopen jsi hned hromadou takových náhončích, jenž všickni s čepice smeknutými a s nejgracioznějšími gesty provolávají: „Što vam's ugodno's? požálujtě's, sudar! što izvoltě's pakupať's?*) gospodin! gospodin! barin!“ (co se líbí? račte, pane! co ráčíte kupovat? pane, pane, pane! A nato přijde celé krupobití všech jmen všeho jen možného zboží, všechno překrásnější, „samyj lučšij, prevaschodnyj, atličnějšij, slavnyj, izvěstnyj, pervyj sort“ atd. (nejpřekrásnější atd.) doprovázeno nejzdvořilejšími poklonami. Náš jažyk se nijak nemůže ruskému vyrovnati vzhledem na rozmanitost zdvořilých fráz a rozličných pochvalných přídavek.

„Z d ě's, u m e ň a's“ atd. volají všichni, ukazujíce na krámy svých pánů, a odtamtud nás opět takovouže zdvořilou poklonou a smeknutím čepice na koupi zvou. Kolikráte se před osobou, na které již kupcové dle taktu svého pozorují, že mnoho kupovati bude, utvoří celý špalír takových vedoucích ji prikažtíků se smeknutými čepicemi, a každý z nich snaží se přívětivostí svého obličeje a zdvořilostí řeči své vyniknouti a kupovatele do svého krámu zavésti, načež se pak ostatní rozprášejí a jiné čižby vyhlížejí; žádný se ale nikdy neopováží se židovskou dotěrností snad někoho za šat neb za ruku tahati, aneb snad jinak tlačenicí hosti obtěžovati.

Nejkomičnější vzhled mívají tyto sceny zimního času, když jsou všichni kupcové v huňatých, až na patu dlouhých šubách, obyčejně vlčurách, opásaní vlněným pasem, poněvadž zdvořilé posuňky a sladké řeči takových huňatých a vousy zarostlých medvědů nepřivyklého k takovým výjevům obzvláště k smíchu popuzují. Tím více ale směšnosti najde se pro pilného pozorovatele; kupka prikažtíků sedí co nejdůvěrněji pohromadě buď v nějakém vypravování aneb při hře; přijde kupovatel, kupci se od přátelské rozmluvy vzchopí a co nejlítěji jeden druhého zboží haněti a svoje vychvalovati počne, jeden druhému vytýkají taškářství, šejdířství a rozličné jiné zlé vlastnosti, tak dlouho až se kupovatel do některého krámu uchýlí, načež pak prikažtíci ostatních krámů opět co staří nerozdílní přátelé do rozhovoru aneb do hry se dají.

Všude po uličkách bazaru visí veliké svaté obrazy a před nimi hoří lampy, před kterými častěji svou pobožnost v způsobu velikých křížů vykonávají, žádajíce je o požehnání své přičinlivosti. Že by snad tato jejich přičinlivost nějak Bohu nemilá býti mohla, ani jim nepřipadá. Po ukončené denní práci kupec, zavřev krám, na všechny čtyry končiny světa hluboce se pokloní a nábožně se při tom křižuje; načež se vespolek se známými sousedy líbají a do bytu svého k rodině odcházejí. Přidati totiž musím, že v Rusích nikde ženské ani v kramích, v hostincích aniž kde jinde na veřejných místech živnost vésti nepomáhají; Rusové, ačkoli všemožným způsobem obchodu oddáni jsou, přece statečně dlé zásad svých předků odporují takovému důstojnost ženskou snižujícímu obyčeji, kterým v západní Evropě kupovatele do krámů a hosty do hostinců lákají. A poněvadž Němci a Francouzi tento svůj obyčej i v Moskvě a jinde na Rusi před očima Rusův vedou, tím více chváliti musíme Rusy, jelikož ne snad z nevědomosti, nýbrž pouze z dobrých zásad ve chvalitebných svých způsobech trvají.

Bychom náležitě uvážili důležitost ruského národního a starodávného obchodu, učiníme rozdíl obchodu zbytečného a nevyhnutelného. Zbytečným obchodem zde nazývám cizozemské kupčení v rozličných módních věcech a výrobcích luxusu v nejširším smyslu tohoto slova, dle kterého i francouzské špatné romány a německou filosofii k zbytečným artikulům připočísti musíme. Celý tento obchod jest posavad ještě hlavně v rukou cizinců, jakož také z zahraničných dílen zásoby své dostává, ačkoli se již nyní také sami Rusové i obchodu i fabrikace takové silně uchopili, a sice tak, že všechno mnohem laciněji, za to ale také méně podařilé prodávají. Potřebný obchod jest vyměňování domácích výrobků a plodů jednotlivých krajin velikánské Ruské říše mezi sebou, který ovšem při takové rozmanitosti krajin a jejich plodů i výrobků předůležitý jest. A právě tento obchod jest a byl vždycky v rukou domácích kupců, a starodávnost jeho i dobrá zříze-

*) Sprostí Rusové a jmenovitě Moskvané, když zdvořile mluvit chtějí, přidávají skoro ku každému slovu na konci s, zkráceno za „sudar“ (pane), a vyslovují toto sičení docela zvláštním způsobem.

nost dokazují nám patrně, že Rusové nikoli na německý rozum čekati nemuseli. Obšírnost země Ruské, rovnota, odlehlost větších míst od sebe a mnoho jiných okolností navrhovaly a podporovaly zde již od starodávna zařízení zvláštní kupecké kasty, o které již v pradávných národních písních a památkách určité zmínky se dějí, a sice vždy s jistou uctivostí, tak že již tenkráte a zajisté více než nyní kupectvo vedle šlechty vážné místo v národu zajímalo.

Celý obchod se vším co k němu náleží, jako loďařství, vozovnictví, způsoby a obyčeje kupecké i samo zboží a hotovení jeho nese na sobě tak čistý národní raz a takovou původnost, že se pouze v Rusích vyvinouti a tak zříditi mohl, jak jest. Obchodní svazky rozličných krajů Ruských mezi sebou a výměna plodův zavedena jest tam mnohem lépe než kde jinde v Němcích, a v Moskvě se u př. mohou koupiti dary krajův na sta mil vzdálených tak čerstvé a také i laciné, jakoby za humny rostly. Živé ryby černomořské a volžské (z řeky Volgy) prodávají se v Petrohradě, Sibirské zajíce, Archangelské houby v Moskvě a v Oděse, jablka Krimská v Petrohradě atd.

Vozatajství jest velmi laciné a rychlé, ačkoli nejsou v Rusích pro nedůstatek kamene skoro žádné dělané silnice. Za to však jest na devět měsíců veškerá Rus silnicí, totiž šest měsíců zimních na saních a tři letní na kolách; po celou tuto dobu pohybují se karavany jednokonních izvoštíků s největší rychlostí od jedné strany k druhé s nákladem. Ba i skrze jarní a podzimní bláto proberou se pro lehkost svých vozíků dosti obratně. Při tom ruský izvoštík nehýří tak po hospodách jako naši vozkové (obyčejně Němci), on i jeho koník s málem spokojeni nezdražují vozné; letního času obyčejně venku v šírém poli nocují a rozdělavše oheň v zvláštních kotlících, které s sebou vozí, prostá jídla si sami vaří. Také loďařství jak hlavně na Volze s pásmem jejím, tak i na ostatních řekách jest hojné, starodávné; lodě všechny mají zvláštní formu co možná hodně širokou a ploskou, aby jen mělce ve vodě šly, a jmenovitě na Volze vyvinul se zvláštní stav burlácký (loďařský).

Kdo viděl (arci neněmeckýma očima) Moskvu, a k tomu ještě výroční ohromný trh v Nižném Novgorodě, zajisté nabude vážného ponětí o rozsáhlosti národního domácího ruského obchodu. Sotva se bude v stavu jiný trh v Evropě vyrovnati ohromností svou Nižegorodskému, na kterém se přes 1000 mil vzdálení kupcové sjíždějí. Jediného artikulu, u př. čáje, přiváží se tam za 25—30,000.000 zl. v. č., a považíme-li, že se čáj za jiné ruské zboží vyměňuje, tedy již jen tento čájný obchod přináší na trh za 50—60,000.000 zboží! Což teprv ostatní věci! Dost toho, že dobrý ruský vlastenec prof. Pogodin, popsav tento trh u vytržení pak píše: „Ó, Rusko! čeho by jsi nemělo? čeho by jsi ještě potřebovalo?... Chvála tobě dárci našemu Bohu, chvála tobě!“ v čem se arci s prof. Pogodinem nesrovnávám, ubezpečen jsa, že Bůh ještě přec víc má než dal, a že Rusko mnohem více ještě potřebuje než má.

Jsou také některá tak praktická zřízení v domácím obchodu, které jenom ruská bystrota zavésti dovede. Tak jsou u př. v Moskvě dvě artěle*) kupeckých prikažtíků (comis), každá přes 100 údů. Každý úd při vstoupení vloží 1500 r. asig. (asi 1750 zl. v. č.) do společné pokladnice, a za to celá artěl se vším svým kapitálem ručí za jeho poctivost, a každému jednotlivému údu záleží zároveň na dobrém chování ostatních, poněvadž za jejich zlé kousky také svým jměním nahraditi musí; pročež se také sami pilně kontrolují. A pán každý tím raději lidi své z artěle vzíti může, poněvadž o jejich poctivosti již proto ubezpečen jest, že již artěli samé na tom záležeti musí, aby mezi sebou nejisté lidi neměla. Jest to tedy jakási asekurace na poctivost, zajisté dobrá věc za nynějších časů. Artěl má voleného starostu, který ku konci roku každému údovi dle uznání svého takový podíl vyplatí (neboť se i všechny služby jednotlivých údů do společné kasy přijímají), jaký dle svých schopností zasluhuje.

Jenom cizozemský obchod s ostatní Evropou, pak směnkářství a bankérství jest posavad hlavně v rukou cizozemců, ačkoli již také domácí kupci silně se toho ujímají. Před založením Petrohradu nebyla Rus s Evropou takřka v žádném obchodním spojení, a když nastalo, uchopili

---

* Artěl se jmenuje každá společnost sestoupivší se k nějaké práci, neb k nějakému podniknutí, majíc pro ten jistý čas všechno společné.

se jej hned nasazení již v Petrohradě cizozemci, jsouce k vývozu a přívozu mnohem způsobilejší pro známost evropejských jazyků a zemí, která ruským kupcům dokonce chyběla.

Co fabrikanti vyznamenávají se rušti kupcové nejhlavněji tím, že s lidem dělnickým mnohem lidštěji zacházejí nežli šlechta ve svých fabrikách; stav těchto dělníků jest velmi výhodný, a panuje chvalitebná řevnivost jednotlivých kupců mezi sebou, aby se jejich dělníci lépe měli než ostatních.

III.

Petr Veliký byl rázný, energický charakter, a takoví lidé mají při všem, co si provésti umínili, obyčej, že po mouše na obličeji někomu sedící kamenem házejí, a tak někdy sice mouchu zabijí, vždycky však při tom příteli svému hlavu roztlukou. I Petr pozoroval mnohé veliké nedůstatky ve své říši, ale způsob, jakým si umínil je odstraniti, byl tak škodný, že vlastně pražádné blaho pro zem z jeho proměn nevykvetlo, nýbrž jenom mocnost její proti ostatním vládám vzrostla. Petr V. jest také příčinou, že nynější kupectvo ruské tak daleko ve vážnosti a v právích pod šlechtou stojí. On teprv položil základ tomu proklatému žebříku č i n o v n i c k é m u, který v sobě pohltil všechna práva, nezanechav jiným třídám nic než porobu. Hlavní výminka při vstupování do cárských služeb — a mimo služby nebylo šlechty — byla svléci se sebe národního Rusa a obléci cizozemštinu. Kupecký stav, jako všude jinde nejméně odvislý od vlády, nepodrobil se této odnárodilé kaprici Petrově, za to však minuly jej všechny výhody tak štědře obdařené pocizozemštělé šlechty, která se zatím až do nynějších dob tak vysoko nad kupectvo povznesla, že každý nejzbytečnější a nejnižší šlechtic 14té sorty na bohatého a zasloužilého kupce jako s věže dolů hledí. Vysoká stěna dělí již nyní kupectvo a šlechtu, a jenom nouze se strany šlechty a hloupá nadutost a marnost se strany kupectva častokráte ji překračují. Chudý, od piky vysloužilý šlechtic aneb některý marnotratník ze staré rodiny činívají někdy „k u p é č e s k ý m d o č k á m“ (dcerkám kupeckým) nebezpečnou čest, že z nich dělají matky šlechticů, to však jenom vždycky za několikrát stotisíc hotových rublů věna, a hloupinké kupecké dcerušky vdávají se ochotně za každého, nosí-li jen na kabátě výložek aneb kapouní péra na klobouku.

I staří kupcové za velikou čest si kladou, se šlechtou a obzvláště z jenerálského činu obcovati. Zvláště při svých hostinách dávají si vždycky mnoho práce, aby aspoň jednoho jenerála mezi sebou měli, jelikož tím celá hostina panštějšího rázu nabývá, snědla-li se pod praesidentstvím některého prevoschoditělstva (titul jenerála). Tato pošetilost již tak zvšeobecněla, že v řeči své rozdělují traktace dle velikosti a nádhernosti na dvě třídy: první se jmenuje „o b j e d s j e n e r á l e m“ a druhá „b e z j e n e r á l a“; rozumí se, že s jenerálem větší rozmanitost jídel a vín nastává. A však jsou i rozumnější kupcové, jenž zanechávajíce šlechtu v její váze, mezi ní se nepletou, ale sami se svými dle svého způsobu žijí podlé zásady: „j á p á n, T y p á n.“

Ostatně se všichni kupcové úřadům a všem procesům jako pekelné cestě vyhýbají, a kdo snad příležitost měl karabáčnictví nižších ruských úředníků na sobě okusiti (chraň ale každého Pánbůh!), diviti se jim proto nebude. Také študentův se pilně varují, poněvadž tato ještě holobradá a lehkomyslná šlechta *) ráda si z nich a jejich rodin rozpustilé žerty a urážky tropí.

Postavení kupectva k mužictvu a k nižším třídám volných obyvatelů měst a řemeslníků jest za to velmi pěkné. Všude u nich jsou kupcové v pravé vážnosti; šlechty se více bojí; a poněvadž stav kupecký každému volnému člověku, je-li jen přičinlivý, otevřen jest, stojí tedy kupci bohatí před celým tímto lidem jako vzor, dle kterého také oni k šťastnému a pohodlnému životu dojíti mohou. Také z národní příchylnosti přejí více kupcům, poněvadž se šlechta docela odcizila.

A tak se tedy rozlučme s ruským kupéčstvem ne bez mravného naučení, totiž že člověk a národ, když sám sebe si váží, u jiných vážnosti požívá, a naopak bažením po cizotě v posměch upadá. I u nás posavad všechno baží po němčině, ona jest ten jenerál, kterého si pošetilí Čechové zvou, aby jim dodal nádhernosti. Dej Bůh, abychom již brzy všichni snídali, objedvali a večeřeli b e z j e n e r á l a !

H. Borovský.

---

*) Každý kdo na universitu jest přijat, nabývá již pouze tím právo šlechtictva 14. třídy.

V.

CIZOZEMCI V RUSÍCH.

(Časopis českého museum z roku 1846.)

»Ruka silných panovati bude, ale kteráž lenivá jest, platiti bude daň.«
Přísloví Šalam. XII. 24

Význam slova cizozemec jest tak neurčitý, jako význam slova národ, jak patrno z té příčiny, že se jedno z nich druhým určuje. Cizozemcem totiž jmenujeme toho, kdo k našemu národu nepatří; který ale jest náš národ? — Rozličnými běhy historie pomátli se poměry mnohých národů, zvlášť evropských, tak velice, že již nyní těžko bývá rozeznati svůj národ od nesvého, našince od cizozemce, a proto se i mnozí za našich dnů v tomto ohledu tak velice matou, že nevědomky cizímu místo svému národu slouží a pomáhají.

Národem sluje v nejčistším a nejideálnějším smyslu veliký počet lidského plemene, jenž stejného původu jsa, svým zvláštním jazykem mluví, zvláštní obec (stát) tvoří, zvláštní své náboženství vyznává a zvláštními vlastnostmi a obyčeji od jiných patrně se rozeznává. Ačkoli původně každý národ všechny tyto známky na sobě měl, stalo se předc během věků, že již nyní z těžka najdeme národ, jenž by byl některou aneb některé z těchto svých vlastností neztratil a jiné za to od cizích národův nepřijal. Jako při jednotlivých lidech vidíme, že se slabochové rádi příkladem jiných a mohutnějších řídí, a že silnější duchové rádi smýšlení své ostatním vnucují: zrovna tak děje se mezi celými národy. Každá liška svůj ohon chválí, a každý by rád, aby se jiní dle něho spravovali. Tak pozorujeme patrně v dějinách rozličných národů, že vždy národ, jenž nad jiným národem zvítězil, podmaněnému vnucoval neb vnutil své státní zřízení, své náboženství, svůj jazyk, své obyčeje: ba již poroba sama sebou smutný ten následek vleče, že se poddaný rád ve všem dle pána svého řídí, chtěje se mu tak vyrovnati.

Abychom jen jediný ale rázný toho důkaz viděli, poukazuji zde na národ litevský.*) Tento národ, jednoho času přeslavný a mohútný, měl tenkrát svou národnost zcela zachovanou, svůj jazyk, své náboženství, svou vládu domácí, své obyčeje. Přišli němečtí křižáci a vnutili mu co vítězové jinou, svou vládu a katolické náboženství. Že se to po dobrém nestalo a jaké ukrutnosti se při tom dály, o tom nám praví historie. Když ale později v čas reformace tito němečtí rytířové-křižáci pouze z špatných soběckých ohledů (aby totiž statky, kterými jen osobně vládli, úplně co své a svých budoucích rodin obdrželi), protestantského náboženství se uchytili, museli ubozí Lotyšové rovněž katolickou víru opustiti a protestantské náboženství pánů svých přijmouti. Teď padla celá zem pod vládu Rusův, a sázím se, že ti chudáci Lotyšové zas budou časem svým nuceni, přijmouti víru pravoslavnou,**) jak se k tomu již některé počátky činí. —

Při takové, jako jest za našich časů v Evropě, pomíchanosti, kde obyvatelé rozličných státův jednu víru vyznávají, a

———

*) Litevský národ vzato zde v širším smyslu, v kterém se tak i Lotyši (Letten) i Litvíni (Lieven, Lithauer) dohromady jmenují. Vlastně jen Lotyšové jsou Němcům podáni; druhý kmen, Litvíni, stojí pod vplyvem národnosti polské.

**) S dobrou rozvahou a z důležitých příčin jmenuji vždycky náboženství ruské pravoslavnou církví, a proto také od tohoto slova upustiti nemohu, ačkoli se některým horlitelům nezalíbilo, roztrušujícím jakobych tím slovem ruskou církev za pravověřící vyhlašoval. Pravoslavný ovšem znamená po rusku orthodox, ne však po česku: u nás jak povědomo orthodox sluje pravověřící, a tak jsem nikdy ruskou víru nejmenoval. Jako protestanti katolickou církev jmenují též katolickou, protože ona sebe tak jmenuje, pročbychom nynější ruskou církev nejmenovali pravoslavnou? — Ačkoli jsem při pravoslavné církvi některé chvalitebné vlastnosti shledal proto však žádnému, kdo mne a pravoslavnou církev zná, napadnouti nemůže, že bych ji mněl míti pravověřící!

opět naopak v jednom státu mnohé víry panují; kde mluvící jedním jazykem v několika rozličných státech bydlí, a zase též údové jednoho státu rozličnými jazyky mluví atd., těžko jest již udati, co jest národ, a nejlépe snad bude, držeti se jediné jazyka a považovati také všechny ty, kteří jedním, zvláštním jazykem mluví, co zvláštní národ. Již proto také se jazyk nejpřirozenější známkou národnosti býti zdá, že každý národ sebe i jazyk svůj stejným jmenem jmenuje. Pokavad se udržel prvopočáteční a přirozený stav obecného zřízení, že každý úd obce také při spravování jejím náležitý svůj hlas měl, museli být všichni údové obce stejného jazyka, sice by si při radách a na shromáždění nebyli rozuměli; teprv co nastala poddanost a chlapství, počali se shrnovati do jedné obce (státu) lidé mluvící rozličnými jazyky, neboť se poroučeti může i bez slov, třeba bičem, ale raditi jenom pouze řečí.

Ostatně však mnohé věci také jeden národ od druhého dobrovolně a bez násilí přijal od té doby, co nastala větší vzájemnost mezi národy. Kdo nezná než své, ovšem že se vším spokojen bude; teprv porovnáváním naučíme se znáti nedůstatky, abychom ale mohli porovnávat, musíme mimo své i jiné viděti a seznati. Častým přibýváním cizinců do země a hojným cestováním našinců do cizých zemí zvětšuje se vždy obzor vědomostí, osvěta, neboť všichni lidi všechno vědí. Tím také vzrůstá, pokud národ národu nepřekáží, nejkrásnější ze všech občanských cností, snášelivost: kdo vlastní zkušeností seznal, jak urputně každý národ při svém mínění stojí, a jak blažen tímto svým míněním jest, nebude zajisté ani tak nemoudrým ani tak svéhlavým, aby mu své mínění vnucoval, neboť jen sprosťáci všechny hlavy pod jeden klobouk vtěsnati usilují, prohlašujíce mínění svá co neomylná.

Velmi patrné jest také působení, jaké cizozemci a zvláště evropští, na rozličné věci v národu ruském již měli, aneb posavad mají; a nebude škoda pro našince, seznati tyto poměry blíže, a sice je seznati tak, jak je shledalo oko nestranného v tom ohledu Čecha, poněvadž ostatní opisovatelé Rus, z jakého národu sami jsou pošli, také skrz takové sklíčko na ty poměry hledí, a skoro vždy působení vystěhovanců svého národu v Rusích dle možnosti vychvalují.

Rozumí se, že zde jen nynější stav cizozemského živlu, a to jmenovitě jen západoevropského popisovati budu. Vylíčiti všeliký vplyv cizozemštiny za minulých i nynějších dob, jest úloha pro moje síly příliš veliká, a studie k zodpovídání této otázky zajmuly by snadně celý život pracovitého badatele. Předce však by byla pro každý národ, jak se mi zdá, nejpoučnější a nejpůvabnější kniha taková, která by mu s podrobnostmi vykládala, kdy a jaké cizozemské živly buď obchodem, buď vojnou, buď cestováním, buď v knihách atd. do jeho domácího života stekly, a tudy v něm změny způsobily buď k horšímu aneb k lepšímu. Na tuto stránku ještě málo obrátili pozornost zkoumatelé dějin, ač se zdá být k poznání těch cest, kterými duch lidský ustavičně k většímu vzdělání kráčí, předůležitá.

Hlavní návaly cizích živlů za starších dob jsou: přibytí varážských (normanských) knížat, a s nimi, jak se zdá, již drobet feudalismu; pak svazky s Řeckem a s jižními krajinami a přijetí víry řeckokřesťanské, a konečně podmanění a jho tatarské. Od prvního počíná světlo v historii ruské, od druhého by bylo vlastně mělo také počít světlo v duších ruských: tak ale, jak stojí nyní křesťanská osvěta v rozsáhlé této říši, neosmělil bych se tvrditi, že již všech žádoucích a možných výhod lid ruský z přijatého křesťanství dosáhnul, protože se naučil dělat kříž (dvěma neb třemi prsty, pro mne vše jedno), a některé posty zachovávat, a volat: „Góspodi, pomiluj!‘

Jak bolestný, nešťastný a hanebný vplyv vzalo jho tatarské na další osud ruského národu, o tom by se daly mnohé truchlivé věci vypravovati: od té doby usídlilo se úplné chlapství a poroba v ruské říši. Nikdy předc potomci jednoho národu neutiskují se vespolek tak nelidsky, jako je hněte cizinec, u kterého se s zištností také spojuje národní zášť a opovržení, jaké skoro všichni sousední národové proti sobě mívají. Že největší část úvazků chlapských (leibeigen), v jakých selský lid ruský až dosaváde stojí, z této doby pochází, na to již svědčí pouhé jméno sedláka; slove totiž v Rusích ještě podnes křesťanem*) patrný důkaz, že celý

———

*) Christianín = křesťan, a křesťjanin = sedlák, se všemi odvozenými. Tato rozličná forma nikoho másti nebude, pováží-li, že kříž také krest sluje (ačkoli

poměr mužictva tenkrát povstal, když pánové křesťany nebyli. Historie nám dosti o tom zachovala důkazů, jak zvířecky Tataři s podrobenými Rusy nakládali. Nyní se ovšem osudy změnily; hrdý, zpupný Tatar jest teď poddán Rusovi, a pokorně roznáší po městech na prodej chaláty (župany), přinucen snášeti nadávky a posměchy malých uličníků, kteří na Tatary pokřikují kňáz! kňáz! (kníže), jakožto pichlavá narážka na jejich někdejší, nyní však již ztracenou mocnost. Semeno ale otroctví, které natrousili, vzniklo dobře, a kvete až po dnešní den, ušlechtěno a sesíleno západoevropskou zkušeností. A z toho již vidíme, že vplyv ordy (tímto jménem vyznačuje se v Rusích Tatarstvo) nikterak nemůže být nazván užitečným, byl-li ale nejnešťastnějším, o tom suďme později, až seznáme vplyv evropských hord a mezi nimi zvláště germanské.

Vždycky již za těch starých časů cizincové, a sice tiší k vůli obchodu neb z jiných pokojných příčin přišlí cizincové, u Rusův jakožto pokojného lidmilovného národu v úctě a míru živi byli, jako se o tom v nejstarších národních památkách a písních zřejmě dovídáme: a že jejich počet při tak hojném počtu rozličných sousedů zajisté neřídký byl, dá se snadno pomysliti. Že se od nich Rusové mnohému prospěšnému přiučili, podobné jest, jak mnoho to bylo a jaké věci, již nyní určiti bude těžko, nerci-li nemožno: tolik však s jistotou víme, že i sami Rusové jako všichni jiní kmenové slovanští již od prvopočátku tak nevzdělaní a divocí nebyli, jak by je němečtí spisovatelé dávnějších i nynějších časů rádi před světem vykřičeli, aby se tak zmírnily aneb poněkud odůvodnily a vymluvily neskončené křivdy a urážky, které národu tomuto někdy činiti v obyčeji měli. Šafařík teprv strhl roušku, kterou si tito učení pánové i sami sobě i ostatnímu světu zrak zastírali, a sice tak velice zastírali, že někdy a dost z husta sami sebe i se svou privilegovanou filosofičností a se vším jenom jim od Boha daným důmyslem v hrozný posměch uváděli. Tak u př. jinak dosti slavný badatel Schlözer na jednom místě svého výkladu Nestora tvrdí, že Slované okolo 859. ještě ani žádné zbraně na medvědy neměli, a sice proto, že jim toho času Kozáři uložili daň po veverčí kůži, nepak po medvědí!! Právě tak, jako bychom my, kdybychom se o některém Němci u př. panu Laubovi někde dočtli, že poliček dostal, již pouze z toho soudili, že Němci žádných hřbetů nemají, sice že by byl p. L. zajisté na hřbet utržil. *)

Poněvadž se teprv od časů Petra V. západní Evropština velikým pramenem a cvalem do Rus vlívati počala, od čeho se pak mnohé a veliké změny v národním životě dály, a poněvadž hlavní náplav těchto cizinců z německých zemí pocházel: zvykli si též němečtí spisovatelé o periodě této v tom smyslu mluviti, jako by teprv tady bylo počalo nějaké lidské vzdělání v Rusku, a sice hlavně jen působením německým; jako by před jejich příchodem Rusové byli ve své zemi jenom co nájemníci u vlků a medvědů živi bývali, jeden druhého při tom požirajíce. Každý však, kdo nějaký čas pozorně v Moskvě pobyl a pak odtud do Vilna aneb vůbec na západ, avšak s otevřenýma očima cestoval, mohl pozorovati, kterak kultura, výstavnost vesnic, vzdělanost půdy, zámožnost obyvatelů, ba i lidnatost čím dál od Moskvy k západu tím více ubývá, až pak v Bělorusi za Vitěbskem mezi Pinčuchy (lid tak zvaný) chudoba, zdivočelost a nelidská bída nejvyššího stupně dochází, kde lidé sami nečisti, chatrně oblečeni, tak řka v chlívech bydlí (jinak zajisté nazvati nemohu nuzné tyto chatrče, plné dýmu a tmy, s jediným, jako kvartová škartka velikým okénkem, srubené z netesaných, ani z kůry neoloupaných stromů, ba z kterých ani suky, jak náleží osekáni nejsou) a v neúrodných písčitých a močalovitých půdách sami hladem mořeni, ještě od pánů svých, Poláků, jak nanejvýš sevřeni jsou. Již pouhý pohled na tyto bídné tvory budí útrpnost;

Kristus = Christos) a že se ostatně obě slova chrystianin a kresťjanin skoro podobně vyslovují. Zdá se, že teprv později rozdíl tento v písmě přijat jest, aby otrok neznamenalo rovněž to, co křesťan.

*) Abych zde ještě jiný příklad o témž Schlözeru uvedl, jak směšně si Němci při posuzování jiných národů sami sochor pod nohy házejí aby klopýtli, připomínám o něm, že se, byv v Italii a v Římě, velice z pověrčivosti Vlachův horšil, že totiž při procesí odpadky voskových svíček pobožně sbírají. — Děje se to však zatím pouze proto, že se takové sebrané kousky opět na potřebu zpeněží, a jest to tedy jenom chvalitebná šetrnost a dobré hospodářství.

hloupost, nesmělost a zakrsalost, následkové bídy a zotročilosti, hledí jim z obličeje, zřídka v tomto kraji uzříš město, a jedním slovem bych dle přísloví řekl, že se tam čerti žení, jako to vůbec panům Polákům k veliké cti neslouží že jejich poddaní Rusíni a Bělorusi, ba téměř i Poláci mnohem hůř z ohledu materiálního bytu se mají, než Rusové u Ruských svých pánů. Tak výstavné vsi aspoň, jako ve Velkorusku a na pravé Ukrajině, těžko je kde v Polsce najíti.

Čím dále se pak blížíme k západu a k Vilnu, počíná se opět kultura a dobrý stav zvedat, a však to jest kultura již zcela jiného způsobu, než ona předešlá moskevská, jest to již kultura méně více podobná veškeré evropské. Z úvahy této vidíme, že jest Moskva střediskem kultury a vzdělanosti Ruské, která se odtamtud na všechny strany poznenáhlu rozšiřuje, a čím dále od Moskvy, tím více dle přirozeného běhu slábne. S druhé strany od západu šíří se opět jiná evropská kultura dál a dál na východ, a Bělorus jest to místo, v kterém se obě tyto kultury stékají, to jest vlastně, do které ještě žádná náležitě nepronikla. Zároveň má tato velkoruská moskevská kultura, stavba domů, topení, orba, chování dobytka, zřízení vozů a spřeže, domácí výrobky, kroj, smýšlení lidu, domácí hospodářství, zřízení obecní, obchod atd. atd. atd., tak původní, domácí, aspoň zajisté neněmecký ráz, že by již bylo těžko věřiti, aby ji teprv Němci a jiní cizozemci za Petra a později byli do Rus přinesli, kdyby ostatně z historie známo nebylo, že již od nepaměti před Petrem všechny tyto věci v takovém způsobu a na takovém stupni stály. Za čas dlouhé isolace a nespokojenosti se vší ostatní Evropou, v jaké byla většího dílu moskevská říše skrze mnohá století, musel se tam nevyhnutelně vyvinout zvláštní, jinde neznámý a od ostatních se různící život národní, který pak kvapný Petr V., nevím proč, násilně vykořeniti, a na místo něho jiný všeevropský a nejvíce německý zavésti usiloval. Malý však počet z těchto od Petra a následujících mocnářův nově uvedených věcí, byl věru užitečnější a lepší, než staré předešlé; větší část byly jen pouze jiné, o kterých se posud ani určiti nedá, byli-li zemi a národu ke škodě, čili k užitku; největší díl všeho toho novotářství byl však patrně jenom pravá záhuba národního štěstí. Že si však Němce vybral za vzor, dle kteréhož násilně a nejápně svou vlast přetvořoval, neopominuli arci němečtí spisovatelé, prospěšnost všeho toho jak náleží vytrubovati a předešlý stav národu snižovati. Tak na příklad náš F. F. Procházka 1786. v předmluvě k novému vydání Kroniky moskevské, přeložené od Matouše Hosya, co věrný žák Němců takto dí: „Nebo, jakož prvé národ Ruský v divokosti, nevzdělanosti, v neumělosti málo sobě podobných národů měl, tak zase nyní naproti tomu svobodnými uměními, poctivostí mravů, chvalitebností obyčejů, moudrostí zřízení zemských mnohá království předčí, a za žádným daleko pozadu nezůstává.“ Mluví totiž právě před tím o nových zřízeních Petra a Kateřiny. — A to jest ta všeobecná formule, kterou by rádi co starouznanou pravdu světu představili, ačkoli jest ona poctivost mravů, chvalitebnost obyčejů atd. právě taková, jako ta předešlá divokost a nezvedenost. A od koho by se také byli Rusové té dříve jim neznámé poctivosti a chvalitebnosti naučili? Snad od těch cizinců, kteří, sami jsouce obyčejně plevou svého národu, do Rus se přišli dovolenými a nedovolenými způsoby obohacovat a svítit ruskému kaftanu svým vzdělaným frakem?

Leč vizme již, jak a odkud přicházeli tito mesiášové, osvítit, zvelebit, oblažit, ba očlověčit ruskou zemi!

Za panování cára Ivana Vasiljeviče Hrozného přišel 1547. roku jistý Šlip, Sasík, do Moskvy, vycvičil se tam v jazyku ruském, a vychválil cáru, který toho času již znamenitě mocnost svou povýšiv přemožením a podmaněním mnohých vůkolních, ještě po větší slávě dychtil, zvelebenost všelikého německého umění, a tak dalece cára opanoval, že jej učinil poslem svým do Němec, aby odtud umělce všeho způsobu v hojném počtu do Rus přivedl. Šlip přednesl celou věc císaři Karlu V. na sněmě Augsburgském, odevzdav mu psaní od cára Ivana, načež Karel s celým sněmem německým bedlivě rozvažovali, slušno-li vyplniti žádost cára moskevského. Teprv když se Šlip, jmenem cára, kletbou zavázal, že ty učence nikdy do Turek nepustí (aby snad proti říši nevěřícím nepomáhali, proto že se tenkrát Němci pořád strojili na Turka) a že vůbec nic na škodu Němcům podnikati nezamýšlí, přivolil císař k jeho prosbě. Potom teprv

Šlip počal sháněti po celém Německu odhodlané na tak dalekou cestu lidi, a sebrav jich 123,*) odebral se s nimi do Lübecka, chtěje odtud mořem do Livonska cestu nastoupiti. Lübeckský však magistrát, srozuměn s celou německou Hansou a s rytíři (německými) Livonskými, ve strachu, aby snad takové uvedení německých umělců jejich obchodním a jiným výhodám nepřekáželo, závistivě a zrádně všechno překazili a Šlipa samého do vězení posadili, načež se jeho lidé rozprášili, a jen někteří z nich tajně se předce do Rus dostali. Jak se Hansa i řád livonských rytířů všelijak namáhal císaře německého proti ruskému cáru zaujíti, o tom nám svědčí list Filipa von der Brüggen, posla livonského k císaři, v němž praví: „Und der Muscobiter hat fur und fur mit ganzen Ernst und Vleis darnach getracht, wie er Leifflandt gemeiner Christenheit und dem heiligen Reich Teutscher Nation abzihen und unter seinen grausamen Gewalt und Unglauben bringen möchte,“ a že chce do své říše uvésti německé učence jen pod tou záminkou, aby chránil „allerley verdampte Sekten und Rotten, als: Sakramentirer“ atd.

Tomu ale všemu musíme rozumět tak, že se Hansa i livonský řád veliké moci Ivanovy (právě s nimi válčil) báli a jemu záviděli. Tak by se tedy to, co později Petr učinil, již mnohem dříve bylo stalo.

*) Dle vlastních zápisek téhož Šlipa, které se nyní v Královeckém archivě v Prusích chovají, bylo jich věru jen 123 (ač větší počet udávají), a sice byli: 4 theologové!, 4 lékaři, 2 juristé! 4 lékárníci, 2 operatoři, 8 ranhojičů, 8 lazebníků a holičů!! 2 rubitelé studní, 2 mlynáři, 3 tesaři! 12 zedníků, 8 truhlářů, 2 stavitelé, 2 litci, sklenář, papírník, 2 horníci, vodák, 5 tlumačů, 2 zámečníci, 2 hodináři, vinař, chmelař, sládek, penězoměnec, průbíř, 2 kuchaři! koláčník! solař (vyvářeč), kartář!, tkadlec, 4 kočárníci, řemenář, umělec vrcení másla, hrnčíř, tiskař, 2 kováři, kotlář neb měděnář, kramář (kořenář), zpěvák, varhaník, vlnotepec, sokolář, stukaturník, vyvářeč kamence, síry, 4 zlatníci, plechař, šmelcíř, knihař, krejčí!!! — Uvedl jsem je proto jen zejména, aby již každý sám uvážiti mohl, že umělci takových druhů již dávno a snad od nepaměti museli být v Rusích, jak to patrně z historie vysvítá.

Ostatně byl onen Šlip, jak ze všeho patrno, dobrá kopa, a držel věrně s cárem, od kterého peníze dostával, proti svým vlastním krajanům Němcům, které rozličnými úskoky ošiditi hleděl, maluje jim, jak se říká, straky na vrbě. Tak píše u př. v psaní, které sám ve jménu Ivanově k císaři Karlu učinil: „My (Rusové) jsme jednoho původu s Němci, jejich předkové žili ve Skythii a Sarmatii, mnohá naše (ruská) stará města, řeky, hory, mají jména německá. Proto si jednáme učence ne z Francouz, ne z Vlach, ale z Němec... Horlivě se strojíme táhnout na Cařihrad, kam nemáme od nás daleko.“ — (Z Moskvy jen 250 mil!) Potom později nějak Lübeckským z vězení utekl, a všelikde se na fatky potloukaje po rozličných osudech a nadělaných dluzích konečně se 1557. předce do Moskvy dostal, kde pak cáru rozličné lehkomyslné (jak je jmenuje Karamzin) návrhy činil: aby Ivan pomáhal císaři penězmi a lidem ve vojně turecké, aby mu dal 25 knížat v rukojmě, aby spojil církev pravoslavnou s katolickou, aby zřídil poštu z Moskvy do Augsburku, držel tam u dvoru císařského posla s dobrou kuchyní, aby přijmul 6000 německých vojáků do služby atd. Ač se ten hlavní zámysl Ivanův nepodařil, bylo předc dosti mnoho Němců při dvoře cárském, jakožto nástrojové jeho ukrutností, mezi nimiž se hlavně dva pastoři Kalbe a Westrman hanebně vyznamenávali; také mezi Opričníky*) nemalou roli němečtí vystěhovanci hráli, jako vždycky tyran proti vlastnímu národu cizinců za nástroje užívá, aby útrpnosti neměli. Později teprv po cáru Borisu Godunovu dostali Němci nynější tak nazvanou německou slobodu, zvláštní předměstí v Moskvě, v kterém dobrých výsad požívajíce sami bydleli. Ruský lid je jmenoval Busurmany, protože mu protestantské jednotvárné služby boží připomínaly Tatary.

Petr V. chtěl teprv přes koleno zlomit celou národnost ruskou, a podivnou maje proti všemu domácímu nenávist, ničeho si nevážil, leč by to německé bylo. Opustiv národní Moskvu zřídil v bahnech čudských cizozemským miláčkům svým

*) Opričníci byli tělesná stráž Ivana Hrozného, zpurná dovádivá láje, čeládka, která si s lidem i s bojáry všelijak nakládati a nad nimi bez trestu ukrutnosti a libůstky své prováděti dovolovala.

nové eldorado Petrsburk, město až posud cizozemské; všechno, nač jen se pomysliti dá (a proto ani nebudu vypočítávat) zavedl po cizozemsku, sám nejraději s cizinci obcoval a jako s sobě rovnými zacházel s nejsprostšími.*) I po holandsku se sám podpisoval Piter (rusky se píše Petr a vyslovuje Pjotr jednoslabičně), a s velikým nákladem poručil vydat Nový Zákon Bibl. v holandském a církevním ruskému jazyku, aby se čítajíce biblí Rusové holandsky učili. I privátní osoby násilně přinucoval ku kroji a obyčejům cizím, a tak zpotvořil i ten boží dar jazyk ruský nesčíslnými zhola německými slovy (přijatými bez nejmenší proměny), až se je na věci tištěné toho času lítost podívat. Tehdy vešla do zvyku slova Obrpolicmejstěr, gálstuch, soldat atd., mezi nimi také obrsvěščeník, jako by řekl obrkněz!! Kateřina sice mnohá z nich opět vypudila a ruská přiměřená zavedla, předce však jich mnoho ještě v jazyku ruském kočuje, a pomáhá jej zároveň s cizozemskou syntaxí a doslovně přeloženými frásemi hyzdit. Neboť jazyk velkoruský, jak jej prostý lid mluví, velmi se liší zvláště v syntaxi, ačkoli také ve slovnickém ohledu, od písemního jazyka, abych tak řekl kancelářského, který se jen mezi úřednictvem a jiným lidem, čtoucím knihy, mluví. Vyniká tento pravý jazyk lidu původností a čistotou národní, jakož i krátkostí a určitostí; spisovatel ruský Dal-Luganskij některé své věci takovou řečí sepsal.

S jakou povrchností se ostatně všechno cizozemské tak nakvap uvádělo, o tom zde jen uvedu jediný příklad. Petr nařídil, aby každý cizí voják, který se do cárské služby přihlásí, hned v té hodnosti byl přijat, v které již jinde byl sloužil. Přihlásil se jeden, který byl capitaine des armes (t. j. méně než sergeant). Tlumočník to ale přeložil chudý kapitán, načež Šeremetěv: „Tedy jej učiním bohatým kapitánem!“

Petr také zavedl činy s úplným titulkářstvím, jak se vedlo u nebožky babičky chatrné paměti Svato-římsko-německé Říše, a rozdělil své Rusy, jako dělí němečtí kupci své zboží: ordinar, mittel, fein, extrafein, superfein. Od té doby povstali v Rusích mužové narození, dobře-narození, velmi-dobře-narození, vysoko-narození, přede-všemi-výborně-narození a vysoko-přede-všemi-výborně-narození, samé věci, o kterých by jak myslím nejlépe porodní babička svědectví dáti mohla; i nedivím se tak tomu, že takové titule Němci vymyslili, nýbrž více tomu, že se na světě našli jiní následující jejich příkladu. Ovšem že jsou mezi Rusy jednotlivé bystřejší hlavy, které se takové odměřenosti činů v duši své posmívají, a vyšla také karikatura s nápisem: Činy se vespolek ctí, kterou k vůli slušnosti popisovat nemohu. Většina ale zakrněla ve všeobecném zvyku. Nejvyšším důkazem, jak ohromná a nepřirozená byla náklonnost Petrova ke všemu německému zdá se mi býti to, že prý opravdu úmysl měl, zavésti místo pravoslavné víry protestantskou; což zajisté mnohý, komu organická spojenost celé národnosti ruské s pravoslavností známa jest, ani věřiti nebude. K dovršení všeho toho, co Petr způsobil, zavedl potom později také Pavel císař ještě pruské čepice, pruskou uniformu a pedantskou disciplinu ve vojsku.

Za císařky (sic) Anny byl onen zlopověstný Biron neb Biren (vlastně se jmenoval Bühren, pocházeje z německé rodiny v Kurlandsku) všemohoucím pánem Anny i celého mocnářství. S bezbožnou zuřivostí kazil všechnu národnost, vypuzoval Rusy z úřadů a sázel za ně krajany své, a nespokojené s tím řízením Rusy dával jako z hračky odpravovat. Může se říci, že po čas jeho mocnosti jediné Němci v Rusích vládli, a to ve všech úřadech občanských i vojskových; že nic jiného na starosti neměli než se jak možná z cizého jmění obohatiti, ani doložiti nemusím.

Za Alžběty se poněkud stala reakce národní strany, za ní povstal básník a jasná hlava Lomonosov, začalo se divadlo hráti v národním jazyku, a ruská přívětivost spojená s francouzskou zdvořilostí, počínala vypuzovat chladné ceremonie a pedantství germanské.

Ještě větší skvělosti a rozšířenosti nabyl však živel francouzský za panování cářice Kateřiny II., kterou také někteří pochlebníci nazvati chtěli Velikou. Již od mnohých a ne s křivdou vyřčeno jest že mezi všemi snad národy evropskými Němci nejméně příchylnosti k své vlasti cítí, honosíce se jakýmsi duchem všesvět-

*) Zvláštnůstka při Petru V. bylo to, že tarakány (brouky ty, které my nazýváme šváby a Poláci prusáky), velmi nenáviděl a také se jich až směšně štítil.

ským, kosmopolitickým, a když potom své i tak dost chladné filosofské srdce mezi všemi národy rozdělí, což se dostane vlastnímu? I při cářici Kateřině toho máme podivný příklad. Tato z německé krve pošlá princezka do takové nenávisti si vzala všechno německé, že se mu všude protivila; Rogersonovi, Anglickému lékaři svému, řekla prý, když jí pouštěl žilou: „Pusťte, pusťte mi hodně, ať mi nezůstane ani kapky té německé krve v žilách.“*) Se všemi předními tehdejší radikální filosofské školy francouzské stála v nejbližších poměrech, a trpěla při dvoře svém, ba podporovala francouzské filosofy až zbytečně a nepotřebně svobodného smýšlení, při tom však neopominula z ukrajinských Kozáků, kteří až po tu dobu volní lidé byli, rabů nadělati a pánům je do chlapství darovati neb zaprodati. Jinak ale, ačkoli všude v úředních záležitostech místo německých jmen ruská uváděla, a formy drobet pohyblivější a původnější vymýšlela, předce zůstalo, ba ustálilo se německé kancelářství se všemi svými přívěsky a škodnými následky. Za ní také přestali Němci hlavní převahu při úřadech míti, vyjímaje policii, která hlavně v jejich rukou byla, jakož se v tom ohledu zvláště Schwarz (vynálezce utočky [kachny], výborného torturního nástroje), Tole, Vogel, Härtl vyznamenali. Ostatně však v každém ohledu podporovala ruskou národnost, a přede vším zdvojnásobila velikost ruské říše uvedením jediného písemního jazyka i v Malo- i v Bělorusi, a způsobem zalidňování jižních novoruských gubernií. Jaké plány pro budoucnost měla tato podivná paní, vysvítá již z toho, že vnuka svého nejen jmenem Konstantina pokřtiti dala, nýbrž mu také kojné a chůvy řecké vypsala, a zcela po řecku jej vychovati poručila, kterého také nazývali hvězdou východu země. I o příbuznosti slovanských národů mezi sebou počalo se tenkrát při dvoře jejím věděti.

Skrze veliké vojny za časů Napoleona, v kterých nesčíslná vojska do veškerých téměř zemí evropských přišla a způsob života v nich poznala, znamenitě se rozšířil obor vědomostí ruského národu, a směle nazvati mohu tento vplyv cizozemštiny nejužitečnějším. Když se národovci sami v cizích zemích ohlídnou, jest to vždy s menším nebezpečenstvím a škodou pro národnost, než když se cizinci do země navalí, poněvadž ti obyčejně mnohé jiné soběcké ohledy mívají mimo vzdělávání toho národu, mezi který se usadili. Také nejnovější vlády Alexandra a Mikuláše Pavlovičův tu chválu zasluhují, že se o zachování a povznešení ruské národnosti všemožně starali, a jakkoli ještě posavad moc cizozemštiny veliká zůstala, podřídili předce všechno domácímu živlu, který vždy více mocným a panujícím se stává. Jediná ještě v tom ohledu nevyplněná žádost národně smýšlejících Rusův jest ta, aby se opět Moskva stala sídlem vlády a nenesla již déle pouhý titul města sídelního. Nový veliký palác (dvorec) carský, který se právě teď na nejlepším místě v Kremlíně staví, a vznikající právě železnice z Petrohradu do Moskvy podávají k tomu nejlepší naděje, protože tak hlavní příčina sídla v Petrohradě, totiž dobré spojení s ostatní Evropou a nedůstatek přiměřeného palácu v Moskvě, již přestanou, ba ještě nová výhoda, totiž centralisace a lepší spojení s jihem se získá. Takovým pádem stal by se Petrohrad ruským Terstem na severu, takovým jako jest Oděsa v jihu, a mátuška Moskva, starodávní miláček všech Rusů, došlaby opět své zasloužené slávy, zároveň ale stal by se hlavní krok k úplnému zničení a paralisování všeho neruského v Rusích.

Leč vizme již, v jakých poměrech až posavad cizozemština v Rusích k národnímu živlu stojí, abychom posouditi mohli, jak mnoho ještě a co k emancipací ruštiny zapotřebí. Jak věci stojí, domyslí se již každý hned, podotknu-li, že jest slovo inostraněc (cizozemec) již samo sebou titulem. Jakmile se cizinec, přišlý do ruského státu, v prvním nejbližším hranice guberniálním sídle objeví, musí hned svůj z vlasti přinešený pas odevzdati a v kanceláři guberniální zůstaviti, a místo něho dostane již ruský, na kterém se jeho vlastnosti hlavně takto určují: Cizozemec, X..ský poddaný X. Y., a tento titul mu již tak dlouho zůstane, pokud v Rusi mešká, nestane se ruským poddaným, při čemž se však bezpochyby k vůli pořádku a stejnosti také Švejcaři, Hamburčané a občané severoamerikánských Sjednocených obcí atd. jinak nejmenují, než Švejcarský, Hamburský, Severoamerikánský

*) Na soukromém její divadle, do kterého jenom důvěrnější přístup měli, hrával se také: „Kníže Wurstberg“, karikatura pedantské etikety při tehdejších malých dvořích německých.

poddaný. Jméno cizozemec dává každému v občanském ohledu, jestli se ostatně dle naznačených pravidel chová, veliké výhody, a v společenském poměru považuje šlechta ruská každého cizince evropského, je-li jen slušně oděn a znatel způsobů, co sobě rovna. Neodvisle živouce pod ochranou svých konsulův neradi se dávají takoví cizincové do ruského poddanství, leč by se nějaké živnosti uchytiti chtěli, ku které toho nevyhnutelně zapotřebí: neboť zisk peněžitý jest účelem všech do Rus přicházejících jinozemcův, a o těch několika, kteří jiné šlechetnější ohledy mají, ani zmiňovati se nebudu. Znamenitě veliké a lehké výdělky, kterých se každému i dost málo cvičenému dostává, pro křehkou sklonnost šlechty k obyčejům a věcem jinonárodním, a pak neobyčejná snášelivost Ruského lidu, lákají těchto chtivých evropských ptáčků vždy veliké množství na domnělé ledovaté a vlkovité stepy ruské. Kromě francouzské země není cizinec nikde tak vlídně a zdvořile přijat jako v Rusích (totiž od lidu, neboť o úřadech zde nemluvím); aniž se kde jinde u lidu větší šetrnosti a snášelivosti k cizím obyčejům a k cizímu smýšlení najíti může. I o náboženství, v kterém lidé nejméně snášeliví bývají, totéž se říci musí, a vedlé pravoslavných chrámů najdeme v Moskvě tři katolické, protestantského každého vyznání, ba i mečetu mohamedánskou, které prostý Rus, ač do nich nevstupuje, předce v uctivosti má, zajisté před každým smeknouti a křižovati se neopomine, dobře věda, že to jest chrám jiné víry. Pravoslavná víra však předce tak velmi v duši každého Rusa vkořeněna jest, že se mu ani možnou věcí nezdá, aby mohl jinou vyznávati, zdá se mu jako jazyk již přirozena, jako by se s ní každý Rus již na svět rodil. Ani rozkole (sekty) mezi sebou nepovažují za jiná náboženství, nýbrž pouze co nedovolené zvláštnůstkářství. A co již nejpodivnější věc, že i kněžstvo jejich, ačkoli jinak svému náboženství zcela a horlivě oddané, předce proto jinověrci nepohrdá, tím méně je pronásleduje. Professor Blasius sám vypravuje ve svém cestopisu po severním Rusku, jak se nad ním, když byl v Usťugu na smrt nemocen, ruský kněz modlil; a ve vsi hrnčířské u Moskvy kopaly se od starodávna na svatodušní svátky hroby pro cizince, popové čtli panichidy (requiem) a národ se modlil za lidi, jichž jméno, víra a původ znám nebyl. Máme však v historii nějaké stopy, kterak asi ruské kněžstvo takové snášelivosti se naučilo. Tak cár Ivan IV. pokáral metropolitu pokutou 6000 rublů za to, že Němci jakémusi pro víru násilí učinil. — Za Petra V. jistý mladý z učení Leydenského vrátivší se lékař spálen jest od kněží proto, že se prý dle jejich mínění rouhal svatým obrazům. Naschvál ještě oheň dále od něho položili, aby se tím déle pekl a mučil. Za to se jim však Petr co nejhůř pomstil, nařídil jim totiž takovou věc, kterou by jakživi dobrovolně nepodstoupili, totiž studovati a učiti se každému 4 léta, a pak zkoušce se podrobiti. Kromě toho, aby jim vůbec choutka k pečení bližních svých přešla, odňal jim moc nad životem, jsa pevně přesvědčen, že ti, jimž uloženo pečovati o život věčný bližního svého, žádným způsobem jej o časný život přiváděti nemají.

Právě ale k svému účelu nesmíme zde považovati jen toho za cizozemce, jenž ve svém pasu takový titul nese: poněvadž jest mnoho lidí nazvaných sice již ruskými poddanými, proto však předce v ničem nerozdílných od cizozemců. Zdá se nejvhodněji bráti zde do počtu cizozemcův všechny ty, kteří sami sebe nejmenují Rusy, a také u národu ruského (ne u vlády) cizozemci slovou. Podivný je v tom ohledu zvyk, že v obyčejném životě jenom Evropci jméno inostraněc dostávají, a již Turci, pak Asiaté jenom zhola národním svým jmenem se označují jako: Persid, Čerkes, Tatar, Kytajec atd., ba také Grek, z čeho se zdá, že ruský lid se slovem inostraněc již nevyhnutelně frak a kroj modní spojuje. Ačkoli ostatně každý národ evropský tam v Rusích své zástupce má, předce jest největší počet Němců, Francouzů, Angličanů, jako též tyto tři jazyky u Rusů ze všech ostatních nejobyčejnější jsou. Švejcary, kterých znamenitý počet do Rus přichází beru zde buď k Němcům, pocházejí-li totiž z východních, buď k Francouzům, když jsou ze západních Švejcar.

Vzdělaným slouti v Rusích a neuměti aspoň jeden evropský jazyk, jest nemožná nebývalá věc. Obyčejně však každý vzdělanec i německy i francouzsky mluví a kromě toho ještě mezi vznešenějšími anglicky i vlasky. Francouzský a německý jazyk přednášejí se co řádné předměty na gymnasiích i universitách, z toho však by ještě následovati nemuselo, by každý kdo studia skončil, vskutku těm dvěma jazykům rozuměl a jimi mluvil. Vímeť zajisté, že něco jiného jest učiti se věc ve škole, a něco jiného uměti tu věc, a proto by oba

jazyky nikdy tak hojně nekvetly v Rusích, kdyby jim veliké množství bydlících tam Francouzů a Němců co tučná mrva neslou- žilo. Francouzský jazyk jest mezi šlechtou, mužskými i dámami, tak povšechný a za- kořenělý, že jej již prostý lid považuje ja- ko nějaký panský jazyk, a ničemu se ru- ský sedlák tak nediví jako tomu, že jest za mořem v Němcích země, kde i sedláci mezi sebou francouzsky mluví (Francouzsko totiž, neboť prostý lid ruský všechny Evropany Němci nazývá). Ně- mecký jazyk již v mnohem menší vážnosti jest a nebylby tak rozšířen, kdyby tolik rodilých Němců všude v úřadech a mezi řemeslníky a obchodníky roztroušeno ne- bylo.

Největší, a dovoleno mi zatím buď při- dati nejzáhubnější vplyv mají tito cizozemci jakožto vychovatelé. Té- měř všichni vychovatelé u zámožnějších rodin jsou buď Francouzi neb Němci neb Angličané. Jako se všude jinde u vyšších rodin při vychovávání dětí hlavně dbává na poznání několika jazyků, tak se zas o Ruské šlechtě bez mnohých výminek říci může, že kromě toho na nic jiného nedbá. Ačkoli se skoro v celém světě i u nás v Čechách považuje za jistou známku vzděla- nosti, mluviti kromě svého přirozeného i jiným neb jinými cizími jazyky, musíme si zde předce jako mimochodem a příleži- tostně povšimnout něčeho, co snad každé mamince, když děti své cizím jazykům učiti dává, nenapadne. Četl jsem kdesi, že člověk když dva jazyky umí, jako by se byl zdvojnásobil, za dva platí; a úplně se s výrokem tímto srovnávám. Jenom mi buď povolen malinký závěreček nebo klausule.

Když se zdvojnásobí a jako za dva pla- tí, velmi patrno, že ku př. moudrý a chytrý člověk, naučiv se třem jazykům, za tři moudré a chytré platí, naopak ale hlupák rovněž mluvící třemi jazyky nikoli třem moudrým a chytrým, nýbrž jenom třem hlupákům se vyrovná. Pročež tedy roz- umnému jest prospěšno znáti více jazyků, nerozumnému však pouze na škodu. Ne- boť se rozum a zkušenost, nerozum a zpo- zdilost ukázati může nejvíc jen řečí, a proto také čím více kdo umí jazyků, tím více k tomu příležitosti nabývá, z čeho již jasně vidíme, že by nemoudrému nebo jak se v bibli velmi dobře jmenuje, muži bláznu, nejprospěšnější byla němota, a poněvadž jenom řídkým vyvolencům ta- kového štěstí přáno, tedy alespoň aby se jediným jazykem spokojil.

Obraťme již tuto klausuli k Rusům sa- mým a k cizozemskému vychování šlechti- ckých ruských rodin. Sám professor Bla- sius, kterému se ta čest dáti musí, že mezi všemi Němci nejnestranněji a nejmoudře- ji o Rusku psal, praví na I. 54 str. svého cestopisu: . . . wir suchten die klugen Leu- te auf, deren es unter den rasirten Russen unverhältnissmässig weniger gibt als un- ter den bärtigen. Oholenými zde nazývá šlechtu a vousatými prostý lid, a z toho již patrno, jak prospěšný vplyv vychování cizozemské a vůbec evropština na Rusko posud vyvedla, neboť jenom šlechta, t. j. oholení Rusové pod její působení přišli, národ sám ještě skoro nic. A také jen dost malinko si prohlídneme osobnosti ty, které jakožto vychovatelé evropské vzdě- lání rozšiřuji, a hned pochopíme, proč jsou vychovaní Rusové hloupější než nevycho- vaní. Anglické pradleny, francouzské šva- dleny a magazinérky, markérové, friséro- vé, pomádníci atd. bez nejmenšího vzdě- lání, a při tom zhýralí a lehkovážní poběh- líci a poběhlice, kteří kromě toho, že ne- jsou Rusové, pražádné jiné zásluhy nema- jí, dostávají často do svých rukou a k vy- chovávání šlechtickou mládež. Nejlehko- myslnější v tom ohledu jsou Francouzové. Nemilujíce dle své národní povahy upou- tanost, volívají si vždy když do Rus při- jdou, jiné nevázanější a veselejší řemeslo než vychovatelství, a teprv když se jim nevede, uchytí se pak mentorství. Znal jsem sám několik bankrotovaných voňav- kářů a fabrikantů viksu, kteří se pak paedagogy stali, a však s pevným ú- myslem, jak se několika set dodělají, opět k bývalému se navrátiti. Již samo sebou rozumí se, že se od takových lidí kromě jazyka děti praničemu dobrému naučiti ne- mohou. Jest ovšem zákon, že se jen ten cizozemec v Rusích učitelem státi smí, který vykázav se napřed, že i doma ve vlasti své ním býti může, ještě zvláštní zkoušku v Rusích podstoupil. Tento však zákon jako by nebyl, protože každý bez vysvědčení a bez zkoušky může být ne učitelem, a však dohlížitelem na děti, a tedy se jenom o jmé- no, ne o věc jedná. Němci mezi vše- mi ještě bývají nejučenější, ačkoli zas nemotorní a často pijáci. Při tom vycho- vatelé obojího pohlaví jaksi se k domácí- mu nářadí počítají, jakožto nějaký luxus, a poněvadž se asi patero rozličných tříd vychovatelův rozeznává, které jménem, vážností i platem od sebe rozdílné jsou:

stará se také každý titul svého paedagoga dle možnosti vyvýšiti a při tom paedagogům ostatních domův zas naopak nižší jména dává, než od svých pánův užívají, a tak šlechta ruská nejen nářadím, kočáry, koňmi atd., leč také vychovateli svých dětí a jmenovitě jejich titulem mezi sebou zápasí. Přesměšné bývají scény, když se z několika domův děti se svými vychovateli a vychovatelkyněmi dohromady sjedou, a páni mentoři dovádivou mládež v rozličných evropských jazycích okřikují každý ve svém, co se velice podobá honbám, kde se také ovšem jen na psy v takových krátkých cizojazyčných sadách povolává. Málokterý ze všech těchto paedagogů zná alespoň poněkud poměry ruské, a proto se od nich také mládež pro život budoucí, pro život ruský vzdělati nemůže; nejvíce jich vnitrně nenávidí národ ruský a všemu ruskému se jen posmívají, jenom své neruské za něco ceníce, a odtud se pak béře odvrácenost šlechty ruské od všeho domácího a nemoudrá touha po všem zahraničném, třebas to opravdu mnohem horší bylo. Všechna ráznost, podnikavost, pružnost, otužilost ruského charakteru zmaří se v mládeži šlechtické od těchto najatých cizozemcův; pravé ruské dítě neodnárodnilého ruského člověka staví se s rozhalenými prsami do 30° zimy, a chlapci šlechtickému mažou v létě tváře octem, aby jej komáři neštípali!! I za ruský jazyk se šlechta stydí a u veřejnosti nikdy skoro ruským jazykem nemluví, ba jsou zvláště mezi vyššími paními osoby z ruských rodin pošlé, neumějící dokonce ani rusky mluviti!!! a špatně rusky mluví skoro všechny vznešenější dámy! Kroj, obyčeje, vyražení, vzdělání, smýšlení, sympatie, zkrátka všechno mají cizozemské a vlasti své nejsou ku ozdobě a na podporu, nýbrž k obtížnosti; z krvavého potu ruského sedláka živí oni nepotřebný zahraničný hmyz, který se jim po všem, navrátiv se do vlasti své, ještě posmívá.

Omluviti zde může šlechtu ruskou jediné to, že vůbec každá šlechta velmi slabě národnosti své se drží a snadně národ i jazyk svůj opouští, zvláště potká-li je neštěstí, v kterém pádu se také hned vítězné národnosti přichytí. Když jsme již jednou v podobném ohledu národ litevský na příklad uvedli, učiníme to zase. V čas mohútnosti litevského národu byla šlechta jeho rovněž litevská; když se na pobřeží Němci zmohli, přidala se k Němcům; v čas květu kozáctva přiznávala se k řeči a národnosti maloruské; když Poláci zvítězili, přijala řeč a národnost polskou, a teď zas národnost a řeč velkoruskou. Jsou teď některé vznešené rodiny v Rusích, a kterých se s jistotou provésti může že ve 3 stoletích čtyrykrát řeč a národnost svou proměnily, jak toho kdy potřeba a užitek kázaly. Ostatně i národně smýšlející ruská šlechta jest okolnostmi téměř nucena bráti dětem cizozemské vychovatele; rodilý Rus, který by jen poněkud na vychovatelství schopnosti a vzdělání měl, najde vždy ještě v službě cárské skvělejší vyhlídky. Počet studentů na universitách ruských posavad ještě daleko zůstává nižší, než by dle potřeby zemské býti měl, a jak myslím nejvíce pro nedůstatek primárních škol, z kterých veliká část pouze na papíře ministerstva národního osvícení stojí. Jediný tedy prostředek, který k vyhnutí se cizím vychovatelům zbývá, jest, aby sami rodiče děti své dle možnosti vychovávali a učili, což se také na mnoha místech děje, a však jen co řídká výjimka.

Jakožto veřejní učitelové na universitách a gymnasiích atd. přicházejí posavad sice někteří cizozemci, nejvíc co učitelové jazyků, hlavní však perioda jejich skvělosti již pominula, poněvadž se vláda všemožně stará, obsaditi všechna místa domácími, nešetříc při tom žádného vydání.*) Dříve ovšem byly ruské profesury pro německé profesory zlaté stolice, na kterých několik let poseděvše, s plnými měšci domů se navraceli, zanechávajíce studenty v takovém stavu, jak jim odevzdáni byli. Znamenitý německý filolog M. pobral tam ještě v Moskvě z patriarchální bibliotéky drahocenné rukopisy, bezpochyby z vděčnosti. Neboť jak zdvořile s nimi nakládáno, dokazuje již to, že se od nich ani nežádalo, aby se naučili rusky, a oni buď latinsky buď německy vykládali. Ještě nyní jest jeden profesor v Moskvě, který, ačkoli rodilý Lužičan a již 14 let v Rusích se zdržuje, přece posavad rusky neumí! A slavná akademie Petrohradská, tak bohatě penězi nadaná, jest posavád ještě více invalidovnou pro

---

*) Považíme-li, že skoro každý z budoucích profesorův přes celé gymnasium a universitu, tedy 12 let, na útraty vlády živ jest, a sice dost nákladně, pak ještě několik let za hranicemi na útraty vlády cestuje, co též mnoho tisíc rublů stojí: musíme již uznati, že ruské vládě profesorové dost draze přijdou.

Němce než pro Rusy. Velmi málo posud vydala, co by ruské akademie dostojno bylo, ani pořádný slovník. Neboť slovník dosavádní ruské akademie, ačkoli na pohled dost obšírný se zdá, vypadal by přec proti našemu slovníku, kdyby se takovým způsobem vytisknouti dal, jenom jako slabikář.

Zde se také ještě zmíniti musím o mnohých ohromných a velikolepých institutech, pensionátech atd., do kterých se veliký počet dětí venkovských šlechticů a jiných možnějších rodin, nejvíc ale děvčat, na vycvičenou odevzdává. Neuvěřil by žádný, jak veliké a nádherné paláce cizozemští ředitelé takových pensionátů buď sami mají neb najímají. Ostatně však o nich všechno to platí, co jsem dříve o soukromném domácím vychování skrze cizozemce pravil, s připojením ještě všech těch škodných následků, které vůbec takové instituty ve všech jiných zemích na vychování mívají. Francouzský a německý jazyk a ostatní věci, které jen tak člověku slabého zevnitřního lesku dávají, jsou hlavními předměty takových ruských institutů; na zvelebení charakteru, srdce, rozumu a na potřebné vědomosti jenom slabý ohled se béře, a mladý lid, vyšlý z nich do života, jest na mnoho let aneb na vždy, abych tak řekl, zmrzačen na duši.

Sem také náleží poněkud synové Aeskulapa, Němci, kteří aspoň tělesně trochu Rusům nahražují za škody duševně jim způsobené. Posavad ještě se může říci, že většina lékařů Němcové jsou a lékárníci skoro napořád. Kdybych se nebál kritiky (že do Musejníka tuze lehce a nevědecky píši), neopominul bych některou směšnou figuru z těch německých doktorů a apatykářů pro obveselení váženého čtenářstva předvolati, jak neohrabaně si totiž mezi pohyblivým ruským lidem počínají: takto ale nemohu než poukázat na Gogolovu humoresku Nos, kterou jsem přeložil, a v které se výborně vypisuje německý doktor.

S bolestí také a s velikou bolestí mluviti budu o cizozemských umělcích, do počtu kterých zde, k vůli krátkosti a nic na ujmu jednotlivcům, beru koncertisty, zpěváky, herce, jezdce, pimprláře, kúzelníky, čaroděje, psáře, flašinetáře atd., kterým se všem v Rusích vede jako v ráji. Velicí koncertisté evropští přijíždějí jen do Petrohradu, do Moskvy, do Oděsy a berou jen 5 neb 10 aneb dokonce jen 10 neb 15 rublů za bilet.*) Když se některému v Petrohradě divili, to již Moskevské obecenstvo nevyhnutelně musí být v extási, a o umělci, jenž v Petrohradě ještě slyšán nebyl, neopováží se nikdy Moskva pronésti svůj soud. Nižšího způsobu hudebníci a šumaři buďto za vysoký plat co domácí a veřejní učitelové hudby slouží, aneb kočují po guberniálních a jiných městech, nosíce s sebou číslo některého Petrohradského žurnálu, do kterého pan redaktor za dobrý plat několik pochvalných slov o nich byl postavil, jakožto mandat, aby se jejich umění všem pravoslavným líbiti muselo. Totéž rozuměj o všech ostatních. — Opera ruská bývá jen někdy jako naše nedělní české divadlo, takto ale je v Petrohradě vlaská, v Moskvě německá opera. Německá opera! za 100 let již na to bude muset historik umění ruského důkladné vésti důkazy, aby jen tomu Rusové uvěřili, že u nich nebyla ruská, nýbrž **německá** opera! Kromě toho jest v Moskvě i francouzské divadlo a hraje se někdy rusky, někdy francouzsky, tak asi stejněkrát. Ještě jsem se tomu divil, že se každý den nehraje francouzsky, a rusky jen v neděli od 4—6, tak jako u nás v Praze! V tom nás ale předce Moskvané již přestudovali! Nejsa ve věcech hudebních znatelem nesmím zde nad tou německou operou v Moskvě hanlivý usudek pronésti, tím méně proto, že Čech ředitelem orkestru jest: tolik však jsem na sobě zkusil i od ostatních cestovatelů slyšel a četl, že jest církevní zpěv ruský mnohem původnější, dojímavější a také krásnější než opera, obzvlášť v některém mužském klášteře, kde chory dobře zavedeny jsou. Zvláště Malorusko honosí se výborným hlasem synův a dcer svých. — O ostatních kunstyřích mluvil jsem již na jiném místě (Gulaňje ve Včele), aby se však jedna scéna pro svět neztratila, kterou jsem častokrát vídíval na ulicích, opíšu ji zde. Představ si, vysoce vážený a mnohovážený čtenáři, v zimě, když všichni lidé v kožichách vězí, na ulici Moskevské člověka cizozemce v každém ohledu zcela jiného, v ošumělé fracčici, s huňatou k tomu čepicí, bačkory na nohách, pod frakem dlouhý flanelový lajblík; na zádech má ten člověk přivázaný flašinet, na který, nezůstana při tom státi nýbrž vyšlapujíc vážným taktovým

*) Rubl asi 1 zl. 10 kr. v. č.

krokem, jednou rukou k zadu otočenou hraje, a druhou rukou velikého pudla v červeném fraku vedle sebe jako při polonézu vede, opice rovněž v červeném fraku sedí mu na kolovrátku. Při tom se nevyhnutelně zdá, jako by tou rukou, kterou kolovrátek točí, také zároveň celou mašinou svého těla, jmenovitě nohama pohyboval, podobaje se asi zdlouhavému, ale velmi zdlouhavému lokomotivu. K tomu ještě jest to, co na kolovrátku hraje, nějaké majestátní graduale, a za ním manželka jeho na provaze vede asi 6 jiných psíků, rozličného kalibru, s generálskými klobouky na hlavách, v červených frakách, každý z nich ale s rozumnější a čipernější fisiognomii než pan principal; k závěrce ještě jeden pudl, zapřažen do vozíka, jako hrubá artilerie veze rozličné kouzelnické nářadí. Takto táhnou vítězoslavně po ulicích tak dlouho, až je někam do domu na výdělek zavolají. Této pedantsko-komické sceně dodává pohyblivý ruský život na ulicích konstrastem svým tím více komičnosti, a ubezpečuji, že každý, třeba by v nejtěžkomyslnějším spleenu již s provazem v ruce jenom příhodného k oběšení místa hledal, jakmile uvidí tuhle scenu, rozveseliti a s životem se spřáteliti musí. A proto snad Rusové tak málo na těžkomyslnost trpí, že jim Němci takové a jiné kousky pro zábavu poskytují. — Avšak právě si s uleknutím připomínám, že jsem v Musejníku! Ó lehkomyslná beletristiko, kam jsi mne a skrze mne i vysoce vážené čtenářstvo zavedla! Takové šprýmy ve vědeckém časopise! Pro pána krále! jen aby se o tom pan Slavomíl ve Květech nedověděl! On je v stavu všem nám vyhubovat, mně že to píšu, p. redaktorovi že to přijímá, Matici že to vydává, čtenářům že to čtou, a Petřínu že se na nás na všechny ještě před časem nesesypal, aby tak zemezil bohaprázdné nevědecké, nefilosofské počínání. A kdo toho je vinen? než ten (Pánbůh mně hříchy odpusť) čertův flašinetář, ten mne zavedl.

Však se to již vícekrát nestane. — V státních službách vyskytují se sice všude cizozemci, a však k domácím vždy již jen v slabém poměru, vyjímajíc jediné Němce, kteří dosti zhusta přicházejí. Obzvláště u policie nachází se veliký počet Němcův, a také pokřtěných židů, kteří, jak povědomo, vždy německy mluví a nejvíce jen proto svou víru opouští, že je lehký a hojný výdělek láká. Nepoctivost v službě a úplatnost klade se, jak všude povědomo, mezi nejpřednější vady ruského úřednictva, a u policie tato chybička nejbujněji kvete; člověk zůstane až omámen, pováží-li skrovný plat a nesmírné výlohy takových úředníků, a celý ten deficit musí škodovat ubohá spravedlnost! — Největší časť těch německých úředníků pochází z baltických gubernií (z Livonska, Estonska, Kurlandska), a zároveň s sebou přináší do ruských úřadů všeliké pedantství a šosáctví maloměstské, jak obzvláště v těchto krajinách panuje. Ještě na začátku předešlého století odsoudil slavný a opatrný magistrát Rižský (Riga) c e l é m ě s t o pro spiknutí (criminis laesae Majestatis causa!) k s m r t i! Předce však ze zvláštní nezasloužené shovívavosti, berouce při tom ohled na předešlé veškerého města zásluhy, a nadějíce se pro budoucnost opravdivé lítosti a polepšení, zanechali tentokrát můdří a opatrní otcové milostivé c e l é m ě s t o při životě a jenom tu pokutu mu uložili, aby budoucně každoročně jednou v smutkovém oděvu veškeré měšťanstvo, před radnicí slavný magistrát odprošovalo!*) Celá ta odměřenost směšná, a držení-se více literky než opravdivého smyslu a ducha zákonů, která teď panuje při ruských úřadech a které se cizinští cestovatelé, také Němci, tak rádi posmívají, pochází jediné ze vplyvu Německého. U národů slovanského původu odjakživa nic podobného nebylo, příčí se to bystrotě a pohyblivostí našeho národního charakteru; máme-li jaké vady, jest to vždy dříve naopak lehkomyslnost než pedantství a písmenkářství.

Mnohem škodněji a záhubněji působí cizozemci co úředníci vrchnostenští, u p r a v í t ě l i. Zarmoutiti se musí, kdo ne tak v bouřlivých, planých frazech na jazyku, leč hlouběji pravou liberálnost a lidmilství v sobě nosí, když pováží, jak hanebně člověk kulturu a osvětu zneuctívaje k zlému obrací. Jak hlavně použila šlechta ruská t. j. majitele statků, evropské osvěty? Zvelebili svá panství. A jak zvelebili svá panství? Zvýšili dle možnosti jejich výnos. Jak ale zvýšili výnosy statků svých? H l a v n ě n a ú t r a t y a k o b t í ž n o s t i s v ý c h p o d d a n ý c h. Poměr mezi pánem a nevolníkem, povinnosti

---

*) Směšnou tuto událost vypravuje Petri: Neuestes Gemälde von Lief und Estland na I. 197 str.

s jedné a práva s druhé strany, vše to není ještě tak pevně určeno, a jestli vůbec v Rusích každý výše postavený se svými podřízenými libostně dosti nakládá, tím více to platí o pánu a jeho duších (t. j. mužikách, poddaných). *) Bůh vysoko, cár daleko, a právo se před mocnými klaní, poličkuje slabého. Pán si najme nějakého cizozemce, Angličana neb Němce, a ten mu brzy všechna panství zvelebí, proto že tak zvelebovat panství v Rusích jest velmi lehká věc, potřebí k tomu jen nemít svědomí. Kde sedlák pánovo jmění jest, uloží se mu jen práce bez okolků, a celé to zvelebení záleží hlavně v tom, že se síly poddaných tak ztuha napnou, jenom co by nepraskly. Cizozemský upravitel beztoho považuje lid ruský co pouhé heloty, nastaví fabrik, přidělá polí, dá je lépe zpracovat, dá odvážet a přivážet: všechno to mnoho pánu nese a nic pána nestojí. Že přitom i malé děti ve fabrikách robotují, a lid ani v neděli (patrné dědictví z baltických provincií) pokoje a oddechu nemá, což to škodí panu cizozemskému upraviteli, jen když si on kapsu nabije a mimo to přece ještě pro pána zvětší výnos. Proto jsou sedláci duše, a pán i upravitel nejsou duše! — Právě tak, jako zvýšili Petr V. a Kateřina jenom moc svou a samovládu uvedením a pomocí osvěty cizozemské a cizozemcův: zrovna tak učinili i majitelové statků v menším poměrů. Zároveň se také musí přidati, že hlavně z baltických gubernií všechno to zlé pochází, a tyto nešťastné provincie jako vzor sloužily při zavádění všech těch egoistických praktik při poměrech pána k poddanému v Rusích. Šlechta německá tamější utiskla tak své poddané Lotyše a Čudy, že se nikde jinde v Evropě (počítajíc při tom Rusko, Turecko i Maďarsko, Italii a Irlandsko k Evropě) stejného a takového otroctví nenalézá. Na jiném místě budu obšírně stav těchto zemí a utištěných národů popisovati, zde jen tak příležitostně povím a pro příklad povím, a) že tam nejen celý den i v neděli, nýbrž také několikrát za týden i v noci poddaný robotovati musí; b) že jej pán na trh posílá s určením, jak mnoho musí za věci mu odevzdané peněz přivézti, ať si pak najde kupce, jak chce. Při tom se ještě němečtí spisovatelé nestydí charakter toho ubohého lidu takto líčiti: Die Esthen sind listig, tückisch, boshaft, schadenfrch, falsch, zänkisch, rachgierig, naseweis, wiederspenstig; voll Sklavensinns und hämischer Schalkheit (jak jste si je udělali, tak je máte); freuen sich wenn sie andere, zumal Deutsche beleidigen können (není divu), unhöflich, ziehen selten den Hut, unbarmherzig, zumal gegen ihr Vieh, nur nicht gegen Bettler ihrer Nation (pozor!), herzhaft und verwegen, ohne allen Eckel und Sham. Petri Lief- und Estland I. 476. Každý rozumný již pouze z těchto slov úsudek svůj si učiniti může bez mého výkladu. — Toto všechno zatím ať poslouží našincům jako klíč k porozumění všemu, co němečtí spisovatelé o ruském otroctví píší. Pravý prvotní stav národů slovanských a domácí obecní zřízení, jak bylo původně, ani neznají. Právě v čas mého pobytu v Rusích přijel tam též jistý baron z Berlína, jehož jméno jsem již zapomněl (zdá se mi Haxthausen), a sice zpytovat původní domácí zřízení vesničanů a obcí jejich, ale ten pán nic rusky neuměl!! a jezdil po vesnicích s tlumočníkem. Co se při takových okolnostech důkladného vypátrati dá o tak těžké věci, snadno každému zkušenému patrno; nepochybuji však, že nicméně vyjde o tom co nejdřív obšírná německá kniha.

*) V Rusích se sedláci jmenují duše. Místo otázky: jak jest ten pán bohat? táží se Rusové: kolik má duší? A osud v této frázi jaksi byl satyrický, protože pánovi duši odpírá. Když má totiž někdo 100 sedláků, neříká se o něm, že má 101 duši, nýbrž jen 100, jako by patrně sám v sobě žádnou duši neměl.

Po hospodářských úřednících hned mají a zasluhují místa domácí služebníci vyššího druhu, komorníci, sekretáři, mužského i ženského pohlaví. Dobrý tón nevyhnutelně žádá, aby pán a paní i se sloužícími francouzsky aneb jinak cizozemsky mluviti mohli, a proto se za velikou mzdu najímají a z cest domů přivážejí. Co mám říci o charaktéru těchto cizozemských služebníků? Že jsou služebníci, cizozemci, a v Rusích dost toho; víc je hanět netřeba. —

Nic není tak snadno, jako zbohatnout v Rusích, kdo je cizozemský kupec, řemeslník, fabrikant, všechno to vzato v nejširším smyslu. Technikové co představení fabrik dílem patří do předeslané již kategorie vrchnostenských úředníků, dílem buď co sami podnikatelé, buď ve službě některého domácího kupce průmyslu hle-

dí. Tito mají mnohem čestnější povolání než vrchnostenští úředníci, protože nikoho neutiskujíce jenom svým vlastním uměním se živí, zvelebujíce při tom průmysl domácí. Lid pracující v těchto fabrikách dobrovolně za řádnou mzdu, dosti dobře si při tom stojí, tak že dělník takový každodenně kromě dobrého silného chleba a pohankové kaše (bramborů neznají) ještě také 2 libry hovězího masa si přáti, a při tom ještě slušnou sumku si uchrániti může, který příznivý poměr snad v žádné jiné zemi pro sprosté nádenníky nenajdeme. Stran kupectva cizozemského říci se může povšechně, že jenom od luxusu se živí, poněvadž všechno, co cizozemci prodávají, i u domácích ruských kupců dostane se, arci že za třetinu ceny, a proto nejvíc bohatí moderní pánové a paní u cizozemců kupují, proto že pravého pána nehodno jest, aby ku př. klobouk, který za 25 rublů (29 zl. v. č.) u Francouze neb Němce dostati může, v ruském krámě za 6 rublů kupoval. Obyčejná výčitka, že jsou ruské výrobky (vlastně se má říci výrobky prodávané v ruských krámích, poněvadž i ty ostatní jsou nejvíce ruské výrobky) špatnější, dílem je nepravá, a dílem jenom pouhý přirozený následek toho cizinštění, v kterém si libuje šlechta. Ruský řemeslník, průmyslník a kupec nemá příležitosti věci své tak draho, neb vlastně jen za trochu obstojnější cenu prodávat, a jak známo, za málo peněž malá muzika. Právě to opovržení, v jakém všechno domácí proti cizozemskému stojí, nedá zas tak vzniknout domácímu, a zároveň všemu cizímu k tím větší bujnosti a vzrůstu pomáhá. Nikdo by si nepomyslil, že i od německého pekaře chléb šlechtě ruské mnohem lépe chutná, než od ruského. Cizí řemeslníci, porozuměvše již dobře převrácené chuti pánův ruských po cizotě, zrovna na vývěskách a štítech svých již napsáno mívají: z Paříže, z Londýna, z Vídně, z Berlína atd., co zvláště v městech podřízených, jako Kýjev, Orel atd. až do směšnosti sáhá. Málo kterého řemeslníka jsem v Kýjevě pozoroval, aby takové nějaké město v štítu nevedl, někteří také měli napsáno z Vilna! (Vilno není snad ani čtvrtina Kýjeva, však se již za hranicí počítá.) K takovým cizozemským mistrům který ruský mladík do učení se dostane, běda mu! Nakládá se sním hůř než s otrokem, zacházení s učedníky v středním věku muselo být proti tomuto ještě velmi laskavé. Němečtí mistři obzvláště zde vynikají, a také velmi starostlivě se varují učedníkům ruským všechny své praktiky pověděti, aby se snad tím jejich živnost nezkrátila. A však ruská bystrost i při všech obtížných okolnostech svého cíle dojde.

Krámy cizozemské a ruské jsou ve všem jako kytajskou (čínskou) zdí od sebe odděleny, v každých zcela jiný život. Etiketa nedovoluje pánům a zvláště paním vyššího obecenstva, vstoupiti někdy do ruského krámu, ovšem ale do cizozemských, před kterými vždy skoro bohaté ekipáže stojí. Hezké francouzské magazinérky a uhlazení ve frakách lvové-loketníci, kteří ostatně větší roční plat mají než major v cárské službě, umějí očarovat a vábit pány i dámy. Více jsem o tom poměru ruského národního kupectva k cizozemskému jinde (Kupéčestvo ve Včele) pověděl. Knihkupectví cizozemskému zde rovněž místečko vykázati musím, Němci ním vládnou odděleně dokonce od ruského. Německé a francouzské knihy mají převahu, a sice německé vědy a francouzská beletristika; co se tam zpotřebuje a ztráví francouzských románů, až vlasy vstávají. Dozor nad knihami, takto v domácnosti dost přísný, zdá se předc na cizozemské knihy jedno ba obě oči zamhuřovati, a podiviti se člověk musí, přirovná-li to, co doma psáti dovoleno s tím, co za hranicí psáno domácím se čísti dovoluje.*) Zvláště ty mnohé hanebné francouzské romány neměly by se dokonce propouštěti, a jisto jest, že se již ve Francouzích a v Belgii s takovým literárním neřádem hlavně na odbyt v Rusích spekuluje, a zdá se, že se mládež ruská jen nejvíc proto doma i v pensionátech francouzsky učí, aby se takovým nemravným čtením o všechen zdravý rozum a o ten poslední zbytek morální síly připraviti mohla, který se v nich uchoval v zápasu ruské nezkažené přírody s cizozemskou bezcharakterností. Podivno, že se pravé klassické spisy zahraničné velmi zřídka čítají, nejvíce jen ta nemravná pleva.

Aby však k takové cizozemské theorii nescházela přiměřená cizozemská praxis, zvláště k vůli tomu přijíždějí mnohé

---

*) Že ještě kromě dovoleného mnoho, ba všechno nedovolené zhusta se do země přiváží, ať se již čtenáři sami dovtípí. Nesmíme si Rusko tak ztuha zavřené mysliti, jak se často vydává; jest zvláštní masť, kterou se oči úředníků tak dobře zamazati mohou, že pranic nevidí! —

Francouzky, Němky a (incredibile dictu) také Polky do Rus, a provozujíce tam průmysl, jakový se tiskem nejmenuje, nádherné při tom živobytí vedou.

A tak jsem tedy všechna zaměstnání prošel, jakých se cizozemci evropští v Rusích přidržují, pro zvelebení, osvětu, a vzdělání národu ruského. Málem však bych byl jeden důležitý stav opomenul, totiž německé kolonisty, kteří v dvojím způsobu, co řemeslníci a hospodářské obce, po všech koncích obšírné říše rozsázeni jsou. Němečtí cestovatelé s velikým nadšením o skvělém jejich stavu, o přehrozném rozdílu mezi nimi a ckolními Rusy hlásají, ku kterým je rádi pro výstrahu přirovnávají, dávajíce Rusům upřímnou radu, aby si také tak dobré a výnosné hospodárství zaváděli. — Škoda, že se němečtí spisovatelé tak rádi svou filosofičností chlubívají a při tom ani nevědí, jaký jest rozdíl mezi plným a vymačkaným hroznem! Až bude ruský sedlák taková práva, takové svobody míti, jakých užívají němečtí kolonisté, až jej bude vláda kromě toho i hotovými penězy podporovati: pak ať přijedou ti páni porovnávat. Anebo ať raději porovnávají volného, průmyslného sedláka bohatých středních gubernií se svými krajany! Ostatně ale které z těchto německých kolonií náhodou jsem viděl (neboť jsem k nim neputoval jako k Mekce a Medině), že jsem se jim, když mi v cestě ležely, právě vyhnouti nechtěl: nepřivedly mne právě do tak velikého nadšení. Byly to nejvice řemeslnické (a sice soukennické) kolonie na Volyni a v Malorusi; nehospodáři zdáli se mi tam znamenitou převahu míti nad pořádnými.

Zbývá ještě přehlédnouti, v jakých poměrech všeliké jednotlivé cizí národnosti k ruské stojí, poněvadž jsme až posud nejvíce jenom na stavy rozličné cizozemců ohled měli. Všechny národy a pronárody evropské a asiatské mají tam své hojné representanty, a nikde není tolik příležitosti obcovati s tak rozmanitými národy, jako v Rusích, poněvadž nikde jinde, kde též hojný stok rozličných národů jest, národové tito ve své národnosti nevystupují tak jako v Rusích. Zajisté do Paříže málo kdo pojede bez znání jazyka francouzského, z Rus však mnohý po několikaletém pobytu vyjíždí neuměje pranic aneb ne mnoho rusky.

Němci a Francouzové patrnou mají před jinými národy převahu, a má-li se ještě mezi těma dvěma o přednost rozhodnouti, přiřknouti musíme přednost francouzskému jazyku před německým, za to však opět přednost vlivu německého před francouzským. Mohútnost tuto a převahu dávají Němcům nejvíce baltické provincie a jejich blízkost k Petrohradu; mohou se ony nazvati skladem věčným a živým. pramenem Němců, odkud se rozšiřují po celém Rusku. Hojně rozplozená šlechta z těch krajin hledá si výživu v cárské službě, při čem si vespolek pomáhají; postavený ve vyšších službách najde vždy příležitost pamatovati na své hojné německé strýčky. Při tom oni, požívajíce všech výhod ruských občanů, sami sebe za Rusy nepovažují, tvoříce tak stát ve státu. Rozumí se, že pak tito rušti Němci i ostatní své krajany z Říše dle možnosti podporují a mezi sebou proti Rusům dohromady drží. Až posavad jest tato úřední mocnost Němců dosti veliká a Rusům obtížná, tak že se na ni dost hubuje. Pověstný jenerál Jermolov, vyznamenav se na Kavkaze, tázán byl, jakou milost by si za své zásluhy chtěl vyžádat. „Prosím, abych byl povýšen na důstojnost (čin) Němce!" odpověděl satyricky. — V novějších časech učinila sice vláda nějaké kroky k poznenáhlému zrušťění těchto provincií, načež veliké povstaly v časopisech německých lamentace na křivdu a bezpráví! Hm! kdybych do cizího domu nepozván přišel, a násilně se tam k největšímu nepohodlí a škodě domácích usadil a roztahoval, kdyby pak přišel silnější než já, a chtěje se rovněž tak v domě tom usaditi, mne by vypudil: stalo by se mně tím nějaké bezpráví neb křivda? Dokonce ne; nepříjemná věc, velmi nepříjemná věc, ale nikoli bezpráví. Němce do Livonska a Estonska nikdo nevolal, oni sami usadivše se tam bezprávně utiskovali domácí národnost; stane-li se tedy něco proti jejich národnosti, jest to jen půjčka za oplátku, ale žádné bezpráví. Vůbec by se tyťo krajiny ani neměly jmenovat Deutsche Ostseeprovinzen, nýbrž Estonsko, Livonsko, proto že národ sám je estonský, livonský, a jenom šlechta s městy německá; a má-li v nich kdo právo o křivdě mluviti, jsou to jenom Čudi a Litvíni. Němečtí žurnalisté, kteří od nějakého času jakýmsi Veliko-Alexandrovským humorem a římanskou pasí na dobývání nových provincií posedli jsou, také se tím slovíčkem Deutsche Provinzen tak dalece másti nechají, že by nás Čechy již k vůli tomu

k národnosti své německé přinutiti chtěli. Na to však zapomínají, že tento název v Rakousích je pouze administrativní, a že císař náš Rakouský národnost naši při rovněž takových právech ponechává jako německou a že nikoli na zničení, nýbrž k zvelebení národnosti naší směřuje.

Francouzové proto takového vplyvu nemají, že nejsou tak organicky spojeni a žádného podobného střediště, jako jsou baltické gubernie pro Němce, nemají. Za to však jsou mnohem více váženi a náviděni u lidu než Němci, proto že se již letorou svou a národním charakterem Rusům více podobají, a pak zdvořilejší jsou a jasnější k porozumění smýšlení ruského a vpravení se do něho. I řeč se lehčeji a zprávněji naučí. Němcům se zas ruský lid rád posmívá a také dosti časté a pravé příčiny k tomu nachází. Proti šlechtě vypadají tuze maloměstsky a pedantsky, proti bystrému lidu velmi dřevěné a přihlouple. V tomto ohledu nikdy nezapomenu na jednoho, s kterým jsem jednou v Malorusku cestoval; nemoha upříti bystrost a důvtipnost a větší chopnosti ruského sedláka před německým, vykládal mi tento jemu velmi divný fenomén takto: „že pro velkou nemravnost ruské šlechty již mnoho šlechtické krve v sedlácích koluje! — To již byl urputný aristokrat! — Také se Němec velmi těžko rusky učí a napořád vyslovuje se zvláštním komickým akcentem.

Angličané ze všech jsou nejváženější, veliká jejich hrdost nedovoluje jim obyčejně snížiti se k podlostem, jakých se ostatní často dopouští. Také co kupci, technikové a řemeslníci obyčejně věcem svým důkladněji rozumějí a řádně je vedou.

Vlaši tam rovněž v takových stavech přicházejí, jako po celé ostatní Evropě; jediné v městách na Černém moři ještě od časů mohútnosti Vlachů v těchto krajinách se udrželi co kupcové, tak že u př. v Oděse ulice také vlaské nápisy mají, a vlaský jazyk zhusta se slyší. Ostatní Evropští zřídka přicházejí, vyjímaje na jihu Řeky kupce, kteří s ruskými kupci o palmu v šejdířství zápasí, a na severu Švédy, proto že jsou šlechtou ve Finlandsku, tak jako Němci v Livonsku. I tam ve Finlandsku začíná se ponenáhla ruština uvádět.

Poláci také často se ve službách císařských po celém Rusku vyskytají a sice dobrovolně pro zisk. Ačkoli je veliká národní zášť Poláků proti Rusům, najde se předce mezi Poláky, jako u každého národu, množství takových, o nichž praví staroněmecký básník F r e i d a n k:

Swenne ein tôre brîen hat
son rouchet er wie das rîche stât?

To jest:

Hlupák, když svou kaši má,
málo vám o vlasti dobro dbá.

Znamenité však to, že nikoli ve všeobecném mínění ruském nenávist proti Polákům neleží, všechno, co se jim příjemného stalo a stává, pochází odjinud. Teď panuje v celém západním Rusku, v někdejších zemích koruny polské, veliký boj národnosti ruské s polskou, a sice mezi v l á d o u r u s k o u s jedné, a š l e c h t o u p o l s k o u s druhé strany. Národ ve všech těch krajinách polský není, ba naopak všeliké příčiny má, polskou šlechtu a s ní také polskou národnost nenáviděti pro velké útisky, které od ní snášeti musel; k Rusům však již pro náboženství a stejné jméno národní sympathii cítí. Tak mi pravily některé ženy, přišedší z Minské gubernie z Bělorusi do Moskvy na pouť: M y j s m e u n á s t a k é R u s i, j e n o m ž e d o b ř e m l u v i t i n e u m í m e (řeč běloruská velmi se od velkoruské líší). Jak se dle všech okolností zdá, zvítězí ve všech těch krajinách ruština nad polštinou, ale dlouho bude ještě zmatek. Tak na př. teď v Kýjevě ruština, maloruština a polština tak se pomíchaly, že se tam mluví řeč, kozel ví, jaká. —

To všechno bylo řečeno na důkaz, jak výborně se cizozemci v Rusích mají, a že se jim tam velmi dobře líbí, není pochybnost. Jistý Vlach pro dobré přijetí v Rusích do takového přišel nadšení, že ohromnou epickou báseň sepsal a v řádné knize v Moskvě vydal: L'ospitalita. Poema epico in sei canti . . . Mosca; jmenoval se caval. de' Filistri, poeta aulico di Prussia, a dedikoval: alla nazione russa. Kniha ta vyšla 1811., a na titulu stojí vytištěno, že je vydána na útraty spisovatele a ž e s e r o z d á v á d a r m o.

Mělo by se zde také něco říci o Židech, prosím však vážené čtenářstvo, aby mně tuto kapitolu prominouti ráčilo pro uvarování se zlosti.

Pronesl jsem všechno bez ohledu, nešetře ani cizozemců ani Rusů, a doufám že mnozí rozumní a o dobro vlasti své pečliví Rusové stejného v tom ohledu se

mnou mínění jsou; jenom že počet jich proti nemoudrým modařům a zcizinštilcům daleko slabší jest. Ti ať se zatím tou myšlénkou těší, že každé zlé, tedy i nával cizinců, mnohé dobré následky má. Bídný nynější stav nikoho mýliti nemůže, jako jest u jednotlivců doba neštěstí zárodkem mnoha dobrého, tak i u celých národů. Práce pilná vymůže všechno, a pravá osvěta naučí teprv šlechtu vážiti si svého, a přidržovati se věrně národu, mezi kterým žije.

VI.

NEOBYČEJNÝ KATECHISMUS.

(»Národní Noviny« z roku 1849 č. 21.

V létě r. 1844 byl jsem ve Vilně náhodou hostem při veřejné zkoušce jedné tamnější městské školy. Připomenouti musím, že jest V i l n o, bývalé hlavní město velkovévodství litevského a pak jedno z nejhlavnějších měst polských, nyní asi podobno velikosti Brnu, ne však tak ouhledné, v pěkné poloze, pouhými Poláky obývané, mezi nimi ovšem jako všude tam větší počet Židů. Jiná řeč kromě polské a známé židovštiny neuslyší se, rusky leda na ouřadech a litevsky leda někde na trhu u rolníků. Celý vzhled a veškerá tvář města jest polská, a také všechny veřejné nápisy byly až do nejnovější doby jen polské; posavad nebylo mocí vlády provedeno, aby se všechno rusky vyvěsilo. Výhradně polský charakter tohoto města jeví se také patrně z toho, že jest Vilno vždy jedním z hlavních středisk literatury polské.

Toto všechno jsme jenom z té příčiny předeslali, aby se protiva toho, co nyní vypravovati budeme, tím více vyrazila.

Sedě tedy mezi dosti četným posluchačstvem této zkoušky malých dětí, byl jsem při n á b o ž e n s t v í nanejvýš k pozornosti vybídnut neobyčejnou pro mne otázkou učitelovou k malému chlapci, jež zněla: „K t e r a k s e p o v a ž u j e v d u c h u n á b o ž e n s t v í k ř e s ť a n s k é h o v l á d a p a n u j í c í h o n a d n á m i c í s a ř e v š e r u s k é h o ?“

Chlapeček rychle odříkával: „P o v a ž u j e s e j a k o ž t o p o c h á z e j í c í o d B o h a.“ A nyní následovaly otázky a odpovědi podobného spůsobu, tak že jsem ani sluchu svému nevěřil. Děti odpovídaly, jako by bičem mrskal, tak že patrné bylo, že v tomto předmětu nejlépe vycvičeny byly.

Nemohl jsem se zdržeti, abych k jedné polské paní, která vedle mne seděla a na jejichžto očích jsem četl ironický úsměch a trpkou zlost, nevyslovil pošeptmo podivení své a zároveň opovržení k učiteli, který se dle mého mínění takto zalíbiti chtěl ruskému gubernátoru.

„A vy snad myslíte, že to jest jenom zvláštní nápad tohoto učitele, toť je řádný předmět nařízením vlády ve všech našich školách zavedený, a můžete sobě knížku koupit.“

Nemohl jsem skutečně dočkat konce zkoušky a běžel jsem hned do kněhkupectví, kdežto jsem hned asi 40 výtisků této na špatném papíře vytištěné polské knížečky koupil.

Titul její zní doslovně takto:

Katechismus o ctění Císaře Všech Rossií, čili výklad čtvrtého božího přikázání s ohledem na představené zemské, dle nejvyššího rozkazu pro užívání ve školách a kostelích římsko-katolických vesnických vytištěný. Ve Vilně, v tiskárně diecesalni. 1840.

Doufáme, že každý žádostiv bude obsah knížečky seznati, kterou zde podáváme celou v doslovném překladu, slovo za slovem, písmenu za písmenou. Čtenářové budou pozorovati že jméno císařovo a jméno Boží vždy s t e j n o u velikou literou tištěna jsou, ba že částečka „j e h o“, když se na císaře vztahuje, také tak jest tištěna, a když na Boha, jen malou literou, že tedy vlastně ještě větší čest císaři ruskému než Bohu proukázána jest: ale zrovna tak jest také ve knížce. Tedy:

Katechismus větší o ctění Císaře všech Rossií.

1. Otázka: Jak se v duchu náboženství křesťanského považuje panujícího nad námi Císaře všeruského vláda?

Odpověď: Považuje se jakožto pocházející od Boha.

2. Otázka: Kterak se to může dokázat skutečně?

Odpověď: Bůh dal takové zřízení člověku, že sám bez jiných nemůže ani být na světě, ani život zachovat, ani vědět, naučit se a vykonat, čeho zapotřebí jest. Ale spojený s jinými může bezpečně žít, mnoho vědět a činit, poznat své ustanovení a cesty k němu vedoucí, poznat povinnosti k Bohu a lidem, dokonalit se vyplňováním jich, zasluhovat a dosáhnout nynější i věčnou blaženost. Cit této potřeby schopnosti a vůle vlitý do duše každého patrně nám praví: že jest to vůle Boží, aby lidé žili ve společnosti a spojení mezi sebou. Odtud jsou svazky domácí a rozličných stavů, kteří jsou jedni druhým potřebné. Tak spojený stojí a udržuje se celý svět, a činí jako jeden dům, jako jednu rodinu pod vládou všeobecného Otce Nebeského. Podlé Jeho vůle trvaje do ustanoveného času rozdělil se pro větší bezpečnost a dobro na větší spolky, národy zvané. Odtud drahé jméno Vlasti, odtud láska k ní a vůle její dobrého, odtud její vláda obyčejně vložená do rukou Knížete, Krále, Císaře čili Panujícího Monarchy. A to jest vývod, z kterého vidíme, že jako jest z vůle Boha člověk, tak z té samé vůle Prozřetelnosti jest společnost, jest svazek a vláda společnosti.

3. Otázka: Co se podlé náboženství náleží Císařovi všeruskému od nás poddaných?

Odpověď: Čest, poslušenství, věrnost, daně, služba, všeliká ochotnost a modlitba u Boha. Co všechno obsaženo jest v těchto dvou slovech: čest a věrnost.

4. Otázka: Jakou čest a kterak vyjevovat?

Odpověď: Největší, jako může být pro člověka, a sice v slovech, v znameních, ve všem jednání a činění a v srdci.

5. Otázka: Jaké poslušenství a v čem?

Odpověď: Poslušenství ouplné v zachovávání všelikého pořádku, práv a rozkazů.

6. Otázka: V čem a jaká má být věrnost?

Odpověď: Věrnost ve svěřených ouřadech, ve vykonávání služby a všech povinností: a to z celého srdce a v ničem faleš.

7. Otázka: Náleží platit daně do pokladnice Pána našeho Císaře všeruského?

Odpověď: Náleží ouplně a sice všechno a v čas ustanovený.

8. Otázka: Jest povinnost sloužiti?

Odpověď: Pevná povinnost je, nestraniti se, ale obětovati se, kde toho potřebuje vůle našeho Císaře, a sice: ve službě vojenské, civilní a jiné, ve vyšších i nižších stupněch.

9. Otázka: V čem a jaká ochotnost?

Odpověď: V přispívání podle stupně a sil k společnému dobrému, v neskončené dobré vůli v Vlasti naší Rossii, k Císaři i celému domu Jeho.

10. Otázka: Náleží se modlit za Císaře a Vlast naši Rosii?

Odpověď: Náleží v modlitbě domácí i veřejné, skládat Císaře do lásky Boží, modlit se za Jeho zdraví, dobro, všeliké přání Jeho a život věčný. Totéž i o Vlast, nikdy nerozlučitelnou od dobra Monarchy.

11. Otázka: Co se těmto povinnostem protiví?

Odpověď: Nečest, neposlušenstvi, nevěrnost, neochotnost, reptání, zráda, popouzení, zbouření.

11. Otázka: Jest tato nečest a nevěrnost přestupek před tváří Boží?

Odpověď: Jest přestupek, hřích, hanebnost.

13. Otázka: A tedy podle Božího naučení není dovoleno zbouřit se neb potají o zrušení vlády usilovat?

Odpověď: Nikdy, ani zjevně ani potají, ani zrovna ani postranně.

14. Otázka: Mají se kromě Císaře ctíti všechny ouřady a představené?

Odpověď: Mají, neb na ně vložena jest část vlády, a tyto části dohromady jsou celá Nejvyšší vláda zemská, jsou náměstníci: neboť zastupují Císaře, kde on sám osobně být, vidět a jednat nemůže.

15. Otázka: Co nás povzbuzuje zachovávat tyto povinnosti?

Odpověď: Povzbuzení jsou buď přirozená neb nadpřirozená čili z náboženství Božího zjeveného plynoucí.

16. Otázka: Která jsou povzbuzení přirozená?

Odpověď: Kromě vyslovených již pod druhou otázkou jsou ještě tato: že Ci-

sař jest hlava Národu, jest otec pečující o dobro poddaných svých jako o děti svoje, které jsou dohromady jedna společná Vlast Rossie, a proto jest nejhodnější cti a vděčnosti, též od poslušenství a věrnosti poddaných závisí pokòj, bezpečnost, dobro všech zvlášť a společně.

17. Otázka: Která jsou nadpřirozená povzbuzení?

Odpověď: Ta: že Císař jest z vůle Boží, jest náměstníkem Božím a Ministrem, to jest: Vyplňovatel vlády Jeho na zemi; že protivení vládě jest protivení se Božímu ustanovení, od něhožto všeliká vláda pochází; že věrnost a služby vládě vzdané Bůh nahradí a nevěrnost trestati bude; proto také přikazuje, abychom nejen na oko a povrchně, nejen pro pouhý strach před hněvem lidským, ale ze svědomitosti a ze strachu před soudem Božím vládu každou a především Císaře ctili, a v upřímnosti srdce poslušni byli a s ochotností modlili se za Něho a za představené. Potom výslovně dodává, že takové chování jest před očima Jeho příjemné a milé.

18. Otázka: Které knihy Písma svatého popisují ty všechny povinnosti a pobudky?

Odpověď: Knihy starého i nového zákonu a zvláště: Žalmy, Evangelie, a listy Apoštolské.

19. Otázka: Jakými příklady v křesťanstvu jest toto učení potvrzeno?

Odpověď: Příkladem samého Krista, který se narodil, žil a umřel pod poslušenstvím Římského Císaře, a v živobytí svém všechny ouřady ctil, a podrobil se bez naříkání i nespravedlivému soudu, který ho na smrt vydal; příkladem svatých Apoštolů a prvních křesťanů, kteří ctili vládu a dobrého jí přáli, ačkoli je trápila pronásledováním, nespojovali se se zle smýšlejícími, seděli ve vězení pro náboženství, ale ne jako buřičové, ne jako zrádcové a zločincové. O tom svědčí skutkové Apoštolští, svědčí spisy podávané k obraně křesťanů k Císařům a k Senátu Římskému, svědčí dějiny Církve i světa. Jest věc velmi žádoucí, aby ty pěkné dni ouplné víry vrátily se k nám a naplnily Sv. Církev tou potěchou, že věrni Kristu Pánu věrni jsou také Vlasti i Monarchovi svému.

20. Otázka: Jak dávno jest v církvi obyčej modliti se za Monarchy?

Odpověď: Od počátku víry křesťanské byly skládány k Bohu veřejné modlitby za Panující, za představené, za všechny stavy, za zdar o pokoj Vlasti. Ten obyčej trval po všecky věky a dostal se k nám v nejpěknějších starožitných modlitbách, které zpíváme o svátcích. Totoť jest pravé naučení Církve svaté životem potvrzené o ctění a věrnosti k Monarchovi.

Katechismus menší o ctění Císaře všech Rossií.

1. Otázka: Co v duchu náboženství Kristova my poddaní povinni jsme Císaři našemu Samovládcovi všeruskému?

Odpověď: Povinni jsme ctít a milovat Císaře, proukazovat Mu poslušnost a všechnu ochotnost a modliti se za něho k Bohu.

2. Otázka: Náleží kromě Císaře ctít všechny ouřady a poslouchati jich?

Odpověď: Náleží, nebo oni řídí jistou část vlády, jak kterému co jest poručeno, podle práv a pořádku.

3. Otázka: Náleží-li milovat Vlast naši Rossii?

Odpověď: Náleží milovat i dobré ji přát, a pro ní služby své věnovat podle toho, jak předpisuje právo a vůle Císařova.

4. Otázka: Učí-li těmto povinnostem skutečně a zřetelně náboženství?

Odpověď: Skutečně a zřetelně v Evangelium a v jiných knihách písma svatého.

5. Otázka: Na jaký způsob to náboženství přikazuje?

Odpověď: Připomínajíc i silně na mysl kladouc křesťanům, že všechna vláda a nejprvé Monarchova jest od Boha ustanovena a to pro pokoj, bezpečnost a větší dobro lidské časné i věčné.

6. Otázka: Bylby to hřích, upustit od té cti a věrnosti a učinit zlehčení a zrádu?

Odpověď: Bylby to velmi těžký hřích. Neb výslovně praví písmo svaté, že kdo se protiví vrchnosti, Božímu ustanovení se protiví a táhne na sebe věčný trest.

7. Otázka: Má-li Církev svatá obyčej, modliti se za Monarchu a za všechny představené ve Vlasti?

Odpověď: Jest to zvyk v Církvi od počátku Křesťanství a trvati bude až do konce světa, na důkazy opravdivé, svědomité ochotnosti k Monarchovi, k všeobecnému společnému dobru a pro zásluhu u Pána Boha, jenž vyslovil v Písmě sva-

tém, že takové jednání a takové modlitby věrných jsou Jemu příjemné.

* *
*

Takovým způsobem dělají se z Poláků v Rusích již z mládí dobří a poslušní poddaní, a musejí se nazpaměť učit, že vlast jejich jest Rusko, a že car jest náměstník Boží na zemi a že všechno, co cár činí, jest, jako by to Bůh činil. Ovšem nepováží cár, že každé dítě doma rodiče má, které mu pak k tomuto katechismu pravý výklad podají! Kam ale takové hanobení srdcí maličkých hned z mládi vésti může, to každý rozumný sám pováží.

VII.

RUSOVÉ.

(»Slovan« z 10. července 1850.)

»Rusi, kam směřuješ? — Neodpovídá. Čarovným zvukem homoní zvonek, hučí a zastavuje se vzduch proražený jako šípem, letí stranou všechno, cokoli jest na zemi vyhybajíce se ustupují jí z cesty ostatní národy a hosudárstva!«
Gógol. Mrtvé duše.

H. B. Znáte všichni tu píseň o ruském knutu, zpívá se známou notou! Rus a knut, a knut a Rus, toť jsou dvě myšlénky, které v každé německé hlavě nejblíž vedle sebe sedí, a již jsem z toho chledu kolikrát litoval, že se knut nejmenuje raději k n u s, aby se to na Rus zrovna rýmovalo, což by zajisté byl důležitý příspěvek a znamenité ulehčení pro německou poesii. — Víme také, že každého z nás, kdo nechce býti Němcem, obyčejně nazývají „c t i t e l e m a z b o ž ň o v a t e l e m k n u t u“, a nebylo by skutečně divu, kdyby lidé, jako jsme my, opravdu ctili knut a klaněli se jemu, neboť ruský knut jest snad na světě ještě ta jediná věc, které se bojí ti velkoněmečtí žurnalisté, kteří se ani Boha nebojí, neznajíce kromě Einiges Deutschland, žádnou spravedlivost a také nic svatého na světě. Proto i já sám velmi často po přečtení některého čísla „Ost-Deutsche-Post“ a podobných časopisů se srdečným utěšením podívám se na svůj ruský knut, který jsem si na věčnou památku z Moskvy přivezl a oddechnu si: I n h o c s i g n o v i n c e s! což se vykládá po česku: Kdyby nebylo té bázně před Ruskem, jak by s námi teprva nakládali!

Jest ostatně věc všeobecně známá, že mají ostatní národové Evropy zvláště pak Němci velmi špatné a omylné mínění o Rusku. Rusko jest všelikým způsobem jak řečí, tak náboženstvím, jak písmem, tak obyčeji od všech ostatních národů a zemí rozdílné a tak zcela původní, že jest proto cizinci, třeba i několik let v Rusku pobyl a říši tuto křížem byl procestoval, velmi těžko míti pravé ponětí o tomto velikém slovanském národě. Cizinec přebývající v Rusku obcuje výhradně skoro zase jen s cizinci, se svými krajany, kterých tam najde všude hojnost, aneb na nejvýš obcuje s některými třídami obecenstva ruského, které z většího dílu cizozemské obyčeje přijali: s pravým ruským národem nesetká se skoro nikdy a co o něm ví, ví zase jen od slyšení, od slyšení to z úst lidí, kteří tak málo znají Rusko jako on sám. K tomu přichází ještě to, že větší část cizinců a jmenovitě Němců již s jakousi závistí a nenávistí na všechno ruské hledí, a tedy na všechno jen skrze barevné sklo svého vlastního nepříznivého oka hledí, a pak k tomu ještě naschvál starostlivě všechno zlehčují a nenávistí svou pokalí. Odtud přichází chybné ponětí jaké má Evropa o největší říši na východu.

Nám ale, jakožto Slovanům nesluší přijímati mínění své o Rusku z takových kalných pramenů, pro nás má Rusko tím větší důležitost, a máme-li chybné a falešné smýšlení o něm, upadneme jistě také do mnohých chybných, nám samotným škodlivých kroků, neboť mylné smýšlení jest vždy základem mylného jednání. Dětinské jest představovati si skutečnost věcí tak, jak se nám líbí, neb jak bychom si to přáli: nýbrž musíme si je představovati jak skutečně jsou.

Především musíme vždy děliti od sebe ruský národ, od jeho vlády. Něco jiného

jsou Rusové, naši slovanští bratři, národ veliký, dobromyslný, velmi schopný a čiperný, zachovalý ve staroslovanských dobrých obyčejích, národ s velikou budoucností, od kteréhožto se i my i všichni ostatní slabší kmenové slovanští pro budoucnost ještě mnohého dobrodiní nadíti můžeme: a něco jiného jest zase nynější ruská vláda, vláda to zcela dle cizích, nechvalitebných obyčejů chytře zosnovaná, jejížto nejhlavnější nástrojové jsou cizinci, beze všeho citu k národu ruskému. Velmi bludně a proti svému prospěchu bychom jednali, velmi bychom lezli do pasti od našich nepříznivců a závistníků chytře nastrojené, kdybychom tento rozdíl náležitě nečinili, kdybychom se dali skrze darebnost a chyby ruské nynější vlády popuditi též proti ruskému národu, kdybychom považovali absolutismus ruské vlády za vlastnost a za vinu ruského lidu, kdybychom proto, že cár ruský všude v Evropě zkaziti hledí konstituční a právní vlády, zanevřeli proti svým rodným bratřím, ruskému národu. Vlády pomíjejí, národy trvají: kolikero způsobů rozličných dobrých a špatných vlád dočkal se již každý nám povědomý národ? Kolikráte jsme jen my sami Čechové upadli z konstitučního svobodného zřízení zase do absolutismu, ze samostatnosti do poddanosti? Kolikráte se u nás vláda změnila? Považme, že ku př. nynější republikáni Francouzové ještě před 70 lety měli zrovna takovou, ba ještě mnohem špatnější vládu než jest nyní ruská! Mějme vždy slušně na mysli stálost a důležitost národů a pomíjejičnost jejich vlád! Nepřehlížejme nikdy onu velikou pravdu, že bylo zapotřebí kolik tisíců let, aby se utvořil a vzrostl ruský národ, že ale za jednu noc, za jednu hodinu může povstati a zase pominouti každá vláda.

Neupadejme ale z jedné chyby do druhé: umějíce náležitě oceniti trvanlivost a důležitost národu samého vedle pomíjejičnosti vlády jeho, nevěřme lehkovážně a zcela nesmyslně, jak mnozí dětinští radikalistové evropejští věří a říkají, že snad již dnes nebo zejtra pomine v Rusích absolutní vláda, že dnes nebo zejtra vypukne revoluce proti cáru a za ní buď konstituce aneb dokonce i republika; dětinskými zajisté jmenuji takové řeči o všeobecné nespokojenosti v Rusích, o všeobecné nenávisti proti cáru, o ruského vojska konstitučními myšlénkami naplněných myslích atd., atd., dětinské jmenuji takové smýšlení, poněvadž nejsouc přiměřeno okolnostem v Rusku, marnými nadějemi jiné národy naplňuje a snad k nerozvážlivostem a do neštěstí přivésti může.

Kdo takové věci mluví neb věří, ten buď nezná Rusko, aneb úmyslně jiné podvádí, drže se zásady jezovitské: účel zasvěcuje prostředky. Mohou se ovšem státi věci nepředvídané a proti nadání všelikého lidského rozumu, pokud však se dá soudit dle zkušenosti, pokud se dají předvídati budoucí věci politické: není ani pomyšlení, aby se v nějakém již brzkém čase mohl podařiti v Rusích nějaký znamenitý převrat ve zřízení zemském, aneb jinými slovy, aby se poštěstila revoluce proti cáru a absolutismu.

Jediná strana jest v Rusích, která by schopná byla provésti nějakou užitečnou revoluci proti absolutismu cárskému, strana totiž slovansko-pravoslavná. Jsou to praví ruští vlastencové, kteří se obyčejně, vyjmouc professory, vzdalují od veřejných úřadů, kteří se též vzdalují dvoru cárského a Petrohradu, nazývajíce Petrohrad cizozemským odnárodnělým městem, jsou to mužové, mající opravdové ruské vzdělání, znající ruské dějiny, znající ruský národ, mužové, kteří přijaté z ciziny vzdělání již skutečně ztrávili a na prospěch Ruska obrátili, kdežto většina obyčejných ruských světáků jen povrchně jest potřena evropejštinou, brebtajíce cizími jazyky a přijavše cizí myšlénky i se vší záští a s opovržením proti všemu ruskému, jak to u cizinců obyčejno jest. Tato vlastenecká strana zná také dobře jiné slovanské národy, a zřízení professur slovanských na ruských vysokých školách jest její dílo: a nejvřelejší touha této strany jest, aby se stalo Rusko časem svým podporovatelem a protektorem všech ostatních Slovanů proti jiným kmenům je utiskujícím. Spolu se drží tito vlastencové horlivě svého domácího pravoslavného (slovansko-řeckého) náboženství, umějíce dělati dobrý rozdíl mezi náboženstvím samotným a mezi pověrami od zištných aneb nevzdělaných kněží přitroušenými, kdežto obyčejně ostatní ruští světákové, vracejíce se z cizozemska, buď zhola nevěry aneb německého protestantství se drží, které jest zcela protivné národnímu duchu ruskému. Tato strana, ačkoli jest posud jen velmi nepatrnou menšinou v Rusku, byla by přece schopná v krátkém čase platnou a

pořádnou revolucí provésti, neboť předně mezi vyšším důstojnictvem vojenským má mnoho přívrženců a za druhé by mohla při své upřímné lásce k ruskému lidu prohlášením osvobození mužika (sedláka) z panské poddanosti velikou většinu lidu venkovského dostati na svou stranu, a také mezi kupci, stavem to v Rusích nejnárodnějším a nejvlastenečtějším by našla bohaté a upřímné spojence. Ale právě tato jediná strana, která by nějaké vyhlídky na šťastné povstání míti mohla, nechce sama k věci takové přistoupiti, a to z příčin velmi důležitých. Tito ruskoslovanští vlastencové vědí dobře, že celá Evropa, jmenovitě ale němečtí sousedé, Slovanům velmi nepříznivi jsou, hledíce se zveličovati na újmu slovanských sousedů. Kdyby tedy v Rusích nyní vypukla revoluce a stala se nějaká veliká změna ve vládě, z čehož by nastati musela nevyhnutelně na čas anarchie (nepořádek), a tudy slabost vlády, ne-li dokonce odtržení velikých částí od ruského mocnářství: zajisté, že by této příležitosti použili nepřátelé Slovanstva ke svému prospěchu a na ujmu Slovanů. Bude-li však ještě nějaký čas spůsob nynější vlády v Rusích (t. j. neobmezená samovláda), jisto jest, že taková silná vláda provede nejlépe jednotu všech i nově nabytých částí mocnářství ruského, že se zatím všechno pevně spojí co nerozdílný, ohromný celek, že se za ten čas ještě i materialně zdokonalí Rusko a nabude vplyvu všude, aby pak již na dlouhou budoucnost pojištěno mu bylo první místo mezi národy tohoto světa. Ačkoli tedy rusko-slovanští vlastencové nejsou přívrženci absolutní vlády, drží ji přece (a jak myslím s dobrými důvody) v nynějších okolnostech za dobrý nástroj ke zveličení a utužení ruského mocnářství. Svoboda politická se pak snadno dobude, a moc a vplyv zůstanou nové svobodomyslné vládě co dědictví po bývalém absolutismu.

Rusové měli také skutečně to štěstí, že v dosti krákém čase po sobě měli několik schopných, činných a energických mocnářů, jejichžto duchu děkovati mají nynější moc své říše, která by zajisté nebyla první mocností evropejskou, kdyby nebyli v krátkém čase po sobě nad ní panovali Petr Veliký, Kateřina II., Alexandr i Mikuláš. Komu povědomo jest, jak nepatrné Rusko bylo před Petrem Velikým a co jest nyní za Mikuláše Pavloviče, tenť zajisté vida tak neslýchaný pokrok, vyznati musí, že měli Rusové ze své absolutní vlády kromě zlých také velmi mnoho dobrých následků. Jenom na ten způsob bylo všechno to možné, když v jedněch rukou ležela celá moc ruského národu a když podle jedné hlavy řídilo se jednání jeho.

Nesmí se vůbec mysliti, že jest ruská vláda tak nesmyslná a tak tatarská, jako se jeví v popisech, zvlášť německých cestovatelů a žurnalistů, nesmíme si také ruskou vládu představovati tak jak nám ji malují Poláci, jejichžto barvy jsou jen pouhá žluč: naopak ruský absolutismus jest mnohem snesitelnější, než rakouský absolutismus před r. 1848, proto že jest pohyblivý, živý, poněvadž zamezuje sice národu všechen podíl v politice a ve vládě, ale otvírá mu za to nesmírné pole pokroku v každém jiném ohledu, a stará se tak skutečně o ustavičné zvelebení a zmocnění Ruska. Rus vidí očihledě vlast svou zkvétati a síliti se, a to mu podává alespoň jakousi útěchu za nedostatek politické svobody. Cár není snad, jak by někdo myslil, od lidu nenáviděn, naopak musíme říci, že jest v celku velmi ctěn ba milován, neboť cár nevystupuje nikde u lidu jako utiskovatel, a sprostý národ nevidí nikde ze strany cára nějakou obtíž pro sebe, všechno zlé přičítá obyčejně jen ouředníkům.

Abychom to, co by se snad mnohému podivné zdálo, lépe pochopili, zapotřebí bude rozličné stavy a části obyvatelů Ruska po sobě probrati. Dajíť se totiž pozorovati tyto nejpatrnější hlavní rozdíly v ruském obyvatelstvu: 1. Národové neruští, podrobení. 2. Ruské mužictvo, poddané rozličných pánů. 3. Cárští mužíci, t. j. svobodníci. 4. Kupectvo. 5. Duchovenstvo. 6. Šlechta. 7. Cizozemci.

Co se předně jiných, neruských národů dotýče, kteří v mocnářství ruském obývají, a kterých jest velmi mnoho rozmanitých druhů, ti ovšem nemají pražádnou příčinu ke spokojenosti s ruskou vládou. Jsouť oni jak v národním tak v politickém tak náboženském ohledu poddaní a podrobení, a všemožným způsobem se zrušťují. Počet jejich jest ale v porovnání k počtu Rusů velmi nepatrný, a skrze rozdrobení jejich co do původu kmenového i co do zeměpisného sídla nemohou býti nikdy Rusům nebezpeční, osud jejich neodvolatelný jest utonouti časem svým ve velikém moři ruského národu, a při chytrých a energických pro-

středcích, kterých k tomu vláda ruská užívá, stane se poruštění jejich v krátkém čase.

Lid poddaný ruský (mužíci), jenž jest nejčetnější stav, jest pravý nositel všech břemen a otrok v pravém smyslu toho slova, který se za peníze může kupovati a prodávati. Právě tento lid ale skoro nikde nepřijde dohromady s vládou, a nemůže nikde cítiti obtíže od císaře, naopak vidí v císaři ještě ochránce svého proti pánům svým, proti šlechtě. Daně odvádí šlechta, a co nejobtížnějšího jest, služba ve vojsku, i to před očima poddaného neuvaluje naň císař, nýbrž šlechta, poněvadž šlechtic ustanovuje ze svých poddaných ty, kteří do vojska odvedeni býti mají. Když se ale pováží, že Rusko posud jest v celku málo obydleno, a při tom země úrodná, že tedy i nejchudší člověk má živobytí materialně dobré (neznají ku př. ještě ani brambory co obyčejnou stravu, nýbrž záživnějších pokrmů užívají), a že dále člověk na nízkém stupni vzdělanosti jiných vyšších potřeb ani nezná, když dále povážíme, že v celku ruská šlechta nezachází tak krutě se svými poddanými jako ku př. zacházela polská, že ruské obce mají na jejich okolnosti velmi dobré zřízení a samosprávu, a ačkoli jest moc vrchnosti dost neobmezená, přece již panuje jistá tradice, jisté starobylé obyčeje, proti kterým se ani vrchnost opírati nemůže: musíme uznati, že nemůže panovati v lidu tomto taková nespokojenost, jako se snad mohlo mysliti. Ostatně mají tyto vesnické obce v Rusích ještě zřízení staroslovanské, patriarchální a téměř komunistické: totiž každý dorostlý mužský spoluoud obce dostane stejný kus země, a kdyby se počet oudů (sousedů) zvětšil, stane se nové rozdělení země. Takovým způsobem má každý svou usedlost, která po jeho smrti zase obci připadne, a kdo se narodí, narodí se již také s usedlostí, kterou mu obec před dospělostí jeho odevzdá. Není zde místo, abychom obšírněji rozkládali toto zajisté jinde ve světě neobyčejné zřízení obecní v jeho podrobnostech, a v dalším provedení: dosti na tom když z toho již řečeného každý pozoruje, že není v Rusích žádný tak nazvaný proletariat.

Cárští mužíci, to jest obývající na statcích cáru samému náležejících, a dle počtu skoro třetina všech ostatních mužíků jsou nejstatnější část obyvatelstva. Poněvadž se v Rusích mezi osobními příjmy císařskými a mezi pokladnicí zemskou žádný rozdíl nečiní, nemají také i tito jen jedny daně, které jsou zároveň jejich povinnost vrchnosti i císaři. Tyto daně jsou jako vůbec daně ruské, velmi mírné, a neobtěžují dokonce lid tento, který užívaje volného obecního zřízení, svobody obchodní a průmyslové (v Rusích je svoboda průmyslu a každý může dle libosti své provozovati řemeslo a obchod, jaké chce) a nemaje nad sebou žádnou vrchnost kromě obyčejných státních úřadů, obyčejně jest zámožný, přičinlivý, pracovitý a především velmi průmyslný. Nikde není pravá sociální theorie tak zdravě a užitečně do života uvedena, jako právě v Rusích, a mnohý francouzský socialista, který vymýšlí podivné a nemotorné plány k provedení svého učení, mohl by se podívati do Rus, do země vlků a mrazů (jak on myslí) a uviděl by tam socialismus zdravý pod křídly ruského orla v nejpěknějším rozkvětu, socialismus pro který jej ve francouzské republice do vězení uvrhli. Uviděl by tam jak celé vesnice vedle svého hospodářství, dle komunistických zásad rozděleného, zase dle socialistických zásad provozují fabričně (obyčejně v zimě) některé řemeslo. Jedni kupují zásoby materialu, jiní dělají jedny částky, druzí jiné, ti tam zas jiné, až jest věc hotova, jiní je zase po světě na prodej roznášejí, a o užitek se všichni dle zásluh dělí. Socialista francouzský uviděl by, kterak artěle (tak se jmenují v Rusích tyto socialistické průmyslové neb obchodní spolky) rozličných řemeslníků přejímají stavby, dělíce se společně o výdělek, kterak zas jiné artěle na celé léto se ke společné práci spojí, dohromady se po ten čas stravují, a pak na zimu rozdělivše se o výdělek domů se navracují. Tak se uhybají spekulantům, aby jim do rukou nepadli a z polovice zdarma pracovati nemuseli. Socialista francouzský viděl by artěle ruských obchodnických mládenců, kteří majíce společnou pokladnici sami ze sebe obchodníkům mládence k tomu, k čemu je potřebují, schopné dohazují, za jejich správnost a věrnost peněžitě stojí, kteří pak když si svá léta odsloužili od spolku pomoc dostávají, aby se mohli samostatně usaditi. Zkrátka nikde snad není viděti tolik praktičnosti ve spolčování, a spolu tolik svobody k tomu (vyjmouc ovšem politické spolky), jako právě v Rusích, a v žádné jiné zemi není

rozumný socialismus tak v životě, jako právě tam. Právě ta svoboda a samostatnost obcí, která se v Rusích udržela, a ony živé zárodky moudrých a praktických sociálních zřízení, prorokují Rusku velikou budoucnost v pozdějších letech.

Než, uchýlil jsem se od předmětu a musím doložiti, že kdo by si náležité vyobrazení o stavích v Rusku dělati chtěl, musí sobě tyto cárské mužíky mysliti asi jako u nás usedlé sousedy a řemeslníky; a mužíky vrchnostenské zas jako u nás služebný, nádennický, žádnou usedlost nemající lid, jako asi nejchudší třídu vesnickou a městskou.*) A v takovém pádu jest ovšem osud tohoto lidu v Rusích dle mého mínění lepší než u nás: mužík musí sice též pro svého pána pracovati jako u nás čeledín neb nádenník, a však více času mu zbyde pro sebe než u nás, pak ale má pojištěnější živobytí, má svou usedlost, svůj vlastní domov a jest když odbyde svou práci pro pána přece zase také sám svým pánem.

Skutečný měšťanský stav vlastně jsou jak již praveno cárští mužíci (svobodníci), oni totiž nemají kromě cára žádné vrchnosti nad sebou a jsou úplní pánové svého jmění a svého času, a provozují také vedle orby silně průmysl, jsou též dosti zámožní.**) Měšťanský stav podlé jména jest v Rusích nový ještě a nevešel téměř ani pořádně do života, neboť dříve se v Rusích neznaly jiné stavy, než mužík (nevolník), kupec, kněz a dvoranín (šlechta). Teprva v novějších časech provedeny jsou strany císařských mužíků takové reformy, které z nich učinily stav prostřední, rovný nižšímu měšťanstvu, tak že nyní obyvatelé měst (tak zvaní m ě š ť a n i n é) s těmito svobodníky a s kupci dohromady střední stav tvoří.

Kupcové ruští ještě posud jsou jako nějaký způsob kasty, a jsou obyčejně velmi zámožní, neboť obchody jsou tam jistě velmi znamenité a výnosné. (Židé nesmějí se v Rusích zdržovati vyjmouce země k bývalému království polskému náležející). Tito Rusové vyznamenávají se proti obyčejům v jiných zemích zvláště svým patriotismem a nesmírnou obětavostí pro všeobecné jak státní tak i církevní dobré.

Duchovenstvo jsouc naskrz ženaté, tvoří však též uzavřenou kastu jest zcela podřízeno moci cárské, neboť cár jest spolu jako papež řecko-slovanské církve. Kromě toho v nejnovější době vláda naskrze to provádí, aby kněžstvo bylo placeno z důchodů státních, a ustanovila také slušné platy, kdežto dříve byla výživa kněžstva jen chatrná. Z toho se dá posouditi, jak dalece se kněžstvo drží a držeti musí cára a není snad nikde jinde příkladu aby absolutismus světské vlády tak chytře a s takovým prospěchem byl použil církve ke své podpoře, ke svému užitku jako v Rusích, a může se říci, sprostý člověk skutečně drží cára za plnomocníka Božího na zemi. — Ostatně až posud nestálo v Rusích kněžstvo na takovém stupni občanském jako ku př. u nás, nýbrž na mnohem nižším, a náleží i stran vzdělání i stran váženosti jenom k nižším stavům, vyjmouc ovšem vyšší důstojenstva.

Šlechta má ovšem veliké přednosti, avšak jest proto snesitelnější, že není dědičnou*) ani žádnou uzavřenou kastou; šlechticem se stane každý, kdo jistého stupně buď v civilní nebo vojenské státní službě dojde a sice tak, že již každý oficír a každý student na vysokých školách jest šlechtic, takže ovšem jest snadno šlechtictví dojíti. Může se tedy říci, že v Rusích šlechty v našem smyslu ani žádné není. Šlechta obsahuje v sobě spolu celou tak nazvanou intelligencí, a dá se děliti na tři hlavní druhy, totižouřednictvo ci-

---

*) Sluší totiž věděti, že mezi ruskými mužíky není již žádný rozdíl stavů, jako ku př. u nás bylo ve vsích ještě za časů poddanstva, totiž sedláci, půlčtvrtláníci, domkáři, chalupníci, podruhové a konečně čeledínové. V Rusích jsou vrchnostenští mužíci již poslední stav a jsou si mezi sebou zcela rovni.

**) Když se některého takového svobodníka, cárského mužíka, kteří se obyčejně v kroji od jiných nerozeznávají, zeptáš, jako jest v Rusích obyčej: „Čí jsi, jak se jmenuje tvůj pán?“ — odpoví s hrdým úsměchem: „G o s p o d i n a R o m á n o v a,“ (pana Románova, příjmění císařské rodiny ruské, jako u nás Habsburg), kterýmžto žertem dává hrdě s libostí na srozuměnou, že vrchnosti nemá a že svobodník jest.

*) Šlechtictví přejde jen z otce na syna, vnuk šlechtice to jest třetí koleno musí sobě ale zase šlechtictví a právo z něho pocházející vysloužiti, čímž Petr V. chtěl přinutiti šlechtu (bojary staré) k službám státním.

vilní, vojenské důstojnictvo a p a m ě š t í k y (majitelé panství).

Ouřednictvo civilní bohužel! jest vlastně obyčejně pravá metla Faraonská, a můžeme je nazvati skutečně největší bolestí ruské říše. Jsou to jedním slovem pravé pijavice, a jméno č i n o v n i k (úředník) má již v sobě u ostatního lidu jakýsi přízvuk, jako by řekl zloděj. Ne snad jako by nebylo i mnoho dobrých a svědomitých, ale ti jsou v mnohém ohledu předce jen výjimky. Majíť také civilní ouředníci obyčejně velmi malé platy, někteří skoro jen několik zlatých až k neuvěření, a proto jsou již téměř na nepravé a nepoctivé výdělky odkázáni, a běda tomu kdo má v úřadě co dělat, vlastně běda jeho kapse! A však i to neškodí vlastně cáru a vládě v očích lidu: kdyby měli úředníci dostávat větší platy, musely by být také větší daně, a tak tedy lid nejsa stísněn daněmi říká: O což císař a vláda ti jsou hodní, ale ti úředníci ti nás okrádají. Císař ovšem musí o tom vědět, že sobě jeho úředníci sami od lidu vydírat musí to, co se jim k živobytí nedostává, ale při tom dovolí sem tam ruská censura proti úředníkům hodně ostře psát,*) a dost na tom, jen když císař zůstane hezký, ať si pak proti úředníkům trochu lid pohubuje. — Že jest ostatně civilní úřednictvo císaři slepě oddáno nepotřebujeme snad ani doložiti.

Důstojnictvo vojenské jest již zcela jiného druhu. Od důstojníků jiných vojsk dělí se hlavně tím, že největší část ruských důstojníků jsou lidé samostatní, kteří majíce své vlastní statky, neslouží za mzdu, nýbrž jen několik let pro zkušenou a proto aby si jistou hodnost vysloužili, načež obyčejně ze služby vystupují a na svých statcích co poměštíci žijí. Důstojnictvo ruské jest v celku nejvíce vážený stav v zemi a jest v celku vzdělané, i svobodomyslné a způsobů vlídných, nedělíc se dle obyčeje v některých jiných zemích co zvláštní kasta od ostatních spoluobčanů. Ostatně jest chování ruského důstojnictva ještě z časů války uherské u nás v dobré paměti, a nepotřebujeme tedy dále slov šířiti. Ačkoli subordinace vojenská jest velmi přísná, předce s vojskem zacházejí důstojníci ruští mnohem srdečněji, než kdekoli jinde, a může se zas naopak říci, že také od strany vojska jest veliká oddanost a srdečnost k oficírům. Ostatně se v Rusích nepozoruje nikde nějaká nenávist mezi vojskem a lidem: lid miluje a váží si vojáka a voják nepovažuje se za nic lepšího a vyššího než jsou jiní občané, a co zvláště jest výborná vlastnost vojska ruského, patriotismus, vědomí ruské a soucit pro čest a slávu svého národu. Mnozí evropejští křiklounové ani o tom nevědí, kterak právě oni sami upevňují moc cára, a jsou příčinou, že se uzavírá srdce každého Rusa a zatvrzuje proti ostatní Evropě. Neboť jest známo, že se ve všech evropejských zemích a zvlášť u Němců ustavičně jen jak v knihách tak v novinách při každé příležitosti ruský národ tupí a zlehčuje: ruská vláda, které se veliká chytrost upříti nemůže, nechává tato zlehčování zase v ruských časopisech překládati, a můžeme si pomyslit a vysvětlit, s jakou nenávistí a mrzutostí hledí pak Rus na ostatní Evropu, od které neslyší nikdy nic o sobě než potupu, opovržení a zostuzování. Že tento cit Rusů proti Evropě cár dovede ke svému prospěchu použíti, kdo by o tom pochyboval? „Za každý ten potupný článek rozbořím vám časem svým jedno město, a za každou potupnou knihu vezmeme vám jednu provincii!“ slyšel jsem po přečtení takových nadávek v hostinci se zapálenou myslí vyřknouti jednoho ruského důstojníka.

Šlechta usedlá (poměštíci) jest velmi četná, neboť nejsou v Rusích majoráty obyčejné, a statky se dělí, a největší část statků šlechtických pozůstává jen z jedné vsi. Každý ouředník i ouředníček hledí si nakopiti za čas svého vezírství malý kapitálek, aby si mohl nějakou třeba sebe menší vesničku s několika poddanými koupiti a konec svého živobytí co ruský bárin (pán) na svém statku ztráviti. Že nemá tato šlechta žádnou příčinu býti nespokojena se svým osudem a že se jí nejlépe vede pod absolutní vládou, nepotřebujeme ovšem ani dokazovat. Přece však právě v ní jest jediná výdatná ovšem jen tichá opposice proti absolutismu, a jisto jest, že zrovna od ní ve spojení s důstojnictvem vojenským časem svým vyjde proměna ruské vlády. Kdy tento čas nastane, nedá se ovšem napřed vypočítati, nemyslím však že by to bylo dříve než za 30—50 let možná, leč by se nějaké neobyčejné věci přihodily. A kdyby se i dříve nějaká taková proměna stala, nemyslím, že by mohla býti stálá, a pochybuji, že by také

*) To, co ku př. Gógol o úřednících ruských vydál, nebylo by se nikdy smělo v Rakousích tisknout.

byla opravdu k prospěchu ruského národu.

Mýlil by se také velice ten, kdoby myslil, že cizinci v Rusích obývající, kterých jest velmi mnoho a ode všech evropejských národů nejvíce Němců, zvláště přispívají k rozšíření tam svobodomyslného a proti-cárského smýšlení. Naopak se musí vyznati, že největší část z nich jsou lidé velmi sprostého a výdělkářského smýšlení, kteří se před každou kopejkou, před každým grošem již od zdaleka klaní, a jen proto do Rus přišli, aby si kapsy brzy a hodně nahnati mohli. Od takových lidí ale ještě vyšlo ve světě málo liberálnosti. Cizinci tito jsou velmi často nejhorší nástroje absolutismu, tak ku př. jsou cizozemští důstojníci a generálové právě nejpodlejší a nejslužebnější, což platí v rovné míře o ouřednících atd.

Probravše tyto rozličné třídy ruského obecenstva mohli jsme se přesvědčiti, jak mnoho jest mezi nimi živlů revolučních a proti-cárských. Viděli jsme že posud velmi málo.

Řekne ale někdo: Před nedávným časem prozrazeno jest v Petrohradě spiknutí a což Poláci, také-li oni nemyslí na povstání proti cáru? — Co se prvního týče nebude moci arci nikdo zameziti, aby několik starých a mladých dětí, slyšíce o revolucích v celém světě, již z pouhého opičáctví také nějakou doma míti nechtěli, umějíce sobě málo vypočítati a nestarajíce se ani tuze o to, jestli se podaří. Ostatně neupírám, že by se tak nazvaná palácová revoluce, skrze kterou též Mikuláš Pavlovič přišel na trůn místo Konstantina, každou chvíli podařiti mohla: nemluvím zde ale o revolucí, která by místo jednoho despoty druhého na trůn přivedla, nýbrž o revoluci proti despotismu.

Co se však Poláků týče, ti jsou nyní ruské vládě málo nebezpečni: začež mají Poláci co děkovati papežské kurii a jezovitům. Větší část těch zemí, které z pozůstalosti bývalého království polského připadli Rusům, jest obydlena od Rusínů vyznavačů řecko-slovanského křesťanství. Ti byli za časů polské vlády od jezuitů a neapoštolských hierarchických biskupů všelikým i ukrutným způsobem pod vládu římského papeže (k unii) přivedeni. Historie nám vypravuje strašlivé věci, kterých se dopustila polská vláda, ve své od jezuitů zakořeněné papežsko-hierarchické proti-křesťanské zaslepenosti proti Rusínům a jejich víře. Nyní pod ruskou vládou jest ale zase jejich stará a jim velmi milá víra panující, a Rusíni považují tedy připadnutí své k Rusku za osvobození od polsko-jezovitského pronásledování. — Avšak i sedláci polští v tak nazvaném kongresovém, t. j. vlastním království, nebudou se pozdvihovat proti Rusům ještě tak brzy: polská šlechta zacházela vždy z větší části velmi špatně se sedlákem a toho umél chytrý ruský despotismus ke svému prospěchu proti Polákům dobře použiti podporuje všemožně sedláka proti šlechtě, a získaje si tím tak důvěru toho lidu že nyní praví: Wolem Moskala jak pana. (Raději mám Rusa než naši šlechtu). Proto si také Poláci v novějších časech ani netroufali v Rusku povstati.

Doufám ostatně, že nikdo čtoucí tento můj článek nebude mi tak špatně rozuměti, aby myslil, že zastávam a chválím ruskou despotii. Účel můj zajisté byl jenom ten, abych ukázal, jak marné jsou naděje, jak špatně jsou vypočítány plány těch, kteří již blízkou konstituci v Rusích prorokují, a na to se při krocích svých politických spoléhají. Vždy však jest při každém politickém jednání hlavní základ dobré znání okolností.

Nechci zde vyváděti žádné další politické následky z toho a žádná pravidla pro naše jednání, leč jako jedno jednání ale velmi důležité a sice vyjádření jednoho Jihoslovana: Jsem nepřítel a protivník vší despotie a budu až do poslední krůpěje potu hájiti konstituci: ale kdybych se despotie nikterak již uvarovati nemohl, jest mi ruská despotie nejmilejší.

VIII.

PEREKLADNAJA.

(Zlomek. Z rukopisu).

Proti každému jedu vyrostl kazijed, a každé zlé na světě má blízko sebe něco dobrého. Jeden jed, jedno zlé na světě jsou činovníci (úředníci) ruští, zvláště ti, kteří nad pasy bdíti mají: tito pánové ve flegmě a váhavosti co do práce, a zas v bystrosti a neúnavenosti, co do braní peněz, sotva kde jinde rovných sobě mají. Na každou otázku: „j e-l i j i ž p a s m ů j p o d e p s á n“, odpovídají vždycky všichni činovníci od Černého až k Ledovému moři, od Krakova až do Ameriky jediným slovem: „zavtra“ (zejtra).

IX.

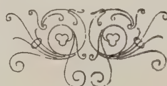
IZVOŠTIK.

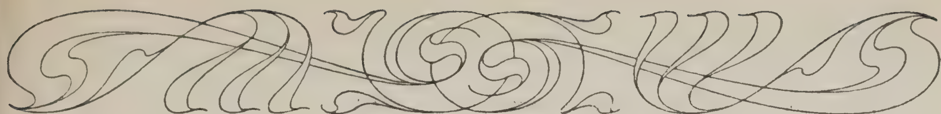
(Zlomek. Z rukopisu.)

Slovo izvoštik znamená naše fiakr. Že se však náš fiakr a ruský izvoštik v mnohých a patrných kusích od sebe líší, nejlépe pozná každý, jenž vytrvalostí a trpělivostí ozbrojen, toto učené pojednání až k podpisu autora přečte načež ten veliký rozdíl čili malou podobnost mezi oběma pochopí, a zároveň s autorem samým bude litovat (proč bychom nevážily z hluboké studnice logiky když se prodává i s základní filosofií a s metafizikou jen za 1 zl. stř. a respect. za darmo rozdává) že se vůbec slova fiakr na výklad izvošč užilo. Ta lítost však povstává odtud, že slovo fiakr všechny čtenáře na zcestné a mylné myšlenky přivede jakož hned subtilnou, hlubokomyslnou a ostrovtipnou logick. distinkcí na bíledni bohdá postavíme.

nějaký po čertech divně obarvený archakočár, obřeměněny s předů dvěma koňmi jimž se ovšem dlé přírodopisu tento titul upříti nemůže třeba měli oba dohromady jen tři zdravé nohy a i toliktéž očí a zdáli se být jen proto uvázány ku arše-kočáru aby tak snadně neupadli. Na stehnách mívaji vždycky vypalený znak F. I., co však není jak jsem dosud mylně myslil, znamení chromoty těchto stehen nýbrž ruina z dávných dávných časů, když ještě bujnými nohami poklusávajíce na svých hrdinských hřbetech nosívali knírovitou a ostruhovitou podporu, záštitu a ozdobu vlasti. —

„Ach! ty dávné doby! větrové je odvanuli uplynuly s řekami!“ a nyní krutý v špinavě žlutém plášti zahalený tyran s trónu svého na čele archy-kočáry strmícího vládne nimi neobmezeně dle též konstituce kterou měli židi u faraona v Aegyptě. To by tak asi bylo všechno co se o našich pražských fiakřích pověděti dá jen že nesmíme ještě zapomenout na hlavní a podstatnou část která jest fiakru veslem, plachtou, magnetem, kotvicí, jenž jest tím u fiakra čím jest pára na železných drahách totiž moc síla pohybující.

SATYRICKÉ ČRTY A DROBNOSTI.

MILENCŮ HROB.

(»Česká Včela« z r. 1845 č. 65.)

Slze, vřelé slze, z hlubiny duše kanoucí, plakal jsem nad strastným osudem dvou milenců! V rajských chvílech blaženosti lásky zachvátila je černá ruka prozaické zištnosti, neznající co jest spojený dvou milujících srdcí plamen, a necitelně stírajíc s vonných bylin květ a sladkou manu. Ó! moje Adélo! ty jediné duše na tomto chladném soběckém světě, která jsi prohlídla do hlubiny mých citů, která jsi jediná ve hvězdné, májské noci cítila elektrické tluky srdce mého na prsou svých, kde toliko jasné nebe, dárce lásky a krásy, slyšelo naše žhoucí celování — tobě, moje sladká duše, věnuju tyto soucitné slze, jimiž jsem zrosil hrob nešťastné lásky. Liju je, liju na pěknou tvou báseň, již co blahou upomínku u srdce nosím a mnohonáctekrát denně čítám, a v které se slabounká, něžná liána amerických pralesů toužebně okolo přítele a ochránce svého javora nahoru vine, zdobíc květem svým jeho silné týmě a nalézajíc u něho podpory a záštity proti škůdcům; až pak bujný, zhoubný vítr oba vyvrátí a pochová v jednom hrobě. Krásný to obraz věrné nešťastné lásky; ještě umírajíc pne se liána ouzkostlivě okolo druha svého a spolu zároveň vadnou a uschnou — umírají.

Než poslyš truchlivý příběh nešťastných milenců, poslyš jej z úst mých, který jsem hleděl na jejich blaho a na jejich hoře, který jsem byl svědkem tajným jejich něžných a blažených hříček lásky. Mnoho se vypravovalo a vypsalo rozmanitých osudů milujících, do neskončenosti jest rozmnožen počet letopisů lásky, ale podobné milence a takové kruté utrpení nenajdeš nikde. — — —

O n a byla krásná jako oblíčej nebes, krásná jako Ty, Adélo má! krásná, jak si každý milenec maluje obraz milenky své v zápalu lásky. Byla samotná: o n se byl na čas vymknul z měkkého ramene milenky své a pustil v zápas s hmotným světem, vylítl z lůna lásky do nepříznivých končin, hledati přítulného místečka pro sebe a milenku svou, a o n a něžná, trpící, toužebná čekala na jeho návrat, unášena jsouc střídavě nadějí a bázní. Viděl jsem na dno duše její, jako vidíme na dno průzračného, čistého, kristalového jezera v Alpách. Kdo popíše touhu a city milenky očekávající milence svého? Toužebným, položalostným, poloplesajícím okem hleděla mu vstříc k oné končině, odkud měl zavítat; šumících lístečků se tázala, co o něm šeptají, vysokého sluněčka se ptala, v které krajině ho vidí, větérky vítala, přicházející od něho; při každém zvuku zaplesalo jí srdce radostně: „To je on!" Tak se rozvitá dechem Ladiným růže toužebně kloní proti slunci, rozvírá vonná ňádra svá žhoucímu paprsku, až umře, až zvadne v jeho plápolu, sežžená ohněm milosti. — O n se navrátil: v zářících se očích radostné blesky vyplněných nadějí, šťastné budoucnosti; klesli si v objetí bez slova, spojujíce jedním dechem svoje naděje, dvojí lásku, dvoje štěstí. Plamenem celování mluvili k sobě, v těsném neskončeném objetí lili si ze srdce do srdce blaženost vzájemné

milosti. Jenom světlé jejich oči mluvili o vítaném štěstí, a bystrotou blesku přeletěla jim v bezpamětném objímání dlouhá, dlouhá doba. Konečně, nakojivše se plamenným proudem milosti, přešli v líbezný, hravý rozhovor, v rozhovor kochajících se duší. On vypravoval o krušných dobách, o smělém podniknutí, jak zápasil s osudem a vymohl na něm tolik místečka na tom světě, v kterém by se směstnala skromná potřeba milujícího párku: ona mu šeptala o šťastných chvílech budoucnosti, jak vzdáleni od zištného, nepříznivého světa sami sobě žíti budou v skrytém, pokojném koutečku. — Byl jsem opět nepozorovaným svědkem jejich blaženosti, jejich nadějí v budoucnost, jejich veliké, samostatné lásky; bez závisti jsem patřil na ně, před pamětí mi planulo Tvoje celování, Adélo má! pnulo se rámě mé v duchu okolo tvého štíhlého těla, a plesajíc těkala mysl má v prvních rajských dobách naší lásky! Ó kéž bych byl býval v tu dobu jediným svědkem jejich štěstí! ale viděl jsem ho již, onoho černého vyslance pekla, žíznivého blaha a krve spolutvorů svých; od milenců nepozorován rovněž upíral na ně ďábelský svůj vzhled závisti a egoizmu, a v hanebné zrádné duši své kul plány na jejich záhubu. Chvěje se na celém těle sledoval jsem v bázni o milence jeho záhubné počínání, ach oni nevinně hráli, ničeho nečijíce: tu najednou vyskočil — ano vyskočil černý kocour z lomenice a pohltil v jednom velikém skoku oba nešťastné vrabce; neboť oni byli ti dva milenci, o jejichž neštěstí jsem zde vypravoval. V okamžení pochoval je onen loupežník v nelidském svém těle bez milosti, bez lítosti: já pak, jak již napřed praveno, zrosil jsem slzami sympathie jejich společný hrob, totiž onoho černého kocoura, a zpíval jsem tuto píseň o neobyčejných milencích a neobyčejné jejich smrti.

Diviš se, necitelný čtenáři! kterak jest možná takovým lidským způsobem vypravovati o vrabčí lásce? Neodsuzuj mne! mnoho jsem vytrpěl čta vaše zamilované povídačky, než mi napadla myšlénka porovnati lásku větší části vašich románových a novelních párků s láskou vrabčí. A ejhle! rozdílu velikého nenalézám. Hledal jsem ve vaších pověstech lidi, statečné lidi v plném rozkvětu lidskosti, v lásce; a nalezl jsem nejvíce vrabce, bídné vrabce s komisní, ošumělou láskou. „Nic jiného nedělali, lásku mleli,“ praví nám Ilirská národní píseň. Představte nám p r a v é h o člověka, krále přírody, velikého, vznešeného, ctnostného, podnikavého, bořícího chrámy model, příkladného v štěstí i neštěstí, a budeme vás ctíti, pobožně vroucně čísti, v bídáckých však vašich hrdinách neuznáváme obraz svůj, a nepřestanete-li nás nimi hyzditi, počneme raději ideál svůj hledati mezi vrabci. —

OZNÁMENÍ.

Matka Perly Makasarského Oleje.

(The cream of the pearl of Macassar oil.)

(»Čes. Včela« z r. 1845 č. 45.)

Poněvadž se z nevyzpytatelných příčin na hlavách lidských pořád více lysiny zmáhají a tudy nadutost parukářů denně výše vzrůstá, poněvadž také naše mládež při veliké hojnosti rozumu jediné na nedostatek vousů trpí: bylo již po mnohá léta naše nejúsilnější snažení všemu tomu slušně vyhověti, hlavy lidské ovlasatiti, nadutost parukářskou pokořiti a rozum a vousy mládeže v souměrnost uvésti.

Před nedávným sice časem pan Rowland, Londonský speculant, svůj domněle ke všemu tomu vynalezený prostředek, nazvaný M a k a s a r s k ý m O l e j e m po všech novinách vytruboval, a však jak se zdá šarlatansky, neboť až posavad vidíme lysiny, paruky a holé brady.

Právě před několika dni pokročili pánové Charles Popper a Barkley v Londýně o slovo dále, nazvali tedy svůj olej P e r l o u Makasarského O l e j e a prohlásivše v novinách všem lisinám, parukám,

holým bradám a veškeré zrzavosti vojnu, založili zbrojnici svou Praze v Malé Jesovitské ulici, kamž veškeré plešaté a holobradé obecenstvo s penězi zvou. Zároveň praví tamtéž, že jenom oni a ponejprv pravý tento olej vymyslili, a uvádějíce veliké a podivné jeho dobré vlastnosti, žádají uctivě, aby ho nikdo pouze za to neměl, co je Makasarský Olej Rowlandův, načež zrazují jednomu každému, aby žádným jiným lacinějším olejem vlasy své nemastil, a citují konečně vlastní slova svědka ze šlechty Berlínské, jenž sám vlastníma očima na hlavě synovce svého vlasy růsti viděl.

Toto prohlášení pp. Ch. Poppera a Barkleye pohnulo konečně i nás po dlouhém bádání na hlavy a vousy milých svých krajanů vylíti olej svůj, jenž užitečnými a podivnými vlastnostmi již zmíněnou Perlu M. O. daleko přesahuje, jak se každý porovnav naše ohlášení s ohlášením pp. Ch. Poppra a Barkleye, snadně přesvědčí, pročež jsme také tento svůj olej nazvali: Matkou Perly Makasarského Oleje. Máme tedy čest oznámiti:

1) Že se teprv nám poštěstilo, co se ani před tím ani budoucně nikomu nepoštěstí, vymysliti essencí nazvanou Matka P. M. O., jenž jest s to, vyhnati na každém místě člověčí kůže, které se ní potře, hned tropickou vegetací nejkrásnějších a nejhustších vlasů neb vousů jakékoli barvy dle žádosti. Při tom se takové skrze naši Matku P. M. O. vyhnané vousy a vlasy samy a dle nejnovější módy točí a učesují, jako též vlasy bujným zrůstem svým bolest a všechny hloupé myšlénky z hlavy vytahují, vousy pak zas horkost dásní umírňujíce vyžrané zuby zacelují. Nezůstane ale všechno toto a jiné blahodárné působení naší essence při pouhém uživateli, nýbrž přejde i na potomstvo, tak že ani synům ani vnukům toho, kdo se naší Matkou Perly M. O. byl namazal, do třetího kolena nikdy vlasy a vousy nevypadají aniž sešediví. Větší díl všech těchto vlastností nemají ani Rowlandův Makasarský Olej ani Perla Makasarského Oleje.

2) Ba již vydělané kůže rozličných jiných zvířat a jiné nekožené látky mohou se potřením naší essence ochlupatiti; tak se stanou na př. ze starých glacé-rukaviček nové dobré zimní, neboť natřené z obou stran porostou brzy huňatou srstí, vnitř beránkem a zevnitř astrakánem. Také tak se mohou staré kabáty v dobré kožichy pouhým natřením proměňovati.

3) Jest tato naše Matka Perly M. O. tak lidem neškodná, že se může také do lamp, na potahování břitev a do salátu užívati: jako též co dobrý prostředek na vyplemenění německých myší a ostatního domácího neřádu; které všechny vlastnosti ani Rowlandům Makas. Olej ani Perla nemají. Pročež veškeré vousů a vlasů milovné obecenstvo na tento nový vynález České průmyslnosti, jenž všechno podobné snažení Angličanů daleko za sebou nechal, pozorno činíme, rekomendujíce ho zvláště:

a) Všem P. T. pánům paedagogům a učitelům, libujícím si v častém třepání za vlasy, neboť jim podáváme skrze tuto naši essenci statečnou rukověť, za níž by naši vlasteneckou mládež k bohabojnému životu a moudrosti vésti neb táhnouti mohli.

b) Všem P. T. pánům, kteří by se rádi neznalými učinili, třeba jen proto, aby je věřitelové jich nepoznali; oniť se pouhým natřením co do vlasů a vousů zcela přetvořiti mohou.

c) Všem P. T. pánům hrubianům, úštěpáčkům, kritikářům a satyrikům, mivajícím často nepříjemnost dostávat poličky a pohlavky, poněvadž naší essencí vyvedené vlasy a vousy žádný nával fysické síly ke kůži nepřipouštějí.

Vystříháme však zároveň ctěné obecenstvo a zvláště krásné pohlaví před všelikou neopatrností v užívání této naší Matky Perly M. O., poněvadž by u př. na lehké dotknutí se tváře věčná nepříjemnost nezbytných vousů následovati mohla, a my za žádné takové neštěstí neodpovídáme. — Fabrika, expedicí a sklad náš jest jediné v lososové ulici u zelenu vrány, na střeše, a prohlašujeme všechny Matky Perly M. O., které se (jak doslýcháme) bez našeho vědomí na jiných místech prodávají, za falešné, třeba si byly ještě lepší než naše. Abychom se však všelikého podezření, co dryáčníci, uvarovali, rozdáváme svou Matku Perly M. O. bez peněz, vymiňujíce si pouze, aby každý odbíratel z nabytých skrze ni vlasů nám ročně 1—2 libry odváděl, které pak prodávati budeme parukářům na vlásenky pro všechny ty, jenž pravdivosti našeho tvrzení nevěříce tvrdošijně při lysinách zůstanou.

Konečně bychom mohli za laciný peníz do mnohých novin oznámení zaslati jmenem všech těch, jimž naší Matkou Perly M. O. bylo zpomoženo; abychom se však opět všelikého podezření co dryáčníci uvarovali, oznámíme zde váženému obe-

censtvu jen jedinou událost, o které se až posavád každodenně vlastním zrakem sami přesvědčiti možná. V nadzmíněné naší dílně u zelené vrány nepozorností se nám veliká nádoba hotové již Matky Perly M. O. převrhla. Oželevše tuto znamenitou ztrátu vidíme na druhý den s nemalým radostným úžasem celou střechu co bujnou louku nejpěknějšími vlasy porostlou, kterou jsme hned pokosili a budoucně některým vlásenkářům k užívání do nájmu dali. Na tento posud neslýchaný v průmyslu úkaz všechny domácí pány a vůbec majitele střech pozorny činíme, aby též co nejdříve podobná vlasatišťata založili, a tudíž svých až posavad nevýnosných střech použíti ráčili, čím by se pak nabyla nedrahá látka na vycpávání matrací, kanapí a seslí.

A tak tedy svůj šťastný výmysl směle stavíme podlé výmyslu železných dráh, ba nazýváme onen doplněním tohoto, neboť nabyvše vynalezením železných dráh pohybující síly, potřebovali jsme posavad jenom ještě koně k vůli žíním na koncerty a matrace; poněvadž však i tomu náš vynález pomohl, můžeme se již nyní z tohoto dobytčího přívěsku společnosti lidské emancipovati a všechny koně vesele snísti, jako již Němci Štutgartští v jakémsi prorockém tušení našeho vynálezu šťastně započali.

Konečně také pp. Angličanům Rowlandovi, Charlesu Popperovi a Barkleyi této své vynalezené Matky P. M. O. zdarma dáti přislibujeme, aby místo prodávání svého Makasarského Oleje a Perly M. O. raději podobná vlasatišťata založili, a tak poctivějším způsobem mohli přijíti k zisku, který jest jediným neviditelným králem všech Angličanů.

V lososové ulici, na střeše u zelené vrány 31. Máje 1845.

Havel Borovský et Comp.,
olejkáři z Turčanské stolice.

JELIKOŽ JSME MODISTÉ.

Bůh nás posilň a naprav,
a dej nám bystrost mysli...
„Když Perner umřel."
C. (Květy 117.)

Nepochybně že se mnozí čtenářové diviti budou takovému neobyčejnému titulu: ale právě proto, aby se divili, vyvolil jsem si jej. Neníť dost míti pouhý rozum, potřebí právě toho rozumu, který v Lipsku nebo v Berlíně od letošního masopůstu v módě jest, a nedostatečno též býti pouhým prosťákem, nýbrž komu již hloupost souzena, budiž aspoň hloupým podlé módy. Titul také právě proto bývá, aby si nikdo dle titulu nikterak pomysliti nemohl, o čem spisovatel jednati míní, takovým způsobem zostřuje se bystrozrak čtenářů a překvapením působí se líbost.

I já jsem se tedy, abych poslední v hanbě nezůstal, vynasnažil, takový pikantní titulek vymysliti a některé věci, o kterých několika slovy promluviti hodlám, pod štítem a korouhví módy do světa poslati. Poněvadž ale všichni módisté jen o obyčejných věcech mluvívávají, i já se nebudu vylučovati: ba naopak počnu o věci mezi všemi nejobyčejnější — o vlastenectví! —

Člověk se velice podobá opici nejen dle těla, leč také podlé duše: co vidí jiné dělati, dělá také, a neví proč. Z takového opičího temperamentu se i u nás mnohé věci dějí: ten píše zamilované novely a neví proč, ten vypisuje zamodrchané myšlénky z Grenzbotů a neví proč, ten dává do časopisů básně a neví proč, ten je vlastenec a neví proč, ten posílá z venku dopisy do časopisů a neví proč. Jmenovitě slovo vlastenec pozbylo přičiněním takových pánů svůj celý kredit. Patriot znamená všude jinde až posavád, a znamenalo také u nás před 40 lety řádného muže, jenž s vlastní svou škodou a s mnohými obětmi o to se přičíněl, aby národ jeho a otců země zvelebena a před jinými vlastmi oslavena byla. Nemožno tedy ode všech lidí žádati, aby dle takového smyslu byli patrioti: obyčejný člověk stará se jen výhradně o svou a své rodiny výživu, všechno ostatní jest mu nepraktické, hračka, kaprice; když jen jazykem svým co jísti má, mluví-li se s ním ostatně ta neb ona řeč, vše mu jest jedno: kdo od takových lidí patriotismus žádá,

nemoudrý jest. Zdá se však, že se tak u nás stává: přeložili jsme si patriotu vlastencem, ale s jiným slovem vloudil se brzy také jiný smysl. Když se někteří jmenovali vlastenci, vstoupil do mnoha jiných duch opičí, a počali sebe též vlastenci jmenovati, ačkoli jen pivo pili a k tomu České písně zpívali. Jiní zas postoupili o krok dále: zanevřevše proti všemu čtení cizích knih, umínili si raději nic nečísti, za to však České knihy spisovati, a na nich se splnila slova písma: že zlý duch, když vyjde z člověka, vejde na suchá místa, a vezme s sebou sedm jiných horších než je sám a navrátí se s nimi do téhož člověka. Neboť zajisté jest lépe, ve vlasti své pokojně pivo píti a České písně zpívati, než spisováním nemoudrých knih vlasti své ostudu rozmnožovati. Především zde míním některé dopisovatele z venkova do Pražských časopisů. Ačkoli častokrát, jak jsem vlastníma očima viděl, ani Českému pravopisu se nenaučili, nenechají přece nikde ani kohouta s pokojem zakokrhat, aby o tom článek nezaslali! Neupírám zde, že o založených knihovnách, o besedách, koncertech a bálech národních, o divadle, o štítech, o úřadování v jazyku národním atd. do časopisů zprávy, a však krátké, jadrné podávány býti mají: to však vždy od lidí vzdělaných, dospělých; ne pak od principistů a syntaxistů atd. Nejhustější bývají dopisy o provozování divadelních her: tu však musíme se zmíniti o neslušnosti, která se proti všemu nadání dosti často děje. Několikráte jsme si povšimli, že se hry venkovských diletantův veřejně v časopisech kritikují a haní!! Jaká nevědomost způsobů, jaké hrubiánství! Když hru diletantův v časopisech veřejně haním, jest to právě tak, jako bych pozván byv od někoho na obědě, pak veřejně v noninách jeho jídla haněl! A však opět jen opičí temperament toho původem jest: čtou kritiky a hany o Pražských hercích, aneb v knihách, a myslí, že se již všechno veřejně haněti může. Ovšem že se i při hrách diletantských vchodné platí, to však nikdy hercům, nýbrž k dobrému účelu: hercové vždy hrou svou obět přinášejí, a každý divák má se chovati co host, ne pak co nezdvořilý a pomlouvačný host, Zvláště v poslední době jsme podobný čtli o Německém Brodu (ve Květech č. 104), v kterém nějaký tamější nezdvořák velmi urážlivě hru ochotníků haní. Jestli již takový nevzdělaný člověk nevyhnutelně p r a v i c í svou vlasti sloužiti chce, radili bychom mu pomodliti se, aby se mu raději v chvostiště obrátila, by tak aspoň vlast zametal, ne pak škrabotinou péra svého hyzdil. Redakce by si pravidlem učiniti měli (jak již Včela učinila), aby vůbec žádný článek nepřijímaly, kterého spisovatel by aspoň redakci dle pravého jmena znám nebyl. Tak alespoň každý ctí svou za svoje články ručiti musí. — Ostatně jsou však ještě mnohé jiné paměti hodné a důležité místní věci, o kterých by se celému obecenstvu zpráva dáti mohla a měla. Jestli v Koudelkovicích tancovali a česky mluvili, co na tom celé zemi? Bez toho snad za 10 let již nikde jinak než v národním jazyku mluviti nebudou, ba doufáme v Boha, že převrácenost našich krajanů ani tak dlouho trvati nebude. Kdyby měl každý dostatečné vzdělání, nebylo by o takovém nerozumném modařství ani řeči; jako Francouzi, Angličané a ostatní vzdělaní národové mluvili bychom i my doma svůj jazyk. Zatím se o tu vzdělanost a vůbec dokonalost přičiňujme: napřed buď každý našinec sám přičinlivý, pracovitý, čestný, vzdělaný člověk a pak teprv vlastenec. Člověk, který se, páchaje špatné kousky, nade svou vlastní ctí zapomíná, kterak může vyhledávati čest národu?! —

H. Borovský.

(Čes. Včela 1845 č. 84.)

TAK PRAVÍ JISTÝ NEZNAMENITÝ MUDRC:

Nelekej se synu můj, když na sobě pozoruješ poctivost, upřímnost, náklonnost k někomu a jiné těm podobné vlastnosti: lépe bys ovšem bez nich světem prošel, ale i s nimi se přec nějak protlučeš.

Divná věc na světě, že se za dobrá předsevzetí žádné náhrady nedávají, zlí však úmyslové již trestáni bývají?!

Pro jednu věc litoval jsem všechny veliké muže minulých časů — že je smějí

posuzovati profesoři všeobecné historie na universitách i na lyceích: a pro jednu věc blahoslavil jsem všechny veliké muže našich dob — že je nesmějí posuzovat profesoři na universitách a na lyceích.

Dlouho jsem zkoumal, ale vyskoumati nemohl dvě věci na tomto světě — dí tentýž neznamenitý mudrc — předně proč jsou sklenáři na ulici tak zdvořilí, že se vyhýbají zdaleka, a za druhé proč jsou mlynáři a krupaři tak nezdvořilí, že se jim každý vyhýbati musí?

Pamatuj synu slova má, a nepohrdej jimi: kdo sám spává do 9 hodin, ať se nediví, kterak jiný spáti může do 11 hodin.

Hrdost je básníku přirozena — synu můj — jak se má klaněti tvorům, kterých si do svých novel dle libosti nadělati může?

V jedné věci zřízen jest život ženský dle svatého písma. Dělí se totiž také na dvě části: první do příští messiáše, a druhá od příští jeho až ku konci.

Pozoroval jsem dlouho osudy ženskych i mužských i shledal jsem nespravedlnost velikou. Žena, když ztratí miláčka srdce svého, opláče jej v zármutku a v tichosti sama, a není kdož by ulevil hoři jejímu: ale muž popíše ještě neštěstí lásky své v dlouhých básních a mnohými verši a způsobí si ještě za to slávu před lidmi.

Kdo jest úplně pánem nad sebou, nedokazuje tím, že jest velkým pánem, nýbrž že má malé panství: pravil onen neznamenitý mudrc, ale mnozí neporozuměli slovům těmto.

Vlastenectví, láska k vlasti jest oheň: jenom někteří jsou hlavněmi, uhlím, dřívím, které hoří: druzí však a ostatní buď se jen při tom ohni shřívají, aneb si jím svítí, aneb si při něm kaši vaří, aneb i dýmku a cikary zapalují — pravil onen neznamenitý mudrc, ale mnozí neporozuměli slovům jeho.

Již v starodávném časopise 1787 Měsíčný Spis nazvaném, čteme psáno: Jak drahá věc je dobrý rozům! A posavád jest dobrý rozum drahá a řídká věc, nyní a vždy, a na věky věků Amen. H. B.

(Čes. Včela 1846, č. 47.)

SATYRICKÉ ČTENÍ.

(Čteno v besedě měšťanské dne 28. Listopadu t. r.)

Již dávno přemýšlím o jedné nad míru důležité věci, a jsem přesvědčen, moji pánové! že až vám tento svůj plán, s kterým jsem se již po několik let obíral, náležitě vyjevím (a to jsem si umínil dnes učiniti), jistě každý mi v tom za pravdu dáti ráčíte, že jsem vymyslil věc velmi užitečnou. Ubezpečiti mohu, že až tento můj plán opravdu uveden bude, hned se celý svět dokonce promění, nikdo nebude s životem nespokojen, nikdo již nebude zívat, nikdo se již pak nezastřelí ani neutopí ani neoběsí, všickni se jen budou na sebe usmívat, a na zemi celé, ani Rakouské mocnářství nevyjímajíc, nastane opět druhý ráj.

Povím zkrátka, že tento můj plán jest spolek zvláštní, který založiti míním. —

Náš věk jest věk associací, spolků, ústavů atd. Za časů našich předků, jakožto lidí v každém ohledu větších než my, arci mohl i jediný člověk veliké skutky konati, nyní se však vždy více lidí na jeden velký skutek spolčiti musí; vsude se zavádějí společnosti — buď dobročinné, poněvadž nyní málo kdo sám o sobě co dobrého vykonati chce; buď učené, aby mohli učení mužové sami sebe a jeden druhého vyučovati, ponevadž se žádný neučený od nich nic učiti nechce; buď nábožné, poněvadž za našich časů již tak málo nábožnosti mezi lidmi jest, že se jich mnoho složiti musí, aby nějaká pobožnost povstala; buď zas politické, aby policie na světě nepominula, buďto spolky střídmosti, které se jen mezi chudým lidem zakládají (bohatí jsou beztoho střídmí), aby každý místo čtvrtky pálenky vypil denně několik masů piva, aneb zas assekurace, které z největších neštěstí, jako jsou ohně, povodně, krupobití, bouře atd., ještě užitek mají, a konečně rozličná bratrstva, která, když někdo z nich umře, jej pochovávají, — poněvadž se sám pochovati nemůže. —

Tak se lidstvo za našich časů od ko-

líbky až na mára pohybuje jenom v samých společnostech, a kdo z nás není oudem aspoň několika společností? — —

Užitek dobře zřízené společnosti jest patrný; věci veliké, před kterými by síly jednotlivého člověka žasly, vykonají se ve společnosti velmi snadně. Pro příklad nemusíme daleko choditi; máme ku př. tuto naši besedu, ta jest též společnost, a kde by jeden člověk sám pro sebe dokázal, kterak by, pravím, jednomu člověku bylo možná tolik — sníst a vypít, jako my zde do roka sníme a vypijeme? A to jest všecko následek associace!

Neníť však naše beseda jediná společnost ve vlasti naší; kromě jí máme ještě mnohé jiné a také užitečné společnosti, jako ku kř. průmyslovou jednotu, ve které se o všem tom, co v českých fabrikách dělají, zase — mluví, aby se tak síly dělily; aneb českou spořitelnici, která z toho, co si do ní lidé dávají, pro sebe i jiné spoří, aneb růžencové společnosti, ve kterých se lidé na vroubec modlí, aby jim Pánbůh žádný zdrávasek upříti nemohl; zkrátka, žádná není bez užitku, ani ta Pražská hospodářská společnost, kterou jen každý pomlouvá a z nečinnosti vinní, ačkoli ona přec velmi dobře účel svůj, již ve jméně obsažený, vykonává: onať hospodaří — a sice hospodaří s rozumem svým, a šetří si jej i svou učenost, a psánoť jest, že kdo s málem hospodařiti neumí, hoden není, by více obdržel.

Z cizozemských společností obrátila předem na sebe pozornost mou jednota proti týrání a trýznění zvířat, kterou nedávno z jakési podivné sympathie v Bavořích založili. — Společnost proti týrání zvířat! — Podivná věc — zdali pak ale jest také někde společnost proti týrání lidí? — Přemýšlel jsem, hledal jsem, ale nikde žádná taková společnost. Naopak ale, společnosti pro týrání lidí našel jsem všude hojnost, jen že si jiná jména dávají, a kdybych se nebál, mohl bych jich na kopy vyjmenovati. Co jen jest v samé Praze společností, ve kterých se lidé týrají! A tak jest v celém světě, z čeho tedy patrně následuje, že jest lépe být v Bavořích zvířetem, než člověkem tam, i kdekoli jinde. — tak jest ten svět převrácen! že člověk napřed a více o zvířata dbá, než sám o sebe. To vidíme všude, nejpatrněji ale na nejedněch velikých pánech, kteří často sami hříbata svá vychovávají, ale děti své sprostým měšťákům na vychování dávají. —

Tu tedy jsme u toho blahoplodného plánu, o kterém jsem se hned na počátku zmínil; plán můj jest, aby se založil všeobecný spolek proti trápení a týrání lidí. Zřízením této společnosti by se teprva všem ostatním jednotám koruna na hlavu postavila, to by byla teprv společnost všech společností! Pak teprva nastanou ty blahé časy, které jsme hned na počátku slíbili.

Líto mi jest, že již dneska hned nemohu přečísti dokonalá statuta této společnosti, ale jak mile k tomu dovolení dostanu, neopomenu to učiniti. Prozatím však jenom slabým nástinem jejího zřízení se upokojiti račtež.

Myslím, aby záležela z dvojího způsobu oudů: totiž z činných a trpících, tak jako naše beseda. Činní oudové této společnosti proti týrání lidí budou ti, kteří posud jiné lidi trápili, jako ku př.: — — pst! (však si je každý může sám pomyslit, neboť myslit je dovoleno), a každý činný oud zavazuje se, že od tě doby, co do spolku vstoupí, nikoho již trápiti nebude.

Trpící oudové budou ti, kteří posud nyní, pokavad ten spolek založen není, od těch potomnějších činných oudů trápeni bývají, a každý trpící oud se zavázati musí, že jak mile do společnosti vstoupí, žádné trápení a trýznění trpěti nebude. Ostatně panuje rovnost, činný a trpící oud jsou pouhá jména, a přednosti nemá jeden před druhým žádné.

Také však žádný nic platiti nebude, ani ročně ani měsíčně, neboť placení náleží mezi hlavní trápení lidstva.

Jediná formálnost při ní bude ta, že každý spoluoud, jak činný tak trpící, zvláštní známku dostane, kterou buď jako řád na prsou nositi, neb jinde pověsiti, a vůbec jí tak užíti může, jak se mu za dobré uzdá. Tuto známku bude muset každý oud všude hned respektovati.

A však obšírné theorie unaví snadně, projdeme tedy raděj v krátkosti praktické následky toho spolku a takové známky. Tedy ku př. někdo z trpících členů přijde na ouřad s nějakou záležitostí, přednese ji ve vší uctivosti, činný oud spolku p. referent právě mu chce v krátkosti říci, aby za několik dní opět přišel, pak že snad bude mít kdy. Tu však se podívá mezi

druhý a třetí knoflík na levé straně, spatří tam známku Společnosti proti týrání lidí, a hned řekne uctivě: Račte minutku mít shovění, hned svou věc obdržíte. To jest následek Společnosti proti týrání lidí. —

A nebo zas má někdo proces, který by bez Společnosti proti týrání lidí jistě kolik let v rozličných kancelářích poležel; ten ale jsa oudem Společnosti proti týrání lidí, přivěsí k aktám známku svou, a za týden je všechno odbyto. To jest opět následek Společnosti proti týrání lidí.

A nebo jsi někam pozván na čaj neb na večeři, domácí dcera právě chce zasednout k fortepianu a zahrát něco, při čem by tě křeče popadaly, ačkoli bys konečně po její hře přece musel být v extási; již ze strachu na tě jdou mdloby, tu však si vzpomeneš na Společnost proti týrání lidí, rozhalíš se, a na prsou tvých zaskví se známka, nesmí se hrát, jsi osvobozen! — a to jest následek Společnosti proti týrání lidí.

A neb tě někdo, o kterém víš, že nemůže řeč svou živou mocí zkončit, zastaví na ulici, právě když nejvíce spěcháš; vypravuje, vypravuje, ty zoufáš, chceš se již mocí vytrhnout, on ale nedbaje na nic, lapí tě nemilosrdně za kabát u límce: tu však sáhne na známku Společnosti proti týrání lidí, zamlčí se, a ty jsi vysvobozen. Takové jsou následky Společnosti proti týrání lidí.

A kdož by všechny blahé následky vypočísti dovedl! Jen jediný nejužitečnější ještě dodám. Kdyby někdo čtením svým společnost posluchačskou promrzel; jak lehká pomoc! Jenom se rozevrou kabáty na prsou, a okáže se známka! — Ale teď ještě ne, až bude spolek zaveden.

H. Borovský.

(Čes. Včela z r. 1846. č. 102.

ČESKÝ NÁRODNÍ BÁL.

Nejvíce naší a poněkud také cizí vinou stalo se, že národnost naše hluboce klesla v ponížení, a jazyk náš vyloučen jsa ze všech vyšších a důležitých sfér našeho života, zavržen byl na dlouhý čas jen do nejnyžší domácnosti. Abychom řeči své mateřské ve vyšším obecenstvě opět nějakého přístupu vyjednali, byli jsme nuceni uchopiti se věcí a prostředků až posud neslýchaných, a k takovým neobyčejným neslýchanostem náležejí také české bály a české besedy. Vodu jsme museli prosit, aby aspoň jednou za rok byla mokrá, led aby aspoň jednou byl studený, oheň aby aspoň jednou byl horký, a Čech aby aspoň jednou do roka několik hodin mluvil u veřejnosti česky. A uposlechly nás voda, led i oheň; ale Čechové ještě ne všichni uposlechli.

Páni výboři uspořádavše letošní tři skvělé besedy nenazvali je již českými, nýbrž naprosto jen besedami, a to z logických příčin: jakoby totiž bylo směšné a zbytečné říkati mokrá voda, chladný led, teplý oheň, tak se jim zdálo nepotřebnou věcí, jmenovati besedy v Praze držané české besedy, proto že se ani v Praze jiné besedy než ty české držeti nemohou a nemají. Referenti však v mnohých časopisech a mnozí jiní nereferenti ztěžují si na naše Bály a Besedy ustavičně, že prý se tam mnoho německy mluví! Považme si, místo co by se z toho měli radovat a povděčni být, ještě se jim to nelíbí. — Kdo jiný tam může německy mluvit než rodilý Němec, který česky neumí?! Když ale na bály a na besedy, které se jen česky ohlašují, do kterých se jen české vstupní lístky dávají, kde jest taneční pořádek, zpěv, deklamací, ba i jídelní lístek jen český, já řku, když na takové bály a besedy rodilí Němcové s největším svého žaludka nebezpečenstvím přece přicházejí: jest to jen důkazem, že se buď již trochu česky naučili aneb všechno nepohodlí a žaludka svého nebezpečenství rádi podstoupiti chtějí, jen když českého vyražení účastni býti mohou. Z druhé strany jest známo, že se besedy a bály jen proto nejvíc dávají, aby se dokázalo, že i Čechové mohou skvěle a nádherně vystoupiti, když tedy rodilí Němcové osobou i jměním svým ještě k větší nádhernosti přispívají, proč se budeme horšiti? Radujme se, a čím více se tam tedy německy mluví, tím více to je národnosti naší k slávě a prospěchu. Jediné takových pádů se trochu lekám, kdyby se dvě strany z rozličných národů

do sebe zamilovaly, jak by si porozuměly? — — —

Patrně tedy vidíme, že páni výboři dávajíce do bálů a na besedy přístup i rodilým Němcům, nejen zdvořile a snášenlivě, leč také k slávě a prospěchu naší národnosti tak učinili.

Abychom tu věc již důkladně a z každé strany považili, připustíme zde také ovšem jen tak ku příkladu ten nepodobný pravdě pád, že by také rodilí Čechové na našich bálech a besedách německy mluvili. Nemožná to věc není, ale velmi pravdě nepodobná. Který Čech bude tak nemoudrý a převrácený, aby zrovna na besedu šel německy mluviti, kdežto k tomu všude jinde a v každé hospodě více a lepší příležitosti má (obzvláště na tandlmarku, na kterém se celá konversace nejvíce jen německy vede). Jak praveno, jesť takový pád nemožný. Poněvadž se však člověk dle polskéno přísloví ničeho odříkati nemá, leč toho, že by si nos ukousnouti mohl: dejme tomu, že by tam přec někteří Čechové česky mluviti nechtěli. Za takové lidi však radím, abychom se styděli a je mezi sebe nepočítali, pro hrubou nevzdělanost. Nebo buďto že potřebu nenahlížejí, aby se česká vyšší konversace zavedla, a proto jsou nevzdělání, aneb se za svůj český rod stydí, a tu zase neznajíce hystorii jsou nevzdělaní. Zajisté se Čech vedle každého jiného z evropejských národů směle postaviti může, a komu se to marným vychloubáním zdá, viz naši historii. Veliké a skvělé činy našich otců dobyly nám šlechtického práva mezi národy evropejskými.

Letošní bál vynikal nádherou, úpravností a hlučnou návštěvou znamenitě: obzvláště osvícení a čalounické práce pochvaly došly. Popisovati, jak vlastně všechno zřízeno bylo a vyhlíželo, zdá se mi tuze malicherné a kuchyňské, bez toho to kromě mne veliké množství vidělo, a mnozí si všechno lépe pamatovali. Jenom jsem pozoroval, že se letos na Žofínském ostrovu tuze špatně muselo urodit obilí, obzvlášť ječmen a pšenice: houska, která je v Praze za 1 kr. platí se tam za 3 kr. stř., a flaška piva ne zcela másová za 10 kr. stř.! A to již teď před hromicemi, jak pak o Jakubu!? Toť ti ubozí obyvatelé toho ostrova v iétě všichni hladem pomrou. Chudáci! Ale nechť, sami jsou toho vinni, proč nevyzdvihnou Obilní zákony, jako teď chtějí na ostrovech britských. Kdyby se tam odjinud chléb přivážeti směl, byl by tak laciný jako v Praze a v Čechách! — Návštěva byla tak hlučná, že se z počátku téměř ani tancovati nemohlo: mezi nejváženějšími hosty byl náš milovaný zemězprávce J. C. V. pan arcikníže Štěpán, který přes dvě hodiny setrvati ráčil, jak se zdá, spokojen s úpravou, a pak hojný počet nejvyšších pánů a šlechty naší i cizozemské, kteří všichni velmi šetrně k naší národnosti se chovali. Obyčejně však to bývá, že se páni, kteří svým příchodem společnosti ke cti slouží, mnohem šetrněji chovají, než ti, kteří by si z toho velikou čest dělati měli, že byli do společnosti připuštěni.

H. Borovský.

Pražské Noviny z 23./1. 1846.

Takto, praví pan profesor Stránský ve svém „Slově o tanci“ v Příteli mládeže 1845, sv. 1.:

„Bály záhuba jsou dětí nejlepších,
Morový jed čisté nevinnosti,
Peleš lotrovská duším, hrob cnosti,
Hody přemilé a slavné duchů zlých:
Jsoutě škola pekla, v nížto puch
Jizlivých zaráží nepravostí,
Vše tu jde na zkázu duše: hosti,
Nohy, ruce, ústa, srdce, zrak i sluch.“

nejvíce ale střevíce, dlouhé šaty a plíce trpí — dodávám ještě já ze své praktické moudrosti, čině při tom laskavé čtenáře pozorny na špatný rytmus v těchto verších, který i sám bez obsahu dokazuje, že pan profesor neráčí být veliký umělec v taktu a v tanci.

Každý si může pomyslit, jak pevné a nevyvratné zásady moje o bálech býti musí, který jsem věda dobře o těchto strašných verších přece ještě dne 10. Unora v outerý český společenský bál ve Sv. Václavské lázni navštíviti neopominul. Tento bál ostatně dobrým uspořádáním (všechno v národních barvách, z jedné strany ve výklenku mezi kvítím socha J. C. V. našeho milovaného Zemězprávce a před ním lev, toilleta pro slečny rovněž tak vkusně a jednoduše okrášlena) nenucenou veselostí a vůbec všemi krásnými vlastnostmi opět vynikal, na které sme již v sále Sv. Václavském přivykli. Mezi všemi ostatními bály (i národní na Žofíně nevyjímajíc) vy-

znamenal se také tím, že se tam jen výhradně česky mluvilo. Mezi velevítanými hosty byli zasloužilí pěstitelé naší literatury a národního jazyka.

Cokoli se proti bálům a besedám českým namítá slušně a neslušně: tolik však jisto jest, že se to schvalovati musí, pakli se vždy i ve větších společenských zábavách na jakýsi šlechetnější účel a význam nezapomíná, a myšlénka předůležitá národnosti s očí nespouští. Školy atd. ovšem důležitější jsou, avšak i pro ty a pro ostatní potřeby národu našeho činí se co možná. Abychom té přísné věci opět masopustní obrat dali, připomeneme, že jsou bály také důležité pro národní vychování.

Nevěříte? — V bálech prý se činívají první známosti a kroky k sňatkům, a z dobrých sňatků bývá dobré vychování, tedy z dobrých bálů dobré vychování národu. — Není-li to pravda, aspoň by to mělo pravda býti.

Ostatně ještě o našem bále v Sv. Václavské lázni dodati musím, že se do sytosti tancovati mohlo, co je pro nemírné tanečníky (ku kterým nás samého bohdá žádný zlomyslně nepřipočte) velmi milá, a však na Pražských velikých bálech neslýchaná věc. K nemírným tanečníkům však počítáme jen ty, kteří tři noci po sobě tančiti dovedou. H. B.

Pražské Noviny z 15./2. 1846.

Naše merenda, kterou jsme opět letos, jako již po několik let v pondělí před popelcem (letos dne 23. Unora) slavili, má s životem naším vůbec jednu velikou podobnost, a jednu velikou nepodobnost. V životě se totiž vydávají mnozí Čechové za Nečechy po celý rok, a na merendě se vydávají jenom ti Čechové, kteří po celý rok praví Češi jsou, za Nečechy. Čím více ubývá těch, kteří po celý rok na přestrojenou hrají, tím více přibývá costumovaných na merendě. Letošní ve sv. Václavské lázni převýšila opět lonskou jak hojnou návštěvou tak vybranými a vkusnými obleky. Viděli sme rozličné národy a pronárody, kroje rozličných věků, komické figury (kterých však by více škodit nemohlo), ale tuze málo významného, charakteristického, s hlubším smyslem. Každý se obyčejně při takových příležitostech snaží, ukázati se jen vůbec jinak než opravdu jest, a největší zanímavost pro navštěvovatele leží právě v kontrastech mezi tím, co kdo v životě jest, a tím co v costumě představuje. Nejlépe se tento kontrast dle našeho zdání podařil jednomu pánu, který přestrojiv se za vtipného člověka, něco deklamoval o švingulacích. Nevím, jestli to bylo proto aneb pro jinou příčinu, že se jaksi nechtěl rozehřáti veselejší, drobet dovádivý duch, který při takových příležitostech vanouti má. Zpozorovav to jeden přítomný „blázen", chtěl za všechny ostatní dováděti, a tím se stalo, že rozpustilost jeho byla tuze koncentrovaná, tuze intensivní. Krásných, věru krásných, a tuze krásných dám bylo tolik, že sem si v nadšení odtud povstalého byl umínil, šest nejkrásnějších pro věčnou památku ze jména nazvati. Potom však potázav se s rozumem, nahlédl sem nechytrost svého kvapného předsevzetí, a zůstal sem na tom, že těch osm nejkrásnějších dám (poněvadž sem k nim po dobrém rozvážení ještě z dobrých příčin dva velmi krásně oblečené známé pány své mužského pohlaví připočítal) ze jména nepovím, abych tak u všech kandidátek dobrého oka získal.

A tento referát je poslední masopustní kousek. H. B.

Pražské Noviny z 26./2. 1846.

Referát o merendě ve včerejších Květech (čís. 25.) strany deklamace v tom ponapravit musíme, že se místo „přednášela se deklamovánka, která však pro nešetrnost rozlíceného harlekína a několik jemu podobných pouze ti oučastni byli, jenž se na blízku deklamatora nacházeli", — raději mělo říci: přednášela se deklamovánka, kterou však pro roztržitost obecenstva, vzniklou z nezanímavosti té deklamovánky jenom ti sužováni byli, kteří se u samého deklamatora nacházeli. — Mezi těmito nešťastníky byl také jistý čerkes, jenž při celé deklamaci tak bolestně a však potichu zíval, že by se i sami Rusové vidouce to nad ním byli slitovati museli, a od kterého Čerkesa také tuto zprávu máme, a kterému ta deklamace na celou noc dobrý humor pokazila, jak se o tom ve včerejších „Ost und West" dočísti můžeme. Nevěřili tomu vážená redakce Květů, může tu deklamaci tak, jak na merendě přednášena byla (a ten Čerkes si ji dobře pamatoval), vytisknouti, pak ať obecenstvo samo rozsoudí.

Dle národní pověsti Čerkesské
zčeštil H. Borovský.
(Pražské Noviny z 1./3. 1846.)

Beseda na Žofíně dne 28. Října.

Může být, že snad se referát po týdnu bude zdáti opozděný, ale — jenom zdáti, neboť i opozděný referát může mít často krásné povolání. A krásnéť jest zajisté povolání blížního svého poučovati — kdo ale jest náš blížní? Každý člověk, tedy i referent ve Květech — není-li — vyšší tvor.

Že prý byl na té besedě „duch domácí“! Pán Bůh s námi a zlé pryč! Tedy chodí již na besedy strašidla! Jaká to neprozřetelnost referenta ve Květech, takovou věc veřejně do tisku dáti a slečinky strašiti duchem. Já sám o své smělosti nepochybuji, ale přiznávám se, že bych s duchy nerad tancoval, a jelikož v každém krásném těle duch býti nemůže, tancuji aspoň přece raději s pouhým tělem, než s pouhou duší. Ostatně jsme toho ducha nikde neviděli — nebyl-li to ten p. referent k posledu sám — na hoře v pokojích arci běhalo několik domácích duchů, ale se servítky pod paží. Zkrátka celá ta věc je nějaká vymyšlenost.

Druhý poklesek tohoto svrchujmenovaného blížního našeho jest vlastenecké šosáctví, které s barometrem v ruce levé, a se žižkovicí v pravé všude obchází po besedách, měříc ve vzduchu poměr, v jakém mluvená čeština k mluvené němčině stojí. Nemůže se napsati referát o bále ani o besedě bez podotknutí, že se tam také německy mluvilo — zastaralý to již obyčej referentský.

Za onoho času, kde se snad lidi za jazyk náš styděli, kde se myslilo, že po česku v lepší a vyšší společnosti mluviti není možno, ani dovoleno: tenkrát arci počaly bály české a besedy, aby se nimi dokázalo pochybníkům, že se na české pozvání a ohlášení dosti honetní lidé sejdou, že se po česku přivítati dají nevrčíce, že dovedou býti několik hodin pohromadě, aniž se jim po obvyklé německé kašičce zasteskne. Ale nyní již jest obecenstvo naše vychováno, již jsme dospěli, a proto nám jakožto již rozumným a dospělým povoleno býti musí, užívati věcí jinak zakázaných (t. j. němčiny), kde toho zapotřebí. Budiž nám tedy dovoleno bez předhůzek v časopisech mluviti i na české besedě německy s těmi, kteří česky nerozumí, a pokavad žíti budeme v nynějších okolnostech nemůže každý obyvatel Pražský uměti česky. Dosti toho, když i Němec naši besedu rád navštěvuje, třeba napřed věděl, že se tam nejvíce jen česky mluví. Zkrátka rozšiřme již poněkud prsa svá, a učme se řeči své důstojně a mužně užívati, kde slušno, ne ale nedospěle, dětinsky, s kaprisemi. Buďme rádi z toho, co se nám v tom ohledu podařilo, a čeho nám tato beseda podala nejkrásnější důkaz, totiž že jazyk náš není jazyk helotský, jazyk nízkých porobenců. Obecenstvo na ní bylo vybrané a bavilo se, jak myslíme dle všeho zdání, výborně. Páni podnikatelé připravili nám i hudební lahůdku, poprosivše slečnu Gaučovu o krásné písně a mladého umělce pana Lauba známého již z předešlého čísla (Novin) o mistrné tóny, kterým jsme se zvlášť v Carnevalu Benátském podivili.

Ještě v jednom ohledu musíme nadřečeného blížního svého a referenta ve Květech poopraviti, totiž že se mu společnost nečetná zdála. Toť musel přijít buď hned z počátku aneb brzy před koncem: my ale nejmenujeme společnost, která při quadrilách celý sál vyplní, nečetnou. H. B.

(Pražské Noviny z 5./11. 1846.)

Pane redaktore! Dlouho již čekáme, podá-li někdo také o našem městě zprávu v některém časopise. Jak sám rozumíte, nechtěli jsme se sami tak řka chlubiti, a slávu svou po šírém světě hlásati: pročež sme pořád očekávali, až někdo z cizinců, kterých k nám tak velké množství zabluzuje, a kterým se u nás až posud vždy dobře líbilo, něco chvalitebného o nás napíše. Ale marné čekání: nehodlajíce tedy již déle ve vlasti své nepoznáni žíti, píšeme Vám sami. —

Především neočekávejte ode mne zprávu o českém bále, neb o českém divadle aneb konečně o besedě české, o českých štítech, o vlastencích a vlastenkách atd. O všem tom nevíme ani u nás, co to je, a proto se tuze divíme, že se v novinách a časopisech tak často o těch věcích dějí zmínky! Jeden mladý švihák z Prahy nám to sice tak vysvětloval, že se to „české“ jmenuje, při čem se česky mluví! Ale my sme se mu vysmáli! Toť by se u nás, já řku, všude muselo „český“ přidávat: če-

ské úřady, české školy, české kostely, české schůzky, české obědy, české večeře atd., proto že my všude skoro mezi sebou mluvíme česky, a vždy jazyka českého užíváme, kromě když jednáme s cizozemci. U nás se ve školách učí všechno česky, na úřadech se jedná a píše česky, a káže se česky, štíty na domech máme české, dopisujeme si po česku, proto že každý z nás česky psáti umí, divadlo hrajeme po česku, máme v městě českou knihovnu, v bále a v besedě jinak než česky nemluvíme.

A nemáme od nás daleko do Němec: 4 míle od nás je německé město, tam zas mají německé školy, německé úřady, německé kázání, německou knihovnu, německé štíty atd. a všichni mezi sebou mluví německy, a když my tam přijedeme i my s nimi německy mluvíme. Neboť nesmíte myslit, pane redaktore! že snad jiných jazyků kromě českého neznáme. —

A jeden z nás, který mnoho a daleko cestoval, říká, že ve Francouzích zrovna tak je s francouzským jazykem, v Angličanech s anglickým, v Španělích s španělským atd., jak vy, pane redaktore! snad o tom také nějakou známost míti budete.*) Nedávno sem k nám přijel jistý člověk, který na tom stál, že si nyní dle nové módy Angličané všechny učitele a úředníky z Francouz vypíšou, a Francouzové z Angličan, a sice z té příčiny, aby učitelům a úředníkům svým nerozuměli. Ale toho člověka dali sme pod ochranu dvou silných lidí na vůz a poslali sme ho do Pražského blázince, však ho tam najdete, jmenuje se . . .**) jen se poptejte.

Ale o těch vlastencích a vlastenkách přece ještě posavád nevíme s jistotou, co vyznamenávají. Slyšíme o nich tuze často mluvit, a mnoho čteme o nich také v časopisech (neboť všechny držíme v mnohých výtiscích) a právě ten veliký počet vlastenců a vlastenek nám je činí jaksi podezřelé a plete nás. Vždycky sme až posud myslili, že je vlastenec jenom ten, kdo se pro celý svůj národ obětuje, něco velikého, znamenitého, záslužného proň podnikne a vyvede, kdo zvláště vyniká velikými vlastnostmi nad jiné atd. Věřte mně, pane redaktore! takových lidí je málo: mně se zdá, pane redaktore! že jich ani v Praze tolik není, aby se bály nimi naplňovati mohly! Prosím Vás tedy, pane redaktore! račte nám laskavě vysvětlit, jak to ti lidé myslí s těmi vlastenci a vlastenkami,***) řekněte mi upřímně, neníli to snad nějaká mýlka. Toť by byla šlakovitá věc, takových vlastenců a vlastenek! Toť by bylo v Čechách víc vlastenců a vlastenek než lidí?!

My si u nás vlastence zcela jinák představujeme: u nás má to slovo pořád větší kurs než v Praze. Neumím se však o tom jak náleží vyjádřit, pročež Vám to, pane redaktore! raději vysvětlím příkladem. — Náš pan děkan je vlastenec. On má 6000 ročních důchodů, z kterých však pro svou osobu a výživu jenom 1000 vynakládá: ostatek všechen obětuje dílem na vzdělání měšťanů a na rozmnožení zdejší kněhovny, na zvelebení škol, dílem na podporu nuznějších obyvatelů. Krásné povinnosti svatého stavu svého v kostele, ve škole a všude jinde vykonává vždy také sám, ačkoli dva mladší pomocníky má. Neuvěříte jak mílo jest se na toho ctihodného starce podívati, když sám ve škole naše dítky nejen v náboženství, nýbrž i v mnohých jiných předmětech vyučuje. On sám často říkává, že se proto duchovním jmenuje, aby byl jako duší celého města, aby o všechno dbal, co se našeho vzdělání a osvěty dotýče. Jsa při tom muž učený a ve světě sběhlý, sleduje ustavičně pokrok ve všech zemích a jakmile se o něčem novém, prospěšném dočte, čeho ještě u nás neznáme, neopomine nám ihned užitečnost věci představiti, a neustane dříve, až je něco podobného i v našem městě uvedeno. Nemůžete si ani úctu pomyslit, s jakou naň celé město hledí, jeho jediné slovo dovede nejúhlavnější nepřátele smířit, chybujícího ponapravit; jeho slovo platí u nás jako zákon, jako nařízení, víme že jen vždy o naše dobré péči má. On

---

*) Žádnou známost nemáme, ba pochybujem. Však jsou přec Angličané a Francouzi všude ve světě co vzdělané národy známi, jak by se byli jinák mohli vzdělat než pomocí německého jazyka? Myslíme tedy upřímně, že se v takových vzdělaných zemích jinák než německy mluviti, úřadovati a ve školách učiti nemůže. H. B.

**) Jméno sme naschvál vynechali, chtějíce se vyhnout osobnostem. H. B.

***) Nesnesitelný, mrzutý dopisovatel! Samá otázka! co prý to je vlastenec a vlastenka?! Šlaka já vím sám: vlastenec je mužského a vlastenka ženského pohlaví. My všichni sme teď vlastenci a punktum. H. B.

žije pro nás, a ne my pro něho; on je pravý zpravce našich duší, on je vlastenec!

Mladší duchovní a učitelové (o kterých náš pan děkan říkává, že také k duchovenstvu patří, poněvadž hlavní povinnost duchovní to j. vyučování, konají), úplně se ve všem dle jeho návodu a příkladu chovají. A však vidíme krásný prospěch na dítkách: čemu se jinde ani na vyšších školách nenaučí tomu naše malé dítky dobře rozumějí. Naši učitelové nejsou učiteli jen od 8—10 a od 2—4, nýbrž celý den a celý svůj život. Kdekoli se jim příležitost naskytne poučiti dítě (aneb i vyrostlého), neopominou to učiniti. Skrze naše osvícené duchovenstvo a učitelstvo rozšířeno jest v celém našem městě přesvědčení, že kdo psát a číst se naučil, ještě nic neumí, nýbrž teprv příležitost i nabyl něčemu se naučiti. — Svět a život máme ve školách poznati, říkává náš pan děkan: musíme vědět, kde co dobrého a užitečného ve světě jest, abychom si příklad vzíti, kde co chybného, škodného, abychom výstrahu míti mohli. Pokavad neznáme jenom své, budeme vždy v předsudcích (kdo neviděl Prahu, myslí, že je jeho Kocourkov velké město) a když o ničem jiném nevíme, držíme své za nejlepší. Nevzdělanost je matka pověry. — A myslíte, pane redaktore! že je u nás potřeba děti do školy honit, jako leckde jinde. Naše děti se ani té hodiny dočkati nemohou, poněvadž vždy ve škole něco nového, něco krásného slyší, a tedy je tam přirozená zvědavost láká. Kde děti jenom jako špalíkové vedlé sebe tiše seděti, a jednotvárné slabikování jiných poslouchati musí, kde často kolik dní ani jednou si jich učitel nevšímne: tam je arci úřadem do škol nutiti zapotřebí jest. Vždyť by ani vyrostlí lidé nedovedli tak pokojně jako vězňové v žaláři seděti.

Když sem se již o úřadech zmínil, musím Vám oznámiti, že právě tak dobré úředníky máme, jako duchovní a učitele. Náš pan purkmistr jest v jistém ohledu zrovna takový muž jako pan děkan, jenom že je mladší, pružný a ještě při silách. On říkává, že jsou úřadové pro pohodlí a ne k obtížnosti občanů a země, že jest úředník služebníkem zákonů a ne pánem podřízených svých. Horlivě při tom hledí na pořádek, dbá o zvelebení města v každém ohledu, o zvýšení důchodů, ale co hlavní věc také o svědomité vynaložení těch důchodů takovým způsobem, aby z toho město pravý užitek mělo. Jeho přičiněním zavedeny jsou v našem městě mnohé velmi krásné a prospěšné ústavy, z kterých hlavnější Vám zde uvedu:

1. Všeobecná dílna městská, veliké stavení tak zřízené, aby tam v zimě v letě veliký počet lidu rozličné práce konati mohl, k čemu se tam také všelikého způsobu nářadí a příležitost nachází. Usazeno tam jest několik výtečných mistrů, rozličných řemesel, dohlížitelů a dohlížitelkyň, kteří práce rozdělují, na pracující dohlížejí atd. V této dílně vždy každý, kdo pracovati chce, dílo najde, tak že nikdy bez práce a bez výdělku zůstati nemusí. Obec udržuje tuto dílnu na své útraty a prodává výrobky tam zhotovené: a každý k práci schopný člověk, který se o podporu veřejnou totiž o almužnu hlásí, pozván bývá místo daru do naší dílny.

2. Hospitál městský, v kterém každý k práci neschopný, který se sám ze svého jmění udržeti nemůže, na obecní útraty výživu dostává.

3. Nemocnice, v které se obsluha a léčení všem chudým zdarma dostane, a na žádosti mohovitým, pakli doma takového ošetření nemají, za slušnou náhradu.

4. Dvě opatrovny malých dítek, v nichž se malým dítkám, které doma z jakýchkoli příčin dohlídky míti nemohou, útočiště, zábava, poučení a dohlídka věnuje.

5. Městský pojišťovací ústav, do kterého každý, jenž spoluoudem býti chce měsíčně malý příspěvek vkládá, odkud se pak potkáli někoho nešťastná náhoda škoda utrpená nahradí.

A kromě toho více ještě podobných ústavů, které Vám časem svým snad obšírně popíšu. Náš pan purkmistr říkává, že proto lidé žijí v obci, aby se vespolek, když toho potřeba jest, podporovali: sice že by i stádo bylo obcí, které pastýř žene!

Jeden z nejlepších ústavů je také výbor měšťanstva pečující o spůsobnost a dobré mravy. Výbor tento sestavený z nejváženějších a nejúčinlivějších starých měšťanů nemá sice žádné zákonní moci, přece se však nikdo neosmělí protiviti se jeho výrokům. Všeobecná potupa byla by následkem. Výbor tento určuje malé tresty za chyby, které zákonem nejsou zakázány: jako za nepracovitost, za zbytečné šviháctví, za pomlouvání, za

marnotratství, za týrání zvířat (spolek proti němu nemáme, ale za to spolek proti týrání lidí, a věřte mně, pane redaktore! že se na světě lidi posavád přece ještě více týrají, než zvířata), za neuctivost k řádným lidem atd. Z peněz tak nabytých okrašluje se všelijak město, a tak ošklivé vlastnosti některých měšťanů přispívají aspoň k okrase města. Mnoho bych Vám ještě měl co psát, jak zde všechno dle možnosti dobře zřízeno máme, ale raději nás sám naštívte, a pak se podíváte na naši knihovnu, na ostatní rozličné sbírky a na celé zřízení. Já se bez toho bojím, že již za to co jsem psal budu muset výboru měšťanstva pokutu zaplatit pro marnost a chloubu, že jsem před celou Českou zemí město naše vychvaloval. Nemohl jsem se však zdržet, a jediné co k pojištění svému učiniti mohu jest, že jméno své nepodepíšu.

Vytiskněte to jen bez jména v Novinách a za odměnu Vám dám ještě ku konci dobrou radu. Vaše Noviny a Včela (které zde také čítáme) mají kromě mnoha jiných menších chyb (nemyslím zde chyby tisku, kterých tam máte taky dost) jednu nejhlavnější. Tato nejhlavnější chyba jest, že se tuze mnoho staráte o chybné a mizerné lidi, víc než o pořádné. Dbejte raděj o to, jak by ste hodné a řádné lidi poučil a potěšil, než o napravování hlupáků a rosťáků, kterým se tak rád posmíváte, satyricky je sbírajíce. Věřte mně, milý pane redaktore! že je nenapravíte, nýbrž je pouze na sebe rozlobíte. A nebyloby divu, aby Vám pak někde po tmě neposvítili. Ostatně ale svět nepředěláte, již písmo praví: „Bezpečněji jest člověku potkati se s medvědicí, které pobrali mladé, než s bláznem doufajícím v bláznovství své.“ —

*

Poznamenání. Tu to máme! nepodepsal se, a město, odkud je dopis zaslán, také zapomněl udat, a ještě ke všemu tomu se ku konci do redakce pustil. Co je tedy dělat? Žádám toliko, uctivě, aby mi, kdo o tom městě nějakou známost má, jméno udal jen z té příčiny, abych se tam na tohoto nezdvořilého dopisovatele poptati, a jej za tu smělost nějak vyplatiti mohl.

H. B.

Pražské Noviny z 26./3. a 29./3. 1846.

Pro výstrahu zde uvedeme truchlivou událost, která se nedávno na choře v jednom kostele Pražském s basou přihodila: a která nám patrně ukazuje, jak záhubné následky obruče na ženských mívají, zvlášť pro basy. Ubohá zádušní basa v tichosti a skromnosti dle srdečné své dobroty u stěny stála, na nic zlého nemyslíc. Tu se s šustěním a rachotem naškrobených sukní poznenáhlu valí blíž a blíže obrovský rozsáhlý rajfrok, s obručemi z Heidlberského sudu. Nebezpečí se blíží k base, a tato ubohá, bezelstná, netuší tajného, pod sukněmi skrytého nepřítele. Rozhodný krok! — hrdá obruč se neuhne, basa se uhnouti nemůže — bác! a již tu basa leží, teplá krev za dušiců teče za otletlů, roztříštěna je basa na tisíce kusů, a jenom poslední žalostný zvuk nesl se po klenutí, jako poslední labutí píseň starého německého básníka.

H. Borovský.

Pražské Noviny z 29./1. 1846.

V pokoji bohatce štědře krmený papoušek v nádherné kleci se houpaje břiskavým hlasem naučená slova a jednotlivé sady štěbetal. Zádumčivý skalní vrabec, jenž v nepatrné kleci u dveří visel, takto papouška oslovil: „Pověz mně, milý papoušku, zdaliž tomu rozumíš, o čem nyní štěbetáš?“ „Milý soudruhu“, odpověděl papoušek, „ty jsi se velmi málo ve vyšších střídách života společenského pohybovati musel, sice bys tak marné otázky nedával. Já tebe litovati musím, že se v jiném jazyku, nežli v tobě přirozeném vyjádřiti neumíš!“ „Politování tvoje není bez důvodů, a však přece pochopiti nemohu, kterak tebe štěbetání klopotně naučených průpovědí, jimžto nerozumíš, těšiti může!“ Načež papoušek se ozval, „kdyby mně i netěšila, působím alespoň radost chlapcům pod okny stojícím. Ostatně ale mi nepochopitedlno, že se mně divíš, což ti neznámo, kde žijeme?“ „V Čechách“, zádumčivě odpověděl vrabec, a obadva umlkli.

Naučení. Žádný diškurs není bez užitku, a umlknutí často mnoho znamená.

H.

Pražské Noviny z 19./2. 1846.

Brr! brrr! bum! bum! bum! brr! brr! bum! bum! Na našem divadle bude se dnes provozovati v prospěch p. Graua

lidskou, kouzelní, hmotní a zvířecí silou, se zpěvy, deklamací, tancem, obrazy, skupeními, s lampami, se suflérem, s tureckou muzikou, na provaze, per špás kratochvilná komedie na tyátru o židech a o cikánech, mezi kterými se pimprle co špádský kůň neb kaval producírovati bude, s baštony, denáry, špády a kopami. Ku konci bude z vděčnosti k slavnému publikum neboližto kuntšoftu: „Slavnost divochů v pralesích amerikánských." Žádný špás, všecko natirlich. — — — Br! brrrr! bum! bum!

Kýž by ti divochové chtěli pana beneficianta sníst! Jak by zaplesaly dramatické musy a gracie. Amen.

H. B.

Pražské Noviny z 8./3. 1846.

Kterak by dvěma najednou pomoženo býti mohlo. Jsou v Praze dvě chybné věci tak divného způsobu, že by jedna chyba druhou napraviti mohla. A jaké pak? — Dva nákladnické domy, jeden na Konském trhu, druhý v Žitnobranské ulici, mají oba dva krásné zlaté české nápisy: U Primasu a Ů Lajblů; tedy jeden o kolečko víc, druhý o kolečko míň. Kdyby tedy od Lajblů dali jedno, to první kolečko Primasům: pomoženo by bylo i Lajblům i Primasům, a jedna chyba by druhou napravila. To je dobrá rada!

H. B.

Pražské Noviny z 26./4. 1846.

Cardanus praví ve své knize: De rerum varietate, že měl knihu takové vlastnosti, která jej vždy uspala, kdykoli ji počal čísti. Neví se již, která to kniha byla a sám slovutný Lessing mnoho se staral vypátrati ji, ale nadarmo. Jedná se tedy o to, kterak by se taková předůležitá, převýborná kniha opět světu nahraditi mohla, a dobrotivý nejmenovaný mecenáš složil k tomu cíli znamenitou sumu peněz za odměnu pro spisovatele, který by tak zázračnou knihu sepsati dovedl. Nechť se tedy všichni P. T. páni schopní skladatelé žádostiví této náhrady přihlásí.

H. B.

Čes. Včela 1846., č. 47.

KRÁTKÉ ALE JADRNÉ ODPOVĚDI.

Ze všech stran dotírají na nás naši pp. dopisovatelé a spolupracovníci, abychom jim také tak příjemné, potěšitelné, poučné a zároveň zdvořilé krátké odpovědi dávali, jako to jiné redakce činí: posud jsme to však nikterak učiniti nechtěli. Když nám ale konečně mnozí tím vyhrožovati počali, že pakli to neučiníme, raději příspěvky své tam zasílati budou, odkud takové krátké odpovědi dostávati naději mají: museli jsme se vůli jejich podrobiti a však s tou výminkou, že již jména jejich a obydlí úplně udávati budeme, poněvadž se z těch puntíků, jako ve Květech dělají, přece ještě každý pravého jména dopátrati nemůže. A tak tedy s chutí do toho:

Panu Janovi Svobodovi v Nikdicích: Novela vaše nestojí ani za starého čerta; pošlete si pro ni, sic vám ji před dům vyhodím.

Panu Josefovi Müllerovi v Nebylisích: Vaše báseň je pravý neřád.

Panu Karlovi Vodičkovi v Nenajdově: Že chcete honorár? Já vám povím!

Panu Václavu Richtrovi v Nemístném: Po druhé pište dopisy své na silnějším papíře, aby je aspoň moje paní pod koláče dáti mohla; do tisku se bez toho nehodí.

Panu Petrovi Švandovi v Měsícově: Článek váš prozrazuje veliké schopnosti, mnoho pilnosti, a znamenitou zkušenost: když si však všechno jak náleží rozvážíme, nahlížíme, že ste osel.

Slečně Anně Milikovské v Nehradě: Písně vaše tisknouti nemůžeme, přiloženého však krocana z vděčnosti sme snědli.

Panu Pavlu Musilovi v Nenazemsku: Básně vaše potřebují mnoho opravy: ještě si to rozmyslíme, máme-li je přijmouti. Moje paní vás nechá žádat, co u vás platí máslo, as tak 25 liber?

Čes. Včela 1846. č. 22.

Němec, Angličan a Francouz byli objednáni, aby každý vykreslil velblouda. Francouz šel bezevšeho všudy do Jardin des plantes a předložil již druhý den důmyslně pojatou, ačkoli ne zcela dobrou podobiznu velbloudovu. Angličan odejel s nejprvnější pární lodí do Afriky na poušť, pozoroval a nakreslil tam velblouda, a doručil po několika měsících obraz jako živý. Němec se zatím zalezl do svého pokoje, rýpal se v knihách, přemýšlel, počítal, porovnával, aby po několikaletém pilném bádání zkonstruovati mohl velbloudí bytost dle hlubokých názorů a z takového stanoviska, jaké prapramenem všeho bytí v souměrných řadech veškerenstva velbloudovi byl vykázal. — Od té doby minulo již 20 let, Francouz i Angličan již oba umřeli, ale Němec pořád ještě construuje velblouda. H. B.

Čes. Včela 1846. č. 34.

Dva znamenití umělci. Vlach Carotti z Benátek „první mimik v celém světě" jak sám sebe nazývá, provozuje prý ve Vídni přehrozné divy pouhým obličejem svým: ku př. představuje mimicky bouřku na moři, při čemž nos představuje koráb, tvářemi vlnobití se napodobuje, usta dělají bouři a hromobiti, oči blesky atd. Velmi chvalitebno by bylo, aby v akademiích malířských své umění okázal, poněvadž nemá každý malíř tak snadno příležitost moře a bouřky na něm viděti.

Jiný zas rovněž tak veliký umělec je Francouz, své profesí kuřák, a Dr. svobodného umění kuřáckého. Ten prý zas tabákový kouř z úst tak šikovně pouštěti se naučil, že tímto kouřem rozličné vasy, květiny, ba zcela povedené podobizny ve vzduchu nakresliti dovede, ovšem jen na okamžik. Tento Francouz již za své umění poctěn jest několika řády, a brzy bude mezi akademiky francouzské přijat: a to proto, poněvadž jeho umění žádnému neškodí, ani státu ani církvi. Brzy navštíví na pozvání jistého satyrika také Prahu, aby nakreslil některé slavné literaty naše, kteří se již svých podobizen dočkati nemohou.

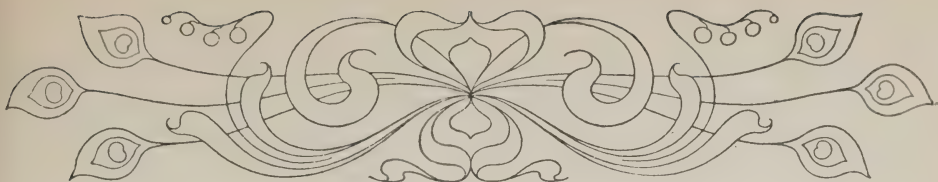
Čes. Včela 1846. č. 35. K. H.

Při této příležitosti žádáme všechny pány krajany, kteří již nákladu nešetříce, nové české nápisy buď na štítech, aneb kdekoli jinde veřejně vyvěšují, aby si vždy napřed od někoho v českém pravopisu a v mluvnici cvičeného nápis buď napsati neb opraviti dali. Každý jistě rád ve věci té z horlivosti radou svou přispěje, a takovým spůsobem zbavíme se mnohých prachybných nápisů veřejných, jevících více dobrou vůli než známost českého jazyka a pravopisu. Bohužel! i v Praze spatřujeme množství „zhotovitelů", „zhotovytelů", kdežto bychom jenom hotovitele viděti měli, a nejraději mistry krejčovské neb oděvnické viděli. A venku na hřbitovech a na rozích a na rozcestích píší lidé nápisy úplně bez starosti, jako by český pravopis ještě ani vynalezen nebyl!

Pravopis je v Čechách vůbec věc skvostná a předůležitá, a stane se brzy ještě skvostnější a důležitější; již nyní počínají se celé obce k „au" neb „ou" veřejně přihlašovati, jako to jedna nedávno ve Květech učinila. Poznenáhla dle tohoto příkladu každé město a městečko buď au neb ou v štítu ponese, jako před časy kalich a katolictví, a povstane nová od slepého mládence prorokovaná 40letá vojna o písmenky, při které k rozumu nedojdeme. O šlakovitý pravopis! Na Moravě říkají, že jest každý Čech buď zloděj, nebo muzikant; já ale pravím, že jest každý Čech buď Němec, neb vynálezce nového pravopisu, a od té doby, co prý jeden za nový pravopis červenou karkulku i s pentličkou dostal, nebude teprva s těmi pravopisnými badateli žádného pokoje. H. B.

Čes. Včela 1846. č. 40.

ČLÁNKY KRITICKÉ A POLEMICKÉ.

POSLEDNÍ ČECH.

Novela od Jos. Kajetana Tyla. V Praze 1844.

Nákladem Calve'ského knihkupectví. I. 212. II. 198.

Bystré, požehnané zrůstání naší literatury povinnost nám ukládá, bychom si již přece zošklivili obyčejnou až posud kritiku, která uznává každou rýmovačku za báseň, každé vypravování, v němž se někdo ožení aneb oženiti může, za novelu, a ježto vůbec každou tištěnou věc i hned milým, potěšitelným kvítkem na poli naší národní literatury nazývá. Takový stav kritiky vede k mnohopisalství, které můžeme pro vlastní výstrahu pozorovati na našich závistných sousedech Němcích, přišlých skrze to v posměch u ostatních vzdělaných národů. A neučiní-li u nich se tomu nějakým způsobem přítrž, bude konečně veškerá Německá říše jedinou velikou tiskárnou a bibliotékou, a všichni Němci zanechavše jiných zaměstnání budou toliko knihy psáti, překládati, opisovati, tisknouti, přetiskovati, prodávati, pořádati, hlídati, oprašovati — a konečně i jísti, jim se odívati a při nich ohřívati. Pro její velikou škodlivost považujeme tuto Německou kněhmanii k svému upokojení za dostatečný trest všech velikých křivd, které národu našemu učinili a ještě učiniti hodlají, a vidíme v těch nesčíslných Německých knihách zase ony kobylky a žáby, kterými Bůh tak dlouho stíhal Egypťany, až propustili jeho oblíbený lid na svobodu. Poněvadž Němci všechen svůj jakýkoliv rozum do knih přendavají, zbývá jim ho málo pro život; a jestliže se jim množí sem tam moudré knihy, ubyde jim za to pro život moudrých lidí. — Nepišme tedy pouze proto, aby nám přibývalo knih, hleďme každou knihou důkladně zakrýti nějakou mezeru v naší literatuře, povznesme se každým spisem o stupeň výše k dokonalosti a k vážnosti u cizozemců. — „Nesuď a nebudeš souzen!“ — „Div se mé velikosti a já se budu diviti tvé!“ byla posavád obyčejná pranostyka v literatuře České. „Já jsem veliký novelista, ty jsi veliký básník, on je veliký humorista; my jsme velicí novelisté, vy jste velicí básníkové, oni jsou velicí humoristé.“ — Ale podívejme se jeden druhéhmu do očí! nemusíme-liž se sami smáti jako Římští augurové? — Každému řádnému muži více na tom záleží, aby měl jeho národ důkladné spisy, než aby on sám byl obdivován co spisovatel; suďme se tedy přísně, nesedejme již tak záhy na vavříny! Osmělujeme se míti přesvědčení, že se máme napřed ve světě mnohému naučiti a pak teprv něco psáti; že máme do knih vložiti jen ony své myšlénky a zkušenosti, které větší část našich krajanů posavád neznala, a že má být každý výtvor pěkné literatury novým, důkladně a umělecky provedeným celkem. Takovou tedy míru přiložme k svrchu udané novele Tylově. Tyl se pohybuje s takovou lehkostí a uhlazeností v oboru vypravovatele, že mu zajisté tato stránka novelistiky, která by jiného mnoho potu stála, velmi snadně přichází. Tím více by tedy mohl a měl vynaložiti práce na vynalezení, volení a

promyšlení látky své, čeho však v jeho novele bolestně pohřešujeme. Novost především jest v ní nejméně vyvinutá vlastnost. Starý, tvrdohlavý otec, jenž chce, aby si syn jeho vzal Miládu; ještě tvrdohlavější syn, jenž si ji vzít nechce a miluje jinou; nesrovnalosti stavu s láskou; velikodušné a však bolestné odřeknutí se Lidmilino, která co první milovnice v kusu právo má, by se do ní ještě jeden (Ladislav) nevyslyšitelně zamiloval, obyčejný žvatlavý zpěvák-komediant, jenž si často ze svatých věcí, jako jest otčina, žertíky tropí; jakési tajné tušení kde nic tu nic; denník zamilované; všeobecný novelistský prostředek, duel, jako voda u hydropathů; děti mající jiného otce, než se myslilo atd. atd. ovšem každý uzná za věci nenové; zkušený však čtenář románů nazve je . . . oklepanými. Jsou tu arci také některé nové přídavky, jako: poslední Čech, vlastenectví, Česká aristokratie; těm bychom však přáli, aby tam nebyly, nejvíce proto, poněvadž jimi T. dobrou starou novelu pokazil, zrušiv připletením a nalepením těchto tam nepatřících látek jednotu a důslednost celého jednání. S každou z těch nových připletených věcí měl T., jak hned ukážeme, zvláštní nehody.

Pro Českou aristokratii jest novela s celou svou patrnou tendencí psána, uvádí nás hned s počátku do salonu a pohybuje se nejvíce mezi šlechtou. Aby však na šlechtu mohla působit, musela by být napsána s větším zněním jejího života a způsobů; tak u př. nepojmenuje žádná vzdělaná dáma, v jejíž salonu (dle I. 3.) i učení i umělci přístupu mají, své hosty v jejich přítomnosti nižším lidem (I. 20.), netrpělo by se, aby zpěvák (třeba Pařížský) směl nazvat aristokratku kamarádsky moje milostivá (I. 8.), nebudou vésti šlechticové v saloně před společností hrubé řeči, jaké neslýcháme leda na poštách atd., co všechno ani citovati nebudeme. Pomocí několika nepotřebně (vyjma jediný pád I. 66, kde se tím chladnost k Miladě projevuje) do České řeči vpletených Francouzských fráz, mezi nimiž jsou ještě také dva omyly proti duchu Francouzské konversace, není vytknut charakter aristokratů, a nemůžeme je i s tím Vlaským prohazováním Petráčkovým jinak nazvat, leč koketováním, ačkoli jsou i na to tuze obyčejné. Dle mého mínění nemůžeme aristokratii jinak naklonit k naší řeči, leč původností, genialností a zanímavostí našich básnických výtvorů; nikdy však pouhými dávno známými deklamacemi o vlastenectví, kterému vůbec aristokrati, jsouce vychováni v rozličných národnostech, ani hrubě nerozumějí. Ale i nám, sprostým lidem, začíná již být nanic z těch neustálých řečí o vlastenectví, o vlastencích a vlastenkách, kterými nás veršem i prozou naši spisovatelé a nejvíce T. již drahně let nemilosrdně pronásledují. Byl by již čas, aby nám to naše vlastenčení račilo konečně z úst vjeti do rukou a do těla, abychom totiž více z lásky pro svůj národ jednali, než o té lásce mluvili: neboť pro samé povzbuzování k vlastenectví zapomínáme na vzdělávání národu. Kdybychom čas a práci, které nakládáme na přemlouvání lidu našeho, aby místo lepších cizích spisů čítal z vlastenectví naše špatnější; — kdybychom, pravím, ten čas a tu práci vynaložili raději na to, aby byly naše spisy lepší než cizí: moudřeji a prospěšněji bychom jednali. Já ale, co se mého osobního mínění týče, jsem přesvědčen, že jest snadněji a veseleji za vlast umříti, než to množství jednotvárných spisů o vlastenectví přečísti.

Proč ale vpletl p. T. do své novely tu příšeru Posledního Čecha?! chtěl tím snad ubohého hraběte za domnělou vraždu potrestat??! Pošeptali bychom ovšem podstatnější příčinu, kdyby nás jen vážené obecenstvo nevyzradilo . . . bez pochyby že to je k vůli trošce toho Božího effektu, jen pro krásný podivný titulek; . . . to musíme znát spisovatelské spády (však já také hodlám vydat, zachová-li mne Bůh při zdravých prstech: Předpotopního Čecha). Ve slově „poslední“ leží jakási tajná, daemonská síla a tu chtěl T. stůj co stůj vyčerpat: a však se za tu maličkou marnůstku sám nejvíce potrestal, zkaziv tím jednotu novely a uvrhna se do mnohých nedůsledností. Kterak to můž býti, aby se nyní (184*) vlastenec, jenž jistě z náklonnosti všechny poměry naše a všechny síly pracující o zvelebení národu znáti musí, u prostřed celých živých Čech a vedle horlivého Svobody, mohl držet za posledního Čecha, nejsa bláznem (a bláznové se mi nezdají býti vhodnými repraesentanty Staročechů!) Zármutek, nevrlost a snad i pochybování o výsledcích naší práce, to je přiměřeno p. hraběti, ale Posledníčešství, bláznovství?? . . . A pak dle Německého přísloví: „Ein Narr macht zehn,“ musí ještě

ten chuďas Petráček dělat zas jiného posledního Čecha k pohoršení a promrzení všem, jenž komedianství nenávidí, a k veliké nesnázi T.ově, kde vezme času, aby se ten ubohý česky naučil a sice dobře, neboť by si p. hrabě jistě od člověka zadrhujícího v Češtině nedal namalovat, že jest ještě Poslednějším Čechem než on. Přílišné bažení po effektu a po theatrálném effektu jest vůbec známka všech prací T.ových, a též zde se jim nechal k mnohým nedůslednostem zavésti. Tak ku př. musel Karlo sedící po tmě v jeskyni při pochodni, kterou Bernardini v ruce držel, již dříve pozorovati jeho vražedlný úmysl, a co by bylo jeho pozdní přispění na plat, kdyby se byl Ladislav pouhým zázrakem na hoře neudržel? Nohama tak vyzdviženýma nespadnout!! Potom (I. 86) Jaroslav čeká v noci v zahradě na Ludmilu, tak nepozorně, že zatím Svoboda, jenž dle zřejmého svého charakteru ještě pevně vykračuje, z nenadále vedle něho stojí, přišed ještě k tomu z též strany, odkud Ludmilu čeká! P. T. jistě nikdy večír na milenku nečekal, sice by věděl, že v takovém pádu spíše desetkrát jiné nepatrné šustění za její příchod máme, než abychom se od někoho jiného překvapiti dali. A však se to všechno jen proto stalo, aby mohl Svoboda Jaroslavovi s effektem do řeči vpadnout: „To bych vás, pane hrabě atd.“ Sem také náleží I. 152. pomatení v řeči, rozličná tušení atd., nejvíce však ta řeč starce Jana II. 112. u černého koně, která se končí: utíkej, vrahu, utíkej! (flieh, Mörder! flieh!) a která nám pro veliký bombast a proto že se zpěvák pak mezi stoly honí, parodsky připomněla jistou známou na ulicích písničku se stejným začátkem. — Co se týče bombastu a zbytečných nevýznamných adjektivů a tropů, bylo by mnoho vypočítávat: nejpodivnější se nám zdály: I. 13. „já bych byl oblohu k sobě strhnul a zemi a nebe k prsoum přitisknul!“ kdežto příroda přece dle všeobecné zkušenosti působí jemně; I. 64. „otevrou se brány srdce mého a rozkoš vejde do nich s hlučným průvodem,“ I. 70. „tys krmě nesoucí havran! (proč ne ještě věže Davidova, nádoba atd.) I. 142., „jak by z něho (ze srdce!) kus po kuse drtící skalina kapala!!“ a kromě toho ještě nejpatrněji I. 69, 89, 109, 116, 174, 199, 167, 194, 208. II. 12!! 17, 19, 49, 58, 183, 122. Někde T. i ke hrozné směšnosti zavádí; tak ku př. nemůžeme žádné slečně přáti, aby „to v ní hrálo jako zbor vesnických pacholat,“ jak praví, o sobě Ludmila I. 133. — Tyl má ve všech svých spisech tak čistou příjemnou řeč, kterou bychom si mohli za vzor bráti: nač si ji sám kazí takovými strakatými nalepeninami!? Pravý znak mistrovství jest jednoduchost, nehledanost, a strany tropů a jiných menších okras řeči jest naše mínění, že jest lépe viděti květy na stromě, na němž přirozeným během vyrostly, nežli od jinud natrhané a na podlaze hustě nastlané. Také se takovými obyčejnými a zbytečnými tropy čtenáři zvykají nemysliti. —

O nedůslednostech v charakterách již jsme podotkli při starém hraběti, zde jenom ještě o mladém a o Pedrazzim. — Hr. Jaroslava chtěl nám vlastně T. představiti co dokonalého, vlast milujícího muže, který jenom jazyk Český trpěti nechce. Co ale vypadlo? Svéhlavý, hrubý, neotesaný chlapík, necitelný, odrodilý syn, jímž žádné utrpení, žádné ponížení otcovo nepohne, ani když o vraždě mluví. Národu Českému, „který přec miluje“ (jak sám T. praví), dává ve zlosti urážlivé nadávky. Jeho obrácení, které jest ovšem nevyhnutelně potřebné, jest nedůstatečně, nedůsledně motivováno. Kterak může býti, aby osvíceného, světem prošlého muže teprv někdo, zde u př. pan farář naučil, že o tom, co tvrdíme, dříve musíme vědět, je-li to — pravda!!? Chtělli ho již p. T. rozumným způsobem obměkčit, měl k tomu snad jiné příležitosti . . .

A nyní přicházíme k Petráčkovi, k nejmizernější a nejprotivnější figuře celé novely! Nemyslíme arci, že by kritika směla básníku předpisovat, co a jak psáti, a jaké oučely míti má, čině jej tak z pána ve světě idealů, sluhou obyčejných náhledů: ovšem ale jest úkolem kritiky vyskoumati, jak důkladně se spisovatel v mezech, které sobě sám vytknul, pohybuje. Patrno jest, že chtěl T. Pedrazzi-ho vykresliti co obstojný neb snad i pěkný, ba humorný charakter. Trochu vynucených žvatlavých vtipů, žamputářství, ironické a urážlivé vtipky na svou otčinu, která se velkému komediantovi malou býti zdá, Palečkovská scena s dobrosrdečným starým sloužícím na první přibytí v cizím domě, ačkoli — jak II. 174. praví — dobře se česky vyjádřiti uměl: to všechno není humor. K humoru by se nedostávalo jen trochu velikodušnosti a dobrosrdečnosti. Dvě věci nám toho člověka zvláště zošklivují: hnusná vtíravost a fami-

\iarnost, s kterou se k hr. Jaroslavu lípá, i potom když ví, že není malíř. To se našemu citu nanejvýš protiví, ne snad z přílišné vážnosti před aristokraty, nýbrž z pouhé měšťanské hrdosti, pak romaničibská vlažnost k rodině, kterou sám T. dobře cítil a proto na několika místech vymluviti se staral. Ale býti 20 let v cizině, býti bohatým a nezpomenout si ani jednou na svou dost chudou rodinu! Ovšem by bylo nepoeticky domů psáti neb snad peníze posílati: ale mysliti, že otec, který již při našem odchodu byl starec, po 20 letech jistě ještě na živě bude: to není moudré, pane Petráčku! Arci že by T. na obě výčitky mohl odpověditi, že Petráček šlechtickou cizí krev v sobě tuší... A po 20 letech mu najednou napadne, všemu přijít na stopu... Při tom si vysvětliti nemůžeme, v jaké vlastně řeči Petráček se všemi rozličnými osobami mluvil. Německy neuměl; francouzsky zas oni ne; česky jistě nemluvil, neb co o něm II. 174. Lidmila tvrdí, praví T. jen z nouze, když se P. musí naučit dobře česky a T..ovi na to již mnoho času nezbývá. Že ale člověk, který po 20 let zapomněl, jak se otčina jeho jmenuje (I. 59.), málo neb nic česky uměti nebude, rozumí se. Proč se vlastně hned s počátku do vyléčení starého hraběte plete, není také motivováno, a vůbec jest v něm mnoho tušení a málo důslednosti.... a to jest charakter, který Tyl v celé novele nejpůvodněji vypracoval. Bojíme se, že v něm vyobrazil vlastní svou ironii, která se jej dle nezvratného zákonu přírody musela zmocnit od neustálého vlastenčení.

O spojení událostí mezi sebou, o vyvinování celého děje zanecháme si úsudek až T. novelu tuto dokončí.

Tyto tedy a podobné věci výtvoru T.ovu se nedostávají, aby se mohl nazvat novým, umělecky a důsledně provedeným celkem, a dokázati: že ním není, byl hlavní záměr celé této kritiky. —

Nerozumné bylo by, mysliti, že nic chvalitebného v T..ově novele nenalezáme: víměť ovšem, že je v ní mnoho, velmi mnoho podařilého. sice by za takové rozbírání nestála. Chvalitebná je čistota jazyku a zvláště slohu (slova šklebiti, kus nevhodně se kladou, velmi časté pedantské, nucené nikoli: víš co jesti milovati národ...), divíme se zběhlosti, obratnosti, uhlazenosti T.ova pera vůbec a dialogu obzvláště; neobyčejná je T.ova zkušenost v posloupném podávání dějů, aby se udržela zvědavost čtenářova; a s jakou delikátností umí vždy povědít osud jednající osoby, dřív než ona sama ho tuší, což velmi lahodí marnosti lidské a tudy se líbí. Mistrovsky pracováno jest I. 32—33. o pádu a povznešení národu, I. 84. jarní noc, I. 97. přemlouvání starého hraběte; scena s děvečkou, denník Ludmilin, hádka mezi Svobodou a Jaroslavem (158—166), celý charakter Milada a Ludmila, rozmluva Pedrazziho s Ludmilou II. 36—38; zvláště celé vypsání, jak chlapce chytrý herec z domu vylákal, jest klassické; II. 127. krásný okamžik před duelem a jiná mnohá místa.

Že jsme dokonalosti T.ovy novely tak krátce a chyby tak obšírně vytknuli, stalo se dílem proto, že dokonalostem každý snadně uvěří, chyby však — nemají-li být pouhým na cti utrháním — dokázati se musí, dílem však a nejvíce k vůli spravedlnosti, poněvadž již dost v časopisech našich chválena, chyby ale její ještě vytknuty nebyly, k čemu jsem, že se to posud jen oustně dálo, nyní své nezkušené péro propůjčil, převezma tím na sebe všelikou vinu a odpovídání. Alespoň jsem T.ovi dokázal, že jsem jeho novelu několikrát a pozorně přečetl, a sice pozorněji než on sám, poněvadž mi ani neušlo, že II. 56. místo Ladislav má být Vavřinec, čeho si ani sám Tyl nevšimnul.

Havel Borovský.

Čes. Včela z r. 1845 č. 52 a 53.

Odpověď p. Havlu Borovskému na jeho kritiku Posledního Čecha.

S nestranností, jakou jenom si žádati můžete, přečetl jsem celou Vaši kritiku, ačkoli se mi brzy počala nelíbiti, ba konečně i protiviti. Uvážil jste, milý pane! než jste se na tak smělou práci spustil, všechny následky svého neprozřetelného, mladicky bujného počínání? uvážil jste, jak lehko jest haněti a jak těžko opraviti, lépe učiniti? víte, že snad v celém světě není jediného človíčka, jenž by nedověď každou kteroukoli novelu nějak pohaněti, ale že jenom málo který sám obstojnou, dobrou novelu sepsati v stavu jest? Zapomněl jste, kterak se chovati má mladý, do

života vstoupilý člověk proti patnáctiletým zásluhám v literatuře a v národnosti?! Co Vám a Vaším náhledům u mne a u veškerého citlivého obecenstva nejvíce uškodilo, jest právě ona nešetrnost, nepamětlivá veliké důstojnosti muže, v celém národu velmi oblíbeného, ona smělost, s kterou škvrníte a hanobíte knihu národu svému v nynějších jeho poměrech veleužitečnou, která též podlé vnitřní ceny své tak rozsáhlé čtenářstvo má, a je i po Vaší zbrklé kritice míti bude? Vox populi, vox Dei! — A pak ona trpká satyra, ono patrné všude se snažení uvésti spisovatele v posměch, může toliko na nevzdělané, zlomyslné čtenáře působiti, u zkušeného, krasovědecky vzdělaného obecenstva právě tím všechny své důvody v podezření uvádíte, jako by samy sebou dosti pravdy a váhy nemajíce, podobných žahadel k platnosti své nevyhnutelně potřebovaly. Ubezpečuji Vás, že bych Vás pro tyto ousměšky a trpkosti ani odpovědi hodným býti nemněl, kdybych zas s druhé strany (nechci Vám ani nejmenší zásluhy odepříti) v některých myšlénkách Vaší kritiky neviděl snažení o věc dobrou, ačkoliv jest zatemněno některými sice právem, mnohými ale neprávem na oblíbenou tu novelu naházenými hanami. Což myslíte, nezkušený mladíku! (odpusťte mi upřímnost mou dobře s Vámi smýšlející), že kromě Vás nikdo jiný ony některé nedostatky na novele p. T. ově nepozoroval? myslíte že se na Vaši trošku ve mlýně čekalo? myslíte že teprv od Vás jsme pochytili, že žádná věc pod sluncem není ouplně dokonalá? anebo snad myslíte, že sám p. T. ještě mnohem lépe než Vy své vady nezná, a o některých chybných maličkostech ve své novele neví? ba ví o nich, milý pane! jako Vy, a ještě více ví, totiž jak by se napraviti mohly, kdyby mu to za práci stálo. A kdyby byla Vaše kritika až do nejmenší kommy spravedlivá, (ačkoli se proti ní mnoho a nevývratně namítnouti může,) dopustil jste se ní přece v nynějších okolnostech veliké nespravedlnosti, kterou již nikdy nenapravíte. Zapomněl jste, že veliký počet novel, které se s Posledním Čechem co do zdařilosti nikterak měřiti nemohou, přece v naší literatuře s pochvalou přijat jest, a že tedy u čtenářstva v krasovědě nezkušeného nezaslouženě a nespravedlivě proti oněm zmíněným novelám zlehčen jest Vaší ostrou, hanlivou kritikou? —

Tak asi měl p. T. odpovědít na moji kritiku, a postavil jsem onen formulář do předešlého čísla Č. Vč. jen pro ponaučení p. T. ovi, aby budoucně, kdyby se mu takový pád přihodil, věděl, jak na kritiku, kterou podstatnými důvody vyvrátiti nemůže, aspoň chytře odpovědíti má, aby nesoudní v aesthetice čtenáři třeba jen z lidské outrpnosti na jeho straně zůstali. Takto ale i moje kritika ve Včele i jeho odpověď ve Květech obě proti němu svědčí: moje kritika dokázala, že neuměl napsat dobrou novelu, a jeho odpověd dokázala, že umí vyvádět hrubé kousky. Persidský básník Sady ve spisu svém Khylustan praví: Veliké a hluboké moře nezakalíš jedním kamenem. Muž, kterého každá hana rozzlobí, má mělké dno... A onen, latinské hádce přítomný rolník, ačkoli ani slova latinsky (mnohému je každá kritika latinská) nerozuměl, přece poznal, která strana nepravá jest, totiž která se jako p. T. zlobiti počala. P. T. sám převedl hádku literární na pole osobností, hrubostí a nadávek, a přesvědčil mne pevně, že o slušnosti a dobrém vychování málo ví, a pak chce salonové žití popisovat, besedy dám z vyšší společnosti! Ou vej! Duch zdvořilosti, salonovosti nevychází z mezi kulis! netronuje na prknách! — Kdo se jen trochu v podobných kritičných hádkách zná, nevyhnutelně mi musí přisvědčit, že odpověd p. T. ova jest právě takorá, jak vždycky odpovídají obyčejní umělci na zasloužené kritiky, když jejich pravdivost sami vnitřně cítí: napřed sami sebe jak náleží vychválí, pak obecenstvu za laskavé přijetí své práce poděkují, a konečně bezbožného kritikastra jak se patří zectějí rozličnými hmotnými a vydatnými nadávkami. Dle tohoto systému i p. T. počal také s vlastní chválou a přešel k poděkování slavnému publikum. Ovšem že každý nejlépe své dobré a zlé stránky zná a oceniti dovede (ačkoli dle známého přísloví vlastní chvála není žádný znamenitý parfum); tuto bychom snad přece, třeba jen mladý literární „jakýsi,“ p. T. ovi, zkušenému spisovateli, nějakou užitečnou radou posloužiti mohli. Nevěřte, vysoce vážený p. T. e-! ó prosím nevěřte chvalám, které se Vám samému o Vašich vlastních spisech zasílají: nemyslete, že Vaše spisy žádný nehaní, když Vám žádné hany poslány nebyly! Ó svět je zlý! svět je bezbožný p. T. e, on nás do očí chválí a po straně haní. Věřte raději tomu, kdo se Vás do očí haněti nebojí! — Kritika, ta

je Vaše nejvěrnější přítelkyně, Vaše milenka, ta s Vámi nejupřímněji smýšlí, ta při Vás setrvá až do konce, neopustí Vás, kdyby Vás i celé čtenářstvo opustilo, kdyby Vaše spisy již žádný nechtěl čísti, ona je bude čísti, jednou, dvakrát, s olůvkem v ruce s zářícím se okem materské lásky. Vy věčně její, ona věčně Vaše, Vy oba svojí věčně, věčně, na mnohá léta, do skonání světa. — Ale málem bych byl v zápalu materské lásky zapomenul, že mám ještě s otcovskou vážností p. T.a pro nějaké neslušnosti v jeho odpovědi napomenouti. Nekráčej, milý synu! po cestách nespravedlivých a chytráků! Nedělej se, milý synu! jakobys onoho svého kritika neznal. Zajisté pravím Tobě, že jest Havel Borovský jeho literární jmeno, kterého již před onou kritikou užíval, a budoucně též užívati hodlá, ačkoli nikdy nebude poměry něčí neliterární nezdvořile a bez práva do tisku dávati. Něco jiného by bylo,kdyby byl snad někde ve Květech sám sebe pod nějakou vymyšlenou chifrou vychvaloval: to by se ovšem mohlo právem říci: Pane Tyle! (chtěl jsem napsat: p. Borovský) kdo se sám chce chválit, ať se také pod to i sám podepíše! — A pak se, synu můj! proti jiným nenadýmej! nemysli, že literární článek teprv podpisem váhy nabývá: když je dobrý, zůstane dobrým, ať si je pod ním podepsán kdokoli, třeba Ty sám, milý synu! Kdyby jenom pověstný spisovatel kritiky psáti směl, musel bys také dle analogie špatné boty, třeba Tě tlačily, tak dlouho nositi, až by Ti je některý švec pohaněl. Nepohrdej také, milý synu, těmi, jenž mnoho nesepsali: mnohý, který by již spisovati mohl, raději se ještě dále učí, a mnohý, který by se ještě učiti měl, již spisuje. A onen H. Borovský mi pravil, že ačkoli jsi ho nazval v literatuře „j a k ý m s i,“ přece by na dvě třetiny Tvých spisů, synu můj! za žádnou cenu své jméno nepodepsal. — —

Ale žert na stranu, leží nám zde ještě něco důležitého na srdci. Všeobecně jsme našli mínění, že se žádná Česká kniha haněti nemá a nesmí, jako by to naší národní věci škodit mohlo. Což myslíte, vy dobří ale nerozumní pánové! že žádný Čech špatnou novelu sepsati nedovede? Má být každý Čech proto, že je Čechem, zavázán držeti špatné spisy za dobré? Ne, kdo nemůže být v cizině prorokem, ať ním ani doma nechce býti. Není-liž to moudřejší, když si sami dříve o svých vadách povíme, než aby se nám později cizinci vysmáli, že jsme o nich nevěděli? — A p. T. jmenovitě by se neměl pořád „o u t l i n k é m u p í s e m n i c t v í“ pod křídla schovávat. Dejme tomu, že je literatura naše outlinká, ale p. T., narozen 1808 a 15-letý literát, zajisté se nebude chtít mazlit a jmenovat outlinkým literátorem; sice bychom mu na to odpověděli epigramem, který jsme kdesi našli netištěný:

O b y č e j n ý č e s k ý l i t e r á t o r v e c e

„Kritika ať u nás ještě nevystoupí,
By nevěděl venkov, že jsme v Praze hloupí.“

J á: „„Děckem jest — díš — obecenstvo naše,
A tvé spisy, ty jsou tedy — kaše!““

Konečně p. T.ovi radíme, aby ve svých replikách nikdy vtipů neužíval, které by se proti němu samému obrátiti dali. To člověka obzvláště činí u obecenstva směšným. Tak praví u př., aby si každý čtenář, který s á m n i c p o s o u d i t i n e d o v e d e, moji kritiku přečetl, a chytře myslí, že ji žádný nebude číst, proto že žádný o sobě nemyslí, že by nic posouditi nedovedl; pan Tyl zná dobře marnost lidskou. Já ji však také znám a proto pravím, aby si mou kritiku každý přečetl, k d o n ě c o p o s o u d i t i d o v e d e, a jsem ubezpečen, že ji každý bude čísti, poněvadž každý o sobě myslí, že něco posouditi dovede: a pak „d l e s k u t k u p o z n á t e j e j,“ čehož si velmi přeju, aby mne dle této kritiky každý poznal. — Pak zas dí p. Tyl s Falstaffem: že na světě již bez toho není kusa cnosti. Nemyslete to, milí pánové! ubezpečuju Vás o b a, že jest na světě ještě cnost, jen že o ní nevíte, sice bychom ji také častěji v novelách nalézali. — A nyní basta: p. T. myslí d l e s v ý c h n á h l e d ů, že je Poslední Čech dokončen, já myslím d l e s v ý c h n á h l e d ů, že jest moje hádka s p. T. také dokončena, na důvody se vzájemně neptejme.

Sepsal a k poučení p. Tylovi vydal „jedovatě hryzavý, nadutě jednostranný a potměšile převrácený komponista, jakýsi Havlíček, dávno očekávaný prorok a karabáč na outlé novely, jehožto kritiky přecházejí čáru všeliké přirozenosti, aneb jak se raději podpisuje:“ H a v e l B o r o v s k ý.

Čes. Včela z r. 1845 č. 56. a 57.

NÁRODNÍ BÁCHORKY A POVĚSTI

od Boženy Němcové. Svazek I. V Praze, 1845. Tisk a sklad Jaroslava Pospíšila.

Kritika, ostrá, hanící kritika, může, jak nepochybujeme, mnohého autora a jeho přátele uraziti a k prudkostem popuditi, o čem v nejnovějších časech patrné máme důkazy. Myslíme však, že moudrého, o vzrůstání umění a věd opravdově pečlivého spisovatele mnohem více a spravedlivěji zarmoutí pochvalná, abychom řekli omaštěná kritika, když se z ní patrně jeví, že pan kritik ani onen spis, který vychvaluje, nečetl, a jenom jako žvatlavý kolibri rozličné, Bůh ví kde nabrané a Bůh ví kam patřící všeobecné fráze, obyčejné obraty a vytřelé komplementy na ubohého spisovatele nasejpá. Přiznávám se, že by mi byla každá, i nejostřejší hana mnohem milejší a také čestnější, než taková dětinská chvála. Kdo obzvláště naše kritiky pilně čítá, nepochybně mi rozumí. — Tuto však před námi leží kniha, kterou nepotřebuje žádný všeobecnými okolky a priori vychvalovati: může si ji pilně přečísti, bedlivě rozebrati, aniž své práce litovati bude, potěšiv se v ní na kráse skvělé poesie, a přesvědčiv se, že snese ouplnou přísnou kritiku.

Při vypravování báchorek může býti účel a způsob dvojí: buď národopisný, a pak spisovatel béře na se povinnost historika, nemá práva pranic, ani nejmenšího změniti, zkrášliti, přidělati, ni ve formě ni ve věci, aby k nám z jeho báchorek mluvil národ sám, který chceme poznati: aneb může být účel a způsob básnický, to jest, spisovatel používaje pouze materiálu národního, snaží se jenom vypracovati pověsti co možná nejpůvabnější a nejkrásnější, idealisuje, aniž povinen jest, naložiti si jakékoli pouta, může spojovat několik báchorek v jednu, vylučovat části, přijímat krásné situace jinonárodní, zkrátka počíná si ve formě i předmětu tak, jak se líbí jeho básnickému geniovi. Prvního druhu báchorky nám může podati každý věrný, pravdomluvný člověk, znající se v péře: ony druhého způsobu, a takové jsou právě Báchorky p. Němc., jenom básník. Šest báchorek zavírá v sobě první tento dílek, o kterých zde v tom pořádku, jak za sebou sledují, promluvíme. Že ve všech u vypravování samém panuje nejskvělejší elegance a barvitost slohu, a však přirozená bez všelikého vynuceného namáhání: že jest každá báchorka provedena s bohatou, vkusnou fantasií: že nikde nevidíme nějaké hmoždění se spisovatele s předmětem, nýbrž že p. Němcové proud pověsti lehce, jasně, sám od sebe teče, musíme zde o všech napřed pověděti. —

V „zlatém kolovrátku“ líčí nám skutky rodinné závisti a odměnu pracovitosti a cnosti. Pěkně provedeno jest na str. 3—7 vznikání čisté lásky v srdci nelíčené, dobré dívky, z kterého patrně vidíme, že jest sepsáno něžnou rukou ženskou. Potom jak chtivá, závistivá zištnost sama sobě pád strojí, vydávaje oči, ruce, nohy za zlaté nářadí, a jak se hřích sám zžírá. Znám však podobnou báchorku Ruskou, v které ale není Dobrunka sestra Zlobohy, nýbrž přijatá dívka u zlé čarodějnice, která pak, když se Dobrunka knížeti zalíbila, svou zlou dceru za ní nastrčí. Takovým způsobem zmizí v báchorce ukrutná, havraní matka i sestra. — Černá princezna nám dvě veliké, čistě lidské pravdy v nejskvělejší světlo staví: že pravá, bezouhonná láska všechno neštěstí na světě buď přemůže buď zmírní, jak Radovid pouze svou láskou vysvobodí černou princeznu; a že se přestupek, kterému my lidé tak často se neubráníme, utrpením, prací opět napraviti může, co obzvláště krásně a národně poeticky p. spisovatelka líčí na str. 34—37, jak Radovid vchod do podzemního zámku hledá. — O Jozovi se mně, arci jen dle mé individualnosti nejvíc líbí, a již dle toho vyznání možno souditi, že bych v předpojatosti své v její chvále nikdy konce nenašel. Přiznávám se, že jsem silně nadšen pro ideu, aby se dle lidské možnosti ve světě na to hledělo, by dobré činy měly dobrou odměnu: co nám hlavně ono pomožení rybě, ďáblům a mravenečkům a jejich odměna představuje. Zvláště však ona hluboká myšlénka, kterou p. spis. tak vědomě na str. 46, 48 líčí, jak se totiž marnost princeznina sama tresce, když její ženich po každé zbytečné práci, kterou mu týravě nepotřebně uložila, zohavený se vracuje, jak se však všechno dobře vyrovná a vesele skončí.

Tuto povídku a o Jaromilovi mohou děti s velikým prospěchem čísti. — Kýž by se bylo p. spis. zalíbilo, komičtěji celou tuto báchorku držeti, neboť zajisté předmět mnoho komické síly v sobě má, a na str. 42 při slovích: To jsou blázni, jak se rvou, musím je rozehnat! — byla již k tomu p. spis. na dobré cestě. — O l a b u t i jest povídka lásky, ale pravé, krásné, přirozené lásky, a přiznávám se, že jest o ní v této krátkosti praveno více a krásněji, než v dvaceti obyčejných povídkách. Jako v Černé princezně vysvobozuje mladíkova láska dívku, tak zde dívčina láska mladíka. Kdo neví, co je cit, může se tomu odsud naučiti. Při tom se podiviti musíme, jak lidsky — krásně doplňuje a vysvětluje tato báchorka nepřirozenou, nehezkou bizarerii mythů Řeckých o Ledě. — J a k J a r o m i l k š t ě s t í p ř i š e l jest pouhá, čirá fantasie: p. spis. nás zde uvádí v jiné krásnější, blaženější světy; na str. 71—81 popsání říše gnomů může každý několikrát přečísti s rostoucím zalíbením. Jak krásná také jest idea, že Jaromil s nabytými u gnomů zázračnými prostředky ne sobě, nýbrž nešťastné princezně pomáhá: při kterém léčení nás opět p. spis. krásou svého vypravování očarovala. — O t ř e c h z a k l e n ý c h p s í c h pohybuje se v světě jiném bohatýrském; osnova celé báchorky se mi nejméně ze všech šestí líbí. Tuto váženou p. spisovatelku činím pozornu na malinkou nedůslednost; neboť na str. 106 pes přinesl již hotovou večeři, a na str. 108 se praví, že neměli to, co psi přinesli, kde vařit, což se nesrovnává. — To se při druhém vydání, kterého se tyto báchorky jistě dočkají, velmi snadně zpraviti může. —

Ve Květech č. 86. radí se váž. p. spis., aby se brzy na jiném poli básnictví pokusila, že cenu báchorek veliký počet ani nevidí a že máme jiné větší potřeby. My však na opak paní spis. snažně prosíme, aby jen dále, jen dále spěchala na přívětivé stezce pravé čisté poesie, na které tak libě a zdařile kráčí. Největší naše potřeba jest dobrá poesie, a nesmýšlíme o obecenstvu našem tak nezdvořile, aby ji necítilo, nevidělo a — neuznalo, kdekoli, v jakékoli formě se zjeví. Nám aspoň byly tyto báchorky pro množství všelikých jednotvárných povídek jako oasa v Sahaře.

Konečně se osmělujeme váženou p. spis. požádati, aby při některých svých příštích báchorkách také na naši z ohledu národního tak zanedbanou mládež pamatovati ráčila. Máme zajisté přesvědčení, že může být báchorka při jistém provedení zároveň i pro mládež i pro nejučenější dospělce zábavna i poučující. S vděčností by pak naše dobrými spisy posud nehojná biblioteka mládeže takové báchorky do zásoby své přijala. —

Vydání je hezké; obálka však, ač jinak dobrá, nezdá se nám k tomuto více elegantnímu spisu hoditi. Kýž by se s vydáním druhého svazku dlouho neváhalo.

H. B o r o v s k ý.

Čes. Včela z r. 1845 č. 62.

ČASOPIS ČESKÉHO MUSEUM

1845. 4tý svazek.

Vždycky jsem mínil a také nyní věřiti nepřestávám, že jest každému jednotlivci věc přetěžká, platně a zdařile posuzovati podobné spisy, jako jest Musejník, který nejen že má čtenářstvo nejvzdělanějších tříd naší vlasti, jak pan referent Slavomil ve Květech čís. 134 dobře praví, nýbrž také z prací nejvzdělanějších spisovatelů složen bývá. Nevím kdo je tak učeným, aneb tak nadutým, aby si v e v š e c h o d v ě t v í c h n a u k, v ě d a u m ě n í buď větší aneb aspoň rovnou zkušenost připisoval, jako každý jiný kterýkoli v jednotlivé. Do Musejníka podávají obyčejně naši lepší spisovatelové práce své z onoho oboru, v kterém buď výhradně aneb aspoň zvláště pracují, a když se tedy jejich práce jen tak hurtem posuzuje, přihází se často, že referent pták učí plavat rybu. Pročež zde neočekávej nikdo posudek časopisu, nýbrž jen protestací proti některým úsudkům páně Slavomilovým, které dle svého přesvědčení bludnými a škodnými nazvati musím.

Především něco o panu Ondrákovi! —

Bůh mne naprav, ale přiznávám se, že o stanovisku filosofickém, o hlubokých názorech, o vniknutí v konečnou podstatu pojemů atd. velmi nerad mluvím a mluviti slyším, jako bych se vůbec v každém pádu, kde se filosofie, jako často bývá, se zdravým rozumem nesrovnává, raději na stranu tohoto dobrého daru Božího a proti filosofům postavil. Hned ukáži, jak smutné následky mívá mluvení o filosofickém stanovisku, o hlubokých názorech a podobné lehkomyslné řeči! P. Sl. vyčítá p. Ondrákovi, že na stanovisku filosofickém nestojí, čeho prý jsou patrným důkazem synonima „víra, náboženství“, „duch, duše“. Pro ochranu páně Ondrákovu chceme místo jednotlivého, širokého vyvracování soudnost p. Sl. samotnu v podezření uvésti. A jak? Tak hle! Nesoudný, nedůsledný jest ten, kdo tu samou věc jednou černou a podruhé bílou jmenuje. Nepravda-li? — P. Sl. praví, že by ukázky ze spisů neměly míti místa v Musejníku; že by tam tedy celé pojednání p. O. vlastně nepatřilo. A proč tak praví? Proto že se p. Ondrákovi zalíbilo napsati nad svůj článek: Na ukázku. Kdyby tedy články pánův: Kohouta, Zapa, Vraza, Tomka, Vocela měly nadpisy: Ukázka ze spisu a slohu právnickém, z cestopisu po Haliči, z Ilirského překladu, z Kralodvorského rukopisu, z historie university a škol Českých, o starožitnostech: všecky by tedy tyto články do Musejníka nepatřily, a musíme proto všem řečeným pánům gratulovat, že jim dobrý jejich genius při nadpisování článků péro vedl. A kdyby někdo u př. několik nejklasičnějších básní složil, a pak nad ně „svadente diabolo“, co se vykládá po česky „z vnuknutí ďábelského“, učinil nápis: Ukázka z básní, již by se dle mínění p. Sl. do časopisu nehodily?! — Ostatně ale je každá grupa synonim sama v sobě prací uzavřenou a dokončenou a proto všude, nerci-li v časopise místa míti může. S druhé pak strany, kdyby někdo synonymiku na 50 arších zvláště vydal, přece vždy ještě zůstane nedokončenou prací. Z toho následuje, že se o všem aspoň ze stanoviska zdravého rozumu mluviti má, ne pak v nerozuměných frazech, a my p. O. jenom za to chváliti musíme, že se nikoli oněmi nezáživnými zásadami tak nazvané filosofie při skládání spisu svého neřídil, nýbrž praktičností. K sepsání dobré synonymiky České hlavně potřebí a) praktická a posteriori známost Českého jazyka, b) důmysl*) a soudnost; obě vlastnosti ukázal p. Ondrák ve spisu svém, a nemůžeme jeho synonymiku nazvati jinak, než dobrou a skoro naskrz zdařilou; máme-li právě co přáti, bylo by, aby se p. O. vystříhal některých zbytečných vybízek pro pohodlí čtenářů, kteří se z jeho práce určitosti řeči, za našich časů tak řídké cnosti učiti budou. Pročež p. Ondráka o brzké vydání celého spisu uctivě žádám, ubezpečuje ho, že i já i bohdá p. Sl. budeme jeho vděčnými čtenáři.

O p. Zapových Připomínkách Lvovských praví p. Sl., že jsou pro Musejník trochu lehce pracovány. Nevědouce o žádné váze, na které by se lehkost neb těžkost literárních článků platně určovati dala (na některých váhách se váží posud jen seno), myslíme si zatím, že při cestopisných článcích hlavně potřebné vlastnosti jsou věrnost a trefnost popisu, které obě těmto připomínkám dle skrovné své zkušenosti v té věci (bydlel jsem jen dva měsíce ve Lvově) přisouditi musím. Že jsou ostatně také zábavné, jest jenom zvláštní ještě zásluha p. Zapova; neníť zajisté suchopárnost a těžkost při vědeckém pojednání cností, a blahoslavený spisovatel, který důkladně a zábavně psáti může a dovede.

Co ale p. Sl. při příležitosti článku p. Vocelova o archeologii a filologii praví, že tyto dvě vědy ani k duševním nepočítá, prozrazuje znamenitou nezralost. Starožitnosti naše až posud nevšímány byly, p. Vocel první na ně obrátil svou a naši pozornost, jsme vlastně teprv na začátku a p. Sl. se již zbytečně bojí, abychom se nepřeučili! Jak se lidé marně sužují, sami si nové starosti vymýšlejíce! Jedna prý jest pravda věčná: ku předu; a starožitnosti se, jak vysvítá, p. Sl—ovi vzadu ležeti zdají. — !? — Ba, milý pane, naše národní velikost a důležitost leží také vzadu, a tam ji musíme v historii a archeologii hledati, ostatně se ale nebojte, že nás za ten čas, co se pro tu svou velikost a důležitost národní zpět vrátíme, jiní národové tak daleko předhoní, že je již dohoniti v stavu nebudeme. Pán Bůh má víc než dal. P. Sl. měl spíše p. Vocela tuze pochváliti, že se tako-

*) Co důmysl jest, může se p. Slavomil dověděti z Časopisu Č. Museum 1845. IV. str. 529 atd.

řka sám jediný o buzení smyslu pro naše vzácné starožitnosti zasazuje. Či neví, jak se s nimi nakládá a jaké nebezpečenství hrozí? Ale to ovšem nelze poznati se stanoviska prafilosofického. Kromě toho bych také radil, abychom o své filologické slovůtnosti mnoho nemluvili, pokud nemáme pořádnou gramatiku, pražádnou syntaxi, žádné příruční slovníky, žádnou fraseologii (Sychrova jest jednostranná), žádnou porovnávací gramatiku, etymologikon atd. atd. Jako jest moudrá a zbytečná filosofie, také tak i s filologií: a co se oné bláznovské filologie týče, myslím také, že bychom se již s tím, co nám Pánbůh v osobách některých písmenkových a etymologizujících reformátorů požehnal, spokojiti mohli. Moudrých však a užitečných filologických spisů máme ještě posud patrný nedostatek, a ještě mnoho mandlovek pojíme, než se nám ty mezery vyplniti poštěstí.

Ostatně ale ať p. Sl. odpustí, jestli jsem mu v horlivosti něco ostřeji vytknul. Tón, v kterém mluví, sám na sebe něco podobného vyzývá. Již na počátku svého referátu, mluvě o tom, co by Musejníku činiti slušelo, praví: „Jak dalece se to stalo, na kom vina jest a jaké cesty by snad nejspíše k tomu vedly, dílem jsme již při oznámení předešlého svazku podotkli, dílem bohdá v brzce šíře to učiníme.“ — Myslíme, že se již dříve rovněž horliví a snad zkušenější mužové o to postarali, a panu Sl. nezůstavily nic než ponaučení, aby ještě něco maličko posečkal a sám sebe přiučoval, než počne poučovati veškeré spolupracovníky Časopisu Českého Museum. H. Borovský.

Čes. Včela z r. 1845. č. 93. a 94.

KAPITOLA O KRITICE.

Od H. Borovského.

„Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.“

„Když se dva spisovatelé někde v Praze večír u piva pohádají, odejde některý z nich honem domů, sedne za stůl, a napíše na druhého notnou kritiku. Druhý den na to se kritika vytiskne, a třetího dne pod večer vyklepají někteří přátelé zkritikovaného tomu, jenž kritiku napsal.“

Tak asi představuje si mnohý čtenář Pražskou kritiku, a v počtu slov, kterým málo kdo jak náleží rozumí, ačkoli je každý zhusta vyslovuje, nachází se také k r i t i k a. Tato ubohá má již po dlouhý čas u nás bídný osud, ba přišla úplně na mizinu tak dalece, že i poctivého jména zbavena jest. Největší část čtenářů, a ovšem spisovatelů již vrozenou mají proti kritice nenávist, a kdyby ještě starý středověký řád panoval, nepochybuju nikterak, že by k r i t i k o v é, zároveň s katy atd. mezi nepoctivé lidi a čtveráky náleželi, a na znamení nepoctivosti své aspoň pravý rukáv červený míti museli.

To však ti ubozí nepřátelé k r i t i k y neprováží, že vyřknouce smrtelný soud nad kritikou, sami sebe zatracují. Neboť se osměluju celému světu do očí tvrditi, ž e j e k a ž d ý č l o v ě k k r i t i k u s. „To je paradoxon!“ Tak tedy uděláme ještě větší paradoxon, a řekneme, že jsou obyčejní kritikové, totiž ti, kteří v časopisech knihy a herce a hudbu posuzují, nejskromnější a nejhodnější ze všech. A proč? Proto že tito posuzujíce lidi a jejich díla, nikoli se neosmělují samého Pána Boha kritikovati, jako to všichni jiní lidé činí. „Dnes je hezky, jen kdyby tak slunce nepálilo!“ „To je ošklivé počasí, samý déšť a plískavice.“ Takto všichni lidé bez přestání Pána Boha kritikují, a pak se ještě opovažují hubovati na literárního kritika, kterému jak živo ani nenapadlo b i b l í do kritiky vzíti. — Tak je ten svět zmotaný, ale jen dále.

Již hned na první pohled každému napadlo, že zde budu kritiku a kritiky zastávat, a dá-li se i vychvalovat; a proto jsem byl přinucen, aby se hned z počátku všechna srdce proti mně nezatvrdila, všechny za spoluvinníky klientů svých prohlásiti. Dobře vím, že jest pro obžalovaného nejlepší obrana, když může panu soudcovi říci: „Sám takový!“ —

Necháme tedy prozatím všechny ty bo-

haprázdné kritikáře, kteří všechno napořád kritikují, a obraťme se jen k těm hodnějším, kritikujícím jenom výhradně knihy. Tito poctiví, prostomilí lidé vystupují také s míněním svým veřejně v tisku, a ne jen tak oustně a pokoutně.

Přede vším nesmíme si tajiti mrzutou pravdu, že je v Čechách (také na Moravě a na Slovensku) z dopuštění božího každý spisovatel také zároveň vlastenec: a tato bytost vlastenecká jest v něm s bytostí spisovatelskou nerozdílně spojena. To se zdá být sice na první pohled nepatrná věc, ale každý kritikus nejlépe ví, jaký to je zpropadený háček. — Některý spisovatel vydá knihu, některý kritikus napíše, že ta kniha nestojí za nic. Kdyby byl onen spisovatel jenom spisovatel, neměl by proti tomu úsudku žádný nic; ba ostatní spisovatelé by se v tom mínění všichni z bratrské a kolegialní lásky také shodli. Ale onen spisovatel je také vlastenec, a proto je v jeho osobě uražena sama vlast a všichni vlastenci napořád; a následovně se onen kritikus od té doby nesmí opovážit v letě po deváté a v zimě po šesté hodině z domu vyjíti bez hole. —

To je ale všechno ještě málo: kromě toho je v Čechách (také na Moravě a na Slovensku) každý vlastenec také (ach! Bože!) spisovatelem. A vlastencem může být v Čechách každý tvor, rozumný nebo nerozumný, jen když písně české zpívá, z korbelíčku si nalívá, při tom nezná větší slast, nežli milovati vlast!! Pak sepíše nějaké spisy a kritika o nich nesmí říci, že jsou špatné, z příčiny svrchu uvedené! Takový je stav kritiky české!

O jemine! o jemine! zkormouceno jest břicho mé!

Mnozí lidé a kromě toho také Topolovský drží kritiku za zcela zbytečnou, aneb za škodnou věc, a aspoň nejméně za maření času. Hanět a posuzovat to prý že dovede každý, ale sám napsat, to prý je těžká věc! Proti tomu se da velmi mnoho a rozmanitě namítati.

P ř e d n ě že nedovede každý hanět ani posuzovat, aby totiž, nerozumí-li věci, tou hanou a posouzením sám sebe více nezhanobil. Neboť pouhá hana, pouhý úsudek nemůže v k r i t i c e žádného místa míti, a má-li opravdu nějaké platnosti, nemůže to jinák býti než podepsáním známého uznaného jména, kterému k vůli se ten úsudek důvěrně bez důvodů přijímá. Takový ale úsudek pouhý bez důvodů byť by si od nejslavnějšího spisovatele pocházel není kritika.

Z a d r u h é není kritika, jak již obyčejně lidi tomu slovu rozuměti chtějí, jenom pouhá hana, nýbrž p o s o u z e n í, a při posouzení může se chváliti i hanět.

Z a t ř e t í není zapotřebí aby kritik to, co posuzuje sám lépe napsati dovedl. Již L e s s i n g, jistě kritik a spisovatel z nejznamenitějších jeden, takto soudil; ba ještě i kritikům radil, aby pronášejíce úsudky své o vadách spisů, nikdy neudávali spůsoby, jak by se nedůstatky opraviti mohly, to prý že již není ani povinnost ani potřeba, Zdáloby se že tato věc tak patrna a pochopitelna jest, žeby ani nikomu napadnouti nemohlo, žádati, aby vždy posuzovatel všechno co d o b ř e p o s o u d i t i dovede i také tak učiniti aneb dokonce napraviti v stavu byl: a přece velmi často v takovém smyslu mluviti slyšíme ba i čísti musíme. Což pak mám, když řeknu, že déšť tomu neb onomu škodí také i hned ten déšť zastaviti uměl? Aneb když řeknu, že mokro obuvi škodí, již takovou obuv zhotoviti, které by mokro neškodilo? Aneb nesmím dříve říci, že jsou v některém domě malá okna, až se vyučím veškerému stavitelství a sám několik domů vystavím? — ? — Doufám že tyto příklady dosti patrně na mou stranu mluví, a obrácejíce je k věcem literárním uznati musíme, že ku př. člověk který sám ani verš ukovati nedovede a také neukul, přece velmi dobře v stavu jest, cítiti drsnatost, nemotornost v hotových verších. Byli zajisté mužové, kteří kromě kritik pranic jiného nesepsali a přece v dějinách literatury velmi důležité a čestné místo zaujímají.

Z a č t v r t é ještě dodati musím, že jest napsati dobrou kritiku mnohem těžší a obtížnější práce, než mnohý jiný literární článek, jakož již kromě jiných důvodů sama Matice Česká uznává, poněvadž kritiky v Časopise Českého Museum dvojnásobně honorovati bude. (To byla ovšem rána do srdce mnohých, nenávidících kritiku tak, jako netopýři světla se štítí.)

Na zastaralou již námitku, že se kritikou odstrašují mnozí, kteří by jinák spisky své na oltář vlasti položili atd. již mnohonáctekrát stejná odpověď dána jest. My zde jenom přiostříme tolik, že o takové choulostivé vlastence, kteří se jen proto k literatuře české připojili, že snad lehčeji chvály dojíti mohou než jinde, že

o takové pravím, není co státi. Ostatně se člověk, kterému již spisovatelství v krvi leží, a kterému se trochu jasnosti v hlavě blyští, ničím na světě, ani zákazem, ani strachem o výživu, a následovně ani kritikou odstrašiti nedá.

Na jinou ale námítku chytráků, že totiž kritika proto zbytečná jest, poněvadž dobrá kniha i bez ní průchodu najde, a špatná i tak zapomenuta bude: činíme ale opět svůj návrh; totiž, aby tito pánové tedy ani spisy své sami nevychvalovali, ani od svých přátel vychvalovati nenechávali, ba aby se i vychvalných mnoho přislibujících, a mámivých titulů na knihách svých zdržovali. Pokavád ale to neučiní, musí se s druhé strany i pravda nemilá o spisech jejich pronésti, aby se nikdo — nenapálil.

Samo sebou se již rozumí, že p o d p r a v o u kritiku ani kritik jméno své podepsati nemusí, proto že na tom nic nezáleží, od koho úsudek pochází, když d ů s t a t e č n ě o d ů v o d n ě n j e s t. Tenkrát ručí onen úsudek sám za sebe a nepotřebuje garantii známého velikého jména. Namítá-li se něco proti kritice, má to být vždy jen proti tomu co v ní psáno stojí, o osobě sepsavšího ji nikde zmínky činiti potřeba není: ze samé kritiky dá se již poznati jeho zkušenost, a schopnost v té věci. Zkušenost však a vyzralost úsudku není následkem pouhého stáří, sice by byl dubový špalek nejlepším kritikem i spisovatelem.

Tolik námítek zdálo se nám zapotřebí podotknouti, než se k jádru věci samé dostaneme. Ovšem že se tyto námítky jenom proti hanlivé kritice činívají, poněvadž chválu i nezaslouženou každý rád do kapsy vstrčí ale hana i nejzaslouženější jest vždy pro pohaněného neberný peníz.

Nyní ale buď i nám dovoleno něco podstatného proti tomu, co se u nás obyčejně o vyšlých knihách píše (kritikami to raději nenazveme) namítnouti. Při těchto „kritikách" je hlavní potřeba míti dobrou zásobu rozmanitých planých pochval pohotově, a nasypati jich něco podlé okolností na vyšlou knihu. Čtenáři našich časopisů mi snad dobře rozuměti mohou, co tím míním a nepochybně již také ty otřelé fraze dobře v paměti nosí. — Takové počínání nejenom že spisovatelství, zanětí tak vážné a důležité, každému a leckomu snadné a přístupné činí a tudy literaturu zjalovovati pomáhá: ale i ostatně se proti rozumu a vzdělání ducha přehrubě prohřešuje, poněvadž v tak planých panegyrikách na nic než na osobnosti ohled neberouc, o krásovědě, stylu, poesii atd. nejnesmyslnější náhledy (z nepovážení) rozšiřuje.

Zvláště u nás, kteří jen chudou literaturu máme a jmenovitě ve věcech krásovědeckých téměř (aspoň původně ne) nic sme nevyvedli, kterým v mnohých velmi potřebných haluzech věd a umění ani jedna kniha k ruce není, u nás by zapotřebí bylo, aby se aspoň příležitostně o všem tom rozumné, nepředpojaté, užitečné náhledy rozšířily, a v obecenstvě průchodu našli. A nejlepší příležitost je k tomu v kritikách, v těch se poznenáhla vyvinouti může celá krásověda, o které až posud smýšlení panuje, jež jinák než šosáckým a vandalským nazvati nemůžeme.

Jak by to ku př. kdyby o krásovědě zdravé a pravdivé zásady panovaly možná bylo, aby jedna strana hudebníka s jeho skladbami až do nebe stavěla a druhá až do kaluže snížovala, jako toho právě nyní v Praze při Berliozovi příklad máme? —

Již to jediné v kritikách a vůbec při mluvení o uměleckých výtvorech přesměšné jest, jak se slov „genie a talent" užívá. Máme na světě množství slov takových, za které se nerozum, nesoudnost a žvatlavost rady ukrývají, kterými slovy se něco řekne, a přec nic nepoví, jsou to jakési pohovky, na kterých se úsudek jaksi lenivě roztahuje místo pracného bádání a pořádání myšlének. V životě sme již tak přivykli na titulatury a hodnosti, že se bez nich obejíti nemůžeme nikde, a následovně i v umění a v poesii míti chceme kaprály, seržanty, oficíry a jenerály, abychom před nimi dle stupně salutovati mohli. To platí hlavně o slovech „t a l e n t a g e n i e" které i v nejlepším smyslu pronešené nic nevyznamenávají a kromě toho to truchlivé neštěstí mají, že se skoro nikdy v rozumném smyslu nevyslovují. Jak dobře by bylo, kdyby se na ta slova ve jménu Mus nějaký interdikt položiti aneb aspoň zdržování se jich a půst t a l e n t g e n i o v ý uložiti mohl! Beztoho jich opravdoví výtečníci neradi užívali, a ti, kteří o nich mluví, činívají to obyčejně dle zásady že o tom, co nemáme, rádi mluvíváme.

Slovo talent již dokonce nic neznamená, a přihodil bych ho zrovna k starému železu vybrakovaných frazí školasti-

cké filosofie středověké. Vysvětluje zrovna tolik, jako když se mluví, že se bez schopnosti k vidění viděti nemůže, a slyšeti, že se nemůže než skrze schopnost k slyšení atd. A kdoby řekl, že má lev talent k trhání? — — Proto je lev aby trhal.

A titul „genie“ již úplně jest směšný v tom spůsobu, v kterém se dává. Jakého práva má kaprál povyšovati jiné na hodnost jenerálskou? A kdo obyčejně jmenuje básníky a umělce geniami, než takoví, kteří ani básnici ani umělci ani jiného spůsobu „genie“ nejsou.

Že však ta slova s mnohými jinými v husté užívání vešla, má dobrou aspoň chytrou příčinu. Jsou na světě věci, kterým málo kdo rozumí, jako ku př. krásověda, hudba a jiná umění atd., o kterých ale jest móda mnoho a obšírně mluviti: jakých nesmyslů a mučení, by se rozumný člověk o takových věcech dočísti a doslyšeti musel, kdyby se nebyla utvořila jakási asekurace. Taková asekurace jsou některá slova a fráze, které sice nic neznamenají, v kterých se ale tuze snadně a na oko i moudře, a, co hlavní věc, neškodně, o všem mluviti dá. Což to u př. poesii neb hudbě škodí, řekneli se o někom, že jest genie neb talent, neb že má genie, ale ne talent, anebo že má jen talent a žádné genie? Kdyby ale každý bez rozumu o poesii, hudbě, malbě atd. v jiných významných slovech mluviti počal: ó ubohé Musy! vybyste se tak při tom měly, jako rozumná dívka při tlachání obyčejného jikavčitého neb fračitého lva!

A právě můžeme pozorovat, že se o poesii a hudbě (dvě věci kterým esthetika až posud nejméně rozumí), nejvíce v takových frázech mluvívá a píše.*)

Chcemeli opravdu prakticky o kritice (v obyčejném smyslu toho slova) něco podotknouti, musíme ji především rozvrhnout na dvě zcela rozdílné a nestejné polovice: totiž na kritiku díl naukových a vědeckých a kritiku uměleckých výtvorů. Zdálo by se, že nemůže vlastně ve věci samé veliký rozdíl býti, a však ten vězí v přirozenosti samých posuzovaných předmětů.

Věda každá (filosofii vyjímajíc, která ale opravdu mezi vědy nenáleží, což zde dokazovati obšírno by bylo; a k věci samé nyní nepotřebno jest) sama v sobě jistými pevnými, dobře určenými hranicemi obmezena, a proto jasná a patrná jest, a proto posuzovatel vědeckého spisu nechceli sebe v potupu a v posměch uvrci, nevyhnutelně aspoň tolik vědě té, do které spis náleží, rozuměti musí, jako spisovatel, neli více; tu jest ku kritice zapotřebí známostí věcnatých, které se nedají nějak jen na oko líčiti. Kritik udati musí jak dalece spisovatel spisem svým rozšířil okres známostí ve vědě své, co nového přidal ke starému již známému, jaké bludy odkryl v dosavadních soustavách atd., což se všechno bez známostí v též vědě nikterak státi nemůže.

Aby však nám někdo zle nerozuměl, musíme zde dodati, že zde vědu běřeme v poněkud jiném a sice širším smyslu, než obyčejně, nevylučujíce ze vědy i tak zvané prostonárodní spisy o podobných předmětech, což již také lehko z toho uzavříti možná, že stavíme vědu (Wissenschaft), naproti umění (Kunst). K tomuť každý soudný milerád přisvědčí, že jest k dobrému prostonárodnímu spisu, k. př. o fisice, vlastně více a důkladnějších známostí fisikálních zapotřebí než ke spisu o tom samém předmětě v tak zvané vědecké suché formě, poněvadž jest tíž vyložiti neučenému než učenému; nepočítajíc k tomu ani jiných psychologických atd. vědomostí a zkušeností, které si nevyhnutelně dobrý prostonárodní vykladač napřed získati musí. A proto také neschvalujeme to takové shůry se dívání a nosem pokrčování suchých formulkovitých vědařů na prostonárodní vykladače, které oni ve své školácké nadutosti daleko pod sebe staví, proto že jejich spisům každý rozuměti může. Za našich časů také opravdu tito prostonárodní vykladatelé nauk v mnohem větší jsou vážnosti jakožto lidé v každém ohledu světu prospěšnější, věda, odloživši paruku svou, nestydí se

*) Mnozí snad z laskavých čtenářů, zvláště kteří jsou drobet slabší paměti, na tuto naposledy dne 17. února v čísle 14. České Včely posledně podanou kapitolu dokonce zapomněli a kteří nezapomněli, přece se již za ten dlouhý uplynulý čas s koncem kdy setkati ani nenadáli. Ačkoli sice ona „kapitola“ co aforistický článek i bez ukončení, smysl by měla, přece nicméně i dle formální povinnosti své ji nyní po roce ukončíme. Kdo si vše na dobrou stránku vykládá, račiž si pomysliti, že spisovatel po celý rok o této věci dále přemýšlel. A však nikdo nebuď k ničemu nucen. Red.

vstupovati mezi veškeren lid, udělujíc štědře a užile všeliké své těžké a pracně dobyté resultáty každému, byť by do cechu nepřipsanému.

Na kritikování knih takových naukových a vědeckých nepustí se tak snadně nikdo bez potřebných známostí, poněvadž by, jak již praveno, nevědomost svou jistě objevil. Tu každá špatná kritika nematouc nic všeobecné mínění padá na hlavu samotného kritikáře.

Zcela jinák stojí v tom ohledu kritika díl uměleckých.

Každé umění nese na sobě jakýsi znak nepochopitelnosti, jakési arkanum: ne snad že by opravdu umělci mezi sebou nějakých cechovních tajností ukrývali před obecným lidem, nýbrž jen proto, že umění všeliké vyznačeno jest jistou neobmezeností, nezpoutaností, svobodou. Tato svoboda umění velice již byla zle užívána od lidí neschopných, kteří zvyklí jsou si svobodu představovati co stav nějaký bez všelikých pravidel, bez všech úvazků; kdežto přec vlastně zcela naopak svoboda v umění právě nic jiného není, než veliké nezkončené množství rozličných pravidel, z kterých si právě proto, že jich velmi mnoho jest, vybírati může umělec. A tak se tedy umění jen z d á býti bez pravidel, právě proto, že jich tuze mnoho jest, která se tedy nedají do některé instrukce neb návodu vtěsnati.

Toto stanovisko jest předůležité při posuzování uměleckých výtvorů. Všeobecná stížnost umělců bývá na pedantství, ouzkoprsost, jednostrannost, školáctví atd. svých kritiků, a musíme přiznati, že věru spravedlivá jest. Vysvětluje se dobře z výše. Takový kritik znaje sám jen několik pravidélek pokládá tuto svou zásobku za úplný codex, a nemaje tušení o nezkončenosti umění hotov jest všude kacéřovati, kde se umělec dle jeho (kritikových) pravidel neřídil. Provedeme toto zdání své prakticky, při čem se však pouze na poesii, jakožto nejvšeobecněji známé umění, obmezíme, dokládajíce jen tolik, že jest stav kritiky ostatních umění jako: hudby, malby, divadelního herectví atd. mnohem bídnější ještě a temnější než poetické kritiky, ačkoli i ta je ubohá z většího dílu.

Obyčejně se říká, že jest umění samo v sobě ukončené, že má za účel jen tvoření, že nemusí mít žádnou tendencí atd. To však jsou jak se zdá jen plané řeči, asi tak jako když státy jeden od druhého neodvislé jsou a samostatné, a však jen tak dlouho pokud jeden druhý nepřemůže. Totéž platí i o tendencí poesie. Snad mohou být poetické krásy, třeba by ani lidí na světě nebylo: po takových ale krásách také lidem nic není a býti nemůže. Mnohem praktičtější zdá se býti ta sada; že jest poesie proto na světě, aby se lidem líbila. A to jest zrovna také nejlepší odpověď na všechno, co se kdy o tendenční poesii řeklo a říci může. Něco v lidské přirozenosti věčně se opakuje a vždy stejné zůstává, něco se mění: něco se tedy vždy líbí, a něco jen časem. Na každý způsob jest ale t e n d e n č n í p o e s i e lepší než netendenční, proto že jest víc: jest totiž předně p o e s i e, a pak ještě o něco víc. Rozumí se však, že musí být především opravdu p o e s i e, neboť špatná poesie s nejlepší tendencí přece nebude nikdy tendenční p o e s i e. Že však jest s m ý š l e n í jakési, s m ě r, zkrátka s m y s l v poesii něco jiného, než tendence, rozumí se samo sebou. Poesie jakož každý jiný čin rozumného člověka zajisté musí míti nějaký smysl, nějaký směr: to však ještě není tendencí.

Neníť všechno co se o kterém básnickém díle napíše také kritika: ba ani každé posouzení nemůže se ještě kritikou nazvati. Kritikou jen tenkráte se posouzení nazvati má, když důkladně proběře dílo z umělecké stránky. Jsouť však skoro při každém básnickém díle i jiné a snad časem důležitější stránky, které se posouditi mohou.

Zmíníme se také zde příležitostně o jedné ne sice důležité, a však u nás v Čechách hojné stránce uměleckých díl. Každé umělecké dílo má tu nevyhnutelnou vlastnost, že od někoho sepsáno jest. Tento zas obyčejně má několik přátel, z nichž jednoho požádá, aby někam do časopisu napsal něco o jeho knize: neboť každá kniha musí si jak na svět přijde, některý časopis vzíti za kmotra, chceli šťastně životem kráčet. Takový tedy o posouzení dožádaný přítel již před čtením věda, jak asi o knize psáti má, nevyhnutelně se pak namáhati musí aby n ě c o napsal: což obyčejně nemívá velké ceny zvlášť v kritickém ohledu. Takové „kritiky“ mohly by se v krámích hotové prodávati na vybrání, a čtenář po takovém posudku méně ví o knize, než před ním věděl.

Též takový následek mají jiného způsobu „kritiky“, které bychom nejraději š v i h á c k ý m i nazvali. Jsouť to kritiky

kde kritik vlastně v oumyslu nemá představiti nám onen spis kritikovaný jak jest objektivně, kde na zřeteli nemá spisovatele knihy oné, nýbrž sebe samého. On koketuje v kritice sám, chce psát zanímavě, snaží se nejlepí nápady a vtipy své vyvěsiti do ní, a tak se stane, že napíše často spis dosti zábavný, ano i dobrý, leč ne kritiku.

Objektivnost jest vůbec na kritice ouhlavní cnost: z pravé kritiky chceme poznat dílo samé a spisovatele jeho, chceme odtamtud nabýti odůvodněného soudu o schopnostech spisovatele a o ceně jeho plodu. A proto opět jest zvlášť za našich časů druhá ouhlavní cnost kritikova veliká bibliografická známost, aby mu aspoň v jeho odvětví všechny poněkud výtečnější plody všech literatur známy byly, a tak původní dílo a opsané rozeznati mohl. Ačkoli sice dílu samému výtečnost zůstane vždy svá, přece jest z ohledu na spisovatelovy zásluhy znamenitý rozdíl, jeli dílo jeho neb jiného.

Za našich časů při tak nezkončeném počtu díl uměleckých básnických ve všech literaturách jest zajisté věc nesnadná, stopovati literárního pytláka, když opatrný a při tom poněkud schopný jest. Zde by arci přede vším záslužno bylo, určiti hranice mezi původností a nápodobněním, kdyby ta věc tak lehká a tak krátka byla, že by se vtěsnati mohla do tak nevelkého pojednání. „Nic není nového pod sluncem“ slyšíme s jedné strany, a s druhé praví se nám: „Neníť jediná věc na světě, jež by jiné rovna byla ve všem.“ Mezi těmito dvěma sadami leží naše pravda. Co umíme naučili jsme se od někoho, a udati hranici mezi napodobňováním a původním tvořením zůstane věčně nemožno. Nejznamenitější umělci často užili patrně cizích myšlének, aniž jim to na ujmu vzato býti může. V praktickém životě velmi dobře se rozeznává pravá zásluha literární od pouhé kopie, a zdá se velmi jisté měřítko býti na literární původnost samo společenské živobytí. Člověk se nedokáže vždy přetvářiti, aspoň se nemůže v společenském životě stavěti moudřejším než jest, a skoro vždycky se může vážnost, jakou kdo ve společnosti požívá, pokládati za nejvěrnější měřítko jeho literárních opravdivých zásluh.

Čes. Včela z r. 1846. č. 8., 13., 14., 102. a 103.

LABYRINT SLÁVY

od J. Erazíma Vocela.

V našem věku, jenž tak málo podnětu k básnickému horování poskýtá, spíše svým jednotvárným vyrovnáváním volné vyvinutí osobnosti ruší — musí nám zajisté každé dílo velevítáno býti, jenž původností svou nehrubě drahnou zásobu básnických prací našich množí, a zřetel od neblahé skutečnosti odrývajíc v světější vzorů výše unáší. Jakkoli pak oblast poesie tak daleko sahá, pokud srdce lidské bije i mysl chápe, přece více zaslouží na vděčné uznání lidu svého umělec, jenž předměty k svým výtvorům raději z dějin národních si volí, a tak v rozkošných zábludech po peřestých nivách otčiny hojného kvítí nasbírá, nímž by nejen své nobrž i vlasti skráně i rakve slavných dědů věnčil. Básník náš vytkl si rovně dostojný jak trudný úkol, děje vlastenské opěvati, a minulost českou růžovým poesie leskem ozářiti, a dotknulť se v svých básních „Přemyslovci“ a „Meč a kalich“ jemných strun útrob v strázni po slavné přešlosti roztouženého národa. Vizme nyní, jakou si básník výtku v tomto svém nejnovějším díle vystavil. On sám nás v předmluvě na pravé stanovisko takto uvádí. „Žádá pak náš praktický věk, aby též básník k praktickým potřebám zřetel svůj obrátil. Přešly doby, kdež zdařilé formy, klassická metra, lesklé mile plynoucí sady hlavní podstatou spisů básnických byly. Jinou, důstojnější úlohu věk náš pěvcům Českým ukládá, žádaje, by tito hluboce nahlédali do života národů, aby zpytovali duševní pohybování, veškeré toužení a snažení lidu, aby sledovali okem pozorlivým ideály věku svého, k nimžto pokolení lidské toužebně mysl přikládá. Takovýmto básníkům se podaří, do života národů metati střely duševní, dotýkati se strun nejtajnějších srdce lid-

ského, a tak od srdce k srdci mluviti v pravém smyslu slov pěvce posvátného.“

„A právě doba nynější, na první pohled tak nepoetická, básníku velkou, ano nesmírnou látku poskytuje. Neboť spatřujeme, kterak ohromný boj povstal mezi myšlénkou a hmotem, mezi světem ideálů, jehož obor národnost, náboženství a vědu abstraktní v sobě zavírá a mezi smyslností, jež z lůna přírody zlaté své paláce do výsosti žene. A však svět ideálů i svět smyslnosti jsou tvorové jedné světoplozí moci, pročež z jedné věčné myšlénky povstavše, v odporu a boji věčném býti nemohou. Boj a odpor jen z převrácenosti lidského smýšlení pocházejí.“

„K jednotě a smíření nechť tedy básník co kněz míru vyzývá; on odkrývej skvělé poklady v hlubinách dějů dávných pohrobené, zbuzuj důvěru, aby národ v sebe , v pružnost a vytrvalost svou pevně doufal; on budiž tlumočníkem jeho citu a smýšlení; on konečně ukazuj co nadšený věštec v dálce časů cíl velebný snažení národního, ideál skvělý, po němž nejvznešenější duchově všech věků toužili. — A tento směr tentýž jest, který v nejstarší době Českého básnictví panoval. Záboj opěvuje děje, city, toužení současných pokolení, národ svůj těší, sílu jeho budí a mocným varytem svým k činnosti vyzývá — a hle! toť právě jest cíl národního básnění našeho; z čehož poznati lze, že se k původnímu pravému zřídlu svému básnictví věku našeho opět navracuje.“

Takýť cíl básníka našeho. — Z toho patrno, žeť si vytknul rozřešení otázek, jenž od dávna svět v dva tábory dělily — boj to vidimy a hmoty. Báseň tedy takřka filosofická s látkou a formou národní. Odpor těchto dvou principů již v perském mithu i v slovanském (co noční výprava Svantevita proti nepřátelům světla) vyniká. Ale dlužno bylo tu odbojné živly určitě v protivy rozlučiti, zvěsta od vraha dobře rozeznati, by se vítězství nezachvělo. Neboť věda abstraktní není dovršení vidimy a idea lidskosti v způsobě národnosti dosti přímětků z přírody poskýtá; aniž pak tato všemáteř příroda jest vidu tak ožahavého, by přikázanci její zlým mocem propadali. Sám básník zajisté uznává, že „svět ideálů i svět smyslnosti jsou tvorové jedné světoplozí moci“. Jen naše lichá abstrakcí liší to, co věčně v krásné jednotě sjednáno, a s lichem se potáže umělec, jenž Musu svou za robu nějaké buď filosofické, neb politické abstrakcí zadá, zvláště pak jestli rozřešení více reflexí než jednáním vzejde. Poesie má svůj svrchovaný oučel v sobě samé, i může sice podlé toho i jiným praktickým potřebám vyhověti; ale tyto oučely byť sebe dostojnější, vždy jen vedlejšími zůstanou. Tak kdo k. p. krásně děj nějaký vlastenecký sestaví, tenť i žádostem poesie vůbec a všeho krasomilého světa i potřebám národa svého spolu vyhoví, ba mistrovská díla geniů samý život přečkavše i pozdějším věkům a cizým národům co věčné vzory svítí, a jsou prameny nevyčerpaného blaha. Žeť arci volení látky není obojetné, zvláště co do prospěchu, to již svrchu dotčeno. V plné míře zajisté básník náš povolání věštce pojal: z hlubokého názoru v minulost národa budoucí jeho losy naznačit, a výroky věčných bohův smrtelníkům hlásat. Tudíž se poesie co pravá spása jeví, jenž odkojivši nás strážní k blahému míru srdce povznáší. Ale mír ten nemůže vzejíti leda bojem a utrpením, odpor jesti nutná forma, níž se vidima vyvíjí, přímost musí se v protivy rozstáti, svět skutečný se vší svou nedokonalostí jest nám vykázané dějiště, kde se síla naše má prokázati, a srdce lidské — se svými vášněmi právěť to nejhodilejší předmět básnictví. A mnoholi to srdce pozná poruchů, mnoholi bojů podnikne a jizev utrpí než dobije, a předce by vše strasti nedalo za hnusný sen neporušeného míru. Ano boj a odpor! A národ mníte, že se bez boje a odporu, bez řevnění s jinými národy vychovati i v slávy svatyni dospěti můž? Jsouť sice i děje míru — podstatné a slavné — často velebnější, než výpravy svévole a zištnosti, ale i vzruch národa v odboj proti vrahu, zvláště v správě světější — slavný to úkaz hoden paměti věčné. Smažte husitskou válku z listův naší historie i shasneť sláva českého národa. Ta jediná doba váží více, než celé ostatní naše dějství, více než celé věky čínské říše. I slušíť díky vroucné vzdávat nesmrtelným bohatýrům, že sebravše sílu národa mocným žezlem odvrátili pohromu, jenž by národ náš byla pod meč a jho lítých nepřátel svalila. Tolik k ocelení naší národní slávy a k sjednání se v hlavní mysli, na níž se děj přítomné básně osnuje.

Přistupmež k věci samé! —

Básník náš jako věrný syn svého věku přidržuje se v tomto díle poesie tendenční, didaktické, která za dnů našich nejvíce

pěstována bývá. To ovšem platí jen o směru celého díla, o jeho resultátě, který jest didaktický; ostatně má v běhu svém poetické partie všelikého druhu a zvláště mnohé epické episody zdařily se p. Vocelovi nad míru, ačkoli vlastně duch elegický v celém díle převládá.

Národnost, víra, láska, boj hmoty a ducha, vlastenectví jsou idey provázející básníka našeho a jeho hrdinu Jana skrze celé pásmo tohoto Labyrintu. K této tendenci tedy obrátiti musíme přede vším zřetel svůj. Závěrka celého díla a jeho resultát pro Čechy zní:

„A však bitvy krvavé a seče
neotevrou blaženosti chrám:
Vězte, že jen světla bleskné meče
vydobudou věčnou slávu vám!“

Nemníme ovšem, že by bylo to opravdivé mínění p. V., ba považujeme tuto sadu více jenom co výplynek z jednostrannosti, která musí být věčnou sestrou každé pravé poesie. Poesie jak vědomo musí padati z extremu v extrem, musí, kdykoli se proti něčemu opře, vždy extentricky bouřiti o něco dále, než zapotřebí jest k paralysování odporu. Přesvědčeni jsme, že básník náš sám nejlépe cítí nedůslednosti a protismyslnosti, které by z pouhého a jednostranného bažení po osvětě povstati muselo. Kterak by pouhé světlo mohlo býti naším blahem ku př. bez statečnosti, bez moci národní, bez chrabrosti atd.? Vždyť by každý surovec násilím zrušiti mohl celé štěstí naše a celou slávu z osvěty vyplývající, kdyby se nám statečnosti a jarosti nedostávalo k odporu proti hrubé síle. V ouměrnosti a v harmonii musí být jednotlivé lidské vlastnosti, a přesvědčen jsem, že pravý vzdělanec a nejučenější mudrc časem svým v nejvzteklejších bitvách účastenství míti může beze studu, nezadávaje tím pranic vzdělanosti své. Hra o život zůstane vždy pro člověka věcí vznešenou, a v tom pádu platí život všech lidí stejně, v tom jsme si rovni vzdělanci i nevzdělanci, vznešení a nuzní; cit života máme všichni jeden, a jeden život platí jako druhý pro ty, kteří je tratiti mají.

A však z rozvrhu celého díla nahlížíme, že sada: „jen světla bleskné meče vydobudou věčnou slávu vám!“ může býti jen osobní přesvědčení Janovo, proto, že se mu hledajícímu na všelikých cestách slávu svého národu, na žádné jiné dařiti nechtělo.

Charakter Janův jest elegický (ne epický, a také jen z části tragický), pasivní, rozervaný, básník do něho vložil spor nejsilnějších idey vlastenectví, lásky synovské, víry, ctižádosti atd. Nepatřím nikoli do počtu těch, kteří básníkům kantorsky směšně předpisovati chtějí, co mají zpívat, nýbrž sleduji vždy jen svobodné cesty jeho, jak dalece a jak důsledně zámysly své provedl.

Hned na počátku Jan, mladý hrdinský a nadšený taborita, ze zoufalství nad záhubnou bitvou Lipanskou, chtěje samovraždu na sobě zpáchati upadá do rukou zlého ducha, Duchamora, který uměje kořistiti z vášní Janových

Pomstím tebe nad nepřítelem
Tebe a tvůj národ oslavím

svede jej tak, že se s ním spolčí, s tou toliko výminkou, pakli strana jeho zvítězí. Zde tedy převládá v Janovi duch občanský; obětuje sebe i svou duši za slávu svého národu. A věru jemu a jeho straně vítězství se dostalo. Tu však Duchamor odhalí Janovi, že jest syn rodiny katolické od kališníků zahubené, že tedy zadal duši svou za vražedníky své rodiny. V Janovi nastane spor citů rodinných s city občanskými, věc, pro kterou hořel, které sebe a spásu svou byl obětoval, zhnusí se mu, v soudruzích vidí vrahy svého otce, opustí proti přísaze kališnickou stranu

znám já znám,
Vaší slávu, znám a — proklínám.

Udusiv tak zlý duch v Janovi smysl občanský, zmítá ním všelikde bez oučelu, při čemž hrdina náš pouhou jest v jeho ruce hračkou, nic jiného nepředstavující než rozervanost, nespokojenost, surové libůstkářství zoufalství nad sebou samým, až mu konečně napadne, Duchamora po své matce se ptáti, a ke hrobu jejímu putovati. Tam najde něžnou, anjelskou Ludmilu, vychovanku své matky, jejížto láska a obětovavost naznačena jest od básníka k vysvobození Janovu. Pozorujíc Ludmila bídný stav Janův, chce jej „vyvésti z tenat zkázy“ a prosí:

„Dal jsi lásku — dejž mi sílu, Pane!“

Neznána od Jana slouží mu pak co panoše, těšíc a povzbuzujíc zarmouceného pána svého, do kterého chce vštípiti „lásku k víře, cnosti, k národu“, jsouc

při tom ovšem nenáviděna od Duchamora.

Ježto následkem této její lásky počne Jan opět vznášeti ducha, a sbírati síly, žádá od Duchamora:

„Vedle dávného již umluvení,
Moc mně poddaná nechť k zvelebení,
Mého národa teď přispívá“ — —
„Zdvihnout chci co Atlas velikán
Nad pozemskou mohútností
Národ Čechů z rmutné ocháblosti
Na výsluní štěstí pevný stán atd.“

Duchamor ukáže mu věk, jaký byl před 500 lety, napřed v Čechách, ale ukazuje mu jen samé bídy Čechů pronásledování od cizinců a jinověrců, ale žádnou slávu. Jan se odvrátí ode všeho toho.

V druhém oddělení provádí jej Duchamor po celém Slovanstvě, ale opět mu jen samé válečné neštěstí, pohromy a bídy ukazuje, které Slované jakoby jenom pro národnost a víru byli museli trpěti, aby také v Janovi vzbudil zášť proti národnosti a víře.

Duchamor: Pročež máli dospět plémě tvé
K blaženosti, slávě, míru:
Nechť vyvrátí kořen bídy své,
Nechť vyvrátí národnost a víru.
Jan: — — —
Národ bez víry a národnosti
Jesti tělo bez krve a kosti.
Duchamor: Světobčanem kdo stane se,
Ten se k blaženosti povznese.
V přírodě a v sobě Boha znejte,
Tomu čest a chválu věčnou vzdejte atd.

Takovým a podobným spůsobem zavádí jej ďábel k Berlínské filosofii, ale Jan navrátiv se do Čech, pozná v panoši svém Ludmilu, která, slíbíc mu lásku věrnou, opět zotaví jeho ducha. Tu však zuřivý kališník Martin chtěje se na Janovi pomstiti, za odpadlictví od strany kališnické omylem místo něho pečlivou Ludmilu zavraždí: která pak umírajíc Jana prorocky napomíná.

To jest blahodějná katastrofa pro Jana; sebrav síly své, odřekne se mocně Duchamora,

V srdci pak se mocná hvězda skví,
Hvězda ta jest vůle ducha mého,

a za trest sám se z vlasti vypoví do Němec, kde se pak stane vynálezcem tisku.

„Rozjiskří se též to světlo blahé,
Nastanou ti česká vlasti moje
Duchů jasných se tmou starou boje,
Tiché boje o národní bláhu —
Světla blesky, meče tyto smělé
Proklestí pak tobě k hvězdě skvělé,
K hvězdě Slávské velebnosti dráhu!“

V podaném rozvrhu celé básně vidíme zároveň největší zásluhu básníkovu, tendenci vznešenou, věčně pravdivou, pokud svět světem a lidi lidmi budou. Zdravá, pružná filosofie provívá celý tento Labyrint, který právě tam se končí, kde začal t. j. vlastenectvím, citem mužsko-občanským, jenom že ku konci zkoušeným, čištěným ohněm utrpení a zkušenosti a pravé lásky. Jakožto zuřivý kališník (tedy s duchem občanským, aspoň stranně-občanským) nastoupí Jan dráhu svou, a jako Čech vzdělaný, nestranný Čech končí ji před očima našima. Přechod ten motivuje p. V. velmi zřetelně a důsledně, vidíme zrovna určitě jednostrannost škodnou z duše Janovy mizeti a zahošťovati se v ní vytřelejší, všeobecnější, platnější a pravdivější smýšlení.

Jakou právě formou se p. V. zalíbilo výsledků těchto na Janovi docíliti, totiž skrze Duchamora, zlého ducha, jest věc úplně nahodilá. Já alespoň soudím, že by se zde též to i bez Duchamora všechno právě tak provésti dalo, v dramatické formě. Role, jakou Duchamor v tomto Labyrintu hraje, není bez toho obligatně satanská, a přesvědčen jsem, že jest a bylo mnoho lidí na světě ďábelštěji smýšlejících nežli náš Duchamor, který jest dle celého určení svého v tomto Labyrintu, abychom tak řekli, „dobrý ďábel“. Vyšší nadčlověcká inteligence a moc, kterou Duchamor od básníka nadán jest, dala by se zas jinák nahraditi ku př. fantasií, uvedením jiných několika osob, vědeckým hloubáním Janovým atd.

Druhá rovněž vznešená, pravdivá a krásná myšlénka jest ta, že se lásce čisté připisuje největší moc i z pekla vybavovati, a chorého ducha uzdraviti, jako to zde s láskou Ludmilinou k Janovi zjevně a s láskou Janovou k matce své skrytěji provedeno jest. Láska jest vůbec pravda, která člověka provází i tenkrát, kdyby úplně propadl v zmar; když

Boha, víru, vědu, silu činnosti, důvěru v sebe samého ztratí, není ještě všechno ztraceno, pakli že zachoval v duši své jenom jiskru lásky, ta jej dovede nad zoufalost povznésti, a k všelikým ostatním velikým a krásným ideám co kajícího hříšníka nazpět obrátiti. Veliký, božský tento axiom vtělil také p. V. do své básně. —

Celý charakter Janův jest ostatně čistě lidský, vidíme člověka klesajícího před našima očima, vidíme jej se zlomenými silami, ale dočkáme se i zotavení jeho, a úplného vítězství.

Ludmilu již nakreslil básník mnohem andělštěji, duševněji, nadlidštěji:

„Ejhle, vidím nebe otevřené!
Tamto svatém na nebesku
Osloněna září zlatých blesků
Jitka stojí — slze tam prolívá
Prosíc abych syna hájila atd.

Těmito slovy již nastupuje Ludmila úřad jakýsi anjela strážce, tedy nadlidský a ideální, a tak ji potom básník skrze celé pásmo dějů provedl.

Ačkoli máme raději lidi lidmi než anjeli právě proto že se i sám Bůh tak chtíti zdá, přece se ještě lépe pro ženské hodí sentimentalní anjelství, než pro mužské, a tedy je i Ludmile prominouti můžeme. O Duchamoru již svrchu praveno.

Z menších charakterů nejmistrněji proveden jest zuřivý kališník kněz Martin, rázná, pevná, skalnatá povaha, jakých jistě bylo více v táboře kališnickém. Velmi umělecky použil náš básník tohoto charakteru (který bychom nazvali zkrystalisovaného Jana, jak byl na počátku), aby na něm později ukázal kontrast mezi bývalým a potomnějším smýšlením Janovým.

Mnohem šíře bychom se rozepsáti museli přes hranice nám v časopise tomto určené,, kdybychom i jednotlivé krásy celého díla projíti a výtečného našeho básníka po celé osnově díla jeho provázeti chtěli. Velmi krásné popisy střídají se téměř list za listem, a mnohé jednotlivé episody by i vyňaty z celku dějin samostatný krásný celek tvořily.

V prvním oddělení nás celé II. a III. číslo (v Hradci Králové) zrovna staví mezi kališníky, jako bychom s nimi společně oštěpy a palcáty v rukou drželi, tak živě líčí nám je tam básník:

„My co oběť pro kalich jsme padli
Bychom v smrti věkůvěčně žili,
Krví slávu českou pokropili,
Aby věnce její neupadly.“

Každý z těchto hrdinných mužů zasluhuje básníkovo epitheton:

„Jehož mysl pevná jako skála,
Proti všechněm protivníkům stála.“

Se šťastným humorem zas, ironií proloženým, popisuje nám mistry v koleji (IX.) „mlátící práznou slámu“ zvláště žvatlavost dryáčnickou prvního mistra a pak hádku jejich vespolek i s Duchamorem.

V čísle X. přimisuje se i satyra, pokud zhýralí žáci sami pohromadě jsou, a tato čásť Xho čísla jest pracována s výborným studium současných mravů. V druhé vak polovici děje se knězi Martinu patrná křivda od básníka, že jej mezi takovou plevu uvádí, a tak s ní míchá. Bylo nám při čtení velice líto starého hrdiny, který zde po mnohých čestných zásluhách na bojišti, najednou s takovou luzou obcovati a rovnou mírou s ní odbýván býti musí. Pravda „tu lebku, kterou palcáty otužily“ jak sám p. V. praví, neměl zneuctívati Houkal džbánkem, a Duchamor svou kejklířskou jiskrou. Za to však scena, v které vidíme Jana s Ludmilou, nad hrobem matky nahrazuje nám podařeností svou a krásou mnohonásobně předešlou nelibost:

„Ještě jenom tento květ
Ruka moje z hrobu utrhne . . .

(k Duch.)

Teď jsem tvůj — a nechť již lásky svět
na věky mě z lůna vyvrhne.“

Krásný též a básnicky opravdivý jest přechod Janův od zmalátnělosti úplné k nějaké pružnosti, když počíná čísti Štítného a žádá od Duchamora, aby mu okázal předešlost národů slovanských.

„Teď chci silou draze vykoupenou
Základ cizí bláhy položiti,
Rukou, nechť i z kletby podrcenou,
Na ten základ památku svou vrýti.“

„Před pěti sty lety“ XV. jest výborná episoda ve formě a v duchu napodobněném dle rukopisu Kralodvorského, a platně zde můžeme o p. V. říci jeho vlastní slova na str. 124:

V duši se ti život zhaslý vryl,
An jsi v davnověkých báji svitu,
S národem svým cítil, trpěl, žil."

V druhém oddělení nám představuje opět řadu překrásných, nejvíce bojovnických episod: mořskou bitvu na Baltu

Sláva těm, jenž pro národ svůj padli,
Radegost je na věčnosti vítá,
Žíva do věnce jim hvězdy vplítá,
Aby jména jejich neuvadly."

Až pak konečně po všech bojích strastných:

Zmizelo vše, Baltické jen vlny
Zachovaly hlas a pohled starý,
Dávnou píseň hučí Slávské moře,
Píseň, v nížto podnes ukrývá se
Starých věků nevýslovné hoře."

Jedna z nejzdařilejších částí díla celého ale jest píseň na straně 158—9, citlivá, zbožná elegie nad odnárodnělými Slovany na Sale:

„Za každého Slovanského muže
Strom vyroste v této krajině,
Za Slovanskou děvu něžná růže
Dýchat bude v Slávské krajině."

Tyto řádky budou zajisté každému dlouho v paměti zaznívati.

Malou nedůslednost historickou v Polsku, že se nucení uniatské již před vynalezení tisku klade, rádi odpustíme k vůli pravdě básnické celku.

Episodu srbskou o Balkanu zapěl nám p. V. také formou a duchem srbských bohatýrských písní, a jak nahlížíme velmi šťastně napodobněným. Duch a forma velkoruských národních písní v episodě „Moskva" již méně šťastně jest napodobněn. —

Konec básně vyznamenán jest bohatstvím a rychlostí dějů, z kterých jeden druhý stíhá, a zanímavost dodává.

Co se ostatně jazyka, formy veršů, plynnosti, rozmanitosti a podobných básnicko-stylistických vlastností dotýče, vyznáváme rádi, že p. V. již vysokého stupně dosáhnul, a krásnou příležitost podal přiučiti se od něho formě zdařilé.

A tak se, děkujíce našemu básníkovi za takové znamenité obohacení našeho pokladu básnického, od jeho Labyrintu loučíme, přiznávajíce mu zasloužené místo mezi nejznamenitějšími plody naší literatury.

Čes. Včela z r. 1846. č. 44., 51., 52.

BÁJKY BIDPAJOVY.

Vzdělány od Františka Třebovského. Sv. I.

Tichý rozjímávý východ libuje si v poesii didaktické, odtud pocházejí moudré, velmi důmyslné povídky poučné, jakož i přísloví hlubokomyslná. Allegorie vůbec je oblíbená forma orientálů, a bájky o zvířatech ještě z politických příčin došly většího rozšíření. Poněvadž tam všude panují vlády neobmezené, nejvíce tyranské, které žádného poučení, žádného pohanění, ba ani odporu nesnesou: vložili tamnější mudrcové hluboké politické a náboženské pravdy zvířatům do úst, a takto jako v cukru zaobalené pilulky pozřeli je všelicí sultanové a šahové a vezírové východu.

V naší literatuře měli jsme dosud malou příležitost poznati poněkud život východní a tamnější literaturu a velice jsme proto povděčni panu spisovateli za jeho práci, kterou se obzor naší literatury opět rozšířil.

Bájky tyto pod jménem Bidpaje známé již 2000 let na východě i na západě kolují, a poslední jejich pramen jest indická sbírka „Pančatantra". — Toto české vydání jest svobodně vzdělané.

Ve svazku prvním podává nám p. Třebovský dva celky (ve dvou rozprávkách); v prvním vypravuje se čin zlý (Lišákův) pro výstrahu, a v druhém líčí se přátelství, náklonnost, láska, k následování. Všude pak vpleteny jsou opět samostatné bájky do rozpravy, které i vyjmuty z ní platnost svou zachovávají. Jest to tedy vlastně sbírka bájek, a však pro upoutání čtenáře a pro větší jeho zábavu vpleten jest i děj, který se skrze celé pásmo těchto bájek táhne. Zároveň také krátké veršované průpovídky hojně přicházejí, v kterých obsažena jsou hlubokomyslná poučení.

Řeč v celém díle jest velmi jadrná, a lehce srozumitelná i dětem, kterým zvláště druhá rozprávka (str. 83.) velmi

vítané a spolu nejprospěšnější čtení bude. První rozprávka hodí se více jen pro dospělé, a však jednotlivé bájky z ní všeobecně pochopitelny jsou i pro děti.

Snažně radíme všem zvláště však vychovatelům mládeže tuto prospěšnou knížku, kterou literatura naše jistě obohacena jest.

H. B.

OBCHODNÍCI.

Povídka z nových časů od Činoráda Věrného. Sv. I. V Levoči 1846.

Jest to počátek delší, tendenční pověsti, pohybující se v nynějších poměrech Slovenska, zvlášť co do národnosti a jazyka. V okolnostech nynějších se Slovenskem, kde se jedna strana úplně a na vždy od nás odtrhnouti usiluje, musí nám již každá kniha, vydaná tam v dosavádním spisovném jazyku, velevítaná býti: tím více však přítomná povídka, která, pokud z podané nám části souditi můžeme, i vnitřní cenou svou všeliké pochvaly zasluhuje. Jest to dílo známého a váženého spisovatele a profesora, ukryvšího se zde pod jménem „Věrného“, které snad vyznačiti má nevývratný úmysl jeho, setrvati s námi navždy v starém národním svazku, dle kterého jsou Čechy, Morava i Slovensko jedno tělo, jeden národ.

Hrdina pověsti té jest Alichovský, mladý kupec a rodilý Slovák, statečný mladík, obrázec pohyblivého, po vzdělání bažícího, skromného, tichého, snášelivého a mravného lidu slovenského, jehožto rozmilou povahu nám mimo to ještě pan spisovatel v osobě řádné a dobročinné hospodské pí. Turské, a rázného poctivého vozky slovenského vylíčil. Vůbec slaví se v této pověsti opravdivý charakter lidu slovenského, který nikdy neumí oceniti cizojazyčný spisovatel. Nepamatujeme se, že bychom kdy co podobného byli čtli v tomto ohledu, neboť si slovenští belletrističtí spisovatelé posavád málo kdy všímali vlastních krajanů, a jestli si jich povšimli, nevystavili přece nikdy tak úmyslně, tak tendenčně krásu povahy svého lidu, jako p. Věrný. I ostatní osoby pověsti vzaté z národů jiných v Uhřích bydlících nakreslil p. V. tak, že jenom co folie charakteru slovenského většího lesku dodávají.

Řeč a forma jsou podařeny, a jediné by se snad p. spisovateli vyčítati mohlo, že se místy mnoho řeční, a tím tok děje samého zdržován bývá. Chvalitebný jest také ten spůsob pana spisovatele, že všude slova spisovného jazyka, která Slovákům méně známá jsou, hned vykládá. V Orlu vyčítalo se mu i to, že prý vozkové a nižší slovenské osoby v jeho pověsti slovenským nářečím mluví a ostatní v spisovném jazyku, že tím naschvál jako slovenskou řeč snižuje. Tomu však odporujeme. Jest věc velmi přiměřená, že nižší lid jazykem sprostým mluví, jelikož nečítaje knihy, ve spisovné řeči povědom není. Naopak my p. Věrného za to chváliti musíme, poněvadž na pravou cestu uhodil, na které opravdu nářečí místné svou platnost má, né pak v novinách a časopisech, jako p. Štúr myslí. — I tu zachovává p. V. spůsob svůj, že slova v jazyku slovenském ostatním ne-Slovákům nepovědomá hned také po česku klade. Tak se srovnati může řeč spisovná s nářečími místními.

Očekáváme dychtivě další dílky: zároveň však obecenstvo naše zvláště žádáme, aby hojným odbíráním této knihy pomáhalo záměru tak chvalitebnému. Jak důležité jest, aby Slovensko s námi v spojení zůstalo, ani snad posavád mnozí oceniti nedovedou, ale za několik let se teprv ukáže. Až se u nás v Čechách i na Moravě probudí všude národní český duch, až budeme všichni o své jen dbáti, zanechavše němčinu Němcům: pak se teprva s bolestí ohlížeti budeme okolo sebe, počet náš bude se nám zdáti skrovničký při tak mocných a nepříznivých sousedech, a pak budeme toužebně otvírati rámě svá po Slovensku, ale bude snad již pozdě, jestli zanedbáme tuto rozhodnou dobu.

H. B.

ČESKÉ LISTY OD SIGFRÍDA KAPPERA.

V Praze nákladem Calve'ského kněhkupectví 1846. 12ka. str. 120.

Mezi dosti četnými dosud sbírkami básní od rozličných našich vlastenců a básníků jest tato poněkud důležitější, ne sice co do ceny poetické, nýbrž co první pokus Israelity v literatuře české. Ačkoli v německé literatuře Israelité již hodný pluk tvoří, a zvláště jaksi žurnalistiku opanovali (zdá se nám, že více na škodu, než ve prospěch německého národu): u nás přece teprva panu Kaprovi prvnímu napadlo připojiti se ku korouhvi české.

Známo bude, že Nebeský jednoho času v našich listech silně a udatně máchal mečem obrany Židovstva, ačkoli bez potřeby: neboť z nás, kteří literaturu českou čítáme, nikdo Židy neutiskuje. Co se však druhé části myšlénky p. Nebeského a nyní p. Kapra týče, totiž, že se Židé v Čechách bydlící k národu našemu počítají, za Čechy pokládají; nemůžeme ji jinak nazvati než nepravou a velice mylnou. Neboť při Israelitech se nesmí jenom ohled bráti na víru a náboženství, snad tak, jako by Čechové co do víry i katolíci i protestanti i mosaité i snad mohamedáni býti mohli: nýbrž hlavně také na původ a národnost. A jak tu mohou Israelité k českému národu náležeti, když jsou původu semitického? To můžeme dříve Němce, Francouze, Španěle, Angličany atd. atd. k národu svému počítati než Židy, neboť všichni tito národové mají s námi větší příbuznost než Židé. Nesmí se tedy říci, že Židé v Čechách neb na Moravě bydlící jsou Čechové náboženství mosaického, nýbrž považovati je musíme za národ zvláštní semitický, který jen nahodile u nás bydlí, a někdy naši řeči rozumí a ji umí. A zkušenost ukazuje, že hlediště to, z kterého my na židovstvo patříme, pravé jest. Neboť se zajisté všichni Židé, ať bydlí v kterékoli zemi a v kterémkoli dílu světa, považují za jeden národ, za bratry, a ne jen za stejnověrce; a svazek tento, který je dohromady víže, jest mnohem silnější než ten, kterým k zemi své (v které bydlí) připojeni jsou. A že nelze zároveň míti dvě vlasti, dva své národy a dvěma pánům sloužiti, toť bohdá dokazovati nemusíme. Pročež musí, kdo chce být Čechem, přestati být Židem. Zrovna příhodný důkaz věci této můžeme ukázati na p. Kapru samém a jeho básních. Jedním okem dívaje se na Jerusalem, na zaslíbenou zemi, hledí druhým do niv českých, a praví, že je miluje, patrně však vysvítá z jeho zpěvu, že miluje více něco jiného svého, což i přirozeno a proto chvalitebno jest. Nač si tedy činiti násilí a nutiti se k milování české vlasti a Čechů?! Však my se sami dost dovedeme milovati, a opravdu máme na papíře a v básních tolik lásky k vlasti, že bychom ještě nad svou potřebu dosti mohli prodat neb propachtovat.

Pochopujeme arci, že jsou Israelité za našich časů, kde idea národnosti a vlastenectví opět silně panovati počíná, jako panovávala za starých dob, pokud každý občan v řízení zemském hlasu a účastenství měl — pochopujeme, že jsou Israelité v našich dobách ve zlém postavení. Oni rozptýleni po všelikých zemích nevědí jak se chovati. Doufati na nějaké obnovení bývalé slávy své na samostatnost národní, jest nepraktické, aspoň se nynějším již pokaženým potomkům patriotických Hebreův nemožné zdá, poněvadž nezištnou energii utratili. Mysli jejich tak zmalatněly, že se ani již neopovažují chtít pěstovat svůj přirozený jazyk hebrejský!

Neníť naše věc a naše povolání pečovati o záležitosti Israelitů: avšak liboli naše skromné mínění vyslyšeti, radili bychom židům, pakli že již svůj přirozený jazyk a literaturu opustiti chtějí, aby se připojili k Němcům a k jejich literatuře. Neboť jazyk německý stal se již během času co druhý mateřský jazyk v Židovstvě, což nejlépe i při našich i při polských a uherských Židech pozorujeme. S Němci mohou tedy Israelité své interesy velmi přirozeně spojiti, a to i také p. Kapr již před naší radou učinil, jsa již dříve německým spisovatelem. K vydání českých básní zavedla jej nepochybně více exentrická choutka p. Nebeského, než vlastní pud, a pokud p. Kapra sami osobně známe, není ani úplně mocen českého verše, pročež i někoho z jeho přátel v silném dümění

kmotrovství při těchto „Českých listech“ míti musíme.

Tolik předběžně o tendencí.

Poesie se odjakživa dělila na rozličné druhy. Budiž nám dovoleno nezmíniti se o všelikých těch druzích poesie, do kterých aesthetičtí pedantové rozličných věků nejsvobodnější výlevy lidského ducha vtěsnat se snažiti ráčili. Jedno však rozdělení zdá se nám přece i za našich časů velmi užitečné a praktické, které zde čtenářstvu navrhnouti se hned osmělíme. Dělíme totiž veškerou nynější poesii na křiklavou a citlivou.

Rozvrhnutí takové zdá se na první pohled podivínské, a však jen na první pohled. — Jsouť i za našich časů básníkové, kteří napřed všelico hluboce cítí, a pak tyto své upřímné city v básních projevují; myšlénky jejich jsou obyčejně nové, a vždycky veliké a důležité. Nevíme věru, čím to jest, ale skoro vždycky bývají básně a písně takových básníků velmi jednoduché, čtenář čta básníkovo dílo cítí nechtíc a nevěda o tom, totéž co básník, a po přečtení každé takové básně jest čtenář povzbuzen k něčemu vyššímu, k něčemu dobrému; každá veliká, nová a krásná myšlénka zasvítí jako nová hvězda, čtenář pocítí i v sobě tu božskou jiskru, která jako elektrická z duše básníkovy do ostatního lidu přeletí. Z krátka z duše mluví se do duše, ze srdce do srdce; a to nazýváme citlivou poesií, mohla by se však i opravdivou nazývati. Mimochodem zde dodáváme, že tato poesie po všechny časy jest vzácná a řídká.

Za všechno ale, co jest vzácné a řídké, vymyslí si bystrost a spekulativnost ducha lidského nějaký surrogat. Když máme surrogaty za kávu, cukr, za zlato, za stříbro, nedivme se, že jest i surrogat poesie. Takový surrogat citlivé a pravé poesie jest poesie křiklavá. Tento druh poesie nenajde sice čtenář v žádné aesthetice, ale bohužel přece jest velmi rozšířený. Kdo nemá totiž veliké nové a krásné myšlénky, hledí obyčejným a známým již myšlénkám obléci nové neobyčejné roucho (nejvíc hodně křiklavé a kejklířské), takového básníka vidíme se s roztaženýma rukama a nohama drápati na veliké tropy a metaphory, on obuje citům svým kurirské boty, a šlape nimi pak do všelikých strastí a slastí života, až z nich veliké metaphory: slze, ztesky, krev a — kroupy stříkají. Takový básník jest pak — hřbitov se procházející nadějí zbledlých, vězení bloudící myšlének poutavých (12), upomínek slze roníci zefir přes záměrů jeho mrtvoly věje (10), on jest každému cizí a jemu jest každý cizí (12), přece však jeho srdce znají stromy (99), a přeje si, aby toto jeho srdce bylo listem se stromu kanoucím, vadnoucím, mroucím (110), a chce svou duši i s celým nábytkem vypět z těla jedním pozalkáním (112), tak jako domácí pánové dávají výpověď špatným nájemníkům. Přece se však opět vzkřísí mroucí pluky jeho myšlének (13) jak ucití vání českého větru, uslyší crkot českých potoků, jak pocítí pod nohama českou silnici, tu nové prameny zpěvů puknou (15), v jeho slovech hoří plamen (41) jako spiritus, najednou vystoupí touha jako vozka a táhne jeho ňádra v kraje ohněkrásné (40), kde se zdvihá den z popele noci (41), kde Dunaj líbá husté domů sbory (67), kde se lípa chvěje jako by se modlit chtěla (115). Tu básník rozehřát takovými city na jednou rozšíří srdce své, chce být štědrým, a slibuje milence své roucho, jež květů dechy jemné tkají v soumraku v šíré dálce nebe blankytného (79)! Nový a podivný to fabrikát!

Zkrátka pravý básník opravdu něco cítí, ale křiklavé básnictví zahaluje svůj nedůstatek pravého citu rozličnými hledanými obrazy a deklamací. Když béřeme takové básně do rukou, zdá se nám, jako bychom měli čísti školní pensum, nějakou prudkou odu, ve které jeví vlastenecká mládež dle nařízení praefektova radost svou z příjezdu gymnasialního direktora; pozorujeme při každé takové básni, jak si básník sedá ke stolku, jak béře péro, jak se pachtí, ... ještě mu chybí jedna strofa . . . . ještě verš, — tak teď je hotov. Ale jak je hotov! což nám platiti mohou jeho slova, když nanejvýš jen polovice z nich opravdu myšlena jest, a druhá polovice všechno k vůli rýmu. Tak ku př. praví p. Kapr str. 41.

„I mou je vlastí vlast Vltavská drahá
Jak tvůj i můj je vezdy slaví zpěv;
Má kletba tkne jak tvá se vlasti vraha,
Radostně pro ni vyliju svou krev.“

Bylo by všechno tuze hezké, jen kdyby člověk patrně neviděl, že p. Kapr jen proto chce líti za naši vlast krev, poněvadž má v druhém verši zpěv, neboť jak básník napíše na hoře zpěv, již pak konec všemu, žádná pomoc! buďto musí (rozumíse že za vlast, zač pak jinák?) bojovat jak lev aneb cedí krev. Toť přec každý roz-

umný nahlíží, že nemůže na zpěv rýmovati šev aneb dokonce plev!

Říkává se obyčejně, že se musí básník narodit, to však jeli to pravda jistě jen platiti může o pravém básníků: neboť křiklavému básnictví, jak nyní v módě jest, může se každý naučiti tak, jako pes apportirování. Ejhle zde malé pokynutí a recept. Vezmi myšlénku, jen zcela obyčejnou (neboť míti neobyčejnou myšlénku jest těžko), ne však abys ji řekl tak zhola, sic by hned každý viděl, že jest všední, ale připoj k ní nějaký obraz buď ze Sahary neb snad z hlubiny kytajského okeanu, co jest živé, zab to, a co životu nemá, tomu uděl ruce, nohy, život, duši, a co chceš, velké učiň malým, a co jest malé z toho učiň obra — zkrátka převrať všechno nohama vzhůru. Ku příkladu, kdyby chtěl říci, že poesie pohybuje světem; tu se trochu rozpřáhneš a napíšeš: Poesie, tato vařečka, jenž hýbe polívkou veškerenstva, aneb tento kopisť, jenž zadělává kvas pokolení lidského. Jen vždycky něco neobyčejného! Arci všechno v rýmech; ty si však sám přidělej, neboť by mrzuto bylo, když ti člověk již myšlénky a tropy poví, aby ti ještě i rým k tomu přidělal.

Čtenáře, kteří očekávali od nás kritiku, a sice obšírnou a dobře všelikým apparátem obyčejných pochvalných a zavrhujících frází opatřenou kritiku, musíme za odpuštění prositi. Mámeť jiné povolání ve službě pravdy a poesie, a před těmi hodláme se ze všeho z každé ironické trpkosti dobře zodpovídati. Proč klesla za našich časů všude poesie? Proč nenachází tolik účastenství, tolik pozornosti, jako jindy? — Odpovídáme na to, že sama sebe v lehkost, v nedůvěru uvedla. Bankonoty mají potud cenu, pokud se ví, že se za ně vždy tolik opravdivého zlata neb stříbra dostati může, kolik na nich napsáno: nemáli však za ně obec zlata a stříbra, učiní se státní bankrut a bankonoty jsou pouhý bezcenný ppír. Tendenční poesie též taková jest bankonota: slova jsou jen dým a nabývají ceny pouze činem nimi jaksi slíbeným. Za našich časů zkazila si již tendenční poesie kredit: žádáme od tendenčního básníka za našich časů, aby to, co tak krásně umí ve verších mluvit, také sám ve prose opravdu dělal.

Položíme toto měřítko na p. Kapra. On skoro na každé stránce svých básní jest hotov, všecko pro Čechy obětovati, všude projevuje nesmírnou lásku k vlasti České. — Každý nahlíží, že literatura a jazyk náš ustavičně ještě v nebezpečenství jest, od němčiny udušenu býti. I p. Kapr jako rozumný a soudný člověk to nahlížeti musí. — Jaká ale z toho vyplývá pro muže a spisovatele, národ svůj Český tak milujícího, vlasti své České tak oddaného, povinnost? — Odpověď jest tu snadná. —

Opravdivému a upřímnému Čechu při nynějších okolnostech ještě napadnouti nemůže, aby básnil německy. P. Kapr ale již dříve psal německy, a nyní opět jak Sonntagsblätter praví, připravil k tisku svazek německých básní s titulem „Dur und Moll“, a pracuje pro německou literaturu cyklus romancí o Marku Králeviči. — Skutky tu samy i bez našeho výkladu za sebe mluví, a uvedli jsme tato dáta jen proto, aby snad někteří z našich dobrosrdečných vlastenců neřekli, že jsme my p. K. od českého národu odstrašili nelaskavým přijetím. — Zkrátka pane K., poesie musí být pravda! —

Ostatně milerádi přenecháváme někomu jinému nevděčnou práci, odvážiti celý tento svazeček básní aestheticky, a udati, která strofa se podařila, která nic. — Trojí živel provívá hlavně celou sbírkou: bolestná vzpomínka na dávnou slávu israelskou, žalost nad nynější poníženosti, a myšlénka čechožidovství. Místa, kde se první dva živly jeví, jsou podařilá, a zasluhují na každý pád pozornosti. Tam p. K. patrně opravdu cítil, co básnil, a pravý cit najde všude soucitu. Ubezpečujeme p. K., že si pravého a řádného israelity tak dobře vážíme, jako koho jiného, a jistě mnohem víc, než špatného Čecha. Ostatně však i v těchto básních p. K. mnohé nespůsoby modního křiklavého básnictví pozorujeme. Vytřelost verše a jazyka činí též knihu jeho hodnou čtení, ačkoli kromě nadřečených myšlének žádné jiné původní nenalezneme.

Nejslabší stránka jsou erotické básně. Tam sice p. Kapr skoro ustavičně plave v slzích, přece však jsou básně jen chladné, suché a prosaické.

V jedné věci jest p. K. mistr, nemající sobě rovného v literatuře české — myslíme v dělání dedikací. Dedikovalť tyto své listy napřed hraběti Leopoldovi z Thunů, pak šlechtici L. z Laemelů a pak „Synům kmene mého v Čechách“. — Ex ungue leonem. H. Borovský,

Čes. Včela z r. 1846 č. 89—93.

DIVADLO V PRAZE.

Motto: A vy jste z něj učinili peleš lotrovskou.

Pan Grau jest veliký ve vymýšlení dryačnických divadelních ohlášení. V neděli dne 8. Března dával na svůj příjem: Bulka, aneb Šest a dvacet! Veliká komická kouzelná hra se zpěvy, deklamací, tancem, obrazy, a skupeními ve 2 odděleních. Skupení prvního jednání: 1. Přikouzlený obraz baštonského esa: Cikánský tábor. 2. Přikouzlený obraz baštonského kluka: Židovská svatba. 3. Přikouzlený obraz baštonského dó: Slavnost divochů v pralesích amerikánských. Skupení druhého jednání: 1. Přikouzlený obraz baštonského esa: Horymírův skok. 2. Přikouzlený obraz baštonské devítky: Oslavení Trapulky. Ideální tanec se všelikým skupením; vyváděn od veškerého baletního zboru.

Při tom množství osob podivně nazvaných a nedělní obecenstvo již je okouzleno a — napáleno.

Kdyby byl p. Grau benefisi své dal titul: „Sprosté, pravdě nepodobné hloupostí" byla by mnohem trefněji nazvána, než tou bulkou, která patrně jen pro přilákání herců šest a dvacítkových na cedulce stála. Neboť se mohly ty obrazy čímkoli jiným také přikouzliti — nebyloliby nejlépe dokonce je ani nepřikuzlovati. Větší část z nich patřila na rynk pod provaz, kde patron na bajazzo volá; židovská svatba byla ovšem od nějakého kluka, třeba ne baštonského přikouzlena — prskali si tam také do očí!!! A jak si regie představuje divochy amerikánských pralesů? Což pak myslí, že její baletní chor již sám sebou tak vypadá, jako divoši, že již dosti toho, když jen trikoty na sebe vezme? — A to sme také posud nevěděli, že za časů Horymírových, kozáci a římští vojáci při dvoře českém v službě stáli! O regie divadla v růžové ulici číslo 955—2! nehanob nám krásné illuse našich národních pověstí! —

Co se představení týče, musíme říci, že hra p. Grau-ova byla výborna, on byl tenkrát ve svém živlu. Pod nosem měl dva černé kočičí ocasy, hrozné boty, hroznou tvář, hroznou hůl, zkrátka osoba i hra zcela přiměřena — plašit vrabce. K tomu ještě úplně pimprlovská deklamace a — co mu ještě scházelo? — Pan Grabinger již po dlouhý čas je v ukrutném bludu — myslí že je komik! Již jeho kyselá tvář by mu mohla něco jiného povědít. Ať si jen pomyslí, kdyby nebyl tak oblečen, kdyby ten roztrhaný šátek neměl; kdo by se mu zasmál? Největší část komiky p. Grabingrovy a Grauovy bylo to, že ustavičně mluvili o vyhazování, o praní atd. Ostatní vtipy celého kusu byli předpotopny. — Pana Chaura a Kašku jsme litovali, že v takovém kusu hráti museli. O panu Hametnerovi sme s potěšením čtli, že do velmi vzdálených zemí engagement přijal — ó jak nám líto, že to byla pouhá šalba, v neděli hrál také!! Mrzuto na tomto světě!

Jediný herec, který pochvaly zasluhoval, byl malý židovský chlapec Šoulem.

A to je chrám Thalie! — To je naše národní divadlo?! Co pak je pimprle? je pimprle něco jiného? něco horšího?! Máme mnoho nepřátel, největší ale ze všech je — naše Pražské divadlo. H. B.

Čes. Včela 1846., č. 20.

O ČESKÉM DIVADLE V PRAZE.

Mnohým našim čtenářům bude snad divno, že letos ačkoli již několikrát po česku na král. stavovském divadle hráno jest, dle dřevnějšího obyčeje svého žádné správy o tom, a divadelní referaty nepodáváme. Osvědčujeme se tedy tuto před obecenstvem, že se to nikterak neděje z nevšímavosti, nýbrž úmyslně. Přesvědčili jsme se již ze skutečnosti, že divadelní kritiky a referaty o našem nynějším českém divadle k ničemu nevedou, ovšem ale co marné kažení papíru větší části čtenářstva již se znechutily. A což také opravdu prospěje na chyby poukazo-

vati, rady dávati lidem, kteří se napraviti nechtějí, nemohou a nedovedou! Což platno haniti mizerné frašky, a žádati dobré kusy, když direkce, špatnými poměry divadla českého nucena, i při dobré vůli jinák jednati nemůže! A strany té dobré vůle bylo by přáti, aby ji vždy direkce měla, aby divadlo české nebylo považováno co malá, ale přec výdatná accidence, co odpadek, odřízky od německého divadla, kterých se v dobrém hospodářství rádo použije.

Divadlo české není žádný umělecký ústav, nýbrž nahodile dle příležitosti slátané baviště pro jisté třídy Pražského obecenstva, herci nejsou a také nemohou býti zvláštní, nýbrž jen takoví od německého divadla, kteří náhodou česky umějí; při čem se dle chvalného obyčeje myslí, že lecjaký lampář na českém divadle hrdiny a milovníky hráti dvede, snad poněvadž rozený Čech jest. Letošního roku nedělali jsme si sice a nemohli si dělati žádné naděje na dramu, ovšem ale na zpěvohru, zdá se však, že ani tu valně nepochodíme.

Jsou mezi našinci v Praze příznivci dramatického umění, kteří si mnoho i na nynějším českém divadle zakládajíce, všemožně je podporovati a zvelebiti se snaží. S náhledy takovými se ale my dokonce nesrovnáváme, brž považujeme všechen náklad všelikou (ne literární) práci o zvelebení nynějšího českého divadla, co marné neužitečné namáhání, co tracení sil, jichžto by se lépe použíti mohlo. Na německé divadlo v Praze vedou Páni Stavové království Českého náklad, věnuje se mu všeliká péče, má zvláštní dobře placené herce a zpěváky, má svůj dům své vlastní sídlo, má stálé navyklé a jisté obecenstvo, má obšírnou literaturu — a přece se od něho posavad více jen očekávati musí, a málo užíti může: k čemu pak tedy dospěti může naše české divadlo, na které Páni Stavové království Českého nic nenakládají, které se beze vší pomoci, nemajíc ani obydlí, ani výživy, jenom jako nějaké divoké zvíře samo živiti musí tím, co kde užene!

Pokavad naše divadlo v takovém nehodném stavu, v takovém podruží bude, nehodláme tedy žádných referátů o něm podávati, leč by se něco znamenitějšího přihodilo. Máme i tak velké naděje, že v několika letech samostatné a národu našeho důstojné divadlo míti budeme, o jehožto zaražení již některé hlavní kroky učiněny jsou. Pak teprva bude tím, čím býti má vždy, uměleckým, ušlechťujícím ústavem, zasluhujícím naši pozornost.

H. B.

H. B. Držíme divadlo národní za tak důležitou věc v životě veřejném každého národu, že mezi jinými politickými záležitostmi také jednou tomu předmětu místo věnovati chceme. Tak jako v každé jiné věci bojujeme i v divadle o to, abychom vzdělanější vyšší stavy, odcizené národu, zase navrátili k němu. Právě z této příčiny trpí ale každé naše podniknutí na jakousi neurčitost, polovičatost. Vezmeme za příklad ku př. Národní Noviny samé. Nejsouť jako každé jiné noviny, mající své zvláštní a stejné obecenstvo, nýbrž musejí nevyhnutelně co do duševního vzdělání nejrozmanitějšímu obecenstvu zároveň sloužiti za organ. Naše noviny musejí býti zároveň politicko-národní stranní organ pro učence, který celý svůj život v knihách ztráví, a spolu též novinami pro rolníka, který jenom časem svým nějakou chvílku čtení obětovati může. Že příliš nesnadné jest pohybovati se v těchto mezech, aby z jedné strany učenci neřekli: píšeš samé dávno známé věci, jsi příliš obšírný, nač tvoje výklady potřebujeme? a z druhé strany, aby se zas nenaříkalo: že se píše nesrozumitelně. Bohužel! nejsme ale ještě tak daleko, aby každá třída národu našeho své zvláštní, hlavně pro tuto třídu psané noviny měla, a proto musí až do té doby redakce mezeru tuto, jak možno jest, vyplniti a jak se říká mezi Scyllou a Charybdou plavati. Mnohé předhůzky, které by se slušně našim novinám dělati mohly, mají základ svůj v těchto svrchu dotčených poměrech, my bychom zajisté dovedli ještě srozumitelněji psáti, kdybychom se učené čtenářstvo své promrzeti nebáli, a s druhé strany mohli bychom mnohem vyššího tonu se přidržeti, kdyby nám na srozumitelnosti pro neučené čtenářstvo nezáleželo.

Naschvál jsme se trochu obšírněji o svém vlastním postavení vyjádřili, abychom si ušetřili slov, obracujíce tu samou sadu i na naše divadlo. Ředitelství našeho divadla má to samé postavení a musí míti ty samé ohledy jako my. Obecenstvo navštěvující české divadlo jest zrovna tak rozmanité co do vzdělanosti a stavu, jako

čtenářstvo českých novin. Jedni žádají strašlivosti, hromy, blesky, zuření herců, zázraky, příšery, koně, lezení na stromy, hubičkování a nenasytí se těch lahůdek, byť by se jim každodenně a plnými mísami podávaly, a při tom považují schopnost hercovu jen podle hrdla, čím více křičí tim více mu od vrchu potleskují. Druzí zas při zemi dole stojíce a sedíce (v ložích beztoho nikdo není, neboť obecenstvo, pro které lože dělány jsou, nechodí ze zásady do českého divadla): se srdečnou bolestí se dívají na prostituci divadelní musy, na ty čarodějnice vydávající se za ženské, a na ty katany, držící se za hrdiny. Obecenstvo vzdělané přálo by si nějaký pokrok divadla, ono nechodí obyčejně pro zábavu do divadla, nýbrž ze šlechetnějších ohledů; kdežto jiná část obecenstva jen proto do divadla jde, aby jednou za týden za své peníze hodný „rámus“ spatřiti a uslyšeti mohla. Nepravíme tyto věci někomu pro urážku: jsouť zajisté i mezi obecenstvem hořejším rozumní a tendenční lidé, kterým se sprostnosti a tatrmanství ošklivi, a jsouť zase v parterru mnozí jen zevnitřně jako vzdělanci vyhlížející, duševně ale celým vkusem nevzdělanců opatřeni.

V jiných městech a u jiných národů má ovšem každá z těchto dvou tříd své zvláštní divadlo, kdežto za své peníze právě to viděti a slyšeti může, co sobě přeje a žádá. U nás ale sotva toto jedno divadlo (a vlastně jen jednu jeho částku) my všichni dohromady máme, a musíme tedy jeden druhého snášeti, jeden druhému ustupovati, abychom se poděliti mohli v tom skrovném dědictví.

Nepřehlížíme tedy těžkosti, s jakými ředitelsví divadla našeho zápasí, vidíme ale zjevně, že není možno jinak naše divadlo do lepšího stavu přivésti, než když všemožně k tomu se pracovati bude, aby se vkus jedné části obecenstva pozvednul, což ovšem ne rázem, nýbrž jen dobře promyšleným a dle plánu vyměřeným postupem státi se může. Neboť jest jisto, že řádné divadlo hlavně jen od vzdělanějšího obecenstva se udržuje, a proto se musí tomuto obecenstvu také hledět zavděčiti.

Praví se jednou, že se české divadlo proto zdvihnouti nemůže, poněvadž je vzdělanější třídy slabě navštěvují, a podruhé se zase říká, že vzdělanější třídy proto do českého divadla nechodí, poněvadž tuze špatné jest. Ale to všechno jest circulus vitiosus totiž kruh podvodný. Čím lepší bude divadlo tím více budou vzdělanější do něho chodit, aby aie lepší býti mohlo, právě proto zas musejí do něho více chodit vzdělanější. Neboť se tím více bude moci na národní divadlo nakládati, čím větší bude jeho výnos, a čím více se zas naň naloží, tím více bude lidi do sebe lákat. Jedno druhému musí ruku podávat.

Na novém kuse Brutuse pusť Caesara viděli jsme krásný důkaz, jak slavně by se na českém divadle hráti mohlo, kdyby se chtělo. V Paříži se tento kus veliky líbil, a jeden náš přítel, který právě v Paříži přítomen byl, praví nám, že nenaleznul velikého rozdílu v představení Pražském. Zajisté velmi pochlebné svědectví pro ty tři umělce, kteří na našem divadle tento kus představovali. Více takových kusů, ale též tak hraných — a v krátkosti budou se lože i přízemí a vůbec všechna dražší místa plniti, jestli ne jedním rázem jistě v postupu času. Také Řím jak se praví, nebyl jedním dnem vystaven.

Zdá se nám, že ředitelství národního divadla příliš vysoce cení české původní kusy a že špatným českým kusům příliš velikou přednost dává před dobrými cizoliteraturními. Jmenovitě tu míníme některé starší české kusy, které bez toho již celému obecenstvu našemu příliš dobře známy jsou, a které držíme sice za příslušné, aby je někde pro vyražení ochotníci provozovali, ale za neschopné, aby se ještě dávaly na divadle Pražském, kamžto přicházívají velmi často lidé na zvědy, aby poznali nynější postup naší slovanské strany, též mnozí cizinci, kteří třeba česky nerozuměli, přece velmi dobře pochopí celou sprostnost a předpotopnost takového „původního“ kusu, obzvláště když ještě někteří herci a herečky svou osobní přirozenou neb snad zvláště studovanou sprostností k zesprosťačení celého sprostého dětinského kusu ještě usilně nápomáhají.

Jak bohatá jest již dramatická literatura celého světa, jak snadno dá se přeložiti, přepracovati, jak pěkný výbor dal by se sestaviti pro těch několik českých představení!

S druhé strany ale jest již jednou čas, aby ředitelství znalo náležitě schopnosti herců a zvláště herečok svých, a aby je umělo náležitě (nepředpojatě) oceniti.

Jest již svrchovaný čas, aby naše divadlo vedle paní Kollárové mělo alespoň jednu milovnici, do které by se pořádný člověk alespoň trochu mohl zamilovati! Víme, že tuto pronášíme přání celého českého obecenstva, nevíme ale na kom vina jest, že se až posud neuskutečnilo.

Národní Noviny z 28./12. 1849.

ŽIHADLO.

V Orlu Tatranském čteme pod rubrikou „Slovanskje zprávy" doslovně takto: „V tyto dni nás naštívil p. Jos. Pěchovský, jazykozpytec, znatel starých i nových řečí, a v nářečích slovanských výborně povědomý, muž vysoce vzdělaný. Navštívil nás na započaté cestě z Rudna, kde se od rozhlášeného našeho Madvu (?) dlouhý čas léčiti dal. Náhodou mu padly do ruk noviny naše (rozuměj: „Slovenskje národňje novini"), z kterých se s velikou pilností učil našemu nářečí. Přijda k nám hluboce učený muž tento, nemohl naše nářečí ani dost vynachválit, mluvil o něm s opravdivým zápalem, cenil ho výše než jiná slovanská nářečí pro jeho bohatost, sílu a harmoničnost, považoval ze velikou jeho ozdobu četné dvouhlásky a sliboval mu konečně velkou budoucnost! (!!!) Obšírněji slíbil, že o tom psáti bude, a že předloží věc tu učenému světu slovanskému. Na to přijdou ty „šprihaviny" (hanobení) na naše nářečí do pěkného světla! Zároveň s naším nářečím líbil se mu čerstvý, obratný, zádumčivě veselý, pracovitý kmen Slovenský, kterému přál všechno nejlepší. — Až posud Orel, a teď my s výkladem. P. Pěchovský, kterého snad já osobně znám, nemýlím-li se, jest ruský študent, snad kandidát neb magister university Moskevské na slovesnu fakéltě, odeslaný na útraty ruské vlády za hranici učit se dále. Tento tedy hluboce a vysoce vzdělaný a učený jazykozpytec, výborný znatel slovanských jazyků a nových i starých řečí, mladý Rus mluvil se zápalem o řeči Štúrově, nemohl se jí vynachválit, cenil ji nad jiné (snad všechny jiné!) jazyky slovanské, a sliboval jí velikou budoucnost! A do jakého světla přijdou pak mínění starého našeho Kollara, Šafaříka, Palkoviče, Josefi-ho, Seberini-ho atd. atd. atd. kteří jsou o té věci jiného smýšlení, až tento Rus i písemně to svědectví p. Štúrovi dá? Radíme p. Štúrovi, aby si ten slib p. Pěchovského „na velikou budoucnost" raději hned do maďarských desk zemských vložiti dal, aby snad ta věc pak nějak k zapomenutí nepřišla. Tak tedy p. Štúr více věří panu Pěchovskému než Kollárovi, Šafaříkovi? více mladému študujícímu Rusovi než starým, zasloužilým Slovákům, kteří horlivost svou pro vlast již tolikerými pracemi dokázali! O rozume lidský, jak jsi ty převrácen, když své libůstky zastávati se snažíš?! — Č. Včela

H. Borovský.

Čes. Včela 1846 č. 47.

Nové knihy v Hurbano-Štúrském nářečí na Slovensku.

Prjat'el ludu. Knižka pre Slovenských hospodárou a remeslňíkou. Vidavaťel Ján Kadaví. — Zvazok I. V Buďíně, 1842 (? snad má být 1846, ale Orol Tatránski má 1842, knihu samu před rukama nemáme). Písmom J. Gyuriana a M. Bagó. (Cena 10 kr. stř.)

Při této příležitosti nemůžeme úsudek svůj o jednání p. Kadavého zatajiti. Pan Štúr a p. Hurban mohou si psáti v jakém nářečí jim libo, za své peníze může člověk tisknout, co se líbí; a býti novým prorokem je věc pro slabé duše vždy žádoucí a zároveň velmi lehká. I u nás jsou lidé, kteří vymyslivše tři neb čtyři nové kličky v abecedě, doufají odtud nesmrtelnost svého jména. My však smějíce se jenom, nekacéřujeme je, poněvadž ze zkušenosti víme, že i dvouleté dítě takové novoty vymysliti dovede a také častokráte již vymyslilo.

V tak důležité věci ale, jako jest odtrhnutí-se Slovenska od naší obecné literatury, odtrhnutí-se Slovenska právě v tu dobu, kde maďarština takové síly a rozšířenosti nabyla a tedy nově zaražená literatura tím menší naděje má než kdy jindy, odtrhnutí-se Slovenska právě v tu dobu, kde naše literatura a jazyk vždy většího prospěchu nabývá: v tak důležité

věci pravím, neměl by pan Kadavý tak kvapně jednat.

Ať myslí p. K. že bychom v jiných okolnostech neschválili vydání knížky pro lid v nářečí prostonárodním, naopak za zásluhu bychom mu kladli, že on, zrozen v království, tolik lásky a šetrnosti k veškeré vlasti své má, že se i prostonárodnímu nářečí toho kraje, v kterém teď žije a úřaduje, naučil: nyní ale kde se tím podporuje záhubné počínání některých (ať nejmírněji řekneme) neprozřetelníků, kteří se bez toho všemožně starají, zjednati si nasledovatele a pomocníky, v takové době neměl pan Kadavý jména svého propůjčiti škůdcům.

Přesvědčeni jsme, že p. p. Hurban a Štúra, žádné důkazy, žádné napomenutí, žádné prosby od nastoupené dráhy neodvrátí: přesvědčeni jsme, že se raději, pakli svou vůli neprovedou, k maďarské straně přidají: kdy se ale toho dočkáme, aby jiní rozumnější Slováci, o kterých víme, že počínání p. Hurbanovo a Štúrovo neschvalují, proti nim statně vystoupili. Nechají-li je ještě dále bez odporu mluvit, jest se co báti, aby křikem svým všechno na Slovensku nepřevrátili. Což pak by se nemohl proti nim vydávat časopis v neurčitých svazcích jako Tatránka, kterýby, veden jsa od mužův soudných a v poměrech Slovenských důkladně zkušených, řádnou oposící proti nepraktickým novotářům vedl, a běh jejich zabavil a zvrátil?!

H. Borovský.

Čes. Včela 1846 č. 17.

Radujme se, veselme se! Sláva! Sláva! Sláva! S výsosti své sezřel na nás nehodné a čísl. 48. Orla Tatránského zašlápl naši maličkost Veliký Slon Tatránský p. p. p. Ljudevit Štúr! O! jak sladké, jak čestné jest pro mušku zahynouti pod stupou Velikého Slona Tatránského, a což dím Slona Tatránského? — onť jest Mamut, předpotopní Mamut Všeslovanský, jenž celé Tatry v ustech má na jedinký oběd, a vydává z těla svého hojné řeky Váh i Hron. — Když již dlouhý čas „ovadi“ (mouchy jisté) okolo uší bzučí, musí se přece odehnat. Tak počíná článek v 48. č. Orla Tatránského; při čemž čtenářům svým jen doložiti musíme, že ty „ovadi“ (mouchy) ráčíme býti my, dodávajíce, že tím Vysoce a Hluboce učený p. Štúr sám na sebe nejlepší satyru udělal, neboť známo, na jaká zvířata tyto mouchy nejraději sedají. My jsme ty mouchy, to nezapíráme, a líto nám jest jenom, že když nás ten Veliký Slon Tatránský v čísle 48. Orla Tatránského ohonem svým odháněl, nevyhnutelně na obecenstvo jistou část těla svého neslušně ukázati musel. — Tolik o jeho hrubostech a nadávkách. —

Čes. Včela 1846 č. 97.

Máli se nos pana Karla Štorcha čím dále tím více dokonaliti? tážeme se. Odpověď viz včerejší Květy str. 604 druhý sloupec, kdežto p. Štorch sám následovně na tuto otázku odpovídá: „Jak? máli se dokonalit?“ I ovšem, všecko což lidské jest, tedy nos pana Karla Štorcha, leda by již svrchovaně dokonalý anebo snad opravy neschopný byl, což ale zde mysliti již sama ona otázka H. Borovského nedovoluje.“ — Všechno doslovně jenom místo „pravopis český“ jsme položili „nos pana Karla Štorcha“, což však pranic neškodí, přiználi nám, o čem nepochybujeme, jen p. K. Štorch, že nos jeho lidský jest. — — To jsou následky, když se člověk hádá o pravopis!

H. B.

Přátelská rozmluva o českém pravopisu. Ve včerejších Květech pokazil zas p. Karel Štorch půl archu papíru (a sice nejdrobnějšího tisku) nějakým kázaním o pravopisu. Doufáme, že se najde přec někdo trpělivý v Čechách aneb na Moravě, jenž článek p. Štorchův přečte. Moudřejší lidé budou však něco užitečnějšího dělati.

Strany této věci stala se následující rozmluva v Praze:

Několik pravopisných liberalistů: My jsme přátelé pokroku, ou je pokrok, bez ou nestojí naše literatura za nic, ou nám pomůže . . .

Odpověď: Moudrá kniha zůstane vždycky moudrou, jeli psána s au neb s ou neb s ú; vám ale milí braši! vám nepomůže ani au, ani ou, ani ú: s au píšete hlaupě, a ou píšete hloupě, a s ú píšete hlúpě. Vám nepomůže žádný pravopis. Quod erat demonstrandum.

Otázka: Což tedy máme učiniti?

Odpověď: Nepište ani au, ani ou, ani ú, — nepište nic, tím se vlasti zavděčíte. Amen.

Čes. Včela 1846 č. 102.

Má li se nos p. K. Štorcha čím dále tím více dokonaliti? (Pokračování). Ve Květech čísl. 153. — 4 stojí opět dlouhý článek od p. K. Štorcha. Rozpadá se na dvě části:

1. Offensivní, čelící proti redaktoru těchto listů, který se však nehodlá brániti, poněvadž činnost jeho celá a smýšlení tištěny jsou, tedy veřejné a každému známé, pročež pozůstavuje soud o sobě svému čtenářstvu. Redaktora nepotřebuje nikdo chváliti ani haniti; jej haní a chválí vždy jen jeho vlastní časopis. Toť p. Štorch sám nejlépe věděti musí, vždyť on byl v loni redaktorem Novin a Včely. — Mnohem více záleží na

2. Defensivní části, ve které p. Štorch sám nos svůj a respective český ou-pravopis proti mně brání. Jak známo zastává redakce Včely a Novin tu zásadu, že se pravopis český nemá pořád měnit, pročež i Matiční pravopis přijala, a jej drží a zastává. Pan Štorch zas chce jej ustavičně měnit a tvrdí, že se čím dál, tím více dokonaliti má (ne může, ale má!) Důkaz ale na to podal tak špatný, že jsme mu tím samým důkazem šťastně dokázati mohli, že i nos jeho se čím dále tím více dokonaliti má (quod est absurdum). Vehnán jsa do těchto logických ouzkostí a nahlížeje nebezpečenství svého nosu a pravopisu, brání se p. Štorch ve Květech sice velmi udatně, avšak bez prospěchu. S největším napnutím veškerých sil nepoštěstilo se p. K. Štorchovi nic více dokázati, než že by se hojiti mohl: ale následuje již z toho, že se dokonaliti může, neb ještě více, že se dokonaliti má? (Rozuměj všude nos aneb pravopis). Když někomu pro zánět (brand) nohu uříznou, jest sice vyhojen, ale může se o tom jednonožci pak říci, že by zdokonalen byl? — Hojiti a dokonaliti je velký rozdíl, a má a může ještě větší.

Pročež nám jest srdečně líto, že na ten čas ještě nos p. K. Štorcha ze zabavení, do kterého v redakci těchto listů pro špatné důkazy upadl, na svobodu pustiti nemůžeme, leda až p. Štorch buď odvolá řeč svou, že se pravopis český čím dále tím více dokonaliti má, aneb na to podstatnější a svému nosu méně nebezpečný důkaz podá, v čem mu srdečně přejeme dobrého pořízení.

H. Borovský.

Čes. Včela 1846 č. 104.

DODATKY.

HAVLÍČKOVO MLÁDÍ.

Z článku „Ze života Karla Havlíčka" od Václava Zeleného.

»Osvěta« z roku 1872

I.*)

Karel Havlíček narodil se v horském městci do té doby málo známém, v Borové Rudné. Jmeno toto líčí věrně celou krajinu: jest ode dávna pokryta temnými bory za poslední doby ovšem velmi zřídlými, a v lůně chová hojnou rudu jednak železnou, která se na nedalekém Ransku a v Polničce o něco vzdálenější vzdělává, na západní pak straně stříbrnou, která již před šesti stoletími učinila Německý Brod důležitým městem horním, Jihlavu pak povznesla za jedno z nejslavnějších měst horních v střední Evropě; ano i za našich dnův zbudilo zde stříbro naděje posud nevyplněné. V tomto lesnatém horském kraji prostírá se Borová malebně po dlouhé stráni táhlého vrchu, na jehož temeni jižně od městečka stojí bílý kostel, jejž obzvláště od západu z daleka viděti. Obyvatelstvo živí se kromě hospodářství polního, zde nehrubě vděčného, zvláště tkadlcovstvím, nebo se v celé krajině výborně daří len; v poslední době tká se tu ještě více zboží bavlněného.

V tomto tichém, tehdy ode všeho svě-

---

*) Havlíček hodlal, jak z mnohých známek viděti, vypsati sám život svůj. Soudím tak netoliko z toho, že jakýsi začátek sám učinil napsav stručné „vzpomínky" níže položené, ale i z různých poznámek písemných o všelikých osobách, s nimižto obcoval; na jednom listě papíru, jenž obsahuje některé zápisky, jest jeho rukou napsáno: „Poznámky k životopisu". Krutý osud nedal mu vykonati tohoto předsevzetí; ale činil, seč byl, aby bylo možné vylíčiti pravdivé rozmanité příběhy jeho života. Všecko, co se to týkalo, dopisy přátel i jiných osob známých i neznámých, své všelike pokusy i studie choval s velikou pečlivostí a zůstavil v řídké úplnosti; ano nalézají se v pozůstalosti jeho i věci na pohled nepatrné — i lékařské recepty některé a listy průvodní. Pohříchu nenakládalo se hned po smrti jeho s věcmi těmi dost opatrně a některé kusy zmizely, ze jmena všecko, co bylo v rozličných listech veřejných otištěno. Přece však jest zbytek tak hojný, že může se na něm založiti obraz jeho života zevrubnější než posud se dostalo kterému spisovateli českému. Důvěrou vážené rodiny Havlíčkovy, zejmena ctihodné matky jeho, dcery i obou bratří svěřeny mně jsou tyto drahocenné pozůstatky, jichžto jsem užil co nejbedlivěji k vylíčení života muže opravdu neobyčejného rozumem i srdcem velikého. Úryvky tuto podané nechať jsou ctěným čtenářům zároveň ukázkou ze spisu, jenž se právě přibližuje k ukončení. Spisovatel.

ta odloučeném městečku — nebyloť té doby silnice na žádnou stranu — zakoupil si dne 23. prosince r. 1817 Matěj Havlíček, rodem z Velké Losenice*) kus pozemku, na němž r. 1818 vystavěl si dům pod č. 163. a zřídil si živnost kupeckou, první v Borové.

Téhož roku pojal za manželku Josefu Dvořákovu, dceru sládkovu, narozenou v Horní Cerekvi. Dne 31. října r. 1821 narodil se jim druhý syn Karel Boromejský Oldřich, jenž téhož dne od faráře P. Jana Brůžka jest pokřtěn.**)

O letech svých dětských napsal Karel Havlíček sám tyto stručné

„Nejdávnější vzpomínky z života mého v Borové.***) Narodil jsem se v Borové v č. 163. (který dům pak shořel a zcela jinak od nynějšího majitele postrojen jest) dne 31. října 1821 co druhý syn rodičů svých. První, Filip, brzy umřel. Přišel jsem na svět mrtev a jenom násilů mne přivedli k sobě. Musel sem být pořádný klacek, neboť jsem dlúho, až do syntaxi, měl na sobě jakúsi čtverhrannost a neohrabanost. As v 3. neb 4. roce jsem si na pavlači zlámal nohu pravů, nastúpiv na vařený brambor, které otec můj, tenkráte veliký milovník holubů, jim k žrádlu házel. Odvezli mne do Přibyslavi, kde jsem as čtvrt léta pod dohlídkou doktora ležel a stará bába mi nohu v deskách převazovala. Pamatuju se posud na ni, jak chodila v červené čepičce a jak já věda že mne, když spím, nebude budit k převazování nohy (co bylo bolestné) naschvál vždy dělal, jako bych spal. Později jsem byl ještě jednú nebezpečně nemocen; ležel jsem tenkrát na faře, protože jenom pan vikář tolik moci a důvěry u mne měl, že jsem na jeho slova léky bral. Tenkráte tetinka *) schovala moje boty, kdy bych umřel, na památku.“

Obrázek tento jejž Havlíček o dětství svém na rychlo vykreslil, srovnává se zúplna se zprávami zevrubnějšími, jichž dostalo se nám z jiných stran hodnověrných. Co do tělesné povahy praví posud žijící ctihodný učitel jeho v Borové, p. Antonín Línek, že „byl zavalitý a neobratný; po nešťastném upadnutí že několik let napadal na nohu, z čeho však později že vyrostl.“

Rovněž tak shodují se všickni svědkové v tom, že co dítě býval vzezření nevlídného a zasmušilého, a při tom tak

---

* Dle křestní knihy velkolosenické narodil se Matěj Havlíček dne 8. února 1792. Rodiče jeho byli Martin Havlíček, sedlák ve Velké Losenici čís. 24. a Terezie Havlíčková, rodem Zachova.

**) Za kmotry byli mu Vácslav Kerouš, sládek borovský a jeho manželka Markéta. — Ostatní děti Matěje a Josefy Havlíčkových byli Filip, nar. 21. dubna r. 1819, zemř. dva dni po narození; František, nar. 5. října 1823; Petr Jan, nar. 20. října 1826, zemř. 20. října 1828; Marie, nar. 13. července 1828, zemř. 4. ledna 1829; Josef, nar. 12. března 1830; Johanna Nep., nar. 7. května 1832. (Z matriky křestní borovské.) — Zemřelým třem dětem na památku vsazena jest na hřbitově borovském do zdi kostelní vedle vchodu do sakristie deska kovová.

***) Zmínili jsme se o tom svrchu, že z hojné pozůstalosti literární K. Havlíčka mnohé drahocenné rukopisy zmizely; mezi nimi také ten, z něhož váženy jsou tyto „vzpomínky“, které jsme za tou příčinou musili vážiti z „Rodinné Kroniky“ r. 1864 č. 2. a 3. Že jsou authentické, ukazuje vnitřní jejich povaha zcela zřejmě; zdá se nám však, že otisk není všudy správný, tak na př. udává číslo domu otcovského v Borové 19, ježto v skutku jest 163. „Vzpomínky“ tyto psány jsou asi mezi r. 1842 a 1845; nebo dle poznámky redakce „Rod. Kroniky“ napsány jsou v knížce s nápisem: „Tuto knihu jsem zřídil dne 12. listopadu 1842 ve Lvově. Karel Havlíček.“ A u prostřed knihy druhý nápis: „Vzpomínky z předešlého života, bez pořádku napsané, jak mi kdy napadly.“ Jazyk pak vydává svědectví, že byly psány buď v Rusích, neb brzo po návratu; nebo se v nich potkáváme s rusismem „dům byl postrojen“ místo vystavěn, a za druhé nalézáme ú na místě ou, čehož Havlíček, jak z jeho rukopisů viděti, jenom mezi r. 1842 a 1845 užíval. — Nadějeme se ostatně, že všeliké rukopisy Havlíčkovy, ať se nalézají kdekoli, chovati se budou s onou pietou, jížto národ český zavázán jest jednomu z nejšlechetnějších synů svých, a že z rukopisu samého bude možné vynesti v příčině této úsudek docela určitý.

*) Tato tetinka (vlastně teta matky Havlíčkovy) byla hospodyní u faráře Brůžka.

svéhlavý a neústupný, že bylo velmi nesnadno říditi ho. Vychování jeho i ostatních dětí doléhalo ovšem na starostlivou matku ještě větší měrou než stává se vůbec; neboť otec po celý den jsa zaměstnán živností, ježto vymáhala neustálé jeho přičinění osobní, nemohl přihlížeti k rodině. Matka byla i Karlovi dobrým duchem — k ní lnul až do smrti vroucí láskou synovskou.

Ještě důležitější místo než vlastní rodiče ujal v jeho vychování muž, o němž Havlíček sám v obrázku výše položeném praví, že měl u něho „nejvíce moci a důvěry", jejž i v dospělém věku mužském nazývá „vychovatelem" svým*), jemuž dopřál i místa v nejtklivější básni své — „Starý vikář".

Jan Brůžek,**) rodem Pražan, od r. 1819 farář v Borové, byl muž velmi bystrého ducha, nevšedního vzdělání a řídké svědomitosti v konání povinností svých, neméně přísný k sobě než k jiným, ve všem jednání bez úhony. Při tom byl horlivým přívržencem autority u věcech duchovních i světských požívaje sám v klidné osadě své i v okolí takové vážnosti, že této chvíle v celém království českém nebude asi muže sebe vznešenějšího, k němuž by lid s takovou úctou pohlížel, jako k P. Brůžkovi jeho farníci. Když pak se stal 1829 biskupským vikářem, zjednal si nevšední úctu v širém okolí. Maje vysoké mínění o povolání kněžském nešetřil nikterak duchovenstva sobě podřízeného, ano byl pravým kladivem na ty, kdo buď zanedbávali povinnosti aneb pohoršení činili nezřízeným životem. Rovněž tak choval se i k učitelstu; poněvadž mu na zdárném rozvoji škol opravdu záleželo, byl dozorcem velmi přísným, ano dle slov žijícího posud učitele byl na nedbalce j a k o k a t.

Může se právem pokládati za štěstí, že Havlíček v útlém mládí dostal se do rukou muži tomuto opravdu výtečnému; ano Havlíček sám tak věc uvažoval v době, kde učení „starého vikáře" dávno již přestalo mu býti vodítkem, přičítaje mu výslovně zásluhu, že napravil mnohou chybu, jížto se na něm dopouštěli v domě otcovském.

„Když jsme byli malí," píše bratrovi Františkovi z Brixenu dne 6. prosince 1854 o vychování dětí, „dával otec a taky ostatní v domě tobě ve všem přednost, proto žes byl čipernější a pohyblivější; škoda pro tebe z toho byla ta, žes byl rozpustilý a uličník a pro mne by byla z toho povstala zase ta škoda, že bych byl zcela ochabnul a taky k ničemu nebyl, k d y b y c h n á h o d o u z a s n e b y l m ě l n a f a ř e s v ů j v l a s t n í d o m o v, k d e s e m i t a k y p r o t o v í c l í b i l o n e ž d o m a. Pak když se objevily následky jejich vlastní chyby: pak zas já jen byl pořád chválen a ty pořád haněn: z toho by zas pro mne bylo nevyhnutelně následovalo to zlé, že by ze mne byl býval brzy nadutý hlupák, k d y b y c h b y l p r á v ě z a s n a f a ř e s k r z e n e b o ž t í k a v i k á ř e n e n a š e l p ř í s n é h o a r o z u m n é h o p o s u z o v a t e l e." *)

Bylo jakési zvláštní kouzlo, ježto poutalo k opravdovému, ano přísnému vikáři malého svéhlavce. Jiné děti utíkaly úzkostlivě, když shlédly na ulici vážnou tvář vikářovu; nebylo při něm naprosto té lahodné pružnosti mysli, která se umí vpraviti v těkavé myšlenky dětské a s nimi se baviti. Bylať patrně toliko neoblomná klidnost a pevnost povahy vikářovy, která opanovala mysl Karlovu tak,

---

*) V listě panu Františkovi Palackému, daném v Brixenu dne 16. března 1853: „Zbývá nám vždy ona veliká a pyšná útěcha, kterou jsem si ještě od svého v y c h o v a t e l e, starého kněze pamatoval: „Res victrix Diis placuit, sed victa Catoni." (Paměť zde Havlíčka poněkud klamala. začátek verše tohoto zní: Victrix causa Diis etc.)

**) Ochotou pana P. Drozda nalezlo se místo, kde narozen. Dle matriky křestní při kostele farním u sv. Františka v Praze pokřtěn jest tam dne 22. června 1786 Jan Martin B r ů ž e k, syn Josefa B., punčocháře, bytem v č. 664—I. Jan Brůžek byl 24. srpna 1811 na kněžství posvěcen, byl tři čtvrti roku kaplanem v Sázavě. potom v Budyni až do r. 1819, kdež povýšen jest za faráře v Borové, na patronátě knížete Dietrichsteina.

*) Povšimnutí zasluhuje též místo v listu Vil. Gablera Havlíčkovi, daném 8. listopadu 1844: „Während du frühzeitig durch die Leitung des Vicärs vom alltäglichen Leben etwas abgewendet wurdest, wuchs ich auf, ohne dass eine höhere Idee in meinem Kopfe erzeugt worden wäre" atd. Viděti z toho, že Havlíček i přátelům svým o působení vikářově při vychování svém dopisoval.

že jak sám praví, ho byl i tam poslušen, když s ním nikdo, ani rodiče nemohli pořiditi ničeho.

Vikář pak obliboval si společnost vzdorovitého dítěte za tou příčinou, že při něm znamenal neobyčejné schopnosti, jichžto rozvíjení se s radostí i s bystrostí znaleckou pozoroval. Dle všech zpráv byl P. Brůžek první, jenž při neobratném a zasmušilém chlapci znamenal nevšední dary ducha*); ano předpovídal „že z tohoto dítěte bude něco neobyčejného“.

I stal se Karel takořka nerozlučným průvodcem Brůžkovým; ráno do kostela chodil mu ministrovat, odpoledne za času pohodlného chodíval s ním do zahrady neb i na vrch k kostelu, kdežto starý vikář rád sedával kochaje se v utěšené výhlídce, která na severozápad sáhá až k starému hradu lipnickému, na jihozápad ukazuje výstavnou Jihlavu. Odtud rozhlížeje se po šírém kraji českém kladl asi Brůžek první símě lásky k vlasti v jímavé srdce chovanci svému; u něho beze vší pochybnosti vídal a čítal Karel první české časopisy.**)

Když pak Havlíček dorůstal, působil Brůžek i jinak, aby nabyl znalosti lidí a okolností, a brával jej s sebou na návštěvy k sousedním farářům i na visitace do škol, k nimžto jsa vikářem a okresním dozorcem škol měl dohlížeti. Projížďky takové nezůstaly bez důležitých následkův co do rozvoje povah Havlíčkových: jsa průvodcem a známým miláčkem vikářovým, býval do jisté míry účasten i uctivého přijetí ze strany duchovenstva a učitelstva, což nemálo přičinilo již v útlém mládí k onomu mužnému citu hrdosti osobní, jejž při něm záhy jest znamenati. Takovými cestami obrátil se záhy jeho zřetel ke školám obecným, jichžto později při činnosti své veřejné vždy velmi bedlivě si všímal povzbuzuje lid k jejich zvelebování. — Rozličných kratochvilných příběhů při těchto návštěvách zpomínal si rád i později a s nevšedním zalíbením je vypravovával.*)

Kromě faráře Brůžka byl i kaplan P. Serbousek, muž velmi bodrý a přímý, jenž si s Karlem velmi rád pohrával a jsa velikým přítelem čížby s sebou jej brával do polí a lesů. Ačkoli pak již r. 1827 z Borové odešel na lokalii ječovickou (v okresu libochovickém), zůstal vždy v přátelském spojení s rodinou Havlíčkovou, a Karel zvláště když v Praze byl na studiích, navštěvoval jej o svátcích, čím svazek přátelský, učiněný mezi pětiletým pacholetem a dospělým vysoce vzdělaným mužem, zachoval se až do smrti v takové síle, že Havlíček P. Serbouska klade mezi tři muže, které na světě nejvíce miloval.**)

---

*) Slyšeli jsme tak od kanovníka mikulovského a nynějšího faráře přibyslavského, P. Fináčka, jenž oné doby jsa kaplanem v Přibyslavi přicházel na faru borovskou a podobné mínění z úst P. Brůžka slyšel; také p. P. Mišák, farář žďárský na odpočinutí, slyšel již po roce 1830 o tomto úsudku P. Brůžka, z úst P. Serbouska, tehdy lokalisty ječovického, před tím kaplana v Borové.

**) Mezi knihami Brůžkovými viděli jsme Českou Včelu r. 1834 a 35 (vydávanou za redakce Čelakovského). Není to smělé domnění, že třináctiletý Havlíček, čítaje se zalíbením v tomto listě, již tehdy se stal vřelým ctitelem Čelakovského, jímž povždy zůstal, a snad i tehdy vsál v sebe nechuť k těm, proti nimžto Č. Vč. tehdy tak ostře si vedla?

*) Dotkneme jen jediného podobného příběhu, jejž ještě několik neděl před smrtí se vzácným humorem vypravoval. Jsa gymnasistou v Německém Brodě jel s vikářem na školní visitaci do vesnice P. Škola tamější byla z nejhorších v celém vikariátě, učitel neschopný, zkouška bývala velmi chatrná a po ní přicházela vždy přísná důtka vikářova. Ani tehdy nebylo lépe, zkouška šla velmi bídně před se. Tu když bylo po zkoušce, vystoupí žák v koženkách a začne činiti „řeč děkovací.“ Máchaje rukama vykládá horlivě, že „jak praví moudrý Šalamoun, všecka učenost jest marnost nad marnostmi,“ a že „jenom chudí duchem budou blahoslaveni“. Žertovný ten obrat, jejž věci trapné dal čiperný kaplan složiv tyto veršované „díky“, rozesmál i opravdového a přísného vikáře tou měrou, že učitel tehdy ušel důtky jinak nevyhnutelné.

**) Dostav zprávy, že P. Brůžek nebezpečně se roznemohl, psal Havlíček dne 31. října 1845 matce: „Nevěříš, jak mi je líto, že jsem právě k tomu času (k 24. dni narození svého Spis.) tak truchlivé psaní dostal od Tebe o takové nebezpečnosti pana vikáře. Bože kdy by tak umřel, měl bych tak divnou náhodu, že bych s žádným z těch tří, které jsem

Týž osud příznivý, jenž do Havlíčkovy otčiny uvedl dva duchovní i duchem i povahami mravními nad všednost vynikající a učinil je vůdci a strážci jeho mládí, dal mu výborného učitele ve škole borovské. Bylať škola borovská od dávna dobře opatřená, od více než sta let má učitele velmi řádné, povolání svému s opravdovou láskou žijící a nejvyšších účelův škol — povznešení a ušlechtění lidu — dobře povědomé, za 104 leta ovšem toliko dva. Od r. 1768 do 1824 spravoval školu borovskou Antonín Veselý,*) i vychoval trojí pokolení s rovnou pílí a svědomitostí. Když pak zemřel, ohlížel se farář Brůžek po důstojném nástupci a nenalézaje nikoho na blízku schválil učitele již zkušeného a slovutným děkanem kopidlanským Aloisem Vackem, i v literatuře české dobře známým mu poručeného, Antonína Línka, učitele v Bučevsi na panství kopidlanském. Dne 3. listopadu r. 1824 přistěhoval se nový učitel do Borové, a učil až do konce školního roku 1871, kdežto dán jest na odpočinutí.

Antonín Línek jest vzácným příkladem muže skromného a svědomitého, konajícího povinnosti s horlivostí časem nikterak neochabující, jemuž jedinou téměř radostí po celý život bylo vědomí, že koná vyměřený sobě úkol upřímně a poctivě. Jsa tak střídmý, že po celý život neužíval jiných nápojů než čerstvé vody a tak pravidelný v celém uspořádání života, že nebýval nikdy vidín mimo dům v hodinách večerních, uměl zachovati při dosti slabém ústrojí tělesném plnou sílu ducha do 80. roku, ano s neobyčejnou čilostí stopuje posud všeliký pokrok na poli pedagogickém a raduje se s jarostí opravdu mladickou všemu, co slibuje prospěch nějaký těžkému dílu vychovatelskému.

Roku 1826 v měsíci říjnu přiveden jest mu do školy pětiletý Karel Havlíček. Ctihodný učitel, jenž se tímto žákem spravedlivě honosí, líčí jej co do tělesné povahy tak, jak jsme svrchu vypsali, praví o něm, že „pohled jeho byl více škaredivý než příjemný“ a že „nikdy neviděl Karla se smáti, což mu podivné bývalo, poněvadž dítky školní všelijaké nepatrnosti se zasmějí.“

Co do schopností znamenal při něm učitel, že „z počátku se těžce vyvinují“ a že potřebí dopřáti mu času. K otázce dané „neodpovídal hned, nýbrž až si vše na mysli sosnoval a spořádal, dal určitou a ráznou odpověď“. Všem předmětům učil se s nevšední chutí, toliko k hudbě, jížto p. Línek též s velikým prospěchem učil, nejevil nižádné ani chuti ani schopnosti. Tím horlivěji oblíbil si počty, příběhy biblické, jakož i dějepis a zeměpis Čech, z nichž nejzajímavější dětem stránky učitel s zalíbením vykládal.

Chodiv po čtyři léta do školy borovské opustil ji již devítiletý; ale zůstala mu i s učitelem na vždy ve vděčné paměti.*)

Na podzim r. 1830 odešel Havlíček z

---

měl nejradši, tatínka, p. Serbouska a p. vikáře, ani před smrtí rozloučiti se nemohl.“ A když ho došla zpráva, že vikář zemřel, píše dne 3. prosince t. r.: „Ačkoli jsem již na smrt Jemnost Pána připraven byl přece si můžeš pomyslit, že mne to tuze zarmoutilo. Tak všickni tři Tatínek, Jemnost Pán a Pater Serbousek v krátkosti za sebou umřeli.“

*) Dekret, jímž Ant. Veselý jmenován byl učitelem v Borové, dán jest ve Vídni dne 17. března 1768 a podepsán vlastní rukou knížete Karla Dietrichsteina, i jest věrným obrázkem celé doby, pročež jej tuto klademe: „Zum Bescheide, dem Supplicanten wurde die Borauer Schullmeistersstelle in ansehung seiner von dem dasigen Herrn Pfarrer angerühmten Fähigkeit in Gnaden zwar hiemit verliehen, weilen wir jedoch auf unserer Herrschaft Pollnau auch die Teutsche Sprache eingeführet, folgsam aus der Jugend utraquisten haben wollen, so wird sich derselbe in besagter Sprach vollkommener zu machen, und unsere Gesinnung ins Werck zu setzen bestens angelegen seyn lassen.“ Netřeba dokládati, že A. Veselý těchto žádoucích utraquistů z mládeže borovské nenadělal.

*) Toto smýšlení své osvědčil Havlíček i veřejně, když v polemice vzniklé o školy národní kdosi nejmenovaný mu vytýkal nevděk k učiteli; praví v čís. 30. České Včely r. 1847: „Redaktor těchto listův vzpomíná si posud se vřelou vděčností na svého dokonalého učitele ve farní škole borovské p. Antonína Línka, který již po mnoho let tamnější školu s neunavenou pilností a s příkladnou pedagogickou schopností spravuje: proto ale není povinen všecky školy snad z vděčnosti chváliti.“

Borové do škol cizích a od té doby přicházel jen na krátko do otčiny své; ale vždy mu zůstávala místem nad jiné milejším. Bylať při něm podivu hodná příchylnost — ano pravá přítulnost k rodišti; tklivá slova v Tyrolských elegiích obrácená k „borovskému kostelíčku" vyslovují celou tu vroucnost citu, s nímžto hleděl Karel Havlíček ještě v dospělém věku mužském k místům, kde trávil šťastný věk útlého mládí. Kdykoli pak přišel do krajiny, spěchal, ač rodiče byli již dávno v Brodě usedlí a v Borové neměl příbuzných, vždy do Borové a sice především na kopec u kostela, s něhož dlouho rozhlížíval se po krajině;*) také bývalého učitele svého neopominul navštíviti nikdy. A kdykoli naskytla se mu příležitost dověděti se něčeho o milé otčině, vyptával se s nemalou dychtivostí po všem, co se tam dělo, i jevil upřímnou radost z každého kroku zdárného, jejž rodiště učinilo.

A můžeme říci směle, že Borová přičinila nemálo k tomu, čím jest Havlíček národu českému. Mohlo-li se pokládati za okolnost příznivou, kde se kdo narodil opodál větších měst, která jsouce od století vychovávána duchem protinárodním klesla ve smýšlení nesamostatné a ochablé: bylo to pravým štěstím Havlíčkovi, že vychován jest v místě, kam nejenom nedosahoval vzduch rozličnými parami nezdravými nakažený, ale kde šťastnou náhodou shromáždilo se několik mužů mysli jasné a srdce zdravého, pracujících v klidném zátiší skromně a bez hluku, poctivě a neunaveně o vzdělání a mravní povznešení zuboženého lidu českého. Odcházeje devítiletý z otčiny odnášel si na mysli obraz muže silného, osvíceného, o dobro obecné usilujícího, muže neskláněj ícího otrocky před nikým šíje své, muže bez bázně a bez úhony: a obraz ten nesetřel se nikdy s jeho paměti. Vzácnou mravní opravdovost, horlivou snahu o vzdělání sebe, upřímnou lásku k lidu odnášel si co dědictví z otčiny své. —

A ještě jedno! V otčině své slýchal jazyk český nejen z úst lidu sprostého ale i ta nečetná vyšší společnost, v nížto spatřoval ideál svůj, byla pouze a ryze česká; cizí jazyk nejevil se mu tu jako něco vzácnějšího, ovšem pak pokládal jazyk český za přirozeně panující. Odtud ta mocná, zdravá hrdost národní, jížto se příčilo všeliké nejen podřizování jazyka národního, ale neméně i všeliké ponížení, pokorné domáhání se práva jeho.

Cítě to, čím mu jest rodiště, nazval se již mladík a nazýval se po celý život hrdě Borovským. — —

Znamenajíce při synu svém schopnosti nevšední určili jej rodiče záhy ke studiím; prvním pak krokem na této dráze bylo tehdy, aby se chlapec naučil německy. Borová leží nedaleko německého ostrova, jenž od Německého Brodu na jih za Jihlavu až k Stonařovu zabíhá; kdo chtěl dítě dáti naučiti němčině pro potřebu všední, posílal je do některého místa v té krajině,*) do Slapánova, do Dlouhé Vsi a j.; kdo však mínil dítě obrátiti k studiím, dával přednost školám jihlavským. Tak se stalo, že Havlíček sotva devítiletý poslán jest na podzim r. 1830 na hlavní školu do tohoto od pradávna jazyku českému nepřejícího města. Jak se tam vedlo nováčkovi českému mezi lidem cizím, o tom vypravuje sám ve „vzpomínkách" výše dotčených takto: „Vzpomínky z Jihlavy 1830—31. — Roku 1830 jak se mi zdá velmi pozdě, dal mne otec do Jihlavy na normální druhý klas, abych se naučil po německu. Neboť až posud uměl jsem půze česky, a jen několik slov mne pan Línek naučil. Měl jsem učitele pana Losa, suchého, dlúhého, s černými vlasy, říkali jsme mu profesor; pan farář Batelovský**) učil náboženství. Oba byli mužové hodní, jen direktor Oller si ze mne a ze všech Čechů smíchy tropil; mně říkal: „ein boehmisches Mensch hat ihn herein gebracht mir nichts dir nichts." Mezi spolužáky pamatuju se na Frant. Havlíčka, na Šeredu, na Justa

*) Poslední takovou návštěvu vykonal tam v létě 1855 po návratu z Brixenu.

*) Okolní lid český nazývá německé obyvatelstvo zvláště v krajině u německého Brodce Frantaláky po vsi Frantálu či Franenthalu, sídle ženského kláštera cisterciáckého; staré české jmeno Franenthalu. Pohled z úst lidu obecného zúplna vymizelo. — Slovo Frantalák má do sebe cosi posměšného, zvláště hledíc k strakatině jazykové, kterou mluví.

**) Pat. Slavík, jenž později se stal farářem v Batelově, kde Havlíček u něho později v prázdninách meškával a kde složil i „elegii na Batelovském vrchu."

Němce, na Senfta (representant aristokracie, u něhož jsem býval v domě). Chodilo mi to dost špatně. Doma mne přiučoval p. Slavík, učitel na hlavní škole, bytem v brněnské ulici, na jehož maličká kamínka se pamatuju a jemuž mnoho co do němčiny děkovati mám. Na housle učil mne jakýsi umělec, jenž při hodině vždy velmi roztrhaný kabát (takřka ze samých franclí) na sobě míval. Bydlel jsem u paní Karminky a její dcery Luisy v někdejším knížecím domě s Havlíčkem, Kopečným, Langrovú z Ledče a jakúsi Monikú. Paní stará byla dosti hodná. Na tři psy se pokud pamatuju: chrt, starý mops a tlustý malý. Hrávali jsme často na vojáky doma, a ve čtvrtek a v neděli jsem dostával dva groše a kupoval za to ovoce, jež jsem pak zabíjel jako krávy. Byl jsem veliká dětina. — Jednú jda pro pivo s cínovú konví zablúdil jsem a notně jsem promrzl. Náboženství německému učíval jsem se vždy na půdě s velikým pláčem, neboť jsem ničemu nerozuměl.

Bratr můj Frant. navštíviv mne jednú s matkú, když jsem ho dolů vyvedl v poledne na vojáky se dívat, lekl se tambora a splašil se, tak že jsme ho potom nemohli nalezti a již vybubnovati chtěli.

Věru se nepamatuju, čítalli jsem již tenkráte co.

Když jsem se domů navrátil, náš pacholek Vít Němec vzal mne do examenu; však ale když jsem jeho hatmatilce nemohl porozuměti, pochyboval velmi o mé učenosti.“

Obrázek na rychlo vykreslený a přece jak mocně uchvacující! Jest to věrné vylíčení všelikých útrap, které vítaly při vchodu do velebného chrámu umění každého mladíka českého. Či by si mohla nejplodnější obraznost vymysliti případnější obraz tehdejšího vzdělávání národu Českého než útlé pachole prahnoucí po vzdělání ducha, ježto se s velikým pláčem učí německému náboženství a z něhož si sám zprávce školy smíchy tropí.

Nelze diviti se, že trpké zpomínky na tuto první dobu mimo dům trávenou v jeho mysli zůstaly vždy živé a že vysvětlují velmi důležitou stránku jeho charakteru.

Hořká zkouška v Jihlavě trvala toliko jeden rok školní; v říjnu r. 1831 poslali rodiče Karla do třetí t. j. nejvyšší třídy na hlavní školu německobrodskou. Od té chvíle zůstal pak na školách brodských až do konce roku školního 1838, kdež ukončil studie gymnasijní. Německý Brod stal se mu i druhou otčinou, nebo již r. 1833 přestěhovali se tam rodiče prodavše živnost svou v Borové a koupivše si v Brodě na náměstí dům, v němžto živnost kupeckou dále provozovali.

O prvních dvou letech na školách v Brodě Německém, kdežto rodiče ještě v Borové přebývali, vypravuje Havlíček ve „vzpomínkách“: „V Německém Brodě v rocích 1831, 32, 33 III klass a parva. V domácím životě těchto dvů let nelze dobře rozdíl činiti, protože jsem byl v jednom domě u panen Berlišových na stravě v brodském domě Dlabačově. V třetím klasse bydlel jsem s Rychterem a Leopoldem i Ferdinandem Matějků dole v pokoji na rynk, v parvě pak na hoře v zadním velkém pokoji druhého poschodí s Černým syntaxistou a Rychterem rhetorem. Dole byl Maršal a hrabě Pötting.

Tomuto domu mám velmi mnoho co děkovat, avšak i co naříkati. Dostal jsem tam v tom čase svůj směr ke čtení a vzdělání sebe, tam se rozvinuly mé schopnosti, všichni se mé hlavě divili. To a tušení jakési síly v sobě udělalo ze mne nevázance, měl jsem to za čest vyváděti divné kúsky a neustúpiti nikomu.

Rychter sám bez vzdělání měl dobrého profesora nebožtíka Václava Divoka, podle jehož návodu někdy v prvním enthusiasmu doma se choval. V takových chvílích měl velikú chuť čítati nám všem; ačkoliv on sám ale brzy ochábl, ve mně jednú rozžatá svíce více neuhasla. Tak na mne dobročinný duch P. Divoka prostředkem tím účinkoval. Ve škole na normálce panoval tenkrát Dúbrava v celé majestátnosti svého katanského umění, jest to velmi horlivý sekáč (mrskáč) paedagog. Já mimo to prostředkem p. Dostalovým (katechetek s rozloženýma nožičkama) chodil jsem k panu Kareši, učiteli 1. klasy, a on mne připravoval do parvy.

Na počátku roku tohoto byl jsem ještě bázliv jako v Jihlavě, zbytek to byl po přísném návodu v Borové na faře, kde jsem se jako dorostlý chovati musil. Brzy však jsem v uličnictví a jiných u našich studentů zvyklých kúscích veliký pokrok učinil a drže se vždy jakési slušné meze (doma jsem totiž pořád tak usedlého dělal před rodiči) byl jsem ve všech věcech jak školních tak uličnictví jeden z nejprvnějších. Pračky, kúpání atd. zůstalo mi všech sedm let v Brodě, až v Praze v logice opět nastala jiná

perioda. Prvním všech takových svobodných umění býti nedovolilo mi, protože jsem chtěl všem pánům najednú slúžiti, býti i ve škole vždy mezi prvějšími; přec jsem však dle možnosti o primát se ucházel."

Když Havlíček přišel na školy brodské, mělo toto někdejší město mocných Lichtenburkův a Trčkův ráz docela zvláštní. Vnitřního života nebylo tu hrubě, nebylo průmyslu ani obchodu, a přece byl Brod městem dosti hlučným: leže na hlavní silnici z Prahy do Vídně viděl a slyšel Brod od rána do večera jezditi nesčíslné vozy nákladní ulicemi svými, četné hospody bývaly přeplněny hostmi z blízka i z daleka, řemeslníci měli dosti výdělku, velmi četní přípřežníci živili se tím, že pomáhali vyvážeti těžký náklad na sever i na jih. Této živnosti přálo nad míru položení města v údolí sázavském, nebo ať si jel kdo k Vídni neb ku Praze, musil do kopce a potřeboval tedy jejich pomoci. Krom toho bylo hospodářství polní vedlejším zaměstknáním téměř všeho obyvatelstva, zámožní měšťané aspoň byli téměř naskrze též rolníky

Také „školy latinské" byly některé, zvláště chudší části měšťanstva vedlejším pramenem výživy. Gymnasium brodské nemívalo sice nikdy přílišného počtu žákův, ač nebylo na straně české po Litomyšl a Hradec Jindřichův, ne severozápad až po Prahu nižádných škol latinských; však nedaleká Jihlava vábila i českou mládež k sobě a gymnasistův brodských nebývalo tehdy nikdy mnoho přes sto ve všech šesti třídách. Ti pak nalézali u zdejších měšťanů skromné, ovšem i velmi laciné příbytky i se stravou.

Mluviti o tehdejším životě d u š e v n í m v Brodě jest dosti nesnadno; byl to život tak klidný, že ho nebylo téměř ani znamenati. Veřejných věcí ani obecních ani zemských jako by ani nebylo bývalo, tak málo si jich všímali; jenom o „vojnách" mluvívalo obyvatelstvo ovšem toliko z doslechu. Zvláště povstání polské r. 1831 pohnulo poněkud tichými myslemi, když prchající účastníci jeho městem projížděli. Novin tehdy kromě úředních nebylo; literatury české pak si obyvatelstvo všímalo jenom potud, pokud nepřesahovala „písniček a kalendářů". Ani gymnasium nemohlo zkypřiti půdy již dvě století úhorem ležící; byloť — kromě všech jiných příčin — cizí rostlinou, nebo poskytujíc mládeži všeho jazykem cizím nemohlo jeviti onoho postředního působení v obecenstvo, které jinak při školách bývá znamenati.

V tomto městě trávil Havlíček na učení sedm plných let přecházeje z věku pacholetského v jinošský. V době této v rozvoji charakteru nad míru důležité jeví se Havlíček namnoze jinak než před tím a po tom. Neměl tu nad sebou oné pevné vyšší vůle, která ho vedla v Borové a nutila ho chovati se jako dospělý člověk; neměl také onoho jasného vědomí vznešeného úkolu, ježto ho později v studiích filosofických unášelo k neunavené práci. Jsa nyní sám sobě pánem pustil uzdu chlapecké bujnosti a dohánĕl horlivě, co zmeškal v Borové pro přísnou kázeň vikářovu. V učení samém prospíval při tom sice tak, že býval vždy mezi předními žáky, avšak prospěch nebyl nikterak takový, aby se byl rovnal výtečným jeho schopnostem.

První rok v Brodě chodil Havlíček do třetí třídy na hlavní školu. Byla to obyčejná škola německá s žáky úplně českými, mezi nimiž Havlíček naučiv se za rok v Jihlavě poněkud němčině snadno vynikal. Vysvědčení klade ho mezi žáky, kteří dostali první třídy s vyznamenáním. Jinak nezůstavil rok ten hlubokých stop v paměti Havlíčkově kromě osoby učitele Doubravy, jejž ve „zpomínkách" nazývá horlivým sekáčem (mrskáčem) a jemuž postavil nehynoucí pomník známým epigramem:

Výklady kantora Doubravy
snadno chápe hned
každý žák, i třeba bez hlavy,
jenom když má hřbet. —

Ozbrojiv se potřebnou zásobou jazyka německého vstoupil Havlíček v říjnu r. 1832 bez mála jedenáctiletý do první třídy na gymnasium německobrodské.

Učiliště toto má v dějinách náuky a literatury české vzácnou slávu, že největšího badatele jazykův slovanských, Josefa Dobrovského, počítá mezi žáky své; také v dobách méně vzdálených vyšli z něho někteří spisovatelé nevšedních zásluh: právě té doby, když Havlíček začínal, končil tam studie prostomilý skladatel deklamovanek, František Jaromír R u b e š.

Učitelstvo, řehole premonstrátské z nedalekého kláštera želivského, rodem na-

skrze české, nebylo sice smýšlení národního, ovšem ani protinárodního, mívalo však vždy ve svém středu jednotlivce, kteří lnuli upřímnou láskou k národu i jazyku svému a vzbuzovali i mládež sobě svěřenou. Té doby, když Havlíček vstoupil do školy, učil tam v třídách humanitních P. Václav Divok, rodem z Českého Dubu, muž učený a vkusu vytřelého, důkladný znalec českého jazyka, jenž žáky své v skládání českém veršem i prosou horlivě cvičíval a vůbec k vyššímu životu vzbuzoval.*) Ale jeho snažení a působení nemohlo sahati za meze jeho třídy, ač jeho jmeno bylo chováno v úctě na celém učilišti; o úctě té vydává výmluvné svědectví i Havlíček přičítaje mu ve „Vzpomínkách" výše položených aspoň postřední zásluhu o vzdělání své.

I té chvály hodno jest tehdejší gymnasium Brodské, že nikterak nepřekáželo přirozenému rozvoji povah přímých vystříhajíc se všeliké licoměrnosti náboženské i politické. Dle starého obyčeje chodívala mládež každý den před vyučováním do kostela, v zimě v létě; při tom však nebylo ani stopy lichého pobožnůstkářství. O věcech veřejných nebývalo arci často řeči, ale kdykoli se stala zmínka, byla přímá a bez obalu. I tak může se právem říci o učitelstvu tehdejším, že u vychování mládeže ničeho nepokazilo — chvála zajisté bohužel dosti řídká.

Zřízení vnitřní gymnasií našich bylo tehdy ovšem takové, jakéhož nadíti se bylo při známé zásadě, že mají vychovávati dobré poddané, nikoli učence. Proměna ve zřízení jejich r. 1819 provedená v době, kde mládež studující byla strašidlem revolučním konservativní Evropě a to nikde hroznějším než v Rakousku, směřovala patrně k tomu, aby míra učení gymnasijního se snížila. Tím, že učitelé gymnasijní, před tím dle předmětů rozdělení stali se učiteli třídními, zjednala se sice pevná kázeň — což ovšem bylo hlavním účelem celé proměny — ale učiněno zhola nemožnou věcí, aby se všem předmětům vyučovalo důkladně; úplné pak vyloučení náuk přírodních ze škol gymnasijních odvrátilo školy docela od života skutečného. Aniž se toto vypuzení náuk přírodních nestalo ve prospěch klasickým jazykům; v době, kde v sousedních krajinách německých náuky jazykové dosáhly výše netušené, kde i u nás Dobrovský tajemné skrýše jazyka bystrým okem prozkoumal a vysvětlil, učilo se klasickým jazykům na gymnasiích našich starou cestou mechanickou, z klasikův latinských četly se nelepé úlomky, a ku porozumění řeckým nebylo času.

Dějepisu učilo se jen zlomkovitě — a co z mathematiky na šest let bylo předepsáno, na to by při rozumném výkladu byla dvě léta postačila zúplna. Uvážímeli, že všecka tato „učenost" podávala se mládeži české jazykem cizím, nebude třeba šíře vykládati, že tehdejší gymnasia mařila díly naší mládeže.

Ústrojí toto přijalo jedenáctiletého Karla, aby jej vedlo „k vyššímu vzdělání". Osud přál mu i v této příčině, dostalť se mu učitele velmi pilného, P. Karla Šindeláře.*) Svědomitost jeho byla tak veliká, že žáky zvláště v prvních třídách hodinu i více každého dne vyučoval nad čas k tomu vyměřený.

Tak horlivému učiteli dostal se Karel na čtyři léta k vedení; neprospíval však při tom tou měrou, jak by se toho bylo bývalo nadíti. Prospěch jeho byl sice po všecka léta dobrý — ale nikterak výtečný.**) Viděti jest, že se mu nedostávalo té mocné pružiny, která v Borové činívala, že „pilně se učil"; vyučování jazykem cizím nemělo té lahody a jímavosti, jako výklad jazykem mateřským; krom toho — vyslovujeme tu mínění založené na celé jeho povaze — nemělo vyučování formální dosti vnady jeho duchu ve všem k věci samé pronikajícímu. Tak se dá vyložiti, že Karel, jenž na škole borovské nevšední schopnosti na jevo dával, v prvních čtyrech třídách gymnasijních nikterak neosvědčoval zvlášt-

---

*) Velmi vřelé slovo promluvil o něm po jeho smrti rodák německobrodský p. Jan Hulakovský ve Květech r. 1841 č. 34.

*) P. Karel Šindelář, nar. 1800 v Něm. Brodě, odešel právě r. 1871 z gymnasium brodského, na němž přes čtyřicet let, v poslední době co ředitel svědomitě pracoval, na odpočinutí do kláštera želivského. Nikdy nepoznali jsme muže skromnějšího a svědomitějšího.

**) Doufáme, že nebude čtenářům nevděk, když zde otiskneme tabulku, rukou Havlíčkovou asi r. 1839 neb 1840, když byl v Praze ve filosofických studiích, sestavenou, ježto dává přehled o jeho prospěchu ve všech třídách gymnasijních:

(Tabulka na straně následující.)

ních darů ducha.*) Ano všecko učení, suchopárné a nezáživné nemohlo nikterak poutati jeho ducha a zaměstknávati jeho vzrůstajících sil — a Havlíček pustil uzdu mladistvé skotačivosti a bujnosti.

Mimo obyčejné výjevy nezbednosti mladické mělo tehdy gymnasium brodské něco zvláštního.

Mládež německobrodská bývala tehdy velmi bojovné mysli a poněvadž nebylo nepřítele jiného, na němž by se osvědčila, obracela válečné choutky proti sobě; mládež na gymnasium a mládež na řemeslech postavily se do protivných táborů: studenti (bývali to žáci jen nižších tříd gymnasijních) a učedlníci — tak nazývaly se tábory nepřátelské — sváděli tehdy mnohou krutou bitku. V těchto bojích za nedlouho vynikl Havlíček nade všecky druhy tak, že pokládán za náčelníka, jmeno jeho nabylo jakési pověsti mezi přáteli i nepřáteli, ovšem pak i ve škole, kdežto mezi spolužáky požíval nemalé popularnosti, v učitelstvu však, jemuž v tak malém městě přinášeny jsou zevrubné zprávy o každé půtce a všech účastnících, zvláště pak o vůdcích, zjednalo mu pověst, že v prvních létech nemohl dodělati se výborné známky z mravův.*) Teprvé v druhém půlletí čtvrté třídy stal se s Havlíčkem co do vnějšího chování obrat, a to úplný: vyhlášený athlet přestal býti rušitelem kázně školní, a stal se zvedeným mladíkem a byl v chování svém vzorem rozumného žáka, jehož chování po všecken ostatní čas na gymnasium nijak nevykračovalo z mezí slušnosti.**)

	Sem.	Mores	Dili-gen.	Relig.	ling. lat. Stylus	Math.	Geog.	Graec.
I. Gr. classis	1.	adem	1	1	adem	1	adem	—
	2.	adem	adem	adem	em	adem	em	—
II. Gr. cl.	1.	adem	1	adem	em	adem	em	—
	2.	1	1	adem	adem	adem	adem	—
III. Gr. cl.	1.	1	1	1	adem	1	adem	adem
	2.	1	1	adem	adem	1	adem	adem
IV. Gr. cl.	1.	1	1	1	adem	adem	adem	1
	2.	em	em	adem	adem	em	adem	1
I. Hum. cl.	1.	em	em	em	1	em	em	1
	2.	em	em	em	adem	em	em	em
II Hum. cl.	1.	em	em	em	adem	em	em	em
	2.	em		em	em	em	em	adem

*) Zasloužilý učitel jeho v třídách grammatikálních řekl spisovateli zcela určitě, že na Havlíčkovi po celý čas, co byl jeho žákem, nebylo znamenati zvláštních schopností.

*) Havlíček zpomíná sám těchto zápasů spůsobem humoristickým v listě psaném ve Lvově dne 12. listopadu 1842 z cesty do Rus příteli Girglovi; praví tam o svém odjezdu z Brodu Německého: „Matka moje plna starostí o mú oteklú tvář hnala mne mnohem dříve na poštu, abych mezi tím, co druzí večeřeli, dobré místo, kde by na mne vítr neválo, zasednul. Poslechl jsem. Po večeři však prvší occupans, jsa velice prudké krve mne nechtějícího místo opustit pomocí jiného svého collegy . . . z vozu vyhodil, zapínadlo u pláště utrhl a ještě na cestu přes hlavu holí přetáhl. Tenkrát jsem byl v takém humoru, že jsem si toho ani nevšim, a jenom o tomto faktum as hodinu cesty filosofoval. Zcela chladně jsem rozvažoval, jaké škody z této neočekávané události mám. Celú noc na otevřeném místě sedět, propter utržené zapínadlo nezahalen; na cti mi to ale neškodilo; moji spolucestovníci mne neznali, a postilionové brodští dobře vědí ještě z mých athletskogladiatorských časů na gymnasium, že mám dost síly, a že jsem se tedy nechal z dobré vůle vyhodit. Čest mi zůstala tedy a zima mi bylo také" atd.

**) V této příčině musíme poněkud odpírati Havlíčkovi samému ve „vzpomínkách": „Pračky, kúpání atd. zůstalo mi všech sedm let v Brode, až v Praze v logice nastala jiná perioda," praví bez rozdílu o celé době brodské. Co se týče p r a č e k, zmýlila ho paměť: p o čtvrté třídě aspoň nebyl jich účasten, ano chování jeho bylo v páté a šesté třídě tak správné, že v šesté třídě ustanoven byl za dozorce nad první třídou, kteréžto cti dostávalo se — jakož se samo sebou rozumí — jen žákům velmi pořádným. Spisovatel těchto řádkův byv tehdy sám v první třídě má ještě v živé paměti velmi vážné chování p ř e d s t a v e n é h o svého. —

V třídě páté — tehdy první humanitní — dostalo se Havlíčkovi nového učitele, P. Quirina Svobody, rodem z Hradce nad Labem. Byl to muž prudkých náruživostí, nespokojený se stavem svým, při tom však dosti schopný, ač velmi nepořádný učitel. Vyučování jeho bývalo jakž takž pravidelné jenom v prvním půlletí páté třídy, než si nové žáky poněkud vycvičil dle chuti své; cvičíval pak je hlavně v mathematice, poněvadž mu záleželo na tom, aby se ctí obstáli při studiích filosofických, kde v prvním roce mathematika přemnohým bývala kamenem úrazu; ostatních předmětů všímal si jenom mimochodem, nejméně řečtiny, která byla nejslabší jeho stránkou. Jakmile pak minulo šťastně první půlletí páté třídy, tu nastaly jeho žákům šťastné doby — hodiny školní odbývaly se jen ledabylo a v létě se velmi zhusta ani neodbývaly; žáci kromě úkolů latinských a sem tam veršů německých neměli hrubě ničeho na práci — i bavívali se jak mohli, čehož jim professor z toho srdce přál. Vyražení žáků nejvyšších dvou tříd, poetů a rhetorů, — jak tehdejší terminologie tomu chtěla — byla již rozmanitější, měliť tehdy tito „velcí studenti“ v Brodě již jakési postavení společenské, i dávali v masopustě bál, na kterýž přicházelo vše, co Brod a okolí měly nejvzácnějšího; když napadlo hodně sněhu, vyjížděli sobě na saních do sousedních vesnic, vycházívali i do nejbližšího okolí, kdežto při pivě hrávali v kuželky; doma pak bývalo hlavním vyražením hraní v karty — a zpěv. Bylať to doba sentimentálního prozpěvování při kytaře — a Havlíček sám, jenž nejevil v letech pacholetských nižádné chuti k hudbě, stal se pilným kytaristou a ohnivým zpěvákem. Byly tehdy mezi mládeží brodskou některé písně zdomácnělé, které takořka každý žák míval ve zvláštní knížce opsané a které se zpívaly při vzájemných návštěvách. Jedna z nejoblíbenějších písní byla německá „Bei Warschau schwuren“,***) mimo to Mathissonova „Schweigend in der Abenddämmerung Schleier“; z českých písní byly nejoblíbenější „Když měsíček spanile svítil“,

---

Omyl Havlíčkův zakládá se asi na tom skutku, že v Praze nastal s ním onen vnitřní obrat, o němž později.

***) Překlad této písně na jazyk český jest nejstarší český pozůstatek po Havlíčkovi. Překlad napsán jest na čtvrtce papíru švabachem, k čemuž později (dle písma a pravopisu asi r. 1846 neb 1847) učinil Havlíček toto NB. „V Poesii neb Rethorice (sic) v Něm. Brodě velmi rádi jsme zpívali píseň tuto německou. Přišla mi myšlenka, že by bylo lépe, aby byla po česku a hned ve škole v tom pořádku, jak zde, jsem ji přeložil, a hned jsme ji zpívali.“ Nebude tušim nezanímavé čtenáři, položíme-li zde text i se všemi chybami, aby bylo viděti, jak daleko dospěl té doby v znalosti jazyka českého:

„Hle z Polſka táhne deſet granatnjku
K hranicjm Pruſkym w nepřihodny čas
Truchliwjm krokem (boleſtnau) w srdcych
litoſti diku,
A: kdo to, zwučy hraničnika hlas.
Tu wolat (zdichnaut) ſliſſiš ſmutně gednoho,
Poslednjch deſet z pluku ſſtwerteho.

Když w Pragi gſme krutě zapaſili,
Zadny z ručnice ſtřelu nepuſtil
Nepřjtele gſme ſſťaſně porazili
Když genom ſtraſſne wocel w prſauch ryl
Znat Praga wernoſt ſrdce Polſkeho
Znat Praga chrabroſt pluku čtwrteho.

O Bratri genž gſme nepřitelſkau zbranj
Zachwacenych was patřili gſe klaſt
Wſſak nikdy wic ſe nezacelý rany
Na wěky ſtracena geſt mila wlaſt
O Bože Otče oſudu ctného
Poſlednjm dopřeg s pluku čtwerteho.

Přijaha tiſic v Warſchawy kleče
Že rany nechce z ručnic wypalit
Že razne w radech w nepřitelich ſeče
Toliko bodcem woly puſobit
A wſſech z počtu zna wlaſt ſſlechetneho
Zwe audama ge pluku čtwerteho.

Aťs nepřitel nam ſ tiſ . . . (smazáno) ſtřeli
U Oſtrolenky ceſtu zamezil
Přec padili ſme na ſrdce mu wřeli
Přec bodec cty nan ceſttu prorazil
Znát Oſtrolenka dne krwaweho
Znát zmužiloſti pluku čtwrteho.

Ach! běda! padla giž wlaſti rozmilá!
O nepteg ſe kdo utlačowal gj
Powſtante zeme genz Polſka zem zplodila
A opet nam ranny krwacegj
A kde palený geſt negwečiho
Strmějgj rany pluku čtwerteho.

Uchladly tiſic ſtatnim rekum ſrdce
Preds z ručnic ſtrelu gſme nepalili
Ats ulehli gſme krute oſudu ruce
Preds bodcemi gſme autok činily
Kde praudu geſt Wiſ·a krwaweho
Tam ſtaly rady pluku čtwrteho.

„Sil jsem proso na souvrati“. Havlíček býval účinlivým účastníkem všelikých vyražení a řízným vtipem a rozhodností zjednal si lásku a vážnost spolužákův svých u veliké míře.

Vědomosti šestiletým učením gymnasijním nabyté nemohly přesahovati míry tehdejší: vynikal sice zvláště v mathematice i dějepise mezi spolužáky, ale všeho, co se v těchto předmětech podávalo, bylo tak málo, že nijak nestála za tak dlouhou práci. V skládání latinském předčil rovněž nad spolužáky: také německé verše spisoval dosti obstojné, za to řečtinu naučil se po příkladu učitele humanitního vážiti velmi lehko, aniž se v ní, kdy dostal dále než ku pravidelným tvarům.

Nejblahodárněji působilo při něm za těchto let, že téměř každé svátky a značnou část prázdnin trávíval u starého vikáře. Obcování s ním bylo příčinou, že ukončiv učení gymnasijní měl již tak jasné vědomí úkolu svého životního i cest k němu vedoucích, že nás při mladíku ani ne sedmnáctiletém neplňuje podivením.

II.

Havlíček na filosofických studiích a v semináři.

Počátkem měsíce října r. 1838 přišel Havlíček na studie do Prahy. Byl té doby na duchu již tak dospělý, že mu účel i cesty k němu byly rovněž jasně vytčeny. „Vzdělati sebe, abych mohl vzdělávati národ svůj,“ bylo mu pevným, rozváženým předsevzetím, ježto naplňovalo mysl jeho tou měrou, že mu nezbývalo ani času ani chuti všímati si něčeho jiného; podle vznešeného ideálu, jenž jej k sobě poutal mocí kouzelnou, neměly mu všeliké kratochvíle bujné mládeže pražádné síly svůdné. Sedmnáctiletý jinoch byl dokonalým stoikem.*) Nedbaje naprosto zevnějšku, vyhýbaje se všemu, co by jej odvrátiti mohlo od vlastního účelu, měl jedinou radost v svědomitém konání povinností svých. — „Filosofie“ pražská měla po celé zemi velikou pověst, vedle níž tři „filosofické ústavy“ v Litomyšli, v Budějovicích a v Plzni, spravované učiteli mnišskými, octly se zcela v pozadí. Každý schopnější mladík toužil po učení pražském, čehož následkem bylo, že první ročník míval okolo 450 posluchačů v jedné síni. Tak ohromné číslo činilo tento ročník velmi hlučným, někdy i bouřlivým shromážděním; mladíci posud přísné kázni zvyklí bývali dosti často velmi bujni v chování svém ku profesorům; v nepřehledném tom množství utonuli pak ovšem živlové slabí, ale mladíci pružní, snažliví vynikše z mnohohlavého davu nabývali tím vědomí povznášejícího, kteréž jim potom razilo cestu životem. Vkročiv do tohoto sboru předčil asi Havlíček dospělostí ducha, horlivostí a pilností nade všecky čtyři sta spolužákův; stopuje vyučování s myslí napjatou zapisoval si všecky výklady a opisoval vše doma na čisto, tak že každého dne pracoval do noci. Z předmětů bavily ho nejvíce filosofie a zvláště přírodopis.

Vyučování filosofii bylo tehdy v rukou muže opravdu výtečného, Františka Exnera. Jsa velmi horlivým a schopným stoupencem filosofické školy Herbartovy vykládal velmi světle a jadrně ovšem pak i neohroženě učení její; aby pak posluchače vedl ku přemýšlení samostatnému, jal se velmi často s nimi rozmlouvati o věci, kterou vykládal povzbuzuje spůsobem sokratickým žáky k odpovědem. V takových rozmluvách hlásíval se Havlíček velmi horlivě a obrátil pozornost profesorovu k sobě.

Mnohem více diviti se jest tomu, že Havlíček s pilností neobyčejnou stopoval i učení přírodopisu. Přírodopis v prvním jako dějepis v druhém ročníku filosofie měly to zvláštní postavení, že se jim musili učiti toliko ti žáci, kteří byli zproštěni placení školného; kdo zaplatil

---

Tak psal H. mateřským jazykem, když gymnasijní učení chýlilo se ku konci. Viděti, že neučiv se ve škole po šest neb sedm let ničemu českému zapomněl z pravopisu přemnoho, čemu se v Borové naučil; ač sloh sám zřejmě ukazuje, že pilně čítal básnické spisy české. Také dosti pružný verš jambický vydává patrně svědectví, že sobě všímal bedlivě českých veršův.

*) U vylíčení povahy Havlíčkovy v této době bylo nám kromě listů Havlíčkových matce a vypravování jiných zvláště základem, co dr. Vilém Gabler, důvěrný tehdy druh jeho, zevrubně vypravoval. Obraz, jež Gabler vylíčil, srovnává se zúplna s tím, co odjinud povědomo.

školné, zbavil se i povinnosti dělati zkoušku z těchto předmětů. Učení se těmto předmětům bylo tímto zřízením sníženo za pokutu chudším žákům za to, že nemohli platiti školného. Takové postavení nemohlo náukám těm zjednati veliké vážnosti u mládeže; přírodopis pak krom toho ani osobou učitelovou nenabýval šetrnosti. Učil mu tehdy Karel Presl, bratr vysoce zasloužilého spisovatele našeho Jana Svatopluka. Nesnadno pomysliti si nešťastnějšího učitele nad něj; čítaje hlasem dutým jednozvučným psané explikace nedodal nikdy učení svému živosti tím, že by byl nějaký předmět přírodnický ukázal; velmi nudné čtení bylo jedinou jeho prací po celý rok. V takových okolnostech bylo nevšedním důkazem dospělosti Havlíčkovy, že k tomuto předmětu zvláštní pozornost obracel a s nesmírnou pilností jemu se učil. Věděl, že se mu vědomostí přírodních zcela nedostává a uměje oceniti jak potřebné jsou, nedal se nikterak mýliti ani nedostatečným výkladem ze strany učitelovy, ani opovržením, které k němu jevili spolužáci, a „explikace“ jeho z přírodopisu byla ještě po letech jeho krajanům velmi drahocenným vodítkem při učení se přírodopisu.

Bylať mysl Havlíčkova vůbec tak ustrojena, že názorem rychle a správně pojímal, cokoli se mu naskytlo; a kdy by se mu bylo dostalo dobrých učitelův, není pochybno, že by byl vynikl v náukách přírodních.

Kromě předepsaných předmětův chodil Havlíček v druhém roce i do některých jiných výkladův, jimžto tehdy volné říkali, poněvadž nebyli posluchači povinni poslouchati jich. Poslouchal zejmena přednášky profesora Exnera o dějinách filosofie, profesora Müllera (známého tehdy zvláště pilně čítanými referáty o divadle v Bohemii) výklady o esthetice.

Jsa zúplna pohřížen v učení nevšímal si Havlíček vnějšího ruchu vlasteneckého, jenž tehdy mládež studující zachvacoval, tak že tu i tam mnohý básničky i prosaické maličkosti do Květů neb Včely skládal. Takové věci měl tehdy ještě za maření času, řídě se zásadou, že člověk musí sám dříve něčemu řádnému naučiti se, než začne učiti jiné.*)

Nebyl však ani tehdy ve „vlastenectví“ nikterak nečinným; činnost jeho však líšila se od obyčejného tehdy spůsobu i vydává nepopíratelné svědectví o vzácné dospělosti ducha jeho.

Vystříhaje se všelikého spolku se spolužáky, jenž by jej byl odváděl od úkolu jeho, vyhlídl si dva z nich vynikající schopnostmi nad jiné za pomocníky v budoucím díle národním: Vilém Gabler a František Girgl byli jeho vyvolení. Seďě v kolleji nedaleko nich poznal brzo vynikající jejich vlastnosti, i ač měl při tom zápasiti s neobyčejnými překážkami, usiloval vší mocí o to, aby z nich vychoval řádné „vlastence“ budoucí spisovatele. Neměl té doby ani jeden ani druhý vědomí národního. Gabler narodiv se v německém městečku Vartenberku neuměl té doby ještě ani česky mluviti; Havlíček však znamenaje, že jeho smýšlení jest velmi mírné a snahám českým o povznešení zanedbaného lidu spravedlivé, napjal všecky síly, aby jej zúplna získal, a přiměl jej především jiným k tomu, aby se důkladně naučil jazyku českému, k čemuž ovšem sám slovem i skutkem napomáhal.

Neméně překážek nalézal při svém druhém příteli, Girglovi. Tento jsa rodem Pražan mohl sice bez přílišných nesnází připravovati se k úkolu, jejž mu velící přítel vyměřil; ale přese všecky schopnosti činily nedostatek pružnosti, liknavost a nestálost Havlíčkovi mnoho trpkých chvil a uvalily na Girgla často plný proud jeho hněvu. Chování Havlíčkovo k těmto přátelům bylo zcela zvláštní: pokládal je jaksi za svěřence své, ježto měl vychovati k velikému dílu národnímu, i vyvozoval si odtud všecka práva vychovatelská. Jsa v jednání s nimi nanejvýš přímý a bez obalu vytýkal jim důtklivě a často příkře, co se mu nelíbilo; a jakož byl sám na sebe velmi přísný, žádal toho i na přátelích. Když navštívil jej některý z nich, rozmlouval s ním chvíli přátelsky a býval i velmi veselé a bodré mysli; ale když návštěva trvala mu příliš dlouho, napomenul sám druha, aby šel domů učit se. Viděl-li, že druh vydal sebe menší peníz bez potře-

---

*) Smýšlení toto vyslovil v listě, pohříchu ztraceném, jejž psal na podzim r. 1842 před samým odjezdem do Rus studujícímu v Praze krajanu napomínaje ho důtklivě, aby „pod čtyři až pěti let ničeho do časopisů nedával, aniž se řídil příkladem mnohých spolužáků, kteří „ač jsú velicí oslové, přece buď po česku neb po německu do rozličných časopisův píší a obecenstvo hlúpostí svú trmácejí.“

by, vytýkal mu to ostře.*) Že přátelství jejich tak přísné zkoušky šťastně přestálo, svědčí o čistých snahách všech tří jinochů, zvláště pak o kouzle, kterým důrazná povaha Havlíčkova měkčí mysli k sobě poutala.

Studie na universitě pražské ani život v hlučném městě nedotkly se nikterak základu povahy Havlíčkovy: hluboký smysl náboženský spojený s vroucím citem národním zůstaly hlavními známkami jeho charakteru. Když tedy nastala chvíle, kde měl rozhodnouti, v který stav by vkročil, nebylo mu dlouho zápasiti, rozuměloť se dle jeho mínění samo sebou, že bude knězem.**)

Více rozmýšlení spůsobila mu otázka, zdali by měl vstoupiti do semináře hradeckého, kam dle rodiště i bydliště rodičův vlastně náležel, čili do pražského, kam jej vábila touha, aby let seminářských mohl užiti ku vzdělání ducha i v jiných oborech než bohosloveckém. Jak opravdově rozvažoval Havlíček otázku tuto, svědčí list, jímž mu starší přítel, studující theologie v Litoměřicích, Antonín Dlaske,***) odpovídal k otázce výše dotčené. „Žádáte ode mne rady," píše mu z Litoměřic dne 13. února 1840, „zdaliž máte do královéhradecké čili do pražské diecesí vstoupiti a to nejen hledíc k semináři ale i k budoucnosti. Určiti s jistotou mi zde nelze, tedy dle mého snad chybného nadání Vám chci vyložiti vnady a vady obou. Za Prahu mluví příčiny tyto: 1. Jak Vás znám, Vaši dychtivost po zdokonalení sebe samého, ovšem již v pražském semináři více příležitosti Vám jest. Tuť knihovna přenesmírná..; tamť mužové velectění a vysoce učení, s kterýmižto v známost vejíti tak příliš příkré by snad nebylo, tamť, což ovšem obzvláštní pozornost požaduje poznati v člověčenstvu člověckost, co v budoucích letech předobré jest. — Za 2. má pražská diécésí také to půvabné do sebe, že tam z peněžitých ohledů snad lépe jest; a též i postupování široká brána otevřena jest, dílem na nějakou professuru, dílem fary, dílem do všelijakých ústavů, dílem v další obloze kanonikáty a t. d. 3. Stran podřízeného lidu též tam šťastných hodin." Připomínáme při této příležitosti, že listy Havlíčkovy k rodičům (vlastně matce, nebo listů k otci neviděli jsme) jsou naskrze německy psány; bylo tak kázáno jakýmsi řádem domácím, od něhož Havlíček přese všecku horlivost národní neodvážil se uchýliti až r. 1843, když z Rus začal psáti česky, což otce velmi polekalo: viděl v tom počínání cosi velmi nebezpečného a budoucnosti synově záhubného. Žádal toho vůbec tehdejší dobrý mrav, aby Čechovi německy rozumějícímu psalo se německy.

---

*) Dr. Gabler vypravoval nám, že několikrát když si za přítomnosti Havlíčkovy koupil za krejcar housku, Havlíček jej pro to káral jako pro věc zbytečnou.

**) Jaké bylo smýšlení jeho v této příčině, ukazují listy té doby matce psané. Píšeť dne 15. března 1840 kromě jiných věcí: „A nyní ti milá maminko chci přáti (dne 19. března byl matčin svátek); ale přání mé nebude takové, jaká bývají. Hleď nejmilejší maminko, abysi ve čtvrtek se dostala na studentskou mši (t. j. mši mládeže studijní v Něm. Brodě. Spis.) a já budu právě týmž časem, totiž po 8. hodině u sv. Jana v zámeckém kostele klečeti a budeme se oba o jedno modliti, ty modli se za mne a sebe a všecky ostatní, a já budu modliti se za tebe, sebe a všecky ostatní. — V pátek však budu dle přání tvého po 11½ hod. v kostele zámeckém, nebo teprvé o 11. hodině chodíme ze školy. — Milá maminko. Modli se za mne jenom o to, aby Bůh udělil požehnání při volbě stavu mého. Nemohu ničím jiným státi se než knězem, všecko ostatní se mně téměř příčí a ošklivé (vor allem anderen habe ich fast ein Unbehagen und Abscheu); ale chci býti knězem se vší opravdovostí a proto doufám, že pro ten dobrý úmysl Bůh milost svou přičiní k tomu, k čemu my lidé dáti můžeme toliko snahu svou. A kněz, když činí toliko co může, jest věru nejspokojenějším člověkem na světě. Dnes ráno přečetl jsem si všecky listy, kterých jsem dostal od tebe, od otce, Františka, Pepíka (bratří), P. Serbouska, pana vikáře, Dlaska atd. zdá mi se, jako bych na tento malý čas byl u vás. A nyní přeji ti ještě hodně mnoho

***) Antonín Dlaske, rodem z Českého Dubu, příbuzný profesora brodského P. Divoka byl o tři léta ve studiích před Havlíčkem v něm. Brodě; H. vážil si ho nemálo, jak z listu tohoto viděti. S mladším jeho bratrem Karlem, mladíkem nevšedních schopností, ale záhy zemřelým, Havlíček té doby, r. 1840, měl společný byt v Praze.

snad lépe jest, poněvadž přec blíž pramene vzdělanější a proto lépe říditi se dá, čemuž bydlení vrchnostenstva blíž Prahy velkou převahu dává. — V Královéhradecku snad, jistě nemohu o tom souditi, protože přesvědčen nejsem, to první jest, číslo druhé však tam není, jak se mi zdá. Že i vzdělanost v tamějším lidu nepanuje, snad sám přesvědčen jste. Za to zas tato diécesí dvoje do sebe má, co pro ni se hlásí, který hlas ovšem zapříti nesnadno jest.

1. Jestit diécesí Vaší, jest (buďtež dopuštěna slova) více vlast Vaše, může tedy požadovat, byste sílu svou v její blaho vynaložil; tamť rodiče, přátelé Vaši. 2. Lid požaduje Vás, anť potřebuje mužů silných a statných, by jej na vyšší stupeň dokonalosti vyzdvihli. Kde práce lehčí, kde více úroků pozemských, tamť bez toho se jich mnoho hrne; kde však přičinění trpké, kde práce mnoho, kde úroky pozemské skrovné, tam lidu pracujícího schází, ježto přece tím utěšenější jest viděti, ano semeno krásně vychází.. Tam patří slovo spasitele našeho: „Ejhle žeň veliká, ale dělníků málo.“ Tam kdo slovo boží hlásá, „hoden jest odplaty věčné.“ Kde lid méně vzdělaný, tam obyčejně dychtivost po slovu božím tím vřelejší, nemají pak leč náboženství, národnost a jazyk, co by mohli svým nazývati; oniť Boha ať se tak vyjádřím) více potřebují a tudíž více se k němu obracejí . . . Bůh Vás posilniž v tak osudném rozvažování.“

Podobné myšlenky zaměstnávaly dlouho mysl Havlíčkovu, kolísal se po několik měsíců mezi citem táhnoucím jej tam, kde byla „více jeho vlast“ a touhou po snadnější příležitosti k dalšímu sebe vzdělání a rozsáhlejšímu dějišti. Ještě před koncem měsíce května psal bývalému spolužáku svému z gymnasium německobrodského list, jímž mu oznamoval, že hodlá hlásiti se do semináře hradeckého, i táže se po rozličných okolnostech, zvláště, kolik kandidátů asi z Litomyšle tam hlásiti se bude.*) Než posléze zvítězila neodolatelná touha Havlíčkova po vzdělání sebe, hlásil se do semináře pražského.

Té doby nebylo tak snadno dostati se do semináře arcibiskupského v Praze jako za doby nynější. Nával kandidátů býval tak veliký, že dvakrát i třikrát převyšoval počet, jehož bylo potřebí. Byliť ve všech ostatních oborech naděje do budoucnosti tak zlé, že mnozí pro snadnější a bližší výživu obraceli se k stavu kněžskému; nebyli však ani takoví řídcí, kteří jako Havlíček, puzeni jsouce láskou k ubohému národu svému volili stav duchovní za tou příčinou, aby jsouce samostatnější než v kterémkoli jiném stavu mohli tím výdatněji působiti v jeho mravné povznešení. Při takovém množství hlásících se bylo pak kandidátům pocházejícím z cizích diécesí zvláště nesnadno dostati se do semináře pražského, poněvadž se dávala přednost domácím. Že Havlíček přes to vše tam přijat jest, sluší přičítati výtečným vysvědčením z obojího ročníku studií filosofických.*)

Havlíček volil si stav duchovní beze všeho domlouvání a donucování se strany rodičův; matka schvalovala sice s radostí úmysl syna nade všecky milovaného, ale byla by neméně žehnala i každému jinému rozhodnutí jeho. Otec pak, jehož střízlivý smysl kupecký nesnadno chápal bujný a vysoký vzlet snah synových, netěšil se hrubě tomu, že syn se pustil touto cestou, ale vida pevnou jeho vůli nepřekážel mu. „Starý vikář“ pak jsa velmi svědomitým knězem a znaje, jak těžko činiti zadost jeho povinnostem, neužíval váhy své v rodině Havlíčkově nikterak k tomu, aby nutil jej k něčemu proti jeho přesvědčení. Veden jest v tento stav vroucím citem náboženským, plamennou láskou k vlasti a přesvědčením, že touto cestou bude moci volněji a výdatněji působiti ve vzdělání a ušlechtění národu. Bylo to pravé, čisté nadšení, které vedlo mladíka ještě ne zúplna devatenáctiletého do temných chodeb v jezuitské kolleji pražské. Tam chtěl ducha svého posilniti a obohatiti všemi vědomostmi, jimiž by potom křísil a sílil milý národ svůj. Nikdy

---

*) Listu Havlíčkova neviděli jsme, ovšem pak odpověď p. Jana Klumpara, danou dne 8. června 1840. „Ubezpečuji Vás, nejmilejší příteli,“ píše Havlíčkovi, „že bych se pokládal za velmi šťastného, kdy bych Vás měl na blízku, abych tím snadněji mohl užívati sladkého ovoce našeho starého přátelství.“

*) V obou ročnících měl Havlíček v prvním půlletí ze všech předmětů první známku s vyznamenáním, v druhém půlletí pak měl ze všech předmětův první s vyznamenáním kromě logiky v I. a fysiky v II. roce.

nevkročil tam mladík s upřímnějším nadšením, s úmysly světějšími.*)

Vykonav důležitý krok, jímžto domníval se, že rozhodl o budoucnosti své, užil prázdnin potom nastalých ku pouti zábavné po Čechách a Sasích, první větší pouti v životě svém. Posud nesahaly jeho cesty dále než z Borové do Jihlavy a do Brodu, později z Brodu do Prahy; o prázdninách pak docházíval do Batelova k známému faráři a z Prahy do Ječovic k faráři Serbouskovi, jednou vzal ho otec s sebou jeda za obchodem do Brna. V prázdninách r. 1840 pustil se poprvé za hranice vlasti své.**) Byltě Havlíček velmi dobrým chodcem a bujná jeho mysl libovala si velice v rozmanitých malých dobrodružstvích naskytujících se poutníku pěšímu. Dle úmluvy napřed s přítelem Gablerem učiněné zastavil se pro něj v rodišti jeho, v městečku Vartenberku, kdež několik dní trávil u jeho rodičův. Otec Gablerův nebyl sice mile překvapen prvním pohledem na přítele synova; vnějšek Havlíčkův, jehožto šatstvo pěší cestou z Prahy do Vartenberka nemohlo ovšem nabyti lesku, dojal pořádného obchodníka tak nepříjemně, že vystříhal syna svého takové společnosti. Než dosti krátký pobyt jeho ve Vartenberku postačil, aby otec Gablerův, muž ducha dosti vytřelého, soud o něm docela opravil. Divil se neobyčejné bystrosti jeho ducha i želel toliko toho, že nedbá si více slušného zevnějšku.

Z Vartenberku putovali „saským Švýcarskem" k Drážďanům, odkud prohlédše si památnosti obrátili se přes Hory Krušné k Teplici, a dále na Milešovku, kde se rozešli; Gabler vracel se domů, Havlíček spěchal navštíviti starého přítele P. Serbouska v Ječovicích. Vrátiv se odtud v září domů trávil ještě, než se odebral do Prahy, několik dní u vychovatele svého, starého vikáře v Přibislavi.

Z počátku měsíce října r. 1840 vstoupil Havlíček, ještě neúplně devatenáctiletý, do arcibiskupského semináře pražského, který jej měl vychovati k tomu stavu, jejž pokládal za povolaného buditele a šlechtitele národu.

Seminář arcibiskupský v Praze byl tehdy rovněž tak jako biskupské semináře v Budějovicích a Hradci Králové, — litoměřický maje většinu chovanců německých nemůže v této příčině býti postaven vedle nich — semeništěm ducha národního neméně než náuky a vzdělanosti katolické. Bylot sice všecko učení cizími jazyky — latinským a vedle něho německým, a jazyka českého nebylo úředně ani slyšeti; také představení a správcové důležitých těchto závodů bývali větším dílem prosti všeho toho, co již tehdy policie nazývala smýšlením českým (czechische Gesinnung); než pod úřední latinsko-německou pukličkou vřel mezi jarou mládeží tehdy již pravý, český duch tak zřetelně, že uchu poněkud bystřejšímu snadno bylo jej slyšeti.

Ježto tehdy na všech jiných fakultách studující smýšlení národního byli osamělí, stoje každý takořka o sobě, bylo tu pod jednou střechou pohromadě přes sto mladíků českých, mezi nimiž bystřejší a čilejší byli již proniknuti ideou národní, pěstovali pilně řeč i literaturu domácí a tou neodolatelnou mocí, která jest v každém opravdovém nadšení, strhli za sebou i mnohé druhy váhavější. Tak se stalo, že v semináři pražském panovalo tehdy jakési veřejné mínění vlastenecké, zastupované nejvýtečnějšími hlavami, že tam duch národní, nemaje jinde útulku, nejbujněji se vzmáhal a rozvíjel, a že semináře naše vysílaly každého roku mnoho nadějných kněží do správy duchovní, kteří vedeni jsouce šlechetným zápalem, usilovali o skutečné vzdělání národu svého, smývajíce s církve katolické ty skvrny, kterými před dvěma stoletími předchůdcové jejich, slepí nástrojové církevního i státního násilnictví, roucho její zhanobili.*)

---

*) Spisovateli jest posud v živé paměti výjev sběhlý v měsíci září r. 1840. Havlíček jsa tehdy návštěvou u vikáře Brůžka v Přibislavi došel do Borové a jmenem vikářovým pozval nás tři gymnasisty brodské do Přibislavi. Cestou nemluvil než o vznešeném povolání kněžském; v Přibislavi pak v zahradě farní, ležící na vysokém břehu nad krásným údolím sázavským, uchvácen byl takovým zápalem vypočítávaje vše, co řádný kněz v prospěch lidu může konati, že nepamatuji, aby byl kdy potom mluvil tak ohnivě a nadšeně.

**) O cestě této činí sice Havlíček několikráte zmínku, nikde však nenalezli jsme vylíčení její v jeho pozůstalosti; co tu o ní pověděno, pochází ze zprávy dra. Gablera.

*) O povaze těch, kdo tehdy vstupovali do semináře pražského, napsal Havlíčkův

Tato stránka života seminářského líbila se ovšem Havlíčkovi nejlépe. Vlastenecký jeho zápal, jenž tehdy celou jeho mysl uchvacoval, nalezl tu mnoho příbuzných duší; byliť mezi chovanci tehdejšími jinochové, kteří později prosluli činností spisovatelskou a větším dílem posud zdárně pracují v oboru svém: Václav Zikmund, zesnulý Inocenc Frencl, V. Kratochvil, děkan Kasper, Fr. Mudra a Fr. Řezáč byli tehdy mezi předními žáky v rozličných rocích a stali se zvláště poslední dva Havlíčkovými milými druhy. Ve společnosti této vyšlehl humor Havlíčkův neodolatelnou mocí; oni učinili tento rok Havlíčkovi na vždy milou vzpomínkou.

Ostatní stránky života seminářského činily mu ovšem mnohem méně radosti. Duch vládnoucí shůry tehdejším semeništěm kněžstva pražského nebyl nikterak příbuzný s tím, jenž se nadšené mysli Havlíčkově zdál býti duchem právě křesťanským.

Vrchním správcem celého ústavu byl rektor Büttner, muž starý a dobromyslný, jenž však jsa pro velké stáří přítelem pohodlí a té doby již téměř zúplna ohluchlý, nemohl skutečně říditi otěží závodu tak rozsáhlého, i přestával na řízení tak zvané ekonomické správy. Pod ním byli postaveni dva nižší dozorcové, préses P. Antonín Rost a vicepréses P. Plaucar. Dozorství nad učením a chováním se žactva bylo takořka zcela v rukou jejich. Přihlížeti k tomu, aby v čas vstávali a lehali, studovali a si odpočinuli, aby ve všem šetřilo se pořádku a kázně, k tomu byli tito présesové. Nedělili se však rovnou měrou o vládu seminářskou: P. Rost jsa výše postaven a pohyblivější i účinlivější než P. Plaucar byl řídícím duchem mezi čtyřmi zdmi seminářskými.

P. Rost, ač rodem Čech, byl smýšlení protinárodního, i odvracel slovem i skutkem kde koho mohl od čtení českých knih a časopisův; jedinou jeho snahou bylo, aby mládeži vštípil onen smysl náboženský, jenž pohřižuje se v mystickém rozjímání, v životě pak jevívá se co plané růženečkářství. Nebyloť se čemu diviti, že z mládeže chtěl vychovati co nejvíce přívrženců svých snah; a poněvadž probudilí vlastenečtí jinochové pojímajíce křesťanství z plodných jeho stran vyhýbali se jeho svůdným sitím, bylo mu národní jejich snažení tím protivnější. Nalézal pak mezi slabšími hlavami vždy některé věrné, kteří ať si z přesvědčení, ať k vůli přízni jeho snah účastníky se činili, od ostatních nehrubě lichotivým názvem Rostiani jsouce znamenáni.

P. Plaucar, rodem z Poličky, předčil důmyslem a učeností nad oba představené; ale podřízené jeho postavení a chování v mnohém malicherné a titěrné nedalo mu dosíci toho působení, kteréž by jeho duchu bylo slušelo. Ve správě podobných závodů potřebí kromě zdravého rozumu a rozsáhlých zkušeností zvláště charakteru přímého a pevného, jenž sám sebou v mládeži budí úctu a příchylnost, jenž prohlížeje ve všem k vznešenému účelu umí říditi směr nevšímaje si malicherných věcí, aspoň nikdy pro ně netýraje. P. Plaucar měl však přese všecky výtečné vlastnosti ducha slabost, že o všech i sebe nepatrnějších věcech věděti chtěl, že mladíky příliš bedlivě stopoval a tím se jim často nenáviděným, ještě častěji směšným činíval. Že mládež tehdy nechovala k němu přílišné úcty, viděti nejlépe z přezdívky, kterou ho poctili nazývajíce ho vůbec „ficínkem."*)

Rost činil se svými věrnými s t r a n u dosti silnou počtem, méně duchem a vážností. Proti této stála pak strana, která hledajíc v povolání kněžském uspokojení vyšších tužeb domáhala se i hlubšího pojímání učení křesťanského; její hlava byla mimo seminář — P. František S c h n e i d e r, tehdy učitel náboženství na školách polytechnických a náměstek ředitelův při škole reální. Schneider byl důmyslným a činným přívržencem katolického filosofa Bernarda Bolzana; hlavní úkol filosofie jeho, aby vedla rozum ku poznání potřeby zjeveného náboženství a ukázala, že ná-

„Slovan" r. 1851: „Do theologie vstupovali tenkráte (před r. 1848) mladíci, jež studia filosofická na vysokém učení pražském se skvělým výsledkem absolvovali a se studujícími druhých fakult směle měřiti se mohli. Velkou část nadějných kandidátů těchto nevedla do semináře touha po třpytících se infulích, doktorských kloboucích, tučných prebendách neb dokonce missionářských růžencích. Nikoli! O n i š l i o d h o d l a n ě p r a c o v a t n a v i n i c i n á r o d u s v é h o, j e j ž v z d ě l a n c i j i n ý c h s t a v ů c h a b ě o p o u š t ě l i."

*) Odvozeno od slova v í c e (préses). Přezdívka tato provázela ho po všecka léta činnosti vícepréseské.

boženství toto nemůže býti jiné než katolické, přijal i Schneider za svůj a po mnohá léta působil vydatně netoliko mezi žáky svými, než i mezi chovanci arcibiskupského semináře. Hlubší hlavy mezi dorůstajícím kněžstvem chodívaly — obyčejně ve čtvrtek odpoledne — k mistru svému i rozmlouvali tam o všem, co se jim právě naskytlo. Tu vyslovovali pochybnosti, které v nich to neb ono učení zbudilo; jindy žádali poučení o věci, která jim zůstala temná; jinde zase sdíleli se s ním o všeliké strasti a trampoty,*) hledajíce u něho útěchy a úlevy. Návštěvy u Schneidra mívaly ráz rozmluv sokratických: kdo si přál poučení, vyložil stručně, čeho si přeje a Schneider začal ihned rozmluvu veda tázajícího se střídavými odpovědmi a otázkami k cíli. Obcování s tímto mužem rozumu a srdce výtečného osvěcovalo i povznášelo všecky mladíky k němu docházející a mnozí z nejvýtečnějších kněží našich vzpomínají podnes vděčně hodin u něho trávených přičítajíce mu hlavní zásluhu všeho dobrého, co vykonali. Tohoto kruhu Schneidrovského byli tehdy hlavními účastníky Fr. Řezáč, Fr. Mudra, V. Kratochvil; Havlíček ač byl též vřelým ctitelem Fr. Schneidra, přicházel k němu jen zřídka.

Učení theologické samo zaujalo zúplna mysli Havlíčkovy. Té neunavné píle a horlivosti, které jsme se obdivovali v obou rocích studií filosofických, není při něm nikterak znamenati při učení se theologii. Sluší ovšem uznati, že nauky v prvním roce theologie vykládané duchu jeho ve všem ke skutečným potřebám přihlížejícímu a toho, co v životě neprospívá, málo vážícímu nemohly se již samy sebou líbiti. Byly pak dva předměty: obecné dějiny církevní a úvod v studium starého zákona, při čemž vykládali se židovské starožitnosti a jazyk hebrejský. Havlíček měl v studiích historických veliké zalíbení; ale církevní dějepis unavoval paměť jeho nesčíslným množstvím různých sekt kacířských, jichžto učení vštěpovati si v paměť zdálo se mu zbytečným namáhaním. Aniž pak nalézaly při něm židovské starožitnosti s jazykem hebrejským větší přízně. Tak se není lze diviti, že učené výklady o všelikých heresiích a o rozmanitých zvláštnostech vyvoleného národa jenom na polo poslouchal a i čas, jejž musil ve škole tráviti, všelikým spůsobem kratochvilným vyplňoval.*)

Však činný duch jeho nezahálel, ač nenalézal dostatečného zaměstknání v učení nařízeném. Ano snaživost Havlíčkova jeví se rovněž skvěle jako v létech minulých, ovšem cestami jinými.

Havlíček byl nyní netoliko uvědomělým Čechem, ale i Slovanem; úmysl jeho nenesl se pak toliko k ústnímu poučování lidu, nýbrž již i docela určitě a jasně i ke spisovatelství. Aby pak účelu tohoto dosáhl, jal se tehdy s neobyčejnou pilností učiti se všemu, čeho se mu vidělo býti zapotřebí k důkladnému poznání i ducha národu českého i všech národův slovanských. Naučiti se důkladně českému jazyku, potom i všem ostatním slovanským, poznati mravy i obyčeje, písně národní, bájesloví, dějiny politické i literní všech národův slovanských — ten byl jeho plán v semináři pražském vzdělaný, jejž přičinlivý a důrazný jeho duch ihned uváděl ve skutek.**)

---

*) Jak si v takových případech počínal P. Schneider, vypravoval nám ctihodný kněz, přítel Havlíčkův, jehož jmeno však nejsme oprávněni uveřejniti. Přijda jednoho dne k Schneidrovi toužil mu trpce rozličného týrání, ježto musel snášeti od správy seminářské. Vyslechnuv všecko pozorně tázal se P. Schneider krátce: „Chcete býti knězem?“ „Chci.“ „Chcete-li býti knězem, nesmíte takových věcí příliš vážiti; či se domníváte, že až budete ve správě duchovní, budou vás zavinovati do plének?“

*) Zajímavý pozůstatek takových zábav jest čtvrtka papíru, na níž dole pozdějším písmem Havlíčkovým napsáno jest: „V semináři r. 1841 ve škole“. Na listě tom sestavil si 24 spůsoby, „jak by se mohlo po důchodu kleť a zavěrovať. Sestaveno mistrem Karlem Havlem Borovským.“ Tyto jadrné spůsoby překládal pak na jazyk německý, při kterémžto díle musil dvakrát připsati unübersetzbar, a dvě zcela vynechati. Dále tam jsou zapsány „Zdvořilosti a poklony“ ovšem ve smyslu ironickém, jichž jest osm, z nichžto šest opět přeloženo jest na jazyk německý. Není pochybnosti, že také mnohý epigram na P. Rožně, ač o tom není zvláštního připomenutí v rukopisech, povstal v takových prázdných hodinách.

**) Nemůžeme dáti věrnějšího obrázku této úsilovné pilnosti Havlíčkovy než

S největší horlivostí usiloval, aby se naučil jazyku českému. Vědomosti, kterých si přinesl ze škol nižších, byly ovšem dosti chatrné; cítě to, pustil se zvláště v druhém roce studií filosofických s nevšedním zápalem do učení se jazyku mateřskému, v semináři pak s neobyčejnou vytrvalostí jal se následovati rady Jungmannovy, čítal bedlivě českou biblí a dosáhl za jediný tento rok takové obratnosti a správnosti v českém slohu, že se vyrovnal i lepším spisovatelům ano nad největší díl tehdejšího spisovatelstva patrně předčil. Kdo soudně přečte báseň jeho sepsanou ke dni 24. června 1841 na oslavení jmenovin prof. Jana Kř. Smutka a Jana Kř. Mařana a porovná ji co do jazyka s plody tehdejších básníků, uzná nestranně, že kromě Fr. Lad. Čelakovského a K. Jar. Erbena, jenž tehdy jenom několika osamělými básněmi znám byl, Havlíček jadrností a správností jazyka aspoň rovnal se všem našim veršovcům.

I později, když jazykem českým vládl tak obratně jako málo který spisovatel, nespouštěl se chvalitebného zvyku čítati zvláště v ranních hodinách kusy z biblí a kochati se v jadrné, ryzé řeči její; zůstal až do posledka, čím se v Tyrolských elegiích sám nazývá, „čtenářem biblí.“

Krom toho pak zvláštní píli obracoval k studování písní národních, jejich jazyku i míře, což pak později zvláště v době brixenské s neobyčejnou vytrvalostí dále veda sestavil si úplný přehled písní českých národních ve sbírce Erbenově podaných.

Že kromě jazyka českého učil se najednou všem ostatním hlavním jazykům slovanským, svědčí o neobyčejné horlivosti, s nížto se věci chopil; šlo mu patrně především o to, aby porozuměl písním národním a vůbec knihám ve všech slovanských jazycích psaným a toho dosáhl zúplna za r. 1841 a 1842, četl snadně knihy v kterémkoli slovanském jazyku

---

opíšemeli vlastní jeho rukou psané „Rozvržení prací na celý týden“:

Dny	Od 5 do $^1/_2$6	$^3/_4$6–6 (Každého dne se přečte jedna neb více národních slovanských písní a naučím se jí nazpamět a to bude:)	od $^3/_4$7–8	od 10 do 11	11–12	1–2	4 do 6	6–7	od $^3/_4$ na 8 — $^1/_2$9	$^3/_4$9–10
Pondělek	Ilirsk.	Srbská					Mluvnice česká		Čtení české	Mluvnice ruská
Outerek	Bible	Česká		Matematika			Slovanské národní písně		Zeměpis slovanský	Polská řeč
Středa	Řeč polsk.	Ruská	Dějiny české				Historia národův slovanských		slovanská literatura	Ilirsk.
Čtvrtek		Srbská	Česk.				Porovnání mluvnic slovanských		Čtení české	Přehled týhodne
Pátek	Bible	Slováčká	Národní písně		Matematika		Archaeolog. hebr.	Mluvnice hebraj.	Čtení české	Mluvnice hebrajská
Sobota		Jinoslov.	Mluvnice hebrajský	Matematika		Archæologia hebraica	Historia všeobecná		Česká litt.	Česká
Neděle	Bible		od 6–7 Dějiny české	Matematika			Mluvnice arabská		Čtení latinské	Ilirská

K vysvětlení této tabulky budiž doloženo, že dle pořádku tehdejšího chovanci seminářští vstávali o 5. hodině v zimě v létě; o 9. hodině večerní mělo se jíti spat, což však nevykonávalo se přísně a postačilo, když po 9. hodině bylo ticho, t. j. kdo ještě déle studovali, nesměli překážeti těm, kdo šli spat. Že od 8. do 10. hodiny ráno a od 2. do 4. odpoledne není v tabulce ničeho, vysvětluje se tím, že to byly hodiny, kde musil býti ve škole, kde tedy nebylo potřebí nižádného zvláštního ustanovení.

složené. I dějiny slovanské, zvláště pak starožitnosti z výtečného díla Šafaříkova pilně studoval.

Že i jazyk latinský a mathematika nalézají se mezi náukami, kterým v semináři věnoval některý čas, jakož i že chodil do přednášek prof. Vietze o dějinách rakouských, ukazuje, že přese všecku horlivost v slovanských studiích uměl ceniti spravedlivě i váhu a důležitost náuk obecně vzdělavacích.

Uprostřed usilovných prací, jimižto vzdělával se za schopného dělníka na roli národní a církevní, stal se v jeho mysli převrat, jenž musil — dříve či později — vésti jej na jinou cestu než byla ta, na nížto měl dostati se kněžským seminářem.

Prvotní, řekli bychom nejstarší příčinou, že Havlíček odhodlal se k stavu duchovnímu, byly hluboké dojmy, které v mysli jeho dětské a pacholetské učinilo vzorné působení dvou kněží, které ještě v dospělém věku kladl v srdci svém na roveň s otcem, „starého vikáře" a P. Serbouska.

Vroucí láska k vlasti, která touž dobou srdce jeho opanovala, líčila jeho ohnivé obraznosti povolání kněžské jakožto jedinou cestu, kterou by mohl provesti vznešené ideály své, pracovati ušlechtění, ovšem pak i o povznešení národu svého. Když pak vstoupil tam, kde ideály měly začínati uskutečňovati se, kde měly nabývati podoby živé, tu potkal se s trpkým sklamáním! Čím ohnivěji a nadšeněji vylíčil si napřed budoucí povolání své, tím hroznější musil býti účinek všední skutečnosti, která jej příchozího do temných chodeb semináře pražského vítala. Co tam spatřil, nemohlo ovšem nikterak činiti zadost jeho ideálům. Měl v mysli hluboce vyrytý obraz kněze, jenž ozbrojen jsa mečem rozumu a lásky kráčí pevně a věrně v čele lidu sobě svěřeného za vyššími účely lidskými. A tu shledal ve správě ústavu, jenž měl býti průpravou k onomu vznešenému povolání, lidi všední, bez vyšších snah, prosté všeho nadšení, ježto rodí skutky velké a šlechetné. Jest mimo všelikou pochybnost, že holá tato skutečnost hnula mocně celou myslí Havlíčkovou.

Jaká byla povaha jeho, působil zajisté pohled na skutečné neřesti a nešvary mnohem vydatněji v jeho přesvědčení než sebe důmyslnější a důkladnější pojednání o nedostatcích zřízení církevního by bylo učinilo.

Jest pak v té příčině velmi zajímavé, že listův, psaných ze semináře nevane nikterak tak vroucí nadšení náboženské jako z listův psaných před vstoupením do semináře; ano čteme v listě psaném dne 15. května 1841 matce, v němžto líčí nepřehledné zástupy poutníkův svatojanských: „Mám radost z toho lidu, když přijdou do kostela, nevědí kam by se dříve dívali, nebo náš (t. j. seminářský) kostel je velmi krásný, celý kostkovaný mramorem vydlážděný, a tu zaslechnou shůry zpěv náš, tu se na nás dívají a diví se tomu množství klerik, a dnes k tomu ještě rektor z čepicí svou, to budou teprvé míti podívanou. Když tak vidím horlivost dobrého lidu, horším se, že vedle toho musím dívati se k nehodnosti mnohých z nás, kterou tak mnoho se kazí."

To by byly ovšem velmi slabé známky, že se v mysli Havlíčkově děla změna. Jsou některé zřetelnější.

V denníku, jejž spisoval si v semináři,*) líčí Havlíček přímě a ohnivě onen veliký obrat, jenž té doby v jeho mysli šel před se; i jest to obraz uchvacující, jejž tu jinoch devatenáctiletý o vnitřním zápase vylíčil:

„Zpomněl jsem si, jak jsem co malý klučina v Borové na roráte chodíval, jak ten malý kostelíček nacpán býval samým známým lidem českým a jak pan farář sotva k oltáři se protlačiv hlasitě s lidem zanotoval: „Rorate coeli!". Byla to jediná příležitost, kdy on spolu zpívával. Zpomněl jsem si na to u svatého Klimenta na oratorium — sám teď jsa bohoslovcem, a zabolelo mne cosi! . . . Však vím co.

Na den sváteční matčina jmena (t. j. dne 19. března) poslední útok učinilo křesťanské náboženství na mne proti ukrutné nevěře — a ta nevěra, kat můj a ukrutník — zvítězila! — Dnes v chrámě připadlo mi, jak mám její svátek světiti. Matku miluji, a když miluji, miluji hodně! — První tedy myšlénka má byla na modlitbu; cit pudil mne modlit se — tu nastal boj, rozum za dětinství to vyhlašo-

---

*) Také tento zlomek nenalézá se v pozůstalosti Havlíčkově; ale opis laskavostí p. Soběslava Pinkasa nám podaný má všecky známky vnitřní pravdivosti do sebe.

val! Může modlitba tvá — ptal se — jakou změnu v opravdovském světě spůsobit? Nemodlíš se jen pro své uspokojení? — Hoj, kdož by to stádo myšlének, co hlavou mou se prohnaly, teď vypsati mohl? Kdo umíš ducha lidského posuzovati, uznáš, co ve mně vřelo! Napsat to nesnadno — — — Konečně umínil jsem si, že o duševních záležitostech počnu přemítati a takto zdokonaluje se, že nejlépe oslavím svátek své matinky!" —

Ježto z místa tohoto mluví zoufalý bol duše zápasící o to, co jí nejdražšího, zápasící marně, jeví se v místě o něco pozdějším opět jakýsi klid a odhodlanost setrvati na cestě, kterou si vyvolil: „Dnes byl jsem u přijímání! Bůh ať mne sílí. J a k j s e m z a p o č a l — n e c h ť d o p ř á n o m i k r á č e t i d á l e. Stý díl jen když toho provedu, co mi jak chrám strmí před očima, tož dosti dovedu."

Avšak byla to jenom resignace okamžitá, ježto za nedlouho ustoupila mocným proudům myšlének a citů protivných naň dorážejícím. Úkol vlastenecký, národní, jejž posud hodlal konati zároveň s úkolem křesťanským, nutil jej na jinou cestu. Vyjádřiv sotva resignaci píše ihned dále: „Láska k vlasti a Slovanstvu brojí ve mně proti právům člověčenstva! Římské dějiny mne pokazily — — Křesťanské náboženství a hlavně matka má vychovaly mne k vlídnosti; rozum však a opět láska — ten plamen srdce mého — káže mi nevlídnost — a na tuto stranu se nakloniti musím!!! — Tak tomu buď! K lásce přiznává se mnoho lidí, jeden ať pro l á s k u n e l a s k a v ý m se stane. Hurrá! Dejte mi železo! Hurrá! — A ještě ta těžkost! Křivdu nerad snáším a nyní kde učím se udušovat měkkou lásku a citlivost, držán bývám za hrubce! — Bože! jaký to konec se mnou vezme! — Houpám se, houpám!"

Chovaje v sobě úmysly obrovské, jichžto břímě na mysl jeho naléhá, cítí důtklivěji, že se mu nedostává druha, věrného, rázného přítele, jenž by hotov byl kráčeti s ním odhodlaně a pevně za týmž účelem. Ohlížeje se mezi známými vyslovuje žhoucí touhu po příteli, jenž by vyplnil jeho srdce:

„Dosavad jsem žádného nenašel, abych jej mohl tak milovati, jak mne srdce pudí. Tak se mi zdá, jako bych měl srdce pořád rozevřené k lásce a jak by žádný tam nevstupoval! jak bych nikoho do něho zavříti nemohl. V některé chvíli myslím, že již tam kohosi mám, — avšak brzy zas prázdno — připraveno pro příchůdce. Napadlo mi dnes, že to snad bude můj malý bratřík! Dejž Bůh! Neboť tu prázdnotu déle nevytrpím. Gigrl a Gabler mi začínají vypadávat ze srdce, aniž ho kdy docela opanovali. Myslil jsem že zde v semináři naleznu někoho. Ovšem nalezl jsem, ale jen tak napolo: Šk . . . . tuze lichotivý a to mne zahání — Kl . . . . . v myšlénkách děcko, plný předsudkův, kteréž kdesi na slovo přijal a teď se jich drží a nespustí. Ř . . . . . tuze předložitý, tuze uctivý — jedná více dle hlavy, málo ze srdce . . Frenzl (ačli mu křivdu nečiním) nezdá se mi být upřímným — a Mudra? No, Mudra, ta dobrá, dětinská duše, v níž jak v otevřené knize dle vůle čísti se může. K tomu ovšem že srdce mne táhne — ale ku podivu, že mysl a rozum činí mně v tom překážky! — Já divoký, odhodlán vrahům hlavy sraziti a rozsápati na kusy to plémě vyzáblých tváří — a on, jako beránek očekává, až pak bůh sám tomu konec učiní.

Oh, jen jedno srdce, jak mé ať též tak bojuje a spokojen budu!

Ten Mudra! — Přírodo, proč jsi mu nedala červenější krve? Proč ne jiskrných očí — proč ne zavalitějších oudů? — Mohli jsme trónem spolu zatřásti — mohli hnát útokem na ty hradby . . . a tu se naň dívat musím jak na krásnou jen květinku! Líbí se mi, v rukou ji nosím — ale nemohu okolo krku, okolo pasu ji obejmout! Jak bychom já a on mohli jedna duše býti? On odhodlán za jinými hlasateli pokoje jíti — kdežto já sám jsa svým během v těch věcech neočekávám jiných vůdců, jiné pomoci, krom vlastní vůle, vlastní síly své. Sám toliko na bedrách vleku ukrutnou myšlénku, kterouž mi láska vštípila jinou lásku ze srdce vypudivši — a to srdce na tu lásku k vlasti jaksi s úžasem hledí . . ."

Obraz tento mocným štětcem vyvedený představuje nám zápas, který v mysli smělého k životu samostatnému probouzejícího se mladíka vedou fantasticky obrovské myšlenky a záměry s ideálem jeho mládí, líčí tuhý boj, jejž náboženský cit a nelítostivý rozum, s živostí jen tam možnou, kde líčící byl sám předmětem krutého zápasu. Jak psychologický pravdivé jest vylíčení toto, nejzřejměji vysvítá z toho rysu, jenž náboženství v boji stísněnému volá na pomoc matku — tento

zdroj nejčistší lásky proti chladnému rozumu.

Zde jest posud zápas, i ač vidět, kam se kloní vítězství, nemůže se říci, že by boj již byl dobojován; nebo mezi zoufalými výkřiky slyšeti i hlas, jak se zdá, klidný a pevný, jenž jakoby zvěstoval vítězství idey náboženské.

Leč ani tu nezůstaneme v pochybnosti, přečteme-li si jiný list,*) na němžto složil novou „V í r u, N a d ě j i, L á s k u“:

„Věřím v Boha, otce, všemohoucího, stvořitele nebe i země. Věřím, že o něm nebudu nikdy nic jistého vědět, a věřím, že by to pošetilost byla přít se, kolik má vlastností. —

Věřím v Krista, syna člověka, učitele našeho, jenž se počal z Marie, pod Pontským Pilátem trpěl, ukřižován umřel. Věřím, že jen z nouze a pro hloupost židovskou se jmenoval synem božím, že ale sedí na pravici boží, věřím. Věřím v svatých obcování,**) v život věčný. Amen.

Nedoufám ničehož, neb nic z toho, co Římská církev doufá, nepotřebuji a byť bych potřeboval, dosáhnouti nemohu. Hříchy mi Bůh odpustiti nemůže, a kdo by to myslil, ovšem si ulevuje, ale Božstvu i lidstvu se rouhá. Ani zatratit ani odměnit mne Bůh nemůže a nechce. Já sám se mohu zatratit a odměnit sobě (v jiném smyslu) —

Miluji, ale co nevím, za zásluhu si to nepokládaje, neb láska se mnou srostla jako květ se stromem. Ale Boha nemiluji, neb ho jen ctít mohu, ale ne milovat. Též veškeré lidstvo nemiluji, neb mnozí lásku nezasluhují; nepřátel milovat nemohu, aniž jich Ježíš miloval, ačkoliv tak praví, neb jiná věc někoho milovat a opět jiná o dobré péči mít. Láska se neplatí po penízkách a kdo praví, že celý svět miluje, ten ani nezná lásku a pošetile mluví.“

Toto vyznání „Víry, Naděje, Lásky“ staví se již přímo proti z j e v e n é m u křesťanství, přijímajíc toliko to za pravdivé, co pouhý rozum chápe — tímto přesvědčením octl se Havlíček již vně církve katolické; toto přesvědčení musilo jej nevyhnutelně vyvesti z kněžského semináře na jinou dráhu.

Bystrý duch Havlíčkův poznal zajisté záhy, že proměněné smýšlení nedá se nikterak srovnati s povinnostmi pravého kněze a přímost povahy jeho nebyla by nikdy snesla nehodné lícoměrnosti, kterážto vykonává skroušeně prázdné obřady. Proto již záhy přátelům svým mimo seminář, Gablerovi a Girglovi, říkával, že „v semináři nevydrží“ a již asi v měsíci červnu 1841 věděli, že vystoupí.*)

Úmysl tento však hodlal oznámiti teprvé na začátku školního roku 1841—42. Že poněkud váhal učiniti krok rozhodující, dá se ovšem tím vysvětliti, že mu musilo býti dosti příkré přiznati se rodičům, kterak se mu stav duchovní, jejž si vyvolil s takovým nadšením před nedávným časem, zúplna zprotivil; ano vyznání takové musilo se mu státi tím nesnadnějším, že vlastních příčin rodičům svým, zvláště pak zbožné matce, nemohl ani vyložiti.

Z nesnází takových vytrhlo jej představenstvo semінářské. Nebylo správcům ústavu tohoto nikterak zapotřebí zvláštní bystrosti zraku ani ducha, aby poznali, že cesty tohoto smělého mladíka nedají se srovnati s cestami, jimiž měli vesti mládež sobě svěřenou.

Chování se jeho k nim bylo příliš samostatné a hrdé, aniž bylo se nadíti, že by se kdy obrátilo v jinou stranu; ano tak smělý byl tento mladík, že neostýchal se dělati vtipy o vznešené vrchnosti a skládati epigramy na samého velkomocného présesa, epigramy oplývající bujným, perným, často až příliš řízným vtipem, které potom ostatní chovanci se zvláštním zalíbením opakovali.**) Také mnohý žert, jejž provedl se spolužáky, zdál se býti přísným dozorcům nemístným a nepříhodným. Neméně bylo jim proti mysli, že náuk předepsaných nehrubě si všímal čině jenom tolik, kolik musil, aby jakž takž obstál, ježto jiné předměty nepotřebné neb i přímo závadné pěstoval se zvláštní pilností a zálibou. Byloť jim dobře povědomo, že učí se jazykům slovanským, ba i r u s k é m u, jenž jakožto jazyk národu schismatického jim byl znamením smýšlení nedosti katolického; věděli, že i mezi druhy svými jest šiřitelem

*) Lístek oktávový, psaný rukou Havlíčkovou, starým pravopisem a na konci připsáno pozdějším písmem Havlíčkovým: V S e m i n á ř i 1841.

**) Zde byla napsána slova „v hříchů odpuštění“, ale jsou přetrhána.

*) Vlastní slova dra. Gablera.

**) Epigramy na P. Rosta (Rožeň).

smýšlení nebezpečného. Nádoba byla plná, o jedinou krůpěj více a musila přetéci.

Dne 24. června r. 1841 slavili oba profesoři prvního roku, Jan Smutek a Jan Mařan jmenoviny své; chovanci prvního roku umínili si povzbuzeni jsouce Havlíčkem oslaviti je spůsobem méně obyčejným. Měla se jim podati česká óda pěkně vytištěná a složiti ji měl Havlíček. Byla to báseň zcela zvláštní. Od té doby, co se gratulační básnictví pěstuje, nedopustil se snad příležitý veršovec větší smělosti, než Havlíček za tehdejších okolností. Báseň jeho klasickým rozměrem (veršem alkaickým) a jazykem plamenným hlásala světu základní myšlénku učení slovanského, že sestárlý západ evropský musí ustoupiti mladému, jarému Slovanstvu.

Ač západ vetchý v neklidě vrávorá
Plodův mudráckých z Kristova objetí
Moc vyrvav se; ač mu jiskra
Chladne svatá v rozumech ochablých:
Bystré Slovanstvo jiskru drahou, Bohem
Zvoláno, přejmouť v nezkalená prsa
Vědu ji pěstovavši zdárnou
Obnovenou svede zář na východ.

Křesťanské roucho, v kteréž oblekl Havlíček myšlénku, nepřičinilo ničeho k tomu, aby se stala příjemnější urputným nepřátelům všeho slovanského, byť bylo světské neb církevní.

Velmi nemile dotkla se báseň i jednoho z těch, jimž na oslavu byla složena: Jana Mařana.

Napsal totiž mladistvý, neopatrný pěvec i tyto řádky:

Dopřálo vážní Vám nebe mistrové
Uměn posvátných šlechtiti Slávii:
Ne díky, Vám jenom zdar může
Zásluhu odplatiti přeslavnou.

Klidný čtenář nespatřil by v tom ničeho, leč že vděčný žák blahořečí učitelům svým, že jim Bůh dopřál umělosti vzdělávati, šlechtiti mládež českou, a tím národ český (Slávii). Ale profesorovi Mařanovi bylo asi povědomo, jak zlomyslné vykladače nalezne oda Havlíčkova na rozličných „vysokých místech“*) i spatřoval v tom velmi nebezpečnou poklonu, když se mu řeklo, že šlechtí Slávii, či vychovává schismatiky. Aby se sebe svalil všeliké podobné podezření, jímž ovšem byl zcela nevinen, odmítl ihned druhého dne, přijda do kolleje, tuto poklonu se vší určitostí od sebe dokládaje, kterak prý se domnívá, že k takovým řečem nedal se strany své nižádné příčiny. Aby pak dodal důrazu slovům svým, choval se od té doby k opěvovateli svému s patrnou nevlídností, z čehož přátelé Havlíčkovi v semináři — nevědouce o tom ničeho, že Havlíček hodlá sám opustiti seminář — netušili mu ničeho dobrého. Jak pohlíželi na tyto okolnosti nejupřímnější druhové Havlíčkovi, svědčí lístek, jejž František Mudra odešed po zkouškách o několik dní dříve na venek z rodiště svého Lišně dne 29. července 1841 psal příteli svému do Prahy, v němžto na konci praví: „Nyní nezbývá nic nežli Vám ještě trochu štěstí přáti na Pana Jana Křtitele Mařana, aby snad se vám nechtěl mstít za to, že jste ho přivedl v podezření jakoby on Vám kacířství přednášel. Přeji Vám tedy, aby u jeho přítomnosti ústa Vaše se podobala Palestýně, která mlékem a medem oplývala — jimiž byste ho podmazal.“

Přání „dobré duše“ Mudry nevyplnilo se; Havlíčkovi dostalo se při zkoušce z jazyka hebrejského a z výkladu Starého zákona — druhé třídy. Co z této druhé třídy sluší přičísti snaze zkoušejícího, aby se očistil z podezření v jeho okolnostech ovšem nad míru nepříjemného, a co nepřílišné píli zkoušeného, jest nesnadno rozhodnouti. Doložíme toliko, že dle zpráv mnohých bývalých chovanců semináře pražského špatná známka z hebrejštiny byla skutkem velmi vzácným,*) tak že po mnoho let nebýval jí nikdo obdařen; i Mařan býval velmi mírným soudcem posluchačů svých, jichžto hebrejská učenost jen velmi zřídka zabíhala dále než k dosti chatrnému čtení několika kusů hebrejských a odříkání latinského překladu, jemuž se naučili z paměti. Nesnadno si mysliti, že by Havlíček nebyl dosáhl ani té

---

*) Jak směšné bylo tehdejší počínání vysoké policie rakouské u věcech slovanských, toho rozkošný obrázek vylíčen jest v posledním spise paní Podlipské.

*) Slyšeli jsme od kněží, kteří bývali žáky profesora Ullmanna, jenž po mnohá léta vyučoval hebrejštině, kterak posluchačům svým vypravovával, že za všecka léta dal toliko jednomu posluchači dvojku z hebrejštiny a kterak prý později uslyšev tohoto posluchače pěkně kázati, ještě toho želel, že mu kdy dvojku dal.

nizounké míry, které se vůbec užívalo, a které dosáhli i nejslabší jeho spolužáci.

Zlé vysvědčení z hebrejštiny stalo se představenstvu seminářskému žádanou pákou, aby nemilého chovance dostali z místa, na němž se jim stal tak obtížným.

Dne 9. září došlo Havlíčka v Brodě Německém psaní rektora Jana Büttnera dané 7. září, jímž tento mu oznamoval, „poněvadž za pobytu svého v semináři velmi málo povolání k stavu duchovnímu ukazoval, zabýval se více s předměty mimo obor náuk theologických a proto z nedostatku pilnosti dostal druhé známky z hebrejského a z výkladu Starého zákona, poněvadž prý krom toho velmi lehké zásady (sehr leichte Grundsätze) jevil, vidělo, prý, se Jeho Arcibiskupské Milosti po zprávě o chování alumnův vyloučiti ho z semináře."*)

Ačkoliv pak Havlíček vrátil se z cesty církevní již po roce, nezůstal rok ten bez mocných a trvalých následků v jeho mysli, ano smíme říci, že bez desíti měsíců, které prožil v semináři, nebyl by se stal tím, čím jej vidíme, že by jeho veřejná činnost byla měla namnoze jiný ráz, jinou barvu. Seminář učinil jej na celý život čtenářem biblí a zásobil jeho ducha mocnými obraty i obrazy biblickými, které ve spisech jeho potkáváme; v semináři poznal ono mechanické, všeho ducha prázdné pobožnůstkářství, které mu bylo nade všecko protivné; v semináři roznítilo se v něm ono neukrotitelné záští proti veliké líconěrnosti; rok seminářský naplnil mysl jeho přesvědčením, že ústrojí církevní potřebuje opravy od kořene, má-li se církev vrátiti k velikým účelům svým; slovem rok v semináři pražském přičinil nejvíce k tomu, že Havlíček v činnosti své pozdější obrátil zřetel i k věcem církevním a vší mocí usiloval a jejich napravení.

*) Podle soukromého tohoto přípisu rektorova stůj zde úřední vysvědčení o zachovalosti, jež týž rektor Havlíčkovi o měsíc později vydal: „Wohlverhaltungszeugniss. Von Seite des fürsterzb. prager Seminär (sic) wird dem Havliček Karl auf sein Ansuchen das Zeugniss ertheilet, dass er sich während seines einjährigen Anfenthaltes im genannten Seminär fleissig auf die Wissenschaften verlegt und einen wohlgesitteten Wandel geführt habe. Urkund dessen meine eigenhändige Unterschrift und Beidrückung des Seminärstempels. Prag am 9. October 1841. Johann Büttner, Probst und Rector des fürsterzb. Seminärs."

III.

Doba soukromých studií a cest na zkušenou.

(Od října 1841 do března 1845.)

Opouštěje pražský seminář arcibiskupský rozžehnal se Havlíček i s luznými sny mládí svého, z nichžto jej drsná ruka chladné skutečnosti vyburcovala. Hloubavý rozum vyvrátil posavadní názor na svět, jejž si přinášel z domova, dětinná víra ustoupila nepokojnému pochybování, z něhož s velikými bolestmi rodilo se samostatné přemýšlení a pojímání světa. Jinoch ještě ne zúplna dvacetiletý jest tu již docela svým — od té doby kráčí cestami, které si volí, nedávaje se ničím mýliti, za cílem zřetelně poznaným, byť i nepochopitelným mysli všední, neb všedními péčemi zaměstnané.

Od této chvíle razil si Havlíček dráhu sám, kterou si tak pevně vyměřil, že nižádné ani sebe větší překážky, ani odpor těch, kdo mu byli nejmilejší, nemohl ho z ní strhnouti.

Chtěl státi se spisovatelem. Nemohl-li hlásati lidu svému slovem živým učení spasitelného, aspoň psané mělo rozléhati se jeho slovo po vlasti a buditi dřímající národ.

Nepříliš uchýlil se od původního úmyslu; chtěl býti blahověstem národu svému, prvé v vážném rouše katolického kněze, nyní v prostém kabátě občanském.

Avšak mladistvý zápal nemohl popříti všeho práva všední potřebě: musil pomýšleti, kterak by si na budoucí dráze, po nížto mohl dojíti veliké cti, ale jak se tehdy věci měly — sotva kterého prospěchu hmotného, zjednal vezdejší chléb.

Bylť okolnosti tehdejšího spisovatelstva českého takové, že nemohl ani odvážiti se, aby řekl rodičům o budoucnost jeho pečlivým, že hodlá státi se spisovatelem. Spisovatelství naše bylo tehdy — čím ovšem posud zúplna býti nepřestalo — pouhým ochotnictvím; kdo spisoval, živ byl od nějakého úřadu neb jiného zaměstnání a spisovatelství bylo to-

liko zálibou, které úřad dodával vážnosti a výživy.

Nastala tedy Havlíčkovi velmi prostá a při tom nesnadná otázka, kterou cestou by se měl pustiti, aby dosáhl toho, bez čeho spisovatel býti nemohl, — úřadu nějakého.

Při tehdejší zmrtvělosti všeho života veřejného bylo i sebe schopnějšímu mladíku dosti těžko dodělati se jakéhokoli postavení. Právnictví tehdy smutné proslulo desetiletou službou bez platu; také lékařství pozbylo již dávno staré pochvaly, že by dávalo „bohatství". Krom toho neměl Havlíček ani k jednomu ani k druhému sebe menší chuti; a jiné řádné cesty, kterou by si schopný mladík, jenž nechtěl býti knězem, po odbytí studií filosofických měl dáti, mínění veřejné tehdy hrubě neuznávalo.

V těchto nesnázích vyhlédl si Havlíček cestu dosti příkrou a koncem svým nehrubě slibnou a skvělou — učitelství na gymnasium. Cesta tato neodváděla ho nikterak od jeho ideálů, vždyť bylo hlavním jeho úkolem učiti národ; krom toho pak viděl na nejednom učiteli pěkný příklad, jak se dá činiti zadost povinnostem učitelským a vlasteneckým zároveň. Gymnasia česká honosila se tehdy Josefem Jungmannem, Václavem Klicperou, Vácslavem Svobodou Navarovským, K. S. Macháčkem, Josefem Chmelou, Fr. Šírem a jinými spisovateli na slovo vzatými.

Takovými úvahami jsa veden Havlíček koncem měsíce září r. 1841 z prázdnin, které do konce trávil co theolog, odjel do Prahy co kandidát učitelství gymnasijního.

Přijda do Prahy, činil hned potřebné kroky, aby se dostal mezi uznané kandidáty učitelství, jimž tehdy auskultanti říkali. Dle tehdejšího obyčeje chodili totiž kandidáti s povolením direktoratu všech gymnasií českých do přednášek k některému profesoru, aby se prakticky přiučili methodě vyučovací, po kterémžto poslouchání nazýváni jsou auskultanty. Auskultant neměl jiné povinnosti než choditi do školy a stopovati výklady profesorovy; dle toho neměl také jiného práva, než že mu dovoleno choditi do školy. Stávalo se však dosti často, že zašloli něco profesora, zkušený kandidát býval požádán, aby ho na krátko zastupoval; ze starších auskultantů ti, kdo již několik konkursů (zkoušek) šťastně odbyli, brávali se za suplenty na delší čas a ti konečně postupovali — ovšem zase po letech — za profesory.

Již dne 9. října r. 1841 napsal Havlíček žádost k c. k. direktoratu gymnasií českých, proboštu Pöllnerovi, aby mu bylo povoleno auskultovat na gymnasiu staroměstském, které tehdy spravoval Josef Jungmann. K žádosti své připojil všecka vysvědčení z gymnasium, ze studií filosofických i z tak zvaných volných předmětů i nadál se, že bude uznán za hodna té „vysoké milosti —" choditi auskultovat.

Naděje tato nevyplnila se. V odpovědi velmi rychle vydané, podepsané již dne 13. října dává mu ředitel gymnasií českých věděti, že se jeho žádosti na ten čas vyhověti nemůže pro přílišný nával kandidátův k učitelství, že však ho vyzývá, aby se podrobil zkoušce konkursu) buď dne 18. neb 25. listopadu a podstoupíli ji s dobrým prospěchem, že bude moci opět hlásiti se.

Byla to první nehoda, ježto jej na této dráze stihla. Havlíčkovi šlo tehdy patrně o to, aby byl neprodleně přijat za auskultanta, ježto doufal, že tím rodiče jeho nové dráze nehrubě důvěřující poněkud upokojí. Výminkou však uloženou bylo vyplnění žádosti jeho jednak odročeno, jednak tou měrou stíženo, že se toho nikterak nenadál. Nepokládalo se tehdy nikterak za věc nevyhnutelnou, aby kandidát podrobil se zkoušce dříve než by byl přijat za auskultanta; ano auskultantství samo bylo připravováním se ke zkouškám. Odpovědí tou přinucen jest Havlíček buď odročiti žádost na neurčitý čas, což mu však poměr k rodičům činil věcí velmi nesnadnou neb podniknouti zkoušku dříve než mohl učiniti nevyhnutelné k tomu přípravy.

Havlíček pustil se cestou druhou. Přípisem dne 21. listopadu žádal za dovolení, aby se mohl podrobiti dne 25. listopadu konkursu rozepsanému o místo gramatikálního učitele na gymnasiu chebském. Zkoužky k dosažení učitelství gymnasijního té doby odbývaly se jenom, když místo nějaké bylo uprázdněno i podstupovali zkoužku všickni, kdo chtěli místa dojíti: ať si byli staří či mladí, ano třeba byli již deset i více konkursů šťastně odbyli.

Zkoušky ty byly písemní; kandidáti, byllі konkurs o místo gramatikální, musili odpověděti k otázkám ze všech náuk,

jimž vyučovalo se v gramatikálních třídách: z jazyka latinského, řeckého, z dějepisu a zeměpisu a z počtů.

Požadavky kromě jazyka latinského nebyly hrubě veliké; kdo znal tolik, co bylo obsaženo v knihách školních o těchto předmětech, nemohl se snadno potkati s nehodou; aby však tyto knihy znal, toho bylo nevyhnutelně potřebí. V tom však právě byla nesnáz Havlíčkovi, jenž neměl kdy vštípiti si v paměť všeho, čeho bylo potřebí.

Vykonav dne 25. listopadu zkoušku konkursní měl za to, že ji odbyl šťastně. Nedostávaliť kandidáti tehdy nižádného vysvědčení, zdali a jak odbyli zkoušku; jedině v tom případě, když chtěli dostati dovolení k soukromému vyučování, dáno jest jim stručné vysvědčení, že podstoupili zkoušku s dobrým prospěchem; příznivé vyřízení konkursu záleželo ovšem v tom, když dostal kandidát místo. Jsa tedy toho mínění, že dostál výmince, která mu byla v odpovědi k jeho první žádosti vyslovena, podal dne 27. ledna 1842 druhou žádost, v nížto dovolávaje se zkoušky dne 25. listopadu 1841 vykonané opakoval prosbu, aby byl přijat za auskultanta na gymnasium staroměstské.

Ačkoli žádost tato podána byla plné dva měsíce po odbytí zkoušky i bylo tedy právem nadíti se, že posuzující profesoři již vykonali úkol a vyslovili zdání své o jednotlivých kandidátech, musil přece čekati ještě půl páta měsíce, než ho došla odpověď. Teprvé přípisem daným dne 13. června oznámil mu probošt Pöllner, že jeho žádosti na ten čas vyhověti se nemůže, poněvadž, prý, zkouška, které se podrobil, od censorův nebyla uznána za dostatečnou."*)

Nezdaření toto dalo Havlíčkovi dosti zřetelně cítiti, jak drsná jest i ta cesta, kterou si nyní vyvolil a jak málo nadějí může dělati si tam, kde pro přílišný nával kandidáty na ten čas pryč posílají. Vida mezi šťastnějšími spolukandidáty nejednu šedivou hlavu, přesvědčil se sám na své oči, že on — dvacetiletý holobrádek může si ještě počkati.

Ostatně nemohlo toto vyřízení jeho žádosti, jakkoli bylo příkré a ve zvláštních jeho okolnostech nepříjemné, dotknouti se cesty, kterou od samého počátku roku s nadšením se pustil, a kterou vytrvale kráčel nedávaje se ničím mýliti.

Jeho mysl byla všecka uchvácena vznešenými myšlenkami o úkolu, jejž si vytkl a roznícena láskou k vlasti tak, že vedle těchto velikých předmětův všecko ostatní bylo mu všedním, jímž opovrhoval. Učení bylo mu jedinou prací a jediným vyražením. Studuje po celý den buď v bytu svém buď v bibliotéce universitní vyhýbal se všeliké zábavě, ano ve své vlastenecké unešenosti pokládal za hřích všelikou zábavu, která by odváděla mysl od velikého úkolu národního. S jakou vroucností pojímal povinnost svou k vlasti, ukazují slova, která napsal v noci dne 13. ledna 1842 do sešitu: „Bože dej mi, abych byl pilným, aby ze mne někdy měli Češi radost." Výmluvnějším ještě svědkem tehdejší jeho zanícenosti jest „Modlitba vlastencova", složená v tichém pokojíku jeho té noci, které se vlastenecké obyvatelstvo pražské hlučně bavilo na „českém bále" na ostrově žofínském, dne 26/27. ledna 1842 o 2. hodině: „Vyryjte do desk železných, že v Praze roku 1842 byl ještě Český společenský bál! — Kde těch Čechů nabrali?

Bože! Můj Bože! nedej nám vyhynúti v otroctví, nám, jejichž otcové se nepodali celé Evropě. Dej nám setrvalost v pracích, a požehnej vše, co započíná čistá láska k vlasti a k slávě velikých otců našich. Nedej vrahům šlapati nám na šije u hrobu otců našich, před nimiž utíkávají otcové jejich, ale smiluj se nad mat-

---

*) Nebude od místa, položíme-li zde odpověď v životě Havlíčkově dosti důležitou doslovně:

Nr. 603.

Ihre vorliegend erbetene Bewilligung zur Auskultirung an dem hierortigen altstädter Gymnasium wurde mit dem hierämtlichen Erlasse v. 13. Okt. v. J. Z. 122 von der Bedingung abhängig gemacht, dass Sie sich der am 25. Nov. v. J. abgehaltenen Konkursprüfung für die Gram. Lehrerstelle zu Eger mit Erfolg unterziehen.

Allein, da diese Ihrerseits abgelegte Prüfung von den Censoren als nicht probehältig erkannt worden ist, so kann Ihnen auch vor der Hand die vorgenannte Bewilligung nicht zugestanden werden.

Die Gesuchsbeilagen folgen zurück.

Vom k. k. Gym. Stud. Direktorate Böhmens.

Prag am 13. Juni 1842.

Pöllner.

kú chudú vlastí naší a rozmnožuj její dobré syny.

„Veliký, dobrý otče! plyň tam nad nimi plesajícími, a odpusť jim, jestli někdy pro milostné usmání jedné dcery české na jho bratří a sester svých zapomínají.

Bože, který si mne obklíčil trápením kolem okolo, který jsi vysoko nade mne postavil všelikú radost a hluboko pode mnú všelikú naději: dovol mi aspoň tuto noc za ně za všechny proklínat naše vrahy!

Dovol mi v oku svém sjednotit zuřivost veškerých jinochů českých!

Dovol mi překročiti meze síly své a dovol mysliti jen na chvíli, jak drtím v rukú všem našim vrahům najednou hlavy a prsa, jen jedno, jen jediné okamžení!!

Svatí duchové...“*)

Zvláštní obraz mladíka dvacetiletého, žijícího jenom sobě, myšlenkám a účelům svým a zamítajícího, odsuzujícího vše, co se k výši jeho snah nepovznáší! Dvacetiletý jinoch plný bujné síly s trpkým úštěpkem směje se českému bálu v Čechách, ježto bodromyslní vlastenci tonou v radosti, že opovržený jazyk český opět ozývá se skvělými síněmi, z nichžto byl tak dlouho vypovězen; té chvíle, když oko všech září v blaženosti, žádá si on, aby se v oku jeho soustředila zuřivost všech jinochů českých. S výše ideálního světa svého shlíží s útrpným politováním na malicherné pachtění těch, kdo pro milostný úsměv zapomínají velikých povinností svých k národu.

Této zanícenosti citu, o které již zlomky z „denníku“ vydávají zřetelné svědectví, hověl spůsob jeho života nevšední měrou. Havlíček byl uprostřed velikého hlučného města živ o samotě; samota pak rodí netoliko veliké myšlenky, ale zvláště hluboké city. Nedávaje se životem vnějším nikterak mýliti, měl tím bohatší, mocnější, samostatnější život vnitřní, jenž nejprudším jsa odporem proti všemu, co tehdy u nás mělo platnost veřejnou, učil jej hleděti s trpkou ironií na obyčejné pachtění kolem sebe.

Horoucí mysl vlastenecká, a rovněž překypující nenávist utiskovatelů národu českého podněcovány jsou té doby v ohnivém jinochu čtením, rozbíráním, ovšem i částečným překládáním spisů muže za hranicemi našimi tehdy horlivě velebeného a proklínaného, u nás však nehrubě známého. Abbé francouzský, Hughes Félicité Robert de Lamennais hýbal tehdy již po čtvrt století národem francouzským, ano celým světem katolickým. Obdařen jsa živou fantasií a kouzelnou mocí slova, ježto velmi často vznášelo se do výše prorocké, stal se nadšeným hlasatelem učení co do podstaty středověkého, že lidstvo nemůže jinak dojíti svobody a blaha, leč podrobí-li se všecky státy křesťanské vrchnímu řízení stolice papežské. Jsa nad papeže papežštějším odsuzoval příkře i svobody církve gallikánské, jimiž francouzské katolictvo hradilo se proti přílišné moci stolice Petrovy. Avšak „poslední tento otec církevní“ — jak jej lichotivě nazval papež Lev XII. — uvalil na se hněv nepřátel svobody, když prováděje přímě myšlenku svou o vznešeném úkolu dědice Petrova, jal se hlásati, že potřebí rozšiřovati svobodu lidu, připustiti i nižší vrstvy obyvatelstva ku právu hlasovacímu a ztenčiti všecku svobodu sžírající moc státu. Tuhým bojem s jesuity a jejich přívrženci octl se konečně již padesátiletý bojovník za svrchovanost papežskou na půdě čistě demokratické, zabíhaje zhusta až tam, kde blouznění socialistické ohnivou jeho obraznost unášelo za meze možnosti. Nadšenému hlasateli svobody novověké nezbývalo pak z někdejší zbrojnice nic, leč slovo mocným vzletem biblickým nade všecky vrstevníky vynikající. „Slova věřícího“ (Les paroles d'un croyant) nazval Lamenais první spis, kterým světu ohlásil, že se odtrhl od staré víry. Prorocky tajemná řeč, obrazy plné síly a vzletu, smělost, s nížto hlásal učení, že doba králův minula a že rychle přibližuje se doba, kde národy dojdou práva, ohnivý důraz, s nímžto zastupoval právo chudého lidu, vše to uchvacovalo jímavé mysli a učinilo nejhorlivějšího velebitele neobmezené moci papežské jedním takořka mžikem předním apoštolem demokracie francouzské. Havlíček poznal některé spisy muže tohoto, zvláště „slova věřícího“ jak se zdá, od mladých Poláků, s kterýmiž r. 1841—42 v Praze přátelsky obcoval*) a uchvácen

*) Zde rukopis končí se.

*) Soudím tak z toho, že mezi jeho knihami nalézaly se překlady polské některých spisů Lamennaisových, zejmena pak „slov věřícího“; originálu francouzského, ani jiného překladu — pokud paměť neklame — tam nebylo.

jest jimi tak mocně, že „slova věřícího“ i překládati se jal, a sice s neobyčejnou pečlivostí. Překlad z hruba učiněný opisoval si do zvláštní knížky, pěkně vázané na papíře růžovém, téměř krasopisecky. Nedokončil však překladu, nýbrž ustál v článku XIII., na čisto pak opsal jen do polovice IX. Překlad tento jest posud nejstarší prosa Havlíčkova — a i za tou příčinou nebude nezajímavé, podám-li zde některých ukázek. „I. Ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. Chvála budiž Bohu na výsostech a na zemi pokoj lidem dobré vůle. Kdo má uši, slyš; a kdo má oči, obzírej se, neboť dnové se naplňují.. Již je tomu osmnáct set let, co Bůh Syn vysel símě Božské a Duch Svatý je zavlažil. Člověčenstvo uzřelo květ semene toho, a zakusilo ovoce, ovoce stromu života, kterýž z novu vsazen jest do naší bídné dědiny. Pravím vám, radovali se radostí velikou, když uzřeli světlo a pocítili nebeskou jiskru v srdcích svých. Ale nyní země opět zatemněla a zchladla. Otcové naši viděli slunce zapadat; když zašlo z obzoru, třáslo se veškeré lidstvo. Nastala noc, a s nocí cosi neslýchaného hrůzou svojí rozmnožujíc strach noční. Černý jest západ jako noc, matka jeho, ale k východu jest šero.“ Po tomto úvodu líčí tehdejší stav člověčenstva, nepokojný, ku převratům rychle se chýlící i prorokuje z povšechného převratu porážku Satanášovu a založení panství Spasitelova — svobody — mezi všemi národy: „Napněte uší svých a rcetež mi: Odkud povstává zmatený a neobyčejný povyk, jenž ze všech stran na nás doléhá? Vložte rukou svých na zem a rcetež mi, proč se třese? Cosi neznámého všude vře, vře to a božskou jeví sílu. Vidíte jak každému srdce hraje, jak každý v ouzkostech očekává?! Synu člověka vystup na pahorek, a vyjev nám, co vidíš? — Vidím na obzoru zsinalý oblak, a po krajích je plamenný jako záře velikého ohně. — Synu člověka, co vidíš ještě? Vidím jak moře zmítá vlnami a jak hory potřásají vrškami (sic) svými. Vidím řeky proměňovat běh svůj, a pahrbky se sesypávat a naplňovat oudolí zříceninami. Vše se bouří, vše změňuje stav svůj. — Synu člověka, co vidíš ještě? Vidím v dálce sloupy prachové, stýkají se, splývají do sebe, a spojují se v jedinou velikánskou horu. Táhnou přes města, a města mizí pod nimi, a za nimi vymřelá, pustá planina. Vidím národy zdvihati se v bouři a krále blednout na stolcích svých. Válku vidím mezi králem a národem, válku přeukrutnou na rozhodnutí. Vidím jeden, dva stolce rozbořeny, a národové rozvalují zříceniny po celé zemi. Vidím národ bojující jako někdy bojoval archanděl Michal se Satanášem. Doráží na vraha svého ranami přeukrutnými; ale nemá sám, čím by se přikryl a vrah jeho přioděn jest silným brněním. Pro Boha! již klesá! Touto ranou mu odňali život! Ne, jest jenom raněn. Marie, Panenská rodička Páně, přikrývá ho pláštěm svým, a vznáší, laskavě se naň usmívajíc, nad bojiště. Vidím jiný národ bojovat bez přestání, časem se mu obnovuje síla, a ten národ má na srdci znamení kříže.

Vidím třetí národ, jemuž šest králů stojí na krku a po každém hnutí vjíždí mu šestero dyk do srdce. Vidím na velikém zámku kříž zatknutý ve hrozné výšce, sotva ho znamenati, neboť jest přikryt černým florem. Synu člověka co vidíš ještě?

Vidím východ ve velikém zmatku. On spatřuje paláce své se bořící, a chrámy padající do prachu, a pozdvihuje očí svých jak by se ohlížel po jiné slávě a po jiném Bohu. — Vidím na západu paní vzhledu vznešeného a s jasnou tváří. Pevnou pravicí vykrojuje brázdu a po jejím pluhu vzrůstají nová pokolení, modlí se k ní a zpívají k ní chvalozpěvy. — Vidím k severu lidi, jimž jen v hlavách zůstalo několik jisker božského ohně a to nimi (sic) zmítá: ale Krystus se jich dotýká křížem svým, a srdce se jim odevírají. — Vidím na jihu pokolení mnohá v jakémsi zakletí, těžké jarmo jim vazy svírá a shrbuje k zemi: ale Krystus se jich dotýká svým křížem, a oni se vztyčují. —

Synu člověka co vidíš ještě?

Neozývá se! — volejme opět!

Synu člověka, co vidíš?

Vidím Satanáše utíkat, a Spasitel s angely svými dosedává na stolec světa.“

Vylíčiv potom barvami nejhroznějšími působení panovníkův na zemi a napomenuv důtklivě všecky národy, „dítky jednoho otce“ k bratrské svornosti, dotýká se záležitosti chudinské těmito slovy: „Prcč nalezne každé zvíře pokrm svůj, jak kterému jest zapotřebí? Proto že žádné jinému ho nevydírá, a že se každé spokojí tím, co zahradí potřebu jeho. Kdy-

by v oulu povstala včela řkouc: Všechen med jest můj! a kdyby o své hlavě vším vládla, co se všeobecnou prací sneslo, jak by to s ostatními včelami vyhlíželo?

Země tato jest velikým oulem, a lidé jsou včelami. Každá včela právo má na tolik medu, co potřebuje k obživě své; pakli najdeš lidí nemajících toho, což (sic) jim třeba, jen tím to jest, že není mezi nimi spravedlnosti a lásky. Spravedlnost jest život, a láska také jest život, ale sladší a veselejší život. — Povstaliť křiví proroci, a přemluvili některé lidi, že všechni jiní jsou jen pro ně stvořeni: a když oni tomu uvěřili, uvěřili též i druží na slov křivých proroků.

A když se lživé proroctví rozšiřovalo a udusilo pravdu: zaplakali andělé na nebesích, neboť předzvídali, že surovostmi, nepravostmi a jinými neřády naplněna bude veškera země.

Všichni lidé rovni sobě stvořeni jsou, aby pánu Bohu sloužili: kdo jinak praví, rouhá se pánu Bohu. Kdo chce mezi vámi býti velkým, nechť vám slouží, a kdo chce mezi vámi býti prvním, nechť vám slouží všem. Zákon boží jest zákon lásky, láska se nepovyšuje nad jiné, ale obětuje se za ně. Kdo pak praví v srdci svém: Já nejsem jako druzí lidé, neboť jsou mi dáni, abych nad nimi panoval, a s nimi i se vším, což jejího (sic) jest, dle libosti nakládal: — tenť jest potomek satanášův. A satanáš jest pánem světa tohoto, a pánem jest všech těch, jenž tak smýšlí (sic) a činí; a ti jenž tak smýšlí a činí, opanovali zemi pomocí satanášovou. Ale království jejich jest jen na chvíli, a konec této chvíle ještě my uzříme. Bojováno bude bojem velikým, a anděl spravedlnosti a anděl lásky bojovati budou po boku těm, kteří se ozbrojí, aby království spravedlnosti a lásky opět uvedeno bylo v lidstvo. A mnozí zhynou v tomto boji, ale jména jejich nevyhynou ze země, ale stkvíti se budou jako papršek slávy Božské. Protož ozbrojte se zmužilostí, kteříž snášíte křivdu, a posilněte se v duších svých, brzo zasvitne den zkoušky, toho dne má každý život svůj obětovat bratřím svým, a potom dnu přijde den vysvobození."

Čtení „proroctví Lamennaisových" bylo Havlíčkovi patrně jakýmsi mostem, po němžto dostal se z církevního smýšlení mladých let do novověkého názoru na svět; sloh biblický, prorocký vzlet myšlenek činily mu spisy Lamennaisovy rovněž tak milými a příbuznými jako horoucí nenávist všech utiskovatelů a pevná naděje opět a opět s zápalem vyslovovaná, že doba násilí blíží se rychle ke konci a že nastává den svobody. V tom však záležela všecka podobnost mezi starým apoštolem nové doby svobody, jenž dávaje se unášeti lesklými mlhavými obrazy tratil půdu skutečnou pod nohama a stával se čím dále tím blouznivějším snílkem a mezi nadšeným mladíkem, jenž povznášeje mysli své mocným slovem o lepší budoucnost všech národův obracel učení toto především k národu s v é m u, mladíkem, jehož bystrý rozum nedal nijak uchvátiti se skvělými výtvory fantastickými tou měrou, aby se mu ztratily potřeby skutečnosti. I tak vidíme, že touž dobou, když si liboval v blouznivém horování proroka pařížského, s neunavenou pilností usiloval o další vzdělání své a bujné sny mladické týkaly se toliko rozličné práce, kterou hodlal prospívati v dospělém věku vlasti své zubožené.

Ano pilnost jeho dosáhla tohoto roku takové míry, že rok od října 1841 do října 1842 sluší pokládati za rok nejpilnější a nejusilovnější práce v jeho životě.*) Pracovalť od rána do noci s nedlouhými přestávkami. Ráno čítával vždy asi půl hodiny bibli; potom buď doma neb v bibliotéce universitní studoval až do poledne, vypisuje si stále z knih: po obědě navštívil někdy některého z přátel svých, Gablera neb Girgla, aneb přišel někdo k němu, což netrvalo dlouho, někdy došel si na chvíli do kavárny přečíst novin; odpoledne a večer býval vždy doma a čítal a psal obyčejně až do půl noci, často i déle. Kavárny a hostince, které u nás té

---

*) U vylíčení tohoto roku byly nám pramenem: zprávy dra. Gablera; p. Klejzara, nyní evang. faráře v Ostrově v Poznaňsku, jenž v školním roku 1842 jsa externistou na theologické fakultě pražské s Havlíčkem společný byt měl (u Turků na Koňském trhu), a P. Vácslava Zeleného, faráře Vrčeňského, jenž v témž bytu s Havlíčkem přebýval v měsíci říjnu roku 1842. Nejlepším pak svědectvím tehdejšího života Havlíčkova jsou velmi bohaté výpisky z oboru dějin všech národův slovanských, zvláště Slovanských Starožitností Šafaříkových, z dějin slov. literatury, ze slovanského bájesloví, z mluvnic i básní slovanských, ježto nejvýmluvněji označují tehdejší jeho činnost.

doby neměly ještě tolik důležitosti, jížto se jim později dostalo, byly mu tehdy z té duše protivné. Největší zábavou bývaly mu návštěvy u Girgla, kdežto všichni tři přátelé i hrou a zpěvem veselívali se, při čemž Havlíček hrával na kytaru, což, ačkoli nedosáhl nikdy mistrovství na tomto nyjícím stroji, s velikou chutí činíval. Také k němu přicházívali časem známí, a sice kromě přátel právě jmenovaných někteří druhové z semináře, zvláště Mudra.

Mezi přátely svými měl Havlíček jakési prvenství, jemuž se všickni ochotně podrobovali, přijímajíce od něho všelikou radu, ano poddávajíce se i daleko sahajícím jeho plánům za volné spolupracovníky. Bujná mysl jeho vykreslila celý obraz budoucí činnosti jemu i jeho druhům, obraz tak smělý a velkolepý, že z toho viděti mysl mladistvou, která si ráda tvoří plány ohromné. S Gablerem a Girglem rozdělil se takořka o všecken vzdělaný svět, každý z nich měl poznati některé z hlavních literatur důkladně, sepsati dějiny jejich a převáděti nejdůležitější spisy na jazyk český; také někteří druhové z semináře zejmena Řezáč a Mudra měli úkol na tomto rozsáhlém poli sobě vyměřený. On sám vymínil si národy slovanské a skandinavské,**) Gabler měl studovati zvláště frančinu a vlaštinu, Girgl angličinu a španělštinu, Řezáči ponechána stará i nová řečtina. Měl pak dle toho plánu každý z nich nejenom z knih poznati život duševní těchto národův, nýbrž i cestami a přebýváním v cizích krajích nabyti živého obrazu o tom, co měl národu svému vylíčiti.

Jak rozmanitou činnost na poli národní literatury hodlal Havlíček provozovati s přátely svými, toho zajímavý obrázek napsal asi této doby neb počátkem r. 1843, obrázek, jenž bude vždy zajímavý důkazem mladického jeho horování.

Na dlouhém úzkém pruhu papíru napsal tituly spisů, které hodlal složiti buď sám neb s přátely svými, i s rokem, kterého každý spis měl být vydán i s místem kde. Dle rozličného směru měly se spisy vydávati i pod různými jmeny: komické neb satyrické měly býti od Kohoutka, básnické od Havla Borovského, vlastenecky povzbuzující od Blanického, naučné od Havla Borovského neb i Karla Havlíčka; přítele Gablera jmenuje tu Sénským, Girgla Ostrovským. Zní pak tento seznam takto:

G l a d i a t o ř i. Román H. Borovského. V Praze 1848. K pětist. památce. (t. j. university pražské) 1.20 kr.

C e s t y p o v e š k e r é m S l o v a n-

**) Nebude tu od místa, zmínímeli se o křivém vylíčení povahy Havlíčkovy ve spise překladem i v náš jazyk uvedeném. Antonín Springer, jenž útěk svůj od praporu, jemuž z mládí sloužil, zakrývá tím, že prapor tento v mužském věku hanobí, vylíčil ve své „Geschichte Oesterreichs seit dem Wiener Frieden“ 1809, II. Thl., str. 21 atd. Havlíčka co se týče snah o vzdělání jeho tak křivě, že nemůžeme toho pominouti mlčením. „Für die literarische Seite der czechischen Bewegung“ — píše p. Springer — „besass er eine geringe Empfänglichkeit. Er hasste alles deutsche, er befand sich aber nicht wie alle anderen Czechenführer in der widerspruchsvollen Lage, dass er den deutschen Bildung irgend welchen Dank schuldete. Wie sein Kopf, seine äussere Erscheinung auch nicht den leisesten Anklang an die deutsch-occidentalische Natur verrieth, so hatte sich auch sein Geist frei von deutschen Einflüssen entwickelt.“ K vůli pouhému kontrastu, u historika velmi nemístnému, vyslovil zde p. Springer v několika řádcích mnoho nepravdivých věcí. Nemůžeť — jakož nade všecku pochybnost vysvítá ze všeho, co jsme posud o H. pověděli, nemůžeť býti křivějšího úsudku nad ten, že H. nevážil si literární činnosti české, neb že duch jeho neměl dosti jímavosti s této strany; již záhy připravoval se k ní s neobyčejným úsilím a pokládal ji za vlastní úkol svůj. Ošemetné pak jest stavěti Havlíčka proti ostatnímu spisovatelstvu českému a chváliti při něm, že neměl „německé vzdělanosti z ničeho děkovati“. Kdyby p. Springer nebyl se na čisto vyzul ze všelikého citu slušnosti a spravedlnosti k našemu národu, cítil by sám, že nemá příčiny hlásiti se o vděčnost ten, kdo s úmysly sobeckými vnucuje někomu cokoli; či má národ český ještě děkovati z toho, že se násilím zbavuje národnosti své? Invitis non dantur beneficia! Ostatně měl H. vzdělanosti německé právě asi z tolika dobrodiní děkovati jako francouzské; z německé literatury čítal a studoval pilně Lessinga, z francouzské Voltairea.

stvě. Vykonané r. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. H. Borovským. III. díly. 2.40 kr. V Liptovském sv. Mikuláši. 1847.

Mluvnice jazyka písemního Ruského, a jeho prostých nářečí. Prací H. Borovského. 1848. V Praze. 1.30 kr.

Slovník ruskočeský Borovského. V Praze 1849. 2.

Porovnávající mluvnice jazyků slovanských s ohledem vzatým na litevský a rumunský. H. Borovského. V Praze 1852. 2.30.

Gramatyka jazyků Litevských H. Borovského. V Praze 1850. 40 kr.

Smíšené básně H. Borovského. 1851. 40 kr.

Páni bratři. Pastorální román H. Borovského. V Lipt. sv. Mikuláši. 1.40. 1846.

Čert a jeho království. Humoristický příspěvek k historii a bohosloví H. Borovského. S obrázkami. (sic) Lipsk. 1849.

Ulie Hielau. Pověst normanská H. Borovského. V Brně 1848. 30 kr.

Bohoborec. Tragédie H. Borovského. 1849. 40 kr.

Krátká historie literatur Slovanských. H. Borovského. 1847. 20 kr.

Krátká historie literatury Anglické. F. Ostrovského. 1847. 20 kr.

Krátká historie literatury Francúzské. G. Sénského. 1847. 20 kr.

Krátká historie literatury Vlaské. G. Sénského. 1847. 15 kr.

Krátká historie literatury Španělské. F. Ostrovského. 15 kr.

Krátká historie literatur normanských, švédské a dánské. H. Borovského. 10 kr.

Krátká historie literatur řecké staré i nové. F. Řezáče. 20 kr.

Krátká historie literatury německé. H. Borovského i Ostrovského 1849. 20 kr.

Hlas volající z Blaníka ku (sic) všem věrným Čechům. 1848.

Famfrnonoši. Román H. Borovského. V Praze.

Malá encyklopedie Slovanská. H. Borovského v Praze.

Příběhy, které se sběhly v loni na panství Lhotském. H. Borovského. V Praze. (Satyr.)

Senatus populusque Kocurkovianus. H. Borovského. V Praze.

Historie republiky ..... Sestavena prací H. Borovského. V Praze. 1849.

Kohútek:

Podpory vlasti čili hoši rádi hrají na vojáky. Veselohra, pod kterú by spisovatel zajisté své jméno byl podepsal, kdyby jeho ctižádostivost nebyla menší než péč (sic) o zdraví svého milého hřbetu. V Praze 18 . .

Nová papryka. Nasázel H. Borovský. V Praze 1847. 10 kr.

Pan Záviše. Truchlohra H. Borovského. V Praze 1851.

Velká láska. Román Havla Borovského. V Praze 1849.

Životy svatých a světic s písničkami.

Kázaní na neděle a svátky na celý rok. Sepsané od blaženého otce kněze Havla Borovského S. J. t. j. z tovařišstva Ježíšova a vydané od S. S. řádu Jezovitského. V Římě.

Nedvědí almanach na rok 1848.

Dějiny veškerého člověčenstva. Sestaveny pracemi a súhlasným míněním Borovského, Mudry, Ostrovského, Řezáče a t. d. V Praze 1860.

Rozumný učitel venkovský. Encyklopedie sestavena od Borovského, Mudry, Ost . a t. d. V Praze 1848.

Sluší doložiti, že později při větším díle těchto spisů na místo jmena H. Borovský napsal nad titul jiný, buď Kohútek, Blanický a při spisech gramatických i Havlíček. Při velmi horlivém snažení svém vlasteneckém neměl té doby Havlíček téměř ničeho s mladými spisovateli, nehledaje jejich společnosti a jsa jim ovšem zúplna neznámý. Spisovatel, jenž Havlíčka té doby nejlépe poznal a k němuž snažný učelivý mladík té doby s největší úctou pohlížel, byl Pavel Josef Šafařík.

Šafařík byl tehdy úředníkem v universitní bibliotéce, hlavním jevišti tehdejší činnosti Havlíčkovy. Studuje s pilností jeho „Starožitnosti“ i „Národopis“ právě tehdy vyšlý, jakož i mluvnici i literatury všech slovanských jazykův, získal si Havlíček známost a přízeň velikého učence, jenž o bystrém a přičinlivém mladíku měl

mínění velmi dobré.*) Zdali a pokud užil Havlíček rady největšího badatele o jazycích slovanských při učení se jazykům slovanským, nelze pověděti.

Při jednom jazyku slovanském dostalo se mu pomoci způsobu ovšem docela jiného — při jazyku polském. Seznámil se totiž s některými mladými Poláky v Praze studujícími, z nichžto s jedním, Leonardem Skarszewskim, vešel v dosti vřelé přátelství. Tím uveden jest v nový obor myšlenkový, polský revoluční, jehož některé stopy zachovaly se v jeho pozůstalosti: jest tu přeloženo několik úryvků z „knih národu Polského" jakož i modlitba „vlastence polského", z nichž dýše čistý duch polské emigrace. Sympathie jeho s Poláky jsou té doby nade všecku pochybnost; již to, že s polskými mladíky měl svazek přátelský, jest samo sebou dostatečným svědectvím, že věci polské nemohl býti nepřízniv. Krom toho vane listy Leonardovými (jak se Skarszewski vždy podpisuje) ton tak důvěrný,*) že viděti tu vřelý svazek mladický; ano v měsíci srpnu a září putoval Havlíček s přátely polskými do Haliče a do Karpat, užívaje pohostinství polského. Avšak Havlíček ačkoli choval v srdci svém upřímné sympathie s Poláky, ač pilně čítal Mickiewicze a Brodzińského a shodoval se s Poláky v opravdové nenávisti utiskovatelův jejich, touž dobou byl — s nestranností nám Čechům vlastní, oběma svářícím se stranám však těžko pochopitelnou — i vřelým přítelem národu ruského a velmi horlivě učil se jazyku i literatuře tohoto nejmohutnějšího kmene slovanského, ano několik neděl po cestě s polskými přátely vydal se s opravdovým nadšením mezi nenáviděné Polákům „Moskaly", aby očima svýma spatřil a poznal národ, na němžto nejpevněji zakládal naději v budoucnost Slovanstva.

V letě r. 1824 po lopotném studování desítiměsíčním pustil uzdu chuti své po cestování, maje ovšem zapotřebí zotavení tělesného. Napřed vykonal krátkou cestu po severovýchodních Čechách za čtyři dni od 26. do 29. června. Šel na Benátky, Mladou Boleslav, Hrubou Skálu a Trosky a přes Jičín, Poděbrady a Nymburk vrátil se do Prahy. Vylíčil pak příhody své na této vycházce velmi stručně, sem tam humorem.**) „Neznaje velikú část vlasti své české vydal jsem se 26. časně ráno na cestu. Kůřímský, boleslavský a bydžovský kraj v kapse, Gablerův letní kabát (sivák) krátký, hůl a několik dvacetníků táhl jsem k Staré Boleslavi, tam na kostely se podíval a pak lesem ku Benátkám kráčel (vykúpav se v Jizeře). V Benátkách . . . v hospodě jsem měl zvláštní vyražení, napadl jsem tam dohazovače svateb a nevěst, tak zvaného starosvata a rozhorliv se na tak nehodný způsob manželství nalhal jsem těm balšánkům notně. Vydával jsem se za studenta pražského, rodilého Moravana, studovavšího i v Němcích a horlivého přírodoznatele nec non dobyvatele zlata, jenž v úmyslu má na Uralu v ruské službě pracovati. Viděl jsem tam velikú rozpustilost.

Týž den byl jsem ve vsi as tři čtvrti hodiny od Mladé Boleslavi na noc, však pro muziku jsem velmi pozdě a to ještě jako pes, zavrtán v několika otepech slámy spáti se uložil. I nevdané ženské měly na hlavách čepce s ukrutnými širokými mašlemi. Chování nebylo velmi příkladné . . . Před tím byl jsem viděl dva staré hrady, v kterých ale již jak vlašťovky sedláci své chalúpky nalepili.

27. v pondělí jsem hrozně časně vstal (byloť mi zima) a k Mladé Boleslavi táhl. Město se strany, odkud jsem přicházel, leží na pahorku skalnatém, překrásný pohled. Starý zámek (nyní kasárna) na samém začátku města jako uzel stojí. V městě se pekú napořád věnečky a byly tenkrát velmi bílé. V městě mnoho

---

*) Soudíme tak z některých okolností. Hlavní jest ta, že Šafařík schválil Havlíčka za vychovatele prof. Pogodinu, jak později vyložíme; potom velmi lichotivá zmínka o H. v listě dra. Staňka Čelakovskému. Jest velmi ku pravdě podobno, že tato známost Staňkova o H. pocházela od Šafaříka, jemuž Staněk přátelsky obcoval; nebo není stopy, že by H. tehdy Staňkovi samému byl býval známý.

*) Skarszewski nazývá na př. v listech svých Havlíčka opětně „drakem"; ano jeden jeho list, došlý patrně cestou soukromou, má stručný přípis: „Drakovi".

**) Vylíčení této cesty jakož i následující cesty do Haliče a do Tater nenalézá se v pozůstalostech jeho, ovšem pak jsou tam kratičké zápisky o obojí; otisk v Rod. Kronice r. 1863 srovnává se co do podstaty s těmito zápiskami a má všecky známky pravosti do sebe.

židů a tudy i mnoho krámů. Pobyv tam asi půldruhé hodiny a zvědavé židovce za protestantského hevanského theologa z Hale se vydávaje, táhl jsem ke Kosmonosům utěšenú krajinú.

Po všelikém blúdění a na zdař Bůh kráčení přišel jsem do roviny do vsi Žďáru. Pak jsem již nedaleko Hrubé Skály u jedné chudé selky hrnec mléka snědl na plotě a asi půl bochníka chleba k tomu, a dal jsem jí, ačkoli jsem sám nic neměl, přece desetník, čemu se velmi divila. U Hrubé Skály jsem ještě trochu poseděl na jedné skále naproti ní a dobře jí prohlédnuv táhl jsem v dešti k Troskám. Tam jsem vyšel na Bábu (neb na Pannu dělali tenkrát schody), sešel jsem se tam s dvěma sedláky rozšafnými z Libuně a s myslivcem. S nimi jsem měl ostrou politickou polemiku, oni se mne ale štítili. Navštívil jsem s nimi nedaleko Trosek starého kameníka, který mluvil velmi čistou češtinu a byl pravý Staročech. Toho dne jsem nocoval notně promoknuv s pastýřem stoje pod stromem ve vsi za Libuní, kde jsem se za studenta majícího jíti do Rus vydával. Časně ráno jsem odtamtud táhl k Jičínu s ženou nesoucí na hřbetě dříví na prodej, která mne titulovala: milý človíčku . . . Přes Poděbrady do Limburga (Nymburka) na noc; tam mi dělali s pasem mrzutosti, ale já chtěje jíti pryč přivedl jsem je k rozumu. Na této cestě mi s ruk (sic) kůže slezla od horka a opálen jsem byl jako polomúřenín."

Mnohem delší a zajímavější byla cesta, kterou od 30. července do 7. září z Prahy přes Kolín, Chrudim a Litomyšl, Mohelnici, Šternberk a Opavu do Haliče vykonal. Průvodci byli polští studující Leonard Žuk Skarszewski a Skirliński. O pobytu v zemi haličské píše mezi jiným: „8. srpna jsme přes Vadovice dorazili do Tlučaně, kde byl otec Skirlińského. U Skirlińských jsme byli jenom do 7. hodin odpoledne a ještě toho dne jsme v najtyčance jeli do Křivačky hrab. Želińského starého. Tam jsme jenom nocovali a jedl jsem tam ponejprv znamenitú večeři po polsku: brambory s syrovým kyselým mlékem a nakládané okůrky. Druhého dne jsme odtamtud v dešti vyjeli se sedlákem do Smerdžacy v republice Krakovské (také Želińského). Sedlák jel jako drak a všude přímo a promokli jsme tak, že na nás chlup suchý nezůstal. 9—12 (inclus.) jsme nocovali tam, a sice proto, že tam byl zámek pustý, jenom na slámě a přikryti kabáty. Wolkowský, písař, nás podlé možnosti tam bral pod protekci a šafář, malý hbitý Polák, nám vařil pořád barzcz, žur a jiná polská jídla. Navštívili jsme blízký pivovár, a tam jsem svú zběhlost v pití piva ukazovati musel (co Čech).

„Vydal jsem se chromý v botách hraběte starého Želińského 12. do Krakova a za den jsme co možná prohlédli, ačkoliv já s velikú bolestí. V Krakově jsem viděl v chrámě Košciuszkův hrob, nad kterým jsem plakal. Nejvíce mne dojal v Krakově zpěv kněze jednoho v chrámě kathedrálním, který smutným hlasem žalmy zpíval, vždy chvilku přestav. Královský zámek pronajat židům, jichž vůsaté brady z oken vykukovaly, neřád a břevna ležela na dvorech a ze strany města byl nápis senatus pop. Krak. renovari curavit atd. Strážník ve věži Marianské již pořád zatrhoval po německu. — Pil jsem tam ponejprv mjód a kúpil v Súkenicách veliké boty na cestu. Vojsko republiky viděl jsem, mnoho se stavělo i divadlo. Navracujíce se vylezli jsme na mogilu Košciuszki.

13. odpoledne jsme se dali na cestu do Tlučani přes Vislu . . . V Tlučani jsme nyní zůstali až 15. pozdě ráno jsme vyjeli na Kalvarii na odpust (púť). Sešel jsem se tam s panem krajanem kaplanem, kterého jsem i po polsku slyšel kázat, po česku již neuměl. Odpoledne k nám přišel a tančil s námi mazurku a krakowiak i zpívali jsme a pili punč. Velmi vesele nám čas uběh: Kabalu jsme rozličnými cedulkami a t. d. provozovali, pak hru polskou: Budzie ciebie. V Kalvarii jsem viděl pohromadě celý národ polský, mnoho Horalů a Slováků ba i Moravců. Velmi veselé podívání.

15. jsme dorazili do Křivačky přes Lanckoronu, rozbořený zámek naproti Kalvarii. V Křivačce jsme jenom odpočívali a 16. odpoledne nás hr. Želińskí dal vyvezti do Myšlenic. Odtamtud jsme se dali pěšky na cestu K. Skarszewskému do Gródku; vyprovázel nás spolužák Skarszewského, dobrý člověk. Šli jsme naschvál celú noc; jenom jsme v noci kdesi leželi na kládách a ráno jsme přijeli do Bochni (svezli jsme se s sedlákem jedúcím do Bochni asi hodinu cesty). Poněvadž jsme tam nenalezli žádného (neb tam na nás měla čekat příležitost), šli jsme hned dále podra-

zivše se trochu húskami a kořalkú. Pak jsme táhli celý den předhořím tatranským, obzvláště pak k večeru viděl jsem židovské město s krajským žalářem v starém zámku . . . Čím jsme přicházeli blíže ku Gródku, tím krásnější byl kraj. Vůbec mají Tatry ve svých předhořích velmi veselú, zdravú zelenost, a ta s prudkými avšak nevysokými vrcholy jest v nich nejpříjemnější.

Před západem slunce jsme ještě dorazili nad Dunajec, ale již velmi pozdě do Gródka. Tam byl p. Kanty a p. Štěpán, příbuzní Skarszewských, ale mladá paní i sestra nebyly doma. 18. 19. 20. srpna. Tyto tři dni jsme prožili v Gródku dosti vesele. Gródek leží velmi zastrčen mezi horami na Dunajci.

20. srpna večír pozdě vyjeli jsme s Petrem Skarszewským odtud: jeli jsme nad Dunajcem (překrásné podívání) do Nového Sače. Tam jsme nocovali.

Vyjíždějíce ráno na hory do Příšové, vesnice, kterú měl Petr v arendě od staré paní Žukové, viděli jsem velmi krásnú krajinu: Nový Sač v malé rovině obtočený kolem do kola horami; jest to jedna z nejkrásnějších krajin celé Haliče. Na cestě jsme dohonili bankrotovaného kupce z Čech, jenž se domů vracel s uzlíčkem. Jsa v přívětivém rozpoložení ducha dal jsem mu ovšem skrovnú pomoc, avšak dosti velký díl svého celého jmění. Okolo poledne jsme přijeli do vesničky Příšové již dosti hluboko v předhoří tatránském. Byl jsem tam dva a půl dne ve veliké společnosti polských „pánstev a braci“; nejenom p. Kanty, Štěpán, literát, bratr Petrů, ba i sám Marcelin Skarszewski a Montbirek se opět sjeli. Splechtali, divili se, že jsem tak málo vesel.

Hned na přivítání jsem vypil dosti velikú sklenku araku a Poláci velmi byli spokojeni s mým pokrokem. Procházeli jsme se po horách, jednú i já sám. Dobrý p. Petr nás nijak od sebe nechtěl pustiti . . .

23. srpna časně ráno táhli jsme se k Tatrám nejrozmanitějším údolím Dunajcovým mezi samými vrcholky, obrostlými to jehlíčím, to lupením. Skrovničké chalúpky sedláků vykukujou sem a tam jako jezulátka, avšak ve vsích malá živost, protože mládež s dobytkem ve vysokých Tatrách. Kdo nikdy podobnú krajinu neviděl, celý je bez sebe. Já aspoň velmi si přeju opět vidět Tatry . . . Nedaleko od Čornštýna (před ním) vyjde se ze zálesa a tu uvidíš ponejprv vysoké Tatry. Já uviděl ponejprv vysoké hory. Vznešený k podivení pohled. Na Čornštýn jsme vylezli a viděli odtud za řekú v Uhřích, Medvědici, hrad starý, posud ještě obydlený. Čornštýn sám již jest velmi porúchán. Nedaleko za Čornštýnem měli jsme malú nehodu, totiž několik hrubých a nadutých „jagrů“ hraničních urputně od nás požadovalo pasy, a poněvadž to učinili v Haliči, hrubě nechtěli jsme učiniti tak. Chtěli nás tedy svázat, hrozili, proklínali a bili i kolbami, ba i bodu nastrčili. Avšak my nedadúce se překřičet žádali jsme odvedenu býti k nejbližšímu úřadu, ku Krobickému, ku kterému jsme i tak mířili.

Dlúho nechtěli, avšak nás tam konečně poprovodili, kde je Krobický napřed dobře vypeskoval, vyhnal a div nepotlúka, nás pak však poznav Skarszewského dobře a hostinsky přijal, jak sluší na Poláka . . .

Ráno časně 25. srpna šli jsme skrz Koscieliska a dále údolím Černého Dunajce. Drápal jsem se tam na skálu. U výtoku Černého Dunajce jsme dlúho byli, tesajíce tam svá jména: já dlátem, Skarszewski vytesal velikánskými písmenami na pravo od výtoku „Terezie,“ pak jsme se vydrápali na vysokú horu zavírající údolí Černého Dunajce a odtud daleko hleděli do Uher. Napivše se žinčin a nakúpivše sýra v salaši přišli jsme dosti pozdě nazpátek do Koscielisk noclehovat. Odtamtud jsem přinesl černú polskú svíčku na památku. V o c e l tam byl nedávno před námi. Druhého dne jsme v Zakopaném prohlídli trochu fabriku a dorazili jsme toho dne do Bukoviny, poslední hospody před neobydlenými, hlubokými Tatrami. Před večerem nás častovala švítořivá Polka (nepoetických náhledů) z malé vesničky dobrým mlékem, jako vůbec nám horalé skoro všude, kde jsme o vodu prosili, mléko darmo pít dávali. Najali jsme tedy průvodníka, nakúpili jídla, učili hospodskú péči a špýlovati kuřata atd. 27. ráno jsme tedy vytáhli do hlavních Tater, v údolí, kde se vlastně bokem na hory jde, spojili jsme se s velikú karavanú Poláků a Polek z Bochni a celý den i noc jsme s nimi proveuli.

Toho roku bylo veliké sucho, prodrápali jsme se tedy vodopádem nahoru k sedmi jezerům a odtud pak dále k morskému oku. Skákali jsme jako kozy. Přes

morské oko jsme přeplynuli a já s několika vydrápal jsem se k černému jezeru. Déšť nás zastihl.

Dobře promoklí, někteří bez boty přitáhli jsme do salaše pastýřské a tam okolo ohně všichni do hromady bez velikého studu jsme se sušili a pak spali na seně byvše od Poláků druhých podporováni přikryvadly. Ráno Skarszewski, Skirliński a já táhli jsme nazpátek, oni chudáci skoro bez bot. (Později museli chodit v krbcích). Moje krakovice (boty) dobře slúžily až do sv. Mikuláše a tam jsem dal kúsky podešví přišít, avšak než jsem domů došel, opět se ty nové kúsky rozedraly, ale staré podešve zůstaly in statu quo. Dobře mi poslúžily.

28. srpna rozlúčili jsme se dosti srdečně u salaše na říčce: já místo pasu zul boty a prošel říčku na uherskú stranu, kde již potom žádného doptávání nebylo. Okolo 10. hod. přišel jsem do vsi Javořiny, huti železné. Tam v hospodě u žida pije víno sešel jsem se s hutníky českými a protože u žida nebylo nic co jíst (sic), zavedli mne k správci Šlapáku, (který, jak jsem se potom od otce dověděl, na Ransku slúžil a s otcem velmi dobře byl znám a flintu mu spravoval). Tam jsem se vydával za hodináře z Čáslavi, studovavšího dvě školy v Brodě a t. d. a velmi dobře mne přijali . . . víno a lívance nepřestávaly. Byl jsem svědkem rozhýřilého a hrubého živobytí těchto p. krajanů, jak velmi neupřímně spolu zacházeli a snad každú neděli hrozili přestat pracovat, když se trochu vínem podnapili. Já vyslyšel všechny jejich vzájemné nadávky pro et contra. Pamatuju se, že bych večír chtěje s holkami žertovat, skoro byl přišel k výprasku. Časně ráno jsem se odtamtud vyklidil.

29. ráno vyšed odtamtud přišel jsem lesem do Kežmarka; potkával jsem na cestě často stáda ovcí a krav s velkými uherskými psy, kteří mi dost strachu naháněli nemajícímu proti nim žádné zbrani. V Kežmarku jsem obědval, nakúpil ovoce, odsekl židu násilně se ptajícímu, čím mi může poslúžit: aby šel pryč, a on hned mne za filosofa prohlásil. Ve vinárně sešel jsem se se starým Prušákem, pijákem a protestantem, kterému jsem se za lutherána vydával a za myslivce, a jen těžko jsem se od něho odšrúboval a od jeho protekcí, nebo mne pořád vábil, jíti k jakémusi generálu a t. d., rekomendoval mi faráře ve Vlké. K večeru jsem se sešel s dvěma pány Velkskými, kteří mi velmi rekomandovali téhož faráře.

Udělal jsem si tedy švandu a šel k němu, byl jsem však špatně přijat a donucen v hospodě nocovat. Avšak jsem tam měl veliké pohodlí a velmi laciné. Časně ráno jsem odtud vyšel za tmy, než slunce vyšlo, byl jsem již asi tři hodiny od Velké: tam vstúpiv do hospůdky chtěje se ohřáti sešel jsem se s divnú figurú: studentusem v haleně, v širáku a bosým, šel jsem s ním kus cesty a velmi lituju, že jsem nemohl více. U Východné leže a odpočívaje s mapou byl jsem pozdraven od dvú Slováků, bratří Jambrichové, kteří mne pstruhy nalovenými vlastnoručně, vínem a kuláshušem dobře častovali: byl jsem s nimi u učitele a poštmistra; vyprovodili mne. Pozdě na večer jsem dorazil do sv. Mikuláše. Před městem jsem potkal mladého Hodžu, který, když jsem naň po latině promluvil, (abych ho neurazil), hned mne vyhuboval, že je Slovák. Zavedl mne k bratru svému M. Hodžovi 30. večír. Tam jsem pobyl, četl Nitru, opsal řeč Kollárovu na sněmě církevním; pobyl u Fejérpatakyho a pak 1. září časně ráno odtamtud vyšel a dorazil přes Rožmberk až do vesnice pod samou Tatrou na Váhu . . . Časně ráno 2. vyšed odtamtud chtěl jsem přes Tatru rovnú cestú přejíti, ale blúdil jsem dlúho, až jsem nocoval u jednoho tkadlce, Čecha; . . . Časně jsem vyšel 3. tedy, přes Raječ jsem dorazil as v 10 hodin do Váh-Bystřice a tam popiv vína a husi pojed táhl jsem přerozkošnou krajinou po Váhu a vykúpal jsem se v něm.

Spěchal jsem co možná a pozdě večer odraziv se od silnice došel jsem do hraničné vsi Suče, ač mne velmi strašili. Tam přede vsí s mlynářovým synem jsem se sešel, u kterého jsem také nocoval v stodole, bylo mi tuze zima . . .“ Odtud dne 4. ráno přišel do Hrozinky, načež přes Uherský Brod, Hradiště, Buchlovice, Meziříč dne 7. září pozdě večer do Brodu dorazil, kde naň již Gabler čekal.

Cesta, kterou tu Havlíček tak živě a lehce vypisuje, byla jeho nejdelší cestou pěší; měl sice velmi daleko sahající plány do budoucnosti, chtěl cestovati zvláště v zemích turecko-slovanských, ale různé překážky nedaly mu provesti těchto jemu velmi svodných plánův: cesta do Tater byla mu první a poslední velikou cestou pěší.

Otuživ tělo namáhavou cestou šesti-

nedělní, a obohativ ducha mnohými krásnými obrazy krajin a různými zkušenostmi o lidech vracel se koncem září r. 1842 do Prahy, kde měsíc říjen trávil týmž spůsobem v plných studiích jako rok minulý. Z tohoto úsilného studování vytrhl jej najednou vábivý hlas volající ho do krajů, po jichž poznání již dlouho prahnul do Rus. Hlasu tak mocnému nemohl odolati: koncem října opouštěl Prahu i Čechy, spěchaje s nevýslovným nadšením východním do Moskvy.

HAVLÍČKOVA SMRT.

Upomínky lékařovy na poslední chvíle Karla Havlíčka a choti jeho Julie.

„Střež mi Zdenku jako oko v hlavě!“ To slovo se mně posud na mysl vrací, kdykoliv si vzpomenu na Julii Havlíčkovu. Proniklo mne tehdáž bolem a úctou k umírající matce. Pronesla je k sestře své svěřujíc jí jediné dítko; avšak, jakoby celý národ je byl slyšel, tak povstal tento, aby sirotka se ujal.

Známoť, že následovala Julie svého manžela do vyhnanství brixenského i s malou Zdenčinkou. Na podzim r. 1854 se navrátila do Prahy, jelikož se tehdáž již pracovalo na osvobození Havlíčkově i chtěla jej zde očekávati. Byla to velká, štíhlá brunetka, zajímavé tváře a nevýslovně jemných spůsobů. Bývala, co jsem ji znal, obyčejně vážnou a málomluvnou, ani smích se jí nedaříval. Snad že vidívala jasněji to nebezpečí okolo vášnivě milovaného muže než on sám, jenž směle, ba opovržlivě ho nedbával.

V zimě začala Havlíčková churavěti. Přestálý žal, stesk, nejistota do budoucnosti přispívaly ku spěšnému vyvinutí její choroby, která s ukrutnou rychlostí pokračovala. Nicméně se udržovala nemocná v nevědomí o svém stavu a naděje na shledání s manželem doprovázela a oživovala ji neustále. Klamalať se tak, že v posledním témdni svého života ještě na tom stála, aby jí byl docela zdravý zub vytrhnut, tvrdíc, že všecka její slabost pochází od něho, proto že ji pobolíval. Den před úmrtím vyjela ještě na procházku, trávila však potom ostatní čas ležíc na pohovce.

K večeru nápadně slábla, byl jsem zavolán a zaslechl jsem onu větu nezapomenutelnou, již jsem postavil v čelo těchto upomínek.

„Střež mi Zdenku jako oko v hlavě! Slyšíš?“ — Pravila to pronikavým hlasem, pomyslila to posledním zaplanutím slábnoucího již rozumu. To, když Zdenka byla od ní odnesena. Bylať se rozloučit s matinkou.

Děvčátku, úzkostlivě se ptajícímu, co to vše znamená, bylo řečeno, že matinka zítra odjede pro tatínka, jehož Zdenka nade všecko milovala a tím bylo rozespalé dítě pro tu chvíli upokojeno.

Po těchto výjevech přistoupil jsem k loži nemocné. Ona byla sklesla na podušku se zamhouřenýma očima a když je opět otevřela, bylo vidět v těch strhaných zracích, kterak jsou řeči té ubohé, mladé oběti již pouhým blábolením.

Radost se v nich zajiskřila. Měla mne za chotě svého, a fantasie její osladila jí takto poslední chvíle její. Držela mne za ruku, povídala mi o své chorobě a těšila se na brzké uzdravení, říkala domnělému choti svému, kterak mně, lékaři, se půjde společně s ním poděkovat. Vypravovala o Zdence a vyčítala mu, že tak dlouho nepsal. Chtěla vědět příčinu. Vyptávala se na některé podrobnosti brixenského života. Cítím ještě tisknutí těch vlhkých horečnatých rukou, cítím posud polibky těch stydnoucích rtů, které mně na místě vzdálenému manželi dávala. Hrál jsem roli jeho, byl jsem zvyklý, co lékař cit svůj opanovat, ale navzdor tomu kanuly mi slze bezděky po lících. „Proč pláčeš?“ tázala se mne ona.

„Radostí,“ zalhal jsem. Nevím však, zdali mne slyšela. Slábla víc a více, až skonala bez bolesti, bez trápení s jménem Havlíčkovým na rtech.

Malá Zdenka, probudivši se ráno, ihned byla znepokojena. Ptala se po matince. Že matinka odjela. „A vy jste ji pustili tak churavou? Pamatuju se dobře, kterak jí bylo nanic, když se loučila se mnou!“ Tak zalkalo rozumné děcko, v němž se jevíval při každé příležitosti hluboký, silný cit.

Sestra zesnulé Havlíčkové, paní Jaro-

šová a pan Jaroš, švakr její, vynaložily všecku péči, aby odvrátili lítost dítěte a dlouho Zdence zamlčovali, že matka i otec mrtvi jsou.

Havlíčková u nich zemřela a Zdenka zůstala u nich.

Když překročil navracející se Havlíček opět hranice své otčiny, za niž byl všecko obětoval, doufal ještě, že poletí do ženina náručí. Nevěděl ještě o jejím úmrtí.

Nebudu líčit, co se v něm dělo, když strašnou zprávu obdržel, nebudu vypravovat, čeho se pak ještě v otčině dočkal; vyplním jen jednoduše úlohu svou, abych sdělil, co vím o sklonku této skvělé a smělé dráhy.

Pamatuju se posud bolestně na den, kdy jsme byli, prof. Hamerník a já, vyzváni, vyšetřovati zdraví muže, na němž visela láska a naděje veškerých Čechů. Perkutovali jsme, pohlédli jsme za zády jeho na sebe... zkázonosný to pohled! Ortel smrti četli jsme jeden v očích druhého.

Havlíčkova choroba, ač stejného druhu co Juliina, neměla přece tak rychlého postupu. Bylo mu mezitím všelicos poraděno. Mezi jiným se měl léčiti zvláštním šarlatánským způsobem, studenou vodou. On však kdysi zvolal: „A kdybych věděl, že mne toto spasí od smrti, přece bych se dal léčit jen Hamerníkem a Podlipským!“ Na to jsem byl opět k němu zavolán.

Vypravil jsem trpícího do Šternberka, aby tam užil lepšího vzduchu než městského.

Když tam byl strávil několik neděl, přišel jednou dopis od něho na p. Jaroše.

Dopis mně byl ukázán. Havlíček si v něm chválil postup domnělý svého zdraví, psal pevnou rukou, avšak ejhle! Strašná, neslýchaná chyba gramatická. Ta mne polekala, bylať mi tak nebezpečným symptomem, že jsem okamžitě vsedl na vůz a za Havlíčkem jel.

Našel jsem jej již blábolícího na posteli. Gramatická chyba byla první známkou zachváceného jež nemocí mozku.

Dal jsem jej snésti do vozu, a ujížděl jsem ku Praze. Horečka nemocného našeho zmítala jím neustále. Musil jsem jej držeti, aby mi s vozu neseskočil. On, jenž tak chladnokrevně splašenými koňmi unášeti se dal při oné osudné cestě do Brixenu, což tak dojímavě humoristicky v Tyrolských elegiích opěvuje!

Když jsem však viděl, že má úmysl rozbit okno u vozu, nechal jsem jej schválně vyvésti tento záměr, počítaje na to, že jej prudký ten čin, pohled na rozbité sklo a ten šramot při tom jaksi zpamatuje a umírní. Nemýlil jsem se. Když bylo okno rozbito, usedl Havlíček do koutka a byl od té chvíle tichým.

V Hostivicích mu dle zdání mého naposledy vysvitlo světlo života a rozumu. Bylo tam slyšet z hostince zpívání českých písní. On se pousmál a položil na mé rámě ruku, neřekl však ničeho. Když jsme přijeli na Hradčany, neznal ničeho více. Jeho strhané zraky těkaly lhostejně sem a tam. Jmenoval jsem mu stavby, upozorňoval jsem jej, ale přesvědčoval jsem se víc a více, že mi již nerozumí a že jej nic více nezajímá. Navrátiv se k svému švakrovi, nepoznal již ani dcerušku svou, kterou mu přiváděli. Ulehl na tutéž postel, na které skonala jeho choť, v tomtéž pokoji, na tomtéž místě a nevstal více. Musil mu býti přinešen papír a on pravou rukou pořád až do skonání pohyboval, jakoby psal.

Tak shasla naše hvězda. Velký, upřímný, obětivý, jediný náš Havlíček.

ODCHYLNÁ ZNĚNÍ.

Křest svatého Vladimíra. 1. sloka na str. 12. — Dr. Ladislav Quis uvádí ve svých Básnických spisech Karla Havlíčka tyto varianty dle zlomku rukopisu, jenž jest v rukou p. prof. Jakubce:

1. Staří lidé naříkali,
   že jsou špatné časy,
   po hospodách rozléhal se
   výskot mladé chasy.

2. Lakomci si naříkali,
   že jsou špatné časy,
   veselý lid ten se držel
   cymbálu a basy.

Epigramy 1845. Řada epigramů s tímto nadpisem jest v našem vydání prvním dokonale věrným otiskem rukopisného sešitku, jenž se nalézá v museu a do něhož Havlíček vlastní rukou vepsal všecky své epigramy do r. 1845. vzniklé. V původním rukopise jakož i v pozdějších otiscích a opisech byly tyto epigramy místy psány jinak anebo dokonce různí se i zněním. Uvádím zde alespoň nejnápadnější odchylky:

Úvodní epigram (str. 21. našeho vydání):

Jehly, špičky, sochory a kůly
sekal, ostřil, koval, brousil k vůli
vojně s bláznostvím a zlobou místo šavel
Borovský Havel.

Toast (str. 21.)
Sláva slavným; Od všech budiž ctín
farář v Miletíně!
nemá nad něj milejšího Hospodin
ani hospodyně.

Nový nápis (str. 21.) Epigram tento bývá v jiných vydáních uváděn pod titulem: Nový nápis, který bude vytesán zlatem r. 1848. k 500leté památce nad posluchárnami fakulty theologické.

Aus ihren Werken werdet ihr sie erkennen (str. 21.). Místo „ruská církev" čteme jinde „řecká víra".

Z historie literatury české (str. 22.). Tento epigram je známější v tomto znění:

Českých knížek hubitelé lití:
plesnivina, moli, Jezoviti.

Etymologický epigram (str. 22.). V Šotku 1849. čteme místo „Jezovit" „Ježevit".

Talenty (str. 23.). V jiném rukopise Havlíčkově zní:

Pavlu hůř a Petru líp;
ticho závist ticho!
Kaplanům dal pán Bůh vtip,
fářářovi břicho.

V Čes. Včele z r. 1844. mají poslední dva verše toto znění:
někomu dal pán Bůh vtip,
tobě Mikši břicho.

Demokratský (str. 23.). V Čes. Včele z r. 1846. místo „Honzo" — „Vašku".

Politický (str. 23.) Na jiném rukopise připsal Havlíček k titulu: „Jenom tak špásem."

Sumární výtah (str. 23.) Známější variant:

Zuk! zuk! zuk!
kontribuci dám,
h . . . o vydělám.

Originálnost (str. 24.) V Obrazech Života z r. 1861. v druhém verši „literaturu švábskou". Motto z evangelia tam chybí.

Účinky bělohorské bitvy (str. 24.). V Šotku otištěn v tomto znění:

Pokavad se s Čechů kacířství nesmeklo,
měli v Čechách nebe a po smrti peklo.
Ferdinande Druhý, co nám Bůh dal tebe,
máme v Čechách peklo a po smrti nebe.

Anti-Gall (str. 25.). Později dal Havlíček tomuto epigramu název Anti-Staněk — Anti-Gall.

Originálnost (str. 25.) Jinde s podtitulem: Monolog velkého muže před vynalezením nového pravopisu.

OBSAH.

B. KOČÍ